

I. ЖИТИЕ НА АХИЛ ЛАРИСКИ

Житието на Ахил, който бил епископ на Лариса през IV в., е написано от неизвестен автор през X или XI в. В него се споменава за едно нападение на българи срещу Лариса. Става дума вероятно за нападението на българите под водителството на цар Самуил през 979 г. Сведението е ценно, защото е излязло от ръката на съвременник на събитията.

РЪКОПИС: A = Athous 3677 [Dionysiacus 143] (XVII s.).

ИЗДАНИЯ: Хр. Лопарев, Описание некоторых греческих житий святых, ВВр IV (1897), стр. 363—364

КНИЖНИНА: А. Липовский, Из истории греко-българской борьбы в X—XI в., ЖМНПр XI (1891), стр. 128—130. — Златарски, История, I, 2, стр. 663, 664. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 554.

VITA ACHILLIS LARISSENSIS

Bulgari Larissam aggrediuntur

Συχνὰ παρῆλθον ἡμέραι καὶ οὐκέτι στάσεις τῶν εἰσιόντων ἐγένετο οὐδὲ τις παύσις πρὸς τὴν ἀνδρομίην τε καὶ τὴν σὺνράνησιν, σήγγυσας διὰ ταῦτα τοῖς εἰσερχομένοις τῷ θεῷ συντάγματα γίνεσθαι, κατεῦθεν ἡ λάρναξ κρύπτεται καὶ καλύπτεται σῶμα ἱερὸν, ἵνα μὴ βεβήλων τούτων χεῖρες ἐκτάσσονται. καὶ ἦν ὁ θησαυρὸς κεκαυμμένος, ὥς τῷ κρείττονι ἔδοξε, καὶ τὸ ἱερὸν κειμήλιον κεκαλυμμένον καὶ μὴ πρὸς χρῆσιν ἐκείμενον παρέρχοντο ἐπὶ τούτοις χρόνοι πολλοί, ὥς οἱ τὰ αὐτῶν ἐξιστορήσαντες ἔφησαν, καὶ πάλιν ἀνοικαλύπτεται τὸ θησαυρεῖον. οὐκ οἶδαμεν οὖν, ὅπως ἀνοικαλύπτεται δοῦν καὶ τὸ ἱερὸν ἐκείνη σῶμα, γινώσκον τοῖς πᾶσιν ἐγγίνεται, καὶ πάλιν αἱ τῶν μέσων βλύσεις καὶ αἵθεις αἱ τῶν νοσημάτων ἀπαλλαγὰὶ καὶ πάλιν Λαρισσοῖς τὰ κάλλιστα. ἀλλὰ παρῆλθεν αὐτοῖς τοῦ μεγάλου τούτου θησαυροῦ τὸ δαμόμιον. καὶ ὁ βυσαῖνον τοῖς ἡμετέροις καλοῖς ἐγείρει μάχην Βουλγάρων κατὰ Ῥωμαίων. ἐπεὶ δὲ πρὸς καρὸν οἱ Βούλγαροι ἴσχυσαν, σὺλῶσι τὸν θησαυρὸν καὶ τὸν μέγαν πλοῦτον τῶν Λαρισσοῦν ἡρπάσσοντες εἰς τὴν σφετέρην μεταστήσασιν. (pp. 363—364)

ЖИТИЕ НА АХИЛ ЛАРИСКИ

Българи нападат Лариса

Изминали много дни и не прекъснал [притокът] на пристигащите, нито спряло струпването и движението, поради което сред идващите по божие повеление настъпило смущение. Вследствие на това раката била укрита и светото тяло било покрито, за да не се докоснат до него ръце на нечестивци. И съкровището било скрито, както предстоятелят решил, и светите останки били покрити и не били достъпни за поклонение. Така изминали много години, както разказваха тия, които пишат за него, и съкровището било открито отново — ние не знаем как. Прочее светите му мощи били открити, станали известни на всички и отново започнало да струи миро и пак [настанало] излечение от болестите и отново за ларисчани [настъпили] най-добри времена. Но демонът им завидял за това голимо съкровище. И завистникът на нашите хубави [работи] предизвикал нападение на българите срещу ромеите. И понеже българите временно добили надмощие, те заграбили съкровището, задигнали голямото богатство на ларисчаните и го пренесли в страната си.¹

¹ Според Златарски, История, I, 2, стр. 663, 664, Самуил обсаждал безуспешно Лариса през 979 г., но не успял да я превземе. На следната 980 г. отново нападнал и успял да завземе града. Той наредил да бъдат взети мощите на свети Ахил, които били занесени в Преспа и положени в църква, наречена на името на светеца.

II. ЖИТИЕ НА АТАНАСИЙ АТОНСКИ

Атанасий, наречен Атонски, е основателят на Великата Лавра в Света гора. Той живее през втората половина на X в. и умрял вероятно в 1003 г. До нас са достигнали две жития за него. Първото, озаглавено *Βίηος*, е съставено, както се приема, от монаха Атанасий, духовен ученик на Антоний, непосредствения приемник на Атанасий Атонски. То е писано следователно немного време след неговата смърт. Другото житие е съставено по-късно и е очевидно преразказ на първото житие. Откъс даваме само от първото житие, тъй като няма съществена разлика в двете редакции.

Житието на Атанасий Атонски дава някои, макар и не съвсем сигурни сведения за нападение на маджарите в крайдунавските земи през X в., за турците вардариоти в Македония и за нападения на българи (?) към бреговете на Атон в началото на XI в.

РЪКОПИСИ: М — Mosqu. Bibl. sup. 398 (XI s.). — С — Cod. Athous Laurae A 187 (a. 1669).

ИЗДАНИЯ: И. Помяловский, Житие преподобного Афанасия Афонского, Записки Ист.-фил. фак. Импер. С. Петербургского Университета, XXXV, СПб 1895. — L. Petit, La vie de Saint Athanase l'Athonite, Analecta Bollandiana, XXV (1906), pp. 5—89. Текстът е взет от изданието на Помяловский.

КНИЖНИНА: Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 555. — В. Тълкова-Заимова, Сведения за българи в житието на св. Атанасий, Изследвания в чест на акад. Д. Дечев, София, 1958, стр. 759—760. — P. Lemerle, La vie ancienne de Saint Athanase l'Athonite composée au début du XIe s. par Athanase de Lavra, Millén, du M. Athos 963—1963, Ét. et Mélanges I (Chevetogne 1963, pp. 59—100). Това изследване не ни беше достъпно.

VITA ATHANASII ATHONITAE ЖИТИЕ НА АТАНАСИЙ АТОНСКИ

1. Leo Phocas Ungaros proelio vincit

55. Ἀλλὰ γὰρ ἀμύχανον τὸν ἀρετῆς ἐργάτην, καὶ ἀρετῆς τοιαύτης, λαθεῖν εἰς τέλος, διότι καὶ πόλιν ὅρους ὑπερβυμένην ἐπὶ πολλὴν κούπτεισθαι, τοῦ γὰρ μαγίστρου Λέοντος, ὃν πρόσθεν κήρυκαμεν τῶν τῆς ἐστέρας ἡρώων παραγμάτων, ὅσον ἡμιπρόν κατὰ τῶν νομάδων ἀρετῆων Σκιδῶν καὶ τοῦτο μὲν τὰ

1. Лъв Фока побеждава унгарците

55. Но невъзможно било радетелят на добродетелта¹, и то на такава добродетел, да остане докрай скрит, както не може задълго да остане скрит град, който се намира на планина. И наистина магистър Лъв², за когото по-рано казахме, че управлявал работите на Запад, спечелил блестяща победа над скитите номади³. Той отишъл в [Света]

¹ Т. е. Атанасий Атонски, който се прочул в Атон със своите отшельнически подвизи. ² Лъв Фока, брат на император Никифор Фока. През 959 г. той бил станал магистър на западните тагми, т. е. началник на византийските войски в Европа. Срв. H. Grégoire, La carrière du premier Nicéphore Phocas, *Prolegomena* в: St. K. K. *Magister*, Θεσσαλονίκη 1953, p. 378 sq.; idem, Héros épiques méconnus, La Nouvelle Clé, IV (1952), p. 378 sq.; Fr. Dölger: BZ. XLVII (1954), p. 221 sq. ³ Издателят L. Petit отнася тези събития към 958/959 г. и смята, че става дума за унгарците, като се позовава на едно сведение у Лъв дякон (L. Diaconi Historiae, ed. Bopp., p. 18), според което Лъв Фока победил унгарците, които били минали отсам Дунав. *Teophanes Continuatus*, ed. Bopp., p. 463 = *Sym. Magister*, ed. Bopp., p. 756, също споменава за нападението на унгарците в 958 г. Срв. за събитието П. Мутафчиев, Маджарите и българо-византийските отношения през третата четвърт на X в. ГСУИФФ, XXXI, 8 (1935), стр. 17.

εὐχαριστήρια τῷ Θεῷ τῆς κατὰ τῶν βαρβάρων νίκης ἀποδόσεως, τοῦτο δὲ καὶ τὰ κατὰ τοῦτον ἀκριβοῦσθαι τὸν δοῦν ἐπιστάσιος τῷ ὄρει, εἰς ἀκοῆς αὐτῷ τὰ καὶ αὐτὸν ἦλθεν. (pp. 23₂₆—24₂)

2. Turci Vardariotae Macedoniae incolae

210. Ἐπει οὖν ἡ καλλίνικος κορυφὴ καὶ θεόστετος, ᾧ καὶ ἡ κλητὶς ἐκ νηδὸς αὐτῆς τὸν βασιλεῖον ἐπέγραψε χαρισματῆρι, ἐν Μισαδονίᾳ τὰς δυνάμεις ἀνέστηκεν, διὰ τὴν πρὸς τοὺς βαρβάρους ἡτοιμάζετο πόλεμον, βουλὴν ἱσταῖτο παρ' ἐκείνοις σφόδρα μὲν τολμηρὰν, σφόδρα δὲ μοχθηρὰν, προσελείπει χρήσασθαι καὶ τοῦ μεγάλου κατεπαίειν εὐεργέτου, ἐπαρόμενοι καὶ τὸν πρόπον, ὅσπερ ἐπιπροσάλλυμι τῆς ἐκείνων δακλῆος. ὡς δ' οὖν ἀπήρσαν τὴν ὡς βασιλεῦς φέρονσαν περισυγχάνουσιν ἐκείθεν ἦκοντι τῷ μεγάλῳ, ᾧ καὶ τὴν συνήθειαν πρόσδεον καὶ τιμὴν ἀπορέματες, τὴν αὐτὴν ἐρωπῶνται παρ' αὐτοῦ τῆς πορείας. οἱ μὲν οὖν ἄλλῃν ἄλλος ἐπλάσσαντο, ὁ δὲ γέρον τῆς καλῆς οὐκ ἐλάμβανε λήθην ἀπλότητος, ἀλλ' ἀπλάστῳ φροντῇ καὶ γνώμῃ „κατὰ σοῦ“, φησὶ, „πάτερ, πρὸς τὸν βασιλεῦς ἀπερχόμεθα“. ὁ δὲ καὶ αὐτὸς τῇ ἐκνοσίᾳ καὶ συνῆθει χρησάμενος ἀπλότητι — δεῖ γὰρ τοῖς ἐκείνων ἀφελῶς ἔχονσι χρήσασθαι ξήμασι — μετὰ χαρᾶς ἔφη „πατέρες, ἀπέλθετε“. καὶ ὁ μὲν πρῶτος, καὶ πρῶτος καὶ μόνος, αἰδεῖται τε τὸν μέγαν υἱάται καὶ τῆς ἐγνωσούσης μετῴδους γίνεται καὶ τὴν συχώρησιν ἐξαπατᾶται ἐκείνοι δὲ τότε μὲν ἡσυχασαν ἐκείνον παρόντος, ἐπει δὲ διάστησαν ἐβήθησαν τε τοῦ γέροντος κατεγίνωσκον καὶ τὰ μεγάλα κατηνύοντο καὶ ἐποκλέπτειν ἐπειρῶντο καὶ ἐπισπᾶν καὶ τὸ χρηστόν ἦθος αὐτοῦ παρρησιάζοντο ὁ δὲ γέρον τὴν μετ' αὐτῶν συνέλευσιν ὑπεπλάμενος καὶ αὐτοὺς ἀποσχέσθαι τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιβουλῆς παρήκει, „μὴ καὶ τοὺς πόδας αἰμάζητε“ λέγων, „κακείνων οὐδὲν λυμναίετε“. οἱ δὲ μικρὰ τοῦτον φροντίσαντες τῆς αὐτῆς ἡσυχίας γνώμης, καὶ τῆς ὡς βασιλεῦς φερούσης καὶ αὐθις ἤπιοντο.

211. Ἀποῦσαν οὖν — καὶ θέα μοι Θεοῦ μεγαλότητι ἀκρίων θεράποντα τιμῶντος — φόβος ὦν οὐκ ἐφρόντιζον συναντῆ τοῖσι καὶ κινδύνῳ περιέπιπτον ἀδοκίμῳ, οὐχ ἦντον θηλάσης ἐν ξηρᾷ ναυαγήσαντες. Τοῦτον γὰρ χειρὸν, οὐ πολέ-

гора, от една страна, за да отдаде богу благодарност за победата над варварите, а, от друга — за да научи точно нещата относно преподобния [Атанасий]. Тогава той научил за него.

2. Турци вардариоти в Македония

210. Прочее богоувенчаният и добродобен върховен глава, комуто и името още от утробата предвещавало царствен облик¹, установил войските си в Македония, когато готвел войната срещу варварите. Тогава [монасите]² взели помежду си твърде дръзко, а и твърде злостно решение да използват идването му и да му говорят срещу великия благодетел³; те водели и предстоятеля [на Атон] като никакво прикритие за лукавството си. Прочее, когато вървели по пътя, който водел към императора, срещнали великия [отец], който идвал оттам. Те го поздравили и почели по обичайния начин, а той ги запитал за причината на пътуването им. Всеки започнал да измисля различна причина, но старецът не забравил своята хубава простота и казал с неподправен глас и мисъл: „Отиваме, отче, при императора, за да говорим срещу тебе.“ И [Атанасий], служейки си също със собствената и обичайна простота — защото трябва човек да си послужи с техните скромни слова, — казал с радост: „Вървете, отци!“ А предстоятелят — пръв и само той — веднага се засрамял от великия [отец], започнал да разсъждава разумно и поискал прошка. Тогава онези замълчали, докато Атанасий бил там, но след като се разделили, осъдили прямотата на стареца, обвинили го много и се помъчили да го измамат, да го подведат и да покварят добрия му нрав. А старецът се отказал да върви с тях и ги посъветвал и те да се откажат от злоумишлението срещу [Атанасий]. „Не си морете краката, казал той, и не му правете никакво зло!“ Те не му обърнали внимание, останали си на същото мнение и отново поели пътя към императора.

211. Прочее те отишли — и ето величието на бога, който зачита своя служител, — изпитали страх, за който не им идвало на ум, и попаднали на неочаквана опасност, не помалка, отколкото в море, въпреки че плавали по суша. И наистина попаднали в ръцете на турци, които не били неприятел⁴, а подчи-

¹ Т. е. Василий II (976—1025). Тук има игра на думи с името му, което означава „царствен“. ² Става дума за някои монаси, които завидвали на Атанасий поради неговите добродетели.

³ Т. е. Атанасий Атонски. ⁴ Изглежда, че тук става дума за турците вардариоти, чийто произход е спорен. Те били настанявани главно по долината на Вардар и в Солунско един вид като военно поселение вероятно още от IX в.; сведения за тях има до XIV в. Вж. V. Laurent, „O Vardariotōn ἥτις Τοῦρκοι. Perses, Turcs asiatiques ou Turcs hongrois?“ ИВИД, XVI—XVIII (— Сборник в памет на проф. П. Ников, София 1940, стр. 275—289; И. Иванов, Аксис — Велика — Вардар, МГП, I, 3 (1924/5), стр. 17—28; D. Detschew, Vardarios, Zeitschr. für Ortsnamenforschung, VIII (1932), pp. 201—205; Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 86—87; II, p. 232.

² Грещки новори на българската история, т. VI

μικόν περιπεσόντες, ἀλλ' ὑποσπόνδων βασιλεὶ τῷ μεγάλῳ, οὗ καὶ τὴν αἰχμὴν δεδοκίμεις τὴν ἄγχιον αὐτοῖς εἰρήνην ἠελάναντο, λάφυρον αὐτῶν οὐδὲν ἦντων πολεμίων γίνονται οἷς καὶ ἀποδέσσαντες ὡς τινας παρασπόνδους οἱ μόνοις ὑποσπονδεῖ τοῖς τοῖς καὶ θανάτου φόβον οὐ μικρὸν ἐκασταίνοντες, γυμνοὺς ἀγῆκον ἐν ὁδοῖς μέσῃ, τὴν παλαιὰν εἰκονίζοντας γέμνουν, ἦν καὶ τότε προπέλον ἔωπεν ἕως καὶ δόξης ἐπαθνμία μείζωνος. ἀλλὰ τὸν μὲν θύνατον ἐξέφυγον, τὰ δὲ τοῦ θύβου φέροντες ἐπὶ προσώπων σημεία, καὶ τὴν γέμνουν ἐγίνοντο, καὶ πολλοῖς καὶ ὀκνότες ἐδημοσίευσαν, καὶ ἀπὸ τοῦ πατρὸς μὲν οὐ κρύπτονται, τὸ φιλόδηλον εἰδοῖς αὐτοῦ καὶ φιλόγαθον. (pp. 92⁸—93⁷)

3. Bulgari usque ad Athonis ripas incursiones faciunt

249. Πολύμη τις ἔστιν Ἐριςος καλουμένη, πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Ἀθῶν καμένη, ἐνθα καὶ μοναχοὺς καὶ μοναστήριον, ὃ καλοῦσι μετόχιον, ἐφ' ἑαυτὴν εἶχεν ἡ λαοὶ, οἷς καὶ μοναχὸς τις ἐπιστάτης τὴν κλήσων Ἰωαννῆς, οὗτος εἰς τινα διακονίαν μεθ' ἑτέρων ἀδελφῶν ἀπῶν, τὴν ἐπὶ Στριμόνῃ φέρονσαν ἐπὶ εἰς ἡμέρας δὲ ἡδὴ κλονούσης, ἐξέτιν δόξαν, ἐξέτιν τῆς νηὸς διασπαρῆσθαι τε καὶ οπίσθιν ἀφαιρεθῆναι. οὗς ἐπεὶ εἶδον οἱ τὰς ἐνδόξας κατὰ συμμορίαν ἐν ἐκείνοις ποιούμενοι τοῖς μέρεσιν, οἱ τότε μάλιστα πολλοὶ τοῦ παρεκκείμενου τῶν βορβάρων ἔθνηος πονηρὸν αὐτοῖς ἐπὶ τὴν γεσπῶντα, ἀδελφὸν ἐπεσπῶντες ἡρόδωποδίσαντο τε καὶ μέρος τῆς αὐτῶν ἐποιήσαντο λείας.

250. Ἰωαννῆς οὖν χρόνον τῆς διακονίας χάριν ἐπιφειρόμενος κατ' ἐδάσαν ὡς εἶχε κατὰ τὸ λαθῶν ἡρόδωπον, οὗ καὶ ἐαυτὸν ἐς βαθυκίτητα πόντον, ὡς τις ἐφῆ, ζεπῶν, ἵνα χρόνον παρῆσται, ἀλλ' ἐκείνους, οὕτω ποιῶν, ἵνα μὴ πρόσας αὐτοῖς θανάτου ὃ θανάτου ῥύεσθαι λεγόμενος γέννηται. ἐπεὶ γὰρ τοῖς ὀθενδῆσιν ζωογονούμενοις τῷ ἐαυτῶν ἐκείνοι πρὸ σῆγον ἄρουνται, ὃ δὲ τοῖς ἀνῆταζε περὶ χρόνον, ἐπειδόμενοι τὴν ἔκασιν, οἱ λησταί, ἡ καὶ τινα ἴσαν ἄλλην, οἱ πολλὰ βορβαρικὰ παρ' οἷς

нени на великия император — понеже страхувайки се от неговото копие, те били приели мир, който не им бил по сърце. [Монасите] станали тяхна плячка също като на неприятели. Те, които не били скрепили договор само с тях, ги съблекли като някои нарушители на договор и като им причинили голям смъртен страх, оставили ги голи наред път да наподобяват древната голота, за която и сега причина било желание за първенство и стремеж за по-голяма слава. Те избягнали смъртта, но носейки на лице знаците на страха, познали голотата си. Против волята си те били видени от мнозина, а не се скрили и от отца, чието човеколюбие и добролюбие бяха познали.

3. Българи правят набези до бреговете на Атон

249. Има едно градче, наречено Йерисо¹, което лежи пред входа на Атон. Там Лаврата имала под свое владение монаси и манастир, наричан метох. Начело на тях стоял един монах на име Йоаникий. Той тръгнал заедно с други братя по някаква работа и отплувал по посока на Стримон². Когато вече се свечерявало и трябвало да слезат, те слезли от кораба, за да си починат и да се нахранят. Като ги видели тези, които на шайки правели засади по ония места (тогава твърде голям брой от намиращия се наблизо варварски народ били там за злополучно тяхно съседство), внезапно ги нападнали, заробили ги и ги направили своя плячка³.

250. Прочее Йоаникий, който носел злато във връзка с работата, веднага го хвърлил скришом във водата. Той не се хвърлил в дълбокото море, както някой е казал⁴, за да търси злато, а златото [хвърлил] и направил така, та да не би то, което минава за спасител от смъртта, да стане причина за тяхната смърт. Защото, когато [варварите] довеждали при своя вожда заловени откъдето и да е пленници, той почвал да ги претърсва за злато, понеже разбойниците подозирали, че ще получат откуп или някакво друго обезщетение — каквото в случая са много у варварите — от тия, у които биха намерили

¹ Това градче и днес носи същото име. ² Стримон, дн. река Струма. ³ Това събитие трябва да бъде отнесено наскоро след 1013 г., понеже то е поставено между първите „чудеса“, които станали в името на Атанасий Атонски, след като Теоктисът приел игуменството на Атанасиевата Лавра към 1013 г. Изглежда, че тук под „варвари“ житиеписецът има пред вид българското население, което живеело по „граничните планини“ на известно разстояние от Атонския полуостров. Вж. *Тыкова-Запорова*, пос. съч., стр. 761. Че българи са бродели по тези места, личи и от някои други сведения приблизително от същото време. Срв. *I. Dujčev: Byzantinostava*, XIX (1958), pp. 302—303. ⁴ Свободен цитат от първата еднина на Теогнид, стих. 175—178. Вж. *E. Diehl, Antologia lyrica graeca*, I, 2, Leipzig 1936, p. 15, v. 176. Срв. *Ив. Дуйчев*, Проучвания върху българското средновековие, Сб. БАН, XLJ, кн. истор.-фил., 21, 1945, стр. 150; *I. Dujčev: BZ*, LXII (1959), p. 184.

ἀν εἴποιεν τοῦτο, θάνατον αὐτοῖς τὴν ἀντιμοσίαν ἐπαίον καὶ τὴν ἀντίδοσιν, ἧξιά γε τῆς ἐαυτῶν τιμῆς θρησκείας μηδὲν ἄλλο ἢ θάνατον οἰκτιρῶν ἐπιμύον ἐπιστάμενοι ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας κατὰ πότον βάλλει τὸ χρυσὸν ἐκείνος, ἐκεῖνοι δὲ περιγυμνίσαντες αὐτοὺς, ὡς ἂν αἰχμαλώτους, ἐπεβαλίσθαι τὰ μεθόρια ὄρη καὶ πρὸς τὰ ἐαυτῶν γερῆσθαι δι' ὅλης ἐσπευδον τῆς πενίης. ἅμα δὲ ἥλιος ἀνίσχοντι οἱ βαρβάροι, καὶ γὰρ ἐκράτον οὐ πλήθει μόνον ἀλλὰ καὶ ξίφει, τοὺς δεσμίους ἔλκον, οὐκ, ὡς ἂν πρὸς ἐκπολάβοι, ψυχῇ φιλιανθρώπων — τί γὰρ ἂν καὶ φιλιανθρώπων οἶκοθεν ἐκδείξατο φέσις βαρβάρου καὶ ἀπένθρωπος; — ἀλλὰ ταχέως ἐαυτοὺς ἐκτείνον τὴν δίοδον μηχανώμενοι.

251. Ἐπεὶ γὰρ ἥλιος τὴν ὅλην καθαρὰν διατείναντος, δέος αὐτοῖς ἐρέσπε, μὴ ποτε καὶ Ῥωμαῖκή τις ἐπαρτιόσασα γένηται τὴν τῶν ἀντιστρέφει, καὶ τῶν αἰχμαλώτων αἰχμαλώτους ποιήσῃται, τῶν δεσμῶν ἀντίδοσιν ἀπαντας, ὡς οὖν ἀνέβησαν, οὐκ ἀθεεῖ τοῦτο τοὺς βαρβάρους δεῶσαι Ἰωαννῆς εὐθὺς ἐπὶ ἡλίου λογισσάμενος, ἔπειτα καὶ πρὸς αὐτὸν ἔννοια τῶν τοῦ μεγάλου θαύματος εἰσέει, καὶ ἐπὶ ὁρμητὸν ἐποίησε, καὶ τὴν ψυχὴν παρεθάρρυνεν, ἐν ἑαυτῷ τε εἰδεῖτο καὶ τὸν ἄγιον εἰς βοήθειαν ἐπεκαλεῖτο, καὶ δὴ θάρρους ἄνδρυν ὡς ἂν πρὸς ἐπὶ ὁρμητῶντος καταλησθῆις, „ἰδοὺ“, φησὶν ὁξὺ βοήσις καὶ θαρραλέος, „καὶ οἱ ἡμέτεροι“, καὶ ἅμα τῇ βοῇ χειρὸς τε ἐκράτει, καὶ κύχους, ὡς εἶχεν ὡς πρὸς τοῦς ἐαυτοῦ δὴθεν ἀείριεχε. τοῖς δὲ βαρβάρους δειλία τε καὶ δέος οὐ τι μικρὸν ἐρέσκητε, καὶ τρόμος αὐτῶν τὰς ψυχὰς κατελάμβανε, καὶ φωνάδες ἐφύροντο. οἱ δὲ περὶ Ἰωαννῆς ἐπεὶ αὐτὰ εἶδον καὶ τοὺς βαρβάρους φεύγοντας ἀκρατῶς, τὰ αὐτὰ αὐτῷ ἐφρόνον, τε καὶ ἐποίησαν, καὶ κατόπιν αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ ἢ ποδῶν εἶχον ἔθεον, καὶ πρὸς τὴν λαῶν ἅμα πάντες ἐχώρουν, τοῦ μεγάλου θαύματος τοῦτου καὶ τῆς ἐαυτῶν ἀγγελίᾳ σοτηρίας. (pp. 108₃₃—110₁₀)

злато. А за отплата и възмездие те ги убивали, вършейки дела, достойни за сасата честокост, като не признавали друго възмездие освен смърт за мълчанието им. Поради тази причина именно [Йоаникий] хвърлил златото в морето. А [варварите], като им вързали ръцете на гърба като на пленници, бързали през цялата нощ да прехвърлят граничните планини и да стигнат в жилищата си. При изгрев слънце варварите, които били победили не само с множеството, но и с меча си, освободили вързаните, но не, както някой би предположил, от човеколюбие (защото какво човеколюбие може да покаже от себе си варварска и безчовечна природа?), а за да преминат по-бързо нататък.

251. Когато слънцето показало светлите си лъчи, обзел ги страх да не би някой отред ромейска войска да посрещне тяхвата дружина и да ги направи пленници на пленниците. Затова те развързали всичките. Прочее, като ги освободили, Йоаникий веднага започнал да разсъждава, че варварите са извършили това не без божия намера, а после му дошло на ум и за чудесата на великия [Атанасий] и това го въодушевило. Той се съзвел и добил смелост, съсредоточил се в себе си и призовал светеца на помощ. И някак внезапно, окрилян от някаква въодушевяваща смелост, той извикал високо и дръзко: „Ето ги и нашите!“ Едновременно с вика си той почнал да пляска с ръце и колкото можел по-бързо се спуснал като че ли при своите. Варварите били обзети от немалък страх и уплаха; трепет обхванал душите им и те ударили на бяг. А хората на Йоаникий, като видели това и как бягат варварите неудържимо, намислили и направили същото като него и сами хукнали да бягат след него, колкото им държели краката. Всички заедно се отправили към Лаврата, възвестявайки това велико чудо и своето спасение.

III. ДОКУМЕНТИ ОТ АТОНСКИТЕ МАНАСТИРИ

В архива на лаврата „Св. Атанасий“ се намират някои ценни документи за българската история — продавателни актове, описания на граници на имоти, една разпоредба на патриарх Николай Хризовег (984—995), няколко хрисовула на император Алексий I Комнин (1081—1118) и др.

Някои от грамотите на византийските императори от XI в. съдържат важни сведения за югозападните български земи и по-специално за Средна и Южна Македония. Такива сведения има в грамотата на византийския император Никифор III Вотаниат (1078—1081) от 1079 г., дадена на атонския манастир Иверон, и в грамотата на император Алексий I Комнин от 1086 г., дадена на същия манастир. В тях се срещат местни имена от славянобългарски произход, а също и данни за растеж на манастирското земевладение и за изпадане на селичеството в Южна Македония във феодална зависимост, сведения за участието на българи в личната охрана на византийските императори от втората половина на XI в., данни относно видовете данъци, въведени в югозападните български земи след покоряването на България от Византия в 1018 г. и пр.

В един опис на хрисовули, съставен около средата на XI в. от патриций и антипат Лъв, се потвърждават привилегиите, дадени на атонския манастир Иверон от отделни византийски императори през X в. Точната дата на този опис не е установена. Приема се, че бил съставен през 1044, 1059 или 1074 г. И в него се срещат известен брой славянобългарски имена. Освен това в един от хрисовулите се споменава за поселени при гр. Йерисо „славяни българи“.

ИЗДАНИЯ: G. Rouillard — P. Collomp, *Actes de Lavra* (= AL). Edition diplomatique et critique, Paris 1937. — Fr. Dölger, *Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges* (= Schatzk), München 1948, pp. 29—30; 101—102. — Fr. Dölger, *Ein Fall slavischer Einsiedlung im Hinterland von Thessalonike im 10. Jahrhundert*, SBAW, 1952, I, pp. 1—28 (=Ein Fall).

КНИЖНИНА: П. Успенский, *История Афона*, III, I, Киев 1877, стр. 332 сл. — Fr. Dölger, *Beiträge zur Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung besonders des 10. und 11. Jahrhunderts*, Leipzig—Berlin 1927. — G. Rouillard, *L'épiscopat au temps d'Alexis I Comnène*, Byzantion X (1935), p. 85. — D. Nandatos, *Beiträge zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte Makedoniens im Mittelalter, hauptsächlich auf Grund der Briefe des Erzbischofs Theophylaktos von Achrida*, München 1937. — Fr. Dölger, *Zur Textgestaltung der Lavra-Urkunden und zu ihrer geschichtlichen Auswertung*, BZ XXXIX (1939), pp. 34—65. — *Idem*, *Zum Gebührenwesen der Byzantiner*, *Études dédiées à la mémoire d'Andréadès*, Athen 1939, pp. 35—59. — Ив. Дуйчев, *Проучвания върху българското средновековие*, стр. 20—24, 40—42. — Fr. Dölger, *Sechs byzantinische Practica des 14. Jh. für das Athoskloster Iveron*, München 1949, p. 16. — D. Anastasievic — G. Ostrogorsky, *Les Koumans pronciaires*, *Пауликов*, Mélanges Henri Grégoire III, Bruxelles 1951, pp. 19—29. — G. Ostrogorsky, *La proncia*, Byzantion XXII—XXIII (1952), pp. 470—485. — G. C. Soudis, *On the slavic Settlement in Hierissos in the Tenth Century*, Byzantion XXIII (1953), pp. 67—72. — К. А. Осинова, *Развитие феодалной собственности на земли и закрепощение крестьянства в Византии X в.*, ВВр. X (1956), стр. 70—72. — М. М. Фрейденберг, *О феодалной вотчине в Византии XI—XII вв.*, ВВр. XVIII (1961), стр. 9, 16, 19, 25. — G. Ostrogorsky, *Quelques problèmes d'histoire de la paysannerie byzantine*, Bruxelles 1956, p. 26 sq. — I. Duřev: Bsl. XIX, 2 (1958), pp. 301—304. — *Meravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, p. 211. — Г. Цанкова-Петкова, *Феодалното земевладение в южните и югозападните български земи под визан-*

тийско владичество, ИИИ, VII (1960), стр. 290—291. — *P. Lemerle*, Esquisse pour une histoire agraire de Byzance, RH, CCXX, 1958, pp. 32—74; CCXX, pp. 43—94. — *П. Тушев*, Нарастането на едрото земевладение във Византия през XII в., ИИИ, IX (1960), стр. 218—224. — *Същият*, Към въпроса за селското население във Византия през XII в., ГСУФиф, LIII, 2 (1960). — *Г. Г. Литаврин*, Крестьянство Западной и Югозападной Болгарии XI—XII вв., Ученые записки Института славяноведения, XIV (1956), стр. 228—230, 232, 238. — *Същият*, Болгария и Византия XI—XII вв., Москва 1960, стр. 158, 206. — *Г. Цанкова-Петикова*, За аграрните отношения в средновековна България (XI—XIII в.), София 1964, стр. 80—96.

ΑΣΤΑ ΑΘΟΑ

1. Tabulae venditionis

Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου καὶ δεσπότη (ου) τοῦ Χριστοῦ του ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῆς παναγίας ὑπερβυδόου ἐκλογημένης παρὰ (ὡ)μου δεσποτῆς ἡμῶν Θεοτότου καὶ δεσποτῆ (όνου) Μαρίας κυρίας καὶ ἀληθῶς Θεοτόκου καὶ δεσποτῆ (όνου). Ἐπὶ βασιλείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοσηφηστότων πάνσοφων ἐκγοναυτ(αῶν) μ(ε)γαλῶν καὶ ἀποκαταύρων βασιλέων ἡμῶν καὶ τῆς εὐλῆς οἰκουμένης Λέοντος (ος) καὶ Ἀλεξάνδρου (ου) τῶν παρὰ τοῦτον αὐτοῦτων τη τοσαυτῆς καὶ δεκάτης) του Μηνί (ου) μηνὸς Ἰνδ(ικαιῶν) ιε, ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου, 586, ἐν αὐτῇ) τη λήμνῃ καὶ περὶ φανή μεγαλοπύμῃ Θεοαυτοκαίων πόλ(α). + Γεωργία χεῖρα γαμετῇ Δημητρίου (ου) τοῦ μακαριωτάτου (αἱ) τοῦ ἐπὶ νυμ(ί)α) του Τζαρόστη ἑα μῆν ἡμέρῃ Νικόλαος καὶ Μαρία μονάχη καὶ Θεόδωρος (ος) καὶ Νηκεῖ (ας) καὶ Γιώ (αννης), Λα(υ)δ (μον)αχ(ος) καὶ Ιω(άννης) (μον)αχ(ος) οἱ ἀμφότεροι ἡμεῖς ἀδελφοὶ δημοπατέροι καὶ δημομήτριοι τέσσα τῆς παλαιῆς Γεωργίας, πρότερον ἀποταξάμενοι πάσαι τη ἐκ νόμων βοήθεια καὶ πάσαι ἀρχονταὶ καὶ ἱερατικῇ ἐπίκουρία τὸν παρόν(α) λίβελλον τῆς ἀποταξῆς τὰς (ης) εἰπεῖν καθαρὰν ὄντη ἐκχώρησιν τε καὶ διέπρασαν τῇμερῃ καὶ ποιῶμεν ἐκούσια ἡμῶν τῇ γνώμῃ καὶ ἀεὶ ἀποδέχομεθα βουλῇσι, καὶ οὐκ ἐκ τιμῆς ἀνάγκης ἢ δόλ(ου) ἢ φόβου ἢ ῥέας ἢ ἀλασῆς ἢ περιπόσεως ἢ συνάσπαγης ἢ δειλασμοῦ ἢ εἰσωδάσμοῦ ἢ χλῆνῃ ἢ γυνεῶς ἀπλῆ(η)τι(ε) ἀλλοὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν τοῖς νόμοις ἢ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀποτειραμένοι, μὴ μὲν οὖν καὶ συμπερι(α)μ(ί)α) πάσαι καὶ ὁλοκλήρως προέβ(α) εἰς ἑμῶς ἐν ὀνόματι τοῦ Πα(τρ)ος καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Αγίου Πνεύματος Ενδύμενοι τὸν εὐλόβεστατον (μον)αχ(ον) καὶ ἡγουμένον τῆς εὐαγεστιά(ης) βασιλικῆς μον(ῆς) του ἁγίου καὶ πανεφ(η)μ(ον) αἰσιν(ό)λ(ου) Ἀνδρέου τῶν Πε(ρ)στερ(ων) καὶ ἡς κληρονόμους ἑμῶν καὶ διαδόχους καὶ παντοίους διακόνους, καὶ δι τῆς ἐμολογησάμεν καὶ ἐμολογοῦμεν(ε)ν) ἐκχωρημένοι καὶ διαπεπραμένοι ἡμῶν τὰ διαφέρον(α) ἡμῶν καὶ ἀνήκον(α) τελῶς δε-

ДОКУМЕНТИ ОТ АТОНСКИТЕ МОНАСТИРИ

1. Документ за продажба

В името на господа и владиката, истинския наш бог и спасител Христос, и в името на всесветата пречиста, преславна, всенепорочна наша владичица Богородица и приснодева Мария, напълно и истинска Богородица и приснодева. При царуването на преблагочестивите и богоизбрани, всемъдрн, миролюбиви, велики наши и на целия свят императори самодръжци, Лъв и Александър¹, багренородни императори, на 14-и март, 15-и индикт, 6405 година от сътворението на света², в самия прекрасен, прочут и преславен град на солунчаните. Аз, вдовицата Георгия, съпруга на покойния Димитрий, по прякор Цагаст, а също и аз, Николай, и Мария монахиня, и Теодор, и Никита, и Йоан, Давид монах и Йоан монах, всички ние братя от един и същ баща и от една и съща майка, чеда на споменатата по-горе Георгия, като най-напред прибягнахме към цялата помощ на законите и всяко гражданско и църковно съдействие, съставяме и правим настоящия документ за това отказване — по-точно казано — пълно отчуждаване и продажба, по наше доброволно решение и собствено желание, и не по някаква принуда или хитрина, или страх, или насилие, или измама, или затруднения, или ограбване, или коварство, или посегателство, или давление, или поради женска наивност, или по някой друг от всички тези начини, които са отхвърлени от законите и от свещените канони, а, напротив, с пълна готовност и от цялата си душа в името на отца и сина и светия дух за вас Евтимий, преблагочестивия монах и игумен на богоугодния царски манастир на името на светия и всеславен апостол Андрей Перистерски³ и за вашите наследници и приемници и всякакви държатели. Чрез този документ се съгласихме и се съгласяваме да отчуждим и да предадем на вас

¹ Визант. императори Лъв VI (886—912) и Александър (912—913).
 Андрей Перистерски се намирал близо до гр. Солун.

² Т. е. в 897 г.

³ Манастирът Св.

ποτιῶς καὶ ἐξ ἑαυτῆς [[δὲ]] ῥῶν δικαίων καὶ πά-
ρ[η] [ὅν] διὰ τὸν (ἐ)πὶ τὸν ἐμὲν χωράσι σπέρμα εἰς
τὸ χωρεῖν τὸν λαοφροδότην οὐκ καὶ τὸν ἐρημιωδ-
λέων καὶ τοὺς πατηγίον καὶ τῆς ἀλλῆς καὶ [τοῦ]
ῥεῖατος τὰ ὅτι καὶ διὰ κήμενα ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς
μέρεσι ταύτης τῆς θεοφυλάτου ἡμῶν πόλεως)
ἐν τῇ τοποθεσίᾳ καὶ ἐπὶ τὰ δέκα [α] τοῦ χωρίου
τοῦ ἐπονομαζομένου Πισσάνος οὐκ καὶ τῆς Γαλατ-
γας καὶ τοῦ λιβαδίου τοῦ πρὸς παραδεδωμένου πλησίον
τοῦ μέλου (λάνος) καὶ τῆς ἀλλῆς οὐκ καὶ τὸν χωράσιον
τὸν Δροσφροδότην τὸ παραδεδωμένου πλησίον
ἐπαμπελ(ο)πόπον διαφέρουσι (α) Δροσφρῆς τῆς κο-
μωσι(ά)πης) χείρας τῆς Ζερμῆς καὶ τὸν κληρο-
νόμων τῆς Γαλατγας — — — + Λεβρον ( )
μορι(ν)ε(δ)ν) ἐπὶ γρά(ν) τὸν τίμιον) σ(α)ν) ῥῶν το
δὲ ὅπως χεῖρ Βασιλείου). — — — (AL, I,
pp. 129—130; 236—237)

2. De finibus agrorum constituendis

— — — καὶ ἀπὸ τὸν ῥέοντα ἐπερβαίνει τὸ ῥε-
χῶν, καὶ κατέρχεται εἰς τὴν Γλομπουτζίσι καὶ
πέραν τοῦ ῥέοντος εἰσι δρόμοι καὶ πελάς λαοφρο-
δότην, καὶ καθέστης τῇ ἰσότητι ὡς πρὸς τὴν θάλασ-
σαν ἀποδίδει εἰς τὸ πλεονόν γαστέρον. — — —
(AL, 5, p. 129—31)

3. Chrysobullum Basilii et Constantini imperatorum

— — — "Ἐνθὲν τοι καὶ μέλ' ἐνδύτως ἐρείσασαι τε καὶ
κόπιας παραέκαστοι τὸν παγκόσμιον τούτων οἶκον
καὶ νόος, γινῶν ὅτι μέλιστα πολλὰς βαρβαρικὰς
παραχαῖς πλείους τε ζάλης καὶ ἀλλεπαλλήλους τη-
κυρίας δυνάμεις κλονεῖται, καὶ ὅς οὐκ ὀφείλον γέ-
νοιτο. — — — (AL, 7, p. 191—14)

4. Decretum Nicolai Chrysobergae patriarchae

— — — Τοῦ Γομάτου τοῖνον τὸ μοναστήριον,
λέγεται δὲ τοῦ Ὁρφανοῦ, ἐκ' ὀνόματι τῆς ἐπερα-
γίας Θεοτόκου συσταθέν, διάκειται μὲν ἐν τῇ θέ-

2. Определяне граници на имоти

— — — И от потока преминава стръмни-
ната и стига до Гломбучица³ и оттатък по-
тока има маркирани с гранични знакове дъбове
и брястове и все по равнината стига чак до
морето до старата цистерна.⁴ — — —

3. Хрисовул на Василий II и Константин VIII

— — — Поради това и [молитвата]⁵ на-
пълно прилича на основите и веслата на този
всеобщ дом и храм⁶ и особено сега, кога-
то той страшно се люшка от многоброй-
ните варварски вълнения от много бури и
непрекъснати смутове⁷ и се носи⁸ не както
трябва.⁹ — — —

4. Разпоредба на патриарх Николай Хрисоверг

— — — Прочее манастирът Гомат, който
се нарича Орфански¹⁰, посветен на името на
пресвета Богородица, се намира в Солунската

¹ Селото (по всяка вероятност Драгович), за което тук става дума, се намирало близо до Солун. Неговото име може да се свърже с племето драговити, които живеели на ю.-в. от Солун, и може би с името на р. Драговицица, десен приток на Струма. За това име срв. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, Berlin 1941, p. 89; Вл. Георгиев, Българска етимология и ономастика, София 1960, стр. 50; В.И.Н.Б., Београд 1955, стр. 186—187; М. Дринков, Съчинения, I, стр. 28. ² Помещение, в което се изтисквало гроздето и се съхранявало виното.

³ Името Гломбучица е явно от български произход. Сел-
лище с подобно име (Гълъбча) се намира в Битолската област. Срв. В. Кичков, Македония, етнография и ста-
тистика, София 1900, стр. 242. ⁴ Документът се отнася към 943 г. В него се определят границите на имо-
тите между земята на гр. Йерисо и земите на Атон.

⁵ В предходния текст образно се говори, че основите
на една къща или кораб, а също веслата са от пай-голямо значение. Тук става дума за молитвата на Атанасий
Атонски, основател на Лаврата. ⁶ Става дума за Лаврата. ⁷ По всяка вероятност тук се имат пред вид на-
паденията на българите в Южна Македония и Тесалия. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 644—645; I. Dujčev;
BzI, XIX, 2 (1958), p. 303.

⁸ Лаврата се сравнява с кораб. ⁹ Хрисовулът е издаден през юли 978 г.
¹⁰ За този манастир срв. Дуйчев, Проучвания върху българското средновековие, стр. 21 и посочената там ли-
тература.

μαται τῆς Θεσσαλονίκης ἐπὶ τὸ κάστρον τῆς Ἐρισοῦ, συνεγγίζου δὲ καὶ τῷ ὄρει τοῦ Ἄθου τοῦτο πλείους ταῖς ἐπιποιήσας τετραχωμένον, καὶ μάλιστα ταῖς τῶν ἐκ γενόνασιν ἀποκότων Βουλγάρων ἐκδομαῖς γεκαυμένον, καὶ ταῖς τῶν καὶ οὕτως ἐξηγαγμένων ἀμελείαις ἐσχάτως ὑποσημένον καὶ πανταχόθεν κεκαλωμένον τοῖς δεσποῖς καὶ σχεδὸν ἀπεργασμένην ἔχον τὴν ἐπανόρθωσιν, ἔργωμεν πῶν καθάπερ σὺν ἅπασιν τοῖς αὐτῷ διατέμενοι συνεῶσαι δι' ἐκδόσεως τῇ εὐαγγελίᾳ λατρεῖν Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκοποῦ ἐν μοναχοῖς ἀνδράς. — — — (AL, 8, p. 22₁₀₋₁₁)

5. De finibus agrorum monasterii Laurae

Ἐν ὁρόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος, ἡμεῖς οἱ προαναφερόμενοι οὐκ ἐκ τῶν χωρίων Ῥαδογοστᾶς οἱ καὶ τοὺς υἱοὺς καὶ ζωοποιούς σταυροὺς ἰδιοχείρως πορίσωτες ἀσφαλιζόμεθα πρὸς ἡμᾶς τοὺς μοναχοὺς τῆς εὐαγγελικῆς ποίης τῶν Ῥουδάβων τῆς ἐπ' ὁρόματι τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τιμωμένης ἐπὶ ἐποθέσει τοιαύτη. — — —

Ἰω(άννης) πρεσβύτερος τοῦ Σβετο. παρὼν ἐπὶ τῇ παρούσῃ ἀσφαλείᾳ μεμετρῶν ἐπέγραψα ἰδιοχείρως + — — —

+ Πασχ(ά)λιος ὁ τοῦ Βελιρούχ(ου) γαμβρὸς παρὼν ἐπὶ παρούσῃ ἀσφαλείᾳ μεμετρῶν ἐπέγραψα τὸν μὲν τίμον σταυρὸν ἰδιοχείρως τὸ δὲ ἔγγραφο διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως.

[.] Δοβρ(η)λος οἰκοδεσπότης ὁ μεζότερος παρὼν ἐπὶ τῇ παρούσῃ ἀσφαλείᾳ καὶ μεμετρῶν ἐπέγραψα ἰδιοχείρως. (AL, 16, pp. 45₁₂₋₁₆; 46₂₂₋₂₃; 46₂₉ 32)

6. De commutatione agrorum

— — — Ὁσαύτως ἀνταλλαβανόμεθα καὶ τὸ ἀντίπερα τοῦ ὄρους ἀρπύλιον σὺν τῷ χειρῶν τόπων καὶ δεδοκαμεν καὶ ἡμεῖς οἱ προαναφερόμενοι ἀπὸ τῶν τοιαύτων ἀμελείων καὶ χειρῶν τόπων ἕτερον χωράριον εἰς τὴν Πρόβλιναν, τὸ πλησιέστερον εἰς τὸ χωράριον τῆς αὐτῆς Λαύρας, ἔχον ἀπὸ τοῦ τῆς Πανουργίας ὅσον κενὸν ἔστι. Καὶ ἰδοὺ ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέραν διαλυόμεθα διάλυσαν καθαρὴν καὶ ἀντακαλλάσσομεν καὶ λαμβάνομεν ἡμεῖς τοῦ Θεοφίλου τὸν λόγγον, ἔχον τῆς Λαύρας, ὅσον κενὸν ἔστι σὺν τῷ πατητηρίῳ τῆς Γαλιάρας καὶ τοῦ χειρῶν τόπου δεδοκαμεν ἡμεῖς ἀπὸ αὐτῶν τὸ ἀρπύλιον καὶ τὸ χωράριον τοῦ Σισοῦ καὶ τὸ ἕτερον χωράριον τὸ πλησιέστερον τῆς αὐτῆς Λαύρας εἰς τὴν Πρόβλιναν. (AL, 20, p. 56₁₇₋₂₆)

тема¹ под властта на крепостта Йерисо и е съседен на планината Атон. Този манастир, понесъл големи щети, увреждан предимно от нападенията на живущите в съседство българи, напълно разорен от нехайството на ония, които лошо го управляваха, обграден отвед с дълъг и почти загубил надежда да се въздигне, ние решихме целия заедно със всичко, което му принадлежи, да го съединим завинаги чрез предаване към Лаврата на Атанасий, мъж най-личен между монасите². — — —

5. Граници на имоти, принадлежащи на манастира Лавра

В името на отца и сина и светия дух ние, гореспоменатите жители на село Радогост³, като направихме собственоръчно честните и животворни кръстове, потвърждаваме на вас, монасите на пресветния манастир Рудава⁴, почитан под името на Свети Акиндин, относно следното⁵. — — —

— — — Йован, презвитер на Свето.⁶, присъствайки на настоящия оглед, подписах като свидетел собственоръчно + — — —

— — — Пасхалий, зет на Велирух, подписах като свидетел, присъствайки на настоящия оглед, като [направих] собственоръчно честния кръст, а написаното е от ръката на писаря.

[+] Добрил, по-старият, стопанинът, присъствах на настоящия оглед и подписах като свидетел собственоръчно⁷.

6. Размяна на полски имоти

— — — Също така вземаме в замяна и лозето отвед рова заедно с необработената земя и даваме и ние, гореспоменатите⁸, вместо тези лозя и необработвани места друга нива в Провлака⁹, близо до нивата на същата Лавра, която е празна, т. е. над Св. Богородица. И ето от днешния ден предоставяме с пълно предоставяне, разменяме и вземаме и ние лъката на Теофил, сиреч на Лаврата, която е празна, заедно с винарницата на Галиагра и необработеното място. Ние даваме вместо тях лозето и нивата на Сисой и друга нива в Провлака, близо до същата Лавра.

¹ Солунската област била организирана като отделна тема в първата половина на IX в. Срв. Г. Осморогоски, Историја Византије, Београд, 1959, стр. 199. ² Документът се отнася към 989 г. ³ Радогост — неуточнено.

⁴ Името Рудава се извежда от българската дума „руда“. Срв. Vasmer, op. cit. p. 211.

⁵ По-надолу се посочват границите на имота, който жителите на селото са продали на споменатия манастир. Текстът е повтарен. Запазената първа част на името е очевидно от български произход. ⁷ Документът е от 1008 г. ⁸ Става дума за наследниците на някой си Сакул, живущ в съседство с Лаврата, които в 1018 г. разменили ниви и лозя с игумена на Лаврата. ⁹ Местност в Атонския полуостров. Срв. Dölger, Aus den Schatzkammern, № 35, 67. Това име е от български произход. Срв. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, p. 210.

7. *Chrysobullum Michaelis Ducae imperatoris*

— — — τῷ μὴ ἀπατεῖν προσόδιον ἀπὸ τοῦ
προαστείου τῆς ἐπιτοῆς μονῆς τῆς Βεράζεβας καὶ
ὅν τοῦτω καὶ τὸν ἐπίσκοπον(ον) Κασανδρίας μὴ
εἰσπράττειν παροικίων ἀπὸ τῶν διαφερό[τ]ων
κημιά(ων) καὶ μετοχίων τῇ αὐτῇ μονῇ καὶ τῶν ἐν
τοῖς προσκαθημένων, εὐθὺς εἶρον καὶ τὸ ἔλεος
τῆς βουλείας μου οὕτω πλουσιώτ(α)ι(ον) καὶ δα-
γυλῆς. Τοῖνον θεοπίττει καὶ διορίζεται διὰ τοῦ παρόντος
χρυσοβούλλ(α) λόγον αὐτ(ῆς) τὰ προσόδια τῇ μονῇ
χρυσοβούλλ(α) βέβαια συντηρεῖσθαι καὶ ἀταράχ-
ηστα καὶ τὸ χῆρος εἶναι μόνιμ(ον) ἐπὶ τοῖς ἐν
τοῖς ἀνασταγμένοις κεφαλαίοις καὶ τὸ ἰσχυρόν
ἔχειν καὶ ἀμετάστρεπτον αὐτὰ ὅχι τοῦ νῦν ἡδυνω-
μένα συντηρηθέντα καὶ μήτιστα τὴν ἀνατροπὴν δε-
ξιμένα ἐπὶ τοῖς δὲ καὶ τὸν διοικητὴν Βολερὸν
Στρατηγὸν καὶ Θεσσαλονίκης μὴ ἐπιδόειας ἔχειν
ἀπὸ γε τοῦ νῦν εἰσπράττειν ἀπὸ τοῦ προαστείου
τῆς μονῆς τῆς Βεράζεβας προσόδιον, οὐ περ καὶ ἡ
βασίλ(ε)α μου ἐρευνήσασα ἐν τῷ σκεπτό(ω) τῶν οἰ-
κειωτῶν οὐχ' εὗρε τοῦτο ποτὲ τελεσθὲν καὶ μᾶλλον οὐ εἰ
καὶ τοῖς διοικηταῖς οὐ προσόδιον ἀπατεῖν ἀνείτω,
τελεῖσθαι δὲ ἐπὶ τοῦ ταιού(ου) προαστείου ἐκείνη
ἢ τοῖς σκεπτικαῖς πικτικαῖς ἀναγράφονται, καὶ
χρόνος αὐτὰ ἐπιβεβαιώσῃ. — — — (AL, 30, pp.
80₃₂—81₁₄)

8. *Chrysobullum Nicephori Botaniatis
imperatoris*

— — — Παράκελεύε(α) γὰρ ἡ εὐσεβὴς ἡμῶν
Βασιλεῖα ἐξουθενεῖσθαι ἀπὸ τ(ε) μισά(ων) ἀρ-
χ(όν)τ(ων) ταγματικῶν καὶ θεμ(α)τικῶν, ἐν τῇ Ρῶς,

7. *Хрисовул на Михаил VII Дука*

— — — Да не се изисква¹ прозодион²
от проастия³ на споменатия манастир Вра-
чево⁴ и заедно с това епископът на Касан-
дра⁵ да не събира каноникон⁶ от имотите
и метосите, принадлежащи на същия мана-
стир, и от проскатимените⁷ в тях. Те вед-
нага намериха преголяма и щедра благо-
склонност на царството ми. Прочее постано-
вява се и се нарежда чрез настоящия хрисо-
вул на царството ми принадлежащите на мана-
стира хрисовули да се смятат твърди и ненару-
шими и да имат постоянна сила за посочените в
тях видове данъци. Тези хрисовули да имат си-
ла и ненарушимост и сега, като се съблюдават
непокътнати и не търпят никакво отменяване.
Освен това и управителят на Волерон, Стри-
мон и Солун⁸ да няма право отсега нататък
да събира прозодион от проастия на мана-
стира Врачево, понеже и царство ми, като
потърси във ведомството за дворцовите имоти,
не намери той някога да е бил плащан, още
повече, че не е позволено на управителите да
изискват прозодион; да се плащат за този
проастий онези [данъци], които са вписани в
данъчните описи и времето ги е утвърдило.

8. *Хрисовул на Никифор III Ватаниат*

— — — Нашето благочестиво царство⁹
заповядва този манастир¹⁰ да бъде освободен
от митатон¹¹ към началници на тагмите¹² и на

¹ С този хрисовул от 1074 г. император Михаил VII Дука (1071—1078) освобождава от налози имотите на манастира Врачево. Началото на текста е повредено. ² Съдържанието на този налог не е изяснено окончателно. Вероятно в случая се касае за доставка на необходимите неща във връзка с военните походи. Срв. *Dölger*, *Aus den Schatzkammern*, p. 156; *Г. Цанкова-Петкова*, Феодална рента, ВВр. XIX (1961), стр. 18. Срв. за него *Ostrogorsky*, *Quelques problèmes*, p. 27; *А. П. Каздан*, Деревня и город в Византии IX—X вв., Москва 1960, стр. 161—162, който смята, че прозодионът е натурална рента. ³ Проастийон първоначално означава навънградски поземлен имот. Срв. *Du Cange*, *Glossarium* gr., s. v. *След X в.* този термин започва да означава имение, което се обработва от зависими или свободни селяни. Срв. *А. П. Каздан*, Византийское сельское поселение, ВВр. II (1949), стр. 232; *свѣдѣнѣ*, Аграрные отношения в Византии XIII—XV вв., Москва 1952, стр. 66—67. ⁴ Манастирът Врачево се намирал на н-ов Касандра (Палене) и бил подчинен на Лаврата. Името му е от български произход. За имена от същия корен срв. *Vasmer*, *op. cit.*, p. 118. ⁵ Град на едноименния полуостров, наречен по името на своя основател — Касандър (около 355—296), военачалник на Александър Велики. ⁶ Данък, събиран в пари и натура, в полза на църквата. Вж. *Zachariae von Liagenthal*, *Jus graeco-romanicum*, I, Lipsiae 1856, p. 725; *D. Xanlatos*, *Beiträge*, p. 39. ⁷ Проскатимените били зависими селяни, настанени във феодалното имение и снабдявани със земя от феодала, за да я обработват. За тях срв. *А. П. Каздан*, Аграрные отношения в Византии, стр. 134—135; *Д. Ангелов*, Принос към повелените отношения във Византия през XIII в., ГСУФиф, 47, II, 1952, стр. 86; *Литаврин*, Крестьянство западной и югозападной Болгарии XI—XII вв., стр. 234; *М. М. Фрейденберг*, Развитие феодальных отношений в византийской деревне в XI—XII веках, Ученые записки Велколуцкого госпединститута, 1956, стр. 124, 130—131; *Б. Т. Горянов*, Поздновизантийский феодализм, Москва 1962, стр. 114—115. ⁸ Областта Волерон, Стримон и Солун обхващала земите в източната част на Южна Македония и Западна Тракия по долното течение на р. Марица. *Литаврин*, Болгария и Византия XI—XII вв., 1960, стр. 123, 124, 271—272. ⁹ Император Никифор III Ватаниат (1078—1081) потвърдил в 1079 г. един хрисовул на Роман III Аргир от 1031 г., даден на манастира Меланон.

¹⁰ Става дума за манастира *τῶν Μελαγῶν*, съседен на Лаврата. Срв. *AL*, 13, 5, p. 36. ¹¹ Задължение на населението да дава квартира на войската. Срв. *А. Соловьев-Мошин*, Гръцке повелые српских владаря, стр. 466—467; *Xanlatos*, *Beiträge*, p. 49; *Dölger*, *Aus den Schatzkammern*, p. 27. ¹² С термината „тагми“ се наричат столичните войски. Срв. *Dölger*, *Aus den Schatzkammern*, p. 27.

Φαράγγων, Κονλίγγων, Φράγγων, Βουλγά(ων), Σαραγγών ή καὶ ἄλλων τῶν. — — (AL, 31, P. 83₃₁₋₃₄)

темите¹, а също към руси, варяги², кулпинги³, франки, българи, сарацини⁴ и някои други⁵. — —

9. De statuendis tributis

9. Определяне на данъци

+ Ἰωάννης βέστης βασιλικὸς νοτάριος τῶν οὐκαιοῶν στρατηγμάτων καὶ ἀναγραφῆς Σμολέων σὺν τῇ νέᾳ διοικήσει Θεσσαλονίκης καὶ Σεργίων ὁ Κασαφλοῦν, κατὰ τὴν θείαν καὶ βασιλικὴν πρόταξιν τοῦ κρατοῦ καὶ ὅγιον ἡμῶν βασιλέως ἔστιν· νῦν ποιούμενος τῶν ἐπεχόντων πρὸς ἡμῶν κρατοῦσιν πράξεις, λέγει δι' Ἰωάννου ἀσικρίτη τοῦ Ἀσβεστῆ καὶ γεροντίου κρατοῦ καὶ ἀναγραφῆς Βολεροῦ Στεφάνου καὶ Θεσσαλονίκης, πρὸς δὲ καὶ Ἀνδρονίκου ἀναγραφῆς καὶ κρατοῦ χρηματιστοῦ τῶν αὐτῶν θεμάτων, καὶ μέχρι τοῦ διοισάτου Λέοντος, ὡς κἀκεῖνον κατὰ τὴν παρῶσαν γῆν κρατοῦ καὶ ἀναγραφῆς χρηματιστοῦ, ἀκριβῶς καὶ ἡμεῖς τὰς τοιαύτας πράξεις ἀναζητήσαντες, πολυπροσμονήσαντες τε καὶ ἐπιμελῶς διεληθόντες ἀναγραφάμεθα καὶ τὸ μετόχον τοῦ Σωτήρος τῆς μοῖρας τοῦ Κιλλανίκου τοῦ ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ κἀστρου Ἐρισσοῦ καὶ ἐνεπαύομεν καὶ τὸ τοιαύτον δηλώσωμεν κατὰ τὸ δέον ἐκαστήσαντες ἐπὶ τῶν πρώτῃν δημοσιῶν τελῶν ἐπιτελέσμεν, — — —

Вестъ⁶ Йоан Катафлор, императорски нотарий⁷ на дворцовите войски и анаграфес⁸ на Смолен⁹ по новото деление¹⁰ на Солун и Сяр, съобразно със свещената императорска разпоредба на могъщия и свят наш император издирих издадените преди нас данъчни описи, именно на Йоан Асвест, асикрит¹¹, бивший съдия и анаграфес на Волерон, Стримон и Солун, а също и на Андроник, който изпълнявал службата на анаграфеси съдия на същите теми, чак до [описите] на дисипата¹² Лъв, както и на онзи, който изпълнявал службата на съдия и анаграфес в тази област. Ние, след като издирихме точно издадените от него документи, като ги прочухме и грижливо прегледахме, описахме метода „Спасител“ на манастира Калиник от данъчния окръг на крепостта Перисо и определихме, както се следва, и неговия данък, прибавйки го към плащаните по-рано държавни данъци, — —

+ Ἰωάννης βέστης, βασιλικὸς νοτάριος τοῦ ἀκριβέτου τῶν οὐκαιοῶν στρατηγμάτων Σμολέων ἀναγραφῆς σὺν τῇ νέᾳ διοικήσει Θεσσαλονίκης καὶ Σεργίων ὁ Κασαφλοῦν. (AL, 32, pp. 85₃₂—86₃₂; 86₁₃₋₁₅)

+ Вест Йоан Катафлор, императорски нотарий при службата на дворцовите войски, анаграфес на Смолен по новото деление на Солун и Сяр¹³.

10. De finibus agri

10. Граници на имота

— — — Τὸ δὲ τῆς ἀρίστους καὶ τοῦ περιουσιῶν τὸ σῆμα ἔστιν οὕτως. Ἀρχεται ἀπὸ τοῦ σπηρίου τοῦ Πλατῶν ἔνθα καὶ στηλὴ Γλάται

— — — Очертаннето на границите на продадения имот с такова¹⁴: започва от синура на Платан, където се намира мраморна ко-

¹ С „теми“ тук са наречени провинциалните войски. Срв. Dölger, op. cit., p. 27. ² С „варяги“ са означени скандинавски дружинници на византийската военна служба. ³ Кулпингите са наемници във византийската войска. Техният етнически произход не е известен. Един ги смята за руско племе, а други — за печенег. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 166. ⁴ Със „сарацини“ се означават арабите. ⁵ Тук се има пред вид личната охрана на византийските императори, която се е състояла от войници, принадлежащи към различни народности, сред които имало и българи. Вж. Dölger, Beiträge, p. 27. ⁶ Вест — първоначално дворцов служител, който се грижел за гардероба на императора и му помагал при обличането. От XI в. е титла, която се дава на стратези и висши чиновници. Вж. L. Bréhier, Les institutions de l'empire byzantin, Paris 1949, p. 131. ⁷ Нотариите били секретари на императорския съвет и се грижели за изпълнение на неговите решения. Вж. Dölger, Beiträge, pp. 82—83, 88. ⁸ Анаграфесът бил данъчен чиновник, който описвал имотите и определял данъците в една данъчна област. Вж. Dölger, Beiträge, pp. 82, 83, 88. ⁹ Става дума за областта, която била населена със славянското племе смоляни, които живеели вероятно по долното течение на р. Струма и Места. Вж. L. Niederle, Slovanské starožitnosti, II, Praha 1906, pp. 424—425; М. Дриков, Съчинения, I, стр. 28, 305; П. Н. Третьяков, Восточно-славянские племена, Москва 1953, стр. 200; Д. Делчев, Где са живели смолените, Сборник в чест на В. Н. Златарски, София, стр. 46—52, смята, че тук става дума за населената със смоляни област около Неврокоп (дн. Гоце Делчев), Разлог и Драма. ¹⁰ Тук вероятно става дума за присъединяването на тема Стримон, в която влизала и областта на Сяр, към съседната Солунска тема. Вж. Н. Скабаланиович, Византийское государство и церковь в XI веке, С. Петербург 1884, стр. 223—224. ¹¹ Асикритите били началници на отделни административни служби при императорския двор. Вж. Bréhier, Les institutions, p. 167. ¹² Византийска почетна титла. Дисипатът стоял по-горе от ипата (ἐπισκός) — титла, която отговаря на латинското звание „консул“. Срв. Du Cange, Glossarium, s. v.; ГИИ, т. IV, стр. 123, бел. 4. ¹³ Документът е бил издаден през 1079 г. ¹⁴ В този документ се определят границите на имота, който монасите от манастира Космидион са продали на манастира на амафитините. Документът е от 1081 г.

3 Грѣки извори за българската история, т. VI

ηρωϊκός, ἀπέχεται πρὸς ἀνατολὰς, κρατὼν τὸν αὐτὸν ἀέρα, διέρχεται το πετρωτὸν καὶ τὴν ὑπογεγραμμένην πλάκα, καὶ ἀποδίδωσιν εἰς τὴν τοῦ μύλων τὴν ἐκτεταμένην "Ραχώνην" τρέπεται μικρὸν πρὸς μεσημβρίαν, ἀριστερὰ τὰ δίκαια τοῦ Τρεασίου δεξιὰ τὰ δίκαια τῆς Βολοβόδης, περὶ τὰ λεγόμενα καὶ ἀκουμβίξιν εἰς τὸν κατέναντι βόρειον. Εἴτα κλίνει πρὸς μεσημβρίαν κρατὼν δι' ὅλον τὸν μεσημβριῶν ἀέρα, διέρχεται τὸν αὐτὸν βόρειον καὶ ἐνοῦται τῇ ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ βυζυαῖα πέτρῃ, περὶ τὴν ποταμὸν εἰς τὸν ὑψηλὸν βουνόν, κακῶςθεν κἀναστὰ μικρὸν ἐπ' ἀνατολὰς, εἴτα στρέφεται ἐπὶ μεσημβρίαν κρατὼν τὸν αὐτὸν ἀέρα δι' ὅλον, κρατὼν τὰ μεσημβρία τὰ ἴσα τοῦ μονολίτου, ἀριστερὰ τὰ δίκαια Αἰθιοπίας, δεξιὰ δὲ τὰ δίκαια Ρίμνον, καὶ ἀκουμβίξει εἰς τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν μονολίτου πέτρῃ. Εἴτα στρέφεται ἐπὶ δεξιὰ κρατὼν δι' ὅλον τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν οὐρανὸν ἀέρα, περὶ τὸν πύργον, καὶ ἀκουμβίξει εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ, ὅπου ἐστὶ καὶ μικρὰ λούσθη, ἠνωμένη μετὰ τῆς θαλάσσης. Εἴτα στρέφεται ἐπὶ ἀρκτον, κρατὼν δι' ὅλον τὸν ἀρκτικὸν ἀέρα, τέμνει τὸ λιβάδι, καὶ ἀκουμβίξει εἰς τὸν μέγαν δρυῖν, ἀπέχεται εἰς τὴν λιθοσοφίαν ἐν ἣ καίται καὶ λίθος μέγας ἔχων ἔσω στανθὸν ἐν κέντρῳ. Εἴτ' ἀπέχεται εἰς τὸν αὐχέναν, καὶ κρατὼν τὴν βύρην ἀκουμβίξει εἰς τὸ μητέριον ἐν ᾧ ἴσταται καὶ δρυς¹ κατέρχεται τὰ ἴσα καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ξηροπότηριον τὸ κατεργημένον ὑπὸ τῆς Κορυφῆς, κρατὼν δι' ὅλον τὸ ξηροπότηριον, καὶ τὸν ἀρκτικὸν ἀέρα, εἴτ' ἀριστερὰ τὰ δίκαια τοῦ Περσίου, δεξιὰ δὲ τὰ δίκαια "Αἰθιοπίας" διέρχεται πλησίον τῆς Κορυφῆς, καὶ < > τὰ πρὸ ποταμοῦ αὐτοῦ βουνὸν καὶ ἀκουμβίξει ὀκτὼ τῆς τέμνης, ὅπου ἐστὶ καὶ καὶ τοῦ Σιπύρου Χρυστοῦ. Εἴτα κατέρχεται ἐπὶ ἀνατολὰς καὶ ἐνοῦται τῷ ξηροπότηρι τῷ κατεργημένῳ ὑπὸ τῆς Βουλβανῆς, κρατὼν τὸν αὐτὸν ξηροπότηριον καὶ τὸν ἀρκτικὸν ἀέρα, διέρχεται μικρὸν καὶ ἐνοῦται εἰς τὸν αὐχέναν. Εἴτα στρέφεται ἐπὶ ἀνατολὰς κρατὼν τὸν αὐχέναν καὶ τὸν ἀνατολικὸν δι' ὅλον ἀέρα διέρχεται καὶ ἐνοῦται εἰς τὴν δημοσίαν ὁδὸν τρέπεται ἐπὶ ἀρκτον κρατὼν τὴν αὐτὴν δημοσίαν ὁδὸν καὶ τὸν ἀρκτικὸν ἀέρα, διέρχεται πλησίον τῆς βυζυαῖα πέτρῃ, ἐν ἣ ἐγκεχυμένον στανθὸν κατέναντι δύσεως² περικατὼν αὐτὸς πρὸς τὴν δημοσίαν ὁδὸν, διέρχεται καὶ ἀποδίδωσιν εἰς τὸν δρυῖνον ἐν ᾧ ἐρύσσεται λάκος μετὰ καρυόεντων, ἐκδίδει δὲ εἰς τὸ μονο-

лона, върви на изток, като държи същата посока, минава край каменната плоча с надпис, достига до могилата, наречена Рахонн, завива малко на юг, като остави наляво имотите на Треасий, а надясно — имотите на Воловица¹, преминава лъката и завива към отсрещния склон, след това свива на юг, като държи изобщо южна посока, преминава същия склон и стига до побития камък, който се намира отсам реката, преминава реката към високия хълм и оттам завива малко на изток, след това се обръща на юг, държейки изобщо същата посока, и върви покрай островчетата, които са подобни на скалата. Тя оставя наляво имотите на Добровикия², а надясно — имотите на Рамно³ и завива към брега при целокаменната скала. След това се насочва на запад, държейки изобщо морския бряг и западна посока, отминава дълба и извива към хресталака, където има и малка къпалня, стигайки до морето. После се обръща на север, държейки изобщо северна посока, пресича ливадата и свива към големия дълб, отминава към кетънака, където лежи голям камък с издълбан кръст вътре в един кръг. След това се изкачва към билото, като първи по хребета, свива към паметника, където стои дълб. Слиза по равните [места] и води към сухото дере, което се спуска от Кариани, и върви изобщо по сухото дере и в северна посока, имайки отляво имотите на Принарион⁴, а отдясно имотите на Андаракастрон, минава близо до Кариани, и < > подножието на същия хълм, извива над могилата, където има храм на спасителя Христос. След това се спуска на изток и се съединява с пресъхналата река, която тече от Бобляне⁵, като върви по същата пресъхнала река и на север, продължава малко и стига до теснината. След това се обръща на изток, държи по теснината и изобщо в източна посока, върви по-нататък и се съединява с държавния път. Завива на север, като следва същия държавен път и северна посока, преминава близо до побития камък, на който е издълбан кръст към запад. Като завива отново към държавния път, продължава и стига до дълбата, в която се намира яма с въглища,

¹ Воловица може да се сблъкне с Вазовица, дн. Демир Хисар (Сярско). Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 732; *Кочов*, Македония, стр. 73. ² *Dölger*, Aus den Schatzkammern, 9, 8—9, споменава селото Добровикия наред с Радозиво и околността на Сяр, Струмската тема. Срв. също *Vasmer*, Die Slaven in Griechenland, p. 215, Nr. 17; *I. Dölger*: Bsl. IX, 2 (1958), p. 304. ³ Рамно е навярно българско местно име „Равно“. Равна има селище в Дрмско. Вж. *Кочов*, Македония, стр. 198. ⁴ Името Принарион е записано днес в името на дн. планина Пърнардаг. ⁵ Бобляне е може би едно и също с Боблян, дн. Монолитос Акропотама, Кавалско. Вж. *Кочов*, Македония, стр. 201. *Vasmer*, Die Slaven in Griechenland, p. 203.

πάτιον το ἐρχόμενον ἀπὸ τῆς Βορπλιάωνης καὶ ἀπαγόμενον εἰς τὴν μεσοποταμίαν. — — —

<+> Ὁ ἐπὶ ἐλπίδος ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίων Δημήτριος. (AL, 35, pp. 93₇₅—94₁₀₉, 94₁₂₅—128)

11. Chrysobullum Alexii Comneni imperatoris

+ Ἐπεμβαλέθη κατὰ τὸ Φεβρουάριον μηνῶν [ ] καὶ συστατικὸν τῶν ζηθέντων δύο χριστοφόρων [ ] τοῦ μοναχοῦ καὶ τοῦ γέροντος καὶ προσειθέτων ἵνα [ ] χωρίον το λεγόμενον Κουτάριον σὺν τῇ [ ] Βολοβισθῶ καὶ Ῥομανὸν ἐκποιήθῃ καὶ ἐπαδῶθῃ τῇ ἐξαγιωτατῇ μητρί τῇ βασιλεῖ τῶν Ἀμαλφινῶν, ἐν τῇ ἐπὶ ὀνόματι τοῦ Κοσμιδίου ἔχοντι τοῦ Περ(αρίου) [ἐπισκέψει] καὶ γὰρ εὐχρηστον [ ] — — —. Περὰ τὸν ποταμὸν τῷ Λυκονοσχίσματος, τὸν ἐν αὐτῷ κατερχόμενον γλῶττον βαίνον τῆς Βολοβισθῶς κρατῶν τὸν αὐτὸν ποταμὸν καὶ ἀποδίδον εἰς θερμὸν ἀνακάμπει πρὸς μεσημβρίαν τὰ Περκολινοβόρνα, καὶ ἀποδίδον εἰς τὸν μέγαν βράχον τῆς θαλάσσης τὸν κατέρχοντι Κανχανάδας κρατῶν τὸν αὐτὸν αἰγιαλὸν καὶ ἀποδίδον εἰς τὸ σύνορον Ῥίμων καὶ εἰς τὸ ἐκείν τὸ κατὰ θάλασσαν <+> ὁ ἅγιος Δημήτριος κρατῶν τὰ δίκαια τοῦ Οὐρανῶ καὶ ἀποδίδον εἰς τὸ ξηροπλάμιον τὸ κατερχόμενον ἀπὸ τοῦ Περναρίου τὰ μὲν ἀριστερὰ τὰ δίκαια τοῦ Περναρίου, δεξιὰ δὲ τὰ δίκαια Κουτάριον καὶ Γλινίτζας, ἀποδίδει εἰς τὸ σύνορον Βορπλιάων κρατῶν τῇ ἐκείνῃ Βορπλιάων, κλίνει πρὸς Θρασάαν, κρατῶν τὸν βορρὸν τὸν κατερχόμενον εἰς τὸν Πλάτανον, ἐνθα καὶ λαοθάλας τρία πενήτημεν. — — — (AL, 36, pp. 95₁—6; 96₁₆—36)

12. Practicon Gregorii Xeritis iudicis

— — — Καὶ περὶ τὸν ποταμὸν πλησίον τοῦ Ἀραγοβιζῶ καὶ κρατῶν τὸν αὐτὸν ποταμὸν τοῦ Ποκροντῶ καὶ ἀνέρεχεται τὸ ἀνάφορον ἕως τοῦ Σύμου τοῦ Ποκροντοῦ καὶ γίνεται συνένωσις μετὰ παλαιῶν ἀκρίων τῆς Λαβράς τοῦ ἱσχυοδίκου τοῦ ἀναρχαγέως Ἀνδρονίκου, καταληγόντων καὶ αὐτῶν ὅπου καὶ ἀπὸρῆστο ἡ περίμετρος. — — — (AL 40, pp. 108₃₈—109₂)

13. Chrysobullum Alexii Comneni imperatoris

Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἀλέξιος βασιλεὺς πιστὸς ὁρθόδοξος καὶ ἀποκατάστατος Ῥωμαίων ὁ Κοινητός.

и стига до пътечката, която идва от Бобляне и води към междуречието. — — —

Смиреният епископ на Ардамерион¹ Димитър.

11. Хрисовул на Алексий I

+ Потвърдено беше през м. февруари [ ] и съдържанието на споменатите два хрисовула [ ] на монаха и отца и прибавени, за да [ ] селото, наречено Кутариани, заедно с [ ] Воловица и Рамно. Бе определено и предадено на благочестивия императорски манастир на амалфитяните в данъчната област, наречена Космидион или Принарион, и хубава земя [ ] — — —. Преминава² река Ликосхизма и спускащия се в нея нос, който идва от Воловица. Продължава по същата река и стига до горещия извор. Завива на юг към Пикноликовуна и стига до голямата скала в морето срещу Кавханада, като върви по самия бряг и стига до границите на Рамно и навън до морето <+> Св. Димитър, продължава покрай имотите на Уран и стига до сухата река, която идва от Принарион. Отляво [остават] имотите на Принарион, а отдясно — имотите на Кутариани и Глиница³, стига до границите на Бобляне, продължава наравно с Бобляне, свива към Траския, върви по хълма, който слиза към Платан, там, където ние побихме и три белега. — — —

12. Практик на съдията Григорий Ксерит

— — — Прекосява пътя за Рудава, преминава⁴ реката близо до Драгович и продължава по същия път на Покронт, качва се на височината чак до Симос Покронт и се съединява със старите имоти на Лаврата по копие от описа на анаграфевс Андроник, които имоти завършват там, където започва границата. — — —

13. Хрисовул на Алексий I Комнин

В името на отца и сина и светия дух Алексий⁵ Комнин, верен и православен император и самодържец на ромеите.

¹ Ардамерион, днес село Ардамери в Солунско, по това време било епископско седалище. ² Описват се границите на имот, принадлежащ на манастира на амалфитяните. Хрисовулът се отнася към 1081. ³ Името Глиница може да се сравни с местните имена Глина, Глинос и др., които са от същия корен като глина, глина. Срв. Vasmer, op. cit., p. 28, 69, 88. ⁴ Тук се дават границите на имотите на манастира Лавра. ⁵ Император Алексий I Комнин (1081—1118).

<+ Pāsīn oīs tō patōn hēmōn eūsebēs ephē-
deixnetai sigillion +>

Εἰ καὶ τοῖς ἄλλοις πιστοῖς τῶν οἰκειῶν καὶ εὐ-
[ ] κατασπένεται καὶ ἀνέχεται ὅποιον εὐ-
κός τε [ ] πιστοὺς καὶ εὐνοϊκοὺς, ὅσων ἐπὶ
αὐτῶν [ ] προσόν αὐτῷ περὶ τὴν βασιλείαν
μου εἴνοιον ὁμοῦ [ ] καὶ τ[ ] +
καὶ ὁρμημα + καὶ τοῦ καλοῦντων [ ] πολ-
λάς πολέμους ἐπαδειξάμενος, τέλος ἐνέλει θαν-
[ ] μέση μάχη καὶ παρατάξει πολεμική.
Τοῦτον οὖν τὸν ἄνδρα μετρίως ἀμφιβορμένη ἡ βασι-
λεία μου ἐγκάρδιον τὸ φιλότιμον πύτης ἐπιμετρεῖ.
Ἐφθίψε γὰρ ὁ προβεβασλευκὸς καὶ Νυμφόρος
ὁ Βοτανειάτης διοικήσασθαι τῷ προδιωκτῆντι προέ-
δρῳ δι' οὐκείας ἐντοπογράφου προστάσεως κατὰ τε-
λείαν δεσποτικὴν καὶ ἀναστροφῆν γῆν κλισματικὴν
ὥστε μοτίων τρισκοσίον τριάντα τεσσάρων ἐπισχόν-
σαν ὑπὸ τοῦ + Πετ. + Δέρκου ἐν τῷ χωρίῳ
Ταδρίνου διακειμένην, διοικήσας τελεῖν αὐτὴν καὶ τὸ
ἐπισκεπόμενον ταύτῃ δημόσιον εἰς νομίματα τέσσαρα
ἡμῶν καὶ δωδέκατον συμπεσοῦμενα, καὶ τῆς καιά-
της γῆς μέρει παραδοθείσης αὐτῷ ἐκ τῶν ἡμεῶν
τῆς τοῦ Βοτανειάτου ἀρχῆς, ὕστερον ἢ ταύτης
προέβη παράδοσις διὰ τοῦ πρωτοπροέδρου Βασι-
λείου τοῦ Τριφιδίου τοῦ τότε τὰ τῆς δόσεως διέ-
ποντος, καὶ χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου
ἐβραβεύθη αὐτῷ, τὴν τε καιάτην ἐπικυρῶν φιλο-
τιμίαν καὶ τὸ ἐκ οὐ κυριαρχικὸν ἐπὶ ταύτῃ καὶ δεο-
ποικὸν τῷ Κεφαλᾷ καὶ παντὶ τῷ μέρει αὐτοῦ χωρι-
ζόμενος, ὃ δὲ πρῶτον ἐν τῇ τότε γενομένῃ χει-
ροσημάντῳ γραφῇ περὶ τοῦ κράτους ἡμῶν ἵστα-
φάνεται. Καὶ μὴν οὐδὲ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς ἀν-
τακίμως διατεθὲν περὶ τὸν Κεφαλᾶν καταρτίζεται
ἀλλ' ἐν δυοῖν δοξαῖς, αἷς αὐτῶν ὡς οἰκέτῃ ἐγνώ-
μονα ἐκλογισθήσεται, καὶ ὁμοῦ χρυσόβουλλων ἐπι-
βράβευσε τὰς γραφάς, ὅν ἡ μὲν ἐπὶ ἀρσαστέῳ τῷ
ὀνόματι Ἰωάν. λεγομένην ἐπέθετα, ὃ τῇ ἐπισκέ-
ψει Μακεδονίας ἄνωθεν ἐπισκεπόμενον ἀπέστειλε πάντῃ
τῶν ταύτης δικαίων ἢ ἡμετέρῃ εὐσεβείᾳ, καὶ τέλει
ἐκείνης ἀποξενήσεται τῇ τοῦ Κεφαλᾶ δεσποτικῇ ἐπέ-

<+ До всички, на които се покаже насто-
ящият наш благочестив снгилий¹ +>

Ако и към други верни измежду служи-
телите [царство ми] да се проявява благо-
[склонно] и неизменно според както е редио
за [ ] верните и преданите, както при
тях [ ] присъщата нему към царство
ми верност заедно с [ ] и [ ] +
— — — + в подходящо време [ ]
често проявяваше при война, на края слав-
[но] [ ] сред битки и сражения². И тъй
царство ми, като възнаграждава съответно
този мъж³, отреща му от все сърце това
свое дарение. Прочее предишният император
господин Никифор Вотаниат⁴ бе подарил по-
рано на горепоменатия проедър⁵ с подписана
лично от него разпоредба изоставена земя⁶
около 334 модия⁷, разположена в село Тад-
рино под + Пет⁸ + Деркос в пълно и в не-
отнимаемо владение, като нареди той да
плаща определения за нея държавен данък,
възлизаш на четири и половина и една два-
десета номизми. И понеже същата тази земя
не му беше предадена по време на управле-
нието на Вотаниат, нейното предаване бе на-
правено от протопроедър Василий Чиритон,
който тогава беше управител на Запада.
Беше му подарен и хрисовул на царство ми,
който потвърждаваше това дарение и пред-
оставяше завинаги господство и власт над
тази земя за Кефала и целия негов род. Тези
неща бяха изложени по-ясно в издадената
тогава златопечатна грамота на царство ни.
И тъй благочестивото ни царство не се по-
каза неблагосклонно настроено към Кефала.
Но при двете дарения, с които го почете
като свой предан служител, той му даде и
два хрисовула. Единият от тях е издаден за
така наречения проастий „Горен“, който
се намира горе в данъчната област Маке-
дония. Наше благочестие го отдели напълно
от спадащите към тази област владения,
като ги откъсна свършено от нея, подчини
го под властта на Кефала, за да го владее

¹ Вид императорска грамота, на която за разлика от хрисовулите датата на издаването е означена с месеца и индикта. На някои снгилии бил поставян златен печат. Такива снгилии се наричали хрисовули-снгилии.

² Уводът на този документ е повреден. От предадения фрагментарен текст може да се доловят причините, поради които императорът смята за необходимо да възнагради Лъв Кефала заради неговите бойни заслуги.

³ Става дума за византийския военачалник Лъв Кефала. Той бил награден със земя от Алексий I Комнин заради упо-
рищата отбрана на крепостта Лариса срещу норманите. Лъв Кефала получил преди това земя и от император Ни-
кифор III Вотаниат. Вж. *Литаврин*, България и Византия в XI—XII в., стр. 133 сл.

⁴ Византийският император Никифор III Вотаниат. ⁵ Титлата проедър била създадена през X в. С нея бил удостоен председателят на сената. По-късно тя била давана и на видни дворцови служители и загубила първоначалното си значение. Срв. *Bréhier*, *Les institutions*, pp. 121—122; *Ch. Diehl*, *De la signification du titre de „proèdre“ à Byzance*, *Mélanges*

G. Schlumberger, Paris 1924, I, pp. 105—117. ⁶ *Κλισματικὴ γῆ* била наричана необработваната земя, изоста-
вана от предишните си собственици, която вече не поддържала на данъчно облагане и ставала собственост на дър-
жавата. Срв. *Dölger*, *Beiträge*, pp. 81, 116; *P. Lemerle*, *Esquisse pour une histoire géographique de Byzance*, *Revue his-*
torique CCXX, juillet-septembre 1958, pp. 46, n. 2, 74—76; *Литаврин*, България и Византия в XI—XII в., стр.
70—71, 133. ⁷ Един модий земя се равнява на около 840 кв. м земя. Вж. *Dölger*, *Beiträge*, p. 85.

⁸ И-ти славя и-е допоясни като *τρίτων* — данъчна област.

θαι, ὥστε προσῆναι τούτῳ δεσποτικῶς, καὶ δεσποτέσθαι παρὰ τε τοῦτον καὶ τοῦ ὅλου μέρους αὐτοῦ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον διαρκεῶς, καὶ κατὰ πάσης ἐκποιεῖσθαι τοὺς τρόπους τῆς ἐκποιήσεως πρὸς οὓς οὗτος βούλεται, καὶ ὡς βούλεται, μηδεὶς προσισταμένῳ τούτῳ κολύματος, οἷα διὰ τοῦ αὐτοῦ προαστείου τέλειον ἐκποσιθέτως τῶν δικαίων τῆς διυληφθείσης ἀνοίγειν ἐπισκέψεως κατὰ πρόσταξιν τῆς ἡμῶν γαληρότητας, ἣ δὲ γε ἐτέρα χρυσόβουλλος γραφή γέγονε μὲν καὶ αὐτῇ παρὰ τοῦ κηαίνου ἡμῶν, ἐπὶ δὲ γε τῇ πρὸς τὴν δηλοφθέντα πρόεδρον προβάση παρ' αὐτοῦ δωρεᾷ τοῦ χωρίου Χοσιάνου τοῦ ἐν τῷ θέματι τῶν Μογλενῶν διακεμήνῳ ἐκπεφώνηται, καὶ παραμελεῖται δὲ δεσπύρειν αὐτὸν τοῦ τοιοῦτου χωρίου εἰς τὸ ἐξῆς ἐς αἰὲ καὶ διαρκεῶς μετὰ πάντων τῶν κληρονόμων καὶ διαδόχων αὐτοῦ, καὶ ἀναγράφεται πάντῃ καὶ ἀναβιβαστοῦν παραμένειν αὐτοῖς, αἰετῶς τε προσῆναι τοῖς αὐτοῖς καὶ ἀφαιρῶς, οἷα δὲ τῆς ἐκποιήσεως τῶν ὅλων τελεσμάτων τε καὶ βαρῶν τοῦ αὐτοῦ χωρίου τῆς Χοσιάνου φιλομεγαλειότητος αὐτοῦ, ἀπ' αὐτῆς ἀρχῆς τῆς παραδρομῆς ἐνστάτης ἰνδικτιῶνος καὶ ἐπὶ τὰ ἐμπροσθεν, ἥτις καὶ προστάζει τοῦ κηαίνου ἡμῶν ἐν τοῖς προσφθεροῖς πρωτοκόποις τοῦ βρεθέντος θέματος τῶν Μογλενῶν διὰ μέλανος προσεγράφη τοῦ πρωτοπροέδρου Ἰωάννου καὶ λογιθέντος τότε τοῦ δρόμου οἰκονομῆτος τὴν προσγραφήν ἐψηφίσαντος εἰς πρόβουλον τοῦ πολλῶς προδοληθέντος προέδρου τοῦ Κεφαλά. Ταύτας τοὺς δυοὶ δωρεαῖς τὸν ἄδρα φιλομεγαλειότης ἡ βασιλεῖα μου οὐ μέχρι τούτου τοῦ ἐκείνης φιλότιμον περιέγραφε, ἀλλὰ καὶ τρίτην ταύτας προσέθετο ἣ δὲ ἦν τὸ πρῶτον τὰ Μεσόλιμνα τοῦ τῆς Θεσσαλονίκης ἐγγύστα διακείμενον. Τὸ γὰρ ταῦτον διακησμένη ἡ γαληρότης ἡμῶν τῷ προέδρῳ μετὰ πάσης τῆς περιουχῆς αὐτοῦ καὶ διακρίσεως καὶ τῶν ἐν τοῖς τοῖς γεωργηθέντων πιστοῖς καρπῶν, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐρεθέντων ζυγῶν καὶ παροίκων, εἰδόκατος δεσπύεσθαι τοῦτο παρὰ τε τοῦτον καὶ τοῦ ὅλου μέρους καὶ τῶν κληρονόμων καὶ διαδόχων αὐτοῦ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα καὶ διαρκεῶς χρόνον, καὶ πρόσταξιν αὐτοῖς πεποιθεῖν πρὸς τὸν βεστάζην Κωνσταντῖνον καὶ λογαριστὴν διοικομένην παρὰ δούλου αὐτοῦ τὸ δηλωθὲν πρῶτον τῷ Μεσόλιμνα, ὡς καὶ τῇ προστάξει τοῦ κηαίνου ἡμῶν πενταρχῶν τὴν τε τοῦ προαστείου παράδοσιν διεκτέλεστο καὶ παρακαλῶν ἐπὶ ταύτῃ ἐξέθετο ἐφ' ἣ καὶ χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου ἀποτέλειται, τὴν τε τοῦ προαστείου δωρεὰν ἐμπειδῶν καὶ τὴν ἐς αἰὲ δεσποτεῖαν τοῦτον καὶ κηαίνον τῷ Κεφαλᾷ καὶ τοῖς ὅλοις αὐτοῦ κληρονόμοις καὶ διαδόχοις περαιοῦ-

като господар и да го управлява той и целият негов род занаяпред, постоянно и във вечни времена, да може да го отчуждава по всички начини на отчуждаване, на когото той иска и както иска, без да му се прави никаква пречка, понеже този именно проастий беше напълно иззет от имотите на споменатата по-горе данъчна област по нареждане на наша светлост. Другият хрисовул беше издаден също от нашата власт за облагодетелствование на споменатия проедър от нас чрез дарението на разположеното в тема Мъглен село Хоцияне¹. Ние обявяваме и нареждаме той да владее това село за в бъдеще и за вечни времена заедно с всички свои наследници и приемници, което да им остане напълно неотнимемо и неотчуждаемо, да го притежават без данъци и без тегоби, като, разбира се, му се дарява премахване на всички данъци и тегоби върху същото това село Хоцияне от началото на текущия девети индикт² и занаяпред. Тази разпоредба на царство ни бе вписана с черно мастило. В издадените по-рано описи на споменатата тема Мъглен тази наредба бе вписана с черно мастило от протопроедър Йоан и тогавашен логотет на дрома³, който собственоръчно извърши вписването към името на често споменавания проедър Кефала. Царство ми така облагодетелствува този мъж с тези две дарения, но не ограничи своята щедрост с това, а прибави към тях и трето дарение, именно проастия Мезолимна⁴, който лежи съвсем близо до Солун. Наша светлост, като го подари на проедъра в целия му обхват и владения и заедно с всякакви получавани храни и намиращите се в тях чифтове [работен] добитък и парици, благоволи този проастий да се владее от него, от целия му род, от приемниците и наследниците му за в бъдеще и завинаги, и издаде за тези неща до вестарха⁵ и логарнаста⁶ Константин разпоредба, с която му заповядва да предаде на [Лъв Кефала] споменатия проастий Мезолимна. Той се подчини на разпоредбите на царство ни, извърши предаването на проастия и направи опис за това предаване, за което бе издаден и хрисовул от царство ми, потвърждаващ дарението на проастия и осигуряващ на Кефала и на всичките му наследници и приемници владението и господството

¹ Село Фушани, Мъгленско. Срв. Дудчев, Проучвания, стр. 42, бел. 2. ² Г. с. 1085 г. За отчисляването (*ἐκκοπή*) на имоти от данъчните списъци срв. Г. Цанкова-Петкова, За аграрните отношения..., стр. 83—84. ³ Логотетът на дрома — един от най-висшите държавни служители, който се занимавал с посрещането и изпращането на чуждите пратеници. Срв. Bréhier, Les institutions, p. 301. ⁴ Проастият Мезолимна, преди да стане собственост на Лъв Кефала, принадлежал последователно на няколко византийски аристократи, от които бил отнет заради държавна измяна. Срв. Litavrin, Болгария и Византия, стр. 133. ⁵ Вестарх е длъжност и титла, подобна на вест. ⁶ Логарнастът е бил вероятно един вид финансов инспектор. Срв. Dölger, Beiträge, pp. 15, 17.

υηνος. Εἶπε μὲν οἱ τοὶ ταῦτα καὶ τοῦ κλάματος τῶν τριποσίτων ἐκείνων τεσσάρων μοδίων, τοῦ προαστείου τῷ Ἄνω, τοῦ χωρίου Χοσιάνους, καὶ μὴν καὶ τοῦ προαστείου τῶν Μεσολίμων, καλῶς παρὰ τοῦ Κεφαλᾶ χρυσοβοῦλλον, οἷα δὴ τῆς αὐτῶν δεσποτείας διαφόρους χρυσοβοῦλλοις γράμματα ἀγαγόντες τοῦτο προσεπηγήσας, τελευταίος οὗτος διατάξεις ἐκθέμενος ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ παῖδας τὴν τοῦτον δεσποτικῶς μεταβίβασε κατὰ τὴν, καὶ δεσποτεῖσθαι τὰ ταῦτα παρὰ τοῦτον καὶ τοῦ μέρους αὐτῶν διατάξας ἢ δὲ βουλεῖται μοι τῆς τῶν παίδων δεήσεως ἐπακούσασα καὶ τοῦ συμφέροντος τοῦτοις προμηθεύμενη τὸν πατέρα χρυσοβοῦλλον λόγον ἐξέθετο, τὴν τε ἐκείνου βούλησιν κατὰ νόμους ὡς εἰκὸς ἐκτελεῖσθαι ἐπακούσασα, καὶ τὸ ἐδραῖωτερον τῆς ἐπ' αὐτῆς διαρκείας τοῖς τοῦτοις χωρίοις, δι' οὗ ἐπικουροῖ μὲν καὶ βεβαιῶς <καὶ> μέναι παρακελεύεται τὰ ἐπὶ ταῖς δηλοῦνται προβεβηκότα ἅπαντα χρυσοβοῦλλα, λέγων δὲ τῇ δωρεᾷ τοῦ κλάματος τῶν τριποσίτων ἐκείνων τεσσάρων μοδίων, τῷ προαστεῖν τῷ Ἄνω, τῷ χωρίῳ Χοσιάνους καὶ τῷ προαστεῖν τῶν Μεσολίμων, καὶ τὸ ἀπερικλῆστον πάντη καὶ τέλος ἀμετάσπαστον ἀποστέρεσθαι ἀπὸ εὐδοκεῖ, καὶ παρὰ μηδενὸς τῶν ἐπ' αὐτῶν πυρραπύπτεισθαι ταῦτα ἢ ἀναστρέψασθαι μερικῶς εἴτε καὶ καθολοκλήρως διορίζεται. Θεσπίζει δὲ καὶ διὰ τῆς παροχής ταύτης γρηγορῆς δεσποῦναι τοῖς ἐκείνου παῖδας μετὰ πιστῶς τοῦ μέρους αὐτῶν καὶ τῶν ὅλων κληρονόμων καὶ διαδόχων τῶν προειρημένων ἁπάντων τοῦ τε χωρίου <καὶ> τῶν προαστείων καὶ τῆς κλασματικῆς γῆς, κατὰ τοὺς περιλήψεις καὶ διατάξεις τῶν προσόντων τοῖτοις δικαιωμάτων, καὶ ὅν ἐπιφέρονται χρυσοβοῦλλον, καὶ οὐδενὶ ἐξέσται λόγον κτεῖν τι τοῦτων ἢ ἀναισχύνειν περὶ τῆς τοῦτων δεσποτείας, ἢ περὶ καρπῶν καὶ προσόδων τῶν ἐκείθεν ἐπισυναγομένων κατεῖν γήθησιν οὐρανίου. Πᾶσι γάρ τοις λογιμαῖν βουλομένοις ὁ παρὰν χρυσοβούλλος λόγος προσπαντήσῃ καὶ πᾶσαν θύραν εὐμετολογίας ἐπιγνώσῃ καὶ ὁποῖε τι ταχέον βεβηκόσ: καὶ στερέμενον τῷ μέρει φανέται τοῦ Κεφαλᾶ, ἀπὸ τοῦτον τὸ ὁσαυτὲς προζήτων καὶ ἀνεπιβούλευτον, ἀλλὰ καὶ τῆς δεδομένης αὐτοῖς ἐκδοτικῆς τὰ προσεπὶ λημμένα τῷ προέδρῳ Κεφαλᾷ ἀπολαύσαντων, ὅποια ἄρα διὰ τῶν προγεγονότων χρυσοβοῦλλον τοῦ κράτους ἡμῶν τοῖς τοιοῦτοις κεχάρισται. Δὲ παραγγέλλομεθα καὶ πάντας ἐξασφαλιζόμεθα τοὺς τε τῶν σεκρέτων προϊσταμένους καὶ τοὺς ἄλλους τοῦ

над проастия. Това стана така: след като изоставеното място от 334 модия, проастият Ано, селото Хошиане, както и проастият Мезолимна се владееха добре от него и властта му над тези имоти бе здраво утвърдена с различни хрисовули, [Константин], издавайки окончателни разпоредби, прехвърли пълновластното владение на тези имоти върху децата на Лъв и нареди имотите да се владят от тях и от техния род. Царство ми, като чу молбата на децата и мислейки за тяхното благо, издаде настоящия хрисовул, като потвърди неговата молба, изложена, както е обичайно, съобразно със законите и признавайки им по-голяма власт над същото дарение. Чрез този хрисовул утвърждава, потвърждава и заповядва да пребъдат всички издадени по-рано хрисовули за споменатите имоти, а именно: дарението на изоставената земя от 334 модия, проастият Ано, селото Хошиане, проастият Мезолимна; благоволява тези имоти да бъдат напълно неприкосновени и неотчуждаеми и нарежда да не бъдат присвоявани или отнемани частично или напълно от някой друг. А и постановява чрез настоящата тази грамота децата на Лъв Кефала заедно с целия техен род и с всички техни приемници и наследници да владят всички гореспоменати имоти: селото, проастияте и изоставената земя според съдържанието и разпоредбите на притежаваните от тях документи и на предоставените им хрисовули и да не бъде позволено под никакъв предлог да се променя нещо от тези работи, да се оспорва тяхното владение или да се предявява каквото и да било искане за храните и доходите, които се събират оттам. Настоящият хрисовул ще препречи пътя на всички, които искат да оспорват, и ще затвори всяка вратичка за извъртане и ще бъде за рода на Кефала като здрава стена и опора, като му предлага пълна сигурност и безопасност. А и дадените на проедър Кефала имоти да се ползват от представената за тях екскусия¹ като подарени с издадените по-рано хрисовули на царство ми. Ето защо вменяваме в дълг и предупреждаваме всички,

¹ Екскусията отначало означавала освобождаване от данъци и повинности на земя, която се намирала във феодално владение. Задълженията на селяните към държавата се прехвърляли или частично, или изцяло в полза на феодалния владетел. По-късно феодалът получавал не само финансови, но и административно-служебни права в своите владения, като се забранявал достъпът в тях на органите на централната власт. Срв. Я. Яковенко, К истории иммунитета в Византии, Юрьев 1908; К. Н. Успенский, Экскусия — иммунитет в Византийской империи, ВВр. XXXIII (1917—1922), стр. 74—85; М. М. Фрейденберг, Экскусия в Византии XI—XII вв. Ученые записки Великолукского госпединститута, т. III (1938), стр. 341—365; Б. Т. Горянов, Поздновизантийский иммунитет, ВВр. XI (1956), стр. 177—194; Г. Острогорский, К истории иммунитета в Византии, ВВр. XIII (1958), стр. 56—78; Lemerle, Esquisse, pp. 80—83; Каждан, Аграрные отношения в Византии XIII—XIV вв., стр. 96—97; *свщият*, Формирование феодального поместья в Византии в X в., ВВр. XI (1956), стр. 121—122; *свщият*, Экскусия и экскусаты в Византии X—XII вв. Византийские очерки, Москва 1961, стр. 186—216.

δημοσίον φροντιστὸς καὶ αὐτοῖς τοῖς τὰς ἀρχὰς
οὐσιοποιτοῖν ἐγκρατεῖς, ἀπὸ τε τῶν μα-
ζόντων καὶ ἄλλων τῶν ἐσχάτων καὶ τελευταίων, τὰ
μηδὲνα τῶν ἀπάντων ἐν οὐδὲν ἡμέρᾳ καὶ οὐ
οὐδὲν τρόπον ἐπ' αὐτοῖς ἔχειν ἀθετεῖν ἢ ἀνα-
τρέψαι τι τῶν ἐν τῷ παρόντι χρυσοβέλλῳ λόγῳ διακη-
μένον, ὡς βεβαίῳ καὶ ἀσφαλῆ τυχάνοντι, γεγενη-
μένῳ κατὰ τὸν Ὁσιώβιον μῦθον τῆς ἡ' ἡμέρας
τοῦ 774 ἡ' ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον
εὐσεβὲς καὶ θεοπροβλεπτικὸν ἐπιστημύνατο κράτος.
+ Legimus. + +
+ Ἀλέξιος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασι-
λεὺς καὶ ἀποκατάτω Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός :.
(AL, 42 pp. 113₁₀—116₁)

14. De decreto Alexii Comneni imperatoris
ad petitionem monachorum Laurae facto

Τοῖς μὲντοι εἰ ὁσίοις δοῦλοι καὶ εὐχέται μο-
ναχῇ τῆς ἁγίας μονῆς Λαύρας τοῦ ὁσίου καὶ θεο-
φάνου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου ἐν τῷ ᾧ καὶ τῷ
Ἄθῳ, ἵνα ἐπομνησθῇ τῇ ἁγίᾳ βασιλείᾳ σου δι-
ἐν τῷ θέματι Βερροίας καὶ Μογλέων τὰ ἐπιτελε-
μενὰ τόπια Πουζούχια, ἅπαν ἐδαρῆθησαν τῇ καθ'
ἡμῶν μονῇ παρὰ τοῦ περιεχθέντος ἡμῶν τῆς κρη-
τικῆς καὶ ἁγίας βασιλείας σου τοῦ πανευχεστάτου
σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Λούκα, ἐνεκεν
μνησθέντων αὐτοῦ καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ, <?>
ἐκ τῶν τῶν διαφερόντων τόπων τῷ τοιοῦτῳ
χωρίῳ, τῶν ἐντὸς τοῦ περιόρου αὐτῶν [ ] καὶ
ἐν τῇ ἐκδίδοι ἡ καθ' ἡμῶν μονὴ πρὸς τοὺς τῶν
στρατιωτῶν τοῦ θέματος Μογλέων καὶ πρὸς τοὺς
παροίκους τοῦ ἐπισκόπου Μογλέων χάριν δεκατείας.
Καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐν τῷ κατὰ τοῦ θέματος οὐκ
ἐγγεγραμμένους καταβάλλουσι πρὸς τὴν καθ' ἡμῶν μονήν
τὴν τοιαύτην αὐτῶν δεκατεία, καὶ παρακαλοῦμεν
τὴν κρατίαν καὶ ἁγίαν βασιλείαν σου, ὡς ἂν ἐπι-
βαλεῖται τῇ καθ' ἡμῶν μονῇ θεῶν καὶ προσκυ-
νητῶν ὁσίων κεινόμενῳ τῷ τε πρώτῳ Βερροίας
καὶ τῷ πρώτῳ Μογλέων ἵνα τοὺς μὴ ἐκπευθόν-
τας ἐκδίδῃ πρὸς τὴν καθ' ἡμῶν μονήν τὴν αὐ-
τῇ δεκατεία κατέχουσι τοὺς τοιοῦτους καὶ ἐκ τῶ

които стоят начело на различните ведомства¹
и другите държавни служители, както и ония
на които е предоставена каквато и да било
власт, от най-големите чак до най-малките и
последните, щото никой от всички тях никога
и по никакъв начин да няма право да от-
меня или изопачава нещо от нарежданията
на настоящия хрисовул, който е крепък и
ненакърним. Издаден е през м. октомври,
13-и индикт, 6598 г.², на който и нашето
благочестиво и богоизбрано царство се подпи-
са + Прочетохме + |
+ Алексий Комнин в христа бога верен цар
и самодържец на ромеите.

14. Прошение от монасите на Лавра
до император Алексий Комнин, последвано
от императорски отговор

Ние, недостойните раби и молителни, монаси-
те от светия манастир Лавра на благочестивия
и богоносен наш отец Атанасий в планината
Атон, се осмеляваме да напомним на светото
твое царство³, че така наречените места Пу-
зухия⁴ в темата⁵ Верея и Мъглен⁶, които
бяха подарени на нашия манастир от пре-
любимия вуйчо на могъщото и свято твоє
царство — прешастливия севастократор го-
сподин Йоан Дука — за упоменаване негово
и на неговите родители, <?> от принадле-
жащите прочее на това село места вътре в
тяхното землище [ ] нашият манастир
дава ежегодно на някои от стратиотите⁷
в тема Мъглен и на паричите на епископа
на Мъглен срещу десятък. И някои от тях
по време на жътва не дават доброволно на
нашия манастир този техен десятък. Молим
могъщото ти и свято царство да издаде за
нашия манастир священо и уважаемо нареж-
дане, което да заповяда на практора⁸
на Верея и на практора на Мъглен да за-
държат онези, които не са съгласни да дадат
на нашия манастир същия десятък и да ги

¹ Тук става дума за различните отдели (τὰ σέκρετα) на императорската канцелария. Срв. Bréhier, Les institutions, pp. 154, 167—168. ² Т. е. 1089 г. ³ Става дума за император Алексий I Комнин. ⁴ Според Дучев, Проучвания, стр. 40—41, Πουζούχια трябва да се четат Κοιζούχια и отговаря на пл. Кожух. Лутаевин, България и Византия, стр. 152, се присъединява към P. Lemerle, Recherches sur le régime agraire à Byzance: la terre militaire à l'époque des Comnènes, Cahiers de civilisation médiévale, II, n. 3 (1959), p. 276, n. 60, който сочи, че в документа се чете формата Ποζούχια. ⁵ Тук тема означава административна единица. ⁶ Верея, главен град на тема Верея, с дн. гр. Бер, югозападно от Солун. Мъглен днес се нарича област северно от Волан. ⁷ Стратиотите са категория население, което било задължено да изпълнява военна служба. Те били снабдени с определен неотчуждаем поземлен участък и били освободени от някои данъчни задължения. През периода XI—XII в. терминът стратиот в някои извори се употребявал в смисъл на провинциар. Срв. П. Мутафчиев, Войнишки земи и войници във Византия през XIII—XIV в. СпБАН XXII (1927), стр. 1—114; Ostrogorsky, La romanité, p. 480 sq.; Lemerle, Recherches sur le régime agraire à Byzance: la terre militaire à l'époque des Comnènes, pp. 275—279; Лутаевин, България и Византия, стр. 153—155; П. Дучев, За войнишкото население във Византия през XII в., Изследвания в чест на М. С. Дринов, София, 1960, стр. 572. ⁸ Практиките били данъчни и съдебни чиновници, поставени при провинциалните управители. Срв. Bréhier, Les institutions pp. 234—235.

διπλοῦν ἀποδιδόναι καταναγκάζωσι τὴν τοιαύτην ἀπὸ τῶν δεκαετίων καὶ τοίτου γενομένου οὐ πανσόφμεθα τοῦ ἐπαγεστέρον ἐπερεύχεσθαι τῆς κραταιῆς καὶ ἁγίας βασιλείας σου, καὶ ὡς δοῦλοι ἀνάξιοι τοιμῆσαντες ἐδεήθημεν.

Δέησις τῶν εὐτελῶν μοναχῶν τῆς μνησ τῆς μεγάλης Λαύρας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου δοῦλων ἀναξίων καὶ ἡ ἐπ' αὐτῇ λύσις

Εἶπευ ὡς ἐπεμνήσατε τὰ ἐντός δηλούμενα τόσσα ἐντός τοῦ περιόρου ἡμῶν εἰσὶ, προσκομίζετε τὴν παροῦσαν λύσιν τῆς βασιλείας μου τοῖς ἐνεργοῦσιν ἐν τῇ θέματι Βερροίας καὶ ἐν τῇ θέματι Μογλέων καὶ οὔτοι ἵνα διευθετῶσιν ἡμῶς, ὁποῖα περὶ αὐτοῦ τινες πλεονεξοῦν τὴν καθ' ἡμῶς μονήν, ἐλὼ τοῖς ἀπὸ τοῦ μέρους αὐτῆς ἐκκλησιαστικῶς κατεχομένοις παρὰ τῶν τοιούτων, μὴ παραχωροῦντες ὑποκατεῖσθαι παρ' αὐτῶν τὸ ἀνῆκον ἡμῶν ἐντεῖθεν ἐπὲρ δεκαετίας ὡς ἐπεμνήσατε. Εἶχε τῷ μὲν Ὁστωβρίῳ, ἡνδικαιῶνος κ' δι' ἐλευθερίαν γηραιότητος τῆς βασιλείας καὶ θείας χάριτος. Ἐξ ἀντιβολῆς εἰσὼν τὰ ἀναγεγραμμένα ἴσα τοῖς ἐμφανηθεῖσιν μοι πρωτοτύποις αὐτῶν, τῇ ὑπομνήσει δηλωθῇ καὶ τῇ ἐπ' αὐτῇ ἐξερχθείσῃ προσκηνητῇ ἀντιγραφῇ, ἐπ' ἐγγραφα.

+ Ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς ὁριζιάτης ἐκκλησίας Ἀρδαμερίου Δημότριος. (AL, 45, pp. 122₁₃—123₇)

15. *Decretum Alexii Comneni imperatoris*

+ Ὑπεμνήσθη ἡ βασιλεία μου παρὰ τοῦ μέρους τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τοῦ Ἀθῶ οὐβασίας μνησ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ὅτι οἱ ἐν τοῖς Μογλέων οἰκοῦντες Κόμνηνοι, ἀνεχόμενοι εἰς τὴν διαφέρουσαν τῇ ἐπ' αὐτοὺς μονῇ πλίστην <ν?> τὰ οὕτω πως καλούμενα Πουζούχια καὶ μάνδρας τοῖς ἔξω αὐτῶν ἐκείσε ποιοῦντες καὶ νέμοντες ταῦτα ἀνέτως οὐ πείθονται καταβάλλειν πρὸς αὐτοὺς τὸ ἀνῆκον ἐπὲρ δεκαετίας τῶν χρόνων αὐτῶν. Καὶ εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, διορίζεται ἡ βασιλεία μου τοῖς κατὰ καιροὺς πράκτορα Μογλέων ἵνα, τῇ ἐμφανείᾳ τῆς παρούσης προσταγῆς τῆς βασιλείας μου, καταναγκάζωσιν αὐτοὺς παντοίως καταβάλλειν πρὸς τὴν μο-

принуждават да дават в двоен размер този техен десятък. И ако се изпълни това, не ще престанем още по-упорито да се молим за могъщото и свято твое царство. Ние се осмелихме да молим за това като недостойни роби.

Молба на недостойните роби, смирените монаси от манастира великата Лавра на свети Атанасий, и [издаденото] за нея решение

Ако, както напомнихте, споменатите в молбата ви места се намират във вашите владения, представете настоящото решение на царство ми на чиновниците в тема Верея и в тема Мъглен и нека, когато някои се опитат да оцетяват вашия манастир, те да пазят правата ви върху онова, което онези задържат като арендатори от частта на манастира, и да не позволяват отсега нататък те да присвояват припадащото се вам за десятък, както напомнихте. Издадено през месец октомври, петнадесети индикт¹, чрез червения надпис на царската и божествена ръка. Като сравних и намерих, че настоящите копия отговарят на показаните ми техни първообрази, именно на жалбата и на издадения за нея уважаем отговор, подписах

+ Смиреният епископ на светейшата църква на Ардамерион².

15. *Разпоредба на Алексия I Комнин [?]*

+ Напомнено беше на царство ми³ от страна на честния манастир „Св. Атанасий“ в светата планина Атон, че куманите⁴, които живеят в Мъглен, въпреки че възлизат на така наречената планина Пузухия, която принадлежи на техния манастир, и правят там кошари за своя добитък и го пасат свободно, не се съгласяват да плащат на монасите полагаемия се десятък⁵ за добитъка си. Ако това е така, то царство ми нарежда на настоящите практори на Мъглен, щото при представяне на тази наредба на царство ми по всякакъв начин да ги принуждават да

¹ Според издателите документите се отнасят към 1091 или 1106 г.

жанието на дадените тук текстове, молбата на монасите е била последвана от императорски отговор. В текста на отговора липсва подпис на императора, понеже е даден не оригиналът, а заверено копие (ἱσος), подписано от епископа на Ардамерионската църква.

² Не е известно за кой император става дума, тъй като датировката на документите е спорна. Издателите предполагат, че документът е издаден през 1094 г. Fr. Dölger, Zur Textgestaltung, pp. 34—35, 44—47, го отнася към 1199 г., а Ostrogorsky, La propoia, p. 480, смята, че той е издаден през 1184 г.

³ Куманите влизат в досег с Византийската империя през 1072 г. От последната четвърт на XI до първите десетилетия на XIII в. играят важна роля в историята на балканските земи. Вж. Moravcsik, Byzantinoturkica, I, p. 91. За кумани в Мъгленско срв. Дубчев, Проучвания, стр. 42—43.

⁴ Десятъкът (ἡ δεκαετία) е вид натурална рента, давана в полза на собственика на земята. За десятъка вж. Xanatalos, Beiträge, pp. 36—37; Каждан, Аграрные отношения, стр. 128—129; Литаерин, Болгария и Византия в XI—XII вв., стр. 166—167, 319—320.

Този
не
мислим
не се
недо-

вите
а светн
ение
вите в
вашите
шение
Верея
ти се
те да
нези
не ма-
татък
вам за
през
през
ствена
ещите
техни
а изда-
сех
та тър-

и 7]

страна
с све-
и жи-
не така
привад-
там ко-
сбодно,
свасите
си. Ако
на на-
то при-
ство ми
ват да

свър-
реста на
от епи-
на до-
gestal-
ион през
XI до
pzanflo-
и е вид
36—37;
519—320.

την τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου πᾶν τὸ ὑπὲρ δεκάσεως
ἢ ἑτέρου τῶς μεγάλης διαφέρειν αὐτῇ, εἴπερ τῶς
καὶ μετὰ τὴν παρούσαν πρόσταξιν τῆς βασιλείας
μου τοιοῦτον τι τομήσουσι διαπραξάσθαι, καὶ μηδὲ
παρὰχωρῶν + αὐτοῖς διενθεῖν ἄλλοις
Βλάχους ἢ Βουλγάρους ὡς οἰκέτους, ἀλλὰ καὶ τοί-
τους πάντας ἀπατεῖν τὸ μέρος τῆς δηλονότητος μονῆς
ὡς ἡ συνήθεια ἐπεγράμμεν. Εἰ δέ γε παρὰ τοῦτο
οὐκ εἰδωμονοῦσι, ἀλλ' αὖθις παραστέχουσιν τι πε-
ρῶνται ἢ καὶ Βλάχους ἢ καὶ Βουλγάρους ἐξουσι-
σάειν κατὰ τὴν ἐπιγραφίσαντος ἕως τοῦ νῦν ἁδι-
κον συνήθειαν ἐπ' αὐτοῖς, ἀπ' ἐντεῦθεν ἐξουθύνται
παρὰ τοῦ τοιοῦτον προσοίεον τῆς διαληθείας
πλανητῶς καὶ μὴ βουλόμενοι. Εἰ δέ γε καὶ μετὰ
ταῦτα ἀνέχως χροῖονται ἐπὶ τῇ τῶν πλανητῶν
ἀνόδῳ ἢ ἐπ' ἄλλῳ ἀνόδῳ πράγματι ἀφαλομένῳ
τῇ βηθείᾳ μονῇ ἀπειθήσουσι ποιῆσαι κατὰ τὴν τῆς
βασιλείας μου πρόσταξιν, ἵνα σκληροῦνται παρ'
αὐτῶν κατὰ τὸ ἐνομίον τε καὶ δίκαιον. Ἀλλὰ καὶ
οἱ διαφέροντες τῇ εὐρημένη μονῇ Βλάχοι, εἰπέ,
μετὰ τὸ κατελθεῖν ἀπὸ τῆς πλανητῶς καὶ αὐτοῖς,
στενοχωροῦνται τὰ ζῆλα αὐτῶν εἰς νομὴν καὶ διὰ
τοῦτο ἀπὸ βίῃς μεγάλης νέμονται τὰ ζῆλα αὐτῶν
εἰς τὰ δίκαια τῶν Μογλέων, ἢ βασιλεία μου δι-
αρίζεται νέμειν τὰ προσόντα αὐτοῖς παντοῖα ζῆλα
ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ αὐτοῦ θέματος τῶν Μογλέων
ἀνενοχλήτως πάντῃ, καὶ ἀνεπηρέστον καὶ ἄνευ
τῆς οἰσσοῦν δόσεως, καὶ <μὴ> παρὰ τῶς τῶν
ἐκείσε πρασίαν ἢ στρατιωτῶν ἢ θεματοῦν ἢ
καὶ αὐτῶν τῶν Κομάνων κωλύμενοι ἢ ἀποσυρ-
μενος εἰ μὴ βούλῃται ὁ πειραθεὶς ποιῆσαι παρὰ
τὴν πρόσταξιν τῆς βασιλείας μου, ὅπως ἔν καὶ ἡ,
οσοῦν καὶ ἐκ τῆς βασιλείας μου ἀνάστασιν δέ-
ξασθαι. Ἐσοῦνται τοῖνυν οἱ τοιοῦτοι Βλάχοι τῆς
μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ὡς δεδήλωται, νέ-
μονται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ θέματος <τῶν>
Μογλέων ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰ παρ'
αὐτοῖς ὄντα πάντα ζῆλα ἀνενοχλήτως καὶ ἀνεπηρέστον
καὶ ἀκαταξήτως ἅπῃ πάσης καὶ παντοίας εὐπορί-
ας ὑπὲρ οὐνοῦ καὶ γῆς μεγάλας. Ναί μιν καὶ τὰ
δύο μαρτύρια ἔχουσιν τὸ παρὰ τοῦ Στάθου κατεχό-
μενον καὶ ἐπιλεγόμενον Ῥιμνίαν καὶ τὸ παρὰ
τῶν παιδῶν Ῥάδου τοῦ Κοιτοῦ καὶ τοῦ Πεδου-
κέλου ἐπιλεγόμενον, τὰ παρὰ τῶν αὐτῶν Βλάχων
τῆς τοιαύτης μονῆς κατεχόμενα ἐκ τῆς δημοκρατίας

плащат на манастира „Св. Атанасий“ всичко,
което му се полага за десетъка или за друг
някакъв данък. Ако и тогава, след постано-
вата наредба на царство ми, се осмелят да
извършат нещо подобно и те да не — пре-
небрегвайки +, облагодетелствуват чужди
власи¹ или българи като свои, но от всички
тях да изискват дела на речения манастир
според установения обичай. Ако въпреки това
не се вразумят, но отново се опитат да за-
държат нещо или да получат екскusia за
власите и за българите според господству-
ващия чак досега у тях несправедлив обичай,
отсега нататък да се изгонят от този проа-
стий в споменатата планина, дори и да не
искат. Ако и след това незаконно възлизат
на планината или се откажат да постъпват
съобразно с разпоредбата на царството ми
за каквото и да било друго, което дължат
на речения манастир, да бъдат наказани от
практиките според закона и правото. Но и за
принадлежащите на речения манастир власи,
ако за добитъка им след слизането от пла-
нината няма достатъчно паша и поради това
от голяма нужда го пасат в землището на
Мъглен, царство ми нарежда да пасат целия
принадлежащ им добитък в пределите на
същата тема Мъглен, без да бъдат никак
обезпокоявани и тормозени, без епирия² и
без каквото и да било даждие и без да
бъдат възпрепятствувани или гонени от ня-
кого от тамошните практики, страстиоти или
темни служители, или пък от самите кумани.
Ако някой не желае [да изпълнява това] и
се опита да постъпи против разпоредбата
на царство ми, който и да бъде той, ще си
навлече силния гняв на царство ми. И тъй,
както се каза, власите на манастира „Св. Ата-
насий“ нека пасат в землището на Мъглен
отсега нататък и занаяред всичкият свой до-
битък необезпокоявани, неувреждани и сво-
бодни от всяко и всякаво изискване на данък
за каквото и да било. А също така и от-
носно двете кошари — тази именно, която
се държи от Став и се нарича Римница³,
и другата — от чедата на Рад Куп⁴, наре-
чена [кошара] на Педукел, които се държат
от същите власи на този манастир в дър-

¹ В планинските области на югозападните български земи имало през X—XII в. многобройно власко на-
селение. Власите се занимавали предимно със скотовъдство. Постепенно името власи започнало да се употребява
не само в чисто етнически смисъл, а се давало и на занаятни селища, паштери. Вж. Дубчев, Проучвания,
стр. 43; Д. Ангелов, Аграрните отношения в Северна и Средна Македония през XIV в., София 1958, стр. 104;
Г. Цанкова-Петикова, Югозападните български земи през XI в. според „Стратегикона“ на Кекавмен, ИИИИ, VI
(1956), стр. 614—618. ² Епирията са тегоби, налагани на населението от държавата извън редовните данъци
във връзка с пужките на администрацията и войската. Срв. Xanatalos, Beiträge, pp. 48—50. ³ Името Рим-
ница тук вероятно е вл. Рибница. Вж. Дубчев, Проучвания, стр. 42. ⁴ Някои от имената на споменатите тук
власи са от славянски произход.

⁴ Гръцки извори за българската история, т. VI

πληρωγὸν τὴν Κράβιτσαν, καὶ ταῦτα κελεύει ἡ βασιλεία μου κατέχειν αὐτοὺς ἵνεκ τῆς οἰκουμένης δόξης ἐπιφάνειας τε καὶ ὑψηλότητας. Ἀπερχάσασθαι γὰρ τῇ τοιαύτῃ μὲν ψῆφον αὐτῆς πᾶν το ἀνῆκον ἀπολαί. ἔπειτα παρ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν μετὰ δουρικτοῦ, δεκάτεις καὶ ἄλλης οἰκουμένης δόξης συνήθως ἀπαιτούμενης ἀπὸ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δημοσίᾳ πληρωγῇ ὄντων μετὰ δόξης ὅσων τὰς παραδόσεις ἐνεργῶν τοῦ τοιοῦτου θέματος <τῶν> Μυγλέων προσωπικῶς τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ χριστοπύλου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Χοέρμου, τῇ ἐμπειρίᾳ τῆς παρόσης προστάξεως τῆς βασιλείας μου παραδόσει καὶ ταῦτα δύο μετὰ πρὸς τὴν μετὰ δουρικτοῦ μὲν τοῦ ὄγλου Ἀθανασίου διὰ προσωπικῶν ἡγεβωμένων ὡς ἂν διὰ τὴν ταύτην κατέχουσι ταῦτα οἱ ἐπ' αὐτῇ ὄντες Βλάσαι χάριν νομῆς τῶν προσόντων αὐτοῖς παντοῖον ζῶσαν ἀνενοχλῶτως καὶ ἀνεπηρέαστος καὶ ἀκατανομήτως, καὶ χωρὶς τῆς οἰκουμένης δόξης, ὡς ὅπως ἐρηται. Ἐν ἑκτῷ ὡς ἐπέμνησαν ἐν τῶν δικαίων τοῦ ἐπ' αὐτῇ χωρίου Χόστιανες + εἰς μοναστήριον „ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος“ +, προσκλήθηται δουλευταί τινες ἐξωθεν καὶ τοιοῦτου μοναστηρίου μὴ παραδεδωμένοι διὰ προσωπικῶν, κατέχουσι οἱ ἐνεργῶντες τὰς παραδόσεις τοῦ + πετῖου + θέματος <τῶν> Μυγλέων ἐπηρεάζον αὐτοὺς ὡς ἀπαρδόντες, μᾶλλον μὲν οἷον καὶ δύο ἀπ' αὐτῶν εἰ καὶ προνοίᾳ παραδεδωκε Κομόνους ἡ βασιλεία μου, ψῆφον αὐτῆς ἐχαρίσατο καὶ ταῦτους πρὸς τὸ ἐπ' αὐτῶν μοναστήριον τὸν Πρόδρομον, ὡς καὶ ὁρεῖται παραδόντι πρὸς τὸ τοιοῦτον μοναστήριον τὸν Πρόδρομον ὁ τὰς παραδόσεις ἐνεργῶν τοῦ θέματος <τῶν> Μυγλέων διὰ προσωπικῶν ὅντων τῷ μύλῳ τῷ ὄντι εἰς τὸ χωρίον τῆς μάδρας, ὡς ἂν κατέχουσι τοὺς τε παρόικους δουλευτάς αὐτοῦ καὶ τὰ μύλωνα ὄντων πόσης ἐπιφάνειας καὶ ὑψηλότητας, καὶ πανταίως ἄλλης ἀνῆκον τῇ δημοσίᾳ ἐπιφάνειας ὅντων τῶν παραδοθέντων τοῦ τοιοῦτου

жавната планина Кравица¹, царство ми нарежда власите да владеят и тях, без да изпълняват каквито и да било тегоби и без щета и тормоз. Защото царство ми подари на този манастир за душевното си спасение всичко, което трябва да се изисква от тях за кошарщина², десетък и каквото и да било друго даждие, изисквано обичайно от кошарите, които са в споменатата държавна планина. Прочее извършващият предаванията в тази тема Мъглен от името на пансеваст севаст³ и хартуларий⁴ господин Теодор Хумнос⁵ с показване на настоящата наредба на царство ми нека предаде тези две кошари на споменатия манастир „Св. Атанасий“ по точен опис, така че зависимите от него власи да ги държат по силата на тази наредба, за да пасат всякакъв свой добитък несмущавано, без налози и глоби и без каквото и да било даждие, както се казва по-горе. А и както напомниха жителите на Хощяне, че вътре във владенията на зависимото от манастира село + има малък манастир „Св. Йосиф Претеча“ +, настанени били някакви дулевти⁶ извън това манастирче, непредадени чрез опис. И поради това извършващите предаванията + — — — +⁷ на тема Мъглен изискват от тях налози като от непредадени, а най-вече от двамата от тях, [които], ако и царство ми да ги е предало в прония на куманите⁸, за душевното си спасение и тях ги подари на техния манастир „Претеча“. Тях и извършващият предаванията в тема Мъглен трябва да ги предаде чрез опис на този манастир „Претеча“ заедно с мелницата, която се намира в местността на кошарата. Нека неговите парници дулевти да владеят и мелницата без всякаква епирия и тормоз и каквото и да било принадлежащо на държав-

¹ Местното име Кравица е българско. Вж. Дуйчев, Проучвания, стр. 42. ² Кошарщината или мандриятиниот с данък, даван от пастирското население. Вж. И. Дуйчев, Езикова бележка към средновековни български паметници, ИИБЕ, III (1954), стр. 311. ³ Висша дворцова титла, давана на най-приближените на императора лица. Стъждана е била от Алексий I Комнин. Вж. Bréhier, Les Institutions, p. 139. За същата титла срв. Ив. Дуйчев, Из старата българска княжеска, II, София 1944, стр. 40—42 сл.; П. Петров, О титулах „севаст“ и „протосеваст“ в средновековно българско государство, ВВр. XVI (1956), стр. 53 сл. ⁴ Началник на службата, в която се пази данъчните описи. Срв. Bréhier, Les institutions, p. 257. ⁵ Теодор Хумнос е бил на служба по времето на Андроник I Комнин (1182—1185). Вж. Nicetae Choniatae Historia, ed. Bonn., p. 355₁₂₋₁₄. ⁶ Дулевти (дулопарници) — обезземлени селяни, настанявани във феодалните имения, за да обработват господарската земя. Те били закрепостени и тяхното положение било близо до това на робите. Вж. V. A. Mošin, Довличинъ земледелие, Annales del Institut Kondakov, X (1938), pp. 129—131; Каздан, Аграрные отношения, стр. 132; Литаерин, Крестьянство западной и югозападной Болгарии XI—XII в., стр. 232—234; същият, Болгария и Византия, стр. 181—182, 188; Горянов, Позднелизантийский феодализм, стр. 214—215. ⁷ В гръцкия текст стои πετῖον, което се свързва с латинското petitum fundi, petitio в смисъл подлежащи на облагане изоставени земи. Вж. Fr. Dölger, Πετῖον, Ein Beitrag zur byzantinischen Lexicographie, Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, 1939, 9, pp. 3—9; idem, Aus den Schatzkammern N 112, p. 11, p. 27. Ипателите на Acta Lavrae предлагат + πετῖον + (AL, N 47, p. 54) да се прочете като πετῖον от πετῖον, γῆ πετῖον. Срв. AL, p. 127, п. 2. ⁸ Тълкуването на този израз е спорно. Fr. Dölger, Zur Textgestaltung, p. 44, допуска, че споменатите тук кумани са били далени като парници на манастира Продром. Ostragorsky, La propola, p. 483, смята, че същите тези кумани са владетели на парници, а не парници. Това мнение се подкрепя и от F. Панакова-Петкова. Феодалното земевладение в южните и югозападни български земи, стр. 290—292, която прави някои корекции в текста на този документ, също и от Литаерин, Болгария и Византия, стр. 153—154.

ионастериόν τοῦ Προδρόμου, παραδοθήσονται τοῖς τοῖς ἑτέροις. Καὶ εἰς εἴησαν κατασκευάσθαι ἢ παροῦσαι πρόπαις τῆς βασιλείας μου τοῖς προσήτοις σεμνέτοις καὶ ἀθῆναι ἀποστράφηται τῷ μέλει τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου εἰς ἀσφάλειαν αἰωνίζονσαι.

Εἶχε τῷ Φερίωναρίῳ ἰνδικτιῶνος β' δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλέως καὶ θείας χειρὸς, τὴν διὰ κρητὸν συνήθη βούλλαν καὶ τὸ διὰ Μαζούκη Θεοδώρου. Καὶ ἐξώθη: Κατεστράφη ἐν τῷ σεμνέτῳ τοῦ μεγάλου λογαριαστοῦ, μὲν μαγίῳ, ἰνδικτιῶνος β', ἔτους σξβ'. Κατεστράφη ἐν τῷ σεμνέτῳ τοῦ γενικοῦ, μὲν μαγίῳ, ἰνδικτιῶνος β'. κατεστράφη ἐν τῷ σεμνέτῳ τῶν οικιακῶν ὁμοίως. Τὸ παρὸν ἴσον παραβλήθη μετὰ τοῦ πρωτοτύπου ἐπὶ ἐργαῖα.

<Ο> μητροπολίτης τῆς ὁμοπότης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Ἰωάννης. (AL 47, pp. 125₁—127₇₃)

16. Chrysobullum Alexii Comneni imperatoris

Εἰ πᾶσαν πρῶτην ἀγαθὴν θεοφιλή εἶναι λέγομεν καὶ πιστευόμεν, καὶ ὁ τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν πολλὰς ἐργαζόμενος τοσαυτὰς τοῖς ἑτέροις τοῖς τοῖς μοιθοῖς ἐκ θεοῦ δέχεται, οὐάκας ἂν πᾶσι θεοφιλῶς διαπράξῃται. Διὰ ταῦτα καὶ ἡ βασιλεία μου ἐπιστάντος προκαταρξαμένη χρηστοῦ, εἰ καὶ διπλασίονα αὐτό, ἢ καὶ κρείττονι ἐπ' αὐτῷ προμηθεύεται, εἰ οἶδεν ὅτι καὶ διπλασίονα τὸν μοιθὸν ἐκ τῆς τοῦ φιλονεικίου θεοῦ κομίσεται δεξιᾶς· ὁ γὰρ τὸ προκατεμεναι, καὶ τί τὸ παρὸν ἐποσάδων προοίμιον, ἢ τοῦ λόγου ἐστὶ διαπράξῃται σαφέσταται. Ἡ σεβασμωτάτη μεγάλη Λαύρα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἢ ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει διακειμένη ἐδόξαζε μὲν πρότερον γῆς περὶ τῆς, οὐχ ὥς ἔδει τῆς ἐπιβολῆς γενομένης ἐπὶ τοῖς ἐπικειμένοις ταύτῃ δημοσίως τελέσασαι παρὰ τῶν ἀρχόντων χρηματούμενων ἀναρχαμένων. Ἐπειτα δὲ τῆς βασιλείας μου ἄλλως τὴν ἐπιβολὴν τῆς γῆς καὶ οὐ κατὰ τὸν ἐκείνου ἐκείνου ἐπὶ τοῖς τοπίοις τῆς τοιαύτης Λαύρας κατέσχεον τὴν αὐτὴν δόξαν δεσποσύνης ποιήσας καὶ τὴν περὶ ταύτου πρῶτα ἐν τῷ τῆν αὐτὰ κρητὴ Βολεροῦ Σιγερμόνος καὶ Θεσσαλονίκης τῷ Σιγερμόνῳ καταμεμάρσας, εἴρηται μετὰ περίσσειαν κατέχοντα

ното съкровище вземане. Вместо предадените на този манастир „Предтеча“ не им бъдат предадени други. И настоящата наредба на царство ми да се завери за сведение в съответните ведомства и отново да бъде върната на манастира „Св. Атанасий“, за да има сила вечно.

Беше издадена през м. февруари, втори индикт, чрез червения подпис на царската ми и божествена ръка, чрез обичайния възъчен печат, и то от Теодор Мапуки. И отън: Беше заверена във ведомството на великия логарияст през м. март, втори индикт, 6602¹. Беше заверена във ведомството на държавното съкровище през м. март, втори индикт. Беше заверена също във ведомството на дворцовите имущества. Настоящото копие, сравнено с оригинала, подписах

Митрополитът на пресветата Солунска митрополия Йоан.

16. Хрисовул на Алексий I Комнин

Ако казваме и вярваме, че всяко добро дело е угодно на бога, то онези, който често прави такова добро, толкова по-големи награди ще получи за това от бога, колкото по-боголюбиво го извършва. Затова и царство ми², сторило веднъж някакво благодеяние, ако го удвои или още повече промишлява за него, знае добре, че ще получи двойна награда от десницата на човеколюбивия бог. Какво именно следва и какво означава настоящият увод, ще се разкрие най-ясно в изложението. Досточтимата Велика лавра на Свети Атанасий, която се намира в Света гора, владеела по-рано излишна земя, като епископето³ за налаганите ѝ държавни данъци не се правело, както трябва, от страна на по-раншните анаграфевси. След това царство ми определи иначе, а не както правеха онези, епископето за местата на същата Лавра, и то по начин, който изглеждаше, че ще бъде полезен за нея, и изпрати разпоредба за това на Ксифилин, тогавашен съдия на Волерон, Стримон и Солун. Установено бе, че лаврата има твърде много из-

¹ Сиреч 1094 г. Годината е спорна. Срв. AL, p. 125 — Date. ² Алексий I Комнин. ³ През XII в. терминът епископ (ἐπίσκοπος) означавал определянето на размера на държавния данък съобразно с количеството на земята в едно селище. Изчислявала се най-напред целият данък на едно селище в номизми. След това се изчислявала в модии цялата повърхност на подлежащите на данъчно облагане земи. Сумата на номизмите се разделяла на числото на модите и така се определяло какъв данък трябвало да плаща всяко стопанство съобразно с количеството на земята. Срв. G. Rouillard, L'Epiroté au temps d'Alexis I Comnène, p. 83; A. П. Каждан, К вопросу об особенностях феодальной собственности в Византии VIII—X вв., ВВР. X (1956), стр. 62—64; P. Lemert, Esquisse, RH, CCXIX, p. 62.

γῆν ἱκανήν, ἣ καὶ ἀποσπασθεῖσα τῶν δικαίων αὐτῆς προσεκυρώθη τότε τῷ δημοσίῳ καὶ διὴ γέγονε μὲν τῆρα καὶ πρᾶκτον παρὰ τοῦ αὐτοῦ κρατοῦ τοῦ Σιγίλινου ἐπὶ τῇ ταύτῃ ἀναμετρήσει τῆς γῆς, ἐπεμβαρεῖν δὲ καὶ χρυσόβολλος λόγος τοῦ κράτους ἡμῶν τῷ μέρει τῆς αὐτῆς μεγάλης Λαύρας διακλινομένου ἀντίπερα τοῦ λοιποῦ παντός ἐκείνου τοῦ συντηρεῖσθαι καὶ μέτρον τὰ ἀναμετρηθέντα τότε καὶ περικοπθέντα νόμιμα ταύτης. Καὶ μέντοι καὶ εἶχεν οὕτω καὶ ἔμενε το αὐτὸ χρυσόβολλον μέχρι καὶροῦ, ἀλλ' ὅστις πρὸς αὐτῆς παρὰ τὸν πρῶτον ἐπεμβαρεῖν ἐπὶ τῇ ταύτῃ γῇ, ὡς οὐ μακρὸς ὁ δημοσίος ἐπὶ τῷ τοιαύτῳ ἐξημῶνται μέτρον, γέγονε πάλιν προστάξει αὐτῆς παρὰ τοῦ πρῶτου ἐπεμβαρεῖν ἐπὶ τῇ ταύτῃ γῇ καὶ ἀναμετρήσει Βολεροῦ Στρίμωνος καὶ Θεσσαλονίκης τοῦ Σηροῦ ἀναμετρήσει ἄλλη κατὰ τὴν πρῶτον οἰκονομικῶς ὁρισθεῖσαν ἐπὶ τοῖς τοπίοις τῆς Λαύρας ἐπιβολὴν καὶ διενεργεῖται κἀνταῦθα τὸ μέρος τῆς αὐτῆς Λαύρας ἐν κατοχῇ περὶ αὐτῆς γῆς ἐν ὅσῃ περιμέτρῳ χιλιάδων ἑνδεκά, καὶ πρᾶκτον δὲ ἐπὶ τῇ ἀναμετρήσει ταύτῃ παρέβη. Τι οὖν τὸ ἐπὶ τοῖς; Ἰερεῖς ἄρα τὴν βασιλείαν μὲν αὐτῆς οἱ μοναχοὶ ἐδοῦντο, καὶ μὴ ἀπολύτως ταύτης διατεθῆναι ἤθελον. καὶ αὐτὴν ἵνα ἡλεῖται καὶ ἡλεῖται αὐτοῖς ἐπὶ τῇ ταύτῃ γῇ χιλιάδων ὀκτώ ἑξα- τῆς τῇ κατ' αὐτοῖς Λαύρᾳ ἀπεχωρίσθαι κατὰ δουρεὶν ἀπὸ τῆς τε καὶ καθ' αὐτὴν εἰς τοὺς ἐξῆς ἀπαντας καὶ διαρκεῖς χρόνους παρὰ μέτρον τοῖς. Καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπέστημι περὶ τοῦτον ἀποστασίου ἐξ- δοθῇ τοῦ κράτους ἡμῶν κἀνταῦθα ἡ χάρις αὐτῇ ταύτῃ ἐπεμβαρεῖν καὶ τὸ ἐνεργὲς ἔχει καὶ ἀπε- ρεσπῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ πολλὰ πειρασθήσονται τὰς δουρεὶς αὐτῆς ἐπιπάσθαι καὶ μακρὸν μέτρον ἐτέρω τὸ κατ' αὐτοῖς ἐπὶ τῇ ταύτῃ γῇ καὶ τὸν οὐκ ἔχοντες τοῖς καὶ μακρὸς συνεβᾶς ἀναμετρήσθαι ἐξ ἐξήκοντα, οὐδ' ἐνταῦθα ἡμέλειον ἢ ἡμετέρας εὐσέβειας ἡλλὰ τὸν παρὸντα αὐτοῖς χρυσόβολλον προσεκυ- ρώμενος λόγος, διὸ παρὰ μελέειν καὶ θεοπύζει μὴ καὶ αὐτῆς τε τὰ τῆς ἐκείνης καὶ μεγάλης Λαύρας ἀναμετρήσθαι παρὰ τὸς νόμους, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέτρον καὶ ὅσον ἔστω εἰς τὸν αὐτὸν τὸν ἅπαντα, ἐφ' οὗ ἄρα καὶ οἱ διακλινομένοις ἀποστοιχοῦντες ὅτε μά- γιστρος Νεοφίτος ὁ Σιγίλινος πρῶτος καὶ μετ' αὐ- τὸν ὁ ἐπὶ τῇ ταύτῃ γῇ Σηρὸς κατ' ἐξῆς τε καὶ ἐσ- τῶν. Εἰ δ' εἰς τὸ μετὰ ταῦτα ἵσως περὶ παραφ- ρασίαν ἢ βουλήσεως κοινῆς ἢ ἰδίων τῶν ἐργαζομένων κατὰ τοῦ μέτρον τῆς ταύτης γῆς Λαύρας καὶ οὐκ ἔστι τῆρα δυνάμειν τὸ ἀλλοιοῦσθαι τὴν ἡμέραν λυθῆναι τὰς περὶ τῶν τοιαύτων τοπίων ἀμ- φιβολίας, ἐξ ἀνάγκης γενήσεται τοῦτο ἐπὶ τοῖς ἐπα- μάχοις τοῖς καὶ νόμοις τὰ ὅλα πάλιν οὕτω

лишна земя, която бе отделена от нейните владения и после предадена на държавата. Направен бе тогава и практик¹ от същия съдия Ксифилин за това измерване на земята. Бе издаден и хрисовул от нашата власт за същата Велика Лавра, който заповядва измерените тогава и определени нейни места да бъдат освободени от всяко по-нататъшно изчисление и измерване. И наистина това бе така и същият хрисовул остана в сила за известно време, но след това някои подхвър- лиха, че държавното съкровище немалко се опетява при това измерване и отново по мое нареждане бе направено друго измерване от страна на всеуважаемия ипертим² Ксир, законоблустител и анаграфевс на Волерон, Стримон и Солун, съобразно с определеното по-рано благоприятно за местата на Лаврата епиволе, и се установи и тогава, че Лаврата владее излишна земя в размер на 11 000 [модии]. Съставен бе и практик за това из- мерване. Но какво стана след това? Мона- сите отново замолиха твърде настойчиво царство ми и настояваха да не се отхвърля молбата им. И [наше царство], отзовавайки се твърде човеколюбиво и милостиво, подари на тяхната Лавра осем хиляди [модии] от тази земя като просто и чисто дарение, което да им остане за всички следващи и бъдни времена. Нададена бе разпоредба на царство ми до същия ипертим за това и после им биде дадено това милостиво дарение, и полу- чи то сила и неотнимаемост. Понеже те мо- леха и да им се умножат даровете и да не се подлагат вече техните имоти на друго из- мерване, като заявяваха, че от това произ- лизат за тях безпокойства и хиляди грижи, и тогава наше благочестие не им отказа, а милостиво им даде настоящия хрисовул, чрез който се нарежда и постановява да не се измерват отново местата на светата Велика Лавра от никого, но да останат во веки веков при същото измерване и граници. При това положение и споменатите практики — най-напред магистър Никита Ксифилин, а след това ипертимът Ксир наредиха и се разпоре- диха за тези неща. А ако след това се пред- яви иск по отношение на същата Лавра по общо решение и желание на някои отделни лица и ако не бъде възможно тогава да се разрешат споровете за тези места по друг начин освен чрез измерване, това ще се на-

¹ Тук практик означава кадастров опис, който съдържа описание на границите на измерените участъци земи. В практика бил включван броят на стопанствата, данъците, които трябвало да плащат и пр. Срв. напр. N. G. Svoronos, Recherches sur le cadastre byzantin et la fiscalité aux XIe et XIIe siècles, Bulletin de Correspondance Hellénique, 89, 1959, p. 10 sq. ² Ипертим (ἐπίτιμος) — почетна титла, давана обикновено на висши ду- ховници (митрополити), а понякога и на светски лица (напр. на Михаил Псел) заради голямата им ерудиция. Срв. Du Cange, Glossarium, s. v.

μενοῦσαν, ἀναλλοιώσιτά τε καὶ ἀδιάσεισται καὶ πάν-
τη <ἐν> ἀκροσηρήσει, καθὼς ἔχει καὶ παρὰ
τῶν αὐτῶν προκατὰ ἐμετρήθησαν καὶ περαιοῖσθαι-
σαν, ὡς δεδήλωται, καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λί-
γος ἔξει ἐς αἰὶν τὸ ἀκρόδαιον καὶ ἀπαρρηχέιστον,
μὴ παρ' οἰονδήσαντος τῶν ὑπάντων ὅλης διασειόμε-
νος ἢ κατὰ τι παραθραυνόμενος. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο πα-
ρεγγυόμεθα καὶ πάντας ἐξασφαλιζόμεθα τοὺς ἐν
τῶν σεκρέτων προϊσταμένους καὶ τοὺς ἄλλους τοῦ
δημοσίου φροντιστὰς καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχὰς οἰο-
σησίου ἐμπειρομένους, τοῦ μηδένα τῶν
ὑπάντων ἐν δωδμήσῃ χρόνῳ κατ' οἰονδήσαντα
τροπὸν ἐκ' ἀδίας εἶναι ἀθετεῖν τι τῶν ἐπιτα-
θῶν διαρρηχέως, ἕκαστον καὶ ἀσφαλὺς τυγ-
χάνοντος τοῦ παρόντος χρυσόβουλλου λόγου γεγενη-
μένου κατὰ τὸν Φεβρουάριον μηνὶ τῆς δευτέρας ἐν-
δοκτιῶντος τοῦ ςχρ' έτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐ-
σεβὲς καὶ θεοκρατόβλητον ἐπισημύματο κράτος.

+ Legimus +

+ Ἀλέξιος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασι-
λεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός. +
(AL, 48, pp. 128₁—129₆₄)

17. Chrysobullum Alexii Comneni imperatoris

[+ Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ
τοῦ ἁγίου πνεύματος Ἀλέξιος πιστὸς ὁρθόδοξος
βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός +]
Pasin ois to paron hēmōn eusebēs epideik-
netai sigilion.

(Ὁ) πρέσβευς Λέων καὶ κατεπάνω Ἀβύδου) ὁ
Κεφαλ(ῶς) οὐδ' προῖκα καὶ ἀμισθί, ἀλλ' εἰς ἅπαντα
[μοι] βίην κἀφ' ἑαυτὸν καὶ τροπαίαν τῶν πατρ' αὐτοῦ
ἐπιβεβαιωμένων ἐν τῷ κάστω [ῶ] Λαρίσσης, εἴτε
παρὰ [τ]οῦ [κα]ταράτου Βαϊμού[ν]του καὶ τοῦ πατρ-
τὸς ἡραγγ(ῶν) [ῶ] ροσσά(ου) ἀπ[ο]κλεισθεὶς ἐκ[αὶ]
κερεῖται, εἰ[ρη]λῆ[ρ]οῖς τὸ ἐν τῷ θέματι τῶν Μογ-
λέν(ων) διακείμενον χωρ(όν) [τ]ῆρ[ε] Χοστιά(ην) καὶ
περικαλὺν κοιμισμένης ἐπὶ τῇ παροδῶν αὐτοῦ τοῦ
βέστον Πέτρου καὶ ἀν(θράκ)ου τῆς βασιλείας μου
δηλοῦν παρ(ς) ὄνομα τοῦ παροίκου τῆς περὶ τοῦ
τοιοῦ(ου) χωρ(ίου) ἐλγισσ(α).... δ... καὶ ἀαύ-
μων(ας) καὶ πύτην τῆρ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ) δωρεᾷ ἐν-
πόγρα(φον) τοῦ κρά(ους) ἡμῶν παρ(ς) ταξ(α) [οῦ]-
δίκαιος ἐδοξε παροαθῆναι θερμῶς ἔχον ἐξαιτη-
σάμενος καὶ χρυσόβου(λλον) λόγ(ον) ἐπιβεβαιωθῆ-

прави по необходимост за спорните места и
само за тях, а другите ще останат пак
така — неизменни, незасегнати, напълно не-
накърними, според както прочее и бяха из-
мерени и определени от същите описи, за
които се спомена. И настоящият хрисовул
ще бъде завинаги непоколебим и ненакърним,
без да бъде погазван и нарушаван от когото
и да било. Ето защо известяваме и нареж-
даме на всички началници на служби, на
останалите данъчни служители и на ония,
на които е поверена каквато и да било
власт — никой от всички, по което и да
било време, по никакъв начин да няма право
да отменя нещо от тези нареждания, тъй
като съдържанието на настоящия хрисовул
е непоколебимо и трайно. Издаден през месец
февруари, втори индикт, 6602¹, на който се
подписа и нашата благочестива и богопоста-
вена власт.

+ Прочетохме +

+ Алексей Комнин в Христа бога верен
цар и самодържец на ромеите.

17. Хрисовул на Алексий Комнин

В името на отца и сина и светия дух Алек-
сий Комнин,² верен и православен император
и самодържец на ромеите.

До всички, на които се покаже настоя-
щият наш благочестив сигилий.

Проедърът и катепаът³ на Абудос⁴
Лъв Кефала не даром и безвъзмездно, но
като отплата за проявените от него в кре-
постта Лариса⁵ усилия и залягания, когато,
обсаден от проклетия Боемунд⁶ и цялата
франкска войска⁷, показа мъжество, полу-
чи селото Хоцяне, разположено в темата
Мъглен, и се сдобил с практик за предава-
нето му от вестта и служителя на царство ми
Петър, [в който] се изброяват поименно и
паричите от землището на това село⁸
— — — актимоните,⁹ и не е справедливо тази
подписана от нашата власт повеля относно
настоящото дарение да бъде пренебрегната,
понеже той молеше твърде горещо да се
издаде хрисовул нему за утвърждение на

¹ 1094 г. от н. е. ² Алексей I Комнин. ³ Началник на област, по-малка от темата. По дължност стоял по-долу от
дука, който бил началник на тема. Срв. E. Stein, Untersuchungen zur spätbyzantinischen Verfassungs- und Wirtschafts-
geschichte, Mitteilungen zur osmanischen Geschichte, II (1923—1925), p. 30—31; Dölger, Aus den Schatzkammeru.
p. 31; Bréhier, op. cit., p. 133; H. Дучев, Из старата българска княжнина, II, стр. 321, 322. ⁴ Касае се за
областта на гр. Абудос, която принадлежала към темата Опсикон в Мала Азия и е била вероятно самостоятелен
катепаат. Срв. Dölger, Aus den Schatzkammeru, p. 31. ⁵ Лариса е била обсадена от Боемунд в 1084 г. Срв.
Златарски, История, II, стр. 176. ⁶ Става дума за нормандския вожда Боемунд I (към 1065—1111). ⁷ Имат
се пред вид кръстоносците на Боемунд. ⁸ Тук текстът на грамотата е повреден. ⁹ Актимоните били беззе-
мелни селяни, които притежавали работен добитък, градини, лозя и къщи. Срв. Dölger, Aus den Schatzkammeru,
p. 31.

ραι αὐτῷ εἰς ἀσφάλειαν) τῆς δοχεῖς) καὶ κρα-
ταύουσιν πλείονι. ἵκο καὶ εἰσέρχονται καὶ τῆς
παροῦσης) τεύχῃ κερσοβοῦλλου) γραφῆς ἐγκυ-
λεγμένης μέν[ω]ν αὐτῷ τε καὶ παντὶ τῷ μέρ[ει]
αὐτῶν) καὶ τοῖς ὅλοις [κ]ληρονόμοις) καὶ διακα-
τούχοις) τοῦτον τὸ δη(λωθ)έν ἐν τῷ θέματι) τῶν
Μουλῆν(ων) χωρ(ίων) τὴν Χοσ[τ]ά(ην) ἀναγράφ-
ουσιν καὶ ἀναπόσπαστον εἰς τοὺς ἐξ(ῆς) ἔστας
καὶ δαριτὰς χρόνους, ἀτελῶς μέντοι καὶ ὀβρι(ός),
μὴ ἀφελόντος τοῦτον ἢ τοῦ μέρους αὐτῶν) παρ-
εχθρὸς ὅλος καὶ πρὸς) τὸν δημόσιον χάρις ἡσυχασ-
τῶν) ἀπαιτῆσαι(ως). Ἀπὸ γὰρ τοῦτο προ(σ)τάσει ἡ ἡμῶν
θεοῦβεια ἐν τῷ προ(σ)φύρῳ προκατῶ) τῆς ἀντι-
τύχης(ως) τοῦ β(η)θ(έν)τος) θέματος(ς) προ(σ)γραφῆται
διὰ μέλαν(ς) χυρὶ τοῦ (προπο)προέδρου) Ἰω(άν-
νου) καὶ λογοθ(έ)του) τοῦ δρόμου τοῦ οὐ(κεί)ου
ἀν(θρῶ)που αὐτῆς προσώπῳ τοῦ εἰρημέρου Κε-
φαλ(ᾶ) τὴν ἐκκοπὴν τῶν ὅλων τελεσμά(ων) τοῦ-
τι(ου) καὶ χωρ(ίων) ἐπὶ τῷ αὐτῷ) αὐτῆς ἀρχῆς τῆς
ἐνεστώσης) ἐνάτης) ἐνδοσιῶνος καὶ ἄλλῃ πέρα(ς)
τοῦ παρῶν(ς) αἰῶνος(ς) μὴ παρεμβάλλεσθαι ὅλως
ὡς τοῦτον χωρ(ίων) ἢ εἰς ἀπαίτησιν ἀπολύεσθαι,
ἀλλ' εἰς κέρδος τοῦτον καὶ παντὶ τῷ μέρ[ει] αὐτοῦ
λογίσεσθαι τὴν ἐκείθεν ἐροῦμένην ἔσασαν πρό-
σοδον, ἀφελόντων τοῦτον ἐπ' ἀναπαύσει καὶ σι-
στάσει καθεστάναι τῶν χωρ(ίων) καὶ μὴ ἐξοκίλει
αὐτοῖς μὴτε μὴν ἐποίκους ἐτέρων χωρ(ίων) προ-
(σ)δέχεσθαι, εἴπερ βούλονται καὶ τὰ τῆς δοχεῖς)
τοῖσιν ἐρεῶσθαι. ἔκκουσεν(ή)σεν(αι) δὲ τὸ εἰρη-
μένον χωρ(ίων) μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ) προ(σ)κατημέ-
νων ἀπὸ τε μι(υ)τι(ου) ἀρχ(ον)ι(ων) ταγμα(ίων)
καὶ θεμα(ίων), βωμ(α)ίων) τε παρ(α)γ(ών) καὶ
ἐθ(ν)ίων), ἐπὶ τε Ρῶς, Βασιγγ(ων), Κουπλῆγγ(ων),
Ἰγγλῶν, Φράγγων, Νεμῆτων, Βουλγάρ(ων), Σι-
ρωσῶν, ἄλλων(α)ίων) καὶ λοιπῶν ἀπ(ά)νων, Ρο-
μ(α)ίων) τέ καὶ ἐθ(ν)ίων, ἀντιμα(α)ίων), ἀπλῆκ-
τι(ων) ἢ μεσπλῆκτι(ων), κω(ών), σιρωσῶν),
ἀπαι(η)τι(ων) καὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἀπλῆκ(ων) χωρ(ή-
της)ως) χωρ(ών), ἐπιθέσε(ως) μονο(προ)σώπ(ων),
δόσε(ως) κωποκ(ων) ἢ ἀντισαν(ίων), σιρωσῶν-
(σας) κάσι(ων), ἀγο(ας) μον(α)ρε(ων), μεσομον-
(α)κ(ίων), βοιδ(ο)π(ίων), μεσοβοιδ(ο)π(ίων), ἑπ(ων),
παρεπ(ίων), κηλων(ων), ὀνοκλων(ων), ὀνοθ(ή-
λων), φορβ(ά)δ(ων), βοῶν ἐργα(ίων) καὶ ἀγ(ε-
λ)αίων), γαί(ων), προβά(ων), αἰγῶν ἀγελά(ων),

дарението и за по-голяма обезпеченост. За-
това [той] бе чул и бе заповядано с настоя-
щия хрисовул да остане за него и неговия
род и за всички наследници и приемници
споменатото село Хощяне в темата Мъглен
неотчуждаемо и неотнимаемо за всички бъ-
дещи и вечни времена, необлагаемо и необ-
ременяемо, без да е задължен той или не-
говият род да дава изобищо нещо на дър-
жавата за каквото и да било даждие. Поради
това наше благочестие нарежда в съответ-
ния практик на даждието на споменатата
тема да бъде добавено с мастило от ръката
на протопроедъра и логотета на дрома¹
Иоан, наш служител, към името на спомена-
тия Кефала премахването на всички даждии
на това село и от самото начало на настоя-
щия девети индикт и до края на сегашния
век, това село съвсем да не се отежнява
или да се подлага на искания, но да се пре-
смята в полза на този [Кефала] и на целия
му род целият събиран от там доход. Това
нареждане трябва да служи за успокоението и
организирането на селяните. Те да не се из-
селват, нито да се приемат поселници² от
други села, ако искат да се възползват и
те от дарението. Споменатото село заедно с
проскатишните в него се освобождават от
даване митатон на началниците на тагмите и
на темите, ромейски и иностранны, още на
руси, варяги, кулпинги, ингли, франки, немци,
българи, сарацини, на безсмъртните³ и всички
други, ромей и иностранны, после от анти-
митатикон⁴, апликтон⁵, или месапликтон⁶,
[от приемане] на съдии⁷, стратези, побирчи⁸
и от даване на необходимите неща за аплик-
тон, от даване на въоръжени войници, от
даване на канискион или антиканискион⁹, от
доставка на храни за гарнизони, от пазар на
мулета, мулоподобни, катъри, мъски, коне,
пощенски коне, жребци, магарета, магарници,
юници, впрегатен и невпрегатен добитък,
свиње, овце, стада кози, биволи, зайци, елени,
ловджийски или овчарски кучета и други
четириного животни, гъски, патици, лебеди,

¹ Всички държавни служители в двора на византийския император. Срв. Dölger, Beiträge, p. 27. ² С тер-
мина *ἐκκομιστῆς* (поселници) се обозначават свободните селяни. Срв. Dölger, Aus den Schatzkammern, p. 115. Б.
Т. Горняков, Поздневизантийский феодализм, Москва 1962, стр. 411, бел. 39, приема напълно мнението на Успен-
ский за епископа като за свободни селяни. ³ За успешна борба срещу киевския княз Светослав византийският
император Йоан Цимисхий образувал през 970 г. един военен отряд от храбри мъже благородници, наречени
„безсмъртни“ (*ἀθάνατοι*). ⁴ Паричен еквивалент на митатон (задължение на населението да дава квартири за вой-
ската). ⁵ С този термин се наричало задължението да се дават квартири на царски чиновници и на войска.

Срв. Dölger, Beiträge, pp. 60, 61; *idem*, Aus den Schatzkammern, p. 27. ⁶ Вероятно това било задължение
за даване квартири на преминаващи през ладено населено място чиновници или военни лица. Срв. Dölger, Aus den
Schatzkammern, p. 31. ⁷ Завеждащ административното управление в ладена тема и поличен на стратега,
управител на същата тема. Срв. Dölger, Beiträge, p. 61. ⁸ Това са били вероятно данъчни чиновници. Срв.
Dölger, Beiträge, p. 71. ⁹ Канискион е приношение, които се състояли в даване на натурални доставки на
чиновници и поземлени собственици при определени правници през годината, а антиканискион е паричен эквива-
лент на канискион. Срв. Dölger, Aus den Schatzkammern, p. 27; *Xanlatos*, Beiträge, p. 52.

βομβάλων), λικρών, ἐλάφων), κυνῶν λωστον(κῶν)
ἢ πομμεν(κῶν) καὶ λοιπῶν τετραπόδων) ζῴων,
χρηῶν, ψηκῶν, κῶκων), γεράνων, ταῶν(ων), ἀρνι-
θ(ων) ἀγρίων) ἢ χειροῖν(ων), περιστέρων) καὶ
λοιπῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ὄντων, παροχ(ῆς)
γενημ(ά)ντων) ἐξ ἀγορᾶς(ς) γεγενημ(έ)ν(ης), ἐνοχ(ῆς)
τοῦ δεόμου ἢ τῆς κολζήλ(ης), οἰκωμοδ(ίον), ἀπο-
δ(όφως), ἀργ(κῶν), ἀερολτρα(κῶν), κομοδρομ(ι-
κῶν), στρα(είας), συνων(ῆς), καστροκα(ίσιας), ὁδο-
τρο(σίας), γερυρ(αῶν), παροικια(οῦ), ἐννου(ίον),
παροχ(ῆς) σιδήρεον ἢ καρφαλει(ά)ντων) καὶ μαζῶν,
ἐκβολ(ῆς) χειρῶν τῶν γ' ὑπνουμ(ε)ν(ων) δικασ(αῖς)
ἢ διοικ(η)τ(αῖς) ἢ ἐτέροις ὑρχον(αῖς), δουξί, κατε-
πάτω, στυα(η)τ(αῖς) εἴτε πρέσβεσ(ων) ἐθνῶν διε-
χομ(έ)ν(ας) εἴτε καὶ στρα(τῶν) τινί, ἐκβολ(ῆς) χο-
τασμ(ά)ντων), δικασ(ο)τ(ῆς) (πρωτο)κετ(ά)ρχ(ων), προ-
λεωμ(ά)των), βουταγ(ά)των) βοσλ(αῶν) ἢ ἐτέρων
δο(τ)η(αῖς) ἐπὶ τῶν(ς) ἀποστελλομ(έ)ν(ων) δου-
λ(είας) καὶ δημ(αῖς), ἐκδομισμῶν γενημ(ά)ντων),
οἶνον, κρεῶν, τυγῶν καὶ ἐτέρων) εἰδῶν, ἐξοπλίσε-
(ως) πλιού(ων), τας(ων), ἐκποτοζ(αῖς), μαζον-
κ(ά)ντων), κοντασ(ά)ντων) καὶ ἐτέρων), στρα(τω)-
τ(ων), ἐξωνήσε(ως) ζευγ(αῖς), οἶον, οὔνον, κρεῶν,
καὶ(ν)τ(ῆς), βρομ(ῆς), ὁπρω(ων) κῆγγρον, λωα(ίον)
καὶ ἄλλ(ων) σπερμ(ά)ντων), κοτῆς καὶ καταβίβο-
μοῦ οἰωδ(ή)ν(ος) ξυλ(ῆς), μεταχομ(ῆς) ἐτέρων
εἰδῶν, πρέσβε(ας) σκιδ(ων), καραποποι(ας), καθή-
ματ(ς) τῶν ἐν ὑπεροχ(ῇ) ἀρχ(όν)των), δοκῶν,
κτελῶν, κρεῶν, στρα(τῆ)ν(ων), στρατευτῶν, ἀνα-

жерави, пауни, дивни или домашни птици, гъ-
лѣби и други птци и яйца от тях, от до-
ставяне на пазарски продукти, от поддържане
на пѣтица¹ и доставка на мидени черупки²,
от икономодион³, даждие, аерикон⁴, аеро-
пратикион⁵, комодромикион⁶, от военен на-
бор, синона⁷, градозидане, строеж на пѣ-
тица, мостнина, паройкинатикон⁸, паша, от
доставка на желязо, гвоздеи и метал, от
доставяне на необходимите неща за съдии,
или за управители или за други началници,
за дукове⁹, катепани¹⁰, стратежи или за
преминаващи пратеници на чужди народи,
или за някаква войска, от доставка на фу-
раж, от прехранване на протокентарси¹¹,
проелевсими¹², царски вестиарити¹³ или други
хора, изпратени по някаква държавна служба,
от даване на продукти, вино, месо, сирене
и други неща, от въоръжаване на кораби,
[от доставяне на] стрелци, конни стрелци,
войници, носещи боздугани, копненосци и
други войници, от принудително изкупуване
на работен добитък, жито, вино, месо, ече-
мик, храна, варива, просо, лен и други се-
мена, от сечене и свличане на дървен мате-
риал, от пренасяне на други неща, от бичене
на дъски, от корабостроителство, от подсю-
няване на висши началници, дукове, катепани,
съдии, стратеги, стратевти¹⁴, описвачи¹⁵, ек-

¹ Точното значение на този термин не е изяснено. Вероятно става дума за доставка на материали за строеж на пѣтица или пък даване храна на преминаващи пратеници. Срв. *Dölger*, Aus den Schatzkammern, p. 31. ² Едно от задълженията на населението било да доставя миди за държавни строежи, но точно за какво и как са били използвани те, не се знае. Срв. *Dölger*, Aus den Schatzkammern, p. 31. ³ За същността на икономодиона се спорят много. Някои от последните наследници го определят като възнаграждение на чиновниците за измерване на земята. Може би икономодионът, като една от епиритите, е претърпял изменения в по-късно време. Вж. всички мнения, подробно отразени у *Литаврин*, Болгария и Византия, стр. 311—313. ⁴ Значението на този термин не е ясно. Едини смятат, че това е парична глоба. Срв. *Dölger*, op. cit., p. 27; *Dölger*, Das *ἀεροκόν*, BZ XXX (1929—1930), pp. 450—457; *М. Ласкарис*, Ватопелската грамота на цар Иван Асен II, Български старина, XI (1930), стр. 46—47; други пък предполагат, че това е данък, събиран от селското население, вероятно съдебна глоба, плащана в полза на царското съкровище. Срв. *Соловьев* — *Мошин*, пос. съч., стр. 383—385; *Дуйчев*, пос. съч., стр. 325. ⁵ Възнаграждение, плащано на чиновниците, които събирали аерикона. Срв. *Dölger*, Aus den Schatzkammern, p. 31. ⁶ Възнаграждение за чиновниците, които събирали данъците. Срв. *Dölger*, Aus den Schatzkammern, p. 27. ⁷ Част от поменения данък, която се изразявала в задължението на притежателя на ладен посмелен участък да дапа по установени цени на държавата състии продукти и суровини. Първоначално синоната не е бил редовен, но събиран според случая данък. От IV век синоната става редовен данък. Срв. *Dölger*, Beiträge, p. 58; *idem*, Aus den Schatzkammern, p. 31. ⁸ Точното значение на този термин не е ясно. Вероятно той е означавал възнаграждение, плащано за определяне данъците или за събиране на данъци от обезземелени селяни. Срв. *Dölger*, Aus den Schatzkammern, p. 31. ⁹ Дукут бил административен и военен управител във Византия. Срв. *Bréhier*, op. cit., p. 141; *Ласкарис*, пос. съч., стр. 38; *Дуйчев*, Из старата българска книжнина, II, стр. 321. ¹⁰ Във Византия през XIII—XIV в. катепанът бил началник на катепаникон — подразделение на темата. Катепанът заемал седмото място в дворецовата йерархия. Срв. *Stein*, op. cit., p. 30—31; *Bréhier*, op. cit., p. 133. ¹¹ *В. Н. Златарски*, История, II, стр. 10, смята, че по ранг катепанът стоял по-долу от дука. *Дуйчев*, пос. съч., стр. 321, 322. ¹² Офицери — аюланти, които изгълнявали различни служби в щаба на армията. Срв. *Dölger*, Aus den Schatzkammern, p. 156. ¹³ Мааши офицери, които служели като ординарии за връзка и за канцеларски персонал. Срв. *Dölger*, Aus den Schatzkammern, p. 156. ¹⁴ У *Anna Comnena* (IV, 4) вестиаритите са споменати като лична императорска гвардия, но от ликов Хрисовул личи, че са имали и граждански функции. Вж. за подробности у *Dölger*, Beiträge, p. 31. ¹⁵ Чиновници, които извършвали военни набори. Срв. *Dölger*, Beiträge, p. 61. ¹⁶ Чиновници, които водели кадастри и давали оценка на данъците. Срв. *Dölger*, Beiträge, p. 81 sq.; 88 sq.; *Дуйчев*, Из старата българска книжнина, II, стр. 322.

γρο(γέων), ἐξισω(ών), δοθον(ών), ἐπιστ(ών), δοκαιο-
φυλ(άων) καὶ λοιπ(ών) ἐτέ(ων), φουοσά(ων) δια-
τρο(φής) καὶ ἀπ(ι)λ(ι)κ(ων) ἐπὶ πολέμ(ων) ἀσπ(ι)ν(ων)
ἢ καὶ ἐπιστρεφόν(ων), μωδ(α)ι(ό)ρ(ων) τοῦ δρό-
μου περ(α)ί(ας) ἀρόν(ων) ἢ ἐξορίστ(ων) ἢ κατὰ
τὴν ἄλλην χρ(ε)ίαν διαρχομ(ε)ν(ων), ἀγγαρε(είας), πα-
ραγγαρε(είας), ψωμοζημ(ί)ας καὶ λοιπ(ής) ἀνά(σ)της
ἐπιηρείας τε καὶ κακώ(σεως) νῦν τε οὐ(σ)ης καὶ ἐς
ἕσπερον ἐπινοηθρομ(ε)ν(ής), καθ(ῶ) ἂν ὁ καρδ(ός)
καὶ τὰ πρ(ο)γυμ(α) ἐπιζητοῦν γίνεσ(θαι). Ἀπὸ πα-
ρεγγνώμ(ε)θ(α) καὶ πόντ(ας) ἐξασφαλισμέν(α) ἀπὸ
τ(ε) τῶν κ(α)τ(ὰ) καρδ(ός) σακε(λλ)α(ρί)ων, γεν(ε)ών
καὶ στρατ(ικ)ικ(ών) λογι(σ)τ(ών), τῶν ἐπὶ τ(ῆς)
ἡμε(τέ)ρας σακε(λλ)ῆς καὶ τοῦ βεστιά(ρι)ου οἰκο-
νόμ(ων) τῶν ἐδω(ών) οὐ(κ)ων, τῶν ἐπὶ τῶν οἰκ(α)
(α)ῶν καὶ τῶν ἐφ(ο)ρ(ών) τῶν βασι(λ)ικ(ών) κοινω-
τ(ικ)ο(ν) ἐιδυ(ών), γηροτρόφ(ων), ἀρκατοτρόφ(ων),
τῶν ἐπὶ τῶν θείων ἡμῶν ταμ(ε)ῖον τοῦ Φί(λ)ω(ς),
κουρασ(ώ)ων τοῦ οἴκου τῶν Ἐλευθ(ε)ρί(ων) καὶ
τῶν Μαγγαν(ών), οἰκιστ(ικ)ῶν καὶ τῶν ἐπὶ αὐτ(οῖς)
(πρ(ο)σ)οι(σ)τ(ικ)ῶν, λογι(σ)τ(ικ)ῶν, χαρτου(λ)α-
ρί(ων), βασι(λ)ικ(ών) τοι(κ)ῶν, τοῦ μηδ(ε)να τῶν
ἀσπ(ι)ν(ων) ἐν αἰφρόν(α) καὶ αὐτ(οῖς) ἀσπ(ι)ν(α)τ(α)
τῶν ἐπὶ ἀδεί(ας) ἔχον ἀδειεῖν τὸν παρ(όν)τα
ἐκσεβ(ή) χρ(ο)σόβ(ι)ον(λλον) λόγ(ον) γεγεννημένον κατὰ
τὸν μῦθον τῆς ἀνά(σ)της ἀνδρα(γ)ῶνος ἐν ἔτει
τῷ σφ(α) τετάρτῳ, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εἰσεβ(ή)ς καὶ
θεωροβ(ή)λ(η)τον ἐκσεβ(ή)μ(α)το κατ(ὰ)ς + + Legimus

* Ἀλέξιος ἐν Χ(ρι)στῷ τῷ θ(ε)ῷ πιστὸς βασι(λ)εὺς
καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμ(αῖ)ων ὁ Κομνηνός. (Schatzk,
3, pp. 29—30)

сисоти¹, проверители², надзорници³, дикео-
филаци⁴ и други, от прехрана на войски
и даване подслон на войски, отиващи или
връщащи се от война, на мандатори на
дрома⁵, които водят пратеници или изгна-
ници или преминават по някаква друга ра-
бота, от ангария, парангария⁶, псомозимий⁷
и от всякаква друга епирия и оцетяване,
сега съществуващи или които ще бъдат въ-
ведени по-късно, както случаят и работите
биха наложили да стане. Поради това на-
реждаме и гарантираме никой от всички съ-
ответни за времето сакеларии⁸, фискални⁹
и военни логотети¹⁰, завеждащите нашата
хазна¹¹ и вестиярия¹², управители на благо-
честивите домове, чиновници на частните
царски имоти¹³ и инспектори на император-
ското съкровище, идици¹⁴, завеждащи ста-
ропиталища и сиропиталища, от хората на
нашата божествена хазна във Филака, попе-
чители на нашите домове Елевтер и Ман-
гала¹⁵, от икитици¹⁶ и подчинените им про-
тонотари¹⁷, от логарнасти, хартуларии¹⁸,
царски нотари и нотари¹⁹, в което и да
е време и по какъвто и да е повод да не
си позволява да нарушава настоящия благо-
честив хрисовул, издаден през май, девети
индикт, в година 6594²⁰, на който [хрисо-
вул] нашата благочестива и богопоставена
власт се подписа. + + Прочетохме.

Алексий Комнин, в Христа бога верен им-
ператор и самодържец на ромеите.

¹ Чиновници, които контролирали размера на данъчните облагания и определяли асвемления данък. Срв. Dölger, Aus den Schatzkammern, p. 27. ² Проверителите (ортоти) били чиновници, които контролирали данъчни-
те облагания. Срв. Dölger, Beiträge, p. 61. ³ През X в. на надзорниците (епоити) била полчинена част от темата.
Те се грижели за продажбата на напуснати войнишки земи. Освен това епоитите разпределили данъците и земите на
починал поземлен собственик между наследниците му. Срв. Dölger, Beiträge, pp. 80—81. ⁴ Дикеофилакът първо-
начално бил висша длъжност в дворцовата йерархия. По-късно титлата дикеофилак се е давала на висшите провин-
циални духовни чинове. Срв. Stein, op. cit., p. 46; Dölger, Aus den Schatzkammern, p. 331. ⁵ Чиновници, които
пътували по поръка на императора и придружавали пратеници или заточеници. Срв. Dölger, Aus den Schatzkam-
mern, p. 28. ⁶ Задължение на зависимото население да дава превозни средства за второстепенните пътища. Срв.
Соловьев-Мошин, пос. съч., стр. 447. ⁷ В случая изглежда, че се касае за задължение на населението да
доставя хляб. Срв. Xanatalos, op. cit., p. 49; Соловьев-Мошин, стр. 507; Dölger, Aus den Schatzkammern,
p. 31. ⁸ С термина „сакеларий“ се обозначава началник на императорската канцелария. Срв. Ch. Diehl, Un
haut fonctionnaire byzantin, Mélanges N. Jorga, Paris 1933, p. 226. ⁹ Чиновници, които се грижели за опре-
деляне на данъците, лопъване и подновяване на регистрите за поземления данък, за внасяне на данъците и ми-
тата. Срв. Dölger, Beiträge, pp. 19—20. ¹⁰ Чиновници, които имали грижата за прехраната, разквартируването
и изплащането на заплати на войниците. Звездно с това те водели и военните списъци. Срв. Dölger, Beiträge, p.
21; idem, Aus den Schatzkammern, p. 156. ¹¹ Има се предвид държавното съкровище. Срв. Dölger, Beiträge,
p. 14. ¹² Има се предвид държавното съкровище за натурални приходи. Вж. Dölger, Beiträge, p. 14, Bréhier,
Les institutions, p. 149. ¹³ Чиновници, които се грижели за управлението на императорските частни и фа-
милни имущества. Срв. Dölger, Beiträge, pp. 43, 45. ¹⁴ По всяка вероятност императорски интендант. Вж.
Dölger, Beiträge, p. 38. ¹⁵ Елевтер и Мангали били дворци в Цариград. ¹⁶ Чиновници, които завеждали спи-
съци, в които се вписвали данъчните облагания, направени за вечни времена на държавни именина, на манастири
и частни лица. Срв. Dölger, Beiträge, p. 91. ¹⁷ Завеждащ съкровището в далечна област. Срв. Dölger, Bei-
träge, p. 38. ¹⁸ Чиновници, които изпълнявали различни служби в провинцията, например завеждащи дър-
жавните складове и др. Срв. Dölger, Beiträge, p. 24, 69, 103. ¹⁹ Чиновници, които се грижели за вписване на
земите в поземлените регистри и изчислявали данъците. Срв. Dölger, Beiträge, p. 128. ²⁰ Хрисовулът е от
май 1086 г.

18. Chrysobuli Nicephori Botaniatis exemplum

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ
ἁγίου πνεύματος Νικηφόρος πιστὸς θεοδόξος βασι-
λεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων.

Pāsin oīs tō pa[ro]n h[et]i[er]i eēs[ebēs] epi-
dei(k)nt(a) sig[illio]n

Ἐστὶ φροντιστήριον ἱερὸν κατὰ τὸ μέγα Ὄρος τῶν Ἀθῶ
ᾧσα(ε)ρ) ἐπὶ τῶς σκοπῆς διακείμενον, τῶν Ἱβήρων
δὲ φρονιμῶς λεγόμενον ἰδρύμενον τε καὶ τιμω-
μένον ἀπό[μ]ατι τῆς πατρίδος καὶ θ(ε)ομ(ε)τ(ο)-
μ(ο)ς πολλοὺς ἔχον τοὺς [ἐν (P)] ἀσκουμένους καὶ
ζώντας κατὰ θ(ε)ὸν καὶ ἀρετῇ λάμποντας. — — —

Λογίζεται καὶ γὰρ παρὰ μόνῳ τῷ κατὰ καιροὺς
κατεπάρ(ω) ἢ καὶ δοτικῇ Θεσσαλονίκης πάντ(α) τὰ
κατὰ τῆς ἐκκλησίας μον(ῆς) ὑπὸ τὰ(ων) γινόμε-
να καὶ ζητεῖσθαι καὶ τέμνεσθαι καὶ μὴ τῇ προ-
φασί τῶν ἐναγόντ(ων) κατὰ τῆς αὐτ(ῆς) ἢ παρὰ τῶν
θεματ(ικῶν) δικαστῶν ἢ λοιπῶν, προκατό(ων) καὶ
φορολόγων ἢ ἐτέρων τιν(ς) τῶν ὑπάντ(ων), τ(ῆ)ρ
μον(ῆ)ρ τε καὶ τὰ ἐπὶ αὐτῇ ὡς ἀλλογλώσσων τῶν
ἐν αὐτῇ τυγχάνοντ(ων) ἀδίκως διασείεσθαι ἢ κατα-
βλάπτεσθαι καὶ ἐπ' οὐδενὸς(ς) ἀπὸ γε τοῦ νῦν ἄλλον
πρὸς δικαστήριον ἐλκεσθῆναι οἱ τῆς μον(ῆς)
ἄνωγοι(ες), ὁποῖον ἂν καὶ εἴη τὸ κατὰ τοῦτ(ων) κε-
νούμ(ε)ρον εἴτε ἐγκληματικὸν ἢ καὶ χρηματικόν,
ἀλλ', εἴτε τυχόν ὑπὸ τῶν ἐνάγων ἢ αὐτὰ καὶ
ἐτέρων ἐνάγων, παρὰ τῷ κατεπάρ(ω) ἢ καὶ
δοτικῇ Θεσσαλονίκης, ὅποτε εἴρηται, τὰ κατ'
αὐτοὺς διουσιθήσεται καὶ οὐχ ἐπ' ἄλλον. ἔτι πρὸς
τούτοις) διορίζεται ἡ βασιλεία μον(ῆ)ρ αὐτ(ῆ)ρ τε
τ(ῆ)ρ μον(ῆ)ρ καὶ τὰ ἐπὶ αὐτ(ῆ)ρ ἄνωγοι(α) ἐκ τοῦ
παρόντ(ος) παρὰ τοῦ κατὰ τ(ῆ)ρ ἡμέραν λογισθ(ε)-
τοῦ) τοῦ δρομ(ου) ἢ καὶ (προ)τονο(α)ρί(ου) ἐκ(ε)υ-
κοπεῖσθαι καὶ πᾶς(ης) βλάβ(ης) ἀπὸ τῆς διατηρεῖ-
σθαι καὶ διακδικεῖσθαι καὶ μὴ τοῖς βουλουέουσ
ἄνωγοι(ς) εἰς προνο(ῆ)ρ ἐκείσθαι μήτε παρὰ τῶν
κατὰ χώραν ἐπισκόπ(ων) ἢ ἀρχ(ε)ρε(ῶν) προσέ-
α(ων) ἢ λοιπ(ων) ἀρχαί(α) τιν(ς) ἢ ἐτέροι
οἰαδήποτε ἐκτερεῖα καθυποβάλλεσθαι. ἔξκουσεν ἐνθ(ε)-
σεται καὶ γὰρ ἡ δηλωθ(εῖ)σι) μον(ῆ)ρ τῶν Ἱβήρων
καὶ τὰ τῆς(ης) προνο(ῆ)ρ καὶ ἀρχ(ε)ρ(ε)α καὶ τὰ
ἡσυχαστήρι(α) ἢ(ων) τὸ προνο(ῆ)ρ Ὁβηλός
ὅν τῷ μετοχ(ῆ)ρ τῷ Γενεσί(ω)ρ τὸ προνο(ῆ)ρ(ον)
ἢ Δοβροβί(α) τὸ προ(α)ν(ε)ρ(ον) ἢ Μελοτζ(ε)-
ῶν μετὰ τῶν δύο ἀρχ(ε)ρ(ων) αὐτ(ῶν) τ(ῆς)
τε Βουχάκ(ου) καὶ τ(ῆς) Μυρμηκ(ας) τὸ μετοχ(ῆ)ρ
ἢ ἐπεργ(ῆ)α Θεοτό(α)ς μετὰ τοῦ προ(α)ν(ε)ρ(ον)
τοῦ ἁγίου Στεφάν(ου) τὸ ἡσυχαστήρι(ον) τὸ Σπ(η)-
λαῖον τὸ προνο(ῆ)ρ ἢ Λιβισδ(ας) τὸ ἀρχ(ε)ρ(ε)ρ(ον) ἢ
Ἀρσινικ(α) μετὰ τῶν μελοστ(α)ρί(ων) αὐτοῦ καὶ

18. Конше от хрисовул на Никифор
Ботаниат

В името на отца и сина и светия дух
Никифор¹, верен православен император и
самодържец на ромеите.

До всички, на които се покаже настоя-
щият наш благочестив сигилий.

Във великата Атонска планина има све-
щен манастир, разположен като че ли на
стража, наречен на името на иверийците²,
съграден и почитан в името на пречистата
богомайка, в който пребивават и се подвиза-
ват мнозина, които живеят според бога и
блестят с добродетел. — — — [Моего цар-
ство] разпорежда прочее всички искания, по-
вдигнати срещу споменатия манастир от ня-
кои, да се разследват и решават само от
съответния за времето катепан или дук на
Солун и поради подстрекатели срещу [ма-
настира] да не се засягат или увреждат не-
справедливо манастирът и подвластните му
владения като принадлежащи на намиращите
се в него иноезичници било от страна на
областните съдии или други, било от прак-
тори и събирачи на данъци или от някой
друг измежду всички, и всички манастирски
люде отсега нататък да не бъдат викани на
съд от никого друго, каквото и да се въз-
буди срещу тях — дело, или обвинение, или
паричен иск; но ако от някои лица бъдат
повдигнати [искания] или сами [пребивава-
щите тук] предявят [искания] срещу други,
всички тези неща за тях да бъдат решавани
от катепана или от дука на Солун, както се
каза, и от който друг. Освен това мое цар-
ство разпорежда самият манастир и всичко,
което е подчинено на манастира, отсега на-
татък да се пази от съответния за времето
логотет на дрома или от протонотария и да
се пази и защитава неприкосновен от всяка
вреда и да не се предоставя в разпореждане
на никого от тях, които желаят [тона], и да
не се предоставя за някаква щета или как-
вато и да е епирия от страна на местните
епископи, или началници, или други [лица].
Защото споменатият манастир на иверийците
с проастиите, нивите и килиите му, сиреч
проастият Овил заедно с метоха Генезий,
проастият Добровикия, проастият Меличана
заедно с двете му ниви на Вухак и Мирми-
кия, метохът Пресвета Богородица с проас-
тия Свети Стефан, килията Спилеон, проас-
тият Ливисдия, нивата Арсиникия заедно с

¹ Никифор III Ботаниат.

² Манастирът Иверон се намира в полуострова Света гора, на из-
точната страна на Атонския полуостров. Основан е от грузинци (иверийци) монаси, но по-късно преминал в ръ-
цете на гърците.

5 Грнци извори за българската история, т. VI

19. Isocodicon vici Radolybi

19. Извлечение от кадастъра за сел.о
Радоливо

Ἐν τῇ διακρίσει Βολερ(ου) καὶ Στρυμόν(ος),
καὶ Ζαβαλ(είας) φέλλον
ἀπὸ π(α)ρ(α)θέ(σεως)μ(ε).

Χω(ρίον) Ῥαδολύβ(ον) κατὰ τὸν γε(ν)μ(ε)νον
περιουσίαν. καὶ(α) ἀπ(α)ρχ(ε)ται ἀπὸ τοῦ βο(ν)τοῦ
τοῦ λ(ε)γο(μ)ένου Μεγαλ(η) Πέτρ(α), ἐνὼ διαχωρί-
ζω(ται) τὰ σύνο(ρα) τοῦ χω(ρίου) Ζηρομίστ(ου)
καὶ τοῦ χω(ρίου) καὶ κρα(εῖ) πο(ς) δέ(ον), δια-
χωρίζω(ται) τὰ σύνο(ρα) τοῦ χω(ρίου) Ζη(ρ)ομ(ισ)-
τ(ου), διέρχ(ε)ται το ἡ(ν)δ(ι)ο(ν) λα(ρ)εί(α) το
ἔχον καὶ σ(α)ν(δ)ὸν λε(ι)στομ(ε)νον καὶ το δέν-
δρ(ον) τὸ ἡμερ(α)δ(ον) τὸ ε(σ)φαγί(σ)μ(ε)νον τὸ ἰσ(α)-
μ(ε)ν(τ) εἰς τ(ὸν) β(α)πτ(ισ)μ(ον), [κα]τα(εῖ) τὸν αἰ(ν)τ(ον)
β(α)πτ(ισ)μ(ον) καὶ διέρχ(ε)ται τὰ δύο δέν(δ)ρα τὰ ε(σ)-
φαγί(σ)μ(ε)να ἡ(γ)ου(ν) τὸν πο(ν)τ(ον) καὶ το ἡμερ(α)-
δ(ον), καὶ κάμπτ(ει) ἀπ(α)ρ(α) τὸ χω(ρίον) τὸ ε(λ)-
κω(τ)η(ν)θ(έν) π(α)ρ(α) Παντελ(ε)μόνο(ς) Δοβροβ(η)τ(ον)
καὶ ἐξ(α)τ(α) εἰς τ(ὸν) π(α)ρ(α)μ(ον) μ(ε)γ(α)λ(α)ν
δέν(δ)ρ(ον) τοῦ ἰσ(α)μ(ε)ν(τ) εἰς τ(ὸν) αἰ(ν)τ(ον) β(α)πτ(ισ)-
μ(ον) εἰς τ(ὸν) τόπ(ον) τὸν λεγ(ο)μ(ε)ν(ον) Βελιζ(α)τω(ν)
εἰς τ(ὸν) μ(ε)γ(α)λ(ον) χω(ρίον) ἀπὸ τ(ὸν)
πλακω(ν)τ(ον) καὶ ἀνέχ(ε)ται εἰς Ζηρομίστ(ον) καὶ
κάμπτ(ει) [π(α)ρ(α)] μ(ε)σημ(ε)ρι(ον), κρα(εῖ) τὴν αἰ(ν)τ(ον)
στράτ(ον) καὶ τὸν πο(ν)τ(ον) δι(α)χωρίζω(ν) δεξιὰ
τὰ σύνο(ρα) τοῦ χω(ρίου) Δοι(ν)τ(ον) καὶ διέρχ(ε)-
ται τὸ δ(ι)αμ(ε)τ(ον) λ(ε)κω(ν)τ(ον) καὶ κρα(εῖ) τὸν αἰ(ν)τ(ον)
πο(ν)τ(ον) εἰς τ(ὸν) π(α)ρ(α)μ(ον) μ(ε)γ(α)λ(ον),
ἐνθ(α) καὶ σ(α)ν(δ)ὸν αἰ(ν)τ(ον) καὶ τὸν μέγ(α)λ(ον) μ(ε)-
σημ(ε)ρι(ον) λα(ρ)εί(α) ἡ(γ)ου(ν) β(α)πτ(ισ)μ(ον) λ(ε)κω(ν)τ(ον)
καὶ ἐκ τῶν δι(α)μ(ε)τ(ον) λ(ε)κω(ν)τ(ον) τὰ σύνο(ρα)
τοῦ χω(ρίου) Βελιζ(α)τω(ν), κρα(εῖ) τὸν π(α)ρ(α)μ(ον) μ(ε)-
γ(α)λ(ον) ὅλ(ον) καὶ ἐξ(α)τ(α) καὶ ἀ(ν)κομ(ε)ν(ε) εἰς
τ(ὸν) σύνο(ρα) τοῦ χω(ρίου) Σιομ(α)λ(ον) καὶ κάμπτ(ει)
π(α)ρ(α) ἀν(α)τολ(η)ν χωρίων δεξιὰ τὰ σύνο(ρα)
τοῦ χω(ρίου) Σιομ(α)λ(ον) καὶ διέρχ(ε)ται τὴν
ἐκκλ(η)σί(α)ν τὴν Δόμ(η)ν τὴν ἰσ(α)μ(ε)ν(τ) εἰς τ(ὸν)
τόπ(ον) τὸν λεγ(ο)μ(ε)ν(ον) Τόπολος καὶ ἀνέχ(ε)ται
εἰς τ(ὸν) ὄρο(ς) εἰς τ(ὸν) ὄρο(ς) τὸ (κα)τερχ(ο)μ(ε)ν(ον)
ἀπὸ τ(ὸν) Β.δ(ον) καὶ κάμπτ(ει) π(α)ρ(α) β(α)πτ(ισ)-
μ(ον) καὶ τὸν πο(ν)τ(ον) ὅλ(ον) καὶ ἀπο-
δ(ι)δ(ε)ι, ἐνθ(α) καὶ ἡ(ν)δ(ι)ο(ν).

Ἐλ(ο)γ(ισ)θ(η) δ(ι)ὰ χ(ρ)ισ(ο)φ(ο)ύλλ(ον) καὶ πατ(α)ρί(ον)
τοῦ φιλοχ(ρ)ι(μ)ο(ν) ἡμ(ον) δι(α)μ(ε)τ(ον) καὶ Ἀλεξ(ι)ο(ν)
τοῦ Κομ(η)ν(ον) τοῦ πα(ρ)όν(τος) χω(ρίου) Ῥα-

Лист 45 от приложение към описа на
диоцеза Волерон и Стримон, тема Стримон
и Завалтия¹.

Селото Радоливо² според прокараната
гранична линия [има следната граница]: като
се започне от така наречения хълм Голямата
скала, където се разделят междите на се-
лото Жидомист³ и на селото [Радоливо] и
върви на запад, там се разделят границите
със селото Жидомист, преминава каменния
граничен знак с изсечения кръст и през мар-
кираното дъбово дърво, което стои при гра-
ничната стена, върви по самата стена и пре-
минава през двете маркирани дървета, т. е.
дивия дъб и облагороженото дърво. И свива
покрай нивата, изсечената гора от Пантелей-
мон Добровита, и върви до триклонестото
голямо дърво, което стои до самата стена,
до мястото, наречено Вълча поляна, до мал-
кото..., разделено от постлания път. И се
качва до Жидомист, и свива на юг, върви по
самия път и разделяйки купчината камъни,
надясно [остава] междата на село Домник⁴
и преминава през граничния камък с изсе-
чен кръст и върви по самата купчина камъни
на север към постлания път и там до него
лежи големият мраморен камък, сиреч до
граничния саркофаг⁵. И оттам достига до
междите на село Вълчице, върви все край
постлания път и се приближава до междите
на село Семалто⁶ и извива на изток, като
оставя надясно синура на село Семалто, и
преминава църквата Лимни, която стои на
мястото, наречено Тополос, и [оттам] се из-
качва към планината до потока, който сли-
за от Воден и свива на север, върви по ця-
лото плато и се връща, откъдето е започнала.

Чрез хрисовула и разпоредбата на нашия
христолюбив господар и император Алексий
Комнин се зачислява целият данък на сегаш-

¹ Тази тема се намирала недалеч от Драма. ² Дн. Радоливо в Злияховско. Вж. Г. Острогорский, Радоливо село светогорског манастира Пвирона, Сборник ралова Визант. инст. VII (1961), стр. 67—84. За този документ срв. Г. Пандкова-Петкова, Феодалния рента в българските асими под византийски владичество, ВВрХIX (1961), стр. 12 сл.
³ Това не ще да са развалините при Пастуха по горното течение на Струма между Кюстендил и Станке Димитрово. Срв. Йорд. Иванов, Северна Македония, София 1906, стр. 46; Златарски, История, III, стр. 56.
⁴ Точното местонахождение на селището не е известно.
⁵ Първоначално граничните камъни носели изображение на императора, обикнено с лаврови клончета, като признак на върховна власт. По-късно обаче граничните камъни имали един или два кръста като знак на императорската власт. Срв. Dölger, Aus den Schatzkammern, p. 183.
⁶ Селище в Серско.

δολύβ(ου) ἄταρ τισιν(ι)μ(ε)ρ(ον) οἰν(ι) τ(ῶ) (δε)κερα-
τοιξ(ι)μ(ε)λλ(ι), τῇ σπηθ(ι)εῖα τε καὶ τῷ ἑλμα(κῶ)
(πρω)βάπ(ω) τῆς (μωα)χ(ῆς) Μαρί(ας) καὶ Κορ-
πα(λ)ατ(ισ)ης τ(ῆς) Βασιλακί(ας) +

διὰ Στανῆ(α), υἱοῦ Βα(α)λείου, ἐγγό(ρον) Πέ-
τ(ου) πρε(σβ)υ(τε)ρ(ων), καὶ Μάρθ(ας) γ(υν)αι(κ)ῆς
αὐτ(ου) καὶ Ἰω(άν)ου καὶ Νι(κο)λ(άου) καὶ Ἀκ(ι)-
ν(δ)ι(ου) υἱοῦ αὐτ(ου), Ἐλμα(κῶ)τ(ι) ... (ῆς) αὐτ(ου)
(νομ.) (ῆμ.) γ' καδ' μη'

διὰ Ἰω(άν)ου Κορ(α)δ(α), γα(μ)β(ου) Νι(κο)λ(άου)
Λαοσεκ(ον)τ(ου), καὶ Βασιλ(έας) γ(υν)αι(κ)ῆς αὐτ(ου)
καὶ Δράκ(ας) καὶ Κν(ι)ακ(ῆς) (θ)υγατ(ρ)ῆς αὐτ(ου)
(νομ.) (ῆμ.) γ' καδ' [μη']

διὰ Ἰω(άν)ου Ἀρη(ί)ου, υἱοῦ Νικολ(άου) σῶ-
γα(μ)β(ου) Ἰω(άν)ου Κυβ(α)δ(α), καὶ Χρυσ(ι)ας
γ(υν)αι(κ)ῆς αὐτ(ου) καὶ Ζαχα(ρ)ῖα καὶ Νικολ(άου)
υἱοῦ καὶ Δομ(ε)ν(ου) καὶ Ἐλμα(κῶ)τ(ι) (θ)υγατ(ρ)ῆς αὐτ(ου)
(νομ.) (ῆμ.) γ' καδ' μη'

διὰ Θεο(δ)ω(ου) Αρμ(ε)ν(ου) Περ(α)τικ(ου), γα(μ)-
β(ου) Βερ(ε)β(α) (ι)ου, καὶ Χιδ(ον)τ(ου) γ(υν)αι(κ)ῆς αὐτ(ου)
καὶ Ἀν(τ)ῆς (θ)υγατ(ρ)ῆς αὐτ(ου) (νομ.) (ῆμ.) γ' καδ' μη'

διὰ Κο(μ)ῆ, υἱοῦ Ἀν(τ)ῆς, ἐγγό(ρον) Λαο-
σεκ(ον)τ(ου), Ζουλακ(ας) γ(υν)αι(κ)ῆς αὐτ(ου), (Προ)κο-
π(ι)ου υἱοῦ αὐτ(ου) καὶ Ἀν(τ)ῆς (θ)υγατ(ρ)ῆς αὐ-
τ(ου) (νομ.) (ῆμ.) γ' καδ' μη'

διὰ Ἰω(άν)ου Βουλ(α)κ(ου) τ(α)γ(α)ρ(ι)ου, υἱοῦ
Νο(ο)λ(άου), καὶ (Δ)ημητ(ρι)ας γ(υν)αι(κ)ῆς αὐ-
τ(ου) καὶ Καλ(ῆς) καὶ Ἀν(τ)ῆς καὶ Βαρ(ε)β(α) (ας)
καὶ Μαρί(ας) (θ)υγατ(ρ)ῆς [αὐτ(ου)] (νομ.)
ις' μη'. (Schatzk, 65, pp. 182—183)

20. Donatio Iohanni Iberi a Athanasio Athonita facta

— — — Ἐπει δὲ ἐν τῷ αὐτῷ χρυσοβουλῶν
περιέχονται οἱ καὶ εἰκοσιπέντε, καθὼς ἐνολεῖται ἐν-
ρητοί, ἐκκαταμένοντες ἐν Χρυσόπολει καὶ ἐν τῇ
καθ' ἡμᾶς τελοῦντες Λαῶν, ἐάν ποτε συμβῇ ζητη-
οὺς γενέσθαι τοῦ χρυσοβουλῶν προσκυβέδου καὶ
πληροφορεῖν τῶν τὰ τοιαῦτα ἐξεργασάντων προ-
τόρων, διορίζεσθαι, ἵνα παρέχων αὐτοῖς ἐκασ-

ното село Радоливо, включително и дикера-
токсафолона¹, синетията² и елатиконът³
в полза на монахинята Мария — куропала-
тиса Василикина.

За Станила, син на Василий, внук на през-
витера Петър, и жена му Марта, и Йоан, и
Николай, и Акиндия, негов син, Елисавета...
му [данък]: $\frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \frac{1}{24} + \frac{1}{48}$ номизми.

За Йоан Кавада, зет на Никола Диасеконд,
и жена му Василия и дъщерите му Драгна
и Кириаки [данък]: $\frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \frac{1}{24} + \frac{1}{48}$ номизми.

За Йоан Анилий, син на Никола, баджа-
нак на Йоан Кавада, и жена му Христина,
и Захари, и Никола, негов синове, и Доб-
рани и Елена, негов дъщери [данък]: $\frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \frac{1}{24} + \frac{1}{48}$ номизми.

За Теодор Арменец Ператик, зет на Вер-
ховлавий, и жена му Хионо и дъщеря му
Анити [данък]: $\frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \frac{1}{24} + \frac{1}{48}$ номизми.

За Козма, син на Аникит, внук на Влади-
слав, и жена му Зулака, син му Прокопий и
дъщеря им Ана [данък]: $\frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \frac{1}{24} + \frac{1}{48}$ номизми.

За Йоан, българица общар, син на Ни-
кола, и жена му Димитрия, дъщерите му
Кали, Ани, Варвара и Мария [данък]: $\frac{1}{16} + \frac{1}{48}$ номизми⁴.

20. Дарение на Йоан Иверийски, направено от Атанасий Атонски

— — — Но понеже в този хрисовул става
дума за 25 къщи⁵ [намиращи се] в Хри-
зопол, както се каза по-горе, които са ос-
вободени от данък, и плащат данък на на-
шата лавра, ако някога се потърси от прак-
торите, които проверяват тези неща, хрисо-
вулът да се покаже изцяло, нареждаме, щото
обитателите на преблагочестивата лавра на

¹ Дикератонът според Theophanes, ed. de Boor, p. 420²⁰, бил въведен като държавен данък за въстановяването на париградските стени от Ян III Исавър, а според Константин Манасий (4568) — от Никифор I. Според Dölger, Beiträge, p. 59, и двете версии имат историческа стойност, но възвеклането на ексафолона се приписва на Ян III Исавър.

² Възнаграждение, давано на ози чиновник, който ръководел събирането на данъците. Срв. Dölger, Beiträge, p. 60. ³ Възнаграждение, плащано на чиновниците, които донасяли в казната събраните данъци. Срв. Dölger, Beiträge, p. 60. ⁴ Този документ е от 1098 г. Във връзка с този документ и изброените в него данъци срв. Dölger, Aus den Schatzkammern, pp. 180—184.

⁵ В този документ от 984 г. става дума за монаха Йоан Иверийски, който дълги години служил в Атанасиевата лавра. По-късно Йоан Иверийски основал своя собствена лавра Св. Климент. За многогодишната му усърдна дейност Атанасий преотстъпва на Йоан Иверийски един хрисовул на император Василий II, който освобождава от задължението да се плаща данък за един кораб от 6000 модии. Тъй като в хрисовула се споменават и 25 къщи заедно с населението, намиращи се в Хризопол (дн. Кавала), които останат да плащат данък на лаврата на Атанасий, то монасите на Св. Климент се задължават да представят временно хрисовула на Атанасиевата лавра, когато го поисквали данъчните чиновници.

τάτης λαύρας τοῦ Κλήμη, καὶ ὃν καὶ αὐτὸν ζητήσῃ
τὸ τοιοῦτον χρυσουβούλλιον, μάλλον δὲ δι' αὐτῶν
ἐκείνων τῶν ἐκ τοῦ Κλήμη ἀδελφῶν καὶ τῶν ἐκ
τῆς ἡμετέρας Λαύρας ἀποσταλείτω τοῖς βονιόμε-
νοις ἐλλόγιος αὐτὸ καθιδεῖν καὶ πάλιν ἀναλαμβί-
νέσθωσαν ἀπὸ οἱ τῆς λαύρας τοῦ Κλήμη ἀδελφῶν
ἐν τῇ οἰκίᾳ μονῇ. — — — (Schatzk. 108, p. 294)

21. *Commentarius de quodam agro a Paulo
Plavitz, Ioanne Svesditz et suscriptus*

— — — Ἐγράφη ἡ παρούσα δῶσις τὴν ζών-
τι(ον) φρονὶν τοῦ τε Παύλ(ου) πρεσβυτέρου τοῦ
ἐπιλεγμένου Πλαβίτζι καὶ Ἰω(άννου) παπᾶ καὶ
ἡκοδοπότου τοῦ ἐπιλεγμένου Σβεσδίτζι καὶ Ἰω-
(άννου) κληροῦ καὶ ἐξάρχ(ου) τοῦ ἐπιλεγμένου
Στορίνα καὶ Γεωργίου πρεσβυτέρου τοῦ ἐπιλεγ-
μένου Τρεψιλέχα καὶ Παύλ(ου) μ(να)χ(ου)
καὶ τοῦ τοῦ Βρούχου παπᾶ διὰ χηρὸς Ἀνδρέου
πρεσβυτέρου καὶ δευτερευόντος τῆς καθολικῆς
ἐκκλησίας μὲν μῆς κβ' ἐνδ. ε' ἔτους 898³ παρώντας
τὴν παρευρεθέντων καὶ ἐπιστοχασθέντων ἐπὶ τῇ
δῶσι τὴν φρονὶν ἀξισάσαντων καὶ ἐπιστοχασθέντων μαρ-
τύρων⁴. — — — (Schatzk. 109, p. 297)

22. *Acta monasterii Iberonis*

Ἦρκεον τῇ εὐαγγελίᾳ μονῇ τῶν Ἰβήρων καὶ
τοῖς ἐν αὐτῇ τὴν μονήν καὶ ἡσυχίαν βίον
δασκῶν ἐλομένους πρὸς πειρὶ θάλασσαν αὐτῆς τὴν καὶ
τῶν ἐν αὐτῇ καὶ τῶν ἐπ' αὐτὴν προστείοντων καὶ
τῶν ἐν αὐτοῖς προσκαθήμενων παροίκων διὰ
χρυσουβούλλιον λόγων διαφέρων δαδίων προσπορι-
θέντες αὐτῇ χρυσουβούλλιοι λόγοι τοῦ τε μα-
καρίου βασιλέως κ(αροῦ) Κωνσταντίνου τοῦ πα-
λαίου προφωρογενήτου κατὰ τὸ 320⁵ ἔτος ἐκτεθεῖς
τῇ ἐπιστοχῇ ἐκείνου καὶ χηρῇ βούλλῃ πεπιστω-
μένος ἐπὶ τῇ μονῇ τοῦ τιμίου Προδρόμου τῇ δια-
κειμένῃ μὲν κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν δὲ οὖσα-
σαν δεξαμένη παρὰ Νικολάου μοναχοῦ ἀπαδέλφου
γεγονότος τοῦ πατρῷου Κωνσταντίνου καὶ τῆς ἐκείνου
ἀνεψίας Ἀ... ἧς συγγενῶν ἐσχηχόντων τοῦ δια-
σημηρευθέντος βασιλέως, ὡς ὁ χρυσουβούλλος, αὐ-
τοῦ παριστᾶ λόγος, ἐξουσιάζαν αὐτῇ καὶ τοῖς ἐπ' αὐ-
τὴν προστείοντες καὶ τοῖς ἐν αὐτοῖς προσκαθίμε-
νοις παροίκους δουλοπαροίκους ἀποδοῖς, ἔτι γε

Κлимент да го представят по което и време
да бъде потърсен този хрисовул, а по-добре
да се изпрати от самите братя в Клименто-
вия манастир и от онези от нашата лавра на
желаещите благосклонно да го видят и бра-
тията на лаврата на Климент отново да го
върнат в собствения си манастир. — — —

21. *Протокол за земя, подписан от Павел
Плавица, Йоан Звездица и др.*

— — — Настоящото устно дарение¹ на
презвитер Павел, наречен Плавица, и на све-
щеника и собственика на къща Йоан, наре-
чен Звездица, на клирика и екзарха Йоан,
наречен Стогина, и на презвитера Георги, на-
речен Четирилеха, на монаха и сина на све-
щеника Брухос, Павел, бе записано с ръката
на презвитера и девтеревона² във вселен-
ската църква, Андрей, на 22 май, 6 индикт,
година 6516³, в присъствието на дошлите
и подписали се на устното дарение свиде-
тели, които удостовериха и приподписаха
[това дарение]. — — —

22. *Документи от манастира Иверон*

Издадените за тази цел хрисовули обез-
печиха на пресвещения Иверийски манастир⁴
и на ония, които бяха решили да преживеят
в него уединен и спокоен живот, благоден-
ствието на манастира, на пребиваващите в
него [монаси], на проастиите му и на настане-
ните в тях парици, подарени на манастира в
различни времена с хрисовули на различни
славни императори, [а именно с хрисовула]
на блаженпочившия император господар Кон-
стантин Стари Багренородни⁵, скрепен с
неговия подпис и със златен печат, издаден
на манастира на Честния Предтеча в 6454 г.,⁶
който се намира до Солун и бил основан
от монаха Николай, брат на патриций
Калона, и от неговата племенница А..., род-
ственици на споменатия император, както
удостоверява неговия хрисовул. С него той
дава екскусия на манастира, на проастиите му
и на настанените в тях парици и дулопа-

¹ В този документ се дават сведения за един поземлен участък на някой си Фаелзелис. Прото-
колът е бил подписан от осем души, които с подписите си удостоверявали, че този поземлен участък
наистина е принадлежал на Фаелзелис, след чиято смърт наследниците му го подарили на манастира Св.
Климент.

² Девтеревонът имал задължението да държи евангелието по време на литиите и да чете екте-
рнията. Когато архиепископът отсъствувал, девтеревонът подавал свещта на дякона, който стоял на амвона. *Ὁ δευ-
τερεύων τῶν διακόνων* бил втори поред след архидякона. Срв. *Ив. Снегаров*, История на Охридската архиепис-
копия, София 1924, стр. 297—298, бел. 13.

³ Т. е. 1008 г. ⁴ Т. е. манастирът Иверон. ⁵ Констан-
тин VII Багренородни (912—950). Наречен тук Стари за разлика от Константин VIII (1025—1028). ⁶ Т. е. в
946 г.

μὴν καὶ δωρεὰν παροίκων ἀτελῶν κραιναταῖς μὴ
παι τοῦ δημοσίου τελέουσιν ἢ βασιλικοῖς λειτουργί-
ασι καθεύουσι [καὶ μένουσι, ἀλλὰ πάσης ἐνοχῆς
ἀπηλλαγμένον παρεχόμενος.

καὶ ὁ ἑταῖρος χρυσουβούλλος λόγος τοῦ αὐτοῦ μι-
κροῦ βασιλέως γενοῦς κατὰ τὸ πεντῆκῆτος τοῦ
πιστὸν ἀποστατόμενος ἐπαγορεύῃ ἐκείνῳ καὶ χρυσῇ
βούλλῃ ἐξουσιοθετῶν καὶ περὶ τῶν τοῖς ἐν τῇ νήσῳ
Κασάνδρειος δυνειμένους προουσιέας τῆς τοῦ Ἀθῶ
μονῆς τῷ τε λεγομένῳ Ἀλικαὶ καὶ τῷ καλου-
μένῳ Γαλέα, οἵν τοῖς προουσιέας αὐτῶν, τῆς τε
Φαλλίδος καὶ τοῦ Δοβροδόλου καὶ τῆς Δοβριτσῆς,
ἀλλὰ καὶ δωρεὰν παροίκων ἀτελῶν ἐβδομήκοντα
τῶν μὴ τε γῆν ἅλαν ἔχόντων ὡς τε τελέουσιν καὶ
δημοσικοῖς ἢ βασιλικοῖς λειτουργίαισι [καὶ] ἐπι-
βελιγμένων ἐπαρηγοούμενος.

καὶ ὁ τοῦ μεταστέον βασιλέως κ(υρ)ῶ Ῥωμα-
νοῦ τοῦ πατρὸς τῶν δουδύμων βασιλέων τοῦ νε
κ(υρ)ῶ Βασιλείου καὶ τοῦ κ(υρ)ῶ Κωνσταντίνου
τῶν πορφυρογεννητῶν ἐκτεθεὶς κατὰ τὸ πεντῆκῆτος
ἐπὶ τῇ μονῇ τοῦ Κολοβῶν παροίκων ἀτελῶν τε-
σεσάκοντα δωρεὰν αὐτῇ παρέχων, ἀνδρῶν ἀργεῖ
θῆσαν τοῖς (ων) ἀπὸ τῶν πόλεω παραδοθέντων τῷ
μέρει ταύτης ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς Ἐρισοῦ παρὰ
τῶν ἐσοκρυφθέντων ἐκείτοις Σκιάδων Βουλγάρων

καὶ ἐκ τῶν τοῦ δουδύμων βασιλέως κ(υρ)ῶ Βα-
σιλείου τοῦ πορφυρογεννητοῦ γενοῦς κατὰ τὸ πεντῆ-
κῆτος τῷ μοναχῷ Ἰωάννῃ καὶ συγγέλλῳ τῷ Τωφ-
μῳ κατὰ τρόπον ἀνταλλαγῆς ἐπαγορεύων αὐτῷ
δωρηθῆναι τὴν μονὴν τοῦ Λεοντίου ἐν τῇ Θε-
σσαλονίκῃ καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κολοβῶν ἐν Ἐρισῷ,
πρὸς δὲ καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κλήμεντος, ἧς
ἐπιδόματα μὲν τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ Βασι-
λεῦς Ἰωάννου καθίσταται, κατὰ δὲ τὸ δῶρον τὴν
Ἀθῶν δίδωται, ἀνδρῶν παρηγόσων δύο μονῶν,
τῆς τε μονῆς τῆς Ἰβηρίδος τῆς ἐν τῇ βουλγίᾳ

ριци¹, а също му дарява 36 неплатежни
парици², неподлежащи на никакви дър-
жавни данъци или на императорски повин-
ности, но свободни от всякаво задължение.

II друг хрисовул, издаден от същия бла-
женопочивши император в 6466 г.³, който с
подписа си и със златния печат потвърж-
дава неговата достоверност и предоставя ек-
сусия и пълна свобода на проастиите на
Атонския манастир, разположен в [полу]остров
Касандра⁴, а именно на така наричаните
Халикай и Галей, и на проастиите на Пса-
лис, Добродол⁵ и Добрица⁶, а също така
им дарява 70 неплатежни парици, които ня-
мат нито собствена земя, нито подлежат на
никакви данъци към държавата или на им-
ператорски повинности.

И [хрисовулът] на блаженопочившия им-
ператор господар Роман⁷, баща на пресла-
ните императори господаря Василий и госпо-
даря Константин Багренородни⁸, издаден в
6468 г.⁹, за манастира Коловос¹⁰, с който
хрисовул му дарява 40 неплатежни парици
вместо предадените му от старо време места
в околността на Йерисо, които им бяха от-
нети от настанените там славяни — бъл-
гари¹¹.

И друг хрисовул на преславния импера-
тор господар Василий Багренородни, даден в
6488 г.¹² на монаха и синкел Йоан Тор-
ник¹³, който повеляваше да му бъде даден
манастирът Леонтий в Солун, манастирът
Коловос в Йерисо, освен това и манастирът
Климент, разположен в планината Атон, ос-
нован на името на честния Предтеча и Кръс-
тител Йоан, в замяна на двата манастира, от
които той се беше отказал, манастира Иве-
риса, който се намира в столицата, и ма-

¹ Парици и дулопарици — зависими от светски или духовен феодал селяни, задължени към него с
част от данъците и повинностите, които по-рано изпълнявали към държавата. Присма се, че дулопариците се на-
мирали в по-голяма зависимост спрямо феодала. Вж. Мошин, *Авличенъ Свѣдѣніи*, р. 125; Г. Литаврин, *България*
и Византия в XI—XII вв., стр. 181—182.

² Т. е. неподлежащи на данъчно облагане; *τῶ δημοσίῳ ἀπαύρυν-
στος*. В други извори тази категория селяни са известни с термините *ἐλε θεοῦ*, *ἐλε τοῦ* „непознати“ на хазната,
свободни от данъци и други задължения към държавата. В повечето случаи те били разорсени селяни, ослобо-
дени роби, избягали крепостници и др. Срв. Г. Острогорский, *Византийские писцовые книги*, Bsl. IX, 2 (1948),
стр. 273—274.

³ В 957/8 г. от н. е. ⁴ Полуостров Касандра се именува „остров“ За термина *περίαιρος*
в смисъл на пътна ексусия срв. Lemerle, *Esquisses*, t. CCXX, р. 82. ⁵ Името Добродол е българско. То би могло
да се сравни с дн. Добридол във Варненско, Ломско и Кюстендилско. Срв. *Dujčev*: Bsl. XIX, 2 (1958), р. 302.

⁶ Местното име Добрица е също българско. Като женско лично име то се среща във византийските документи от
XIV в.; *Fr. Dölger*, *Sechs byzantinische Praktika*, V, 79, 93, 96; VI, 30, 95, 125; *Dujčev*, *op. cit.*, р. 302; *Ив.*
Дуличев, *Славянски местни и лични имена във византийските описани книги*, ИИБЕ. VIII, 1962, стр. 206.

⁷ Им-
ператор Роман II (959—963). ⁸ Императорите Василий II и неговият брат и съуправител Константин VIII.
⁹ 959—960 г. от н. е. ¹⁰ Манастирът Коловос се намирал в околността на Йерисо. Тук той се спомен-
ава като самостоятелен феодален владетел. Между 975 и 995 г. той преминал към владенията на манастира

Иверон. Срв. *Dölger*, *Ein Fall*, р. 12. ¹¹ За значението на *Σκιάδος* като стническо име (= славянини) до пър-
вата третина на XII в. включително. След 1136 г. *Σκιάδος* се среща в смисъла на „роб“, срв. *Dölger*, *op. cit.*, pp.
23—24; *St. Kyriakidis: Μανεδονικά*, II (1952), р. 738 sq., предполага без основание, че тук става дума за „роби
българи“. Според *Dölger*, *BZ* XLVI (1953), pp. 210—211, със *Σκιάδων Βουλγάρων* тук са означени българите,
които са наречени така за разлика от останалите южни славяни (сърби и хървати). Срв. *Dujčev*, *op. cit.*, р. 304.

¹² Т. е. 979/80 г. ¹³ Синкел — помощник на епископа. По-късно тази длъжност се превръща в почетна
титул. В такъв смисъл тя е дадена на Йоан Торник, основателя на манастира Иверон. Срв. *Dölger*, *Aus den*
Schatzkanonern, 57, 4, р. 159; *idem*, *Ein Fall*, р. 13, п. 4.

των πόλεων τυγχανούσης καὶ τῆς μονῆς τοῦ ὁγίου Φωκά τῆς ἐν Τραπεζοῦντι διακειμένης προσδοκῶμεν(ς) ἐξαιουεῖσθαι μὲν καὶ τοῖς ἐξήκοντα δημοσφύροις (πυρ)οίοις τοῖς δωρηθέν(ας) τῷ (μο)ναχῷ Ἰω(άν)ῃ καὶ συγκλίειν παρῶν δι' ἐτέρ(ου) χριστοβούλλ(ων), πρὸς(ε) τοῖς δὲ καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα δωρηθέν(ας) αὐτῷ τεσσαράκοντα παροίοις.

καὶ χριστόβουλλο(ς) ἄλλος τοῦ μοναχίου βασιλέ(ως) κ(ε)ρ(σ)οῦ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος γεροντός ἐπὶ τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Ἰσίδωρου δαυρούμενο(ς) αὐτῇ τὰ τε μοναστήρια καὶ τὰ κτήματα αὐτοῦ προσχωρηθέντα τῷ δημοσίῳ ἐκ πταίσματος τοῦ (μο)ναχ(οῦ) Γεωργίου ἐκείνου καθοσιώσεως ἐγκλήματι κριθέντος, εἴτα δωρηθέντα παρὰ τοῦ διαμνημονευθέντος μοναχίου βασιλέως, τὰ [γε]μοναστήρια καὶ πάντα τὰ κτήματα ἤσαν τὴν προόσιον τὴν Λεοντάρην, τὸ οἰκοτροφεῖον τῆς Ἐπισκοπῆς, τὴν αὐτὴν τοῦ Γενερίου, τὸ προόσιον τὴν Ἀβροβίλει(ον) καὶ τὸ προόσιον τὴν Μελέτιαν καὶ τὸν κεχωρισμένον τόπον τοῦ Στεφανίου καὶ τὰ τῶν ἀποκαμμένων προσώπ(ων) τόπια συμπειθήσας καὶ τοὺς κηρυκοὺς τῶν ὧν ἐνεμήθη χρέονον ὁ βεβηλὸς Γεώργιος(ς) μετὰ τὴν καθοσίωσιν.

καὶ τὰ προσόντα τοῖς ἐγγράφοις δαυστῶν ἐπιχωρί(ων) τοῦ τε ο(π)αθ(ο)ρ(ο)καθιδά(ου) Ἰω(άν)ου καὶ ἀσ(η)κρη(του) καὶ τοῦ (πρωτο)παθ(α)θ(ι)ου(ον) Ἀνδρόνικου καὶ κ(ε)ρ(σ)οῦ Βολεροῦ, Στριμόνο(ς) καὶ Θεσσαλονικ(ης) χρηματίσαντο(ς), ὧν ὁ μὲν ο(π)αθ(ο)ρ(ο)καθιδά(ος) Ἰωάννης καὶ ἀσ(η)κρη(της) καὶ τὴν τῶν χριστοβούλλ(ων) ἐγραψεν ἀπαρίθμησιν καὶ τὴν ἐκάστον διορεῖν καὶ περιλήψιν ἐκ μέρους, θάτερος δὲ ὁ (πρωτο)παθ(α)θ(ι)ου(ος) Ἀνδρόνικος ἐν τῷ ἐγγράφῳ τοῦ καὶ χριστοβούλλα προσεῖναι τῇ ποιῇ τῶν Ἱερέων(ων) δεδίλωκε κτημάτων τῶν δωρεῶν καὶ καὶ ἐξαιουεῖσθαι(ας) περιουσιόμενα ταῦτα καὶ παροίων δαδημοσιευμένων(ων) τε καὶ παντελῶς ἀτελῶν, ἃ καὶ συντηρήσ(α) τὸ παρῶν ἀέλοφα καὶ ἀπαρτίθαστα καὶ πάσης ἐπιτηδεύσεως ἀμέθεστα κατὰ τὴν τῶν χριστοβούλλ(ων) διάδοξιν ἐσήμωρεν ἐκείνος τῇ γραφῇ ποιούμενος μνήμην καὶ τοῦ ἐπομνήματος τοῦ βεβηλῆτος δαυστοῦ καλῶς ἐκτεθειμένου καὶ προσρηγόντος καὶ τὴν τῶν χριστοβούλλων δόξαμιν ἐν βραχεὶ διαλαμψάντος, ἐξ ὧν ἐξόν ἐστι τῷ βουλουέτῃ τὸς τοῦτων περιλήψεις καὶ δυνάμεις κανδεῖν. (Ein Fall, pp. 6—8)

настира Св. Фока, който се намира в Трапезунд. [Този хрисовул] нарежда да се даде екскусия на седемдесетте държавни парици, дарени по-рано с други хрисовули на монаха и синкел Йоан, а освен тях и на дарените му след това четиридесет парици.

И друг хрисовул на блаженопочившия император господар Михаил Пафлагонец¹, издаден на манастира Атон, т. е. Иверов, с който му дарява манастира и имоти, станали собственост на държавата поради провинението на известния монах Георги², осъден по обвинение за измяна към императора, а след това подарени на манастира от споменатия блаженопочивши император, като освобождава от данък манастирите и всичките имоти, именно проастия Леонтария, проастия с къща при Йерисо, манастира Генезий, проастия Добровикия, проастия Мелция³, запустялото място Стилиарий и имотите на подстриганите за монаси и доходите им от времето, когато бе наказан след измяната споменатият Георги.

И отнасящите се към горното документи на провинциалните съдии — спатарокандидат и асикрит Йоан и протоспатарий Андроник, който беше и съдия на Волерон, Стримон и Солун. От тях спатарокандидат и асикрит Йоан беше направил списъка на хрисовулите и бе описал подробно съдържанието на всеки с оглед на дарението, а другият — протоспатарий Андроник — бе отбелязвал в този документ, че Иверийският манастир притежава хрисовул, чрез който му правят дарения и екскусии на някои имоти, а също и на държавни парици, и на напълно неплажни парици. Според подробното описание на хрисовулите той повеляваше тези имоти да останат неприкосновени, непокътнати и неподлежащи на никаква епирия. В протокола той споменава и за записката на споменатия съдия [Йоан], добре и правилно съставена, която предава накратко смисъла на хрисовулите и където всеки може да види техния обсег и съдържание.

¹ Император Михаил IV Пафлагон (1034—1041).

от Кедрин-Скилица (G. Cedreni Historiarum compendium, ed. Bonn., II, p. 488, 2) *Γεώργιος Βαρσβακέ*, който бил ослепен и заточен в манастира Монобатон заради участието му в заговора срещу император Роман III Аргир (1028—1034). Срв. Dölger, Ein Fall, p. 13, n. 7.

² Тук става дума вероятно за споменатия в заговора срещу император Роман III Аргир (1028—1034). Срв. Dölger, Ein Fall, p. 13, n. 7. ³ Името Мелция (*Μελίτιαν*) се среща под формата *Μελιτιάνης* в документи от XIV в. Вж. Dölger, Aus den Schatzkammern, N° 9, 29, 35, 62; N° 37, 61. То се свързва с българското „Мелничане“. Срв. Vasmer, op. cit., p. 207, n. 73; Dujčev, op. cit., p. 304.

IV. ГРАМОТИ НА ВАСИЛИЙ II

След окончателното покоряване на България (1018 г.) византийският император Василий II (976—1025) издал три сигилия или грамоти, отнасящи се до правата на българската Охридска патриаршия, която той свел до автокефална архиепископия. Първата от тия грамоти се датира от 1019 г., втората е от 1020 г., а третата е издадена вероятно между 1020 и 1025 г.

Тези документи са от първостепенно значение за българската история и затова са били обект на много изследвания. Преди всичко те разкриват трудностите, които Василий II по собствено признание срещнал в борбата си с българите, защитаващи упорито земята си от завоевателите. Освен това грамотите на Василий II са много ценен извор и за проучването на социално-икономическите отношения в югозападните български земи през X—XI в. Най-после те дават важен материал и за проучванията на българската топонимия.

РЪКОПИСИ: S = cod. Sinaiticus 508 (976); B = Const. Sancti sepulchri № 2

ИЗДАНИЯ: *Zachariae von Lingenthal*, Ius graeco-romanum (—Z), III, Lipsiae 1857, pp. 319—320. — *E. Голубинский*, Краткий очерк истории православных церквей (=I), М. 1871, стр. 46—72. — *H. Gelzer*, Ungedruckte und wenig bekannte Bistümverzeichnisse der orientalischen Kirche (—G), BZ, II (1893), pp. 22—72. — *B. Н. Бенешевич*, Описание греческих рукописей монастыря св. Екатерины на Синае (=B), СПб 1911, стр. 542—544. — *Йорд. Иванов*, Български старини из Македония (—И), София 1931, стр. 547—562: Грамоти на Василия II за правата на Охридската архиепископия. — Гръцкият текст и преводът са взети от последното издание, като обяснителните бележки са допълнени главно с оглед на изследването на Новакович.

КНИЖНИЦА: *Ст. Новакович*, Охридска архиепископия у почетку XI века, Хрисовулье цара Василия от 1019 и 1020 г., Глас САН, кн. 76 (46), 1908, стр. 1—62. — *Offeicoff (A. Шонов)*, La Macédoine au point de vue ethnographique, historique et philologique, Philippopoli 1888, pp. 191—205. — *Йорд. Иванов*, Епархиите на Охридската архиепископия, СнБАН, I (1911), стр. 93—114. — *Fr. Dölger*, Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches, I, München—Berlin 1924, pp. 103—104, № № 806—808. — *Ив. Снегаров*, История на Охридската архиепископия, I, София 1924, стр. 55—59. — *Златарски*, История, II, стр. 3 сл. — *А. М. Селищев*, Завет первой Юстинианы, МПР IX 2 (1934), стр. 9—16 (славянски превод на грамотите). — *Moravcsik*, Byzantinoturica II, pp. 228—229.

SIGILLIA BASILII

Sigillum primum

Πολλὼν ὄντων καὶ μεγάλων τῶν παρὰ τοῦ φιλοθεράσκου θεοῦ δεδορημένων τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν ἀγαθῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ ἀριθμοὺς διαβρώντων, τοῦτο ἐστὶ παρὰ πάντα ἐξαίρετον τὸ προσθήκη γενέσθαι τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ καὶ τῇ τῶν Βουλγάρων γενέσθαι ἐκὸς ζυγὸν ἕνα.

ГРАМОТИ НА ВАСИЛИЙ II

Първа грамота

Много и големи са добрините, с които човеколюбивият бог е дарявал през различни времена нашето царство и които надминават всякакъв брой; а най-голямата от всички е, че ромейската държава се разшири и че държавата на българите мина под един ярем [с нея].

Ἐπεὶ οὖν καὶ τὸν εὐλαβεστάτων μοναχῶν Ἰωάννην ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας ἐκνεύσαμεν εἶναι καὶ τὰ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ προσήκοντα παρ' αὐτοῦ ἰδεῖν οὖν.

Καὶ ἐπεὶ ζητήσατο ὁ τοιοῦτος ἐγγράφως ἔχειν τοὺς ὀφειλόμενους ταῖς ἐκκλησίαις τῆς ἐνορίας αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτοῦ κληρικοὺς καὶ παροίκους ἐπιτετεῖν, δεδώκαμεν αὐτῷ τὸ πῦρὸν ἀγγίλιον τῆς βασιλείας ἡμῶν, δι' οὗ παρεκλενόμεθα.

Αὐτὸν μὲν τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἔχειν εἰς τὰ κάστρα τῆς ἐνορίας αὐτοῦ, ἧγον [εἰς] τὴν Ἀχρῖδα, τὴν Πρόβισαν, τὸν Μόρον καὶ τὴν Κίτσαφιν κληρικοὺς μὲν καὶ παροίκους λ.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Κατορίας εἰς τὰ κάστρα τῆς ἐνορίας αὐτοῦ ἧγον εἰς [αὐτὴν] τὴν Κατορίαν, εἰς τὸν Κοῦρεσσον^α, τὴν Κολώνην, τὴν Λεάριον, τὴν Βοδῶσαν καὶ τὸν Μόρον, κληρικοὺς μὲν καὶ παροίκους λ' εἰ τάχα καὶ περισσότερον εἶχε πρόην, ἀλλ' οὐδ' οὐ βουλόμεθα ἐπιτετεῖν τὸν ἀριθμὸν τῶν κληρικῶν καὶ παροίκων τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Γλαβενίτζης^б εἰς αὐτὴν τὴν Γλαβενίτζαν^в καὶ εἰς τὰ Κάννα καὶ εἰς Νевρίσκον^г κληρούμεν ἔχειν κληρικοὺς μὲν καὶ παροίκους μ^д.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Μογλάτων^г εἰς αὐτὰ τὰ Μόγλανα καὶ τὸν Πρόβισαν καὶ τὴν Μορξοβон^д καὶ τὴν Σетин^е καὶ τὸν Ὀстроβон^е καὶ εἰς τὰ Ζαδбона, κληρικοὺς ιε καὶ παροίκους ιε.

^а Κοῦρεσσον В ^б Γλαβενίτζης В γλαβενίτζης Г ^в γλαβενίτζан В ^г Л Г ^д μορξοβон З Мορξοβон Г

¹ Вж. бел. за Йоан към § 102 на Кедрин-Скалица. ² В Преспа са се намирали Самуиловите дворци. Дн. има само област Преспа (Горна и Долна) от двете страни на едноименното езеро. Вж. Йорд. Иванов, Цар Самуиловата столица Преспа, ИБАД, I (1910), стр. 55—73. ³ Мокро, дн. Мокра, е име на област и планина западно от Охридското езеро. Посочвания за името Мокро вж. у Ив. Рудчев, Сынчинското значение на името Мокро у Алпа Комнина, МПР., VIII, 3, стр. 14—36; VIII, 4, стр. 1—20. ⁴ Не е известно точно какъв вид зависимо население са били клириците. Според Литаурич, Болгария и Византия, стр. 77, изброените тук клирици не са всички, които зависели от българските епископи, а са само освободените от някои налози в полза на държавата. ⁵ Дн. Костур. ⁶ Според Новаковић, Охридска архиепископия, стр. 9, Курест (Корешча) е дн. Корча. Според Йорд. Иванов, Епархиите на Охридската архиепископия, стр. 102—103, и Грамоти, стр. 551, бел. 1, тя е област северно от Костур и има 15 български села, от които едното (Жервени) е помашко. ⁷ Колонна, Колония (Colonia) лежи западно от Костур в западните поли на Грамос. ⁸ Девола е лежал при р. Горни Девола в Корчанско. Вж. В. Златарски, Де се намирал гр. Девола, ИИД, V (1922), стр. 40—45. ⁹ Воюса се е намирала на р. Воюса, Албания. ¹⁰ Мор е неотъждествен. ¹¹ Около отъждествяването на Главиница (главнина, Глабунѣ) има изказани няколко мнения. Според Йорд. Иванов, Епархиите на Охридската архиепископия, стр. 103—108, и Грамоти, стр. 551, бел. 5—6, тя лежала недалеч от Авлонския (Валонския) залив. Според Златарски, История, II, стр. 332, този град се намирал между р. Гяница и Бувалица, леви притоци на Семени. К. Миятев, Где се е намирала Главиница, Археология, IV (1962), кн. 1, стр. 5—6, обръща внимание на намиращата се в Актите на XII межд. конгрес за виз. проучвания в Охрид работа на Джуридж Стричевич: „Eglises triconques médiévales en Serbie et en Macédoine et la tradition paléobyzantine“, където се търси Главиница в село Зглавеница, северно от Охрид. Сисларов: Археология V (1963), кн. 3, стр. 1 сл., търси Главиница близо до Авлонския залив. ¹² Канна е градец, който лежи на 2—3 км от морето ю.-и. от Валона. ¹³ Неотъждествено. ¹⁴ Сега Демиркапия на Вардар. Просек станал известен главно в края на XII и началото на XIII в., когато Добромир Хриз се укрепил там като самостоятелен владетел. За подробности вж. П. Мутафчиев, Владетелите на Просек, СБАН, I, 1, София 1913, стр. 1—85. ¹⁵ Сега планинска област Морисово или Мариново между Селечка пл. и пл. Нюкле на север от Завоя на Черна. ¹⁶ Сега село в Леринска околия, с.-з. от Островското езеро. ¹⁷ Според Новаковић, пос. слч., стр. 20, Заодрия се намирала вероятно при р. Бистрица и местността Орда. Според Йорд. Иванов, Епархиите на Охридската архиепископия, стр. 108—109, и Грамоти, стр. 551, бел. 12, тя е античното *Βορδβη*.

6 Гръцки извори за българската история, т. VI

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Βουτέλεως εἰς τὴν Πελαγονίαν καὶ εἰς τὸν Πρίλαπον καὶ εἰς τὴν Δευρέτιν καὶ εἰς τὸν Βελεσσόν, κληρικοὺς τε καὶ παροίκους τε.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Στρουμίτζης εἰς αὐτὴν τὴν Στρουμίτζαν καὶ τὸν Ραδόβιστον καὶ τὸν Κονέτζην, κληρικοὺς τε καὶ παροίκους τε.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Μοροβισδον εἰς αὐτὸν τὸν Μοροβισδον καὶ τὸν Κοζιάκον^α καὶ τὴν Σλαβιστή^β καὶ τὴν Σθλετοβάν καὶ τὸν Λουκώρτζον καὶ τὴν Πιάντζαν καὶ τὴν Μάλεσοβαν^γ, κληρικοὺς τε καὶ παροίκους τε.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Βελεβονοδίου^δ εἰς αὐτὴν τὴν Βελεβονοδίου^δ καὶ τὸν Σουντιάσκον^ε καὶ τὴν Γερμάνειαν καὶ τὸν Τερίμερον καὶ τὸν Στοβόν καὶ τὸν Καπὸ Σουνδέασκον^ς καὶ τὰ Ῥάσολα, κληρικοὺς τε καὶ παροίκους τε.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Τριαδίτζης εἰς αὐτὴν τὴν Τριαδίτζαν^η καὶ τὸν Πέριγκον καὶ τὴν Σίκοβον καὶ τὴν Σβενάτωс κλειόμεν^ι ἔχον κληρικοὺς τε καὶ παροίκους τε.

И епископът на Бутели да има в Пелагония¹, и в Прилеп, и в Деврети², и във Велес 15 клирици и 15 парици.

И епископът на Струмида да има в самата Струмица, и в Радовиц, и в Конеча³ 12 клирици и 12 парици.

И епископът на Моровизд⁴ [да има] в самия Моровизд, и в Козяк⁵, и в Славище⁶, и в Злетово⁷, и в Луковица⁸, и в Пиянец⁹, и в Малешево¹⁰ 15 клирици и 15 парици.

И епископът на Велбъжд¹¹ [да има] в самия Велбъжд, и в Сътеска¹², и в Германия¹³, и в Теример¹⁴, и в Стоб¹⁵, и в Долна Сътеска, и в Разлог 15 клирици и 15 парици.

И епископът на Триадица¹⁶ заповядваме да има в самата Триадица, и в Перник, и в Суково¹⁷, и в Свеняп¹⁸ 40 клирици и 40 парици.

^α Κοζιάκον Z ^β Σλάβιστην Γ ^γ Μολίσοβαν Z
^δ supra scriptum Μελόνεια S ^ε in margine scriptum Βελίμων μπάνια S ^ς Σουντιάσκον Γ συντασκόν Z
^η Σουνδέασκον Γ συνδέασκον Z ^ι Τριαδίτζαν Γ supra scriptum Σοφίας S

¹ Пелагония се наричала обикновено областта, а градът — Бутели. Срв. *Ст. Романски*, Имената на някои македонски градове, МПР, V, 4 (1929), стр. 63—70. ² *Новаковић*, пос. съч., стр. 22, смята, че Δευρέτι трябва да се отъждестви с Дебър. *Йорд. Иванов*, Епархиите на Охридската архиепископия, стр. 109—110, и *Грамоти*, стр. 552, бел. 1, го отъждествява с дн. Дебреше, Прилепско. ³ Според *Новаковић*, пос. съч., стр. 22—23, Конеча (дн. Конче) се намира при Струмица. Според *Йорд. Иванов*, *Грамоти*, стр. 552, то е в Радовишко. ⁴ Сега с. Моровис в Кочанската околия с развалини от църкви. За историята на тази епархия вж. *Йорд. Иванов*, Епископите Брегалнишка и Велбужска, ГСУиФ, I (1905), стр. 74—83; *святийт*, Северна Македония, стр. 76—77; срв. *Новаковић*, пос. съч., стр. 23—25, и *Йорд. Иванов*, Епархиите на Охридската архиепископия, стр. 110, и *Грамоти*, стр. 552, бел. 3. ⁵ Козяк дн. е област с около 60 села между р. Пчиня и Крива. Според *Голубинский*, Краткий очерк, стр. 63, село с.-и. от Прилеп. Според *Ст. Михайлов*, Козяк и Брегалницката епископия, ИБАИ, XV (1946), стр. 124, Козяк се намирал в обсега на Брегалницката област, на левия бряг на реката, на 10—12 км с.-и. от Шип. ⁶ Славище или Славишко поле дн. е област с около 30 села по долината на р. Крива. ⁷ Злетово днес е село в Кратовско. ⁸ Дн. с. Луковити в Осоговната или с. Луково в Кратовско, вж. *Йорд. Иванов*, *Грамоти*, стр. 552. Според *Новаковић*, пос. съч., стр. 26—27, към Крива Паланка. ⁹ Пиянец е дн. област по средна Брегалница. ¹⁰ Малешево е дн. област по горна Брегалница. ¹¹ Сега Кюстендил, наричан по-рано у народа Бана. За името и историята на града вж. *Йорд. Иванов*, Северна Македония, стр. 33. ¹² сътѣска на ст. бълг. означава „теснина, проход, клисура“. Тая Горна Сътеска ще е лежала около с. Ръждавица или при с. Стенско. Долна Сътеска ще е лежала по клисурата на р. Струма между Кадин мост и Бобошево. Вж. *Йорд. Иванов*, *Грамоти*, стр. 552. ¹³ Германия е било родното място на Юстиниановия военачалник Велизарий (VI в.), сега с. Сепарева баня, Станкедимитровско, Срв. *К. Иречек*, Пътувания из България, Пловдив 1899, стр. 615, и *Йорд. Иванов*, Северна Македония, стр. 81; *Т. Иванов*, Археологически проучвания при Сепарева баня, ИАИ, XXI (1957), стр. 211—232. ¹⁴ Теример ще е лежал по северните поли на Рила между Германия и Стоб. ¹⁵ Дн. село със същото име на левия бряг на р. Рила. ¹⁶ Триадица е виз. име на Средец. Срв. *Йорд. Иванов*, Средновековна София, Юбилейна книга на София, София 1928, стр. 31—38. За историята на града срв. още *Г. И. Кацаров*, Привнос към старата история на София (Материали за историята на София), кн. I, София 1910. ¹⁷ Сега село в Царнобродско (Димитровградско). ¹⁸ *Σβενιάτωс* е или област около Трън, или село Звонци, Трънско, гдето има развалини и топли извори.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Νίσου εἰς αὐτὴν τὴν Νίσου καὶ εἰς τὸν Μόκρον καὶ τὸν Κόμπλον καὶ Τоплицαν καὶ τὸν Σφελιγοβон, κληρικοὺς μὲ καὶ παροίκους μ.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Βρανίτσης εἰς τὴν Βρανίцян καὶ τὸν Морѣвскон καὶ τὸν Шкендѣромон^a καὶ τὸν Гроуи^b καὶ τὸν Вѣтискон^c καὶ τὴν Ἰσραάλογγαν^d καὶ τὸν Врадѣвскон, κληρικοὺς εἰ καὶ παροίκους εἰ.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Βελαγράδων εἰς αὐτὰ τὰ Βελαγράδα καὶ τὸν Градѣцкн καὶ τὸν Омаѣдон καὶ τὸν Глаβентѣйон καὶ τὴν Асѣпкн Ἐκκλησίαν, κληρικοὺς μὲ καὶ παροίκους μ.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον τῆς Θεάμον κелеύομεν ἔχειν εἰς πάσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοὺς εἰ καὶ παροίκους εἰ.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον τῶν Скопѣйон εἰς αὐτὰ τὰ Скопѣа καὶ τὸν Вукѣцкн καὶ τὸν Прѣмѣорон καὶ τὴν Лѣкѣован καὶ τὸν Прѣпѣйон, κληρικοὺς μὲ καὶ παροίκους μ.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Придѣричан^e εἰς αὐτὰ τὰ Придѣричан^d καὶ τὸν Хостно^e καὶ τὸν Лѣсковецкн^e καὶ τὴν Врат^e...^e, κληρικοὺς εἰ καὶ παροίκους εἰ.

И епископът на Ниш [да има] в самия Ниш, и в Мокро¹, и в Компл², и в Топлица³, и в Свелигово⁴ 40 клирици и 40 парици.

И епископът на Браница⁵ [да има] в Браница, и в Морависк⁶, и в Сведерево⁷, и в Грота⁸, и във Висиск⁹, и в Истриаланга¹⁰, и в Бродариск¹¹ 15 клирици и 15 парици.

И епископът на Белград¹² [да има] в самия Белград, и в Градец¹³, и в Омц¹⁴, и в Главентин¹⁵, и в Бела църква¹⁶ 40 клирици и 40 парици.

И епископът на Трамос¹⁷ заповядваме да има в цялата си епархия 15 клирици и 15 парици.

И епископът на Скопие [да има] в самото Скопие, и във Винец¹⁸, и в Прямор¹⁹, и в Луково²⁰, и в Принип²¹ 40 клирици и 40 парици.

И епископът на Приздриана²² [да има] в самия Приздриана, и в Хостно²³, и в Лясковец²⁴, и във Врат²⁵... 15 клирици и 15 парици.

^a Шкендѣромон Г ^b Гроуион Г ^c Вѣтискон Г
^d Ἰσραάλογγαν Г ^e Придѣричан Г ^f Придѣричан Г
^g Вратен Г

¹ Дн. село със същото име до Бела Паланка.
² Неотъждествено.
³ И днес има р. Топлица, ляв приток на Българска Морава, която минава през Куршумлия и Прокупле. Според *Новаковић*, пос. съч., стр. 35, гр. Топлица е тъждествен с дн. гр. Куршумлия.
⁴ Свеличово, Свелич (Сърлинг), сегга с. Верон на Горни Тимок (Сърлински Тимок).
⁵ Браница или Браничево е дн. Костолад.
⁶ Моравскъ (или Моравице) ще е античният гр. Margus при вливането на р. Морава в Дунав.
⁷ Дн. Смедерево на Дунав.
⁸ Според *Новаковић*, пос. съч., стр. 39, Грѣтѣос се намирало в областта Гружа. Според *Йорд. Иванов*, Епархиите на Охридската архиепископия, стр. 111, и Грамоти, стр. 553, бел. 12, то не може да се търси толкова на юг и е може би дн. Гроцка (Исарджик) на Дунав.
⁹ *Новаковић*, пос. съч., стр. 39—40, изказва предположение, че то може да се четѣ τὸ Вѣтискон, което евентуално би се отъждествило със с. Дивостин, недалеч от Крагуевац. Според *Йорд. Иванов*, Грамоти, стр. 553, бел. 13, Вискъ е неотъждествено.
¹⁰ *Новаковић*, пос. съч., стр. 40—41, отъждествява Ἰσραάλογγαν със Сталач, като посочва, че там има развалини.
¹¹ *Новаковић*, пос. съч., стр. 41, го намира в Бродско поле, южно от Парачин.
¹² Според *Голубинский*, Краткий очерк, стр. 68, става дума за гр. Брат в Албания, а не за Белград на Дунав.
¹³ *Новаковић*, пос. съч., стр. 43, го поставя в околността на Вальево.
¹⁴ Неотъждествено.
¹⁵ *Новаковић*, пос. съч., стр. 44, го свързва с имената Глава или Главина, но не го отъждествява, понеже подобни местни имена има на много места.
¹⁶ Може би Паланка, наричана по-рано Бяла Църква, на р. Ясеница, ляв приток на Морава.
¹⁷ Θεάμος (Сръмъ) е античният Sirmium, дн. Сремска Митровица. За формата Θεάμος вж. *Gelzer*, op. cit., p. 53, и *Новаковић*, пос. съч., стр. 45. За различните форми на името на града Sirmium вж. *Ив. Дуйчев*, Последният защитник на Срем в 1018 г., ИИБ, VIII (1960), стр. 314 сл.
¹⁸ *Е. Голубинский*, Краткий очерк, стр. 70, го обличава със с. Бинач, Гнилянско. Срв. *Новаковић*, пос. съч., стр. 46. Според *Йорд. Иванов*, Грамоти, стр. 554, бел. 6, В(б)иньци е може би Скопското с. Винче или Кумановското с. Винци.
¹⁹ *Новаковић*, пос. съч., стр. 46, търси с. Прямор на север от Скопие по долината на р. Морава. *Йорд. Иванов*, Грамоти, стр. 554, бел. 7, го смята за неизвестно.
²⁰ Според *Голубинский*, Краткий очерк, стр. 70, Луково е може би с. Луковица, южно от Скопие. Според *Новаковић*, пос. съч., стр. 46—47, Луково се намира на изток от Врания в долината на Луковската река или между Врания и Кюстендил. *Йорд. Иванов*, Епархиите на Охридската архиепископия, стр. 111, посочва с. Луково в Кратовско и с. Луковица в Тетовско, като смята, че не се знае за кое става дума.
²¹ Според *Новаковић*, пос. съч., стр. 47, Принип се намирало на ю.-и. от Врания към р. Пчица. *Йорд. Иванов*, Грамоти, стр. 534, бел. 7, го смята за неизвестно.
²² Дн. Призрен.
²³ Хостно се споменава в сръбските паметници около Печ (Ипек).
²⁴ Местното име Лясковец се среща на много места. Но това селище не е Лесковец до Морава; срв. *Йорд. Иванов*, Грамоти, стр. 554, бел. 9.
²⁵ Четенето Вратос е несигурно. *Новаковић*, пос. съч., стр. 50—51, посочва под резерва едно място на име Брути на ю.-и. от Призрен. Според *Йорд. Иванов*, Грамоти, стр. 554, бел. 10, В(б)рат е неизвестно.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Λιπενίου εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικούς^α καὶ παροίκους^β.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Σεργίου κείνομεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικούς^γ καὶ παροίκους^δ.

Ἵνα ἐκκομίσωται οἱ τοιοῦτοι πάντες κληρικοί ἀπὸ τε οἰκοδομίου^ε καὶ τῶν λοιπῶν ἐτηρεῶν, ὡς ἐκκομίσοντο καὶ ἐπὶ τοῦ Σαμουίλ. Ὅθεν καὶ πρὸς εὐχὴν τῶν μεθ' ἡμᾶς βασιλέων ποιήσαντες τὸ παρὸν σιγίλιον δαδόμεν τῷ ἀρχιεπισκόπῳ βουλγαρώσας τῷ βουλγαρικῇ τῆς βασιλείας ἡμῶν διὰ μολίβδου.

Sigillum secundum

Ἐπεὶ ὁ ἀγιώτατος ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας ἡγήσατο τὴν βασιλείαν ἡμῶν μετὰ τὸ ἐκθέσθαι ταύτην σιγίλιον, διαλαμβάνον περὶ πάσης ἐπισκοπῆς Βουλγαρικῆς ὁπόσῃ τὴν ἐνορίαν ἔχει, ποιῆσαι καὶ ἕτερον σιγίλιον περὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκοπεῶν τῶν μὴ συναρτηθέντων ἐν τῷ παρόντι σιγίλιῳ τῶν κατ' αὐτὸν λοιπῶν ἐπισκοπῶν^α διὰ τὸ τοὺς γειτονιάζοντας μητροπολίτας καθιστάσαι τῆς ἐν τῇ Βουλγαρικῇ ἐνορίᾳ καὶ πρὸς αὐτοὺς οἰκειῶσαι, καὶ ἡ βασιλεία μὴ ὡς εὐδοκεῖ ὁδοποιεῖν ὡς ἐξ αὐτῶν ἢ ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἕως ἐνὸς βήματος ἔσῃ τῶν ὁρῶν^β τῆς Βουλγαρικῆς ἐνορίας, ἀλλὰ πάσας τὰς Βουλγαρικὰς ἐπισκοπὰς, αἱ ἐπὶ Πέτρον τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Σαμουίλ ἔδωκόντο καὶ κατεῖχοντο καὶ παρὰ τῶν τότε ἀρχιεπισκόπων, καὶ τὰ λοιπὰ ἅπαντα κάστρα τὰ αὐτὰ θεοπύζοντα ἔχον καὶ διακρατεῖν καὶ τὸν νυκτὶ ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον^γ οὐ γὰρ ἀνισχυτὴ καὶ πύκνον χωρὶς καὶ ἰδρώτων, ἀλλὰ διὰ καστερίας πολυετούς^δ καὶ σιμαχίας θείας ὑπόσπονδον τὴν χώραν ταύτην ὅθεν ἡμῖν ἐδωρήσατο, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ἐν μάλα κρατῶς ἡμῖν ἀκροπόλεως καὶ τὰ διεσπῶτα εἰς ἓν συναρτήσας, ἐπὶ ζυγὸν ἓνα θέμενης τοὺς ὄρους καὶ τοὺς τύπους τοὺς καλῶς παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν βασιλευσάντων θεοπθέντας μηδὲν λυμηνυμένους· εἰ γὰρ τῆς χώρας ἐγκρατεῖς ἐγενόμεθα, ἀλλὰ τὰ ταύτης δίκαια ἀπαρτίωσθα διετηρήσωμεν ἐπακροῦντες αὐτὰ διὰ χερσὶν βοάλλων καὶ σιγίλιον ἡμῶν. καὶ τὸν νῦν ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας τοσαύτην τὴν ἐνορίαν ἔχειν θεοπύζοντα, ὡς καὶ πόσῃ εἶχε ἐπὶ Πέτρον τοῦ βασιλέως, καὶ δεσπόζειν καὶ διακρατεῖν

И епископът на Липенион¹ [да има] в цялата си епархия 15 клирици и 15 парици.

И епископът на Сервия² заповядваме, да има в цялата си епархия 30 клирици и 30 парици.

Всички тия клирици да са свободни от икономодион и от другите епирии, както се освобождаваха и при Самуил. Поради това и за сведение на бъдещите императори съставихме настоящия сигилий и го дадохме на архиепископа, като го подпечатахме с оловен печат на наше царство.

Втора грамота

Тъй като след издаването на тоя сигилий за обсега на всяка българска епископия, пресветият архиепископ на България поиска царство ни да издаде и друг сигилий относно останалите негови епископства, неизброени в първия сигилий, и относно другите подвластни нему епископства, защото съседните митрополити ги били заграбили от българската област и си ги били присвоили, и понеже царство ни не благоволява да допусне никого от тия [митрополити] или от техните люде да престъпи и крачка навътре в пределите на българската област, затова постановяваме, щото и сегашният пресвети архиепископ да притежава и управлява всичките български епископства, както и всички други градове, които бяха под властта на цар Петър и Самуил и се държеха и от тогавашните архиепископи. Защото не без кръв, не без труд и пот, а с многогодишна упоритост и с божия помощ тая страна ни се подари в подчинение от бога, чиято благост явно ни помагаше, съединявайки в едно разделените части и туряйки под един ярем границите, без в нищо да се нарушат наредбите, добре установени от царстващите преди нас³. Защото, ако и да станяхме обладател на страната, все пак запазихме непокътнати нейните права, като ги потвърдихме с наши хрисовули и сигилии. Постановяваме също сегашният пресвети архиепископ на България да има толкова голяма епархия, каквато и колкото голяма е била при цар Петър, и да владее и управлява всички епископства на

^α λ Γ ^β λ Γ ^γ οἰκοδομίου Γ ^δ ἐπισκοπεῶν Γ ^ε ὄρων deest apud Γ ¹ περιτελείς Γ

¹ Дн. Липлян, античната Утрица, град в Косово, муил управлявал до 1014 г.

² Дн. Сервия (Селфидже) в Южна Македония. ³ Са-

χειν πάσι τὰς ἐπισκοπὰς Βουλγαρίας, οὐχ ὅσαι δηλαδὴ τῷ προτέρῳ σιγίλλῳ ἐνυχοῦν τεθεῖσαι, ἀλλὰ καὶ ὅσαι διαλαθοῦσαι οὐ ταύτας ἀνεπείρησαν, καὶ οἱ διὰ τῶν παρόρων σιγίλλων ἐνυχοῦσθαι καὶ ἐξ ὀνόματος τεθεῖσαι καὶ ταύτας ὡς καὶ ταῖς λοιπαῖς κληρικοῖς καὶ παροίκους δωροῦμεθα.

Ἦγον κεινόμεν ἔχει τὸν Ἀρίστρα ἐπίσκοπον εἰς τὰ κάστρα τῆς ἐνορίας αὐτοῦ καὶ τὰ λοιπὰ κάστρα τὰ περὶ αὐτὴν κληρικοῖς μὲν καὶ παροίκους μὲν Ἐπὶ Πέτρου γὰρ βασιλεύσαντος ἐν Βουλγαρίᾳ αὐτὴ μὲν τῷ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς δεξιῷ ἐλαμπρύνετο, μετὰ δὲ τοῦτο ἀπὸ τόλου εἰς τόπον μεταβλήθη τῶν ἀρχιεπισκόπων τοῦ μὲν εἰς Τριάδων τοῦ δὲ ἐν ταῖς Βοδινούσι καὶ ἐν ταῖς Μογιάνοις, εἰθ' οὕτως ἐν τῇ Ἀρχιδᾷ τὸν νῦν εὐρομέν ἀρχιεπίσκοπον, καὶ αὐτὴν μὲν τὴν Ἀρχιδᾷ ἀρχιεπίσκοπον ἔχον, ἐπίσκοπον δὲ εἰς τὴν Ἀρίστραν χειροτονήσαι.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Βοδίνης κεινόμεν ἔχειν εἰς τὰ κάστρα τῆς ἐνορίας αὐτοῦ κληρικοῖς μὲν καὶ παροίκους μὲν ὅτι γὰρ καὶ προσομοιωτὴ αὐτῇ μοι γέγονε καὶ προσομοιωτὴ καὶ πρὸς τὴν τῆς χώρας εὐθείαν ὁδὸν τὰ εἰσόδους ἀνέκειν, ἔδει πάντως αὐτὴν καὶ μεγίστην ἐπαιδείσασθαι ἀμοιβὴν καὶ τῶν κρείττωνων πάντως ὑπερβῆναι. ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ὑπερβαῖν καὶ ὑπερκεῖσθαι τοῦ ἀρχιεπισκόπου, κληρικοῖς καὶ παροίκων τὴν ἰσομοίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου κατὰ τὴν δεδωκεμένην ἐπαγγελίαν δέκα ὑπὲρ τοῖς ἱεροδομήκοντα τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Ράσον εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κεινόμεν ἔχειν κληρικοῖς καὶ παροίκους κα.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Ὠροῖος κεινόμεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοῖς καὶ παροίκους κα.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Τζερινίκον κεινόμεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοῖς καὶ παροίκους κα.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Χιμάρος κεινόμεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοῖς καὶ παροίκους κα.

България, т. е. не само ония, които бяха споменати в първия сигилий, но и тия, които са били пропуснати и непосочени заедно с другите и които чрез настоящите сигилии се обявяват и дават поименно¹. И на тях, както и на останалите, подаряваме клирици и парици.

Прочее заповядваме, щото епископът на Дристра² да има в градовете на своята епархия и в другите градове около нея 40 клирици и 40 парици. Защото при царуването на Петър в България тая [епархия] е блестяла с архиепископско достойнство, а след това архиепископите [и] са се премествали от едно място на друго, единият в Триадица, другият във Воден и в Мъглен, и след това ние намерихме сегашния архиепископ в Охрид. Затова [заповядваме] самият Охрид да има архиепископ, а за Дристра да бъде ръкополаган епископ.

Епископът на Воден³ да има в градовете на епархията си 40 клирици и 40 парици, защото тая епархия бе за мен най-полезна и предана и ми отвори достъпите на прекия път за страната, та трябваше тя във всеки случай да получи по-голяма награда и непременно да бъде издигната над най-добрите. Но за да не надмине и да не се постави над [епархията на] архиепископа, дадохме ѝ равно число клирици и парици с тия на архиепископа, като увеличихме архиепископските седемдесет с още десет души.

Епископът на Раса⁴ заповядваме да има в цялата си епархия 15 клирици и 15 парици.

Епископът на Орея⁵ заповядваме да има в цялата си епархия 12 клирици и 12 парици.

Епископът на Черник⁶ заповядваме да има в цялата си епархия 15 клирици и 15 парици.

Епископът на Химара⁷ заповядваме да има в цялата си епархия 12 клирици и 12 парици.

¹ Златарски, История, II, стр. 3—4, предлага по-друг превод, който почива на не много убедителни промени в текста. ² Ἀρίστρο, Durostorum (ст. бълг. Аръстъръ), дн. Силистра. Вж. за него Я. Тодоров, Durostorum. Принос към античната история на Силистра и Добруджа, София 1927, стр. 3—58; П. Мутафовиѣ, Сълбиците на средновековния Дръстър, пак там, стр. 101—196; V. Părvan, Municipium Aurelum Durostorum, Rivista di Filologia et d'Instruzione classica, N. S., anno II, fasc. 3, Torino 1924. За името му вж. Ст. Романски, Имената на два крайдунавски града: 2. Силистра, Сборник в чест на проф. Л. Милетич, София 1933, стр. 657—658. ³ Новаковић, пос. съч., стр. 56 и Найд, Иванков, Грамоти, стр. 557, смятат, че става дума за Видин. ⁴ Дн. Нови Пазар. ⁵ Новаковић, пос. съч., стр. 57—58, го поставя в Северна Албания между Призрен и Леш, дето главното място и централното племе се наричали съответно Орош и Ороши. Найд, Иванков, Епархиите на Охридската архиепископия, стр. 111, и Грамоти, стр. 558, бел. 2, допълня, че то може да е и античното Notium, дн. Палнури, т. е. „Старо Орион“, на в. от Янина. ⁶ Дн. Черменика, с.-и. от Елбасан, срв. Новаковић, пос. съч., стр. 58. ⁷ Селище в Южна Албания на брега на морето.

Τὸν γὰρ μητροπολίτην Αὐραχίου μόνον τῷ θρόνῳ αὐτοῦ ἐμμένειν^α κελεύομεν καὶ ἀρκεῖσθαι τοῖς περὶ αὐτὸν κτήμασι καὶ χωρίοις καὶ μὴ ἐπιβαίνειν ταῖς τοῦ^β Βουλγαρίας ἐπισκοπαῖς· τῷ γὰρ ἀρχιεπισκόπῳ Βουλγαρίας ταύτας ἐκινύσαμεν, ὥς καὶ ἀπὸ παλαιοῦ τὸ κῆρος ἦν αὐτῷ καὶ ἐξ ἐξουσίας παρὰ τῶν ἀρχαίων τετίπισται. Οὐ γὰρ παραχωράτομεν τι ἐκ τῶν προτυποθέντων τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Βουλγαρίας, ἀλλ' εἰ καὶ ἡμᾶρσύνησαν, ἀπιστοροῦμεν καὶ ἀσυνποῦμεν διὰ τοῦ παρόντος σφύλλον ἡμῶν, ἀπαράθροναστὰ τε διατηρεῖσθαι καὶ ἀκατατόμητα πάντα τὰ ἐξ ἀρχαίων ἀνήκοντα τῇ ἀρχιεπισκοπῇ καὶ μῆτε τὸν αὐτὸν μητροπολίτην^γ καὶ τοὺς λοιποὺς ἐν ταῖς τῆς Βουλγαρίας ἐπισκοπαῖς ζυγομαχεῖν, ἀρκεῖσθαι τε τοῖς ἰδίους καὶ ἐξ ἀρχαίων ὅρων βεβαιωθεῖσαν, ἅδιον μένειν τῇ ἰδίᾳ δεσποτείᾳ καὶ ἀκατατόμητον.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Ἀδριανουπόλεως κελεύομεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοὺς ιε [καὶ παροίκους ιε].

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον ... κελεύομεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοὺς ιε καὶ παροίκους ιε.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Βοθροῦ^δ κελεύομεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοὺς ιβ καὶ παροίκους ιβ.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Ἰωαννίτων κελεύομεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοὺς ιε καὶ παροίκους ιε.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον αὐτὸν Κοζίλης κελεύομεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοὺς ιε καὶ παροίκους ιε.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Πέτρου κελεύομεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοὺς ιβ^ε καὶ παροίκους ιβ^ε.

А на митрополията на Дирахим заповядваме да остане само на своя престол, да се задоволява от своите имоти и доходи и да не встъпва в епископите на България, тъй като тях ги утвърдихме за архиепископа на България, който ги е имал още от старо време и властта му е била установена в старо време. Защото ние не нарушаваме нищо от това, което е било отредено от по-рано за архиепископията на България. Обаче, ако нещо е станало неясно, ние чрез настоящия наш сигилий го изясняваме и повторно потвърждаваме, за да се пази ненарушено и неизменно всичко, което принадлежи от старо време на архиепископията. И самият митрополит, и другите в българските епископии да не роптаят, а да се задоволяват с това, що е тяхно и утвърдено от старо време, и винаги и неизменно да се ограничават в своето владение.

Епископът на Адрианопол¹ заповядваме да има в цялата си епархия 15 клирици и 15 парици.

И епископът ...² заповядваме да има в цялата си епархия 15 клирици и 15 парици.

И епископът на Вотрот³ заповядваме да има в цялата си епархия 12 клирици и 12 парици.

Епископът на Янина заповядваме да има в цялата си епархия 15 клирици и 15 парици.

И епископът на Козъл⁴ заповядваме да има в цялата си епархия 15 клирици и 15 парици.

Епископът на Петра⁵ заповядваме да има в цялата си епархия 15 клирици и 12 парици.

^α ἐμμένειν Γ ^β τῆς Γ ^γ μητροπολίτην deest apud Γ

^δ μ Γ ^ε μ Γ

¹ Адрианопол (Дринопол), източно от Химара. Лежи на река Дрин (по албански Дропули), проток на Воежа.

² Gelzer, op. cit., p. 56, допуца тук да е стояло името на епископството *Βελῆς*, съседно на Дринополското.

³ Дн. Бутринто. ⁴ Новаковић, пос. съч., стр. 60—61, предполага, че Козъл може да се търси или в

името на Кузлу-дере, както се нарича Бойминската река, приток на Вардар, или на мястото на Кожани. *Норд. Иванов*, Епархиите на Охридската архиепископия, стр. 111—112, и Грамоти, стр. 560, бел. 1, поправя тези отъждествявания, като посочва, че епископството *Κοζύλη* заместило през XIV в. Никонолското епископство като подчинено на Навпактския митрополит и че следователно то се намирало в Южен Епир. ⁵ Вероятно дн. с. Петра, със старини и с близък едноименен манастир, северно от Олимп, ю-з. от Катерини.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον τῶν Ῥιγῶν¹ εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικούς μὲν καὶ παροίκους μ.

Ὁ δὲ μόνον δὲ τὰς ἐξ ἐνόματος τεθείσας ἐπισκοπὰς ἔχειν θεοπίστομον τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας, ἀλλ' εἰ καὶ λοιπαὶ ἐπελείφθῃσιν διὰ λήθη μὴ ἐμφανισθεῖσαι καὶ τὸν Βουλγαρικὸν ὕδρον ἐντός εἰσι, καὶ ταύτας διακατέχειν καὶ δεσπόζειν παρακλεινόμεθα καὶ ὅσα ἑτέρα ἐπελείφθῃσιν πάσθρα ἐκπὸς τῶν σιγίλλων τῆς βασιλείας μου, ταῦτα πάντα κατέχειν τὸν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ λαμβάνειν τὸ κανονικὸν αὐτῶν πάντων καὶ τῶν ἀπὸ πᾶσαν Βουλγαρίαν Βλάχων καὶ τῶν περὶ τὸν Βαρδάρην Τούρκων, ὅσοι ἐντός τῶν Βουλγαρικῶν ὕδρων εἰσίν.

Τιμὰν δὲ αὐτὸν καὶ σέβασθαι μεγάλως καὶ ἀσέβειαν τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ τῆς παρουσίας καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ στρατηγούς καὶ λοιποὺς ἀπαίτητός καὶ ἀρχοντας, καὶ μὴ περιόσταιεν αὐτοὺς μήτε εἰς μοναστήριον Βουλγαρικὸν μήτε εἰς ἐκκλησίαν ἢ ἐν οἰκίᾳ ἐκκλησιαστικῇ ὅπως πράγμασι, μήτε κολύειν αὐτὸν μήτε τοὺς ἱερεῖς αὐτὸν θεοφιλοτάτους ἐπισκόπους ἢ ἐμποδίζεν τοῖς, ἵνα μὴ μεγάλην καὶ ἀσυνεπῆσθαι ὁ τοιοῦτος ἀπὸ τῆς βασιλείας ἡμῶν τὴν ἀγανάκτησιν ἐκποσίσσῃται.

Ὅθεν καὶ πρὸς εἰδῆσαν τῶν μετ' ἡμῶν βασιλέων ποιήσαντες τὸ παρὸν σιγίλλον, δεδόκαμεν τῷ ἀρχιεπισκόπῳ ἀρχιεπισκόπῳ, βουλαιώσαντες τῷ βουλαιότητι τῆς βασιλείας ἡμῶν διὰ μολύβδου. μαρὶ μαῖω ἰνδικτιῶνος γ'. ἔτους ἑξακταχμυριστοῦ πεντακκοσιοστοῦ εἰκοστοῦ ἑρδόν.

Sigillum tertium

Τῇ ἱερωτάτῃ ἀρχιεπισκοπῇ Βουλγαρίας τὸ παρὸν σιγίλλον ἐδόθη τῆς βασιλείας ἡμῶν, ὥσάν ἀκολύτως κατέχει τὰς ἐπισκοπὰς ταύτας τῶν τε Σερβίων καὶ Σλαβῶν καὶ Βερροίας τοῖς Βουλγαριστοῖς γὰρ ὅμοις καὶ ταύτας διακειμένους διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν σιγίλλου ταῖς λοιπαῖς συνετάξαμεν ἐπισκοπαῖς καὶ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Βουλγαρίας ἐκνείοσμεν. καὶ ταύτας δὲ κληρικούς καὶ παροίκους δωρήσασθαι, διευρησόμεθα.

Τῷ μὲν Σλαβῶν παροίκους ἑπὶ καὶ κληρικούς ἑβ.

Τῷ δὲ Βερροίας κληρικούς λ̄ καὶ παροίκους λ̄.

Τῇ γὰρ ἐπισκοπῇ Σερβίων τῷ προποσσίλλου ἐδόθη αὐτοῖς καὶ μὴ κολύεται.

¹ Ῥω, ὡν II

¹ Вероятно то е същото епископство, което е имало седалище в крепостта *Ῥουφὸν* или *Ῥουφός* и чийто епископ се наричал *ἐπίσκοπος τῶν Ῥιγῶν*. То се намирало на 32 км по пътя от Превеза за Янина. ² 1020 г.
³ Според Новаковић, пос. същ., стр. 62, тази грамота е също от 1020 г.; *Норд. Иванов*, Епархиите на Охридската архиепископия, стр. 95, определя издаването ѝ след тази дата. ⁴ Стаг или Стайни, дн. Калабака, с.-и. от Трикала в Тесалия.

Епископът на Риги¹ да има в цялата си епархия 40 клирици и 40 парици.

Постановяваме пресветият архиепископ на България да владее не само изложените поименно епископии, но ако има и други някои, които се намират в българските предели и поради забравяне е пропуснато да бъдат споменати, заповядваме той да владее и управлява и тях. И каквито други градове са пропуснати, да бъдат споменати в грамотите на царство ми, да ги владее всички същият пресвети архиепископ и да събира от всички тях каноникон, както и от власите по цяла България и от турците около Вардар, доколкото се намират в българските предели.

И всички стратези в България и останалите служители и архонти да го почитат много и да слушат думата и наставленията му, да не се намесват в делата нито на български манастир, нито на църква, нито в каквато и да е изобщо църковна работа, и да не се бъркат нито нему, нито на подчинените му пребоголюбиви епископи и да не им пречат, за да не си навлекат подобни хора големия и безмилостен гняв на царство ми.

Поради това и за сведение на царете след нас ние съставихме тоя сипилий и го дадохме на пресветия архиепископ, като го подпечатахме с моливдовула на царството ни в месец май, индикт 3, година 6528².

Трета грамота

Настоящият сипилий на царство ни³ се даде на пресветата архиепископия на България, за да обладава тя безпрепятствено следните епископии, именно на Сървия, на Стаг⁴ и на Верея, защото и те лежат в българските предели. С настоящия наш сипилий ние причислихме и тях към останалите епископства и ги поставихме подвластни на архиепископията на България и решихме да надарим и тях с клирици и парици:

на епископа на Стаг 12 парици и 12 клирици;

на епископа на Верея 30 клирици и 30 парици.

А на Сървийската епископия бяха дадени с първия сипилий и да не се пречи.

Εἶτα παρεπλήρωθη μετὰ τῶν παρθένων Λαωνίῳ
τῷ τυράννῳ. Ὁ δὲ ἔδωκεν ἀπόφασιν κατ'αὐτῶν.
— — — (col. 24 B—C)

с девиците той бил препратен на насилника
Лициний, който издал присъда срещу тях.

2. Mense Septembri, die secunda

2. Месяц септември, 2-и ден

Μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν
Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου
Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Νηστευτοῦ

Помен за преподобния наш отец
Йоан Постник, цариградски
патриарх

Ὁ ἐν ὁσίοις Πατὴρ ἡμῶν Ἰωάννης ὁ ἐκκλη-
θεὶς Νηστευτὴς ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει.
Υπῆρχε δὲ ἐπὶ Ἰουστινίου καὶ Τιβερίου καὶ Μαν-
ρικίου βασιλέων. Χαράς τινος διὰ τὴν τέχνην,
διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀρετὴν, πατριάρχης γέγονε τῆς
αὐτῆς μεγαλοπόλεως ἐγένετο δὲ φιλότιμος, καὶ
ἐλεήμων, καὶ συμπαθὴς. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ θαύματα
ἐποίησε καὶ γὰρ διὰ προσευχῆς βοήθειαν λαὸν
ἐκ τῆς Μακεδονίας ἀπεδίωξε, καὶ μεγάλον θάνα-
τον τῇ πόλει ἐξέροσσε. — — — (col. 25 A—B)

Светият наш отец Йоан, наречен постник¹,
се родил в Цариград. Той живял по времето
на императорите Юстин, Тиберий и Маври-
кий². Той бил ваятел; поради голямата си
добродетел станал патриарх в самата сто-
лица. Обичал и бедните, бил милостив и
състрадателен. Но извършил и много чудеса:
чрез молитва прогонил от Македония един
варварски народ и спасил столицата от ве-
лика погибел³. — — —

3. Mense Septembri, die decima quarta

3. Месяц септември, 14-и ден

Ἡ ἀνάμνησις τῆς ἐψώσεως τοῦ τιμίου
καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ

Възпоминание за издигането
на честния и животворен кръст

Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας καὶ πρῶτος ἐν Χρι-
τιανοῖς βασιλεὺς εἶχε ποτὲ πόλεμον, ὥς μὲν ἄν τις
λέγουσαν, ἐν τῇ Ῥώμῃ κατὰ Μαγνητίον, πρὸ τοῦ
κρατῆσαι τῆς βασιλείας ὥς δὲ ἔτεροι, εἰς τὸν Διόν-
υσον ποταμὸν κατὰ Σκυθῶν. Βλέπων δὲ τοὺς πο-
λεμῖους πολλοὺς, ἐλπιεῖτο, καὶ δειρόει. Ἀλλ' ἐν
τῇ νυκτὶ ὁρᾷ τὸν ἱμῶν σταυρὸν ἐν τῷ οὐρανῷ,
καὶ γραφεὶν δι' αὐτῶν διόδοσαν Κωνσταντίνε, ἐν
τοῦτο νίκα. — — — (col. 48 B)

Константин Велики⁴, първият император
християнин, преди да завладее царската власт,
водел война, както разправят някои, в Рим
срещу Магненций⁵, а според други — по
река Дунав срещу скитите⁶. Като гледал,
че неприятелите са много, той се измъчвал
и изпаднал в недоумение. Но през нощта
видял честния кръст на небото и надпис от
звезди, който гласял: „Константине, с него
побеждавай!“ — — —

4. Mense Septembri, die decima quinta

4. Месяц септември, 15-и ден

Ἀθληταὶ τῶν ὁσίων μαρτύρων
Μαξίμου, Θεοδοτίου καὶ
Ἀσκληπιοδοτίου

Подвигът на светите мъченици
Максим, Теодот и Асклепиодота

Ὅσοι ἐγένοντο ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαξιμιανῶ
τοῦ διώκτον τῶν Χριστιανῶν, ἐπάγοντες ἀπὸ
Μαρτιανοῦ πόλεως τῆς Θράκης. Διδάσκοντες δὲ τὸν
λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὸς ἐπιτολὰς αὐτοῦ πο-
ρευόμενοι νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ πολλοὺς ἀπὸ
τῆς τῶν εἰδωλῶν πλάνης ἐπὶ τὸν Κύριον ἡμῶν
Ἰησοῦν Χριστὸν μετὰγοντες, ἐκραγίθησαν παρὰ
τοῦ τῆς Θεότητος στρατηγοῦ. Καὶ πρῶτον μὲν ἐτέφ-
— — —

Те живеели през царуването на Максимиан⁷,
гонителя на християните, и произхождали от
Марцианопол⁸ в Тракия. Като проповядвали
словото божие и живеели нощем и денем
според божните заповеди, те обърнали мно-
зина от идолопоклонската заблуда към гос-
пода нашего Иисуса Христа, но били зало-
вени от стратега на Тракия. И най-напред
били бичувани с пръчки и били изранени,

¹ Йоан Постник заемал цариградския патриаршески престол от 592 до 595 г. ² Юстин II управявал от 565 до 578 г.; Тиберий — от 578 до 582 г., Маврикий — от 582 до 602 г. ³ Загатна се вероятно за славяни и авари. ⁴ Константин I Велики, римски император (306—337). ⁵ Тук става дума очевидно не за Магненций, а за западния римски император Максенций (307—312), срещу когото Константин I водел война за хегемония в цялата Римска империя и го победил при Ponte Milvium. ⁶ Става дума вероятно за похода на Константин I срещу готи и сармати в 334 г. ⁷ Максимиан Херкулий (286—305) бил съимператор на Диокле-тиан. Във връзка с този текст срв. Delehaye, op. cit., p. 244. ⁸ Дн. развалини при с. Река Левня, Варненско.

θησαν ξαύδοις, καὶ ἐξέσθην, ἕως ἐγένη τὰ ὁσὰ αὐτῶν. Ἐπειτα κοπέντες χειρὸς, πόδος, ὀπί, ἀπὸ τῆς ἰσχυρίας ἐν τῇ γῇ, ὥσπερ νεκροί. Καὶ ἀσθέντες ἐπὶ ἡμαξῶν, ἤχθησαν εἰς Ἀδριανούπολιν. — — — (col. 49 D—52 A)

5. Mense Septembri, die decima quinta

Ἀθλησις τῆς ἁγίας μάρτυρος
Μελιτινῆς

Ἡ μάρτυς Μελιτινὴ ἐπαρχεν ἀπὸ Μακεδονον- πόλεως τῆς Θράκης ἐπὶ Ἀντωίου Καίσαρος Ῥωμαίων. Τὸν Χριστὸν δὲ κηρύττουσα, ἐκρατήθη παρὰ τοῦ Ἀντωίου τοῦ τῆς αὐτῆς πόλεως ἄρχοντος. — — — (col. 52 D—53 A)

6. Mense Octobri, die decima tertia

Ἀθλησις τοῦ ἁγίου μάρτυρος
Φλωρεντίου

Ὁ μάρτυς Φλωρεντίος ἐπαρχεν ἐκ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης. Χρυσιανὸς δὲ ὦν, καὶ ζηλωτὴς τοῦ καλοῦ, ἐβίβριζε καὶ διερχόμενος ἐπὶ πάντων τοῖς θεοῖς τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν θρησκείαν αὐτῶν ἀνεθεαύτιζεν, ἐδίδασκε δὲ πάντας τὴν ἀληθειάν πρὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐστήριζε τοὺς Χριστιανούς, καὶ παρκαλία, πρὸς τὸ ποιεῖν τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ. Οὕτω δὲ ποιῶν, ἐκρατήθη παρὰ τοῦ τῆς χώρας ἄρχοντος. — — — (col. 108 C)

7. Mense Octobri, die vicesima sexta

Ἀθλησις τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος
Δημητρίου

Ὁ πανένδοξος τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Δημήτριος ἐπαρχεν ἐκ τῆς βασιλείας Μαξιμιανοῦ, ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης πόλεως εὐσεβεὶς ὦν, καὶ τῆς εἰς Χριστὸν διδασκαλίας πίστεως. Ἀπελθὼν δὲ ὁ Μαξιμιανὸς ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ μαθὼν περὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, οὗ Χρυσιανὸς ἔστιν, ἐκράτησεν αὐτὸν, καὶ βασανίσας ἀπέκλεισεν. Εἶπε δὲ τότε ὁ Μαξιμιανὸς μονομάχον τῷ ὄνομαι Λύσαν καὶ ἐαναχάτο ἐπ' αὐτῷ, λέγων, οὐ μὴ εὐρεθῇ ὡς νικήσαι τὸν Λύσαν. Καὶ μαθὼν τοῦτο νεανίσκος τῷ ὄνομαι Νέστορ, ἐξήλυσεν. Καὶ ἀπελθὼν ἐν τῇ σὺλῃ πρὸς τὸν ἅγιον Δημήτριον, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ εὐχὴν. Καὶ νικήσας τὸν Λύσαν, ἐφάρμοσεν αὐτόν. Ἐν- πρήθη δὲ ὁ Μαξιμιανὸς διὰ τὸν θάνατον τοῦ μονομάχου εἶτα μαθὼν οὐ αὐτὸς τοῦ θανάτου αὐτοῦ

докато се показали костите им. След като им били отрязани ръцете, краката и ушите, те били захвърлени на земята като мъртви. После били натоварени на коли и отведени в Адрианопол. — — —

5. Мецеъ септември, 15-и ден

Подвигът на светата мъченица
Мелитина

Мъченица Мелитина¹ живяла в Марцианопол в Тракия по времето на римския император Антонин². Понеже проповядвала Христа, тя била заловена от Антиох, управителя на казания град. — — —

6. Мецеъ октомври, 13-и ден

Подвигът на мъченика Флоренций

Мъченикът Флоренций³ произхождал от град Солун. Той бил християнин и ревнител на доброто, хулел и обиждал пред всички боговете на езичниците и проклинал тяхната вяра, а всички поучавал в истинната Христова вяра. Той утвърждавал християните и ги подканвал да изпълняват божията воля. Понеже правел това, той бил заловен от управителя на тази страна. — — —

7. Мецеъ октомври, 26-и ден

Подвигът на светия
великомъченик Димитрий

Прославеният Христов мъченик Димитрий⁴ произхождал от град Солун и (живял) през царуването на Максимиан. Той бил благочестив човек и учител в християнската вяра. Когато Максимиан отишъл в Солун и научил за свети Димитрий, че е християнин, той го заловил и след като го бичувал, хвърлил го в тъмница. Тогава Максимиан имал някакъв единоборец на име Лией, с когото много се гордеед, и казвал, че не може да се намери никой, който да победи Лией. Като научил това, един младеж на име Нестор пламнал от ревност. Той отишъл в затвора при свети Димитрий и получил от него благословия. После победил Лией и го убил. А Максимиан се наскърбил поради смъртта на единоборца.

¹ Във връзка с този текст срв. Delehaye, op. cit., pp. 272—273. ² Антонин Пия (136—168). ³ Флоренций бил мъченически убит през 312 г. ⁴ Във връзка с кулата на този мъченик срв. ГИИ, III, стр. 87 и сл. Той бил мъченически убит през 306 г.

Αημίτριος ἐγένετο, ἀποστείλας ἐν τῇ γαλικῇ, ἐφό-
νευσεν αὐτὸν τῶν στρατιωτῶν ἀπελθόντων ἐν τῇ
φυλακῇ μετὰ τῶν κοιταρίων, καὶ κατακτενοῦντων
αὐτόν. *Ἐνθα κείμενος βρεθεῖ ἰάματι. — — — (col.
128 B—C)

8. Mense Octobri, die vicesima sexta

*Ἀθλήσις τοῦ ἁγίου μάρτυρος
Νέστορος

*Ο μάρτυς Νέστορ ἐπέστηκεν ἐν τῇ πόλει Θεο-
σσαλονίκης ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαξιμιανοῦ. Χριστι-
ανὸς δὲ ὢν, ἀπέχετο πρὸς τὸν ἅγιον Αημίτριον,
ἐν ᾧ ἐκαθίστοτο τάπω, καὶ ἐδίδασκεν, καὶ ἐμάνθανε
ἄκραδύστερον παρ' αὐτοῦ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.
Παρακλόντος δὲ τοῦ Μαξιμιανοῦ ἐν τῇ Θεσσαλο-
νίκῃ, καὶ ἱπποδρομίαν ἐπιτελούντος, καὶ τὰ ἐχόν-
τος ἄνδρα ἰθνηκόν, Λάσιον ὀνόματι, μονομάχον,
ἐπεμεγέθη καὶ ἰσχυρόν, καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθο-
ταμένων αὐτῷ ἀναιρούντα ἐν τῇ θεήτῳ ἰδὼν ὁ
ἅγιος Νέστορ ἐπλήσθη θεϊκοῦ ζήλου καὶ ἐπεὶ
ἤκουσε τοῦ Μαξιμιανοῦ λέγοντος· Εἴ τις θέλει, πο-
λεμισοῦμαι, καὶ νικησάτω Λάσιον· τρέχει πρὸς τὸν
ἅγιον καὶ βουλεύεται αὐτῷ περὶ τοῦτον. Καὶ παρ'
ἐκείνου συγγαθὲς, καὶ δευταμωθεὶς τῇ δυνάμει τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀνείλε ξίφος τὸν
Λάσιον. Θυμωθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦτο, ἀπε-
κεφάλισε τὸν Νέστορα. Καὶ οὕτως ἐτελειώθη, νικί-
σας τὸν διάβολον, καὶ τὸν Λάσιον. (col. 129 A—B)

9. Mense Octobri, die tricesima prima

Μνήμη τῶν ἁγίων ἀποστόλων
Στάχυνος, Ἀμπλίας, Οὐρβανοῦ, καὶ τῆς
συννοδίας αὐτῶν

— — — *Ο δὲ Ἀμπλίας ἐπίσκοπος τῆς Ὀδυσσο-
πόλεως ἐγένετο, χώρας Μακεδονίας, ἀναγεθείς ἐπὶ
Ἑλλήνων. *Ο δὲ Οὐρβανὸς ἐπίσκοπος Μακεδονίας
ἐγένετο, προγενεὶς καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῖς Ἰουδαῖοις καὶ
Ἑλλήνων μετὰ καὶ ἑτέρων πολλῶν. — — — (col.
136 D—137 A)

8. Мецеъ октомври, 26-и ден

Подвигът на светия мъченик
Нестор

Мъченикът Нестор¹ произхождал от град
Солун и (живял) през царуването на Макси-
миан. Той бил християнин и ходел при свети
Димитрий², където бил той; там се по-
учавал и слушал от него най-внимателно сло-
вото на истината. Когато Максимиан бил в
Солун и ималъ игри на хиподрума, един чуж-
денец на име Лией, единоборец, извънредно
едър и силен, убил мнозина, които се бо-
рели с него в театъра. Като видял това,
свети Нестор пламнал от божествена ревност.
Той чул, че Максимиан казва: „Ако някой
иска, нека да се бори с Лией и да го по-
беди.“ Тогава отишъл бързо при светеца и
се посъветвал с него относно това нещо.
Понеже бил настърчен от него и получил
сила от господата нашего Исуса Христа, той
убил с меч Лией. Прочее императорът, раз-
гневен от това, обезглавил Нестор. Така
Нестор завършил [своя живот], като победил
дявола и Лией.

9. Мецеъ октомври, 31-ви ден

Възпоминание за светите
апостоли Стахис, Амплиас, Урбан
и другарите им

— — — Амплиас³ бил епископ на Одесо-
пол⁴ в областта Македония и бил погубен
от езичници. А Урбан⁵ бил епископ в Ма-
кедония и също бил убит от юдеи и езич-
ници заедно с мнозина други. — — —

¹ Подробности около мъченичеството на Нестор срв. в ГИБЛ, III, стр. 90 сл. ² Димитрий про-
повядвал Христовото учение в подземията на градските бани в т. нар. Χαλκοναχὴ οἶκος. Вж. ГИБЛ, III, стр. 90,
срв. O. Taft, Topographie de Thessalonique, Paris 1913, pp. 124—126. ³ Той бил един от сподвиж-
ниците на апостол Андрей. Известен е от посланията на апостол Павел. ⁴ Одесопол или Одесос, дн.
Варна, се намирал в същност в провинция Долна Мизия. ⁵ Урбан бил един от седемдесетте апостоли. И
той е известен от посланията на апостол Павел (Към римля. 16, 9).

10. Mense Novembri, aie tertia

Μνήμη τοῦ δαίου Πατρὸς ἡμῶν
Ἰωαννικίου τοῦ Θαυματουργοῦ

Ὁ μέγας πατὴρ ἡμῶν Ἰωαννίκιος ἐπῆρχεν ἐκ τῆς χώρας Βιθυνίας ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλλίνου. Ἀπὸ δὲ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ, ἐστρατεύθη εἰς τὴν τῶν ἑσκαυτῶν στρατείαν, καὶ ἡνδραγίθει ἐν πᾶσι πολέμοις, κατακόπτον τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος. — — (col. 141 C)

11. Mense Novembri, die sexta

Ἡ ἀνάμνησις τῆς πεσοῦσης ἐξ οὐρανοῦ
κόβιντος, ἥτοι τέφρας, ἢ στακτῆς

Ἐπὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου βασιλέως, τοῦ ἐπιλεγόμενου Βέσσου, περὶ τὰ τελευταῖα τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ὥρα ἕστη τῆς ἡμέρας, γέγονε συννεφὴς ὁ οὐρανός, καὶ τὴν συνήθη τῶν διβροητόρων νεφῶν, μελανίαν εἰς περὶ πολλὴν θέαν μεταβάλλον, ἔδοκεν τὰ πάντα καταλέγειν. — — (col. 148 A)

12. Mense Novembri, die nona

Ἀθλήσις τοῦ ἁγίου μάρτυρος
Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ

Ἀλέξανδρος ὁ μάρτυς ἐπῆρχεν ἐπὶ Μαξιμιανῶν τοῦ ἰαούεως καὶ κρατηθεὶς, ἡντοκάσθη θύραις τοῖς εἰδόλοις. Ὁ δὲ μὴ πενθεῖς, ἀλλὰ μᾶλλον θείῳ ζήλῳ κωηθεὶς, καὶ ἰδὼν τὴν τρώειαν τῶν θρασυῶν ἱσταμένην, ὁρμήσας, καὶ τῷ ποδὶ κρούσας, ἀνέτρεψεν αὐτήν, καὶ τὰς θύρας ἐξέχευ. Καὶ ὁρμήσας ὁ Μαξιμιανός, ἔδωκε τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν τοῦ διὰ ξίφους ἀποθανεῖν. — — Εἶδε δὲ ὁ βασιλεὺς τέσσαρας ἀγγέλους ἀρκαίοντας τὴν ψυχὴν τοῦ ἁγίου. Καὶ διὰ τοῦτο δέδωκε τοῖς ἀθησαμένοις, θάψαι τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν πόλει Θεσσαλονίκης. (col. 152 B—C)

10. Месец ноември, 3-и ден

Помен за преподобния наш отец
Йоаникий Чудотворец

Великият наш отец Йоаникий произхождал от областта Витиния¹ и живял през царуването на Константин Кабалин². Поради храбростта си той бил зачислен във войската на ескавитите³, проявявал храброст във всички сражения и избивал българския народ⁴. — —

11. Месец ноември, 6-и ден

Възпоминание за падналия от
небето прах, или пепел, или жупел

През времето на великия император Лъв, наречен Бес⁵, в края на царуването му, в 6 часа през деня, небето станало облачно и дъждоносните облаци променили обичайния си черен цвят на огнен. Всичко изглеждало, че изгаря. — —

12. Месец ноември, 9-и ден

Подвигът на светия мъченик
Александър в Солун

Мъченикът Александър⁶ живял по времето на император Максимиан. Той бил заловен и принуждаван да принесе жертва на идолите, но не се съгласил, а още повече пламвал от божествена ревност и като видял наредената трапеза с жертвоприношения, втурнал се, ритнал с крак, обърнал я и разпилял жертвените дарове. Максимиан се разгневил и произнесъл срещу него присъда да бъде посечен с меч. — — А императорът видял четирима ангели да възнасят душата на светеца. Поради това позволил на хората, които го молили, да погребат останките му в град Солун.

¹ Провинция в Мала Азия. ² Константин V (741—775). За прякорите му Копроним и Кабалин срв. A. Lombard, Constantin V, empereur des Romains, Paris 1902, pp. 18—21. ³ Ескавитите били корпус от императорската гвардия. Този корпус бил създаден от Лъв I в 468 г. Вж. Bréhier, Les institutions, p. 336.

⁴ В същност Йоаникий се отличил в един поход на Константин VI срещу българите — 796 г. Срв. ГИБЛ, IV, стр. 133. ⁵ Става дума за Лъв I (457—474). За тракийския му произход срв. В. Бегевицев, Участието на траките в обществен живот на провинция Тракия, ИИБЛ, I—II (1951), стр. 229.

⁶ В памет на юзи св. Александър била издигната една църква в Солун. Вж. O. Tafrali, Thessalonique des origines au XIV s., Paris 1919, p. 66, sub linea.

13. Mense Novembri, die undecima

Μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν
Θεοδώρου, ἡγουμένου τῆς
ἐθαγεστάτης μονῆς τῶν Στουδιτῶν

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλίνου ἦν οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθεὶς, πᾶσαν δὲ γῆν τῶν μαθημάτων ἐμαθὼν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Εἰρήνης, ἀπελθὼν ἐν τῇ Σακουδίωνος μονῇ, ἐπὶ τοῦ θείου αὐτοῦ Πλάτωνος γέγονε μοναχός, καὶ παρὰ Ταρσίου πατριάρχου χειροτονεῖται πρεσβύτερος. Ἐτα, τριακοντάτης ὢν, γίνετα καὶ ἡγούμενος τῆς ἱσαυτῶν μονῆς. Ἐξουσίῃ δὲ εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ τὸ μὴ συνθέσθαι τῇ ποιχείᾳ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἀνεκλήθη πάλιν παρὰ τῆς βασιλείας Εἰρήνης. Καὶ διὰ τὴν τῶν Σαραηνῶν ἔφοδον, τὴν βασιλεύουσιν καταλαμβάνει, καὶ πάλιν ἐξορίζεται παρὰ Νεσηόρου βασιλέως τοῦ σφαγέντος ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τῇ ὁμοίᾳ ὑποθέσει. — — — (col. 156 A—B)

14. Mense Novembri, die vicesima

Ἀθλήσις τοῦ ἁγίου μάρτυρος Δασίου
τοῦ ἐν Δουροστόλῳ

Ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τοιοῦτον ἔθος ἦν τοῖς Ἕλλησι τῷ Κρόνῳ ἐπιτέλουν εορτὴν ἐτησίως. Πρὸ τριάκοντα δὲ ἡμερῶν τῆς τοιαύτης μισοῦσας εορτῆς, ἐπελέγοντο ἓνα καὶ τῶν στρατιωτῶν, νέον καὶ εὐεχθῆ. Καὶ ἐπιδέμαζον πρὸς θυσίαν, ἐνδύοντες αὐτὸν ἱμάτιον βασιλικόν, καὶ περιστέροντες ἀποπληροῦν πᾶσαν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, ὥς μετὰ τριάκοντα ἡμέρας μέλλοντα εὐαγέει ἐπισφάζει τῷ βιωμῷ τοῦ Κρόνου. Ἐλθὼντος δὲ τοῦ κλήρου καὶ ἐπὶ Δάσιον τὸν στρατιωτὴν, καὶ τῶν οὐστρασιωτῶν περιστόντων αὐτῷ καὶ πρὸς τὰ ὅμοια ἐκβιαζομένων, ἐκεῖνος ἀγαθῶ λογισμῷ χρησάμενος, ἐκόπησε τὸ σωματέρον, εἰπὼν, οὐ μέλλω θανεῖν κακῶς καὶ ὥς Χριστιανῶν, ἵνα τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀποθάνω. Ὅθεν παρασιῶς τῷ τοῦ ἀρχοντος βήματι, Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τοῦτο μαρτύρων, καὶ προστάξαντων, καὶ πολλὰ ὑμωρομένων, τελευταῖον τὴν διὰ ξίφος ἐδέξατο τελευτῆν. (col. 169 A—B)

13. Месец нояври, 11-и ден

Помен за преподобния наш отец
Теодор, игумен на пресветия
Студийски манастир

Той¹ се родил в Цариград през царуването на Константин Кабалин. Изучил всички науки и през царуването на императрица Ирина се оттеглил в Сакудийския манастир² и станал монах под ръководството на чичо си Платон, а за презвитер бил ръкоположен от патриарх Тарзий³. След това, когато бил вече тридесетгодишен, той станал игумен в манастира⁴, който ръководел. Бил заточен в Солун поради това, че не се съгласил с прелюбодеянието на императора, но отново бил повикан от императрица Ирина⁵. Върнал се в столицата поради нашествието на сарацините и отново по подобна причина бил заточен от император Никифор, който бил убит в България⁶. — — —

14. Месец нояври, 20-и ден

Подвигът на светия мъченик
Дазий в Доростол

В този град имало обичай сред езичниците да чествуват ежегодно празник на Кронос⁷. Тридесет дена преди този нечестив празник избирали едного измежду войниците — млад и хубав, приготвяли го за жертва, обличали го в царски дрехи и го подтиквали да изпълнява всяко свое желание, защото след тридесет дена трябвало да бъде посечен на олтара на Кронос. Когато жребият се паднал и на войника Дазий⁸ и войниците, които били с него, го накарвали да върши подобни неща, той, като обмислил добре и преценил кое е изгодно казал: „Щом трябва да умра, по-добре за мене е да умра като християнин за моя Христос.“ Поради това той бил изправен пред престола на управителя. После със знанието и по нареждане на Диоклетиан и Максимиан той бил много измъчван и накрая посечен с меч.

¹ Става дума за известния защитник на православияте Теодор Студит (752—826). Подробности за неговия живот и житията, които са били написани за него вж. в ГИБМ, IV, стр. 28 сл. и 141 сл. ² Този манастир се намира в Цариград. ³ Цариградски патриарх (784—806). ⁴ Т. е. Студийския манастир в Цариград. ⁵ Ирина управляла като регентка заедно със сина си Константин VI от 780 до 797 г., а самостоятелно — след ослепяването му до 802 г. ⁶ Загива се за катастрофата в проходите на Източна Стара планина през 811 г., когато бил убит и Никифор I Геник (802—811). За тези събития вж. подробности в ГИБМ, IV, стр. 11 сл. ⁷ Според античната митология Кронос бил син на Уран и на Гея и баща на Зевс, който му отнел властта на небето. ⁸ Дазий живеял през IV в. Подробности за деянията на Дазий вж. в ГИБМ, III, стр. 17 сл.; срв. В. Топкова-Заимова, Сведения за средновековни куверски игри в Силистренско, Езиковско-етнографски наследвания в памет на акад. Ст. Романски, 1960, стр. 705—708.

15. Mense Novembri, die vicesima

*Αθλησις τοῦ ἁγίου καὶ παγενοφήμου
ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἀδελφοῦ τοῦ
μεγάλου Πέτρου

Οὗτος, ἀδελφὸς γνήσιος ἐπάρχων τοῦ μεγάλου
ἀποστόλου Πέτρου, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκάρηξεν εἰς πᾶσαν τὴν πα-
ράλιον τῆς Βαλκάνιας, καὶ τοῦ Πόντου, καὶ τῆς
Θρακίας, καὶ τῆς Σκυθίας. — — (col. 185 A)

16. Mense Decembri, die decima quinta

*Αθλησις τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος
Ἑλευθερίου

Ὁ ἅγιος ἱερομάρτυς Ἑλευθέριος ἦν ἀπὸ τῆς
μεγαλοπόλεως Ῥώμης. — — — Ἐτα χειροτονεῖται
διάκονος καὶ πρεσβύτερος, εἶτα ἐπίσκοπος τοῦ Ἰλ-
λυρικοῦ¹. Ἐπὶ δὲ Ἀδριανῷ βασιλεὺς χρητηθεὶς, τι-
μωρεῖται λογιζόμενος. Εἶτα ἐναποβιβάζεται εἰς φοῦρ-
νον ἐκπυρωθέντα, διατάζει τοῦ ἐπάρχου. Καὶ ἰδὼν
αὐτὸν ὁ ἐπάρχος, οὐ ἐξήλθεν ἐγὼς, ἐπίστευσεν καὶ αὐτός,
καὶ εἰσῆλθεν εἰς φοῦρνον, καὶ ἐξῆλθε μηδὲν ἀδυνα-
θεὶς. Τότε ὁ μὲν ἐπάρχος ἀποκεφαλίζεται, καὶ δοσι-
ἄλλοι ἐπίστευσαν. Ὁ δὲ ἅγιος Ἑλευθέριος κατεκόσμη
τοὺς σπαθίους ἐπὶ τῶν δημάτων, καὶ οὕτως παρ-
έδωκε τὸ πνεῦμα. (col. 208 B—C)

17. Mense Ianuario, die decima sexta

*Αθλησις τοῦ ἁγίου μάρτυρος
Δανάκτος τοῦ ἀναγνώστου

Ὁ ἅγιος μάρτυς Δανάξ ἱστηκεν ἀπὸ τῆς χώρας
τοῦ Ἰλλυρικοῦ τόπου Αἰλῶνος καλουμένου, ἀνα-
γνώστης ὢν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, καὶ καταγεγραμ-
μένων τὰ ἱερὰ βιβλία ἐφ' ἑαυτῶν Χριστιανῶν. Ἐν
δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις συναχθέντες ἄγροικοὶ τῆς
καὶ ἄριστοι, καὶ ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις ἀπελθόν-
τες, πολλοὺς τῶν Χριστιανῶν ἐφόνεισαν. Ὁ δὲ
ἅγιος Δανάξ λαβὼν τὰ ἱερὰ σκεῆθ' τῆς ἐκκλησίας
διεσκόπη εἰς τόπον ὄχυρὸν ἀπέχοντα ἀπὸ Αἰλῶνος
μίλια πέντε πρὸς θάλασσαν. Καὶ κατελθόντες διὰ
σχοαίων πρὸς αὐτὸν οἱ πολέμιοι, ἠνάγκαζον θῆεν
ἐφ' αὐτοῦ, λέγοντες, οὐ αὐτὸς δημοσχερεῖ τὸν
οἶνον. Ὁ δὲ ἅγιος ἀμολόγει τὸν Χριστὸν, λέγων,
οὐκ οὗτος ἐσὶν ὁ τῶν κόσμων καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ
ποιῶν· ὁ δὲ Διώνυσος Θεὸς οὐκ ἐστίν, ἀλλὰ εἰδου-
λον κοφὸν, καὶ ἄλλων· οἱ δὲ δεγμοσθέντες κατέκο-

15. Месяц нояври, 20-и ден

Подвигът на светия и преславен
апостол Андрей, брат на великия
Петър

Той бил роден брат на великия апостол
Петър. След възнесението на нашия господ
Исус Христос той проповядвал по цялото
крайбрежие на Витиния¹, на Понт, на Тра-
кия и на Скития². — —

16. Месяц декември, 15-и ден

Подвигът на светия
свещеномъченик Елевтерий

Светият свещеномъченик Елевтерий бил от
столицата Рим. — — — След това бил ръко-
положен за дякон и презвитер, а после — за
епископ на Илирик³. Но бил заловен по
времето на император Адриан⁴ и жестоко
измъчван. След това по заповед на префекта
бил хвърлен в запалена пещ. Префектът,
като видял, че той излязъл жив и здрав, сам
повярвал, влязъл в пещта и излязъл без
нищо да е пострадал. Тогава префектът бил
обезглавен, както и всички други, които по-
вярвали. А свети Елевтерий бил посечен с
мечове от палачите и така предал дух.

17. Месяц януари, 16-и ден

Подвигът на светия мъченик
Данакс, четец

Светият мъченик Данакс бил от страната
Илирик, от едно място, наречено Авлона.
Той бил четец на светата църква и четял
свещените книги пред християнския народ.
В онези дни се събрали някои хора, диви и
неверници, отишли по онези места и избили
мнозина от християните. Свети Данакс взел
свещените съсъди от църквата и избягал в
едно укрепено място, което отстоело от Ав-
лона на пет мили към морето. Но неприяте-
лите се спуснали при него с въжета и го
принуждавали да принесе жертва на Дио-
нис⁵, казвайки, че той създава виното. Но
свещецът изповядвал Христа, като казвал, че
той е, който е създал света и всичко в све-
та, а Дионис не е бог, но глух и безслове-

¹ Провинция по южния бряг на Черно море. ² Под Тракия и Скития тук се имат пред вид вероятно
земите на Балканския полуостров и тези откъд Лунава. ³ Тук с Илирик е означена най-общо областта,
която обхващала западните земи на Балканския полуостров покрай Адриатическото крайбрежие. ⁴ Римски
император (117—138). ⁵ Древногръцки бог, чийто култ бил свързан с отглеждането на лозата.

ψαν αὐτὸν μετὰ τῶν ξιφῶν, ὃν ἐκράσων, καὶ ἐξ-
ήρσαν ἐν τῇ θαλίᾳ καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν. (col.
261 C—D)

18. Mense Ianuario, die vicesima prima

Ἀθλήτοισι τῶν ἁγίων Μανουήλ,
Γεωργίου, Λέοντος, καὶ τῶν σὺν
αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἀθέων Βουλγάρων
σφαγέντων, ἐπὶ τῆς βασιλείας
Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου,
Κροῦμος ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχὸν, μετὰ λαοῦ πολ-
λοῦ, ἀπελθὼν εἰς Ἀδριανούπολιν τῆς Θράκης, ἐκ-
ράτισεν αὐτῆς, νόμῳ πολέμου. Καὶ μετὰ τῆς πό-
λεως ἐπίσσε καὶ τὸν ὑψίστην ἐπίσκοπον Μανουήλ.
Καὶ τοὺς χεῖρας αὐτῶν ἀποκόψας ἀπὸ τῶν ὤμων
πρόσχω ἔπειτα μέσσω μετὰ τοῦ σπαθίου κόψας,
ἐξέριψε τοὺς θηρίους βρόχια. Καὶ διὰ τὴν ἀμαρτίαν
την ἐποίησεν, ἐμειώθη παρὰ τοῦ οὐρανοῦ λαοῦ, καὶ
πρωτοῦ μετὰ σφοδρῶν ἀπειρηγῆ. Αὐτοδέξιμος
τὴν ἀρχὴν τῶν Βουλγάρων Τζόκος ὁ ἀθεότατος,
συνήγαγε πᾶσι τοῖς κρατηθέντας Χριστιανοὺς,
στρατιγούς, πρεσβυτέρους, διακόνους, καὶ λαϊκοὺς,
καὶ καταγράφων ἀνέγνωσθαι τὴν Χριστιανισμόν.
Οὕτω γὰρ ἦσαν οἱ Βούλγαροι Χριστιανοὶ καὶ μὴ
πισθέντες, τοὺς μὲν ἀπεκατέλιπε, τοὺς δὲ διαφό-
ρους ἀποκηρύσσοντας καὶ ἀνηλεῶς, ἐφόνευσεν. (col.
276 D — 277 A)

19. Mense Ianuario, die vicesima sexta

Ἡ ἀνάμνησις τῶν φόων τοῦ μεγάλου
καὶ παραδόξου σεισμοῦ

Εἰς τὰ τελευτὰ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ Θεο-
δοσία υἱοῦ Ἀρκαδίου καὶ Εὐδοκίας, μηνὶ Ἰανουα-
ρίῳ, εὐαγγέλιον ἔγενετο ἐν Κωνσταντινουπόλει
σεισμός ὁρμήδης, οἷος οὐκ ἔγενετο ἀφ' οὗ ἐκίστη
ἡ πόλις μέχρι τότε, ὥστε καὶ τὰ τείχη κατελεσθῆναι,
καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πόλεως. Ὁ αὐτὸς δὲ

сен идо̀л. А те, като се разгневили, го съ-
секли с мечовете, които държели, и го хвър-
лили в морето. Така загинал той.

18. Месец януари, 21-и ден

Подвигът на светите Мануил,
Георги, Лъв и на убитите с тях
от безбожните българи при
царуването на Лъв Арменец

През царуването на Лъв Арменец¹ Крум²,
владетелят на българите, с много войска
настъпил към Адрианопол³ в Тракия и го
завладял по законите на войната. Заедно с
града той заловил и пресветия епископ Ема-
нуил. Най-напред му отрязал ръцете до ра-
менете, след това, като го разкъсал на две
с меч, хвърлил го за храна на зверовете.
Той ослепял поради греха. Бил намразен от
своя народ и удушен от него с въжета.
Властта над българите приел твърде без-
божният Цок⁴. Той събрал всички пленени
християни, стратези, презвитери, дякони, ми-
ряни и ги принуждавал да се отрекат от
християнството, защото българите не били
още християни. И понеже те не се съгла-
сили, той обезглавил едните, а другите избил,
след като ги подложил безжалостно на раз-
лични изтезания.

19. Месец януари, 26-и ден

Възпомяване за дните на
голямото и невероятно
земетресение

В края на царуването на Теодосий Младш⁵,
син на Аркадий⁶ и на Евдокия, през ме-
сец януари, 26-и ден, в Цариград станало
страшно земетресение, каквото не било ста-
вало от основаването на града до това
време, така щото рухнали и стените, и по-
голямата част от града. Същото земетресе-

¹ Лъв V Арменец (813—820).

² Български хан (803—814).

³ Става дума за обсадата на

Одрия в 813 г. Срв. ГИБИ, III, стр. 287 сл.

⁴ В Синаксара на Цариградската църква като последо-
вателни наследници на Крум са посочени Дукум и Дидевг (Prophetae ad Acta Sanctorum Novembris,
1902, col. 414—416). По тези въпроси има изказани няколко мнения. Според К. Пречек, История болгар, Одеса
1898, стр. 179, Цок, Дукум и Дидевг управлявали след Крум. Златарски, История, I, 1, стр. 293—294 и 424—
425, приема мнението на Хр. Лопарев, Две заметки по древней болгарской истории, Записки русского археоло-
гического общества, III (1883), стр. 8—9 (отделен отпечатък), че тримата — Дидевг, Дукум и Цок са били вое-
началници на Крум и че Цок и Дукум са едно и също лице. В. Бешевлиев, Няколко бележки към българската
история, ГСУИФФ, XXXII, 9 (1936), стр. 3—27, предполага, че Тζόκος е идентичен с Τζόκος от първобългарския
надпис № 23, който се датира към 820 г., а може би и с Τζόκος — Крумовия военачалник, който се споменава
в Хамбарлийския надпис. Според него Крум бил наследен от най-стария си син Дукум, а след това от другия си
син Дидевг; Цок е бил негов доверен сановник. Дукум и Дидевг са царували преди сключването на 30-годиш-
ния мир, който той отнася към средата на 815 г. Н. Grégoire, Les sources épigraphiques de l'histoire bulgare,
Byzantion, IX (1934), pp. 762—767, приема, че Цок и Дукум са едно и също лице, а с Дидевг е предадена тит-
лата „царю-булгас“, която посед Цок, преди да стане хан. ⁵ Източноримски император Теодосий II (408—
450). ⁶ Източноримски император (395—408).

πεισμός καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Θράκης, καὶ τῆς Μακεδονίας, καὶ τῆς Βιθυνίας κατέστρεψε, καὶ ἐπεκράτησε μῆνας τρεῖς. — — — (col. 280 C—D)

20. Mense Februario, die vicesima quarta

Ἀθλήσις τοῦ ἁγίου Ῥηγίνου
ἐπισκόπου Σκοπέλων

— — — Τοσοῦτον δὲ γέγονεν εἰς ἀρετὴν περιβόητος, ὥς καὶ εἰς τὴν ἐν Σαρδικῇ σύνοδον προσκληθῆναι, καὶ παραγενέσθαι, καὶ πάσας τὰς αἵρέσεις διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ, καὶ τῆς παρρησίας ἀφανίσαι· εἰτα ἐποστρέφει εἰς τὴν ἰδίαν ἐπισκοπὴν. — — — (col. 325 C—D)

21. Mense Februario, die vicesima quinta

Ἀθλήσις τοῦ ἁγίου μάρτυρος
Ἀλεξάνδρου μαρτυρήσαντος ἐν τῇ
Θράκῃ

Οὗτος ἦν ἐκ Ποιόλων, μῆς τῶν εἰς Ῥώμην πόλεως, ἐπὶ Μαξιμιανῶν τοῦ βασιλέως, καὶ Τιβεριανοῦ ἡγεμόνος. Κρατήσας δὲ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, ἠτοκμάζετο προσκολλησάμενος τοῖς εἰδώλοις. Ὁ δὲ ἄγιος, ἀπὸ τοῦ προσκολλησάμενος τοῖς εἰδώλοις, μᾶλλον ὕβρισε καὶ αὐτὸν, καὶ τὸν ἡγεμόνα, εἰπὼν πρὸς αὐτὸν, ὅτι καὶ αὐτὰ υἱαῖά εἰσι, καὶ σὺ ὁ πιστεύων εἰς αὐτὰ ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος. διὰ τοῦτο ἐδέσθη ἐξ ἄκρων χειρῶν, καὶ ἐκρεμάσθη. Καὶ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ προσδέσθη λίθος βαρύς· καὶ μετὰ τοῦτο λυθείς, καὶ ἀπαχθείς ἐν Καρθαγένῃ, πάλιν κρεμασθεὶς ἐξέσθη. Καὶ πάλιν ἀχθείς εἰς Μαργιανόπολιν, μετὰ λαμπάδων πυρὸς τὸ προσώπου καίεται καὶ ἄλλας πολλὰς βασάνους καὶ τιμωρίας ἀνδρείως, ὥς Χριστοῦ μίμνως, ἐπομένως, ἐν τῇ Θράκῃ ἀπελθὼν, ἀπεκεφαλίσθη, ἀπολαβὼν στέφανον ἀφ' οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν αἰώνιον παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. (col. 325 D—328 B)

22. Mense Martio, die decima octava

Μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν
Κυρίλλου Ἱεροσολύμων

— — — Ἀκάσιος δὲ Ἀρειανὸς ὢν, καὶ τὸν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης θρόνον ἐπέχον, καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου καθίστασθαι, ἐπεὶ γνώριμος ἦν τῷ βασιλεῖ, ἐκείθεν ἔχων τὴν ἐξουσίαν, τὸν Κύριλλον τοῦ θρόνου καθελεῖν. — — — (col. 357 C)

¹ Σύνοδος в Сердика (дн. София) был свикан в 343 г. и насочен срещу арианите. Срв. *J. Hefélé, Histoire des Conciles*, I, 2, Paris 1907, p. 737 sq. ² Т. е. в Скопел, дн. Ескипелос в Източна Тракия. ³ Подробно за мъченичеството на този св. Александър вж. у *Delehaye*, op. cit., pp. 244—245, и *Д. П. Димитров*, Пътването на св. Александър Римски през Тракия, ИАИ, VIII (1934), стр. 116—161. ⁴ Днес Поццоли, в Италия. ⁵ Акакий был кесарийский епископ приблизительно от 340 до 365 г.

ние разрушило и други градове в Тракия, в Македония и във Витиния и продължило три месеца. — — —

20. Месец февруари, 24-и ден

Подвигът на свети Ригин,
скопелски епископ

— — — Той станал известен с такава добродетел, че бил поканен и на събора в Сердика¹, отишъл и разгромил всичките ереси със смелото си слово и с присъствието си. След това се върнал в своята епископия.²

21. Месец февруари, 25-и ден

Подвигът на светия мъченик
Александър, който станал
мъченик в Тракия

Той³ бил от Потииол⁴, един от градовете до Рим и (живял) по времето на император Максимиан и управителя Тибериан. Като бил залонен от управителя, той бил принуждаван да се поклони на идолите. Но светецът, вместо да се поклони на идолите, напротив, охулил и тях, и управителя, като казал пред него: „И те са глухи и ти, който вярваш в тях, си жалък и окаян.“ Поради това той бил вързан за ръцете и повесен, а на краката му бил привързан тежък камък. След това бил освободен и отведен в Картаген, където отново бил повесен и ранен. Отново бил отведен в Марцианопол и лицето му било изгаряно с огнени факли. Като претърпял мъжествено като Христов мъченик и много други изтезания и мъчения, той стигнал в Тракия, бил обезглавен и получил негледен венец и вечен живот от нашия бог Христос.

22. Месец март, 18-и ден

Помен за светия наш отец
Кирил Ерусалимски

Акакий, който бил арианин и заемал (епископския) престол в Палестинска Кесария⁵, бил низложен от събора в Сердика. Но понеже бил близък на императора, той имал възможност да сваля Кирил от престола му.

23. Mense Martio, die vicesima octava

Ἀθλήσεις τῆς ἁγίας Μαρτῶνης τῆς
ἀπὸ Θεσσαλονίκης

Μαρτῶνα ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ἦν ἐκ τῆς πό-
λεως Θεσσαλονίκης, δούλη γυναικὸς Ἰουδαίας, ἡ-
δρα ἔχουσης στρατοπεδάρχην Θεσσαλονίκης. Ἀκο-
λουθοῦσα δὲ τῇ κατὰ αὐτὴς μέχρι τῆς συναγωγῆς
τῶν Ἰουδαίων, ἐκεί μὲν οὐκ εἰσῆρχετο, ἐπιστρέ-
φουσα δὲ ἀπέρχετο εἰς τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐκκλη-
σίαν, καὶ ἐκεί προσήρχετο. Διωγνομένησα δὲ παρὰ τῆς
κυρίας αὐτῆς, τίπτεται ἰσχυρῶς, καὶ ἀπολείπεται
ἐν τῇ φυλακῇ. Καὶ ἐπὶ πολὺ ἄσπιτος διαμένουσα,
πάλιν ἐξάγεται, καὶ βασίζεται ἀφειδῶς, καὶ κατα-
ναγκάζεται ἀντὶθεσθαι τὸν Χριστόν. Ὡς δὲ οὐκ
ἐπιείσθη, πάλιν βίπτεται εἰς φυλακὴν, ἐν ἣ καὶ τὴν
φυλὴν ἀπέδωκε τῷ Θεῷ ἡς τὸ λείψανον ἀπὸ
τοῦ τέλους ἐββραυν ἡ κυρία αὐτῆς. Ἀλλὰ οἱ Χρι-
στῖανοι ἀνελόμενοι νυκτὸς ἐββαυν. Ὑστερον δὲ
Ἀλέξανδρος ὁ ἐπίσκοπος ἐνδὸν τῆς πόλεως Θε-
σσαλονίκης ἐκκλησίαν κτίσας ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας,
ἐκεῖ κατέθετο. (col. 373 A—B)

24. Mense Aprili, die tertia

Ἀθλήσεις τῶν ἁγίων γυναικῶν
Εἰρήνης, Ἀγάπης καὶ Χιονίας

Εἰρήνη, Ἀγάπη καὶ Χιονία, αἱ τοῦ Χριστοῦ
μάρτυρες, ἐπῆρχον μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαξιμι-
νιῶν, ἐκ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης διὰ δὲ τὸν
διογμὸν κατέλειπον πάντα, καὶ ἀνῆλθον ἐν ὁμι-
λίᾳ, καὶ ἡσύχαζον νηστεύουσαι, καὶ τῷ Θεῷ προσ-
ευχόμεναι. Ἀλλὰ καταμνησθεῖσαι, ἐκταθήσαν,
καὶ παύσαντες τῷ ἄρχοντι καὶ ὑπὸ τῶν ἀναγ-
κασθεῖσαι ἀντὶθεσθαι τὸν Χριστόν, οὐκ ἐπέεισθησαν.
— — — Καὶ οὕτω τελευτῶσαι αἱ τρεῖς ἀπέλαβον
βασιλείαν οὐρανῶν. (col. 384 C—D)

25. Mense Aprili, die vicesima quarta

Ἀθλήσεις τῶν ἁγίων μαρτύρων
Παζικράτους καὶ Βαλεντίνου

Οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες Παζικράτης καὶ Βα-
λεντίνος ἐπῆρχον ἐκ τῆς πόλεως Δοροστολίου τῆς
Καπαδοκίας, στρατῶται μὲν ὄντες, Χριστιανοὶ δὲ.
— — — (col. 420 C)

23. Мецеъ мартъ, 28-и денъ

Подвигът на света Матрона
Солунска

Христовата мъченица Матрона била от
град Солун — тя била робиня на една ев-
рейка, чийто мъж бил стратопедарх¹ на
Солун. Като придружавала господарката си
до синагогата на юдеите, тя не влизала там,
а се връщала и отивала в църквата на хри-
стианите, където се моела. Но като била от-
крита от господарката си, тя била жестоко
бита и затворена в тъмница. Като стояла
дълго време гладна, тя била отново изведена,
безжалостно бита и принуждавана да се от-
рече от Христа. Но понеже не склонила,
отново била хвърлена в тъмница и там пре-
дала богу дух. Господарката изхвърлила ос-
танките ѝ от градската стена, но християните
ги вдигнали през нощта и ги погребали. По-
късно епископ Александър издигнал църква
във вътрешността на град Солун² на име-
то на светицата и тя била положена там

24. Мецеъ април, 3-и денъ

Подвигът на светите жени Ирина,
Агапия и Хиона

Мъчениците Христови Ирина, Агапия и
Хиона произхождали от Солун и [живеели]
през царуването на Максимиан. Поради пре-
следването те оставили всичко и се изкачи-
ли на някаква планина, където прекарвали в
безмълвие, в пост и в молитви към бога.
Били издадени обаче, задовени и заведени
пред управителя, който ги принуждавал да
се отречат от Христа, но те не скленили.
— — — Прочее, като завършили така [жи-
вота си], трите получили царството небесно³.

25. Мецеъ април, 24-и денъ

Подвигът на светите мъченици
Пазикрат и Валентин

Христовите мъченици Пазикрат и Вален-
тин⁴ произхождали от град Доростол в Ка-
падокия⁵. Те били войници, но християни.

¹ Т. е. висш военачалник. ² В памет на св. Матрона бил издигнат манастир-крепост извън град-
ската стена; имало и църква „Св. Матрона“ вътре в града. Вж. *Tafrafi*, *Topographie*, p. 24. ³ В памет на
трите светници имало манастир извън стените на Солун. Вж. *Tafrafi*, *Topographie*, p. 189. ⁴ За житията
на тези мъченици срв. *Delehaye*, op. cit., pp. 268—269. ⁵ Доростол е поставен погрешно в Кападокия
вместо в Долна Мизия.

26. Mense Aprili, die vicesima octava

Ἀθλοῖς τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀάδα,
καὶ τῆς συννοδίας αὐτοῦ

Οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες Αἰδас, Μάξιμος, καὶ Κωνσταντῖνος, ἐπῆρχον μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαξιμιανοῦ, καὶ Ταρκυνίου ἑτάστων, ἐν τῆς πόλεως δὲ Δοροστόλου τῆς Μακεδονίας. Καὶ ὁ μὲν Μάξιμος ἀναγκάστῃς ἦν τῆς ἀγιοπάτης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας καλῶς ἐργαζόμενος πρὸς θεῖας Γραφαίς, καὶ δίδασκον ἐπὶ τῷ ὄνόματι τοῦ Χριστοῦ ὁ δὲ Δαδас, καὶ Κωνσταντῖνος ἦσαν αὐτοῦ μιῆται καὶ φίλοι. — — — (col. 428 A—B)

27. Mense Maio, die decima tertia

Ἀθλοῖς τῆς ἁγίας μάρτυρος
Γλυκερίας

Γλυκερία, ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρις, ἦν ἐν ταῖς παύσαις Ἀντωνίνου τοῦ βασιλέως καὶ Σαβίνου ἡγεμόνος, ἐν Τραιανουπόλει τῆς Θράκης. — — — Ἡ δὲ ὁγία θεομωχέσασα ἐτελεύτησεν. Καὶ κατετέθη τὸ λείψανον αὐτῆς ἐν Ἱεροκλείᾳ τῆς Θράκης. (col. 452 D—453 A)

28. Mense Maio, die decima tertia

Ἀθλοῖς τοῦ ἁγίου μάρτυρος
Ἀλεξάνδρου

Ἀλέξανδρος, ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἦν μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαξιμιανοῦ στρατηγός, ἐπὶ Νουμμεριανῷ κόμῃτι. Θρόνος δὲ τοῖς εἰδόλοις τοῦ κόμης μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτὸν τάγματος, μόνος δὲ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον οὐκ ἐπέσθη θῆρα, ἀλλὰ καὶ τὸν κόμητα, καὶ τὸς οὖν αὐτῷ πεπληρωμένους ἐκάλει καὶ δαμνόνων λαρεντάς. Κραυγῆς οὖν ἦχθη πρὸς Μαξιμιανόν, καὶ ἐρωτηθεὶς, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογῆσας, ἐτίφθη σφοδρῶς. Ἐτα παρ' ἐμπεδῇ Τιβεριανῷ ἐπάρχῳ, τιμωρεῖσθαι κατὰ τὴν ὁδὸν ἀπὸ Ρώμης μέχρι Βεζαντίου. Καὶ πρῶτον μὲν τὰς πλευρὰς τῷ πυλὶ κατεφλέχθη ἑπτα ξόρδεας ἀκαθάρτους ἐτίφθη, τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἀκολουθοῦσης καὶ προθυμοποιούσης αὐτόν. Ἀχθεὶς δὲ εἰς Βέρουαν δέξιμος, καὶ διὰ προσευχῆς ἔδωκε ἐξαγαγόν, πολλοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν ἐπίεισε πιστεῦσαι τῷ

26. Мецеѣ април, 28-и ден

Подвигът на светия мъченик
Дадас и на другарите му

Христовите мъченици Дадас, Максим и Квинтилиан¹ произхождали от град Доростол в Македония² и живеели през царуването на Максимиан и консулстването на Тарквиний. Максим бил четец в пресветата божия църква, добре тълкувал Священото писание и поучавал в името Христово, а Дадас и Квинтилиан били негови ученици и приятели — — —.

27. Мецеѣ май, 13-и ден

Подвигът на светата мъченица
Гликерия

Христовата мъченица Гликерия³ живяла в тракийския Траянопол⁴ по времето на император Антонин и на управителя Сабин⁵. — — — Светицата загинала [на арената] в борба със зверовете. Останките ѝ били положени в тракийска Хераклея.

28. Мецеѣ май, 13-и ден

Подвигът на светия мъченик
Александър

Христовият мъченик Александър⁶ [живял] през царуването на Максимиан и служел като войник под командването на комес Нумериан. Когато комесът заедно с подчинения му отряд принасяли жертва на идолите, единствен Александър не само че не се съгласил да направи жертвоприношението, но и нарекъл комеса и хората му заблудени и слугители на демоните. И тъй, като бил заловен и заведен при Максимиан и като бил разпитан, изповядал Христа и бил жестоко бит. След това бил изпратен на префекта Тибериан, за да бъде наказан по пътя от Рим до Византия. Най-напред обгорили с огън хълбоците му. След това той бил бичуван с трънени пръчки, а майка му вървяла с него и го ободрявала. Заведен в окопи в Бероя, той с молитва направил да блик-

¹ За тези мъченици срв. Delehaye, op. cit., p. 272.

² И тук Доростол погрешно е поставен в Македония вместо в Долна Мизия. В други паметници като място на мъченичеството им е посочено селището Озобия до Доростол.

³ За култа на света Гликерия срв. Delehaye, op. cit., p. 259 sq. ⁴ Днес Терма Лутра (Тилжакоф), пещица от Фере.

⁵ Консул с име Сабин е имало по време на римския император Марк Аврелий (161—180), който бил осиновен от Антонин Пий.

⁶ Това е вероятно същият Александър, за когото се говори в откъс 21, или пък има смесване с мъченичеството на Кари, известен от Синаксара на Цариградската църква.

Χριστῶν καὶ γενόμενος ἐν Δριζιπάρῳ πόλει τῆς Θράκης, τὴν διὰ ξίφους ἐδέξατο τελευτῆν. (col. 453 B C)

не вода и накараз мнозина от идолопоклонниците да повярват в Христа. Като стигнал в тракийска Дризипара¹, бил посечен с меч.

29. Mense Iunio, die vicesima quarta

29. Месец юни, 24-и ден

Ἀδελφοὶ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ὀρεντίου καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ

Подвигът на светия мъченик
Оренций и на другарите му

Ὁ μίτρις Ὀρέντιος, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰς οὗτοι, ἐπῆρχον ἐπὶ τῆς βασιλείας Διοκλητιανοῦ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ὁμώμενοι. Συνιστάνοντες δὲ ἐν τῇ τάξει τῶν Τυρόνων, ἀπῆλθον ἐν τοῖς Θρακίαις μέρεσιν παρὰ τῶν Σκυθῶν. Ἐκστρατεύοντες δὲ καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἀντιλαρσαζομένου, καὶ τοῦ ὄρχοντος τῶν Σκυθῶν μοιμαζόντων ζητήσαντες, προσεβόηθη Ὀρέντιος καὶ μοιμαζήσαντες ἐτόνυνον τὸ Σκύθηρ, ἀγαγὼν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ. — — — (col. 509 B)

Мъченикът Оренций и шестимата му братя живеели през царуването на Диоклетиан и произхождали от Изток. Те служели заедно в отряда на тироните² и отишли в тракийските области срещу скитите.³ А когато и императорът отишъл на тоя поход и наредил бойните редици срещу врага, вождът на скитите потърсил някой единоборец. Избран бил Оренций. Като се преборил в единоборство, той убил скита и поднесъл главата му на императора. — — —

30. Mense Iunio, die vicesima septima

30. Месец юни, 27-и ден

Μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ δ' ἐν Θεσσαλονίκῃ

Помен за преподобния наш отец
Давид Солунски

Ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν καὶ θαυματουργὸς Δαβὶδ, ἐπῆρχε μὲν εἰς Ἀνατολῶν καταλήβων δὲ τὴν Ἀσίαν, κατηρώμενος αὐτὴν ταῖς ἀρεταῖς, ὡς ἀστὴρ πολέμοιος. — — — Καὶ εὗρον δένδρον ἀμυγδαλῆς, πρὸς καθέδραν ἐπιτήδειον, πλήσιον Θεσσαλονίκης, καὶ εἰς ἐκεῖνο ἀναβὼς, καὶ ποτὶ μὲν ἱστάμενος, ποτὶ δὲ καθεζόμενος τὸν Θεὸν ἐδυσώπει διὰ παντός. Καὶ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀπερχομένους χάριν ὡφελείας στήριζον, καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν διδάσκον ἀπέλθεν. — — — (col. 512 D—513 A)

Светият наш отец и чудотворец Давид⁴ произхождал от Изток. Като отишъл в Запада, той го просветлил с добродетелите си като многосветла звезда. — — — Като намерил близо до Солун едно бадемово дърво, удобно за сядане, той се изкачил на него и ту прав, ту седнал, всякак молитвувал пред бога. Той укрепявал тези, които идвали при него за подкрепа, и като ги поучавал как да се спасят, отпращал ги. — — —

31. Mense Iulio, die prima

31. Месец юли, 1-ви ден

Μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Πέτρου

Помен за преподобния наш
отец Петър

Πέτρος ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν, ἐπῆρχεν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς βασιλείας Εἰρήνης τῆς εὐσεβεστάτης, υἱὸς Κωνσταντίνου πατριάρχου, ἑφ' οὗ καὶ πᾶσαν γραφὴν ἐδιδάχθη Ἑλληνικὴν τε καὶ Χριστιανικὴν. Εἴτα συζευχθεὶς γενναῖα, γέγονε πατριάρχος καὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ προσεχειρόσθη λομέτικος τῶν σχολῶν παρὰ Νικηφόρου βασιλέως τοῦ πατρὸς Σταυρακίου. Καὶ συνεκστρατεύσας τῷ

Петър⁵ произхождал от Цариград и [живял] през царуването на преблагочестивата Ирина. Той бил син на патриций Константин, от когото научил и цялата езическа и християнска писменост. След това се оженил и станал патриций. Поради храбростта си той бил провъзгласен за доместик на scolites⁶ от император Никифор, бащата на Ставракий. Като отишъл на поход с императора срещу

¹ Дн. Буюккараширан в Източна Тракия.

и, преди да бъдат произведени във военен чин. ² Тук със скити са означени готите. ³ Подробно за живота на Давид вж. ГИБМ, III, стр. 180—181.

⁴ Подробно за живота на Петър Патриций вж. ГИБМ, IV, стр. 119 сл. ⁵ Scolites били част от императорската гвардия. От IX в. техният доместик или началник станал един от най-висшите военачалници, командувал всички дворцови войски. Вж. Bréhier, Les institutions, p. 353.

⁶ Тироните изпълнявали длъжността войски прислужници.

βουλῇ κατὰ Βουλγάρων, μετὰ τὴν σφαγὴν αὐτοῦ καὶ τὴν γαγγήν τοῦ ἱεροῦ Στανγραφίου, ἐκρατήθη μετὰ ἑτέρων πενήτην καὶ διέδχης λυτρωθεὶς τῶν δεσφῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τὸν κόσμον καταλύων, ἐγενετο ὑπαρχος. — — — (col. 517 A)

32. Mense Iulio, die sexta

Ἀθλήσις τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος
Ἀστείου, ἐπισκοποῦ Ἀνβραχίου

Ἀστεῖος ὁ ἱερομάρτυς ἦν μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Τραυσοῦ προσηρθεὶς δὲ παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, παρὰ δόβη Ἀγρικολὰρ ἡγεμόν. — — — (col. 525 D)

33. Mense Iulio, die decima octava

Ἀθλήσις τοῦ ἁγίου μάρτυρος
Αἰμιλιανοῦ

Ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Αἰμιλιανὸς ἐπῆρχεν ἐκ πόλεως Ἀρροστόλου Μυσίας τῆς Θρακίας ἐπὶ Ἰουλιανῷ τοῦ Παρσάβου, δούλος μὲν ὑψηλῶν. Ἐλθὼν ἰσως, Χριστιανὸς δὲ ἐπάρχων, καὶ λαβὼν καρδὴν, ἐκράτησε σφῆρα, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τῶν εἰδώλων, καὶ συνέτριψε πάντα τὰ ἁγάλματα, καὶ τὰς θυσίας διεσκόρπισεν. Οἱ δὲ εἰδωλόλατραι, ἀρροῦντες τὸν τοῦτο ποιῶντα, ἐκράτησαν γηπῶν ἰσῶ, καὶ ἤρξαντο πύπτειν αὐτὸν, καὶ σφῆραι πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Τότε ὁ ἅγιος ἰδὼν, παρέδωκεν ἑαυτὸν, λέγων ὅτι ἐγὼ εἶμι ὁ τοῦτο πεποισμένος. — — — (col. 548 B—C)

34. Mense Iulio, die vicesima tertia

Μνήμη τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ σφαγέντων
ἀδελφῶν ἡμῶν

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ πατρὸς Στανγραφίου συνέβη πόλεμον γενέσθαι Ῥωμαίους μετὰ Βουλγάρων. Καὶ τοῦ βασιλέως κατὰ κράτος πρῶτος, ἐν τρυφαίᾳ καὶ πότῳ ἐσχόλαζεν ὁ λαὸς, χαίρων διὰ τὸ νικῆσαι. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ διαβόλου διεγερθέντες οἱ περιεσφῆντες Βούλγαροι, καὶ τῷ Ῥωμαϊκῷ ἐπακούοντες ἐν νυκτὶ σφρατεύματα, αὐτὸν καὶ τὸν βασιλέα ἐκράτησαν καὶ ἀνείλον, καὶ τοὺς ἱππαστῶν, τοὺς μὲν ἐφόνευσαν, τοὺς δὲ ἡχμαλ-

българите, след гибелта на последния и бияството на сина му Ставрикий¹ той бил заловен заедно с други петдесет души. Чрез молитва той се освободил от оковите си, като му се явил свети Йоан Богослов. След това напуснал светския живот и станал монах. — — —

32. Месец юли, 6-и ден

Подвигът на светия
свещеномъченик Астий, драчки
епископ

Свещеномъченикът Астий живял през царуването на Траян². Заловен от идолопоклонниците, той бил предаден на управителя Агрикола. — — —

33. Месец юли, 18-и ден

Подвигът на светия мъченик
Емилиан

Христовият мъченик Емилиан³ живял в град Доростол в Тракийска Мизия по времето на Юлиан Отстъпник⁴. Той бил роб на някакъв езичник, а самият той бил християнин. Като намерил сгоден случай, той взел един чук, влязъл в храма на идолите, разбил всички статуи и разпръснал жертвените дарове. А идолопоклонниците, като не знаели кой е направил това, хванали един земеделец и започнали да го бият и влачат при управителя. Тогава светецът, виждайки това, се предал, като казал: „Аз извърших това дело!“ — — —

34. Месец юли, 23-и ден

Помен за убитите наши братя
в България

През царуването на Никифор, бащата на Ставрикий, настанала война между ромей и българин⁵. След като императорът победил напълно, войската се отдала на ядеве и пие, като се радвала, загдето победила. Но подбутнати от дявола, останалите българи, като нападнали през нощта ромейската войска, заловили и убили самия император, а от хората му едни убили, а други пленили. След това едни, които получили

¹ Става дума за поражението на Никифор I в България през юли 811 г. ² Марк Улпий Траян, римски император (98—117). ³ За преданията около мъченичеството на Емилиан срв. *Delehaye*, op. cit., pp. 260—265. ⁴ Източноримски император (361—363), който възстановил езичеството. ⁵ И тук става дума за поражението на Никифор в 811 г.

όπεισαν. Ἐπεὺθεν ὅσοι μὲν κακίας οὐκ ἔδειξαντο, παρὰ τὰ ἐπείθοντο ὅσοι δὲ διατίων ὀρέων ἐδράξαντο, διεσώθησαν. Οἱ δὲ κρατηθέντες ζῶντες, ἀναγκασθέντες ἀνήσωσθαι τὸν Χριστόν. οὕτω γὰρ ἐπένγκον οἱ Βούλγαροι αὐτὸν καὶ μὴ πεισθέντες, πολιτάρχους καὶ χαλεποὺς θανάτους ἐπέβληθον οἱ μὲν ξίφει τὰς κεφαλὰς ἀπειμύθησαν. οἱ δὲ κρατηθέντες ἐτελειώθησαν κρεμασθέντες καὶ ἀπενήρθησαν ἄλλοι βέλει κακασκηνθέντες ἐτελειώθησαν. Καὶ ἕτεροι φυλακῇ καὶ λιμῇ καταδικασθέντες, τὸν τοῦ μαρτυρίου δρόμον ἐτέλεσαν. — — — (col. 556 B—C)

35. Mense Augusto, die secunda

Ἐξορσεις τῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου
μάρτυρος Δάδα καὶ τῶν σὺν αὐτῷ

Οἷτοι οἱ ἄγιοι μάρτυρες ἐπύχον ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πόλει Δοροστολῷ ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Θράκης. Κρατηθέντες δὲ καὶ παρασπέντες τῷ ἄρχοντι, ἠναγκάσθησαν θῆσαι τοὺς εἰδύλους. Καὶ μὴ πεισθέντες, ἐπεβλήθησαν εἰς φυλακὴν. Τοῦ δὲ ἁγίου Μαξίμου ἐπανακατάσκευον τοῖς μάρτυσι αὐτοῦ τὰς θείας Γραφάς, ὑπνόςαντες δέωσι τὸν διάβολον ὅπλα πολεμικὰ κρατοῦντα καὶ κα' αὐτὸν πολεμοῦντα. Καὶ διεγερθέντες εἶδον ἄγγελον θεοῦ φέροντος αὐτοῖς ἐμπαιόντα. — — — (col. 569 B—C)

36. Mense Augusto, die decima tertia

Μετάθεσις τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου
Πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ
ὁμολογητοῦ

Οἷτος ἦρ κατὰ τοὺς χρόνους Κωνσταντίνου τοῦ ἐπικληθέντος Πογωνάτου, ὅτος ἀπογόνος Ἦρακλείου. — — — Ἀναγεύξας δὲ ἀπὸ Ῥώμης μετὰ τῶν δύο Ἀναστασίων τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἰς εὐθύναν παρὰ τῆς συγκλήτου καθίσταται, ὁμοδοξουσης τῇ τοῦ βασιλέως αἰρέσει διὰ πάντων ἱστανόντων τῷ βασιλεῖ, αὐτὸς τε μόνος ἀνθίσταται, καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ἀποστασίαν καλεῖ, ἐναντία δὲ τῶν λαμπροῦν φρονεῖν μεταπίθων αὐτοῖς. Ἐπὶ τοῦτο πέμπεται ἐν φρονεῖ κατὰ τὴν Θράκην. Καὶ ἐπιμένον τῇ ὁρθοδόξῳ πίστει, τὴν χεῖρα καὶ τὴν γλῶτταν ἀκρωτηριάζεται. Κάκειθεν εἰς ὑπεροχὴν κατὰ τὴν Δαδάρ πέμπεται. — — — Τῶν δὲ δύο αὐτοῦ μαθητῶν, ὁ μὲν πρεσβύτερος Ἀναστάσιος ἴσα

αὐτῶν ?

¹ За същите тези мъченици се говори и в откъс 26. ² В същност Максим Изповедник живял по времето на Ираклиевия син Констанс II (641—668). Подробности вж. в ГИБЛ, III, стр. 307—309. ³ Загатва се за времето, когато водел Максим Изповедник срещу г. нар. Тѣнос, верски едикт, който Констанс издал през 647 г. ⁴ Провинция по Източното черноморско крайбрежие, дн. Лазистан.

смъртоносни рани, веднага загинали. А други, които избягали в гористите планини, се слабили. Тези, които били заловени живи, били принудени да се отрекат от Христа, защото българите още не го познавали. И като не се подчинили, те били погубени с различни тежки мъчения. На едни била отсечена главата с меч. Други, след като били заловени, свършили, като били повесени или одушени. Трети били прободени със стрели и така умрели. Четвърти, осъдени на затвор и глад, завършили мъченическия си път. — — —

35. Месец август, 2-и ден

Намиране останките на светия
мъченик Дадас и на другарите му

Тези свети мъченици¹ живеели в град Доростол в Тракийската страна по времето на император Максимиан. Заловени и изпратени пред управителя, те били принуждавани да принесат жертва на идолите, но понеже не се подчинили, били хвърлени в затвор. Тъй като свети Максим чел пред мъчениците преди това Светото писание, те видели на сън дявола да държи бойни оръжия и да воюва срещу тях. И като се събудили, видели ангел божий да им вдъхва смелост. — — —

36. Месец август, 13-и ден

Преместване останките на светия
наш отец Максим Изповедник

Той живял по времето на Константин, по прозвище Погонат, който бил внук на Ираклий². — — — Като се върнал от Рим заедно с учениците си, и двамата с име Анастасий, той бил подведен под обвинение от сената, който бил съгласен с ереста на императора³. И наистина всички се подчинявали на императора, само той му се противопоставял и подбуждал към бунт другите, като ги убеждавал чрез посланията си да поддържат противно мнение. Заради това бил изпратен в затвор в Тракия. И понеже постоянно в православната вяра, отрязали му ръката и езика. Оттам той бил изпратен на заточение в Лазика⁴. — — — А от двамата му ученици по-възрастният Анас-

τῷ διδασκάλῳ τὴν γλῶτταν καὶ τὴν χεῖρα τμηθεὶς, μετὰ τὴν ἐξουσίαν. Ὁ δὲ νεώτερος, ἐν πινυὼν κατὰ τὴν Θράκην φρουρίων πεμψθεὶς, τὸν βίον κατέλυσε. (col. 581 C — 584 C)

тасий, след като му били отрязани ръката и езикът също като на учителя му, бил заточен надалеч. По-младият пък, изпратен в някои от тракийските крепости, умрял [там].

37. Mense Augusto, die vicesima

37. Месец август, 20-и ден

*Αθληοὶς τῶν ἁγίων λζ' μαρτύρων

Подвигът на светите 37 мъченици

Συνήρως ἡς Χριστοῦ, ἐπάρχων ἀπὸ Σίδης τῆς Παμφυλίας, περὶ ἔρχετο πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, διδάσκων τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ. Ἐλθὼν δὲ καὶ εἰς Φιλιπποπόλιν τῆς Θράκης, εἶπεν Ἀπελιανὸν τὸν ἡγεμόνα τιμωροῦντα τοὺς ἁγίους μάρτυρας τρώοντα καὶ ἐξ ἐπάρχοντος. Καὶ παῖρξιν ἑσάμενος τὴν εὐσέβειαν, κρατηθεὶς ἐτέθη σφοδρῶς. καὶ οὕτω μὲν κεφαλὴν ἀπαμύθη — — (col. 593 B—C).

Един христианин, на име Север¹, който произхождал от Сиди, в Памфилия², обикалял всеки град и всяка страна, проповядвайки словото Христово. А като дошъл и в тракийския Филиппол, той заварил управителя Апелиан да измъчва намиращите се [там] 36 мъченици. Понеже признал открито своето благочестие, той бил заловен и жестоко бичуван. След това му била отрязана главата.

38. Mense Augusto, die vicesima prima

38. Месец август, 21-ви ден

*Αθληοὶς τῆς ἁγίας μάρτυρος Βάσσης καὶ τῶν τέκνων αὐτῆς

Подвигът на светата мъченица Баса и на чедата ѝ

*Ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Βάσσα ἐπῆρχε μὲν ἐν τῇ βασιλείᾳ Μαξιμιανοῦ, ἐκ προγόρων Χριστιανῆ. Συνουχίσασα δὲ Οὐαλερίῳ ἱερεὶ τῶν εἰδώλων, ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, Θεόγονν, Ἀγάμιον, καὶ Πιστὸν οὓς καὶ ἀνέθρεψεν εὐσεβῶς. Κηρύττουσα δὲ τὸν Χριστὸν, καὶ τοὺς προσερχομένους αὐτῇ διδάσκουσα εἰς αὐτὴν πίστιν, κατεμνησθῆ τῷ τῆς χώρας ἄρχοντι παρὰ τοῦ οὐραίου ἀνδρός. Καὶ κρατηθεῖσα μετὰ τῶν παίδων αὐτῆς, παρέστη αὐτῷ. — — Καὶ τέλος οἱ τρεῖς μέχρι θανάτου τῇ εἰς Χριστὸν ὁμολογίᾳ ἐμμένοντες, μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν ἀπακεφαλίσθησαν. (col. 593 C)

Христовата мъченица Баса³ живеела през царуването на Максимиан и била от родители христиани. След омъжването ѝ за Валерий, жрец на идолите, тя родила трима синове — Теогнид, Агатий и Писк, които възпитала благочестиво. Понеже проповядвала Христа и обучавала овежи, които идвали при нея, във вярата в него, била издадена от своя мъж на управителя на тази област. Заловена заедно с чедата си, тя се явила пред него — — Накрая тримата, оставайки твърди до смърт в изповядването на Христа, били обезглавени заедно с майка си.

39. Mense Augusto, die vicesima secunda

39. Месец август, 22-и ден

*Αθληοὶς τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀγαθονίκου καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ

Подвигът на светия мъченик Агатоник и на другарите му

Εὐτόλιμος ὁ κήρυξ, ἀποσταλὴς παρὰ τοῦ βασιλέως Μαξιμιανοῦ ἐκ Νικομηδείας ἐπὶ τὴν Ποντικὴν χώραν, ἐν τῷ καταρεῖν τοὺς Χριστιανούς, κατέλαβε τὸ ἐμπόριον τὸ λεγόμενον Κάραρον καὶ ἐκεί τὸν ὄντων Ζωτῶν οὖν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἰδὼν τὸν Χριστὸν ὁμολογῶντας ἀπέστενεν αὐτοὺς. Εἶτα

Комес Евтолний, който бил изпратен от император Максимиан от Никомидия в Понтийската област, за да избива христиани, стигнал в тържището, наречено Карпа⁴. Като намерил там свети Зотик заедно с учениците му да изповядват Христа, той ги убил. След

¹ За мъченичеството на тези христиани и за Север срв. Delehaye, op. cit., pp. 241—242. Според един по-подробен разказ за мъченичеството на Север, Мемиси и другарите им бащата на Север, на име Петроний, бил родом от Филиппол (дн. Пловдив) в Тракия. Вж. Delehaye, op. cit., p. 192. ² Област в южна Мала Азия. ³ Това име очевидно е тракийско. За него срв. G. Mihailov, Inscriptions grecques, I, Serdicae 1956, № 48, 7; 51, 39, 133; ГИИ, III, стр. 20—21. ⁴ В една друга редакция на текста това място е означено така: ἐν ἀρχῇ λεγομένῳ Κυβαίων — във Витиния. Вж. Delehaye, op. cit., p. 245.

ἐπιστρέψας εἰς Νικομήδειαν, καὶ μαθὼν ὅτι ὁ Πρίγκιψ διὰ τὸν Ἀγαθονίκου ἀγίστατο τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῆς τῶν εἰδούλων θρησκείας, ἀποσιώ-
λας, ἀμφοτέρους ἐκράτησε μετὰ καὶ ἄλλων οὐκ ὀλί-
γων Χριστιανῶν. Καὶ εἶπε μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν
βασιλέα ἐν Θρόνῳ. Ἕλλησιν δὲ ἐν χορῇ λεγομέ-
νῳ Ποταμῷ, ἐφόνευσεν Ζήρωνα, Θεοπρέπιον, καὶ
Ἀκύνδον, μὴ δυνάμενους περιπαῆσαι εἰς δὲ
Χαλκιδόνα τὸν ἄγιον Σευρησιανὸν εἰς δὲ τὸ Βι-
ζάντιον τὸν ἅγιον Ἀγαθόνικον, μετὰ τῶν λοιπῶν
συνδεδεμένων καὶ τοῦ Πύργου, τῆς σφοδρῆς,
ἀπώγαγεν ἕως Σηλεμβρίου* ἐνθα ὁ Μαξιμιανὸς
δαίρει καὶ ἐκεί ἀπεκράδισε αὐτὸν μετὰ τῆς συνο-
δίας αὐτοῦ. (col. 596 B—C)

40. Mense Augusto. die vicesima tertia

Ἀθλήτοισι τοῦ ἁγίου μάρτυρος
Σιλβανοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν
σὺν αὐτῷ

Οἱ ἄγιοι τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες Σιλβανός, Σα-
βίνος, καὶ Παντήμιος ἐπὶ ἔχον μὲν ἐκ τῆς χώρας
Θρόνης, ἐκ τῆς βασιλείας Διοκλητιανοῦ. Χριστι-
ανοὶ δὲ ὄντες, ἐδίδασκον ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χρισ-
τοῦ. Ὅθεν κρατηθέντες ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν,
παρεδόθησαν τῷ τῆς χώρας ἄρχοντι. — — — (col.
597 B—C)

41. Mense Augusto, die vicesima tertia

Μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν
Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας

Εὐστάθιος τοῦ Χριστοῦ ἱεράρχης ἐπὶ ἔχον, ἐκ
τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ἀρχιεπί-
σκοπος Ἀντιοχείας. — — — Καὶ μετὰ τελευτῇ
Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, τῆς βασιλείας κρατή-
σας Κωνσταντίνου υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῖς Ἀρειανοῖς
προσεκρίμενον, ἤτηςατο Εὐστάθιος ὁ Νικομηδείας,
ἀπελθεῖν, καὶ θεάσασθαι τὸν ἐν Ἱεροσολέμοις ναόν.
Καὶ τῆς αἰτήσεως τυχὼν, καὶ ἀπέλθων, ἀντήθροισε
τοὺς Ἀρειανούς ἐπισκόπους. Καὶ παρασκευάσας
γυναικα βασιάζονσαν παιδίον, κατηγορεῖσθαι καὶ εἰ-
πεῖν, ὅτι τοῦ Εὐσταθίου ἐστίν, καθαρῇ αὐτόν.
Καὶ γράψας πρὸς τὸν βασιλέα, ἔπεισεν ἐξορίσαι
αὐτὸν εἰς Φιλιπποπόλιν. Ἐνθα καὶ πολλὰ πειρασ-
θεὶς ἐτελειώθη¹ ἡ δὲ γυνὴ ὁμολόγησεν βωτερον,
ὅτι τὸ παιδίον Εὐσταθίου μὲν οὐκ ἦν, ἀλλὰ τοῦ
χαλκέως. (col. 597 C—600 A)

това се върнал в Никомидия и като научил,
че управителят отклонявал чрез някой си
Агатоник езичниците от вярата им в идоли-
те, той изпратил да ги заловят двамата, както
и немалко други християни. Повлякъл ги със
себе си при императора в Тракия. А като
стигнал в едно село, варечено Потамос¹, той
убил Зенон, Теопрений и Акиндин, които не
можели да вървят. В Халкидон пък убил
свети Северян, а във Византион бичувал жес-
токо свети Агатоник заедно с останалите
вързани и с управителя и ги отвел до Си-
ливрия, където пребивавал Максимиан. Там
ги обезглавил заедно с другарите им.

40. Месец август, 23-и ден

Подвигът на светия мъченик
епископ Силван и на другарите му

Светите Христови мъченици Силван, Сабин
и Пантирий живели в Тракия през царува-
нето на Диоклетиан. Те били християни и
поучавали в името Христово. Поради това
били заловени от идолопоклонниците и пре-
дадени на управителя на областта. — — —

41. Месец август, 23-и ден

Помен за светия наш отец
Евстатий, епископ Антиохийски

Евстатий бил свещенослужител Христов
и архиепископ на Антиохия през царуването
на Константин Велики. — — — Когато след
смъртта на Константин Велики властта заел
неговият син Констанций², който бил при-
върженик на арианите, Евсевий Никомедий-
ски поиска да отиде да види Ерусалимския
храм. Като постигнал молбата си и заминал,
той събрал епископите ариани. Довел една
жена, която носела дете в ръце, за да
хвърли обвинение и да каже, че то е от Ев-
статий; така го низложил. После писал на
императора и го убедил да го заточи във
Филипол³. Там, след като претърпял много,
[Евстатий] завършил живота си. А жената
по-късно признала, че детето не е от Евста-
тий, но от един ковач.

¹ Географското име Потамос се среща на много места. Не се знае точно за кое село става дума. ² Източноримски император (337—361), син на Константин Велики. ³ Според Теодор Анагност и Теофан Евстатий бил заточен във Филипи (дн. развалини между в. Драма и Кавала), а според Йосан Златоуст — в Тракия. Вж. Delehaye, op. cit., p. 254.

42. Mense Augusto, die vicesima tertia

42. Месец август, 23-и ден

Μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν
Καλλινίκου ἀρχιεπισκόπου
Κωνσταντινουπόλεως

Помен за светия наш отец Калиник,
цариградски архиепископ

Καλλίνικος ὁ ἐν ἁγίοις Πατήρ ἡμῶν ἐπαρχεν
πρωτότερος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διὰ δὲ τὴν
προσοῦσιν αὐτῷ ἀρετὴν προσελαβόθη πατριάρχης
Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ ἐγγόνου
Ἡρακλείου. — — — Τοῦ βασιλέως οὖν διὰ τὴν ἀπει-
αν αὐτοῦ τῆς βασιλείας ἐκπεσόντος, καὶ τὴν βίαν καὶ τὴν
γλώττιαν ἐκμηθέντος, καὶ εἰς Χερσόνα ἐξοριθέντος,
καὶ πάλιν Θεοῦ συγχωρήσει προσληφόμενου δόνα-
μον ἐκ Βουλγαρίας, καὶ τῆς βασιλείας κρατήσαντος,
ἡμετέρη ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῶν δοσχηρόων, καὶ εἰς
Ῥώμην ἐξωρίσθη. — — — (col. 600 B—D)

Светият наш отец Калиник¹ бил презви-
тер във Великата² църква. Поради присъ-
щата му добродетел той бил издигнат за
патриарх на Цариград от Юстиниан³, пото-
мъка на Ираклий. — — — И тъй импера-
торът поради своите беззакония бил свален
от престола и с отрязан нос и език бил за-
точен в Херсон. Когато отново с божие по-
зволение той взел войска от България и за-
владял царската власт, патриархът бил граб-
нат от копиеносците и заточен в Рим. — — —

43. Mense Augusto, die vicesima tertia

43. Месец август, 27-и ден

Μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν
Λιβερίου

Помен за светия наш отец Либерий

Λιβέριος ὁ μακάριος καὶ τῆς ἀληθείας ἐπέρμα-
χος ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου ἐπισκόπος
Ῥώμης. Ὑπάρχον δὲ ζηλωτὴς τῆς ὁρθοδόξου
πίστεως ἐπεδίδεαι τὸν μέγα Ἀθανάσιον ἐποδιονχ-
θέντα ἐπὶ τῶν αἰρετικῶν καὶ τοῦ ἱερόου Ἀλεξαν-
δρείας ἀπελαθέντα, παρηγοριζόμενος τὴν ἐξοβείαν.
— — — Ὅθεν καὶ Λιβέριος μετὰ τὸ πολλὰ δια-
λεχθῆναι, καὶ ἐλέγξει τὴν δυσσεβείαν τῶν αἰρε-
τικῶν, ἐξωρίσθη εἰς Βέρουαν τῆς Θυρίας. — — —
(col. 608 A—B)

Блаженият Либерий⁴, борец за истината,
бил епископ на Рим през царуването на
Константин. Той бил ревнител на право-
славната вяра и открито проповядвал благо-
честиято. Затова приел великия Атавасий,
който бил преследван от еретиците и прого-
нен от александрийския престол. — — — По-
ради това Либерий, след като много говорил
и изобличавал безбожието на еретиците, бил
заточен в Тракийска Бероя. — — —

¹ Калиник заемал патриаршеския престол в Цариград от 693 до 705 г. ² Т. е. Св. София в Цариград. ³ Става дума за Юстиниан II Ринотмет (685—695, 705—711). Той си възвърнал престола в 705 г. с помощта на българския хан Тервел. Срв. *Златарски*, История I, 1, стр. 164 сл. ⁴ Либерий бил римски папа от 352 до 366 г.

VI. ЕПИТАФИЯ НА ВАСИЛИЙ II

Стихотворният надпис, съставен от неизвестен поет от XI в., бил поставен на гроба на император Василий II Българоубиец (976—1025) в църквата „Св. Йоан Евангелист“ при Евдомон край Цариград. До 1260 г. надписът е съществувал, след което неговата съдба е неизвестна. Днес текстът е запазен само в преписи от XIV—XV в.

Според поета императорът говори, че си почива от „неизмеримите трудове“ в непрестанните войни, които бил водил, след като „небесният цар“ го поставил за „велик цар, самодържец на земята“. Като споменава за войните на Запад и на Изток, той не пропуска и войните против скитите, сиреч българите.

ИЗДАНИЯ: *Ed. Cougny*, *Anthologia Palatina graeca*. Appendix, Parisiis 1872, p. 740. — *S. G. Mercati*, *Sull'epitafio di Basilio II Bulgaroctonos*, Bessarione, XXVII (1921), pp. 137—142. — *S. G. Mercati*, *L'epitafio di Basilio Bulgaroctonos secondo il cod. Modenese gr. 144 ed. Ottoboniano gr. 324*, Bessarione, XXVIII (1922), p. 220. — Текстът е взет от първото издание, pp. 141—142.

КНИЖНИНА: *C. Ducange*, *Notae historicae in Zonarae Annales*, II, Parisiis 1687, p. 109 = *Ioannis Zonarae Epitome Historiarum*, VI, ed. L. Dindorf, Lipsiae 1875, p. 172 sqq. — *A. Banduri*, *Antiquitat. Constantinopol. libri VII*, Parisiis 1719, p. 179. — *E. Martini*, *Analecta Laertiana*, I, Lipsiae 1899, p. 84. — *A. H(eisenberg)*, *Byzantinische Zeitschrift*, IX (1900), p. 245 sq. — *C. de Boor*, *Byzantinische Zeitschrift*, XIV (1905), p. 128 sq. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, p. 257.

ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ ΒΑΣΙΛΙΟΥ

Στίχοι επιτάφιοι εἰς τὸν τάφον κυροῦ Βασιλίου
τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ βασιλέως

Ἄλλοι μὲν ἄλλους πᾶν πάλα βασιλεῶν
αὐτοῖς προκατόχοισιν εἰς ταφὴν τόπους¹
ἐρῶν δὲ Βασίλειος, πορφύρεος γόνος,
ἵσταμι τέμβον ἐν τόπῳ γῆς Ἐβδόμου
καὶ σαρβατίζω τὸν ἀμετρήτων πόσων
οὓς ἐν μάχαις ἔστειλον, οὓς ἐκατέρωθεν.
οὐ γὰρ τις εἶδεν ἡγεμονὴν ἐμὸν δόρυ,
ἀφ' οὗ βασιλεὺς οὐρανῶν κέντηρε μὲν
αὐτοκράτορα γῆς μέγα βασιλεῦς,
ἀλλ' ἀγροιστῶν ἑσπῶτα τὸν γῆς χρόνον
Ῥώμης τὰ τέκνα τῆς νέας ἐρνόμην
ὅτε στρατῶν ἀνδρῶν πρὸς ἐσπέραν,
ὅτε πρὸς αὐτοὺς τοὺς ὄρους τοὺς τῆς ἔω.
καὶ μαγευοῦσι τοῦτο Πέρσαι καὶ Σκύθαι,
οὐκ οἷς Ἀραβός, Ἰουδαίη, Ἀραβ, Ἰβη.
καὶ νῦν ὄρων, ἀνθρώποις, τόνδε τὸν τάφον
εὐχαῖς ἀμείβου τὰς ἐμὰς στρατηγίας. (pp. 141—142)

ЕПИТАФИЯ НА ВАСИЛИЙ II

Надгробни стихове върху гробницата
на господаря и император Василий
Българоубиец

Различните императори в миналото са избирали предварително различни места за своя гробница. Аз пък, Василий багренородни¹, определям си гробница в местността Евдомон² и почивам [тук] от неизмеримите трудове, които понесох в сражения и които мъжествено издържах. Защото никой не вижда, откак небесният цар ме назова велик цар, самодържец на земята, копие то ми да почива, но блейки през цялото време на моя живот, аз защитавах чедата на Новия Рим³, когато храбро воювах на запад, както и при самите предели на изток. И за това свидетелствуват перси и скити⁴, а заедно с тях авазгът⁵, исмаилянинът⁶, арабинът, ивериецът⁷. А сега, човече, като виждаш този гроб, отплати с молитви за моите военни подвизи

¹ Василий II изтъква своя „багренороден“ произход, т. е. като потомък на имп. Роман II (959—963).

² Местност някога извън стените на Цариград („на седмата миля“), после включена в границата на столицата.

³ Цариград, сиреч изобщо Византийската империя. ⁴ Под това обозначение се крият очевидно българите.

⁵ Става дума за кавказкото племе на авазгите. ⁶ Сиреч турците. ⁷ Сиреч грузините.

9 Гръцки извори за българската история, т. VI

VII. ΜΟΝΕΜΒΑΖΙΪΣΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

В четири ръкописа от сравнително късна епоха (XV—XVI в.) е запазена в две редакции, които се отличават една от друга в някои подробности, анонимна хроника, където се разказва за поселването на славяните в Пелопонес през времето на император Маврикий (582—602). Едно от главните събития, за които споменава неизвестният автор на хрониката, е основаването на града Монемвазия в Пелопонес, гдето намерили убежище част от прогонените вследствие на славянското нашествие стари жители на полуострова. За първоизвор на хрониката са използвани съчиненията на византийските писатели Евагрий, Менандър, Теофилакт Симоката и Теофан, като най-важните сведения за славяните са заемки вероятно от пълния текст на *Scriptor Incertus*, днес познат само в откъси. Основната част на така назованата условно Монемвазийска хроника е възникнала към времето на император Никифор II Фока (963—969) или при неговия приемник Йоан Цимисхий (969—976), а най-късно до средата на второто десетилетие на XI в.

В хрониката се съдържат някои важни сведения за заселването и пребиваването на славяните, отъждествени отчасти с аварите, в Пелопонес, както и за усилията на византийските власти да асимилират тези славяни.

РЪКОПИСИ: Първа редакция (=A): T = Cod. Taubm. CCCXXXVI, b. I. 4 (XVI s.) — днес изчезнала; K = Cod. Athop. kuthm. 220 (XV—XVI s.) с приблизително същия текст. Втора редакция (=B): I = Cod. Iberon. 329 (XVI s.). За друг ръкопис, съхраняван в Collegio Greco в Рим, вж. *Sp. Lambros, Néos kōdikē tou chronikou Monembasias, Néos Ellēnismos*, IX (1912), p. 245—251.

ИЗДАНИЯ: N. A. Bees, *Tò Peri tēs klēseōs tēs Monembasias chronikón. Aí parai kai ē istorikē symmatēkēs autōi*, *Byzantē*, I, 1 (1909), pp. 37—105, специално pp. 61—75, усъвършенствано издание на трите текста T, K и I.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, p. 402. — *L. Niederte*, *Slovanské starožitnosti*, II, 2, Praha 1906, pp. 184, 210—212. — *P. Charanis*, *Nicephorus I, the Savior of Greece from the Slavs (810 A. D.)*, *Byzantina-Metabyzantina*, I (1946), pp. 75—92. — *P. Charanis*, *The Chronicle of Monemvasia and the Question of the Slavonic Settlements in Greece*, *Dumbarton Oaks papers*, V (1950), pp. 139—166. — *P. Charanis*, *On the Slavic Settlement in the Peloponnesus*, *B.Z.* XLVI (1953), pp. 91—103. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, pp. 237—238. — *P. Lemerle*, *La chronique improprement dite de Monemvasie: le contexte historique et légendaire*, *REB*, XXI (1963), pp. 5—49. Това издание не сме могли да използваме, защото го получихме след приготвянето на настоящия том извори.

CHRONICON ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΕ

ΜΟΝΕΜΒΑΖΙΪΣΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Avars Slavique in Peloponneso considunt

*Авари и славяни се заселват
в Пелопонес*

Α. Γένος οί Ἀβάρες ἔθνος ὀνόμαζον καὶ Βουλγαρικόν· εἶχον γὰρ τὸς κόμας μακρὰς πᾶν, δεδεμένους προδίοις καὶ περιλεμμένους, ἡ δὲ λοιπὴ σφο-

Α. Аварите били по род хунски и български народ. Те имали коси много дълги, привързани с панделки и сплетени, а останалата им носия наподобявала носията на дру-

ρεσία αὐτῶν ὁμοία τῶν λοιπῶν ὄντων. Οἱ τοὶ ἐπὶ τὴν εἰρήνην τῶν ἀμαζονίων τῶν ἐπὶ Καύκασον τὰ ἐπὶ τὰ πεδία νεμώμενοι ἐπεὶ ἐπὶ τὴν περὶ τὴν γαλιανήν αὐτοῖς τοῦρκων τοῖς φεύγοντες [τῆς] ἰδίας ἀκτισσάμενοι χώρας καὶ τὴν ἀγροῦν τοῦ Εὐξείνου διαβάντες ἀφίκαντο ἐπὶ τὴν Βόσπορον. Ἐκείθεν δὲ ἀπάρχοντες διήλθον τόπους πολλῶν ἐθνῶν. Τοῖς τοῖς παρατηγχομένοις ἀπαγορευόμενοι μέγας οὐκ ἴσως ὄχθος τοῦ Ἰστροῦ κατελήφθη καὶ πρὸς Ἰουστινιανὸν ἐπρεσβεύσαντο αἰτοῦντες δεχθῆναι αὐτοὺς. Τοῦ δὲ βασιλέως φιλοφρόνως αὐτοὺς δεξιόμενος ἔλαχεν παρ' αὐτῶν ἔχειν τὴν κατοίκησιν ἐν χώρᾳ Μυσίας ἐν πόλει Λοκροπόλει τῇ νῦν καλουμένῃ Λοῖστες. Καὶ ἐξ ἀπύρων εἴποροι γενόμενοι καὶ εἰς ἀλλήλους ἐκταθέντες καὶ ἀρρήμονες καὶ ἀχώστοι εὐρεθέντες ἦσαν Ῥωμαῖος κατασχευόμενοι, Θυρῶες καὶ Μικεδόνες ἀχαιολογίζοντες καὶ αὐτὴν τὴν βασιλίδά κατατρέχοντες.

Τοῦ δὲ Μανρικίου τῶν σκλήτερων ἐπιλημμένον κατὰ τὸ εἰρηδομικὸν εἶδος, ὁ δὲ χαλῶς λυεῖ τὸς σπονδὰς αὐτῶν ἑπείροκα καὶ ἐγκατέστητο Θηταλίαν, Ἑλλάδα, Ἀττικὴν καὶ Εὐβοίαν καὶ Πελοπόννησον, καὶ καταφειδόμενος τὰ γένη κατέστη αὐτοὶ ἐν αὐτῇ. Οἱ δὲ δινηθέντες ἐκφυγεῖν διεσπάρησαν. Καὶ ἡ μὲν τῶν Πικτῶν πόλις κατακίσθη ἐν τῇ τῶν Καλαβρῶν χώρᾳ τοῦ Ῥηγίου. — — — Τοῖνυν οἱ Ἀβάραι κατασχόντες τὴν Πελοπόννησον διέκλινον ἐπὶ χρόνους οὐκ ὀλίγους, ὡς καὶ τῶν Ῥωμαίων βασιλεῖ, ὡς καὶ ἐτέρω ἐποκειμένοι, ἦσαν ἀπὸ τοῦ 545 ἔτος τῆς τοῦ κόσμου κατασκευῆς, ὡς καὶ ἦν ἔκτον ἔτος τῆς βασιλείας Μανρικίου καὶ μέχρι τοῦ 563 τοῦ τριῦς καὶ δεκάτου ἔτους, ὡς καὶ ἦν ἔτος δ' τῆς βασιλείας Νουμφοῦ τοῦ παλαιοῦ, τοῦ ἔχοντος τὴν Συγκρίαν. Μόνον δὲ τοῦ ἀνατολικῶς μέρους τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Κορίνθου καὶ μέχρι Μάλων τοῦ Σιλλιβανῶν ἐθνῶς διὰ τὸ τραχὺ καὶ δύσβατον καθυφέροτος, στρατηγὸς Πελοποννήσου ἐν τῷ αὐτῷ τῷ μέρῳ ὑπο τῶν Ῥωμαίων βασιλέως κατεπέμμετο. Εἰς δὲ τῶν τοιαύτων στρατηγῶν, δορυμέρος μὲν ἀπὸ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας φεαυῖς δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ

гиге хунн¹. Те били народ измежду онези номади², които обитавали отвъдните равнини в полите на Кавказ. Тъй като пострадали твърде зле от намираците се в съседство турки, бягайки от тях, те се надигнали от своята земя, преминали крайбрежното на Черно море и пристигнали при Босфора³. А след като се вдигнали оттук, те преминали земите на много народи, влизали в борба с ония, които се изпречвали по пътя им, докато достигнали до бреговете на Истрия. Тогава изпратили пратеничество при Юстиниан⁴ с молба да ги приеме. Тъй като императорът го приел човеколюбиво, [аварите] получили от него позволение да се поселят в областта Мизия, в града Доростол, наричан сега Дристра. След като от бедията станали богати, умножили се по брой, забравили [за стореното добро] и били неблагодарни. Почнали да покоряват ромеите, заробвали жителите на Тракия и Македония⁵ и нападали самата столица.

Когато Маврикий обладала скиптъра, през 6075 година⁶ хаганът нарушил договора, предложил прекомерни искания и завладял Тесалия, Елада, Атика, Евбея и Пелопонес. [Аварите], като изстребили населението, сами се поселили в тази земя. Онези пък от жителите, които могли да избягат, се разпръснали. Така [населението на] града Патрас⁷ се преселило в областта Ригион в Калабрия⁸ — — — И така, като завладели Пелопонес, аварите, без да се подчиняват нито на ромейския император, нито някому другиму, прекарвали там 218 години, сиреч от 6096 година от сътворението на света, която била шестата година от царуването на Маврикий⁹, та чак до 6313 година, която била четвъртата година от царуването на Никифор Стари¹⁰, който имал син Ставракий. Само източната част на Пелопонес, от Коринт и до Малес¹¹, понеже била скалиста и недостъпна, не била завзета от славянското племе и пелопонески стратег бил изпращан от ромейския император в тази част. Един от тези стратегзи, който произхождал от Малка Армения, от рода на така на

¹ Сведенията на хрониста напомня думите на Procopius, Historia arcana, ed. J. Haury, pp. 44₁—45₂; срв. ГИИ. II, стр. 149—150. Срв. също В. Топкова-Заимова, Към въпроса за византийското влияние върху българското облекло през Първата българска държава, ИИБИ, I (1951), стр. 301—302.

² С името *ἀμαζόνιοι* (хора, които живеят в коли) византийските автори наричали разните номадски племена. ³ Става дума за Херсонския Босфор, дн. Керченски проток, а не за Босфора в Тракия.

⁴ Имп. Юстиниан I (527—565). ⁵ Сиреч днешна Източна Тракия и Одринско, означавани тогава с името Македония, докато под Тракия се разбират останалите днешни български земи.

⁶ Дадената тук година 6075 от сътворението на света = 567 от н. е., не отговаря на премея, когато е царувал Маврикий. ⁷ Град в Северен Пелопонес.

⁸ Град в днешна Южна Италия (Reggio di Calabria). Следва разказ за основаването на град Молеввазия в Пелопонес.

⁹ Значи през 588 г. от н. е., която отговаря на 6096 световна година. ¹⁰ Никифор Геник (802—811).

¹¹ Четвъртата година от управлението му е 805 г. от н. е., която отговаря на посочената 6313 световна година.

¹² Малес — планина в Източен Пелопонес.

μαζομένων Σκληρῶν συμβαλὼν τῷ Σκληριανῶν
ἔσθαι πολεμικῶς εἰλέ τε καὶ ἡγάγεον εἰς τέλος καὶ
τοῖς ἀρχήθεν οὐκ ἐπιστολῶν ἀποκαταστήσαι τὰ οἰκεία
παρέσθεν. Τοῦτο μαθὼν ὁ προειρημένος βασιλεὺς
Νικηφόρος καὶ χαρῶς πλησθεὶς διὰ τῆς αὐτοῦ εὐθε-
τίας πόλεις ἀνακαταστήσαι καὶ ὡς οἱ Βάρβαροι κατη-
δάφησαν ἐκκλησίαις ἀνοικοδομήσαι καὶ αὐτοὺς τοὺς
Βαρβάρους χριστιανούς ποιῆσαι. τὴν δὲ μετακλόν
τῶν Πατρῶν ἀναμνηθὼν τῷ ἰδίῳ τῶν Πατρῶν
αὐτοῖς ἀπεκατέστησε μετὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν ποιμέ-
νος, ὅς ἦν Ἀθανάσιος τὸ ὄνομα. Ἀρχιεπισκοπὴν
τηγάνουσα πρότερον, ἐκινήθη εἰς μητροπολὶν παρὰ
τοῦ αὐτοῦ Νικηφόρου. Πατριαρχοῦντος δὲ Ταρσίου
ἐδόθη παρὸς αὐτὴν καὶ ἐπίσκοπον καὶ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ
ἐπισκοπὴν Λακεδαιμονίας καὶ ἡ Μεθώνη καὶ ἡ
Κορώνη. Ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου
τοῦ Κομνηνοῦ πατριαρχοῦντος κυροῦ Εὐσταθίου
ἐταρβήθη ἡ ἀρχιεπισκοπὴ ἐπισκοπὴν Λακεδαιμονίας εἰς
μητροπολιν, ἐπισκοποῦντες κυροῦ Θεοδοσίου ἐν ἐν
σφῆα. — —

— — Ἐρωτηθεὶς καὶ Ἀθανάσιος ἱερεὺς ὁ Κο-
ρινθίου κληρικὸς Λακεδαιμονίας γηραιὸς πᾶν
ἐξέειπε οὕτως ἐξοῦλενον τὸν Ἐξερὸν ἐπίσκοπον
κυρὸν Βασίλειον τὸν Ἀνατολικὸν ἐπὶ τῇ προεδρίᾳ
[τοῦ] Κρήτης. (pp. 61—63, 65—69)

В. Ἐν ἐν τῷ ρεθ-φ τῆς τοῦ κόρμου κατα-
σκευῆς, ὅπερ ἦν ἐτος λβ' τῆς βασιλείας Ἰουστινι-
ανου τοῦ μεγάλου, εἰσῆλθον ἐν Κωνσταντινουπόλει
πρόσβασις ἔθνοισ παραδόξου, τῶν Ἀφάρων λεγομέ-
νων, καὶ συνέτριψε πᾶσα ἡ πόλις εἰς τὴν θύαν
αὐτῶν ὡς μὴδέποτε ἐοικέναι ἔθνος τοιοῦτον.
ἔχον γὰρ κόμους μακρὰς πᾶν, δεδεμένους περ-
αῖοις καὶ πεπλεγμένους ἢ δὲ λοιπὴ φορεσὶ αὐτῶν
ὁμοία τῶν λαπῶν Οὐν. Οἷτοι, καθὼς ὁ Εὐάγ-
ριος λέγει ἐν τῷ πέμπτῳ αὐτοῦ λόγῳ τῆς ἐκκλη-
σιαστικῆς ιστορίας, ἔθνος ὄντες τῶν διαβολεῖων τῶν
ἐν τῇ Καύκασον τὰ ἐπέκεινα πεδία νεμόμενοι,
ἐπεὶ καθὼς πελάγηται παρὰ τῶν γατοσίτωνων
αὐτοῖς Τούρκων, ποταμὸν φεύγτες, — — Καὶ ἐξ
αὐτῶν εὐπαροὶ γενόμενοι καὶ εἰς πολλὰς πόλεις
ἐκαθεσθέντες, καὶ ἀμνημονεὶ καὶ ἀρχαῖσι εὐρεθέντες
ἦγον Ῥωμαίους καταστρεφόμενοι, Θούρας καὶ
Μακεδόνες αἰχμαλωτίζοντες καὶ αὐτὴν βασιλίδι
κατατρέχοντες, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἀφειδῆς ληϊσ-

речевите Склировци¹, завързал сражение с
племето на славяните, заловил ги и напълно
ги изтребил, след което позволил на първо-
началните обитатели да се завърнат по своите
земи. Като узнал това, споменатият импера-
тор Никифор се изпълнил с радост и се погри-
жил да възобнови крепостите, като възста-
нови и църквите, които варварите били раз-
рушили, както и да покръсти самите варвари.
Когато се научил за местожителството на
жителите на Патрас, той ги върнал отново
в земята на Патрас заедно с техния [духовен]
пастир, който се именувал Атанасий². Съще-
стващата по-рано [тук] архиепископия била
издигната в митрополия от император Ники-
фор. А по времето на патриарх Тарасий пък
към нея били придадени също и епископията
на Лакедемония³, както и Метон и Корон.
След царуването пък на господаря Алексий
Комнин, по време на патриарх Евстратий⁴,
при епископа господин Теодосий, в 6591 го-
дина⁵ пресветата епископия на Лакедемония
била издигната в митрополия. — —

— — Когато твърде старият клирик от Ла-
кедемония, свещеник Атанасий Кондокоци бе
запитан, той отговори: „Аз служех под епис-
копа на Езеро⁶ господин Василий Анатолик,
подчинен на митрополията на Крит.“

В. През 6064 година от сътворението на
света⁷, която била 32-ата година от царува-
нето на Юстиниан Велики⁸, в Цариград при-
стигнали пратеници на странен народ — на
така наречените авари. Целият град се стекъл,
за да ги види, тъй като не били виждали ни-
кога такъв народ. Прочее [аварите] имали
твърде дълги коси, превързани с панделки и
сплетени, а остаиалата им носия наподобя-
вала носията на другите хуни. Те — както
Евагрий разказва в своето пето слово от
„Църковната история“⁹ — били народ от
онези номади, които обитавали отвъд Кав-
каз, по тамошните равнини. Тъй като постра-
дали зле от своите съседи турките, те избя-
гали от тях — —¹⁰. След като от бедняци
забогатели, те се умножили много на брой,
забравили [за стореното добро] и станали не-
благодарни. Почнали да покоряват ромеите,
заробвали жителите на Тракия и Македония,
нападали самата столица и опустошавали

¹ Това е стратегът Лъв Склир, за чето назначение по времето на имп. Михаил I Рангаве (811—813) споменава *Scriptor Incertus*, ed. Bonn, p. 336 s.—4. Срв. *Bees*, op. cit., p. 78 sq; *Charanis*, The Chronicle, p. 145 sq.

² Митрополитът на Патрас Атанасий живял по времето на цариградския патриарх Тарасий. Вж. *Bees*, op. cit., p. 79.

³ Град в Пелопонес.

⁴ Цариградски патриарх (1081—1084).

⁵ Сиреч 1083 г. от н. е.

⁶ Споменатият Василий Анатолик е бил епископ на областта Езеро в Пелопонес, гдето обитавало славянското племе на езерците.

⁷ Свотвната година 6064 отговори на 556 г. от н. е.

⁸ В същност 32-ата година от управлението на имп. Юстиниан I отговори на 558/9. За това прате-
ничество вж. посочванията у *Mercurialis*, *Byzantinoturcica*, I, p. 70.

⁹ Вж. текста у *A. Bidez — L. Parmentier*, The Ecclesiastic History of Evagrius with the Scholias, London 1898, p. 196. Срв. ГИБЛ. III, стр. 268.

¹⁰ Следва текст, който се повтаря и в първата редакция.

μενοι. Παρέλαβον δὲ καὶ τὸ Στρίμον, πόλιν τῆς Ἑδρακτῆς ἐπίσημον, ἥτις ἐν Βουλγαρίᾳ οἷσα νῦν καλεῖται Στρίμομος, πρὸς τὴν ἐν τῷ Γηραιῷν κρατιομένην, Ἰουστινῷ δὲ τῷ βασιλεῖ παραδοθεῖσαν παρ' αὐτῶν. Διὰ τοῦτα οἱ αὐτοὶ ἐπὶ στήθεσι τῶν Ῥωμαίων γεγόνاسι πρὸς αὐτοὺς, ὑποσχόμενοι παρέχειν αὐτοῖς φέρον ἐκείσιν χρυσῶν χίλια π'. Καὶ ἐπὶ ταῖς ἐτηγησίαις οἱ Ἀβάραι ἤσυχάζον.

Τοῦ δὲ Μανρικίου τῶν σκίπτρων ἐπισημμένον κατὰ τὸ ἔξωθεν χιλιστόν ὃ ἔτος προσηγορεύοντο οἱ Ἀβάραι πρὸς αὐτὸν ἀξιότιμος ταῖς π' χιλίαι τοῦ χρυσῶν ἥς ἐλάμβανον παρὰ Ῥωμαίων προστεθῆναι ἄλλαις εἰσοδοῖς. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς εὐχέρους ἐφάρμοτος κατεδέξατο τοῦτο. Ἀλλ' οὐ δύρανε οὐδὲ τῆς συνθήκης λόγος περαιτέρω δύο ἐνιαυτῶν. Χαράνος γὰρ ὁ αὐτῶν ἡγεμὼν ἄλλοτε ἄλλην πύρρασαν ποιούμενος εἰς τὸ εὐρεῖν ἀφροσύνην πολέμου καὶ αὐτῶν ἐπὶ ῥογῶν ὥς ἐν τῇ παρηγορήσει. ἵνα τὰς συνθήκας καὶ ἐξοπαλῆς Συγγρόνα παραλαμβάνει, πόλιν τῆς Θράκης, ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐνδόν, πρὸς δὲ καὶ Αὐγούστια καὶ τὸ Βιμνάκιον νῆσος δὲ ἐστὶ τοῦτο μεγάλη τοῦ Ἰσθμοῦ. Παρέλαβε δὲ καὶ τὴν Ἀρχαίαν τὴν νῦν Μεσοίην τῆς Μακεδονίας, καὶ πολλὰς ἑτέρας πόλεις ἐχειροῦσατο τὰς ἐπὶ τὸ Ἰλλυριὸν τελοῦσας. Ἠπείθεν δὲ καὶ μέχρι τῶν Ῥωμανίων προσηγορεύοντο τὰ πάντα ληζόμενος. Ἠπείθεν δὲ καὶ τὰ Μακρὰ τεῖχη καταστρέφει. Ὀλίγα δὲ ἔτι αὐτῶν τὸν πορθμὸν τῆς Ἀβδῶν διαβάντες καὶ τὰ τῆς Ἀσίας χωρία λησάμενοι αὐτῶν ἀνέστρεψαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς τοὺς παρὰ τὸν Χαράνον ἐξαπέστειλεν Ἐλπίδιον παύσαν οὖν Κομμεντιόλῳ προσθήκην τῶν πᾶσαν ποιούμενος, καὶ ἐπὶ ταῖς εὐχέραις ἔχειν ὁ βασιλεὺς καθωμολόγησε. Μικρὸν δὲ ἡσυχάσας πάλιν τὰς σπονδὰς διαλύει καὶ καταπολεμεῖ δευτέρως τὴν τε Σκιδθίαν χώραν καὶ τὴν Μεσίαν, καταστρέφας ἡρώδεια πάμπαν. Ἐν ἑτέρῳ δὲ ἐξβολῇ ἐχειροῦσατο πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν καὶ

безопасно нейните околности. Те завзели също и Сирмиум, прочут град в Европа¹, който сега е в [пределите на] България и се нарича Стриом², а по-рано е бил владян от гепидите, от които е бил предаден на император Юстин³. И тъй поради това ромеите сключили с тях позорна спогодба, като им обещали да им дават годишна дан 80 хиляди жълтици. При тези условия аварите обвили, че ще живеят в мир.

През 6090 година⁴, когато Маврикий държал скиптъра [на царството], аварите изпроводици пратеници при него, като поискали към 80-те хиляди жълтици, които получаваха от ромеите, да бъдат прибавени други двадесет⁵. Желаяйки мир, императорът приел това, обаче постигнатото споразумение не продължило повече от две години. Защото техният вожд хаганът измислял все нови поводи, за да намери предлог за война, и изисквал прекомерни неща, та да му бъде отказано нещо. Той нарушил спогодбата и внезапно завзел намиращия се в Тракия град Сингидунум⁶, като го заварил без стража. Освен това [завзел] Августа⁷ и Виминациум⁸ — това е голям остров на Дунава. Той завзел също и Анхиало, сегашната Месина в Македония⁹, а превзел и много други градове, които се намирили под властта на [управителя на] Илирик¹⁰. Като опустошавал всичко, той стигнал дори и до предградията на Цариград, а заплашвал да разруши и Лъглата стена¹¹. Малцина [от аварите], като преминали протока при Абидос¹² и опустошили областите на [Мала] Азия, отново се завърнали. Императорът изпроводил при хагана като пратеници патриций Елпидий и Комментиол¹³, като увеличил данта. При това условие варваринът се съгласил да спазва мира. След като кротувал малко време, той отново нарушил споразумението, нападнал с голяма сила областта Скития¹⁴ и Мизия и разрушил твърде голям брой крепости. При друго нашествие той завзел цяла Тесалия и

¹ Сиреч на Балканския полуостров. ² Отговаря на старобългарската форма на името Струмъ. Св. тук стр. 43, бел. 17. ³ Имп. Юстин II. ⁴ Сиреч в 582 г. от н. е. ⁵ Св. към това *Theoph. Simocattae Historiae*, ed. C. de Boor, p. 44 sq.; ГИБИ, II, стр. 292 сл. ⁶ Дн. Белград. Сингидунум се е намирал в Илирик, а не в Тракия. ⁷ Според *W. Tomaschek*: *PWRE* II, col. 2345, с това име е означена крепостта при устието на р. Огоста, западно от гр. Оряхово; св. и ГИБИ, II, стр. 293, бел. 2. ⁸ Град на мястото на дн. Костолац в Югославия, но вероятно неизвестният съставител забгата за т. нар. Стремски остров, сиреч източната част на областта Стрем. Вж. *Ст. Стоянов*, Три прилога историко-географски. I. Стремско острово, Глас, XXXVI (1927), стр. 77–79; св. ГИБИ, II, стр. 250. ⁹ Т. е. Дризипара в Изт. Тракия, която в средновековието се наричала и Месина. За събитията св. *Theoph. Simocattae* op. cit., p. 44 sq.; ГИБИ, II, стр. 292 сл. ¹⁰ Тези градове в същият се намирали в Тракия. ¹¹ Тази стена била изградена от император Анастасий през 512 г. между Силиврия на Мраморно море и Дъркос на Черно море, за да защитава Цариград от варварските нападения. Св. *Euagrius*, op. cit., p. 136. ¹² Град в Мала Азия; развалини при дн. Бобаликалеси. ¹³ За тези пратеници вж. сведения в ГИБИ, II, стр. 294. ¹⁴ Очевидно, Scythia Minor, т. е. дн. Добруджа.

τὴν Ἑλλάδα πάσαν τὴν τε παλαιὴν Ἑπειρὸν Ἀττικὴν καὶ Εὐβοίαν. Οἱ δὲ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἐφορμήσαντες πόλεμον ταύτην εἶλον καὶ ἐκβέλοντες τὰ εὐγενῆ καὶ ἑλληνικὰ ῥήγη καὶ καταφθείροντες κατέκρησαν αὐτοὶ ἐν αὐτῇ. Οἱ δὲ τὰς μυριάδας αὐτῶν χειρὸς δινηθέντες ἐσφύειν, ἄλλος ἄλλῃ διεσπάρησαν. — — — (pp. 61—66)

цяла Елада, целия древен Епир, Атика и Евбея. Тогава [аварите] нахлули и в Пелопонес, завладели с войни, прогонили и изтребили благородното и елинско население и сами се настанали там. Онези от жителите, които успели да се спасят от техните кървави десници, се пръснали на разни места. — — —

VIII. ИСТОРИЯ НА СХИЗМАТИЦИТЕ

От XI в. е запазено едно анонимно съчинение, в което се дават сведения по византийското становище за борбата за надмощие между Римската и Цариградската църква. Авторът на това анонимно съчинение не винаги спазва хронологическия ред на събитията. Въпреки това обаче в него се съдържат интересни сведения във връзка с покръстването на българския народ.

РЪКОПИСИ: cod. — Venet. — Marc. 575, M — Monac. 28 (= XVI s.).

ИЗДАНИЯ: J. Hergenröther, *Monumenta graeca ad Photium eiusque historiam pertinentia*, Ratisbonae 1869, pp. 171—181.

КНИЖНИЦА: J. Hergenröther, *Photius, Patriarch von Constantinopel*, III, Regensburg 1869, pp. 843—876. — *Moravcsik, Byzantinoturcica*, I, p. 296.

HISTORIA SCHISMATICORUM

ИСТОРИЯ НА СХИЗМАТИЦИТЕ

De haereticis e Bulgaria expulsis

Българите прогонват еретици

Τότε καὶ ἐκ Ρώμης τῶν τοιούτων αἰρέσεων οἱ ἐργάται ἐκδιωχθέντες ὄρizont πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ διεσπείσαντο ἐν τοῖς τοῖς τῆς εὐσεβείας νεοπαγεῖς ὄντας ἐν τῇ πίστει, εἰ μὴ ὁ τῆς εὐσεβείας βοηθὸς θεότατος Φώτιος δὲ καθολικὸς ἐπιστολὰς πρὸς πᾶσαν πέποιθε τὴν ὑγίαν, σιγητὴν ἡμᾶ καὶ διελέγων τὴν τοῦτον ἄδυσαν αἵρεσιν, αἱ καὶ τοῖς Βουλγαροῖς ἀπεκομιθῆσαν καὶ τοῖς τοῖς διέπυσαν τὸς φθισοποιούς καὶ θεοῦ ἀγιοτάτους τοῦτον αἰρέσεις καὶ τῶν ἐναντίων ὁρίων τοὺς τῆς ἀουρίας ἐργάτας καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου προδρόμους ἀπώλυσαν. Ἀλλ' οὐ τὴν ἐκκλησίαν ἀφ' ἡμῶν τῆς Ρώμης διὰ τῶν τοιούτων ἐπιστολῶν διέκρινεν ὁ θεότατος Φώτιος, ὡς οἱ τῆς δυσσεβείας συνήγοροι διατείνοντα, εὐσεβεύοντες οὕτως τῷ τότε καὶ

И тогава, изгонени и от Рим, дейците на тези ереси¹ дошли при българите и те биха ги отделили от благочестието, понеже били новоутвърдени във вярата, ако пребожественият защитник на благочестието Фотий не бе изпратил две общи послания² до вселенската църква, изобличавайки и заклеймявайки едновременно неблагочестивата им ерес. И тези послания били предадени на българите, и чрез тях те презрели гибелните и отклоняващи от бога [хората] техни ереси и изгонили от своите предели дейците на беззаконието и предвестниците на антихриста. Но пребожественият Фотий чрез тези послания не отделил Римската църква от нас, както твърдят защитниците на безбожието, понеже тогава

¹ В случая се имат пред вид последователите на еретика Левкий. Последният е живял вероятно по времето след шестия вселенски събор, т. е. след 787 г. Левкий и неговите привърженици проповядвали, че светият дух произхождал и от синя, а не само от отца, както учела официалната църква. Затова Левкий и неговите привърженици били преследвани от Римската и Цариградската църква. Левкианството добило голямо разпространение във франкската империя и оттам в Италия по времето на Карл Велики (742—813). Наскоро след покръстването привържениците на Левкий, изгонени от Рим, пристигнали в България. След като патриарх Фотий анатемосал левкианството в посланието си до княз Борис от 865—866 г., привържениците на Левкий били изгонени от България. Срв. J. Hergenröther, *Photius, Patriarch von Constantinopel*, III, pp. 844, 853—858. ² Става дума за двете послания на патриарх Фотий — едното вероятно иде да е писмото до княз Борис, писано между 865—866 г., а другото — Окръжното послание до източните патриарси от 867 г. И в двете послания Фотий осъжда арианството, чийто привърженик бил Левкий, и неговите последователи. Вж. В. Н. Златарски, *Посланието на цариградския патриарх Фотий до българския княз Борис*, София 1917, стр. 37, 123. Срв. ГИИ, IV, стр. 62.

τῆς θειοτάτης συνόδου συγκληθείσης σπουδῇ τε καὶ συνανέσει τοῦ θειοτάτου Ἰωάννου τοῦ Πάπας ἀλλ' οὐκ γε καὶ ἐπὶ πλέον μάλλον συνέδεσε καὶ ἐστήριξε καὶ τοὺς κακοὺς ἐκφύγεν ἐργάτας παρήγει καὶ ὕστερον μετὰ παραδρομῶν πλείστον ἐτῶν ἐν ἡλίανθι δολίως καὶ κατενικητοῦσθαι ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἀρέσεως. (pp.178—179)

пресветият и пребожествен събор¹ бе свикан с грижата и одобрението на пребожествения папа Йоан². Но [съборът] още повече сплоти и укрепи [църквата] и принуди злосторните дейши да избягат, макар че по-късно след много години [църквата] бе завладяна с измама и бе покорена от тази ерес³.

¹ Става дума за събора от 869/870 г., свикан от Василий I Македонец, за да изглади конфликтът между Римската и Цариградската църква и по-специално да се изгладят търканията във връзка с повръщането на бласгарите. ² Касае се за папа Адриан II (867—872). Авторът на това анонимно съчинение е обърнал реда на събитията. Както е известно, двете послания на Фотий са писани през периода 865—867 г. и църковният събор, на който било заклеймено арианството, чиито привърженик бил Левкий и неговите последователи, бил свикан през 869/870 г. по времето на папа Адриан II, а не по времето на папа Йоан VIII (872—882). ³ Компиляторът на анонимното съчинение във връзка със схизмата в случая има пред вид заемането на папския престол от Формоза в 891 г. Срв. *Hergenröther*, op. cit., 857.

IX. БРЮКСЕЛСКА ХРОНИКА

Това е една анонимна хроника от XI в., която съдържа кратки сведения за римската и византийска история до 1034 г. Непознатият автор на хрониката е използвал хрониките на Теофан, Симеон Магистър и други неизвестни извори. Освен това той, изглежда, е използвал и техните първоизвори.

В Брюкселската хроника се съдържат някои кратки сведения за българската история до падането на България под византийско робство.

РЪКОПИСИ: В—Bruxellensis 11376 (XIII s.).

ИЗДАНИЯ: F. Cumont, *Anecdota Bruxellensia. 1 Chroniques byzantines du manuscrit 11376*, Gand 1894.

КНИЖНИЦА: C. de Boor, *Der Angriff der Rhos auf Byzanz*, BZ IV (1895), pp. 445—466. — *Krumbacher*, *GBL*, p. 396. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, p. 233.

CHRONICON BRUXELLENSE

1. De Marciani origine

Μαρκιανὸς ἀνηγορεύθη ἐπὶ τῆς συγκλήτου, τῷ γένει Πλευρώς, τῷ ἀξιώματι τριβούνου, σφεθέως ἐπὶ τοῦ ἀνατολίου πατριάρχου ἐν τῷ τριβουναλίῳ τοῦ καίρου. (p. 22¹⁴⁻¹⁶)

2. De Leonis origine

Λέων ὁ μέγας τῷ γένει Θραξ, τριβούνος τῆν ἀξίαν, ὁ μὲν ἐλ, ὁ ἐστὶ κατὰ Ῥωμαίους σφεθέως, ἀνηγορεύθη ἐπὶ τῆς συγκλήτου, σφεθέως ἐπὶ τοῦ ἀνατολίου πατριάρχου ἐν τῷ τριβουναλίῳ. ἐπὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἤρχθη τὸ λείψανον τῆς ἁγίας μάργουρας Ἀναστασίας ἐν τοῦ Στεφάνου, καὶ κατετέθη ἐν τῷ ναοτοσίῳ αὐτῆς ἐν τοῖς Δομνίου. (p. 23⁹⁻¹⁴)

БРЮКСЕЛСКА ХРОНИКА

1. Произходът на Маркиан

Маркиан¹, по род илириец, по длъжност трибун², бил провъзгласен за император от сената и увенчан от патриарх Анатолий³ в трибуналия⁴ на Кампа⁵.

2. Произходът на Лъв I

Лъв Стари⁶, Макелът, което у римляните значи „убиец“, пород тракиец, по чин трибун, бил провъзгласен [за император] от сената и увенчан от същия патриарх Анатолий в трибуналия. През неговото царуване мощите на светата мъченица Анастасия били пренесени от Сирмиум⁷ и положени в мартириума⁸ ѝ, в квартала Домний⁹.

¹ Византийски император (450—457). ² Трибунът е командувал военна част от около 400 души. Срв. L. Bréhier, *Les institutions*, p. 342. ³ Цариградски патриарх (449—458). ⁴ Място, където се събирали войските и били провъзгласявани императорите, вероятно при дн. с. Бакъркьой [старото Макрикьой] на Мраморно море, югоизточно от Цариград. Срв. R. Janin, *Constantinople byzantine*, Paris 1950, p. 412. ⁵ Кампон бил предградие на Цариград, разположено на северозапад от града. ⁶ Лъв I, византийски император. ⁷ Дн. Сремска Митровица. ⁸ Мартириумът бил храм, където са поставяли мощите на мъченици. ⁹ Този квартал се е намирал около Златния рог. Срв. Janin, *op. cit.*, pp. 320—321.

¹⁰ Гръцки извори за българската история, т. VI

3. De Anastasii origine et de rebellione Vitaliani

Ἀναστάσιος ὁ Δίκωρος, ὁ ἀπὸ τοῦ Ἀναρξαίου δορυφόρος, ἐβασίλευσεν ἔτη κζ' μῆνας δ' ὀκτώρους δὲ ἐλέγετο, ὅστις τὸν μὲν ἓνα ὀφθαλμὸν μέλανα εἶχεν, τὸν δὲ ἕτερον γλαυκόν· ἀναγορεύεται δὲ βασιλεὺς ἐπὶ Ἀρεάδῃ τῇς Ἀνγούστῃς, στεφθεὶς ἐπὶ Εὐθυμίου π(α)ράρχου ἐν τῷ καθίσματι τοῦ ἐπιποδρόμου· ὁ αὐτὸς καί τει τὴν κασίτρεα τοῦ ἁγίου Μωκίου ἐπὶ αὐτοῦ Βιτάλιος ὁ Θεῶς ἀντάρας καὶ παραλαβὼν τὴν Θεῶν ἤλθεν εἰς τοῦ Ἀνάπλου πραιπόσιτον· ἀλλὰ ναυμαχίαντος αὐτῷ Μορίνου τοῦ ἐπάρχου μετὰ θείου πυρός, ὁ κατεσκεύασε Πρόκλος ὁ φιλόσοφος, κατέφλεξε τὰς ναὺς τῶν βαρβάρων. (p. 24₄₋₁₃).

4. Iustinus Thrax augustus appellatur

Ἰουστίνος ὁ Θεῶς, κόμης ἐκκουβαδίων, ἀναγορεύθη ἐπὶ τῆς συγκλήτου, στεφθεὶς ἐπὶ Ἰωάννου π(α)ράρχου τοῦ Καπαδόκιου καὶ ἐβασίλευσε ἔτη θ' ἡμέρας κβ'. (p. 24₁₄₋₁₆)

5. Avari in Moesia et Thracia considant

Τῷ δὲ αὐτῷ χρόνῳ ἔφονον οἱ Ἀρῆες ἐκ τῶν ἰδίων καὶ ἤλθον εἰς τὰ μέρη Μωσίας καὶ Σκythίας. (p. 25₁₄₋₁₆)

6. De Aureliani interitu

Ἀυρηλιανὸς ἔτη ε' μῆνας ζ' ὅστις μέλλων καθ' ἡμῶν κατεῖν πόλεμον ἐδολοφονήθη ἐν Κανῷ Φρούριου. (p. 17₂₀₋₃₀)

7. De origine Phocae

Φωκάς ὁ τέτατος ἀναγορεύθη ἐπὶ τοῦ στρατοῦ ἦν δὲ τῷ γένει Θεῶς <ἦ> Καπαδόκης· ἐστεφθη δὲ ἐν τῷ τριβουνάτῳ ἐπὶ Κωνσταντίνῳ π(α)ράρχου. (p. 29₁₂₋₁₄)

3. Происхождение на император Анастасий и бунтът на Виталиан

Анастасий Дикор¹, който произхождал от Дирахим², царувал двадесет и седем години и четири месеца. Наричал се Дикор, понеже едното му око било черно, а другото — синьо. Провъзгласен бил за император от императрица Ариадна³ и увенчан от патриарх Евтимий⁴ на императорския трон в хиподрома Той построил цистерната Свети Мокий⁵. През неговото управление Виталиан Тракиецът⁶ вдигнал [бунт], завладял Тракия и като плячкосвал, дошъл до Анаплус⁷. Но когато епархът Марин⁸ влязъл в морско сражение с него, изгорил корабите на варварите с течен огън⁹, който философът Прокъл измерил.

4. Провъзгласяването на Юстин Тракиец за император

Юстин Тракиецът¹⁰, комес на екскувитите¹¹, бил провъзгласен [за император] от сената и увенчан от патриарх Йоан Кападокиец¹². Царувал девет години и двадесет и два дни.

5. Аварите се поселват в Мизия и Тракия

По същото време аварите избягали от собствените си [земи] и дошли в пределите на Мизия и Скития¹³.

6. Убийството на Аврелиан

Аврелиан¹⁴ [царувал] пет години и седем месеца. Той, като възнамерявал да предизвика война срещу нас¹⁵, бил убит с измама в Кенофрурион.

7. За произхода на император Фока

Узурпаторът Фока¹⁶ бил провъзгласен за император от войската. По род бил тракиец или кападокиец. Той бил увенчан в трибуналия от патриарх Кириак¹⁷. Царувал седем години, десет месеца и двадесет дни.

¹ Анастасий I, византийски император (491—518). ² Дн. Драч. ³ Съпруга на император Зенон (474—491), която след това се омъжила за император Анастасий. ⁴ Цариградски патриарх (489—495). ⁵ Тази цистерна се е намирала в западната част на Цариград, в квартала Свети Мокий. Срв. Janin, op. cit., p. 364. ⁶ Византийски полководец, който вдигнал бунт срещу император Анастасий I през 513/4 г. За подробности вж. Ю. Кулаковски, История Византии, т. I, стр. 479. Височина ⁷ на европейския бряг на Босфора, дн. Арнаутово. Срв. Janin, op. cit., pp. 426—427. ⁸ Съветник на Анастасий I, назначен за началник на флотата по време на бунта на Виталиан. ⁹ Т. нар. „мидийски“ или „гръцки“ огън бил изнамерен според някои от философа Прокъл (ок. 410—485). ¹⁰ Юстин I, византийски император (518—527). ¹¹ Началник на дворцовата гвардия. Срв. Bréhier, op. cit., p. 336. ¹² Йоан II Кападокиец (518—520). ¹³ Първото пратеничество на аварите се явява в Цариград в 558 г. Срв. Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 70. ¹⁴ Римски император (270—275). ¹⁵ Той е бил убит при станцията Кенофрурион (дн. Синекли), когато в същност се отправял на поход срещу персите. Срв. ЛИБИ, I, стр. 73. ¹⁶ Византийски император (602—610). ¹⁷ Цариградски патриарх (595—606).

8. De Leone Armenio augusto et de Thomae Slavici rebellione

Λέων ὁ Ἀρμένιος <ὁ> καὶ πατριάρχης, ὁ τὰς ἁγίας εἰκόνas εἰδὼs Βάρδα πατριάρχου, ἀνηγορεύθη ἐπὶ τοῦ περιλειψθέντος στρατοῦ, καὶ εἰσελθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐστεφάνη ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἐπὶ Νικηφόρου πατριάρχου· εἰσευγε δὲ οὖν τῷ αὐτῷ πατριάρχει Συμβάσιον τὸν υἱὸν αὐτοῦ, μετακαλέσας αὐτὸν Κωνσταντίνου· εἰσελθόντες δὲ τῶν σχολῶν οἱ νόμιμοι κατέσφαξαν αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ βασιλεὺς δὲ ἔτι ζ' μηνὸς ε' ἡμέρας ζ' ἐπὶ ταύτῃ θανάτῳ ὁ ἀντάγων δ' Ἀμωρεσιῶς μετὰ σκόλον καὶ δυναστείας Ἰσπανῶν παρεκάλει τῇ πόλει ἔτι γ'. καὶ μετὸν τὴν τοῦ βασιλέως δυναστείαν φηγὸς ὤχετο εἰς Ἀρκαδιοπόλιν καὶ πολιορκηθεὶς ἐν ζ' μηνὶ ἐπὶ τοῦ βασιλέως καὶ προσδοκῆς ἐπὶ τῶν συμμοσιῶν αὐτοῦ, τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν στερεηθεὶς καὶ κρεμασθεὶς ἐπὶ ἐύλου, ἀπηλλάρη τοῦ ζῆν. (pp. 32₂₅—33₃₀)

9. Avari Constantinopolim oppugnant

Ἡράκλειος ἀνηγορεύθη ἐπὶ τοῦ στρατοῦ ἐν Ἀφρικῇ· ἐκεῖσε γὰρ ἦν στρατηγὸς καὶ παραγεγόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐστεφάνη ἐπὶ Σεργίου π(α)τριάρχου· ἐπὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἦλθε Σάββας ὁ στρατηγὸς Περωτῶν μετὰ δυνάμειs πολλῆς ἐν Χαλκηδόνι προσδεῖον πάσαι τῇ τῶν Ῥωμαίων γῆν· ὁμοίως καὶ ὁ χιρῆνος τῶν Ἀβάρων ἦλθεν εἰς τὴν χερσὶς πόρτης καὶ ἐκαθέσθη τετραμαχῶν τὴν πόλιν. (p. 29₁₈₋₂₁)

10. Iustinianus auxilio Terbellis regnum suum recuperat

Ἰουστινιανὸς τὸ δεύτερον ὁ ξυλάμηντος, λαβὼν γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ χαρῖνου Χαζάρου· ἔλθων εἰς Βουλγαρίαν καὶ προσλαβόμενος Τέλβερν, τὸν ἀρχηγὸν Βουλγαρίας, ἔρχεται μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν χερσὶς πόρτης, καὶ δὸς πάσα τῷ Τέλβερν παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ἀναίρει τοὺς δύο τυχόντας τῶν τε Δεόντων καὶ Ἀψιμαρῶν καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐβασίλευσε δὲ ἔτι ε'. (p. 30₁₇₋₂₃)

8. За император Лъв Арменец и за въстанието на Тома Славянин

Лъв Арменец грешникът, който свалял светите икони, син на патриций Варда, бил провъзгласен за император от оцелялата войска и като влязъл в Константинопол, бил увенчан в света София от патриарх Никифор¹. Заедно със същия патриарх увенчал сина си Симватий, като го нареклъ Константин. Влезлите обаче комеси на схолите² го убили в църквата. Той бил император седем години, пет месеца и седем дни. По това време бунтовникът Тома Аморецъ³ с флота и голяма конница останал при столицата три години. И като узнал силата на императора, избягал в Аркадиопол⁴. Там, обсаждан седем месеца от императора и предаден от съзаклятниците си, бил лишен от краката и ръцете и повесен на дърво, умрял.

9. Авари обсаждат Цариград

Ираклий⁵ бил провъзгласен [за император] от войската в Африка, защото той бил там стратег. Като дошъл в Цариград, бил коронясан от патриарх Сергий⁶. По времето на царуването му военачалникът на персите Сарвараз пристигнал с голяма войска в Халкедон⁷, като оплячкосал цялата ромейска земя. Също така и аварският хаган дошъл до Златната врата⁸ и започнал да обсажда града⁹.

10. Юстиниан II отново взема властта с помощта на Тервел

Император Юстиниан Ринотмет¹⁰ за втори път, като взел за жена дъщерята на хазарския хаган, дошъл в България, взел със себе си Тервел¹¹, вожда на българите, пристигнал заедно с него до Златната врата и като дал дарове на Тервел, завладял царството си, погубил двамата узурпатори Леонтий¹² и Апсимар¹³ и мнозина други. Царувал шест години.

¹ Цариградски патриарх (806—815). За него срв. ГИБЛ, III, стр. 290 сл. ² Т. е. началници на схолите. Срв. тук стр. 129, бел. 47/48.

³ През 821 г. византийският пълководец Тома Славянин, вдигнал бунт в Мала Азия против император Михаил II (820—829). Бунтът се превърнал в мощно движение на византийската градска и селска беднота против господстващата феодална класа. Главна движеща сила на въстанието били селяните. За това въстание вж. Е. З. Липшиц, Восстание Фомы Славянина и византийское крестьянство на грани VIII—IX в., ВДИ (1939), кн. 1, стр. 352—355; М. Рајковић, О порекло Томе, воје устанка 821—823, Сборник радова, кн. XXVI, Византолошки институт, кн. 2, 1953, стр. 33—38. Според А. Василев, Byzance et les Arabes, I, Bruxelles 1935, p. 30, въстанието започнало в 820 г. Срв. А. П. Каждан, Деревня и город Византии, Москва 1960, стр. 350, бел. 6.

⁴ Дн. Люлебургас. ⁵ Византийски император (610—641). ⁶ Цариградски патриарх (610—639).

⁷ Халкедон — дн. Кадъкьой на малоазийския бряг на Босфора срещу Цариград. ⁸ Златната врата се намирала в югозападната част на Теодосиевата стена и водела направо към т. нар. Меза или „Средна улица“. Срв. Јанin, op. cit., p. 309.

⁹ Касае се за обсадата на Цариград от авари, перси и славяни през лятото на 626 г. Срв. ГИБЛ, III, стр. 41 сл. ¹⁰ Юстиниан II, византийски император. ¹¹ Български хан (701—718). ¹² Византийски император (695—698). ¹³ Пълководецът Апсимар като византийски император се наричал Тиберий III (688—705).

11. *Constantinus Copronymus contra Bulgaros bellum gerit*

Κωνσταντίνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Κοπρόνυμος ἐκράτησε τῆς βασιλείας ἐπιβουλανθεὶς δὲ ἐπὶ τοῦ ἰδίου γαμβροῦ ἐνεδύθη τὰ θέματα, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει ἐτύφλωσεν αὐτὸν ἀπεκεφάλισε δὲ καὶ τὸν π(α)τριάρχην Κωνσταντινουπόλεως οὕτως ἐτάταξε τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐπέστρεψε πόλεις πολλὰς τῶν Σαραρῶν. (p. 31₂₂₋₂₃)

12. *De clade Nicephori in angustis Bulgariae*

Νεμφόρος ἀναγορεύεται βασιλεὺς ἐπὶ τῆς συγκλήτου στεφθεὶς ἐπὶ Ταρασίου π(α)τριάρχου· ἐξώρισε δὲ τὴν αὐτὴν Εἰρήνην ἐν Ἀθήναις ἡμῶν καὶ ἐν τῷ πλοίῳ ἐτελεύτησεν. Ἀναγορεύει δὲ Σταυράκιον τὸν υἱὸν αὐτοῦ στέφας αὐτὸν ἅμα τῷ πατριάρχῃ Ταρασίῳ· οὕτως εἰσελθὼν ἐν Βουλγαρίᾳ μετὰ δυνάμεως πολλῆς μετὰ πάντων ἐκείσε τελευτῇ βασιλεύσας ἔτη ι' ἢ μῆνας θ'. (p. 32₁₃₋₁₈)

13. *Crimus Romanos profligat*

Μιχαὴλ ὁ Κουροπυλάτης ἀναγορεύεται βασιλεὺς στεφθεὶς ἐπὶ Νεμφόρου π(α)τριάρχου· ἀναγορεύει δὲ καὶ Θεοφίλακτον τὸν υἱὸν αὐτοῦ, στέφας σὺν τῷ αὐτῷ πατριάρχῃ στεφανομενέως δὲ πόμπῃ καὶ συμβολῶν Κρομίῳ, τῷ ἄρχοντι Βουλγαρίας, ἔφυγε διασωθεὶς μετὰ ὀλιγοσύνῃ πάντων ἐν τῇ πόλει βασιλεύσας ἔτος ἐν μῆνας ζ' ἡμέρας ζ'. (p. 32₂₀₋₂₂)

14. *Basilius contra Bulgaros bellum gerit*

Βασίλειος ὁ νεὸς ὁ Βουλγαροκτόνος πορφυρογέννητος καὶ τροπαιοῦχος, αὐτοκράτωρ ὢν καὶ φιλόχρηστος, πολλὰ κατεργασάμενος κατὰ τοῦ Βουλγαρίου ἔθρους ἐν δὲ καὶ κατὰ ἑτέρον πολλῶν τροπαία καὶ νίκας βασιλεύων σὺν Κωνσταντίνῳ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἔτη ι'. (p. 34₁₆₋₂₀)

11. *Константин V Копроним воюва срещу българите*

Неговият¹ син Константин Копроним завзел царската власт. Понеже му бил устроен заговор от собствения му зет², той вторъжил темите, влязъл в столицата, ослепил [зет си] и обезглавил цариградския патриарх³. Той сразил България⁴ и опустошил много градове на сарацините.

12. *Поражението на Никифор в България*

Никифор⁵ бил провъзгласен за император от сената и увенчан от патриарх Тарасий. Той заточил споменатата Ирина в Атина⁶, която умряла [по пътя] в кораба. [Никифор] провъзгласил [за император] сина си Ставракий, като го увенчал заедно с патриарх Тарасий. Никифор, като нахлул в България с голяма войска, загинал там заедно с всички⁷. Царувал осем години и девет месеца.

13. *Крум разбива византийците*

Куропалатът⁸ Михаил⁹ бил провъзгласен за император и бил увенчан от патриарх Никифор¹⁰. Провъзгласил сина си Теофилакт [за съимператор], като заедно със самия патриарх го увенчал. Той събрал твърде много войски и влязъл в сражение с Крум, вожд на българите, но избягал и се спасил с твърде малко на брой хора в столицата. Царувал 1 година, 7 месеца и 7 дни.

14. *Василий II воюва срещу българите*

Василий Млади Българоубиец¹¹ багренородни и победоносец, войнолюбец и златолюбец, като извършил много подвизи и спечелил много трофеи и победи срещу българския народ, а освен това срещу мнозина други, царувал заедно с брат си Константин¹² петдесет години.

¹ Т. е. на Лъв III Исавър. ² Става дума за военачалника Артавазд, който бил женен за сестрата на Константин Копроним. Артавазд вдигнал бунт в 743 г. против императора и успял да влезе в Цариград. Наскоро след това обаче той бил разбит в едно сражение, като по този начин били осуетени надеждите му да заеме престола. ³ Цариградският патриарх Анастасий (730—753). ⁴ Тук се имат пред вид походите, които Константин Копроним предприел срещу България с цел да я покори. За подробности срв. *Златарски*, История, I, стр. 201—234. ⁵ Никифор I Геник, византийски император (802—811). ⁶ Според други извори императрица Ирина била заточена от Никифор на остров Лесбос, където умряла през 803 г. Срв. *Ф. Успенский*, История Византии, II, Ленинград 1927, стр. 220. ⁷ Има се пред вид поражението и гибелта на Никифор I в България през 811 г. ⁸ Куропалатът от VI до IX в. бил началник на дворецките войски. По-късно само титла. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 96. ⁹ Византийският император Михаил I Рангав (811—813). ¹⁰ Цариградски патриарх (ок. 792—814). ¹¹ Т. е. Василий II. ¹² Константин VIII, византийски император, царувал самостоятелно от 1025 до 1028 г.

Х. ЖИТИЕ НА ЙОАН НОВИ ТРАКИЙСКИ

Житието на Йоан Нови е написано от неизвестен автор през XI в. Предполага се, че Йоан Нови е живял през X или XI в. В житието има едно твърде общо споменаване за българите във връзка с войните между България и Византия от края на X и началото на XI в.

РЪКОПИСИ: V—Cod. Vindob. philosoph. gr. 95 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: Acta Sanctorum, Novembris IV. Bruxellis 1925, p. 679.

КНИЖНИНА: Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 567.

VITA IOANNIS IUNIORIS THRACIAE

De Basilio Bulgaroetono appellato

1. Λέγειν μὲν ἐπὶ Θράκης ὑπερόχως τῆς με-
τιόδος ἐν πόλει παρ' Ἐβρον μολ' ἐγγιστα ῥέοντι
(Διδυμοτείχων ἢ πόλιν ὀνομαζομένην) καὶ τοίνυν κοινή
δὴ τῆν, ἣ τὰ πρῶτα τῶν κατ' αὐτὴν, παπουιέτω
τὴν οἰκίαν, οἷα εἰς, συνήθειαι μοι πλεῖστοι τῶν
μοναχῶν γίνονται, καὶ οἷα ὡς ἐπειθ' οἱ κατ' αὐτὴν
μόνον, ἀλλ' οἱ καὶ τὰς τῆδ' ἄλλας μονὰς ἐκώκουν
συνγυρόμενοι δ' οἱ ἄνδρες ἐμοί· ἐπὶ πλεῖστον ὥς
ὡν ἀμείνι συνήθειαι γινόμενοι, καὶ τοῖς ἐμοῖς ἀλγυ-
νοῖς συνδυαζόμενοι φιλανθρωπικῶς καὶ τῇ συμπε-
σοῦσιν μοι νόσῳ μάλιστα πάσχοντες, καὶ κάμνουν
πρὸς ἐκκοπήν τῶν, ἢ, τι παρ' ἡν οἱ οἱ εἶεν,
αἰετοῦμενοι πρόηται, παρηγοία λατῶν ἐντεῖθεν
ἀξιοῦσι πρὸς με χρῆσθαι καὶ δὴν ἐνταῦθα
„Ἀλλὰ οὐ γὰρ πολλὴ (ἡμεῖς) ζωνὴν σχολὴν εἶναι
εἶναι, βέλτεσι ὡς ἴσως δεύουσιν καὶ πρὸς αὐτοῦ,
πρὸς ἐκφορῶν εὐ μάλιστ' ἐκινημένοι τῶν κατ'
ἡμᾶς ἀνδρῶν μακαρίων καὶ τοῖς ἐκ μακροῦ γὰρ τέως
Χριστοῦ δοῦλοι καὶ ἐπιχθόνιοι οὗδ' ἐστὶν ἐνταῦθα,
ἀνδρῶν ἐκείνους ὅτις καὶ ὡν πολλὰ τὰ κλέα
καὶ πολλὰς ἐν θυμῷ καὶ κατὰ νόσον χαλεπὴν
ισχυρὸς, μολ' ἐπίδηλον πολλοῖς κάμνουν ἐκείνοι
ἐκκαλυπόμενοι, καὶ τοῦτο σιγήσας ἐπὶ πολλοῖς

ЖИТИЕ НА ЙОАН ТРАКИЙСКИ

За Василіи, наречен Българоубица

1 Аз пребивавах в Тракия извън пределите на родината си, в град край твърде близко течащия Хеброс¹ (градът се наричаше Дидимотикон²). И наистина, като се заселих в някакъв манастир, който стоеше на първо място измежду другите манастири край него, твърде голям брой, както е редно, от монасите ми станаха близки и после не само [монасите] от тоя манастир, но и онези, които обитаваха и други манастири там. Тези мъже се сближиха с мен твърде много, като че ли наистина ми бяха другари, съчувстваха човешки на моите страдания и ми състрадаваха твърде много, когато ме сполетяваше болест, и като желасха да проявяват всякаква грижа, каквато биха могли [да проявят], решиха за-напред да се отнасят с мен откровено. А някои от тях казваха: „Но ти сега имаш много свободно време, може би най-добре би направил и за себе си, ако отидеш за благословия при този благочестив измежду нас мъж. Той принадлежи от край време и досега към рабите и служителите Христови, към онези свети мъже, които са извършили много подвизи. [Той] е велик [в извършването] на чудеса и силен срещу тежки болести, което всеки път е било твърде явно за мнозина страданици, които са [го] призовали; и на това често мнозина от нас са свидетели.

¹ Дн. р. Марица.   ² Дн. Димотика.

ἡμῖν αἰγνυσαί. Ἰωάννης δὲ ὄνομα νέος, μὴ πάντοι
τῶν χρόνων πόρρω τοῖς ἀσκητικοῖς οὕτοισι πόντοις
διαφερόντως ἐνδράσας ἐνθάδε τοῖς κατ' ἡμᾶς
τοῖσδε τόποις ὅτι μάλιστα ἔγγιστα τῇ πόλει, καὶ κατ'
ἐκείνους ἄρα τοὺς πόντους καὶ διαβολήτους θαυμαστῇ
καὶ μακρῇ τῇ μνημῇ, τῶν χρόνων μὲν ἐκείνων, ὅτε
Βασίλειος αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ἐπὶ τῶν σκήπτρων
ὄν νομιδῇ κατὰ Βουλγάρων ἡρίστευε, παρὰ τοσοῦ-
τον ἀμέλει κρείτιστα, παρ' ὅσον καὶ παροπνύειν ἐν-
τεῖθεν εὐρέσθαι τὸν ἐπ' αὐτῶν τροπαῖων. (p. 679,
B—E)

Този се нарича Йоан Нови и до немного
отдавна се трудеше по различен начин в тези
аскетически подвизи там, в тези наши места,
твърде близки до града, подобно на онези
мъже, прочути с чудната си и велика памет,
в ония именно времена, когато Василий, който
държеше императорската власт над ромеите,
се отличи усърдно срещу българите, и то
толкова блестящо, че получи оттогава про-
звище¹ заради победите си срещу тях.

¹ Става дума за византийския император Василий II, който спечелил прозвището „Българоубиец“ поради това, че ослепил 14 хиляди български войници след битката при Беласица през 1014 г.

XI. ЙОАН МАВРОПУС

Йоан Мавропус се смята за един от видните книжовници и църковни проповедници от XI в. Към 1047 г. той бил назначен за митрополит на Евхяита. Две от неговите речи се отнасят до исторически събития, станали в българските земи към средата на XI в. В едно от тия слова, държано на 29 декември 1047 г., той засяга бунта на Лъв Торник, който през септември на същата година се бил провъзгласил за император в Одрин. Единствен Йоан Мавропус говори за участието на български отреди в императорската войска, която потушила бунта. На 23 април 1049 г. Йоан Мавропус отправил похвално слово към св. Георги, в което се дават сведения за съдбата на печенезите, които, предводителствувани от Тирах, нахлули в българските земи през зимата на 1048—1049 г. В словото се разкрива и отношението на византийското правителство към тях.

РЪКОПИС: Cod. Vatic. gr. 676 (XI s.).

ИЗДАНИЯ: *Iohannis Euchaitorum metropolitae* Quae in codice Vaticano graeco 676 supersunt, J. Boffig . . . descripsit, Paulus de Lagarde . . . edidit, Göttingae 1882, pp. 142—147, 178—192; срв. *ibidem*, VII, p. 224 (=Abhandlungen d. hist. — philol. Classe der k. Gesellschaft d. Wiss. in Göttingen XXVIII, 1881).

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 171—172, 740—741. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 334—335. — *Ив. Дуйчев*, Проучвания върху българското средновековие, СБАН, кн. XLI — 1, София, 1945, стр. 30—34: VI. Бунтът на Лъв Торника, българите и печенезите; стр. 35—39: VII. Нахлуването на печенежкия вожд Тирах в България през 1048/9 г. — *R. Schütte*, Der Aufstand des Leo Tornikios im Jahre 1047. Eine Studie zur byzantinischen Geschichte des 11. Jahrhunderts, VII. Jahresbericht des k. Gymnasiums zu Plauen i. V. auf das Schuljahr 1895—1896, Plauen i. V. 1896, pp. 1—32. — *Н. Скабаланович*, Византийское государство и церковь в XI веке, СПб 1884, стр. VIII—XI. — *В. Г. Васильевский*: ЖМНП, ССХХII, август 1882, стр. 388—400. — *А. П. Кавъдан*, Йоанн Мавропол. печенег и русские в середине XI в. Сборник радова Визант. института, VIII. 1 (1963), стр. 177—184.

IOANNIS MAUROP

ORATIONES

I. *Ἰωάννης τοῦ ἁγιοπάτριος μητροπολίτου Εὐχαιτῶν λόγος εἰς τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ μεγάλου τροπαιοφόρου καὶ τὴν νῦν γενομένην ἐπὶ ταῖς βασιβόροις θρασυμουχίαις.*

182. — — — *Τίς γὰρ ἂν οὐκ ἂν εἰποιτὴν περὶ τὸ κράτος ἐν μέντοι τοῦ θεοῦ τῶν δυνάμεων τὰς κατὰ τὴν βασιβόρον νίκας ἡμῶν ἐξ οὐρανοῦ χορηγεῖν, οὐ κατὰ μίαν καὶ δύο μικρολόγως ἀρεθισμένους, ἀλλὰ συνεχεῖς καὶ ἀθρόους παρ' αὐτοῦ φιλοπονοῦ-*

ЙОАН МАВРОПУС

СЛОВА

I. *Слово в деня на паметта на великия победоносец¹ и по случай станалото сега чудо с варварите*

182. — — — Кой прочее не би казал, че благоволенieto спрямо държавата на бога на силите не ни е дарило от небето победите над варварите, които победи не са една или две, но ни биват от него щедро дарявани често изобилно, от една страна, така бързо

¹ Т. е. св. Георги Кападокийски, в чийто ден (ст. ст.) 23. IV. 1049 г. е произнесено словото.

μένος, οὕτω μὲν ταχὺ καὶ βραδέως, οὕτω δὲ ἀπίστως καὶ παραδόξως, ὥς καὶ τεράτῳ διόλῳ εἶναι (τοῦτο διὰ τὸ ἀδόκιμον) τὴν κατορθύσαν ἅπαντα δύναμιν.

Πῶς ἂν τις τοῦτων καθ' ἑαυτὸν ἐπαράμεινεν λόγῳ; πῶς μετρήσει τὸ ἀπειρον; πῶς ἐξομολογήσεται τὸ ἀνυπόμεινον; ἀνιπολὴ καὶ δύσας μοδάτισσα, ἄρκτος ἕμια καὶ μεσημβρία πᾶσι γὰρ γνωστὰ γέγονε τοῦ κόσμου τοῖς πέρασιν καὶ τοῦ θεοῦ μεγαλείῳ, καὶ τοῦ δυνατοῦ τὴν ἀήτητον ἰσχὺν καὶ ἀήτητον τὰ ἔθνη πάντα κηρύττει, τῷ τῆς εὐσεβεῖς βασιλείας καὶ φιλοanthρωπιότητος ζυγῷ τὰ μὲν ἐπολύφροντα, τὰ δὲ προσδοκώμενα, τὰ δὲ προσδοκώμενα. — — — ὁ δὲ βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος καὶ τοὺς ποταμοὺς ἐπιφυλάττει τὸν περὶ αὐτὸν κρατεῖ, καὶ τὰ πρὶν ἀκαταστάτα καὶ ἄτακτα ὅλως, πρὸς ὃ τοὺς ἀνηντίους εἶχε πολέμους ἡ Ῥωμαιοὶν ἡγεμονία, νῦν ἐπὶ αὐτῆς ἐστὶν εἰσὶν αὐτοπολεμεῖν τε καὶ κοδινεύειν.

Καὶ τὰ μὲν ἐκείθεν τοιαῦτα, τὰ δ' ἐκείθεν πάλιν ὁποῖα; βουβαρεῖα μὲν καὶ ἡμίσητα πολλὰ καὶ πολλὰς καταδραμεῖν ἡσυχαιότερον τὰ πρὸς δέον ἐπιχειροῦντων, τὸ δὲ τοῦτων τέλος οὐδὲν ἢ ἐπαύσιον ἐνδοσπορὸς καὶ δουλείας ὁμολογία μετὰ τὸ γινώσκειν τὸν κρατοῦντα καὶ φανερόντος πιστεύοντι θεομαχεῖν τοὺς ἀνυπότακτους τῇ τοῦτον δεσποτείᾳ καὶ βασιλείᾳ. διὰ τοῦτο κἀντεῦθεν ἐπαγγελλόμενων πάντες ταχύνονται, καὶ βασιλεῖς ἔθνων ἔχονται πολλοὶ αἰχμάλωτοι, οἱ δὲ καὶ προστρέχουσι ποσὶν αὐτομάτως, χωρὶς ὅλας παραδιδόντες καὶ ἐξουσιάζονται πόλεων καὶ προσόδων καὶ φόρων, καὶ τῇ πάντων κρατούσῃ βωμολαχῇ δυναστείᾳ καὶ τὰς ἐκείνων προσπαθύντες καὶ ἅπαν ὑπακούουσιν πειλάττει ποταμῶν ξένητα.

Ὡς ἂν δὲ τὰλλα παρὰ τὸ πᾶν μάλιστα πρόσφατον καὶ νέον θαυμάσιον τὸν θεοῦ τεραστίων, τίνες οὕτω καὶ ποῖον οἱ ἀλλογενεῖς καὶ ξενοφάντοι; τίς ἀλλόκοτον ὄντα καὶ φρενὸς θηριώδεις καὶ σχηματῶν ἄπειρον θέων οὕτω παραδόξως ἡμέτερος καὶ πρὸς τὸ ἀνθρωπινότερον ἡμεῖς, μεταποιῶντες ἀθρόον; τίς λαὸν τῷ κρείττονι, ὃν οὐκ ἔγνω, προσείργει; τίς εἰσέρχεται ἐνδοσπορὸς ἐκκλησίας καὶ πόλεως τοὺς ἐχθρούς θεοῦ τε καὶ βασιλέως; οὕτω (δοτε γὰρ τῷ λόγῳ περὶ αὐτῶν ἔπειν τι διὰ βραχέων) ἔθνος μὲν ἦσαν ἄπειρον, ἔπειν ἔπειντες ἵστε, ἔθνος ἄσεβες τε καὶ ἄνομοι; Σκάρθαι τὸ γένος, ρομάδες τὸν βίον, ἀπηρωμαίνονται τὸ ἥθος, βδελυροὶ καὶ ἀκάθαρτοι τὴν τροφὴν καὶ τὴν διαίταν, τὰλλα μὲν (ὥς ἂν εἴποι τις) οὐδενὸς ἄνθρωπος ἡγεῖται, οὐ λόγον,

и скоро, от друга, така невероятно и неочаквано, щото и за слепия според подумката да бѣде явна силата, която се разпорежда с всичко.

Как би могъл човек да разкаже със словото си всичко подробно? Как би измерил неизмеримото? Как би изброил неизброимото? Нека възкликне изток и запад, север и юг — защото по всички крайнини на света станаха известни великите божии дела и всички народи възвестяват несломимата и непобедима мощ на силния [бог], като едни от тях се прекланят пред ярема на благочестивото и пречовеколюбиво царство, други идат [към него], трети пък [го] очакват — — —. А нашият император¹, като е преминал и реките, вече овладява и онова, що лежи и отвъд, и онези оръжия, които по-рано бяха неовладяеми и непобедими, против които ромейската държава води нескончаеми войни, те сега са готови да се бият и да се излагат на опасност за нея.

Такива са делата там, а тук пък какви са? Многобройни раздвижвания на варвари, които често опитвали грабителски да пребродят земите на Запад, но краят им е само договорно подчинение и съгласие да робуват, след като познаят кой е по-мощният, и явно признаят, че онези, които се противопоставят на неговото господство и царство, се борят против бога. Поради това нозе на благовестители бързат оттам и от много места биват довеждани като пленници царе на племена, а някои притичват и доброволно, като предават цели области и изоставят и градове, и доходи, и данъци, и присъединяват и своите народи към ромейската държава, която владее всичко, както теченията на реките [се вливат] в морето.

Пропускайки другите неща, аз ще изразя удивлението си от най-последното и ново измежду божияте чудеса. Кой са и отгде са тези инопленици и чуждоезичници, кой ги преобрази напълно, като неочаквано укроти чудовищния вид, зверските души и неприятния изглед на образите им и ги превърна в нещо по-човечно? Кой приведе към господа народ, който не го познаваше? Кой въведе в църква и в град враговете на бога и на царя? Те — позволете на словото да каже нещо накратко за тях — бяха народ неверен², когото всички познавате, народ нечестив и беззаконен, скити по род, скитници по начин на живот, диви по нрав, отвратителни и мръсни по живеене и начин на съществуване, иначе — както би рекъл някой —

¹ Константин IX Мономах. ² Става дума за печенегите. Общо за събитията вж. Дуйчев, Проучвания, стр. 35.

οὐ νόμον, οὐ θρησκείαν εἰδότες, οὐδὲν πολιτείας
 τρόπῳ σιαιοῦντες, οὐδὲν πρὸς ὁμόνοιαν δευσι-
 σκευόμενοι, κακοεργῆσαι δὲ χώραν καὶ καταδρα-
 μεῖν αὐφνιδίως καὶ τὰ ἐν ποσὶ λείαν θέσθαι καὶ
 μαχαίρας ἔργον ποιῆσαι μνηρόνους χειρὶ τὸ παρεμ-
 πεδὸν αἰατὶς ἑπαῖξ πάντων εὐφροσύναισι καὶ δεινό-
 τατος οἴκῳ γούν καὶ τῇν χώραν ἐκ ληστείας
 ἐκλήσαντο, ἥν κατέργουν εἰς δεῦρο, ἀσθενεστέροις
 ὄντας τοὺς ἀνιόντες οἰκήτορας ἐξελίσσαντες, ἐρῶς
 οὐ μωρὰς τινὲς τοῖς πάλαι κρατοῦσαν ἐδέξατο προ-
 ματεῖας, ἀλλ' ἥν ὁ πρὸς αὐτοὺς πόλεμος ἄπαρος
 ἀεὶ καὶ ἡμίχματος, κλεπτόντων εὐκαίρως τὰς ἐπι-
 δρομαὶς τῶν βαρβάρων, εὐκαιρότερον δὲ τῇν ἐαυτῶν
 φηγῆν καὶ ἀπόδρασαν, καὶ καταδουμένων ἐν οἴκῳ
 ὥσπερ βατράχων εἰς ἕλη πον καὶ κίπας καὶ τέλ-
 ματα, καὶ νῦν δὲ πολλοὺς ἐπέδρασαν τὸν Ἰστρον
 διαβαλόντες, ὃς αὐτοὺς ἀντιπῆρας εἶχε προσοίκους,
 τῇν ἡμετέρων κακῶσαι πού γὰρ ἥδεσαν ὠφελῶσαι
 θηρία μᾶλλον ἢ ἀνθρώπους τὸ νῦν ἐνταῦθα κατέχον,
 καὶ οὐ τὸ κράτος οἷς ἀνθρώπων ἐν, ἀλλ' ἐκ θεοῦ
 τε καὶ θεῶν καὶ τοῦ κακῶς πεθεῖν ὑψηλότερον;
 τὰς μὲν οὖν ἄλλας τοῦτων ἐξόδοις εἰς οὐδὲν ἢ
 μικρόν τι πάνν καὶν ἀποσηκιστοῦσας ἀνέκαστε
 ταχὺ καὶ συντέλεσεν ἡ βασιλέως προμήθεια, τῇν
 ἐξ ὕψους ἔχουσα συμμαχίαν, τῇν ἐσχάτην δὲ ταύτην
 καθ' ἡμῶν ἔλασεν ἢ μᾶλλον ἀπέλασας ὥς λόγος
 τῶν οἴκοι — οὐκ οἶδα τί ποτε γήσω, πότερον
 αὐτῶν ἀδικῶν πρὸς ἄλλους ἢ ἑτέρων μᾶλλον
 πλεονεξίαν ἐπενεχθεῖσαν τοῖσις ἐκ νόχης; τάχα
 δὲ πολὺ βέλτιον θεοτέρας καλεῖν οἰκονομίας ἔργον
 τὸ πρᾶγμα, ἥ τις ἄγε σοφῶς καὶ κυβερνῇ τὰ ἀν-
 θρώπων, δι' ἑτέραν ἑτέρα ἀλέκουσα καὶ τοῖς ἐκ-
 τοῖσις πολλὰς τὰ ἐκαστὰ περσίνουσα, ὃ καὶ ταῦτα
 προδήλως ἐπὶ τοῦτων διανοησόμεναι. οἱ μὲν γὰρ
 ἐπὶ τῇν παμπληθεὶ πάντες ἄμα, τὸν ποταμὸν
 ἀθρόοι περσεύσαντες ἡπειρωθέντα κρηστάλλῳ, καὶ
 τῇν ἀπόβασιν κλέψαντες (ὥσπερ νόμος ἐκείνων) τῇν
 παραποταμὴν ἐκάκωσαν ἐκ μέρους καταδραμόντες.
 ἡ βασιλικὴ δὲ καὶ νῦν οὐκ ἀπερίσταζε πρόνοια,
 ἀλλ' ἐν ἐπλοῖς ἢν παρασχῆμα τὰ Ῥωμαίων σιμα-
 τεύματα, τέως μὲν τόλμης γέμοντι καὶ τῆς πρὸς
 τοὺς βαρβάρους περιτρονήσεως, ἐπεὶ δὲ προσήλθον
 ἐγγυτέρω τῶν πολεμίων, καὶ τὰς ὕψους ἐπέβαλον

недостойни за нищо, незнаещи нито слово,
 нито закон, нито вяра, неподчинени на ни-
 каква държавна урсдба, несвързани в едино-
 мислие чрез никаква връзка, с една дума,
 измежду всички хора най-способни и най-
 сръчни внезапно да нападнат и опустошат
 някоя земя, да оплячкосат онова, що им се
 изпречи по пътя, и да предадат на меч
 това, което попадне в нечестивите им ръце.
 Така прочее те завладяха с разбойничество
 земята, която досега населяват, като проку-
 диха предишните обитатели, които бяха по-
 слаби и спрямо които бе потребна немалко
 грижа от страна на някогашните управници.
 Войната против тях обаче винаги бе трудна
 и тежка, тъй като варварите издебваха удоб-
 ни случаи да нападнат и още по-удобно вре-
 ме, за да бягат и да се оттеглят: те лесно
 потъваха като жаби негде в блатна, дърави
 и застояли води. И сега те често премина-
 ваха, като преброждаха Дунава, отвъд който
 живеят, за да увреждат нашата земя. Защото
 как можеше тези хора, които са по-скоро
 животни, отколкото човеци, да познават това,
 което е тук, и че [ромейската] държава не
 е чонешко дело, но е от бога и е нещо
 божествено, и стои по-високо от това — да
 ѝ се нанесе зло? Прочее императорското
 промишление, ползувайки се от помощ сви-
 ше, бързо пресече и отблъсна другите техни
 нападения, които причиниха съвсем малко
 или никакво зло, обаче за това последно
 нападение или по-скоро отблъскване, както
 казват тукашните хора — не зная що изобщо
 да кажа, дали това беше тяхна неправда
 спрямо други или повече алчност, внушена
 им случайно от други. Може би много по-
 добре е това да се назове дело на боже-
 ствена разпоредба, която води мъдро и упра-
 вява човешките работи — чрез едно изплита
 друго и често постига резултати чрез про-
 тивоположни средства; това тя направи по
 чуден начин явно и тук с тях. Защото те
 всички вкупом нахлуха¹, като преминаха
 заедно пешком втвърдената от лед река,
 стъпиха на брега с изненада, както им е
 обичай, и като нападнаха крайбрежните земи,
 опустошиха части от тях. А императорската
 предвидливост и сега не дремеше, но вед-
 нага ромейските войски, които дотогава бяха
 изпълнени с дързост и с презрение към
 варварите, грабнаха оръжие. Когато обаче
 те пристигнаха по-близо до неприятелите
 и внезапно хвърлиха поглед на [неприятел-

¹ Става дума за нахлуването на печенежкия вожд Тирах и войската му отсам Дунава през зимата 1048/49 г. и проникването му в днешните северозападни земи. Друго мнение вж. у Каздан, Йоанн Мавропул, стр. 12 сл.

ἐξαίφνης τῷ στρατοπέδῳ, θύμῳ δὲ καὶ δέοντες πρὸς τὴν θείαν ἐπιλήσθησαν· αὐτὸς γὰρ ἐγίνετο ἐξ ὀφθαλμοῦ οὐδ' ἀρετῆς τὸ πλῆθος περιελατὼν, ἀλλὰ πάντας ἐκόλλησε τὰς ὁρμὰς ἢ στρατῶν, πρὸς τι μῆκος ὁδοῦ καὶ πλάτος ἐκτεταμένη καὶ ὡς ἄλλη τις ἡμῖος ἐπιτεταμένη τῷ ποταμῷ ἦν οὗν ὁ κίνδυνος δευρὸς τοῖς στρατεύμασι, οὐχ ὅτι μόνον ἄλλοι συρρίγνουσιν πολλοὺς ἀπὸ τοῦ ἐμὲλλον, ἀλλ' οὕτως καὶ πρὸς οὗτω θυμολογούντες, οἳ τὴν οἰκῶν μὲν ἵπποισιν ἀπεργάζεσθαι, ἐν ταῖς χερσὶ δὲ τῶν εἰχόντων ἐλάδοντας, ὥστε ἢ πολέμου κρατῶντες τὴν χώραν οὐκ ἔχουσιν ἢ καὶ τὴν δόξαντες μέγα μὲν ἀντιπαθεῖν παρρησιασθῆναι. τίς γὰρ φάσκει θάνατον τοῖς βαρβάρων ὁμότησαν; οἷς καὶ ὅπως ἄλλοι τὴν πρὸς τὴν καὶ ἐξίστανται καὶ ἢ οὐκ ἔχουσιν παρρησιασθῆναι. οἳ μὲν οὖν ἦσαν ἐν τοῖς, καὶ βασιλεὺς παρεσκεύαζεν ἐτέρων βοήθειαν, ὡς ἐλαττωμένων αὐτῶν κατὰ τὰς συμπλοκάς τῶν προτέρων· ἦδη γὰρ πάντες ἐκείνοις συνέστησαν πρὸς τὰς ἐκδρομὰς τῶν βαρβάρων, ἀναβολισμοὶ καὶ ἀντιστάσεις, ἐν αἷς ὑπεροκύντες ἀνιμώτερον εἶχον. ἀλλὰ τίς ὁ διδοὺς ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ πόρου ἐτοίμως; τίς ὁ λείων κλονητὴν ἐσπερώνων τὸ πρὸς; οὗτος ἐπὶ καλοῦντι τῷ βασιλεῖ παρὲν βοήθους, καὶ ὁ στρατὸς δὲ μὲν πλῆθος κατὰ τὴν πολεμικὴν ἐχώρει, καὶ τὰ τῆς θείας αὐτῶν συμμοχλίας ἐφανερῶντο [. . .]. συμβολὴ γὰρ αὐτῶν μεγάλῃ καὶ περὶ τῶν ὅλων ὁρῶν καὶ κατὰ κράτος ὁ στρατὸς τοῦ Χριστοῦ, θαυμασιῶς ὑπερώοντων ἐνταυτοῦ τῷ ἀντι, ὥστε ἦδη καὶ πρότερον ἐπ' ἐκείνου τοῦ πρῶτον χριστιανῶν βασιλέως καὶ τῷ νῦν θεοῦ κρατοῦντι καὶ κλησὶν καὶ τὸ σέβας παρρησιασθῆναι. γίνεται δὲ φάσκει τῶν βαρβάρων πολὺς, καὶ πολλῶν πλείονος φόβος, ὅσον εἰς αὐτοῦσαν τοῖς πρὶν ἀναισθητοῦ καὶ τὸ συμφέρον διδάσκων μετὰ συνεχοῦ τῆς ἀνάγκης. αὐτὰς γὰρ ὡς ἐπὶ τοῖς πρῶτοις βληθέντες τοῖς θυμοῖς ἐξελύθησαν, καὶ τῶν χειρῶν ἀπορρίψαντες τὰ ὅπλα μακρὰν, εἰς ἐκείνους τῶν ἐξέτασαν, καὶ τὴν ἐκπλαγῆσαν τοῦ κράτους βαρβαρικῶς καὶ ἀσώτως ἐξεκαλοῦντο φωναῖς· ἢ δὲ τοσοῦτον ἐτάχυνε καὶ οὕτως αὐτοῖς ἐπὶ ἐλάττω πάντων ἐχρήσατο, ὥστε μετ' ἡμῶν νῦν ἐοικέναι εἰς θάνατον τοῖς θεωμένοις, ἐξ ὁρῶν ὥστε θηρίων εἰς ἡμέρας ἀνθρώπων μεταπλασθέντες, ἐκ τῆς πρὶν ἀμορφίας καὶ ἀσώτως ἐκείνης εἰς τὴν νῦν ὑπερότητα καὶ χάριν μεταβολόντες, τὸ δὲ πάντων λαμπρότερον καὶ μέγιστον εἰς ἐκπληξιν, ἐξ ἀσέβων καὶ ἀπίστων εὐσεβεῖς καὶ πιστοί, ὅσοι μὲν τοῦ λουτροῦ τῆς ἀφθαρσίας τυχόντες διὰ τὴν τοῦ κράτους φιλοθεῖαν καὶ τὴν θείαν φιλοφροσύνην, ἐπ' ἐκείνου δὲ τῷ φανερῶς σημειωθέντες τῆς χάριτος καὶ τὴν μόρφωσιν ταύτην

ската] войска, изпълниха се с удивление и страх пред онова, що видяха: множеството не можеше да се обхване с очи или да се преброи. Защото войската изпълваше целия бряг, разтегната на безгранична дължина и ширина и разпръсната като някакъв друг път край реката. И тъй страшна бе опасността за войската не само защото предстоеше малцина да се сразят с много по-голямо множество, но и защото онези, които бяха се отказали да се завърнат по родните си места, бяха възложили всичките си надежди в ръцете си и така бяха одързостени за борба, че трябваше или като завладеят чрез война страната, да се поселят в нея, или като извършат някакво голямо зло, да не избягнат от наказанието. Защото какъв страх от смъртта имат суровите варвари? За тях и изстреблението е такава шега, както всяко друго просто и лесно нещо. И тъй те се вамираха в това положение и императорът подготви друга помощна войска, тъй като предишните му войски бяха намалели в сраженията. Наистина те вече бяха участвували в някои престрелки и схватки срещу набезите на варварите, в които, показвайки се по-слаби, те бяха паднали духом. Но кой е онзи, който с готовност дава изход в безизходиците? Кой на утрината разсейва риданието от вечерта? Още докато императорът призоваваше, той му се яви на помощ и войската, изпълнена с устрем, се насочи против неприятелите, и веднага се прояви божествена помощ . . . ● Защото отново стана голяма битка и решителна борба и кръстът Христов победи всемощно, като се очерта по чуден начин горе на небето, както вече станало и по-рано при оня първи цар на християните¹, подобен и по име, и по благочестие на този, който сега от бога управлява. И наистина настана голямо изстребление на варварите и още по-голям страх, който накара да се осъзнаят онези, които по-рано не съзнаваха, и който заедно с нуждата ги научи кое е полезно. Веднага прочее, като улучени от някаква мълния, те загубиха смелостта си и захвърляйки далече от себе оръжията, протягаха ръце за умоление и призоваваха милостта на владетеля с варварски и неразбираеми гласове. А тази милост дойде така бързо и им бе оказана така свръх всяка надежда, че сега те, превърнати като от дивни зверове в кротки човече и променени от предишната си уродливост и безразсъдство в сегашната приветливост и любезност, стоят с нас за почуда на

¹ Говори се за Константин I Велики.

καὶ μετασώσῃσιν παρὰ τοῦ κακοποιῶν δεξιόμενοι
πνεύματος· οὕτως οἶδε θεὸς οἰκονομεῖν ἀνθρώποις
τὴν σωτηρίαν, οὕτως ὁ κρῶν τοὺς ἐχθροὺς ἐπι-
κρατήσας ἀνέναντον, ἀκοντὰς σφύζων, ἀγνωστὰς
δοξάζων, μετὰ δωρεῶν καὶ τιμῶν θεογονοῦσαν
διδάσκων· καὶ ἰδοὺ ἔθνος ἕγιον τὸ ἄνομον ἔθνος,
καὶ λαὸς θεοῦ νέος ὁ παλαιὸς τὴν ἀσέβειαν, καὶ
πάντα ἢ πλῆθος τῶν ἐθνῶν ἐνεργός, καὶ πάντα ἢ
πίσις προσθήκη· θαυμαστὴν ἔλαβε, καὶ κατὰ τῶν
περάτων τῆς γῆς τὸ εὐαγγέλιον ἵσχυσε· οὕτω βασι-
λεὺς τοὺς ἀθέους τῷ ἑαυτοῦ προσάγει θεῷ, οὕτως
ἐπιστάσει θεὸς τῷ βασιλεῖ τοὺς ἐχθρούς, καὶ διὰ
πάντων παύσῃσιν τὴν πρὸς αὐτὸν ῥοπήν ὡς πολλή.

Ἀλλὰ τί μοι γὰρ τοῦτο; ἄρουν κἀνὰ τοὺς
ὀφθαλμοὺς σου, βασιλεὺς ὁρθοδοξίας (οὐ γὰρ
τῶν παρόντων θαυμάσας αἰσιότατος μάλιστα), καὶ
ἶδε περὶ δὲ συνηγμένους πάντας ἤδη μακροῦ τοῦ
ἐπὶ τὴν χεῖρα τὴν οὐρανὸν πρόσσχες, ὁ ποιμὴν τῶν
ἐκλεκτῶν Ἰσραὴλ, ὁ ὀδηγὸν ὡσεὶ πρόβατα τὸν
βαρὺν σου τοῦτον λαὸν κατὰμινε τὸ πλῆθος ἀπό-
σον, τὴν εὐτοξίαν ἡλίαν, τὴν ἐπακοὴν ὡς ἐκούσιος,
τὸ σέβας ὡς ἐπὶ ἀνθρώπων, τὸ φίλτρον ὡς ἐνδι-
θέτω· πάντες οὕτω συντρέχοντες ποσὴν αὐτομάτως
ἐπὶ τὴν Σιών τὴν ἁγίαν, τὴν πίστιν μητροπόλιν
ταύτην, τὴν Ἱερουσαλὴμ σου τὴν νέαν, ἧς θεὸς τε
καὶ οὐ δημοεργοὶ καὶ τεχνίται, — — — αὕτη σοι
σήμερον ξενίζει τοὺς ἱσθηκόντες, καὶ τὸ μέγεθος
τῆς σῆς ἐξουσίας ἐγὼ ὅσον τε καὶ ὅσον ἐστὶν
ἐπὶ ὅσων ἐναργῶς σοι παρίστησαν, ἀστενοχωρήτως
χωροῦσα μυριάδας τοσαύτας, ἄλλως μὲν ἀορίστους
οὕτως καὶ ἀπεκρίσεις, ἡμεῖς δὲ συνδραμούμεν ἐκ
τῶν ἁγίων τῆς γῆς ὡς ἀπὸ συνθήματος εἰς ἓν
χωρίον ἐνταῦθα καταφάτες καὶ ἐκσύννοστον καὶ ἵππερ
εἰς κοινὸν καταγέγονον ἀπόσης τῆς οὐρανίου αὐτῇ
πόλει καὶ χώρῳ καὶ φυλὴς ἀπείρους ἐθνῶν εἰς
ἑαυτὴν ἐπιπλέεται, ὡς εἰς χεῖρας σου δίδωκεν
ἀρρήτω προνοίᾳ ὁ ἐπιστάσων τὸν λαὸν σου ἐπὶ
σέ, λαὸν ὡς ἀληθῶς περιούσιον, σφόδρα σφόδρα
πεπληθυνμένον ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ καὶ
ὡς τὴν ἄμυν τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, — — — (pp. 142—146)

онези, които гледат. А най-светлото и заслу-
жаващо най-голяма почуда е това, че те,
едва що удостоени с купела на нетленност-
та¹ поради боголюбнето на императора и
божественото човеколюбие, белязани чрез
него със светлината на благодатта и полу-
чили този образ и превръщение от обнови-
телния дух, от безбожни и неверни станаха
благочестиви и верни. Така знае бог да
дарява спасение на люде, така владетелят
знае да се защитава, като покорява враго-
вете си, като спасява онези, които не желаят
това, като възвеличава неведущи, като чрез
дарове и почести поучава в богопознаване.
И ето беззаконният народ стана свет народ
и старият безбожен народ стана нов божий
народ. И отново призоваването на неверните
стана дейно, отново вярата получи чуден
прилив и благовестнето се разпростря до
крайнините на земята. Така царят привежда
безбожните при своя бог, така бог покорява
на царя враговете и всичко показва колко
голяма е благосклонността към него.

Но сега какъв е резултатът от това? По-
вдигни наоколо очите си, най-православни
измежду царете, защото преди всичко ти си
най-голямата причина за настоящите чудеса,
и виж наоколо си доведени почти всички
под твоята ръка. Погледни, пастирю на из-
брания Израил, ти, който водиш като овце
този мощен народ. Узнай колко голямо е
това множество, какъв добър ред има, кол-
ко доброволно е подчинението, колко свръх-
човешко е почитанието, колко е сърдечна
обичта. Всички те доброволно се притичват
към светия Сион, при тази вярна майка на
градовете — твоя нов Ерусалим, чийто съз-
датели и градители сте двамата — бог и
ти — — — Този [град] днес приема твоите
поданици и величието на твоята власт, до-
колкото може и е възможно нагледно пред
погледа ти да се представи това, като дава
свободно място на толкова десетки хиляди
люде, иначе безпределни и неизброими, а
сега стекли се от крайнините на земята, ка-
то че се наговорили, в едно явно и видимо
место тук, сякаш в общо средище на цялата
вселена. Този [град] приема под своя власт
градове, области и безбройни родове от на-
роди, които по неизречима предвидливост
даде в ръцете ти онзи, който е покорил под
твоя власт твоя народ, наистина избран на-
род, умножен много и много, подобно на
звездите по небето и като пясъка при брега
на морето. — — —

¹ Загата се за покръстването на печенегите, принудени да се покорят поради избухналата епидемия и
силния византийски отпор.

II. Ἰωάννου τοῦ ἀγιοτάτου μητροπολίτου Εἰδικαίου χαριστήριος λόγος ἐπὶ τῇ καθάρσει τῆς τιφασίας, ἐλέχθη δὲ μετὰ πέμπτῃ τῶν Χριστοῦ γεννῶν ἡμέρᾳ.

186. — — Παρορσία βοήσομαι καὶ μετὰ Ἡσάον· Γνωτε, ἔθνη, καὶ ἡπαῖσθε, ἀσχύνητε πάντες, οἱ μουσῆτες ἡμῶς οἱ τε πρὶν πολεμοῦντες καὶ οἱ νῦν κακῶς ἐκπλεμυνθέντες, οἱ τῶν φθόνου τε βάρβαροι καὶ οἱ βάρβαροι τῶν προάρεσαν οἱ καὶ πλέον ἡμῶς ἢ ἐκεῖνοι λυπήσαντες, οἱ καινοὶ τε καὶ ἄποιοι τῶν φίλων ἐχθροί, οἱ τῶν οἰκείων ἀλλότριαι, οἱ ὁμογενεῖς — καὶ ἀλλόφυλοι, εἰ οὐχ ἡμέτεροι — καὶ ἡμέτεροι, οἱ σύμμαχοι — καὶ πολέμοι, οἱ φύλακες — καὶ ἐπιδούλοι, τὰ μὲν νομιζόμενοι καὶ ὀφείλοντες εἶναι, τὰ δὲ γεγονότες ἐπ' ἀγνωμοσύνης τε καὶ σκασιότητος.

— — Συνειστέλει τις πόλεμος ἐσπεύχοντος βασιλεῖ πρὸς τοὺς ἐπὶ τὸν Εὐφράτην βαρβάρους, ἥδη μὲν φανερώς τὰς πρὸς αὐτὸν συνθήκας ἡθετηρώσας, ἥδη δὲ καὶ χωρίων τινῶν βωμολαχῶν ἀπαρτέσει τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ζημιούσας, καὶ πολλὰς μὲν εἰς συμφάσεις παρακαλουμένους ἐπεικέις, εὐδὲν δὲ ποιεῖν τῶν μετρίων ὅμως ἀνεχομένους, ἐπ' ἐκείνους οὖν τῶν πρὸς ἑο τετραμμένων ταγματίων, τοῖς ἐν δυνάμει ἐπειράσῃ κατὰ χῆραν μένουσι τέως ἡσυχίαν ἔχειν ἀπὸ τῶν ὅπλων οὐκ ἀναγκαῖον γὰρ εἶναι τὴν αὐτῶν συμμαχίαν τοῖς ἐν πολέμῳ οὐσιαστικῶς, ὥς ἐκείνων ἀναγκάτων ἑκατοῖς πρὸς τὴν νίκην μετὰ τῆς τοῦ κρείττους νέσεως, — οὐχ ἥμισυ δὲ καὶ φυλακῆς ἔνεκα τῶν τῇδε πραγμάτων, ὥς ἂν ἐρεδρεύον, ἐνταῦθα καθύδρευμένοι, πρὸς τὰ παρ' ἐλπίδα κατήματα τῶν ἐπὶ τὰδε βαρβάρων τὸ δ' ἀληθέστατον πάντων, βασιλεῖ κατεχρήσαντο γενοῖ καὶ φιλοφροσύνῃ, ἣ τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γινόμενῃ διὰ χρησιμότητα, καὶ τοῖς ἐπὶ βοήθειαν οὐκ ἀνέχοντες καὶ ταῦτ' εἴπερ ἤθελε ποιεῖν τε καὶ τρέφειν, οὐκ ἂν οὐδ' ἐνθάδε διαμαρτυροῦσα προσέειπε, τοῦ παρὰ τὸν Ἰουδαν βαρβαρικῶς οὐ μικρὰ κακοῦντος ἐνόησε τὴν γείτονα Θράκην ληιστικαῖς ἐκδρομαῖς καὶ παραβάλοις ἐφόδοις, ἔν' ἴδωσι τὰ μείζω καὶ βιαιότερα τῶν δυνατωτέρων ἐθνῶν, οἷς πολλὰ καὶ πολλάκις ἢ Ῥωμαίων παρενοχλεῖται. (pp. 178—179)

II. Благодарствено слово по случай провалянето на тиранията¹

186. — — Сдръзновение ще извикам и аз заедно с Исай: „Познайте, народи, и ще бъдете победени.“ Посрамете се всички, които ни мразите, които по-рано воювахте с нас и сега зле сте сразени, вие варварите по природа и вие варварите по свое желание², които дори повече от първите сте ни опечалили, вие новите и безсмислени врагове на приятелите, вие отчуждили сте от своите, вие едноплемениците, а [в същност] инородци, вие, които не сте наши, ако и да сте наши, вие съюзниците, а [в същност] врагове, вие стражите, а [в същност] злоумишлители, вие, които се смятахте и трябваше да бъдете първото, но които поради неведение и тъпоумие станяхте второто.

— — За императора избухна някаква задгранична война срещу варварите отвъд Ефрат³, които, от една страна, явно отхвърлиха споразуменията с него, а, от друга страна, посредством отнемането на някои ромейски селища оцетяваха неговата власт и, макар да бяха многократно призовавани към подобаващи съглашения, не се съгласяваха да сторят нещо благоразумно. Прочее, когато бяха насочени против тях намиращите се на Изток отреди, [императорът] заповяда на пребиваващите в западните области [войски]⁴ през това време да не участвуват във войната, защото тяхната военна помощ не била необходима на участващите в сражение техни събратя — воини, тъй като тези били сами по себе си достатъчни да победят с божие благоволение, а най-добре да бъдат стража с оглед на тамошните дела, та като стоят там, да дебнат неочаквани раздвижвания на тамошните варвари. Но най-вярно от всичко бе, че [варварите] се възползуваха от царската щедрост и човеколюбие, което поради неговата доброта бе станало всичко за всички, и им позволи, както желаеха, да си останат по местата си. А ако бе пожелал да раздвижи и изтощи [западните] войски, то тук и не би липсвал повод, тъй като варварското [племе]⁵ край Дунава понякога немалко оцетяваше съседната Тракия чрез опустошителни набези и дръзки нашествия, за да не говоря за най-големите и най-насилнически от по-западните народи, от които ромейската държава много и често беше обезпокоявана.

¹ Словото е държано на 24. XII. 1047 г. по случай сляването на бунта на Лъв Торник; за подробности вж. Златишки, История, II, стр. 85 сл.; Дуличев, Проучвания, стр. 30 сл. ² Във войската на узурпатора участвували не само ромей, но и жители на тракийските земи и печенегци из отъждунавските области. ³ Загатва се за отношенията със селджукските турци в Мала Азия. ⁴ В балканските земи на империята. ⁵ Печенегите.

Ἀλλὰ τὰτα μὲν ὥς πολλά τε καὶ πολλῶν δέοντα λόγον παρελθεῖν ἀναγκαῖον, ἐκείνο δ' ὅν ὁρθῶς εἶπαμι τὸ πᾶν συνελόν, ὥς ἥτερ τὴν πρὶν ἄδομένην λείαν Μινωῶν ἢ Θυραίων ἄγου πέποιθε, μηδενὸς οὐραροῦ πάθους ταῖς αὐτῆς ἐλλείψεσσι συμφοραῖς λυμνατικὸν γὰρ εὐδὲν ὥς τυραννὶς κρατῆσαι φιλονεικοῦσα· ὥσαι πῦρ ὃ διαγλύξει ἡρμους, ὥσαι φλόξ ἢ κατακαύσει ὄρη, οἷτοι πᾶν ἀφειδῶς τὸ πρῶτον ἀφανίζουσι. — — — (p. 184)

Μισθοφόροι δὲ τινες βάρβαροι, θηρίοι χροῖματι καὶ τὸλμῃ παρὰ τὰς μάχας καὶ υἱὸν πρὸς ἀσφάλειαν μὴ εἰδότες μῆτε μακόντες, καὶ αὐτὰ μὲν προσηδῶσι πάλιν ἢ προσηδῶσι ἢ προσντάσσονται — οὐδὲν γὰρ διώσει — οἷς ἐκ τοῦ τιχόντος συνόνεμα καὶ τοῦ πολιτικοῦ τι βραχί, ἀγύνασαν μὲν πολεμικῶν ὅλιος ἔργον, ἄλλος δὲ τολμηρὸν καὶ προσιεὲς καὶ πυράβολον, ἐπεὶ φιλοκρίνοντο ἢ ἀγροικτοῦ κινδύνου, καὶ γλῆκός (διερ λέγονται) ὁ πόλεμος τοῖς ἀπείροις, τοῖς ἐκείνοι — λίαν ἀσμένος ὥς ἐτοίμη θήρα πρὸς θήρεσσι ἐπιδραμόντες, πανταχόθεν τε περιέστησαν καὶ ἄλλοιθεν ἄλλες νόσοντες δόρασι τε καὶ ξίφεσσι αὐτοῦ τοῖς ἀθλίους οὐρανότατα κατεκέντησαν, ὀλίγον παντάπασι ἀσφαγεῖν δυνηθέντων μόλις ἐπὶ τὰς πέδας.

— — — γὰρ τῆς τῶν Ῥωμαίων αἰσχύνῃς, εἰ Ἀγαθηροῖς τε καὶ Σάββας, εὐαγγελιστοῖς ψιλοῖς (κακύνον ἐνίοις), τοσαῦτα σιγατέματα βηματικά συμπεσόντα καὶ παρὰ τὸν ἀγῶνα πλεονεκτῶσαντα οἷτω μὲν φρονέουσι καὶ τοιαῦτα παρηγορίζονται. τότε δ' ἂν ἐμετρίων οἷτοι, Γαλατῶν ἢ Ἰβήρων παρῶν διὰ πρὸς αὐτοῖς ἀντιστηθέντων κρατήσαντες; καὶ οὐδ' ἐκείνοι σκοποῦσαν ὥς τοῖς οὐρανοῖς βαρβάρους ἐκείνους ἔστω ὃ καὶ ὁμιόφυλον κοινὸς συνδέσσειαν, — — — (pp. 188—189)

Βασιλεὺς δὲ καὶ τούτων παραδόξως οἷτω συμβάντων, καίτοι φανερὰς καὶ τελείας τῆς ἐξ οὐρανοῦ τιχῶν βοηθείας, καὶ θαυρῶν αὐτῇ πλέον ἐκ τῆς ἡδὴ πληροφροσύνης, οὐδὲ τῆς αὐτῷ προσηκούσης προμηθείας ἀπίστασ' ὃ γὰρ τοῖς ἄλλοις ἰδούκει τῶν κοινῶν εἶναι τέλος, οὐ τέλος ἐκείνους, ἀλλ' ἀναβολὴν ἱπελάμβανε, καὶ τὴν τῶν ἀποστατούν ἐποχάσθησαν

Обаче необходимо е да се отминат тези неща, тъй като са големи и се нуждаят от много думи, а за да кажа накратко всичко, бих рекъл направо, че земята на тракийците отдавна се оказа нещо повече от някога споменаваната в подумката плячка на мизител¹, като заедно с нейните злочестини не липсваше никое жалко страдание, защото нищо не е по-гибелно от узурпацията², която се бори да победи и унищожава безопашадно всичко, което се изпречи по пътя ѝ подобно на огън, който изгаря дъбрави, подобно на пламък, който опожарява планини. — — —

И тъй някакви наемници варвари³, които бяха изпълнени с дързост и смелост в сраженията, без да знаеха или познаваха някакво предпазно средство, се хвърлиха към една вратичка [на града] — дали се хвърлиха без ред или в боен ред, няма значение. Към тях случайно се примеси и малка част от гражданството, напълно неопитни във военните дела, но иначе дързостни, безразсъдни и много смели, тъй като непознаването на опасността прави хората дръзки и за неопитните, както се казва, войната е приятна. [Въстаниците], същински зверове, твърде въздушеви и с готовност се устремиха на лов срещу тях като към готов лов, обиколиха ги отвсякъде, тласкаха ги всеки от различна страна и най-жалко избиваха там нещастниците с копья и мечове, като само твърде малцина едва можаха да прибягнат към вратите [на града].

— — — уви, срам за ромеите, че се гордеят много и така се хвалят, задето толкова голяма ромейска войска се нахвърля върху малобройните и някои от тях невъоръжени агаряни и скити, и ги надви в сражението. А как те биха се гордели, ако бяха надвили опълчилите се с цялата войска галати⁴ или иверийци⁵? И те не забелязват дори това, че заедно с тези жалки варвари избиха и единоплеменници, — — —

А императорът, след като тези неща станаха неочаквано⁶, ако и да беше ясна и пълна получената от небето помощ и да се уповаваше повече на нея поради пълната си вече увереност, не се отказал и от това, което трябвало да извърши той. Защото онова, което на другите се струваше край на злините, той не схващаше като край, но като отлагане и смяташе оттеглянето на бунтовниците не като бягство или разпръск-

¹ За тази подумка, която означава пълно опустошение, вж. Pseudoepitaphi Graeci, ed. Leutsch, II, Göttingen 1851, s. v. ² Сяръх опитът на Лъв Торник да заеме властта. Вж. по-долу при Михаил Псел.

³ Загадването е твърде общо и поради това не може да се установи дали става дума за печенегите или за българите от Тракия. ⁴ Общо посочване очевидно за войски от малазийските области. ⁵ Грузинци.

⁶ Лъв Торник неочаквано вдигнал обсадата на столицата. Вж. за подробности тук в разказа на Михаил Псел.

οὐ φωνήν ἢ κατάλυσιν, ἀλλὰ στρατηγίαν ἤρειτο πανουργιότερον, εἰς παρασκευὴν τῶν μείζονα τὰ τῆς μάχης ἐπιεσθμένην. διὰ τοῦτο κατέπειθεν οὐ τῆς ἐστρατολόγει, καὶ τὰς ἀπούσας δυνάμεις ἀπὸ τῆς ἐξῆς ἀνεκαλεῖτο, βαρβαρικά τε στρατεύματα ἐν δυνάμει καὶ βορᾷ διὰ γραμμάτων ἐκίνει, καὶ παταχθέν ἐνίοτῃ τὴν τῆς τυρανίδος καθαίρεσιν, ὅμα μὲν καὶ πᾶν τὸ ἐπὶ τοῖς εἰς τὸ παντελὲς προθυμώμενος ἀπολῶσι τοῦ φόβου, ἡμεῖς δὲ καὶ τὰ δόσην τῆς οὐραῆς θυράσας λείψονα πεμπούσας ζητῶν, ἀγομένης πάλιν καὶ φερομένης ἐκ τοῦ ἐαυτῆς ληστρικοῦ, ὥς μὴ ξένῃ ἢ ταύτῃ τὸ κακὸν μηδ' ἐιςκοινηθῇ, ἀλλ' οἰκοθῇ τε καὶ ἴδωσι, καὶ τὸν ἐχθρὸν τρόπον τὰ σπλάγγνα παρὰ τὴν ἐαυτῆς ἐχθρότητος σπαράσσεται. πλὴν ὁ τύραννος μὲν μετὰ τοιούτων ἀσθενειῶν ὥν τε καὶ κάτω πλωόμενος, ὥς τοῖς νομάδας λέγουσι Σκύθας, ξενίας ἡδὴ συμμάχιας περισκεπτεται, καὶ μηχανὰς τευχόμενος τεκτονεῖεν διανοεῖτο, καὶ μετ' ὀλίγον αὐτὸς ἡκόετο πρὸς τὰ τῆδε μέλλον ἐλπίων, καθ' ἡμέραν πυρετὸς ἐπιστρέφων ἢ ἀνεῖμα πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον, ὃ λυθὲν (ὥς ὁ λόγος) καὶ ἀπελθὼν τοῦ ἀνθρώπου, εἴτα πλανηθὲν ἐν ἐρήμιας, πρὸς ἐκείνον πάλιν ἐπάνοισι βιαιότερον καὶ φρασύτερον μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς πονηρίας πνευμάτων, εἴτουν ταρμάσας, ὥς τὸν ἐπὶ τὰ δηλοῦν καὶ πλεῖον, τὰ τῷ τῶν ἡμεῶν λέγω οὐ στρατεύμενα. ἐν τοσοῦτῳ δ' αἱ τε δυνάμεις ἐκ τῆς ἐξουσίας, τὰ ἐκεῖ καλῶς θέμενα, καὶ τὸ ἐγγύθεν συνείλετο, ὅσον δ' ἦν ἐπεύρεον (τοῦτο δ' ἦν τὸ βαρβαρικόν) ἐν ἐξόδῳ κατέβητο ἡδὴ ἐν ἀπηγγέλλετο. οἷς πᾶσι τὰς χεῖρας ἐπυρρώσας ὁ βασιλεὺς δορυρεῖς τε μεγάλας καὶ ἀξιωματῶν λαμπρότητι καὶ παρτοῖς ἄλλαις φιλοφροσύναις, ἐπεὶ πάντα δὲ μάλιστα χροσοῦ καταπλήσας (φιλοφροσύνην γὰρ διακρινόμενος τοῦτο τὸ γένος), οὕτω τὴν ταχίστην προεβόησε ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἐκπέμψει, ἐπὶ τοῖς μὲν ὡς ἀριστα τὸ πρακτικὸν αὐτοῖς, ἡγεμόνος δὲ παρασχύμενος τῶν στρατηγῶν τοὺς κρατικοὺς καὶ τῷ νικῶν ἐκ μακροῦ διὰ πολλῶν ἀγῶνων συνειδημένους. οἱ μὲν οὖν ἐξήσαν πρὸς μάχην ἐσκευασμένοι, ἡ δὲ πόλις πάλιν μετέωρος πρὸς τὸ μέλλον εἰσέρχεται, καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς (ἢ οὐκ οἷς) ἐν ἡδονῇ τε ἢ τὰ δρόμα, καὶ τῶν ἀντιπάλων τὸν ὀλεθρον ὁρᾷ προεώραζον, αὐτῷ γε μὴν βασιλεῖ καὶ τοῖς ὅσοι τῶν ἄλλων ἐπικειμένους τε καὶ συνεπότεροι, δεσπὸν τὸ πρῶγμα ἐδόκει καὶ οὐχ ὅπως χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ

ване, но като прелукава военна хитрост, която отлагаше сражението, за да се подготвят по-добре. Поради това той свика колкото бе възможно по-скоро войска, призова от Изток отсъстващите войски, раздвижи чрез послания¹ варварски войски от запад и север и отвсякъде подготвяше провалянето на бунта, като, от една страна, се грижеше всички поданици напълно да се освободят от страха, а, от друга, търсеше да спаси нещастните останки от бедната Тракия, която пак бе ограбвана и опустошавана от своите грабители — за да не бъде в случая за нея злото чуждо или идващо от другаде, а от самата нея и отвътре, и вътрешностите ѝ, както при ехидната, да се разкъсват от собствените ѝ чада. Между това узурпаторът след тези подвизи бродеше нагоре-надолу и търсеше вече някаква чужда помощ, каквато се смятаха скитите-номади², обмисляше да построи градобойни съоръжения и се говореше, че наскоро отново щял да се насочи насам, както се завръща треската или дукавият и нечист дух, който, както казват, се откъсва и налуца човека, после броди из пустините, след това отново се завръща още по-насилнически и по-дръзко заедно със седемте духа или отреди на лукавството, което отговаря именно на седемте и повече войски, които действаха заедно с узурпатора. През това време войските от Иатока пристигнаха, след като бяха уредили добре делата там, а се беше събрала също и близката [войска]. А колкото войска имаше извън пределите [на империята] — това бе варварската войска, — и за нея се извести, че се намира вече на път. Императорът, като подкрепи на всички тях десниците чрез големи дарове и пресветли санове и всякакви други щедрости и ги слиса най-много чрез злато [защото това племе обича особено много парите], така най-скоро ги изпрати въодушевени за сражение. Той им напомни, че те трябва да проявят доблест, и им постави за пълководци най-добрите измежду стратежите, които от дълго време в много сражения бяха свикнали да побеждават. И тъй те излязоха подготвени за сражение, а Цариград отново с трепет очакваше бъдещето. За повечето (или по-скоро за неопитните) гледката доставяше удоволствие. Те сякаш предварително се радваха на гибелта на противниците. А за императора и за онези, които бяха по-разумни и по-съобразителни, работата изглеждаше ужасна и не за радост, но достойна за много съззи, тъй като те разбираха в какво

¹ За това вж. Dölger Regesten, II, p. 883; срв. Дуйчев, Проучвания, стр. 32, бел. 5. ² Сиреч печенегите.

πολλῶν θρήνων ἄξιον, ἐγνωῦσαν εἰς οὗαν ἀνυχάν
κατέπεσε τὸ μέγα Ῥωμαίους καὶ ἡθελήσαν αὐχχίμα,
ὡς πρὸς ἐαυτὰ συμπαθεῖν σπικοναγκάζεσθαι τὰ στρα-
τεύματα καὶ τοὺς συμμαχεῖν εἰσθότας καὶ συνασπί-
ζειν ἀλλήλοις κατ' ἀλλήλων αἶρεν τὰ ὅπλα καὶ
χριστιανικοῖς αἵμασι, πρὸς δὲ καὶ συγγενικοῖς —
χριστιανούς γεῦ ἀνθρώπους — τὰς δεξιὰς ἐπείχεσθαι
χρῶναι. — — —

— — — ἅμα τοίνυν ἐντεῦθεν τὸ Ῥωμαϊκὸν συνε-
στράτετε, καὶ τὸ βαρβαρικὸν ἐκ συνθήματος ἐκείθεν
προσῆγγεν' ἤδη δὲ καὶ τὸ βόρειον οὐ μακρὸν
ἀπεστηκὸς ἀπηγγέλλετο, τοῦ σοφοῦ βασιλέως τῷ
ἀσπιδεῖ φεγγέδι καὶ πολεμικῷ μηχανωμένου τὴν
κακλίωσιν καὶ ὡς ἐν σαγήνῃ τὸν τύραννον περιλι-
βεῖν διαστρατηγούντος. καὶ διὴ συνάπτειν ἔδοκει
καὶ πορὴν ἢ κυρία, καὶ τῷ ἀγῶνι τὸ ἐπαύρειον
ὠρίσθη χορὸς, καὶ πρὸς συμπλοκὴν ἐκείνῳ περι-
φανῶς τὰ στρατεύματα. — — — ἑκατέρωθεν ἡ γῆ
(οἰομῶ γὰρ ὅτι οὐς ἐκάσμεν ὁλοῦς τὸ συμβῆναι),
ἐπυρρίσθησαν ἔβρη (τὰ τῆς ἀντιρροίας στρατεύματα),
ἐκλίνας ἐδθίς πρὸς φεγγήν, οὐκ ἐπεκρίναι τὸν
ἄνωθεν ἀντίπαλον καὶ πολέμην. καὶ ἡ φεγγὴ σωτη-
ρία τοῖς συγγοῖς καθίσταται ματαφωγὴ γὰρ ἦν, οὐ
φεγγή, τῷ βασιλεῖ τοῖς πρὶν ἐσπάρτους εἰς ἀποσπαι-
σάν λιντήσοντας πρὸς ἐδπειθεῖν αἰθίς θανμιστῶς
ἐπαυρύνουσα. τί ἔτα; γυμνοῦται τῶν συμμάχων ὁ
τύραννος· ἐκθρομβεῖται πρὸς τὸ γενόμενον πληττεται
τὴς φέρας τῷ παραδόξῳ ἀπογυμνῶσκει τὴν σωτη-
ρίαν φέγγει καταλομβάνεται ὑπὸ δεσμοῖς καὶ
κλοιοῖς ἀνεπέμπεται θάλατταν ὡς βασιλέα, — — —
(pp. 191—193)

злополучие е изпаднала великата и възпята
ромейска слава, щом войските са били при-
пудени да се сражават помежду си и онези,
които бяха привикнали да помагат и взаимно
да се бранят, вдигат оръжие един против
други и бързат, о християни, да опетният
десниците си с християнска, при това род-
ствена, уви, кръв — — —.

— — — И тъй едновременно оттук се съби-
раше ромейската войска, а варварската спо-
ред споразумението наближаваше от друга
страна. Известяваше вече, че и северната
войска¹ се намира недалеч, тъй като мъд-
рият император устройваше обграждането
на безсрамния беглец и враг и разпорежда-
ше узурпаторът да бъде хванат като в мре-
жа. И наистина той реши да се започне
[битка]. И настъпи определеният ден, и опре-
делено бе подходящото за сражение място²,
и явно се предвижиха войските за стълкно-
вение. — — — Разтърси се земята (наистина
човек правилно би уподобил това, що ставаше,
на земетръс), езичниците (въстаналите вой-
ски)³ сесмутиха и веднага се обърнаха в бягство,
тъй като не издържаха пред небесния против-
ник и неприятел. И бягството се превърна в
спасение за онези, които бягаха: защото това,
което отново по чудотворен начин приведе
в покорство пред императора предишните
поданици, които беснееха в бунт, бе именно
прибягване [към него], а не бягство. Що
стана по-нататък? Узурпаторът бе изоставен
от съюзниците, изпадна в удивление пред
станалото, изненадан бе от неочакваното,
отчая се за спасението си, побягна, бе зало-
вен и веднага бе изпратен при императора
с окови на ръцете и врата⁴. — — —

¹ Вероятно стреди от българи; срв. Дуйчев, Проучвания, стр. 33. ² За подробности вж. Златарски, История, II, стр. 87 сл. ³ Печенегите. ⁴ Цялото изложение поставя събитието между началото на октомври и края на декември 1047 г.

XII. ПРИПИСКА ОТ 1059 ГОДИНА

В един ръкопис от Парижката национална библиотека (Cod. Paris. Coislinianus 263, f. 158) се намира една приписка от 1059 г., писана от монаха Теодул. В нея се споменава Аарон, третият син на българския цар Иван Владислав.

ИЗДАНИЯ: *H. A. Omont*, Facsimilés des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale du IXe au XIVe siècle, Paris 1890, Notice des planches, p. 6. — *В. Н. Бенешевич*, Завещание византийского боярина XI века ЖМНПР 1907, май, Отдел классической филологии, стр. 220. — *Спицил*, Три Ангийские надписи XI века из эпохи византийского владения, Петроград 1921, стр. 16. — *Σλ. Λόφωρος*, 'Ενθρονισμοῦ ἡτοιχοῦντος σημειώσεων συλλογῇ περὶ, Νεὶς Ἑλληνοφιλίας, VII (1910), pp. 130—131; № 10. — *В. Н. Златарски*, Една датирана приписка на гръцки от средата на XI век, Bsl. 1 (1929), pp. 22—33. — *R. Devreesse*, Catalogue des manuscrits grecs, II, Le fond Coislin, Paris 1945, pp. 241—242. В ладения тук превод е използвано изданието на Бенешевич с предложените поправки от Златарски и Бартикан.

КНИЖНИНА: *N. Bănescu*, Les premiers témoignages byzantins sur les Roumains du Bas-Danube, BNJ, II, 3—4 (1922), pp. 294—295. — *Idem*, La question du Paristrion, Byzantion VIII, 1 (1933), p. 294. — *Idem*, Les duchés byzantins de Paristrion (Paradounavon) et de Bulgarie, Institut Roumain d'Etudes Byzantines, Nouv. série 3, Bucarest 1946, pp. 60—81 sq. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 461. — *Sp. Vryonis*, The will of a provincial magnate, Eustathius Boilas (1059), Dumbarton Oaks Papers, 11, Cambridge Massachusetts, 1957, pp. 274—275. — *Р. М. Бартикан*, Относите ли прозвище *Παραδουνάβης* к магистру Василию в памятной записи монаха Феодула (1059 г.), Известия Академии Наук Армянской ССР, 8 август 1959 г., стр. 80—86 (с фотокопие на приписката). — *N. Bănescu*: BZ, LIV (1961), p. 145. — *Р. М. Бартикан*, Критические заметки о завещании Евстафия Воила (1059 г.), ВВр. XIX (1961), стр. 26—37. — *N. Bănescu*: Revue des Etudes sud-est européennes, I, 1—2, 1963, p. 155 sq.

NOTITIA A. 1059

De Aarone Ioannis Vladislavi filio

Ἐτελειώθη ἡ παράρετος Κλίμαξ προστάξει
Εὐσταθίου προτοσπαταρίου καὶ ἐπάτου τοῦ Βοίλα
διὰ χειρὸς ἐμοῦ Θεοδόλου μοναχοῦ καὶ πρεσβυ-
τέρου^α τῆς ἐπιτορίας Θεοτόκου Σαλῆμ, ἀμφοτέρου
Καπαδόκει, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσακίου τοῦ
Κομνητοῦ καὶ πατριάρχου τῆς βασιλίδος Κωνσταν-

^α *πρεΐδρον* Zlat

ПРИПИСКА ОТ 1059 ГОДИНА

За Аарон, сина на Иван Владислав

Завърши се тая всеблаготелна Лествица¹ по заповед на протоспатарий и хипат Евстатий Воила² чрез моята ръка — на монах Теодул³, презвитера⁴ на Пресвета Богородица Салимска, и двамата кападокийци, през царуването на Исак Комнин и при патриарх на столицата проедър и протовестиа-

^α *У Златарски*: проедър.

¹ Става дума за съчинението на Йоан Лествичник (VI—VII в.), игумен на Синайския манастир, озаглавено *Κλίμαξ τοῦ παραδείσου* („Райска стълба“). ² Този Евстатий Воила е бил от прочутото византийско семейство Воила, което според някои е от български произход. Титлата „хипат“ показва, че той е бил от сенатско съсловие. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 94. Срв. *Vryonis*, op. cit., p. 273. — В завещанието на този Евстатий Воила се споменава една негова робиня на име Марица. Вж. *Бенешевич*, Завещание, стр. 228. ³ Както личи от текста, монах Теодул, презвитер на църквата „Св. Богородица Салимска“, е живял в Едеса (Кападокия). Срв. *Златарски*, Една датирана приписка, стр. 25.

ἰόντων προέδρων καὶ πρωτοβεστυριῶν καὶ Θεοδοσίον Ἀντιοχείας ἔτι ἑξ Ἰνδικτῶνος ἔφ' ἡνὸς ἀπὸ ἀλλίον δ, ὅρα ζ, τῷ ἀγίῳ καὶ μεγάλῳ σιμβάτῳ, κατὰ τὸν ἑδέστης Ἰωάννου τοῦ Δουκάτη, δουκὸς Ἀδριανῶν Ἀντιοχείας, Ἀδριῶν προέδρων καὶ αὐτοῦ δὲ τῆς ἀγούσης Μεσοποταμίας, Βασιλείου μαγίστρου τοῦ Παράδουνα, Ἰωάννου Μοναστηρίου Ἰβηρίας, Παγκρατίου [Βασίλειος] Βασίλειου καὶ Ἰωάννου κορυφαίου καὶ δομέστικου τῶν σχολῶν [ἀδελφῶν] τοῦ βασιλέως Κομνηνοῦ^б.

рий^а Константин² и при Теодосий³, [патриарх] на Антиохия, в година 6567⁴, индикт XII, 4-и ден от месец април, в 7-ия час на светата и велика събота⁵, при катепана⁶ на Едеса Йоан Дука⁷, при дука на Антиохия Адриан⁸, при Аарон⁹, проседър⁹ и господар на Месопотамия и при магистър Василий¹⁰ Парадунавис¹¹, при Йоан Манастириот Иверийски¹², при Панкратий Аспракански¹³ и при Йоан¹⁴, куропалат и domestik на сходите, брат на император Комнин.

^а αὐτοδεσπότην Βεν ἀδελφῶν Ζατ. ^б Ἀδριῶν ἀγούσης καὶ αὐτοδεσπότην Ἀδριῶν τῆς Μεσοποταμίας τοῦ Παράδουνα, Βασιλείου μαγίστρου, Ἰωάννου Μοναστηρίου Ἰβηρίας, Παγκρατίου Βασίλειου Βασίλειου [ἀδελφῶν] Βασιλῆος Βασιλῆος Κομνηνοῦ.

² четене на Златарски: проседър на Месопотамия, брат на императрицата. ³ четене на Бартикан; Аарон — — Парадунависки; четене на Златарски: Магистър Василий Придунавски.

¹ Протоветстиарият бил началник на императорския гардероб (οἰκονομὸς βεστιάριου). Вж. Bréhier, Les Institutions, pp. 130—131.

² Т. е. Константин IXуд, който заемал патриархеския престол в Цариград от февруари 1059 г. до август 1063 г. Той е бил протоветстиар при Константин Мономах и Исак Комнин. Срв. Скабалакович, Византийское государство и церковь, стр. 390—393.

³ Този антиохийски патриарх Теодосий пръв провъзгласил Исак Комнин за император в църквата „Св. София“ в Цариград. Вж. Скабалакович, пос. съч., стр. 421.

⁴ Т. е. 1059 г. ⁵ Златарски, Една датирана приписка, стр. 22, бел. 3, отбелязва, че Великата събота през споменатата година се е падала в същност на 3 април.

⁶ Катепан и дука са титли на управители на теми. Срв. Скабалакович, пос. съч., стр. 187.

⁷ Това е брат на бъдещия император Константин X Дука (1059—1067). За името му, което има умалителна и може би славянска форма, срв. Златарски, Една датирана приписка, стр. 23, бел. 6.

⁸ Златарски, Една датирана приписка, стр. 25, изказва предположение, че този Адриан е може би от рода на Даласиновици, където името се среща често, и следователно роднина на Комниновци, които били сродени с Даласиновици.

⁹ Споменатият Аарон е третият син на Йоан Влаласлав (1015—1018). Той бил брат на императрица Екатерина, жена на Исак Комнин (означена тук с титлата *ἀγούσης* според четенето на Златарски). Срв. Златарски, Една датирана приписка, стр. 25—26.

Изобщо на това място четенето на текста е несигурно. Бенешевич, Три Ангийские надписи, стр. 16, чете: καὶ αὐτοδεσπότην τῆς Ἀγούσης Μεσοποταμίας, което четене се възприема и от Бартикан.

¹⁰ През X—XI в. почетната титла магистър се давала като наследствена и на чужденци, подчинени на империята. Вж. Bréhier, Les Institutions, p. 123.

¹¹ Според *Ἀβιλτος*, пос. съч., стр. 301, и Златарски, Една датирана приписка, стр. 27—30, *Παραδούναρις* е прозвище и не означава, че лицето, което го носи, е било управител на тема Паристрион. Златарски обяснява прозвището с българския произход на Василий, син на българина Алусиан и шурей на император Роман IV Диоген от първата му жена. *Bănescu*, op. cit., pp. 294—295, и *Sp. Vryonis*, op. cit., pp. 274—275, твърдят, че тук става дума за Василий Аюкан, който бил дука на тема Паристрион.

Бартикан, Относително ли прозвище *Παραδούναρις*, стр. 82—85; *сципт*, О завещании, стр. 36—37, обръща внимание, че данните за живота на Василий Аюкан не се сходят с тези, които дава за този Василий завещанието на Воила, написано след приписката. Той потвърждава мнението на Златарски, че *Παραδούναρις* е прозвище и че не е равносходно на *Παρίστριος*, но твърди, че то не може да се отнася към възрастния Василий, който не е българин (брат му се казвал Фаресман). При своето четене на кръстовидната приписка той смята, че това прозвище се отнася към Аарон.

От друга страна, той е на мнение, че и магистър Василий и Йоан Манастириот са дукове на Иверия, така че⁶ титлата „Иверийски“, се отнася и към двамата.

¹² За това лице срв. Бартикан, пос. съч., стр. 86. ¹³ Аспракански — по названието на тема *Βασπρακία* (*Βασπρακία*), които обхващала части от Армения и Иверия. Срв. Златарски, Една датирана приписка, стр. 31.

¹⁴ Това е Йоан Комнин, брат на император Исак Комнин.

ХІІІ. ЖИТИЕ НА ЛАЗАР ОТ МОНАХА ГРИГОРИЙ

Жизнеописание на Лазар, починал на 7. XI. 1053 г., било съставено от монаха Григорий през втората половина на XI в. В това житие се дават някои неизвестни от други автори сведения за въстанието на Петър Делян през 1040—1041 г.

РЪКОПИС: Cod. Athensis gr. 1211 (XIV s.)

ИЗДАНИЯ: Acta Sanctorum, Novembris III, Bruxellis 1910, col. 508—588.

КНИЖНИНА: Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 568. — Литаврин, Болгария и Византия, стр. 386.

VITA LAZARI

Notitiae de Petro Deliano

228. — — — Μετὰ δὲ χρόνον ἀπὸ προσελθόντων ἤπειτο τὸν πατέρα δοῦναι αὐτῷ καὶ ἕνα οὐκ ὀδύνην πρὸς τὸ ἀπελθεῖν ἐπὶ τὰ τῆς δόσεως μέρη ἐνεκεν διακονίας τῆς. Ὁ δὲ πατήρ πρῶτα μὲν οὕτως ἐπέθετο, ἀλλ' ἔλεγεν αὐτῷ „Καθέσθαι, ὁδὸς γάρ σου οὐκ ἔστιν ἐπὶ τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν γῆν, ὅπου πολλὰ βιωθεὶς καὶ ὀχληθεὶς ἐπ' ἐκείνους, τοῖς αὐτοῖς τὸν μοναχὸν Μελέτιον ἀφῆκε πορευθῆναι πρὸς ὃ ἤπειτο, πολλὰ παροτρύνων τὸ μὴ νοσήσασθαι τι αὐτὸν ἐκ τῆς τοιαύτης διακονίας, λέγων ὅς „Οἱ ἀποστελλόμενοι εἰς διακονίαν, ἐὰν φυλάττουν τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀποστόλου αὐτοὺς καὶ μὴ ἐκ ταύτης νοσήσονται, μετὰ τῶν ἀποστόλων ἔχει τάξιν αὐτοὺς ὁ Θεός. Εἰ δὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀποστόλου αὐτοὺς ἀφελήσονται καὶ νοσήσαντες, μετὰ τῶν ἀποστόλων οὐκ ἔσονται.“ — — —

229. Οὕτως οὖν πορευόμενος φθάνει εἰς τὰ περὶ τὴν Βουλγαρίαν μέρη ἃν δὲ τότε ἐν αὐτῇ γενομένη ἦ τοῦ Δολιάνου ἐκπύρεσις. Ὡς οὖν ἐκεῖτος ἐφύγετο καὶ εἰς τινα πόλιν εἰσῆλθον, ὃ ταύτης στρατηγὸς τὰ κατὰ τὸν μοναχὸν μὲν ἀποστείλας πρὸς

ЖИТИЕ НА ЛАЗАР

Сведения за Петър Делян

228. — — — След известно време той¹ отишъл и замолил отца² да му даде и друг брат, за да отиде в земите на Запада по някаква работа. Отецът отначало не се съгласявал, а му казвал: „Стой си, брате, в килията, защото това не е добро за тебе.“ След това, отегчаван и обезпокояван много от него, му дал монаха Милетий и го отпуснал да си върви за това, за което моел, като много го съветвал да не се отклонява от тази си работа и му казал: „Ако изпратените по работа спазват поръчението на овизи, който ги е изпратил и не се отклоняват от работата, бог ще ги постави между апостолите. Ако пък погледат заповедта на овизи, който ги е изпратил, и се отклонят и излъжат, ще бъдат осъдени заедно с Ананий, Сапфирас, Гиеза и Юда³.“ — — —

229. Прочее, той, като пътувал по този начин⁴, достигнал до пределите на България. По това време в нея бушувало въстанието на Делян⁵. И тъй, щом пристигнал там и влязъл в един град, стратегът на този град, узнавайки за монаха, изпратил да го доведат

¹ Става дума за един монах от манастира на Лазар Галесийски, който обичал да си служи с иконама.
² Т. е. Лазар Галесийски. ³ Това са библейски лица, прочути като предатели и лъжци. ⁴ Т. е. като лъжец навсякъде и злоупотребявал с името на светеца Лазар. ⁵ Въстанието на Петър Делян продължило от 1040 до 1041 г. За това въстание вж. Златарски, История, II, стр. 41—81; П. Мутафчиев, История на българския народ, I, София 1944, стр. 11—16; W. Zlatarski, Wer war Peter Deljan, Annales Acad. Scient. Fennicae, XXVII (1932), p. 354 sq.

ἐκείνους τοὺς μετεκαλέσας καὶ ἐλθόντας ἐπαρμόσας αὐτόν, — ἐμελλε γὰρ μετὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον συγκροτεῖν — πότε ἔσσι καὶ τὸν πρῶτον ἐγχειρήσαι. Ὁ δὲ „Ἐσσαν με, φησί, ταύτη τῇ νυκτί, καὶ αὐριον ἔρῃ σοι περὶ τοῦτον.“ Πρῶτὸ δὲ ἐλθὼν λέγει τῷ στρατηγῷ „Εἰ θέλεις νόσον ἐργασσῆσθαι, τῇ νυκτὶ συμβάλε αὐτοῖς.“ Ἦν γὰρ τότε τετράς. Πιστεύσας οὖν τοῖς τοῦ ψευδοστρατήγου λόγοις ἀνήγγειλε ταῦτα καὶ πόσῃ τῇ πόλει. Καὶ ἦν ἰδεῖν πάντας πρὸς τὸν πλάτον συγκρόεσθαι καὶ ὡς ἕπον καὶ προσήτην σεβόμενους τοῦτον καὶ προσπαροῦντας. Ὡς δὲ ἡ νυκτιὰ ἐξ ἔβασε, λαβὼν ὁ στρατηγὸς ἕπασσε τὸν στρατὸν πρὸς τὸν μοναχὸν ἀπὸ πλῆθους. Καὶ προσπαροῦντες αὐτὸν καὶ εἰχὴν αὐτῷ λαβόντες ἐξῆλθον τῆς πόλεως, προσπαροῦντες τὸν στρατηγόν. Καὶ συμπλοκῆς γενομένης, αἰστέτι πρῶτος ὁ στρατηγός. Ὅτε ἰδόντες οἱ λοιποὶ εὐθέως εἰς φάγιν τρέπονται καὶ καταδιώξαντες αὐτοὺς οἱ Βούλγαροι ἀναιροῦσι σχεδὸν ἅπαντας. Οἱ δὲ περιλειφθέντες καὶ ὁ λοιπὸς λαὸς τῆς πόλεως ἐζήτουν τὸν μοναχὸν πρὸς τὸ θανατοῦσαι αὐτόν. Ἀλλ' ἐκεῖνος διὰ τὸς τοῦτο μαθὼν, λαθὼν πάντας ἐξῆλθε τῆς πόλεως καὶ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀπῆλθε, γὰρ δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως τῷ Δολιχῷ ἐμνηστεύσας, ἦν μετ' αὐτοῦ, φηροῦσιν αὐτὸν τοῖς ἀπαιτητοῖς αὐτοῦ λόγοις, ἕως οὗ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ Ἀλυσιανῶν τετέφλεται. Καὶ οὕτως πάλιν ἐκείθεν φεγγὼν ἀφῆκετο ἐν τόπον εἰς τὸν πλάνων τε καὶ πληυρόμενος. (р. 578)

при него. Когато пристигнал, той го запитал — понеже възнамерявал да води война с българите — кога е добре да се залови за тази работа. А [монахът] му казал: „Пусни ме тази нощ и утре ще ти отговоря на това.“ На сутринта отишъл и казал на стратега: „Ако искаш да спечелиш победа, нападни ги в неделя.“ Тогава било сряда. Стратегът, като повярвал на думите на лжепророка, съобщил това и на целия град. И можело да се види как всички се събрали около скитника, приветствували го като светия и пророк и му се покланяли. А щом настъпила неделя, стратегът заедно с цялата си войска отишъл при монаха. Като му се поклонили и получили благословия от него, [всички] излезли от града, предвождани от стратега. Завързало се сражение и стратегът пръв паднал. Като го видели, останалите незабавно се обърнали в бягство. Българите започнали да ги преследват и избили почти всички. Оцелелите [войници] и другите жители на града подирили монаха, за да го убият. Но той узнал за това от някого, излязъл тайно от всички из града и отишъл при българите. Там не знаей по какъв начин се явил при Делян и останал с него, като одързостявал и него с измамните си слова, докато и самият Делян бил ослепен от Алусиан¹. И така, избягвайки отново оттам, скитал от място на място, заблуждавайки и блуждаейки.

¹ Алусиан, вторият син на Иван Владислав, след покоряването на България в 1018 г. преминал на византийска служба. Той получил чин патриций и станал стратег на Армения. Когато се научил за въстанието той пристигнал в България и бил приет като водач на въстаналите българи заедно с Петър Делян. След неуспешната обсада на Солун от българската войска Алусиан ослепил с намама Делян през 1041 г. и поел сам командата на войските. Срв. *Златарски, История*, II, стр. 60—69.

XIV МИХАИЛ ПСЕЛ

Михаил (Константин) Псел — 1018—1096/7 (?) — бил виден византийски писател и държавен мъж. Роден в Цариград, където получил солидно образование, той се издигнал като прочут преподавател по философия в Цариградската академия (варечен бил *ἐπισκοπὸς φιλοσόφων* „консул на философи“) и като голям учен, който владее всички науки на своето време. Псел е схващал философията донякъде в духа на позитивизма и критицизма, но същевременно не се отказвал и от метафизиката. Тези негови идеи, отразени в съчиненията му, упражнили известно влияние върху развитието на византийската философия. Освен това Псел е бил и гъвкав политик и играл голяма роля в политическия живот на цариградския двор по времето на Михаил V (1041—1042), на Константин IX Мономах (1042—1055), който за неговите заслуги му дал титлата *ἐπὶ τῶν ἑσπερίων*, а след няколкогодишно пребиваване в манастир и при Исак I Комнин (1057—1059) и Константин X Дука (1059—1067). През царуването на Михаил VII Дука (1071—1078) Псел бил вече *παράδουκας τοῦ τῶ βασιλεῖ*, т. е. пръв министър.

Михаил Псел бил извънредно плодовит писател. Неговите съчинения са толкова многобройни и разнообразни, че някои от първите му издатели са смятали, че те са дело на няколко души. Най-голямото му и най-важно за нас съчинение е т. нар. Хронография — обстойно повествуване за събитията от възмъжеството на Василий II (976 г.) до издигането на Никифор Вотаниат на императорския престол (1078 г.). В по-голямата си част това съчинение има характер на мемоари, което го прави особено ценно. В него са разказани и важни събития от българската история, на които Псел е бил съвременник; той дори лично е познавал Алуспан.

Сведения, които повече или по-малко се отнасят до историята на нашите земи през XI в., има и в обширната преписка на Псел, както и в някои от речите на този голям обшественник. Най-после в едно от догматичните му съчинения, наречено „За силата на демоните“, е изложена същността на разпространената из Тракия т. нар. евхитска ерес, която много се доближава до богомилството. Изобщо съчиненията на Михаил Псел са измежду най-ценните средновековни извори за българската история, от които вие обилно черпим.

ИЗДАНИЯ: а) на Хронографията: К. Σάβας, *Ἐκκατοτακτήρις Βυζαντινῆς ἱστορίας, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, IV, *ἔκ Βεροῦ*, 1874. — C. Sathas, *The History of Psellus, with critical notes and indices*, London 1899. — Michel Psellos, *Chronographie ou histoire d'un siècle de Byzance (976—1077), texte établi et traduit par E. Renauld*, I—II, Paris 1926—1928 (тук дадените извадки са по това издание). — б) на Писмата и Похвалните слова: К. Σάβας, *Ἱστορικὰ λόγια, ἐπιστολαὶ καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη*, V, *ἔκ Βεροῦ*, 1876. — E. Kurtz-Fr. Drexl, *Michaelis Pselli scripta minora magnam partem adhuc inedita*, Milano 1936—1941; Migne, PGr, CXXII, col. 1162—1186. — в) на „За силата на демоните“: Michaelis Pselli *Dialogus de operatione daemonum*, PGr, CXXII, col. 819—882.

КНИЖНИНА: L. Allatius, *De Psellis et eorum scriptis*, PGr, CXXII, col. 477—536. — П. Безобразов, *Византийский писатель и государственный деятель Михаил Пселл*, Москва 1890. — E. Renauld, *Notes et observations critiques sur la Chronographie de Psellos*, REG, XVIII (1905), pp. 224—252. — E. Renauld, *Etudes sur la langue et le style de Psellos*, Paris 1920. — H. Grégoire, *Byzantion*, II (1925), pp. 550—567; IV (1927/8), pp. 716—728. — J. Sylakris, *BZ*, XXVII (1927), pp. 98—105; XXIX (1929), pp. 40—48. — Fr. Dölger, *BZ*, XXVII (1927), pp. 760—

766. — K. Svoboda, La démonologie de Michel Psellus, Brno 1927. — H. Grégoire, Nicetas Pégonitès, vainqueur du roi bulgare Jean Vladislav, Byzantion. XII (1937), pp. 283—291. — B. Валденберг, Философские взгляды Михаила Пселла, ВСФ, М.—Л., 1945, стр. 245—255. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 437—441, където е дадена и подробна литература. — A. П. Каздан: ВВР. XVIII (1961), стр. 283. — The Chronographia of M. Psellus, translated from the greek by E.R.A. Sewter, New Haven, 1953.

MICHAELIS PSELLI

A. CHRONOGRAPHIA

1. De Basilii expeditionibus

I, 30. Ὁ δὲ λόγος αὐτοῦ εἰς τὸν βασιλέα ἀναφερόμενος. οὗτος γὰρ, ἐπειδὴ καὶ τὸ βάρβαρον ἀνεδέθηρε, καὶ τὸ τυραννικόν, ἔν' οὕτως εἶπω, παντοδαπῶς ἐχειρώσατο, οὐκ ἐν μένῃ ἐπὶ τῆς προτέρας ἡξίωσε προσημέριος, ἀλλὰ τὰ προύχοντα τῶν γενῶν καθελὼν καὶ εἰς ἰσὺν τοῖς ἄλλοις καταστήσας, κατὰ πολλὴν εὐτέλειαν τὸ κράτος διακυβεύων ἐτύγχευε, καὶ τὰ λογύδα περὶ αὐτὸν πεποιθώς ὠδύρων οὔτε τὴν γνώμην λαμπρῶν, οὔτε μὴν ἐπισήμων τὸ γένος, οὔτε τὰ ἐς λόγους ἐς τὸ ἥγαν πεπαιδευμένον, τοῖσι καὶ ἡδὲ βυσιλεύουσιν ἐπιστολάς ἐνεχέρισε; καὶ τὸν ἀπορρήτων χειρῶν διετέλει. — — — (I, p. 18)

2. Basilii II drottias Scytharum (Bulgarorum?) aufert

I, 31. — — — Τὸν δὲ λυτὸν χρηματισμοντὶς ἂν ἐπιπορήσει τῷ λόγῳ ἀναφερόμενος; οὐ γὰρ ἐν Ἰβήρῃ τε καὶ Ἀραγί, καὶ οὐκ ἀποτεινόμενος εἰς Κελτοὺς, ἀπὸσα τε ἡ Σκυθῶν εἶχε γῆ, καὶ ἵνα σπυτόμως εἶπω, τὸ πέρυς βαρβαρὸν, πάντα ἐς ταῦτό συνετηρώς τοῖς βασιλικοῖς ταμίαις ἀπέθηκε. — — — (I, p. 19)

3. Romanus III bellum contra „barbaros“ parat

III, 4. Βραχὺ δὲ τῶν λόγων θρέμενος, αὐτὸς καὶ ταῖς ἀσπίσι προσέει, καὶ ἐς νημιῶδες καὶ θώρακας ἐπέβηκεν αὐτὸν ὁ διάλογος, καὶ ἡ ἐκτασίς αὐτοῦ εἶλεν τὸ βάρβαρον ὅσον τε ἐξῶν καὶ ὅσον ἐσπίσαν. ἐβόλετο δὲ τοῦτο οὐ λόγους δυνέον, ἀλλ' ὁ λόγος πρᾶνταιν. — — — (I, p. 33—34)

МИХАИЛ ПСЕЛ

А. ХРОНОГРАФИЯ

1. За походите на Василий II

I, 30. Нека отново се върна на разказа за императора¹. Защото той, след като изтребил варварите² и подчинил напълно, така да кажа, и поданиците си, решил да се откаже от първоначалното си намерение³ и след като смазал първенците на родовете и ги поставил на равна нога с другите, напълно безпрепятствено си играел с властта — той събрал около себе си избрани хора, които нито блестяли с ума си, нито били от виден род, нито били много начетени, и на тях поверил царската архива и им разкривал държавните тайни. — — —

2. Василий II ограбва богатствата и на скитите (българите?)

I, 31. — — — А на останалите му богатства кой би могъл да направи сметка? Защото той събрал и поставил в царските съкровищници всичко, което било натрупано в съкровищниците на иверийците и арабите, както и на келтите⁴, а и всичко, което се намирало в земята на скитите; и нека кажа накратко богатствата на околните варвари. — — —

3. Роман III се готви за война против „варварите“.

III, 4. Като изоставане за малко тези въпроси⁵, той⁶ отново се залавяше за цитовите и в разговора си стигаше до наколенниците и бровите. Намерението му беше да победи всички варвари както на изток⁷, така и на запад⁸. Искаше да ги покори не с думи, а да им се наложи с оръжие. — — —

¹ Т. е. Василий II. За походи му на Изток вж. Острогорска, История Византије, стр. 90 сл. ² Думата „варвари“ тук обозначава всички иноплеменни народи, с които Василий II води войни. „Варвари“ са наричани и българите. ³ Т. е. да не се влияе от мнението на передворците и сам да взема решения по държавните въпроси. ⁴ Византийските автори през тази епоха с „келти“ обикновено означават франките. ⁵ Т. е. въпросите от философско-догматичен характер. ⁶ Роман III Аргир (1028—1034). ⁷ За походите му на изток вж. Ф. Успенский, История византийской империи, III, Москва 1949, стр. 487. ⁸ През 1032 и 1034 г. има нападения на печенегите в европейските владения на Византия, както личи от съответния разказ на Кедрин-Скилица.

III, 7. Ἐπὶ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν προσηύων ἐκκλίσαν τρέψας τὸν τοῦν, κατὰ τε τὴν πρὸς τὴν ἐφ᾽ ἑαυτὸν βαρύνον καὶ τὴν πρὸς τὴν ἐσπέρων ἡτοίμωσεν ἐαυτὸν· ἀλλὰ καὶ τοὺς μὲν πρὸς τὴν ἐσπέρων οὐδὲν ἐδόκει αὐτῷ μέγα, εἰ καὶ ξαδίως καταγωνίσαιτο· εἰ δ' ἐπὶ τοῖς πρὸς ἀνίσχοντι τρέψαςτο ἦλιν, σεμνῶς τε ἔξεν ἐντεῦθεν ἐδόκει καὶ ὑπερύμνος τοῖς τῆς βασιλείας χρησσομένοι πύργουσιν. — — (I, pp. 35–36)

4. De Petri Deliani insurrectione

IV, 38. Πολλοὶ μὲν οὖν εἶ οἱ δ' οὐ τὸν ἐκείνου μίον εἰς χρόνους ἱστορίας ἀνεφερόντες ἄλλο τι παρὰ τὴν ἡμετέραν ἴσως ῥησιν ἀσκησάντων, ἢ γὰρ τοῦ ἐκείνου ἐαυτοῦ τῆς ἀληθείας μᾶλλον ἐν τοῖς κατ' ἐκείνου χρόνοις ἐκείνῳ· ἀλλ' ἔγωγε ἐν αὐτοῖς πορευόμενος τοῖς πράγμασι, τὰ δὲ καὶ παρὰ τῶν πεπληρωμένων ἐκείνῳ μεμνημένος ὅπου ἀπορητοῦμαι ἔχει τὴν ἱστορίαν, δίκαιός εἰμι δοκῶν, εἰ μὴ καὶ τις τῶν λόγων ῥησιν οὐκ ἐπὶ τὸν ἐκείνου καὶ ὅν ἱστορίαν αὐτὸν ἀλλὰ τὰ μὲν αἰεὶ οὐκ εἰρήνην θύραν ἴσως ἀνοίξει γλοισσαλγίας τοῖς κακοήθεσι, περὶ δὲ ὅν μέλλω ἔρεῖν οὐκ οἶδα εἰ τις τῆς ἀληθείας ἀμφισβητήσει· Ἀλλ' ὅσα μὲν ἐκείνος πρὸς τε τοὺς ἐμφυλίου στάσεως καὶ τοὺς ἑθνεῶν πολέμους ἔπαυσε καὶ διήτησε μακρὸν ὅσον εἴη καταλέγειν, ἐν δὲ τῶν πάντων ἐκλεξάμενος, ἡμῖν δὲ τὸν κατὰ τῶν βαρβάρων ἀγῶνα, πεφαιδύμενος τοῦτο ἐπαυσεῖν ἐπιποιῇ. (I, pp. 75–76)

IV, 39. Το γὰρ δὴ γένος [τῶν Βουλγάρων]¹ πολλοὺς πρότερον κινήσεις καὶ μάχαις μέγας τῆς Ῥωμαίων ἐκστρατίας γενόμενος, Βασίλειον ἐκείνου τοῦ ἐν αὐτοκρατορίᾳ λαμπρῶς κείμενον, ὃ δὴ λέγεται, τὰ ἐκείνου ποιησάμενος, καὶ τὸ μὲν κράτος ἀφελόμενος, ὥστε δὲ παντίπαιον ἡσθενητὸς τῇ τῶν Ῥωμαίων ἰσχύϊ προσερεῖσθαι, βραχὺν πᾶν χρόνον τὴν τοιαύτην ἐπομεμένης ἦσαν, ἐπὶ τὴν προτέραν ἀλαζονείαν πολυδουλοῦν ἐπεχείρησαν· καὶ τέως μὲν οὐκ ἐν τῷ φανερῷ ἐξέβαινε τὴν ἀποστασίαν· ἐπεὶ δὲ τις τῶς ἐξ ἐτοίμων παριστανόντων τὸ ἐκείνου θρόνους προσέγγονεν, ἀθρόον εἰς ἀνίστασιν ἐαυτοῦ μοῖραν μαεσθήσαντο. (I, p. 76)

40. Τὸ δὲ κινήσει τοῖς πρὸς τὴν τοιαύτην ἀπόνειαν, τέρας τι, ὡς ἐκείνους ἐδόκει, τοῦ γένους αὐτῶν ἀποσθῆναι. ὅγῃ τὸ μὲν γένος οὐδ' ὅσον ἀξιοῦσθαι μνήμης, τοιαύτως δὲ τὴν γνώμην καὶ καταπανουργέσασθαι τοῖς ὁμοφύλοις δεινότητος,

III, 7. Като насочи мисълта си към победната слава, той започна да се готви срещу източните и западните варвари. Но да воюва срещу западните не му се струваше никакво велико дело, въпреки че лесно би могъл да ги надвие. А когато обърне поглед към тези, които живеят към изгрев слънце, струваше му се, че оттам ще може да си донесе слава и мощно да ръководи държавните работи.

4. Востановление на Петър Делян

IV, 38. И тъй аз добре зная, че мнозина, като разправят в историческите повествования за живота на императора¹, ще разкажат може би неща, различни от напето писание. Защото по негово време господствуващо повече мнение, неотговарящо на истината. Но аз, тъй като участвах в самите събития и зная от най-близките му моде неща, които са по-тайни, съм справедлив съдия, само да не ме упрекне някой, че изказвам нещата, които съм виждал и чул. Може би наистина повече от нещата, които казах, ще отворят за злите една врата за злословене, но, от друга страна, не зная дали някой би се усъмнил в истинността на това, което ще кажа. Това обаче, което императорът стори и разпреди относно междоусобните бунтове и войните с другите народи, би било твърде дълго да се разкаже изцяло. Затова от всички събития ще избира именно борбата срещу варварите и ще я засегна накратко в най-главните ѝ части.

IV, 39. И тъй [българското] племе след многобройни подвизи и сражения станало част от ромейската империя, тъй като известният Василий², който се отличил между всички императори, направил, както се разправя, страната им своя плячка и унищожил мощта им. Така те, отслабени във всяко отношение, се облегнали на ромейската сила. Но след като кратко време понасяли едно такова поражение, взели да се връщат към предишната си надменност. Известно време те не се проявявали в явно бунтовничество. Но когато се яви един човек от тези, които бяха готови да събудят дързостта им, те всички заеха неприятелско поведение.

40. Това, което ги подтикна към едно такова безумие, беше едно чудовище, което, както мислеха те, произхождаше от тяхното племе. Той беше човек, чийто род не беше достоен дори за споменаване, двуличен по нрав и твърде опитен да измами съплеменни-

¹ add. S

¹ Михаил IV Пафлагон (1034–1041). ² Василий II, който през 1018 г. окончателно покорил българските земи.

Δολιάνος τὸ ὄνομα, ὃν οἶδα εἶτε παρόντων τῆς τοιαύτης προσσηγορίας κληρονομίας εἶναι ἐαυτῷ τὴν κλήσιν ἐπισημαίνον· οὗτος, ἐπειδὴ τὸ σύμπαν ἔθνος ἀποστήναι Ῥωμαίων βεβουλεμένον διέγερσεν, ἐρημία δὲ τοῦ ὄρεστος καὶ πρὸς τοῦτο χειρουργήσαντος μέχρι τῶν βεβουλεμένων ἰσχύμενον, πρῶτα μὲν ἀξιολογώτατον ἐαυτὸν ἀποδείχοντα καὶ πρὸς μὲν βουλῇν συνευώτατον, πρὸς δὲ πολεμικῇν πρόξεν ἐπισημαίνοντα. Ἐπεὶ δὲ ἐντεῖθεν τὰς ἐκείνων εὐλόμεναι γνώμας, καὶ μόνον αὐτῷ γένους εἶδει λαμπροῦ πρὸς τὴν τῆς ἡγεμονίας αἰρεσιν (ἐν ἔθνι γὰρ Βουλγάρους τοὺς ἐν βασιλείῳ γένους εἰς ἐπιστάσαντα τοῦ ἔθνους παρακαλεσθέντα), ἐπὶ τούτῳ ἦδη πύκτων τε καὶ νόμιμον, εἰς τὸν Σαμουήλ ἐκείνον καὶ τὸν τοιαύτου ἀδελφὸν Ἀαρόν, τοὺς πρὸ μικροῦ τοῦ παντὸς γένους ὁρξασίας τε καὶ βασιλεύσεως, ἐαυτὸν ἀναφέρει μόνον, οὐχὶ γνησίους γονεὺς τῆς βασιλείας ὁσπῆτος παρομοιωθήσας ἐαυτῷ, ἀλλ' οἷον παρυβλίσθημα τῆς ἐκείθεν ῥίξης ἢ πλάσας ἢ ἀποδείξας, πείθει τε εὐφρόνως, καὶ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ὄραντες τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἐγγεωγμένους κἀντεῖθεν τὰς μελετωμένους γνώμας δημοσιεύσαντες περιγυρόμενοι ἐαυτοὺς, καὶ τὸν ἐκαστὸν ἐν τῇ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀπορροήσαντες ἐλευθέρων ἐαυτοὺς ἀνταίρετον ἐπιγράφοντες, ἐντεῖθεν ἐαυδουσίας τε καὶ ληστείας κατὰ τῶν Ῥωμαίων χωρίων ποιούμενοι. (I, pp. 76—77)

41. Εἰ μὲν οὖν εὐθὺς εἰς τὴν βασιλείαν ἀρχὴν ἀναβάντα τῷ αὐτοκράτορι ἢ τοιαύτῃ τοῖς συμβούροις ἐνυμνίῃ ἀνώνυμῃ, ἔγραψαν ὅν οὖν εἰς μικρὸν αἶψα προσκεκολλησάντα βασιλεὺς ἦνται γὰρ ἐπισημαίνοντα τὸ σῶμα ἐκείνου καὶ ῥωμαλέως εἶχε πρὸς τοὺς κινδύνους, καὶ οὐδὲν ἦν ἐκείνῳ πρᾶγμα εὐχίης τε τὰ ὅπλα λαβεῖν καὶ οὖν τοῖς λογίοις τῶν στρατηγῶν ἐπὶ τὴν ἐκείνων ἐκκλησίαν καὶ διδάσκει μὴ ταχέως Ῥωμαίων ἀγίστασθαι ἐπὶ δὲ φθίνοντι ἤδη καὶ ἀπεγνωσμένῳ τοῦ σώματος ἔχοντι ἢ τῆς ἀποστασίας αὐτῇ ὁδῷ ἀπὸ τοῦ ξενοῦ, ἀπὸ τῆς καὶ ἡ βραχεία τοῦτο ἐνσχευαίνετο κίνησις, καὶ οὐκ ἦν εὐπειθὲς τὴν περιβολὴν ἐνεργεῖν, ἐδοξάν τοι ὅσπερ ἐπὶ σκηνῆς βραχὴν τὸν χρόνον σχηματίζεσθαι τὰ τῆς τελευτῆς καὶ ἀπολαύσει τῆς ὑμῶν σέως, εἰς ὃν ἐκείνων ἢ τῆς ψυχῆς ἔξαις, ὃ περὶ τὰ καλὰ ζῆλος ἀποδοκιμῶς ἐπέθηκεν, καὶ μετὰ τὸν ὄρεστος ἐπὶ ἐκείνους ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. (I, pp. 77—78)

42. Ὡς γὰρ ἡρεσέει τὸ πρᾶγμα, ἐβουλήθη μὲν εὐφρόνως, πρὶν ἢ τὸν λόγον τῆς ἀγγελίας πῶτος λαβεῖν, νόλεόν τε καὶ ἐκείνων ἐξεργεσέσθαι καὶ

ците си. Името му беше Долян¹ и не знам дали по бащина линия беше получил този прякор или сам се беше нарекъл така. След като разбрал, че целият варод искал да се отцепи от ромеите, но по липса на инициатор и водач в това дело си оставал само с намеренията, той най-напред започнал да се показва за най-достоеен и най-вещ, за да даде съвет, а и твърде опитен във военното дело. След като после спечелил тяхното благоразположение, липсвало му само блестящо потекло, за да бъде издигнат до върховната власт (защото българите имат обичай да поставят начело на народа люде от царски род). Като знаел, че това е така и по традиция, и по закон, той сам се свързал с известния Самуил и с брат му Аарон, които неотдавна били владели и царували над целия народ. Той не твърдял за себе си, че е законна издънка от царското коляно, а лъжел и разправял, че е някаква странична издънка на този корен. Така той лесно ги убедил и те му поверили властта, като го издигнали на щит². И след това, като обявили намеренията си, отцепват се, отхвърлят от врата си ромейското иго и самоволно обявяват свободата си. Оттогава те започват да нахлуват в ромейските земи и да ги ограбват.

41. Прочее, ако варнарите бяха дръзнали да извършат едно такова безумие веднага след като самодържецът се възкачи на императорския престол, те веднага биха разбрали с какъв император са се облъскали. Защото тогава тялото му беше в разцвета си и пълно със сила срещу опасностите и за него не беше трудно незабавно да грабне оръжието, да навлезе в земята им с избраните си стражи и да ги научи да не се отцепват така бързо от ромеите. Но бунтът им избухна, когато той вече чезнеше и тялото му се намираше в отчаяно положение, когато се измъчваше от най-малкото движение и трудно понасяше дрехите³. Тогава именно те решиха да си поиграят като на сцена на царска власт и да се порадват на илюзията за кратко време, докато душевната сила на императора и стремежът му към хубави дела не бяха му дали неочаквана сила и като му повдигнаха духа, не го бяха понесли срещу тях.

42. Щом чу за това нещо, преди дори известието да беше изречено докрай, той реши веднага да тръгне на война срещу тях и сам

¹ Игра на думи между „Делян“ и „Долян“. Думата *δύλος* на гръцки означава „хитрост“. Срв. *Renauld*, op. cit. I, p. 76, n. 4. За различни форми, под които се явява това име, срв. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, p. 117. ² Подробностите около този обичай вж. у *O. Treitinger*, *Die oströmische Kaiser- u. Reichsidee*, Jena 1938, p. 9, 11 sq., 15, 20, 22 sq. ³ Михаил IV страдал от епилепсия и водянка. Вж. *Renauld*, op. cit., I, pp. 62—63, 71.

αὐτὸς τῆς ὅλης προύστασθαι παραδέξας· ἀπεῖχε δὲ το σῶμα, καὶ ἡ νόσος εἰς τοῦναντίον ἀπῆγε τὴν γυνάμην, οἱ τε τῆς πρώτης βουλῆς καὶ παντάπασιν ἀπειρημένοι τοῖς ἐκείνων βουλευμασιν, αἱ δὲ τῶν συγγενῶν παρακλήσεις οὐδ' ὅσον ἐξένον ἤξιον τοῦ "Ασπερος". Ὁ δὲ ἀθρόως τε εἶχε καὶ ἰόντων αὐτὸν τῶν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐφορᾶζε πόλεμον· δεινὸν γὰρ ἐποικίτο, καὶ ὅσπερ ἐκεῖνος εἰσθεὶς λέγειν, εἰ μὴδεν τι προσθείη τῇ βασιλείᾳ "Ρωμαίων", μέγας τι κατὰ τῆς ἀσφαλείης, εὐδύνεισθαι τε καὶ παρ' ἀνθρώπων ἐπιόπτετε καὶ παρὰ τῷ Θεῷ, εἰ παρρηθιμύμως τῷ γυγνόντι ἐφελοντὴς ὅσπερ παραχωρήσαι Βουλγάρους τῆς ἀποστασίας "Ρωμαίων". (I, p. 78)

43. Τοῦτο τὸν ἀτοκρίτορα ἐπὶ μάμια τῶν ἀλγεινῶν ἡνία τοῦ σώματος, καὶ ἦν ἐξ ἀναιδέων τοῦτον ἡ κάκιστος· τὸ μὲν γὰρ νόσημα ὄγκον τὸ σῶμα, τὸ δ' ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ἀλγεῖν ἀντέσαι τε καὶ ἐξεκένον, καὶ διὸν ἐκεῖνος ἐναντίως ἐπεμύζετο πάθειν. Νικᾷ γοῖν παρὰ τῶν βαρβάρων τοὺς οὐκιστάτους, καὶ τρώπαιον καὶ κατὰ συγγενείας καὶ κατὰ φίλους καὶ κατὰ τὸν ἴσθητον ἐνισχύει γὰρ [τὸ] τοῦ σώματος ἀσθενὲς τῇ τῆς ψυχῆς προθυμίᾳ, καὶ Θεῷ ἀρετὴς ἐκείνων τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξυπνέται. βουλῆς τε κατάρχει, καὶ σκεπὸν τίθεται, καὶ πρὸς τοῦτον πάντα ποιεῖ, οὐκ ἐνθὺς ἀσύνετος δραμῶν, ἀλλ' ἵνα μὴ κατ' ἐξῆς λέγω, ἀποχρηδύνει πρότερον τὴν τοῦ στρατοῦ παρασκευὴν ἐργασάμενος· καὶ οὐδὲ πᾶσαν τὴν στρατὸν συγκροτεῖ οὐδὲ θωροεῖ πλήθειν, ἀλλὰ τοὺς λογάρους τῶν στρατευμάτων ἐπιλεξιμένους καὶ τῶν στρατηγῶν τοὺς ἀειβεσπότες τὴν στρατηγίαν, οὓν τοῖς ἐκείνων ἐπὶ τοῖς Σαβῆας γινώσκει, κατὰ τὰς τε ἀρετῶν καὶ διατάκτων κατὰ στρατηγικοὺς λόγους τὴν ἡμέραν. (I, pp. 78—79)

44. Ἐπὶ δὲ πρὸς τοῖς τῶν Βουλγάρων ὁρίαις ἐγένετο, ἐν καλῷ τε στρατοπεδεύεται, καὶ πρῶτον μὲν βουλευμάτων κατεύχει, εἴτα δὲ καὶ πολεμεῖν πρὸς ἐκείνους διέγνωκε, πρῶτον τῶν πάντων ἀποστομμένων, καὶ περὶ οὗ καὶ αὐτοὶ διὰ οἱ τρυφυλότες ἀμφιόλους εἶχον τὰς γνώμας· κυριὸς γὰρ τοιοῦτος καὶ παρ' ἡνίας ἀναισθητοῦς ζῶν, ἐπειδὴ [δ] ἡμέρα ἐπέβαινε ἀνὶ τῷ τε ἀθρόον ὅσπερ ἀνὸς ἐπυρροπνόντος, ἀνέβαντι τε τῶν ἱπποῦν καὶ τῆς ἔθρας εἶχετο χωριερώς καὶ τῷ χιτῶνι τοῦτον ἐρρύθμιζε δεξιῶς, εἴτα δὲ εἶπετο συνδέων τὰ χιτῶνα, καὶ θάψμα τοῖς ὀφθαλμοῖς γινόμενος. (I, p. 79)

45. Ἐν δὲ τοῦ πολέμου ἀναβολῇν ἔχοντας, γίγνεται τι τῶν θαυμασιωτάτων καὶ τοῖς ἐκείνων μικροῦ δεῖν παραπλήσιον ὃ γὰρ τοῖς χαριετέροις τῶν

да застане начело на цялата войска. Но тялото му го възпираше и болестта пречеше на намерението му. Освен това членовете на севата във всяко отношение се противопоставяха на намеренията му, а и близките му настойчиво го молеха изобщо да не излиза от столицата. А той беше отчаян и гореше от нетърпение само за война срещу българите, защото положението ставаше страшно и, както сам той имаше навик да казва, в случай, че не прибави нищо към империята на ромеите или бѣде откъсната някоя част от нея, боеше се, че ще носи отговорност и пред хората, и пред бога, ако се отнесе лекомислено със станалото и по този начин като че ли със свое съгласие остави българите да се отцепят от ромеите.

43. Това измъчваше императора много повече от телесните мъки и злото идеше от тези две противоположни болки, защото, от една страна, болестта подуваше тялото му, а, от друга — той се измъчваше и слабеше поради събитията. Така той беше разкъсан от тези две противоположни страдания. И тъй, преди да надвие варварите, той надви близките си и извоюва победа и над роднини, и над приятели, и над самия себе си, защото душевното му усърдие даваше сила на болното му тяло; той се предаде в ръцете на бога и започна да се готви за война. Той установи план, определи целта си и направи всичко, за да я постигне; не се впусна веднага безредно, а — за да не изброявам всичко по ред — подготви предварително достатъчно добре войската. Така не придвижи цялата войска, нито се уповаваше на множество, а като събра избрани войски и най-опитните във военното дело стратежи, отправи се с тях срещу скитите, като напредваше в боев ред и подреждаше войската си според изискванията на стратегическите правила.

44. Когато стигна към пределите на българите, той установи лагера си на удобно място и първо направи съвещание, а след това реши и да воюва срещу тях — нещо твърде невероятно, за което дори и самите там присъстващи се колебаеха. Защото през нощта се лекуваше и едва дишаше, а щом се съмнеша, ставаше внезапно, като че ли някой му даваше сили. Той се качваше на коня, стоеше твърдо на седлото и здраво държеше юздите на коня. А после вървеше, като сам командуваше редиците за чудо на всички, които го гледаха.

45. Когато войната не беше още почнала, стана нещо твърде чудно и почти подобно на онези чудноватости, които ставаха с им-

τοῦ Ἀαρὼν υἱὸν (οὗτος δὲ βασιλεὺς ἐγενόνα τοῦ ἔθνους), Ἀλυσσιανὸς τὴν κλῆσιν, τό τε ἦθος ἡδὺς καὶ τὴν γνῶμην λαμπρὸς, καὶ τὴν εὐχὴν εὐσέμνος, αὐτοπάτος τῆς νίκης τῷ βασιλεῖ γίνεται, οὐ τοῦτο βουλόμενος, ἀλλὰ πρὸς τοῦτον αἰὶν ἔχουσας ἄλλ' ὁ καὶ τὸν τοῦτο Θεὸς ἐν τῶν ἐναντίων περιποιεῖται τὴν νίκην τῷ βασιλεῖ. (I, pp. 79—80)

46. Οὗτος γὰρ ὁ Ἀλυσσιανός, οὗ πάντι τῷ βασιλεῖ κατὰ γνῶμην γενόμενος, οὐτε βουλῆς μετείχε, οὔτε ὡς ἐκπαύει λαμπρότατος, ἀλλ' ἦν αὐτῷ προσεταγμένον ἐπ' οὗον τι μένειν, καὶ μὴ ἄλλως εἰσέναι εἰς τὸ Βυζάντιον, εἰ μὴ βασιλεὺς αὐτὸς ἐκκελεύσει τὴν εἴσοδον· ἀθέμους οὖν καὶ δυσμενῶς εἶχε τῷ πράγματι, ἀλλ' οὐκ ἦν οὐ καὶ δρόσει τέως. Ἐπεὶ δὲ τὰ περὶ τοῦ ἔθνους ἐγράφε, καὶ οὐ ἐρημῇ τοῦ βασιλεὺς γένους τὴν γόθον καὶ πεπλάσμενον ἐαυτοῦ βασιλεῖν ἐλλοιτο, τοῖσι τι νεοπαύετον· καὶ κακολογούμεν μὲν παῖδον, στοιγρὴν δὲ ἀποτίθεται γενναῖος, καὶ μηδὲν τοῦτον φασκόμενος τὸ βούλευμα, ἀλλ' ὀλίγοις καὶ τὸν περὶ αὐτὸν ὄσοντες ἦσαν βέβαια ἀπὸ τῶν ἔργων καὶ τοῖσι, ἐξ ἁρᾶς οὐκ ἐλάττω ἐπὶ τὴν ἐσπέραν χωρήσει τοῖσι, καὶ, ἵνα μηδὲν γνωσθεῖν, μηδὲ τοῖς ἐν τῇ πόλει καυδὲλος γένοιτο, μεταμνηστικὸς πρὸς τὸν ἐαυτὸν, οὐ τὰ μὲν ἀρετῶν, τὰ δ' ἀρετῶν τῷ σώματι τῆς ἀρετῆς περιβολῆς, ἀλλὰ σχηματισμένος κατὰ τὸν μορφωτικὸν τρόπον τοῖς πάντων διέλαθεν ὁρμηλούς. (I, p. 80)

47. Τῷ γὰρ τοῦ λόγου παρὶ, ὡς ἴσχυρ' μοι εἰρήκει, ὅς σου καὶ τῷ ἐπὶ τῆς μεγαλοπρέπειας προσεγένετο ἦν γὰρ μοι ἔδωκε ὁ ἀνὴρ, καὶ με ἡσπάζετο εὐμενῶς, ἀλλ' οὐδ' ὡς ἐγράφε, εἴπαρ οὐδ' ἄλλος τις οὐκ ἐκείνος πεπλάσμενος. Διότι οὖν καὶ τὴν τοῦτον γένους αὐτοῦ ὁρμηλούς καὶ γε ἀγαθὴς ἀρετῶν γενόμενος τὸς τῶν κασιγόντων γνῶμης διήγαγε, εἰ πᾶσι ἐνεῖται τοῦτον εἰρεῖν τε καὶ καυχεῖν καὶ, ἵν' οὕτως εἴποιμι, πάντες λαβόντες θεηλασίαν ἐπὶ τῆς τῶν Βουλγάρων γένους γῆς, καὶ οὐκ ἐκείνους ἐκείνους δὴλον τοῖς πολλοῖς καθύπερθε, ἀλλ' ἐν μέλει τοῖς προσηνέ, καὶ περὶ τοῦ πατρὸς ὡς περὶ ἄλλο-

ператора. И тъй най-приятният от синовете на Аарон (той бил цар на този народ), на име Алусиан¹, човек с благ нрав, блестящ ум и забележително положение, станал най-важна причина за победата на императора не по свое желание, а, напротив, като се стремеше към противното. Но бог, който го подтикваше, обърна лошото положение в победа за императора.

46. Прочее този Алусиан не беше много добре гледан от императора. Той не участвуваше в сената, не беше получил никакъв висок сан, а му беше заповядано да си седи в къщи и да не идва във Византион² освен ако сам императорът не му поръча да дойде. Той беше отчаян и сърдит от това положение, но дотогава не можеше нищо да предприеме. Когато разбрал какво става сред [българския] народ и че нямайки лице от царски род, те си били избрали за цар незаконородения самозванец, той се решил на една твърде младежка дързост. Изоставя децата си, пренебрегва любовта към жена си, като не посмива да довери намерението си на никого от тях освен на неколцина свои хора, които знаел, че са способни на безумни дела и дързости, и се осмелява да тръгне към Запад почти от края на Изтока³. За да не се узнае нищо и да не бъде познат от хората в столицата, той напълно се предреши-ва не като сваля само една част от старото си облекло и оставя другата на тялото, а се облича като наемник и така се скрива от очите на всички.

47. Прочее той, както по-късно сам ми разказа, е идвал около два или три пъти в столицата при автора на този разказ⁴. Той ми беше близък и ме посещаваше охотно, но пак не го познах, както не го позна и никой от тези, до които се беше доближил. И тъй той избягна и от многооката бдителност на орфанотрофа⁵: дори и той не го залови. Все пак внезапното изчезване възбуди духовете на властите [и те решиха] да го намерят и хванат, ако е възможно. И като се скри (така да кажа) от очите на всички, той пристигнал в земята на българите. Тук той не се разкрива изведнъж пред мнозинството, а се доближава поотделно до неколцина и им заговаря за баща си като

¹ Алусиан не е бил син на Аарон, а на Иван Владислав. Вж. *Златарски*, История, II, приписка 1: „Грешките около личността на Алусиан“. За името му срв. *Ив. Лубчев*, Върху някои български имена и думи у византийски автори, Етнографски изследвания в чест на акад. Ст. Младенов, София 1957, стр. 160. ² Т. е. Цариград.

³ Алусиан живял в Армения. *Scyl. Cedrenus* (Compendium Historiarum, p. 535, 9—15) съобщава, че той бил управител на Теодосиопол и че жена му имала голям недвижим имот в Харсианската тема.

⁴ Т. е. при самия Михаил Псел. ⁵ Орфанотрофът бил главен попечител на цариградското сиропиталище и други подобни институции. Най-известен орфанотроф е бил Йосиф, брат на Михаил IV, който играл важна роля в управлението на империята и за когото тук става дума.

τιόν λόγον ποιούμενος, καὶ τὴν ἐκείνου γενεάν αἶρον, καὶ λαμβάνων διάπειραν ὡς εἴ τις τῶν ἐκείνου παίδων ἐπισκευθεὶς ἐγγύθει, πότερον ἀνθείλοντο οἱ ἀποστατήσαντες τοῦ νόθου τὸν γνήσιον, ἢ περὶ αὐτοῦ τῶν ὅλων προέστη, ἐν καὶ αὐτὸς ἐκείνους ἐλογίσθη μοίρα. (I, pp. 80—81)

48. Ἐπεὶ δὲ πάντας ἐώρα τοῦ ἀμφιβόλου τὸν ἀποδεδειγμένον προκρίνοντα, τοῖμα πως ἐπὶ τοῦτον, ὅν μᾶλλον ἐγνώκει περὶ τὸ γένος θερμότερον, ἑαυτὸν μυστηριωδῶς ἀνεπαῖν· ὁ δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπερείσας εὐθὺς πρὸς ἐκεῖνον, ἦν γὰρ ἀκριβοῦς αὐτὸν ἐπιστάμενος, καὶ τὸ εἶδος ἀναλαβὼν προσπίπτει τοῖς ἐκείνου γόνασι καὶ τοῖς πόδας κατακλιθεὶς, ἑκατὰ αὐ καὶ κρῖνον δακτυλὶ γνώρισμα, ἵνα παντάπασιν ἀνεκδοκίματος ἀπέχῃ· τὸ δὲ ἦν χρυσία αὐ μέλαν τοῦ δεξιῶν καταγεγραμμένον ἀγκύριον· τρεῖς δὲ δοσεῖς ἐξηγήθη· ὡς δὲ καὶ τοῦτο εἶδεν, ἐν μᾶλλον προσφύς τὸν τεκνιζόντα τοῦτον καὶ τὸ σπῆθος κατακλιθεὶς, καὶ δεξιῶς ἄμφω τὸ ἔργον μεταχειρίζεται· ἐκδοκίμας γούνη προσάγοντες ἐν μέρει τὴν γήμην ἐπὶ ἐξήσαν, καὶ πρὸς τὸ γνήσιον οἱ πλείους οὐδένα τὴν γούμην μετέθεσαν. Γέγονεν οὖν ὥσπερ πολυαρχία ἢ μοναρχία, τῶν μὲν τοῦτον, τῶν δὲ ἐκείνον ἀρνούμενων· εἴτα δὴ καὶ πρὸς ἀλλήλους σπεύδονται, καὶ τοὺς ἱερέοντας ἀλλήλους κατακλιθῆναι, καὶ ἀντιπῆθεν ὁμοδιαίτω μὲν ἦσαν, ἀλλήλων δὲ διεκτέθησαν, πλὴν ἕτερος τὸν ἄλλον ἐπὶ στήθεσιν. (I, p. 81)

49. Ἀλλὰ γράφει τὴν τοῦ Δολιχίου ὁ Ἀλουσιανός· ἐαυτοῦν, καὶ συλλαβὴν ἀνδρὸν τῆς τε βροντῆς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνταρῆται, μυκητικῇ σφαγίδι ἄμφω συνεζέλον, καὶ περιίσταται τὸ Σκνιζόν εἰς μίαν αὐθις ἀρχήν. Καὶ ὁ Ἀλουσιανός οὐκ εὐθὺς τῷ βασιλεῖ προσχωρεῖ, ἀλλὰ τὰς δυνάμεις λαβὼν κατ' ἐκεῖνον χωρεῖ, καὶ προσβαλὼν ἡπάτα, καὶ φρυγὸν αἰστέται· εἴτα δὴ γούνης ὡς οὐκ ἂν ἐκ τοῦ βῆστος τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων ἀντιπαράσταται, μνήμην καὶ τῶν φιλάτων λαβὼν, δι' ἀπυρρήτων γουρήν τῷ βασιλεῖ, ὡς εἴ γε καὶ εὐμενείας τέχνη καὶ τῆς ἀλλῆς λαμπρότητος, ἑαυτὸν τε ἐκείνῳ καὶ τὰ αὐτοῦ ἐγγεγραμμένα κηρύττει. Λέγειται τὸν λόγον ὁ βασιλεὺς, καὶ αὐθις ἀπορητοτέρως αὐτῷ ὡς ἐβούλετο διαλέγεσθαι· καὶ οὕτω δὴ τὸ δεύτερον ὡς παρατιθέμενος προσάγει, ἀνδρὸν τὴν ἰδίαν μετῆρα γάλαρρα καὶ τῷ βασιλεῖ προσχωρεῖ. Καὶ τοῦτον αὖν τῆς πρώτης ταύτης ἀξιώσεως ὁ αὐτοκράτωρ ἀναπέμπει εἰς τὸ Βελόνιον, τὸ γὰρ τοῖς ἐθνεῖς διαφύρας πολέμους διασπασμένον ἦδη καὶ οὕτω τετραχρῶς

за чужд човек. Той възвеличава рода му и се опитва да узнае дали ако там се яви някой от синовете му, въстаниците биха предпочели този законен син пред незаконния, или пък понеже този е вече застанал начело на всичко, те няма да му обърнат никакво внимание.

48. А след като видял, че всички предпочитат истинския син пред съмнителния, [Алусиан] се осмелил никак съвсем тайно да се разкрие пред едного от тях, за когото със сигурност знаел, че е много горещ привърженик на рода му. Този пък веднага впил поглед в него, защото го познавал добре и като разпознал лицето му, паднал в краката му и ги зацелувал. След това понескал да види някакъв таен белег, за да се освободи от всякакво съмнение; това било едно черно петно, отбелязано на десния му лакът и обрасло с гъсти косми. Щом видял и това, той още по-силно го прегърнал и зацелувал шията и гърдите му. След това и двамата умело се залавят за работа, като се приближавали поотделно до всеки и така постепенно засилвали мълвата. По този начин повечето българи прехвърлили разположението си върху законния син. И тъй единовластието станало нещо като многовластие, понеже едните предпочитали единия, а другите — другия. След това се сближават, помиряват нождовете помежду им, и оттогава двамата започват да работят заедно и да се съвещават помежду си, въпреки че единият подозирал другия.

49. Но Алусиан изпреварва коварния план на Делиан и като го залавя внезапно, отрязва му носа и му изважда очите, като извършва това с готварския нож. Така скитският народ отново се сплотява под една власт. Но Алусиан не минава веднага на страиата на императора, а тръгва срещу него с войските. Като влиза в сражение с него, той бива победен и се спасява чрез бягство. След това, като разбрал, че не би могъл лесно да се опълчи срещу ромейския император, и като си спомнил за своите близки, тайно съобщил на императора, че ако получи благоразположението му и останалите почести, ще му се предаде с всичко свое. Императорът приема предложението и отново още по-тайно, както той искал, започва да преговаря с него. Така Алусиан тръгва за втори път като готвач за бой, но внезапно изоставя своята войска и минава на страната на императора. Самодържецът, като го удостои с най-голямо достойнство, го изпрати във Византия. Той обърна в бягство и победи [българския] народ, който беше вече разкъсан от различни

αρχοντας, τοξότης τε καὶ καπιτωλειῇ καὶ ἐπίρριπτον αὐτὸς τῆς ἀφ' ἧς ἀπεστάτησε τῆθρος, καὶ λαμπρὸς εἰς τὰ βασίλεια ἀναξέρωντος, αἰχμαλώτους τε ἄντων πολλοὺς, καὶ δῆμι τοὺς παρ' ἐκείνους σεμνοτάτους, καὶ αὐτὸν δὴ τὸν νόθον ἐκείνους ἀρχήων σὺν τε βίβη διαλελυομένην καὶ ἀπετερομένην τῶν ἀρθραίων. (I, pp. 81–82)

50. Εἶσι γοῦν τὸ Ἄστυ λαμπρὸς, ἀτάσθης προχρητίσθης αὐτῷ τῆς Πόλεως ἔθυσσάντη γοῦν τοῦτον ἐρῶ τιμωσάμενος ὥσπερ ἐν θεοῦ ἐπὶ τοῦ ἱπποῦ σαλεύοντα· οἱ γὰρ τὴν χαλκὸν κατέχοντες τοῦτον δάμνηται τοῖς τῶν γυναικῶν ἐρωτικῶν, ἰθαχίως γὰρ ἐκαστος ἀπέσσετο πάθος καὶ μέγιστος (εἰς τοσοῦτον γὰρ αὐτῷ τὸ σπλάγγνον γενέσκειτο)· τὸ δὲ πρῶτον οὐδ' ἔχρος τι τῆς ἀρχαίας αὐτῷ ἔσσετο ὁμοιότητος. Καὶ οὕτως δὴ ἀποκομισθεὶς εἰς τὰ ἀνάκτορα θρόνον ἐν καίρῳ λαμπρῷ, ἐπὶ μέσων θιάσων τοὺς αἰχμαλώτους διαβύβας καὶ δείξας Ῥωμαίους, ἐν προθυμίᾳ νεκροὺς ἀνίσταται, καὶ ὁ περὶ τὴν κατὰ ζῆλον τῆς τοῦ σώματος ἀντίστασιν. (I, pp. 82–83)

5. Bulgari in Michaelis V palatio

V, 15. Ἐκεῖ δὲ ὁ θεὸς ἐκείνος ἀνὴρ ὡς τοῖς ὅμοις αὐτῷ μοναρχίαν κατεσκεύαζε, οὐδὲν τῶν μετέωρον περὶ τὴν πολιτείαν διανοοῦντο, ἀλλ' εὐθὺς ἐπεβάλλετο μεταθίσειν πάντα καὶ μεταστήσειν πρὸς ἄλλο αὐτὸς ἐβούλετο, οὐδὲν γὰρ τῶν ἐν τέλει εἶπον ἐδίδον τὸ βλεμματικῶς τῶν ψυχῶν, ἀλλ' ἐξεδειμάσκειν πάντας τελευτητικοὺς ὁμοῦ καὶ λόγους καὶ νύμφοις ἐβούλετο δὲ αὐτὸ τῷτο ἱσχυροῦν ὡς ἀληθινὸς ἐνδείκασθαι τὸ ἀρχίμνην, καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς τῶν ἐν τέλει παύσαι τῶν συνήθων ἐξουσιῶν, βίβηθων δὲ τῶν δῆμων μητρεσθῆναι, ἵνα τοῖς πολλοῖς μάλιστα ἢ τοῖς ὀλίγοις δογασσοῖτο· τὴν δὲ τοῦ σώματος σπουδὴν ἐς Σκεπτικὰ μεταθήσειν ἐπεχείρει μετῆναι, ὥστε αὐτῷ εὐήγητο πρὸ πολλοῦ, ἀποτετιμημένον πάντα καὶ τὴν ἐκείνου γνῶμην εἶδον, καὶ πρὸς τὴν ἐπηρεάσειν ὅν ἐβούλετο ἐπ' αὐτῇ ἐπάσσει γὰρ τοῖς ἐντοίαις αὐτῶν, ἐπειδὴ καὶ ὁξυμυκεῖ τῶν ἐν ἡλιότητι νύμφοις καὶ τὰ μὲν περὶ τὸ σῶμα εἶχε, τὰ δ' ἄλλο τι τοῦτον τῶν βουλητικῶν διηκόντι. (I, p. 95)

6. De Leonis Tornici insurrectione

VI, 98. Τοσοῦτον δὲ προσεβαλλόμενος τὸν ἀρχηγόν, ἵν', ὅποτε λέγοιμι ἀρηγοῦντος ὡς προσερχομένου ἀπεργάζετο ταῦτα ἢ ἐκείνα, μὴ μαντιζὼν τὸν

сражения и без вожд, направи го отново подвластен на същата империя, против която се беше разбунтувал, и тържествено се върна в престолния град, като водеше много пленници и, разбира се, най-видните между тях, както и самия им вожд, незаконородения, с отрязан нос и извадени очи.

50. И тъй [императорът] влезе тържествено в столицата, като целият град се стече да го посрепне. Аз го видях тогава как се клатеше на коня си като на погребение. Пръстите му, които държеха юздите, приличаха на пръсти на великан, понеже всеки един от тях имаше дебелината и големината на ръка (толкова зле бяха вътрешностите му), а лицето му не беше запазило нито следа от предишния си вид. Така воден, той влезе в двореца с тържествен триумф, след като преведе през театъра¹ пленниците и показа на ромейте, че силният дух възкресява мъртъвци и стремежът към подвизи побеждава телесното безсилие.

5. Bulgari (?) в двореца на Михаил V

V, 15. След като този ужасен мъж² пое самодържавието на плещите си, той не се замисли за никоя от мерките, които трябваше да вземе относно управлението, а веднага взе да обмисля как да промени всичко, и то според желанието си. Той не насочваше благосклонно нито поглед, нито мисъл към някого от сановниците, а ги плашеше всички едновременно с иасилническите си думи и отношения. Защото искаше именно това: да покаже, че поданиците му са наистина подчинени, да лиши повечето сановници от обичайните привилегии и да се обезпечи свобода на народа, та да бъде охраняван по-скоро от мнозинството, отколкото от малцинството. Той се зае да прехвърли личната си охрана върху скитски младежи³, които беше купил отдавна. Те бяха всички скопци, предугаждащи мислите му и готови да изпълняват желанията му. Прочее той се уповаваше на тяхната преданост, понеже ги беше почел и с по-високи звания. Едни от тях му бяха телохранители, а други изпълняваха други негови желания.

6. Бунтът на Лъв Торник

VI, 98. Аз започнах разказа си от толкова далеч, та при повествованието, като кажа, че [императорът]⁴ е предпочел едно или пре-

¹ Т. с. през Хиподрума. ² Михаил V Калафат (1041–1042). ³ Може би и тук става дума за българи. Срв. J. Schumberger, L'Empire byzantine à la fin du Xe siècle, III, Paris 1895, p. 337. ⁴ Константин IX Мономах (1042–1055).

ἀνδρα ἐγείρονται οἱ πολλοί, ἀλλὰ τοὺς μὲν λόγους ἀρηγόρους τῷ ἐκείνῳ ἡθελοντοῦσιν, τὰ δὲ πράγματα ὡς τελευτήσαντι, ἐς τὸ δοῦναι τῷ Κεῖνῳ ἀποστέλλει. Βουλόμενος δὲ ἑτέρωθεν διανοῦσθαι καὶ τῆς προλαβοῦσης ἐπισυστάσεως κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος διαγένησθαι, εἰς ἀρχὴν αὐτῆς καθίστη τὸν λόγον, ὁπόθεν τε γέγονε προλαμβάνων καὶ τίνας ἀρχὰς ἔσχρηκε, καὶ ἡ ἀποστασία τίς προέβλεπε καὶ ἦεν αὕτη καὶ οὗθεν, τίς τε ὁ τοῖς ἀμφοτέρω καὶ τοῖς τεταραγμένοις τὴν τυραννίδα διαμεμελέτηκε. (II, p. 14)

99. Λέγω δὲ ἐκ τῶν ὑστέρων τοῦ λόγου ἀρχόμενος, οὐ τῷ αὐτοκράτει τῆς ἐξουσίας πρὸς ἐκμετρίως ἐγγράφει ζήτησις, τὸ μὲν ὄνομα Λέων, τὸ δὲ γένος Τόρνικος, τὴν Ἀδριανούπολιν οἰκόντων καὶ Μακεδονικῇ ἐγγράφει μεγαλειότης, ἄνθρωπος μὲν εἶδος οὐ φαῖλος, τὸ δὲ ἦθος ἐποικαθήμενος, καὶ πρὸς ἐνθυμήσεις ἀπὸ κινουμένων ἀνελόντων τὰς γνώμας· τοῦτον γοῦν τῷ ὠδρὶ οὐλοῦ ἀκμάσαντα τέχνην πρὸς λαμπρότητας, οἷα δὲ πολλὰ εἶδον ἀλόγως περὶ τῶν λέγεσθαι, οἱ πλεῖστοι κατεμνησθέντες· καὶ ἐπεὶ δὲ ἄνθρωπος ἐγγράφει καὶ πρὸς εἰδέσθαι τοῦ ἥθους σιγῆς, ἡ Μακεδονικὴ μερὶς καθόλου αὐτῷ προσετίθη καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς παραβολαῖς ἐπεχρήσαντο, διαμαρτυρόντες δὲ τῶν κακῶν, καὶ νῦν μὲν τοῦτον ἐμφυλοχρεοῦντα τοῖς τοῖς μὴ ἔχοντες, νῦν δὲ μὴ εὐποροῦντες εἰς ἀποστασίαν ἀρνούσης πικρίας, ἐκπρόβλητον ἐν ταῖς ψυχαῖς τὴν γνώμην τῆς τυραννίδος ἐρύλασαν· εἴτα δὲ καὶ ἐπισυνεβήκει τοῖς τοῖς, ὅτι αὐτοὺς ἑμὸς εἰς ἀποστασίαν καὶ ἐκτάσιν ἀνέβηκε. (II, p. 14)

100. Τῷ αὐτοκράτει Κωνσταντίνῳ δύο ἐγγράφειαν ἀπέλαβον, Ἑλένη μὲν ἡ πρεσβυτέρα τὸ ὄνομα, Εὐφροσύνη δὲ ἡ μετ' ἐκείνην τῆς μὲν οὖν Ἑλένης οὐδὲνα ἐπαπολήτο λόγον. [τὴν δ'] οὐτε τι λαμπρόν ἐξ ἀρχῆς κομῶσαν καὶ εἰς περιφάνειαν τέχνης ἔλκεσθαι, προσημείας τε πλὴν τυγχάνουσιν, καὶ γυναικῶν ἀπασῶν ὅν ἐγὼ τεθέσμαι σκεπτομένην τε οὐδὲν καὶ δυσπαράγωγον, ταύτην παραστῆναι εὐλαβεῖτο μὲν ὁ ἀδελφός, ὡς μοι εἴρηται, οὐκ ἔσπευγε δὲ παραγγεῖν, ἀλλ' ἐδίδει μᾶλλον ἢ περιεῖπεν.

небрегнал друго, повечето люди да не помислят, че той е бил ясновидец, а да разберат, че думите му са съответствували на характера му, и да отдадат на волята на всемогъщия изхода на събитията. Затова, като искам да разкажа за едно друго въстание срещу императора, по-страшно от първото¹, аз пак ще започна разказа си отначало, като кажа именно как започна то и кои бяха неговите причини; какво беше началото на бунта, какъв беше той и откъде започна, и кой беше този, който дръзна да направи едното и другото² и на що се уповаваше, за да замисли узурпация.

99. И тъй аз разказвам, като започвам повествуването си от последните събития. Този император имаше един втори братовчед по майчина линия, на име Лъв, а по род Торник³. Той живееше в Адрианопол и беше надъхан с македонска самонадеяност. Торник беше човек с не лоша външност, но с прикрит характер и виваги насочваше мислите си към бунтовни планове. Прочее повечето люде (както обикновено, казват се много безсмислени работи за някои хора) предсказваха блестящ жребий на този човек, още нестигнал в разцвета на годините си. Когато той възмъжа и показа известна твърдост в характера, македонската партия се присъедини окончателно към него. Те многократно се опитваха да започнат нещо гвърде рискувано, но изпускаха удобния момент: ту Торник не беше там при тях, ту не улучава достатъчен повод за въстание и така таеха в душите си мисълта за узурпация. А след това се случи нещо такова, което ги подтикна едновременно към бунт и въстание.

100. Император Константин имаше две сестри: по-възрастната се казваше Елена, а по-младата Евфрепия. На Елена той не обръщаше никакво внимание. Другата, която отначало не се отличаваха с нещо блестящо и не беше достигнала до високо положение, беше изпълнена с мъдрост и от всички жени, които съм виждал, тя беше най-твърда и непреклонна. От нея именно брат ѝ се пазеше, както казах, не я обичаше като съветница, а се страхуваше от нея повече, от-

¹ Става дума за въстанието на Георги Маниак (1043 г.), за което Псел говори по-горе в своята Хронография (вж. у Renaud, op. cit., II, p. 1 sq.) Георги Маниак бил известен пълководец, който първоначално се проявил като военачалник в Мала Азия, а след това успял да отвоюва за Византия част от Сицилия, владяна от арабите. Но неговите успехи предизвикали подозрение във византийския двор и той бил сменен от поста си в Сицилия. Това станало причина за неговия опит за узурпация. Вж. Г. Острогорски, История Византије, Београд 1959, стр. 315—316; Успенский, История, III, стр. 53—55.

² Бунтът на Лъв Торник избухнал в 1047 г. Вж. А. Schütte, Der Aufstand des Leo Tornikios im Jahre 1047. Eine Studie zur byzantinischen Geschichte des 11. Jahrhunderts, VII. Jahresbericht des K. Gymnasiums zu Plauen auf das Schuljahr 1896, pp. 1—32. Други библиографски посочвания у Нв. Дуйчев, Прочувания, стр. 30—34. Срв. и Успенский, История, III, стр. 53—55.

Αὕτη ταυροῦν τῶν ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ διαμαρτυρεῖται ἐπετηγάνων ἐλπίδων, βουλευσασθαι μὲν π κατὰ τοῦ αυτοκράτορος τῶν ἀποστολάτων ἀπέχεσθαι πατάσων, οὐ πολλὰς δὲ τοῦτο προσωπίαι, οὐδ' ἐθάρρει ἀδελφεῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς ὁμίλῳ ἐκείνῳ αὐτὴν καυσήσασα, ἐπετηγάνως τε διελέγετο καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας ἀρχῆς ἀπὸλεγε τε τὰ πολλὰ τοῦτον καὶ προσωπίδων, καὶ ὅσους ἀντιθέμενον ἔδοι, ἐπαινεῖν καὶ κακοποιῶν, τὴν ἐπ' αὐτὸν ἔχον τοῖς χεῖλεσιν ἐπιστῶν θορύβου καὶ ἐπειδὴ ἦν τὸν ἀδελφὸν πρὸς τὸν ἡδὴ ἐκείνην Τόρνικον ἀσπόμενος αὐτῇ ἢ ἀπεχόμενος ἔχοντα, τοῦτον ἐκείνη ἰδεῖν καὶ εἰλτασθαι εἶχε, καὶ ἡμῶς προσωπίδων, οὐκ ὅπως ἀπαγομένη τὸ εἶπε. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς ἐμμενῶν μὲν, βασιλεὺς δὲ εἶχε περὶ τοῦτον τοῖς λογισμοῖς οὕτω γὰρ οὐδὲ προσωπίδων ἔχοντα εἰς κάκων ὅθεν ἵνα προσωπίδων ἀπὸ ἀλλήλων γένεσθαι, ἐκείνη μὲν τέως ἐκρυψε τὸ ἀπορρητόν, αὐτὸν δὲ τῆς Πύλως μετὰ, μετ' ἐπεὶ οὐκ ὀρθῶς, τὴν γὰρ Ἰβηρίαν ἐπαρῆς ἀντὶ, ἐπιδόξον ἐπερῶν τοῦτο κατεσκεπάζει. (II, pp. 14—15.)

101. Ἀλλὰ καὶ ἀποδοξημαῖον τῷ ἀδελφῷ ἢ γῆμιν αὐτῇς συνέειται μᾶλλον δὲ αὐτῇ οἱ πλείους ἀπορμὴν κατηγόρας προσωπίδων, λόγους ἐπὶ τὸν ὄντα ὡς ταυροῦν μὲν καὶ συνέειται, καὶ προσωπίδων τὸ δὲ τὸν αὐτοκράτορα ἀντιθέμενον ὁ δὲ τοῦτον ἀπορρῶν, οὐ αὖτε μὲν διατετακται τὴν ψυχὴν, ὡς δὲ τὴν ἀδελφὴν ἀντιθέμενον τεθέσθαι, καὶ πού τι καὶ τοῦτον εἰποῖς ἡρακλῶν, ὡς ὅθεν ἄρα δὲ τὸν ὁ ἀντιθέμενος αὐτῇ πείσεται, τοῦ Κασσιανὸς αὐτὸν ἀντιθέμενον προσωπίδων, ἐκείνη ἐπὶ τῷ λόγῳ γένεσθαι, καὶ τὴν ὁμῶς οὐκ ἀντιθέμενος κακοποιῶν, οὐδ' οὕτως μὲν ἐπερῶν ἀντιθέμενον, ἐκείνη δὲ αὐτῷ τοῖς ἀντιθέμενος τῆς ταυροῦν ἀντιθέμενος, στέλλει κατὰ τύχης τοῖς ἀπορρῶν καὶ τὸ μέλαν προσωπίδων ἐπερῶν. Καὶ οὕτως ἐκείνος ἐκποῖς τὸν ἐλπίδων, ὁ πάλαι λαμπροποιῶν ἀντιθέμενον ἐκποῖς ἐπὶ τὸν βασιλεὺς ἐπείσεται ὁ δὲ οὐδ' οὕτως ἐκποῖς εἶδεν, οὐδὲ τῆς τύχης ἐκποῖς, ἥτις αὐτὸν ταῖς ἐλπίδων ἐκποῖς ἀντιθέμενος καυτήρεν, ἀλλὰ καὶ προσωπίδων οἱ πολλὰς ἀντιθέμενος ἀντιθέμενος καὶ κατεγέλασεν ἡρακλῶν ἔχοντα. Μόνῃ δὲ ἢ Εὐαγγελία, εἴτε συγγενεῶς ἦσαν, εἴτε καὶ κατ' ἑαυτὸν τρόπον ἐξέμεινε τε τοῦτον καὶ ἡρακλῶν ἡρακλῶν, προσωπίδων ἀντιθέμενος τῆς ἡρακλῶν τῆς συγγενεῶν ἔχοντα. (II, pp. 15—16)

колкото я почиташе. И тъй, излъгана в твърде блестящите надежди, които възлагаше на брат си, тя започна съвсем да се въздържа от неуместни съвети по отношение на императора, не го посещаваше често и не му се доверяваше като на брат. Напротив, когато влезнеше в разговор с него, говореше му гордо и със старата си надменност го изобличаваше и укоряваше за много негови дела. А цом го видеше разсърден, отдалечаваше се презрително, като мърмореше с устни обидни думи за него. Когато узна, че брат ѝ се държеше съвсем сурово или по-скоро враждебно към казания вече Торник, тя започна да удостоява последния с внимание, да се държи много приятелски и често да обшува с него, въпреки че по-рано не го обичаше така. А императорът кипеше от ярост, но криеше дълбоко мислите си за Торник, защото нямаше още дори достатъчен повод, за да му причини зло. Затова, за да бъдат двамата по-далеч един от друг, той, като пазеше до последния момент всичко в тайна от сестра си, премести Торник от столицата под благовиден предлог и като му повери управлението на Иверия¹, готвеше му славно заточение.

101. Но въпреки че този човек отсъствуваше, мълвата го следваше постоянно. Или, по-скоро, повече хора си служеха с нея като с предлог за обвинение, плетейки козни срещу него, че възнамерявал да узурпира властта, и така караха императора да предварди опасността. Той, като чу това, не се смути много, но когато видя сестра си да го защитава и я чу да казва нещо такова: „Моят братовчед няма да претърпи нищо лошо, защото всевишният бди над него свише“, остана поразен от думите ѝ и не можа повече да обуздае гнева си. И в този случай обаче той не направи опит да го погуби, но като мислеше да му пресече всяка възможност да узурпира властта, веднага му изпрати люде, които да го подстрижат и да му облекат черното расо. Така с измамни надежди, този, който някога носеше блестящо облекло, внезапно, облечен в дрипи, се върна при императора. Но той не го погледна благосклонно дори и в такъв вид, нито се смили над съдбата му, която, след като го обнадежди много, внезапно го повали. Напротив, често пъти, когато [Торник] идваше при него, отпращаше го неприязнено и се присмиваше на жалкия му вид. Само Евпрепия го приемаше в къщи било по роднински, било по друга някоя причина и го посрещаше любезно, като роднинските им връзки ѝ служеха за безупречен повод за приятелство.

¹ Дн. Грузия.

102. Ἐντεκε δὲ τὸ πρῶτον καὶ Μακεδονίῃ πρὸ τῆς πόλεως φιλοχρηνοῦσα πληθὺς καὶ μαλιστα οὖσι τὴν Ἀδριανούπολιν ἔρχετο ἐξ ἀρχῆς, ὡς δὲ δεινὰ τὰς γνώμας καὶ τὴν γλῶσσαν ἀντίστοιχον ταῖς ἐνθυμήσεσιν ἔχοντες, βουλευσασθαι αὐτῶν αὐτοῖσιν ἐπιούσασιν καὶ κατεργάζεσθαι δραστηρίως, κρήνην τε λογιουμένην ἀκατέβητα, καὶ τὰς παρὸς ἀλλήλους ὁμιλοῦσας πασιόταται. Ὁ μὲν οὖν αὐτοκρατορὶς ὡς ἤδη καταπεφνημένον τοῦ λέοντος καὶ τὰς τε τῶν ἀνέχων ἀγρομητῶν ἀκμὰς κατεργαζομένην παντίπασιν, αἱ δὲ Μακεδόνες τοῦτον ἐκείνον εἶναι νομίσαντες τὸν καὶ οὖν ἐν εἰς ἀποστασίαν πολέμους ἐξήγησαν, βραχεία διαλεχθέντες ἀλλήλους, ὡς τοῦ σκολοῦ πάλοι καθουσιολογηθέντος αὐτοῖς, καὶ τὴν τε Τροάδα εἰς περιόλον πόλιν διεσθῆσαντες, ἐκαστοὺς τε πρὸς τὴν ὁμιλίαν τοῦ πολέμου βιάσαντες, νυκτὸς αὐτῶν ἐπεξερχόμενοι, ἄλλων διήκων καὶ τούτων παύσεσιν ἄσπετον κοινότην αὐτοῖς τοῦ δρόμου, τὴν εὐθὺς Μακεδονίαν ἐλαύνοντες καὶ εἰνα μὴ τρεῖς αὐτοῖς κατ' ἅν ἐξελπισμένοι προλάβοι τε τὸς ἐσβολὰς τοῦτον, ἢ θηράσας ἐρησιάζοντες, τὴν δημοσίαν ἔπαιον ἐπειδὴ κατέλαβον ἀπεκρίνας, καὶ οὕτως ἀσπεντοὶ τὸν δρόμον συνεισίναντες Μακεδονίαν τε ἡντὸς γένοντο, καὶ τὴν Ἀδριανὸν κατελήγοντες ὅσπερ ἀκρόπολιν, ἔργον εὐθὺς ἔχοντες. (II, pp. 16—17)

103. Ἐπεὶ δὲ συλλογῆς αὐτοῖς στρατευμάτων ἵδει, χρημάτων δὲ αὐτοῖς οὐκ ἐπύθετο παροικονη, οὐδ' ἄλλο τι τοῦ πεῖθαι τοὺς ἡγεμῶνες τῶν στρατοπέδων εἰς ταῦτα συναγαγεῖν τὰ συμφέροντα καὶ πρὸς τὰ ἐκείνων ἐπείκειν βουλευόμενα, πρῶτον μὲν λογασινοὺς εἰθὺς ἐκαστοῦ κατήλασαν, οἱ δὲ πρὸς τὴν ἐκαστοῦ τῶν στρατοπέδων παρακαλούμενοι, ἐξείπαιδες τὸν μὲν βασιλέα τεθνήσκειν διαβέβαιον, τὴν δὲ γε Θεοδώρου ἐργασίᾳ γενομένην τοῦ κράτους, τὸν ἐκ Μακεδονίας πρὸ πάντων ἀφείσκειν λέοντι συνεκρίνας τε δημοῦ καὶ δραστήριον καὶ λαμπρὰς ἔχοντα τοῦ ἀπὸ γένους τὰς ἀρετὰς εἶτα δὲ καὶ αὐτοὶ αἱ κατηγεμῶνες τοῦ πλείους διὰ τῆς τοῦ αὐτοῦ μηχανῆς τὰ παταξάντες τῆς ἐσπερίας ἐν δόξῃς διήκων ἡμέρας σφαγὰς ἀπὸ συναθροίσαντες ἦν δὲ οὐδὲ τὸ πλῆθος μόνον τὸ συλλέξαν ἐκείνοις, ἀλλὰ διήκων καὶ μῶς αὐτοῖς παρακαλούμενον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἦν, οὗ τε αὐτῶν βραχὺν λόγον ἐτίθειτο, καὶ ἐποτιέμενος αὐτοῖς ἀπὸ τῶς γενομένης κακοτομίας, ἐπειλλε κατὰ βραχὺς τιμωρῆσθαι διὰ ταῦτα πρὸς ἢ κατελήγονται τούτους, προσαυλαβεῖν ἐκείνον ἔργον ἐτίθειτο. (II, p. 17)

102. Тогава около столицата имаше голямо множество македонци, главно такива, които живеяха от край време в Адрианопол¹. Те бяха мъже с опасни мисли и с език, който говорещ обратното на това, което мислеха. Бяха винаги готови да замислят нещо необичайно, твърде дефини, за да го изпълнят, твърде старателни да скривят мислите си и много верни във взаимните си споразумения. И тъй императорът не им обръщаше никакво внимание, като мислеше, че лъвът е вече безвреден и ноктите му са съвсем отрязани. А македонците, като сметнаха, че това е от давна търсенин случай за бунт и като поговориха накратко помежду си (защото те отдавна се бяха уговорили относно целта), подтикнаха Торник към една безумна дързост, а и сами се утвърдиха и решението да участвуват в това смело начинание. И така те изведоха Торник през нощта, като привлякоха в това си дело няколко души, съвсем неизвестни, и тръгнаха право към Македония². И за да не би някои конници, изпратени подире им, да стигнат преди тях в проходите или да ги заловят, като тръгнат по следите им, те убиваха държавните коне при всяка смяна. Така, като изминаха пътя на един дъх, те стигнаха в Македония, завзеа Адрианопол като крепост и веднага се заловиха за делото.

103. Понеже трябваше да наберат войски³, а нямаха готови пари, нито нещо друго, което да убеди началниците на войските да съберат заедно силите си и да се подчинят на тяхната воля, най-напред те веднага изпращат навсякъде разпространители на слухове. Тези люди, като се отбиваха при войниците поотделно, започваха нарочно да ги уверяват, че императорът умрял, че Теодора⁴ взела властта и че предпочела пред всички Лъв от Македония, мъж много умен и съвременен много енергичен и произхождащ от славен род. След това самите разпространители на този лъжлив слух благодарение на тази си хитрост само за няколко дена събраха отвсякъде западните войски. Но не само лъжливият слух събра тези хора, а и омразата, която те хранеха към самодържеца, понеже той им обръщаше твърде малко внимание и като ги държеше под подозрение поради някакъв извършен бунт, възнамеряваше да ги накаже наскоро. Поради това те се мъчеха да го хванат, преди той самият да ги е заловил.

¹ В Одрин, който бил център на военното управление на западните войски, се намирали много пъльовоци в пемилост, които тасали недоволство против императора. Срв. *Успенский*, История, III, стр. 53. ² Т. е. Източна Тракия. ³ Източната войска тогава била заета в Армения. ⁴ Дъщеря на Константин VIII, баба на Константин IX, по-късно императрица (1055—1056).

[illegible]

105. Ἀμέλει καὶ πῦρ ἡ προσπελάου τοῖς τέ-
χεσι, πολλή τις οὐτοῖς μερὶς κατὰ τὴν πορείαν
ἐθελοντοῖς ἱγμῶς προσεσθίητο, πληθὺς τε πικρὰ
ταῖς ἀπὸ τῶν θυγῆλοιτέρων μεγάλῃ προσερίπτο, καὶ
τὰ μέχρι τῆς Πόλεως κατόπιν πᾶσι πηχὺς τὸν
αἰσίου καὶ ἐπίθου. Καὶ τὰ μὲν ἐκάτε· τοῦτο, τῷ
δὲ αὐτοκράτορι εἰς τοῦτοιατὸν περιεσθίηται τὰ
πυάγμια· οὔτε γὰρ οὐδαμῶς σκατίζονται, οἷα συμ-
μαχῶν αὐτοῦ πορ σκατίζονται, ἢ καὶ τις διότι
μερὶς ἐστὶν, ὅπως τις εἶοιθαι ἐρεθισθῶν τοῖς βα-
σιλείοις πομπαῖς· ὃ γὰρ τοῦ ἐξῆς σκατὸς ἀδὲ
κατασκήνουν ἐκ ἱερῶν ἐκαστοί, ἵνα δὴ τι καὶ κατὰ
σύνθημα κατὰ συνέλεξε· βροθίσαν τῷ αὐτο-
κράτορι καθεστῆσαν, ἀλλ' ἔς τὰ βασιλίστα τῆς Ἰβη-
ρίας ἐστιασσεθῆσαν, ἐκδοσύνι πρὸς βασιλῆρον

104. И тъй [бунтовниците], като се събраха внезапно и неочаквано и като се споразумяха, избраха Лъв да царува над тях. Те приготвиха за провъзгласяването му всичко, каквото времето им позволи, премениха го във великолепия дреха и го издигнаха на пьот. А той, приел веднъж такъв вид, започна да управлява тези, които го бяха провъзгласили за император като вожд и като истински цар, сякаш беше постигнал целта си, а не като актьор на сцена или като измамник. А и те самите искаха да упражнява властта си с повече строгост. И понеже не можеше да раздаде подаръци и да спечели с пари множеството от народа, той го привлече, като облекчи данъците и като им разреши веднъж за винаги да излизат за плъчка и да си взимат като собствена придобивка всичко, каквото зловят. А след като избра сановници и сенатори, направи едните новоначалиници на войски, другите постави близо до императорския престол, на трети пък възложи първите служби и подреди всички със съответстващи длъжности според свой и техен избор. След тона той тръгна направо към столицата, защото искаше заради тях внезапно да изненада императора и да настъпи срещу него, преди той да е придвижил срещу тях източната войска. [Бунтовниците] мислеха, че столичаните няма да вземат страната на императора и няма да им се противопоставят, понеже се гневяха на самодържеца, след като той беше започнал да прави някакви нововъведения в тяхна вреда. Те бяха недоволни от неговото управление и искаха да видят свой самодържец-войник, който да се излага на опасност заради тях и да възпира набезите на варварите.

105. Разбира се, преди още [въстаниците] да се приближат до стените, едно голямо множество започна да се присъединява по пътя доброволно към тях и много войници се стичаха от по-вътрешните области, та цялата земя, която се спуска към столицата, съдействуваше на целта им. В такова положение бяха техните работи, а тези на самодържеца бяха в обратното. Защото не се беше събрала нито неговата, нито някаква съюзническа войска, а само една малка част от чужденци, които обикновено вървят след императорските процесии. А и източната войска не лагеруваше по местата си, та при даден знак веднага да се събере и да помогне на изпадналия в опасност император. Те бяха на стан във вътрешността на Иверия и отблъсваха набезите на един варварин¹. Поради

¹ Това е Алисфар (Абдул Савар), който бил управител на гр. Тивнон (Дивн) в Персармения около р. Арак. Вж. *Scyl-Cedreni* op. cit., p. 558, срв. *Schlumberger*, op. cit. pp., 522—523.

ἀνὰ μέρησιν αὐτοῦ· διὰ ταῦτα ἀπολύεισιν τῷ βασιλεῖ αἱ ἐλπίδες, καὶ τοσοῦτον μόνον ἀνέστην, ὅσοον αὐτὸν ἢ τοῦ τείχεος περιβολὴ διεζόντων· ὅθεν περὶ τοῦτο ἐπείκει, τὰ τε κατεργασθημένα τῶν μερῶν ἀναστρέφοντες καὶ λιθοβολοῖς καταστραφῶν μηχανήμασιν. (II, pp. 18—19)

106. Ἐντεν δὲ πῶς αὐτῷ τηριζοῦντο καὶ τὰ ἄλλα ἐς τοσοῦτον νοσήσαντα, ὥς τὸς τε χεῖρας αὐτῷ πάντῃ διακλείσθαι, τοὺς τε πόδας μετὰ τοῦ μὴ βαλεῖν δύνασθαι, ἔτι τε καὶ ἀληθοῦς σφοδαῶς διασκεπτοῦν· ξυμπεπυρκαῖ δὲ αὐτῷ καὶ ἡ γαστήρ διασπρῆσαι καὶ πόσιν διαφθαρῆσαι. καὶ τὸ σῶμα δὲ αὐτῷ σῶμα τηρεῖν τις ἐπαινούμετο καὶ διεβόλο-κετο, ὥστε μήτε προΐεναι δύνασθαι, μήτε δὴ τοῖς πολλοῖς εἰς ὀμίαν καθίστασθαι. Ἐνθεν τοι καὶ ἡ τῆς Πόλεως πληθὺς τεθνηκέναι οἰσθέντες ἐκείνων, κατὰ πληθὺς ἐπὶ μέρους ξυνόντες περὶ τοῦ δεῖν ἐντεῖθεν ἀποδεσφασθαι καὶ πρὸς τὸν τέραντων ἀπέναντι βυλὴν ποιοῦντος ὅθεν καὶ παρὰ φῶσιν ὁ ἀσκαρὶται κατεβιάζετο διελθεῖν τε τοῖς πολλοῖς ἐκ διαστήματος, ἢ καὶ πάρορθηεν δεῖσθαι, καὶ οὐ μὴ ἔτεθνήκει διαβεβηοῦσθαι τοῖς στήθεσιν. (II, p. 19)

107. Τοῦτο μὲν οὕτως εἶχε, καὶ ὁ τέραντος πνεύματος δέκων διαδραμῶν μετὰ παντός τοῦ στρα-τεύματος αὐτοῦ πον προ τῆς Πόλεως ἐκινεῖται, καὶ ἦν τὸ γινόμενον οὐ πόλεμος, οὐδ' ἀνίστασις, ἀλλὰ πολιορκία καθαρὰ καὶ τεχνομαχία. Ἐγὼ γοῦν καὶ στρατιωτῶν αὐτῶν καὶ πρεσβυτέρων ἀνδρῶν ἐνέον ἀνέμω, ὥς οἷδεις ποτὲ τῶν τετρανευομένων εἰς τοῦτο τόλμης ἐλήλυθεν, ὥστε καὶ μηχανήματα πρὸ τῆς Πόλεως στήσαι παρασκευάζεσθαι καὶ τόξα τεῖναν ἐπὶ τὸς ἐσπλάγεις, τὴν πᾶσαν περὶ πόλιν τῶν τεχνῶν ἐξωθεν στρατῷ περιζωνοῦν· ἐκπληξίς οὖν κατεῖχε καὶ ἰσχυρὸς ξυμπαγας, καὶ ἐλδομα πάντα ἰδοῦσι γερήκοτον. Ὁ δὲ γε τέραντος τέως μὲν βραχὺ τι πρὸ τῶν τεχνῶν γερήκοτος, χίμακα τε βάλ-λεται καὶ στρατοπεδεῖν λαμπρὸς, καὶ βραχὺ τι μέρος ἐπ' αὐτοῦ τῆς νυκτὸς ἀλιζόμενος, τὸ λοιπὸν αὐτὸς τε ἐξυπασόμενος καὶ ταῖς δυνάμεισι τοῦτο παρασκευαζόμενος, τό τε φύλον διατάξας, βάδιν τε ἀροῖον, κατ' αὐτὸ τὸ περίορθρον πρὸ τῶν τεχνῶν ἀθρόον καθίστανται, οὐ συμμέγδην, οὐδὲ κατὰ πληθὺς συνειλεγμένοι, ἀλλὰ στρατοπεδῶς διεσκεπασμένοι καὶ πολέμην οὐχὶ διακινύσαντες· καὶ ἵνα δὴ ὡς ἀνι-ροπολέμους ἡμῶς κασιγλήζοιεν, ἐκδηροσφύρησαν ξυμ-παντες, οἱ μὲν ἐντελέστεροι καὶ περικνημίτοι καὶ θό-ραξον ἑαυτοῖς καθοπλίσαντες καὶ τὴν ἑαυτῶν κατά-φρακτον στήσαντες, οἱ δ' ἄλλοι ὥς εἶχον ἕκαστοι καθοπλίσθησαν. (II, p. 20)

108. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ τέραντος λευκοῦ ἐπιβε-βηκὼς ἵππου, τὸ μεσείτατον εἶχε τῆς φάλαγγος ἅμα τοῖς τῶν ἱππέων ἐπὶ ἐλπίσιν καὶ τῇ κρείττωσι

¹ Константин IX страдал от подагры.

това императорът беше изгубил всякаква надежда и властта му се простираше само дотам, догдето го обграждаше крепостната стена. Затова той полагаше грижи за нея, като поправяше занемарените ѝ части и като я изпълваше с каменометателни машини.

106. Случи се, че точно тогава той толкова се разболя в ставите¹, че ръцете му бяха съвсем разслабени, а краката му освен че не можеха да се движат, се разкъсваха от страшни болки. Страдаше и стомахът му от диария и беше съвсем повреден. Някакво изтопление топеше и разяждаше цялото му тяло, та нито можеше да ходи, нито да общува с хората. Поради това жителите на столицата, като мислеха, че той е умрял, масово се събираха на групи и се сговаряха да избягат оттам и да отидат при узурпатора. Ето защо императорът въпреки болестта си се насилваше да говори от разстояние с народа, или да се показва отдалеч, за да докаже с движенията си, че не е умрял.

107. Такова беше положението. А узурпаторът премина като вятър с цялата си войска и се разположи на стан някъде пред столицата. И това, което стана, не беше война, не беше съпротива, а просто обсада и бой срещу стените. Лично аз съм чувал и от самите военни и от някои по-стари мъже, че никога никой от тези, които са искали да узурпират властта, не е достигнал до такава дързост, та да се готви да поставя обсадни машини пред столицата, да опва лъкове срещу зъберите и да обгражда с войска стените по цялата им обиколка. И тъй страх и смут обзе всички и изглеждаше, че всичко ще бъде лесно превзето. А узурпаторът, който дотогава беше стигнал на малко разстояние от стените, си направи стан, където се разположи блестящо. Там прекара една малка част от нощта, а след това се качи на кон и призова и войските си да направят същото. После нареди лековъоръжените части и тръгна бавно. Точно на разсъмване всички заедно стигнаха пред стените, и то не разбъркано, нито събрани вкупом, а приготвени и наредени в боев ред. И за да ни уплашат, като че ли бяхме хора без военна опитност, те всички бяха облечени в желязо: едните, в съвсем безупречен вид, се бяха въоръжили и с наколенници и ризници, като бяха докарали и бронирана конница; а другите носеха, всеки каквото оръжие имаше.

108. И тъй самият узурпатор, качен на бял кон, заемаше центъра на фронта заедно с избраните конници и най-силната войска.

στρατιᾷ περίσσιτο δὲ αὐτὸν καὶ ψιλόν, ἐκρηβόλοι
ξύμπαντες καὶ κοῦφοι καὶ εὐδρομοί, ἡ δὲ λοιπὴ
γάλαργε ἐκατέρωθεν διωστικῶς ἐφ' ἡγεμόσι παρακατα-
τόμενοι, οἱ δὲ λόγοι τὸ σχῆμα φυλάττοντες οὐ οὐκ
ἐκκαίμενοι ἀλλὰ οὐκ ἐλάττωσι διήρηντο, ἔνθ' ἕως μῆκος
αὐτοῖς ἐκτείνοντο ἢ πληθὺς, ὅθεν οὐδ' ἐπανοῦντο,
οὐδὲ συνήσαντες τὸ δὲ κατόπιν πλῆθος πολὺ καὶ
καὶ ἀνταρτίθυτον τοῖς ἐκ τῶν τευχῶν ἔδοξε διή-
ρηντο γὰρ καὶ εἶνοι, ἅμα δὲ καταθέοντες τε καὶ
δυσπλέοντες οὐ μᾶλλον ἢ ἰσχὺν παρατάσσας ἢ φαν-
τασίαν πλῆθους παρέειχον. (II, pp. 20—21)

109. Ἐκείνοι μὲν οὕτως ὁ δὲ γε αὐτοκράτωρ
πολιορκούμενος ἔσθινεν, ἵνα τέως ὁσθελὴ τῷ ἐναν-
τίῳ σωματεύματι ζῶν, ἐσθῆτι βασιλεῖ κοσμηθῆς
ἐπὶ τῶς προβεβλημένον τῶν ἀνακτόρων οὐράστιας
ἅμα ταῖς βασιλείαι καθήστο, ὁλόντων μὲν ἐκτρέψαν,
βρυγῇ δ' ἀνακτόρων, καὶ τοσοῦτον ὄρεον τοῦ στρα-
τεύματος δούσαν εἰσπράξει ἔργος τε καὶ κατὰ μέτρον
πορ. Οἱ δ', ἐπεὶ ἄρχοντες τῶν τευχῶν γενόμενοι
διετίξαντο, τὰ μὲν πρῶτα τοὺς ἐπὶ τοῖς τεύχεσιν
ἐοικρότας ὡς τε παρὰ τοῦ βασιλέως διεκτῶν ἐπε-
πόντισαν καὶ οὐκ εἰ μὲν ἡλότη ἀπαλλαγίσανται, εἰ
δ' ὁσθελὴ πεύσανται, ἀνεκείνησαν κατὰ μέρος, καὶ
ἤξιον τὰς πόλεις τε αὐτοῖς ἐπανοίξαι καὶ ἐλαδ-
ξασθαι ἐκαστὴ καὶ χρηστὸν αὐτοκράτορα, φιλαν-
θρώπως τε αὐτοῖς χρησόμενον καὶ τὸ Ῥωμαίων
κράτος τοῖς κατὰ τῶν βαρβάρων πολέμοις τε καὶ
τροπαίαις ἀδείξασθαι. (II, p. 21)

110. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲ αὐτοῖς εὐφημον πρὸς οὐκ
ὁ λόγος ἀνταπεκρίνατο, ἀλλὰ πάσις μὲν ἔβρεται,
πάσις δὲ δαιμάς αὐτοῖς τε καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς τιμω-
ροῦντι κατέπλυνον, τὸς ἐκ τοῦ πλῆθους ἐπὶ πόδας
καθίστας ἀποκύνοντες, ἀποκύνοντες ἀπεκύνοντες ἐπὶ τῶν
βασιλεία φονῆς, τὴν μὲν τὴν τοῦ σώματος αὐτῷ
προσυναδίζοντες πάρεσσιν, τὴν δ' ἐναγῇ ἀποκαλόντες
καὶ πρὸς οὐκ οὐσίας ἀποκύνοντες ἡδονῆς, τὴν δὲ
Πόλιν δλεθρον καὶ δῆμον σφόδρην, τὴν δ' ἄλλοι τι
τῶν ἀποκύνοντων ἐπισημαίνοντες τοῦτο καὶ καθι-
βόλονται οἱ δὲ πλείους τῶν Μακεδόνων, δῆμος
ὅντες ἀσφαδεῖα χαίροντες καὶ θρασυῖνται, καὶ οὐ
στρατηγεῖς ἀφελείας ἀλλὰ πολιστῆς βομολογίας
ὄντες ἐθιάδες, τῶν ἱππῶν τε οἱ πλείους ἀπέβανον,
καὶ χωρίας εἰς τοῦμαγνὲς συνιστάμενοι, αὐτοσχέ-
διον ἐποιεῖντο κομιδῆς τῷ αὐτοκράτορι, τὴν γῆν
τῷ ποδὶ οὐκ ἐνυμῶ καὶ μέλει ἐπαρκοῦντες καὶ
καυχήμενοι. Ὁ δ' ἐπεὶ τούτων τὰ μὲν ἑώρα,
τὰ δὲ ἤκουεν, εἰσέθηκεν δ' ἐγὼ πλείον αὐτῷ, τὰ
μὲν ἐν δυνάμει τῶν λεγομένων ποιούμενος, τὰ δὲ

Той беше заобиколен и от лековъоръжени
войници, всички стрелци, подвижни и бързи
в бягането. А останалата войска, разпреде-
лена от едната и другата му страна, беше
наредена под заповедите на военачалници.
Отредите бяха запазили формата си, но бяха
наредени не по шестнадесет души, а по по-
малко, та редицата им да се простира на
дълбочина. Така те не бяха нито съгъсени, нито
щит до щит. А множеството, което беше
зад тях, се стори многобройно и неизчислимо
на тези, които бяха по стените. И то беше
разделено на части и понеже едновременно
се спущаха пешаци и конници, приличаше не
толкова на силна войска, колкото на гъпла.

109. Бунтовниците бяха в това положение. А
императорът, който беше обсаден вътре, сто-
еше облечен в царско одяние на една издадена
напред постройка от дворците заедно с импера-
триците, за да покаже на противниковата войска,
че е още жив. Той едва дишаше и слабо гъш-
каше. От противниковата войска той виждаше
само тази част, която беше близо и отпред. А
те, след като дойдоха съвсем близо до сте-
ните, наредиха се в боен ред. И най-напред
започнаха да припомнят на тези, които стоеха
на стените, всички нещастия поред, които
бяха претърпели от страна на императора,
както и тези, от които ще бъдат освобо-
дени, ако той бъде заловен, но ще ги по-
насят, ако бъде оставен свободен. [Прочее]
те настояваха да им отворят вратите и да
присмат един благороден и добър самодър-
жец, който ще се отнася човеколюбиво с
тях и ще увеличи мощта на ромеите с побе-
доносни войни над варварите.

110. Но тези, към които насочваха мечи
си, не им даваха никакъв благоприятен от-
говор, а ги обсипваха с всякакви хули тях
самите и узурпатора, който ги водеше. То-
гава те се отказаха един път завинаги от
надеждите си в населението и започнаха да
отправят към императора прокобни думи,
като ту го хулеха за телесната му немощ,
ту го наричаха престъпен и склонен към
срамни удоволствия или пък гибел за сто-
лицата и погубител на народа, ту пък му
прикачваха някое друго съвсем неприлично
прозвище и го обиждаха. Повечето маке-
донци, които са хора, изпълнени с надмен-
ност и дързост, и които са свикнали не на вой-
нишка простота, а на груба градска разпусна-
ост, слизаха от конете си и играеха хоро пред
очите на всички. Те измисляха подиграва-
телни песни за императора, удряха в такт
земята с крак, като пееха и се кълчеа. А
императорът виждаше и слушаше всичко. Аз
стоех до него, като ту се възмущавах от

λόγοις παραμυθούμενος, οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ δράσειεν, τὴν ἐπὶ τῶν ἔργων αἰσχύνῃ ἐπὶ τῶν παρ' ἐκείνων δοξαζόμενος λόγων. (II, pp. 21—22)

111. Τῶν δὲ γὰρ πολιτῶν ἔπειτα ἐκείνους τοὺς τεχνους γενόμενοι τὴν ἔπαινον ἀπέλυσαν αὐτοῖς, οἱ μὲν λήθους ἀπὸ σφαιρῶν ἀπορριπτόντες, οἱ δ' ἐπαυξάζοντες· οἱ δὲ καὶ φυγὴν ἐπατηθευμένην πλάσσαντες, ἐπειδὴ κατόπισιν θέον αὐτοὺς ἐξηπάτησαν, ἀφ' ὧν ἐπιστραφεῖντες, ἔλθοντες, δόρσαν ἀνηντῆσαι. Καὶ οὕτως τῶν παρ' ἐκείνους ἀνέστησαν τοξοὶ εἰδὼς, τοὺς ἡμετέρους λατὼν ὀφθαλμοὺς πρὸς τοὺς τοιχοὺς τε γίνεσθαι, καὶ κατασφραγίσαντες τὸν βασιλεὺς ἐπὶ μέσσοις τὴν τοῦ τόξου ἐλπίδας νεύον, ἐπ' αὐτὸν τὸ βέλος ἀφ' ὧν τὸ δὲ τῶν μεταξὺ ἀεὶ εἰσπεμπόμενος περιστερῶν, βραχὺ τι παρεκτρέποντος τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τὸν αὐτὸν ἀνόντων τῶν ἐκείνων κατασκευασθέντων βραχὺ τι παραξέει τὴν πλευρὴν παρελθόν, καὶ ἡμεῖς τῷ φόβῳ ἐπάρημεν, ὅτε αὐτοκράτωρ τὴν καθέδραν δαίματι καὶ πορρωτέρῳ τοῦ πολεμικοῦ ἐργαζόμενος οὐκ ἴσμεν. Οἱ δ' ἐπορευόμενοι, ὥς μοι εἴρηται, μέχρις αὐτῆς μεσημβρίας, τὰ μὲν ἐπὶ πόλιν, τὰ δ' ἀποκρίνεται, καὶ τὴν μὲν θεωροῦσθαι ἡμῖς, τὴν δ' ἀπειλῶσθαι, τοὺς ἑπαινετοὺς παρὰ τὸν χάρακα ἦσαν, μηχανῶν τε παρασκευασάντες καὶ τὴν πόλιν πάλιν πολιορκήσαντες ἡμεῖς. (II, pp. 22—23)

112. Ὁ δὲ γὰρ βασιλεὺς, ἐπειδὴ καθ' ἑαυτὸν ἐργάζοντο, δεινὸν ποιῆσαι εἰ μὴ τὰς αὐτοῖς στρατιώταις σχεδίασαι, ἀποτακτέους τε τοῖς τοῖς εἰσβολὰς καὶ ἀποτακτέους τὴν εἰσβολήν, πύργῳ τε ἐτίθει, ὥστε μὴ τῶν λεγομένων ἀκούειν, μηδ' ἐμφανέσθαι τῶν ὑβριστεῶν καὶ τοῦτο δὴ πρῶτον κακῶς λογιζόμενος, εἴτα δὲ καὶ πρὸς τὰς τῶν ἀπειροπαλῶν ἐξουσιῶν, ἐπειδὴ τοὺς πολλοὺς τὸ δόξαν ἤρεσεν, πρῶτον μὲν διεκρινάμενος τὰ δεσποτήρια καὶ εἰ ποῦ τι φύλον παρὰ τοῖς τοῖς στρατιώταις κατακείμενοι, τοῖς τοῖς ἐξουσιῶν τε καὶ καθ' ἑαυτοὺς, τῶν τε τοῖς καὶ δόξαν, ἐτοιμάζει πρὸς πόλεμον· ἐπειδὴ πλῆθος πολιτῶν οὐκ ὀλίγων (ἐβλήθησαν δὲ οὗτοι τοῖς λόγοις ἐαυτοὺς ἐνεδίδωσαν, ὥστε τι τῶν ἄλλων καὶ τὸν πόλεμον παίζοντες), τῷ λοιπῷ σίφει οὐκ ὀλίγοι καὶ διὰ πάσης τῆς νύκτος [τὴν] περὶ τῆς πόλεως κύβητον περιπαθεύσας, χάρακα ἐκείσε ἰδρύεται καὶ ἡμεῖς πρῶτον, πρὶν ἢ τοὺς πολεμίους ἐπιστῆναι τῷ ἄσπιδι, τὴν λαγύδα τῶν παρ' ἡμῶν διατάξας καὶ κατ' ὁπτικὸν στήθος ἐκείνους, τὸ μὲν ἐπὶ τὸν μετὰ, τὸ δὲ σπινθῆρας ψιλῶν, ὅπλοις τε οὐκ ἐλασθησὶς πάντας περιεφραζόμενος κατὰ λόγους ἐμπιπὼντας

приказките им, ту го ободрявах с думи. Той не знаеше и какво да прави, като трябваше да понася срама от делата и от думите им.

111. А някои от гражданите излязоха извън стените и почнаха да нападат конницата, като едни от тях хвърляха камъни с прашиците си, а други мяхаха стрели. Неприятелите пък измислиха едно привидно бягство и след като ги подмамниха да тичат след тях, обърнаха се внезапно и ги избиха с мечове и копия. Един от тях, който знаеше да стреля от кон с лък, се приближи до стените, без да го видим, и като опъна лъка си точно срещу императора, хвърли му една стрела. А тя, като прекоси бързо разстоянието до самодържеца, който се беше навел малко настрана, одраска леко в хълбока едни знатен младеж от спалните му служители. Ние замръзнахме от страх, а самодържецът се премести и застана по-далеч от неприятелската войска. А противниците, които, както казах, бяха подрали, [стояха] чак до пладне, като ту говореха, ту слушаха, ту ни ласкаеха или заплашваха. След това подкараха конете си и отидоха към лагера, като приготвиха обсадни машини и отново открито обсадиха града.

112. А императорът, след като се съвзе, разбра, че ще бъде страшно, ако не пригответи срещу тях някаква войска, ако не попречи на нападенията им и не прегради достъпа [към столицата], а също и ако не стои далеч, та да не чува думите им и да не поглътца обидите им. Но най-напред самият той взе лошо решение по този въпрос, а след това го сподели с някои люде, неопитни във военното дело¹. След като мнението му беше одобрено от мнозинството, той претърси най-напред затворите, за да види дали няма в тях затворени военни. Изведе ги, въоръжи ги, като им даде лъкове и малки копия, и ги пригответи за война. След това той присъедини към останалото множество и немалък брой граждани (впрочем те доброволно се бяха присъединили към отредите и играеха на война, като че ли беше нещо друго). Той нареди през цялата нощ да копят ров около местността край столицата и там направи окоп². Призори, още преди неприятелите да се приближат до града, императорът нареди нашата избрана войска и я постави срещу тях — и конните части, и отделенията от лековъоръжени войници. Той ги снабди със защитни оръжия и ги нареди по отреди. А

¹ За офанзива бил главно Константин Лихуд, докато магистър Артур Италиецът съветвал императора да не излиза извън стените. Вж. *Scyl. Cedreni op. cit.*, p. 563 ⁹⁻¹⁰; срв. *Schlumberger*, *op. cit.*, p. 516. ² На едно издигнато място срещу Влахерните. Вж. *Scyl.-Cedrenus*, *ibidem*.

ίστην, καὶ αὐτὸς αὐτῆς ἐν μετεώρῳ καθίσας ἐξ ὑψόπου ἐγνώκει τὸ μέλλον ἰδεῖν. (II, p. 23)

113. Τοῦτων δὲ οὐδὲν ᾔδεισαν οἱ πολέμοι, ἀλλ' ἐπειδὴ πληροῦσσαντες ἀδρόεις τοῖς καθ' ἑμῶς λόγοις ἐντεταχέντων, πρῶτα μὲν τοὺς χιλινοὺς ἐπισχόντες ἄξιον μαθεῖν ἀπόθεν ἡμῶν ἀπερὶ οὗτων συνελέγη τὸ στρατόπεδον ἐδεδοῦκεσαν γὰρ μὴ ἡς ἀπὸ τῆς ἐξῆς μερὸς ἐπιβοηθήσουσα παραγέροισιν ἐλπίς ἐκρυπτοῖτο, ὅτι ἀγρυπνῶν ὄχλος αἱ παρ' ἡμῶν δυνάμεις τεγγόνοντο ὄντες, τῆς τε ταχέως οὐδὲν ἐχούσης βαθὺ καὶ δόρυμαον ἐκείσσαντο, τῆς τοῦ χειμασθέντος ἀφιελθείας καταγελῶσάντες, καὶ τοῦτων εἶναι αὐτοῖς τὸν ἐπιζητούμενον καιρὸν ἐρηκότες, συνησπικότες ἀλλήλους καὶ τὸ ἐνθάδε ἀνυλάζοντες, ὅθρσοι κατ' ἴσιν εἰσβαλόντες τοῖς ἑλλοις καὶ βῆσαι τὴν ταχέως ἐπεσπινόμενους, τρέποντο τε εὐθὺς τοὺς τέως συνταγμαμένους, καὶ κατὰ πότον τοῖς γαστέροις ἀρόδην ἀγῶνι τὰ μὲν ξέρεα, τὰ δὲ δόρυμαον οἱ δὲ πλείους ἐφ' ἑαυτῶν σπρωτόμενοι καὶ τῶν ἑλλοις ἐξολοθισθέντες αὐτοῦ πον συνεπαυόντο καὶ διεφθιγόντο. Ἐργον δὲ οὐ μόνον ἦν τοῦ Ἰωάννου ἐκείνος ἐρηκότων, ἀλλὰ καὶ ὅσοι παρὸς τῷ βασιλεὺς ἐσώπτες ἐνέγγοντο ὥστε καὶ αὐτὰς τήσαντο ἰσχυρὰ καὶ τῶντις διὰ θυροσφιδῶν.

114. Καὶ εἰ ἡς τοὺς τῆς προνοίας λόγους εἴπωμεν, οὐδὲν ἦν ἐμποδὼν ἐκείνους ἐντός τε τῶν ταχέως γενεσθῶν καὶ τοῦ ἐφ' ἑαυτοῦ ταχέως ἐλευθέρους εἶναι γὰρ αὐτοῖς τὸν ταχέως ἰσοδότην ἐφεσπινόμενον τῆς προνοίας ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐξήκοντο ὅσην τις ἐκείνους φρονεῖν ἢ τε πόλιν ξέμεναι, οἱ μὲν εἰς αὐτοὺς ἀνασχεομένησαν, οἱ δ' ἰσχυρῶς τῷ ταχέως προεπιβληθέντι ἀλλ' οὐτοῦ τῆς εἰσόδου ἀπὸ ἀποδείξιμος, ἢ μᾶλλον τεφνομενὸς ὡς τοῦ ἡμῶν εἰς τὴν βασιλείαν παρακληθέντι καὶ ἐπὶ προηγουμένῳ φασὶ καὶ βασιλεὺς ποιητῇ ἀνυλάζοντι εἰς τὰ βασίλεια, τῆς μὲν εἰσόδου εἰς αὐτὸν ἀναβάλλεται, παρακλήτων δὲ τῶν ἑλλοις ἐφ' ἑαυτοῦ τὰ μέρη τῶν οὐκ ἔχοντων δυνάμεων, μηδὲν παρὸς εἶδος, μηδὲ ἀλλοφροσύνην φόνου σπρωτόμενοι, καὶ εἰ τὸν ἴδον τὸ ἀκόνητον ἐπαισύνοντι ἢ τῷ δόρυμαον βαλεῖν ἐθέλοντι τὸν ἀγῶνι, ἐπαίχε τὴν χεῖρα καὶ ἡλευθέρου τὸν φερόμενον.

115. Ὁ τοῖνυν βασιλεὺς, μόνος δὲ ὧρα καταλέλυτο ὡς αὐτὰς ἐπὶ τῇ ἐξουσίᾳ, ἐπειδὴ τοῦτων ἦσαν τῶν φρονέων, καὶ τὸν τέφνοντον εἶδε τοὺς φόνους ἀποσπινόμενον. „Τοῦτό με μόνον τῶν ἄλλων θέρεται δυνάμει (πρὸς ἐμὲ στρατεύς), ἔφησε, ὅτι τεφνοῦντι ὁ δευτὸς ἀνὴρ ἐπιβαλλόμενος, φι-

самият той, седнал на едно издигнато място, реши да гледа отдалеч какво ще стане.

113. Неприятелите нищо не знаеха за тези приготовления и като се приближиха, се натъкнаха на нашите гъсто събрани отреди. Най-напред те задържаха конете си и решиха да разберат откъде така внезапно сме събрали войската. Защото те се страхуваха да не би от Изток да е пристигнала някоя по-мощна част. Но, когато разбраха, че нашите войски бяха една тъпла от скитници, и видяха, че ровът не беше дълбок и непроходим, те се присмяха на глупостта на владетеля. После, като разбраха, че това именно беше случаят, който търсеха, те състиха редовете си. наладиха бойния вик и се спуснаха с конете си всички заедно. Те лесно прескочиха рова, веднага обърнаха в бягство тези, които дотогава бяха наредени в строй, и като се явиха в гърба им, започнаха да ги избиват масово било с мечове, било с копия. А повечето от войниците се блъскаха един друг, смъкнаха се от конете си и бяха стъпквани и погиваха на самото място. Бягаха не само тези, които бяха отвън града, но и онези, които стоеха около императора, защото мислеха, че узурпаторът веднага ще нахлуе и че всички ще бъдат избити.

114. И ако бунтовниците бяха пренебрегнали съображенията на предпазливост, нищо не би им попречило да влезнат зад стените и свободно да постигнат това, към което се стремяха. Защото тези, които бяха поставени при входовете на стените, изоставяйки отбраната, търсеха място, където някой би ги защитил. И от целия град едините си отиваха в къщи, а другите бързаха да посрещнат узурпатора. Но той, понеже веднъж се уплаши да влезе или, по-скоро, понеже твърдо вярваше, че ще бъде повикан от нас да заеме царската власт и предшествуван от факли, ще бъде въведен в двореца с царско шествие, отложи влизането си за другия ден. Той минаваше на кон край всяка част от войските си и викаше никой да не удря и да не търси да се настица с родствена кръв. И ако видеше някой да размахва металното копие или да иска с копие да удари стоящия наблизо, той задържаше ръката му и освобождаваше бягащия.

115. И тъй императорът наистина беше останал сам и мислеше, че веднага ще умре. Като чу тези гласове и като видя узурпатора да възпира убийствата, той се обърна към мен и ми каза: „От всичко най-много ме смущава това, че този ужасен човек, който се стреми да узурпира властта, произнася човеколюбиви и кротки думи. Защото

ανθρώπους ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἡμέρους φωνὰς δέδουκα γὰρ ἐντεῦθεν τὴν θείαν ἐσπεῖν συνεπιστάσθαι δύναμιν."

116. Τῆς δ' ἀδελφῆς ἀποδοχομένης, φημί δὴ τῆς προϊετέρας (ἣ γὰρ Εὐσυνία ὑπεροχὴν καταδεδίκαστο), καὶ συγχεῖν αὐτὸν ἀποτελειούσης, εἰς τὰ τε τῶν θείων νυμν κατασηγεῖν, ταυρηδὸν πρὸς αὐτὴν ἀποβλέψας. „Ἀπαγέτω τις αὐτὴν, ἐφησεν, εἰ τις ἡμῖν καταλείμνεται, ἵνα καθ' ἑαυτὴν τὸν θρόνον ποιεῖτο, καὶ μὴ τὴν ἐμὴν καταμαλθάνειν ψυχὴν τὸ γὰρ εὐτύχημα, φησί, τῷ τεράντῳ (πρὸς ἐμὲ αὐτῆς ἐπιστοραφείς) τὴν τήμερον περιόριστο τὸ δὲ γε λοιπὸν, ὥσπερ ψάμμον ἐποπισθεύσης αὐτῷ, πρὸς τοῦτοσιν χωρήσει τὰ πράγματα." (II, p. 25)

117. Ὁ μὲν οὖν τύραννος ταῦτα διαπραξάμενος, αἰχμαλώτους τε οὖν ὁλοὺς ζωηρήσας, συνεταγμένους ἐπὶ τὸν χάρακα ἔπεισαν ὁ δὲ γε αὐτοκράτωρ οὐδὲν αὐτῆς κωπотоμήσεν ἐπ' ἐκείνῳ ἐσκέψατο, ἀλλὰ τὰς τῶν τευχῶν εἰσόδους καθαροποιήσας, τὸ τε πλήθος δημογραφῆσας τῆς πόλεως καὶ τῆς ἀπολαβούσης αὐτοῖς εἰσόδου ἀποδεύμενος, τῆς δὲ γε μελλούσης ἐπαύλῃ ὥσπερ ἐπ' ἀγορίαις ἀροῖαι, ἐπείτῃς τὴν πολιτείαν διήνεγκεν ὁ δὲ γε τύραννος τὴν νύκτα μόνην ἐκείνην ἐπὶ τοῦ χάρακος ἀλλοούμενος, ἐπειδὴ ὀρθρὸς ἐγεγόνει, τὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν ὡς ἐπὶ ἀποκαμένην τὴν βασιλείαν συνήλανε, τοὺς τε αἰχμαλώτους δεσμῶν ἀπαγαγὼν πρὸ τῶν τευχῶν ἵστησι, διδάξας ὅτι δὴ πρὸς τὴν καὶ οὐκ ἐφθάρχετο οἱ δὲ διασιάντες, ἔλεονοι καὶ ταῖς φωναῖς καὶ τοῖς σχήμασι, πρὸς μὲν τὸν βασιλέα οὐδὲν ἐταοῦτο λόγον, τὸ δὲ γε πλήθος ἤξιον μὴ καταφρονῆσαι δημοφύλον καὶ συγγενικοῦ αἵματος, μηδὲ θέλειαν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῖς ἐπιθεῖν ἔλεονδ' ἔθελμι, ὥσπερ ἱερεῖα μελιζομένους, μηδεὶς τοσοῦτον ἡμᾶς ἀνυχίας ἐλλοῖαι ὥστε τοιοῦτον καταφρονῆσαι αὐτοκράτορος, ὁποῖος οὐδεὶς ἐγεγόνει τῶν πάντων, οὐδὲ αὐτοὶ πεπεισμένοι ἀκριβῶς ἐξὸν γὰρ ὄχη τοῦ νῦν ἀναρῆσαν αὐτοῖς καὶ διαφρησασθαι ὡς πολέμιους, ὁ δὲ ὄχη τοσοῦτον ἀναβέλλεται τὴν σφαγὴν, ἡμῖν τὰς ἐκείνων ψυχὰς χαρίζομενος πρὸς τοῦτους καὶ τὰ περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν βασιλείας ἐπιμελεσθῶν δυνάει, καὶ ὡς κατ' ἀρχὰς τὴν ἐλπίδας τῆς πόλεως ἐσώρας εἰς τοσοῦτον, ἐκ τῶν νεφῶν ἠρῆκεν ἐπὶ κρημνόν. τὰ μὲν τῶν αἰχμαλώτων ὡς ἐπὶ κρημνῶν τοιαῦτα, αἱ δὲ παρὰ τοῦ δήμου φωνὰ ὁποῖαι καὶ πρότερον. (II, pp. 25—26)

118. Εἴτα δὲ καὶ αὐτοὶ τῶν ἐπισυνβεβήκει. λίθων ἀξιόλογα βάρη ἀπὸ τῶν ἐντὸς τευχῶν ἐπὶ τοὺς πολέμιους ἐπιτοξεύοντο, κατευστόχουν δὲ αὐδονός, ἀλλὰ τοῦ σπαστοῦ ἀπεκτινόντο ἐντός τιρκαιῶν δὲ εὐνοώτερον οἱ ἀνθέλκοντες τὸ μηχανήματα, τὴν σφενδόνην ἀνισχυλίσαντες, λίθων τὰ τῶν ἀδρεστέων καὶ αὐτοῦ τοῦ τυράννου ἐπιρρίπτουσι,

се боя да не би с това да привлече към себе си божията сила."

116. Тъй като сестра му, имам предвид по-възрастната (защото Евсуния беше осъдена на заточение), се вайкаше и го умоляваше да избяга и да се подслони и някой свети храм, той я изгледа разярено и каза: „Ако някой е останал при нас, да я отведе, та себе си да оплаква и да не размеква моята душа. Защото успехът на узурпатора (той отново се обърна към мен) свършва днес. Занапред като пясък, който се свлича под краката му, работите му ще вземат обратен ход."

117. И тъй узурпаторът, след като извърши това и хвана доста пленници, отстъпи в боен ред до лагера. А самодържецът не мислеше да започне веднага нещо ново срещу него. Той поправи входовете на стените и привлече народа от столицата, като го похвали заминалата му благосклонност, а за бъдещата му той обеща награди като при борби и така лесно издържа обсадата. А узурпаторът остана в укрепения лагер само през тази нощ. След това, като съмна, той вдигна войските си и настъпи, като че ли царската власт лежеше пред него. Той водеше и окованите във вериги пленници и ги постави пред стените, като ги научи какво да викат в момента. Те, като застанаха на известно разстояние, с жалки гласове и движения не отправиха нито дума към императора, а умоляваха народа да не пренебрегва кръвта на едиоплеменници и сродници и да не пожелава да види с очите си това жалко зрелище — да ги разкъсват като жертвени животни. [Те молеха още] да не идваме до такова злополучие — да пренебрегнем такъв самодържец, както не е имало никога между всички самодържци и когото те бяха добре опознали. Защото, казваха те, той можеше да ги убие досега, да ги унищожи като неприятели, но до този момент отлагал посичането, като предоставял живота им в нашите ръце. Освен това те възбудио разказваха за ужасните неща, които търпяхме от императора, и как в началото той издигнал до небесата надеждите на столичаните, а след това от областите ги свалил в пропаст. Ето накратко какви бяха думите на пленниците, а тези на народа бяха, както по-рано.

118. След това стана нещо такова: тези, които бяха зад стените, стреляха срещу неприятелите с твърде тежки камъни, които обаче не улучаваха никого, но падаха пред целта. Тогава тези, които управляваха машината, опнаха лъка и хвърлиха един от поедрите камъни срещу самия узурпатор. Те

καὶ τοῦτου μὲν ἀποτυγχάνοντι, φεγγὴρ δὲ καὶ ποῦνα ἐκείνῳ τε καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἐμβάλλονον· ὅθεν ὕλας κατασειοθέντες τῷ δέει καὶ πρὸς ἑαυτοὺς συγχυθέντες, τὸν τε συναρπασμὸν ἔλυνον καὶ πρὸς τὸν χάρακα ἵπποιστρέφοντο. (II, p. 26)

119. Ἐντεῦθεν αὐτοῖς εἰς τοῦτοντιον κεχωρήρει τὰ πρῶτα, καὶ βραχὺ τι ταῖς ἐλπίσι μετασυσθέντες, εἰπεῖν δὲ καὶ τῷ πάσχοντι τοῦ καιροῦ, τυχὼν καταλίθησαν τε καὶ διεσπύοντο· οὐκ ἐν γούρῳ αὖθις τῷ τείχει τῆς Πόλεως προσεπέλασαν, ἀλλ' ὀλίγας τῶς ἐν ᾧ κατασκήνωσαν ἡμέρας διαλιούμενοι, παλαιότρομοι οὖν ὕβρι προσήλασαν, οἱ πλείους ἀσυντακτοὶ καὶ ὡς φεγγίδες· τῆρκαῦτα γούρῳ εἴπτες αὐτοῖς ἐκκαίοντα ἢ πλείους ὀλίγῳ ἱππύται ἐφάνησαν κατὰ τὸντον γινόμενοι, οὐδὲ πικρόχρος ὢν ἱππεύσθη τῷ διὰ παρμένον ἐκείνῳ στρατοπέδῳ καὶ ἀσυντάκτοι. Ἀλλ' οὐ αὐτοκράτως, καὶ οἱ γὰρ τὸντον φεγγὴρ προσεῶς, οὐκ ἐπεχειρήσαντο τῇ διώξει, ἀλλ' ἐπέσχεον αὐτὸν τὸ πρότερον δέος, καὶ διὰ ταῦτα κρύον οὐκ ἔλαβον τοῦ καιροῦ. (II, p. 27)

120. Ἦμῖν μὲν οὖν καὶ ἡ ἐκ τοῦ χάρακος ἀναχώρησις τρώσασιν περιφανέστατον ἔδοξε, καὶ τὸ τῆς Πόλεως πλῆθος ἐκείσε χυθέντες πλείοσις ἐφοδίοις τῶν οὐτόντι κατασπρωσάντων ἐπανυχάνοντο· οὐ γὰρ εἶχον αὐτὰ τοῖς ἐποχρησίοις ἀναθέσθαι τε καὶ ἐπιφορησώσθαι, πλείονα ποιοῦμενοι λόγον ὥσπερ ὢν λάθον· ἐκείθεν ἐποχωρήσαντες, ἢ τοῦ πλουσίου καὶ ἐμπροσθεν ποιοῦσθαι τὴν φεγγὴρ· ἐπεὶ δὲ ἀναχωρήσαντο, δι' ὁργῆς ἐκείθεν εἶχον τὸν ἄγροντα, καὶ ἕκαστος τῷ καθ' ἑαυτὸν δέει φεγγεν ἐκείθεν ὀρηκόμενος, τῷ πρὸς ἀλλήλους φόβῳ καὶ τῷ δυσεπιτέκτῳ τοῦ πρῶτου αὐθις συνέχρητο. Τέως γούρῳ ὥσπερ ὁ καιρὸς ἐδίδορ λαθεῖν, ἀπενεῖα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν Πόλιν κατέβησαν, οὐ τῶν ἐν πλῆθει μόνον στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τέλει καὶ τῶν στρατηγούτων. Τῷ δὲ τέρωνι καὶ δευτέρῳ τι, καὶ τρίτον, καὶ ἄλλῳ ἐπ' ἄλλῳ προσεχωρήκει κακόν. τοῖς γὰρ πρὸς ἐσπέραν προσβολῶν φρουροίς, ἐδαυτοῖς ἄλλως τῇ τε τοῦ τόπου ἐπιτηδεύσει καὶ τῇ τῶν τευχῶν διαμέσει, τῷ μὴ προδοῦν πολλοῦ χρόνου πολέμου, οὐδὲν τούτων ὡς ἐκ πολιορκίας παρσυσσόμενος, τῶν προσεταγμένων τευχομαχεῖν οὐ τοῦ πολιορκεῖν λόγον ἐχόντων, ἢ τοῦ παλινδρομεῖν, καὶ τοῦτο οὐδὲν δεικνύειν τοῖς πολιορκουμένοις, ὅτι μὴ βούλονται ἐκείνοις ἐναντιοῦσθαι, εἰ μὴ ὅσον ταῖς προσελάσει καὶ τοῖς σχήμασι. (II, pp. 27—28)

не го уллучи, но накараха него и хората му да хукнат да бегат уплашени. Поради това, разколебани веднъж от страх и смутени в душата си, те развалиха стегнатия си строй и се върнаха при лагера.

119. Оттогава работите им тръгнаха зле и след като за кратко време хвърчаха нависоко поради надеждите си и, така да се каже, поради нещастно стечение на обстоятелствата бързо се подхлъзнаха надолу и се провалиха. И тъй те вече не се приближаваха до стената на столицата, а останаха няколко дни там, където се бяха разположили на стан. След това се върнаха, откъдето бяха дошли, като повече вървяха в безредие и като бегълци. Прочее, ако тогава (шестнадесетина или малко повече конници се бяха явили в гърба им, то от тази разпръсната и отстъпваща в безредие войска не би оцелял ни един човек. Но императорът, въпреки че предвиждаше бягството им, не се залови да ги преследва, а, въздържан от предишния си страх, изпусна решителния момент.

120. И тъй на нас дори и отстъпването им от лагера се стори твърде блестяща победа и гражданите, като се стекоха там, намериха много от припасите на неприятелите, които бяха лагерували на това място. Защото те не бяха успели да ги качат и натоварят на товарните си животни, тъй като повече гледаха как да се оттеглят незабелязано оттам, отколкото как да отстъпят с богатствата и съоръженията си. А след като се отдалечиха, неприятелите веднага започнаха да се сърдят на предводителя си и страх в душата подтикваше всекиго да бяга. Обаче страхът, който изпитваха един от друг, и трудностите ги задържаха. И тъй до този момент тези, на които случаят беше помогнал да се прикрият, тичаха, без да поемат дъх, към самодържеца и към столицата, и то не само масата войници, но и първенците, и военачалниците. А узурпаторът беше сполетян от второ, после от трето нещастие, а след това те се заредиха едно след друго. Така той нападнa западните крепости, които изобщо бяха леснопревземаеми, защото бяха на много достъпно място, а пък и стените им бяха порутени, тъй като от дълго време там не се очакваше неприятел, но не завладя нито една от тях чрез обсада¹. Защото хората му, които имаха заповед да нападнат крепостите, не се стараеха толкова да обсаждат, колкото да се оттеглят и да покажат на обсадените тъкмо това — че искат да им се противопоставят само чрез привидни пристъпи.

¹ Те се опитвали да превземат крепостта Редесто. Срв. *Scyl.-Cedreni* op. cit., p. 567¹³.

τοὺς λογισμοὺς κατασχόν, ἀγαθέων εὐθὺς αὐτοῖς
ὁμιλίαν καταπαύειν καὶ ἀντιπῆχαι τοῖνυν ὁ μὲν
ἐφρατος ποταμὸν ἀρῆκε φασὶν καὶ ἀγενὲς ἐσπῆν
ἀποδίδεται, ὅτερος δὲ τοσοῦτον ἐρηκὼς, ὅτι σιγα-
τώτερ' ἡγεῖται τοῦ Ῥωμαίων κλέτος ἀπώλλων, ἐξ-
επαύει εὐθὺς τῷ ἑδάμει καὶ γενναίως τὴν ημι-
ρίαν ἐφίσταται. Ἐπὶ τοῖς θηάμασι ὁ βασιλεὺς
μέγιστον τῶν πάσαις θρυλλομένων παύει, καὶ
ἔχει τοῦτον σῆμας τὴν δριμύτην τῆς ἀγῆς, ἐμ-
νέσταται πρὸς τοὺς ἐπιβουλεύοντας διώκεται. (II, p. 29)

7. *Isacius Comnenus contra Patzinacos
exercitum ducit*

VII, 67. Τισὶναι παρὰ τὸν ἀνδρὶ τῶν ἀπειλη-
θότα ημιρῶν ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ τοὺς ἐφ' ὧν βαρ-
βάρους τῶν ἐπαρρημάτων ἀντίσχε, καὶ τοῦτο δι'
ἀπαρρημένους αὐτῷ ἐρεχόμεναι τοῖς τμήμασι, παρὰ τῶν
ἐπὶ τοὺς ἐσπερίους χώροι, οἷς Μουσὸς μὲν ὁ
πᾶσι χρόνος ὠνόμαζεν, εἴτα δὲ εἰς ὁ λέγονται με-
τοποιοῦσθαι νερόμενα δὲ δόσσα ὁ Ἰσάκος πρὸς
τὴν τῶν Ῥωμαίων διορίζει ἡγεμονίαν, ἀλλοῦν τε
ἀπαιτούμενον καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν γῆν μετακί-
νησας αὐτῶν δὲ αὐτοῖς τῆς ἐπαρρησίας τὸ τῶν
Γετῶν ἔθνος, ὁμορῶντες μὲν ἐκείνους, ληστεύοντες
δὲ τοῖς τοῖς καὶ ληζόμενοι, καὶ πρὸς τὴν μετο-
κίαν ἐκρίσθησαν διὰ ταῦτα ἀποκροταλλομένη
ποτὶ τῷ Ἰσάκῳ θύμῳ ἡμετέροις χηραμένοι, ἐκείθεν
πρὸς ἡμᾶς μετακίσηται, ὅλον ἔθνος τοῖς ἡμετέ-
ροις ἐπαρρηθέντες ἀγίοις, καὶ οὐκ ἐχόντες οὐδ'
ἑαυτοὺς ἢ ἡγεμονίαν, αὐτῶν ὅπως τοῖς οἷς παρὰ τῶν
σὺν μὴ ὀχλήσασθαι (II, pp. 124—125)

68. Εἰσὶ δὲ καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐθνῶν δύ-
μαχοι τε καὶ δυσπολέμητοι, οἷς ἡγεμονίαι τοῖς ἐπ' ἡ-
μασιν ὄντες, οἷς τὴν γῆν θωροαλῶς ἀλλ' οὐδὲ
θύμῳ ἀμυνόμενοι, οἷς κνημίδας περικέσται, οἷς
δὲ λῶσαν τοῖς τὰς κεφαλὰς κατασφαλίζοντες ὥ-
πως δὲ αὐτοῖς οὐδ' ἡμῶν ἐν χερσίν, οἷς ἐπιμήρης
ἀποίας δὴ καὶ τὰς Ἀργολικὰς, οἷς περὶ τῆς
ἀλλ' οὐδὲ ζῆνι περικέσται, δόματα δὲ μόνον
ἐπαρρηζόμενοι, τοῦτο δὴ μόνον τὸ ἐπὶ τὴν πρό-
βλημα ἔχοντες. Οὐδὲ διακρίνεται δὲ κατὰ λόχους, οὐδὲ
τις αὐτοὺς ἐπισημῶς σιγατῆρ' ἐπὶ εἰς πόλεμον,
οὐδ' ἴσσοι μετὰ τὸν πόλεμον, οὐκ ἐπὶ τὸν πόλεμον
δὲ οὐδὲ ἀλλ' οὐδὲ χάριτας αὐτοῖς πῆννται, οὐδὲ

како бяха дръзнали против него, престана
да се колебае и въздържа мислите си и
веднага отсъди да им се извадят очите. То-
гава прочее узурпаторът започна да надава
жални стенания и се завайка недостойно. А
другият каза само, че ромейската власт губи
един храбър войник, после веднага легна на
земята и смело изтърпя наказанието. След това
императорът устрои тържествено шествие,
по-величествено от всички прославени някога
шествия. Той ограничи дотук гнева си и се
помири твърде благосклонно със заговор-
ниците.

7. *Походът на Исак Комнин
срещу печенегите*

VII, 67. След като почете покойния [пат-
риарх] с такъв заместник¹ и като турн край
на нападенията на източните варвари², а това
се оказа твърде лесно за него, императорът
тръгна с цялата си войска срещу западните
[варвари], които в миналото се наричали мизий³,
а след това били преименувани със сегаш-
ното си име. Те населяваха цялата земя, която
Исътърът⁴ отделя от империята на ромейте,
но внезапно напуснаха земята си и се пре-
селиха в нашата. Причина, за да я напуснат,
станаха гетите⁵, техен съседен народ, които
ги нападаха и ограбваха и така ги прину-
диха да се изселят. Поради това веднъж,
когато Исътърът беше замръзнал, те го из-
ползуваха като суша и оттам се прехвърлиха
при нас. Така целият им народ се изсели в
нашите предели. И те не можеха нито да
седят мирно, нито да не безпокоят тези,
около до които се бяха настанили.

68. С тези люде по-мъчно се води война,
отколкото с другите народи и по-трудно се
побесждават, въпреки че не са със силни тела,
нито със смела душа. Те не се обличат с
ризвици, нито носят наколенници, нито пред-
назват главите си с никакви шлемове. Връзват
си не държат никакъв щит, нито продъл-
говат, както казват, че бил аргоският, нито
лък кръгъл. Те дори и меч не препасват, а
държат само копие, и то е единственото им
защитно оръжие. Те не се разделят на от-
реди, нито се ръководят в сражение от ни-
каква наука. Не знаят как да се нареждат
фронтално, нито познават ляво и дясно крило,
не побиват стан и не знаят да се заобиколят
с изкоп, а като се съберат всички заедно, в

¹ Патриарх Михаил Керуларий (1042—1058) бил замесен след смъртта си от Константин Лихуд (1059—1068). Срв. Скабаланич, пос. съч., стр. 390 сл. ² Сиреч турците-селяжуи. ³ Тук с името „мизий“ са озна-
чави печенегите. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 208. ⁴ Т. е. Дунав. ⁵ Т. е. уните, тюркско
племе, чийто първоначални поселения били на изток от Каспийско море, а към средата на XI в. се спуснали към
Средния Дунав. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica I, pp. 90—91; II, p. 11.

τὴν πέριξ διοργάνησιν ἴσασιν, ἀλλ' ὁμοῦ φέρειν συμπλοκέντες ἀλλήλους καὶ τῇ πρὸς τὸ ζῆν ἀπογνώσει βροσθέντες, μέγα τε ὀλοῦντο καὶ οὕτω τοῖς ἀνταγωνιστοῖς ἐμπέσονται, καὶ μὲν ἀπώσαντο, οἳ πύργοι ἐπαρκαγέτες αὐτοὺς ἀγριῶς ἐπώμενοι κατασφάττοντο, εἰ δὲ ἡ πολέμιος φάλαγξ ἀντίσχη τὴν ἔσφοδον καὶ οὐ βραγὴ ἐν ταῖς τῶν βαρβάρων ἐμπόσεσιν ὁ συνασπισμός, οἱ δὲ αὐτίκα στραφέντες φηγὴ τὴν οὐρανὴν διόκονοι φέρονται δὲ οὐ τεταγμένως, ἀλλ' ἄλλως ἄλλοι δυνάμει δυνάμει δέξονται, ὁ μὲν τις εἰς ποταμὸν ἑαυτὸν ὥσας ἢ ἀπενήξατο, ἢ κατέδινε ταῖς δύναις περιελχόμενος, ὁ δὲ εἰς ὕλην βαθεῖαν ἐμβεβηκώς τοῖς τῶν διακόντων ἐκρίνευγεν ὀφθαλμοῖς, καὶ ἄλλος ἄλλως καὶ σύμπασιν ἅμα διασπαρέντες, ἢ εἰς αἰθῆρας εἰς ταῦτά, ὁ μὲν ἐξ ἡρώος, ὁ δὲ ἐκ φάραγγος, ὁ δὲ τις ἐκ ποταμῶν, καὶ ἄλλος ἄλλοθεν ἀπεροδάτος συνθέτοισι. Δείξας δὲ αὐτοῖς περὶ, εἰ μὲν ἐνέχουσιν ὕδασιν ἢ πηγαίους ἢ ποταμούς, λάττοντας αὐτίκα ἐπιπολεσόντες, εἰ δ' οὐκ, τοῦ ἵππου ἔκαστος ἀποβάς ἐξωμιασσοῖ τοῖτους, αὐτῶν πὺς φλέβας ἀναστοιμώσαντες, καὶ τὴν δίψαν οὕτως ἰσχυρῶς, ὥς ὕδασι τῶν αἵματι χρώμενος εἶτα δὴ καὶ τὸν αἵματι τῶν ἵππων ἀναμιμνόντες, καὶ τὴν εἰρημνίαν ἀνακαίοντες ἔλθιν, αὐτοῦ ποιῶν τὰ ἐντεταγμένα τοῦ ἵππου μέλη βραχὺ τι διαθερμάναντες μετὰ τοῦ λύθρου λοφύσσοντες, καὶ οὕτως ἑαυτοῖς ἀναλαβόντες ἐπὶ τὰς πρώτας ἵσταται καλῶς καὶ ἐμψολεδόντων ὁποῖα ὅπως ὁ ἀρχεὶ βυθείαις καὶ κρημνοῖς ἀποτάμους, δόσις τε χροῖται χροῖμενοι. (II, p. 126)

69. Τοῦτο το γένος δεινοὶ ξήμυστες καὶ τὰς γνώμης ἑτοιμαθήμενοι οὕτε δι' ἀνδρείου τοῖτους φίλους ἐπέχουσιν, οὕτε κατὰ τῶν βρυχίων δρόσοις τοῖς ὄρεσι ἐμμένοντες, ἐπεὶ μηδὲ τι θεῖον σέβοντες, ἵνα μὴ λέγω ἑσθλόν, ἀλλ' αὐτόματα τοῖταις πάντα συνέστηκε, καὶ τὴν τελευταίαν πέρας συμπόσης ἐπιδόξως οἶονται διὰ τὰτα ἑξῆς τε σπένδονται, καὶ πολέμῳ διήκουν, εὐθὺς ἡμετέρους τὸς ἀποστάτας καὶ ἔλθιν ἐν τῷ πολέμῳ, οἱ δὲ πάλιν δευτέρως ἐπακαλοῦνται φίλους, εἰ δὲ μαχόμενοι ἔλθωσι, τοῖς μὲν ἀναρροῦσι, τῶν δὲ λιμνην περὶ αὐτῶν ἀγορῶν, καὶ τιμῶσι πολλοῦ τοῖς ἐδδαίμονας, ἢ δὲ μὴ ταῦτα λάβωσιν, ἀποκτείνονται. (II, pp. 126—127)

70. Τοῦτο δὴ το γένος ἀπελάσαι τῶν Ῥωμαίων ὕβριν ἐπιχειρήσας ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος, ἐπ' αὐτοῖς σὺν κατὰ τῇ φάλαγγι ἵσταται καὶ διαρριπίζει μὲν καὶ ἐπερὶ γυνώσκων γεγονόσιν οὐ πᾶν πιστεύει, ἐπὶ δὲ τὸ κατεργάσασθαι αὐτῶν κέρος καὶ δοξαζόντων

безредие и разбъркани едни с други, силни с презрението си към живота, те почват да викат силно и така нападат противниците. Ако ги отблъснат, те като „кули“¹ разкъсват редовете им, преследват ги безпощадно и ги избиват. А ако неприятелската редица се съпротивлява срещу нападението им и ако строят и не се разкъса под напора на варварите, те веднага се обръщат и в бягство търсят спасение. Те бягат не в ред, а разпръснато, всички на различни страни. Един се хвърля в река и или изплува, или бива погълнат от водовъртежа; друг навлиза в гъста гора и се скрива от погледите на тези, които го преследват; трети се спасява по друг начин. След като се пръснат всички едновременно, внезапно отново дотичват на същото място — един от някоя височина, друг от някоя пропаст, трети от някоя река, а други от друго място. Жадни ли са, ако намерят вода от извор или от река, тутакси се хвърлят и веднага започват да лочат. Ако ли пък не намерят, всеки слиза от коня си и му пуска кръв, като му отваря вените с меч си, и така утолява жаждата си, употребявайки кръвта вместо вода. А след това разсичат най-гъстия кон и като запалят насъбрани дървета, стоплят малко на самото място разкъсаните части на коня и ги погълтат кървави. Като се подкрепят така, подслоняват се до най-близките места и като змии се промъкват в дълбоки пропасти и в стръмни скали, използвайки ги като укрепления.

69. Всички люде от този народ са страшни и прикрити. Нито приятелски връзки ги задържат, нито устояват на клетвите, след като са се заклели при жертвоприношение, тъй като не почитат никакво божество, да не говорим за бог, но мислят, че всичко [им] става от само себе си и че смъртта е край на всяко съществуване. Поради това те твърде лесно се споразумяват и ако трябва да воюват, веднага нарушават тези договори. Победиш ли във войната, те пак настояват за ново приятелство. Ако пък победят в боя, избиват едни [от неприятелите], а с другите правят блестяща търговия, като определят висока цена за богатите и ако не я получат убиват и тях.

70. Император Исаак се беше заел да изгони този народ от ромейските предели и тръгна срещу тях със силна войска. Той не вярваше много на тези хора дори когато бяха разединени и на различни мнения, и поведе войската си срещу най-силната част от

¹ Πύργος „кула“ или caterva с един вид каре, съгъстен строй войници.

ὁμοῦ καὶ δυνατάλατον ἄγει τὴν στρατὸν, καὶ δὴ πληρούσας αὐτοὺς ἐαυτῷ τε καὶ τῷ στρατοπέδῳ κατέπληξε· πρὸς μὲν γὰρ τὸν οἶα δὴ κεραυνόφορον ἀνταπεῖν οὐκ ἐτόλμων, τοῦ δὲ στρατοπέδου τὸν ὄρρησιν συνωσιμὸν βλέποντας αὐτοὶ διελύοντο ὕδην καὶ κατὰ μέγρη προσβάλλοντες καὶ ἐπικρούμενοι τοῖς φωναῖς ἀρρηγετέροις αὐτοῖς ἐνετίγχανον· ὥς δ' αὖν οὐκ εἶχον, οὔτε λοχίσαντες τοῖσι τοῖς ἐλεῖν, οὔτε μὴν εἰς τοῖς ποταμοῖς παρατίξασθαι, πάλιν εἰς τρεῖς αὐτοῖς ἀπαγγελλόντες, ἀβημερὸν τὸς σκηνὰς ἀφέντες καὶ οὐδὲν οὐκ ἐξήκει φηγεῖν γέρονσι τε καὶ βρέφουσιν, ἀνὰ τοῖς δυσβάτους τόπους διωκεδάσθησαν· ὧς δὲ κατὰ τὰ ἐκγεμμένα δὲ μὲν βασιλεὺς συνταγματὴν ἔχων ἐξῆλθε τὴν φάλαγγα, τῶν δὲ βαυβάρων οὐδὲν ἐορῆτο, ἔπειτα μὲν ἐκείνοις κατόπιν οὐκ ἐδοκίμασε, λόχους τε ἡκιστοὺς δειδώς καὶ οὐ πρότερον προῦλαβον τὴν φερίν, τὸς δὲ σκηνὰς αὐτοῖς κατασκύρας καὶ τὴν εἰρημνίαν λείαν ἀπαγαγόν, προπαισφόρος ἐπένειον· ὅθι δεξιὰ δὲ τῇ ἐπικρατεύσει χρησάμενος, χερσὶν ἄνδρῶν τῷ στρατοπέδῳ ἐξαφθέντος δεινοῦ, πολλοὺς μὲν ἀποβάλλει τῆς στρατῆς, ἐπύκνισεν δ' οὖν ὅμιος τῇ Πόλει, στέμματα ἀριστοῖς ἀναδεδεμένους τὴν κεφαλὴν. (II, p. 127)

8. De Isaacii Comneni morte

79. Θόρυβος οὖν ἐντεῦθεν καταλαμβάνει τὰ βασιλῆα καὶ ἡ τε βασιλῆς, θαυμάσιον τε χοῆμα γυναικῶν αὐτῇ καὶ ἐγγενείας τὰ πρόβα καὶ οὐδὲν παραχωροῦσα τῆς μεῖζονος ἀρετῆς, ἡ τε τοῖν βασιλέων θυγάτηρ, ὥραία δὲ καὶ αὐτὴ καὶ ἄμφοι καὶ πρὸ ὥρας ἐαυτημύνη, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κοίτην, ἡλεκτράδης τε ὁμοῦ καὶ πύρρη καὶ τῷ σχήματι ἄμφοι κατασκηπνύουσα, ἄμφοι τε οὖν, καὶ ὁ τοῦ ἀντοκρατορος ἀδελφὸς, πρὸς δὲ καὶ ὁ ἀνεψιός, τὴν τοῦ ἀντοκρατορος κλῆνην περιανέλουσας, ἐξέδιδυ τοῖσι ἐδίδουσαν ῥήματα καὶ ἐξήρμα κατέρχον δάκρυα, καὶ προσέειπον αὐτῇ ἐπὶ τὰ μεῖζον βασιλῆα, ἵν' ἐκεῖσε γενόμενος βασιλεύσῃ οὐ τῶν δεόντων, καὶ μὴ τὸ γένος ἀφίσει συνδυοτεχίσαντας ἐκείνη τὴν εὐδοίμονα τῆς βασιλείας ζωὴν. Ὁ μὲν οὖν συνεκκενέζετο ὥς ἐκεῖσε ἀφελόμενος παρέρχεται δὲ τοῦτο οὐ πρὸ κυροῦ καὶ ὁ τῆς Θεοῦ Σοφίας ἀρχιερεὺς, σύμβουλος ἐπὶ τὰ κρείττω γηρό-

тях, която същевременно беше мъчно сразима и трудно уловима. Като се приближиха до тях, той и войската му ги изплашиха. Защото те не смееха да погледнат императора, който беше като мълниееносец, а като видяха гъстия затворен строй на войската, се пръснаха. След това те се спуснаха на отреди и с диви викове се натъкнаха на непоклитимите [ромей]. И тъй, повеже беше невъзможно нито да заловят в засада ромейте, нито да излязат на открит бой с тях, те, след като им бяха обявили война за третия ден, още същия ден изоставиха шатрите си и тези, които не можеха да бягат, именно старците и кърмачетата, и се разпиляха по мъчно проходимите места. Когато императорът излезе според установените правила с войската си, наредена в боен ред, не се виждаше никакъв варварин и той не пожела да ги преследва, понеже се страхуваше от невидими засади и понеже бяха избягали още преди три дни. Той разруши шатрите им, вдигна намеревата плячка и се върна победовосно. Но връщането му не беше благоприятно, защото внезапно страшна буря връхлетя стана му и той изгуби мнозина войници. Но все пак той се върна в столицата, увенчан с победоносни венци.

8. Смертта на Исак Комнин

79. И тъй оттогава смут обзе двореца. Там беше императрицата¹, тази чудна жена, първа по благородство, която никому не отстъпваше в най-голямата добродетел², а също и царската дъщеря, и тя красива като тях двамата, и макар и преждевременно подстригана, и след подстригването си [оставала хубава], с янтарен цвят на лицето и огнена коса, и тези и две качества се подчертаваха от монашеската дреха³. Прочее двете жени, както и братът на императора⁴ и племенникът⁵ му бяха обкръжили леглото му. Те му казваха последни думи и проливаха прощални сълзи. Искаха да го изпратят отново в големия дворец, за да може, като отиде там, да вземе необходимите мерки и родът му, който е споделил вещастието му, да не изгуби щастливия царски живот. И тъй той се готвеше, за да отиде там. Присъствуваше при него твърде навреме и архиепископ на „Св. София“, който му беше ставал съветник в ду-

¹ Жената на Исак Комнин, Екатерина, е била дъщеря на Иван Владислав и сестра на Алуциан. Вж. *Zlatarski*, История, II, стр. 136; *Moravcsik*, *Byzantinoturcica* II, p. 58. ² Т. е. в благочестието. Срв. *Renald*, op. cit., II, p. 131, бел. 1. ³ След смъртта на Исак Комнин дъщеря му Мария, която била монахиня още преди да умре императорът, постъпила заедно с императрица Екатерина в манастира Мирелей. ⁴ Йоан. Вж. *Scyl-Cedren* op. cit., p. 645-8. ⁵ Теодор Докман. Вж. *Scyl-Cedren* op. cit., p. 648.

μενος καὶ πῶσι λόγους τοῦτον ἐπιφανής (II, pp. 131—132)

80. Ὡς δ' οὖν καὶ κείνη ἢ μετὰ τοῖς ἤρσαν, οὐ κατέβηκε τὸ γενναῖον ἐνταῦθα ὁ βασιλεὺς, οὐδ' ἐξῆλθε τοῦ διαμαρτῶν χειροφωρούμενος, ἀλλ' ὅλος ἐκείνος ἐν καὶ κείνῳ δοκῶς καταστάτω ὅσπερ τοὶ πνεύματα διαπνεοσόμενος, κατακεκλόντη μὲν προῖον, προίει δὲ ἀνταίχῃς τῶν χειρῶν καὶ ἀρκῶν ἐν τῷ οὐτῷ τε οὐκ καὶ τοῦ ἵππου ἐπιβεβήκει, τῷ δὲ πλὴν οὐκ οὐδ' ὅπως ἐχρήσατο. Ἐγὼ γὰρ διὰ τῆς ἐτέρας ὁδοῦ προλαβεῖν ἐσπένου οὐ τοῦ σκοποῦ δὲ ἐν τῷ, ἀλλ' ἐκασταυλίσαντο ἀεχνῶς διακινουμένα καὶ τοῖς ὁλοῖς ἐκαστοφόμενον περιεκάθητο δὲ γε τοῦτον τὸ γένος ἀναλογιστόμενοι ἐξυμνῶντες, καὶ συνεισφέρουσιν ἐκείνῳ εἴ γε δύναστο· κατήχε δὲ τῶν θυγῶν ἢ βασιλῆς, καὶ ἡ θυγάτηρ ἀντιλογισθεὶς πολεμώτερον ἀντεπακλάουσα τῇ μητρὶ. (II, p. 132)

81. Καὶ τὸ μὲν περὶ αὐτῶν ἐν τοῖτοις ὁ δὲ γε βασιλεὺς τῆς πρὸς τὴν κρατερότητα ζοὴν ἐμέμνητο μεταθέσας, καὶ τὸν μετασχηματισμὸν ἐξῆλθε τοῦ βίου· ἢ δὲ γε βασιλῆς ἀντροῦσα οὐ ἐμφαντο αὐτῷ τὸ βούλημα, ἡμῶς πάντας μᾶλλον ἢ ἐκείνον καταπαύο τοῦ σκέμματος ὅς δ' οὐκ αὐτὸς τελέσεια. „Ὁναίμεθά σου, φησί, ἡμῶς βούλει τῆς συμβουλῆς, ὡ φίλος· ὅς καὶ δὲ ἡμῖν ἀποδίδως τὰς ἀμύβας, μεταθεῖναι σκεψάμενος εἰς τὸν μοναχικὸν βίον τὸν αὐτοκράτορα.“ (II, p. 132)

82. Ἐγὼ δὲ ἀποινύμην αὐτίκα μὴ τοῦτον ἐνθυμηθῆναι ποτε, ἀλλὰ καὶ τοῦ καίμενον ἐπὶ νῆα νόμισεν αὐτῷ ἐγγεῖναι τὸ βούλημα ὁ δὲ „Ἀλλ' αὐτῇ, φηρὼν, (οὕτω γὰρ εἰσέρχει) στέργουσα τὸν γυναικῶν τρόπον, ἡμῶς ἐπέχει τε βουλομένους τὰ κρατερότητα, καὶ πῶσι μᾶλλον ἢ ἐμοὶ τὴν γνώμην καταπαύεται. — Ναί, φησί, καὶ ἀνοδέχομαι τῷ ἐμῷ τραχύλῳ ὅποια σοὶ δημάρηται, πῶν μὲν ἀνασταίης, ἔχω δὲ τὸ ζητούμενον καὶ ποθούμενον, εἰ δ' οὐκ, ἀλλ' ἐγὼ σε ἀντιλογισοῦμαι τῷ δικαιοῦ καὶ Θεῷ ὅν δημιουργεῖς αὐτός· καὶ οὐ μὲν τὰ πεπραγμένα ἀνέγκλητα εἶναι, ἐμὲ [δὲ] ἵππο σου ἰδέσθαι καὶ σκόληκας διασπόμενον, καὶ σκότος τε ἐκκαλύπτει βαθὺ, καὶ πῶρ ἐξώτερον διαφλέξει· εἴτα δὲ οὐκ οὐκ αἰετὶς τῆς ἐρημίας ἡμῶς· ποδοκτῆρ δὲ καὶ ψυχρὴν ἔχων σκεπὸν μὲν ἐπεξάγει τῶν βασιλείων, ἐμοὶ δὲ δυοφροσύνην ἐγκαταλειπόμενος χρεῖαν, διαφανέαν τε βαρυνάτην τῇ θυγατρὶ καὶ οὐδ' ἀρκέσει ταῦτα ἡμῖν, ἀλλὰ δυνάστερα διαδέξετα, καὶ μετακομίσουσιν ἡμῶς χεῖρες, ἵσως οὐδὲ φίλων ἄνθρωποι, εἰς ἐπεροσίαν μικρὰς, τυχὼν δὲ καὶ διασπόμενος τὸ βαρύτερον, καὶ ἀρεταί σου τὰ φίλαια αἰμάτων ἀνὴρ καὶ εἰλεῖν μὴ εἰδός· καὶ σὺ μὲν ἐπιφύσεις τῷ μετασχηματισμῷ, ἢ ἀποφύσεις ἐν κα-

ховните работи и го подкрепваше с всякакъв вид слова.

80. И тъй, когато и императорът се съгласи на тази промяна, той не изостави благородното си държане и не излезе от спалнята си, воден за ръка. А какъвто си беше, приличаш на висок киварис, като че ли разклапан от някакъв вятър, той вървеше и се люшкеше, но все пак вървеше и макар и да не владееше ръцете си, сам се справяше. Така прочее той се качи на коня си. А преплуването не зная как е станало, защото аз избързах по другия път, за да стигна по-рано. Аз не успях в това, но го заварих просто разсипан и съвсем паднал духом. Целият му род го беше обкръжил, като всички ридяха и ако можеха, биха издъхнали с него. Императрицата започваше жалбите, а дъщеря ѝ отговаряше, като плачеше по-жалостливо от майка си.

81. Това правеха те тогава. А императорът си спомняше, че ще премине към по-добро съществуване, и искаше да промени живота си. Императрицата пък, която не знаеше, че това желание беше дълбоко в сърцето му, обвиняваше за намерението му повече нас всички, отколкото него. И тъй, когато видя и мен, тя ми каза: „Дано се радваме на съветите ти толкова, колкото искаш, философе! Колко хубаво ни отвърщащ, като гледаш императора да приеме монашеския живот!“

82. А аз веднага започнах да се кълна, че никога не съм мислил такова нещо, и попитах императора, който лежеше, откъде му беше дошло това намерение. Той каза: „Ами тя, придържайки се към жеския си нрав (точно така каза той), ни пречи, когато замисляме най-доброто, и обвинява повече другите, отколкото мен за решението ми“. — „Да, каза тя. И ако би се отметнал, което искам и желая, хайде, аз приемам върху себе си всичките ти грехове. Аз ще се застъпя за теб пред съдника бог за всички прегрешения, които си направил. Нека бъдеш оневинен за делата си, а мен би ми било приятно дори черен да ме изядат, гъст мрак да ме покрие и огън да ме изгори. И сега няма ли да се смилиш над самотата ни? Каква душа имаш ти, за да си отидеш от двореца и да оставиш на мен най-непоносимото вдовство, а на дъщеря си — най-тежко сирачество? И за нас това няма да бъде всичко, а ще последва и по-лошо. Ръце, едва ли човеколюбиви, ще ни отведат към далечно заточение. А може би ще ни определят и по-тежка съдба, и някой човек, който не знае милост, ще гледа как се мъчат най-близките ти същества. Ти ще преживееш промяната в

λεῖψ' ἴσως, ἡμῶν δὲ παροχέτω τοῦ θαλάσσιου διαμενεῖ
ἢ ζωῇ." (II, p. 133)

83. Ταῦτα μὲν οὖν ἡ βασιλεὺς, ἀλλ' οὐκ ἐπειθε
λέγουσα ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς ἀπεργασίας τῆς συμβουλῆς.
"Ἀλλ' ἡμῶν γε, φησὶ, διάδοχον τῆς βασιλείας τὸν
ἐυνοεικότερόν σου καὶ ἐμμενέστατον ποίησον, ὅπως
ἂν καὶ σὺ τὸ δέξιμα συντηρήσῃς ζήσαντα, καί μοι
γὰρ ὅπως παῖς χρημασίσει." Ἀνευρέθη γοῦν ἐν
τοῖς τοῖς βασιλεὺς, καὶ ὁ δοῦξ Κωνσταντῖνος εὐθὺς
ἐκείνῳ μετὰ μετὰ γένετο, ἀνὴρ περὶ πάντας μὲν καὶ
πᾶς πρώτος τοῦ γένους ἔχων ἀρχὴν εἰς γὰρ τοὺς
λαῖκους ἐκείνους τὸ γένος ἀνέφερε, τοῖς Ἀνδρονί-
κους φημὶ καὶ τοῖς Κωνσταντῖνους, ὃν πολλὸς λόγος
ἐν τοῖς τῶν ἱστοριογράφων συγγράμμασι τῆς τε κατὰ
γνώμην ἀκαρίκειας καὶ τῆς κατὰ χεῖρα γενναϊότητος,
οὐδὲν δὲ ἦτον καὶ ταῖς μετ' ἐκείνους διαδοχαῖς
ἰσχυρύνετο. (II, pp. 133—134)

9. Constantinus X contra Patzinacos Uzozque (?) bellum gerit

VII, 23. Τῶν δὲ ἀπὸ τῆς ἐστέρας Μυσῶν τε
καὶ Τρωαλλῶν ἀλλήλους ἐμποροῦντων καὶ εἰς ὁμοι-
μίαν οὐσιάντων, καὶ μεγάλου κακοῦ ἐπὶ τῇ Ῥο-
μαίων κυριότητι, τὴν μὲν πρόπρην ἐπ' ἐκείνους
ἐξέωρτησεν, εἴτα δὴτα ἐμοῦ μονοῦ καὶς χερσὶν
ἐπιστάσαντος, παλινδρομεῖ ἐπὶ τὰ ἀνέκταρα δόλπον
δὲ τι σπράτευμα συλλεξάμενος ἐπ' ἐκείνους ἀφῆκε,
καὶ παραδοξοποιεῖ τι θεῖος τῶν Μουσουλῶν περὶ
αὐτῶν οὐκ ἔλαττον ὥστε γὰρ κρείττονα φάλαγγα οἱ
βάρβαροι θεωρούμενοι καὶ ἀποδεικνύοντες τὰς ψυχὰς,
εὐθὺς τὰ νῦντα μετέβαλον καὶ ἄλλος ἄλλοι δι-
εσπάρησαν, οἱ δὲ πλείους ἀπὸ τῶν κατὰ πρὸς ἐλαττό-
ντων ἔργον μαχαίρας γενομένων καὶ οἱ μὲν τελευ-
τῶντες κατὰ βροχίαν ὄντες προετέθησαν, οἱ δὲ δια-
φύγοντες πρὸς τῆς γῆς διεσπάρησαν. (II, p. 149)

живота си или ще си отидеш вероятно щаст-
ливо, докато за нас ще остане живот, по-
горчив от смъртта."

83. И тъй това каза императрицата, но ду-
мите ѝ не го склониха. След като изгуби на-
дежда съветът ѝ да бъде чул, тя каза: "На-
прави си заместник в царската си власт най-
благосклонния и най-разположения към нас
човек, който да запази и към теб почит, до-
като си жив, а и към мене да се държи като
син."¹ Междувременно императорът се свър-
за и веднага извика при себе си дук Констан-
тин², знатен мъж, който беше от най-благो-
роден произход. И наистина той водеше по-
теклото си от известните Дуковци³, именно
Андрониковците и Константиновците, за които
много се говори в писанията на повествова-
телите поради точната им мисъл и смелата
им ръка. А той с нищо не се гордееше то-
кова, колкото с това, че е наследник на та-
ква мъже.

9. Константин X воюва против печенеги и узи (?)

VII, 23.⁴ А когато западните мизи и три-
бали⁵ се споразумяха помежду си и образу-
ваха съюз и голяма беда надвисна над ро-
мейската държава, [императорът⁶] най-напред
се насочи срещу тях, но после, след като аз
едва го задържах с ръцете си, той се върна
в двореца. Но след като събра малко вой-
ска, той се отправи срещу тях и бог направи
чудо, не по-малко от Мойсеевите чудеса⁷.
Защото варварите, като че ли бяха видели
една по-голяма войска, та се убояха в ду-
шите си, веднага обърнаха гръб и се пръс-
наха на различни страни. А повечето от тях,
удряни в тил, станаха жертва на меч. Тези,
които загинаха, оставаха за храна на пти-
ците, а онези, които се спасиха, се пръснаха
на всички страни.

¹ Единственият син на Исак Комнин, Мануил, бил умирал. ² Т. е. бъдещият император Константин X Дука (1059—1067). ³ За родословието на Константин X Дука дава подробности самият Псел, VII, 6; у Renaud, op. cit., II, p. 140 sq. ⁴ В изданието на Renaud в кн. VII при всеки император има своя номерация на главите. ⁵ Тук става дума вероятно за печенегите („мизи“) и за узите („трибали“). Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, pp. 208, 329. Според Г. Цанкова-Петикова, Аграрните отношения в българските земи под византийско владичество (дисертация — ръкопис, стр. 168—169), тук Псел говори вероятно за въстанието в Тесалия през 1066 г. или пък за въстанието на Бодин през 1072 г. (?) ⁶ Т. е. Константин X. ⁷ Загатва се за чудото, което според библейското предание (Исход XIV, 15 сл.) направил Моисей при бягството на евреите от Египет — водите на Червено море се раздвоили и ги пуснали да минат невредими, а след това погълнали преследващите ги египтяни.

B. ORATIONES

B. СЛОВА

1. Laudatio in imperatorem Constantinum Monomachum

Πρὸς τὸν βασιλέα Μονομάχον

Похвално слово към император Мономах

Ἐν τοῦτω δὲ ᾧτῃ τις, τὸ τε εἶδος τῶν γυναικῶν καὶ τὸ γένος τῶν ἀνδρῶν, τοῦ τῶν Βουλγάρων νότον καταναγῆ, καὶ πᾶσι αὐτῷ ἐπαρμήσας εὐγένειαν, καὶ λόγον ἐλευθερίας ἐπαυλαόμενος πρὸς ἀποστασίαν ἐπαίρει, καὶ σπινθήρ ἀφωγῆς εἰς τὴν ἀνωκαίεται ὄλον γὰρ τὸ ἔθος συμπερὶνῆσαν λαβόν, καὶ ταῖς δημοφροσύναις τοῦ πλήθους θυωρήσας, τὰ ἡμέτερα ποιοτομεῖν ἐβούλετο ὕδα. Ζήλος ἐντεῦθεν τῇ νόσῳ οὐκ ἐννέμενος ἀνίσταται τὸν ἀντοκράτορα, καὶ ὅς μηδὲν ἐννοήσας τῶν ὅσα μαίονίζεον εἶωθε, μὴ τὴν διπλὴν δαπάνην τοῦ σώματος, μὴ τὸ τῆς ὁδοῦ μήκος, μὴ τὸ τοῦ πολέμου δέσπειν, μὴ δ' ἄλλο μὴδὲν, τῆς πόλεως ἔξωσι καὶ κατὰ τοῦ ἀποστατήσαντος ἔθνους στρατεύεται, καὶ ὡ τῶν καμμάτων σου Κύριε, λογίζεται, παρατάσσεται, ἐλαύνει ἐφ' ἵππων νεκρὸς, τί γὰρ ἄλλο δεῖ λέγειν; στενοχωρίας καὶ ὀρέων κατατολμῇ, ὁ χειρὶν ἄλλοιῶν δέδμενος πρὸς τὴν κίνησιν, νεκρὸν τὸ ἀντίπαλον, ἐπένεισιν αὐτῷ ἀπιστοῦμενος οὐ ζῆν, ἐπεντρεφῇ ταῖς τῶν ἐυλοκῶτων ποιμαῖς. — — —

Καὶ οὕτω καὶ πέτρα ἔβλυσε νόμισμα, ἡ σφραῖδα τοῦ βασιλέως φησὶν εὐεργεσίας καὶ χάριτας, καὶ ἡ πᾶν εἴ τι καλὸν βλάζουσα γῇ ἤρκετο εἰς κατοίκησιν, τί δὲ λέγει; τούτω τῷ ποτηρῷ καὶ ἀποσίει τὰ κράσις τῶν ἡμετέρων ταγμάτων τε καὶ δυνάμεων ὡς περὶ τὴν σαράπην, ἡ πρωτοστρατήρ ἐπέκειτο, ὃν διὰ μέσων ἔτερον τὰ τοῦ βασιλέως διαπορθμεύοντι δόγματα ὡς πῶρ τῷ ἐκείνου παρὶ, ἀλλ' εἴπωρ ἐβούλετο, ἀντόπτης τε ἢ ἢν δὲ τοῦ ἀνακτοροῦ βήματος καὶ τῶν θεῶν θεσπισμάτων ἀτήρως ἀλλ' οὐκ ἐβούλετο. Ἀλλὰ καὶ μὲν Ἰταλίαν πᾶσαν κατ' ἡμῶν ἥς ἄρχον κατεδεδάσθη, οὕτω γὰρ ἐγὼ τὴν ἐκείνου ζώνην καλῶ, ἡποσπῶ δὲ καὶ τῆς παλαιᾶς Ρώμης οὐκ ὀλίγην ἱππικὴν τε καὶ πεζικὴν δύναμιν, συνάσσει τοῦτοις καὶ τῆς ἐφῶς τὸ κράτιστον στρατεύμα, καὶ τῆς Ρωσικῆς μοῖρας οὐκ ἐλάχιστον, καὶ ἀντιπρόστατος τοῖς πλήθεσι γίνεται καὶ ταῖς εἰς τὸ πολεμεῖν ἐμπειρίας. ὅθεν κα-

Междувременно един мъж¹, твърде жалък на вид и от безславен род, използвал леководието на българите и като си приписал някакво благородно потекло и подхвърлил дума за освобождение, повдигнал ги за бунт. И от една незначителна искра се разпалил огън. Като спечелил съчувствието на целия народ и се облегнал на единомудрието на множеството, той решил да разбунтува нашите земи. Ето защо подтиснатата от болестта ревност отново пламна у императора² и той, като не помислил никак за онези неща, които обикновено отслабват човека, [а именно] нито за двойната умора на тялото, нито за дългия път, нито за безнадеждната война, нито за каквото и да било друго, излезе от столицата, отправи се срещу въстаналия народ и, о решения твои, Господи, той съобразява, нарежда войската и езда на кон мъртъв — що прочее друго да кажа? Не се спира пред теснини и планини, той, който се нуждае от чужди ръце, за да се движи, побеждава противника и когато не вярвах, че е жив, връща се отново, наслаждава се на тържественото шествие с пленници. — — —

За този човек³ и камъкът пушаше вода, и твърдата душа на императора даваше благодеяния и милости, и всичко хубаво, което земята раждаше, му бе на разположение. Що да кажа? На този зъл и безбожен човек бяха подчинени най-добрите от нашите отреди и войски като на всякой сатрап или протостратег. Той получаваше повелите на императора⁴ (като че ли беше негов роден баща) не чрез други посредници, защото, ако пожелаеше, той можеше винаги лично да вижда императорския престол и да слуша божествените распоредби. Но не искаше. Той придвижи срещу нас цяла Италия, която беше определен да управлява (така наричам аз неговата длъжност), привлече и от стария Рим немалка конна и пехотна войска, присъедини към тях и най-силната източна войска, както и немалко от руските части⁵ и стана непобедим с това множество войска и с военния

¹ Става дума за Петър Делян. Срв. разказа за Деляновото въстание в „Хронография“, гук, стр. 94. ² Псел загатва за болестта на импер. Михаил IV (1034—1041). ³ Става дума за Георги Маняк.

⁴ Константин IX Мономах. ⁵ Във войската на Маняк участвували патриций и дукът на Антохия. Михаил Спондил, една руска дружина и лангобардите на салиерския херцог. Срв. Успенский, История, III, стр. 35—36.

ταπολμῇ τοῦ πελάγους, ἐν τοῖς τῶν Βουλγάρων ἑσίοις γίνεταί, καὶ φόρον ἀνέσις ἐνθάδε προταυένται· συμβάλλει τῷ τῆς δόσεως στοιτηρῷ, καὶ τροποποιόρους ἐκάνεισι, οὐβαρόνους τῷ ἐννεχίματι γίνεται καὶ τὸ τοῦ Καπανέως μιμνέται — — — (Σάθας, V, p. 127, 138)

си опит. Поради това той се одързости да премине морето, стигна в пределите на българите¹ и веднага нареди да се намалят данъците. Той влезе в сражение със стратега на Запада, победи, върна се като победоносец, възгордя се още повече поради успеха си и взе да подражава на делата на Капаней². — — —

2. Laudatio in Ioannem Maurorum

Εὐχαρισμὸν εἰς Ἰωάννην τὸν θεοσεβέστατον μητροπολίτην Εὐχαΐτων καὶ πρωτοσύγκελλον.

Похвално слово за Йоан, преблагочестивия евхайтийски митрополит и протосингел

— — — Ὁ δέ, ἀποστολικῶν κληροδοσίᾳ πιστεύεται, καὶ μετὰ λιμπρῶν τῶν ἐλπίδων ἐς τοὺς πρὶν Νομάδας περικλημένους Σάθας, ἔπειτα δὲ Βουλγάρους ἀνομασμένους ἐκ τῆς προκαθημένης συμπασιᾶς τῶν πόλεων πέμψεται· οὐκ ἔβρισε τοὺς ἐλπίδας τοῖς ἀποστείλασι, ἢ τοσοῦτον, ὅτι κρείττων ἐκείνων ἐγένετο, ὅλον ἔθνος καθαρῶς μεταπλάσας πρὸς τὸν θεόν, οὐδὲν ἔλειπον ἢ τὴν Ἰνδὸν ὁ Δίδυμος σύνπασαν. — — — (Σάθας, V, p. 144)

— — — А той³ вярвал в апостолското наследство и с блестящи надежди бил изпратен от първия между всички градове при скитите, наричани по-рано номади⁴, а след това преименувани на българи. Той не излъгал надеждите на ония, които го били изпратили, а, напротив, дори надминал тези надежди, като обърнал просто целия народ към бога⁵, не по-малко от Дидим⁶, [който обърнал] цяла Индия. — — —

3. Laudatio in imperatorem Constantinum Monomachum

Λόγος πρὸς τὸν βασιλέα Μονόμαχον

Похвално слово към император Мономах

— — — Ἀλλ' ἐπεὶ οὐδὲν σοι ἀρετῶν θέσται φόρῳ τὸ πατρὶς ἴστρον ἔθνος προσπαντιᾶ γένος δὲ τοῦτο νομαδικὸν καὶ αὐτόσημον, αὐτοματίζον τὸν βίον καὶ ἀρχὴν μὴ λογίζομενον κρείττονα, τὴν ψυχὴν συνδιαλόν τῷ σώματι διὰ τοῦτο ἀδιοφορεῖ μὲν τοῖς πράγμασι, θανάτῳ δὲ οὐκ ἔγνω καὶ τῷ πολέμῳ ἐγύλλεται καὶ προσάλλεται, ὥς οὐδὲν ἐν αὐτῷ, εἰ τεθνήσκει εἴτ' ἄλλον ἐπεὶ οὐδὲν παρὰ τὸν μομαῖον, ὥς ποῦ τις ἔφησεν, ἀπαρχαὶοι κλινσῆρα. — — — (Kurtz-Drexl, I, p. 18₁₁₋₁₆)

— — — Но оттам⁷ народът⁸, който живее отвъд Истръ, се понесе към теб с удивителен устрем. Това племе е номадско и простовато, живее естествено и не смята, че има едно по-добро начало, което разделя душата от тялото. Поради това те са безразлични към събитията, желаят да умрат не по-малко [отколкото да живеят] и се хвърлят и устремяват към войната, като им е все едно дали ще умрат [във войната] или съдбата после ще им изплете друга някаква нишка, както някой някъде е казал⁹. — — —

¹ Георги Маниак като бунтовник срещу Константин IX Мономах се спуснал от Южна Италия и през Адриатическо море навлязъл с войските си в Албания и Македония, означени тук като „предели на българите“. Срв. *Scyl.-Cedreni* op. cit., p. 548. ² Митологичен герой, прочут със силата и храбростта си, един от участниците във войната на „Седемте срещу Тива“. ³ Става дума за единия от двамата чичовци на евхайтийския митрополит Йоан Мавропус. Според *Дуйчев*, *Проучвания*, стр. 31, бел. 3, това лице би могло да се отъждестви с известния охридски архиепископ Лъз, родом от Пафлагония, който живял през първата половина на XI в. и бил първият охридски архиепископ-грък. ⁴ Псел и другите споменава за скити номади. Например в писмо 185 по *Sathas*, op. cit., p. 468, той говори за Христови ученици, изпратени при „скити номади“. В писмо 208 по *Sathas*, op. cit., p. 515, той казва, че „скитите номади“ съществено се отличавали от ромеите. Може би в тези случаи става дума за българи. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, p. 439, смята, че първият случай се отнася до българите, а вторият — до печенегите. ⁵ Тук Псел явно пресувеличава — българите отдавна са били приели християнството. ⁶ Сиреч апостол Тома. ⁷ Т. е. от Запад. ⁸ Това са вероятно печенегите, които под водителството на своя вожд Кеген преминали Дунава през 1048 г. (?) и получили разрешение от византийските власти да се установят в дн. Северна България. Подробности вж. у *Scyl.-Cedreni* op. cit., p. 581 sq. ⁹ Срв. *Eschyl*, *Ch.* 505.

4. *Oratio in imperatorem Michaelem (?) Ducam*

Δημηγορία εἰς τὸν βασιλέα τὸν Λούκαν

— — — Ποῦ γὰρ αἱ μηδὲ ἀριθμούμεναι μυριάδες, τὰ συγκυλίσματα νέγῃ μιν δὲ τὴν ἐσπέραν ἐξήμισαν; ποῦ τὰ χυθέντα κατὰ τῶν ἡμετέρων δρίων βαρβάρικα βεῖματα καὶ σφαγεύματα, εἴτ' ἀθρόον συχθέντα καὶ κατὰ γῆς βέβρωτα καὶ τοῖς οἰκείois συγκυλίσθητα περιφανῶς αἵμασι; — — —

— — — Ἀλλὰ σὺ ὡς Μωϋσῇ πρὸς τοῦτο ἐχρήσατο ὁ θεός, καὶ οὐ καταπολεμεῖ τὸν νέον τοῦτον Ἀμαλκήτην λαόν, οὐ χειρὸν ἐκτάσει μόνον, ἀλλὰ καὶ στρατηγικοῖς ἐνθυμήμασι καὶ γενναίοις στρατεύμασι ἀποστρέφει βάλλοντι, καὶ κατὰ νότων καὶ κατὰ στένων. — — — (Kurtz-Drexl, I, pp. 39₁₄₋₁₉, 39₂₈₋₄₀)

5. *Epitaphium caesarissae Irenae*

Ἐπιτάφιος εἰς Εἰρήνην καesarισσαν

— — — Ὅτε γοῦν Ῥωμαίους τε καὶ Βουλγάρους διασπείρει τὰ πρόγματα καὶ ἔμλλα τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων (Βασίλειος δὲ ἦν ὁ πᾶν, ὁ τοῦ Μακεδόνης Βασιλείου ἐπύκνωτος καὶ ἀνέγονος) πρὸς τὸν τῶν Σκυθῶν ἡγεμόνα, τὸν γενναύτατον ἐκείνῳ φημι Ἀαρὼν, καὶ ἐν ἀκμῇ τοῦ καθέντος τὰ καὶ ἡμᾶς ἐθάλενε πρόγματα, τοῦ βαρβάρου οἷα δὴ Γολιάθ καταπαυμένον τῶν Ῥωμαίων καὶ ἀντιπᾶντος, καὶ πάντες ἐπὶ σπευδόμενοι τὴν ἀμυχαν, ἐκείνον περιεσφύοντες πολέμιον, τότε δὲ μόνος οἷτος τὸν πρὸς ἐκείνον ἀγῶνα τεθάρσυνεν, οὐδ' ἀπέσπεν σφαιρῶν, οὐδ' εἰς δυσφαλὸν τοῦ τάγματος ἐστράτευσε οὐδὲ τὰ ἐρημνόντα τοῦ χρόου καταληγῶς οὐδ' ἐν χαμικέματος ἐπιστείλλων τοῖς στρατιώταις, ἀλλ' αὐτὸς τοῦ σύμπαντος προσετιγνὸς τάγματος καὶ ἀροστηδίσας τῶν ἄλλων καὶ εἰς μάχην αὐτῷ καστὸς καὶ κατὰ τοῦ στήθους βαλὼν καὶ ἐνθὺς ἀνελὼν τότε κτεροῦν ἐκρίτη καθαρῶς Ῥωμαίους ἢ νίκη καὶ τῷ βασιλεῖ τὰ βαρβάρων ἐπέκλυε. — — — (Kurtz-Drexl, I, p. 60₁₂₋₂₈)

Реч към император Дука

— — — Къде са сега безбройните множества, облаците, които една ли не покриха целия Запад? Къде са сега реките от варвари¹, които се изляха в нашите предели, и войските им, които, след като внезапно се изляха, потекоха по земята и явно я покриха с кръвите си? — — —

— — — Но бог си послужи в този случай с теб² като с Мойсей³. Той ти победи този нов амалекитски народ⁴ не само с простиране на ръце, а и със стратегически похвати и с храбри войски, които нанасят удари от две страни — и в гръб, и в гърди. — — —

Надгробно слово за кесариса Ирина⁵

— — — Прочее, когато между ромей и българи настъпи разрыв и ромейският император (той беше славният Василий⁶, едноименник и потомък на Василий Македонец) водеше борби с предводителя на скитите — именно онзи прехрабър Аарон⁷, когато съдбата на нашата държава висеше на косъм, защото този варварин като Голят се бунтуваше срещу ромейте и им се съпротивляваше и всички бяха паднали духом, треперейки пред този непобедим неприятел, тогава именно той⁸ единствен дръзна да излезе на борба срещу него. Той не беше застанал зад пълководците нито в средата на отряда, нито беше отишъл в най-укрепеното място, нито командуваше войниците си иззад окопи, а като застана лично начело на целия отряд, втурна се преди всички, влезе в бой с него и като го удари в гърдите, веднага го уби. Тогава прочее победата беше явно отсъдена в полза на ромейте и варварите превнха врат пред императора. — — —

¹ Ако се приеме, че това писмо е писано до импер. Михаил VII Дука (1071—1078), както предполагат издателите, мячно може да се каже за кое събитие става дума. Ако пък се приеме, че то е адресирано до Константин X Дука (1059—1067), то може да се допусне, че се касае за нахлуването на узи в края на 1064 г., което нападение било отблъснато. Срв. *Златарски*, История, II, стр. 117—119.

² Т. е. императорът.

³ Срв. *Изход*, XVII, 11.

⁴ Древен арабски народ, обитаващ ю.-з. от Палестина,

които често воювал с израильтяните. ⁵ Жена на кесар Йоан Дука, брат на имп. Константин X Дука. Епитафията е била писана към 1060 г. Вж. *Grégoire, Nicetas Pégonites*, p. 283 sq. ⁶ Т. е. Василий II. ⁷ В същност тук става дума за Иван Владислав. Срв. *Grégoire, Nicetas Pégonites*, pp. 287—288. ⁸ Според *Grégoire*, op. cit., p. 284 sq., това е византийският пълководец Никита Пигонит, баща на кесариса Ирина.

6. *Dissertatio quae silentium dicitur*

Λόγος, ὡς ἐπιτελέσθαι σιλήτιος

Реч, наречена „селентион“¹

— — — Καὶ τὸ γε θαυμασιώτατον: οὐκ ἀνα-
ρεῖ [ὁ θεὸς] μόνον ἡμῖν τὸ πολέμιον, ἀλλ' ἐξη-
μεροῖ καὶ τὸ βάρβαρον· τὸ γὰρ χθὲς πον καὶ πρῶτον
καὶ ἡμῶν ἱππεῖν τὰ τόξα, τὸ ἐπὲρ τὸν Ἰσχυρὸν
ἔθνος φημί, νῦν ἰστέον ἡμῶν τὸ βέλος ἀφ' ἡσὶ καί,
ἢν ἔκκειρε γῆν, νῦν ἀσμενέονται γεωργεῖ καί, οἷς
ἀντεπαρετάττετο, νῦν προσπέθεται καὶ γερονε σύμ-
μαχον τὸ ἀπτιμαχον καὶ προσκαρδινέειν ἐθέλει καί
ἵστασθαι τῆς χάλαγγος κατὰ μέσσην. — — —
(Kurtz-Drexl, I, p. 340₂₂₋₂₃)

— — — И ето кое е най-чудното: [бог] не
само че ни изтребва враговете, а укротява и
варварите². Защото тези, които нчера и по-
рано опъваха лък срещу нас, именно наро-
дът отвъд Истъра, сега пускат стрели за-
ради нас. Те много охотно обработват земята,
която опустошаваха, и сега се приобщават
към тези, на които се противопоставяха. Про-
тивниците ставаша съюзници, те искат да
рискуват за нас и да стоят начело на фа-
лангата. — — —

7. *Versus in imperatorem Isaacium Comnenum*

Στίχοι εἰς τὸν Κομνηνὸν λεγόντων τῶν, ὡς ἐν
τῷ αὐτοῦστω μηνὶ τελεντῷ.

Стихове към Комнин, писани според някои,
когато той умрял през месец август

— — — Τῷ δυσχεραίνεις; τί στενάζεις ἐκ βάθους;
ἢ τῶν Σενθῶν ἐφ' ὧν μιμνήσκου χάλαγγε,
ἱππεστάλῃσιν οἱ παρ' Ἰσχυρὸν σκωρδοῖ, — — —
(Kurtz-Drexl, I, pp. 47, v. 82—48, v. 1)

— — — Защо скърбиш, защо стениш от дълбините?
Фалангата на скитите отдалеч се плаши,
скриха се крайистърските скорпиони³. — — —

C. EPISTOLAE

C. ПИСМА

1. *Imperatorī Isaacio Comneno*

Τῷ βασιλεῖ Ἰσαακῷ τῷ Κομνηνῷ ἐν
ταξιδίῳ ὄντι.

До император Исак Комнин, който
е на поход

Σὺ μὲ οὐκ εἰς, δέσποτι, εὐδμεῖν καὶ σιχαῖν
ἐπὶ τοσοῦτοις καὶ τοιοῦτοις στρατηγήμασι· καὶ κα-
τοικηθῶμαι σὺ μου καὶ τὴν γλῶτταν ἐπέχης καὶ
τὴν φωνήν σὺ σιχαρῶς τοσοῦτον ἐπισηρῶσαι ἐπύ-
σον βεβοῦλημαι. Ὅταν μὲν γὰρ πρὸς τοὺς ἀπὸ
κορομίας ἀπῶν καὶ στρατηγίας, ὁπόσω τε πρὸ τοῦ
πολέμου ἐμικρήσω καὶ οὐ ἐν τῷ πολέμῳ πεπνύ-
κας, ὅπως τε τοὺς στρατηγικοὺς νόμους ἐφύλαξας
πάντας, καὶ τακτικὰς ἐθβολίας ἐμπαρόκτους ἀπέ-
δειξας, ἐν τοῖς καταλλήλοις καιροῖς τὰς ἐισβολὰς
τῆς μάχης ταμιεύμενος, καὶ μεγαλοφρονῶν ἐν τοῖς
φαινομένοις δεινοῖς, καὶ πρὸς τοὺς θεημοτέρεσσιν τῶν
λόγων μὴ παροξυνόμενος, μήτε βραχὺ π παρκα-

Ти не ми позволяваш, господарю, да се
радвам и да ликувам пред тези твои толкова
големи подвизи и успехи⁴. Ти възпираш и
езика ми и не позволяваш на гласа ми да се
издигне, колкото искам. И тъй, когато гледам
гражданските ти и военни дела, това, което
ти извърши преди войната, и това, което ти
направи през войната, как спази всички воен-
ни правила и претвори в дело мъдрите си
военни планове, как в сражение ти напа-
даше в подходящия момент, показвайки твър-
дост на духа при появяващите се опас-
ности, и как, без да се сърдиш и на най-
острите упреци и без ни най-малко да се

¹ Тази реч е била произнесена по случай настъпването на постите. ² Изглежда, че в този откъс пак става дума за печенегите. Но няма опорни точки, за да се установи кое печенежко поселване се има пред вид. Ако се съди по израза „искат да рискуват за нас“, би могло да се приеме, че се касае за поселването на Кегеновите печенег, тъй като те водели война с Тираховите печенег отвъд Дунав и бил направен безуспешен опит да се изпатят срещу турците селджуки в Азия. Срв. *Златарски*, История, II, стр. 93 сл. ³ Очевидно става дума за победата на Исак Комнин над печенегите през 1059 г. ⁴ Пселл е написал това писмо след победата, която Исак Комнин нанесъл на печенежкия вожд Селте (1059 г.). Вж. *Златарски*, История, II, стр. 110 сл. То изразява настроенията в Цариград след победата на императора.

ρούμενος, ὅπως τε εἰς γῆν κειμένην τὴν τῶν Ρωμαίων βασιλείαν ἀνέστησας, καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῇ ἐπανέσους κἄλλος καὶ μέγεθος, καὶ τοῦ τελευταίου ταύτην ἐπιδόους ἀπηλλάξας, ὅς οὐ μικροῦ δεῖν ὄχρετο ἐπιβρόχιος καὶ ἀπώλετο, ὅτε ταῦτα πάντα τῷ λογισμῷ περιλάβω καὶ τὴν ἐσχάτην ταύτην βοήθειαν ἀνελίξω τοῖς ἐνθυμήμασιν, ἐνθους ὅψ' ἡδονῆς γίνομαι, καὶ βούλομαι πολλὰς χορεύειν καὶ τοῖς γυμνομένοις ἐπισμαρτῶν, — — —

— — — Καὶ ὅτε ἐπήρθη ταῖς νίκαις, οὔτε ἐμπαληγγόρησε τὸ στρατήγημα, οὔτε ἐν ταῖς πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολαῖς ἐκόμπασας τὴν τε σύνταξιν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν φωνὴν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τὴν τῶν βαρβάρων ἀνείρεται, — — —

Καὶ σὺ μὲν ὦ μέγα Ρωμαίων ἐφείλος, νῦν πρότως οἶμαι νεκροκέντα, ὅτε προσβαλόντα τὸν βάρβαρον πᾶσι μέρεσι τοῦ στρατεύματος ἀπώσω καὶ ἀπεκροῶσω, καὶ φυγάδα εἰργάσω τὸν τέως ἀήτητον δόξοντα, οὐδεμίαν ἐσπεύγοντα σὴν οὔτε στρατηγίαν, οὔτε φωνήν, ἀλλ' ὥσπερ λέοντα βροχρησάμενον ἢ ποδῶν εἶχεν ἀποδράντα καὶ διασπαρέντα ἐν ταῖς λόχμῃς ἢ ἐν τοῖς ἔλεον ἐγὼ δέ σοι πολλὰς νίκας ἐπαρηρῶμαι, καὶ δαΰσας ἀντὶ ἀγαθὸς καὶ ἀβίσσανον ἔχω ψυχῇν ἀρεθιμῶσα δύναται.

Πρώτη γὰρ νίκη κατεστειρώσασαι, ὅτε πάντας ἡμᾶς νεότητος τοὺς μακροφύχους, ἢ φιλοφύχους, καὶ τὸν ἐπὶ ἀπάντων ἀράμενος κίνδυνον τῆς Πόλεως ἐξεδήμιονας δευτέρω αὖθις νίκῃ κατώρυξας κρείττω τῆς προτέρας παρὰ πολὺ, κατὰ τῆς τοῦ στρατοπέδου πλεονεξίας ἄρας τὰ νεαρήρια, καὶ πείσας ἅπαντας εὐσεβεῖν, καὶ τοῖς ἰδίαις ὄφρονται ἀσκεῖσθαι, ἀλλὰ μὴ τοῖς γεωργοῦντας πένητας ἀδικεῖν τρίτῃ ἐπὶ ταύταις νίκῃ ἦρω, εἰς μίαν γνώμην τὸ στρατοπέδον συναρμόσας, καὶ πᾶσαν ἔχον καὶ μακροφύχου ἀπὸ παντός ἀφελὼν, καὶ τῶν λοιδορῶν γραμματίων ἐπεριδόν καὶ τῶν διαβαλλόντων καταφρονήσας, καὶ τῶν καταπτούντων τὴν σὴν ψυχὴν καταγέλασας, καὶ ταῦτα ἐν μέοις ξίφεσιν ἐοικώς ἐπὶ ταῖς αἰχμαῖς αἰτᾶς, ἐπὶ τῶν τοξοτῶν καὶ δολιχῶν τετάσθην αὖθις ἀρεθίμῃ νίκῃ, ὅπως πρὸ τοῦ πολέμου κατηγωνίσω τὸ βάρυβαρον, ὥς κατεσοφίσω, ὥς κατεστρατήγησας, ὥς διέλῃς τοὺς ἐναντίους, καὶ τοὺς μὲν. ὀρεγίσω, τοὺς δέ, ἀπώσω.

— — — Ἀλλὰ τίς οὐ θαυμάσει σου τὴν περίοδον, τῆς ὁδοῦ τὸν κύκλον, τὸ στρατηγικὸν βλέμμα, τὴν ἐν στενοῖς δίοδον ὥς ἐβιάσας πλαισίον

смуцаващ, въздигна западната империя на ромеите и възстанови древната ѝ красота и величие, като я отърва накрая от пово̀ра, от който тя едва ли не пропадна и загина, и тѣй, когато се замисля над всички тези неща и се задълбоча с мисълта си над тази последна услуга, обхваща ме голяма радост и често искам да играя и да скачам поради станалото, — — —

— — — Ти нито се възгордя от победите, нито взе да се хвалиш с военното си умение, нито в писмата си до нас се гордееш с подреждането на войската, с бягството на врага и с унищожението на варварите, — — —

Ти, о велико благо за ромеите, мислиш, че си победил за пръв път сега, когато отби и отблъсна варварина, който нападнаше войската ти от всички страни, и го обърна в бяг, въпреки че дотогава изглеждаше непобедим; той не издържа нито на твоето военно изкуство, нито на военния ти вик, а като ревящ лъв се спусна да бяга с все сила и изчезна в гъсталациите и блатата¹. Но аз ти приписвам много победи, и то такива, каквито може да спечели един човек, добър и с независтлива душа.

Прочее ти бе увенчан с първа победа, когато победи всички нас, малодушните и себичните, и като пое върху себе си риска за всичко, излезе из столицата². А втора победа, много по-голяма от първата, спечели, когато победи користолюбите на войската и накара всички войници да изпълняват дълга си, да се задоволяват с дажбите си и да не вършат несправедливост по отношение на бедните земеделци. Третата от тези победи ти одържа, когато внесе единодушие сред войската и изкорени съвършено всяка вражда и малодушие, когато презря хулителните писания, не обърна внимание на клеветниците и се присмя на ония, които искаха да смутят душата ти, и то като застана между мечовете им, близо до самите копия, до стрелците и лековъоръжените войници. Четвъртата си пък победа ти спечели с начина, по който срази варварите преди войната, като едините надви с ум, другите с военна хитрост и като разедини противниците, привличайки едините и отблъсвайки другите³.

— — — Но кой не би се възхищавал на обходните ти и обкръжаващи действия, на пълководческия ти поглед, на преминаването през теснините, а именно как ти вървеше, ту раз-

¹ Тук се намекава за самия Селте, който се бих укрил в някои гористи места около Дунава. ² Според Безобразов, Михаил Псел, стр. 78, бел. 1, тук се намека за въстанието над Исак Комнин през лятото на 1057 г., което го довело до престола. ³ Авторът говори за разцеплението, което съществувало между печенежките вождове.

καὶ κρατύνων τὸ στράτευμα, ὡς ἐξαγέτης; τίς οὐκ ἐπιλαυεῖ σοι τοὺς ἄθλους, τὰς ἀγρυπνίας, τὰς ἐν μέσῳ φροντίδας, τὴν διαπάνην τῆς ψυχῆς, τὸ αὐρεπτον τοῦ φρονήματος;

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἄνδρῶν ἐφάνησαν οἱ πόλεμοι, καὶ τὴν βαρεῖαν ἐκείνην ἠλίμυξαν ἐλκασίρ, οὐκ ἐπισηθῆς πρὸς τὴν φωνήν, ἀλλ' ἀντιμεβαλὼν αὐτοῖς τὴν σωτήρ καὶ τὴν τοῦ σωματεύματος ἡσυχίαν, κρείτατον ἐφάνης αγῶν, ἢ ἡλικασθύντες οἱ βάρβαροι καὶ παργασσάντες σοι κόκλον τὸ στράτευμα προσβαλόντες καὶ ῥιπθόντες, ἀντιπλοῦντο μᾶλλον ἢ διεργήνουν. Τὴν δὲ τῆς κατὰς φωνῆς, τὴν δὲ τῶν βαρβάρων βουήν, ὡς τοῖς ἐναντίοις διακρούσω τὰ ἐναντία; τὸ δὲ ἀπτόητον τῆς ψυχῆς τίς μὴ θαυμάσειεν;

— — — *Εἰ δέ με εἶδες ὅτε υιοὶ προῖτα ἢ περὶ τὴν νίκην φήμη τὴν ἀκοὴν διαβόμῃσιν, τότε ἂν ἐγνωσ ὑπὸς τὴν στρατηγίαν ἐλοισάμην ἑσέως γὰρ εὐθὺς τὰς χεῖρας, ἤλκων ἐκρότησα! μικροῦ δέιν καὶ ἐχόμενος εἶτα δὴ ἐμυσσῶς ἀναστὰς περιέθεον τὴν οἰκίαν βοῶν μέγα καὶ διαρρηγνύμενος καὶ ὡς εἶχον ἀπαρσκαίως ἐκταπασόμενος, πρὸς τὴν βασιλίδα τε γίνομαι, καὶ τῆς χαρμονῆς αὐτῇ ἐκονώμενος εἶτα δὴ καὶ τοῖς πλήθεσιν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς γεγωνὼς, τὴν στρατηγίαν ἐξηγγέλλον, — — — (Σάβας, V, ep. 69, pp. 300—304)*

2. Imperatori Isuacio Comneno

Τῷ βασιλεῖ [Ἰσαακίῳ] τῷ Κομνηνῷ περὶ κατὰ τῶν βαρβάρων ἐξήλθε

До император Исак Комнин, когато потегля на поход срещу варварите

Ὁ γὰρ ἐχρὴν ποιῆσαι, τεποιήσας βασιλεῦ καὶ τὸ παραστῆσαι προσβαλὼν οὐκ ἀσφαλὲς, οὐ γὰρ δεξιὸν τὸ τοῦ δεξιῶν δεξιότερον. Τὸ μὲν μέγαν τοῦτον θάρος εἶσι καὶ ἀσφαλοῦς προσηυθείας, τὸ δ' ἐπὶ πλέον, φοβέσθαι μὴ τις εἴπῃ θρασύτης. Ἐγὼ δὲ οὐχ ὥς περ τοῖς ποσὶν ἀσφαλέντος, οὕτω δὴ καὶ τῇ κεφαλῇ καὶ εἰ ἐβουλόμην μακρηγορεῖν, πολλοὺς ἂν ἐπιστρέφον σοι νόμους στρατηγικοὺς διδάσκοντας, πότε καὶ μέχρι τίτος, καὶ ὅπως χρὴν στρατεῖν τὸν ἀπτοκράτορα.

Ἐδει θρονηθῆναι τὸν βάρβαρον, τεθρόνῳ ἐδει θαρρῆσαι τὸ ὑποχείριον, τεθρόνῳ τοῦ δὲ καὶ ἀπολαμυθῆναι τὸ ἀντίπαλον ἔθνος, οἷον καρὸς. Μὴ τοίνυν προσεξασιπῆς τοῦ καρῶν, οὐ ποτὲ σοι ἔλλο

тягайки, ту стеснявайки бойния ред, и как издържа. Кой не ще се удиви на твоите подвизи, на твоите бдения, на съвременните ти грижи, на своята всеотдайна душа, на непоколебимия ти разум?

Но когато неприятелите се явиха внезапно и нададоха силния си боев ред, ти не се смути от вика им, но им противопостави мълчанието и спокойствието на войската и се показа посилен с безмълвието си, отколкото варварите със своя рев. Те те обградиха наоколо, като нападаха войската ти и я притискаха, но вместо да я разкъсат, сами бяха отблъснати. А кой не би се удивил на нощното бягство и на вика на варварите, когато ти отблъсна нападенията с противонападения, както и на безстрашната ти душа?

— — — Ако ме беше виждал, когато за пръв път мълвата за победата прозвуча в ушите ми, тогава щеше да узнаеш как прецених твоето военно изкуство. Аз веднага вдигнах ръце нагоре и колко високо завиках! Малко оставаше и да заиграя. След това, като че ли бях обезумял, започнах шумно и със силни викове да обикалям из къщи. И както си бях непригответен, качих се на коня, отидох при императрицата и ѝ съобщих радостната вест. После отидох сред народа на площада и му съобщих за военните ти подвизи. — — —

Това, което трябваше да направя, ти го сторих, царю, а да се продължава напредването не е безопасно, защото е опасно да се стремиш към прекален успех¹. Това [което направя] досега, е резултат на смелост и сигурна предвидливост, а [да се върви] по-нататък, страхувам се да не се нарече прекалена дързост. А аз, макар и да не воювам лично, участвам мислено. Но ако исках да се разпростирам надълго, бих ти привел много закони по стратегия, които учат кога и докога, и как трябва да предприема поход самодержецът.

Трябваше да се изплашат варварите — те са изплашени. Трябваше да се ободрят подвластните ти — те са ободрени. А да се пререже гърлото на вражеския народ, още не е време. И тъй не избързвай преждевре-

¹ Това писмо е писано, след като Исак Комнин се справил с унгарците и преди да започне действията срещу печенегите.

и ἀκατονήσοι τῶν ἀνελεύσιτων. Γράσκω δὲ πελαγορησιασμένους πρὸς ἐννομότατον βασιλέα, ὃν οὐ περὶ βήμας λέγω τεθαρονηκώς, ἀλλ' ὑπὸ μᾶλλον κολασεναικώς. — — — (Σάβας, V, ep. 70, pp. 315—316)

3. Logothetae cursus publici

Τῷ λογοθέτῃ τοῦ δρόμου¹

— — — — — "Ἀφθονα γὰρ ὁ Ἰσχυρὸς καὶ τὰ περὶ τῶν ἰσχυρῶν τὰ βεῖθρα τῶν λόγων προσέειπεν τί οὐκ μὴ μεγάλα ταῦτα πρὸς ἡμᾶς κατὰ κράτος τὰ κέρματα, ἐπὶ οὖσι τῷ πολέμῳ πρόσθεν καταλέγον, διούρχας, καὶ μετοχρετέουσιν, ἀκηροβόλοις τε καὶ ἀνδροκτασίαις, ἐξέλκυσιν τε καὶ ἐπερρωαλισμοῖς, καὶ οὕτως οἱ παλαιότεροι τῶν συγγαμέων τῷ Μακεδόνι περιτίμηται; — — —

"Ἀ μὲν οὖν ἀπὸθεν κατακτάμενοι ἢ ἡμετέριαι, οὐ πᾶν τι σαφὲς οἶδα κατακεκρότηκε γυνὴν ἡμῶν ἐνταῦθα τὰ ὅσα τὰ παρ' ἡμῶν ἐπιχοῦμενα, καὶ τῶν εἰσόντων, ὁ μὲν, εἰσβολῇ, ὁ δὲ, καθέδρῳ, ὁ δὲ μάχῃ, ὁ δὲ, πείρῃ, καὶ ἄλλος ἄλλο τι ἔρει μοι κομίσων νεότερον ἄκουσα ἐγὼ δὲ τῇ μὲν ἀσπὶ χαίρω, οὐ πᾶν δὲ τι ἥδομαι τῇ ἀφελείᾳ τῶν δουρίστων. Νῦν οὖν μοι τὴν σὴν εἰπέτε φωνήν ἀναλέμενον, σὺν ἀναβεβλημένῳ βυθμῷ, ἀλλὰ συντόνῳ καὶ πολεμικῷ ἀπεργῶς τὰς ἐπιστολάς σεντιθεῖς. (Σάβας, V, ep. 87, pp. 330—331)

4. Imperatrici Aecaterinae

Τῇ δευσιότῃ Αἰκατερίνῃ

До императрица Екатерина²

— — — — — "Ἐπειτα δὴ καὶ περὶ τοῦ σοῦ κράτους πισθάνουμαι πῶς ἔχει ἢ τε ὡς ἀληθῶς βουσίς, ἢ χρυσός, χρυσοποιός τῶν ἀρετῶν περιβεβλημένη, πεποικιλμένη, ἢ καὶ ἐκ γένους βασιλείου αἵμα λαχούσα, καὶ κρείττονι αἰθέρι βασιλεῖα τὴν προλαβοῦσαν νικήσασα ἐκλείω; — — — (Σάβας, V, ep. 112, pp. 356—357)

менно, за да не ти се случи нещо непредвидено. Пипа съвсем откровено на най-справедливия император, от когото не се боя. Говоря смело, а съвсем не с ласкательство. — — —

До логотета на дрома¹

— — — — — Наистина Истър и това, което е около Истъра, дава повод за обилни словесни излияния. Защо не [ги] излсеш към нас [като] големи вълни и не разкажеш какво става във войната, именно за правене на изкопите, отвеждането на водите, престрелките отдалеч, изстребленията, разгъването на войската и обкръжаването на противника, и за всичко онова, за което най-древните писатели са славели [Александър] Македонски? — — —

Прочее аз не знам съвсем точно какви успехи сте постигнали и с какво сте се отличили там. Мълвата за вашите дела приглуши тук ушите ни. От тези, които идват, един говори за нападение, друг — за застой, трети — за сражение, четвърти — за стълкновение и всеки ми носи някакъв нов и различен слух. Аз пък се радвам, като слушам, но не се наслаждавам много на простотата на тези разкази. И тъй сега ти издигни най-послед глас, като съчиниш едно искрено писмо, не разтегнато, а сбито и бойко.

5. Kegeni Patzinaco

— — — — — Πρὸς νεογέννητον ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως τοῦ Μονομάχου Γούκε δὲ οὕτως εἶναι σοφώτατος ὡς καὶ ἡ ἐπιστολὴ δηλοῖ

От името на император Мономах до новопокръстения [Кеген]. Нему подобава да бъде твърде мъдър, за което говори и писмото му

— — — — — "Ἀνέγνω τὸ γράμμα σου, λογιώτατε καὶ σοφώτατε, καὶ τῷ ἀνυπόμῳ κόλλει, τῇ τε τῶν νοημάτων περικνότητι, καὶ τῷ πολυειδεῖ τῶν σχηματῶν καὶ

Κατο прочетох писмото ти³, твърде разумни и премъдри, душата ми се възрадва и от неизразимата красота, и от остротата на мисълта ти, и от разнообразните ти реторически

¹ Това писмо е писано по време на похода, който Исак Комнин предприел срещу печенегите в 1059 г., когато те нахлули в земите отсам Дунава. ² За произхода на императрица Екатерина срв. тук стр. 113, бел. 1. ³ Псел е писал това от името на Константин IX Мономах през първата половина на 1048 г. За събитията срв. Scyl-Cedreni, op. cit., II, pp. 581—604. Срв. Златарски, История, II, стр. 88 са. Според Каздан, Йоан Мавропод, стр. 181, писмото е писано в 1047 г. и нашествието на Тирах се датира в 1046 г.

ξητοικῶν ἡδύεις τὴν ψυχὴν, ὅλος τοῦ περὶ σὲ γέγονα ἔρανος, καὶ μοι τοῖς μέλεσι θεῖα τις περιχέθη ἡδονή, καὶ τὴν ἀνεκλάλητον, ὥς τὰ θεῖα φωνή, χαίρω χαρῶν, ὅτι σε τοιαύτην θυσίαν προσάγω θεῷ, οὐ λογικὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς τῆς σοφίας χάριτας ἔχουσαν. — — —

Ἡμέρα δέ σοι τῆς τελευτήσεως ἀφώρσεται ἡ μετὰ τὴν πατήρην τῶν κορυφαίων ἀποστόλων Κυριακή — — — (Σάβας, V, ep. 155, pp. 405—406)

6. Imperatori Isaucio Comneno

Πρὸς τὸν βασιλέα [Ἰσαύκιον] τὸν Κοινηρόν

— — — Εἰ γὰρ καὶ μῶστα τὸ τέλος τῶν πολλῶν σου καὶ μεγάλων ἀγώνων ἀνήκοα, μὴ δὲ τὸ μέγα τῆς σῆς στρατηρίας κεφάλαιον ἔργον, ἀλλ' ὥς ἤδη νεκρικὰ καὶ κατορθωτικὰ τὸ πᾶν λογίζομαι καὶ ἐκ παρ' ὑπερβολῆς ἐρῶ ὥς, εἰ καὶ μηδὲν πέρας αἴσαν τοῖς σοῖς ἀπύρηνεν ἀγωνίσμασι, ἀλλ' ἐνεκά γε τῆς προθυμίας καὶ τοῦ καταπαύεσθαι τοσοῦτον κίνδυνον, πάντων ἀποτροπαιχτικῶν τὴν ἀπὸ τῆς Πόλεως ἔξοδον, στρατιωτῶν τε τοσοῦτον ἀδραστεῖν καὶ οἰκονομεῖν, — — — καὶ δειδύκας θαυμάσας, καὶ θαυματούμενους ἀνιστάλλειν, τὰς τε ἀναγκαίας αὐτοῖς τροφὰς ἀποδοῦναι συμπορίαν, καὶ τὰ τοῦτων κρεῖντα καὶ ὑψηλότερα, καταμεῖν τὴν βίαν τῶν στρατιῶν, καὶ τοῖς προσδοκούνουσιν ἀνιμώχους ἐπισηεῖν καὶ πρὸς ἐαυτὸν μεταστῆσαι, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν πολέμου εἰς βράθυλον ἢ συνωθῆσαι ἀδεσφουετον καὶ ἴνα μὴ τὰ πλεῖον κωδεξῆς ἐρῶ, τὰτα δὴ καὶ μόνον ἀρκοῦσαν εἰς μέγα στρατηρίας ἐγκώμιον, καὶ μείζον τῆς σῆς μεγαλοφυΐας ἐπιδείγμα, ὅτι ἐτέρον ἡμαρτηρέσιον αὐτοκρατορίας, προσωφεινέας αἰνός· κάκηνος μὲν οὐκ ἐμέλησεν ὧν δεδοχάσαι, σὺ δὲ τοῖσιν ἀπεκρίνω τὰ ἐλαττώματα, καὶ τῇ βασιλείᾳ περιέτρεψας τὴν αἰσχύνην εἰς εὐδοξίαν. — — —

— — — Ἐγὼ δὲ, ὅν μετὰ τῶν ἐλλογίμων αὐτὸς ἀρίθμησας, καὶ ὅν διατελεῖς ἐπαυρόν, καὶ οὐ τὴν γλῶτταν ταυμάζεις φιλοσοφεῖν ἢ ξηροεινους, μετὰ πάντων καὶ τοῦτο προστίθης· εἰ μὲν ἤδη τὸ πᾶν ἦρσας, ὃ βασιλεῦ, καὶ κατορθώσας, οὐδέ τι λόγος αὐδεῖς, εἰ δὲ ἐν τῷ τοῦ πολέμου τέλος ἦσθαι, τρεῖς σεαυτῷ τάξεις τῶν κατορθωμάτων ἀνέπλασας, μείζονα, καὶ μέσσην, καὶ τελευταίαν καὶ ἔστω μείζον μὲν, ὃ κατελήξ τῶν βαρβάρων ἀγα-

ποхвати. Аз напълно те възлюбих и някаква божествена наслада се вли в тялото ми и се радвам на неизречимата, както казват божествените слова, радост, загдето те поднасям богу като толкова ценна жертва, не само духовна, но имаща и благодатта на мъдростта. — — —

За деня на тържеството е определен неделният ден след празника на първоапосто-лите¹. — — —

Цо император Исак Комнин

— — — Въпреки че не съм чул още за изхода на многобройните ти и големи борби, нито съм научил за най-същественото от твой поход², аз все пак смятам, че ти вече си победил и постигнал всичко. Ще прибавя още и това, че макар и да не си сложил още цялостен край на своите подвизи, но поради устремите ти и дързостта ти да се изложиш на такава опасност (докато всички те възпираха да не излизаши от столицата, да не събираш и ръководиш такава голяма войска), — — — да ободриш изплашените и въздържиш дръзките, да ги снабдяваш отвсякъде с нужната храна и, което е най-важно и най-велико — да разединиш варварската войска, да задържиш съюзниците³, очаквани от тях, да ги привлечеш към себе си, да тласнеш самия неприятел в някаква непроходима пропаст — изобщо, за да не изреждам по-нататък повече неща — това само е достатъчно за голяма възхвала на твоето военачалническо изкуство и е най-добър пример за храбростта ти, понеже сам се изложи на опасност, докато другите императори нямаха успехи. Те нехаеха за това, което бяха предприели, а ти заличи техните неуспехи и чрез царуването си превърна позора в слава. — — —

— — — А аз, когато ти си причислил към учените, комуто отдаваш хвала и на чийто философски и ораторски език се възхищавах, ще прибавя и това към всичко останало. Ако вече си извършил всичко, царю, и си постигнал успех, няма какво повече да се говори, но ако краят на войната не се вижда още, определи си три вида победи: най-голяма, средна и последна. Нека най-голямата да бъде пълното унищожение на варварите,

¹ Кръшението на Кеген трябвало да бъде извършено от самия патриарх, а възприемник бил императорът. От текста личи, че то е определено за празника Св. Петър и Павел (29 юни). ² Това писмо е писано, след като Исак Комнин вече влязъл в бой с печенегите, които отстъпвали, понеже помежду пленените вождове възникнали разногласия и те започнали един след друг да признават върховната власт на византийците (1059 г.). Срв. Безобразов, пос. съч., стр. 73—76. ³ Уайте.

ριστής, μέση, ἡ πρὸς ἕτερον τόπον μετασκήνοισι
αὐτῶν καὶ νεώτερος, ἢ ἐνὶ καὶ πρώτῃ καὶ
τρίτῃ καὶ τελευταίᾳ, ἢ τοῦτο ἐποταγῇ, ἀληθεύουσα
καὶ τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς πελάγεσσι, καὶ μέχρι
παντός τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἐπὶ οὐρανῶν ἔχουσα· ἵνα,
εἰ μὲν τοῦ μείζονος τύχης, μεγίστην χάριν ἔξῃς
θεῷ τῷ πάντα μεταποιῶντι πρὸς τὸ συμφέρον καὶ
μεταβάλλοντι, εἰ δὲ καὶ τῆς δευτέρας, ἢ καὶ τρίτης,
καὶ οὕτως ἐπιστροφῆς τῷ πρῶτῳ, καὶ ἀποχερῶν
ἡγήσῃ τὸ πεπραγμένον κατέρθωμι. — — —

Πῶς μὴ οἶον, θιύετε βασιλεῦ, μῶτος κατορ-
θωμένα τὸν πόλεμον σπληνίστατο γὰρ σοι τοῦτον
καὶ ἡ βιαιότης τοῦ μέγα τοῦ γυναικείου γένους ὄρα-
μα καὶ καλλίστατος καὶ οὐ θοκαίων λέγω, ἐπὶ
θεῷ μάστιγι, ἀλλὰ μὴ δὲ αὐτὴν καθαρὰν τὴν ἀλ-
θειαν παραδεικνύουσα διδάσκουσα· αὕτη γὰρ σοι τὴν
θεομήτορα συνεξέστηρε, προεβόουσα, ἱκετεύουσα,
τὴν οὐκ ἀπεισά δάκρυα, ἢ πόσον μέρος ἀκατα-
θείδουσα τῆς νεκρῆς μετὰ γε τῆς θνητῆς;
Κοινὸς οὖν ἀμφοῖν ὁ ἄγων, κοινὸν καὶ τὸ τρώ-
πιον. — — — (Σάβας, V, ep. 161, pp. 416—
419).

7. Imperatori Constantino Ducae

Πρὸς τὸν βασιλέα τὸν Δοῦκαν

— — — Ἀναστέλλεις τὸ βάθραρον ἡρώος, εἴτα δι-
πρὸς τὴν ἐσπέρην χωρεῖς ἢ μᾶλλον ἐν ταύτῃ καὶ
περιπλεῖς τὸν Εὐφράτην καὶ παραπλεῖς ἀμεταθέτως
τὸν Ἰσθμόν. — — — καὶ δέδοικε μὴ σε ἐν τοῖς ἄνω-
δὲ βάθραρον, διαφροῦμεν δὲ σε ἡμεῖς ἐπὶ τῆς μεσότητος.
(Kurtz-Drexler, II, ep. 29, pp. 41₂₄, 42₂₁₋₂₄, 28-30)

средната (която аз наричам първа) — пре-
хвърлянето им и преместването им на друго
място, третата и последната — подчинението
им, постигнато формално и фактически, кое-
то да ги държи напълно в страх и покорство.
Прочее, ако ти постигнеш най-голямата
победа, отдай голяма благодарност богу,
който всичко преобразява и превръща в
добро. Ако ли пък извоюваш втората или
третата, то и така бъди доволен от нещата
и смятай направеното за достатъчен успех.

Не мисли обаче, божествени царю, че ти
сам си спечелил войната. В нея заедно с те-
бе се бори и императрицата, този велик об-
разец и украса на женския пол. Бог ми е
свидетел, че не говоря с ласкателство. Аз не
мога дори да опиша цялата истина. Защото
нали тя ти изпрати божията майка¹, като
се застъпваше пред нея и я умоляваше?
Колко сълзи проля и колко голяма част от
нощта прекарваше в бдения заедно с дъще-
ря ти? Прочее, обща ви беше борбата, нека
обща ви бъде и победата. — — —

До император Константин Дука

— — — Ти отблъсна варварската дързост, а
след това отиваш на Запад, или по-скоро
едновременно преплуваш Ефрат и неизменно
плуваш край Истрия². — — — Варваринът на
края [на империята] се страхува от теб, а ние
в центъра се облягаме на тебе.

8. Iudici Boleri

Τῷ κραιῖ Βολεροῦ

Μοναστήριον ἐπέχετό μοι δωρεῖσθαι ὁ θεο-
κτιστὸς ἐπὶ πολλοῖς προσηρησάμενός εἰς αὐτὸν παρ'
ἐμοῦ καλοῖς. ἐπεφορέσαστο δὲ μοι (ἵνα οὕτως εἴπω) οὐ
μοναστήριον, ἀλλὰ ψευδοσύμωχος μὴ οὕτως ὀνομα-
ζόμενον, γήδιον δὲ τι λυτρητότατον καὶ παντίπασιν
ἀπορρώτατον, ὃ μῶτε σπείρεται μῖτε θερίζεται οὐ

До съдията на Волерон

Теоктист³ обеща да ми подари манастир
заради многото добрини, които съм му на-
правил по-рано. А той ме натовари (за да се
изрази така) не с манастир, но дори не и с
подобие на манастир⁴, а с някакво твърде
неплодородно и съвсем бедно имение, къде-
то нито се сее, нито се жъне. Аз не само

¹ Императрица Екатерина вероятно е била изпратила някаква икона на Исак Комнин. ² Така метафорично се
изразява Псел за отблъсването на узите отвъд Дунава в 1064 г. Споменаването пък на Ефрат с възвръзка с войните
с турците селджуци, които Византия водила през царуването на Константин Дука в Азия и Мала Азия. Въпреки
че византийските войски на много места търпели неуспехи, те задържаха своята власт над Горна Месопотамия. Вж.
Успенский, Истории, III, стр. 89. — С. Cahen, La première pénétration turque en Asie Mineure, Byzantion XVIII
(1948), p. 23 sq. ³ Този Теоктист е неизвестно лице. Издателите дават под линия: Abr. incerta, а в показалеца:
vir byzantinus. Литаврин, България и Византия в XI—XII вв., стр. 122—124, предполага, че той е солунският
митрополит, до когото е адресирано писмо тук № 13. Това лице според него е Теодул, който бил митрополит на
Солун в 80—90 г. на XI в., когато Псел бил още жив. Това предположение ни се струва нахално, но няма
достатъчно опорни точки. ⁴ Очевидно Псел е получил този манастир като харистикия. Вж. В. Гълкова-За-
имова, Съобщения за харистикими в нашите земи (Из преписката на Михаил Псел), ИИБИ, V (1954),
385—392.

μόνον γὰρ ἐγὼ ἀχρὶ καὶ κόκκον ἐνὸς ἀπὸ τοιούτου οὐκ ἐλαβὼν ποτε ἄλλα καὶ οἱ νῦν αὐτῷ προσκατήμενοι λιμώττοις λιμὸν ὑπερῶν. ὅμως ἐγὼ οὐκ ἀπεβαλόμην τὴν δωρεάν τῆς τοιαύτης ἀσάτου γῆς, μελετῶν περικυφίσασθαι ταύτην καὶ ἐργάσασθαι καὶ προσθήρην τινὰ ἐκ τῶν παρακειμένων αὐτῇ τοπίων ποιήσασθαι.

Ἄξιόν οὖν σε οὐχὶ μὴ κατασκηρῶσαι ἐν τῇ μορῇ οὐδὲ γὰρ ὅν οὐδ' αὐτὸς θελήσης ποιεῖ. σὲ γὰρ ἀσπεύων γράωμι, ἀλλ' ἀληθεύων, οὐ ἐρημοποιῶν ἔστι παντελῶς, ὀνομάζεται δὲ τὰ δοβρόσαντος, ἄξιον τῆς βαρβαρῆς τιότης ἐπωνυμίας διὰ το βάρβαρον τινα προσήκειν ἐν αὐτῷ κατοικεῖν. σὲ τοῦτο τοιγαυτοῦν ὀξυῖ, ἀλλ' ἵνα διαγνοῖς, εἰ γὰρ δέχεται ἴσασιν τὸ κατὰ τὴν ἐμὴν ἐπόλησιν ἀπρηγεμένον τόπιον. πᾶν δέχεται, ἴσασιν εἰ δ' οὐκ, ἀπογινώσκωμαι. μηδὲ σὺ παρατίθαι ἀπογνῶς τὸ νοσῶδες χωρίον, ἀλλὰ καὶ ἐπισκεψαι καὶ περιεπύρσαι ὥς οὐκ τὸ ἀλλότριον, μᾶλλον δὲ καὶ οὕτως οὐκ διὰ τὴν τῆς γίλλας κοινότητα. (Kurtz-Drexl, II, ep. 89, pp. 118₁₋₂₂)

никога не съм взел дори едно зърно от това място, но и проскатимените, които са сега в него, гладуват страшен глад. Все пак аз не се отказах от дарението на тази безплодна земя, като се старая да я преобразя и обработя и да прибавя към нея някое от съседните ѝ местенца.

И тъй смятам, че не ще се отбиеш в обителта¹; дори ти самият не би пожелал това. Аз не украсявам, като пиша, а говоря истината, защото това е едно съвсем пусто местенце и се нарича Добросонд² — достойно за това варварско прозвище, защото подобава на някой варварин да живее в него. Впрочем аз не го смятам за достойно, но [ти пиша], за да разбереш дали това твърде негодно според моите схващания местце може да се поправи. Ако може, ще го поправа, ако ли не — ще се откажа от него. А и ти не вдигай ръка веднага от нездравото село, а спри вниманието си и спаси чуждия имот като свой, още повече, че е твой и поради общността на приятелството.

9. Iudici Dragovitiae

Τῷ κραιῇ Δρουγουβίτου

До съдията на Драговития³

— — — (Kurtz-Drexl, II, ep. 90, 118₂₄)

10. Imperatori Isaacio Comneno

Τῷ Κομνηνῷ στρατιάρχῳ κατὰ τὸν Παζινάκον

До Комнин, когато отишъл на поход срещу печенегите

Ἦ μὲν οὖν τῶν πλείονων βαρβάρων ἐποταγὴ πρὸς τὴν θεούσπετον κράτος σου καὶ τὸ κατὰ μέγαν προσέειπαι τοῦτους καὶ τῶν οὖν ποδῶν τὰς ἐκπύων ἐξασπῶν κεφαλὰς κατὰλλήλῳ μοι δοκεῖ καὶ τῷ πλήθει τοῦ σοῦ στρατεύματος καὶ τῷ γενναίῳ τοῦ βασιλεῦς φρονήματι. — — — ἔπει δὲ ἀμφω συνήλθον, πολυπληθὲς στράτευμα καὶ βασιλεὺς γενναῖος, πάντας εἰς ἐπιλήπτεσθαι τε καὶ τοῖς σοῖς ποσὶν ἐποστρόφισσθαι καὶ σὲ θανατῶ τοὺς προσελήλυθότας σοι, βασιλεῦ.

Ἐπει δὲ μοι διηγορεῖν καὶ διὰ ταῦτα πολλοῖς καταμεγίζουσι λογιμοῖς, ἐπὶ τοῖς θαρρόν δ' Σιλνὲ σὺ μαχηρολόγησε τοῖς πολλοῖς οὐδ' εὐθὺς σὺ προσέφηνε καταπλογὲς, εἰ μὴ ἢ ἄλλο, τὸ μέγα σοι περὶ τὴν πράγματι φρόνημα καὶ τὴν στρατηγικὴν

И тъй подчинението на повечето варвари пред твоята боговеччана мощ⁴ и това, че те един след други идваха при тебе и слагаха глава в нозете ти, ми се струва отговорице на броя на войската ти и на храбрата ти царска мисъл. — — — Но понеже и двете неща съвпаднаха — многочислена войска и много смел император, редно беше всички да се уплашат и да се прострат в краката ти. И не се учудвам, че те са дошли при теб, царю.

Но случва ми се да недоумявам и поради това много мисли ме терзаят: на какво се уповаваше Селте, та не се присъедини към мнозинството и не прибягна веднага при тебе уплашен, ако не от друго, то от голямата ти способност да уреждаш нещата, от военна-

¹ Пселл преднамерено търси да отклони съдията на темата от посещение, за да се освободи, колкото може, от държавни повинности, данъци и пр.

² Името е българско. Срв. Тълкова-Замкова, пос. съч., стр. 388. Този манастир се споменава в три практика от XIV в., като намиращ се в Солунската тема. Вж. Dölger, Aus den Schatzkammer, 66 f., 438; 68 f., 581; 70 f., 569; и в XVI в.: А. Παπαδόπουλος-Κεραμής, Ἱεροσολιμική βιβλιοθήκη, II (1894), p. 433.

³ Това име се свързва със славянското племе „драговити“, които населявали областта западно от Солун. Вж. подробности във ВМВМ, I, стр. 186—188, бел. 3. Посочваният изк. и у J. Dujčev, Dragvisti-Dragovitti, REB, XXII (1964), pp. 215—221. ⁴ Изглежда, че това писмо е писано преди писмо тук № 1, защото от неговото съдържание личи, че печенегият вожда Селте още не се е бил покорил на византийците.

οὐτάξω· καὶ τὸ μηδὲν προσιεὶς ἢ ἀλογόως ποιεῖν. ἐπὶ τοῖς διασπορῶν πολλοῖς καὶ διαφόροις λαμβάνω τοὺς λογισμούς. ἢ γὰρ οὐαὶ περὶ οὐραίου σε καὶ οὐ θαρβέει τὴν κισσουργίην ἢ οὐ καθέλωξας ἑαυτὸν καὶ περιφράξας ἀπολέμοιτος οὕτω διαμεῖναι ἢ βολόμενος τῶν ἄλλων μισθήσων χωρὶς τὰς παρ' ἑαυτοῦ ὕψιους τοιῦν; ἢ οὐ ἀπαιτιότως τὰς τῆς συντηρίας ἐλαΐδας τεθάρβηται τῇ τοῦ πολέμου ῥοπῇ, ὥς ἢ κατορθύσων ἐν τοῖς ἢ τεθνηξόμενος; τοῦτους καὶ ἐτίμους ἔλλειπον λογισμούς, δέσποτά μου καὶ βασιλεῦ, καὶ ἕτερόν τι ἀνταποδοῖμι ἑνθύμημα, οὐκ ἀληθὲς μὲν, ἀλλ' ἐμὲ ἢ κακότης τοῦ πράγματος καὶ εἰς ἀπολίαν ἐξήνεγκε. δέδοκα γὰρ, μή πως δευρὸς ὢν οὗτος ὁ ῥάβδαρος δεξιῶς τοῖς πράγμασι κέχρηται καὶ ἐπεκρίθη μὲν δώσω αὐτὸν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ γένους, οὐνεσι δὲ ταῖς γνώμαις μετ' αὐτῶν λαοφθόρως καὶ τοὺς μὲν εἰς δολορὰν ἤγαγεν ἐπισταγίην, αὐτὸς δὲ ἐνεδρεύει καὶ διαμαρτυρεῖται τι μετ' ἐκείνων ὑπερβήτορ, ἵνα πολέμους κατὰ σοῦ συγκαταίῃσι οἱ. ὅπως μὲν ἴσως ὁ λογισμός, ἀλλ' ἐμὲ, θεώπατε βασιλεῦ, ταράττει δεινῶς. διὰ ταῦτα προσδέχεσθαι μὲν χρεὼν τοὺς τῷ σοῦ κράτει προσφύγοντας καὶ μὴ ἀνείργειν τὴν τιμὴν, δοκιμάζων δὲ αὐτῶν τὰ φρονήματα, μὴ μόνον ἐν λόγοις, ἀλλ' εἴ τις εἴη δοκιμασία διὰ τῶν πράξεων, καὶ συγκρίσειν ἀλλήλοις τοὺς ἀτ' ἀλλήλων διαμεριθέντας καὶ τιμωκᾶτα ἐπὶ τῶν πραγμάτων βασανισθέντας καὶ δοκίμους εὐρεθέντας καὶ ἀληθεῖς μετὰ τῶν οὐδένων τάττειν καὶ μηδὲ τότε τὰ πάσι πιστεῖν, ἀλλὰ στρατηγικώτερον χρῆσθαι τοῖς κρίμασι.

Περὶ δὲ τοῦ πολέμου οὐ δύναμαι τὴν ἐμὴν πεῖσαι ψυχὴν, ὥς δεῖ τόσων τὸ σὸν κράτος πρὸ τῆς πείρης ἰδεῖν. εἰ γὰρ καὶ τὸ πλέον τοῦ βαρβαρικοῦ διωχίσθη στρατοῦ καὶ τὸ καταλείμμενον ἴσον ἢ καὶ βραχύτερον, ἀλλ' ἐγὼ πλέον τοῦ πλείους δέδοκα, πρὸς μὲν γὰρ ἰσόμετρον σιμάτευμα συνταγμένως ὁ στρατιωτικὸς ὄχλος χωρεῖ καὶ περιεσκεμμένος, τοῦ δὲ βραχυτάτου κατασπορῶν ἔσθ' ὅτε περιπέσει ταῖς ἐναντίας ῥοπαῖς. οὐ γὰρ τὸ πλῆθος τὴν τροπὴν ἀεὶ ποιεῖν εἶωθε, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ βραχὺ στρατεύμα παρατάξας μεγάλαν ἐκείδωσεν. ὥσπερ οὖν τὰ πλείω σοι τὴν κατορθωμίων εἰρηγυῖαν μέχει τοῦ νῦν διαπράττειναι, τοιούτοισι σοι γενέσθω καὶ τὰ λειπόμενα. οἶδα παρὰ πολλῶν δοκούσων, ὥς λεόντων τὴν ὁρμὴν τὸ θεοσάλλεκτόν σου κέντηται στρατεύμα καὶ ὥς ἀκατασχέτως ἐρεββαζομένων οὐκ ὀκνῶν ἀπογυνοῦσθαι, καὶ ἐπαινῶ τοίαντος τῆς γενναίας ψυχῆς καὶ τοῦ σιγνέ-

чливическата ти организация и от това, че нищо не вършиш прибързано и небрежно? Като недоумявам по този въпрос, разни мисли ми идват в главата: дали той се е уплашил от теб и не е посмѣл да дойде при тебе като беглец или се е затворил и укрепил с намерение да изтрае, без да воюва, или с желание да върпи, каквото си иска, без други свидетели, или пък се е отчаял от надеждите си за спасение и се е доверил на войната — тя да отсъди далище успее в това, или ще умре? Такива и други разсъждения ми се въртят в главата, господарю мой и царю, а и друга мисъл ме мъчи, наистина нереална, но това ново обстоятелство ме хвърли в недоумение. Защото аз се страхувам да не би този ужасен варварин изкусно да използва положение и да се преструва, че е скъсал с останалото племе, а тайно да е в съгласие с тях и да ги е натоварил да се покорят коварно, а сам да готви засади и скрито да крои нещо с тях, за да започнат военни действия срещу теб. Може би това разсъждение да е нелепо, но то страшно ме измъчва, пребожествени императоре. Поради това трябва да се приемат тези, които прибегват при твое Могъщество, и да не се пречи на идването им, но да се изпитват духовете им не само на думи, а някак да се изпробват на дело. Трябва да се опълчат един срещу друг тези, които са разделени помежду си, и тогава, като бъдат изпитани на дело и бъдат намерени за достойни и искрени, да бъдат поставени наред с нашите войници. Но и тогава не бива да им се вярва във всичко, а да се използва положението много изкусно.

Във връзка с войната не мога да се убяда, че твое Могъщество трябва да я предпочита пред мира. Макар и повечето от варварската войска да е била разделена и остатъкът да е равен или по-малоброен, но аз така се страхувам повече, отколкото от многото. Защото войничката маса настъпва срещу равночислена войска стегнато и внимателно. А когато се отнася пренебрежително към твърде малобройните неприятели, тогава може да се изложи на катастрофа. Защото обикновено не всякога множеството нанася поражение, но случвало се е малка войска да разпръсне големи части. И тъй, както досега си постигал по мирен начин повечето си успехи, нека и останалите да станат по същия начин. Аз чувам от мнозина и зная, че богоизбраната ти войска притежава лъска устремност и необуздано обича да вкусва варварско месо, и възхвалявам тези войници заради храбрата им душа, дисциплинирания

ταγμένου φρονήματος καὶ τοῦ ζήλου τῆς ἀρετῆς. ἀλλὰ μοι πρὸς θεὸν δυσχερὴς εὐχὴ πέφικε μηδένα ἐν πολέμῳ πεσεῖν τῶν ἐπὶ σοὶ τεταγμένων. πόσους γὰρ ἀντιμετηρήσους βαρβαρικάς κεφαλὰς μίαν Ῥωμαϊκὴν, καὶ ἀκουσίως εἴη καὶ λιθοβόλος καὶ στρατοκῆρυξ καὶ οὐλοπυκνὴ; πόσῳ δὲ κάλλιον μηδεὶς τῶν ἡμετέρων ἐν πολέμῳ πεσόντος τοὺς βυρβάνους πάντας εἰρηναίως καταστρατηγηθῆναι τοῖς σκέμμασι; μόνον, θεῷ κατα βασιλεῦ, ἢ διὰ τῆς εὐχῆς προῦς ἐμῶν ἐχέτω πολεμικοῦ ἀγνοήματος. ἱστοτεράχθωσαν γὰρ καὶ δυσφειθώσων καὶ τοῖς σοῖς ἐν αἷσι βουλήμασιν ἐποχεύθωσαν. καὶ εἰς πόλεμον δέη πεμφθῆναι τοτέους, καὶ ἀντιστάθωσαν, καὶ εἰς ἄλλο τι κατὰ τὴν χρείαν ἐπικαιρὸν ἐπιτεταχθῶσαν ἐν αἷσιν ὡς δοῦλοι, οὐ χροῖμασιν ἐξουσιάζοντες, ἀλλὰ τῷ βουλευθῆναι σε ἔργον τοῦτο γενομένου πολέμου καὶ παντοειδέα περιπεσεῖν. — — — νῦν δὲ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας κεχωρημένος καὶ τὰ μὲν κατορθόνους, τὰ δὲ ἐλλείποντος δέησις πρὸς θεὸν χαρὰ σπουδῆς. — — — καὶ εἰ μὴ με ἢ ἐμὴ δεσπότης καὶ βασιλεὺς παρεμειπτο καὶ ἀνεπαῖτο διωδὸς τε εὐμενὴς καὶ ὁμιλοῦσα προσειρὴς καὶ μὴ ἀπαξιοῦσα ἐν μηδενί, ἀλλὰ οὐρηπυθὼς προσευμένη καὶ πάσης ἀξιοῦσα χάριτος, οὐκ ἂν ἐν τοῖς ζῶσιν ἦν, τοιούτου δεσπότης καὶ βασιλεὺς ἱσχυρήμενος. — — — (Kurtz-Drexl, II, ep. 156, pp. 178¹⁸⁻¹⁹, 179¹⁸⁻²², 179²⁸—181³¹, 182¹⁶⁻¹⁸, 182²⁶⁻³⁰)

11. Анонимно

— — — Καὶ νῦν οὐκ ἔστιν οὐδαμοῦ τὸ διορίζον τὸ Ῥωμαϊκὸν καὶ τὸ βάρβαρον ἀλλὰ δοκοῦμεν ὁμοῦ καὶ συγκεχυμένως οἰκεῖν. διὰ τοῦτο ἀμνηστειοῦσιν ἡμῖν νῦν μὲν πρὸς τῷ Εὐφράτῃ πολέμῳ, νῦν δὲ πρὸς τῷ Ἰστροῦ. — — — (Kurtz-Drexl, II, ep. 207, p. 239²³⁻²⁷)

12. Анонимно

Κρατὴς εἰς οἶκον κρατοῦ, καὶ ἐδημόδης λόγος ἐνὶ ἡλλάσσει. εἰ δὲ τὴν βουλγαροπονυλλαγίαν ἀγογὴν οὐκ ἐπίσταται οὐδὲ τὴν ὁρσανικὴν οἶδεν ἀποκατάστασιν, ἀλλὰ καὶ Βουλγάρους καὶ Σκύθους καὶ ὁρσανοὺς καὶ ἀλκιμαλὺς οὐμλασιν, ὅσοι δὲ ἀναδιδὸν κατὰ τοὺς ἀοιδούς θύουσιν, ἢ τοιούτου κατὰ ἀνέγκη

им дух и стремежа им да извършат подвизи. Но в душата ми непрекъснато се издига молитва към бога да не падне във войната никой от тези, които са под твоите заповеди. Наистина на колко варварски глави се равнява една ромейска глава било на копие-носец, било на прашкар, било на вестител, било на тръбач? Колко по-добре би било, без да падне никой във война, всички варвари да бъдат надвити с мирни средства! Само че, божествени императоре, мирновременният начин на постъпване да бъде организиран като военно действие. [Варварите] да се държат в покорство, да бъдат разделени и да се подчиняват всякога на желанията ти. И ако трябва те да бъдат пратени на война или при друг някой необходим случай, да не бъдат противопоставяни [на свои сънародници]. Да ти се покоряват във всичко като роби, без да бъдат купени с пари, но по твоя воля да воюват и масово да загиват. — — — Сега, когато ти замина на самото място на борбата и ту постигаш успехи, ту се надяваш на тях, към бога се издига молитва, смесена с радост. — — — Но ако моята господарка и императрица¹ не ме ободряваше и не ми даваше сила, като ме гледаше благосклонно, като ми говореше приятелски и в нищо не ме пренебрегваше, а се отнасяше съчувствено и ме удостояваше с всякаква милост, то аз нямаше вече да бъда между живите, като съм лишен от такъв господар и цар. — — —

11. До неизвестно лице

— — — И сега няма никъде нищо, което да отделя ромейското владение от варварското, а изглежда, че живеем напълно размесени. Поради това те се бият срещу нас ту при Ефрат, ту при Истр². — — —

12. До неизвестно лице

„Съдия в къщата на съдия“. И поговорката се изменя³. Той не признава българо-сиротския процес⁴, нито пък знае за сиротското възстановяване⁵, но пък злобата му е открита и за българи, и за скити, и за сираци, и изобщо за всички, които според пое-

¹ Става дума за императрица Екатерина.

ва да се свърже тематично с писмо тук № 7.

ната поговорка *κλέπτει εἰς οἶκον κλέπτον*, т. е. „крадец в къщата на крадец“, които означава „еднъж твърси да измами другъ лъжец“. Нак от тази видоизменена поговорка личи, че писмото е било отпратено до някой съдия на тема, чието име ни е неизвестно.

² Терминът *ἀποκατάστασις* означава възстановяване на сирашки имот или възстановяване на отнет имот.

³ Както изглежда от съдържанието на това писмо, то трябва да се изменя.

⁴ От думите на самия Псел личи, че той преправя известната поговорка личи, че писмото е било отпратено до някой съдия на тема, чието име ни е неизвестно.

⁵ В юридическата терминология *εἰσαγή* означава процес.

τα. κἄν εἰς τὴν αὐτὴν ἀρχιερωτικὴν ἀνατιθίσῃς, εὖρεῖς τὸ γένος τὸν ἀρχαῖον βίον ζηλώσαντα καὶ θαυμάσαν, οὐκ τὸν πάντας ὑποδεξάμενον αὐτὸς ὑποδέδεξαι. — — — (Kurtz-Drexl, II, ср. 240, p. 290₆₋₁₄)

тите принасят безмълвни жертви¹. И ако се върнеш назад към произхода му, би намерил, че родът му предпочита древния начин на живот. И чудно е, че ти сам си приел този, който приема всички. — — —

13. Metropolitae Thessalonicae

Τῷ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης

До солунския митрополит²

— — — Ὅποτε γοῦν σὺ τοῦ ῥητορικοῦ προὐκάθησο θρόνον, εἰ ἐφηγγείω μὲν τὰ τέχνης ἀνακαλίττειν τοῖς κοινομένοις ἄλλήτοις, εἴτα δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐπαίεις, ἐργαστήριον δὲ τι βεβαιώσις τοῖς ἀκούουσιν, οὐκ ἂν σέ τις ψευδολογίας ἐγκρίνατο; Εἰ δὲ τέχνην μὲν ἑμῶς οὐκ ἐφηγγείλω διδόντων, ἀλλ' οὐκ πῶς ἡμῶν εἰδήσεις μισθῶν, ἢ (ἵνα μὴ τροπικῶς λέγω) τοῦ σοῦ τι προήρησο παρέχων ξυρί. Ὅπερ δὲ πρὸς ἀλλήλους οἱ φιλοῦντες εὐλόγῳ διαιβεσθῆναι, ἅψ' οἷα τὸς γραφάς ἐκτετηγμέναι, εἰδωλὰ πραγμάτων διδοῖς; ἢ καὶ τοῦτο, ἀλλ' ὁνόματι πραγμάτων ἐρημι, ὅπου οἱ καὶ οὐκ ἀσφαῖροι καὶ τὸ πολυθηρῶντον βλέπουσι; — — — Εἰ δὲ μοι ἀπὸ τοῦ διανοήσου λόγονόουτος τὸ Ἄλγεον ἐδίδως παιδίον καὶ τὸν ἀσφοδελὸν ἐκείνον λευκῶνα, ἃς ἂν ἐδεξάμην καὶ ταῦτα, λαμβάνων ὄντων τῶν ἀνομιῶν; ἢ σὺ ὥρῃς ἂν παρέχων τί μοι τῶν ὄντων; Ὅποτε δὲ καὶ τὸ σὺν μοναστήριον μετὰ τῶν ἀρσένων τεταγμένον οὐκ ἔστι καὶ διανομιῶν, ἐλπίμην ἂν τὴν δωρεὴν καὶ ἀνιστορήσιον τοῦ πατρὸς; Πῶς δ' ἂν σοι πωθοίμην, τί δή σοι καὶ τῆς κατ' ἐκείνου προσερένεται, ἐμοὶ μὴ προσεληφτότος τὸ πῶμα. Οὐδὲ τὸ πᾶν ἀπάτη καὶ γέλως καὶ τῷ ὄντι βαθεῖα φανέρωσι. — — — (P Gr, col. 1167—1168)

— — — И тъй, когато ти заемаше риторската катедра, ако беше обещал да разкриеш на учениците тайните на изкуството си и вместо това им беше отворил някоя занаятчийска работилница, не щеше ли да бъдеш обвинен в измама? Ти [наистина] не ни обеща да ни учиш на изкуство, но взе възнаграждение от нас, за да не говоря грубо, и обеща да ни дадеш нещо свое. Такива работи обикновено разменят приятелите помежду си, но мислиш ли ти, че ще избегнеш обвиненията, ако ни дадеш само подобие на нещата, или дори не и това, а празни имена на неща, каквито са твоите дрънканци и многоречиви приказки? — — — А ако ти вместо злополучния Добросонд ми беше дал Елисейското поле и онази изпълнена с асфодели поляна, мислиш ли, че щях да приема и тях, понеже имат хубави имена? Или ти мислиш, че ми давах нещо реално? А когато това нещо не е дори твоят манастир, чието място е сред неблагочестивите и прокълнатите, бих ли приел това несъществуващо дарение? Аз с удоволствие бих те попитал какво би спечелил ти, ако аз не приема сделката? Всичко това не е ли лъжа, подигравка и наистина дълбока измама? — — —

D. DE DAEMONUM OPERATIONE

Dialogi personae: Timotheus, Thrax.

D. ЗА СИЛАТА НА ДЕМОНИТЕ

Участстващи лица: Тимотей и Тракиецът.³

I. ΤΙΜΟΘΕΟΣ. Χρόνος, ὃ Θραξ, ἐν τὸ Βυζάντιον ἀπαντᾷς.

ΘΡΑΞ. Χρόνος, ὃ Τιμόθεε, δύο πον εἶη, καὶ πρὸς ἐντεῦθεν ἐκδημιῶς ὄν.

I. Тимотей: Отдавна ли не си бил във Византион, Тракиецо?

Тракиецът: Отдавна, Тимотее; има две години и повече, откак съм излязъл оттук.

¹ Според бележка на издателите Псел и тук видоизменя една известна поговорка *ἡλικία θνήσκει*, която означавала „пренасям в жертва нещо без стойност“. Изобщо цялото съдържание на това писмо е неясно; може да се разбере само, че Псел говори вероятно за някой друг сълин на тема, която е била в българска азия, и че той е имал лошо държане към безпомощното българско население.

² Според *Скабалани*, Византийское государство и церковь, стр. 409, този митрополит е Никита, който заемал архиепископския престол по време на Константин IX Мономах, а преди това бил учител по граматика в школата Св. Петър и после по риторика в Цариградската академия. Друго мнение срв. тук, стр. 124, бел. 3.

³ Лицата в диалога са подставени: Тимотей е духовно лице, както личи от самия текст (col. 822). А. т. нар. „Тракиец“, разбира се, не е такъв по народност, а се подвизавал в Тракия. Както сам казва (col. 854—856, сар. XV), той бил наставен да преследва тези „еретници“. Затова във френския превод на Moreau те са определени така: Timothée moine et le capitaine de Thrace, inquisiteur de la foi (REG, p. 60).

ΤΙΜΟΘ. Ποῦ δὲ δὴ, τί καὶ τίνα πράγματα ἔχον
ἐπὶ τοσοῦτον ἐνδοκίμους;

ΘΡΑΣ. Μωροσύνης ἢ κατὰ τὴν παρούσαν σχο-
λὴν ἀπαιτεῖς ἰστορήσεις λόγων. Ἀνάγκη γάρ με συν-
εἶρεν τὸν Ἀλάνον ἀπόλογον, εἰ δέοι λέγειν ὅσα
ἐπῆραν, ὅσα τε εἰλην ἀσεβέσι συμπλοαῖς ἀνδράσιν.
Ἐλχίτας αὐτοὺς καὶ Ἐνθουσιαστὰς οὐ πολλοὶ κα-
λοῦσιν. Ἡ οὖν ἀκοήν τινα ἔχον περὶ τοῦτων καὶ
αὐτὸς τυγχάνεις;

ΤΙΜΟΘ. Μωρόταυ μὲν τινὰς θεομάχους ἄνδρας
καὶ ἀσέτους ἐπισκόπους ἐν μέσῳ στρέφεσθαι τοῦ
κοῦ¹ ἡμῶς ἱεροῦ κόμματος, κατὰ τὴν κομφοδίαν
εἰπεῖν δόγματα δε αὐτῶν, καὶ εἶδη, καὶ νόμους,
καὶ ἔργα, καὶ λόγους παρ' οὐδενὸς οὐδεὶς μοι μα-
θεῖν ἐξεγένετο. Καί σου δέομαι ἅτα ἃν εἶδεις
σαφέστατα ἐπελθεῖν, εἰ τι βούλει ἀνδρὶ σιγήσει,
προσθήσω δὲ καὶ φίλῳ, χαρίζεσθαι.

II. Ἐχει μὲν τὸ παλαινοῦς τοῦτο δόγμα παρὰ
Μάνεντος τοῦ μωρέντος τὸς ἀπορρήτας. Ἐκεῖθεν γὰρ
αὐτοῖς αἱ πλεονεξίαι ἀρχαί, καθάπερ ἐκ πηγῆς τινος
δυσόδοτος, ἐξέρχονται. Ἀλλὰ τῷ μὲν Παύλῳ Μά-
νεντι δύο ἐπιτέθεισαν τῶν ὄντων ἀρχαί, Θεῷ θεὸν,
δημιουργῷ τῶν ἀγαθῶν αἰτουργῷν κακίας, τῷ
ἀγαθῷ ἀρχοντι τῶν οὐρανίων τὸν τῆς κακίας ἀρ-
χοντα τῶν ἐσθίων, πλημμελῶς ἀντατάσσοντε. Ἐλχί-
τας δὲ τοῖσι τοῖς κακοδαίμονι καὶ ἑτέροις τις
ἀρχὴ προσελήφθη τρίτη. Πατὴρ γὰρ αὐτοῖς νό² τε
θεός, παροβύτερος καὶ νεώτερος, αἱ ἀρχαί³ ὅν τῳ μὲν
παρὰ τὰ ἐπεξεκόσμη μόνος, τῳ δὲ νεώτερό τῶν
νῶν τὰ οὐράνια, θεατέρῳ δὲ τῳ παροβυτέρῳ τῶν
ἐκκοσμήων τὸ καίριον, ἀποτείνων, ὃ κατὰ μὴδὲν
ἔστι τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας ἀπολεπτόμενον,
κατὰ δὲ, Τριχθὰ δὲ πάντα δέδωκε⁴. Ταῦτα δὲ τὴν
σαφῶς ἐποβάθρον ἐποθέντες οἱ σαυροὶ τὸς φρενας,
τὸ μὲν μέχρι ταύτης εἶπὼν ἀλλήλους ὑμῶσσαντες τὸ ὃ
ἐντέθεν τριτὴ ταῖς γνώμαις δεύσανται. Οἱ μὲν γὰρ
τοῦτων νέμονται ἀποφῶν τοῖν νό⁵ τὸ σέβας (μὲν
γὰρ πρὸς ἀλλήλους διαφέρεσθαι φῶσι νῦν, ἀλλ⁶

Τιμοтей: А къде и по каква работа си
се губил толкова дълго?

Тракиецът: Ти искаш да ти разправам
много дълги работи, за които няма доста-
точно време. Защото би трябвало да се раз-
каже цял един разказ [дълъг като този] на
Алкиноевия син¹, ако трябва да ти кажа
какво ми се е случило, какво съм преживял
сред безбожни люде, които обикновено се
наричат евхити² и ентустиасты. Нима ти са-
мият не си чувал нищо за тях?

Тимотей: Впрочем зная, че някакви бого-
борци и наистина прокълнати хора бродят в
нашето богобелязано общество³, за да се
изразя, както в комедията⁴. Но за техните
догми, обичаи, закони, дела и слова никога
от никого не ми се е удало да науча. Затова
те моля да ми разкажеш съвсем ясно това,
което знаеш, ако искаш да ми направиш
удоволствие като на близък човек и, ще
добавя, като на приятел.

II. Това нечестиво учение води началото си
от безумния Манес⁵. От него като от во-
нящ извор [евхитите] извякоха многонача-
лието. Според прокълнатия Манес има две
начала в света. Той погрешно противопоста-
вя на бога бог, на създателя на доброто —
създателя на злото и на добрия небесен вла-
детел — земния владетел на злото. А за
тези бесновати евхити се прибавя и едно
трето начало. Защото според тях началата
са бащата и двамата му синове — по-възраст-
ният и по-младият. От тях на бащата те при-
писват само това, което стои над света, на
по-младия от синовете — небесния свят, а
на другия, по-стария — властта над земния
свят⁶. Това по нищо не отстъпва от елин-
ските басни, според които „целият свят бе-
ше разделен на три“⁷. Тези хора с покварени
мисли, като приемат тази нечестива основа [на
учението си], са съгласни помежду си дотука.
По оттам техните мнения се разделят на три.
Едните от тях отдават почит и на двата сина
(защото, казват те, макар сега тези да се

¹ Авторът загатва за дългия разказ на Одисей, син на Алкиной, в който той разправя за своето странствуйване.

² Масалианите или евхити (т. е. „молещи се“), наричани и ентустиасты, се появили като религиозна секта през IV в. в Мала Азия. Те поддържащи смекчен дуализъм. По-късно терминът масалианство е добил разширено значение — с него са означавали изобщо дуалистическите ереси. Срв. Д. Ангелов, Влияния на чуждите ереси върху богомилството, Известия на семинара при Ист.-фил. фак. на у-та „Св. Климент Охридски“, I (1942), стр. 145 сл.; Мутафчиев (като редактор на същата статия, стр. 158, бел. под линия) се запитва дали Пселл не отъждествява изобщо масалианите с богомилите. ³ Вероятно става дума за свещениците. ⁴ Вж. Arist. Pluto, 862.

⁵ Основател на манихейството, което носи неговото име. Той живял през втората половина на III в. В ос-
новата на манихейството лежи крайният дуализъм. ⁶ Според D. Obolensky, The Bogomils. A Study in Balkan Neo-Manichaeism, Cambridge 1948, р. 186, учението на тези евхити съдържа черти, присъщи и на богомилите; последните възлизат именно в оная група, която почитала еднакво и двата сина. Срв. и Б. Прилов, Богомилският дуализъм, произход, същност, и обществено-политическо значение, ИИБИ, VIII (1960), стр. 113—118. ⁷ Срв. III, 0,187.

17 Гръцки извори за българската история, т. VI

ἡσας ἄμεν υφιστάμενον ὡς ἐκ πατρὸς ἐνὸς καὶ ἀλλο-
γισμένους ἐπὶ τοῦ μέλλοντος) εἰ δὲ θιατέρῳ τῷ
πρεσβυτέρῳ λυγρέουσιν, ὡς τῆς κρείττους καὶ εὐσε-
βειμένης μητρός κατέχοντι τὸν πρεσβύτερον οὐκ
ἠμυζόντες μὲν, φυλατόμενοι δ' αὐτὸν ὡς κακοποιῶσα
δυνάμειον. Οἱ δὲ χεῖρους αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν τοῦ
υἱὸς οὐρανοῦ διασῶσαν ἑαυτοῖς ἐπὶ πᾶν, αὐτῶν δὲ
υἱὸν τὸν ἐπίγειον Σατανᾶν ἐνσπερίζοντα. Τῶν τε
ὁνομάτων τοῖς εὐφημοτέροις ἀποσεμνύνοντες προση-
γοροῦν τῶν ἁλλότριον ἐκ πατρὸς κληροῖ, ὅτι τῶν τε
καὶ ζώων καὶ τῶν λογίων συνφεύγου δημοσεργὸν
τὸν ἡθελιστοῦ καὶ ὀλέθριον. Ἀποθεωστέον δ'
αὐτὸν καὶ ἄλλων ἐν βουλόμενοι, φεῖ! ὅπως πα-
ρουσῶν ἕως τὸν οὐρανόν. ἡθελιστὸν τε λέγοντες
ἐνταῦθα, πᾶσι δὲ παρὰ λόγους διαφθορούμενοι ἐν δια-
κοσμοῦντι τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ ἐθελῶν τυγνόμενοι σαρ-
μοὺς καὶ χαλάρους καὶ λαμοὺς ἐπάγειν. Αὐτὸ καὶ
ἐπαρῶνται αὐτῷ ἄλλοι τε καὶ τὸ πᾶν τῶν ἀν-
θρώπων.

III. ΤΙΜΟΘΕ. Τίτοι δὲ λόγοις, ὦ Θραξ, πεπεύ-
σαν ἑαυτοὺς τὸν Σατανᾶν εἶναι θεοῦ καὶ φρονεῖν καὶ
λέγειν, τῶν τε προφητικῶν καὶ θείων χρησμῶν ἐν
τῶν παλαιῶν λεγόντων, τοῦ τε ἐκτεθηῖν κατὰ τὰ
ἄχραντα Εὐαγγέλια κηρυγνύτος περὶ τοῦ θεοῦ καὶ
λογίου δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός καὶ
αἰ, ὁ Μονογενὴς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πα-
τρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσασθαι Πόθεν οὖν αὐτοῖς ἐπλήθυν
ἡ τοιαύτη πλάνη.

ΘΡΑΞ. Πόθεν ἄλλοθεν, ὦ Τιμόθεε, ἢ καὶ αὐτοὺς
ὁ τοῦ ψεύδους ἄρχων ταῦτα περὶ αὐτοῦ τῶν ἀνθρώπων
ἐπαγέλει πρὸς γνώμης, ὁ γὰρ τὸν αὐτοῦ θρόνον θεῖται
ἐπὶ τῶν νεφελῶν καυχώμενος καὶ ἐσεσθῆναι ὅμοιος τῷ
Υἱῷ τοῦ λέγον, καὶ διὰ τοῦτο ἐκτιστοῦ καὶ σκότος
γνώμης, αὐτὸς οὗτος τοῦτον ἐμυμνάζομενος, τὴν
θεοῦ προσηγορίαν ἑαυτὸν ἀναγγέλλει καὶ τῶν ἐν-
ημερίων ἀπάτων δημοσεργόν, ἄγειν τε καὶ φέρειν τὸ
ἐγκοσμῶν πᾶν. Καὶ οὕτω, τὴν ἐκείνου ἡρώα με-
μῶν, φεραίνει τοὺς ἄφρονες, οὗς θεόν, κατὰ τοῦτον
λαβόντας ὡς ἀλατῶν καὶ ψεύδους ἄσχητος ἐστὶ,
καταγέλασαι κομπίζοντας. Οἱ δὲ οὐκ οὕτως, ἀλλὰ
πέθονται ταῦτα λέγοντι, καὶ ἄγονται καθάπερ βόες
ἀπὸ ξυτῶν. Καίτοι ἐνὶ τῷ οὐδὲ πολλοῦ φρεσὶν
ψευδόμενον. Εἰ γὰρ δαίμονι αὐτὸν πρὸς μεγαληρό-
τητα ταύτης ἐπαγγελίας ἐπὶ τῶν ἔργων ἐνδείξασθαι,
οὐδὲν ἄλλο πλὴν ὁ περὶ Κόμην ὅπως ἐνδεδημένος
λεοντῆν ἐκείνην, ὅς ἤλεγχε βροχησάσθαι περιώμενον

различават помежду си, но все пак трябва да се почитат и двамата, понеже произхождат от един баща и в бъдеще ще се помирят). А други тачат втория, по-малкия син, като властнуващ над по-добрата и висша част, но без да лишават от почит и по-големия, като са предпазливи по отношение на него, защото можел да им стори зло. Трети, най-лошите от тях по неблагочестие, напълно се откъсват от небесния [властител] и приемат само земния Сатанаил. Те го славят с най-благозвучни имена, като наричат първороден него, който е чужд на бащата и създаден на растения, животни и други сложни създания, него, който е унищожител и погубител. А искайки и още повече да му угодят, уви, какви обиди нанасят на небесния [властител], казвайки, че бил завистлив и нелепо завиждал на брат си, загдето добре устройвал земята, и че изпълнен със завист, изпращал земетръси и градуши, и чума. Поради това те го проклинат с различни клетви, а и с най-черното проклетие.

III. *Тимотей*: На какви основания, Тракиецо, [евхитите] мислят, че Сатанаил трябва да бъде смятан и изповядван като син божий, въпреки че пророците и божествените предсказания казват навсякъде, че бог има един син, и че любимият [Христов ученик]¹ говори ясно в пречистото Евангелие за бог и словото: „Слава на единородния син на отца.“ И отново: „Единородният син, който е в лоното на отца, сам разказва.“ Откъде прочее са изпаднали в такава заблуда?

Тракиецът: Откъде другаде, Тимотее, ако не от това, че князът на лъжата, хвалежки се с тези неща, заблуждава духовете на безумците. Защото този, който се хвали, че ще тури престола си в облаците, и казва, че ще бъде подобен на всевишния, поради което е бил хвърлен в мрака, самият той им се явява и известява, че е първороден син на бога и творец на всички земни неща и че се разпорежда с цялата вселена. И така, като се промъква в безумната душа на всекиго, измамва безумците, които би трябвало да му се присмиват, когато се хвали, имайки пред вид, че е самохвалец и княз на лъжата. А те не правят така, но вярват на това, което казва, и се оставят да ги води като волове за нос, въпреки че е било възможно не след дълго време да го изобличат в лъжа. Защото, ако биха поискали той да покаже на дело тези неща, с които се хвали, би се открило, че той не е нищо друго освен кимейско магаре, преоблечено като лъв, чийто

¹ Т. е. апостол Павел.

ἡ βούλη. Ἄν' δὲ, ὅσπερ ἐκκεκοιμένοι τοῖς ἀφθιμότητος καὶ ἐκκακοημέροις τὰ ὅσα καὶ τοῦ μηδαμῶς μετέχοντες βαρύνοντες, οὔτε αὐτὰ τῆς αὐτῶν ὅτιων συγκρίσεως ἔναι τὸν δημιουργὸν ὁρώσιν, οὔτε τοῦτ' αὐτὸ λεγούσης [τῆς Γραφῆς] ἐπαύουν, οὔτε λογισμῷ βασανίζουσιν ὥς, εἰ δὴ διότι διασώτες τῶν ὄντων ἦσαν δημιουργοί, οὐκ ἂν ἦν μία τὰ πάντα συνδέουσα τάς καὶ ἔννοιας.

IV. ΤΙΜΟΘ. Κέρδους δὲ τίτος παρακολούοντες λέγονται μὲν τὸ θεῖον σέβας καὶ πάτρων, ἀλλ' ἐπεὶ δὲ προφραεῖ σιωποῦσι;

ΘΡΑΣ. Κέρδους μὲν οὐκ αἶδ' εἰ τοῦ παρὰ λαλοῦσαν, ἀλλ' οἶμαι ὥς οὐδενός. Χρυσὸν μὲν γὰρ καὶ κτήσεις καὶ τὸ παρ' ἀνθρώποις δοξάζειν εἰ καὶ παρέχειν ἐταγγέλλεται τὰ δαιμόνια, πληρὸν οὐχ οἶά τί ἐστι διδόναι, μηδενὸς κρατοῦντα φασμάσματα δὲ τοῖς τελουμένοις ἐμποῦν ποικίλα καὶ ἐξάλλα, ὥς θεοπαῖας οἱ θεοστυγεῖς καλοῦσιν. Ὡς βουλομένοις γίνεσθαι θεοπαῖς, τοῖς τοῖς, πόσα μὲν αὐτοῖς τῶν αἰσθητῶν τελεῖται, πόσα δὲ τῶν ἀρρήτων καὶ μυσωμένων! ὅσαι γὰρ ἐννομοὶ παρ' ἡμῖν βροτῶν τε δόγμα πρᾶκτον τε ἐργῶν ἀθετοῦντες, λυτῶσι, καὶ πρὸς αὐτοῖς τοῖς φρασκόδ' ἀθετοῦντες εἰσι νόμοι. Καὶ τοὺς πυροσφύς εἰς γραφῆν ἐνεῖναι νόμος ἦν εἴη τῆς Ἀρχιλόχου βδελυγρίας ἔργον. Οἷμα δὲ κακεῖνον, εἰ παρὲν, ἀνήσειν ἀξιώσει ἀνήμες ὄργα κατὰ πᾶν καὶ ἐξάγιστα, μήτε ἐν Ἑλλάδι, μήτε βασιλείᾳ γῆς γενόμενα πρόσωπε. Ποῦ γὰρ καὶ πότε καὶ παρὰ τίον ἡκουσται πον τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ξηρῆς ἀτογείσασθαι περὶ αὐτοῦ ἀνθρώπων, τίμον ζῶν καὶ ἔχον; ὁ μὲν τοὺς λυτῶντας θῆρας καρτερήσεν οἶμα. Ἀλλ' ὅμως τοῖς κακοδαίμοσι τοῦτοις ἀποτελεῖται τοῖσι.

ΤΙΜΟΘ. Δὲ ἦν αἰείαν, ὃ Θράξ;

ΘΡΑΣ. Τὸ μὲν ἀπὸρρήτων, ὃ φαῖρε, εἰδέναι ἂν οἱ τὰ τὰ τελούντες ἐμοὶ δὲ πολλὰς ἀνερομένους πλέον εἶπον οὐδὲν, πληρὸν βῆ τῶν περιτωμάτων μεταλαχούσιν φίλα σφίσι γίνεται καὶ προσήγορα τὰ δαιμόνια. Καὶ τοῦτ' ἐν τῷ μέρῳ οὗ μοι δοκοῦσαν ἐμφεῖσθαι, καὶ ταῦτα μὲν ἀληθῆς εἰδότες λέγουν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τοῖς ἀποκειμένοις πνεύμασιν ἡδιστον, ὥς τὸ τὸν φθονομένον ἀνθρώπων, εἰς οὗ τιμωθέντα θεῖα, πρὸς τοσαύτην ἀνιδιάνειν ἔργον. Τοιοῦτον μὲν δι' οὗ ἐκείνης αὐτῶν τὸ ἀποτέλεσμα, κοινὸν δὲ οὐ μόνον τοῖς πρᾶξι τοῦ δόγματος, εἰς οὗς

[магарешки] рев го издал, когато искало да реве [като лъв]. А сега, както онези, които са лишени от зрение, нямат слух или им липсва разсъдък, те не виждат в хармонията на битието, че има един създател, нито забелязват, че за същото говори Светото писание¹, нито пък вникват с разума си, че ако имаше двама създатели на битието, не би имало един ред и единство, които да свързват всички неща. —

IV. Тимотеѝ: Какво печелят [евхитите], като се отричат от божествения култ на отците си, а да се хвърлят в явна гибел?

Тракиецът: Не знам да извличат някаква полза; мисля, че не извличат никаква. Защото демоните, макар и да обещават, че ще дадат злато или имоти или човешка слава, не могат да дадат, понеже нямат нищо. Те пращат на посвещаваните различни и особени видения, които тези богоуотреници наричат „божи видения“. А на онези, които искат да бъдат зрители на тези неща, уви! уви! колко позорни, ужасни и гнусни работи се показват! Защото, като отблъсват всяко законно и изповедимо според нас учение и всяко дело, достойно за извършване, те се държат като бесновати и нарушават и самите естествени закони. И такива безпътни работи биха могли да бъдат предмет на писане може би само в безсрамните творби на Архилох². Но аз мисля, че и той, ако беше жив, би се поколебал да сметне достойни за възпоменание тези отвратителни и проклетни оргии, които никога не са ставали нито в Елада, нито сред варварите. Защото къде и кога и при кои хора се е чуло човек, който е същество почитено и свещено, да вкухва изпражнения, било мокри, било сухи! Аз мисля, че това и бесните зверове не биха направили. Но все пак тези али демони с това започват празника си.

Тимотеѝ: Защо така, Тракице?

Тракиецът: Тази тайна, приятелю, биха и знали онези, които участвуват в този празник. На мене, който съм ги запитвал много пъти, са казвали само, че ония, които опитват изпражненията, стават приятни и близки на демоните. В това отношение ми се струва, че не са ме излъгали, въпреки че иначе не могат да кажат нищо вярно. Защото нищо не е така приятно на тези противни духове, колкото да подхлъзнат до такова безчестие човека, комуто завиждат, защото е отличен [да бъде] с образ божии. Такъв е прочее резултатът от тяхното безумие, който е общ не само за тези, които стоят начело на уче-

¹ Псалми, XVIII. ² Древногръцки сатиричен поет.

καὶ τὴν τῶν ἀποστόλων καταξέκτοῦσι προσήγορίαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς Εὐχίταις καὶ τοῖς Γνωστοῖς τὴν δὲ δὴ μυστικὴν φύσιν, διεξέλακε λόγῳ, ὡς ἂν ἐξεύγῃ καὶ λόγος; *Εγὼ μὲν αἰσχύνομαι, μὴ τὴν αἰδοῖ, διὰ γλώττης ἄγειν, καὶ πού καὶ ἐπέχον ἂν. ἐπεὶ δὲ σύ πον. Τυόβης, φθάρως κεκοιμήτος μετόως φῶς, τὰ αἰσχρὰ παρὰ σὺν χαίρειν, μὴ καὶ δάξῃ καθάπερ ἐν σκιῇ τῇ καὶ δαμάτῃ τραγωδίῃ.

V. Ἐσπέρας γὰρ περὶ λόγων διὰ δὲ, διότι ἡμῖν τὸ σωτήριον ἐξυμνεῖται πάθος, εἰς ἀποπειραγμένον δογματισμὸν ἀρχαῖοι, τὰς παρ' αὐτοῖς ἐνασκουμένας κόρας, τοῖς τε λόγους ἀποσβεσθέντες, ἵνα μὴ τὸ ὅπως τοῦ γηρογόνου μύσους ἔχωσι μάστιγα, ταῖς κόραις ἐκασελγόνουσαν ἀποία ἔνθεστος, καὶ ἀδελφῇ καὶ ἰδίᾳ θυγατρὶ, ἐντύχη. Οἴονται γὰρ καὶ τοῦτο χαμεῖσθαι τοῖς δαίμοσι, εἰ παρολέσονται τοὺς θεῖους θεσμούς, ἐν οἷς τὰ περὶ τῶν ἐξ αἵματος ὁμογνῶν γάμων ἀπογορεύονται. Καὶ τότε μὲν κατὰ τελέωσιν ἀπαλλάσσονται τὴν δ' ἐννεύμερον περίοδον ἀναμεινόντες, ὅτε καὶ ὡς ἐκτελέσονται τὰ ἐξ ἀδελφίου σπέρματος ἀδελφικὰ ἔκγονα, καὶ ταῦτα ἀπαντῶσαν αἰδώς. Καὶ δὴ, τῇ μετὰ τὸν τόκον τρίτῃ, τὴ δότινα τῶν μητέρων ἀποσπῶντες βράβη, καὶ ἐντὶ τὰ τοῦτον σαρκία περιμύττοντες, τὸ βυττούμενον αἷμα φάλλας ὑπολαμβάνουσιν αὐτὰ δὲ, ἐπὶ πυρὶν βάλλοντες, εἰ ἐμπνέοντα κάουον. Εἴτα, τὴν ἐν τοῦτον τέφρῳ τῷ ἐν γιάλλας αἷματι κρύοντες, οὐκ ἐντὶ αὐτὸ βδέλλημα συκαθέσθαι, ὅ τὰ τε σῖτα καὶ τὰ ποτὰ καθάρως μολύνοντες, καθάπερ οἱ τῷ μελωράτῳ παρρηγιάντες τὸ δηλητήριον, αὐτοὶ τε τοῦτον καὶ τῶν ἄλλων οἱ τὸ κρυπτόμενον μὴ φορέοντες συμετέχουσι.

ΤΙΜΟΘ. Τί βούλεται οὗτος αἰνῶς ὁ ἀποτριπτικὸς μολυσμός;

ΘΡΑΣ. Πείθονται, φίλ' ἑταῖρε, διὰ τοῦτον τὰ ἐν ταῖς ψυχαῖς θεῖα σύμβολα διωθεῖσθαι τε καὶ ἀπαλεγεσθαι τοῦτον γὰρ ταῖς ψυχαῖς ἐνόντων, ὅσοις τινὸς ἐν ὁδῷ σημοῖας βασιλικῆς, τὸ δαιμόνιον φῶλον δέδεικε καὶ ἀφίσταται. *Ἦ' οἷον δόνηται τὰ δαιμόνια ταῖς σφῶν ψυχαῖς ἐνδιατρέβειν ἐπὶ σχολῆς, τὰ θεῖα σύμβολα διώκοντες τοῖς βδέλλεμασι τοῖς οἱ νήσοι, ἀνθ' ὧν οἱ διαμεινόμενοι. Καὶ οὐ μόνον κατὰ τὸ δεινὸν ἀγαπῶσαν ἔχειν ἀλλ' ἵνα πρὸς τὸν αὐτὸν αἰνῶς καὶ ἐτέρους ὑποσπῶσι βόθρον, ἀποσπῶνται καὶ τῶν εὐσεβῶν τὰ καθάρματα, καὶ τοῖς τοῖς θαυμαστοῖς ἔδεσμοι λαμβάνοντες ἐκπίπῃ. Τάνταλοι τινες παρὰ τῆς παλαιότητος Πελόπον. (Pgr. col. 820, 821, 824, 825, 828, 829, 832, 833)

¹ Подробности за култа на елхитите към демоните вж. у Svoboda, La démonologie, p. 47 sq. ² Според античната митология фригийският цар Тантал поднесъл заклан сина си Пелопс на едно угощение, на което поканял Зевс и другите богове, за да изплати тяхната непогрешимост.

нието и на които те дават името апостоли, а и за евхитите¹ и гностиците. А кой би могъл с думи да опише, о спасително слово, тайнственото жертвоприношение? Аз се срамувам, къмна се в честта си, да изрека с език и бих замълчал. Но понеже ти, Тимо- тее, успя да ме накараш, ще го разкажа умерено, като изоставя по-срамните неща, за да не би да изглеждам, че играя представле- ние на някаква сцена.

V. Вечер при палене на светлините, когато ние славим спасителните страсти [господни], те завеждат в определена къщичка посвете- ните в учението им девойки и като изгасят светлините, за да не бъде светлината свиде- телка на гнѣсните им дела, безчинствуват с момите, който с която свари, била тя негова сестра или собствена дъщеря. Защото те смятат, че това е угодно на демоните, ако разкъсат божествените закони, които забра- няват кръвосмесителните бракосъчетания. Ка- то извършат този обред, те се разотиват. Изачкават деветмесечния период и когато на- стъпи времето да се родят тези противоза- конни изчадия от противозаконно семе, те отново се събират там. Прочее на третия ден след раждането те отнемат от майките окаяните новородени и като насичат с бръс- нач телцата им, събират бликащата кръв в чаши. А тях изгарят още дишани, като ги хвърлят в жертвения огън. После, като сме- ват в чашите пепелта им с кръвта, приготвят някаква отвратителна смес, с която тайно оскверняват ястията и питията, като онези хора, които примесват отрова в медовината. И ядат от тях те, както и други, които не са открили скритото [престъпление].

Тимотей: Какво целят те с тези отврати- телни глупости?

Тракиецът: Те са убедени, драги прияте- лю, че чрез това отстраняват и изтриват бо- жествените знаци от душите си. Защото до- като тези знаци стоят в душите като някакъв царски знак на малка къщичка, демонският род се бои и бяга. Прочее, за да могат де- моните свободно да се настанят в душите им, тези наивници гонят божествените зна- ци с такива гадности и с какви знаци ги заменят! И не са доволни сами да вършат това страшно нещо, а за да вкарат и други в този трап, те се опитват да увлекат в тях гнусотии и благочестивите хора, като без- тяхно знание им дават да ядат от онези чудновати ястия, поднасяйки им като някакви танталовци Пелопсово ядене².

διογενής τε καὶ ἀρχαῖος ὢν, πρὸς τὰ μέλη τῆς Συρίας ἀφίκετο, Κωνσταντῖνον ἑαυτὸν μεταπορεύσας καὶ τὸν Εὐφράτης τῆς βασιλείας· κἀντιῆθεν πολέους τῶν βαρβάρων καὶ χριστιανῶν ἀπαγίους καὶ ἰσθμὸν ἄπειρον ἐν διαφόρων ἐθνῶν συνεισχύσεως ἐπὶ τὴν Κωνσταντῖνον πόλιν ἔπειρε ἐν ὄχλῳ βαρεῖ καὶ σφόδρῳ μεγάλῳ, καθάπερ τι θηρίον ἀλλόκοτον καὶ πολέμοισιν, ποικίλον τε καὶ πολυκέφαλον, τὰ πολεμικὰ γένη τῶν ἐθνῶν συνεισφύρας καὶ οὐδ' αὖτε ἄλλος Σαναχερίμ κατὰ τῆς νέας Ἱερουσαλὴμ καθοπλισάμενος ἐμεγαλύνει τῶν ἐπομένων τῷ πλήθει καὶ καταλαζονεύετο, — — —

5. Ταύτῃ τοίνυν τῇ ἀλαζονίᾳ τοῦ Σύρον καὶ τοῦ Ἀσσυρίου χρηρόμενος καὶ ὁ ματαιόφρων Θεοδῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μᾶλλον δὲ θεοπόλιν, ἐφ' ἧα χρόνον ἐπόρθει, τῶν πολιτῶν γενναίως ἀντιπαραταξιμένους καὶ τευχιστοῦντας καὶ ναυμαχοῦντας τὰς γὰρ πλείους αὐτῶν νῆες ἐπικατέληκεν, καὶ τοὺς λογάδας τῶν πολεμίων αὐτῶν ἐκροσώσασκε. Ὁ δὲ ἀμνηστὴς λησθεὶς, τὴν πόλιν ἀρεῖς ἐπὶ τὴν Θάλασσαν ἔκτειρε, ταύτην ληϊζόμενος· λαφυραγωγῆσας οὖν αὐτὴν μετὰ τῶν, ἀλλ' οὐχ ὡς ἤλπιζεν, ἀλλ' ὡς ἡ θεία Πηδούκα παρεχόμεναι διὰ τὰς ἀμνηστίας ἡμῶν, οὐδὲν πλέον ἤνευσε ὢν προσεδόχουσαν καὶ περιετράπη καὶ παρέβη τὸ ὁριστάσμα, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὅπερ ἔχευε ἐδόκει καὶ καταγωνιστάειν κλέος καὶ σθένος ἀπεγνωσμένη μαχοῦ δεῖν καὶ διόλωλεν. — — —

6. Οἱ γάρ τοι πολῖται, γενναίως τε καὶ σφοδρῶς ἀντιπαραταξιμένοι ἐπὶ βροτῇ καὶ συμμαχίᾳ τοῦ κρείττους καὶ μετὰ ταυτίης ἑλπίδος τευχιστοῦντες καὶ περικομίζοντες καὶ ναυμαχοῦντες ἀνδρῶδες καὶ καρτερῶς, ἵππων σχεδὸν τὸ σαθρὸν αὐτοῦ φρέγμα κατέλεσαν· τὰ γὰρ ὀχυρώματα, ἐφ' ὧν πεποιθὸς ὠνόητος ὤρειν ἐναβρόντει καὶ κατεβρονέειτο, τὰς νῆας αὐτοῦ λέγον τὰς πλείους πνευστήσαντες καὶ τοὺς λογάδας τῶν πολεμίων καὶ στρατοπεδάρχας τροπώσαντες, σκοτοδνία πολλὴ καὶ ἀμνηστία περιέσχε τον εἰσπίστον καὶ κουφίστατον Θεομῶν καὶ μὲν ἀλλὰ καὶ τὰς πολυμηχανούς αὐτοῦ καὶ ἀλλοτρίους ἐξευρημένους ἐλεπόλους πόδας, ἀκαταμάχητους οὕτως, ὡς ᾗτο, καὶ δυνατόνους, διέφθικον καὶ κατέλυσαν εἰςπεῖδας ὕδην. — — —

8. Ἐπεὶ οὖν ἀποκαμῶν ὁ τάλας καὶ λεπλημένος ἀνὴρ πολέμων καὶ ματαιοπονῶν καὶ μύλα

незнатен род, той пристигнал в пределите на Сирия, като сам нарекъд себе си Константин и син на императрица Ирина¹. След това, като подлъгал много варвари и християни и като събрал неизброимо множество от различни племена, настъпил срещу Константинопол с мощна войска и голяма флота като някакъв чудовищен и многолик змей, необикновен и многоглав. Събирайки много племена от различни народи като някакъв втори Сенахерим², той се опълчил срещу Новия Ерусалим, гордеейки се и хваляйки се с множеството, което го следвало. — — —

5. И тъй с такава дързост, подобна на дързостта на сириеца и на асириеца, безумният Тома опустошавал една година Константинопол или по-точно Божия град, а гражданите храбро му се противопоставяли, сражавайки се от градските стени и по море. Те опожарили по-голямата част от неговите кораби и обвърнали в бегство неприятелските отреди. А онзи, изпаднал в безизходица, изоставил града и като се насочил към Тракия, започнал да я ограбва. Като взел оттам известно количество плячка, не както се надявал, а колкото му позволил божественият промисъл поради нашите грехове, по-нататък не можал да постигне нищо от онова, което възнамерявал. Защото желанието му не само че не било постигнато и завършило с обратен резултат, но той почти загубил и унищожил славата и силата, която изглежда имал и си мислил, че притежава. — — —

6. Защото гражданите, както казахме, се биели храбро и ожесточено по волята и с помощта на всемогъщия и с тази надежда те мъжествено и смело се сражавали и от градските стени, и по суша, и по море и смазали цялата негова гнила дързост. Когато те унищожили с огън укрепленията, на които той безразсъдно се уповавал и с които прекалено се хвалел и гордее, а именно по-голямата част от корабите му, и като прогонили неприятелските отреди и военачалници, повърхностният и лекомислен Тома бил обзет от голяма тревога и безизходност. Освен това те разрушили и почти напълно унищожили всички стенобойни машини, построени много изкусно и замислени много сръчно, непобедими, както той си мислел, и мъчно превзимаеми. — — —

8. Прочее, след като нещастният и заблуден [Тома] се уморил, понеже безполезно воювал и напразно се борел, вече напълно

¹ Т. е. Тома искал да мине за Константин VI, който управлявал с майка си императрица Ирина, от 780 до 790 г. и самостоятелно от 790 до 797 г. ² Сенахерим бил асирийски цар (705—680 г. пр. н. е.), известен със своята жестокост.

дὴ ἀπογνοῖς, ὡς τοῦ σκοποῦ διαμαρτυρίας ἐκ διαμέτρων, καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν αὐτῷ καύσαν ποιοῦντος γενομένου ἡμέρα καὶ ἡμέρα, καὶ πρὸς τοῦτοις μαθὼν ὡς ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ τοῖς Βουλγάρους εἰς συνμαχίαν κατ' αὐτοῦ παρεσκεύαστο, παυσανῆμα τὴν πόλιν εἰσας, κατ' αὐτῶν θάκτων ἤρχετο, οὗς δὲ καὶ μαχεσάμενος καὶ πολλοὺς αὐτῶν διαφθείρας, εἰς Ἀρκαδίον πόλιν ἑαυτὸν ἀσφαλίζειται, δὴρθεν τινὲς κατὰ κρίσιν αὐτοῦ ἀσθενέσαν καὶ ἐλάττωσαν ἐφορμήσαντες· ὅθιν οἱ περὶ αὐτὸν αἰσθόμενοι σωσέμενον τὴν τε δευτέραν οὐκείαν ἀπείκην καὶ τῆς κενῆς ἐλπίδος ἀποτυχίαν καὶ τὴν ἐκείνου πλημύσαντι παντοφθορίαν, ἤρξαντο κατὰ μικρὸν ἐσχωρεῖν καὶ ἐπορβέειν καὶ καταλιπνάντων αὐτὸν ὡς μάταιον καὶ λωσιλάνον.

9. Ὁ δὲ γε Μιχαὴλ ταῦτα μεμαθηγμένος, αὐτίκα τῆς πόλεως ἐπεξελεύσθη μετὰ πλείονος διπλάμιος πρὸς αὐτὸν ἐξούρμησε καὶ δὴ περικαθίς βραχὴν ἴσα καιρὸν καὶ τοῦτον ἀμογήτῃ μαχεσάμενος καὶ τραύηλον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀρχαίαν οὐκίαν πεπατηγὸς καὶ ἀκριστηρίδας αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας καὶ οὕτως ἀνασκολομάσας, κατέτασε τὸν ἐν τῇσιν ἔτεσι δι' αὐτοῦ καταβύσσοντα καὶ διακρίσαντα χαλεπὸν καὶ δέσποιστον ἐμφύλιον πόλεμον. (pp. 695₁₂₋₂₆, 697₁₅—698₁, 698₁₇—699₁₂)

2. Crummus Constantinopolim expugnat

V, 2, 8. Ἀναγκαῖον δὲ ἡγήσασθαι διεγέρσασθαι περὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως τὴν τε ἀνατολίην καὶ ὅθιν ἐσι, μέχρι τῆς τοιαύτης ἐπιποθέσεως Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς γενόμενος ἐν Μακεδονίᾳ ἐν τοῖς χωρίοις Ἀδριανῶν πόλεως ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Ραγγαβέ, πατρὸς Ἰγνατίου τοῦ πατριάρχου, γαμβροῦ δὲ Νικηφόρου τοῦ βασιλέως εἰς Προκοπίων τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα. Ἐπὶ τοῦτον ἐξῆλθε Κροῦμνος, ἄρχων Βουλγαρίας, κατὰ χριστιανῶν. Καὶ τραπὶς Μιχαὴλ, καὶ Λέων ὁ Ἀρμένιος τερσενήσας αὐτὸν καὶ βασιλεύσας, ἐλθὼν ἐπισθεν αὐτοῦ ὁ Κροῦμνος, περικύκλωσε τὴν πόλιν. Ἀσχευθείς δὲ πρὸς Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου καὶ ἑτασθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐπεμψεν εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα ἀφελόμενος τὰ ἐκείσε χαλκὰ ζῶδα. Ἀπελθὼν δὲ καὶ

отчаян, че постигнал обратното на онова, което желаел, и че работите му от ден на ден отивали явно все по-зле за него, и когато освен това се научил, че император Михаил повикал българите¹ на помощ срещу него, веднага изоставил столицата и бързо се отправил на среща им. След като ги надвил и погубил мнозина от тях, той потърсил убежище в Аркадиопол, като явно чувствувал своята слабост и немощ при сблъскване. Тогава онези, които били около него, като разбрали по-ясно голямата си измама и пропадаването на празните надежди и че е близка неговата гибел, започнали постепенно да отстъпват и да се оттеглят, и го оставили като лъжец и демагог.

9. А пък Михаил, щом като узнал това, веднага излязъл от града и с огромна войска се отправил срещу него, обсадил го за кратко време и без мъка го заловил. След като стъпил на врата му според стария обичай² отрязъл ръцете и краката му и след като така го набил на кол, той прекратил започнатата от Тома преди три години продължителна, тежка и ожесточена гражданска война³.

2. Крум обсажда Цариград

V, 2, 8. Аз сметнах за необходимо да разкажа в рамките на това повествование за отравянето на императора⁴ и за потеклото му. Василий е роден в Македония⁵, в Адрианополската област при царуването на Михаил Рангаве, който е баща на патриарх Игнатий⁶ и зет на император Никифор⁷ — женен за неговата дъщеря Прокопия. В това време предводителят на България Крум излязъл на поход срещу християните. Михаил бил разбит⁸ и Лъв Арменец⁹ заграбил властта от него и се възцарил, а Крум, който вървял по следите му, обсадил града¹⁰. Нападнат с копие от Лъв Арменец, той тръгнал да се връща към България и изпратил хора в Св. Мамант¹¹, за да задигнат тамошните

¹ Хан Омуртаг изпратил в началото на 823 г. българска войска, за да помогне на византийците. На какво се дължела тази намеса на българите, не може да се установи поради липса на данни. Срв. Д. Ангелов, История на Византия, I (1959), стр. 294. Общо за събитията вж. Златарски, История, I, 1, стр. 308—313.

² По този начин императорът отпразнувал пълния си триумф над победения противник. Срв. В. Бешевлиев, Византийски триумфални обичаи, акламации и титли у прабългарите в IX в., ИЕИМ, III (1958), стр. 8. ³ Даленин тук откъс (пропуснат в т. IV ГИБЛ) се отнася към хрониката на Георги Монах.

⁴ Василий I Македонек (867—886). ⁵ С Македония тук е означена дн. Източна Тракия. ⁶ Цариградски патриарх (847—858: 867—877). ⁷ Никифор I Геник. ⁸ Тук става дума за победата на българите при Версиникия на 22. VI. 813 г. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 268—269; История на България, I, София 1961 (2. издание), стр. 71.

⁹ Лъв V Арменец. Провъзгласяването му за император е станало на 11 юли 813 г. Срв. Остригорски, История, стр. 204. ¹⁰ Става дума за обсадата на Цариград през есента на 813 г. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 275 са. ¹¹ Св. Мамант се нарича едно от предградиата на Цариград, което се намирало на северозапад от Влахерните. Janin, Constantinople byzantine, p. 140.

ἐν Ἀδριανού πόλει, παρέλθον αὐτὴν καὶ μετέστησε
χιλιάδας ἀνδρῶν δέκα χιλιάδας γυναικῶν καὶ τοὺς
κατέστησε μέχρι τοῦ Δανουβίου. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέ-
ραις Θεοφίλου τοῦ βασιλέως ἦν στρατηλάτης ἐν
Μακεδονίᾳ <ὁ> Κορδύλης προσυγορευόμενος
εἶχε δὲ καὶ υἱὸν Βάρδα ἐνόμισεν, ἡρώων μέγαν πάν-
την κατέλειπεν ἅπ' αὐτοῦ ἄρχων τῶν Μακεδόνων τῶν
ὄντων πέραν τοῦ ποταμοῦ Δανουβίου αὐτὸς δὲ
μετὰ μηχανῆς τῶος εἰσῆλθεν εἰς Θεωφίλου, κα-
θὼς ἐκείσε προσερχόμενος, ὃν ἐποδεξάμενος χαίρων
καὶ γρούς ὃ θέλει, ἀπέστειλε πλοῦ ἀναλαβε-
σθαι αὐτοὺς καὶ ἀγαγεῖν ἐν τῇ πόλει. Ἦν δὲ ἄρχων
Βουλγαρίας ὁ Βουλδέμος, ἐργονος Κρούμου, πατὴρ
Συμεὼν τοῦ μετὰ ταῦτα κρατήσαντος.

9. Ἐποίησεν βουλὴν ὁ λαός, οὗν γυναικὲ καὶ
τέκνας ἐξελεῖν ἐν Ῥωμανίᾳ ἐξελεθῆντος δὲ τοῦ
Μιχαὴλ Βουλγαρόν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἡρξάντο δια-
περᾶν οὗν ταῖς ἐποστάσεων αὐτῶν. Μαθὼν δὲ ὁ
κύριος τοῦτο ἀντεπερᾶσε πολέμῳ αὐτοὺς ἀπο-
γνῶντες οὗν οἱ Μακεδόνες ἐποίησαν κεφαλὴν αὐτῶν
τὸν τε Τζάντζην καὶ τὸν Κορδύλην καὶ συμβαλόντες
πόλεμον, ἀπέκτενον πολλοὺς, τῶος δὲ ἐκράτησαν.
Οἱ δὲ μὴ δυνηθέντες περᾶσαι Βουλγαρίας, προσεφ-
ρόντων τοῖς Ὀύγγροις <καὶ> ἀγγέλλουσιν αὐτοῖς
πάντα τὰ τῶν Μακεδόνων ἡλθον δὲ καὶ τὰ πλοῖα
τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ ἀναλαβεσθαι αὐτοὺς πρὸς
τὴν πόλιν. Παυμένη οὗν ἀνείστησαν Οἰάνοι πλήθος
ἀπειρον οἱ δὲ ἰδόντες αὐτοὺς μετὰ δακρύων ἐβόων
λέγοντες, „Ὁ θεὸς τοῦ ὁγίου Ἀδριανού, βοήθει
ἡμῖν“, καὶ παρετάσσοντο πρὸς συνβολὴν πολέμου.
Οἱ δὲ Τοῦρκοι εἰσὶν πρὸς αὐτοὺς „Δότε ἡμῖν τὴν
ἐπαγγελίαν ὁρῶν πάσαν καὶ ἀπέλθετε ἔπον καὶ βού-
λοσθε.“ Οἱ δὲ τοῦτο οὐ κατέδεξαντο, ἀλλὰ παραε-
ταμένονι ἐπύρουν ἐν τριῶν ἡμέραις τῇ δὲ τετάρτῃ
ἡρξάντο εἰσερχέσθαι εἰς τὰ πλοῖα αὐτῶν θυσί-
μενοι δὲ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι συνέβαλον πόλεμον ἀπὸ
ἄρας ἔ' μέχρι ἐσπέρας. Καὶ τραπὲν τὸ ἔθνος, κα-

медни статуи. Като отишъл и в Адрианопол,
той го превзел и преместил десет хиляди
мъже без жените, като ги заселил до Ду-
нава¹. В дните на император Теофил² вое-
началник в Македония бил така нареченият
Кордила³. Той имал и син на име Варда,
много храбър, когото оставил като свой за-
местник да управлява македонците⁴, които
се намидали отатък река Дунав. Самият той
с хитрост достигнал до Теофил, както вече
се писа на съответното място. Той го приел
с радост и като узнал какво желае, изпратил
кораби да ги вземат и да ги доведат в гра-
да. Тогава княз на България бил Владимир,
внук на Крум, баща на Симеон, който упра-
вявал след това⁵.

9. Народът⁶ взел решение да излязат с
жените и децата си в Романия. Когато бъл-
гаринът Михаил тръгнал на поход към Солун⁷,
те започнали да се прехвърлят с имущес-
тата си. Комитът⁸, щом научил това, из-
лязъл насреща им, за да воюва с тях. И тъй
македонците в своето отчаяние избрали за
свои главатари Тцанц и Кордила и като за-
вързали сражение, убили мнозина, а някои
пленили. Българите, които не могли да пре-
минат [реката], прибегнали при угрите⁹ и им
разказали всичко за македонците. Тогава дош-
ли и корабите на императора, за да ги от-
ведат към столицата. Също тъй веднага се
появили и безчислено множество хуни¹⁰. А
[македонците], като ги видели, извикали със
сълзи на очи: „О боже на свети Адриан,
помогни ни!“, и се наредили за сражение. А
турките¹¹ им казали: „Дайте ни цялото ваше
имущество и идете, където искате!“ Но те
не се съгласили на това, а останали три дена,
наредени за сражение. На четвъртия започ-
нали да се качват на корабите си. Като за-
белязали това, турките влезли в сражение,
[което траело] от петия час до вечерта. И

¹ Пленените от Крум византийци били преселени в тогавашните български владения на север от Долни Дунав между реките Серет и Прут. Срв. В. Златарски, Известията за българите в хро-
никата на Симеона Метафраста и Логотета, СбНУК, XXIV (1908), стр. 31 сл.; *свицят*, История, I, I,
стр. 339—340; A. Grecu, Bulgaria în nordul Dunării în veacurile IX—X lea, Studii și cercetări de istorie
medie, I (1950), pp. 222—236.

² Император Теофил (829—842). ³ Кордила, който бил поставен за
началник на пленените и преселени на север от Долни Дунав ромен, заминал тайно за Цариград, за да иска съ-
действието на императора за връщането на пленниците. Срв. Златарски, История, I, I, стр. 339. Ив. Venedikov,
La population byzantine în Bulgarie au début du IXe siècle, Byzantinobulgaria, Sofia 1962, pp. 275—276.

⁴ Сиреч преселените на север от Долни Дунав. ⁵ Събитията се отнасят към 836—837 г. Хронологията на ав-
тора е неточна, както и даденото от него родословие на българските владетели. Българският княз Владимир (869—
893) бил син на Борис и брат на Симеон. Авторът по всяка вероятност смесва името му с това на Омуртаговия
син и наследник Маламир (831—836), който наистина е бил Крумов внук. Срв. В. Н. Златарски, Пренезиците
на Омуртаг, ПСп, LIV (1896), стр. 758—760; *свицят*, История, I, I, стр. 339, 450.

⁶ Т. е. преселените от Крум на север от Дунав византийски пленници. За събитието срв. Ангелов, История на Византия, стр. 298.

⁷ Обикновено се приема, че тук става дума за българския хан Пресиан (836—852). Събитието се отнася към
837 г. Срв. Златарски, Известията за българите, стр. 35—39; *свицят*, История, I, I, стр. 338. Вероятно е също
под „Михаил“ авторът да има пред вид Маламир.

⁸ С „комит“ тук е назоваан местният български управител
на Добруджа. Вж. Златарски, История, I, I, стр. 340. ⁹ Т. е. при маджарите, от които българите търсели
помощ. Срв. Златарски, История, I, I, стр. 340. ¹⁰ С „хуни“ тук са именувани българите. Срв. Moravcsik,
Byzantinoturcica, II, p. 234. ¹¹ Турци са наречени тук маджарите, Срв. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, 321.

πρόδοσαν αὐτοὺς οἱ Μακεδόνες. Καὶ τῇ ἐπονοῇ
ἡμέρᾳ, βουλομένον αὐτὸν ἐπαυροῦσαι, ἀνεγείνηται
πάλιν Ὀθων πρὸς τὸ πολεμῆσαι αὐτούς. Ἀνωτάς
δὲ Μακεδὸν νεώτερος, Λέον ὀνόματι, ἐκ γένους
τῶν Γομοσπῶν, ὃς μετὰ τὰυτὰ γέγονεν ἑταιρείαρχης
καὶ ἔτεροι ὀνομαστοὶ τῶν Μακεδόνων ἔτρεφαν αὐ-
τοὺς καὶ ἐξέλιπον. Καὶ ἑποστρέφοντες εἰσῆλθον εἰς
τὰ πλοῖα καὶ ἀπεσώθησαν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ
φιλοσηθέντες παρ' αὐτοῦ ἐπέστρεψον εἰς Μακε-
δονίαν, εἰς τὴν ἰδίαν χώραν. Ἦν δὲ τότε Βασιλειὸς
νεανίος ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐλθὼν ἐπὶ Λέοντος
καὶ Μιχαὴλ τῶν Ἀμορζιάων καὶ εἰσῆλθον ἐπὶ Θεο-
φίλου τοῦ βασιλέως, ὅς εἰναι τὰ ἔτη αὐτοῦ κε'.
(pp. 724₈—726₆)

след като това племе било обърнато в бягство, македонците започнали да ги преследват. И на другия ден, когато искали да си тръгнат, отново се появили хуните, за да воюват с тях. Тогава се вдигнал един млад македонец, на име Лъв, от рода Гомост, който след това станал хетериарх¹, а също и други видни македонци, които ги разбили и прогонили. След като се оттеглили, те се качили в корабите си и се спасили при императора. Наградени от него, те се върнали в собствената си страна Македония. Тогава Василий² бил младеж на двадесет и пет години, който бил пленен при Лъв³ и Михаил Аморийски⁴, а се върнал по време на император Теофил.

3. Bulgari Thraciam invadunt

V, 3, 11. Τῶν δὲ Βουλγάρων ἐπιδρομὴς πονή-
των ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ ληϊζομένων τὰ
τοιαῦτα θέματα, ἡ Θεοδώρα ταχέως ἐκίχησε, αἶ
καὶ ἐκ τῶν πόλεων ἐπιστάντες Βουλγάρους σι-
γράδην καὶ κατ' ὀλίγους κορυφαίνοντες, ἐκρίνεον τοί-
τους καὶ ἡχμαλώτιζον, ὥστε ἐπιστολῶν τοὺς Βουλ-
γάρους ἐν τῇ ἰδίᾳ γράμᾳ. (p. 728₁₈—18)

3. Българите нападат Тракия

V, 3, 11. Когато българите правели набе-
зи⁵ в Тракия и Македония и опустоша-
вали тези теми, Теодора⁶ оставила гарнизони,
които нападали българите от крепостите,
излизайки поотделно и на малки групи. Те
ги избивали и пленявали, така че българите
се върнали в страната си.

4. Bulgari christiani fiunt

V, 3, 16. Ἐκστρατεύσας δὲ Μιχαὴλ ἅμα Βάρδα
Καΐσῳ, κήρυον ποιεῖ κατὰ Μιχαὴλ ἀρχιεπίσκοπος Βουλ-
γαρίας διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης, μακρὰν τὸ τῶν
Βουλγάρων ἔθνος λιμῶν τίμασθαι. Οἱ δὲ Βούλγαροι
τοῦτο μαθόντες ὡς ἤγερ βιοντίης ἐπεκρίθησαν, καὶ
πρὸ τῶν ἀράων καὶ τῆς μάχης περὶ τῆς νίκης
ἀνέγνωσαν (καὶ χριστιανὸν γενέσθαι καὶ ἐποπύεσθαι
ἐπὶ βασιλεὺς καὶ Ῥωμαιοὺς ἡγήσαντο). Ὁ δὲ
βασιλεὺς τὸν μὲν ἀρχόντα αὐτῶν μετρίως καὶ δε-
ξιόμενος ἐπέθηκεν αὐτῷ τὸ αὐτοῦ ἱμάτιον τοὺς δὲ
μεγαλύνους αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει ἀγαγὼν ἐβέντισεν
αὐτούς, ἵνατε γενομένης εὐχαρίης βαθεύας. (pp.
732₁₅—733₆)

4. Покръстване на българите

V, 3, 16. Михаил⁷ тръгнал с кесар Варда⁸
на поход и се опълчил по суша и по море
срещу княза на българите Михаил⁹, понеже
се научил, че българският народ изнемогвал
от глад. Българите, като научили това, били
като от гръм поразени, те предварително се
отчаяли от победата, преди да влязат в
битки и сражения, поискали да станат хри-
стиани и да се подчинят на императора и
на ромеите¹⁰. Императорът, като кръстил
и възприел техния княз, му дал своето име.
А велможите му кръстил, като ги довел в
столицата. Оттогава настанал дълбок мир.

¹ Хетериархът бил началник на хетерията — гвардията на императора, която съставлявала част от столичните войски и през този период се рекрутирала главно от чужденци. Вж. *Bréhier*, *Les institutions*, pp. 127, 354.

² Между пленените от Крум византийци били и родителите на Василий I Македонец, който през 813 г. бил пленен. Указанието, че той бил на 25 години при връщането на пленниците в Тракия, дава основание да се датира това връщане през 837 г. Срв. *Златарски*, *История*, I, 1, стр. 277, 449. Общо за събитията вж. *Moravcsik*, *Sagen und Legenden über Kaiser Basileios I*, p. 110 sq. ³ Византийският император Лъв V. ⁴ Михаил II Аморийски.

⁵ Събитията се отнасят към началото на Борисовото управление. Срв. *Златарски*, *История*, I, 2, стр. 2. ⁶ Теодора — византийска императрица, майка на император Михаил III, която поради малолетното на сина си управлявала като регентка в продължение на 14 години. Срв. *Острогорски*, *История*, стр. 219. ⁷ Византийският император Михаил III (842—867).

⁸ Варда бил вуйчо на Михаил III. Михаил III с негова помощ в 856 г. отстранил от управлението майка си Теодора и иклия святиник Теоктист. В 862 г. Варда, който имал голямо влияние във византийския двор, получил и титлата кесар. Срв. *J. B. Bury*, *A History of the Eastern Roman Empire* (802—867). London 1912, p. 161.

⁹ Българският княз Борис (852—889), който при покръстването приел и името Михаил. ¹⁰ За събитията срв. *Златарски*, *История*, I, 2, стр. 21—32, ГИИИ, IV, стр. 334—335; *Анжелов*, *История на Византия*, I, стр. 305, и посочената там литература.

¹⁶ Гръцки извори за българската история, т. VI

5. De Petro Bulgaro

V, 4, 27. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐκείνης τοῦ ὅριον πάσχι ἀπύκως ὁ βασιλεὺς μετὰ πολλοῦ στρατοῦ κατέβηκεν ἐν τῷ θέματι τῶν Θρακησίων. (Ἀπαικείσαντων δὲ αὐτῶν εἰς Κίτιον) Βασιλεὺς ὁ παρακαταμένοντος βουλῇ ἐποιεῖτο ἀνελθεῖν τὸν Καίσαρα, ἐπὶ ἤρχε δὲ ἐν τῇ βουλῇ Μερμερόν καὶ Σιγρίππος καὶ Ἀσπλάτων ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ καὶ Πέτρος ὁ Βούλγαρος καὶ Ἰωάννης ὁ Χάλδης καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Τεξωλός. (p.740₁₃₋₂₀)

34. — — — Τὸν δὲ βασιλεὺς ἀπὸ (τοῦ) οἴνοῦ ἑαυτοῦ θανάτου παρακλινόμενος κοιμησέντον, ὁμοῦτος ἔλθων Βασιλεὺς μετὰ καὶ ἑτέρων τὰς θείας ἀνέφικεν καὶ ἐκείνους ἐξελθόντες Ἰγνατίου ἀπέκτισε Βασιλεὺς τὸν μὴ ἐξελθόντα. (Πέτρος δὲ ὁ Βούλγαρος διὰ τῆς τοῦ Βασιλείου μεσολαβήσεως διεκίνησεν πρὸς τὴν κλίνην τοῦ βασιλέως ἐκκαίετο παρὰ Ἰγνατίου ἀναπαύοντος αὐτοῦ) ἐξέπτος ἐγένετο ὁ βασιλεὺς. (p.749₉₋₁₀)

6. Symeon contra Romanos bellum gerit

V, 6, 11. Σιμεὼν δὲ πατριάρχων τῶν τῆδε μετασπέντος, χειροτονεῖται ἀπ' αὐτοῦ Ἀντόνιος ὁ λεγόμενος Κωλέας. Πιθεὶ δὲ καὶ ἀγγελία λαβὰ τοῦ στρατηγοῦ Μακεδονίας ὅς ὁ ὄρεον Βουλγαρίας Σιμεὼν βούλεται ἐκστρατεύειν κατὰ Ῥωμαίους. Ἡ δὲ αἰτία ἦν ὁμοῦς Σιμεὼν ἦν αὐτῇ Ζαΐντζος ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ εἶχε δοῦλον ἐνδοῦχον ὀνόματι Μονοπάν. Οἷτος ἐκλιώθη Σιμεὼν καὶ Κοσμῶν, Ἐλλιδασὶς ἡμολογούσης καὶ παρακαταμένουσας, οἷσιν πρὸς ἀσχετοῦς ἀποσώσαντες, μετὰ καὶ διατάξει τοῦ Μονοπάν διέστησεν τὴν ἐν τῇ πολὺ (χειρομένην) παρακαταμένον τῶν Βουλγαρίων ἐν Θεσσαλονίκῃ, κακῶς τοὺς Βουλγαρίους διακονῶντες ἐν τῷ χειρομένοντι. Οἱ δὲ Βούλγαροι τῷ Σιμεὼν ταῦτα ἀπήγγειλαν ὅς δὲ δὴλα πεποιθεῖται ταῦτα τῷ βασιλεὺς Ἀντῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ βασιλεὺς αὐτοῦ κοινόντες προσπαθόντες τῷ Μονοπάν πάντα ὡς λίρον ἤκουε.

5. За Петър българина

V, 4, 27. След отпразнуването на светото Втакресение императорът¹ се вдигнал с много войска и пристигнал в темата на тракезийците². Когато разположил лагера си при „Градините“³, паракимомен Василий⁴ замислил да убие кесаря⁵. В заговора участвали Мариан, Симватий, неговият племенник Асплеон, Петър българинът, Йоан халдеецът и Константин Токсара.

34. — — — Когато императорът поради [изпитото] вино бил заспал мъртво пиян, Василий дошъл внезапно с другите [заговорници] и отворил вратата⁶. Игнатий излязъл изплашен и се изпречил пред Василий, за да не може да влезе. Петър българинът се промъкнал към леглото на императора, но бил задържан от Игнатий, който се спуснал срещу него. Императорът се събудил.

6. Симеон отвара война на Византия

V, 6, 11. Когато патриарх Стефан⁷ изпуснал този свят, вместо него бил ръкоположен Антоний по прякор Кавлеа⁸. Дошъл известие от стратега на Македония, че предводителят на България Симеон⁹ възнамерявал да тръгне на поход срещу Романия¹⁰. Причината, която възбудила гнева на Симеон, била следната: василеопатор Зауца¹¹ имал роб евнух на име Мусик; той се сприятелил със Ставракий и Козма, гръцки сребролюбци и търговци, чиито погледи били насочени към незаконни печалби. Те с посредничеството и влиянието на Мусик преместили в Солун тържището на българите, което се намирало в столицата, като опцетявали българите в търговията. А българите съобщили това на Симеон. Той пък известил за това император Мъв. Но императорът, възирепястествуван от василеопатора, който имал слабост към Мусик, не обърнал сериозно внимание на цялата работа.

¹ През м. април 865 г. Михаил III, придружен от своя кучо, кесар Варда, който след сватбата на Теодора (856) бил изел в ръцете си управлението на империята, предприел поход срещу Крит. Срв. *Острогорски*, История, стр. 206.

² Тракезийската тема обхващала югоизточната част на Мала Азия; на север граничела с тема Опсикон. ³ „Градините“ се намирали покрай р. Мсандър в Мала Азия. ⁴ Става дума за бъдещия император Василий I Македонец, който по време на описаните събития сменя благоволенството на император Михаил III и бил назначен от него за началник на императорските спални (паракимомен). За тази титла срв. *Bréhier*, Les institutions, pp. 96–97.

⁵ Има се пред вид кесар Варда, убит от Василий на 21. IV. 866 г. След завършването си от похода Михаил III направил Василий свой съимператор.

⁶ Става дума за заговора, организиран от Василий срещу Михаил III през нощта на 23. IX. 867 г. ⁷ Цариградският патриарх Стефан I (856–893), син на Василий I.

⁸ Антоний II Кавлеа, цариградски патриарх (893–895). ⁹ Симеон, български цар (893–927). ¹⁰ Става дума за върната война на Симеон срещу Византия (894–896). За събитията срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 284–314; *А. П. Каледан*, Псалмифиска хроника, предисловие, перевод и комментарий: Две византийские хроники X века, Москва 1958, стр. 88–95.

¹¹ Ставан Зауца придобил голямо влияние пред императора Лъв VI (886–912) благодарение на връзките между императора и дъщеря му Зоя. През 893 г. Лъв VI се оженил за Зоя, а Зауца получил създателната специално за него титла *Василеопатор*. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 283. В иерархията на цариградския двор василеопаторът заемал исто място — след патриарха, кесаря, воблиския и куропалата. Срв. *Bréhier*, Les institutions, pp. 128, 136.

12. Μαρτὶς οὖν ὁ Βουλγάρος ἐκστρατεύει κατὰ Ῥωμαίων καὶ μαθὼν ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἀποστείλει τὸν Κρινὶτν στρατηλάτην κατὰ Βουλγάρων μετὰ ὅπλων καὶ ἀρχόντων πολλῶν τῆς πόλεως κατὰ Σιμεῶν. Καὶ συμβολῆς γενομένης ἐν Μακεδονίᾳ, τρέπονται οἱ Ῥωμαῖοι, ἀναγνόντες τοῦ τε Κρινίτου καὶ τοῦ Ἀρμένι τοῦ Κορσάκη καὶ τῶν λοιπῶν πύργων, ἐκ δὲ τῶν Χαζάρων, οἳ ἦσαν εἰς τὴν ἐπαύριον Λέοντος, κρατηθέντας καὶ τὰς ξίνας αὐτῶν κοπένας εἰς ἀσχένην Ῥωμαίων, ἐν τῇ πόλει παρὰ Σιμεῶν ἀποστέλλουσιν, οὓς ἰδὼν ὁ βασιλεὺς καὶ θηροβλήτης ἀπέστειλε Νικήτην τὸν ἐκλεγεόμενον Σκληρὸν μετὰ δρομῶν ἐν τῷ ποταμῷ Διστορίῃ διῶντα ὁρᾶν τοὺς Τούρκους καὶ πόλεμον κινήσει κατὰ Σιμεῶν. Ὁ δὲ ἀπελθὼν καὶ συνιόντων ταῖς κεφαλαῖς αὐτῶν Ἀρπάδην, καὶ Κορσάκην, καὶ οὐκ ἐκτεμένον πολεμῶσα, λαβὼν ὄρνυδας ἤλθε πρὸς τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ βασιλεὺς πάλιν διὰ τῆς θαλάσσης ἀπέστειλεν Ἐυστάθιον παρτίαν καὶ δρογγύριον τοῦ πλοῦμου, Νικηφόρον δὲ παρτίαν τὸν Φωκῶν καὶ δομέστικον μετὰ τῶν θηροβλήτων ἀπέστειλε διὰ γῆς καὶ εἰσῆλθε μετὰ Βουλγαρίαν¹, Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν εἰρήνην ἀποζητούμενος μετὰ τοῦτο ἀπέστειλε Κωνσταντίνωσιν κομισάσιον πρὸς Σιμεῶν τὰ περὶ εἰρήνης συμβολεύοντα. Σιμεῶν δὲ τὴν κατ' αὐτοῦ κίνησιν διὰ τῆς γῆς καὶ θαλάσσης μαθὼν ἐν φροντίδι κατεβλέπει τὴν κομισάσιον ὥς ἐπὶ δουρὶ ἐλθόντα. Πηδῶντες εἰς οἱ Τούρκοι, τοῦ Σιμεῶν ἐπὶ τὸ σπύτερον Φωκᾶ ἀσχολοιμένοι, ἡρμαλύτουν αὐτῶν τὴν Βουλγαρίαν. Ταῦτα μαθὼν Σιμεῶν κινεῖται κατὰ Τούρκων οἱ δὲ ἀντιπερδόντες συμβάλλουσι πόλεμον μετὰ Βουλγαρίαν, καὶ τρέπονται Σιμεῶν μολὲς διωσόμενος ἐν τῇ Λέοντι. Οἱ δὲ Τούρκοι ἡγήσαντο τὴν βασιλέα ἀποστέλλει καὶ ἀρχαῖα τὴν ἀρχιμάχουσαν τῶν Βουλγάρων, ὃ δὲ καὶ πεπονητὸν ὁ βασιλεὺς, τοὺς πόλεις ἀποστέλλας ἐκπορεύσιν αὐτοῖς.

^a Βουλγάρων ed.

12. Тогава българинът, разярен, тръгнал на поход срещу ромеите¹. Императорът, като се научил за това, изпратил против българите срещу Симеон стратилат Кринит² с оръжия и много първенци от столицата. Завързало се сражение в Македония, в което ромеите били разбити, като бил убит и Кринит, и арменецът Куртик, и всички останали. А част от хазарите, които били в хетерията³ на Лъв, били заловени и изпратени от Симеон в столицата с отрязани носове за позор на ромеите. Императорът, като ги видял, се разгневил и изпратил към река Дунав Никита, наречен Склир, за да даде подаръци на турките⁴ и да предизвика война срещу Симеон. Той заминал и се срещнал с техните предводители Арпад⁵ и Кузан⁶ и след като се уговорили да воюват, взел заложници и се върнал при императора⁷. Императорът отново изпратил по море патриция и друнгари на флотата⁸ Евстатиѝ, а по суша изпратил с войскови части доместика и патриция Никифор Фока⁹ и [така] стигнал до България. След това императорът, който обичал мира, изпратил при Симеон квестора¹⁰ Константинок, за да преговаря за мир. Симеон, като научил за похода срещу него по суша и по море, заключил квестора в тъмница като човек, дошъл за измама. Прочее, когато Симеон бил зает с войската на Фока, турките минали [Дунава] и опленили цяла България. Като научил това, Симеон потеглил на поход срещу турките. А те отново преминали [Дунава] и завързали сражение с българите¹¹. Симеон бил обрънат в бягство и едва се спасил в Дръстър. Турките поискали от императора да прати да откупят пленените българи, което императорът действително направил и изпратил хора от столицата да ги откупят.¹²

¹ Накърняването на интересите на българската търговия била главната причина за избухването на войната през 894–896 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 286–287; *G. J. Bratianu*, La commerce bulgare dans l'empire byzantin et le monopole de Léon VI à Thessalonique. Сборник в памет на проф. П. Пиков (– ИБНЛ, XVI–XVII, 1940), стр. 30–36.

² Византийски военачалник от арменски произход. Срв. *Златарски*, История, 2, стр. 288, бел. 4.

³ Императорската гвардия.

⁴ През 889 г. маджарите (тук обознача-

чени: с „турки“) под натиска на източните си съседи печенегите, напуснали обитаваната от тях област между Дойн и Днестър, поселили се на север от Доини Дунав и започнали да играят важна роля в тогашните международни отношения. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 87.

⁵ Първият владетел (умрял в 907 г.) на маджарите след заселването им на север от Доини Дунав. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 71.

⁶ Маджарски военачалник и пръв помощник на Арпад. Вж. *Moravcsik*, Ibidem, p. 170; *Златарски*, История, I, 2, стр. 291.

⁷ Никита Склир сполучил с помощта на подаръци и други обещания да привлече Арпад и Кузан като съюзници срещу Симеон. Уговорено било маджарските отреди да бъдат прекарани през Дунав с византийска флота и да нападат северозападна България. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 293.

⁸ Началник на флотата, срв. *Bréhier*, Les institutions, p. 136.

⁹ Доместикът патриций Никифор Фока бил дяло на император Никифор II Фока (963–969) и известен византийски военачалник, който се отличил в борбата срещу арабите. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 294.

¹⁰ Началник на отделните служби при императорския двор. Вж. *Bréhier*, op. cit., p. 120, 193.

¹¹ Не е известно точно нито мястото на битката между Симеон и маджарите, нито броят на сраженията между маджарските и българските войски. Според някои извори данни имало е повече от едно сражение между Симеон и маджарите. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 298 и бел. 1. Твърде вероятно е след първо-

си нападение маджарите да са се оттеглили на север от Дунава.

¹² Събитията се отнасят към 895 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 300–302.

13. 'Ο δὲ Συμεὼν δι' Εὐσταθίου ἀρουγγαρίου ἐδνήθη πρὸς (τῆς) εἰρήνης, πρὸς ἣν ἵκαίξεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἀπέστειλε Λέοντα τὸν χοιροσώτην πρὸς τὸ γενέσθαι εἰρήνην· ἐδέξατο δὲ Νοταφύρος ὑποστρέφειν μετὰ λαοῦ καὶ ὁ ἀρουγγάριος τῆς βίβλης Εὐστάθιος ὁμοίως. Λέοντα οὐδὲ λόγον ἤξιωσε Συμεὼν, ἀλλ' ἠσφαλίσατο εἰσαγγῇ ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ τὸν Τούρκον, ἐκείνου ὀχλῶμα βιοηθείας μὴ ἐχόντων παρὰ Ῥωμαίων, ἀλλ' ἀπρονοήτων ἰαθέντων, πάντας κατέσφαξεν αὐξήσας τὴν μεγαλαυχίαν αὐτοῦ. Καὶ ὑποστρέψας εἶρε Λέοντα ἐν τῇ Μοιναδάρῃ καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, „Οὐ πῶς εἰρήνην ἐὼν μὴ πᾶσαν ἀχμυλώσῃς λαβῶν“. Αὐχρίσατο οὖν ὁ βασιλεὺς ταύτην ἀποδοῦναι. Καὶ ἦλθε μετὰ Λέοντος Βούλγαρος οἰκίτης τοῦ Συμεὼν καὶ παρέλαρεν αὐτοῦς.

14. Νοταφύρου δὲ τοῦ Φοκά τελευτήσαντος, ἀπορῆς ἐχρῆται Συμεὼν τὴν εἰρήνην διαλύσας ἐκζητῶν γὰρ καὶ ἄλλους ἀχμυλώσους ἐξέχευται κατὰ Ῥωμαίων. Λέων γὰρ ὁ βασιλεὺς δομέστικον τῶν σχολῶν προβάλλεται Λέοντα τὸν Κατακαίων, ἐν τῇ Ῥάβδῳ τὴν οἰκίαν ἔχοντα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὑποστέλλει Θεοδόσιον περὶαιον καὶ πρωτοβεστιάριον, καὶ περὶ αὐτῶν ὅλα τὰ θέματα καὶ τὰ τάγματα. Καὶ γενόμενης συμβουλῆς μετὰ Συμεὼν εἰς τὸ Βονίγρο-γίφουρον^α, ἐγένετο τροπή δημοσία, καὶ πάντες ἀπώλοντο καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος Θεοδόσιος δι' οὗ ὁ βασιλεὺς οὐ μετρίως ἠντιόθη. (pp. 771₆—774₁₆)

7. De Basiliza Slavo

V, 8, 2. Οὗτος Ἀλέξανδρος διὰ τὰς ἐπαιτίας, ἃς ὁ ἀδελφεὸς αὐτοῦ Λέων ἐν ἑαυτῷ εἶχε κατ' αὐτοῦ, ἀπὸ τῶς κληρονομίας καὶ τῶς ἔξω παλαίου ἐξόλαζεν. μὴδὲν βασιλεὺς ἔργον διαπραγμάμενος ἀλλὰ διάγων ἐν τρυφαίς καὶ ἀσελγείαις καὶ μέθαις καὶ περὶ ταῦτα ἀπὸ διακείμενος, ὅθεν ἄρξας αὐτὸς οὐδὲ γενναῖον εἰργάσατο, ἀλλὰ παρενθὲν Ἰάνην πατὴρ τὸ ἐπὶ κληρὸν Λαζάρην βαίνορα πεποιθάν, ὃς καὶ κατὰς τὸ ζῆν ἀπέβηξε μετὰ θάνατον Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ Ἐρδόμῳ οφιστίζον ὡσαύτως καὶ Γαβριηλὸν τὸν

α) Βουλγαρόφουρον auctores.

¹ Друнгарият на виглата бил началник на тази част от императорската стража, която пазела двореца отвън. Срв. *Bréhier*, Les institutions, p. 232. ² Не се знае с положителност местонахождение-то на тази крепост. Един автор я отъждествява с Дръстър (дн. Силистра), други с Мадарската крепост, а трети с крепостта „Градището“ при с. Кадъкой, източно от Тутракан. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 326—327, и I, 2, стр. 300 и посочената там литература. ³ Събитията се отнасят към 896 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 317. ⁴ Квартал в югозападната част на Цариград на брега на Мраморно море, близо до Псаматийската врата. Срв. *Janin*, Constantinople byzantine, pp. 33—34, 46, 90, 385. ⁵ У други автори — Булгарофитон, византийска крепост и епископство в Тракия, (старата Burtadizus, дн. Баба Ески. Срв. *K. Jireček*, Die Heerstrasse von Belgrad nach Konstantinopel und die Balkanpässe, Prag 1877, p. 100; *Златарски*, История, I, 2, стр. 318; *В. Топкова-Золмова*, Крепости и укрепления градове през първото българско царство, Военноисторически сборник, XXV (1956), № 3, стр. 48; *Moravcsik*, op. cit., II, p. 106. ⁶ Император Александър, брат и наследник на Лъв VI. ⁷ Александър умрял на 6 юни 913.

13. Симеон поискал мир чрез друнгария Евстатий. Императорът се съгласил и изпратил Лъв Хирсфакт, за да бъде сключен мирът. Никифор приел да се върне с войската си, а също така и друнгарият на виглата¹ Евстатий. Симеон не удостоил Лъв дори с една дума, а го заключил в тъмница. Когато тръгнал на поход срещу турките, той избил всички, понеже те не получили никаква подкрепа и защита от страна на ромеите, но били оставени на произвола; това увеличило неговата надменност. Когато се върнал, намерил Лъв в Мундрага² и му казал: „Не ще сключа мир, докато не получи всички пленници.“ Тогава императорът наредил да му се върнат. С Лъв дошъл един българин, близък човек на Симеон, и взел пленниците.

14. Когато Никифор Фока умрял, Симеон започнал да търси повод да наруши мира³. Като предявил искане и за други пленници, той тръгнал на поход срещу ромеите. Императорът Лъв назначил за доместик Лъв Катакалон, който живеел в Равдос⁴; с него изпратил патриций и протовестиарий Теодосий. Те прекарвали (в Тракия) всички войскови теми и тагми. Завързали сражение със Симеон при Булгарогефурон⁵, но били поголовно обвърнати в гръб и всички загинали, също и протовестиарий Теодосий, заради когото императорът много жалел.

7. За Василица славянина

V, 8, 2. Този Александър⁶ поради подозренията, които брат му Лъв, докато бия жив, имал срещу него, винаги прекарвал времето си на лов и вън от палата и не вършел нищо, което подобава на един цар, но живеел в разкош, разпуснатост и пиянство и все с това се занимавал. По тази причина, когато той започнал да управлява, не извършил нищо достойно, но веднага назначил за ректор отец Яни, по прозвище Лазар, който след смъртта на Александър⁷ по жалък начин завършил живота си, играйки на топка в Евдомон. Също така обо-

καὶ Βασιλέην (ἀπὸ Σκλαβῶν ἔθρους) σφοδρῶς κατελιούτῃσιν ἐκ τῶν τοῦ παλαιῶν χρημάτων ὥς φασὶ δέ, τὸν αὐτὸν Βασιλέην καὶ βασιλέα ἡβούλετο ποιῆσαι, (ὡς ἄντις αὐτὸς ὦν) καὶ Κωνσταντίνου υἱὸν Λέοντος εὐνοῦχίου (р. 796_{к-18})

8. Symeon rupta pace contra Romanos arma movet

V, 8, 6. Ἀπεστείλε δὲ Συμεὼν ὁ ἄρχων βουλγαρίας μὲν τῶν Ἀλεξάνδρου τὰ πρὸς εἰρήνην, τοῦ φιλοφρονεῖσθαι αὐτὸν καὶ τιμᾶσθαι καθάπερ ἐπὶ τοῦ Λέοντος. Ὁ δὲ ἀνοίξας καὶ ἀφροσύνην φανερῶς, τοὺς ἀρτοφίλους αὐτοῦ ἐξέπεμπεν, ἀπειλὰς τὸν Συμεὼν κατασκήψας. Ἀνθίστης οὖν ἔκτοτε τῆς εἰρήνης, Συμεὼν παρεσκευάζετο πᾶντα κατὰ τὸν χρησιμῶν ὅπλα. (р. 798₅₋₉)

9. Symeon foedera pacis Romanis offert

V, 9, 7. Αἰγούσιον δὲ μὲν Συμεὼν ὁ Βουλγαρίας (ἄρχων ἐκπαλαιότατος κατὰ Ῥωμαίων) οὖν ὄχλῳ (πολλῷ καὶ) βαρεῖ κατέλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ (δὴ περικυβήτους αὐτὴν) χάρακα περιέβαλεν ἀπὸ (τε) Βλαχερνῶν μέχρι τῆς λεγομένης χρυσοῦς πύργου, ἑλπίσι μετέωρος ὢν (ἀπορητὶ ταύτην πᾶσις ἐλεῖν). Ἐπεὶ δὲ τὴν τε τῶν ταχυῶν κατέμωθεν ἐχυρότητα, τὴν τε ἐκ τοῦ πλήθους καὶ τῶν περικύβητων ἀσφάλεια, τῶν ἐλπίδων οὐκ αἰεὶς ἐν τῷ (λεγομένῳ) Ἐκ δὲ μὲν ἐπέστειλεν, εὐφροσύνης οὐκ ἀπορῶν αἰτησίαν. Τῶν δὲ ἐπαυρότων τὴν εἰρήνην ἀσμενέστατα ἀποδεξαμένον, ἀποστέλλει Συμεὼν θεόδοισον μέγιστον αὐτοῦ συλλαλήσαντα τὰ τῆς εἰρήνης ἀναλυόμενον δὲ ὅτι πατριάρχης Νικόλαος καὶ Στέφανος καὶ Ἰωάννης οἱ μέγιστοι τῶν βασιλέων ἦλθον μέχρι τῶν Βλαχερνῶν καὶ εὐήγαγον τοὺς δύο υἱοὺς Συμεὼν καὶ συνεστιάθησαν τῷ βασιλεῖ ἐν τῇς καίσις. Νικόλαος δὲ ὁ πατριάρχης ἐξῆλθε πρὸς Συμεὼν, ὃς τὴν κεφαλὴν ἐπέκλινε Συμεὼν εὐχὴν οὖν ὁ πατριάρχης ποίους, ἀπὸ στέμματος, ὡς φασὶ, τὸ ἴδιον ἐκφραστῶς τῇ αὐτοῦ ἐπέδρασε κεφαλῇ. Ἀόρως οὖν ἀμέτρος τε καὶ με-

гатил много с дворцови средства Гавриелопул и Василида¹ (от славянско потекло). Казват дори, че искал да направи същия този Василида император (понеже сам бил бездетен), а Константин, син на Лъв, да направи евнух.

8. Симеон нарушава мира и започва война с Византия

V, 8, 6. Предводителят на България Симеон изпратил да припомнят на Александър условията на мирния договор, а и да го подкавят да го уважава и почита, както при Лъв. Но Александър, обладан от глупост и безумие, отпратил грубо посланиците, като обснал Симеон със заплахи. Оттогава мирът бил нарушен² и Симеон се приготвил да вдигне оръжие срещу християните.

9. Симеон предлага договор за мир на византийците

V, 9, 7. През месец август предводителят на България Симеон, като тръгнал на поход срещу ромеите с голяма и силна войска, стигнал до Константинопол³. След като го обсадил, той прекарал ров от Влахерните⁴ чак до т. нар. Златни врата, увлечен от надеждата, че непременно ще го превземе без големи усилия. Но когато видял здравината на стените и сигурната му защита благодарение на многобройната войска и каменнохвъргачките, разочарован се върнал в т. нар. Евдомон и направил предложение за мир. Тъй като настояниците на драго сърце приели мира, Симеон изпратил своя магистър Теодор⁵ да уговори мирните условия. Тогава патриарх Николай⁶ и магистрите Стефан и Йоан, като взели императора, отишли до Влахерните и въвели и двамата синове на Симеон⁷. Те били приети от императора на угощение в двореца. Патриарх Николай отишъл при Симеон, който склонил главата си пред него. Тогава патриархът, като произнесъл молитва, сложил, както казват, на главата му вместо венец

¹ Гавриелопул и Василида били регенти на малолетния Константин VII Багренородни (913—959), син на Лъв VI от четвъртия му брак със Зоя Карбонопсина (Черноока). Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 358 и бел. 2. ² Става дума за договорите от 896 и 904 г. *Златарски*, История, I, 2, стр. 358—364, датира изпращането на споменатото посолство през пролетта на 913 г., а началото на войната — през лятото на същата година. Същата датировка приема и *Острогорски*, История, стр. 253; *А. П. Каздан*, К вопросу о начале второй болгаро-византийской войны при Симеоне, Славянский архив, Москва, 1959, стр. 23—28, поддържа, че тази война е започнала още в края на 912 г. ³ Този поход на Симеон се отнася към 913 г. За събитията срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 364—375, 812—822. ⁴ Квартал в северозападната част на града и врата на градските стени. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, pp. 124—128, 303—304. ⁵ Магистър Теодор тук навярно е тъждествен със Симеоновия кавхан Теодор. Срв. за него *Златарски*, История, I, 2, стр. 314, бел. 3. ⁶ Цариградският патриарх Николай Мистик (901—907 и 911—925). Той възглавявяла регентството, което управлявало поради неплънелетия на император Константин VII Багренородни. ⁷ Предполага се, че те били Михаил, син от първия брак, и Петър, син от втория брак на Симеон. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 367, бел. 3.

γίσιος φιλίᾳ συνηθέντες ὃ τε Συμεὼν καὶ οἱ κοῖ-
τοι τὰ ἐς τὴν ἰδίαν χώραν ἐπέστειραν (ἀνέ-
γνωσι ἐπὶ τῇ εὐχαρίᾳ εὐχάρῃ διαλυθέντες).
(pp. 802₃₆—803₁₈)

10. Patzinatz Bulgariam invadunt

V, 9, 10. Τοῦ δὲ Βουλγάρου Συμεὼν τὴν Θρά-
κην (παλιν) ἐμύσημεν (ἐν ὑποτάξει οὖσης τῆς
Αἰγυπτίας καὶ τῶν ἐν τέλει ὑπὸς αὐτὸν τῆς ἀλα-
ζονείας παύσασθαι), ἤγειρετο Ἰωάννης ὁ Βουλγὰς
γενέσθαι πατριῆος, ἐποσχόμενος ἀφαιρεῖν καὶ αὐτὸν
Παζινάκων. (Τῆς αὐτίστος δὲ τυχούσης δόξας τε
λαρόν (τὴς τῶν Παζινάκων χώρας) ἀπὸ καὶ (δὴ)
ὁμόρους ἐκείθιν λαρόν ἤρωςεν ἐν τῇ πόλει, οὐκ
θεμένον τῶν Παζινάκων διασπείρειν καὶ τὸν Συ-
μεὼν καταπολεμῆσαι. (pp. 804₃₆—805₈)

11. Symeon Adrianopolim capit

V, 9, 12. Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνί, Ἰνδοσιῶνος γ',
Πατριάρχου ὁ Ἀρμένιος τὴν Ἀδριανούπολιν τῇ
Συμεὼν παραδόνκε Μετ' οὗ πολλὴ δὲ ἀπειθείᾳ
Βασιλεὺς πατριῆος (καὶ κανίκλειος καὶ Νιζίτης
πρωτοεπατάμωσ πορὰ Ζωῆς μετὰ δόξων πολλῶν
καὶ ἀνταπολέμασεν αὐτῇ (παλιν). (p. 805₁₄₋₁₉)

12. Exercitus Romanus ad Acheloum flumen clades accipit

V, 9, 15. Βλέποντα δὲ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ζωὴ τὴν
ἐλαφρὴν Συμεὼν καὶ τὴν κατὰ τῶν χριστιανῶν
αὐτοῦ ἐπίθεσιν, βαλὼν μετὰ τῶν ἐν τέλει βολεῖται-
ται, ἀλλὰ τὸν καὶ ἐξήρην μετὰ τῶν Ἀρχιεπισκόπων
διαπραξάσθαι, διαπραξάσκει δὲ πάντα τὸν τῆς ἀρχιε-
πῆς σκῆτον πρὸς τὸ πολεμῆσαι καὶ ἀφαιρῆσαι τοῖς
Συμεὼν. Ἀπεσπάρησαν οὖν ἐν Σιχίᾳ ἐπὶ τοῖς
ποταμοῖς ἀλλήλους Ἰωάννης πατριῆος ὁ Ραδοῦς
καὶ Μιχαὴλ ὁ Τοξοῦς οὗ γεγονότος τὴν συνθήκην

собственных си египтиарий¹. Надарени с без-
брой и богати дарове, Симеон и синовете му
се върнали в своята страна, като се разде-
лили, без да се споразумеят относно мира².

10. Печенегите нападат България

V, 9, 10. Когато българинът Симеон от-
ново опустошавал Тракия³, императрицата
и савоиниците⁴ обмисляли как да прекратят
неговата дързост. Тогана Йоан Богас⁵ по-
искал да бъде направен патриций, като обе-
щавал да доведе печенегите срещу него. Желанието му било задоволено и той отишъл
с подаръци в страната на печенегите. Взи-
майки оттам валожици, той ги довел в сто-
лицата, като печенегите обещали да минат
границата и сразят Симеон.

11. Симеон превзема Одрин

V, 9, 12. През месец септември, трети
индикт, арменецът Пашкратука предал Адрия-
нопол на Симеон⁶. Не дълго време след
това Зоя⁷ изпратила с много дарове па-
триций и канклий⁸ Насилий, а също и про-
стоснатарий Пикита от Елада, които отново
си възвърнали града⁹.

12. Поражение на византийската войска при Ахелой

V, 9, 15. Императрица Зоя, като виждала
дързостта на Симеон и натиска му срещу
християните, взела решение заедно със са-
новиниците да сключат мир и приятелство
с агаряните и да прехвърлят цялата източна
войска, за да победят и унищожат Симеон.
Патриций Йоан Радин и Михаил Токсара
били изпратени в Сирия, за да сключат мир¹⁰.

¹ Египтиарийт бил вид наметка или покривало за главата и раменете. Вж. Du Cange, s. v. Обикновено се отъждествява с т. нар. панаконилка, носена от асиси и азизи духовници. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 368, бел. 1; I. Dujčev: REB, VII (1950), p. 222.

² Преговорите за мир били особено затруднени поради искането на Симеон да бъде признат за *basileus*, т. е. за равен по достойнство на византийския император. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 370. Вън връзка с тълкуването на това персико сведение вж. също Fr. Dölger, *Bulgarisches Zertum und Byzantinisches Kaisertum*, ИБАН, IX (1935) (= Actes du IV-e Congrès international des études byzantines), p. 57—61; Г. Осиповски, Автократор и Самодержец, Глас САИ 164 (1935), стр. 95 сл.; същият, *Die Bysantinische Staatenhierarchie*, *Seminarium Kondakovianum* VIII, (1936), p. 45; същият, История, p. 239; Нв. Снегаров, Коронясан ли е бил княз Симеон в Цариград през 913 г., ГСУ бф, XXIV, 4 (1945—47), стр. 3 сл., приема, че Симеон през 913 г. не е бил коронясан нито за кесар, нито за вазалев.

³ Този поход на Симеон в Тракия бил предприет през 914 г. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 378 сл.

⁴ Императрица Зоя, майката на малолетния Константин VII, и нейните сърегенти.

⁵ Йоан Богас бил византийски стратег в Херсон. Той следил опитите, които правил Симеон да привлече печенегите като свои съюзници против Византия, и съобщавал за това в Цариград. Срв. Златарски, пак там, стр. 382—383.

⁶ Одрин бил превзет от Симеон през м. септември 914 г. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 378.

⁷ Майка на Константин VII и регентка до 920 г.

⁸ Канклийт (о *ἐκ καπικλίου*, *capiculus*) бил един от най-важните служители в императорската канцелария. Срв. Bréhier, *Les institutions*, p. 168.

⁹ От това сведение може да се предположи, че Одрин бил върнат на Византия наскоро след превземането. Обаче точната дата на събитията не е известна. Срв. Златарски, История, I, стр. 379.

¹⁰ Мирът с арабите и Багдад бил сключен през месец юни 917 г. Вж. Fr. Dölger, *Regesten*, I, p. 63, № 578.

τῆς βόας διασπορῇ παρσάμενοι ἐν τοῖς τάγμασιν, ταῦτά τε ἀναλαμβάνουσι οὖν τοὺς βάρβαροι, πρὸς τὰ θησαυρὰ μέγα διασπέρουσιν, Λέοντος μαγίστου τοῦ Φωκᾶ δομestикoυ τερχάνοντες. Ἐξευαγγόντων δὲ τὰ ἐρβάρια ἐβλα καὶ ζικεπινῶν Κοσταντίνον προποπατᾶ τοῦ παλατιοῦ, τοῦ Κεφαλά ἱερομένου, καὶ Κοσταντίνον τοῦ Μαλελίου ἐν τῇ Θράκῃ, ἅπαντες προσκαίσαντες καὶ ἐκπονοόμενοι συνεκιοθήσκειν ἀλλήλους παρσπατῇ (κατὰ Βουλγάρων) ἐξέσπασαν ἦρχον δὲ τοῦ μὲν τάγματος τοῦ Ἐξευαγγόντων Ἰωάννης ὁ Γράφων, τοῦ δὲ Ἰωάννου ὁ τοῦ Μισσηλλοῦ υἱός. Ῥωμαῖος δὲ ὁ Ἀργυρός ἱστογράφος καὶ Λέων ὁ ἀδελφεὸς αὐτοῦ καὶ Βάρδας ὁ Φωκᾶς, οἱ σὺν καὶ ὁ Μελίος μετὰ τῶν Ἀρμενίων (καὶ οἱ ἄλλοι πάντες στρατηγοὶ τῶν θεμάτων) οὐκ ἔδωκαν πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ Κοσταντίνος (πατρίκιος) ὁ Αἰψ Λέοντι δομestикoυ, ἀμφιβόλος οὐκ αὐτῷ ἐν ταῖς τοῖς ἀνέμοις.

16. Μὲν δὲ Λέοντος κ', ἰνδικτιώνος κ' ὁ πόλεμος μεταξὺ Βουλγάρων τε καὶ Ῥωμαίων πρὸς τῷ Ἀχελῷ συνεκράσθη ποταμῷ καὶ οἷα τὰ τοῦ θεοῦ κηρύματα (ὡς ἀνεξέρχοντα καὶ ἀνεξέρχοντα, τρέποντα οἱ Ῥωμαῖοι παντοχρεῖ, καὶ) γέγονε φεγγὴς ποταμὸς καὶ φεγγαῖος ὁλοκλή, τῶν μὲν ὑπὸ ἄλλήλων ἀμειλιτομένων, τῶν δὲ ἐπὶ τῶν πολεμίων ἀναισθημένων, αἱματὸς τε χεῖς οἷα ἐξ αἵματος οὐκ ἐγένετο. Λέων ὁ δομestикoυς ἐν Μεσημῶρι διεσπῆκε φεγγᾶν ἱστογράφος δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐν τῇ τοῦ ποταμοῦ συμβολῇ καὶ Κοσταντίνος ὁ Αἰψ καὶ Ἰωάννης ὁ Γράφων καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχόντων βασιλεῖς.

17. Ἀποστάλη δὲ (τότε καὶ) Ῥωμαῖος πατρίκιος καὶ διοργάνος οὐκ τῶν πλοῦτων μετὰ πλοῦτος τοῦ στόλου ἐν τῷ λαοφύλῳ ποταμῷ βοηθήσαν Λέοντι τῷ Φωκᾷ, ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Βωγᾶς καταστρεφὴν Πουλζάνους, ὡς προσέοικεν, κληρονομήσας τοῦ διοργάνου Ῥωμαῖοῦ διαπερῶσαι (ταῖς τοῖς κατὰ Βουλγάρων) ὥστε συμμάχησαι Λέοντι Φωκᾷ. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ Ἰωάννου τοῦ Βογᾶ εἰς θείας καὶ λογομαχίας ἐλθόντων, ὁρῶντες αὐτοὺς οἱ Πουλζάνοι (πρὸς ἀλλήλους διαμειχόμενοι καὶ) σιωπῶντες ἐπαχρότησαν εἰς τὰ ἴδια. (pp. 806^b–808^a)

След като това било направено и след като извършили обичайното раздаване на военните заплати на тагмите, те ги взели заедно с темите и ги прехвърлили в тракийските предели. Тогава магистър бил Лъв¹, син на доместика Фока. Когато дворцовият първосвещеник Константин, наречен Кефала, и Константин, син на Малелиа, изнесли свещения и животворящ кръст в Тракия, всички паднали ничком, заклели се да умрат заедно и потеглили с цялата войска срещу българите. Йоан Гарпсон предвождал отряда на екскувитите, а синът на Марул — този на хиканатите². Роман Аргир, брат му Лъв и Варда Фока предвождали войската; заедно с тях бил и Мелия с арменците и всички други военачалници на темите. Заедно с доместика Лъв освен другите бил също и патриций Константин Липс като негов съветник по всички въпроси.

16. На двадесети август, пети индикт, се завързало сражение между българите и ромеите при река Ахелой³. И — такава била неведомата и непостижима божия присъда — ромеите поголовно обърнали гръб и настъпило повсеместно бягство и страшно ридание; едни били смазвани от своите, други били избивани от неприятелите и настанало кръвопролитие, каквото от века не е бивало. Доместикът Лъв се спасил с бягство в Месемврия. В разгара на сражението били убити освен другите Константин Липс, Йоан Гарпсон и доста други военачалници.

17. По това време⁴ бил изпратен с всички кораби по река Дунав патриций и друнгарий на флотата Роман⁵, за да помогне на Лъв Фока. Изпратен бил също и Йоан Богас да доведе печенегите, както беше споменато по-горе. Друнгарий Роман получил заповед да прекара печенегите [през Дунав] срещу българите, за да подкрепят Лъв Фока, но в същото време Роман и Йоан Богас влезли в спорове и препирни, а печенегите, като ги виждали да спорят помежду си и да се карат, върнали се в своята страна.

¹ Лъв Фока, син на споменатия по-горе Никифор Фока и брат на Варда Фока, бил определен за главнокомандуващ. *Μαγίστος* тук навярно отговаря на *magister militum*. Срв. *Оскарогорски*, *История*, стр. 255. За *magister militum* срв. *Bréhier*, *Les institutions*, pp. 101–102, 358–359.

² Хиканатите били отделни части от дворцовите войски. Срв. *Bréhier*, *Les institutions*, pp. 353–354; *R. Guillard*: *Revue des études byzantines*, VIII (1951), p. 5.

³ За събитията срв. *Златарски*, *История*, I, 2, стр. 385–387. Предполага се, че р. Ахелой е една и съща с днешната Чимовска река, при с. Чимове, до Ахнало (дн. Поморие).

⁴ Описаните тук събития са станали по-късно съвременно с Ахелойската битка. Срв. *Златарски*, *История*, I, 2, стр. 386–387.

⁵ Византият император Роман I Ласкарис (920–944). За него вж. *St. Runciman*, *The Emperor Romanus Lascapennus and his reign*, Cambridge 1929, p. 56 sq.

13. *Domesticus scholarum Nicolaus, Ducae filius, ab exercitu Bulgarorum profligatus occisusque est*

V, 9, 19. Τῶν δὲ Βουλγάρων ὑπερώδε τῇ νύκτι κατασπυρθέντων καὶ ἐκστρατευσαμένων μέχρι τῆς πόλεως, ἐξῆλθε Λέων ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ Ἰωάννης ταυριμάχης καὶ Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ Λουκά (εἰς χάριν Θεοφάνου οὗτου λεγόμενον) κατασφύτας θύει πλείστη λαῶν (κατὰ Βουλγάρων) [τῇ δὲ νυκτὶ ἀδοκίμοις ἐκπεσόντων υἱοῖς τῶν Βουλγάρων] καὶ τοῦ δομεστίου φηγόντος, φοβέσθαι Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ Λουκά καὶ πολλοὶ ἔντροι μετ' αὐτοῦ. (p. 808₁₅₋₂₂)

14. *Rendacius ad Bulgaros transfugere cernit. Bulgari ad Catasyrtas excursiones faciunt*

V, 10, 5. Ἐγένετο (δέ) πρὸς Ῥεντάκιον ἐν Ἐλλάδι, συγγενὴς ὢν Νικήτα πατριτίου, ἀπαιδευτὸς τε καὶ πατριάρχης, ὃς τὸν ἐνταῦ πατέρα καταδιώκων φονεῖν οὐκ ἐπαίρητο, ἐπειδήπερ ἐκείνος ἠεὶ ὄντων αὐτοῦ τὴν ἐπίθεσιν, ἐν πλοῖῳ εἰσελθὼν, ἐξέλει καὶ παρὰ τῶν Κρητῶν πασχεῖσθαι, οἷτος ὁ Ῥεντάκιος, ἄδικον εἶδόν πάντα τὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐκρίσσει καὶ ἐν τῇ πόλει ἀνελθὼν [τῇ νυχτὶ] τῷ θεοῦ ἐκκλησίᾳ προσέειπεν. Ῥωμαῖος δὲ ὁ βασιλεὺς τὰς αὐτοῦ διατάξεις καὶ λεπτομέρειας καταμαθὼν τούτων τῆς ἐκκλησίας ἐξαργυρεῖν ἐβουλεύσατο καὶ παιδεύσει. Ὁ δὲ ψευδεὶς ἐπιτοικὸς πρὸς Βουλγάρους πλουσίως, πρὸς αὐτοῖς αὐτομολήσας ἐβουλεύσατο. Κρατήθηκε δὲ καὶ ἐλεγχθεὶς τοῖς ἀρβανέμοις ἀποστερεῖται.

6. Τῶν δὲ Βουλγάρων πάλιν ἐξελευσάντων μέχρι Κατασφύτων, μετὰ τὴν τῷ δομεστίῳ Ἀδραλέστον τελευτήν, προεβλήθη Πόθος, ὁ τοῦ Ἀργυροῦ, δομestikos τῶν σχολῶν καὶ μέχρι Θερμοπόλεως μετὰ τῶν ταγματῶν ἐξελθὼν, ἀπέστειλε Μιχαὴλ τὸν τοῦ Μωρολέοντος υἱὸν (ταπεινωτήν ἄντα) τοὺς Βουλγάρους κατασκοπεύοντα. ὁ δὲ ἀπαρόπτης τῷ λόγῳ αὐτῶν ἐμπεσὼν, πολλοὺς μὲν τῶν Βουλγάρων ἀνείλεν, πληρεῖς δὲ καὶ αὐτὸς εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει ἐτελεύτησε. (p. 818₁₋₂₀)

13. *Поражението и смъртта на доместика на схолите Николай, син на Дука*

V, 9, 19. По това време българите, възгордени от победата, достигнали с войските си чак до столицата. Тогава доместикът на схолите Лъв, началникът на хетерията Йоан и Николай, синът на Дука, излезли срещу българите и стигнали до Катасирти¹ (така се нарича това селище в Тракия) с огромна войска. През нощта българите ги нападнали неочаквано и доместикът избягал², а Николай, синът на Дука, бил убит и заедно с него много други.

14. *Рендакий решава да бяга в България. Българите нападат Катасирти*

V, 10, 5. Имало в Елада някой си Рендакий, сродник на патриций Никита³, негодник и отцеубиец, който търсел да убие собствения си баща. Баща му, за да избяга от неговото нападение, качил се на един кораб, отплувал и останал при критяните. Тогава Рендакий използвал сгодния случай и ограбил целия имот на баща си; после дошъл в столицата и прибягнал до защитата на Великата божия църква⁴. Императорът Роман, който се научил за неговите безчинства и грабежи, решил да го изведе от църквата и да го накаже. Рендакий съчинил фалшиво писмо до българите и намислил да избяга при тях, обаче бил хванат, изобличен и лишен от зрение.

6. Когато българите отново настъпили⁵ чак до Катасирти след смъртта на доместик Адралест, Пот, синът на Аргир⁶, бил назначен за доместик на схолите и като излязъл с тагмите от Термopol⁷, изпратил Михаил, сина на Моролейон, който бил (негов) заместник, да разузнае за българите. Той обаче попаднал ненадейно на техен отред и убил много от българите, но и самият той бил ранен и като влязъл в столицата, починал.

¹ Село в Източна Тракия, близо до Цариград.

² Предполага се, че това сражение е станало скоро след Ахелойската битка, обаче то не е точно датирано. *Златарски*, История, I, 2, стр. 419, го отнася без достатъчно основание към 921 г.

³ Патриций Никита Рендакий бил вероятно от славянски произход, както подсказва името му (от слав. рад — ред). Срв. *M. Vasmer*, Die Slaven in Griechenland, p. 187, № 93. Той бил баща на императрица София, жена на Романовия син и съимператор Христофор. През 928 г. бил обвинен в съзаклятие против Роман I Лакапин и във връзки с българите. Срв. *Runciman*, op. cit., p. 60 sq.

⁴ Църквата св. София.

⁵ Този поход не е датиран съвсем точно. *Златарски*, История, I, 2, стр. 419—420, го отнася към началото на пролетта на 921 г.

⁶ Пот Аргир, брат на Лъв Аргир, бил син на магистър и друнгариус Евстатию Аргир.

⁷ Става дума за дн. Бургаски бани. Срв. *K. Jireček*, Die Heerstrasse pp. 148—149.

15. Bulgari palatia Pegarum succendunt

15. Българите опожаряват дворците при Изворите

V, 10, 9. Ἐκστρατεύει δὲ πάλιν Συμεὼν κατὰ Ῥωμαίων καὶ πλῆθος Βουλγάρων ἀποστείλας ἄμα Κανκάνῳ καὶ Μινικῷ καὶ ἑτέροις, ἐπέλευσε κατὰ τῆς πόλεως οὗ τάχιστα ἐξελκύντων. Διελθόντες οὖν οὗτοι διὰ τῶν ὁδῶν, ἤλθον μέχρι τῶν Μαγγλαῶν. Τὴν αὐτῶν δὲ ἔφοδον μαθὼν ὁ βασιλεὺς Ῥωμαῖος (λογισάμενος μὴ τὰ τῶν Πηγῶν παλάτια καὶ τὸ Στενὸν κατελθόντες ἐπιρρίψουσιν), βαλτικὰ ἀποστείλει ἄμα Λέοντι καὶ Πότῃ τοῖς Ἀργυροῖς λεγομένοις, ἔχοντας καὶ ταῦτων πλῆθος ἱκανὸν ἕκ τε τῶν βασιλικῶν καὶ τῆς ἐταρίας καὶ τῶν ταγματικῶν, οἷς συνῆν καὶ Ἀλέξιος ὁ πατριάρχης καὶ δραγγάρως τῶν πλοῦμων ὁ Μουσελὲς μετὰ τοῦ ἑαυτοῦ — ἦν δὲ ὁ τῶν ῥητορικῶν ἐρδωμῶς. Διατάξαντες οὖν οὗτοι τὸν λαὸν ἐν τοῖς πεδινοῖς καὶ χαμαιωτέροις τόποις τῶν Πηγῶν, τὸν Βουλγάρων ἀνωθεν ἀνακατέντων ἐνὶ πύλιν καὶ βῆ χειρομαμένων ἀσπίδι καὶ σφιδερῶ καὶ σφοδρῶταως ἐπελασόντων κατ' αὐτοὺς, περὶνθὴ φεύγει μὲν Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς, σφάττεται [δὲ] ἐντὶς τοῦτον ἀρσιζώμενος Φωτεινὸς ὁ τοῦ Πλατυπόδη (νῖδος καὶ πολλοὶ ἑτεροὶ μάλιστα οὖν διασκοπῆς ἤλθε φεύγων ἔνοσιλος μετὰ δρομικῶς καὶ Ἀλέξιος δραγγάριος ὁ Μορογλὲς καὶ μὴ ἰσχύσας τέλειον ἀνελθεῖν ἐπὶ τὴν τοῦ δρόμου ἀποβόλῃσαν, περὶν ἐν τῇ θαλάσῃ οὖν τῷ αὐτοῦ προκοιμισθέντι ἀπεπύριγν). Οἱ Ἀργυροὶ δὲ ἐν τῇ κασιτέρῃ φηγόντες διασώθησαν. Πλωῖμοι δὲ καὶ τὸ (λοιπὸν) ἄπαν πλῆθος, οἱ μὲν τὰς τῶν πολεμικῶν χεῖρας φηγόντες ἐν τῇ θαλάσῃ ἀπεπύριγαν οἱ δὲ οὐδὲν γενέσθαι παραλόγου· οἱ δὲ χεῖροι Βουλγαρικῶς (αἰχμαλῶται) συνελήφθησαν. Οἱ δὲ Βούλγαροι μὴδένα τὸν καλόντα ἔχοντας αἱ τε παλάτια τῶν Πηγῶν ἐκινδύνισαν καὶ τὸ Στενὸν ἄπαν κατέκαυσαν. (Ὀβιου

V, 10, 9. Симеон отново тръгнал на поход срещу ромеите¹ и като изпратил българска войска заедно с Канкан, Миник² и други, заповядал им колкото се може по-бързо да настъпят срещу столицата. Те минали през планините и стигнали до Манглава³. Император Роман се научил за техния поход и като се опасявал да не би да опожарят при настъплението си дворците при Изворите⁴ и Стенон⁵, изпратил ректора Йоан заедно с Лъв и Пот, наречени Аргировци, които водели със себе си достатъчно войска от императорските войници от хетерията и от тагмите на императора. С тях бил и патриархият и друнгарий на корабите Алексий Муселе с войниците си. Това било през петата седмица на постите⁶. И тъй, когато те наредили войската в равните и по-ниските места при Изворите, българите се появили отгоре въоръжени и с неясен и страшен вик се спуснали с все сила срещу тях. Ректорът Йоан веднага избягал, а Фотин, синът на Платипод, който го записивал с оръжие в ръка, бил убит, както и още много други. Ректорът, който едва се спасил⁷, се качил на дромон⁸. Бягайки в пълно въоръжение, дошъл и друнгариет Алексий Муселе, но като не можал да се изкачи съвсем до палубата на кораба, паднал в морето заедно със своя протомандатор⁹ и се удавил. Аргировците пък се спасили с бягство в крепостта. А корабите, както и цялата останала войска — едни се издавили в морето, бягайки от ръпете на неприятелите, други станали плячка на техния меч, трети пък паднали в български ръце. Българите пък, без да срещнат никаква съпротива, запалили дворците при Изворите и опожарили целия Сте-

¹ ἐκστράτευε εἰς τὸν δρόμονα ἤλθε δὲ φεύγων ἔνοσιλος καὶ Ἀλέξιος Th. Cont.

² Докато изпратената от Симеон войска действувала успешно към Цариград, самият той потеглил с главните си сили към Одрин (921). Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 421—422. ³ Канкан и Миник са дадени тук като собствени имена. Приема се, че това са първобългарски титли: *канχанос* — един от първите немози на българския владетел и *миникос* — първият измежду конярите. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 421, бел. 2. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 157, 189. ⁴ Това местно име не е отъждествено. ⁵ Дворците при т. нар. Животворни извори (τῶν Πηγῶν, квартал на Цариград на изток от левия бряг на Златния рог, дн. Касъм напана в Галата. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, pp. 141—142. *Златарски*, История, I, 2, стр. 422, бел. 1, неточно го идентифицира с дн. Балакль при Сивирийските врата. ⁶ Така византийските автори обикновено наричат Босфора. Срв. *Janin*, op. cit., p. 437; *Златарски*, История, I, 2, стр. 422, неточно приема, че при този поход българите, след като изгорили двореца при Изворите, които според него се намирали задално от Сивирийските врата, опожарили всичко по Златния рог. При похода си българските войски опустошили т. нар. Пера или Галата, стигайки до Босфора, източно от Златния рог. Недоразумението произлиза от това, че има: 1) дворци при Извора (τῆς Πηγῆς) западно от Сивирийската врата (дн. Балъкль), срв. *Janin*, op. cit., pp. 141, 413, и 2) дворци при Изворите (τῶν Πηγῶν) стъба Златния рог в дн. Галата (*Janin*, op. cit., pp. 141—142). Тук в текста вероятно става дума за вторите дворци. ⁷ Между 11 и 18 март 921 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 422. ⁸ Вероятно мястото е повредено. Превеждаме според съответния текст у Theoph. Continuatus. ⁹ Вид бърз военен кораб. ¹⁰ Протомандаторът предавал на войската наредбите на главномандувания. Срв. *Du Cange*, Glossarium, s. v.

ἀρου δεινὸν ἀβουλίᾳ καὶ ἀπειρίᾳ θρασυτήτι σήμα-
χον ἔχουσα). (pp. 819₁₃—820₁₄)

16. *De Sacticio a Bulgaris profligato et vulnerato*

V, 10, 12. Ἰουνίῳ δὲ μηνὶ τῶν βουλγάρων αὐ-
λῶν ἐκστρατευσάντων καὶ μέχρι τῶν τῆς ὁγίας Θεο-
δώρου παλατίων ἐλθόντων καὶ τὰτα πρὸς παρ-
δότων, εἰς ἀριστον ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς (τοῦς)
τῶν ταγματῶν ἀρχοντας συνεκάλεσεν, συνόντος αὐτοῖς
καὶ τοῦ λεγομένου Σακτικῆ, καὶ παρήγαγε τοῖς καὶ
προερέετο κατὰ τῶν ἐνωτίων ἐξελεῖν καὶ τῆς
πατρίδος ἐπεργασασθῆναι οἱ δὲ συνέθεντο ἐτοίμως
τῆς αὐτοῦ βασιλείας καὶ τῶν χριστιανῶν ἐπεραιοθ-
ήσκειν. Τῇ οὖν ἐπαύριον καθολισθεὶς παρὰ τοῦ
βασιλέως ὁ εἰρημένος Σακτικῆς ἀληθῆ οἶσον τὴν
ἐκαστοῦ πίστιν (τε) καὶ ἀνδρείαν ἀπέδειξεν ὅπως
γὰρ τῶν Βουλγάρων γενόμενος καὶ εἰς τὸ στρατό-
πεδον αὐτῶν ἐμπεσὼν πάντας τοὺς ἐκεῖ ἐφρεθέντας κα-
τέσφαξεν. Μοιῶντες οὖν οἱ Βούλγαροι τὸ γεγονός ἐκ-
στρέφουσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ πολέμου συγκρο-
τηθέντος, τρέπουσι τὴν Σακτικῆν οὖν διίρους ἐπαρ-
χοντα. Ὁ δὲ ἐπιειχὴς γενναῖος ἀγωνισάμενος, πολ-
λοὺς ἀνελὼν οὐκ ἐπὶ ἀντίχρῳ ἠδύνατο πρὸς τὸ
πλήθος τῶν πολεμίων, μεθίστη τοῦ ἵππου τὴν χα-
λὼν καὶ εἰς γῆν ἤλανε, πεσόντα δὲ τὰ (ἐκτί-
σε) παραβρέοντα διαλεῖων, καὶ ἵππον αὐτοῦ ἐν
τῇ ἰλίᾳ ἐμπαγόντος, τιρώσεται κατὰ τῆς ἔδρας καὶ
τοῦ μηροῦ μὲν οὖν τοῦ ἵππου ἐκ τῆς ἰλίδος ἀνα-
σπασθέντος σπινθηρίῳ τῶν ἐπὶ χεῖρα διασπείρεται
μέχρι τῶν βλαχερινῶν καὶ τεθεὶς ἐν τῇ ἀρίᾳ σοφῶ,
καυρὸς τῆς πληγῆς οὖσης, τῇ νυκτὶ ἐτελεύτησε.
(pp. 821₁₂—822₉)

17. *Romani Adrianopoli a Bulgaris relicta iterum potiuntur*

V, 10, 15. Τοῦ πατριάρχου τοῦ ἐπιτομαζουμένου
Μοριλέοντος Ἀδριανουπόλεως στρατηγόντος, κρα-
τίστον τὰ πολλὰ καὶ περιδείξεν τιμῶντος, ὅς
πλεῖστος κατὰ Βουλγάρων ἀνδραγαθίας ἐπεδείξατο,
καὶ πόλεν ὁ Βούλγαρος Σιμεὼν οὖν παρὶ τῷ
στρατηγῇ αὐτοῦ τὴν εἰρημένην πόλιν περικύκλωσεν
καὶ χάρακον περιβάλων ἰσχυρῶς ταύτην ἐπολιόμην
ἐπεὶ δὲ ὁ τε σίτος τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐπελέλειπται καὶ
λίμως ἐπέβη χαλεπός — οὐδαμῶθεν γὰρ εἶχον

νον. Ето колко е ужасно, когато неблагораз-
умието и неопитността имат за съюзник
дързостта.

16. *Сактикий бива разбит и ранен от българите*

V, 10, 12. През месец юни българите¹ от-
ново тръгнаха на поход и като стигнали до
дворците Св. Теодора² предали и тях
на огън. Тогава император Роман свика на
обяд началниците на тагмите, с които бил
и Сактикий, ободрил ги и ги насърчил да
излязат срещу неприятелите и да се бият за
родината си. Те обещали с готовност да
умрат за неговото царство и за християните.
И тъй споменатият Сактикий, който бил
въоръжен от императора, показал на другия
ден, че и верността и смелостта му са истин-
ски. Той се явил в тила на българите и
като се втурнал в лагера им, избил всички,
които се намирали там. Когато българите се
научили за станалото, върнали се в лагера
си и като започнали сражение, обърнали в
бягство Сактикий, който бил с малко вой-
ници. След като избил мнозина в геройска
борба, той не могъл да издържи повече
срещу неприятелската войска и като отпус-
нал юздите на коня, ударил се в бяг. Когато
преминал през една река, която течела на
това място, конят му затънал в тинята и той
бил ранен в седалището и в бедрото. Конят
му с мъка бил измъкнат от блатото с по-
мощта на неговите подчинени и Сактикий
бил пренесен до Влахерните, където бил
сложен в Светата ракла³. Тъй като ударът
бил смъртоносен, през нощта Сактикий по-
чинал.

17. *Византийците отново завземат изоставения от българите Адрианопол*

V, 10, 15. Когато стратег на Адрианопол
бил патрицият по прякор Моролон, превъз-
ходен във всяко отношение и способен мъж,
който се бил проявил с най-много подвизи
срещу българите, българинът Симеон отново
обкръжил казания град с цялата си войс-
ка⁴. Като построил наоколо окоп, той здра-
во го обсадил. След като се свършила хра-
ната на гражданите и започнал да ги мъчи
страшен глад, понеже отникъде не могли да

¹ През м. юни 922 г. Вж. Златарски, История I, 2, стр. 434. ² Дворецът и църквата Св. Теодора се намирали в дъното на Златния рог. Срв. Janin, op. cit., p. 141. ³ Църквата във Влахериската църква Св. Богородица. Вж. Н. П. Кондаков, Византийские церкви и памятники Константинополя, Одесса 1886 г., стр. 18—21.

⁴ Острогорски, История, стр. 236, отнася обсадата и превземането на Одрин към 923 г., докато Златарски, История, I, 2, стр. 425, 439, 448—449, смята, че обсадата започнала през 921 г. и градът бил превзет в 922 г.

ἐπιστάσασθαι — τῇ ἐνδεῖα πεζόμενοι προηεδύοντο ἑαυτοὺς (τε) καὶ τῶν στρατηγῶν τοῖς Βουλγάροις, ὃν χειροσόμενος Συμεὼν καὶ δεσμὰ καὶ δλον τοῦ σώματος περιβαλὼν καὶ μυρία ἀνάγκας τοῦτον τιμωροῦντος τρέματον ἀπέκτισε (θανάτω περὶ, ἂν φ τῆς ἑαυτοῦ ἀπερσεύσεως καὶ δημοτικῆς ψυχῆς). Βουλγάρους οὖν τὴν τῆς πόλεως φυλακὴν παραδοὺς ἐπέχωρησεν, οἱ τὴν κατ' αὐτῶν τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἐξοδὸν ἀνηκούτες, ταύτην καταλειποῦτες ἀπῆλθον καὶ πάλιν ἐπὶ Ῥωμαίων (αὐτῇ) ἐγένετο. (p. 823₇₋₂₃)

18. Symeon et Romanus Lacapenus de pace tractant

V, 10, 17. Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνί, ἡνδεκάμηνος ῥ' Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας παντοῦρα κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατεύει καὶ λήζεται μὲν Θράκην (τε) καὶ Μακεδονίαν, ἐμποιεῖ δὲ πάντα (καὶ) καταστρέφει καὶ διαδουλοῖ μὲχρι Βλαχερνῶν παραγενόμενος ἐπεξήτησεν αὐτῷ ἐπιστάλῃ τὸν πατριάρχην Νικόλαον καὶ τινὰς τῶν μεριστῶν ὅστε περὶ εἰρήνης αὐτοῖς συντελεῖν ἔλαβον ὁμήρους παρ' ἀλλήλων ἀμύνεσθαι, καὶ ἐξῆλθε πρότερον μὲν ὁ πατριάρχης, ἔπειτα Μιχαὴλ πατριάρχης ὁ προσαγορευόμενος Στανσιώτης καὶ Ἰωάννης ὁ μεσιτὴς τε καὶ παραδυναστεύων ἥδη γὰρ Ἰωάννης ὁ βαίτωρ διαβλήθεις πρὸς τὸν βασιλεῦς ἀσθένειαν προσημαίνετο τοῦ παλατίου κατελήλθει καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ μηνί τῇ πλησίον Γαλακρυνῶν ἀπεκάρη.

18. Οἱ μὲν οὖν μετὰ Συμεὼν περὶ εἰρήνης διέλεγοντο ὁ δὲ αὐτοῖς μὲν ἀπεπέμψατο, αὐτῶν δὲ τὸν βασιλεῦς Ῥωμανὸν ἐξῆλθε θύσασθαι παρὰ πολλῶν γὰρ πεπληροφόρητο περὶ τῆς αὐτοῦ φρονήσεως καὶ ἀνδρείας καὶ (τῆς) συνέσεως. Ὁ τοίνυν βασιλεὺς σφόδρα ἠγαλλώσατο ἐπὶ ὅτι γὰρ τὴν εἰρήνην καὶ τὸ σῆσαι τὰς κατ' ἐξόστην ἐγγενομένους τῶν αἱμάτων ἐκρήσεις ἀποστείλας ἐν τῷ Κοσμιδίῳ αἰγιαλῷ κατασκεύασεν ἐν τῇ θαλάσῃ ὀχυροτάτην ἀπὸ ἡρώων, ὅστε τὴν βασιλεὺς τριήκην διακλιήσουσαν ἐν αὐτῇ προσορμήσεσθαι περιμερῶς οὖν αὐτὴν πάντοθεν ἐπιτείχιον μέσον γενέσθαι προσέταξεν ἐν ᾧ ἀλλήλους ἐμελλόν ὀυίλιν. Ἀποστείλας οὖν Συμεὼν τὸν τῆς ἐπιστάσεως Θεοτόκου ναὸν τὸν ἐν τῇ Παγγῇ

се снабдят с храна, притиснати от нуждата, те се предали на българите с военачалника си. Симеон, като го заловил, оковал го целия във вериги, подложил го на хиляди мъчения и най-после го умъртвил с жестока смърт, достойна за неговата сурова и кръвожадна душа. Като предал охраната на града на българите, той се оттеглил. А те, като чули за настъплението на ромейската войска срещу тях, изоставили града и си тръгнали и [градът] отново минал под властта на ромейците.

18. Симеон и Роман Лакапин водят преговори за мир

V, 10, 17. През месец септември, втори индикт¹, Симеон тръгнал с цялата си войска на поход срещу Цариград, оплячкосал Тракия и Македония и всичко опожарил, унищожил и опустошил. Когато стигнал до Влахерните, поискал да му бъдат изпратени патриарх Николай и някой от вельможите, за да разговаря с тях във връзка с мира. И двете страни взели заложници. Най-напред излязъл патриархът, след това патриций Михаил, наричан Стипиот и Йоан мистик и парадинаст². В това време ректорът³ Йоан, който бил наклеветен пред императора, вече бил напуснал двореца, като изтъквал за предлог разклатеното си здраве и бил подстриган за монах в своя манастир близо до Галакрини⁴.

18. И тъй те започнали да преговарят със Симеон за мира⁵. Но той ги отпратил и поискал да види самия император Роман, защото от мнозина бил слушал за неговото благородство, смелост и мъдрост. Императорът се зарадвал много на това: той копнее за мир и за прекратяване на ежедневните кръвопролития. И тъй, като изпратил хора на брега на Космидион⁶, той построил в морето здрава скеля, за да може императорската триера, като отплува, да се доближи до нея. След като я обградил от всички страни, заповядал да направят в средата беседка, където щели да говорят един с друг. В това време Симеон изпратил да опожарят храма на пресвета Богородица при Извора⁷.

¹ Runciman, The emperor Romanus Lacapenus, p. 246 sq., приема, че Симеон се явил пред стените на Цариград в 924 г.; срв. idem, A History of the First Bulgarian Empire, London 1930, p. 168. Острогорски, История, стр. 257. Златарски, История, I, 2, стр. 464, присма 923 г. ² Първ помощник на императора в управлението на държавата. ³ Дворцова типла. Вж. Bréhier, Les Institutions, p. 133 sq. ⁴ Манастирът Галакрини се намирал на азиатския бряг на Босфора, недалеч от Халкедон (дн. Кадъкюй). Той бил основан от патриарх Николай Мистик, който бил погребан там. ⁵ Относно преговорите на патриарх Николай Мистик за мир срв. В. Н. Златарски, Писмата на цариградския патриарх Николай Мистика до българския цар Симеон, СбНУК, XII (1895), стр. 173—179. ⁶ Космидион бил квартал на Цариград, във от крепостната стена, на север от Влахерните, разположен около най-вътрешната, североизточна част на Златния рог. Срв. Janin, op. cit., pp. 421—422. ⁷ Срв. тук бел. 5, стр. 145.

ἐνέπησε καὶ τὰ πέντε αὐτοῦ σύμπαντα, δηλὸς ὅν ἐντεῦθεν μὴ τὴν εἰρήνην ἐθέλων ἀλλ' ἔλπει μετέωρος τοῦτον ἐξαπατῶν.

19. Παραγενόμενος δὲ ἐν Βλαχέραις ὁ βασιλεὺς Ἰσμα Νικολάου τῷ πατριάρχῃ ἐν τῇ ἐκτῇ ἐκοίλῃ σοφῶ καὶ τὰς χεῖρας ἐπέθηκε εἰς εὐχὴν εἰτα προησάμενος τὸ ἔθνος ἔδαφος ἐκείνο τοῖς δάκρυσι κατέβρεχε, τὴν συνάχατον θεοτόκον ἀνυβόλῃν, τὴν ἀκαμπτὴ καὶ ἀμείλικτον τοῦ τρυφάνου καὶ ἐπενησάνους Συμεὼν καρδίαν μιλάσαι (καὶ πείσαι) τὰ πρὸς εἰρήνην συνθέσθαι τὸ ἔθνος οὖν κἀβότιον διανοίξοντες, ἐνθα τὸ σκαπὸν τῆς ἱερωσύνης θεοτόκον τεθροονοῦσαν ἀποσφύριον καὶ τοῦτο ἐκείθεν ὁ βασιλεὺς ἀνελόμενος καὶ ὡς περὶ τὴν θύραν ἀδιάρρηκτον περιβαλλόμενος καὶ τὴν πίσυν τὴν εἰς τὴν ἁμομον θεοτόκον οὐα περιεσφαιλάσας πρὸς περιθήμενος ἔκειτο τοῦ καὶ, ὅπλοισι ἀσφαλέει φραζόμενος τὸν σὺν αὐτῷ οὖν στόλον ἀσπίσι τε καὶ ὅπλοις (ἀσφαλείῃ) κατακοσμήσας τὸν ὁρισμένον τόπον κατέλαβε ἀνομιλῆσαι τῷ Συμεὼν.

20. Πέμπτη οὖν ἡμέρα (ἴρ) ὅτε ταῦτα ἐγένετο θ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός· τετάρτη δὲ τῆς ἡμέρας ὡρα παρεγένετο Συμεὼν πλῆθος ἀπειρων ἐπαρόμενος εἰς πολλὰς χρησιμοποιεῖν παραθέτας, τῶν μὲν χρυσοσφιδῶν καὶ χρυσοδορῶν, τῶν δὲ ἀργυροσφιδῶν καὶ ἀργυροδορῶν, τῶν δὲ πάσῃ ὅπλῳ χρυσοῦ κατακοσμημένων, πάντων καταπεσραμμένων σιδίρῳ. οἱ μὲν αὐτῶν διελκυσάμενοι τὸν Συμεὼν ὡς βασιλεὺς ἐνέφριμον τῇ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ πάντες δὲ οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς τοῖς ταῖσιν ἐξεστῶτες ἐθεόρουν τὰ δρώμενα ἦν σὺν ἰδεῖν τότε γυγὴν βασιλικὴν τῷ ὄντι καὶ μεγαλόδοξα καὶ ἡνωμένα τὸ τοῦ φρονήματος ἀκατάληκτον καὶ τὸ τῆς ἀνδρείας παράσημον, ὅπως τοσαύτην πολεμίων πλῆθυν ἐπαφρόν σὺ κατεπλήγη καὶ σπασμένη καὶ ἐκχεύον, ἀλλ' ὡς περὶ εἰς ὅλῳ χωρὶ πλῆθος οὐκ ἄσπετος ἀπὸ τῆς, μόνον οὐκ τὴν γυγὴν τοῖς πολεμίοις διδοὺς ἀντίκρυον.

21. Πρῶτος οὖν ἐν τῇ βιβλίῳ ἀποβάθρῃ καταλαβὼν τὸν Συμεὼν· ἐξεδέχετο ἐπὶ δὲ ὄμφοι ἐξ ἀποσφιδῶν ἐκέρθησαν τὸν μερὸν καὶ τὴν ἀποβάθρῃ οἱ Βούλγαροι διερευνήσαντο ἀκριβῶς, μὴπως δόλος ἢ ἐνέδρα τεχένη, κατέλθε Συμεὼν τοῦ ἵππου καὶ πρὸς τὸν βασιλεὺς ἐκοίλῃν ἀποσφαιμένοι δὲ ἀλλήλους εἰρήνης λόγους ἐκίνησαν· εἰπεῖν δὲ λέγεται τὸν βασιλεὺς πρὸς Συμεὼν. „Ἀκίκα ὅς θεοσηβῇ ὁ ἄνθρωπος ὄντα καὶ χριστιανὸν ἐπάσχεσ

и всичко около него, като с това показал, че не желае мир, но залъгва императора с празни надежди.

19. А императорът, като отишъл във Влахерните, влязъл заедно с патриарх Николай в Светата ракла и протегнал ръцете си за молитва. След това, като паднал ничком, облял със слъзи овзи свещен под, умолявайки всенепорочната божия майка да смекчи непреклонното и кораво сърце на надмения насилник Симеон и да му внуши да се споразумеят относно мира. След това отворили свещения кивот, където бил скътан достопочтимия омофор на пресвета Богородица. Императорът го взел оттам, наметнал го като някаква неуязвима броя, покрил се като с шлем с вярата в непорочната божия майка и излязъл от храма, защитен от неуязвими оръжия. Като снабдил и войската си с щитовете и сигурни оръжия, пристигнал на определеното място, за да разговаря със Симеон.

20. Това станало в четвъртък на деветия ден на месец септември¹. В четвъртия час на деня² пристигнал Симеон, водейки безчислена войска, разделена на много отреди — едни със златни щитовете и златни копия, други със сребърни щитовете и сребърни копия, трети, снабдени с всякакъв вид оръжия, всички покрити с железни ризници. Те заобиколили Симеон и го приветствували като император на езика на ромеите. Всички членове на сената, застанали на стениите, гледали онова, което ставало. Тогава човек могъл да наблюдава истински царствената душа и благородство и да се възхити на несломимата воля и смело самообладание [на императора], който, виждайки толкова голямо ишествие на неприятели, не се уплашил, не се смутил и не отстъпил, но отивайки като че ли на приятелска среща, вървял така спокойно, като че ли почти отдавал на враговете душата си за изкуплението на своите поданици.

21. Като пристигнал пръв на споменатата скеля, императорът очаквал Симеон. Били взети заложници и от двете страни и българите прегледали внимателно скелята, да не би да има някаква измама или засада. След това Симеон слязъл от коня и се приближил до императора; двамата се прегърнали и започнали да разменят мисли относно мира. Говорят, че императорът казал на Симеон: „Аз съм чул, че ти си благочестив човек и истински християнин, но виждам, че делата

¹ Според Златарски, Истрия, I, 2, стр. 464—466, тази среща станала на 9 септември 923 г.; Острогорски, Истрия, стр. 257, датира това събитие пряс септември на 924 г.; Dölger, Regesten I, № 604, отбелязва, че от данните на изворите годината не може да се определи с достоверност, но е склонен да приеме 924 г.

² Около десет часа сутринта.

ἀληθινόν, βλέπω δὲ τὰ ἔργα μηδαμῶς τοῖς λόγοις συμμίσχοντα ἴδιον μὲν γὰρ θεοσεβοῦς ἀνθρώπου καὶ χριστιανοῦ τὸ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην ἀσπάσασθαι, εἶπερ „ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν“ καὶ λέγεται, ἀσεβοῦς δὲ καὶ ἀπίστου τὸ χαίρειν σφαγῆς καὶ αἵματι ἀδίκους ἐκχεομένους· εἰ μὲν οὖν ἀληθὴς χριστιανὸς ἐπάρχεις καθὼς πεπληροσφορήμεθα, οὕτως ποτε τὸς ἀδίκους σφαγῆς καὶ τὸς τῶν ἡνοσιῶν αἱμάτων ἐκχέουσιν καὶ σπείσῃ μετ' ἡμῶν τῶν χριστιανῶν τὴν εἰρήνην, χριστιανὸς καὶ αὐτὸς ὢν καὶ ὀνομαζόμενος, καὶ μὴ θέλῃ μολύνεσθαι χριστιανῶν δεξιῶν αἵματι ὁμοπλάτων χριστιανῶν ἄνθρωπος εἶ καὶ αὐτός, θάνατον προσδοκῶν καὶ ἀνάστασιν καὶ ἀνταπόδοσιν σήμερον ἐπάρχεις καὶ αὐτίκῃ εἰς κόνον διαλυθήσῃ εἰς πυρετὸς ἕλῃ κατασβέσει τὸ φῶς σου· τίνα οὖν λόγον δώσεις τῷ θεῷ ἐκεῖ ἀπελθὼν ἑστὲ τῶν ἀδίκων σφαγῶν, ποῖον προσώπου τῷ φοβερῷ καὶ δικαίῳ ἐνατείνεις καρτῇ; εἰ πλοῦτον ἔργῳ ταῦτα ποιεῖς, ἔργῳ σε κατακόρους τοῦ ἐπιθυμουμένου ἐμπλήρωσιν, μόνον ἐπίσχεσι τὴν δεξιάν σου, ἄσπασαι τὴν εἰρήνην, ἀγάπησον τὴν ὁμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς βίον ζήσης εἰρημικὸν καὶ ἀνοίμακτον καὶ ἀσφαγῆμον, καὶ οἱ χριστιανοὶ παύσονται ποτε τῶν συμφορῶν καὶ στήσονται τοῦ χριστιανισμοῦ ἀναρχεῖν οὐ θέμις γὰρ αὐτοῖς ἄρχειν ὅπλα κατ' ὁμοπλάτων“. Ταῦτα οὖν εἰπὼν ὁ βασιλεὺς ἐσήχησεν. Αἰδοθεὶς οὖν ὁ Συμεὼν τὴν τοῦτον κατενόησεν καὶ τοὺς λόγους (αὐτοῦ) κατένευσε τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι. Ἀσπασάμενοι οὖν ἀλλήλους διεχωρίσθησαν, διόρους μετ' ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως δεξιωσάμενον τὸν Συμεὼν.

22. Ὁ δὲ τότε συμβέβηκε, διαγήσομαι τεράστιον καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα συγκρῖνει εἰδὼσι παρόδοξον. Ἀπὸ πάντων ἀποστόλων, τῶν βασιλέων ἐμιλοῦντων, ἀνέστη αὐτῶν ἐπερωτῆσαι, κληθεῖν τε καὶ πρὸς ἀλλήλους συμμιθεῖν καὶ παρ᾽ ἑαυτοὺς διασκηθεῖν ἀλλήλων, καὶ τὸν μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἐλθεῖν, τὸν δὲ ἐπὶ τὴν θρόνον διασπῆραι. Τοῦτο οἱ βασιλεῖς τὰ τοιαῦτα σκοποῦντες οὐ καλὴν ἔκριναν οἰκονομίαν ἀσυμβάτους γὰρ ἐπὶ εἰρήνην ἀμφοτέρους διαλυθήσεσθαι ἔφασκαν. Συμεὼν δὲ τὸ αὐτοῦ στρατόπεδον καταλαβὼν τοῖς ἑαυτοῦ μεγιστάσι τὴν τοῦ βασιλέως ἀπήγγειλε σέβειν καὶ κατείνωσεν (ἐξεθίσαι τε αὐτοῦ τὸ εἶδος τὴν τε βούλην καὶ τὸ ἀκατάκλητον τοῦ φρονήματος). (pp. 824⁷–828¹⁹)

19. De Constantino, Boilae filio

V, 10, 26. — — — Πέρφρη δὲ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Βοίλα ὁ τῆς τραπέζης, οὐκ εἰς καὶ φίλος ὢν αὐτῷ,

¹ В началото на откъса се съобщава за едно съзаклятие срещу император Роман Лакапин, подготвено наскоро след смъртта на патриарх Николай Мистик (925) от парадинаста Йоан Мистик. Споменатият тук Константин бил обявен като съучастник в това съзаклятие.

² Личното име Боила произлиза от прабългарската

титла *б. Боила*. ³ Началник на императорската трапеза. Срв. *Du Cange, Glossarium*, s. v. *б. ἐπὶ τῆς τραπέζης*

ти никак не отговарят на думите. Свойствено е на благочестивия човек и на християнина да обича мира и любовта, защото „бог е любов“ и така се нарича; а на неблагочестивия и на неверника е пристъпо да се радва на кланетата и на проливането на невинна кръв. И тъй, ако ти си истински християнин, както сме чули, спри вече несправедливите убийства, спри безбожните кръвопролития и склочи мир с нас християните, понеже и ти си християнин и така се наричаш, и недей иска да се осквернява десницата на християни с кръвта на техни едновърци. И ти сам си човек, който очаква смърт, възкресение и въздаяние; днес си жив, а утре на прах ще се разпаднеш. Едва огненица ще угаси цялата ти дървост. Как ще се оправдаеш за несправедливите убийства пред бога, когато отидеш там? С какво лице ще се изправиш пред страшния и справедлив съдия? Ако правиш това от желание за богатство, аз до пресита ще задоволя желанието ти; само спри десницата си, обикни мира, полюби съгласието, за да живееш и ти сам мирен живот, без кърви и без грижи, а и християните да си починат най-после от беди и да престанат да убиват християни. Защото не им е позволено да вдигат ръце срещу едновърците си.“ След като казал това, императорът млъкнал. А Симеон, засрамен от неговото смирение и от думите му, се съгласил да сключат мир. И тъй те се прегърнали и се разделили, след като императорът удостоил Симеон с великолепни дарове.

22. Ще ви разкажа и какво се случило тогава — нещо странно и необикновено за тези, които знаят да тълкуват тези неща. Казват, че докато императорите разговаряли, два орела прелетели над тях, изкрещали, доближили се и веднага се разделили един от друг: единият отишъл към столицата, а другият отлетял над Тракия. Хората, които внимателно наблюдават тези работи, сметнали, че това не е добро знамение; те казвали, че двамината ще се разделят, без да дойдат до споразумение относно мира.

Симеон, като пристигнал в своя стан, разказал пред велможите си за мъдростта и скромността на императора и превъзнасял с похвали вида му, силата му и несъкрушимия му дух.

19. За Константин, сина на Боила

V, 10, 26. — — — Избягал също и Константин¹ син на Боила², трапезит³, ве-

καὶ τὸν Ὀλυμπεὺς καταλεβών, τὸ μοναχικὸν (καὶ αὐτὸς) σχῆμα ἐνδέκεται. (p. 829₂₄₋₂₆)

20. Symeon moritur Petro filio herede in imperio relicto

V, 10, 28. Μισὸν δὲ πρὶν κτ', ἰνδοκυδὼνος κ', Συμεὼν (ὁ) ἄρχων Βουλγαρίας ἐτελένητος, Πέτρον υἱὸν αὐτοῦ προβαλόμενος ἤρχοντο, ὃν ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ ἑσθῆς γενναῖός, τῆς ἀδελφῆς Γεωργίου (τοῦ) Σουρσουβούλη, ὃν καὶ ἐπίτροπον τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν ὁ Συμεὼν καταλείπει. Μιχαὴλ δὲ ἐκ τῆς κατώτερας αὐτοῦ γενόμενον γενναῖός ἀπέκρινε μοναχόν. Ἰωάννης δὲ καὶ Βενιαμίν, οἱ τῷ Πέτρῳ ἀδελφοί, ἐν πολλῇ ἰκονομούντο Βουλγαρίᾳ.

29. Τὰ κλέβει οὐκ ἔθνη τῶν τοῦ Συμεὼν μαθόντα τελευτήν, οἵτε Χριστιανοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἐκστρατεύον κατὰ Βουλγαρίαν ἐβουλεύοντο. ἡμοῖ δὲ οὐκ ἄρχος τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος ἰσχυρὸς ἐκατέρωθεν, ἰδεδόσαν πρὶν καὶ τῶν ἄλλων ἔθνων τὴν ἄρχον, ἐδεδίοντο δὲ πλέον τῶν τῶν Ῥωμαίων ἐπλεονσὺν βουλὴν οἷν ποιεσάμενοι κατὰ Ῥωμαίων ἐκστρατεύοντα καὶ ἐν Μ. μεδοντα καταλαμβάνοντα, φόβον, ὡς εἰδός, τοῖς Ῥωμαῖσις ἐμπροσθέντες ἐπειτα μαθόντες ὅτι μέλλει κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἐκστρατεύειν, ἀποστέλλουσι Πέτρος καὶ Γεώργιος κλητὸς τῷ μοναχῷ Κалокиρῷ ὀνομαζόμενον τῷ γένει Ἀρμενικόν, χρονοροβύλιον ἐπιγερόμενον δαρζωρενε [δὲ] τὰ ἐν αὐτῷ ὡς τῶν μετὰ (τῶν) Ῥωμαίων εἰρήνην ἀσπάζονται καὶ ἀσπόμενοι ταύτῃ συνθέσθαι εἰδόν' οὐ μόνον δέ, ἀλλ' εἴγε βούλοντα, καὶ γαμῶν ποιῆσαι συνάλλαγμα.

гов¹ близък и приятел. Като отишъл в Олимп, и той наднавал монашеското расо.

20. Симеон умира, след като оставя за свой наследник сина си Петър

V, 10, 28. На 27 май, петнадесети индикт,² умрял предводителят на България Симеон, след като оставил за владетел сина си Петър, когото имал от втората си жена. Тя била сестра на Георги Сурсувул,³ когото Симеон оставил и за настойник на децата си. А Михаил, роден от първата му жена, той подстригал за монах.⁴ Братята на Петър, Иван и Вениамин⁵, още се обличали в българска носия.⁶

29. И тъй околните племена, именно хърватите⁷ и останалите, като научили за смъртта на Симеон, замисляли да тръгнат на поход срещу българите. Понеже глад със скакалци страшно измъчвал българите, то те се страхували от нападението и на другите си съседи, но още повече се страхували от вахлуването на ромеите. Тогава, след като направили съвещание, те се отправили на поход срещу ромеите и пристигнали в Македония, за да внушат, както изглежда, страх на ромеите.⁸ След това, като разбрали, че императорът възнамерява да тръгне на поход срещу тях, Петър и Георги изпратили тайно някой си монах на име Калокир, арменец по произход, със златопечатно писмо, което гласяло, че те желаят мир с ромеите и че са готови да се споразумеят за мира.⁹ И не само това, но ако [ромеите] искали, щели да сключат и брачен съюз.

¹ Т. е. на парадинаста Йоан Мистик. ² 927 г. За събитията срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 512—515.

³ За името Сурсувул, срв. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 290. ⁴ Причините, поради които Симеон отстранява от управлението първия си син Михаил, са неизвестни. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 516. ⁵ Петър, Иван и Вениамин, който носел още и името Боян, били деца от втория брак на Симеон. За името Боян (*Boianos*) се приема, че е от прабългарски произход. Срв. *Дуйчев*, Проучвания, стр. 8—11. ⁶ Изразът „българска носия“ вероятно се противопоставя на „ромейска носия“ или ромейско облекло, което било въведено в българския царски двор още при Симеона. Това съвдение обикновено се тълкува като проява на известна смиротливост от страна на Петровите братя срещу византийското влияние, което проникнало в България още през първите години от управлението на Петър. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 516, бел. 2; *В. Тънкова-Займова*, Към въпроса за византийското влияние върху българското общество през първата българска държава, стр. 304. За облеклото на старите българи срв. също *Дуйчев*, Проучвания, стр. 10, бел. 2.

⁷ Според *Златарски*, История, I, 2, стр. 519, реална заплаха от страна на хърватите по това време не е имало, тъй като войните между Симеон и хърватите завършили с мир. Но понеже летописецът знаел за несполучливия Симеонов поход срещу тях, той предположил, че след неговата смърт те и техните съседи ще почнат настъпателна война срещу българите. ⁸ Според данните в житието на Мария Нова при този си поход българите сринали до основи завзеите от Симеон градове в Източна Тракия. Вж. *Г. Баласчев*, Новые данные для истории греко-болгарских войн при Симеоне, ИРАИЖ, IV, 1899, стр. 197; *Златарски*, История, I, 2, стр. 521, счита, че тук става дума не за отделен поход, а за възобновяване или продължаване на военните действия веднага след смъртта на Симеон. Срв. Гръцки извори за българската история, т. V, София 1961 г., стр. 80, бел. 3. ⁹ Предложението за мир било направено не само поради сменените тук природни обстоятелства. Продължителните и тежки войни на Симеон разорили населението и предизвикали недоволство и народните маси, намерили израз в социално-религиозни и други масови движения. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 519—520; История на България, т. I, стр. 122; *Д. Ангелов*, Богомилството в България, София 1961, стр. 86—87.

30. Τὸν τοιοῦτον μοναχὸν ὁ βασιλεὺς ἀποδεξάμενος ἀμενέοντα, παρενθὺ ἀπέσταλε μετὰ δρόμου (ἐν Μεσημβρίᾳ) τὸν μοναχὸν Θεοδόσιον τὸν Ἀροῦραν καὶ Βασιλεῖον τὸν Ῥοδιὸν, τὰ εἰς εἰρήνην συλλογῆσαι τοῖς Βουλγάροις. Οἱ δὲ παραγενόμενοι καὶ τὰ εἰκότα συλλογίσαντες ἐξῆλθον ἅμα Στεφάνῳ Βουλγάρῳ διὰ ξηρᾶς. Ὅπισθε δὲ αὐτῶν κατέλαβε καὶ Γεώργιος Σουρσοῦβουλος. Καὶ παραγενόμενοι ἐν Κ— πόλει, τὴν εἰρήνην ῥαπέωσαντο καὶ συνίλλαγμα μετὰ τοῦ βασιλέως ποιήσαντες ἡγνάντες Θεωσάμενοι δὲ τὴν θυγατέρα Χριστοφόρου βασιλέως Μορίων καὶ μεγάλως ἐπ' αὐτῇ ἀρεσθέντες (ἔγραψαν τῷ Πέτρῳ) διὰ τῶν παρὰ γενέσθαι, σύμφωνα ποιήσαντες πρότερον περὶ τῆς γενομένης εἰρήνης.

31. Ἀπετάλη δὲ Νικήτας μέγιστος, ὁ συμπανθεὶς Ῥωμαῖοῦ βασιλεὺς, ἐπαντῆσαι καὶ ἀγαγεῖν Πέτρον μέχρι τῆς πόλεως. Τοῦ Βουλγάρου οὖν Πέτρου κατελαβόντος, τρεῖς οὗτοι βασιλεῖς Ῥωμαῖος ἐπὶ ἐν Βλαχέρναις παρεγένετο καὶ τὸν Πέτρον ὡς ἐκείνῳ ἀγαθόμενον ἐθέσασα τε καὶ κατεπαύσατο. Ἐπεὶ δὲ ἀλλήλους τὰ εἰκότα συνωμίλῃσαν, ἐποχράφοντα τὰ τε σύμφωνα τῆς εἰρήνης καὶ τὰ γαμικὰ συνίλλαγματα, μεσολαβόντος ἐν τοῖς τοῖς (καὶ συνεχῶς διενθειοῦτος τὰ μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγάρων) τοῦ πρωτοβεστυαίου Θεοφάνους.

32. Ἦ δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης Στέφανος ἅμα Θεοφάνει πρωτοβεστυαίῳ καὶ Μιρίᾳ τῇ τοῦ Χριστοφόρου θυγατρὶ καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ εἰς τὸν ναὸν τῆς ἐπεραγίας Θεοτόκου τὸν τῆς Πηγῆς καὶ ἐλλόρησαν Πέτρον καὶ Μαρίαν καὶ τοὺς κυριεὺς στεφάνους τοῖς αὐτῶν ἐπέθησαν κυμιλαῖς, παραινυμένων Θεοφάνους πρωτοβεστυαίου καὶ Γεωργίου Σουρσοῦβουλου, λαμπρὸς καὶ πολυτελοῦς γενομένης τραπέζης καὶ πότων τῶν εὐδοκίμων τοῖς γάμοις φαιδρῶς ἐπιτελεσθέντων, εἰσῆλθε Θεοφάνης πρωτοβεστυαῖος ἅμα Μορίᾳ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως Χριστοφόρου ἐν τῇ πόλει.

33. Τῇ γ' τοῦ γάμου ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Ῥωμαῖος εὐνοχίαν λαμπρὰν ἐν τῇ τῶν Πηγῶν ἀπομίμῃ τοῦ βασιλεὸς δρόμου, περικουμύσας αὐτὴν ἐφάουσαι σκηναῖς, ἐνθα συνεστίαθη Ῥωμαῖος ὁ βασιλεὺς, Πέτρος Βουλγάρος ἅμα Κωνσταντίνῳ γαμβρῷ καὶ Χριστοφόρῳ υἱῷ. Τῶν δὲ Βουλγάρων ἔρυσσαν οὐ μικρὰν ποικυραμένην πρότερον εὐφηνισθῆναι Χριστοφόρον, εἰθ' οὗτος Κωνσταντίνον, ἔπειτα ἐν τῇ ἐνοσίᾳ τούτων ὁ βασιλεὺς Ῥωμαῖος καὶ γέγονε ἄλλο ἡγνάντο.

30. Императорът, като приел най-радушно този монах, веднага изпратил с дромон в Месемврия монаха Теодосий Авук и Василий Родий да уговорят с българите условията на мира. След като стигнали там и уговорили надлежното, те тръгнали по суша със Стефан българина. След тях отишъл и Георги Сурсувул. Щом стигнали в Цариград, сключили мир и поискали да направят договор с императора. Като видели дъщерята на император Христофор Мария, те много я харесали и писали на Петър веднага да дойде. А преди това дошли до споразумение относно сключения мир.

31. Магистър Никита, тъст на император Роман, бил изпратен да посрещне и да доведе Петър до столицата. Когато българинът Петър пристигнал, император Роман се качил на една триера, пристигнал във Влахерните, и като видял дошлия при него Петър, прегърнал го. След като уговорили помежду си надлежните работи, те подписали мирния договор и брачния съюз; свидетел бил протонестиарий Теофан, който постоянно уреждал отношенията между българите и ромеите.¹

32. На осми октомври² патриарх Стефан³ заедно с протонестиарий Теофан, Мария, дъщерята на Христофор, и целия сенат отишли в храма на пресвета Богородица на Извора, благословили Петър и Мария и положили сватбените венци на главите им, при което кумували протонестиарий Теофан и Георги Сурсувул. След като бил даден великолепен и изобилен обяд и след като били блестящо изпълнени всички сватбени обичаи, протонестиарий Теофан заедно с дъщерята на император Христофор Мария се върнали в града.

33. На третия ден на сватбата император Роман дал тържествено угощение на скелята за императорския дромон при Изворите, като я украсил с копринени постилки. Там пирували император Роман заедно със зет му Константин⁴ и сина му Христофор⁵ и българинът Петър. Понеже българите извънредно много настоявали и най-напред да бъде приветствуван Христофор, а след това Константин, император Роман отстъпил на тяхното настояване и станало това, което те желаели.

¹ За лицата, които са взели участие в преговорите от българска страна, срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 523, бел. 4. За клаузите на мирния договор вж. пак там, стр. 525—526; *Runciman*, History, pp. 180—181. ² 927 г. ³ Цариградският патриарх Стефан II (925—928). ⁴ Константин VII Багренородни, който бил женен за дъщерята на Роман Лакапин, Елена. ⁵ За приветствията към императора срв. *Ф. Н. Успенский*: ИРАИК, X (1904) стр. 196—197; *Fr. Dölger*, Byzanz und die Europäische Staatenwelt, Ettal, 1953, p. 172.

34. Ἐπειδὴ δὲ πάντα τὰ ἐπὶ τοῖς γάμοις συνετέλεσθαι, ἐμελλε δὲ Μαρία ἦδη τὴν πρὸς Βουλγαρίαν σὺν τῷ ἀνδρὶ (···) Πέτρῳ (δδόν) ὁδεύειν, οἱ τῆς γυναικὸς μέγιστοι τοῦ Ἐβδόμου συνεξήλθον αὐτῇ ἅμα Θεοφάνει πρωτοβεστιάριῳ καὶ συνεπαυθίνετες ἑκάστος Πέτρῳ, ἐπειδὴ ἀπαύρατο ἐμελλεν, περιχρῆντες τῇ θυγατρὶ καὶ πολλὰ καταχέοντες δάκρυα καὶ βοὰ εἰκὸς ἐπὶ στείρεισι σπλήγγων περιτομήσαν τὴν τε αὐτὴν γαμβρὸν ἀποσπᾶμενα καὶ ταύτην ταῖς αὐτοῦ χειρὶ ἀσφαλισμένοι, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐπέστρεψαν. Μαρία δὲ Βουλγαροῦσι παραδοθεῖσα χερσὶ τὴν ἐκ Βουλγαρίαν ἀπῆγε, χαίρουσα τε ἅμα καὶ λυπομένη, λυπομένη αὖτ' ἵπ' οἷς γυνέων φιλιῶν ἐστέρηται καὶ βασιλείων οἴκων καὶ συνθηκῶν τῶν γένει ἀσχρηνοῦται, χαίρουσα δὲ ὡς βασιλεῖ προσεγγισθῇ ἀνδρὶ καὶ δέσποινῃ Βουλγαρίαν προσηχευθῇ. ἀπῆγε τοῖσιν πλοῦτον ἐκκομισθέντ' ἡμιτόν καὶ παντοδότη καὶ ἀποσκευὴν ἀναψύχουσαν. (pp. 830₉—834₈)

21. Ioannes insidias Petro, fratri suo, parat

V, 10, 40. Πέτρῳ δὲ τῷ Βουλγαρῷ ἐπέθετο Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ καὶ ἑτέρων μεριστάνων τοῦ Σιμεὼν, καὶ σφραγίσαντες αὐτὸν, ὁ μὲν τάπειται καὶ ἐγκλείεται φυλακῇ, οἱ δὲ λαοὶ τιμωρίας αὐτῷ τὰς τυχεύσεις ἐπαλλάττονται. Ταῦτα δὴλα ποιήσας Πέτρῳ τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ, ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν μοναχὸν Ἰωάννην, ὃς ἐγερόναι ζήτησε, προσέειπε μὲν ὡς ποιῶσι ἄλλοι τῶν κοινομένων αἰχμαλώτων, τῇ δὲ ἀληθείᾳ κατασχεῖν Ἰωάννην καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγαγεῖν (δὴ καὶ γέγονεν) εἰσελθὼν γὰρ ἅμα τῷ Ἰωάννῃ ἐν πλοῖῳ ἀπὸ Μεσημβρίας, ἦλθεν ἐν τῇ πόλει καὶ μετ' οὐ πολλοῦ τοῦτον τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀποξέριψαντος καὶ γυναῖκα ἐπιζητήσαντος, δέδωκεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς οἶκον καὶ κτήματα πάμπολλα καὶ γυναῖκα ἐκ τῆς αὐτοῦ πατρὸς τῆς τῶν Ἀρμενικῶν ὁρμημένην. γάμον τε λαμπερὸν ἐν τῇ τοῦ Καίσαρος οἰκίᾳ πεποίηκε, Χρυσόφωρον βασιλεὺς καὶ Ἰωάννου μοναχοῦ, τοῦ γεροντότος βαλκτορος, παρῶν συμφευσάντων. (pp. 837₁₈—838₁₀)

22. Maria, regina Bulgarorum, patriam suam visitat

V, 10, 46. Ἡ δὲ εἰρημένη τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ ἐκγόνη Μαρία, ἡ γυνὴ Πέτρῳ Βουλγαρῷ, πολλὰς ἐν τῇ πόλει εἰσῆλθεν, τοῦ τὴν ἴδιον πατέρα καὶ τὸν πᾶσαν ἀντὶς ἐπισκεψομένη τελευτήσαν δὲ

¹ Царската титла на българския владетел била призната с мирния договор от 927 г. Срв. Златарски: История, I, 2, стр. 526; Runciman, History, p. 181. ² Подготовката за това пъстание се отнася към 928 г. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 536. ³ Византийска тема в Мала Азия, обхващаща планинската област на Армения и достигаща на юг до пл. Тавър, а на север включваща част от южния бряг на Черно море.

34. След като всички сватбени обичаи били изпълнени и Мария била вече на път да тръгне за България с мъжа си Петър, нейните родители и придружили до Евдомон заедно с протовестиарий Теофан. След като обядвали там с Петър, когато дошло време за тръгване, те прегърнали дъщеря си и пролили много сълзи, което е редно при раздяла с мило чедо. Прегърнали и зет си и като передали Мария в ръцете му, върнали се в двореца. Мария, предадена в български ръце, тръгнала за България, едновременно радостна и печална: опечалена, защото се лишавала от любимите си родители, от царския дворец и от общуването със своите сродници, но и радостна, защото се оженила за цар¹ и била провъзгласена за българска царица. Впрочем тя заминала, като взела със себе си и великолепен и разнообразен скъпоценности и неизброим чейз.

21. Йоан подготвя покушение срещу брат си Петър

V, 10, 40. Против Петър българина било направено покушение от брат му Иван и други велможи на Симеон². След като били заловени, Иван бил бичуван и затворен в тъмница, а другите били подхвърлени на немалки наказания. Когато Петър съобщил това на император Роман, императорът изпратил монаха Йоан, който бил станал ректор, под предлог да направи размяна на заловените пленници, а в същност да вземе със себе си Ивана и да го доведе в Цариград (което и станало). Той се качил заедно с Иван на един кораб в Месемврия и пристигнал в столицата. Немного време след това [Иван] захвърлил монашеското расо и поискал да се ожени. Тогава императорът му дал къща, много имоти и жена, която произхождала от собственото отечество на императора, Армениак³. Той направил великолепен сватба в къщата на кесаря, при което кумували император Христофор и монахът Йоан, който бил ректор.

22. Българската царица Мария посещава родината си

V, 10, 46. Споменатата внучка на император Роман, Мария, жена на Петър българина, често идвала в столицата, за да види баща си и дядо си. Последния път дошла с трите

μετὰ παίδων εἰσῆλθε γ', ἤδη τοῦ πατρὸς αὐτῆς Χριστοφόρου τελευτήσαντος· πλοῦτον οὖν παρὰ τοῦ πάππου λαβοῦσα (πολὸν καὶ ἔνταμον) ἐντίμως ἐκείστρονεν. (p. 840₉₋₁₄)

22. Ungari Thraciam invadunt

V, 10, 48. Ἐγένετο δὲ ἐκστρατεία πρώτη τῶν Τούρκων κατὰ Ῥωμαίων Ἰνδικιῶνος ζ' Ἀπριλλίῳ μηνί οἱ καὶ καταδραμόντες μέχρι τῆς πόλεως Ἐλεῖσαςτο πᾶσαν Θυράκων ψυχὴν. Ἀπεισάλη οὖν ὁ πατριῖος Θεοφάνης ὁ πρωτοβεστύχιος καὶ παραδυναστεύων, μετ' αὐτῶν ποίησαι ἀλλότριον, ὃς καὶ θαυμασιὸς καὶ συνετός· αὐτοὺς μελετᾶν διαστρεφόμενος κατεπράξατο, πολλὰ παρ' αὐτῶν ἐπὶ τῇ φρονήσει καὶ εὐβουλίᾳ θαυμάσιος, ὅτε καὶ τὸ μεγαλόψυχον αὐτοῦ καὶ φιλόνθρωπον ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐπεδείξατο, μηδὲν φοβούμενος χυζήματος πρὸς τὴν τῶν αἰχμαλώτων ἀνάβρεσιν. (pp. 840₁₉—841₆)

V, 10, 53. Ἰνδικιῶν δὲ α', Ἀπριλλίῳ μηνί ἐπῆλθον πάλιν οἱ Τούρκοι μετὰ πλείστης δυνάμεως· ὁ δὲ πατριῖος Θεοφάνης ὁ παρανομώμενος ἐξεληθὼν σπονδὰς εἰρηγικὰς ἐποίησε μετ' αὐτῶν, διόχρους τῶν ἐμφανῶν ἀναλαβόμενος, ἐξ οὗ καὶ συνέβη ἐπὶ χρόνους ε' τὴν ἐκείνην διαφυλαχθῆναι. (p. 844₉₋₁₃)

V, 13, 8. Τῶν δὲ Τούρκων καταδραμόντων μέχρι τῆς πόλεως ἐν τῇ ἐορτῇ τοῦ πάσχα καὶ ληϊσάμενον πᾶσαν τὴν Θυράκην καὶ προῦδαν πολλὴν λαβόντων, ὁ βασιλεὺς εὐθὺς τὸν πατέρα καὶ δομέστικον τῶν ἐκκονβίων Πόθων τὸν Ἀγγυρὸν μετὰ τοῦ ἰγμάρτος αὐτοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ τῶν βουκελλάρων καὶ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ καὶ Θυράκιστον κατὰ πόδας αὐτῶν ἐξαπέστειλεν, οἱ καὶ νυκτός· ἐπαπειλόντες κατέσφαξαν αὐτούς, λαβόντες καὶ τὴν προῦδαν καὶ τὴν αἰχμαλώτων πᾶσαν. (p. 853₉₋₁₀)

24. Tzimiscus Bulgariam subigit

VI, 3, 4. Καὶ πάλιν ἐστράφη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐστράτευσεν ἕως τοῦ Δούναβη καὶ κατέσφαξε μυριάδας πολλὰς Τατάρων καὶ Βουλγάρων καὶ κατέλυσεν σατράπης καὶ στρατηγούς· διότι οὐκ ἔστιν ὅταν δορμίσῃ εἰς βόας μεγαλοπλεύρους καὶ ἐξεσχίζει αὐτοὺς· τότε ἐκτετρεῖσθαι τὰ ζεύγη τῶν ποτα-

σι деца, когато баща ѝ Христофор бил вече починал¹. И тъй, след като получила от дядо си голямо и значително богатство, тя си заминала с почести.

23. Маджарите нападат Тракия

V, 10, 48. Първият поход на турките срещу ромите станал през месец април, седми индикт². Те, като нахлули чак до столицата, опленили всичко живо в Тракия. Патриций Теофан, който бил протовестиарий и парадинаст, бил изпратен да сключи споразумение с тях. Като преговарял необикновено умело с турките, той постигнал това, което желаел, и предизвикал възхищение у тях с благоразумието и опитността си. Тогава и император Роман проявил своето великодушие и човеколюбие, като не пожелал никакви средства за откупването на пленниците.

V, 10, 53. През месец април, първи индикт³, турките отново нахлули с огромна войска. [Насреща им] излязъл паракимоменът патриций Теофан, който сключил с тях договор за мир, като взел заложници измежду първенците им, след което мирът бил запазен в продължение на пет години⁴.

V, 13, 8. На празника Пасха турките нахлули чак до столицата, опустошили цяла Тракия и взели голяма плячка⁵. Императорът веднага изпратил по петите им патриций и доместик на екскувитите Пот Аргир с неговия отред и със стратега на темите Вукеларий, Опсикон⁶ и на Тракезийската тема. Те ги нападнали нощем и ги избili, като им отнели и цялата плячка, и всички пленници.

24. Цимисхий покорява България

VI, 3, 4. След като се върнал отново в Цариград, [Цимисхий]⁷ тръгнал на поход чак до Дунава⁸, избил много хиляди татари⁹ и българи, сразил сатрапи и стратежи като лъв, който се спуска срещу едри волове и ги разкъсва. Тогава водата в реките се

¹ Това посещение на българската царица Мария-Ирина в Цариград станало през 931 г. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 535—536. ² Нападението било извършено през пролетта на 934 г. Срв. *Мутафчиев*, Маджарите и българо-византийските отношения през третата четвърт на X в., стр. 14. ³ Т. е. 943 г. ⁴ *Мутафчиев*, пак там, стр. 15, приема, че тогава Византия се задължила да им дава дан.

⁵ При това ново нападение, предприето през 958 г., маджарите прекосили цяла Тракия и достигнали до околностите на Цариград. Вж. *Мутафчиев*, пак там, стр. 17. ⁶ Опсикон — тема в Северозападна Мала Азия, около брега на Мраморно и Егейско море. По времето на император Лъв III от западната част на Опсикон била образувана темата Вукеларий. ⁷ Император Исан I Цимисхий (969—976). В предходния текст (VI, 3, 3) се говори за походите на Цимисхий в Сирия и Финикия. ⁸ През пролетта на 972 г. Цимисхий потеглил срещу Преслав, защищаван от войските на Светослав, които действували в съюз с българите. Преслав бил превзет за два дена и минал под властта на Византия. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 606—613; *П. Мутафчиев*, Руско-българските отношения при Светослав, *Seminarium Kondakovianum*, IV (1931), стр. 85 сл. Срв. *Осипов*, История, стр. 281, който датира този поход през 971 г. ⁹ С „татари“ тук са названи Светославовите руси. (Първото голямо нападение на татарите в Европа станало през 1240—1242 г. Срв. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, p. 102. Упоменаването на името им в текста свидетелствува, че той е съставен след тази дата.)

⁸ При това ново нападение, предприето през 958 г., маджарите прекосили цяла Тракия и достигнали до околностите на Цариград. Вж. *Мутафчиев*, пак там, стр. 17.

⁷ Император Исан I Цимисхий (969—976). В предходния текст (VI, 3, 3) се говори за походите на Цимисхий в Сирия и Финикия.

⁸ През пролетта на 972 г. Цимисхий потеглил срещу Преслав, защищаван от войските на Светослав, които действували в съюз с българите. Преслав бил превзет за два дена и минал под властта на Византия. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 606—613; *П. Мутафчиев*, Руско-българските отношения при Светослав, *Seminarium Kondakovianum*, IV (1931), стр. 85 сл. Срв. *Осипов*, История, стр. 281, който датира този поход през 971 г.

⁹ С „татари“ тук са названи Светославовите руси. (Първото голямо нападение на татарите в Европа станало през 1240—1242 г. Срв. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, p. 102. Упоменаването на името им в текста свидетелствува, че той е съставен след тази дата.)

μὲν εἰς αἷμα, καὶ αἱ Ῥωμαῖοι ἐχώρευον εἰς τοὺς Ἰουροὺς τὰ παραπέρα, καὶ τὰ βασιλικά σκήπτρα ἐδέξαντο μετὰ χαρᾶς ἕως εἰς τὴν Ταυριανὴν καὶ ἐποίησε μετὰ Βουλγάρων πόλεμον μέγαν καὶ ἀπύρην ἕως τὴν Πρεσβυλίαν πόλιν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον κρήσιν ἣν ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων μετὰ μερωρίθμου στρατοῦ καὶ κατέλυσεν αὐτοὺς καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν καὶ ἐστράφη μετὰ νίκης ἰσχυρῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. (pp. 865₉₀—866₅).

25. Regnum Basilii II

VI, 4, 1. Τῷ δὲ περ' ἐκείνου τοῦ κόσμου, τῆς δὲ θείας σαρκώσεως ἡ περ' ἐβασίλευσε Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος [καὶ] Κωνσταντῖνος, εἰσὶν Ῥωμαῖοι, ἐτη 865₉₀—866₅).

26. Bulgari Thraciam invadunt

VI, 4, 3. Ἀλλὰ ὁ φθόνος καὶ ἡ κακὰ πύλον ἐπέβη καὶ ἐνεπαύθη τὴν καλὴν αὐτοῦ προθυμίαν καὶ τὸ τοιοῦτον καλὸν ὁ γὰρ Βάρδας ὁ οὐκ ἐκτός, ἀνθρώπος καὶ μέγας καὶ πολυμαχίας καὶ σιγῆς τοῦ βασιλέως, ἠπίστησε καὶ ἐτόλμα φροῦδα ἰσχυρά καὶ ἐγέρσει τὰ ἐπ' αὐτῇ τὴν βασιλείαν καὶ ἡ παραρτή καὶ ἡ δυναστεία αὐτοῦ ἦν μεγάλη καὶ φοβερὰ, καὶ ἐτάραξε τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως, ὥστερ' εἰς τὸ πέλαγος μετὰ πλούτων ὕψαν τον εἶχε ἡ ἀνεμοσύνη καὶ κλύδων μέγας ἐπεὶ δὲ ἡ μάχη καὶ ἡ ἀποστασία τοῦ κλήρου ἐκράτησε κυρτὸν πόλεμον, καὶ ἦσαν ἐμφύλιος σύγκρουσις καὶ τοπικὴ ἀναταραχή, ἤσαν οἱ Ἀραβες ἀδελφὸν καὶ ἐξέβησαν καὶ κατέλασαν τὴν ἀνατολὴν, καὶ ὁ τότε Ῥωμαῖος καὶ αἱ χῶραι εἶχαν μεγάλην στενοχωρίαν ἀπὸ τοῦ Ἀσσυρίων ἐξέβησαν δὲ καὶ αἱ Βουλγάρων καὶ ἐκοίμωσαν τὴν Θράκην καὶ ἀπὸ πάσων μερῶν ἦσαν τὸ κακὸν πολλὸν καὶ ὁ βασιλεὺς ἦσαν εἰς τὴν μέσην ὥστερ' ἀπὸ μέσον εἰς πολλοὺς λόκους ἢ πούλην εἰς δρακόντων στόματα ἀλλὰ πάλιν ἐξήσθητο ἐγένετο γαλήνη ἀπὸ χειμῶνος, καὶ ἐσθλάσαν ἀπὸ τοῦ κλύδωνος εὐδία καὶ ὁ μὲν Βάρδας ἐλοῦσαν δρακοντακά μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἐγένετο ἀγάπη μεγάλη. (pp. 867₁₅—868₂).

27. Basilii Bulgarios subigit

VI, 4, 5. Μαθὼν δὲ ὅτι οἱ Βουλγαροὶ εἰρόνως ἀδελφὸν διὰ τῆς εἰς τὴν ἀνατολὴν ἀποδημίας τῶν στρατιωμάτων, κατεπάτησαν καὶ ἠρώμωσαν πολλὴν γῆρ' αὐτῶν

превърнала в кръв, ромейте достигнали до Дунавското крайбрежие и царският скиптър преминал с радост във вътрешността на Тария. [Цимисхий] започнал с българите голяма война и довел [войските си] до Преслав¹, голям и многолюден град. Там бил царят на българите с многохилядна войска. Той покори и тях, и тяхната столица и се върнал с голяма победа в Цариград.

25. Царуването на Василий II

VI, 4, 1. През 865 година от сътворението на света и 985 г. от божественото въплъщение се възцарил Василий Българоубец и Константин², синове на Роман, [и управлявали] в продължение на 53 години.

26. Българите нахлуват в Тракия

VI, 4, 3. Но завистта и злото отново се намесили и създавали пречки на благородния му нрав и на толкова голямата му доблест. Защото Варда Склир, мъж велик, твърде опитен във войните и родственик на императора, се отменил³, събрал силна войска и дебнел да вземе властта. Неговият бунт и силата му били големи и страшни и той застрашавал жината на императора подобно на бури и голямо вълнение, които заварват в морето малък кораб. Тъй като борбата и въстанието на Склир продължавали дълго време и била настанала гражданска междоусобица и повсеместна несигурност, арабите намерили стоден случай, излезли на поход и опустошавали Изтока. Ромейската земя и ромейските области били много изтормозени от асирийците. Излезли на поход и българите и нахлули в Тракия⁴. И от всяка страна напразни големи беди. А императорът бил посред тях като агъще сред много вълци или пиле в устата на дракони. Но отново внезапно настъпило ясно време вместо буря и вместо вълнение — спокойствие. И Варда се помирил с император и те свързали голямо приятелство.

27. Василий II покорява българите

VI, 4, 5. Императорът, щом узнал, че българите, намирайки стоден случай поради заминаването на войските на Изток, са преган-

¹ Развалини при дн. гр. Преслав в посоите на Източна Стара плавина. ² Става дума за Василий II (976—1025) и неговия съуправител и наследник Константин VIII (1025—1028), стъпили на престола през 976 г. По-късно Василий бил на осемнадесет, а Константин на шестнадесет години, фактически управител на империята бил евнухът паракимомес Василий, който бил отстранен през 985 г. Затова някои автори приемат 985 г. като начало на управлението на Василий II. Вж. Острогорски, История, стр. 284 и бел. 1. ³ Сиреч Василий II. ⁴ Отцепническото движение на видния византийски военачалник Варда Склир започнало между 976 и 979 г. Вж. Златарски, История, I, 2, стр. 283 сл.; Острогорски, История, стр. 283 сл. ⁵ Поради липсата на по-конкретни данни не може да се определи с положителност за кой точно поход става дума тук. Може би авторът има пред вид движението на Комитопулите. За събитията срв. Златарски, История, I, 2, стр. 640—645.

Ῥωμαίων, πόλιν ἐνεπλήσθη θνητῶν δεσίων καὶ ζήλων καὶ πάλιν ἐξέβη μετὰ ὀρίης καὶ δυνάμεως κατ' αὐτὴν καὶ ἔβαλε τοὺς κάμπους ἀπὸ τῶν αἰμάτων αὐτῶν καὶ ἐρέμιας αὐτοὺς τὰ ποσὶπύργα καὶ τὰ θανάκια, καὶ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θόρονς ἐβρέμουν ἢ γῆ καὶ ἐκονήρουν, καὶ τὰ σταθία καὶ τὰ κοτιρία τῶν Ῥωμαίων ἀποπομάθησαν ἀπὸ τὰ ὁσὰ τῶν ρωμῶνων καὶ ἀπὸ τῶν πολλοῖς τραηλοιστημοῖς αὐτῶν καὶ περιεπατοῦσαν ἄφοβα καὶ ἀσφαλισμένοι πρὶν καὶ ἀσφαλιστοὶ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ παρῆλθεν ὁ βασιλεὺς κάστρα καὶ χάους τῶν Βουλγάρων πολλὰ καὶ ἔβαλεν ἐπ' αὐτοὺς φυλάκτορας ἑαυτοῦς τῶν. Παρέλαβε δὲ καὶ τὴν χώραν, ἐν ἣ ἦσαν ἡ βασιλευσα τῶν Βουλγάρων καὶ εὗρεν ἐν αὐτῇ περίγυρα καὶ θησιωροὺς πολλοὺς καὶ χρυσίον καὶ ἀργύριον ἄπειρον καὶ στέμματα καὶ διαδήματα καὶ ἱπποκένους βασιλικὰς.

6. Ἰδὼν δὲ ὁ ἀρχηγὸς τῶν βαρβάρων τὴν τοσούτην βίαν καὶ οὐ τὸ φοσεῖον αὐτοῦ διεφθίγη καὶ ἐρημώθη, ἐκράκωσε πρὸς ὀλίγον τὴν ἀλαστονείαν αὐτοῦ καὶ ἐπαλείψωσε τὸ βαρβάρικόν θυμὸς ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐπεσιόησε στρατὸν ἄλλον καὶ προσκαλεστικὸν φοσεῖον ξένον, καὶ ἐξέβη εἰς πολέμους καὶ μάχας θυμῷ παντὶ καὶ υἱίας καὶ ἔκλεσε τὰς κλειτούρας καὶ τὰ διαστά, ποῦ μὲν μετὰ τείχεος, ποῦ δὲ μετὰ πεντάδας καὶ ζύλα, καὶ ἐποίησεν χαντάκια μηχανικά καὶ ἦσαν τὸ φοσεῖον ὑπερῷον γελάδας, ἵς, καὶ ἡλοζονέτον ἐπὶ τοσοῦτον πλήθους τὰ δὲ στενόμενα ἐποίησε διὰ σκοπὸν, οὐ ὡς ἀποκλείσει τὸν βασιλεὺς μετὰ τοῦ φοσεῖον αὐτοῦ, νὰ μηδὲν ἡμεροεὶ νὰ ἔχη ἐκράσων νὰ γλητύσῃ ἡλθε γοῖν καὶ ἔπεισεν ποτὰ εἰς τὰ στήνορα τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐκεῖ οὐκ ἔκειτο ἦτορ κάμπος καὶ ποταμοὶ μεγάλου καὶ ὄρη μεγάλα καὶ ὑψηλὰ καὶ σκληρὰ καὶ χιονισμένα μέσον τῆς Ῥωμανίας καὶ τῶν Βουλγάρων, καὶ ἦτορ πόρος εἰς, καὶ ἔδρασε αὐτὸν καὶ ἐβύλε φύλαξον διπασίρ καὶ ἐπώλεμα καθ' ἡμέραν ἐμψάνων καὶ ἐνέτασε τὰ φοσεῖα ἢ αἰτία διὰ νὰ ἐξέβη ἐξάφνης νὰ ἐμπλάσῃ τὸν βασιλεῖα.

7. Ὁ οὖν βασιλεὺς διὰ παντός εἶχε κατακόπους καὶ ἐγίνωσκε πάντα καὶ ἐοικεῖτο τὸν λογισμὸν αὐτοῦ καὶ ἵνα δείξῃ ποταπὴν ἀνδρείαν καὶ τόλμαν ἔχουσιν οἱ Ῥωμαῖοι, οὐδὲν ἐπέμενε ἵνα ἐλθῶσιν ἐκεῖνοι ἐπ' αὐτόν, ἀλλ' οὐδὲ ἐδελίσσων νὰ στραφῇ ἄπιστο, οὐδὲ ἡγάσιν νὰ ἀποκλείσιν ἔσω εἰς το πάλαι καὶ νὰ κρύπταιται ὅσπερ τριφυρὸν κοράσιον ἀλλὰ πῶς τέλειος τῆς περὶ αὐτοῦ τὰς πτε μνησθέντας ἐβόων, αὐτοὺς ἢ πάροι καὶ δροσίου τῆς αὐγῆς, καὶ ἡ σαρξ αὐτοῦ ἀπὸ τὸν κοπορὸν καὶ

зили и опустошили много ромейски области, отново се изпълнил със справедлив и силен гняв и отново стремително и с войски се отпавил срещу тях и напоил земята с тяхната кръв. Залели ги ручей и потоци [от кръв] и от многото убийства потреперала земята и се покрила с пепел, а мечовете и копията на ромейте се притъпили от костите на варварите и от многото обезглавявания. Ромейте, въоръжени и невооръжени, тъпчели без страх българите. Императорът превзел много български крепости и земи и поставил в тях своя охрана. Превзел и областта, в която се намирала столицата на българите, и намерил в нея много неща и съкровища. неизбримо злато и сребро, венци и корони и царски приваждности.

6. А предводителят на варварите, като видял толкова голяма сила и че войската му погинала и осиротяла, обузда малко своята надменност и смирил варварската си дързост. Но след това отново събрал друга войска и повикал чужди наемници и се впуснал в боеве и сражения, пълен с гняв и заслепление, преградил теснините и проходите на едно място със стени, другаде с въжета и дървета и направил изкуствени валове¹. Войската, която събрал², била триста и шестдесет хиляди души³ и той много се гордее с толкова голямо множество. Преградил направил с намерението да попречи на императора да намери изход и да се изплъзне. Прочее той дошъл и попаднал близо до ромейската граница. Там, където залегнал, между Романия и българите, имало поле и големи реки, и големи, високи и стръмни планини, покрити със снегове. Имало само един изход, който той преградил и поставил силна охрана. Бил се чак до зазоряване и [тогава] дал почивка на войниците. Целта му била да направи внезапен излаз и да обгради императора.

7. Императорът пък, който имал навсякъде съследвачи, научавал всичко и ставал все непоколебим в своето решение. И за да покаже колко голяма доблест и смелост имат ромейте, той не дочакал онези да го нападнат и не се уплашил да отстъпи назад, нито пък предпочитал да се заключи вътре в двореца и да се скрие като нежна девойка. Косите на главата му, мазани някога с благовония, сега се покрили призори със скреж и роса и кожата му се напукала от прах и пот, а лицето му почерняло от слънчевия пек. Той

¹ Вероятно тук се описва сражението в 1014 г. южно от с. Кюч, в Беласица. ² Вероятно Самуил. ³ Цифрата е преувеличена. Плещените при Беласица български войници били според Скилица Кедрин 15 000, а според Кекавмен — 14 000.

ἀπὸ τῶν ἰδρυμένων ἐκδόρθη καὶ τὸ πρόσθεν αὐτοῦ ἡμαύρωσεν ἀπὸ τὴν πύρην τοῦ ἡλίου ὑπέστελλε δὲ δύο στρατηγούς, ἕκαστον μετὰ καβαλαρίων ἐκλεκτῶν, χιλιάδας μί', καθὼς ἐβδόουσιν, ἵνα εἰσὼσι μοναστήριον ἀπὸ τόπους δυσβάτους καὶ νὰ σέβουσι τὰ ἄλογα αὐτῶν καὶ νὰ ἀναβοῶσιν εἰς τὸ ὄρος περὶ, ἐνθα οὐκ εἴχουσιν οἱ βάσιλοι προσοχήν ἢ λογιζομένων, καὶ νὰ καυχήσιν ἀπὸ τόπους οὓς θέλουσι σῶσον αὐτοὺς οἱ πρόσθοι, ὁ δὲ ἕτερος στρατηγὸς ὁμοίως ἐτάχθη νὰ ἐπάρη καὶ αὐτὸς δι' ἄλλης νὰ πύσῃ ἐπάνω εἰς τὴν γέφυραν, ὅπου ἐκράται τὸν πόρον, καὶ νὰ τοὺς δόσουσιν οὕτως ἐπαδέξω, ὅπου οὐδὲ κἄν εἰς ἐξ αὐτῶν εἰπεῖν νὰ μηδὲν γληπώσῃ νὰ ἐπάρη μαντίαν. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐπύρε τὸ ὄρος καὶ ἐπ' αὐτὸ ἀνέβη μετὰ χιλιάδων ἡμ' καὶ ἐγένετο μεγάλη βία ὥστε νὰ διαβῶσιν αὐτὸ ὥς ἡμέρας τρεῖς καὶ ἐκτασπάρησι καὶ κατέβη εἰς τὴν ἄλλην μερῶν καὶ ἐκκαρμάσεν εἰς τόπον σύνδεσθον καὶ κρατῶν καὶ οἱ Βουλγάροι ἦσαν πληροὶ, ἀλλ' οὐκ εἴχουσιν εἰδῆσθαι τὰ περὶ τούτων ὁ δὲ ἄλλος εἶρε καὶ αὐτὸς τόπους λίαν δυσκόλους καὶ δυσβάτους ὅμοιος μετὰ σκοπῶν πολλῶν ἐδιέβη αὐτοὺς καὶ ἀπῆγεν ἀπὸ τοῦ ἐκσθενέμεν, ἐνθα ἦν ἡ φύλαξις καὶ πρὸς ὧραν τῆς αἰγῆς ἔδωκαν τὰ ὄρη καὶ τὰ ποταμὶα τοῦ πολέμου καὶ ἐφοβήθησαν οἱ Βουλγάροι φόβον μέγαν εἰς τὸ ἀνέλυστον κακόν ἐπὶ δὴσαν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι οἱ ἐπάνω αὐτῶν καὶ ἐακλώσαν αὐτοὺς καὶ ἄλλους μὲν ἐσοῶσαν, ἄλλους δὲ ἐπύσαν καὶ οὐδὲ εἰς ἐγλήτοσιν ἀπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ οὕτως ἐγλίωσαν τὸ δέμα καὶ ὁ βασιλεὺς ὢν ἐτοιμος μετὰ τοῦ φοσάτου ἐσῆλθε καὶ ἀπῆγεν μετὰ προθυμίας κατὰ τοῦ μεγάλου ἐκέντου φοσάτου, καὶ οὕτως ἀπερχόμενος κατ' ὁδὸν ἐπύρτησε τοῖς καβαλαρίοις ὅπου ἦσαν διὰ βίβλων, καὶ ἐπύσαν ὅσους καὶ μετ' ἄλλων πάλιν ἐπύρτησεν ἄλλους ἑκατὸν, βίβλους καὶ αὐτοὺς οὕτως, καὶ ἐπύσαν καὶ αὐτοὺς οἱ Βουλγάροι οὐκ ἐπαρῶντες ὅτι ἔχουσι βίβλους, ἦσαν ἀμέλουν, καὶ ἐκαθέζοντο ὅλα φόβον τινά καὶ ὁ βασιλεὺς πάλιν ἐκτασπάρησε καὶ πρὸς ὧραν τῆς αἰγῆς ἔδωκεν ἐπάνω εἰς αὐτοὺς ὄφιν καὶ ἀπὸ τοῦ ἐτέρου μέρους ὁ ἐκκαρμάμενος στρατηγὸς ὁμοίως καὶ ἐβδόθησαν οἱ Βουλγάροι ἀνασπάρησι καὶ βεβαρημένοι τοῦ βίου καὶ ὄρησαν νὰ φεύγουν καὶ ἐγένετο ἡ συντριβὴ καὶ ἡ ἀνάγκη αὐτῶν καὶ ὁ φόβος πολλὰ μέγας καὶ οὐκ ἐγίνωσκον ποῦ ἐπύγουν καὶ ἐπύσαν εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ ἐπύγουν καὶ κατέσφαζεν εἰς τὸν ἄλλον καὶ οἱ Ῥωμαῖοι κατέσφαζον καὶ ἐκένον αὐτοὺς ἀνελκῶς καὶ ἐπύσαν ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς σπάθης τὴν ἡμέραν ἐκείνην, μί' χιλιάδας βαρβάρων καὶ οἱ ποταμοὶ ἀπὸ ὕδατος ἐξέβον αἷμα, καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐφύρε, καὶ ἐπύσαν οἱ Ῥωμαῖοι τὰς τένας καὶ τὰ χεῖματα καὶ τὰ ὄρη καὶ τὰς ἀποσπάρησας τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐγένετο χάρις μεγάλη καὶ εὐχαριστίας εἰς θεόν.

изпратил двама стратежи, всеки от тях с по дванадесет хиляди избрани конници, да намерят на всяка цена пътечки през непроходимите места, като водят конете си и се изкачат пеша на планината там, където варварите не подозирали и не допускали, и също и да се спуснат от местата, през които щели да ги преведат водачите. По същия начин и на другия стратег било заповядано да тръгне и той по друг път, да върви право срещу стражата там, където пазела прохода, и да я нападне отдясно, така че никой от тях да не може да даде заповед някой да се измъкне и да избяга. И първият стратег се отправил към планината и се изкачил на нея с дванадесетте хиляди. С голямо усилие успял да я премине за три дни. Пътувал и нощем, слязъл от другата страна и подслонил [войската] в гористо и скрито място. А българите били наблизко, но съвсем не подозирали за тях. И другият стратег намерил много мъчни и непроходими места. Все пак с голяма предпазливост ги преминал и слязъл от вътрешната страна, където била стражата. На разсъмване засвирили с бойните тръби и тропети. И българите много се уплашили от невадейната беда. Тогава ромеите се изхвърлили върху тях и ги обкръжили, едни от тях избили, а други заловили. И нито един от тях не се изплъзнал от ръцете им. По такъв начин те разрушили преградата. Императорът, който бил готов с войската си, потеглил и устремно настъпил срещу овази голяма войска. Вървейки така по пътя, той посрещнал конниците, които се движали като стража, и всички ги заловил. След малко срещнал отново други сто, които също били от стражата, и заловил и тях. Прочее българите, уповавайки се на своята стража, били безгрижни и си седели без всякакъв страх. А императорът отново тръгнал нощем и на разсъмване внезапно врѣхлетял върху тях. И скрилият се от другата страна стратег [ги нападнал] по същия начин. Българите били заварени невъоръжени и неразсъени и се впуснали да бягат. Настъпил сред тях смут и тревога и твърде голям страх. Те не знаели накъде да тръгнат, падали в реките, давели се и се избивали един друг. А ромеите безпошадно ги съсичали и избивали. През този ден загинали от ромейски меч сто и шестдесет хиляди варвари. В реките вместо вода потекла кръв. Предводителят им избягал, а ромеите задигнали палатките и вещите, и оръжията, и обоза на българите и много били радостни и отправяли благодарствени молитви към бога.

8. Ἀλλὰ πάλιν ὁ βασιλεὺς Βουλγάρων οὐδὲν ἠθέλησε νὰ σιγήσῃ οὐδὲ νὰ καταιγῇ καὶ νὰ ἐπαμύνηται ὅπως ἔπαυσε κακόν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγου ἡμέρας ἐπεριούνησε τὸ ἐναπολειφθὲν φρούριον. ἀπέστειλε δὲ καὶ ἐκπορευομένους φρούρια καὶ ἀπὸ ἄλλας γειτίας, καὶ ἦλθε κατὰ πρόωπον τοῦ βασιλέως νὰ ἐκδικηθῇ καὶ εἰς τὸν χαλασμόν καὶ καταλαμὸν αὐτοῦ χορηγήσας οὐκ εἶχε ἁμὴ ἀμοιβάζει ἀγροκόχους ὅπως συνεισπληθῇ μετὰ τοῦ κυνηγοῦ καὶ ἀπὸ τὸν θυμὸν αὐτοῦ κεντῇ τὸ κορυμν αὐτοῦ εἰς τὸ ξίφος καὶ κατασχονεῖ τὸν θάνατον ὅμως ἡρμακόδηρος οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ τὸ ἐν μέρος, καὶ οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τὸ ἑτερον καὶ ἐκ τῶν δύο μερῶν ὁλοσέθηροι ὄντες καβαλῶνται καὶ ἀρματωμένοι καὶ ὁλοσέθηροι κενταυροί, δοῖραν τὰ φλέμενα αὐτῶν καὶ ἐδώκαν τὰ βούβηρα καὶ τὰ τρουμπέται, σημεῖα τοῦ πολεμοῦ καὶ ἦσαν μεγάλη βοή καὶ ταυγὴ καὶ εἰς τὸ δύο φρούρια καὶ πύλιν τρόμος ὥς δὲ σπινθηριζήθησαν καὶ ἐδώκαν ἀλλήλους, ὥστερ ἄγρια κατρία ἢ λέοντες λοχνοὶ, καὶ ἐτρώσαν τὰ κοντάκια καὶ ἐκτεπύσαν καὶ ἐσπινθηρίοντο τὸ σπαθίον, καὶ ὁ πύλιν καὶ ἡ βοή καὶ ἡ ἀνύκχη ἀνέβαιναν ἕως εἰς οὐρανόν, καὶ τὰ αἵματα ἐχύνοντο ἐπὶ ἔδαφος, καὶ τῶν ἀλόγων ὁ χλευματισμὸς ἐσκέπαζε τὸν ἀέρα, καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων ἀνέβαινε καὶ κατέβαινε ὥστερ γοργὸς πευγίτης ἢ πρόθυμος γεγῆς, καὶ ἔδιδεν δόξαν εἰς τὸς ποταμούς αὐτοῦ, καὶ παρκαίνοντες στρατηγούς αὐτοῦ νὰ δέξων ἐπὶ οὐρανὸν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ τῶς ἄλλας γειτίας εἰς τὸ ἑτερον δὲ ἐκτάστησαν οἱ Βούλγαροι καὶ ἐγύμουν φρούριον νὰ φέρων τὰ δὲ στρατεύματα τῶν Ῥωμαίων ἐδώκαν αὐτοὺς ἐξοστῶν καὶ ἐσκόπων καὶ ἐκατέπλητον αὐτοὺς καὶ ἐκατέπλητον τὸς θύνας αὐτῶν καὶ ἐκκῆσαν αὐτοὺς νύκην μεγάλην αὐτως παρῆλθεν ὁ βασιλεὺς τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὸ θράος τῶν Βουλγάρων καὶ ἔδωκε καὶ κατέστησεν αὐτοὺς δούλους καὶ ὑποχείριους. (pp. 868₁₆—872₄)

28. Romani contra Bulgaros pugnant

3. Τὸν δὲ κυρὸν ἐκείνον ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς Νικηφόρος στρατηγὸς μετὰ φρούριον ἐπάνω εἰς τοὺς Βουλγάρους ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἐξέβη μετὰ φρούριον χιλιάδας π' καὶ κατέλασε χώρας πολλὰς τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐπῆρεν αἰχμαλωσίην πολλήν ὅπου ἠθέλει, ἠπλύνε καὶ ἀναπαύεται, οὐκ ἔχον φόβον παρά τινος, ἐπειδὴ ἤκουεν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἔχοντες διὰ μέσον αὐτῶν ἰδίως ταραχὰς καὶ ἀνυχίας ἐξέβησαν τοῦν καὶ οἱ στρατεύματα τῶν Ῥωμαίων μετὰ φρούριον χιλιάδας δώδεκα καὶ οὐκ ἐτόλμων νὰ φανῶσι πᾶσιν φανερόν, μήπως ἐκκαταστήσωσι αὐτοὺς οἱ Βούλγαροι καὶ νύχουσιν ὅτι εἰδὼν ὅλοι καὶ κατέλασαν αὐτοὺς. Ὅμως ἐταρτάριζον καὶ ἐμελετοῦσαν σιγῇ καὶ βουλῇ πῶς νὰ ποῦσιν

8. Обаче българският цар пак не пожелал да се смири, нито да престане и да понесе сполетялото го зло, но след немного дни събрал останалата войска¹. Той проводил да повикат войски и от други племена и пристигнал пред императора, за да си отмъсти. И не се наситил на несполуките и пораженията си, но приличал на глиган, който е срещнал ловец и презирайки смъртта, от ярост налита с туловището си на меча му. Така от едната страна стосли въоръжени ромеите, а от другата — българите. И от двете страни покритите цели с желязо конници и пехотинци и покритите цели с желязо копие-носци разведи знамената си и дали боен сигнал с военните тръби и тропнети. Вдигнал се голям вик и [настъпил] смут сред двете войски, а също и голям страх. И щом се срещнали и се ударили едни други като диви глигани или силни лъвово, започнали да се трошат копия, да трещят и да се ломят мечове. Трясъкът, воят и тревогата стигали чак до небето и кръв се лееа като вода, и циленето на конете изпълвало въздуха. А императорът на ромеите тичал нагоре-надолу като пъргав ястреб или безстрашен сокол, вдъхвал сила на своите редици и поощрявал стратегите да покажат колко много ромеите превъзхождат останалите народи. Най-после българите били победени и се обърнали да бягат, а ромейските войски ги преследвали по дирите им, избивали ги и ги тъпчели, задиждали палатките им и удържали над тях голяма победа. Така императорът сломил надменността и дързостта на българите, преследвал ги и ги превърнал в роби и подвластни.

28. Византийци воюват с българи

3. По онова време император Никифор² изпратил стратеги с войска срещу българите. А царят на българите излязъл насреща им с осемдесетхилядна войска, опустошил много ромейски области и взел много пленници. Където искал, той построявал лагер и се установявал, без да се страхува от никого; защото бил чул, че сред ромеите има междоусобици и смутове. Между това излезли на поход и ромейски военачалници с дванадесетхилядна войска, но не се осмелявали да се покажат някъде, за да не ги забележат българите и като видят, че са малобройни, да ги унищожат. Все пак те обикаляли насам-натам и размишлявали и се съветвали как да

¹ Авторът навярно има пред вид борбите на България и Византия между 1014—1018 г. ² Тълкуването на този откъс, както и достоверността на съдържащите се в него данни са несигурни. Тук има явни анахронизми. Авторът има пред вид император Никифор III Вотаниат (1078—1081), към чиято управление може би той отнася въстанието на Константин Бдин (царя на българите?) и Георги Войтех.

XVI МИХАИЛ АТАЛИАТ

Михаил Аталиат бил роден вероятно в гр. Аталиа, Памфилия (Мала Азия) през първата половина на XI в. Като представител на военната феодална аристокрация той имал значителен брой имоти, а като юрист се ползвал със заvidно положение при императорите Константин X Дука (1059—1067), Роман IV Диоген (1068—1071), Михаил VII Дука (1071—1078) и Никифор III Вотаниат (1078—1081). Бил е близък и с някои от известните представители на византийската култура, между които бил и Теофилакт Охридски.

Михаил Аталиат е написал една История, която обхваща периода от 1034 г., т. е. от началото на царуването на Михаил IV, до 1079 г. Това съчинение, макар и недовършено, разглежда с големи подробности събитията от тази епоха на големи династични борби в Цариград.

За нас са много ценни подробните сведения, които Аталиат дава за икономическото и политическото положение на балканските и по-специално на българските земи под византийска власт. Значителен брой от събитията съставителят е описал като свидетел и очевидец (*ὁν αὐτὸς αὐτόπτης καὶ θεατὴς ἐχρημάτισε*). Например бил е участник във войната на Роман IV срещу печенегите.

От Михаил Аталиат е запазен и един документ от 1077 г., озаглавен *Διάταξις ἐπὶ τῷ πρὸς αὐτοῦ συντάτῃ πτολοχροφείῳ καὶ τῷ μοναστηρίῳ* (Разпоредба за основаното от него сиропиталище и манастир). Това е в същност типик на основания от него манастир, намиращ се в Редесто, Източна Тракия. В текста на типика са вмъкнати заверени преписи на два хрисовула от Михаил Дука и от Никифор Вотаниат. Тъй като тези два документа имат почти еднакво съдържание, тук даваме извадки само от първия от тях. Освен някои дребни данни за участие на българи в наемната войска на византийските императори документите предлагат сведения за развитието на феодалните отношения в Тракия през разглеждания период.

РЪКОПИСИ: на Историята — С—Paris. Coislin. 136 (XIII s.). — Escorial. Т. III 9 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: а) на Историята — Michaelis Attaliotae Historia, ed. Bonn. б) на Хрисовула — К. Σάβας: *Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη*, I, ἐν Βενετίᾳ 1872, pp. 1—69.

КНИЖНИНА: Krumbacher, GBL, pp. 269—271. — N. Jorga, Médaillons d'histoire littéraire byzantine, 14: Michel d'Attalie, Byzantion II (1925), pp. 273—275. — N. Nissen, Die Diataxis des Michael Attaleiates von 1077. Ein Beitrag zur Geschichte des Klosterwesens im byzantinischen Reiche, Jena 1894. — Moravcsik, Byzantinoturcica I, pp. 427—429; 209. — H. Grégoire, Michel Attaliatès, Histoire. Traduction française, Byzantion XXVIII (1958), pp. 325—362. — A. Pertusi, Per la critica della „Storia“ di Michele Attaliate, Jahrbuch der Österreichischen Byzantinischen Gesellschaft, 7 (1958), pp. 59—73. — А. П. Каждан, Критические заметки по поводу изданий византийских памятников, ВВр XVIII, (1961), стр. 282—287.

MICHAELIS ATTALEIATAE

A. HISTORIA

1. De defectione Bulgarorum a Romanis subactis

Μισοὶ δὲ, οἷς εἰδικὴ προσήγορία τὸ τῶν Βουλγάρων καθέστηκεν ὄνομα, τηλικαῦτα τοῖς τῆς δουλείας ἀπειλούσαντες χαλινούς εἰς ἀποσιωπῶν προσκεχρημένον, καὶ τὸν βασιλεῦσα περὶ τὰ ἐν Θεσσαλονίκῃ διατρέχοντα ἔβρι, καὶ μόνους τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ συμπαροσκόλας ἔχοντα ὥς διὰ φίλος παραδέχοντα γῆς, λαμπρῶς συνεδίστασαν ἰξασίους δούλους ἅμα τῷ εἰς τὴν βασιλεύουσαν εἰσεύναι τὰ περὶ τὸν πόλεμον εὐθυσσοῦς, καὶ τῆς ἐνοχλοῦσης ἀσθενείας ἐπιλαθόμενος (καὶ γὰρ ἦν τοῖς βασιλευσίν, ὥς δὲ τότες μελεγχολοῦσι κάτοχος), θάπτον ἐξ ἀπισθῶν τῶν ἐπαρχῶν συνεστήσαντο στρατὸν, καὶ μετὰ τῶν δικάμεων τῇ Σιδικῇ τῇ νῦν λεγομένῃ Τριδιτικῇ καὶ δι' αὐτῆς Ἰλνικῇ προσβαλὼν κατὰ κράτος τοὺς ἀποστατήσαντας ἐκταπείνωσαν, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν πολλὴν καὶ μεγάλην καὶ στενόπορον οἶσαν, καὶ χρόνους πολλοὺς ἀνταγωνιστομένην τοῖς πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι διὰ τὸ δυσεξέτητον τῶν ἐν αὐτῇ αὐλῶν, ἰσχυρῶς παρεστήσαντο, καὶ αὐτῆς ἐκείθεν ἀνέβη, τὰ ἐν ταύτῃ καταστηρόμενος πράγματι, καὶ τὸν ἐπικρατὴ λαμπρῶς παρηγορεῖτο θρόνον, καὶ ἀγῶνα ἱππικὸν τε καὶ πεζικὸν ἐκτάλει οὕτω δι' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν βίον κατέστρεψε, πολλὰ τῆς ἡμετέρας κατακλιτῶν εὐκαιρίατα, ζήσας ἐν τῇ βασιλείᾳ χρόνους ζ' καὶ μῆρας ζ'. (pp. 916—1016)

2. Georgius Maniaces cum mililibus suis per Bulgarorum regiones transit

Εὐθιγερωτέρως δὲ τοῦ προβεβουλευμένου ὁ Μονομάχος ἀποδεικνύει, καὶ πότας σχεδὸν βασιλεῦσι ἀξιώμασι καὶ δωρήμασι φιλοτίμοις ἀποσεμνόντας, ἠγάθησε τὸ ἐπὶ τοῦτον ἐξαίφνης δὲ νέφος ἐκ τῆς ἐσπέρης ἐγείρεται τεταγὸς καὶ ὀλέθρον καὶ πανωλεθρίαν αὐτῷ καὶ τῆς βασιλείας ἀπέλειπον ἀπειλοῦν, ἀνὴρ αἰμοχαρὴς καὶ γενναῖος, ὁ προσημνομένης Γεώργιος, ᾧ Μανιάκης ἐπώνυμον, ἐκ τῆς Ἰταλικῆς ἀρχῆς ἐπαναστὰς μετὰ τῶν ἐκείσε συνόντων στρατιωτῶν Ῥωμαίων καὶ Ἀλβανῶν, διὰ περὶ τὸν βασιλεῦς ἀντιθεῖς καὶ προσηγομένους ἔχθρας μετ' αὐτοῦ δεδιώς, καὶ τὰ μὲν λοιπὰ τῶν συναντησάντων στρατεύματα συνετάραξε καὶ κατέρριψε, πρὸ δὲ τοῦ τῆς Θεσσαλονίκης ἡμερῶν στρα-

МИХАИЛ АТАЛИАТ

А. ИСТОРИЯ

1. Покорение от византийцами болгар встават

А мизите¹, на които било дадено названието „българи“ като собствено име, тогава отхвърлили ярема на робството, вдигнали бунт и дръзко подгонили императора², който пребивавал в околностите на Солун и бил само с дворцовите телохранители, тъй като пътувал през приятелска страна. Той пък още щом влязъл в столицата, пригответил смело всичко за войната и като забравил тежката си болест (защото бил епилептик или, както някои казват, боледувал от черна злъчка³), събрал бързо войска от всички провинции. Като нахлул със силите си в Сердика, именувана днес Триадика, а оттам в Илирик, обърнал в бягство въстаниците и покорил със сила земята им, която е обширна и голяма, мъчнодостъпна и дълги години се била съпротивлявала на царувалите преди него императори поради трудно проходимите теснини, които се намирили в нея. Той се върнал оттам, без да претърпи щети, след като уредил тамошните работи⁴. Той отпразнувал блестящ триумф, като тържествено уредил конни и пеши състезания. Така наскоро завършил живота си, оставяйки много примери на добродетел. Той царувал седем години и седем месеца.

2. Войската на Георги Маниак минава през българска земя

Мономах⁵ облагодетелствувал поданиците си, понеже се показал по-благодетелен от царувалия преди него, и отличил почти всички с царски отличия и щедри дарове. Но внезапно от запад се вдигнал страшен и гибелен облак, който заплашвал императора с всегибел и лишение от царството му. Споменатият вече Георги, по прякор Маниак, мъж кръвожаден и храбър, се вдигнал от Италия и с намиращите се там заедно с него ромейски и албански войници, понеже бил заsegнат от пренебрежението на императора и се страхувал от предишната си вражда с него. Той смутил духовете и на войските на другите [пълководци], които излезли срещу него, и ги победил. Разположил се на

¹ За този архангъл см. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 207. ² Михаил IV Пафлагон. ³ За болестта на Михаил IV вж. в Хронографията на Исидор, тук стр. 95 сл. ⁴ Става дума за потушаването на Деяновото въстание. ⁵ Константин IX Мономах. Негов предшественик бил Михаил V.

τοπεδευόμενος περὶ δέλην ὄντων προσβάλλει τῷ μεγίστῳ βασιλικῷ στρατοπέδῳ καὶ γὰρ ἦν ἐξοπλισμένος ὁ παρὰ βασιλέως ἀποσταλὴς μετὰ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεων εἰς ἀντιστάσειν. καὶ πολλὰ δοῦσας τοῖς βασιλικοῖς στρατιώταις, καὶ κατακλιθεὶς τῇ ἀντιπώστῃ τοῦτον φορᾷ καὶ τοῖς οἰκιστοῖς πληγαῖς (καὶ γὰρ οὗτος τοῦ πλήθους προεπολέμει τε καὶ προεκινδύνει, καὶ οὐκ ἦν ὅς τῳ φασγάνῳ τοῦτου τραυμαθῆς ὡς τῷ ἡμίσει καὶ πλείον περὶ ἐρηρῆντο σόματα τοιοῦτος ἀκαταγόνιστος καὶ σταθιγὸς ἐγνώσκετο, μέγας δυνεὶ καὶ εὐρόντος καὶ τὴν ὄψιν φοβερὸς καθιστάμενος, καὶ ταῖς βουλαῖς διαφείσας), καὶ κατορθώσας τὴν νίκην ἤδη τότε κατελευθεῖς, καὶ παρὰ τὸν πλείστον ἐκστῆσαν ἐπισημαίνμενος, ἐπὶ τέλει τῶν ἀρχόντων τοῦ ἱεροῦ αὐτομάτως κατέκρινεν, οἷα τὰ τοῦ θεοῦ κρίματα, καὶ ἀθρήσας ἔκαστον, σκιασθέντα εἶναι τὸ πρῶτον τῶν ἀντιθέτων οἰομένων καὶ σόφισμα. ὡς δὲ παρρησιασθεὶς τοῦτο τὸ ἀληθές, ἐκδραμόντες πολλὰ κείμενον αὐτὸν ἐπ' ἐδάφους κατέκρινεν, αἷμα διάβρυχον καὶ κυρίως ἔχοντα κατὰ τῆς πλευρᾶς, τῇ πύσει τότεν αὐτοῦ τῶν ἀμφ' αὐτὸν διασκεδασθέντων, καὶ πάλιν τῶν γεννημένων τῆς νίκης, ἐπαυλῆδον αἱ τοῦ βασιλέως χαρᾷ καὶ φόβῳ διηρηματικῶς συνεχόμενοι τῷ προτερέματι γὰρ μὴ ἐπαυρόμενοι τὸ πᾶν τῇ θείᾳ δεξιᾷ ἐπεγράφοντο. (pp. 18₁₁—19₂₁)

3. De Leonis Tornicii rebellionem et de Patzinacorum incursionibus

Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς αἰ τοῖς κολοῖς ἕτερον αἰθῆς ἀνεγείρει πόλεμον ἐπαχθεὶς ἐν ταῦδε προφάσεως: συγγενία κεκτημένος ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς Ἀδριανούπολεως Λέοντα κατονομαζόμενον, τοῦτον εἰς λαμπρὰν ὥσπερ εἰκὸς ἀναΐθην τέχνην, καὶ τῷ τῶν πατρῶων, εἴτα καὶ τῶν βεστών ἀξιώματι περιβλεπόμενον ἀποδείκνυναι, στρατηγίας συχνὰς καὶ δημιουργίας ἐμπιστεύων αὐτῷ. ἐν μὲν δὲ ἔαρος ὥρα τῇ Μελατηνῇ στρατηγοῦντος αὐτοῦ τὰ Μακεδονικὰ συνεπαράχθη στρατεύματα, μακρὰν ἀποστασίαν ἀδύοντα, καὶ ὁ βασιλεὺς ἡπίως καυστείλας τοῦτον τὸ φρόνημα διέλασε τὴν ἐπαβολήν, πρὸς καιρὸν μὲν, ὡς εὖσπερ τὸ ἀποτέλεσμα παραδεδομένον, ὅμως δ' οὖν καυστείλατο, κατηγορηθεὶς ὅτι ὁ προεφρονηθεὶς αὐτοῦ συγγενὴς ὡς τῆς στάσεως καὶ τῆς βουλῆς ἀρχηγός, καὶ ὡς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένης τῆς τυραννίδος, παραλύεται τῆς ἀρχῆς καὶ μονα-

стан на два дена разстояние от Солун и привечер нападнал най-големия императорски лагер, защото изпратеният от императора пълководец¹ с ромейските сили бил излязъл насреща им. [Маниак] извършил много подвизи срещу императорските войски и смаявал с непреодолимата си енергия и с ударите, които нанасял със собствената си ръка (той се сражавал начело на войската и пръв се излагал на риск; и нямало човек, ранен от неговия меч, който да не е бил пресечен до средата на тялото или дори повече; такъв непобедим и твърд се показвал той, едновременно едър и широкоплещест и страшен на вид, и забележителен в замислите си). Когато вече смятали, че той е спечелил победата и бил славословен от повечето си противници, на края на сражението той безпричинно се смъкнал от коня си — такава била божията повеля — и се прострял недокоснат, тъй като противниците му мислели, че това е скроена хитрина и измама. А когато истината се разкрила, мзовина се спуснали и го намерили да лежи на земята, облян в кръв и със смъртоносна рана в хълбока. Прочее, след като той паднал, тези, които били около него, се разпръснали, победата минала на другата страна и хората на императора се върнали, обзети, както се казва, от радост и страх, и приписали всичко на божията десница, без да се възгордеят от успеха си.

3. Бунтът на Лъв Торник. Нападение на печенегу

Но този, който завивда винаги на добрите неща², отново възбудил друга междусобна война по следната причина. Императорът³ имал един роднина от Адрианопол, на име Лъв⁴, когото той бил издигнал, както подобава, до високо положение, като го отличил с достойнството на патриций, а след това — на вест и му поверявал често командването на походи и граждански длъжности. Но един пролетен ден, когато той бил стратег на Мелитина⁵, сред македонските войски, които замисляли голям бунт, започнало брожение. Но императорът, като успокоил духовете им с кротост, осушил заговора и макар и временно, както по-нататък показва краят, все пак ги обуздавал. Прочее споменатият по-горе негов роднина бил обвинен като вожда и инициатор на бунта и

¹ Този пълководец се наричал Стефан Севастофор. Монамах. ² Подробности за бунта на Лъв Торник вж. ния, дн. Малатия.

21 Гръцки извори за българската история, т. VI

³ Това според автора е сатаната. ⁴ Константин IX тук у Псел. ⁵ Град в провинция Втра Армения.

διὰ τὴν παρὰδίδουσαν σρήμην, καὶ τῇ μεγαλοτόλει ἀνέ-
τος καὶ χωρὶς τινος παραφυλακῆς ἀπολείπει. τε-
τάτην δὲ πρὸς τῇ δεκάτῃ ἄγοντες τοῦ σεπτεμβρίου
μυρὸς, καθ' ἣν τὸ ζώοντιον σημῆτον ἐκρούμενον
αἰετοῦ οὐκ ἐξελήσκει πολλῇ (πρώτῃ δὲ ἰδὼς τοὺς
ἦν, ὁπότε καὶ ὁ Κρόνος συνόδονε τῇ ΙΙ), λίθη
τῆς βυσιλευούσης ἀπορροῇ, καὶ δι' ἑλλων κατὰ
διαδοχὴν ἰσομήτων ἐκώπτερος εἰσενεὶ τῇ Ἀδρια-
τοῦ ποταμίδου πολέει καὶ συνήθιστα πῶν αἰνίμα
μᾶλα τὸ τὴν στρατεύσιμον ἡλεῖαν ἔχον ἐστέρον
καὶ διὰ δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν εἰς ἀλῆθος μέγα
καὶ στρατιῶν ἀξέλογον παρὰδόξως ἐπαύεται ἡ συν-
άθροις, καὶ τοῖς παρὰσῆμοις κοσμηθεὶς μετὰ τῆς
βουσιλεῖς ἐλθὼντος ὁ φεναδίας στρατηγὸς ἀποκρά-
τορ παρὰ τὸν ἀνόντων ἀνηροεῖθη, καὶ διὰ τὴν
ἐκείνῃ ἡμέρῃ διαλυτὸν θυμὸν οὐκ ὀλλῇ πεπα-
θήσει πρὸς τὴν εὐδαίμονα μεγαλόπολιν. οἱ δὲ
παρὰθέντες παρὰ τοῦ βυσιλευούτος ἐξ αὐτῆς στρα-
τιῶται, καὶ τινες τῶν ἐκείνων τοῦ παλατίου προο-
μένοντες ἐς ὅπου τῆς Σηλημβρίας, ὡς ἔμαθον τὴν
τοῦτον ἔφοδον πολλὴν καὶ ἀνέπιστον ὡς βαρεῖ
στρατὶ καὶ μαχηωτάτερη συγκροτουμένη, ἣ ποδὸν
εἶχον γερόντων ἀποθήματα, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἐπαύ-
θρων, ἐφοδιάσαντες ἑαυτοὺς ὡς ἐκάστῳ παρῆγε
τὸ ἐκπαίμενον τὸν καροῦ, ἐπὶ τὰς πύλας ὀλιόντο
τῆς πόλεως, ὅλος ἄλλος προσεθῆναι κατεπευγμέ-
νη μακρὸν ὄψοιρον ἢ τοῦ ἀποστάτου ἐπιδημία
φουβερὰ πρὸς καὶ κατελθούσῃ κατηγγέλλετο, ἔπειτα
στρατιωτικῶ καὶ περικῶ δυνάμει μὴ ἀποδέουσαι
πρὸς μέγαν βασιλεῖν. ἐδρῶντο δὲ καὶ τὰ προστι-
χῆναι καὶ ἀνησυχῶντο καὶ οὐδενὸς ἡπιάτου τῶν
ἐκείνων ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ταχέρεως οὐκ γερονό-
τες οἱ περὶ τὴν βυσιλευούσαν σχεδὸν ἅπαντες τῶν
ἐντὸς εἶχον τὴν φονεαὴν ἰσχυρῶς, καὶ ὁ βασιλεὺς
ἐπὶ τῆς ἐν Βλαξέραις καθήμενος ἀκροπόλεως ἡλ-
γει τὴν οἰκίαν ἐπαρτάτως ὅπως λυτῶσαν καὶ
μασκαμένην, ἔσται δ' οὗς καὶ τὰ ἔσχατα πάσχοντες
καθόρων. ἐπεὶ δὲ τοῖς τέχραι προσεγγίνας ὁ τέρας-
νος τῷ πλῆθει καὶ ταῖς δυνάμειν ἐνηβρόντο, βα-
σιλικῶς καὶ ἀνέκροτος ἐμπεριπατῶν καὶ πρὸς τῶν
ταχὸν ἐνσημαίνοντες, τινὲς προσητῆς καὶ ἀπίσθη-
λοι τοῖς ἀνταγῶντες ἐγγύωντες ἕβρις ἀρεπεῖς τοῦ
ἀληθοῦς βασιλεῖος κατέχεον, καὶ οὕτως ἀπηλλάγησαν
ἀγχίματος ὁμοῦ καὶ φρονήματος γέμοντες. ἄλλος
δὲ πρὸς τὸς ἀφελὲς διὰ τῶν κατελθόντων μακροῦ ἐδέχθη
τὸν βασιλεῖα βαλεῖν. ἤρπαι δὲ τὴν πλὴν τῶν
θαλαμωτῶν αὐτοῦ ὁ ἐγγύστερος, εἰς δὲ τὴν ἐστει-
ραῖαν (μετασθῆ δὲ ἦν) περιελθὼντες τινες τῶν ἐν-
νοσιτάων τῷ βασιλεῖ γράμην δόδσαν ἔν' ἐν τῷ
προεκεκμημένῳ γηλόρῳ κόψουσι τάφρον, καὶ ἀνδρά-
σιν αὐτῶν πολεμικοῖς, ὅσοι πινυαῖτα τῇ βυσιλεῖ

че искал да обсеби властта. Затова бил лишен
от поста си и обречен на монашески живот,
бил пуснат в столицата свободно и без как-
вато и да е стража. Но на четиринадесети
септември, когато се издига с голямо смире-
ние прославеният животворен знак¹ (на първи
индикт, когато и Сатурн се среща с Юпитер),
той тайно излязъл от столицата и сменяйки
непрестанно конете, като крилат стигнал в
Адрианопол. И тутакси се събрали от Запад
всички, които били на възраст за войници.
И за два или три дни тази група по чуден
начин параснала в голямо множество и забе-
лежителна войска. Украсен с царските знаци
и ъбграница, този беглец бил провъзгласен
от присъстващите за стратег-самодържец
и на втория ден с голяма самоувереност се
отправил към честитата столица. А войниците,
които императорът изпратил преди това оттам,
и някои от дворцовите савоинници, които ча-
кали към град Силимврия, като се научили
за голямото и неудържимо настъпление на
този човек, тъй като в него участвувала
сильна и най-боеспособна войска, хукнали об-
ратно, колкото им крака държели. Тези,
които били под открито небе, като се защи-
щавали според случая, кой както можел,
бягали към градските врати и всеки гледал
да превари другия. А малко по-късно било
съобщено за идването, страшно и смаящо,
на бунтовника, комуто не липсвала конна
войска и пехота, за да се срази с императо-
ра. Те опустошавали и ограбвали всичко по
пътя си. Междоусобната война не отстъп-
вала на никоя война с чужденци. Прочее,
след като почти всички от войските около
столицата се скрили зад стените, те започ-
нали да охраняват здраво вътрешността на
града. А императорът, който стоел на кре-
постта във Влахерните, оплаквал своето цар-
ство, така обзето от бяс и безумие, като
виждал, че може да претърпи и най-лошото.
А когато узурпаторът се приближил до сте-
ните и се гордеел с множеството си войски,
като обикалял царствено и гордо, привет-
ствувайки пред стени, някои дръзки и с не-
прилично държане люди се приближили към
дворците и така, изсилвайки непристойни
хули към истинския император, се оттеглили,
преизпълнени с гордост и самохвалство. Друг
пък, като хвърлил стрела отвъд стената,
малко останало да удари императора, но
стоящият най-близо до него спалник приел
удара. И на другия ден (неделя) някои от
най-близките на императора били много на-
скърбени и дали съвет да се изкопае ров на

¹ Т. е. на Кръстовден.

δορυφορίῳ περιέτινον, περιάβουσι, καὶ τῷ μύρῳ τοῦ διαστήματος τὰς ἑβδωδαίας φωνὰς ἀκούοντάωνται, καὶ οὐ τῷ βασιλεὶ κατὰ τὰ γινώσκοντα. Δόξαν οὖν οὕτως ὅ τε τόπος περιεταγρευμένος ἐδείκνυτο, καὶ τῇ ἐπιείκῃ στρογγύλῃ τῆς πυρρεμβολῆς περιέχοντο, Ἀγαραίων δὲ τις ξυμφορὰ τῶν ἐπὶ τῆς φρουρῆς ἐκβλήθεισα καὶ δεξιότατον τοῦτοσα βασιλικῶν, ἐγνώριστος ἐστὶ τῇ τάττῃ περὶ τὸς ὄχλους τῆς περιεστρωμένης ἐτέρας τάττον την βασιλίδαν τῶν πόλειον, ὡς δὲ ἡγγέλλετο παρὰ τῶν σκοπῶν μεγάλη πυρσάξει καταλαμβάνειν τὸν τόπον, πανούσιοντες τὰς ἀσπίδας οἱ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ τὰς αἰχμὰς ἀντιστήσαντες, οὕτω τὴν ἐφύδον ἐξεδέχοντο, βραχὺς μὲν ὄντες καὶ μηδὲ πρὸς τὸ πολλοσύν τῆς ἐκείνου στρατῆς ἀποσώζοντες, οἱ πλείους δ' αὐτῶν ἀπειροπόλεμοι τε καὶ ἑγγυλῆδες, πίνοντι δὲ τῇ ἀποκτείνουσῃ τάττῃ καθεστότες τοὺς ἐναντίους ἀρθέντων οὖν τῶν σημείων αἱ φάλαγγες ἀπεσάντησαν στοιχηδόν, οἱ μὲν προπορευόμενοι τῆς ἀποστατικῆς πυρρῆς, οἱ δὲ τῶν κερμάτων ἐξηρημένα καὶ ἄλλοι τῆς οὐραίας ἐχόμενοι, ἕως ἀπέναντι τῆς τάττον συντεταγμένους τὰς διατάξεις ἐστήσαντο. εἴτα σιγῆς γενομένης ἀεροβολισμοὶ τὸ πρόπον ἔγινοντο, καὶ πελασσοὶ σποράδες ἐξ ἐκαστέρου μέρους ἀλλήλους συνέκλινον, καὶ οὕτω τῆς μάχης κατὰ μικρὸν ἀνασταμένης ἐκπίπτει τοῖς τοῦ βασιλέως πεζοῖς τοῖς ἐκτὸς τοῦ χάματος πυροσσηδύσας τὰς σαρμάσας ἐπέφθον, εἴτα μοῦρῃ τις ἀποσηθῆσα καὶ τοῖς Ἀγαραίοις ἐπὶ μέγαλον προαχθεῖσα, καὶ δόξαν πυρρῆς σχομῆν φηγῆς, τῆς οὐραίας σάμας ὡς διώκοντας αὐτοὺς μετῴσαντο καὶ ταχέως μεταστροφῆς τοῖς βιτήρῃς, εἰς μέσον τοῦτον συνέκλινον, καὶ φόνον τοῦτον οὐκ ἐπαθῆναι κατενόησαν. εἰσε δὲ καὶ εἰς τὴν τοσάτην ἐπιφορὰν ἐποιήσαντο, σθένημι γέγονε τοῖς ἐκτὸς συντεταγμένους ἐλαλάξαι πολεμικῶς, καὶ σαλευσάντων τῶν σαλπικῶν αὐτοβοῇ τε τῷ χάματι ἐκφύρονται καὶ τοῦτον αἰοῦσαν ἐξ ἐφύδον, περιστοιχίσαντες δίκην μελισσῶν τὸ θηγγίον, καὶ εἰσπεσόντες ἔβδον πολλοὺς ἀνήθουν καὶ συνεκίον τῶν ἐκ τοῦ χάματος, ἐτέρας δὲ ζωγρία εἶλον πολλοὺς. οἱ δὲ περισσῶντες ἐντὸς πυλῶν ἐπὶ ἀπορροίαι ἀπεδέρχοντο. οἱ δ' ἐπὶ τῶν τεχνῶν τῷ φόβῳ κατασβεσθέντες τῆς συνδρομῆς, καὶ τῶν πυλῶν κυριεύοντες τοὺς πολεμικοὺς νομίσαντες, ταῦτα καταλιπόντες ἡρωαίως ἐπὶ τὰ πρόσω τῆς πόλεως ἔθεον, καὶ ἦν ἐνυλινμένα πάντα φυλάττειν, καὶ δρόμος ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ διανὸς ἀπαικτος, τῶν μὲν πρὸς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἱερὰ προσφεγγόντων καὶ τὴν τῶν ἄνω συμ-

νασρεπната височина, да го обкръжат с наличните тогава в императорската гвардия войници и [така] да заглушат чрез голямото разстояние обидните викове, за да не ги чува императорът. Прочее това било решено: ограденото място се очертавало и на другия ден войници заели околоръстното укрепление. А едно отделение от агаряните при гарнизона, които били изведени и били получили царски милости, застанало косо до изкопа на склона на другия ров, който обкръжавал столицата. Когато съгледвачите съобщили, че узурпаторът пристига с голяма войска, хората на императора доближили щитовете си и насочили копията си напред. Така те дочакали настъплението, въпреки че били малцима и не можели да удържат дори и срещу най-малката част от онази войска, понеже повечето от тях били невоинствени и събрани отвсякъде, но уповавайки се на преградния ров, те стоели срещу противниците. Шом знамената били вдигнати, фалангите се явили строени, като едни вървели пред бунтовническата войска, други — по фланговете, а трети следвали в ариергарда, докато застанали срещу наредените покрай рова войски. След това, когато настъпило мълчание, най-напред започнали престрелки отдалеч и лековъоръжените войници от едната и от другата страна се нахвърлили тук-там едни срещу други. И така в сражението, което започнало не след много, конниците насочили копия срещу императорските пешаци, които били изскачили извън укреплението. След това една част се отделила и се понесла фронтално срещу агаряните, после дала вид, че бяга и напуска позицията си, уж преследвана от тях. Подир това бързо обрънала назад конете, обкръжила неприятеля си и избила безбройно много хора от тях. След като се приготвила и за такова нападение, бил даден знак на тези, които били наредени, да нададат боен вик и когато тръбачите затръбили, те се хвърлили устремно към изкопа и го завладели с пристъп, обкръжавайки оградата като пчели. Сkochили вътре и избивали и изпотъпквали мнозина от намиращите се в укреплението, а много други хванали живи в плен. Спасилите се пък били приети разтреперани зад вратите. А онези, които били по стените, разтреперани от страх пред настъплението и смятайки, че неприятелите са завладели вратите, изоставили ги бързо и започнали да бягат към местата пред самия град. Всичко било останало без стража и из града имало тичане и безредно бягане през глава: едни прибягвали в храмовете и светите места и призовавали

τὸ δὲ μεταμίλειν ἐπὶ πολλοὺς δέμπροσθεν τοῦ ἀπὸ τῶν τειχῶν, εἴτα τοὺς ἐκαστοὺς προαγαγὼν καὶ διαχειρίζεσθαι τοὺς ἐπαινούμενους εἰ μὴ τὴν εἰσοδὸν αὐτῶν οἱ ἐπὶ ἐπιτρέψαντες, ὥς ἐργὸν μάτην τὸ τοῦ λόγου θυροκοπήν καὶ πρὸς Κρήτις κρημίζων, ἀποσφραγιστὸς γέγονε.

Καὶ τῆς ἡμέρας ἐν Θερμοπόλει ἐπιστρατεύσαντες ἑτέρος, ἀρξαμένον τοῦ πλήθους αὐτοῦ ἐπορεύειν καὶ τῷ βασιλεῖ προσιέναι, ἄρας ἐκείθιν νυκτὸς πρὸς ἐσπέραν ἐβόησε, καὶ κατὰ τῆς Ῥωδοῦ (πύλιν δὲ αὕτη παλαιὰ, τῆς Προκονήσου ἀπέναντι) πεπορευατὴ ἐξορμήσαντο (μόνη γὰρ αὕτη τὸν Μακεδονικὸν οὐ συνειλήθη τούτῳ καὶ συνεκρύβη), οὐκ ἐπὶ κατὰ κράτος εἰλεῖν τὴν πόλιν καὶ δι' αὐτῆς καταπύξαι τοὺς ἀντιβάνοντας. προαγαγὼν δὲ τοὺς τείχεα καὶ μηχανὰς ἐπιστήρας αἰτοῖς, τῶν ἐνδὺν ἐδρώσεως ἀνταγωνιστομένων ἀπρωτὸς ἀσπληλῶν, μηδὲν κατακρύπτως ὅπως διανοήσαντο. ἔξ ἐκείνου τοῦτον τὴν παρεμβολὴν ἐν τοῖς μεσογείαις προθέμενος ἐκαστοὺς τὸ μέλλον ἤρξαντο δὲ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ἐξῆς πολλοὶ πρὸς τὴν βασιλεύσαν ἐπυροῦν, παντοχῇ γραμμῶν ἐπυροῦσάντων βασιλεῶν καὶ προδόντες τὰς ἀποσπάδας ἐξήρταντο τῶν πεμπομένων πρὸ τῆς παρεμβολῆς, καὶ τὰς ἀγορὰς περιέκοπτον, καὶ ὡς ἐν ἀνταρσίᾳ μὴ τὰ τῆς μάχης ἐνέοντο. μετὰ δὲ ἵστασαν τὸν ἀπὸ τῆς ἐξῆς στρατευμάτων ἀπέναντι ἐπαρθεῖσάντων, καὶ τῆς δυνάμεως ὁδὸς ἤδη γενομένης τῷ βασιλεῖ, τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξήρταντο. καὶ οἱ μὲν ἐκ τῆς βασιλίδος κατὰ τὸν ἀντικαλὼν ἐκτετασμένοι ἔξισαν, Βουλγαρικὴ δὲ ἡς δυνάμις ἀπὸ τῆς ἐσπέρας μετακινήθη κατὰ τὸν αὐτὸν τοῖς περὶ τὸν ἀποστάτην ἐγένετο. ὕβεν καὶ μύρον οἷος οὐκ ἐλαχίστην ἀποτεμόμενος ἐπαρέπει τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς τῷ συγγενεῖ αὐτοῦ στρατηγῷ Βατάξῃ, ἀνδρὶ γενναίῳ καὶ συνετῷ καὶ πρὸς πᾶσαν πολεμικὴν ἐμπειρίαν ἀκαταμάχητος καὶ συμβολὸν οἷος τοῖς ἐπερχομένοις Βουλγαροῖς περὶ τὴν τῶν Κονσταντινου περιχώρον ἀγῶνι μεγάλῳ τούτων κρατεῖ, καὶ πολλοὺς ἀνελὼν ἐπανήλθε τῷ προσηνέματι σεμνυνόμενος. εἶπε δὲ τὸν ἀποστείλαντα τοῦτον πάσης ἐνδομύνης ἰσχυρὸς οἱ γὰρ στρατιῶται κατακλιπόντες αὐτὸν ἄλλος ἄλλου διεσπείρησαν. ἰδόντες δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Βατάξην τὸ γεγονός, ἀδρόσιν καὶ αὐτοὶ φυγαδεύει ἐχρήσαντο. συνέντες οὖν οὗτοι ὅλη τύχης εἰσὶ, καὶ πᾶσαν ἀπογόντες σπηλίας ὁδὸν, ὡς ἐν Βουλγαρο-

жалява. [Торник] обиколил много пъти покрай стените, след това извел напред заловените и заплашнал, че ще ги убие, ако хората от вътре не го пуснат да мие, но щом разбрал, че напразно си хаби приказките и се мъчи да надхитри по-хитри от него, върнал се назад.

Κατοпрекарал още няколко дни на стан в Термопол¹ и неговата войска започнала да се стопява и да прибегва при императора, той се вдигнал оттам нощем и тръгнал към запад. Насочил се с цялата си войска към Редесто² (това е крайбрежен град срещу Проконес), защото от македонските градове само той не се бил присъединил към него и не му съчувствувал. Той бързал да превземе града с шум и чрез този удар да изплаши идващите напред. Като се втурнал към стените и поставил машини срещу тях, понеже тези, които били вътре, твърдо се съпротивлявали, той се оттеглил, без да е извършил или постигнал нещо от това, на което се надявал. Оттогава прочее, като разположил лагера си във вътрешността, той зачакал какво ще му донесе бъдещето. А към столицата започнали да идват мнозина от източните войски, понеже навсякъде били разпратени императорски писма. И някои откъснали се войници, които били излезли напред, изненадвали изпратените пред лагера [нѣстаници], пресичали им снабдяването с храни и сражението започнало като престрелка отдалеч. А малко по-късно, когато всички източни сили дошли и имало вече голяма войска при императора, било приготвено всичко за воюване. Хората от столицата излезли в боен ред срещу противниците, а никаква българска войска била изпратена от запад и отишла в гърба на войските около бунтовника. Поради това той откъснал една немалка част [от войската си] и поверил командването ѝ на своя близък стратег Βατάци, мъж храбър и разумен и ненадминат по опыта си във всяко военно дело. Този влязъл в бой с приближаващите се българи в околността на Кипсела³ и ги сразил в голямо сражение. Избил мнозина и се върнал прославен с победа, но намерил онзи, който го изпратил, съвсем лишен от войска. Защото войниците му го били изоставили и се били прѣснали всеки на различна страна. А и хората на Βατάци, виждайки станалото, и те внезапно се разбягали. Прочее двамата, като разбрали в какво положение се намират, загубили всяка надежда за спасение и прибегнали в

¹ Този Термопол, както личи от текста, се намирал между Цариград и Редесто (дн. Родосто) и няма нищо общо с Термопол при Бургаските бани. ² Дн. Родосто. ³ Дн. Ипсала.

φύλαξ οὐκ ἔμελλεν εἶναι. ἐπικαταλαβόντος δὲ τοῦ βασιλέως στρατοπέδου, τῆς λευγῆς τραπέζης περιχυομένη ἀποσπώνται θιάοις, καὶ δευρόνται γενομένοι τῷ βασιλεῖ παρεμπιπτόντι περὶ τὴν ἡμέραν τῆς τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ εὐαγγελίου ἡμερᾶς Ἰησοῦ Χριστοῦ γενεθλίας ἐοικῆς, καὶ μηδὲ λόγῳ τυχόντες χειρὶ δημόν τοις ὀφθαλμοῖς ἀποβάλλοντες. ἑτέροις δὲ τῆς ἀποστασίας σερμασίας ὁ βασιλεὺς εἰς σῶμα κολλάσει οὐκ ὀκνοῦντος, φωνῇ δὲ αὐτοῦ καὶ δημόσει προσεζημιώσει.

Καὶ τὰ μὲν τῆς ἐπιβουλῆς τοιοῦτον ἔστι τὸ τέλος. Σκόπη δέ, οὗς Πατριάρχους οἶδεν ὁ δημόσιος λόγος καλεῖν, τῶν Ἰσίων παρρησίᾳ διαβάτες, καὶ οὐ πολλοὶ τοῖς Ῥωμαῖοις ἐγχεσσομένησαν τύποις, γένος ἀντιπίσης ἄλλης ἐκείνης καὶ τέχνης τῇ μετ' ὅπλων ἐκδρομῇ ἡγετιμῶς, καὶ βίον ἔχον τὸ ἐν βομβαίᾳ καὶ τόξῳ καὶ βέλει συνεχῶς διαζῆν, μουσικῶν δὲ τὰ πρὸς τὸ ξῆν καὶ τὴν ἄλλην διασπορῆν, καὶ μαχοφαιδῶν οὐδυνῶς ἀνεχόμενον. τοῦτο ποιεῖν τὴν τὴν τοῖς Ῥωμαῖοις ἐπισκοπῆσαν οὐκ οὐκ πολλὰ δευρὸ καὶ λόγῳ ζητῆσαι καθεστῆς καὶ δύναμει εἰς βίον ἀποτέλλεται. τέως δ' οὖν τῆς περὶ τοῦτον γῆρας ἐπιθυμίας τὰς πρὸς ἡμῶν λήγοντα διόμεις ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς ἐπεστέλλει. οἱ δὲ τῆς τε ἀλλοτριότητος ἐν καθεστῶτες ἀνείρεται, καὶ τῶν λοιμῶν κατὰ τὴν φύσιν, ἀσθενήθης δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαῖους ἡμέρας ἀντιστρατεύεσθαι ἔχοντες, χεῖρας μὲν ἀνίστανται τοῖς οὐκ ἐδύνασθαι, τοὺς δὲ ἀσθενέστερος αὐτῶν καὶ συνταγματάρχας δύναντες ἐνέχουσιν, καὶ δούλων οὖτως ἐπικουράζονται, φιλοφρονεῖται ἐνέσθαι τυχόντες. καὶ λίαν τότε τῆς στρατῶς διαγίνεται, τῶν Ῥωμαίων ἀρκεσθέντων τοῖς καὶ χειροῖς οὐκ ἀρκεσθέντων ποιεῖται τοὺς μηδέποτε γενομένους μὴ ἐξ ἔχοντος γένεσθαι, καὶ οἱ μὲν ἀσθενεῖς τοῦτον τῷ βασιλεῖ παρεμπιπτόντι, οἱ δὲ λοιποὶ τοῖς ἰδίοις χάραξι συνετηρήθησαν ἀπαιθεῖς.

Λογισθῶν δὲ τῆς τύχης, καὶ ὅσα ἐγένοντο ἐπὶ Θέωρις ἐκράσις συνεκινούμενων αὐτῶν καὶ δόξαν παρεχρόντων λογίους δυσκατεργάστον, οὐκ ἔστιν ὅτι βασιλεὺς τοῖς ἀσθενέστεροις αὐτῶν ἐπιστεῖλαι συνεκιστοῦν τυχόν τὸ ὀμόφρονον ἔνυχε γὰρ αὐτοῖς τῆς τοῦ θεοῦ λουτροῦ παλεγγεσίας κατὰ ξύδωσιν καὶ φιλοτιμίας ἀξιώσει μερίσσης. καὶ διὰ ποιεῖται τοῖς τῆς μάχης τάχα κατὰ λακτόντας,

храма на Булгарофигон¹. А когато императорската войска пристигнала, обкръжила светия олтар и ги отвякла насила. Драмата били пленени и били изпратени при императора около празника на рождеството на великия бог и наш спасител Исус Христос. Без да могат дори да кажат дума, те били лишени от зрение чрез ръката на палачите. А за другите пък, които взели участие във въстанието, императорът не наредил да претърпят телесни наказания, но ги наказал със заточение и лишаване от имоти.

Такъв бил краят на съзаклятието. Скитите пък, които народната реч нарича печенегι, като преминавали целокупно Истрия, не след много се разположили в ромейските земи². Те били народ, който владеел въоръженото нашествие повече от всяко друго знание и изкуство, и за тях животът се състоял само в това — да бъдат винаги с меч, с лък и стрели, а иначе в живота си и във всички обичаи били гнъсни и съвсем не се въздържаха от ядене на нечиста храна. Това племе по някаква зла участ се втурнало в ромейските предели и извършило впоследствие много страшни неща, такива, каквито не могат да се изброят в един разказ. Прочее веднага, щом се разнесъл слухът за тяхното нахлуване, императорът изпратил срещу им западните войски. А [печенегите], понеже още не били привикнали в чуждата страна и били изтощени от чумна епидемия, а нямали и опит да воюват срещу ромейските войски, не се решили да вдигнат ръка срещу тях. Те дали като заложници своите вождове и повелители и преустройвайки се по този начин на покорни, оттогава били третираны с човеколюбие. Тогава войската била разпусната, понеже ромейците били доволни от тях и се надявали, че ще направят кротки по нрав тези, които никога не са били, нито пък можели да станат кротки. Техните вождове били препратени при императора, а останалите били пазени в своите укрепени станове, без да търпят никакво притеснение.

Когато епидемията затихнала и те се раздвижили като змии от силна топлина и си придобили слава на несломима сила, императорът решил да изпрати вождовете им, за да вразумят, ако могат, съплеменниците си. Защото се било случило така, че те били удостоени с възраждане чрез светото кръщение и получили най-големи почести. Той ги смятал един вид като посредници в борбата и отново ги възвърнал и предал на собстве-

¹ Дн. Бабаеки. Срв. тук стр. 110. през 1048 (?) г.

² Това е известното печенежко нападение, което било извършено

καὶ ταῖς οἰκείαις φασγάναις αὐτοὺς ἀσπάζοιεν καὶ παραδίδωσαν. ἔργον δὲ τότε πρῶτον οὐ μόνον Αἰθίοψαι λευκάνει τις ἐπιβάλλεται, καὶ οὐδ' ἐκείνων τοῦτον ἢ χάρις ἀσπάζεσθαι εἰσὶν εὐνοίαν. κατὰ γὰρ τὸ οἰκεῖον ἔθνος γενόμενοι πάντα πράττειν ὅσα τὸ ἔθος αὐτοῖς παρήρει καὶ ἀρεθίζον οὐκ ἀπειροστο, συνεχεῖς ἐκδορμός ἐργαζόμενοι καὶ λαφύραυγοὺς τὰ κλέκω καὶ πᾶν τὸ προσήκον ἐπιζέουσιν, καὶ τὴν Ῥωμαίων γῆν τοῖς αἵμασι τῶν Ἀδούρων πλύνουσιν, διὰ καὶ συνηρηγασθὴ πάλιν ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸν βασιβάραν ἐλάσαι στρατὸν ἀξιώμαχον, καὶ συνελθεῖν αὐτῇ καὶ τοῖς ἐκείνους ἀναποταπταμένης μόχθῃ συνεχεῖς καθ' ἐκείνην ἐγίνετο, ποτε μὲν τοῦτον παρὶ δ' ἐκείνον προσηρπύζοντων τὴν νύκτα. ἐπεὶ δ' ἰσχυρίως ἐδόκει, μᾶλλον δ' ἢ τῶν Σκυθῶν ἐπιπορὰ προσηρπύσαι, χωρὶς ἡμετέρων τῶν ἀντιπαραστέλλον ἀπ' ἀλλήλων εἰθίς, ὅσπερ ἀπὸ συνθήματος, ὧνεν διωγμοὶ καὶ φρεγῆς ἀτελείηται.

Ἔργον τοίνυν ὁ βασιλεὺς προσθήκην ἐμπλήσει τῇ συστάδι διὰ τῶν ἐκείνων ταγματῶν καὶ οὕτως τὴν Σκυθικὴν καταπλάσσειν πορευθέντα, διαβιβάσει τούτους εἰς ἑξῆς τὴν ἐκ τῆς Ἀσίας τοῖς στρατευμένοις παραοιδίαν, καὶ πολυπλοκάως τὸ πλῆθος τοῖς Σκύθαις ἐπαγίρειν, ἡμοῦ ὄψιν αὐτοῖς ἐπιστήσεις εἰσπύχοντα τὰ τῶν ἐκείνων, τῷ τῷ βέλτερος τιμήσεις αὐτὸν ἀξιώματα. ὡς τὰς δυνάμεις ἀναλίσκοντα τῶν ἐκείνων ὁμοσε χωρεῖ καὶ πρὸ αὐτῶν χάρακα βάλειν καὶ σηματοδοθεῖσθαι καὶ βουλὰς στρατηγικὰς προλαβεῖν καὶ συμβαλεῖν τὰ προσήματα, καὶ μετόπισθε τοῖς ἐκείνοις, ὡς εἶχε φῶς, καὶ συνεχεῖς ἀποστατικῆς, ἐπαρμένει, οὕτως αὐτὸς τε καὶ οἱ οὖν αὐτῷ καταλαβεῖν τοὺς ἀντιπαραστέλλοντες πρὸ τοῦ φρεγῆν, καὶ παραλεθρῶν τοῦτον ἐργασασθαι. ὡς δ' ἐκείνοι περιτεταχμένοι ταῖς ἀμύξαις τὴν ἑρπύδα αὐτῶν ἐξεδέχοντο, δρόμον καὶ βίαν πολλὴν τῇ παραβολῇ τοῦτον τῶν Ῥωμαίων φιλὰγγον ταῖς προσέβαινον. οἱ δὲ βέβησαν ἐκρήβηλας χωρτάμενοι, καὶ τοὺς ἱπποὺς αὐτῶν πληγαῖς θορυβήσαντες, ἀσχυρῶς ταύτους φρεγῆν συνεπρόκειτο, ἐδλαβόμενοι τοῦτον ἐκείνου ἵνα μὴ τὸν βίον ἀποβίβη πληγῇ ἀπρόσπαυ καὶ σωματικῇ τοῖς συνεπρόκειτο. δευτέρως δὲ συμβολῆς γενόμενος, ὡς τὴν ὁμοίαν ἐπρόκειτο οἱ Ῥωμαῖοι πεπλυνόμενοι, εὐθὺς γενόμενοι οἱ Σκύθαι τοῦτον ἐξήστειντο. καὶ τῇ ἀπαξίᾳ τοῦ πλῆθους τῶν στρατιωτῶν συμμυέν-

νιτε им родове. Но тогава за пръв път разбрал, че човек напразно би се захващал да направи бил някой етиопец, че е все едно да храниш змия и да облагодетелствуваш лош човек и че обикновено благоденствието към тези хора не ражда благодарност. Защото, когато си отишли при своя народ, те не престанали да вършат всичко, каквото техният нрав ги карал и подтиква. Често подготвяли набези, ограбвали околностите, опустошавали всичко, каквото срещнали, и нанасявали ромейската земя с кръвта на авзоните¹. Поради това императорът бил принуден отново да вдигне срещу варварите боеспособна войска. Когато тя се събрала и се наредила срещу противниците, започнали всеки ден непрекъснати сражения, като тунците, ту другите грабвали победата. А когато борбата изглеждаше, че ще е с равен резултат, или, по-скоро, че напорът на скитите има надмощие, двете наредени една срещу друга страни без поражение [на коя да е от тях веднага се разделяли като по даден знак без преследване и бягство.

И тъй императорът решил да прибави към войската и източните отреди и така да се справи със скитското всеоръжие. Прочее той прехвърлил масово войската от Азия в Европа и като умножил [така] числото ѝ, изпратил я срещу скитите, като същевременно ѝ турил начело един евнух от духовенството, когато удостоил с чин ректор². А той, като приел войските, потеглил право срещу противниците. И преди още да направи укрепен лагер и да се разположи на стан, да състави военен план и да подготви необходимото, той се явил пред противниците, както бил с багаж и полеви обоз. Той бързал, както и хората му, да настигнат противниците, преди те да са побягнали, и да ги унищожат до крак. А те, като се укрепиха с колите си, зачакали тяхното нападение. Някои от ромейските фаланги се нахвърлили бегом и със силен вик към техния лагер. [Скитите] пък, като си послужили отдалеч със стрели, изплашили конете им с ударите, [които им нахасяли], и ги принудили да бягат позорно, понеже всеки от тях се боел да не загине от внезапен удар или да не бъде стъпкан от тези, които бягали редом с него. При завързалото се второ сражение ромейте били отблъснати по същия начин и веднага побягнали, а скитите започнали да ги преследват. И понеже в бър-

¹ Архаично име, с което са именувани византийците. И наричал Никифор. Срв. *Cedr.-Scyl.* op. cit., p. 593—12; За титлата вж. *Скабаланич*, Византийское государство и церковь, стр. 157—159; *Bréhier*, Les institutions, p. 135.

² Този „ректор“ (титла, която се давала на висши духовници) се наричал Никифор. Срв. *Cedr.-Scyl.* op. cit., p. 593—12; За титлата вж. *Скабаланич*.

των, τῶν τε τῆς ἐσπέρης στρατιωτῶν μηδ' εἰς χεῖρας ἔλθειν καὶ τὴν ἥτιον τῶν συμμάχων ἀνακαλέσασθαι διὰ τὸ παρενδοκμηθῆναι περὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς προκατάρξεως, παντελὴς τροπὴ τῶν Ῥωμαίων διενάμειον γίνετο καὶ φόρος τοῦτων ὅσος αὐτόθιτος, οἱ δὲ περισσυνέτες τὰς παλαιὰς ἐκδόντες καὶ καταβάντες τῶν ἵππων, εἰς ὕλην τε μαθεῖαν καὶ κρημνοὺς ἐαυτοὺς σπινθήσαντες, πόλις εἰς τὰ ἐαυτῶν ἀνεσώθησαν.

Τοιαύτης δὲ τετραγμότες οἱ Σκύθαι τῆς εὐτερείας, καὶ πολλῶν σωμάτων καὶ χρημάτων γενόμενοι κίριοι, καὶ αὐχμήματος μεγάλου πληρόσσαντες ἑαυτοὺς, οἷτος ἐμψάλλοντες εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ κατατρέχοντες πᾶσαν ὁμοῦ, καὶ πλείονον κυριεύσαντες λατῶν εἰς τὰς ἐαυτῶν οὐκὸς περιφανὲς ἀνασώζονται, τοῦτο δὲ δις καὶ ἰσοσῶς πεποιητότες ἄμικτον ἔχον τὴν ἰσχὺν καὶ ἀκαταγένηστον ἔδοξαν. αὐτῆς δὲ περὶ Ἀδριανόπολιν συντάγματα μεγάλα παραλαβὼν ὁ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμὼν Κορσιαντῖνος προκατάρξας ὁ ἐνόςτος εἰς τόπων ἱερῶν, καὶ τῶν αὐτῶν οὐκὸς ἀποδημοσύνας Μιχαὴλ βεσάρχου τοῦ Δοκιανοῦ, ἦν ἐπιτηρῶν τὴν τῶν Σκυθῶν ἔξοδον, δι' ὁμοῦ δὲ ἐπιελθόντες ἐκείνοι ἄνω τὸ κατὰ πρόσωπον πεδίον ἐπλήρωσαν, καὶ εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων παρεμβολὴν ἐπορεύοντο, πληθὺς ὄντες ὡς ἀληθῶς δυσασίτητοι. εἴπερ οἱ προσέσχον τότε τῇ τοῦ μαγίστρου τοῦ Ἀρριαντῖνου βουλῇ καὶ περιεφύλαξαν ἔνδον ἑαυτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἐκείνην τὴν ὥραν, εἴτ' ἐπαυοῦσι τοῖς Σκύθους ἐκ ποδὸς συνεδίωκον ἥδη καμνοὺς καὶ κεκμηκόσι τῇ στάσει καὶ τοῖς περιδρόμοις τοῦ χύματος, καὶ ἐργασάτωι τι ἀξιόλογον ἔργον. τῶν δ' ἀπανθαδισθέντες, καὶ πρὸ τῆς πόλεως ἐμφυλόντες αὐτοῖς ἐν τόποις ἡγορευομένοις καὶ ἀμπελώσι καὶ φραγμαῖς κατεσπινόμενοι, ὀλίγον ἔδωσαν ἀποβλεῖν καὶ τὸν χάσμα, ἥτηθέντες ἄρδην τῇ τῶν ἐναντίων ἐπιστολῇ. ἔπειτα δὲ καὶ οἱ τῶν ἡγεμόνων ἐπαυροῦσιν, αὐτοὺς τε ὁ Ἀρριαντῖνος καὶ ὁ Δοκιανός, ὁ μὲν ἐσὼ βληθείς ὁ δὲ ζωγρεῖς ληφθείς, ἀχθεῖς δὲ πρὸς τὸν τῶν Σκυθῶν ἀσχηρὸν, μηδὲν ἐπισημνέας ἀπαύλει ἕκτος ἀρχοῦ πᾶν κείμενον, καὶ παλεῖ τοῦτον κατὰ τοῦ τραχήλου, καὶ συναρμυρεῖται τὴν χεῖρα, λέξας „ἐνός καὶ αὐτός δυσμενὺς φρονέας γενέσθαι οὐ δέδοικα“. οἱ δὲ Σκύθαι θυμῷ ζέσαντες διασπαράττουσι τοῦτον, καὶ τὴν γυνήτερα τεύοντες τὰ ἔργα κατὰ τοῦτον ἐξαυροῦσι, καὶ κατατερόντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας ἀντιστάχουσιν ἐν αὐτῇ, καὶ θνήσκουσι λοιπὸν τὸν εὐγενῆ θάνατον. τῇ δ' ἐπαύριον συμ-

котията на множеството войниците се разделили, западните войници не влезли дори в бой и не спрели поражението на съратниците си, тъй като били подценени в същия ден, когато започнали военните действия. Настанало всеобщо бягство на ромейските войски и неописуема сеч сред тях. А тези, които оцелели, съблекли въоръжението си и като слезли от конете си, навлезли в гъсти гори и по урви и така едва се спасили в лагера си.

След като скитите постигнали такъв успех, те завладели много пленници и вещи и призапълнени с голямо високомерие, нахлули по този начин в Македония, като същевременно я опустошили цялата. Като станали господари на много плячка, те се оттеглили гордо в шатрите си. И понеже извършили същото нещо два-три пъти, изглеждало, че силата им е непобедима и несломима. Ромейският военачалник препозит Константин¹, евнухът, събрал отново големи отряди около Адрианопол на едно подходящо място, което укрепил с ровове по съветите на вестарха Михаил Докиан², и зачакал нападението на скитите. След малко те нахлули и изпълнили цялата равнина отсреща. Вървели към лагера на ромейците и били наистина неизброимо множество. Прочее, ако ромейците бяха се съобразили тогава със съвета на магистър Арианит³ и бяха се задържали вътре [в стана] в този час и ако след това бяха проследили по петите връщанците се скити, вече уморени и изтощени от стоенето и от набезите срещу вала, те може би щяха да извършат едно велико дело. А сега, тъй като те ги нападнали с голяма самоувереност пред града в обработена земя, изпълнена с лозя и плетища, малко оставало да изгубят и вала си, съвсем сразени от нападението на противниците. Паднали и най-видните измежду вождовете, както и самият Арианит и Докиан, единият ударен от метателно копие, а другият заловен в плен. Последният, като бил заведен при вождата на скитите, без да се изплаши, грабнал един меч, който лежал наблизо, ударил го по врата, като едновременно му отрязал ръката, казвайки: „Не се боя и аз да стана убиец на един враг.“ А скитите, обзети от ярост, го разкъсали и като му разрязали корема, извадили му вътрешностите, отрязали му ръцете и краката и ги сложили в корема му. Прочее той загинал като храбрец. А на другия ден, когато

¹ Препозитът е бил един вид началник на всички дворцови служби. Вж. Скабаданович, Византийское государство и церковь, стр. 171—172. Препозит Константин бил изпратен срещу печенегите в 1050 г. според Златарски, История, II, стр. 102).

² Вестархът и патриций Михаил Докиан бил известен пълководец. През 1041 г. той се сражавал срещу норманите в Сицилия.

³ Магистър Константин Арианит бил управител на тема

Македония и Тракия.

βαλόντες ἀλλήλους, κατὰ τὰ μέρη δίδοι· αὐτὰ οἱ Σκυῖται καὶ πεσόντων τῶν οἱ λοιποὶ περὶ τὰ σφέτερα διασώζονται.

Ἦρχαλλε τοίνυν ὁ βασιλεὺς, καὶ μηχανὴν ἐξήγει δι' ἧς ἔν ἀποτροπασθαι δευῖσιν τὸ ἀντίταλον· αὐτὸς μὲν γὰρ δι' ἑαυτοῦ τὴν ἡγεμονίαν ἀναδέξασθαι τοῦ πολέμου καὶ βουλόμενος οὐκ ἤδυνάτο, νόσῳ ποδωρεῖ περὶ τὰ ἄκρα κακῶς διακείμενος καὶ πασιπῶς ἀπρότοιμος ὢν καὶ ἀντὶ ποδὸς κερχημένος τῷ δέσῳ τῶν δὲ στρατηγῶν ἀνδρείαν καταγνώσκων καὶ περὶ τὴν τῶν δεύτων διάταξιν ἄνοισιν, μίαν οὖν εὗρισκεν ἀναστολήν τῆς συνεχοῦς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς τὴν ἐν τοῖς φρουρίοις διανομίᾳ τῶν στρατιωτῶν. καὶ οὕτω καστοροφυλακούντας ἀποδείξας αὐτοῖς, καὶ τὰ Λατῶν, ἄνδρα γενναῖον ἐς τὰ μάλιστα κατὰ χεῖρα, καὶ νοῆσαι τὸ δέον οὐδενὸς ἦτονα, τοῖς ἀρχηγῶν ἐπιστήσας, ταῖς τῶν ἐπιστῶν ἐφύδους ἐφειδρέψαν πεποιήκειν. ἐπειροῦτες τοίνυν αὐτοῖς ἐν ταῖς ἐκδρομαῖς καὶ ταῖς διαταραγαῖς τῶν ἐπιχωρίων, κατὰ μοῖραν ἐξίστοντες τῶν πόλεων, καὶ τοῖς ἀσπράδαις καταλαμβάνοντες, τὴν τε λείαν ἀφῆρουν καὶ πολλοὺς ἀνῆρουν καὶ ζωορῆς ἐλάμβανον. τοῦτον δὲ γενομένον, καὶ φρόβου κατασχόντος τοῖς ἐπαιτίοις, ἀναστολήν ἔλαβε τὸ δευτὸν τῆς ἐπιδρομῆς, καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Σιδιρῶς λεγομένης ἀνεὸν τῆς συνεχοῦς καταδρομῆς εἰσεδέχοντο.

Ἐν τοσοῦτῳ δὲ τὸν θύραθεν λωήσαντος μαχησθὶ ἀνεθάρσυνε τὸ Ῥωμαϊκόν, καὶ ὁ βασιλεὺς τὸν ἐπὶ τῆς αἰλῆς ἔνα στρατηγὸν ἀναδείξας, ταύτῳ τὰς ἐπερίους δυνάμεις ἐνθὺς ἐνεχείρισεν, καὶ ὃς κατὰ τὸ φρούριον τῆς Χακονιόπολεως γενομένης ἐκείνῳ τῶν χάρακα τίθειται. μαθὼν οὖν ὡς πλῆθος οὐκ εὐαρίθμητον Σκυθῶν ἄρτι προσβαλὼν τὰ περὶ τὴν Χαλκίδα καὶ Ἀρκαδιοπόλιν καὶ ὅσα ἀσχυρότερα τοῦτων λήζονται, ἄρας ἐκείθεν πανστρατῶ τοῖς βαρβάρους καταλγαντικῶς ἐσυρτίεται καὶ τὰς γάλαγγας ἐπὶ τὰς πολεμικὰς καὶ θαρρεῖν παρεγγνωσάμενος ἀπὸ βυτῆρος ἦλκεν καὶ αὐτῶν. οἱ δὲ πρὸς κοινὴν ἀντιστάντες καὶ τὴν μάχην ἐπισυνάγουσιν, καὶ εἰς ἀλὴν διεσπῆντες ἐαυτοῖς, τῶν Ῥωμαίων ἐπιχειμένων καὶ πολλοὺς ἀναρρίπτοντες εἰς φηγὴν καὶ ὄκοντες ἔνευσαν. καὶ τῆς διώξεως ἐπὶ πολλὴν γενομένην σκῆποι τῶν Σκυθῶν ἔπεσον. εἰτα καὶ λόγοι τοῦτον ἀδρόν τοῖς ἐπὶ οὐ-

се завързало сражение между едните и другите, скитите на места обрънали гръб и като паднали неколцина от тях, останалите избягали в своя стан.

И тъй императорът бил много огорчен и търсел начин, чрез който можел да отблъсне противника. Защото той не можел, ако и да искал, сам да поеме командването във войната, понеже страдал от подагра в краката — бил съвсем неподвижен и вместо с краката си служел си с колесница. Виждайки обаче малодушието на стратегите, неспособността им да уреждат необходимите дела, той намерил единствен начин да отблъсва честите набези на варварите именно като остави войниците по укрепленията. Той им съобщил така да бдят на стража по крепостите и като им поставил начело един латинец¹, мъж с извънредно голяма храброст, а и не по-малко способен да обмисля необходимите решения, накарал ги да чакат нападенията на противниците. Прочее те, наблюдавайки как скитите вършат набези и ограбват местните жители, излизали внезапно на части от градовете и ги хващали, когато били пръснати. Те им отнемали плячката, избивали мнозина и вземали пленници. Тъй като противниците били обзети от страх поради тях действия, ужасите от нападенията престанали и онези, които живеели отсам така наречената Сидера², получили отдиш от непрекъснатите пристъпи.

При това положение, понеже войната навън се прекратила, ромейската войска се съвзела и императорът, като издигнал за стратег един от дворцовите хора³, веднага му поверил западните сили. И този, като стигнал до крепостта Хариупол⁴, разположил стана си извън нея. Прочее, като научил, че неизброимо множество скити неотдавна нахлуло около Халкида⁵ и Аркалиопол и ограбвало местата по на запад от тях, той се вдигнал оттам с цялата си войска и се явил с изненада срещу варварите. Като наредил фалангите за война и ги призовал да бъдат смели, спуснал се срещу тях с отпуснати юзди. Те се съпротивлявали известно време, сражавали се и се подканяли да бъдат храбри, но понеже ромейте ги притиснали и избили мнозина, те, макар и неохотно, се принудили да бягат. И понеже преследването продължило дълго, мнозина от скитите паднали.

¹ Според Grégoire, Michel Attaliatès, p. 347, вероятно Herve le Francopoule. ² Смята се, че Сидера е дн. проходът Железни врата. Според Златарски, История, II, стр. 105, бел. 3, изразът ἐπὶ τῆς Σιδιρῶς λεγομένης означава, че събитията са станали по „святре“, а „отсам“, т. е. на юг от Стара планина. ³ Т. е. Михаил Аполут. Срв. Златарски, История, II, стр. 105—106. ⁴ Дн. Аяребол в Източна Тракия. ⁵ Според Σπ. Σακελλάριος, Πόλεις καὶ θεσμίαι Θράκης καὶ Ἰωνίας ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐν Ἀθήναις 1929, p. 457, Халкида била град близо до Хауса.

οὐκ ἔλαττον ἔχοντες καὶ αὐτοὶ τῇ ἡρωῖ τῶν ἐλευ-
νόντων ἡγήθησαν καὶ πόλεις ὁμοῦ συνεδιώχθησαν
ἄρτι τοῦ Ρενдаκίου βουνοῦ. καὶ εἰ μὴ τοῖς θρυ-
μοῖς καὶ ταῖς νύκτας κατέμεινον, καὶ ἔκριντο πάν-
τες τῆς Ῥωμαϊκῆς μαχαίρας γενόμενοι ποταμώλου.

Τούτων δὲ τὸν τρόπον προσηρώσαντων τῶν Ῥω-
μαίων, μετὰ χρόνον τοῦ φήμας τις ἐπαρῆκε τοῖς
Σκίθας λέγονσι μετὰ διαμέσεως ἱκανῆς παρεμβά-
λειν εἰς τὸν Τοπλιτζὸν τόπος δὲ οὗτος οὐ μικρὸν
ὑποῖεν τὴν Ἀδριανουπόλεως κείμενος. συναγαγὼν
οὖν ἄνω τὸ στρατιωτικὸν ὁ δηλωθεὶς στρατηγός,
τῶν σημείων ἀνθέντων χωρεῖ πρὸς τὴν ἄμυναν.
καὶ περὶ τῶν καταστρατοπεδευμένων αὐτοῖς μάχη
καὶ τοῦτον ἐκράτησε, καὶ τὸν ὁμοῖον τρόπον αὐτοῖς
διωθεὶς τοῖς τε πεοῖνταις ἐκώλυνσε καὶ μετ' ἐλπι-
κῶν εἰς τὴν σφετέρῃ ἐγκαταστράφηκε. πολλοὶς δὲ
τοιούτοις ἀγροῦσιν ἐντὸς τῆς σιδηρᾶς ἐπείσεως
τῶν ἐκαστῶν ἀποδειχθεὶς, πᾶσαν τὴν ἐκείσε γῆν
τῆς βορβορῆς ἐν ὁδῷ βεβαίως ἐκάθηρεν.

Ἐπαρθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐντεῖθεν ἀγροῦ-
μασι τε καὶ προσηύμασι, δόγμα ἔειπε παρρησιαῖ
τοῦτον εἰς τὴν τῶν ἐκαστῶν γενέσθαι παρεμβολήν,
ἐτέρῃ δυνάμει ἐξῆς τὴν στρατὸν ἐξορκίζοντας. ἐπαρ-
εῖ δὲ καὶ τὸν τῶν Βουλγάρων σαράντην (ἦν δὲ
οὗτος τοῖς μοναχοῖς μὲν κατελεγμένος ἑσπέρως,
δόξη δὲ διεπιστοιμένος καὶ διὰ τοῦτο προσελθόμενος
τοῖς μὴ προσήκουσαι συνάρασθαι τοῦτον τοῦ πρὸς
τοῖς ἐκαστοῖς πολέμου. συναγροχὸς οὗτος τοῖς
ὅλοις, ἀδελφὴ δυνάμει διαβαίνει τὸν ἐπερωσεστινίου
βουνόν καὶ οὗτος μεθόριον κείμενον τῆς τε Μακε-
δονικῆς καὶ τῶν περὶ τὸν Ἰσθμὸν χωρῶν, ὅς καὶ
Ζυγὸς διὰ τοῦτο τοῖς ἐπικυρίοις κατανομάζεται καὶ
στενωποὺς ἔχει πολλοὺς, οὓς ὁ δημοδὴς λόγος
κλεισοῦρας καλεῖν παρέλκῃ, καὶ περὶ τὴν μεγάλην
Πραισιβλήβαν διημερεύσας τὰ πρὸς τὸν πόλεμον
ἡτρεπίετο, βουλευτήριον καθίσας καὶ περὶ τῶν ἐκ-
κῶν δημογροχόν. ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν αὐτὴν μέλλον-
τος ἐκκλυσμένου ἐκβασαν, εἴτε καὶ συμβουλαῖς ἐτέ-
ρων πεισθεὶς, διὰ ῥαυμῶντων παρήκει τῷ ἀνδρὶ
μὴ συμβαλεῖν πόλευν, εἰ οἷον τε ἐστὶ, πρῶτα
δραμίζων αὐτῷ ἐπαρθεὶς ἀγγεῖλον ὅτι τῆς μά-
χης καθεύδουσας ἀδύνατον ἦν ἀπορητὶ καὶ κωδόνον
χωρὶς ἀπαλλαγῆναι ἐκείθεν. καὶ ὁ μὲν τὸ ἔργον
κατὰ ἀκούμενος, ἢ μᾶλλον ἐπεὶν ἀμφίβολον,
πρὸς μάχην ἐώρα, καὶ δῆλος ἦν πᾶσι τοῦτο σκα-

След това и техните отреди вкупом се вле-
ли в ариергарда, но били също победени от
напора на настъпващите. И всички заедно
били преследвани чак до Рендакиевата висо-
чина¹. И ако не били избягали в гъсталаци-
те и в теснините, те всички щели да станат
жертва на ромейския меч.

След като ромейте добили надмощие по
този начин, подир известно време се пръс-
нала някаква мъгла, че скитите със значи-
телна войска проникнали към Топлица². Това
селище е разположено на немалко разсто-
яние от Адрианопол. И тъй споменатият
стратег, като събрал цялата войска и били
вдигнати знамената, потеглил, за да ги от-
блъсне. Той ги намерил разположени на
стан и също ги победил в сражение. По-
стъпвайки по същия начин с тях, смъкнал
оръжието на падналите и с победни песни
се завърнал в стана си. Чрез много подобни
сражения отсам Сидера той се показал
по-силен от противниците и смело прочистил
цялата тамошна земя от варварски нападения.

И тъй, като се възгордял от тамошните
битки и успехи, императорът наредил стра-
тегът да отиде срещу укрепения лагер на
противниците с цялата войска, след като я
попълнил с други сили от Изток. Той наре-
дил и сатрапът на българите³ (който бил
станал монах като скопец, но бил измъчван
от желание за слава и поради това се зани-
мавал с неподходящи работи) да му помага
във войната срещу противниците. Прочее
[Михаил], като събрал всички, с голяма вой-
ска преминал възвишаващата се планина,
която се издига като граница между Маке-
дония и земите около Истр. Поради това
тя се именува и Зигос⁴ от местните жители.
Тя има много теснини, които на престоно-
родния език се наричат клисури. Като прека-
рал целия ден около Велики Преслав⁵, той
почнал да приготвя всичко необходимо за
войната, свикал съвет и говорил за онова,
което предстояло да се прави. Императорът
пък, опасявайки се за изхода на предсто-
ящото събитие или пък подтикван от съве-
тите на други хора, наредил чрез писмо до
този човек да не влиза в бой, ако е въз-
можно. Но той му въвагал трудно изпълни-
ма задача, защото битката била вече пред-
стояща и било невъзможно без трудност и
опасности да се оттеглят оттам. И [Михаил],
смятайки, че злото е по-малко или дори съм-

¹ Неуточнено. ² Според *Иречек*, *Пътувания*, стр. 480, Топлица се намирала на запад от Хасково, при
тамошните топли бани. ³ Това е пак Василий Монах, който у *Кедрин-Скилица* (ор. cit. II, р. 607¹⁰⁻¹¹),
е наречен Синкел. За званието „сатрап“, давано на византийските императорски намесници в българ-
ските земи, срв. *Златарски*, *История*, II, стр. 9—10. ⁴ Това име на Стара планина се дава от по-късните
византийски автори. Срв. *Дудчев*, *Проучвания*, стр. 151. ⁵ Срв. тук стр. 154, бел. 1.

πῶν καὶ διαφασόμενος ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων σαυρά-
της, φθόνῳ κατεστρατηγημένος καὶ δόλῳ (καὶ γὰρ
λέγεται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο τὸ πάθος τοὺς
λλείοντας τῶν ἑαυτοῦν ὡς ἐπὶ πᾶσι παρενοχλεῖν),
προφάσεως ἐκ τοῦ βιολιτικοῦ δραγμαίνεος δρισμοῦ
οὕτω ὥστε τὴν φυγὴν ἀσυντάκτου πωληγόμενος
καὶ τὸ σινοῖσαν τοῖς πᾶσι τὸ ἑαυτοῦ προσιθέμενος
βούλημα, ἵνα μὴ, φησὶν (ἐπιγεθάρχεε γὰρ πρὸς
τοὺς παρώντας λαθραῖος), τοῖς ὀπλοῖς τῆς ἑαυτοῦ
ἡγεμονίας μέγας ὁ πικρὰ βασιλέως δόξῃ πεμφθεὶς,
καὶ τοσοῦτον ἔργον καταρθῶν καὶ ἐπισημασθῇ καὶ
καταγένοι τὸν θάλαμνον. ἔλαθε δὲ τὸ ξίφος ὠθῶν,
ὡς ὁ λόγος, καθ' ἑαυτοῦ, καὶ εἶρδε τὴν γνῶμην
ἀληθευομένην δεινῆς, ὅτι φθόνος οὐκ οἶδε προσι-
μῶν τὸ συμφέρον σκοπῶν γὰρ ὅπως εἴδον τὴν
νύκτι ἀφασίαν, περὶ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ἀπο-
ρίτως οὐ διεσκόπησεν. ὡς γὰρ ἐκράτησεν ἡ γνῶμη
τοῦτον τὸν πόλεμον ἀπανταχομένον, περὶ λόγῳ
ἀφ' αὐτῆς τε σκληρὰ περησύντο καὶ συσκευασί-
μος ἑκαστος τῆς οἴκου φερομένης ἥρατο. οἱ δὲ Σκυ-
θαι προσηγορεύοντες τὴν τῶν Ῥωμαίων προαίρεσιν
παρὰ τῶν ἐαλωκότων αὐτοῖς, προκαταλαμβάνουσιν
τὰς ἐξόδους, καὶ τοῖς τοῖς ἀσυντάκτους ἐνδόντες πο-
λὴν φρόνησιν αὐτῶν ἐργάζονται, καὶ κατὰ κινῆτος αὐ-
τοῖς καταγορησάμενοι καὶ μέχρι πολλοῦ συνδιώξαν-
τες, καὶ τοῖς τοῖς περὶ τοὺς σκευεύσαντες, οἷς
δὲ καὶ ῥόγας ἐλόντες, τὴν προτέραν ἤτις ἀνεκο-
λέσσαντο καὶ πρὸς εὐετηρίαν ἑαυτοῖς ἀνεκίχοντο.
ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγός, ὁ τὴν αἰτίαν τοῦ
οὐκ ἀποστήναι τὸν πόλεμον σκευεργῶν καὶ
φθόνῳ τὸ πᾶν σκευεργῶν τῆς χαλεπότητος, ἀγε-
ράσῃ καὶ καὶ θύσει καταπορεύμενος ἵππῳ, καὶ
τοῖς τοῖς μοῖσιν ἀνάλυτος εἶναι φερόν, περιτρι-
χάνει διόρυγ, καὶ τὸ ἵππον κατὰ ἀεροβατῆσαι
οἶον βουλευθέντος ἐκτρέφεται τῆς ἰδίας αὐτοῦ, καὶ
πύγμα τῇ γῇ κατασφραγίζεται δέσποιν. καὶ τῶν τῶν
Σκυθῶν ἐκασταλαμβάνοντες αὐτὸν λόγῳ τοῦτον δια-
χειρίζοντα, πύματον ἄρτι μινθόντα ὡς ὁ φθόνος ἐξ
ἑαυτοῦ διέσταται περὶ τὴν γῆν, καὶ φθόνον γεν-
νητῶς εἶπε τοῦ γεννητοῦς εἶδ' ἐτέρου ἀνετηρη-
μένων αὐτῷ καθέστηκε.

Τότε δὲ, τότε, κατὰ τὴν νύκτι τῆς ἀσυντάκτου
φυγῆς, ἐκ τῆς κατασκευῆς ὁ Βοτανιάτης τὸ πρῶ-
τόμενον ἀτύχημα καὶ τὰ παρ' ἐλπίδι τῇ Ῥωμαίων
δυσβουλίᾳ συμβεβηκότα θεώμενος, ὅτις τε πολλὴς
ἐπιλήσθη καὶ τῆς κακοδομίας τοῖς οἷον συμβουλευ-

вительно, бил склонен за сражение и на всич-
ки било известно, че така смята и мисли.
Сатрапът пък на българите, обладан от за-
вист и лукавство (защото казват, че между
другите страсти и тази именно измъчва обик-
новено повечето евнуси), вземайки повод от
императорската разпоредба, не престанал да
предизвиква безредно бягство и внушавал,
че неговото решение е полезно на своята войска
и след като постигне такъв успех, щял да
се прослави и да спечели триумф. А той не
знаел, че обръща меча срещу себе си, както
казва поговорката, и доказал истинността на
тази мисъл, а именно, че завистта не знае
да предпочита полезното. И наистина той,
като гледал как да грабне победата от дру-
гия, непредпазливо пропуснал да помисли за
своето собствено спасение. Защото, след като
надделяло мнението на този, който убежда-
вал да не се воюва, в часа, когато се палат
светлините, шатрите започнали да се вдигат
и всеки се готвел да хване пътя за дома.
А скитите, като научили предварително от
плениците, които били взели, за намерение-
то на ромеите, стигнали преди тях в прохо-
дите и намирайки ги в безредне, направили
голяма сеч сред тях. Те ги победили напъл-
но, преследвали ги на голямо разстояние и
ограбили убитите между тях, а заловили
също и живи и така заличили предишното
си поражение и си възвърнали благополучие-
то. А началникът на българите, който бил
причина да не стане сражението и който по-
ради завист докарал цялото това тежко по-
ложение, издел на буен и смел кон, упова-
вайки се на неговите крака, за да не бъде
пленен. Той се натъкнал на един ров и ко-
гато конят по някакъв начин искал да го
прескочи, изхвърлил го от седлото си и той
паднал злополучно на земята. Някои от ски-
тите, като го настигнали, убили го с копие
и той едва накрая разбрал, че поговорката
за завистта напълно получава потвърждение
и че завистта донася гибел и за този, у ко-
гото се поражда, и за другите, които се съ-
гласяват с него.

Тогава, именно тогава, в нощта на без-
редното бягство, Вотаниат¹, научавайки чрез
разузнаване за станалото нещастие и за това,
което се случило неочаквано поради зловол-
ието на ромеите, се изпълнил с голяма
мъка и оплакал онези, които взели такова

¹ Това е бъдещият император Никифор III Вотаниат (1078—1081).

сας ἐπ' αὐτοῖς. εἴτα τοῖς ἀμφ' αὐτὸν παρεν-
 λείψαστο μὴ δίκην προΐσταναι ἅπ' ἀλλήλων διασπεί-
 ρασθῆναι, καθὼς οἱ λοιποὶ στρατιῶται ποιοῦντες
 ὑπείκονται, καὶ νῦν δέονται τοῖς πολέμοις καὶ
 σκοποῖς ἑαυτοὺς θέσθαι τῶν Σκεδικῶν τοξομα-
 τῶν, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ μένειν καὶ σχολαίως ἐπισθεῖναι
 μετὰ καστεροῦ τοῦ σιγῆς, ὡς ὀφειλόμενον τοῦ-
 του τοῖς ἐναντίοις λοχευόμενοι ἀνταμειβεσθαι. οἱ δὲ
 καὶ συμπερονήσαντες ἅμα καὶ τῇ ἀνδρείᾳ τοῦτον
 θαυμάζοντες τὴν ἑαυτῶν σιγήν τοῦτον καὶ τὴν
 εὐθυμωρίαν ἀνέθεντο. ἐπορεύετο μὲν οὖν μετ' αὐτῶν
 ὁ Βοτανιάτης· οἱ δὲ Σκεδῶν πληθὺν νῦν ἰδόντες
 μικρὸν σιγᾶσαι καὶ κύμαρ προβαίνουσιν, ἐπ' αὐ-
 τὴν ἀρραπίως ἤλασαν. καὶ πολλὰ περιπλεούσαντες
 τοῖσιν, καὶ καὶ αὐτοὺς τόξω αὐτοῖς ἐπιέμνηντες,
 ὡς ἀμύχανον ἔγνωσαν τὴν τοῖσιν πειράσασθαι, ἑαυτοὺς
 ἀνέλαβον ἀποδόναι. ὁ δὲ Βοτανιάτης τὸν παραστέ-
 ροντα ποταμὸν ἐπιείχισμα ποιησάμενος, καὶ πῶς
 σκοπῶς ἀπὸ μέρους ἑστέον αὐτοῦ προβαλλόμενος, ὡς
 ἔν μὴ κακῶς παρὰ τῶν ἐναντίων καὶ πιστεῶς
 ἀπειροῦτο τῆς ὁδοῦ καὶ μέσον χορείας ἀναπονή-
 θαι πολέμῳ ἄλιστα, πρὸς τὸν περὶ τὰς ὄχ-
 θας τοῦ ποταμοῦ. οἱ δὲ Παζυράκοι πάλιν ἐλευσε-
 σόντες αὐτῷ δι' ὅλης ἐπολέμου ἡμέρας, ἐν νυκτὶ
 δὲ πάλιν κατὰ διαδοχὰς ἔτεροι κατατροπώσαντες δὲ
 τοῦτον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, καὶ πείσει καταθεῖναι
 τὰ ὅπλα, οὐδαμῶς ἠδυνήθησαν. σκοπῶν δὲ μελετή-
 σαντες τοῖσιν ἀντιπῶσι πῶς, διὰ πολλῶν βε-
 λῶν μακρόθεν ἐπεμπομένον τοῖς ἵπποις αὐτῶν
 καταβάντων, εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἔλθειν μὴ δυνά-
 μενοι δοκαμάσαντες γὰρ πρότερον τοῦτο πολλοὺς
 πολλοὺς τῶν ἰδῶν ἀπέβαλον, παρ' αὐτοῦ τοῦ Βο-
 τανιάτου καὶ τῶν οὖν αὐτῷ διαχειροθέντας. ὡς
 δὲ τῶν ἵππων αὐτοῖς οἱ βάρβαροι ἀπεσπέρησαν
 ταῖς ἐκ τῶν τόξων πληγαῖς, ἔμεναν μὲν περὶ
 μετὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν κρηπιδῶν, ταύτας δ' ἀπτε-
 μύοντες ἐν ἐμβάδων τάξει τὰ κάτω μέρη κατέλειπον.
 οὐ μὴν τὰς ἀσπίδας καὶ τὰ ξίφη ἀπέλειπον, ἀλλὰ
 τὴν στρατιωτικὴν ὅπλισιν ἔχοντες οὕτω τὴν ὁδὸν
 καὶ τὸν πολέμον ἤρουν· οὐ γὰρ κατέλειπον αὐτοῖς
 ἀναχωρεῖν οἱ πολέμοι, ἀλλὰ κατὰ διαδοχὰς πολε-
 μούντες ἡμέρας τε καὶ νυκτὶς διὰ πάσης φιλοτιμίας
 ἐχώρουν, ὥστε πᾶσι τρόποις ἐπὶ ἵππῳ τὸ στρα-
 τώπεδον αὐτοὺς παραστήσαντες. ἀλλ' οἷγε πρὸς τὸν
 ἀρχηγὸν αὐτῶν ἀφωρῶντες, καὶ πρὸς τὸ θαυμάσιον
 αὐτοῦ καὶ ἡγεμονικὸν ἐκπληγόμενοι, μένους ἐπιη-
 ροῦντο, καὶ τοῦ ἀπλείου μόχθου καὶ τοῦ συνεχοῦς
 πολέμου παραγορίαν οὐ μικρὰν ἐκομίζοντο. τρίτην
 οὖν ἡμέραν οἵτωι διανύσαντες ἐν πεζοπορίᾳ, καὶ
 τῶν πολεμῶν τοὺς εἰς χεῖρας ἔλθοντας πολλοὺς
 ἀνελώντες, ἵππων τριῶν ἐκείλευσαν, καὶ καθὰ
 αὐτῷ προσήνεγκαν, δυνάστοις ἐποζηθῆναι μύ-
 ρον μετὰ δύο ἐπαισυστῶν καὶ τοῖς ποσὶν αὐτῶν
 πιστεῖναι τὴν σιγήν ἑαυτοῦ. ὁ δὲ μηδὲν τοιοῦτον

безумно решение. След това той призвал хората си да не се пръскат като овце, както се виждало, че правят останалите войници, да не обръщат гръб към неприятелите и да не стават прицелна точка на скитските стрелци, а да стоят край него и спокойно да го следват в стегнат строй, та той да може да даде твърд отпор на противниците. А те, като били единомудни с него и едновременно като се уповавали на храбростта му, поверили нему своето спасение и излизането си на добър път. И тъй Вотаниат вървял с тях. А скитите, като видели някаква малка войска да върви наредена в добър порядък, спуснали се срещу тях в безредие. Като препускали много пъти около тях и изпращали срещу им облаци от стрели, те разбрали, че е невъзможно да ги разпръснат, и се върнали назад. А Вотаниат, като използвал за укрепление течащата покрай река, поставил напред някои съгледвачи в онази част, която се издигала над нея, за да не би да бъде обкръжен от неприятелите, да не бъде отрязан съвсем от пътя и да не бъде пленен, като бъде заобиколен от неизброим неприятел. Така той вървял покрай брега на реката. А печенезите, като връхлетели отново на него, водели сражение през целия ден, а през нощта отново други идвали да ги сменият. Но те съвсем не успели да обърнат в бягство него и хората му и да ги принудят да сложат оръжие. Тогава си поставили за цел да ги лишат от конете им и затова стреляли по животните, като хвърляли много стрели отдалеч, без да могат да влязат в сражение отблизо. Защото [скитите] по-рано често били опитвали да направят това, но загубвали мнозина от хората си, убити от самия Вотаниат и от войниците му. Когато се лишили от конете си, улучвани от стрелите на варварите, [ромейте] останали пешаци с ромейски високи обувци. Тогава те ги прерязали и оставили долните им части във вид на сандали. Но не оставили щитовете и мечовете си, а запазили бойното си снаряжение и така започнали да вървят и да се сражават. Неприятелите пък не ги оставили да отдъхнат, а като се сражавали денем и нощем на смени, преследвали ги с цялото си упорство, за да вземат по всякакъв начин иадмощие над цялата им войска. Но ромейте, обрънати с очи към своя предводител и удивени от неговата смелост и военачалнически качества, изпълвали се със смелост и това им доставяло немалка утеха в безкрайната им умора и непрекъснатата борба. Прочее, като вървели така пешком трети ден и като пленили мнозина от неприятелите, които

καταδεξάμενος μηδὲ βίβασιν ἑατὸν ἀποδείξει
μέχρις ὅποις ἀνασχόμενος, πληροσφοεῖ μὲν αὐτοῖς
ὡς αἰετώτερον ἔχει θάττον ἐπ' αὐτῶν ἀποθανεῖν
ἢ ψεύσασθαι τὴν δημοσίαν τῆς μετ' αὐτῶν στερ-
ρῆς διανοῆς καὶ ἀλλήλους, οὐκείως δὲ χερσὶ τοῖς
πόδας ἀποτέμει τῶν ἱππῶν, καὶ μέχρι τέλους
ἡγωνίσασθαι τὸν περὶ ψυχῆς ὁγῶνα πᾶσι κατεπιγ-
γέλαιο, καὶ τοῖς πολεμισταῖς ἀμύνεσθαι καὶ μὴ
διαρραγῆναι τῆς συνοδίας αὐτοῦ. οἱ δὲ τὸ θάρος
αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς εὐγενῆς ἀνδρίας ὑπερβύς ἀνα-
θέντες, καὶ τὴν τῆς γνώμης ἐνθύτητα καὶ τὴν ἄγων-
εῖτολμίαν καὶ στεφνοτάτην πίσυν ἐπιληκτικῶς ἐπα-
νέουσαι, ἐλέπιδες ἦτοις γέρονται τοῖς μὲν τι
παθεῖν ἀνέμενον, τοιοῦτον ὁρμήν κακῶς
καὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς ὁδοῦ προεξάρχοντα. ἔ-
τιστε οὖν ἐπὶ ἐννέῃ ἡμέραις τῶν τοσαύτων νύκτας οὐ
διέλειπον οἱ πολέμοι περιπτερόντες αὐτοῖς καὶ κα-
θυλακιοῦντες καὶ τοῖς βάλλοντας. οἱ δὲ τὰς ἀ-
πίδας ἀποσείνοντες ἐδέχοντο μὲν τὰ βέλη τοῖων
καὶ ἀπεκρούοντο, ἔχοντες δὲ τῆς ὁδοῦ εἴ τινας
ἐργὴν ἐργασίαν τοῖς παρρησιάζοντας, στεφνοτάτης
πάντων κατεπτόνουν ἀλγυαῖς. καὶ περιέστη τῷ Βοτα-
νιάτῃ μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ὁ τοῦ πολέμου καὶ
τῆς ἀποῦ κάματος εἰς ὅλας ἡμέρας ἑνδεκα καὶ νύκ-
τας ἴσας, πρῶτον μὴτε τοῖς παλαιοῖς ἐκείνοις καὶ
ἡδόμενοις εἰς ἀνδρείας ἐπύκτων μὴτε νέους ἐν τε Ῥω-
μαίοις καὶ Πέρσαις καὶ λοιποῖς ἔβηται κατορθω-
θέν τε καὶ τολμηθέν. ὁ γὰρ πόλεμος καὶ ἡμίτομον
ἡμέραν πᾶσι προσγενόμενος παραλέων οἶδεν αὐτὸν
καὶ ὑπάλματι τίθεσθαι, καὶ ταῦτα ἱππότην ὄντα καὶ
τοῖς ποσὶ μὴ ὑπλάζοντα. τὸ δὲ διὰ τοσοῦτων ἡμε-
ρῶν περὶ βιάζετο καὶ πολεμεῖν, καὶ μηδὲ νύκτας
ἡρεμίαν ἄγειν, οὐδεὶς ποτὶ τῶν ἀπώτων ἀκούσας ἔλα-
βεν, εἰ μὴ ἐπὶ τοῦδε τοῦ ἀνδρός ὑπερφυῶς ἐθα-
μματοεργήθη. ὡς δ' ἀπέκαμον οἱ πολέμοι καὶ τῇ
Ἀδριανῷ πόλει πλησιάζειν ἐπέγνω, ὅπως ἑαυτοῖς
ἀνελάμβανον, θαῦμα καὶ οὕτω τὴν καρτερίαν αὐτοῦ
καὶ ἀνδρείαν ὡς ἀνεκδιήγητον λογιζόμενοι ὕψην καὶ
πολλοὺς συνέβη τῶν φευγόντων Ῥωμαίων ἐν τῇ
τοιαύτης τὸν βαρβάρων σχολῇ τὰς τοιαύτων χεῖρας
διαφρηγεῖν.

Ἐκαστε τοίνυν οὐδεμίαν ἀξιόλογον δέταται ὁ
βασιλεὺς ἔγνω κατὰ τῶν ἐναντίων ἐκπέμψας, ἅμα
μὲν τοῖς παραδείγμασι βαλλόμενος τὴν ψυχὴν, ἅμα
δὲ καὶ λόγον θρηλλομένον προσάμενος, ὡς τὸ
θεῖον οὐκ ἐκινεῖται τὸ ἔθνος ἡβηθὲν κακασκεντηθῆ-
ναι καὶ γλώσσῃ μιᾶν τῶν ἀτηρηθμενῶν σχολά-

влезли в рѣкопашен бой, те хванали три
коня и ги довели на [Вотаниат], настоявайки
той да се качи сам с двама щитоносци и да
повери на конете своето спасение. Но той
не приел нищо такова, нито искал да се
чуе, че е захвърлил своето оръжие. Уверил
ги, че предпочита да загине преди всички,
отколкото да измени на решението си да се
държи твърдо и да се бори заедно с тях.
Със собствените си ръце той прерязал кра-
ката на конете и наредил на всички докрай
да се борят в битката за своето спасение,
да се съпротивляват на най-големите си вра-
гове и да вървят заедно с него, без да се
откъсват. А те, възхищавайки се на извън-
редното му благородство и смелост и хва-
лейки възторжено правотата на разсъжде-
нията му, голямата му храброст и твърдата
му вяра, наистина се обиадеждали, че няма
да претърпят нищо пагубно, щом като имат
такъв военачалник, който да ги води във
войната и по пътя. Прочее оттогава в про-
дължение на девет дена и толкова нощи не-
приятелите не престанали да препускат око-
ло тях, да лаят срещу им като кучета и да
ги обсипват със стрели. А те държели пред
себе си щитовете си, посрещали стрелите
им и ги отблъсквали и когато вървели по
пътя, ако някои се приближавали твърде
близко до тях, те ги поваляли с по-жестоки
удари. И Вотаниат, и хората му издържали
на войната и на умората цели единадесет
дена и толкова нощи, нещо, което не било
постигнато, нито изпитано от онези древни
герои, възпявани заради издръжливостта и
храбростта им, нито от новите поколения
ромей и перси и останалите народи. Защото
войната, когато трае и половин ден, може
да омаломощи някого и да го обезсили, и
то дори когато е конник и краката му не
се уморяват. А да върви човек пеша тол-
кова дни и да се сражава и дори нощем да
няма спокойствие, това никога никога не е
чувал, освен ако с такъв човек е станало
чудо. Когато неприятелите се изморили и
разбрали, че наближават Адрианопол, отдръп-
нали се назад, като че те смятали за неиз-
казано чудо издръжливостта и храбростта
на този [човек]. Ето защо станало така, че
мнозина от бягащите ромей се измъкнали от
ръцете на варварите поради отпуснатостта им.

Прочее оттогава императорът решил да
не изпраща срещу противниците никаква зна-
чителна войска, понеже бил дълбоко засег-
нат от получените уроци, а се и съгласявал
с често повтаряната приказка, че божеството
не позволява да бъде унищожен един народ
в неговата младост и да изчезне един език

οας προελομένων δὲ τὴν εὐρήνην αὐτῶν προσίεται τοὺτους ὁ βασιλεὺς, καὶ συνδαίει τὸν πόλεμον καταδύμενος συνήκουσιν ἡρξαστο τὰς εἰρήνας αὐτῶν, καὶ τοῖς Ῥωμαῖοις δώρους καὶ ἀξιώματα καταμίσθαιεν τὸ βαρβαρικὸν αὐτῶν καὶ ἀδόσθαλον ἥθος. (pp. 22₄—43₂₄)

4. Isaac Comnenus contra Patzinacos exercitum ducit

Τῶν δὲ πρὸς ἥμιν δόνοντι Σαυροματῶν ταρατομένων, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν Ἰσθμὸν Σκυθῶν, οὓς Πατζινάκους τὸ πλεῖθος καλέουσιν, ἔρχοι λοιπὸν ὁ βασιλεὺς τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἐκινεργεῖν κατ' αὐτῶν, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἱεραψίας, καὶ τὸν στρατιωτικὸν ἀπὸλογον ποιήσμενος παύσασθαι ἐξαισι, καὶ μέχρι τῆς Σαρδικῆς γενόμενος καὶ καταπλήξας τοὺς Σαυρομάτας εἰς μέλλαν ἐλθεῖν συνήργησας, καὶ συνθήκας ἐπαρξάσας τὸ εὐρησθῆναι μετασυνασπασθῆναι πρὸς τοὺς ἀλλογενεῖς, τὰς Σκυθίας ἡγεμῶν, καὶ διηρημένων αὐτῶν ἐν ἀρχαῖς ὄντων, οἱ μὲν τῶν ἄλλων ἡγέμενες προσήλθον αὐτῷ, καὶ τὰ πιστὰ ἐνέειπον συνθέμεναι τῷ θρόνῳ παντὸς ἀπηλλάγησαν· μόνος δὲ ὁ πρὸς τῇ τῷ Ἰσθμῷ χεῖλει πεμνοσπῶν καὶ ἀπύτομον πέτρῃαν κρησφιμένος κρησφιέμενος (Σκέπε τῷ βαρβαρῷ τὸ ὄνομα) οὐκ ἠθέλησε χεῖρας δοῦναι τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ἐπεροστικῶς πρὸς τοῦτον διατεθείς ἐξήλθεν εἰς τὸ πεδίον, τοῖς Ῥωμαῖοις ἀνταξίμενος, οὐκ εἰς μακρὰν δὲ τῆς ἰδίας καταβολῆς ἀποίστατο τὰ ἐπιχειρεῖν κατὰ κράτος γὰρ ἡττηθεὶς βραχείας μερίδος ἀνταπαρθέτως αὐτῷ φηγὸς ἤρχετο, βαθεῖα τοῖς ὄντιν ὥσπερ τις πτώξ μετὰ τῶν ἐπ' αὐτὸν εἰσδόν, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐλθὼν τὸ κρησφιέμενον, καὶ φρουρὰν καταλιπὼν καὶ στρατηγὸν ἐπιστήσας, τὴν ἐπίστροφον εὐθύτως ἐποιεῖτο.

Περὶ προποδὸς δὲ τὸς λόγους Λοβιτζὸν λεγόμενον τὴν παρεμβολὴν θέμενος, ἀρχαῖα τι τῆς τοῦ τόπου ἐπιστημῆς ἐπιτήδεα. ξαυδαῖος γὰρ ὁμβρος τῆς στρατῆς ἐνέθεος ἐκκαταρραγὴς καὶ νηγετός ἐξωρος, σεπτεμβρίον μηνὸς ἔτι τὸν δεύμον ἐλαύνοντος, πολλὰς κακώσεως τὸ στρατιωτικὸν καὶ λῆμης ἐνέπλησεν. ἥ τε γὰρ ἔλπος σχεδὸν πάσα καὶ πολλοὶ τῶν παρόντων, τῷ κρύει καὶ τῷ ὄμβρῳ συνεχεῖ καὶ ἀνταρξίᾳ μύραστον χρόνον ταλαιπωρούμενοι, τὸ ζῆν ἐναπέδρουν, καὶ τὰ ἐπιτήδεα παρ' ἐλπίδα τοῖς στρατευομένοις ἐπέλειπε, ποταμὸν ξείματος καὶ χειμῶνος γενόμενα πάρεργον ὄναστον λῆς δὲ γενομένης ἐξῆν προῖας ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν

измежду познатите езици. И понеже печенегите предпочели мира, императорът ги приел и сложил край на войната чрез договор. Той започнал да привлича благоразположението им и с ромейски дарове и почести да укроти-ва техния варварски и високомерен нрав.

4. Исак Комнин воюва срещу печенегите

Понеже западните савромати¹ се възлунвали, а заедно с тях и скитите край Истъра, които народът нарича печенеги, императорът² решил да изпрати ромейските войски срещу тях. Като приготвил всичко за войната и събрал военния набор, той излязъл с всичките си сили. Когато стигнал до Сердика и уплашил савроматите, той ги принудил да установят приятелство. Скрепил с договор мира и продължил похода си срещу иноплеменниците, именно скитите. А понеже те били разделени на отделни княжества, вождовете на всички от тях дошли при него и като се задължили да спазват думата си, освободили се от всякакъв страх. Единствено този, който бродел покрай брега на Истъра и бил намерил убежище на една стръм-на скала (името на варварина било Селте), не пожелал да подаде ръка на императора, а се държал надменно с него и излязъл в равнината, за да се срази с ромеите. Но скоро получил награда за своето злоумишление — бил напълно разгромен от една малка част, която му се противопоставила, ударил на бяг и като някакъв заек потънал в една дълбока гора с хората си. А императорът, след като завладял убежището му и оставил гарнизон начело със стратег, бързо се върнал назад.

Като разположил става си в подножието на една височина, наречена Ловеч, [императорът] открил причината за названието на това място. И наистина изведнъж се излял проливен дъжд над войската и ненавременен сняг (понеже било още месец септември) и това донесло големи злини и загуби за войската. Почти цялата конница и мнозина от присъстващите, измъчвани твърде дълго време от студа и от непрекъснатия яепоносим дъжд, загубили живота си. Неочаквано започнала да лъска за воюващите и храна, та това се прибавило към придошлата река и към лошото време. Понеже настъпило малко прояснение, императорът тръгнал на разсъмване,

¹ Т. е. маджарите, които в 1059 г. нарушили мирните договори с Византия и нахлули в Балканските земи. За събитията срв. *Златарски*, II, 110 сл. За идентифицирането шж. *Moravesik*, *Byzantinoturcica*, II, р. 270.

² Т. е. Исак Комнин.

ποταμῶν ἀγχοῦ καταρρέοντα, τραφέντα τῇ ἐπομβρίᾳ, διαπεραιούμενος πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀπέβαλε. λήξας δὲ πρὸς μικρὸν τῆς ὁδοπορίας ὑπὸ σκιᾶν ἔστη δένδρον πρὸς ἡμᾶ τοῖς τῶν ἐπερχόμενων, καὶ μετ' ὀλίγον ἤχης γενομένης ἐκ τῆς δρυὸς προήει μικρὸν ὁ βασιλεὺς, ὅσον μὴ τῷ μῦθῳ ταύτης καταλυμιά-νισθαι βεβαίον· δ' αὖτις τιμηθεῖσα σὺν πολλῇ τῇ βοῇ ἐπὶ τῇ γῇ προσήρπασε. γέγονεν ὁ βασιλεὺς ἐνὸς καταμαθῶν ὅτις μικροῦ δεῖν τελευτῆς ἐμελλε τυχεῖν, καὶ ἦν προοίμιον εἶναι ἀγαθὸν τὸ σφ' αὐτῶν. (pp. 66_{9a}—68₁₄)

но изгубил мнозина от своите хора, когато преминавал течащата наблизю река, придошла от дъжда. Почивайки си за малко от пътя, той застанал под сянката на някакво дърво заедно с някои от първенците. Не след много, понеже се чул тътнеж от дъба, императорът се отдръпнал малко настрана, колкото да не бъде засегнат от ствола му. Защото той бил изтръгнат от корен и с голям шум се проснал на земята в цялата си дължина. Императорът занемаял, като разбрал каква смърт щяла да го сполетн насмалко. И станалото не било добро предзнаменование.

5. Patzinaci et Uzi Mystiam Thraciamque incurunt

— — — Τὰ δὲ τῆς Εὐρώπης ἐνέουσαν μὲν καὶ αὐτὰ ταῖς τῶν Πατζινάκων ἐκδρομαῖς, σχολαίως δὲ καὶ βραδέως καὶ μέγρι τοῖς τῷ πρὸς αὐτοὺς πληθαίνουσιν. προσετέον δὲ ἐν τισι προσήλοις· οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἡττων ἀνελυμβάνοντο, σὺ μὴρ σὺν ἑκείνῃ κατεπολεμήθη τὸ πολεμῶν, σπονδαῖς δὲ μόνον ἐξηγηταῖς ἀναστολῇν ἐλάμβανεν ἢ τοῖς ἔθνευς ἐκδρομῇ. τὰ δὲ τῆς ἡγετῆς προτερήματα ταῦτα.

Τῆς γ' ἐνδοκίμου ἐνστάσης, ἐπάσχοντος τῶν κατὰ τὸν Ἰσθμὸν πόλεων τοῦτι μαγίστρου βασιλεὺς τοῦ Ἀποκαπῆ καὶ τοῦ μεγίστου Νικηφόρου τοῦ περιβοήτου Βοτανιάτου, παγγενεὶ τὸ τῶν Οὐζῶν ἔθνος μετὰ τῆς ἰδίας ἀποσκευῆς τῶν Ἰσθμῶν διαπεραιωθέντες ἔξωλος μικροῖς καὶ λέμβοις ἀποπλέμους καὶ βάρους, τοῖς διακρίνοντες τὴν τοῦτον περιώρων Βουλγάρους καὶ Λοκκοὺς στυαυδίας καταγωνίσαντο, καὶ τοῖς ἡγεμόνας αὐτῶν καὶτοι διαγορεσμένους ἐκθύμως, καὶ μᾶλλον τοῦ Βοτανιάτου, αἰχμαλώτους παρέλαβον, καὶ τὴν ἐκείνῃ πᾶσαν ἐλήφθησαν ἑσπαιθρῶν συνερηγίζετο γὰρ τὸ ἔθνος εἰς ἐξήκοντα μυριάδας ἀνδρῶν. μοῖρα δὲ πρὸς οὐκ ἐλαχίστη τῶν ἐκεί στανδαῖος ἀπώρτασε τὸ Ἰλλυρικόν ἅπαν ὅχιον Θεσσαλονίκης καὶ αὐτῆς Ἑλλάδος κατέδραμε καὶ κατελήθητο, καὶ λείαν ἤλασεν οὐκ ἀριθμητὴν. χειμῶνι δὲ πολλῷ περιπλοκώδεις, οἱ πρὸς τὰ σφέτερα ἤλαντον, οἱ τὴν τοιαύτην μοῖραν πληγροῦντες σὺ μόνον τὰ ἀλλότρια ἀλλὰ καὶ τὰ ἑαυτῶν σχεδὸν ἀπέβαλον ἅπαντες, καὶ δυνατῶς εἰς τὴν παρεμβολὴν ἐπαρτήνεναν. ὁ δὲ βασιλεὺς περὶ τοῦ πληθύνοντος πυνθανόμενος ἤσυχαι μεν καὶ ἡδη

5. Печенегу и узи нападат Мизия и Тракия

— — — А и в Европа поради набезите на печенегите положението се влошавало, но постепенно и бавно, и то в някои части, които били близо до печенегите. В някои от нападенията ромеите вземали превес и отлагали поражението. Но и тук войната не била доведена до край и нашествието на този народ било задържано само чрез мирни договори. Такива били проявите на храброст.

Когато настъпил третия индикт¹ и началник на градовете край Истр бил императорският магистър Апокап,² както и прочутият магистър Никифор Вотаниат, народът на узите целокупно и с всичката си покъщнина преминал Истр с дълги лодки, с едводръвки и с мехове. Те надвили българите и останалите войници, които пречели на преминаването им, и заловили в плен военачалниците им, макар и те храбро да се борели, и то най-вече Вотаниат. Така [узите] изпълнили цялото тамошно пространство. Защото този народ наброявал около шестстотин хиляди души. А една немного малка част от намиращите се там [узи] се вдигнала бързо, пребродила и опустошила целия Илирик до Солун и до самата Елада, като събрала неизброима плячка. Когато обаче отивали към своя лагер, изненадала ги много тежка зима и почти всички, които съставляли тази част, изгубили не само чуждите вещи, но и своите и в океан вид се върнали и стана. А императорът³, като научил за тази орда, сърдел се и се тревожел, но твърде много се бавел да събере

¹ Това нападение се отнася към 1064 г. Срв. *Златарски*, История, II, стр. 115. ² Василий Апокап е бил по произход арменец. За него и за името му вж. *Скабаланович*, Византийское государство и церковь, стр. 197, и *Златарски*, История, II, стр. 116. Срв. и тук стр. 89, бел. 11. Както отбелязва *Златарски*, История, II, стр. 493, *Скалица* (op. cit., II, p. 654₁₁₋₁₃) пише на съответното място, че „началници (άρχοντες) по градските на Истр били магистър Василий Апокап и магистър Никифор Вотаниат“, *Зонара* пък (Epitome, ed. Dindorf, p. 199₂₇₋₂₈) поставя Никифор на първо място. Златарски, опирайки се на първите два извора, смята, че Вотаниат бил един вич помощник на Апокап, ³ Константин X Лука.

υόται, στρατὸν δ' ἀξιωμαχὸν συνεθεροῦσι καὶ δυνάμεις ἀφείναι τοῖς τοῖς ἀνηρότερος ἦν, ὥς μὲν τινες, φειδοὶ τῶν ἀναλωμάτων (ἦν γὰρ, ὥς προέφραμεν, ἡλιεργήματος ὁ ἀνὴρ), ὥς δ' ἔνοι, μὴ ἀποθεροῦν πρὸς τοιαύτην ἰσχὴν ἀναπαραισάζεσθαι καὶ γὰρ ἄνωγοι ἀποδόμαχον εἶναι τὸ τῶν ἑσπέρων πλήθος καὶ ὅλος ἀκαταγόνιστος συνετίθετο· μηδὲ γὰρ εἶναι τῶν ἐνδεχομένων ἢ δινασὶν ἑκπύονον τοιαύτας μετὰδας, πολέμῳ καὶ μάχαις συνεθεράμενος καὶ προχείρως ἐχούσας τὰς δεξιὰς καὶ γεγυμνασμένους πρὸς ἀνταπάστας καὶ ἀνάρους, παρασάξει κατατροπώσεσθαι, καὶ ἀμύχανος ἐδόκει πῶς ἢ λήθους, καὶ μεταδὼν ἦδη τὸ τῆς Εὐρώπης ἔσται οὐκ ὄντως ἐβουλεύετο. ὁ δὲ βασιλεὺς προσβέβηκεν ἀπεισπαλῶς πρὸς ἐθναρχὰς αὐτῶν ἐπιτάττει, καὶ ὅσα οὐκ ἔστιν, τοῖς πλεονεχέειν καὶ πρὸς καιρὸν καταστῆλαι καὶ πάλιν εἰς τὴν ἰσπερὰν βουλεύεσθαι, πολλὰ τοιαύτας ἐπιστείας ἐπαγορά. καὶ μεταπεινῶμενος ἐν τῷ χαρίσμῳ τοῖς τοῖς ἐδεξάσαστο τὸ δ' ἔθνος μέγιστον ἦν, καὶ πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων ἐπαιρηγνύμενον, ἐν πολλοῖς μέρεσι τῆς Εὐρώπης συνεβλήθη, μὴ φέρον δ' ὁ βασιλεὺς τῶν γοργυσμῶν τῶν πολλῶν καὶ τῆς λέγουσαν φήμην οὐ φειδολίως τὰ Ῥωμαίων ἀπειπολοῦντό τε καὶ κατοπροέετο, ἔπειτα τῆς βασιλευσέως, καὶ καταπαρῶν τοῦ Ἀθέρους, περὶ τόπον οὐκ ἀλλοφύμενον Χαιροβάχους, ἐν ᾧ καὶ βασιλεύς παρὰ πύργους κήρυς, σαρὰς ἰδὼς ἐπὶ τῷ καὶ τῶν οὐκ αὐτῶν, καὶ ἦσαν πλείους τῶν οὐκ, οὐκ ποσάτη μείζον. ὅθεν καὶ πολλοῖς θανάτῳ ἐπὶ τῷ ὅπως τῇ κατὰ τὴν ἰσχὴν μετὰ τοσοῦτον ὁ βασιλεὺς ἀνδραγῶν τῆς βασιλευσέως ἐπαιρηγνύμενος, δέον πρῶτον τὴν ἰδὼς δυνάμεις συνεστραγεῖν καὶ οὕτως ἐξορμήσει πρὸς τὰ ἐσπέρια. καὶ ἐφύκει τῇ μεθευομένη τοῦ ἰονίου στρατῷ, ὅτε μετὰ τῶν μανδῶν ἐκείνος καὶ τῶν Σελήρων ταύτην ἐπ' Ἰνδοῦς ἦλθεν. ἐν τοιαύτῃ δὲ τῷ παρὰ πύργους καθιστάς, δορυαῖοι τινες ἐκ τῶν ἀπεισπαλῶν εἰς τὸν Ἰστρον ἐπαυλῶντες παντελῆ τοῦ ἔθους ἀπὸ τῆς οὐλῆς, προέφραμεν γὰρ οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἡμεῖς τῆς ἐκείνων χειρός, καὶ γνώμας εἰσενεγκόντες τῆς αὐτῶν καλῶσεως, φράζοντες ὡς οἱ μὲν λογάδες τῶν Οὐζῶν σάφους ἐμβάντες παρὰ τῆς [καὶ] τῶν Ῥωμαίων ἀρχῶν τῶν ἐν τῇ Ἰστροῦ χεῖρι πόλεων τῶν Ἰστρον διαβεβήμεσαν καὶ εἰς τὴν σφῶν αὐτῶν ἐπαιρηγνύμενος, οἱ δὲ περὶ λειψθέντες, πλήθος καὶ οὕτως ἀμύχον τὸ μὲν πρὸς ὁ λειψθῆναι καὶ λειψθῆναι καταπονηθέντες καὶ ἡμεῖς τῶν τυχάνοντες, τὸ δὲ καὶ τοῖς παρὰ πύργους

боеспособна войска и да изпрати бойни сили срещу тях според някои поради пестеливост [защото този човек бил, както казахме, сребролюбив], а според други, защото не се осмелявал да се опълчи срещу такава сила. И наистина всички смятали, че войската на противниците била непобедима и напълно неуязвима. Те мислели, че е непостижимо и невъзможно да отблъснат в редовно сражение толкова големи множества, откърмени във война и битки, опитни и обучени за съпротива и нанасяне на удари. На всички се струвало, че е невъзможно да се отърват, и цялото население, което живеело в Европа, вече мислело за изселване. А императорът, като проводил пратеничество при племенните им вождове, опитал, доколкото било възможно, да ги отклони и временно да ги обуздае и после отново да обмисли [положението]. Затова им изпратил много дарове. Той извикал няколко и ги почел с милости. А този народ, който бил извънредно голям и се бил впуснал да събира необходимото за живеене, тормозел много земи из Европа. Императорът пък, който не можел да понася възмущението на много хора и мълвата, според която ромейската държава била продадена и предадена поради скъперничество, излязъл от столицата и разположил своите шатри и шатрите на хората си срещу Атира¹, в селището, наречено Хировакхи, където наблизо имало царски имоти. [Войниците] били на брой не повече от сто и петдесет. Поради това мнозина се удивили как императорът е излязъл от столицата срещу такава сила с толкова малко хора, когато трябвало най-напред да събере източните войски и така да се насочи към западните области. Тази войска приличала на митическата войска на Дионис, която той заедно с менадите и силените повел срещу индите². Когато императорът се бил приготвил по този начин, някои бързоходци от изпратените при Истър се завърнали и известили за пълната гибел на този народ. Защото преди това пленените вождове успели да се измъкнат от ръцете им и съобщили за тяхното унищожение, казвайки, че отбрани узи, като се качили на лодки по внушение и на ромейските власти в градовете край брега на Истър, били преминали [обратно] реката и се върнали в своята земя. Останалите пък, които и така били огромно множество, измъчвани, от една страна, от чумна епидемия и от глад и били полуживи, а, от

¹ Дн. Буюкчекмедже в Изт. Тракия. Хировакхи е дн. Чатаджа или се е намирал близо до него. ² Според някои антични легенди богът Дионис бил преминал преди Александър Велики реката Ефрат на път за Индия.

Βουλγάροις καὶ τοῖς Παρσάκοις κατατρυφεθέντες, ἄρδην ἐπιδόκοντο αὐτῶν καὶ ἐπὶ αὐτοῖς ἀλόγων ζώων καὶ αὐτοὺς τοῖς ἰδίαις ἀμύξαις συμποτηθέντες καὶ ἀναγκάθοντες πικρὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐλπίδα, καὶ εἰς οὐδὲν λογιθέντες οἱ πότιον κρασίον ποτὲ προσδοκώμενοι, καὶ ἦν ἡ φήμη τοῦ ἀληθοῦς μὴ ἀπύδουσα. ὁ δὲ βασιλεὺς παροδδῶς διανοηθεὶς τὴν ἐπ' αὐτῶν ἰδίαν, καὶ περιχαρὴς εἰκότως γενόμενος, καὶ τῷ θεῷ καὶ τῇ συναγωγῇ καὶ δεσποτῇ θεοτόκῃ χαριστήρια θύσας, ἐνθὺ τῆς βασιλίδος ἐπεπορεύετο. εὗρε δὲ ταύτην ἐκκληζέως καὶ θανάσιος ῥέμονσαν καὶ σὺνταρτῇ τῇ ζυγαρῇ τριῶν καὶ τῇ μητρὶ τοῦ θεωποπόλου λόγον ἑμπερὸς ἐλυθίσσαν. οἱ δ' ἐπὶ τῆς Εὐχρότης καὶ αὐτοὶ τὴν ἐλθουσαν ὅσον εἰκὸς ἀποτέμνοντες, ἀφίγγοντα μέγιστον καὶ θεῶν ἔργον τὸ ἔργον τοῦτο ἐτίθεσαν.

Οὕτως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως καὶ πληγαὶ τῇ Ῥωμαίων τρωσερίῳ γῇ, καὶ ἀπαλλογῇ πάλιν κινδύνου μεγίστου καὶ καταστροφῇ πολειῶν ἀπροσδόκητος ἐπαγγέρον, καὶ ὅσην οὐδεὶς οὐδέπω καταρθείσας ἐπλήπιν. διὰ καὶ κατὰ καὶ ἀρετῇ βασιλεῖ τὸς δυσπραγίας καὶ αὐτὸς τὸς εὐπραγίας οἱ νουνεχὸς συμβάλλοντες τὸ πράγματι διεμέλουν. εἰ δὲ τὰ μὲν δύστηνα πάθῃ τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτημάτων τυχάνειν ἀπέκρινον, τὸ δ' εὐπαθὲς τῆς θείας μόνης ἀντιλήψεως θεῇ τις καὶ μὴ βασιλικῆς ἐπιθλῶν ἀρετῆς, ὡς τῆς εὐπραγίας γενεῆς καὶ μὴ εὐδαιμονίας καθεστάνους, οὐκ ἔν διαμύχοι τοῦ πρέποντος πάντα γὰρ ὁσούτων τὰ βελτίονα. ἀλλὰ καὶ τὸ εἰμένους πάλιν ἐπικύμπτει δι' εὐχῆς ἐνεργουμένης καὶ συγκροτουμένης εὐαρεστήσεως. ἐπαγγέρονται δὲ τοῖς βασιλεῦσι τὰ παρεμπύπτοντα διὰ τὸ καὶ τὴν πλείονα μέμνην καὶ ὁρίων τῶν δρομέων οὐ συνετῶς, καὶ τὴν εὐφροσύνην ὁσαῦτος τῶν κατορθωμένων ἐπεισεως, εἰς αὐτοὺς παροργισθῆναι, ὥστε εἰς τοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ἰθιότηρας καὶ μὴ τοὺς ἔπινους τὰ ἐντεῦθεν ἀποτελέσμενα.

Τούτων δὲ τοῦ ἔθνους τοῦ Σαυθεκοῦ οἱ μὲν τῶν Ἰστρον ἀντιπεριωθέντες λιμῷ δυσθεσπετέω διαφθερόμενοι, διὰ τὸ καὶ αἰὼν ἐπορεῖν καὶ μηδὲ καρπῶν προσδοκίαν ἔχειν ἀσάρετον καὶ ἀνηρότον τῆς γῆς αὐτῶν λαθείσης, εἰς ἄλλους ἀπετελείεσαν. καὶ ὁσούτως φασὶ τῷ τῶν Μενουδίων ἄρχοντι προσεγγῆναι καὶ παρ' αὐτοῦ διωπαυῆναι ταῖς ἀμὰ αὐτῶν πόλεσι, καὶ τὴν ἰδίαν γῆν ἐρημον ἀνθρώπων

друга, сразени напълно от съседните българи и от печенегите, всички били загинали от меч и от копитата на безсловесните животни, били изтъркани от собствените си коли и били изчезнали неочаквано. Така онези, които някога смятали, че те ще завладеят всички, пропаднали напълно. И мълвата не била далеч от истината. А императорът, като видял, че подвластната му земя била неочаквано спасена, разбира се, много се зарадвал, отслужил благодарствен молебен на бога и на пречистата владичица Богородица и веднага се отправил към столицата. Заварил я учудена и удивена да отслужва на животворящата триада и на майката на боговъплътеното слово тържествен молебен за спасение. А пък и онези, които живеели в Европа, и те, както подобава, отправили благодарствени молитви и приели, че станалото е достойно за велико сказание и е божие дело.

Тъй по време на същия император и нещастия сполетели земята на ромеите, а после отново настъпило освобождение от най-голямата опасност и неочаквано унищожение на неприятелите, и то такова, каквото никой никога не мислил, че ще дойде. Поради това тези, които разумно преценяват нещата, отделяли нещастията, които станали поради злонравие на императора, от благополучията, които пък настъпили поради неговите качества. Понеже щастие е общо, а не на отделни хора, човек не би се отклонил от истината, ако приеме, че жалките страдания са възмездие за човешките грехове, а благополучието е дар, дължащ се единствено на божие застъпничество, а не на императорската добродетел. Защото всичко по-добро идва свише. Но пък и благоволение се печели чрез настоятелна молитва, придружена от добри дела. А на императорите се приписват станалите събития поради това, че към тях се насочва неразумно и по-голямото недоволство и мъка от станалото, а също, разбира се, [неразумно им се приписва] и благополучието от успехите, както [се приписва] изпълнението на работата на коларите, а не на конете.

А от онези скитски народ тия, които преминали на другия бряг на Истрия, по-малко загинали от неумолим глад поради това, че имало недостиг на храни и не очаквали нищо да се роди, понеже земята им била оставена незасята и незасеяна. Така не след дълго те с изключение на малцина изчезнали. И казват, че последните прибягнали при управителя на мирми-

καταληγῇ θῆναι παντάπασι. ὅσοι δὲ προσῆλθον τῷ Ρομμίῳ βασιλεῖ (καὶ γὰρ προσῆλθον πᾶσι), χρόνῳ λαβόντες δημοσίαν ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς τὰ Ρωμαίων ἐκδόνησαν, καὶ σύμφωνα τούτων ἐξ ἐκείνου μέχρι τῆς δευτέρας γενέσεως, καὶ αὖ διὰ τῶν Πασσαίωνων πᾶσι, ὅσοι ταῖς παροικουμένους μετέβητο, καὶ ἀξιοματῶν οὐκ ἀλλοτρίων καὶ κοινῶν ἡγευόμενοι.

Πρὸ δὲ τούτων τοῦ ἔτους, καὶ τὸν σептμήνῳ μῆνα δηλοῦν τῆς δευτέρας ἐπιμενείας, εἰκοστὴ καὶ τριτὴν ἡμέραν τοῦ αὐτοῦ μηνος, περὶ δευτέρου νηαὸς φασαίρ γέγονεν ἄβυσσος σεισμός τῶν πᾶσι γνωμένων ἐκκλησιαστικῶν, ἐν τῶν ἐσπερίων μερῶν ἀρξάντων, τοσοῦτος δὲ ἦν τὸ μέγεθος ὥς καὶ οὐκίς ἀνατρέψαι πολλὰς, ὅλγας δὲ ἀντρέψαις καταλίπειν. οὐδὲ καὶ τῆς τούτου σφιδρότης ἀθηρεῖς μεμενέσαν ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κατὰ τὰ μέρη, ἔστι δ' οἷς καὶ τὴ πλείστη περιεργάσθησαν. καὶ κίονες ὅσπερ τοὶ λαξευτηρίως περιεργάσθησαν. οὐ γὰρ ἀπὸ προσβολῆς, ὥς τὰ πολλὰ εὐθὺς, ἐλίσθησαν, ἀλλὰ, μετὰ σφιδρότης καίσεως τρεῖς προσεχῶς ἐτελέσθησαν. ἄρ' ὅν κοινὸς μέγας καὶ ὁρῶς ὅσος οὐδένα τοῖς ἀνθρώποις ἐπέπεσε, καὶ τῶν οὐκῶν ἐξίστηες τὸ σῆνθες ἐκφύνησαν πρὸς θεὸν ἀνέβδον, καὶ γυναικας θαυματούμενας, τῷ ὁρῷ κατασπῆναι, τὴν οὐδὲν περὶ αὐτῶν καὶ τοῖς ἐπαύροις ἐφέστατο, τὴν αὐτὴν ἐπαφείσαν φωνήν. εἴτα τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἔχθη τῶν δέκα καὶ δώδεκα τεθνηὶς τῆς ἡκολούθησαν, τῶν πωρηγμένων πολλῶ τῷ περὶ αὐτῶν ἑλάττορες ἢ γὰρ αὐτῶν, εἰ τοῖς πρῶτον ἐξίστηναι, οὐδὲν ἦν τὸ κοινόν, μὴ οὐχὶ πᾶσι ὁμοῦ τὴν κτῆσιν δι' ἧς ἐτελέσθη καὶ ἦν ἐπὶ ἡλθεν, ἐκ βύθων αὐτῶν ἀναστῆναι καὶ εἰς οὐδὲν χρησιμεῖσαι, καὶ παρτεῖ τοῖς οὐκίτορας πάντας οὐκίστον θανάτου γενοῦσθαι. καθ' ὃν δι' λόγον καὶ τοῖς φυσιολόγοις περὶ σεισμῶν ὥς εἰπὴ καὶ ἀνωστήτως διὰ τῆς τοῦ ἔδαφος ἐν τοῖς κοίλῃς τῆς γῆς καίσεως καὶ τῆς τῶν ἀνέμων ἐν τούτοις ἀνέσεως ὁ κλόνος περισφίγγεται, ἀνατρέπεται τὸ ἐντόνιον. εἰ γὰρ ἐκ μόνης τῆς βίας αὐτῶν, ὅσων ἐν τοῖς κοιλώσεσι τῆς γῆς περιελθῇ καὶ διόπτουν συνεπιλημένῃν λάρων, καθὼς οὗτοι φασί. ἢ σφικτόνως ἐκτελεῖτο, καὶ ἀποξίαν εἶχεν ὁ κλόνος καὶ οὐχὶ μέχρι πύθως ἀκαταπίπτει τὴν ἑλκτον εἶχεν ὁμοῦν, ἔτι μὴ τὸ πᾶν ἀείκει κατασπῆναι. γὰρ δὲ διὰ τῆς τοιαύτης καὶ συμμέτρων παρὰ φύσιν δέκνεται θεοσημίας ἔργον ὁ κλόνος, εἰς ἀναστολήν καὶ πείθει-

донците¹, който ги пръснал по градовете наоколо, и земята им съвсем се обезлюдяла. А онези, които отишли при императора на ромеите (защото някои отишли), получили държаема земя в Македонската област и станали привърженици на ромеите и техни съюзници оттогава и досега, както впрочем и някои от печенегите, които прибивнали по подобен на тях начин и били почетени със сенаторски и други високи достойнства.

А преди тази година, именно във втори индикт², на двадесет и трети септември, по време на втората нощна смяна, внезапно станало земетресение, по-страшно от тези, които някога са ставали; то започнало от западните области. Силата му била така голяма, че много сгради рухнали, а малко останали неповредени. Дори и храмовете не останали незасегнати от неговата мощ, но и те до известна степен, а някои в по-голямата си част били съборени и колоните им били очукани като с длето. Защото трусят не бил единствен, както става при повечето земетресения, и след това да престане, но станали три последователни труса с голяма сила. Поради тях настнал много голям плач и страх, какъвто никога хората не са изпитвали: те излизали от къщите и викали към бога с обичайния си зов. Жените, които живеели в своите покои, разтърсени от страх, пренебрегвали стеснението си и излизали на открито небе, като надавали същия вик. А след това през същата нощ един след друг последвали до лесет или дванадесет земни труса, много по-слаби от предишните. Защото, ако те бяха подобни на предишните, нищо не би могло да им попречи да разрушат едновременно из основи всички имоти, през които минали и върху които връхлетели, и да ги направят негодни за нищо, а жителите им целокупно да вкусат от най-жалка смърт. Поради тази именно причина били оборени схващанията на природоизпитателите за земетръсите, че стихията се причинява случайно и необмислено от движението на водата в дълбините на земята и от въртенето на ветровете в тях. Защото, ако единствено от тяхната сила ставаше раздвижването, както те казват, когато [водите] във вътрешността на земята забушуват и [ветровете] се насищат със състен въздух, стихията щеше да бъде безредна и не би завършвала в огромния си устрем с неопишуемо сгромолясане, та всичко веднага да се погълне [в земята]. А сега поради толкова го-

¹ Тук с мирмидонци са означени вероятно българите. Вж. P. Mutaftchiev, Bulgares et Roumains dans l'histoire des pays Danubiens, Sofia 1932, p. 213, Срв. Moravcsik, Byzantinoturcica II, p. 207. ² 1. е. 1063 г.

σαν τῶν ἀνθρώπων δομῶν, καὶ τῆς θείας ἀνεγκλίως ἢ ἐπιτίμης, ἐφ' ᾧ μὴ ἄρδην ὑπολέσθαι τὸ γινεσθαι, ἀλλ' ἐπιστρέφει πρὸς τὰ βέλτερά. το δ' ἐξ ἐπιτιμῶν ἀνεμιμῶν εἶτε μὴ ἐδάτων γινόμενος γίνεσθαι τὸν σεσημῶν εἰς ἀναμῶν οὐδ' ἀπὸ πρὸς γινόμενος συγκαινομενῶν. ἐνδέχεται γὰρ τοῦτο καὶ πάν. ἀλλ' οὐκ αὐτομάτως ἢ ἐκασίτητος (τοῦτο γὰρ εἶσι τὸ ἀναμῶν παρ' ἡμῶν), ἀλλ' ἐκ θείου βολήματος, οὗ καὶ ἀμέσως τὸ θεῖον ἐκ περὶ τὴν γῆν φῶς οὐκονομεῖ. οὕτω γὰρ καὶ ἐκαστὸν ἢ νεῶν συμπαίης καὶ βροντῆς ἢ τοῦτων ἀνταρῶν καὶ ἀστρατῆς ἐπὶ ταύτῃ παρῶν κατὰ φάσματ' ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς θείας γινόμενος κατὰ τοῦς ἐκσεβοῦντας ἐξίστηται.

Ἐν δὲ τοῖς Μακεδονικοῖς μέρεσιν αἱ πόλεις καὶ ἐκείνην τὴν νύκτι μᾶλλον τῶν ἄλλων πεπόνθασιν, Ῥιπιδεστός τε γημί καὶ Πάνιον καὶ αὐτὸ Μενεμένηον, ὡς καὶ ἡμεῖς τεχὼν ἐξ αὐτῆς ὑποβάθρας ἀναστῆναι καὶ πλείους οὐδας, καὶ φόνον ἐκτρέφοντα πολλοῖς. (pp. 83_g—90_g)

6. De Romani Diogenis Serdicae ductis rebellionē

Ὅμοιος δ' οὖν ἀνίσταται τις τῶν ἐξαπαρθῶν, Ῥωμαῖος βεσιτόρης, ὃν τὸ ἐπίκλην ἡγορήεις. οὗτος γὰρ καὶ πρότερον μὲν ὄρον ἐκ τῆς τῶν κρατούντων αἰτίας καὶ τῶν ἐκείθεν ἑσπερημάτων ἀνατρεφόμενα τῶν ἐχθρῶν ἐκ θελήματος καὶ μεγάλους γινόμενος ταῖς μικρολογίαις τῶν Ῥωμαίων, ἐποτιμῶτο καὶ ἡσυχάζε, καὶ ἀσπιστῶν μὲν ὄδον, οὐκ ἐκπαι μὲν, ὡς διεβριμῶτο ἑσπερον, καὶ ἀνελύσει τῶν ἐξαγέτωσιν οὐτῆς, ἀλλ' ὡς τὰς τέχας ἀνορθώσαι τῶν ἡδὴ πεσόντων Ῥωμαίων, οὐ μὴ κατὰ λόγον εἶχε τὰ πρῶτα ἐκτελεστέας οὐκ ἐπὶ τέλει τοῦ βασιλέως τοῦ Δούκα τὴν τῆς Σαυδεῖς ἀρχὴν, ἐβουλεύετο τοὺς Σαυρομάτας προσλάβειν συνεργούς εἰς τὸ μελετώμενον καὶ εἰς πρῶτον αὐτὸ ἀναγεῖν. ἐπειθὺντο γὰρ ἐκείνοι τῷ ἀνδρὶ ὡς διὰ τὸ τῆς ἀγαθῆς στρατηγίας προεστῆναι ὡς τὸν αὐτοῖς, ὁπότε τῶν περὶ τὸν Ἰοτρον ὄρων πόλεον τοῖς ἀντεπιδέμειν καὶ πεσεῖν ἐκσπένεσκον, εἰ μὴ ἐξέλκετο τοῦτον ἀναστροφῆς ζήμην καὶ ζῶμην, Νικηφόρος μάλιστα ὁ Βοισσιώτης. τοῦτο γὰρ ἐφ' οὗ διὰ χειλέων τοῦ Διογέ-

лямото си и равномерно раздвигване бедствието показва, че е дело на божия гняв, за да се задържат и обуздаят човешките амбиции, и наказание от дълготърпеливия бог, за да не погине напълно целият [човешки] род, а да се върне към по-доброто. Било че зсметръсът ставал от духане на вятъра или от движението на водите, той не бил случаен и нямал общо с природното устройство. И наистина това е твърде допустимо. Но бедствието не става от само себе си (това именно опровергавахме ние), а по божие благоволение, защото божеството управлява земята природно непосредствено. Така натрупването на облаци изглежда причина за дъжд, а сблъскването им изглежда причина за гръм и мълнии в този случай. Но всичко според благочестивите зависи от божие усмотрение.

В македонските области крайбрежните градове пострадали в същата нощ повече от другите — имам пред вид Редесто, Панийон¹ и самия Мириофитон², така че някои части [от тях] и твърде много къщи рухнали из основи и причинили гибелта на мнозина.

6. Бунтът на сердикийския дук Роман Диоген

И тъй все пак един от благородниците вдигнал въстание, именно вестархът Роман, по прякор Диоген³. Той и по-рано виждал, че по вина на властващите и поради настъпилите вследствие на това лишения се изпълвали желанията на враговете, които ставали велики поради скъперничеството на ромите. Затова се оплаквал и сърдел, и замислял бунт, както по-късно уверявал, не от просто желание и за да се възползува от плодотворе му, но за да подобри положението на вече западналите ромеи, защото нещата не се развивали, както трябва⁴. Когато по време на император Лука⁵ му било поверено управлението на Сердика, той намислил да вземе савроматите⁶ за съратници в замисленото дело и да го обяви открито. И наистина те имали доверие в този човек поради това, че го познавали още от предишния му военен поход, когато той като управляващ градовете около Истѐра воювал срещу тях и рискувал да падне, ако магистър Никифор Вотаниат не го бил отър-

¹ Дц. Панийон — Барбарос.

местото на античното Миртион.

² Роман Диоген бил назначен за наместник-управител на България през втората половина на 1066 г. Срв. Златарски, История II, стр. 124—125.

³ Загатва се вероятно за позо-

женнието по време на последните години на Константин X Дука.

⁴ Константин X Дука.

⁵ Печенегите.

Срв. Острогорски, История, стр. 325; Moravcsik, Byzantinoturcica, II, 270.

ρους δημολογούμενον ἐπιθόμην. γενομένην δὲ γραμμάτων πρὸς ἐκεῖνους ἐφ' ᾧ τελεσθῆναι καὶ τὰς συνθήκας δὲ θεῶν, τὸν συμβόλιον αὐτοῦ τις, τὸ γένος Ἀρμένιος, ὃς καὶ πρὸς τὸ ἔργον αὐτὸν μεζόνος ἡρέθισεν, ἐπεβούλευσαν τοῖσι, καὶ συνεπέσω ἀποστείλαι τοῖς ἀμ' αὐτὸν μηνιτὰς τὸν βεβουλευμένον, πρὸς σύμπαντων ἡξίστους τὸν τε σιγατηροῦντα καὶ τὸν ἱσχυρόν, τινάς, ὃς εἶδεν αὐτὸν ἐφελωμένον χειρὸς, κατεῖπεν αὐτοῦ ἐν τοῖς ἰγχαρίους ὃς εἶναι μεμελετηρὸς ἀποστασίας, μᾶλλον δὲ προδοσίας αὐτῶν εἰς τοὺς Σαυρομάτας. καὶ ἡδὲ θυμὸν διερεθίσας αὐτοῖς ἐπατίθηται τοῖσι, αἰθρόν, καὶ μόνον τῆς γένους ἀνταγινῶν καὶ εἰς τὴν βασιλεύουσάν ὅχει δεσποῖν, δικας τοῦ πολυμήματος δόσαντα. (pp. 97₁–98₁₂)

7. Samuel Alusianus in exercitu Romanorum militat

— — — Τελειυτῶν δὲ στρατῷ μεγάλῳ τῶν ἑσπερίων πέντε τοιμῶν ἐπιστρατεύσας κατ' αὐτοῦ ἐκ τῶν Ἀρμενικῶν θεμάτων, ἐν ᾧ παρεχρίμαζον, ὃ τὴν ἡγεμονίαν τοῦτων ἐπιταρπείας Σαμουὴλ βεσάρχης ὁ Ἀλονοσίανος λεγόμενος, καὶ περὶ θεῶν ἐπατίθεις τοῖσι ἡμετέροις καὶ ἀναστασιμῶν κατὰ τὸ εἰσθδὸς τῆς ἀναστασίας ἡμέρας καὶ μεγάλης κωφανῆς ἐμισταμένης, ἔπραξε μὲν γενναῖον οὐδέν, ἐπαθε δὲ μᾶλλον πᾶν κακῶς. ἐμπεσόντες γὰρ οἱ στρατῶναι τοῖς τῶν σαρῶν καὶ διόσις, καὶ συμπλακέντες αὐτοῖς, γνῶσαν τοῖς φράγχοις τῆς ἐπιβολῆς πελοήσαν. (pp. 123₁–14)

8. De horreo in Raedesto sito et de Nicephoritzae machinationibus. Patzinaci incursiones faciunt

— — — Ἦν γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν καὶ περὶ φλοχρημασίαν δαιμονίως σποιδάζον, καὶ κήρυκτον ἀσκήτων χάριδον ποιούμενος τὴν ἐλπίτην, ὃν ἀποθέτως ἔχομενος κέντρον καὶ ταμίον τῆς τῶν λοιπῶν αὐτοῦ κήρυκτον ἐπισυνθεοσίσεως τὴν τοῦ Ἐβδόμου μονῆς. ταῦτις γὰρ λυβὸν κατὰ δεσπῶν, παρεσκεύαζε τὸν βασιλεὺς πολλὰ τῶν κτημάτων αὐτῶν, προσκεκοῦν δαμνέμεν καὶ προσόδοις ἄρ-

вал с непреодолим порив и сила¹. Това аз научих като признание от устата на самия Диоген. А след като било изпратено писмото при [савроматите], за да се потвърди с клетва договореното, един от неговите съветници, по произход арменец, който най-много го подтиквал към това дело, започнал да заговори против него. Той го убедил да изпрати приближените си, които били посветени в заговорническите действия, за да привлечат в заговора някои от стражите и от подчинените му. А щом го видял без хора, наклеветил го пред местните жители, че е замислил бунт и дори че възнамерявал да ги предаде на савроматите. Като възбудил гнева им, той внезапно го нападнал и понеже го намерил сам, заловил го и го завел окован в столицата, за да плати за дръзката си простъпка.

7. Самуил Алусиан служи във византийската войска

— — — А накрая² вестархът Самуил³, наречен Алусиан, излязъл заедно с голяма войска от пет западни отряда от темата Армениак⁴, където зимували, срещу [Криспин] и го нападнал призови, когато той стоел безгрижно и си почивал според съществуващия обичай за деня на Възкресението и Великата неделя, но не извършил нищо геройско, а по-скоро пострадал твърде зле. Защото войниците му се спънали във възетата на шатрите и като се оплели в тях, франките разбрали за нападението.

8. Тържището в Редесто и спекуляциите на Никифорица. Нападения на печенези

— — — Покрай другите си пороци логотетът Никифор⁵ бил страшно отдаден и на сребролюбие. Той жадно се стремил към придобиване на недвижими имуществата. Понеже бил ненаситен към тях, за срединце и хранилище на останалите му натрупвали притежания станал манастирът Евдомон. Защото, като го получил във вид на дарение, подтиквал императора да му потвърждава всеки

¹ През есента на 1059 г., след като Исак Комнин възстановил византийската власт в Северна България, била организирана нова тема Паристрион, за управител на която бил поставен Роман Диоген. Не е известно за кои обсъждания с печенезите тук става дума. Вж. *Златарски*, История II, стр. 112–113; *N. Hănescu*, *Notițele ducelui ducelui byzantins: Bulgarie et Paristrion*, BSHAR, X (1923), pp. 57, 72, 66 sq., смята, че темата е създадена по-рано.

² В предходния текст се говори за бунта на един наеман византийски пълководец, Роберт Криспин, нормандец по произход. Събитията се отнасят към 1069 г.

³ Този син на Алусиан бил издигнат в чин проетър, след като успял да усмири бунта на Криспин. Вж. *Златарски* Молиласови на Самуила Алусиан, ИАИ I (1922), стр. 86–89; 97–98; *Смирнян*, История, II, стр. 128–129.

⁴ Тази тема се намирала на южното черноморско крайбрежие.

⁵ Това е т. нар. Никифорица, логотет на дрома и влиятелно лице в цариградския двор.

θόρους περιποιεῖν, ὅς αὐτοῦ τόχα διατροπίζομενον ποιῆσαι τούτο μετὰ παρέλευσιν τῇ βασιλεῖ πολυέσβον ἐνδιαίτημα, σκεπτόμενος ἐκ μοχθηρίας οὐκ εὐσθῆναι καὶ περισσευδαίνειν τὰ τῶν προσεχρήμενα καὶ τῷ ὀνόματι τῆς υἱοῦ πλουτοῦ ἐκποιῶσθαι ἐκφυγῆναι, τοῦ δὲ μέλλοντος εἶναι τὸν λόγον ἀδόξωτον. ἐν τοῖτοις δὲ πᾶσαν οὐδένα κόρον λαμβάνων, καίτοι καὶ παρὰ πάντων τῶν ἐν τέλει καὶ τῶν στρατιωτῶν καὶ τέλων καὶ περισσεύων διοροδοκούμενος καὶ κτήσεων εὐδαῶν καὶ οὐκ ἐν περιλήψει περιέλειπον καὶ πολλὸν καθιστάμενος, οὐδὲ τοῦ κερδαίνειν καὶ ἐκ συγκομιστημάτων ἐπαίχεται, οὐδὲ τοῦ ἐκπεπνεύειν τῇ εὐθυρίᾳ καὶ τῇ κοσμητῇ ἀδημονίᾳ καὶ ἔδεικναι οὐκ εἶναι ποιῆσθαι ἡλικιωθεῖς ἐπὶθεῖν τῇ τῷ καὶ μαθῶν ὡς ἐν τῷ κόσμῳ τῇ Ρωμαιοῦ κατάρτου ἡμεῖς τὸν αἶτον πολλὰ, καὶ διακτενέμενοι διοροδοκούμενοι εἰς τὰ τῶν μοναστηρίων ξηνοδοχεῖν καὶ καταλύειν καὶ οὐκ ἐκ τῆς μερίλης ἐκκλησίας καὶ πολλὸν ἐργασίον, καὶ ἵκετον ποιῶνται τὴν πρῶτον πρὸς τὸν βουλόμενον καὶ ἀνάλειπον, καὶ οὕτως ἄδειν διὰ πάντων τοῦ ἀνθρώπου τῆς εὐθυρίας, φθονήσας τῆς εὐθυρίας τῷ κόσμῳ φρονέμεναι ἐκπύειν τοῦ ὕστερος ἢ παρὰ κτήματα ἐκποδομένη, καὶ τούτῳ συναθροίσθη τὰς ἡμέρας ἐκποιήσας, βασιλικῶν γράμματα τούτο διορισμένους καὶ μοναστηρίων ἐπέθειν εἰς τὸ ἀναγκασάμενον χρῆμα, τὸν αἶτον, ἀνέκτος ἀναμέμειν εἰ μὴ ἐπὶ τοῦ φρονέμενος ἐξουσιάζοντα, φρονέμενος τοῦ δολίου καὶ ἀκαταστάτου πρὸς κτήματα καὶ οὐκ εἶναι. ἐξ εἰς γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ τῇ, ἡ εὐθυρία τῶν πύλων ὄχρητο, καὶ ἡ τοῦ θεοῦ ἀργία τῷ ἔργοι Ρωμαίων μετῴκειν. οὐ γὰρ, ὅπως τὸ πρότερον ἦν, ἢ βουλόμενος ἐξουσιάζοντα τὸν αἶτον καὶ μετὰ τοῦ πωλοῦντος συνήλλατε, καὶ εἰπερ μὴ ἐν τῷ τῷ καταστάτῳ ἡρώετο, μετέλειπον εἰς τὸ ἄλλο καὶ αὐτὸς εἰς ἕτερον, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμεῶν ἡ πρῶτος ἐργετοῦ ἀλλ' ἐισερχόμενοι τὰ γένηται ἐν τῇ τοῦ φρονέμενος εἰρητῇ οὐκ εἶναι ἐκποιήσας τῷ φρονέμενος καὶ σπουδαίοντες πολλοὺς, καὶ οὕτως προεργάζοντες τὸν αἶτον ἐξουσιάζοντα καὶ ἀναπαύοντα, καὶ διορισμένους ἐκποιήσας ἐπὶ τῇ νομίματι νομίματι τῶν ἡρώετο δὲ ἐπὶ τῶν ἡμεῶν οὐκ εἶναι, οὐκ εἰρητῶς ἐκποιήσας αὐτὸν εἰς τὴν βασιλεύουσιν οὐκ εἶναι ἀσπῶς οὐκ εἶναι ἄλλος οὐκ εἶναι ἀλλ' ἀπὸ τῶν σπουδαίοντων τοῦ φρονέμενος ἡ πρῶτος σπουδαίοντα, ὅς ἐκπύειν ἐξουσιάζοντα καὶ ὁ διορισμένος αὐτὸν λυσιτελεῖν φρονέμενος, ὅς διορισμένους τοὺς τὸν αἶτον καταφρονέμενος, καὶ οὕτως ἐκποιήσας καὶ διορισμένους, καὶ διορισμένους ἀπαι-

ден много от имотите и да оставя доходите от [тях] непокътнати, защото той уж щял да се стреми да го направи богато място за пребиваване, за да се отбива [там] императорът. В същност той гледал поради нечестност да присвои настоящите доходи, да се обогати незаконно с тях и да придобие извънредно голямо богатство на името на манастира, понеже не се знаело какво ще стане в бъдеще. А тъй като съвсем не се насилвал на всички тези печалби, макар и да бил подкупван с дарове от всички сановници, стражници, митаря и бирници и да се бил съдобил с лични имоти и къщи по обхват големи и многобройни, не се отказвал нито от печалби, нито от клевети, нито от стремежа си да придобива изобилни блага и да превръща общото затруднение и немотия в залог за собствена печалба. По тая причина, като се научил, че много коли возят жито в крепостта Редесто и че го продават, като се пръснат [оттам], по странноприемици и села, принадлежащи на манастирите, на самата велика църква [„Св. София“] и на много други местни жители, че свободно и безпрепятствено вършат търговията си, с когото искат, и че така постоянно шестува благополучието, този омразен човек завидял на благосъстоянието на хората. Той построил тържище извън крепостта и наложил там да се събират колите, като наредил това с императорско писмо. Наложил монопол за най-необходимото нещо — житото, като никой не можел да продава извън тържището — тържище на лукавство и на дяволски дела и с дяволско име. Защото, откакто пазарът бил въведен, благосъстоянието на градовете започнало да изчезва и божият гняв сполетял още повече ромейската империя. И наистина не било, както по-рано, всеки, който иска, да купува жито и да върши размяна с продавача, а, ако не му се харесна на това място, да отиде на друго и отново на трето и така търговията да става от коли. Но земеделските произведения, които се внасяли в ограденото тържище, имали за закупвачи жители на тържището, както и много житари. Те, като заграбвали житото, изкупували го, складирвали го и се борели да спечелят за една номизма три номизми. Никой не купувал от колите, нито моряк внасял жито в столицата, нито гражданин, нито селянин, нито някой друг. Но търговията се вършела от търговците на жито в тържището, както те си искали и както си искал стоящият им начело управител на тържището — тази напаст [за хората]. Той тормозел чрез нововъведения тези, които внасяли жито, отнемал им го по грозен начин

τήσας ἐπεὶ τῶν τοῦ τιτικῶν ἐπιστρατεύματος, ἡνέγκραζε τὴν πρῶτον διὰ τὸ κυριαρχεῖσθαι πολυεπιδως ἐνδεστέραν ποιῆν, καὶ οὕτως τρεφόμενον τοῦ φούρνου εἰς ἀδύτων διασυνέθηνον ἐξέτατε τὰ τῆς προτέρας ἐθνητικῆς τῇ πολιτείᾳ, καὶ ἀπερῆστο ἅπλο δόξαι καὶ ὑπὸ τοῦ πῶτος εἰς ἕνα μόνον τοῦ νομίσματος ἢ τοῦ οἷου πρῶτος. ἔκουσμενέοντο γὰρ ἔτατε, φεῖ τῆς πλεονεξίας οὐ μόνον αἱ πρὸς ἑαυτοὺς ἀμύση, ἀλλὰ καὶ τὰ λεγόμενα ὄντι, ὅσα ἀληθῶς ἐκείνων πτωχόθενον. ἀπερῆστο δὲ καὶ οἱ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης καὶ οἱ τῆς Ραδестоῦ ἐποικιστοὶ πωλεῖν τὰ ἴδια γαστήρια ἐν τῇς ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν. ἀγγροῦντο δὲ καὶ οἱ μέδωνι καὶ ὑπὸς ὁ φούρνους τῶν μεδίωνων ἐπὶ τῇς κείνης. ὅταν οὐδέποτε γέγονεν, οὐδ' ὁ ἥλιος εἶδε τοιοῦτον ἀδύτημα, ἢ γὰρ προσήγγελλε τὸς πολίτας οὕτως οἷον ἐξ ὧν ἐγείνηται, ὅς φερεῖς ἢ βίαιος ἢ ὑποπὸν πέντε περὶ τῶν ἐθνητικῶν καὶ ἡμέτερο παρὰ τοῦ ἐπιστατοῦτος τῷ φούρνου. παρῆσαν γὰρ τῷ φούρνου ἐν πέντε ἰδέας κακοῦτον ἄντι τῶν ἐκείνων τιζόμενα παρῶνται, καὶ τοὺς μετὰ τὸν ἐκείνων καὶ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους ἀπερῆστον. καὶ οὐδέποτε ἦν ὁ ἀντιστῆναι τοῖς δυνάμενος τῷ πρὸς τὴν δικαιοσύνην οἷον καὶ τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ λογιζόμενον τὸ δικαίως ἀκατέκτονον ἔχοντα. καὶ ἡ αὖν ἔλκετον τὸν φούρνου μισθολογούμενος ἐν τῇς ἐπὶ τῶν ποταμῶν. ἢ δ' ἐνδεῖν τοὺς πάντας ἐπέτερον, οὐ μόνον τοῦ οἷου ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν. ἐκείνων γὰρ στενοχωρουμένων ἀνέγει καὶ τὴν λοιπὴν στενοχωρουμένη, ὅτι δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνέγει ἢ ἐκείνης ἢ περὶ τοῖς γίνεται, καὶ οἱ μισθολογούμενοι μισθολογούμενοι τοὺς μισθολογούμενους διὰ τὸ ἐνδεῖν τῆς τρεφῆς ἀπαιτοῦσαν καὶ οἱ μὲν ἀπολογούμενοι τῶν ἀνθρώπων καὶ οἱ τῷ φούρνου ἀληθεύοντες ἐγείνησαν τὴν ἀπὸ τοῦ γαστήριου, καὶ οὕτως τὸ πρῶτον τὸ δυνάμενος ἐνδεῖν ἀνθρώπους ἐπερῆσαν τὸ δ' ἄλλων γέγονε, ὅς φάσμακον μέλει κατεσκευασμένον πρὸς καὶ κλεπτικόν, τοὺς κατεσκευασμένους ἀπερῆσαν κατέβηκε, μέγας δὲ αὖν τῷ κέρδει τοῦτον καὶ τὴν οὐσίαν πᾶσαν καὶ τὴν σωτηρίαν ἀπέρχον.

Ἐν ταῖς αὖν τῶν βασιλέων φερεται μισθολογούμενοι ἐπὶ τῶν, μᾶλλον δὲ τῶν τοῦ Νικηφόρου δευτέρου βουλευμάτων ἀνέγει, ἡρῆστο μὲν ἐπὶ τῶν οἷον καὶ κατέβηκε τὰ τῆς ἐθνητικῆς εἰς ἐνδεῖν, ἡρῆστο δὲ ὁ τῶν πολλῶν γαστήριος, καὶ μᾶλλον

и изисквал тежки налози върху местните произведения. Така той чрез различни нововъведения ги принудил да правят по-ограничена продажба. И като راستило по този начин тържицето, предишното благосъстояние пресминавало в най-голямо зло за града и житото започнало да се продава един модий¹ за помизма вместо осемнадесет модия. Защото оттогава, о користолюбие! се събирал данък не само от колите, които носели жито, но и от останалите стоки, които минавали близо до пазара. Жителите на тази околност, както и на Редесто, били възпрепятствувани да продават земеделските си произведения в своите къщи. Били премахнати и медимните² и само тържицето имало право на медимни. Това нещо никога не било ставало дотогава и светът не бил виждал такава несправедливост. Ако някой бивал обяден, че е продал в къщи жито от това, което е произвел, той бил обвиняван като убиец или като насилник, или като да е извършил нещо друго лошо и бил грабван от началника на тържицето. А на началника на тържицето помагали подчинените му почти сто служители, [събрани] измежду всякакъв вид мошеници, които отрупвали с много неприятности нещастните търговци и земеделци. И никой не можел да им се противопостави, защото били непобедими с множеството си и неудържимо дръзки поради силата на логотета. И този, който бил наел пазара за 60 литри, се хвалел с доходите от него. А липсата не само на жито, но и на другите храни притиснала всички. Наистина, когато има недостиг на жито, по необходимост се явява оскъдица и на останалите храни, защото заради него се явява по-голямо търсене и куцуване на другите стоки и надничарите искат големи надници поради липсата на храна. Повидните хора и онези, които стоели близо до тържицето, разбирали неговия тормоз и защо сред хората се явява страшната оскъдица. Несправедливата печалба като измамно и пригответено с мед биле омагьосвала грубо владстващите, докато най-после те заедно с печалбата от него загубили и цялото си състояние и спасението си.

При това положение, когато империята била погълната от грижи, а още повече, когато се прибавили и лошите замисли на Никифор, житото започнало да изчезва и изобилието да преминава в оскъдица. И мнозина започнали да роптаят, и то най-вече тези, които ясно разбирали чудовищното положение

¹ Модий бил мярка за вместимост — около 9 литри. ² Медимната била мярка за зърнени храни. Вместимостта на медимната се менала в различните времена, но тя била равна, общо взето, на повече от 50 литри.

των ἀναβύθως ἐπισταμένων τὸ ἴσκιον, καὶ οὖσι τῶν γενομένων καὶ τῶν ἐγγράτων καλλίστατο. ἐθρολίετο δὲ καὶ τὸ παρὰ τὸν Ἰσκιον εὐποροῦν μεσοβόρην. πορεύονται γὰρ τῇ ὁδῇ τοῖτον πολλὰ καὶ μεγάλα πόλεις, ἐν ταύτῃς γλώσσης περιγόμενοι ἔχουσιν πληθύν, καὶ ὁλίγων οὐ μόνον ἀποτρέφουσιν. πρὸς αὐς οἱ περιωθέντες Σιάβια το πρότερον τὸν Σαβιθὸν ἐκτρέφοντες ῥιον, παρ' οὗ καὶ ἀνέβησαν, καὶ τὰς ἐν τῶν βασιλέων ταμίαν ἀποστελλομένους ἐκείνους ἐπιστάτας ἀποδῆ τῶν Νεστωρίων περιεκόσσαντο, καὶ κατὰ τοῦτο πως τῶν τοιαύτων πόλεων εἰς ἀποστασίαν ἀνέβησαν καὶ εἰς τὸ ἔθνος τῶν Παζωνίων περιεγύλλον. σκεπόμενοι δ' αὖ περὶ τὸν βασιλέα σαρδάνην περὶ τῶν οἰκιστῶν οὐδὲν, ἔκρινον κατέπαντο τῆς Λαίονας χειροτονῆσαι Νέστορα τὰ τῶν βασιλέων μὲν ἀξίως τετιμημένον, ἀπὸ Ἰλίου δὲ τὸ γένος ἔλκοντι καὶ δοῦλον αὐτῶν γενοῦντα ἐν βασιλεύσας. ὁ καὶ τῇ τοσούτῃ τιμῇς ὁ τιμηθεὶς κρατὶν ἀρξῇ, ἐξαπέστειλε μετὰ τῶν Παζωνίων ἐπιστατώνων τῶν βασιλέων τῶν ἐκ τούτων τ.β. γὰρ τῶν μετὰ τὸν ἀπὸ τῶν δὲ, καὶ τὰς χρόνων διαρκείας, εἴρησε μὲν ταύς ἐκτρέφοντες αὐτῶν τ.β. οὐδὲν τῶν τοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων κρατὶν ἐπιστατώνων, εἰς δὲ τὸν ἐξάρχοντα τούτων (Τατῆς αὐτῶν ἢ προσηγορία) τῶν ἐκείνων τῆς ἀρχῆς ἀποστέλλοντας. εἴτε δὲ γὰρ ταύτων Νέστορ κατεστῆκεν, εἴτε τῶν ἀποστῆναι τοῦ γένους τῆς ἐκείνων ἐκείνης προσηγορίας, εἴτε ἐκ τῆς καταλαούσης αὐτῶν γῆς διήλθε τῶν φυχῶν, ἵπας ἵπας ὡς τὰ οἰκίαν αὐτοῦ καὶ τῶν οὐδὲν τῶν δημοσίων ἐγγράφοντα προσηγορία τοῦ μὴ καταλαύσαι τὸ δοῦν αὐτῶν χρόνον ἐκ τῶν βασιλέων ἡγεμονῶν εἰς δὲ τῶν (καὶ γὰρ ἀποστέλλοντας ἔχοντες πρὸς αὐτῶν ὁ Νεστωρίων ἐστῆκε τοῦτο καὶ τῶν γῆς καὶ τῆς ποσειδωνίας μὴ προσηγορία τὸ οὐκ ἐκείνων εἰδώς, καὶ τῶν ἐκείνων ἐπιστάτων τῶν ἀρχόντων, ἐν οἷς σαρδάνην τῶν παζωνίων ἐπιστατώνων, καὶ πρὸς τοῦ ἀπὸ τῶν λόγων τῆς διαρκείας, τῆς αὐτῆς ἐκείνων βασιλέων καὶ γῆς ἐπὶ σαρδάνης καὶ ἡγεμονίας ἐκείνων, καὶ πρὸς τὰς δημοσίας ταύτας καὶ τὸν τῶν Παζωνίων ἔθνος σαρδάνην πολεμεῖν τοῖς Ρωμαίοις μετ' αὐτῶν ἀπὸ τῶν τῆς μίχης ἀνέβηκε σαρδάνης ὅν γενομένης τιμῆς, τὰ περὶ τῶν πόλεων

ние, и тези, които били по-близо до злото. Пък и полуварварското население, което живеело край Пестъра, започнало да негодува. Защото по брега на Пестъра лежат многобройни и големи градове, в които има разноезично население и които поддържат немалко въоръжена войска. Ските, които се били прехвърлили в тях по-рано, донесли скитски начин на живот. [Тези градове] били изпустопавени от тях, а и поради настояването на Никифор им били отнети изпращаните ежегодно дарения от императорската казна². Поради това някои от тези градове започнали да мислят за бунт и провождали пратеничества при печенежкия народ. Хората на императора, желайки да изпратят за сатрап³ някого измежду неговите най-близки, решили да назначат за катепан в Дристра някой си Нестор, който бил почетен с достойнството вестарх. Той водел потеклото си от илирите⁴ и бил служител на императорския баща⁵. Тогавашият владетел го удостоил с тази голяма власт и го изпратил заедно с неколцина граждани от Дристра, които обещавали на императора да прехвърлят крепостта под негова власт. След като заминал и пътувал известно време, той намерил, че местните жители много малко или никак не обръщали внимание на господството на ромейския император, а напълно предали властта над крепостта и ръцете на своя вожд, по прякор Татрун⁶. Нестор се приобщи с договор и клетви към техния план и намерение било от страх пред тях, било че харесал решението им поради племенната близост с рода им, било че до него дошъл и смутил духа му слух, че къщата и имотът му били конфискувани от държавното съкровище под предлог, че не бил изразходвал за целта даденото му от императорското съкровище злато (и наистина Никифор, бидейки враждебно настроен към него, извършил това злонамерено, като поради завист и злонравие ве съумял да предпочете пред омразата ползата и накарал по опасен начин акрита⁶, когато работите били така забъркани и преди този да даде отчет за управлението). Към това споразумение Нестор приобщил и печенежкото племе и се споразумял с тях да започнат непримирима война с ромеите. След като станало това общо раздвижване, те започ-

¹ Това станало към 1074 г. Срв. *Златарски, История*, II, стр. 155 сл. ² Сатрап или катепан била титла и на управителя на тема Паристрион. Вж. *Скабаланович*, пос. съм., стр. 226; *Bănescu*, op. cit., p. 121. Срв. тук, стр. 170, без. 3. ³ Сюрска *Златарски, История*, II, стр. 156–157, с. „илيريا“ у Аталият се означават българите, живущи в Македония и в Поморавието. ⁴ Т. е. бил служител на Константин X Дука. ⁵ Този Татрун бил вероятно печенеж. Вж. *Mutafchiev, Bulgares et Roumains*, p. 251; *Moravcsik, Byzantinoturcica*, II, p. 302. ⁶ Акрите били избирани измежду най-добрите войници. Те охранявали граничните постове на империята. Вж. *Bréhier, Les institutions*, pp. 373–374. Тук се има пред вид Нестор.

καὶ τὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς χώρας ἐκδρομὰν αὐτοῖς ἐξηγεῖτο.

Ἐβῆθη οὖν ὁ Νέστορ τὴν μελετωμένην ἀπελή-
θυσας βουλὴν, καὶ μετὰ τῶν Πασσάων εἰς τὴν
Μακεδονίαν ἐμβαλεῖν, καὶ ταύτην κακῶς ἄγειν καὶ
ἀπαιτῶς διακίβει οὐδὲ γὰρ εἰς πόλεμον ἀντεπεξέ-
στην αὐτῷ οἱ ἐν Ἀδριανουπόλει συλλεγόντες στρα-
τιῶται ἐτόλμησαν. οὐκ οὖν ἑθελούς τε... καὶ μετὰ πλεί-
ους ἀξιολόγους τῆς Βόζωντος ἐγγὺς ἐπιστολαπιδέ-
σαντο. τὸ δ' ἄλλο πλήθος ἐπαγγέκε τὸς λοιπὸς πό-
λεως καὶ χώρας ἀποκίβειν τε καὶ δηοῖν. Ἰέροις δὲ
ἰδέας ἐνσταμένης καὶ τῶν καρχαίων ἠρημένον, οὐ
μετὰ τὴν ἀνταρσίαν σάους κατέχευε τὴν βασι-
λευσίαν καὶ τὸς λοιπὸς ἑσπερίους πολέας, ὥς καὶ
αὐτοῖς τοῖς κτήρεσι τὸς τροφὸς ἐπαίεσται, καὶ παν-
ταχόθεν ἐπιστρατεύειν τοῖς ὅλοις τὸ ἄπορον οἷον
γὰρ ἀξιόλογος στρατιὰ τῇ βασιλίδι παρῆν, τοὺς πο-
λεμίους δουραμένη ἀπώσασθαι, οἷον ἄλλη τις μηχανὴ
ἐθέλωνας τοὺς πολέτας ἐπείγει πρὸς τὴν τοῦ ἔθνους
ἀπώλειαν. ἀλλ' οὐδ' ὁ βασιλεὺς λόγῳ καὶ φρο-
νίσει καὶ πολυπειρῇ διασέκων ἦν, ὅστε θεὰ τῆς
οἰκίας ἀξύντητος λίσσιν εβρεῖν τὸν τοῦ δεινῆ. μὴ
δὲ πᾶσιν ἐδόκει τῶν ἐσούτων κακῶν ἀπώλειαν
ἢ τοῦ ἀπὸ λογοθέτου Νικηφοροῦ πρὸς τοὺς πολε-
μίους ἐκδοῦς. τοῦτον γὰρ ισχυρὸς ἐπεξίηται λαβεῖν
καὶ κολάσει ὥς τῶν ὅλων ἀνταρξίων αὐτῶν, καὶ
αὐτῶν τῆς βασιλευσύνης ἀπαρασπῆσαι καὶ δοῦναι
τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τοῖς Ῥωμαίοις καὶ κατακλι-
θεῖσαι τὰ ἐσώτων. ἀλλ' ὁ βασιλεὺς πᾶντι προέβη
καὶ παθεῖν ἐκείνος ἦν ἢ τὸ ζητούμενον ἐκ μέσου
ποιήσασθαι. καὶ τοῦτο γὰρ ἐξηγεῖτο καὶ ἐντομα-
χεῖτο τοῖς πλείοσι, ὅστε κἂν μὴ ἐκδοῖς τοῖς ἐναν-
τίοις παρὰ τὴν θέαν αὐτῶν τῆς τοῦ λογοθέτου ἀρχῆς
καὶ ἰδιωκεῖν καὶ οἰκῶν κατασπῆσαι ὥς ἀπαρασπῆ-
σαν καὶ πᾶσιν ἀπώλειαν, ἵνα καὶ τοῦτο ἄρκεον
ἠρημένον πρὸς τιμωρίαν αὐτοῦ οἱ πολέμοι τῆς
στρατοπεδείας ἀπόσχονται. ἐπεὶ δὲ οὐδ' εἰς τοῦτο
καταβῆναι ὁ βασιλεὺς ἐνέχων, οὐδ' ἐνός ἁν-
δρός ἀπαραξίως οὐκ ἔμελλεν τοῦ γένους σωτὴς τῶν
Ῥωμαίων ἀνταλλάξασθαι προφθιμὸς ἦν, βοηθεῖ τοῖς
τοῖς ἄνωθεν ἢ θείᾳ ἀντίληψι τῶς ἀπώλειας πρε-
βεύει τῆς παναρχάντου δεσπότης ἡμῶν θεοτόκος.
οἱ γὰρ ἀπιστολέντες πρέσβεις παρὰ τῶν Πανζωνίων
ἀναπεμφθέντες πάλιν εἰς αὐτοὺς ἐπιστατέθησαν ἐκ-
ταῖς ἀποστάται αἰτίας ὥς λυθῆναι διαχειρίσασθαι μέ-
λονται τὸν πρωτοσύμβουλον αὐτῶν καὶ ἀντιμάχον
Νέστορα καὶ φοβηθεὶς ἐκείνος τὸν ἀπὸ μηχανῆς κίν-
δυνον, ταχέως ἐκέλευεν ἀνταρσίαν τὴν στρατιάν

нали да се готвят за война и за нахлуване в ромейска земя.

И тъй Нестор успя да изгълни замисле-
ния план. Той нахлул в Македония с пече-
незите, като се държел там много лошо и
жестоко. Събраните в Адрианопол войски не
посмели да излязат на бой срещу него. Така
тракийци . . . и с боеспособна войска
той се разположил на лагер близо до Ви-
зантioon, а останалата войска изпратил да
опустошава и унищожаваша останалите градове
и области. Понеже настъпвало лятото и хра-
ните не били прибрани, в столицата и дру-
гите западни градове се появил голям недо-
стиг на необходимите неща, така че не стиг-
нал фураж и за добитък, и всички отвся-
къде били притиснати от безизходица. Защото
в столицата нямало боеспособна войска, която
да може да се противопостави на неприете-
лите, нито друго някакво средство можело
да внуши доверие на гражданите, че ще се
освободят от този народ. Но и императорът
не се отличавал със слово, разум и опит-
ност, та със собствения си ум да намери
изход от злото. На всички се струвало, че
има само едно спасение от толкова големите
нещастия: логотетът Никифор да бъде пре-
даден на неприятелите. [Нестор] настоятелно
искал да го залови и накаже като виновник
на всички нещастия [и после] да се отдалечи
веднага от столицата и да възвърне предиш-
ната сигурност на ромейците, като им върне
по жребие тяхното притежание. Но импера-
торът предпочитал да пожертвува и да из-
търпи всичко, отколкото да направи това,
което се искало от околните му. Защото
мнозинството тога желало и за това се бо-
рело: ако Никифор не бъде предаден на про-
тивниците, поне да бъде освободен от дото-
гавашната си длъжност логотет, да си остане
частно лице и да си седи в къщи, без да
проявява каквато и да е дейност, отхвърлен
от всички, та неприятелите да се откажат от
похода и се задоволят с това му наказание.
Но понеже императорът не склонил и на
това и не бил готов да откупи спасението
на целия ромейски народ с уволнението на
един човек, на помощ им дошла свине с
божественото си непоклонимо застъпничество
пречистата наша владичица, божията майка.
И наистина, когато проведените от печене-
зите пратеници били върнати отново при
своите си хора, те били заподозрени по ня-
каква неочаквана причина, че тайно възнаме-
рявали да премахнат първия си съветник и
стратег Нестор. А той, уплашен от заплаш-
ващата го опасност, веднага вдигнал вой-

δυσσώρευτος ἦλινγε. καὶ διελθὼν τὴν Μακεδονίαν, καὶ τοῖς ἄλλοις Πατριάρχαις συμμίξας, οἱ τὴν χάριν πᾶσαν κατέτεχον καὶ κατελίζοντο, οὕτως εἰς τὰ περὶ τὸν Ἰσθμὸν χάρις καὶ τὰς ἐπαύλεις ἀνέδραμε, πολλὴν ἐπαγόμενος λεῖαν ἀνθυπίων τε καὶ κτηρῶν καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς. ἐκείνον δὲ ταχέως ἀπαχωρήσαντος ἀναχωρῶν τὰ πράγματα ἔλαβον, καὶ τῶν γεωργημάτων καὶ τῶν ἄλλων χορτασμάτων ὁδεῶς ἐποίουν οἱ πρὸς τὰτα τετυγμένοι τὴν εἰσοδὸν, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν οἱ πλείους θαυμασιῶς ἐόρταζον, τῷ θεῷ καὶ τῇ τοῦτον πατρὶσι μὴ τὰ χαριστήρια νέμοντας.

Μοῖρα δὲ τις τῶν ἐσπερίων στρατηγῶν ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἄρσεν τῷ βασιλεῖ προσελήλθει, εἰπεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι περὶ αὐτοῦ σπεύδοντα τὴν τῶν ἐπιζητούμενων αὐτοῖς ἀπόκρισιν ἐπενεχάμενον γὰρ στήριον τῶν στρατιωτικῶν ὀνηρῶν καὶ κακοπαθείας τινὲς ἐξ ἀπρονοήτους τῶν κρατούντων καὶ ἀπληροῦς. οἱ δὲ περὶ τὸν βασιλεῖα ὁδῶς αὐτοῖς μετελθόντες στρατιωτικὸν τι πλῆθος εἰς ἐνέδραν αὐτῶν προσητείμασεν, καὶ ὅτε τοῖτους ἔγρον τῶν ἱστυῶν καταφύγοντες ἐπὶ τῷ ποταμῷ τὴν ἐγκύλησαν, καὶ αὐτῶν ἀγῆρσαν τοὺς ἐκεδρεύοντας καὶ οἱ περιχθέντες τοῖς δημοτέλους σφοδρῶς καὶ πολεμικῶς κατήμικον, οἱ μὲν βάρβους σιδηραῖς αὐτοῖς κατατένοντες, οἱ δὲ ξίφεσι τελείας ἀναρῶντες τινες, οἱ δὲ τὰς σκηνὰς αὐτῶν διασπάζοντες καὶ τοὺς ἱστυῶν οὐκ ἀπομακρύνοντες. τοῦτον δὲ γενομένον πολλὸς ἔλεος ἐπαύθη τοῖς Βυζαντινοῖς ἐπὶ τῶν ἀσυνετοῦ παθόντων στρατιωτικῶν, καὶ κατέργον τοῦ βασιλέως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν οὐκ ἐλυχίστην τὴν ἄνθρωπον, ὥστε καὶ αὐτὸν ἐκείνον μετέμελον δέξασθαι καὶ ἀνασῶσαι τοῖτους τὰ τῶν διασπαζόντων, μὴ μέντοι δὲ τι πράξει τὴν τοιαύτην παρρησίαν καὶ βλάβην ἀνταποδιδόντων, μῆτε φιλοτιμίαν τὰν τοῖς στρατιώταις ἀποδοῦναι. ἀλλ' οἱ γε πρὸς τὰ οὐκ εἰς λήτης οὐ μικρῶς ἀνάμεστοι ἐπανωστραφέντες οὐκ ἤθελον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένειν, ἀλλὰ τοὺς πολεμικοῦς ἀμείψασθαι διεσκέποντο. (pp. 201₁—210₂₃)

9. De proelio in angustiis quae dicuntur
Clydius et de Nicephori Botaniatae victoria ad
Thessalonicam lata

— — — Ἐμενε δὲ τῇ μετέπειτα γενεᾷ ὥστερ
τις σπινθήρ ἐπαυγίσθη τὸ γένος τῶν Βυζαντινῶν,
ἐν τῷ στρατῷ διαλάμπων τοῦ κυρίου Βασιλείου
τοῦ περηνουγενήτου, ὅς τεσσαρακοστὸν ἔτος τοῖς
Βουλγάρους ἀνταποσώμενος, καὶ μυρία πόνοισ καὶ
δαίμοις ἀνταποσώμενος, ἔτα μόνον εἶχε βοηθῶν

ската си и тръгнал назад. Преминал през Македония и се съединил с другите печенегни, които нападали и опустошавали цялата страна, и така избягал към селищата и лагерите около Истрия, като водел голяма плячка от хора, добитък и друга покъщнина. Поради бързото му оттегляне в положението настъпило успокоение и хората, които били определени за това, безпрепятствено прибирали земеделските произведения и другите храни. Множеството тържествено празнувало освобождението, като отдавало благодарност на бога и на пречестната му майка.

А една част¹ от западните войски, като се вдигнала от Адрианопол, отишла при императора. Те бързали да му изкажат желанията си и да чуят отговор от него. Обвинявали в нехайство и алчност управляващите, загдето били лишени от войничката си заплата и за други свои страдания. А хората на императора, които ги проследили несправедливо, предварително поставили известен брой войници в засада срещу тях. И когато разбрали, че те слизат от конете си, за да изложат жалбата си, те пуснали срещу тях поставените в засада. Спускайки се, те жестоко и вражески започнали да бият своите сънародници, като едни събаряли с железни тояги, други убивали, някои от тях с истински мечове, а трети разграбвали шатрите им и едновременно задигали конете им. Когато това станало, голяма жал обзела жителите на Византион поради невинно пострадалите войници и те осъдили голямото безумие на императора и приближените му, така че и той самият се разкаял и им върнал някои от откраднатите вещи, без да направи все пак нещо, което да поправи тая щета, и без да окаже никакво внимание към войниците. Те се върнали, преизпълнени с немалка скръб, и не искали да останат под негова власт, но обмисляли как да отблъснат най-врълните [си] врагове.

9. Сражението при Ключката клисура
и победата на Никифор Вотианат
при Солун

— — — През време на следващото поколение останал да свети като някаква искра родът на Вотианатите, отличавайки се във войската на господаря Василий Багренородни², който 40 години се оплъчвал срещу българите и се излагал на хиляди изпитания и сражения, като имал само един помощник и

¹ Т. нар. *μοῖρα* била войскава част, по-голяма от тагмата. Срв. Bréhier, Les institutions, p. 343.

² Т. е.

καὶ συλλήπτορα, βουλὴφόρον ἅμα καὶ στρατηγὸν καὶ ἱππάρχον καὶ δεξιὸν ἀρχιστράτηγον, τὸν Βοτανιάτην Νικηφόρον, ὃς πάλαιος ἦν τῷ προελεγμένῳ βασιλεῖ. τέλος δὲ τοῦ πολέμου, μετὰ τὸ καταπολεμηθῆναι καὶ ἡττηθῆναι τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος ἐπὶ τῆς αὐτοῦ δεξιᾶς (ἦν γὰρ τῇναῦτα τῷ περιβλέπῳ τῶν βεσπῶν ἀξιόματι τετιμημένος, ἐλιμπεύοντο δὲ καὶ τῇ τοῦ δοιῆος περιφανείᾳ ἀρχῇ), τὸν εὐγενῆ καὶ ἀληθῆς στρατιώταις ἐράσμιον ἐνίστασι μαχόμενος θάνατον. τρανάζοντας γὰρ τοὺς Βουλγάρους, καὶ δάκον ἐν τῇ κλεισούρᾳ τῇ λεγομένῃ τοῦ Κλειδίου, οὗκ ἀνίει σφάτιον καὶ καταπαρόσχον αὐτοῖς, ἕως εἰς ἀκρωτείας ἀνελθόν, ἔνθα καὶ ἐτέρους ἐώρου Βουλγάρους καταφρονώντας, ἐσφάλη τῆς ἱππικίας, τοῦ ἱπποῦ καταπολεμήσαντος ἐν πλατὶ λιθίνῳ καὶ σὺν αὐτῷ κατακρηνηθέντος, ὥστε κατακλιθέντας τοὺς ἐναντίους τὴν ἀνυπερβλήτων ὁρμῇ τοῦ ἀνδρός μακρὰ τοῖς Ῥωμαίοις τολμήσαντες εἰς χεῖρας ἔλθειν, ἀλλὰ τὸν μὲν ἄρχοντα τοῦτων, Σαμουήλ κατονομαζόμενον, σντήρομον φανερῶς καὶ ἀποθανεῖν ἐν τῷ λιμένι νήσω τῆς Πρέσπας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἄνωγας ἐποσπόνδους ἑαυτοῖς ἐγχειρίσαι τῷ βασιλεῖ καὶ γενέσθαι δούλους δι' ἀρετὴν ἐνὸς ἀνδρός καὶ γενναίουτος μέγεθος.

Ἐπεὶ καὶ ὁ τοῦτον υἱὸς Μωαήλ, πατὴρ τοῦ Βασιλέως, μέγα τι καὶ ἐπερὶ-θρασιον ἐνεδείξατο καρτερίας καὶ ἀνδραγαθίας κατὰ τῶν ἀτυπάλαιον προτέρημα. πλήθους γὰρ διαθήτου Βουλγάρων ἐπιστρατεύσαντος τῇ Θεσσαλονικίᾳ μητροπόλει, οὗ κατεπλάγη πρὸς τὰς τοσοῦτας δυνάμεις αὐτῶν, καὶ τῶν τευχῶν ἐντὸς ἑαυτῶν περιέσειλεν, ἀλλ' οἷά φασιν εἰπεῖν αὐτῶν τὸν Ἀλέξανδρον, ὃς εἰς μάγιστος πολέων προβάτων ἀγέλης οὐ δέδοκε, πάντα διανοηόμενος καὶ εἰπὼν ἐξῆλθη μετ' ὀλίγων τῶν παρευζόντων αὐτῷ συστρατεύεσθαι. ἔχον γὰρ τὴν ταυτήν ἡγεμονίαν παρέφα, καὶ τῷ ζήλῳ μονονυχὶ ἐκπαρακαλοῖς, καὶ ἅμα μένους καὶ φρονήματος εὐγενούς ἀντιμαχίαν πνέων, καὶ τοσοῦτον νικῶν τῷ τῆς ἰσχύος δόρματι ὅσον οἱ ἀνταγόμενοι τῷ πλήθει καὶ τοῖς πανοπλίαις ἐδόκουν ἀβρῶνέσθαι, πρὸς μάχην ἐκ τοῦ εὐθέως αὐτοῖς ἀνταρτείαζατο, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ῥύμης καὶ τοῦ ἀφαιτοῦς ἐν τῇρος εἰς μέσους τοὺς πολέμιους γενόμενος ὤπων τὸ πεδίον ἐκείνο σομάτων νεκρῶν κατασφαιγμένων ἐπλήρωσε, μηδεὶς δυνήθεις ἀνίστασθαι πληγὴν ἐκ τῆς τοῦτου χειρὸς ἀπενέγκασθαι. ἐπὶ ἤρχοντο μὲν γὰρ αὐτῷ κατὰ φάλογγας οἱ πολέμοι πανταχόθεν, τῷ σώματι τοῦτου τὰς ἀκμὰς τῶν ζιγῶν ἐπερείδοντες, οὐδαμῶς δὲ τῆς ἱππικῆς ἔδρας αὐτῶν ἀποκρούσασθαι ἴσχυον· ἀλλὰ φασγάνῳ τὰ δόρατα τοῦτων ἀποτέμνων καὶ τὰς σαρτίδας, οἷον τοὺς πολέμιους

другар, едновременно съветник и военачалник, ездач и опитеи главнокомандуващ — Никифор Вотаниат, дядо на споменатия император¹. На края на войната, след като българският народ бил надвит и победен от неговата десница (защото той бил почетен с блестящото звание вест, а се отличавал и с твърде прочутата длъжност дук², той умрял, сражавайки се — благородна смърт и желана от всички истински воини. След като обърнал в бег българите и ги преследвал в теснината, наречена Клидион³, той не престанал да ги избива и ранява, докато не стигнал върха. А там видял и други българи, които бягали, но паднал при ездено, понеже конят му се подхлъзнал о някакви гладки камъни и се търкулнал заедно с него. Така противниците, уплашени от непреодолимия устрем на този мъж, не посмели вече да влизат в бой с ромеите. Предводителят им, наречен Самуил, избягал уплашен и умрял в блатистия остров Преспа, а всички останали капитулирали пред императора и станали негови роби благодарение на доблестта и великата храброст на един мъж.

След това и синът му Михаил, бащата на императора, показал велики и свръхчовешки успехи по издръжливост и мъжество срещу враговете. И наистина, когато безчислена войска от българи потеглила срещу главния град на солунчаните⁴, той не се уплашил от толкова големите им сили и не се скрил зад стените. Но като наумил и изрекъл това, което, разправят, бил казал Александър Велики, именно че един касапин не се страхува от многобройни стада овце, излязъл с малцина, които случайно участвували с него в похода. Като имал такова пълководческо ръководство от страна на баща си и почти изгарял от ревност, а едновременно бил изпълнен с гняв и благородна непобедима смелост и надвишавайки противниците по дързост толкова, колкото те, изглежда, се гордеели [че го надминават] по численост и въоръжение веднага се наредил срещу тях. С голяма стремителност и неудържим порив той се втурнал сред неприятелите и изпълнил цялата тая равнина с трупове на избити, понеже никой не останал жив от удара на ръката му. От всички страни към него идвали неприятели, наредени в отреди, и насочвали към тялото му остриетата на мечовете си, но никак не успявали да го свалят от седлото на коня му. Той пречупвал с меч дъл-

¹ Т. е. Никифор Вотаниат (1077—1081). Според Скилица и Зонара дядото на императора не бил негов едноименник, а се наричал Теофилакт. ² Теофилакт Вотаниат бил дук (управител) на Солун. ³ Стая дума за известното поражение на българите при Ключката клисура в 1014 г. ⁴ Сражението при Солун станало почти едновременно с това при Ключката клисура.

ἐπὶ γῆν κατακύνει, οὐ μὲν κεφαλὴν ἐν μῇ πληγῇ σὺν τῇ χειρὶ διατέμνον, ἄλλον δὲ δεικνύον ἡμίτομον, τὸν δὲ καὶ καρπομῶν, καὶ μυρίους εἰδὲς πληγῶν καταστρέφον καὶ καταπλήττον αὐτοῖς. εἰ δὲ Βούλγαροι, πλῆθος ὄντες ἀνεξερεύνητον καὶ ἀριθμῷ καθυποβληθῆναι μὴδ' ὅλως δυνάμενον, περισχόντες αὐτὸν εἰς μέσον εἰσπερ ἰδοῦσαν πολλῶν ἀγαστὲς πέλαγος, οὕτως αὐτὸν ἀποπνίξαι καὶ εἰς ἀδιεξόδετον βυθὸν καταποντῆσαι διαγωνίζοντο, οἱ αὖ περ τοὶ κύμασι τοῖς τέμναι τῶν δοράτων καὶ τῶν ἄλλων πολεμικῶν ὀργάνων συνεχῶς αὐτὸν ἐπιπλήττοντες. ἀλλ' ἐκεῖνος βρυγμῷ λέοντος κατ' αὐτὸν ἐξορῶν, καὶ τοὺς ἐπεισεσόντας ἔξαισιος ἀναγκάζων πληγαῖς, ὁδὸν ἑαυτῷ ποιεῖ καὶ πρόσβασον ἑκατέρωθεν. καὶ μετὰ τὸ γνῶναι πάντας τὸ τοῖτον ἀγαστὲς καὶ πρὸς τοὺς ἀνδραγαθίας εὐσταθῆς καὶ ἀνέχον, οὐκέτι πρὸς ἀντακαταστάσεις ἀγχεμάχων ἀπὸ χειρὸν εἰς χεῖρας πρὸς μάχην αὐτῷ συνίσταντο, ἀλλὰ χορείᾳ μολινοῦν οὐστησάμενοι σὺν θαύματι μεγάλῳ δι' ἐκρηβόλων ὀργάνων τὸν πόλεμον συνερρήκον, ἕως αὐτοῖς τοῖς ἐποχωροῦσαν ἐπιφερόμενος ἦσαν αὐτῶν μερίστην καὶ τροπὴν ἀπειργάσασθαι καὶ κοσῶναι οὐ μετὰ τιν' εἴκην ἀπιδὼν πρὸς τὸ πλῆθος τῶν πεσόντων καὶ τῶν γενόμενων, καὶ οἶον αὐτῷ ἔργον ἐπὶ ἐνθεωαίνην ἰσχὺν ἐξείργαστο, σκοποδότης πλησθεὶς καὶ φρέσος βευστῆς εἶναι, τοῖς ἀνθηρωαῖνοις δεινοῖς καὶ πάθει κατακλινόμενης, ἐπιδεικνύς, αὐτομάτως ἐν τοῦ ἵππου πρὸς γῆν καταρρέουσας συνένεικε, διάβροχος μὲν καὶ λελουμένος ὦν τῷ τῶν πολεμίων ἀπλέρῳ καὶ ποταμῷ αἵματι, οὐχ ἦτον δὲ καὶ τῷ οἰκίῳ καὶ μακροκρῶ περιρρέμενος λάθρῳ. ἐθαύμασαν αὐτὸν ἱερεῖς καὶ ἐπαινεθῆσαν ὅτι οὐ πολέμιον καὶ πᾶν τὸ Ῥωμαϊκόν, καὶ ὅμοι οἱ πάντες ἀνθρώπων πρὸς τοῦτο ἐξεθαμβήθησαν. τὸ δὲ γένος τῶν Θεταλῶν ἐώρασε μὲν ἐπὶ ἁπαντος τὴν τῆς πόλεως λίανωσαν, ἔθνεσ δὲ θεῶ καὶ τῷ μεγαλομάχῳ Δημητρίῳ τὰ σῶσιρα, ἔθνεσ δὲ καὶ αὐτῷ τῷ τοῦτον θεοφύλακτι Μιχαὴλ τῷ Βοτανειάτῃ τὴν ἐξ ἰσοθέων ἀγώνων ἐπὶ τῶν εὐφροσύνην καὶ εὐχλασιν. ἔρχεται δὲ τὸν ἀθλητὴν ἡ σωματικὴ πόλις δι' αὐτοῦ, καὶ διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο τὴν τοῖτον εἶρεσιν. καὶ ζητοῦσα οὐκ ἐπιμελεία καὶ διαδρόμῳ πολλῶ εἶρεν αὐτὸν κείμενον ἐνωλισμένῳ καὶ ἀνδρείῳ αἰρονήματι, καὶ τὸ ἔθνος τοῖς δακτύλοις περιχόμενον καὶ μηδαμῶς ἀριέμενον, ἕως μετὰ πολλῆς θεραπείας καὶ τεχνικῆς ἐπιστήμης ἀγῆκε μὲν τὸ ἔθνος ἡ χεῖρ, τὸν δὲ τῶν τῇ παλάμῃ προσηλωθέντων οὐτοῦ τῷ ἐμμενῇ τῆς κατὰ τῶν πολεμίων ἐπειξεως, αὐτοῖς δὲ δοκίμοις καὶ μερίσταις εὐφροσύνης καὶ κρόταις καὶ δορυφόρον ἀλαλαγμοῖς καὶ ἐκωμίον πλοκαῖς κατασπερδόμενος ὡς ἀριστὲς ἀπαράμιλλος, εἰς τὴν πόλιν ἐθραύβευσεν, τοῦ κάρου ἤδη ἀνεκτεκνῶν, καὶ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων χαρὰς καὶ θνητὸς πεπ-

гитѣ им и кѣси копія и така повалял противницѣ, като на едного с един удар отсичал главата заедно с рѣката, други пресичал през средата на тялото, трети обезглавявал и ги повалял и събарял с хиляди видове удари. Българитѣ, които били извънредно голямо множество и изобщо мъчно могли да бѣдат преброени, го обкрѣжили като безбрежно многоводно море и се мъчели да го потопят в бездѣнна пропасть. Те непрестанно го блѣскали като с вълни с ударитѣ на копията си и на другитѣ бойни оръжия. Но той се хвърлял срещу тях, скръцайки със зѣби като лѣвъ, и със силни удари събарял тях, които го нападали, и от дветѣ страни си отварял пѣтъ за минаване. Когато всички разбрали неговата сила и твърдотѣ му и непобедимо мъжество, вече не излизали на сражение отблизѣ и на ръкопашен бой с него, а почти образували кръг около него и с голямо страхопочитание започнали сражението с метателни оръжия. А той се нахвърлил срещу отстъпващитѣ, нанесъл им силно поражение и ги обърнал в бѣгство. И такъвъ [бил подвигът му], че след победата, като спрял поглед на множеството от паднали и бѣгащи и като видял, че бил извършил дело, надминаващо човешкитѣ сили, завилѣ му се свят и с това показал, че е с човешка природа, която се сломява пред хорскитѣ нещастия и страдания. Сам се смѣкнал от коня си и паднал, като се потопявал и къпел в изобилната като река кръвъ на неприятелитѣ, а също така се обливал и в собствената си мъченическа кръвъ. Всички войницѣ и целият ромейски варѣд се удивлявали безмерно и се възхищавали от него, а и всички народи били поразени от това дело. Най-много тесалийцитѣ чествували освобождението на града, като отслужили благодарствена служба на бога и на великомъченика Димитрий, а на неговия помощник Михаил Вотаниат отслужили благоговейна молитва за победата и славата му поради богоравниѣ му дела. Спасеният от него град търсел боеца и старателно го издирвал. Като го дирили грижливо и на голямо разстояние, намерили го да лежи в пълно въорѣжение и с мъжествен вид. Той стискал мѣча с прѣститѣ си и не го пускал. Най-после след много старание и ловкост рѣката му пуснала мѣча. Ноктитѣ му били вшити в дланта му поради свирепия му устрем срещу неприятелитѣ. Той триумфално влязъл в града, тържествено съпроводен от копиеносци и увенчан като непобедим герой с големи славословия, възхваля и виковѣ от тяхна страна и с венци от хвалебствия. Той вече се бил свързѣл и изпълнил цялата ро-

λήρωσεν. ὁ δὲ τὰ σὺνταρα τῆς ἀρχῆς ἐγκρατειο-
μένος κόριος Βασίλειος, ἀνατρέψων μὲν καὶ πρὸς τὸ
τοῦ γένους αὐτοῦ ἐπίσημον καὶ περιδοξον, ἀναφέρων δὲ
καὶ πρὸς τοὺς πατρῷας ἀνδραγαθίους, καὶ τὴν τοῦ πα-
τρῶτος κατορθώματος ἐπληρούμενος ἀσέβητον
ἐπαυρον, ἰδὼν αὐτὸν ἀπεκάλει καὶ μέλος ἴδιον, καὶ
τὸ ὄνομα τοῦτου διὰ γλώττης εἶχε, καὶ ὄφρ' ἐπέ-
θει τοῦτον, καὶ πολλῶν ἐτίμα, καὶ παύτατον ἔμα
καὶ οὐκείατον καὶ σπουδαίωτην ἀκαταγώνιστον εἶχε
καὶ ἐλογίζετο, καὶ διαλλακτικῶς τῶν μεγίστων κα-
μάτων καὶ πολέμων ἐπέθετο ἀσφαλῆ, ὥς τῇ παρον-
σίᾳ τοῦτου φειγόντων τῶν ἐναντίων καὶ τῶτα δι-
δόντων εὐδύς. ὤθειν καὶ σὺν αὐτῷ μὲν καὶ τῷ
πατρὶ τὴν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἥρατο νίκηρ, καὶ
τῆς Βουλγαρίας δυσσεταιμαχίτου καὶ πολλῆς καὶ
δυσσώλου γνωστομένης πατάσαι, καὶ μηδεὶ
τῶν βασιλέων ἐπισταγείσης ἐπὶ πολὺ, καὶ παρὰ τοῦτο
μὴ ἀνείσης τῇ Βύζαντος τὸ ἀνέσιμον καὶ τὴν χορηγίαν
τῶν ἀναγκαίων, λαμπρῶς καὶ σὺν πολλῇ τῇ ἀκ-
μαιοῦ ἐνέειρεν καὶ κατέστη τῇ Ῥωμαίων βο-
ουλείᾳ πρὸς ἐσπέραν ἐν εὐπρεπίᾳ καὶ γαλήνῃ τὰ
πράγματα, καὶ ἀπὸ τῆς πρὶν ἐνδεείας δαφνὴ τὴν
ἀφθονίαν καὶ τὴν ἐκκληρίαν εὐθέτως ἀπέλκυσεν.
(pp. 229₁₈—234₁₆)

10. De Nicephori Bryennii rebellione.
Patzinaci usque ad Adrianopolim incursiones
faciunt

Τοῦ δὲ δεκάεβρον μὲνός περιεληλυτός
ἀποστατικῆς πρὸς κατόνους τὴν ἐσπέραν ἀφηνείας
περιδόνησεν. εἰς γὰρ Ἐπίδαμον, τὸ νῦν κε-
κλημένον Δουράκιον, τὴν δουρικὴν ἔχων ἀρχὴν
Νικηφόρος πρόεδρος ὁ Βρυένιος, καὶ ταύτης πα-
ραλαβὴς, βασιλέος ἐαυτῷ περιέθηκεν ὄνομα, καὶ
τοῖς ἐκείσε στρατιώταις καὶ δοξαστοῖς καὶ σπουδα-
ίοις χρηστέοις ἔξισον ἐκείθεν πρὸς Ἀδριανού-
πολιν, ὁ τοῦτον ἀδελφός, Ἰωάννης ὀνομαζόμενος,
πᾶσι τῶν ἐσπερίων δυνάμεων εἰς τὴν ἰδίαν ἐπα-
βουλίην καταστίας, μεθ' ὧν ἦσαν Βαράγγων καὶ
Φράγγων πλήθη πολλὰ, τῷ ἀδελφεῷ συνθέσθαι
παρέπεισε, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τὸν κατεπάνω τῆς
αὐτῆς πόλεως, συγγενέα τοῦτον καὶ συμβουλὴν
ἐσπέρωντα, καὶ πρὸ τοῦ καταλαβεῖν εἰς Ἀδριανού-
πολιν τὴν εὐφροσύνην αὐτῷ καὶ τὴν βασιλείαν προ-
διεγνώσαντο, ἀνοήτως πάντως καὶ πάσης ἀσφαλοῦς
παρατηρήσεως ἀνεύθεν. ἦ γὰρ ὧν, εἰ μὴ καὶ οἱ
καταστῶντες ἐν Βυζαντίῳ ἀνοητότεροι ἐπῆρχον, τα-
χέως ὧν παρελήθη καὶ κατεπολεμήθη τὰ τῆς τοιαύ-
της ἐπιβουλῆς. οἱ γὰρ ἄλλαι Θρακίαι πόλεις καὶ
Μακεδονικαὶ πλὴν τινῶν συνετίχον ἐν τοῦ πάθους

мейска земя с радост и ликуване. А обла-
дателят на скиптъра на властта — Василий,
като взел пред вид знатността и славата на
рода му, а също и подвизите на баща му,
като бил удивен и от несравнимото величие
на тогавашната му победа, го нареклъ свой
син, своя дясна ръка и името му било винаги
на езика му. Гледайки го, той го обикнал,
а като го обикнал, отдавал му почести. Той
го имал и смягал едновременно за най-вер-
ния и най-близкия и най-непобедим воин и
го поставял като сигурен посредник в най-
големите трудности и сражения, защото
при неговото присъствие противниците удряли
на бяг и веднага обръщали гръб. Поради
това императорът заедно с него и с баща му
постигнал победа над българите. И въпреки
че България изобщо била позната като не-
победима, могъща и непристъпна страна, не
се била подчинила за дълго на никой импе-
ратор и поради това не изпращала в Визан-
тион данъка и доставката на храни, той я
завладял блестящо и окончателно. За ромей-
ската империя на запад настъпило благо-
получие и спокойствие и вместо предишната
оскъдица тя с радост получила пълно из-
обилие и щастие.

10. Бунтът на Никифор Вриений. Печенеги
извършват набези чак до Одрин

В края на м. октомври някакво злонамерено
въстание разтърсило Запада. Защото в Епи-
дамин, който сега е наречен Дирахим, про-
едър Никифор Вриений¹ управлявал като
дук и когато бил освободен от тая длъж-
ност, той се провъзгласил за император. Той
използвал тамошните войници, съратници и
другари и се отправил оттам към Адриано-
пол. Неговият брат, на име Йоан, въвлъкъл
в своя коварен план някои от западните сили,
между които имало голямо множество ва-
ряги и франки. Той ги склонил да се при-
съединят към брат му, а заедно с тях и
катепана на същия този град, който му бил
роднина и земяк. Така преди Никифор да
стигне в Адрианопол, те предварително го
приветствували и му присъдили царската
власт съвсем безразсъдно и без какъвто и
да е залог за сигурност. Но ако и управя-
ващите във Византион не били толкова без-
разсъдни, този заговор веднага щял да бъде
осуетен и смазан. Защото другите тракийски
и македонски градове, с изключение на ня-

¹ Бунтът на Никифор Вриений започнал в 1077 г. Срв. *Успенский*, История, III, стр. 328; *Острогорски*, История, стр. 329.

αὐτὸς ἔσσι, καὶ παρὰ βασιλέως ἐπαγγελίας ἐγγρά-
φους καὶ παραγγελίας προσέμενον ἐπὶ καταστροφῇ
τῶν ἱστορικῶν, διὰ τὸ καὶ τὸν Βρεννιον ἐπιμα-
χεῖσθαι κατὰ τὴν τοῦ Ἀδριανού. ἦν δὲ τῷ
βασιλεῖ καὶ στρατὸς ἰδιαίτερος, ἀπὸ συγκλήδων
ἀνδρῶν ἀθροισθείς, καὶ τῇ γυναικί προσλαβὼν
τὸ εὐδίκαιον, οἷς καὶ ἀθιόντας ὁ βασιλεὺς οὗτος
ἀνέμελλε. καὶ διὰ πάντων εὐχερὲς εἶχεν ἐπιθεῖσθαι
τοῖς γε ἐν τῇ Ἀδριανούπολει χωρὶς τοῦ προσδοκώ-
μενου ἡγεμόνος κοινολογοῦσι, καὶ ἡ τρέφασθαι
τούτους, καὶ εἰς ἀσφάλειαν ἐαυτῷ περιστῆσαι τὰ πρὶν
ματι, ἢ τὰς γε λοιπὰς πόλεις εἰς τὴν ἑαυτοῦ κατα-
χυρώσασθαι πίσυν, καὶ ἀντίξουν ἔχειν ἐν τῇ ἐσπέρᾳ
κατὰ τῶν ἐπιστῶν βοήθημα. ὁ δὲ ἀνοίξας καὶ ἀμε-
λῶν καὶ τὸ κατασκευαζόμενον διὰ πολλῶν ἡμέρῶν
ἐγγύθεν αὐτοῦ ἡγήνησεν ἀπειροκάλως οὐκ ἐκείνην
(τεῦτον γὰρ ἡμέρῶν οὐ πόρρω τῆς πόλεως ἡ Ἀδρια-
νούπολις ἀπέχει διάστημα), καὶ μετὰ τὸ γινῆναι
ἀνταπεικλιμένους καὶ μετ' εὐθείας διατεθεῖς τοὺς ἐναν-
τίους ἰσχυροὺς ἀπειρώσατο, ὥς εἶναι τὰ πλείονα
τῶν τοὺς ἐχθροὺς ἐπαυρόντων καὶ μεγαλυνόντων
εἰς ἕως ἐξ ἀμελείας καὶ ἱστειρίας τῶν ἀνταπεικ-
μένων αὐτοῖς, καθὰ προδιέλεγετο. εἰ δὲ δεῖ τάλι-
θες εἰπεῖν, δι' ἐτέρων καμάτων καὶ ἀνταπατάξεων
ἐτέρων τὴν βασιλείαν ὁ παντέρωτος ἀσφαλὺς ἀξίω
ταύτης ἐπραγματεύετο.

— — — Καταλαβὼν οὖν εἰς Τραϊανούπολιν ὁ
Βρεννιος στήναι παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῶν συνα-
γαμένων αὐτῷ Φαρίγγων καὶ Μακεδονικῶν πυρκαϊξῶν.
παρήχθησαν δ' αὐτῷ καὶ τὰ τῆς βασιλείας πωρόσημα,
οἳ τε ἔπλοι μετὰ τῶν δίσκων καὶ τὰ ἐρυθρὰ καὶ
βασιλικά πέδιλα, καὶ κατασφαλισμένους πάντας ὄρ-
κος καὶ συνθήκας συχνὰς, μὴ ἂν ἀθετήσῃ τοῖς
ἄλλοις καὶ τελευταῖας προῆς, οἷα τὴν ἀλονεργίαν
μετ' εὐφροσύνης καὶ δορυφορίας ἀπειλήσει πολλῆς,
καὶ τοὺς πόδας τοῖς ἐρυθροῖς μεταμείνας πεδίλοις
καὶ εἰς αὐτοβαρὺς ἐπιταβὰς ὄχημα μετὰ πολλῆς
ὀχυροχίας καὶ φρονηματισμοῦ καὶ τῆς τοῦ στρατοῦ
βοῆς καὶ ἡχῆς εἰς Ἀδριανούπολιν ὤχετο, ἅρπαι τοῦ
νοεμβρίου μηνὸς ἐπισπέντος, ὅτε κατηγὼς ὁ ἀπὸ
τῆς τοῦ μεγάλου φροστήρος ἐποχορίστως, πρὸς τὸ
ταυρῶν ζῶδιον ἀπύκτος, καὶ σιγῆς καταφαί-
νεται. αἰχμάλωτος δὲ τερνικῶτι ληφθεὶς ὁ πρῶτος
Κωνσταντῖνος ὁ Θεοδορουάκος, ἀνὴρ ἑνδοξος καὶ
γένους ἐπιστομότης καὶ βίον λαμπρότητα καταφανής
καταγνωσόμενος, ὃ καλῶς μὲν οὐδὲ δοξαίως παρ'
αὐτοῦ προσεδέχθη καὶ ὡς εἰς τῶν ἀγαθῶν παρω-
ράθη, οὐ μὲν δὲ σωματικῶν τιμῶν ἐπέστη, καί-
τοι γε ταύτην ὑποπτεύων διὰ προηρησμένους ἔχ-

κοι само, се държели извън тоя смут и
чакали от императора писмени известия и
наредби за разгромяването на въстаниците,
понеже Вриений бил още надалеч от Адриа-
нопол. А императорът¹ си имал и лична
войска, събрана от случайни хора, която чрез
упражнения си била придобила славно име.
Тях този император нарекъл „безсмъртни“².
За него било много лесно да нападне тези,
които лаели в Адрианопол в очакване на
своя вожда, от една страна, да ги разгрови
и да заздрави държавата си, а, от друга
страна, да затвърди верността на останалите
градове към себе си и да получи от Запад
подкрепа, насочена срещу противниците. А
той в разстояние на много дни поради без-
умието и нехайството си не знаел дори за
готвенния близо до него срамен заговор (за-
щото Адрианопол се намира на не повече от
три дни разстояние от столицата). А и след
като научил, държал се отпуснато и глупа-
во и направил противниците си силни, така че
по-скоро, както се каза по-рано, небреж-
ността и бавността на наредените срещу тях
[войски] издигнали и превъзнесли враговете.
А ако трябва да се каже истината, то все-
виждащото око се грижеше за империята,
достойно за нея поради други подвизи и сра-
жения.

— — — Прочее, когато Вриений стигнал в
Траянопол³, той бил посрещнат от брата си,
както и от франките и македонските войски,
които били въстнали с него. Донесени му
били и знаците на царската власт, конете с
колесниците и червените му царски обувки.
След като обвързал всички с клетви и много
договори, че няма да го изоставят до по-
следно издихание, той приел багреницата
сред акламации и голяма свита. Сменил обув-
ките на краката си с червени, качил се ви-
сокомерно и гордо на колесницата [от дърво]
с естествен цвят и дошъл в Адрианопол, при-
дружаван от виковете и възгласите на вой-
ската. Вече настъпвал месец ноември и въз-
духът бил навъсен и мрачен поради оттегля-
нето на великия Светлоносец⁴, който отивал
към знака на Телеца⁵. А тогава бил заловен
като пленник и проедър Константин Теодо-
рокан, виден мъж и известен с прочутия си
род и отличния си живот. Вриений не го
приел нито добре, нито справедливо и го
пренебрегнал като човек от неблагороден род,
но не го подложил на телесно наказание,
въпреки че той се страхувал от него поради

¹ Т. е. Михаил VII Дука. ² Никифоридас бил възстановил организирания от Цимисхий корпус на „без-
смъртните“. Този корпус се състоял от 10 000 конници. Срв. Bréhier, Les institutions, pp. 387—388. ³ Дн.
Термалутра (Пължаков) до Фере в Източна Тракия. ⁴ Т. е. слънцето. ⁵ Един от зодиакалните знаци.

θρας καὶ μάχας κεχαλιδίας. φαναθενθεὶς δὲ πρὸς τὴν τῶν Μακεδονικῶν πόλεων μετ' οὐ πολὺ τῷ χρόνῳ ἐλειπούμενος εἶπε φωνακῶ φανάτω εἶτ' ἐξ ἐπιβουλῆς κεραιθέντος, οὐδεὶς ἀκριβῶς ἐπίσταται.

Ἐν δὲ τῷ μέλλειν εἰσελάσαι τὸν Βυρηνιον εἰς Ἀδριανούπολιν πᾶσα σχεδὸν ἡ πόλις τὴν προεκκειμένην περίχωρον κατελάμβανε, καὶ ἦν τὸ πλῆθος ἀγγελιδὸν διακεχυμένον εἰς τὸ πεδίον, τὴν πρόδον αὐτοῦ ἐκδεχόμενον. ὥς δ' ἀνεγνώσαν τὰ σημεῖα καὶ προσεχώρουν αἱ παρατάξεις αὐτοῦ, βορεῖαν ἀπαγγέλλουσα τὴν αὐτοῦ ἐπιφάντησαν, καὶ τὰ κέρατα παταχθέντες φασερόν τι καὶ καυσιλικακὸν ἐπεσήμωσαν, κἀκεῖνες ἐν παρασῆμοις παρὰ πλείστην δορυφορούμενος κατελάμβανεν, διατάξαντες δὲ ἐαυτοὺς στοιχηδόν οἱ πρὸς θεῶν ἐξόντες πολῖται, οἱ τε στρατιῶται τὰς δοπιδὸς προτείνοντες καὶ τὰς αἰχμὰς τῶν δαίλων ἐκαστημένους, ἡχὴν τε τῶν βυρηνίων καὶ τῶν σαλτιγγῶν ἐγίνετο καὶ τὸ τῆς εὐφημίας ἤθη παρὰ πῶτον περίεπτον, ἔδοξαν οἱ πλείους τὴν παρουσίαν αὐτοῦ βασιλέως μεγίστου καὶ δυνατωτάτου καθίστασθαι κἀκεῖνες ὑπεράνω πάντος λόγου ἐαυτὸν λογιόμενος, μετὰς ἐλπίδων καὶ αἰχμηάτος εἰς τὴν ἐνεγκαιμένην αὐτὸν εἰσελήλυθε πόλις. ἦσαν δὲ ταῦτα, ὥς ὕστερον τὸ πρῶτον τὸν ἔλεγχον δέδοικε, πατήσαν ἡ γεράων ὁρμήματα καὶ νεανείματα ἔνθα γὰρ θεὸς οὐ συνειδοκεῖ καὶ ψηφίζεται, καὶ πράξις εὐθυπότη καὶ θεοφιλὴς διάνοια τὴν ὕψωθεν οὐκ ἐκαλεῖται βοῖθειαν, φρονδὸν ὕψαν καὶ ἀσπληνὲς τὸ παρ' ἀνδρείων γενόμενον.

Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τοῦ σοφοῦ βασιλέως κατὰ καιρὸν λελίξεται ὕστερον, ὅτε τοῦτον ἡ πόλις λαμπρὰ λαμπρῶς ἐποδέξεται καὶ μυρίας τιμῆς ταῖς εὐφημίαις καὶ πανηγύρεσιν ἐν δὲ τοῖς ὑπερίοις μέρεσι φερόντων μὲν ὁ τοῦ Βυρηνίου ἀδελφός μετὰ τῶν ἀρμόγευ αὐτοῦ τῇ Τριδεντῇ προσεβίβασε, καὶ ταύτης ἐντὸς εἰσελήλυθεν, οἱ δὲ Πατριῶνα τὴν τῶν Μακεδόνων ἀποστασίαν ἰδὼν εὐπράγαν καὶ εὐνοίαν λογιόμενος, μετὰ πλῆθους οὐκ ἐλαχίστου τῇ Ἀδριανούπολει προσήγγισαν, καὶ ταύτην περικαθίσαντες τὸν περὶ τῶν Μακεδόνων προσηγορευθέντα βασιλέα παύσειν ἡπειλὸν μετὰ τῶν συναρμένων καὶ συνδραμόντων αὐτῷ. ἄλλους δὲ τινες ταχέως ἐπὶ ἡσυχίαν κατὰ τῆς ὥρας ἐξέπεμψαν, οἱ πᾶσαν ὁμοῦ κατελωβήσαντο καὶ διήρπασαν, φόνον μὲν πολλὸν τῶν ἐν ἀγροῖς ποιούμενοι, κτηνῶν δὲ ἀμετρήτων ἀγέλας εἰάσαντες, καὶ αὐτὸς ἐν εἰδος κακώσεως πλησιάζοντες τοῖς κάμνονσι. ὁ δὲ Βυρηνιος ἐν πλῆθει καὶ ἀγρωχίαις τὸ πρόδον νουχόμενος, ἀγνῆς ἐγένετο πρὸς τοὺς μαρβάρους

πредишните им враждувания и боеве на живот и смърт. Заточен в някой от македонските градове, той почивал наскоро. Дали от естествена смърт или от устроен заговор, никой не знае точно.

Когато Вриений щял да влезе в Адрианопол, почти целият град отишъл в близката околност. Множеството се било пръснало като стадо из равнината и очаквало идването му. Най-напред се появили знаците му и се приближили неговите отреди, които важно обявили пристигането му, а роговете отвсякъде страшно и пронизващо затръбили, а после и самият той пристигнал между знатните, придружен от твърде голямо множество копиеносци. Гражданите, които излезли, за да гледат, се наредили в редици, войниците протегнали щитовете си, вдигнали острията на оръжията си, свирките и тръбите зазвучали и всички гръмко го приветствували. На мнозинството се сторило, че пред тях стои велик и всемогъщ император. А той, като сметнал, че стои над всяка похвала, изпълнен с надежда и гордост, влязъл в приелия го град. Това били, както по-късно станало ясно, прояви на маймуни или на жерави и детинщини, защото, когато бог не е съгласен с нещо и не го е решил, и най-справедливото дело и боголюбивото намерение не може да получи помощ свише — всичко направено от хората е напразно и слабо.

Но това, което се отнася до мъдрия император¹, ще бъде казано по-късно на подходящото място, когато блестящият град ще го посрещне блестящо и ще го почете с хиляди приветствия и тържества. А Вриениевият брат² избягал в Западните области със своите хора, приближил се до Редесто и влязъл в него. Печенегите пък, като преценили, че въстанието на македонците е в полза на тяхното лично благополучие и успех, приближили се до Адрианопол с немалка войска. Те го обсадили и заплашвали да убият провъзгласения от македонците император заедно с тези, които му помагали и били негови съмишленици. Изпратили из страната и някои други, които били обучени да вървят бързо. Те я разграбили и опустошили цялата, извършили голяма сеч на селяни и отвели безброй стада добитък, като засегнали пострадалите с много видове злини. А Вриений, който по-рано се държел високомерно сред народа, между варварите из-

¹ Това е бъдещият император Никифор Воганиат.

² Т. е. Йоан Вриений. След като Никифор Вриений се бил провъзгласил за император в Траянопол, Йоан Вриений се отправил с войска към столицата, но бил отблъснат.

καὶ ἄνθρωπος, καὶ τὸ τεῖχος τῆς τοῦ Ἀδριανοῦ καταφυγῆς
εἶχε μόνον, οὗ τὴν τῶν βασιλῶν ἀντίθεσιν, ἕως λιμὸς βα-
ρύντατος ἐντὸς κατασφύρων αὐτὸν καὶ τοὺς οὖν αὐτῷ,
μετὰ πάσης τῆς ἱπτικῆς καὶ τῶν ἐκτεχνικῶν αὐτῶν,
ἠνάγκασε τοὺς βαρβάρους συνθέσθαι καὶ πάντα πρῶ-
ξαι τὰ παρ' αὐτῶν προσπατάμενα. συναθροίσας οὖν
χωραῖον ὄχρον ἐξ ἑαυτοῦ καὶ τῶν συνασπιστησάν-
των αὐτῷ, τοὺς Πατζινάκοις ἀντίλαττον δέδωκεν
οὐ μείον τῶν εἴκοσι τάλαντων ἤτοι πεντηκοντα-
πεντακισμίων, οὖν αὐτῷ δὲ καὶ ἐφασμάτων καὶ
ἀργυρῶν σκευῶν οὐκ ἐλάχιστον χρημια. καὶ τοῦτον τὸν
τρόπον ἀπαραστήναι τοὺς Πατζινάκους ἐκ τῆς πο-
λιορκίας δέετο. μέγαν δὲ κατὰ χώραν ἡγενησάμενος
τοὺς πεποιημένους αὐτῷ, πρὸς μὲν τοὺς ἐναντίους
καὶ ἀλλοτρίους οὐδὲν γενναῖον ἐπιδείξας, ἀλλ'
ὅσπερ τις πτωχὸς ἐν ὄλῃ οὕτως ἐν τοῖς τέχναις τῆς
Ἀδριανουπόλεως κρυπτόμενος, πρὸς δὲ τοὺς ὁμο-
φύλους ἐπαγαγόμενος ἀκριβῶς, καὶ πολυειδῆς ἀποι-
τήσεις καὶ τιμωρίας κατακεδάζων αὐτῶν, καὶ
μᾶλλον τοὺς ξένους ξενοῖς ἐποβάλλων, ἔν' ἐκ τῶν
σωμάτων αὐτῶν οὐχ αἱμάτων ἀλλὰ χρημάτων ἀνεκτε-
νήρη πηγὰς. (pp. 242₁₂—244₂₅, 246₂₁—248₁₈,
261₁₆—263.)

11. *Lecas Patzinacos turbat et Dobromirus
populum circa Mesembriam in insurrectionem
incitat*

Ἐν δοῦν δὲ ταῦτα ἐπράττετο καὶ γαλήρη καὶ στα-
θιρὰ ἐκ τῶν τερασίων ὑποσημαίνετο, ἑαρόν τι
συνῶλον ἢ ἑζάνιον διαθεῖσαι τὸν οἶτον φιλονεικοῦν
ἐκ τῆς Ἐπιδάμου πόλεως ἀνεγύη καὶ διατάσσεται.
ὁ γὰρ ἐκεῖσε ἐπὶ τοῦ προβεβασιλευκότος ἡπιοσταλῆς
δοῦξ, ὁ πρωτοπρόεδρος Βασιλάκης, μετὰ τὸ φθά-
σαι παρελθεῖν τὸν Βρεννίον καὶ ἀπελθεῖν εἰς
Ἀδριανουπόλιν καταλαβὼν τὸν Ἀνδράχον, στρατῶν
ἐκ πασῶν τῶν ἐπικειμένων ἐκεῖσε χωρῶν συνελέ-
γεται, καὶ Φιγγίους μεταπεμφόμενος ἐξ Ἰταλίας
φιλοτίμοις δεξιῶσαι τῆς ἑαυτοῦ μερίδος καὶ συμ-
μορίας ἐτίθετο δεξιῶς. ἡθροῦζε γὰρ χερσὶν ἐκ
πάσης αἰτίας καὶ τρόπων παρὰ τῶν πεποιημένων
καὶ καταδυσταστικῶν αὐτῷ, καὶ κατάλογον θέ-
μενος πρόφασιν ἐποιεῖτο τῆς τοιαύτης ἐπείσεως τὴν
κατὰ τὸν Βρεννίον ὡς ἀποστάτον ἐπείθεσθαι. ἐπὶ
δ' ἔργῳ πολὺ τι στρατοπέδον συναγροχῶς καὶ ἀξιό-
μαχον δόναμον (εἶχε γὰρ καὶ Ῥωμαίων πολλῶν
στρατιωτικῶν, Βουλγάρων τε καὶ Ἀρβανῶν, καὶ
οἰκίους ἐπασιπιδῶς οὐκ ἄλλους), ὅρας ἐκεῖθεν πρὸς
τὴν Θεσσαλονίκην ἠπείγετο. ἡδὴ δὲ καὶ αὐτοῦ ταύ-
την καταλαμβάνοντος, φήμῃ προσήγγισε τοῦτον ὄμιλος
ὁ Βοτανιάτης παρὰ πάσης τῆς σκεπτικῆς βουλῆς
καὶ τῆς συνέδου καὶ τῶν δημοικῶν, καὶ παρὰ πάν-

глеждал неблагоприятен и слаб. Той прибегнал
за защита единствено към стената на Ад-
рианопол, а не към противопоставянето с
оръжие, докато тежък глад не го налегнал
вътре в града — него и хората му, както и
цялата конница и добитък им, и не ги при-
нудил да сключат договор с възварите и да
изпълняват всичко, което те наредят. Прочее,
като събрал много сребро от себе си и от
онези, които въстанали заедно с него, той
предал на печенегите откуп в размер не по-
малко от 20 таланта или кентинария¹, а
освен това немалък брой тъкани и сребърни
съсѣди. По този начин накарал печенегите
да се отдръпнат от обсадата. Той останал в
страната и събирал пари от подчиняващите му
се, а по отношение на враговете и на чуж-
денците не извършил нищо доблестно, но се
криел зад стените на Адрианопол като див
заек в гора и неумерено се гордеел пред съ-
народниците си, като им налагал разни на-
лози и наказания, а най-вече притеснявал
чужденците, за да изпеди от тях не кръвта,
а парите.

11. *Лека създава вълнения сред печенегите,
а Добромир бунтува населението около
Месемврия*

Докато ставали тези събития и стихнала
напълно бурята откъм узурпаторите², друг
трън или къклица изникнал от града Епи-
дамн и напирал сили, мъчейки се да уни-
щожи житото. Наистина протопроедър Ва-
силаки³, изпратен там за дук от предишния
император, след като Вриений вече се при-
ближил и отишъл към Адрианопол, стигнал в
Дирахиум и започнал да събира там войска
от всички околни места. Той успял да извика
чрез щедри дарове и франки от Италия и
ловко ги вземал на своя страна, в своята
военна част. Защото той събирал по всякакви
поводи и начини сребро от подчинените и
владенията от него и направил военен списък.
Като предлог за свикването на един такъв
набор той поставял преследването на Вриений
като бунтовник. А след като установил, че
е събрал голяма и боеспособна войска (за-
щото той имал много войници — ромей,
българи и албанци, и немалко свои щито-
носци), вдигнал се оттам и тръгнал към
Солун. А когато вече стигнал там, до него
дошъл слух, че Вотаният бил избран и про-
възгласен за император самодържец едино-
душнo от целия сенат, от синода, от де-

¹ Един кентинарий бил равен приблизително на 100 златни литри.

² Т. е. Вриениеви, чийто заговор не успял. ³ Този бунт избухнал в 1078 г., веднага след провъзгласяването на Никифор Вотаният за император.

των ὁμοῦ αἰρεθείς βασιλεὺς αὐτοκράτορ ἀνηγ-
ρεῖται, καὶ ὅπως μάχῃ κρατερῇ νεκροῦς του Βρεν-
νιον τῶν ἀσπλημῶν ἀπεστέγνωσεν, ὅπλα κεκνη-
κότα καὶ κατ' αὐτοῦ ἀντίρροπα καὶ τὰ δευτεῖα μὴ
ἀνασχομένον σχεῖν. ὁ δὲ διαταραχθεὶς πρὸς τὴν
σῆμιν καὶ τὴν κακοσομίαν τοῦ πλοῦματος, ἡρά-
ματα μὲν ἐξέπεμψε τῷ βασιλεῖ τὰς τὶς δουλό-
σεως θεωροῦς ἐπεμψάμενος, ἔγραψε δ' ἐν τῷ λε-
ληθῶσι τὰ τῆς ἀνταρσίας ἐπιδόηλα, τό τε γὰρ πλήθος
τοῦ καταλόγου σπηθημένοι; μένον εἶχε μετ' ἐκείνου, καὶ
τοὺς Παζυράτους εἰς συμμαχίαν ἡξέειχε διὰ μη-
ρυμάτων καὶ δι' ἀντιγράφων. κληρονομῆς εἰσελθεῖν
ἀπαιτοῦν τὴν πρὸς τὸν κρατοῦντα εἰσέλασαν μετὰ-
ριζεν. ὥς δ' ὁ βασιλεὺς ἔγνω τὴν τοῦτον προαίρε-
σιν, μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίζειν ἢ σπληνέ-
σαι τῆς ἀνταρσίας τὸ βλάσφημον, ἀπέειπε τὰ
τῶν ἐγγυμάτων αὐτῷ μετὰ καὶ χυροσφύλλου γρα-
φῆς, πάντων τῶν φθισάντων καὶ τῶν ἀμνηστῶν
ἐπαγγελόμενος, καὶ νοβελλισμῶν βραβεῖον αὐτῷ
τιμῇ, καὶ πολλῶν ἑτέρων ἀξιομάτων καὶ ἐπεροχῶν
οἷα ἐλαχίστων διατίλειω κατεμπεδομένους τῇ γραφῇ.
ὁ δὲ τὰς ἐν χειρὶν εὐεργεσίας παραγοῦν, ἀντι-
ταῖς καὶ ἀδύλως ἐκείνων περιέσσυτο, καὶ διὰ τοῦτο
ἵσπερ ἀνὴρ μετεκλίσσαστο. μηδὲ γὰρ δεξάμενος
τὴν τότε τοῦ βασιλέως προστάθειαν, μηδὲ τῷ τοῦ
Βρεννίου παραδειγματῇ βελτίων ἐκείνου γεγονῶς,
τὸν χρόνον διὰ κενῆς παραγομένης ἡθέλει, καὶ
ἀπείκαστο οἷα εἴσφοροι τὴν ἐκείνου σπηρίαν κατα-
προΐεσθαι. ὅθεν καὶ μισήσας ὁ βασιλεὺς τὴν αὐ-
τοῦ κακοψύειαν, τῷ τῶν ἱσπερίων ταγμάτων ἀρ-
χοι, τῷ νοβελλισμῷ δηλαδὴ Ἀλεξίῳ καὶ δοκῇ
τῆς δόξας, ἐν δὴ τῇ καὶ καὶ τῷ πανοσιβίστῳ
τοῦ σεβαστοῦ ἐπέμψεν ἀξιώματα, τὴν καὶ τοῦτον
ἐπέτρεψε πόλεμον. ὡς τὰς δυνάμεις ἀνελήκως εἰθὺς
τῆς Θεσσαλονίκης τεταγμένως ἐγέρτο, καὶ φρονεῖν
ἐν τῷ περὶ τοῦ Βασιλέως καὶ καυλαβῶν πο-
λέμῳ ταύτην ἀνιέρπασεν οὐ γὰρ χεῖρας ἐδίδεν καὶ
τοῖς θελήμασι τοῦ κρατοῦντος ἱπποκρίτων ἡβού-
λοντο, οὐδὲ καὶ δεσπότας πέρας τῷ βασιλεῖ προ-
αίμιον ἀγαθὸν τῆς τοῦ ἀποστάτου καταστροφῆς
ἐποιήσας. προβιβάζον δὲ τὴν στρατὸν καθέξῃς
μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης ἀπαθῆς παρελήλυθεν. ἔν-
τως δὲ διακρίματος τὸν χάροκα θεῖς, ἀντιπέρων
τοῦ ποταμοῦ τοῦ λεγομένου Βαρδάρου, καθὼς ὁ
βασιλεὺς αὐτὸν διὰ γραμμάτων ἐδίδαξε, ἐκστρε-
φόμενος ἐκείσε καὶ διασπασσας τὸν στρατὸν διω-
κόσασκεν. ὁ δὲ Βασιλέως νοτάτοχος γενέσθαι διω-
κόμενος, καὶ κατὰ κράτος τοὺς ἀντιπαραμένους

мите¹ и от всички, че победил в упорито
сражение и лишил от зрение Вриений, който
бил вдигнал оръжие и бил въстанал срещу
него, не можейки да издържи да бъде на
второ място. А Василики, смутен от слуха
и от обрата на нещата, изпратил на импера-
тора писмо, в което засвидетелствувал верно-
поданичеството си, но тайно вършел съвсем
бунтовнически дела. Той бил събрал и водел
със себе си войската, вписана във военния
регистър, а привличал и печенегите за съюз-
ници чрез обещания и писма. Като получил
заповед да отиде при императора, той от
глупост отлагал отиването си при владетеля.
А императорът, когато разбрал намерението
му, понеже не искал да го изобличи пуб-
лично и да залепи грозотата на бунта,
изпратил някого от приближените си с хри-
совул, за да извести опрощение на всички
извършили злини и да го почете с титла
новелисим². С писмото той общал шедро
и на мнозина други достойнства и немалки
отличия. А [Василаки], пренебрегвайки сигур-
ните милости, [които му се предлагали], за-
лъгвал се с празни и несигурни [непа] и
поради това по-късно напразно се оплаквал.
Зашто той не приел тогава благоразполо-
жението на императора, нито примерът с Ври-
ений го направил по-добър. Той искал с
празни работи да протака времето и да
поверява спасението си на неразумни лъжи.
Поради това императорът се разгневил на
неговото зловолне и му обявил война чрез
военачалника на западните теми, именно но-
билисима и дука на Запада Алексей, когото
тогава бил почел с титлата пансеваст севаст³.
А [Алексий] веднага се отправил в боен ред
към Солун заедно с войските. Стигнал до
една крепост във владенията на Василики и
я превзел със сражение. Зашто [жителият ѝ]
не искали да подадат ръка и да се подчин-
ят на желанията на владетеля. [Алексий] ги
изпратил оковани на императора и с това
турил добро начало за провала на бунтов-
ника. След това, като предвождал войската,
той стигнал жив и здрав до Солун. На из-
вестно разстояние [от града] той направил
окоп срещу реката, наречена Вардар, както
императорът му бил наредил чрез писмо, и
възнамерявал там да прекара нощта и вой-
ската да си почине. А Василики, който решил
да направи нощна засада и да залови про-

¹ От времето на Ираклиевата династия демите играли почти само представителна роля, например вземали участие в акламациите към императора. Срв. *Bréhier*, *Les institutions*, p. 202. ² През разглежданата епоха тази придворна титла не била свързана с никаква длъжност. Вж. *Bréhier*, *op. cit.*, p. 139 et passim. ³ Алексей Комнин бил дук на Запад, т. е. главнокомандуващ войските на европейските владения на импе- рията. Титлата пансеваст севаст се давала на императорски роднини по време на Комнините. Вж. *Bréhier*, *Les institutions*, p. 142.

ἔλεῖν τῷ ἀπροσδοκῆτῳ τῆς ἐν σκότει ἐπιρροήσεως, σκότος μᾶλλον ἑαυτῷ διενεκὲς ἐπιδρομάσατο. διαγνωθείσης γὰρ τῆς ἐνέδρας αὐτῷ προεφυλάξαντο μὲν οἱ τῆς βασιλικῆς μοῖρος στρατιῶται, τὴν τοῦ ἡγεμόνος παραγγελίαν τε καὶ ἐγγήγυρον παραθαυροῦντοσαν ἔχοντες· ἀποτυχὼν δὲ τῆς ἐπιβουλῆς ὁ ἀντάρτης πολέμου χαλεπῶς περιέπεσε, καὶ κατὰ κράτος ἡττηθεὶς καὶ τῶν ἰδίων πλείστοις ὄσοις ἀποβαλὼν, καὶ μᾶλλον τῶν Φράγγων, καὶ αὐτὸς κατὰ πρόσωπον τῷ δουκὶ ἀνταχθεὶς καὶ παρ' αὐτοῦ καταπονηθεὶς, εἰς τὴν τῆς Θεσσαλονίκης ἀκρόπολιν διασπέντευεν, οἰόμενος τῷ τοῦ φρουρίου περὶ τὴν κέρδος ἢ ἐαυτῷ περιποιήσασθαι καὶ ἀνάσσειν. ὁ δὲ σεβαστὸς μὲν ὅλως μελλήσας τὴν ὕλωσιν τοῦ φρουρίου τοῖς ἀμφοῖν αὐτῶν προειρύνετο· οἱ δὲ προσβολὰς ἐνεργεῖς ποιούμενοι, καὶ τοὺς ἐνδοῦ Θεσσαλονίκης συμφορήσαντας ἔχοντες, ταχ' τοῦτον περιεγέροντο καὶ τῆς ἀγοπίας ἐκείνης ἐκείνους. καὶ κατασχεθεὶς οὗτος καὶ οὐδὲν ὁδοῦ γενοῦν καὶ τῶν τῶν τῶν νόμῳ καὶ νόμῳ, ἀπεστάλη τῷ βασιλεῖ διὰ τῶν δημοσίων ἱπποῦν φερόμενος. τῆς δ' ἀγγελίας ταύτης προκαταλαβόντος τὸς βασιλικὸς ὁκός, πρόσταγμα γέγονε τὰς κόρας ἐκείνης θῆραι τῶν ἀποσταλῶν ὀφθαλμῶν. καὶ τοῦτον γενομένου κατ' ἣν συνήντητο πάροδο, ἦλθε δι' ἀμάξης ἑλεανὸς φίλος καὶ δυνατὸς καταγώνων. αἱ δὲ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ θεῖον εὐχαριστία καὶ πρὸς τοὺς ἱερέους εὐεργεσία καὶ πανηγυρίαι φιλοτιμία τὸ ἀνένδοτον εἶχον ἀπὸ καὶ ὡς διὰ τιμῶν διεχέοντο.

Ἐν ᾧ δὲ τὰ στρατεύματα ἐν Θεσσαλονίκῃ διακινεῖται, Σκόθαι τῆς ἐρημίας τοῦτον ὡς ἐρμίου δοξαζόμενοι τῇ Ἀδριανουπόλει προσήγγισαν, καὶ τοῖς ἐκτος τοῦ τείχους οἰκίμασαν ἐπιδράζοντες, παραβηθέντων αὐτοῖς καὶ ἀπὸ τοῦ μηχανοκράτου ἔθρους τῶν Κομάνων πολλῶν, πῦρ ταῖς ἐνῆκαν καὶ πυρροφλέκτους πολλὰς ἀπέδειξαν, ἀρπάζοντες τῷ Βουεντίῳ ὅτι πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τοῦτον παρὰ τῶν Ἀδριανουπολιτῶν ἀντιλήθησαν τοῦ δὲ στρατοῦ οὐδ' αὖτε καταλαμβάνοντος, δρασμὴν οἱ βάρβαροι ἔθεντο καὶ οὐκ ἐν τῷ Ῥωμαϊκοῖς οὐδ' ἐπὶ τῶν παρετόλμησαν. — — —

Τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, ἐπεὶ καὶ κατὰ τοῦ λεγόμενου Λέκα τοῦ τοῦ Πατριάρχου ἐκείνου (Ῥωμαῖος γὰρ ὦν ἐξ ἐπαγρυφίας αὐτοῖς ἡτορμῶν) καὶ κατὰ τοῦ τὴν ἐν μεσημβρίᾳ διακινεῖται Δοβρομυροῦ γῆν στρατῶν ἐπαρτεῖται ὁ βασιλεὺς ἐμελλε, δεισάμενος οὗτοι τὸ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὴν

тивниците чрез неочаквано нападение в мрака, вместо това докарал за себе си вечен мрак. Защото, щом се разбрало за засадата, войниците от императорската част взели предпазни мерки по отношение на него, като съблюдавали и предупреждението на пълководца, което ги държало нащрек. Като не успял в намерението си, противникът попаднал в жестоко сражение, бил победен напълно и изгубил много голям брой от своите хора и главно франки. Когато застанал срещу дука и бил надвиган от него, той избягал в Солунската крепост, мислейки, че крепостната стена ще му бъде някак от полза и изгода. А себастът, който не възнамерявал да прави изобщо нищо, възложил на хората си [да започнат] обсадата на крепостта. Те пак със смели пристъпи и имайки на своя страна тези, които били вътре в града, бързо станали господари на крепостта и завладели цитаделата. [Василаки] бил заловен. Окован в желязо и осъден по закона на узурпаторите, той бил изпратен на императора с пощенски кон. Когато тази вест стигнала до императорските уши, издадена била заповед да се прободат зениците на бунтовническите очи. След като това било извършено по пътя, където го настигнала заповедта, той пристигнал в кола като жалък товар и нещастен труп. А благодарствените молитви на императора към бога, благодаренията към поданиците му и всекидневните му милости нямали край и като че ли все се умножавали.

Докато войските пребивавали в Солун, скитите¹, използвайки предимството на пустинните места, се приближили до Адрианопол. Те нахътали в къщите извън градската стена, като имали в помощ и мнозина от много войнственото племе кумани. Те подпалили къщите и изгорили много от тях, понеже се разгневили на Вриений, загдето пратениците им междувременно били избити от жителите на Адрианопол. А когато войската бързо пристигнала, варварите ударили на бяг и никога вече не се решавали да нападнат ромейските предели. — — —

С течение на времето императорът възнамерявал да изпрати войска и срещу тъй наречения Лека, който подстрекавал печенегите (той бил ромей, но поради брачни връзки прибягнал при тях), и срещу Добромир, който бунтувал областта при Месемврия.² Затова т.с. като се уплашили от мощта и от непобедимия дух на императора и от дадената

¹ Вероятно печенегите, уап. а пр. Срв. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, p. 281. Според *Златарски*, *История*, II, стр. 161—162, това са печенегите. ² Тези два бунта избухнали в 1079 г. Вж. *Златарски*, *История*, II, стр. 162—163, 495—496. Според *Cedr.-Scyl.*, II, p. 741¹⁷, Лека бил павликинец от Изювлив. *Пречек*, *История болгар, Олеса* 1879, стр. 275, предполага, че Добромир бил богемия; срв. *Ангелов*, *Богемия*, стр. 119—120.

καὶ ἀπρόσμαχον καὶ τὴν ἐκ θεοῦ δεδομένην ἰσχὺν αὐτῶν, καὶ τοῖς τῶν ἄλλων σφεροσπιδέντες κακοῖς, καὶ πρὸ τῆς ...^α τῷ δουλευτῇ ζυγῷ τοὺς αὐχένους ἐπέκλειον, καὶ προσήλθον ἵκεται τὴν σωτηρίαν ἐαυτῶν ἑξαπούμενοι. ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὐ μόνον αὐτοῖς τὸ αἰτηθὲν ἔχοιςατο, ἀλλὰ καὶ ἀξιώμασι περιέλαμπρος καὶ δωρεαῖς οὐν μεμπταῖς φιλοτιμησάμενος εὐχαρίστους καθάπερ πεποήρη, καὶ πλοῖον αὐτοῖς καὶ δούλων ἀνόλωτον ἐγκατέσπαραν.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἰστρον Σκύθην καὶ αὐτοὶ τῇ φήμῃ τῆς τοῦ βασιλέως εὐγενείας καὶ ἀνδρείας καὶ τῆς σπουδαιομένης ἐπ' ἀμφοτέρω δεξιᾷ, δοξηματωῆς τε ὑπὲρ τῶν οὐκετὼν καὶ δορυβλήματος κατὰ τῶν ἀναιδέων ἐχθρῶν, εἰς διανοίας συνελθόντες εὐσχήμονας πρόβους ἀπέστειλαν εἰς αὐτόν, τὰ πιστὰ καὶ οὔτοι τῆς ἑαυτῶν ἐυστοχῆς παρεχόμενοι. καὶ τὴν πληροφορίαν εἰσάγοντες οἱ πρόβους, καὶ τινὰς ἀποστάτας^б συνδυνάσαι τοῖς Παρσάνοις ἐπὶ τοῦ προβεβασλευκότος διαγνωσθέντος ἐνώπιον αὐτοῦ δεινῶς κατήσαντο, τὸ σῆμα πάντως παραδεικνύοντες καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνου προφανοσιάνην ἀπόστασιν. ἔκοτε τοῦτον οὐκέτι πρὸς ἐλιδρομάς καὶ ὑπαγὰς χωρεῖσαι καὶ τῶν Ῥωμαίων παραβιάσαι χερίων ἐτόλμησαν. (pp. 297₆—301₆, 302₁—303₈)

В. EXEMPLUM CHRYSOBULLI IMPERATORIS MICHAELIS DUCAE

Τὸ ἴσον τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ βασιλέως κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Δούκα,
Τοῦ κατιστρωθέντος εἰς τὸ σέκρετον τοῦ γενικοῦ λογοθέτου κατὰ τὸν μάρτιον μῆνα τῆς 9' Ἰνδικτιώνος,
Καὶ εἰς τὸ σέκρετον τῶν οὐκειακῶν τὴν 10' μαρτίου μηνὸς Ἰνδικτιώνος 9',
Καὶ εἰς τὸ σέκρετον τῆς σακέλλης εἰς μῆνα μάρτιον Ἰνδικτιώνος 9',
Καὶ εἰς τὸ σέκρετον τοῦ οὐκειακῶν τῶν εὐαγῶν οὐκων κατὰ τὴν τριακοστὴν τοῦ μαρτίου μηνὸς Ἰνδικτιώνος 9',
Καὶ εἰς τὸ σέκρετον τοῦ στρατοποικυῦ λογοθέτου κατὰ τὴν 10' μηνὸς ἀπριλίου Ἰνδικτιώνος 9'.

^α πέρας? ed. ^б ἀποστάτας πρόβους συνδ. С.

¹ Тук е преведена пропуснатата дума *πέρας*, която стои в съответния текст на Скилица. ² Според *Златарски*, История, II, стр. 164, това са българите. ³ Загата се за едно наложение на печенегите през пролетта на 1079 г. Тогава Алексий Комнин в качеството си на пълновластен стратег на Запада ги прогонил. Вж. *Nic. Bryennii*, Historia, ed. Bonn., pp. 157₆—158₈. Срв. *Златарски*, История, II, стр. 163—164. ⁴ Това длъжностно лице стоело начело на държавното съкровище и се грижело за допълването и подновяването на даячните списъци. Вж. *L. Bréhier*, Les Institutions, p. 257; *Dölger*, Beiträge, pp. 19, 20. ⁵ Икнаците били чиновници, които завеждали императорските частни и фамилни имущества. Вж. *Dölger*, Beiträge, pp. 43, 44. ⁶ Т. е. 1074 г. ⁷ Длъжностно лице, което се грижело за прехраната, разквартируването и възнаграждението на войската по време на война. Вж. *Dölger*, Beiträge, p. 21.

му от бога сила, а били вразумени и от нещастията на другите, преди още да направят опита¹, превили врат в робския ярем и дошли да молят за своето спасение. А императорът не само че им дарил това, което искали, но като ги облагодетелствувал и с твърде блестящи санове и достойни дарове, направил ги веднъж завинаги да му бъдат благодарни и внедрил у тях вяност и неизменно покорство.

А скитите² около Истр поради слуха за императорското благородство и доблест и поради това, че неговата десница действувала на две страни — от една страна, щедра за близките му, а, от друга, войнствена срещу изпречилите му се противници³, взели решение да проводят достойни пратеници при него, като и те давали обещание да се подчинят. Пратениците носели уверение и страшно очернили пред него някоя отцепници, за които се разбрало, че се били свързали с печенегите по време на предишния император. Те напълно разкривали тяхното отцепничество и най-явно откъсване от него. Прочее оттогава те вече не смеели да пристъпват към набези и грабежи и да нанесат щети на ромейските селища.

В. ПРЕПИС ОТ ХРИСОВУЛ НА ИМПЕРАТОР МИХАИЛ ДУКА

Препис от хрисовула на императора и господаря Михаил Дука,
заверен в канцеларията на финансовия⁴ логотет през месец март, индикт тринадесети,
и в канцеларията на икнаците⁵ на двадесет и осми март, индикт тринадесети⁶,
и в канцеларията на държавното съкровище през месец март, индикт тринадесети,
и в канцеларията на иконома на благочестивите заведения на тринадесети март, индикт тринадесети,
и в канцеларията на логотета на военното съкровище⁷ на четиринадесети април, индикт тринадесети.

Ἐν δυνάμει τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος *Μιχαὴλ πιστὸς βασιλεὺς ὁρθόδοξος ἀποκοράτωρ Ρωμαίων ὁ Λαΐκας.*

Ὁ ἀντίπατος *Μιχαὴλ* καὶ κατὰς ὁ Ἀταλειάτης, δῶν, τῷ μὲν γεγραφῶ τοῦ εἶδους ἀδέσμιος, τῷ χρησῶ δὲ τοῦ ἡθους καὶ μάλα ἐπέροιστος, πολλὰς τὴν παιδεύειν, τὴν πείρων θαυμασίος, καὶ τὴν πρὸς τὴν βασιλείαν μου πιστὴν θαυμασιώτερος, καὶ ταύτῃ μᾶλλον ἢ ἐκείνους γεγηθὸς καὶ κοσμούμενος, ὅς ὁ πολλὰς ἐν μέσῳ χρόνος ἐναγὴς αὐτῷ σαφῶς παρεστῆσεν οὗτος. Ἐπειδὴ τὴν κατὰ τὴν Ρωμανίαν οὐδὲν ἐκείνῳ, καὶ τὰ κατὰ τὸ θέλημα Θεοῦ καὶ Μακεδονίας αὐτῷ ἐπακηθόντα καὶ διαφέροντα πρὸς αὐτῇ ταύτῃ κτήματα, πᾶσιν εἰς διασπαρὴν τε καὶ συντριμνίαν τοῖς ἐπιχειροῦσιν ἐπάσπασεν ἐσθμῆρα προκτείνου, καὶ μεγάλῃ ἐπ' αὐτῶν τὴν βλάβην οὐκ ἐνδίκως ἐκίστασθαι, δέξαι ἐπεὶ αὐτῶν τηρητὴν ἀνέγκει τῇ βασιλείᾳ μου, καὶ διὰ χρυσοβολίου λόγον ταύτης τὸ ἀντιπρῶτον αὐτοῖς περιγενέσθαι λιπαρῶς ἐξηγήσας καὶ αὐτῇ προθυμότερα εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνος πρὸς τὴν αἴτησιν, εὐμενῶς ἐπινεύσας, τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον ταύτῃ βασιλικῶς ἐπεβράβευσεν ὅς οὐ θεοπίττει καὶ διορίζεται, πάσης ἐπιχειροῦσας χειρὸς αὐτῇ τε τὴν οὐδὲν ταύτῃ οὐκ τοῖς ἐνοικιοῦσι κατὰ τὰ ἐβλόγως ἐν τοῖς δηλωθεῖσι θέμισσιν ἐπακηθόντα καὶ διαφέροντα ταύτῃ κτήματα, ὅσα δὴ καὶ ὅσα καθεστῆκεν, ἀντίπατος τηρχάμενος καὶ ἐπιδορυφάμενος, καὶ εἰς ἐπαύξησιν οὐκ ἐλάττω τῷ χρόνῳ προδόντα ἐπιδόειν ἴσως καὶ μῆτε κριτῶν, ἢ πρακτοῦρων, ἢ στρατηγῶν, ἢ ὁρκωτῶν, ἢ ἐπισκῶν, ἢ ἀναγραφῶν, ἢ καὶ φορολόγων οἰωνοδύσαντων καὶ τῶν ἐπ' αὐτοὺς ἀπάντων δεικνύμεναι ταῦτα καὶ τοῖς ἐν αὐτοῖς προσκαθημένοις τὴν ἐν ταύταις προσβολὴν καὶ μόνην, ἀλλὰ πρὸς τῷ ταύτῃ ἅπαντα ἀπὸ τοῦ παρόντος κατὰ τὸ δικαίως τηρεῖσθαι ὅλως ἀνεπίβαστα, καὶ τῶν ἄλλων ὅλων εἶναι καθυπερθερόντα τέλειον, καὶ πάσης ἀπολαύειν ἐλευθερίας καὶ ἀνέσεως μετὰ τὴν σήμερον, καὶ τε ἐπὶ ἰδιωτικοῖς καὶ κοσμητοῖς τελόειν δικαίως, καὶ τε ἐπὶ ἐκκλησιαστικοῖς ἐξ ἀνεκράσεως καὶ μοναχικοῖς ἢ εὐαγείᾳ ψυχῶς, μόνῃ δὲ περιέχειν τὰ ἕως αὐτῶν αὐτῶν ὅς ἔτος εἰσπραττόμενα, εἴτε δημόσια τυχὸν εἴεν εἴτε καὶ ἄλλα οἰαδίποτε τελήματα, ὅς οὐ κατὰ καρδὴν ἔχει καὶ εἰς δεῦρο παραίχεται νέον δὲ ἢ καινοφανεῖ βόρῃ ἐπιχειρίας καὶ καινοτομίας ἢ μη-

В името на отца и сина и светия дух Михаил Дука, верен император и православен самодържец на ромеите.

Антипатът¹ и съдията Михаил Аталиат, мъж достоен и с почтената си възраст, и твърде уважаван поради благия си нрав, многообразован, заслужаващ удивление с опита си и по-достоеи за удивление поради верността си спрямо царство ми, доволен и почитан поради тази вяност повече, отколкото поради другите си качества, както ясно и действително показа изтеклото между това продължително време. Този, понеже подозирал, че неговият дом в Редесто и придобитите от него в тема Тракия и Македония имуществата, отнасящи се към този дом, ежедневно са подложени на разграбване и на унищожение от всички насилници, и поради това той бил изложен да понася несправедливо голяма вреда от тях, отправи до царство ми гореща молба относно тези [имоти] и настойчиво помоли да им се даде недосегаемост чрез хрисовул на царство ми. И царство ми, като прояви по-голямо усърдие към това, отколкото той самият в молбата си, даде му по царски настоящия хрисовул. Чрез него постановява и разпорежда да се запазят незасегаеми и ненакърними от всякаква насилническа ръка неговият дом заедно с поселниците в справедливо придобитите и притежавани от него имоти в споменатите теми, колкото и каквито ги има, макар с течение на времето да са се били увеличили извънредно много. Да не се страхуват нито от съдии, нито от практори, нито от страсти, нито от ортоти, нито от епопти, нито от описвачи или от каквито и да са бирници и от всички техни подчинени, и освен това заселниците на тези [имоти] да не се страхуват не само от насилие, но освен това всичко отсега нататък за тях да се запази напълно неприкосновено, и да бъдат съвършено извън властта на всички други лица, и занаят да се наслаждават на пълна свобода и облекчение, било че се намират под частни или светски разпоредби, било че поради посвещение подлежат на църковни или монашески, или душеугодни разпоредби, да дават само внасяните от тях досега годишни даждия, било държавни, било каквито и да са други на онези, на които се плащат своенременно и досега; да не бъдат подлагани на никаква нова или нововъведена епирия,

¹ Званието антипат е дворцова титла, която била твърде разпространена във Византия. Тя се давала на висшите дворцови чиновници, но е имало антипати, които не изпълнявали никаква служба. Титлата антипат обикновено била свързана с титлата патриций. Срв. Bréhier, Les institutions, pp. 117, 223, 228.

ρῶς ἢ μείζονος, μαθαιῶς καθυποβάλλεσθαι καὶ πρὸς γε καὶ φροσῶτον διαλέσεως καὶ βεβαιωμάτων καὶ μανδατοῶν, καὶ λοιπῶν βασιλικῶν ἀνθρῶπων, τὴν ὁποιονδήποτε δουλείαν ἐν τοῖς εἰρημέροις θέμασι μετερχομένων, ἢ κατὰ πάροδον διερχομένων, καθυπερβαίνειν ἀνυπερβέτως καὶ μὴτε ἀγγαρεῖα ἢ παραγγαρεῖα καθυπαγάσθαι παρὰ τινος τῶν τοιούτων, μὴτ' αὐτούς, μὴτε τὰ ζῶα τούτων, μὴτ' εἰς παροχὴν χρειῶν καθέλκεσθαι τῶν δικαστῶν ἢ πρῶτοισι καὶ τοῖς ἄλλοις ἡρεθιζομένοις δίδομένων ἄλλ' ὅπως διαμένον ταῦτα ἐν ἀταραξίᾳ πάσῃ καὶ ἀδείᾳ, καὶ πάντα τῶν ἐπιπρεστωμένων καὶ κίνδυνον ἀπορροαίειν καὶ διοπομπεῖσθαι πάρος ποὶ αὐτῶν, ὥς ἐν ἀκμάντι πύργοις λιμένα ἐνορμυζόμενα, καὶ μεθαρμύθεν ἑλὼν ἢ διασπορῶν καὶ βλάβῃν τὰ προδοκῶντα καὶ ἵνα συνεκτακτέω λόγῳ ἢ τῶν λεγομένων δόγματα περιληφθεῖν, ὥς τινι μεγάλῳ καὶ ἀνελώτῳ πτόστοις ὀχυρώμασι, τῇ χρυσοβοῦλλῃ ταύτῃ δι' αὐτοῦ συνεπιδρούμενα ἐκ τῆς καὶ τοῦ εἰρημέρου ἀνθρῶπων καὶ κατὰ τοῦ βήλου ἵππων κατ' ὅν ἐρρήθη τρέπον, πάντα τῶν εἴτε καὶ ἐπιχειρήσαντα εἴτε μὴ καὶ προσδοκώμενον ἐπιπρεσσω τοῖς, ὥς εἰς μακρὰν ἀπεπέμφοντο, καὶ καθάπερ ἐκ περὶ πῆς ἐν γηλοῦς ἀεροβολισμῷ κατὰ πτότος τοσούτων χηρῶν, καὶ τῆς ἐκ τούτων βλάβης καὶ ζημίας ἐπεκτείνοντο καὶ καθάπερ ὑπαλλογιζόμενα ἐξουσιάζοντο δὲ καὶ ἀπὸ μάταιον ἀρχόντων τρυφαικῶν ἢ ἀκμαστικῶν, ἐν τε Ρῶς, Βακτριῶν, ἢ Κουλίγγων, ἢ Φράγγων, ἢ Βουλγάρων, ἢ Σαρακηνῶν, ἢ ἄλλων τῶν ἀντιματῶν ἀπλήρων, καὶ τῆς ἐν τῶν ἀπλήρων χορηγίας, μεσαπλήρων, κρεῶν, ἀποικητῶν καὶ λοιπῶν αἰσάντων, ἐπιθέσεως μοναρχοῦσιν, δόσεως κατισκίων, ἢ ἀντιμαστικῶν, παλαιῶν τε καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἵσως μελλόντων τεθῆναι, σπαρμῶν καὶ ἀσπιδων, ἀγορῶν μοναρχῶν, μεσομοναρχῶν, βορδοκίων, μεσοβορδοκίων, ἱππῶν, παρτικῶν, ὀνοκλήων, ὀνοκλήων, φορβῶν, βοῶν ἐτραπῶν καὶ ἀγέλων, χοίρων, προβάτων, αἰγῶν, ἀγελῶν, βομβῶν, κινῶν λαγωνικῶν καὶ λοιπῶν τετραπόδων ζῴων, παροχῆς γεννημάτων ἐξ ἀγορῶν γεννημένης, ἐνοχῆς τοῦ δρόμου, οἰκοδομῶν, κομμοδομῶν, προσοδῶν, ἀεροκῶν, συνωνῆς, σιγατέας, καπνικοῦ, καπνιστικῆς, ὀδοστρωσίας, γεφυρωσίας, ταξιωνῶν, μαζουκατωνῶν, παροχῆς χρειῶν τῶν χορηγουμένων δικαστῶν ἢ πύλακων ἢ ἑτέροις ἀρχόντων, εἴτε πτόσεως ἐθνῶν διερχομένων, εἴτε καὶ σιγατῶν, ἐκβολῆς χορηγμάτων, διατροφῆς προποικητῶν, ἢ προσελεινόμεν βασιλικῶν ἀνθρῶπων, ἐκ τινος ἀποστελλομένου δουλείας, ἐκβολῆς γεννημάτων, ἢ καταβιβασμοῦ οἴων, κρεῶν, καὶ παρτικῶν εἰδῶν, ἐκβολῆς πλάκων, κομμοκῶν, τοξοῶν, ἢ καὶ ἱπποτοξοῶν, ἐκβολῆς οἴων, κρεῶν, βορῶν, ἐλαίων, ὀσπρίων, καὶ παρτικῶν σπερμάτων, κοπῆς

било малка или по-голяма; освен това при преминаването на войска, на вестияри, мандатори и други царски хора, които отиват в споменатите теми по каквато и да е служба или минават пътем, да бъдат напълно незасегнати. Никой от тези [които минават] да не отвежда [людете] за ангария или парангария, нито самите тях, нито животните им; нито да се изисква от тях храна, която се дава на съдии или практори или на горезброените; но тези имоти да останат в пълно спокойствие и безопасност и да отхвърлят и прогонват далеч от себе си всякакъв страх от насилие и опасност, като че ли са влезли в защитено от всички пристанище и не очакват отникъде буря, вълнение или някаква щета; и за да бъде изразено казаното силно и с по-съдържателни думи, които да служат като някаква голяма и непревземаема твърдина, с този хрисовул да се запазят навеки всички имоти на споменатия антипат и началник на протокола по начин, както се каза. Те ще отблъсват надалеч всеки, който ги нападне или възнамерява да ги ошети, и ще се опълчват като от висок стражев пост срещу всеки такъв човек и ще са свободни и напълно запазени от вреди и щети от страна на такива люде; ще бъдат освободени и от даване митат на началниците на тагмите и на темите, както и на руси, варяги или кулпинги, или франки, или българи, или сарацини, и от всякакъв друг антимиатон, аплистон и даване необходимите неща за апликтон, от месапликтон, от [приемане на] съдии, побирчии и всички други [служители], от даване на въоръжени войници, от даване на приношения или вместо тях пари, от старите [данъци] и от такива, които след това биха се въвели, от доставка на храна на гарнизони, от доставяне на мулета, мулеподобни, катъри, мъски, коне, пощенски коне, магарета, магарици, юници, впрегатни и невпрегатни волове, свине, овце, кози, крави, биволи, ловджийски кучета и други четирикракни животни, от доставка на пазарски продукти, от поддържане на пътища, от икономидий, от комодромий, просодий, аерикон, синона, военен набор, димнина, градозидане, строеж на пътища, мостовина, настаняване на войска, от доставяне на войници, носещи боздугани, на необходимите неща на съдии или на практори или на други архонти, или пък на пратеници на преминаващи племена или пък на някаква войска, от доставка на фураж, прехрана на протокентарха, или проелевсима на царските хора, изпратени по някакви служби, от доставка на продукти или от доставка на вино, месо и на всякакви неща, от въоръжаване на кораби, от [доставяне] на ко-

καὶ καταβιβασμοῦ οἰοσθέντος ξυλῆς, ἢ μετακομ-
δῆς κοπίων, ἢ ἑτέρων εἰδους, ἐκβολῆς καλαρίων
τοξυτῶν, ἐξοπλίσεως στρατευτῶν ἀρχόντων καβαλ-
λαρικῶν καὶ πεζῶν, καθιστάσεων τῶν ἐπερχοῦς ἀρ-
χόντων, κατεπάνω, στρατηγῶν, κιστῶν, καὶ λοιπῶν
ἀπαιτητῶν, ἡσοδάτου διατροφῆς καὶ ἀπλῆρων ἐπὶ
πόλεμον ἐπαιόντων καὶ ἐπιστρεφόντων, βεστωμάτων,
μασδατόρων τοῦ δρόμου πρόσβας ὁρίοντων ἢ ἐξο-
ρίστων, ἢ κατὰ τὰ αὐτῶν χρεῖον διερχομένων,
τεπιστηρητῶν, τορμαρχῶν, μεραρχῶν, καὶ παντὸς
ἑτέρου δημοσιακῶν πραγμάτων ἐρευνῶν ἐπιστημι-
μένου, ἀγγραείας, παραγγραείας καὶ λοιπῆς ἀπί-
σης ἐπιτηδείας, λαληθείσης ἢ παραιοσηθείσης,
νῦν τε οὐσης καὶ εἰς ἕσπερον ἐπιστηθησομένης,
διὸ παρεγγινόμεθα καὶ πιστὸς ἐξασφαλιζόμεθα
ἀπὸ τε τῶν κατὰ καμὸς σακελλορίων, γενικῶν
καὶ στρατιωτικῶν λογιστικῶν τῶν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας
σακέλλης καὶ τοῦ βεστωρίου, οἰκονόμων τῶν ἐνδο-
οίκου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν, τῶν ἐπὶ τῶν οἰκειῶν καὶ
τῶν ἐκδορῶν τῶν βασιλικῶν κορυφαίων ἐδικῶν
γνησιότητων, τῶν ἐπὶ τοῦ θεῖου ἡμῶν ταμείου τοῦ
φύσκου, κυριατόρων τοῦ οἴκου τῶν ἐλευθέρων καὶ
τῶν μεργάνων, οἰκιστικῶν καὶ τῶν ἐπὶ αὐτοῖς
προπονητῶν, λογαριαστικῶν, χαρτουλαρίων, βασιλι-
κῶν νοταρίων καὶ νοταρίων ἐν δὲ δημοσίαις τῶν
σχολῶν, δοκῶν, κατεπάνων, στρατηγῶν, καὶ τῶν
ἀντιπροσωπεύοντων αὐτοῖς ταξιμαρχῶν, τορμαρχῶν,
χαρτουλαρίων τοῦ τε δρόμου καὶ τῶν θεμάτων,
κομῆτων τῆς πόλεως, δημοσίων τῶν ἐν ἐτέροις,
δρουγγεροκομῆτων, πρωτοκεντάρχων προελενοίκων,
καὶ λοιπῶν τογματοῦν καὶ θεματικῶν ἀρχόντων
πρὸς τοῖς κατὰ, ἐποπῶν, στρατευτῶν, ὀφλι-
τῶν, ἀνταρχαίων, πρωτονοταρίων, σινοναρίων, ὀφλι-
αρίων, καὶ παντὸς ἑτέρου δουλείων τοῦ καυτοῦ μετα-
χειριζομένου, τοῦ μηδὲν τῶν ἀπάντων ἐν αἰφνιδί-
ῳ ποτε χρόνῳ κατ' οἰονδῆναι τρόπον ἀθετεῖν τι ἢ
ἀνατρέψαι τῶν ἐνταῦθα παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν
διορισμένων, ἔχει καὶ ψιλῆς ἐπιχειρήσεως ὡς βε-
βαίον καὶ ἀσφαλὲς τυχάνοντος τοῦ παρόντος ἡμῶν
ἐδερῶς χρυσοβούλλου λόγου γενομένου κατὰ τὸν
μάστιγον μῆτρα τῆς τρίτης καὶ δεκάτης ἡμετέρας
ἐν ἔτι τῷ ἐξασφαλιστικῷ περὶ τοῦτο ὁδηγοῦ-
σιν τῷ τῷ, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εἰσεβὲς καὶ θεο-
πρόβλητον ἐπιστημῆναι κράτος.

пиеносци, стрелци, конни стрелци, от изкупу-
ване на жито, ечемик, овес, дървено масло,
варива и всякакви семена, сечене и свличане
на всякакъв дървен материал или от достав-
ка на весла или на други неща, от доставка
на избрани стрелци, от въоръжаване на кон-
ни и пехотни началници, от даване подслон
на висши държавни служители, катепани,
стратези, съдии и на останалите побирчни от
прехрана и даване подслон на войски, оти-
ващи или връщащи се от война, от [прехра-
на] на вестиярити, мандатори на дрома, които
водят пратеници или изгнаници или премина-
ват по някаква друга работа, на наместници,
турмарси, мерарси и от всякакъв друг, който
изпълнява държавни работи, от ангария, пар-
ангария, и всякаква друга епирия, спомена-
тата или премълчана, която сега съществува
или по-късно ще бъде въведена. Поради това
заповядваме и гарантираме никой от сѣга-
ните сакеларии, фискални и военни логотети,
от завеждащите нашата хазна и вестиярии,
от управителите на благочестивите заведения
и домове, от чиновници на царските частни
имоти, идиците, завеждащи старопиталища,
от хората на нашата божествена хазна на
фиска, от попечителите на нашия дом Елев-
тер и Манган, от икстиците и подчинените
им протонотари, от логариастите, хартула-
риите, царските нотари и нотариите; още от
доместиците на школите, от дуковете, кате-
паните, стратезите и от техните предстали-
тели: таксиарси¹, турмарси², хартуларите на
дрома и темите, от комитите на двора, от
доместиците на други [места], друнгарокоми-
тите³, от протокентарха⁴ на проелевсимите⁵
и от другите началници на отредите и теми-
те; освен това съдии, надзорници, стратевти,
проверители, описвачи, протонотари, синона-
рии, ориарии и всеки, който изпълнява друга
обществена служба, никой от всички тях в
което и да е време, по какъвто и да е на-
чин да не нарушава или да унищожава [не-
що] от определените тук от нашето царство
[неща], дори и да не се опита да стори то-
ва, тъй като настоящият наш благочестив
хрисовул, издаден през месец март, индикт
тринадесети, в годината 6583, е здрав и сигу-
рен и на него се подписа нашата благочести-
ва и богопоставена власт.

Михаил Дука, в Христа бога верен импера-
тор и самодържец на ромеите.

Μιχαὴλ ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ
αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Δούκας. (pp. 53—57)

¹ Чин във войската, който отговарял приблизително на днешния бригаден командир. Вж. Dölger, Aus den Schatzkammern, p. 156. ² Военен чин, който отговарял приблизително на днешния дивизионен командир. Вж. Dölger, Aus den Schatzkammern, p. 156. ³ Друнгарокомитите се разнавявали приблизително на днешните полковни командири. Вж. Dölger, Aus den Schatzkammern, p. 156. ⁴ Протокентархът е бил офицер-адютант, който изпълнявал различни служби при командването на войската. Вж. Dölger, Aus den Schatzkammern, p. 156. ⁵ Проелевсимите били младши офицери, които служели като ординарии за свързка и за канцеларски персонал в щаба на войската. Вж. Dölger, Aus den Schatzkammern, p. 156.

XVII. КЕДРИН-СКИЛИЦА

За живота на Георги Кедрин не се знае почти нищо. Предполага се само, че е бил монах. Той е живял вероятно в края на XI или в началото на XII в. Неговата хроника започва от сътворението на света и завършва с възкачването на Исак I Комнин на престола в 1057 г. Тя представлява компилация от различни по-стари хроники. Авторът е черпил главно от хрониката на Псевдосимеон Магистър, но е използвал направо и самия Теофан, както и Георги Монах и други непознати извори. За времето от 811 до 1057 г. Кедрин е предал почти буквално хрониката на Йоан Скилица (двете хроники са издадени заедно). Йоан Скилица е заемал висок военен пост: бил е куропалат и друнгарий на виглата. Кедрин го нарича *ὁ προκοβεστάτος Ἰωάννης ὁ Θρακίσιος*, от което може да се заключи, че е произхождал от Мала Азия. Сам Скилица съобщава, че е съвременник на Михаил Псел. Това показва, че ще да е живял през втората половина на XI в. Неговата хроника започва от 811 г., т. е. оттам, където завършва Теофановата Хронография, и е един вид нейно продължение. Изказано е мнение, че хрониката на Скилица е била написана в две редакции, едната от които завършвала до 1057 г., а втората — по-пространна — завършвала с възкачването на Никифор III Вотаниат (1078 г.). По-късно обаче е било доказано, че тази част от хрониката, обхващаща периода 1057—1078 г., е била съставена от някой неизвестен преписвач на Скилица, който използвал и Историята на Аталиат. Затова някои наследвачи отбелязват тази част като Продължител на Скилица (*Scylitzes Continuatus*). Като извори на първата част (от 811 до 1057 г.) сам Скилица отбелязва освен Теофан също и Теодор Дафнопат, Никита Пафлагонски, Генезий, Псел и др. Той обаче едва ли е използвал всички тези извори в оригинал. Може би е черпил някои сведения от тях и преразказ. За периода 813—961 г. Скилица следва почти буквално Продължителя на Теофан, съответно Теодор Дафнопат, който е съставител на 6-а книга от тази хроника. Освен това събитията от края на X и началото на XI в. почиват до голяма степен и на други извори като Теодор Севастийски. Този именно период от хрониката на Скилица е от основно значение за историята на българските земи. В тази си част тя е най-пълна, най-подробен извор за Самуиловото управление, за отчаяната борба на защитниците на загиващата българска държава, за въстанията на Делян и Войтех и др., за административното управление на българските земи под византийска власт, за включването им в системата на византийския феодализъм и пр.

В един ръкопис към хрониката на Скилица са дадени отделни кратки допълнения, всички отнасящи се до събития, свързани с царуването на Самуил. Тези добавки, които са издадени отделно, ние прибавихме под линия към съответните места на хрониката. Те са написани вероятно от деволския епископ Михаил (XI в.) и може би са черпени отчасти от Теодор Сенастиийски.

РЪКОПИСИ: а) на Кедрин: В — London. British mus. addit. 26 112 (XII s.). — P = Paris. 1713 et 1713 A (XII s.). — D = Paris. suppl. 1158 (XIII s.). — R = Vatic. 1903 (XIII s.). — F = Venet-Marc. VII, 12 [XC5], (XIII—XIV s.). б) на Скилица: A = Vindob. hist. 35 (XII s.). — C = Paris. Coislin. 136 (XII s.). — M = Matriten-

sis II (XIII s.), с илюстрации. — V = Vatic. 161 (XIII s.). — D = Paris. Suppl. 1158 (XIII s.). — U = Vindob. hist. 74 (XIII—XIV s.).

ИЗДАНИЯ: Georgij Cedrini Compendium Historiarum, I—II, ed. Bonn. (разночтенията, дадени в парижкото издание — J. Coar — A. Fabrot, CP I—II. 1647 — са отбелязани с P). — Migne, PG CXXI (1864), col. 24—1165; CXXII (1864), col. 9—367. — B. Prokic, Die Zusätze in der Handschrift des Johannes Skylitzes Codex Vindobonensis hist. graec. LXXIV. Ein Beitrag zur Geschichte des sog. westbulgarischen Reiches, Diss., München 1906.

КНИЖНИНА: F. Hirsch, Byzantinische Studien, Leipzig 1876. — L. Mabilis, Zwei Wiener Handschriften des Johannes Scylitzes, Breslau 1890. — П. Безобразов: ЖМНП (1891), ноябрь. — Krumbacher, GBL, pp. 365—369. — Ф. И. Успенский, Охридская рукопись куропалата Йоанна Скилицы, ИРАИК, IV (1899), вып. 2. — C. de Boor, Zu Johannes Skylitzes, BZ, XIII (1904). — Idem, Weiteres zur Chronik des Skylitzes, BZ, XIV (1905). — М. Сюзюмов, Об источниках Льва Дьякона и Скилицы, Византийское Обозрение II (1916), стр. 106—166. — Н. Благовещ, Критически преглед върху известията на Йоан Скилица за провахода на цар Самуиловата държава, МПР, III (1926), кн. 2, стр. 1—64. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 273—275; 335—341; 426—427. — А. П. Каждан, Из истории византийской хронографии X в. ВВр. XX (1962), стр. 107—128. — Idem, Эксперты Скилицы, ИИИ, т. 14—15, 1964, стр. 528—544 (изследване върху по-късните ръкописи S = Marc. 407; E = Escor. V. 1. 4; T = Taurin. 189 (B. V. 13); M = Ambros. 724 — R 117 sup.).

GEORGII CEDRENI—IOANNIS SCYLITZAE

HISTORIARUM COMPENDIUM

I. De quibusdam haeresibus

Μετὰ θάνατον Εὐσταθίου τοῦ ἀντιοχείου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Φλαβιανὸς ὁ μέγας προχειρίζεται τοῖς τοῖς χρόνοις ἀνεφύη καὶ ἡ τῶν Μασαλιανῶν αἵρεσις εἰς τοὺς Εὐχταῶν καὶ Ἐρθουσιαστῶν καὶ Λαμπριανῶν καὶ Βογομίλων (πολυώνυμος γὰρ ἔστι αὐτῶν) ἀπὸ Ἀδελφουῦ καὶ Δαδῶν καὶ Σάβα καὶ Συμεῶνος τῶν αἱρεσιολητῶν. (I, p. 514₁₇₋₂₂)

2. Constantinus Magnus contra Gothos aliasque gentes bellum gerit

Τῷ κβ' εἰν Κοσταντίνος ὁ εὐσεβέστατος κατὰ Γερμανῶν καὶ Σαυροματῶν καὶ Γούθων στρατεύσας νέαν ἡρωα κραιπνὰν διὰ τῆς τοῦ στανουῦ δυνάμεως, καὶ τοῖς τοῖς εἰς ἐσχάτην ἤγαγε δουλείαν. (I, p. 517₁₆₋₁₉)

3. Constantinus Magnus per Danubium pontem iungit

Καὶ αὐτὸς τὴν Λάνονβον περὶ τὰς γέφυρας ἐν αὐτῷ λιθίῳ πεποιήκει, καὶ τοὺς Σκίθους ἐπέταξε, — — — (I, p. 517₂₃₋₂₄)

ГЕОРГИ КЕДРИН—ЙОАН СКИЛИЦА

КРАТКА ИСТОРИЯ

1. За някои ереси

След смъртта на Евстатий¹, пресветия епископ на Антиохия, бил ръкоположен великият Флавиан. По това време ересиарсите Аделфий, Дадой, Сана и Симеон основали ереста на масалианите, или на свхитите, ентусиастите, лампетрианите или богомилите² — тази ерест имала много имена.

2. Константин Велики воюва срещу готи и други племена

През 22-ата година преблагочестивият Константин, като воювал срещу терманци, савромати и готи, спечелил голяма победа чрез силата на кръста и ги поставил в крайно робско положение³.

3. Константин Велики прави мост над Дунава

[Константин], като преминал Дунава, направил мост над него⁴ и покорил скитите, — — —

¹ Евстатий бил антиохийски патриарх от 323 до 330 г., а Флавиан от 381 до 404 г. Той не е наследник на Евстатий, а на Мелетий.

² Тук има анахронизъм, който се дължи на това, че богомилството има много общи черти с изброените ереси. ³ Може би става дума за борбите по Долни Дунав на Константин Велики срещу сармати и готи през 334 г., въпреки че хронологически посочената 22 година от царуването му не съвпада с тези събития. Срв. C. Patsch, Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa, III, 1, Sitzungsberichte der Wiener Akademie, Phil. hist. Kl., Bd. 208, p. 30—31.

⁴ Този мост бил построен между Oescus (Гиген) и Seldava (Celei) на румънски бряг. Вж. Danoff; PWRE, XVII, col. 2035—2036, s. v. Oescus.

4. *Dyrrachium terrae motu diruitur*

Τῷ 9^ῳ ἔτι Δυρράχιον πόλις τῆς Δαλματίας ἐπὶ σεισμῷ διεφθάρη, — — — (I, p. 522₂₃₋₂₄)

5. *Vaticinatio incursionum futurarum in Scythiam Moesium Thraciamque*

Τότε καὶ Χαλκηδόνος τὰ ἐπολιτεύθῃ τεῖχη καθέειλεν, ὑπερασπιστοῦντων τὸν Χαλκηδόνιον τοῦ Προκοπίου ὄντες καταλυόμενον εὐρέθη εἰς τὰ θεμέλια ἐπὶ πλινθίων γεγραμμένος χρησμὸς οὗτος. ἀλλ' ὅτε δὴ γήθησι ἔσθῃ κατὰ ὅσον χορεύειν τεταπόμενα στήσανται ἔμποτερές κατ' ἀνδρῶν καὶ τεῖχος λουτροῖσι πολλοῖσιν ἔσεται ἅλ' αὖ, δὴ τότε μῦστα φῦλα πολλοσπερέων ἀνθρώπων, ἄγρια, μαργαριττα, κατὰ ἐπιειμένα ὀλέαν, ἴσμεν Κιμερίοιο πόρον διαβάντα σὺν αἰχμῇ καὶ Σκυθικῇ ὀλέει χώραν καὶ Μυσίδα γαῖαν. Θρηκίης δ' ἐπιβάντα σὺν ἑλαίοις μαυρομένησαν αὐτοῦ κεν βύβαιο τέλος καὶ πότμον ἐπίστοι.

καὶ δὴ εἶχεν ὑπάρχει οὕτως, ὡς δὲ μετὰ τὴν νύκτα Προκοπίου ἐπαγγέλλον Ὀνόλης, φιλοτιμείται τὴν πόλιν ἐδάσειν πλήθει, κατασκευασμένος ὁλόν τὸν Ὀνόλητα ἀνόμενος. καὶ ὁ τότε τῆς πόλεως ἐπαρχος τὴν ἐκ τοῦ γενοῦς τῇ πόλει χορὰν ἐπιδεικνύς, νημφαῖον κατασκευασάμενος ἐν τῷ Ταύρῳ τῷ μεγέθει τῆς πόλεως ἄξιον, ἱερομαρτίαν ἐπετέλεσεν, εὐχαρίσας ὅπαντα τὸν λαόν. καὶ τοῖς οὖν μισαῖν τὰ ἐκ τῶν βαρβάρων ἠκολούθησαν ἔδνη, καθὼς τὸ νόμιμον ἐχρησιμοποιήσαν, ἐπιτιμῶντων μὲν τῇ θρησκείᾳ, μετὰ δὲ πάντα ἀπεπονήθῃτων περὶ αὐτῶν. (I, pp. 542₂₂—543₂₀)

6. *Gothi in Thraciam considunt christianique fiunt*

Ἐπὶ αὐτοῦ οἱ Γότθοι περὶσσωτες τὴν Μαιώτιδα λίμνην ἐλάφον ἡγερομένης αὐτοῖς ἦλθον εἰς τὴν Θράκην, καὶ δύο γεγονότες μύνη ἀλλήλοισι ἐμάχοντο, καὶ συμμάχων αἰτήσαντες οἱ τοῦ ἐνὸς μέγους

4. *Земетресение в Дррах*

През 9-ата година Дирахий, град в Далмация, бил разрушен от земетресение¹, — — —

5. *Предсказание за нападения в Скития, Мизия и Тракия*

Тогава [Валент]² разрушил и останалите стени на Халкедон, понеже халкедонците покровителствували Прокопий³. Когато събаряли стените, в основите им било намерено следното предсказание, написано на плочи:

„Но когато весели девойки ще вият свещено хоро по кривите улици на града и стената бъде печална защита на водата, тогава именно хиляди разнородни племена диви, вилнеещи и изпълнени със зла сила, ще преминат Кимерийския Истръ⁴ с въоръжена войска и ще унищожат скитската и мизийската земя⁵. Но когато преминат в тракийската земя⁶, те ще се излъжат в надеждите си и за тях ще настъпи гибелен край.“

И станало всичко така. Когато Валент се върнал след победата си над Прокопий, той облагодетелствувал града с много вода, като направил водопровод, който нарекъл Валентов. Тогавашният градски епарх⁷, за да изрази радостта си от придобивката на града, направил в Тавър⁸ нимфейон, който бил достоен за големия град, и отпразнувал празник, като облагодетелствувал целия народ. И немного след това според предсказанието на надписа надошли варварските народи, които се излели в Тракия и след това били унищожени в нея⁹.

6. *Gothi se заселват в Тракия и стават християни*

По негово време¹⁰ готите преминали Меситското езеро, водени от един елен, и дошли в Тракия¹¹, но като се разделили на две части, започнали да воюват помежду си. Ед-

¹ Това земетресение е станало в 346 г. ² Източноримски император (364—378). ³ Загата се за бунта на Прокопий, претендент за императорската власт (363 г.). Срв. E. Stein, Geschichte des spätromischen Reiches, I, Wien 1928, p. 270 sq.; Г. Л. Курбатова, Восстание Прокопия (365—366 гг.), ВВр XIV (1958), стр. 3—26; И. Хан, К вопросу о социальных основах узурпации Прокопия, Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae, VI, 1—2 (1958), p. 199—211. ⁴ В Socratis Historia ecclesiastica, PGr LXVII, col. 477 A, стои правилно „Ιστρον καλλιρόο“ „на красивоструйния Истръ“.

⁵ Става дума за провинцията Малка Скития, дн. Добруджа, и Долна Мизия, дн. Северна България до р. Цибрия. ⁶ Т. е. провинция Тракия по средното течение на р. Марица.

⁷ Епархът на Цариград бил един от най-видните сановници в империята и началник на градските служби. Вж. Bréhier, Les Institutions, p. 98 etc.; М. Я. Сюзюмов, Византийская книга епарха, Москва 1962, стр. 27.

⁸ Това е тъй нареченият Forum Tauri или Теодосиев форум, построен от имп. Теодосий Велики. Той се идентифицира с дн. площад Beyazit. Нимфейонът (резервоар), който се намирал там (на мястото на дн. Университетски площад, по-рано Seraskerat) бил построен от епарха Клеарх. Вж. Janin, Constantinople byzantine, pp. 69—72.

⁹ Тук вероятно се загата за нашествията на готи, сармати, квари и др., които опустошавали Балканските земи през втората половина на IV в. ¹⁰ Т. е. по време на Валент. ¹¹ Тази легенда се разказва от някои автори и във връзка с идването на хуните в Европа. За нея библиографски посочвания вж. у Gy. Moravcsik: Byzantion IV (1931), p. 678 sq. Срв. Ив. Дуичев; ИИБИ, III—IV (1954), стр. 442.

παρὰ Οὐάλεντιος ἔτινον ἰσχυροῦσι τοῦ Χριστιανικοῦ γενέσθαι. ὁθεν καὶ βαπτισθέντες Ἀρειανοὶ ἀποκατέστησαν, καθὼς ἦν καὶ Οὐάλης. μετὰ τοῦτο οὖν ἐν Συρίᾳ τοῦ Οὐάλεντιος διακρίβοντος, οἱ Σκύθαι περὶαίνοντες κατὰ τῆς πόλεως εἰσέφερονται, τὰς σπονδὰς μὴ φιλάειντες μετὰ τὸ βαπτισθῆναι αὐτοῦς. τοῖς αὐτοῖς ἔτεσσιν ἢ τῶν Μασσαλιανῶν αἰρέσεως ἦγον Εὐχιδῶν ἢ Ἐνθονασιπῶν, τῶν καὶ Βογομίλων, ἐφ' ὧν. (I, p. 547¹²⁻²²)

7. De Valentis interitu

Τῷ τρίτῳ ἔτει πάλιν ἐξῆλθον οἱ Γότθοι εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν καὶ ῥηίμως πολλὰς ἐκασχίας, Σκυθίαν Μυσίαν Θυράσην Μακεδονίαν Ἀχαιοὺς καὶ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ τὰς εἰκοσά ἑκαρχίας. — — — — — Μισθὸν δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ Οὐάλης περὶ τῶν Γότθων ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. ἔβριζον δὲ αὐτὸν οἱ Βυζάντιοι ὡς ἀνάνηρον καὶ φρογυλόεμεν. ἐξερχομένου δὲ αὐτοῦ πρὸς τῶν Γότθων πόλειον. Ἰσαάκιος τις μακρὸς τῶν μεγάλων κρατήρας τοῦ χαλκοῦ τοῦ ἵππου Οὐάλεντος ἔφη πρὸς αὐτὸν „ποῦ ἐξέρχῃ, βασιλεῦ, κατὰ θεοῦ στρατεύόμενος καὶ θεὸν ἔχων ἀντίπαλον“; τοῦτον ἀρρηθὲς Οὐάλης φρονεῖ παρὰδόναι, ἀπειλῶν θάνατον εἰ ἐπιστέλλοι. πρὸ δὲ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ἰδεάσατο καὶ ὄντα ἄνθρωποι λέγοντα αὐτῷ „τάχος βάδιζε πρὸς Μιμαντα τὸν μέγαν, ἐνθα μὲν σε θανάτος ἀσπίς ἐστί.“ δαπανομένης οὖν ἡρώτα τίς ἐστὶ Μίμας, προσκαλεσάμενος δὲ αὐτὰ τῶν σοφῶν ἐπαγγέλλετο παρ' αὐτοῦ τίς ἐστὶ Μίμας. ὁ δὲ ἔφη αὐτῷ: „ὄρος ἐστὶ, δάσπετα, μέγιστον τῆς Ἀσίας, προσεγγίζον τῇ θαλάσῃ, πλησίον τῆς νήσου Χίου ὅτε πρὸς καὶ Ὀμηρος μέμνηται, φάσκον ἐν Ὀδυσσεύᾳ „παρ' ἡνεύοντα Μιμάντα“. καὶ ὁ βασιλεὺς „τίς ἐμοὶ χρεῖα πρὸς τὸ τοῦ Μιμαντος ὄρος, ἵνα ἐκεῖ τελετήσω ἀνελθὼν“; τοῦτο πλάνη δοκίμων, καὶ εἰδῶτων ἀπατηλῶν ὄνειδος. καὶ μετὰ μικρὸν ἐξῆλθε τῆς Θυράσης πολεμῶσα τοῖς Σκύθαις. καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς καὶ ἡττηθεὶς κατὰ κράτος φεύγει ἐν τῷ χωρίῳ, καὶ πλοῦσθον ἐν ἀνθρώποις μετὰ τῶν συνόντων ἐκρέπτετο. τῶν οὖν Σκυθῶν πῦρ ἐμβαλόντων ἀγροῖα τῶν νεκρομένων, πάντες οἱ ἐν τῷ οὐκίματι προσπεφυγότες ἀπετεφρόθησαν, γεγονότες πυρκαϊσται ἵστερον δὲ μετὰ τὴν τῶν πολεμίων ἀναχώρησιν ἀναζητοῦντων τῶν τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως εὐρέθη ἐν ᾧ ἐκρέπτετο οὐκίματι τάφος ἀρ-

ната част поискали помощ от Валент, като обещаваха, че ще станат християни. Поради това, като били покръствени, те станали ариани, какъвто бил и Валент. И тъй след това, когато Валент пребивавал в Сирия, скитите преминали [Дунава] и се промъкнали към столицата, без да спазват договора след покръстването си. В тези същите години възникнала ерестта на масалианите или евхитите, или ентузиастите, наричани и богомили.

7. Смъртта на Валент

През третата година¹ готите отново навлезли в ромейската земя и опустошили много провинции: Скития, Мизия, Тракия, Македония, Ахей и цяла Елада — над двадесет провинции. — — — — — Като научил в Антиохия за готите, Валент се върнал в Цариград. Византийците го хулели, че бил малодушен и избягвал войната. Когато обаче излязал на война срещу готите, Исакий, един от великите монаси, хванал юздата на Валентовия кон и му казал: „Къде отиваш, царю, да се биеш срещу бога и когато бог ти е противник?“ Разгневен [срещу него] Валент го хвърлил в тъмница, заплашвайки го със смърт, ако се върне. А преди края си [императорът] видял на сън един мъж, който му казал: „Върви бързо към великия Мимант, където страшен жребий ще те грабне, окаянико!“ Прочее, като се събудил, той питал кой с този Мимант; извикал при себе си един от мъдреците и се осведомил от него кой е Мимант. Този му казал: „Това, господарю, е много голяма планина в Азия край морето, близо до остров Хиос. За нея споменава и Омир, казвайки в Одисеята: „При ветровития Мимант.“² А императорът отговорил: „Какво ще търся аз при планината Мимант, та, като ида там, да умра?“ Тона било демонска измама и сън на лъжливи идоли. След много кратко време той излязъл от Тракия, за да воюва срещу скитите. Като влязъл в сражение с тях и бил победен напълно, той побягнал в едно село и влязъл да се скрие в един плевник заедно с хората си. Скитите пък хвърлили там огън, без да знаят кои са скрити, и всички, които били прибягнали в къщата, изгорели и били превърнати в пепел.³ По-късно, след като неприятелите се оттеглили и някои търсели тялото на императора, измерен бил надпис от стар гроб в къщата, където той се бил скрил, с такава съдържа-

¹ До 375 г. Валент управлявал с брат си Валентиниан, а от 375 до 378 г. — самостоятелно. Затова 378 г. е посочена като трета година от царуването му. ² Вж. Od. 3. 172. ³ Валент загинал на 9 август. Вж. Socratis Historia ecclesiastica, col. 561 A.

χαίου τινος επιγεγραμμένος οὕτως „ἐνταῦθα καίται Μίμας Μακεδὼν στρατηγέτης“. ὁ δὲ θεὸς Ἰσαάκιος ἐν τῇ φρουρᾷ ὧν τῆς δυσωδίας ἀντελάβετο τῇ τῆς ψυχῆς καθαρότητι. καὶ ἔφη „οὕτως ὁ ἔθλιος Οὐάλης ἤσκη κατανάειται“. ἔπειτα διὰ τῶν μετὰ ταῦτα ἐπανελθόντων ἐβεβαιώθη. (I, pp. 548₇₋₁₀, 548₂₈—550.)

8. Theodosius I barbaros in Thracia vincit

Οὗτος εὐθὺς τοὺς ἐν Θράκῃ βαρβάρους κατὰ κράτος ἐνίκησεν, εὐσεβῆς ὢν καὶ ἀρεθόδοξος. (I, p. 552₈₋₁₀)

9. Lapides de coelo in Thraciam decedunt

Τῷ ε' ἐπεὶ λίθοι τρεῖς παμμεγέθεις ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐν τῇ Θράκῃ ἐπεσον. (I, p. 607₁₋₂)

10. De Leonis Magni origine

Οὗτος ὁ βασιλεὺς Θράξ ἦν τῷ γένει, τριφύτου τῇ ἀξίᾳ. (I, p. 608₄₋₆)

11. Hunni in Thraciam invadunt

Τούτου τῷ πρότερον ἔτι ἐν προοιμίῳ Μεσοποταμίαν μὲν Σαρακανοὶ Θράκην δὲ κατέδραμον Οἰννοί, σφόδρα τοῖς πράγμασι κακῶς λυμνωμένον τοῦ βασιλέως, καὶ ἡδοναῖς ἀκόποις καὶ πράγμασι σκολάζοντος. ἦν γὰρ ὁ Ζήνων τῆς κακότητος καὶ εἰδεχθὼς γενεὸς τῶν Ἰσαάριον, διούς τε καὶ εἰδεχθέντατος ὥσπερ Ἕλληνες ζωγραφοῦσα τὴν Πῆνα τραγοκελῇ καὶ δασύκνημον, τὴν χρυαὴν μέλας, τὴν ἡλιάειν δασύβλητος, δογίλος, μαθησιακὸς καὶ φιλόνονος μεστός, γυνὴ δὲ τούτου, Ἀριάδνη. Βασιλικὸς δὲ ὁ Βηρόνης ἀδελφός, ἐν Ἡρακλείᾳ διατρίβων τῆς Θράκης, ἐστασίασε κατὰ Ζήνωνος. (I, p. 615₁₀₋₁₉)

12. Bulgari in Thraciam Illyricumque invadunt

Τῷ ι' καὶ ι' ἔτι γέγονε πάλιν Σαρακαρῶν ἐπιδρομὴ ἐν τε Φοινίκῃ καὶ Συρίᾳ, καὶ εἰ Βουλγαροὶ τῷ Ἰλλυριῶ καὶ τῇ Θράκῃ ἐπιδέχονται. (I, p. 628₁₁₋₁₃)

ние: „Тук почива военачалникът Мимант Македонецът.“ А божественият Исакий в затвора доловил нещастие с чистата си душа и казал: „Така току-що е изгорял окаяният Валеит.“ И това се потвърдило от онези, които се върнали след това.

8. Теодосий I побеждава варварите в Тракия

[Теодосий]¹ веднага победил напълно варварите в Тракия, понеже бил благочестив и православен.

9. В Тракия падат камъни от небето

В 5-ата година² в Тракия паднали от небето три извънредно големи камъка.

10. Произходът на Лев Велики

Този император³ бил тракиец по произход, а по чин — трибун.

11. Нападения на хуни в Тракия

В началото на I-ната година от царуването [на Зенон]⁴ сарацини нападнали Месопотамия, а хуни — Тракия. През това време императорът причинявал извънредно големи вреди на държавните работи, като се отдавал на неуместни удоволствия и деяния. Зенон произхождал от много лошия и жалък род на исаврите, той бил космат и отвратителен, както гърците рисуват Пан, с кози стъпала и космати крака, черен, много нистък на ръст, гневлив, злопамятен и завистлив. Жена му се казвала Арнадна. Василиск,⁵ братът на Верина, като пребивавал в Хераклея, град в Тракия, въстанал срещу Зенон.

12. Нападение на българи в Тракия и Илирик

През 10-ата и 11-ата година⁶ сарацините отново извършили нападение над Финкия и Сирия, а българите нахлули в Илирик и Тракия.

¹ Теодосий I, римски император (379—395).
² Император Зенон царува от 474 до 491 г.
³ Василиск бил цурей на бившия император Лев I, чиято жена била Верина. Зенон излязъл победител срещу него. В Пловдив е намерен надпис с името на Василиск. Вж. Chr. Danoff: Oesterr. Jahreshefte XXX (1936), Beiheft, p. 81 sq.; M. *Aspach: Mithras: Thracien, XII (1939), p. 85 sq.
⁴ От царуването на Анастасий (491—518). За нападенията през 499 и 502 г. съобщава и Marcellinus comes, MGH, AA, XI, pp. 95—96. Срв. и Theophanis Chronographia, p. 143.

⁵ От царуването на Маркиан (450—457).
⁶ Василиск бил цурей на бившия император Лев I, чиято жена била Верина. Зенон излязъл победител срещу него. В Пловдив е намерен надпис с името на Василиск. Вж. Chr. Danoff: Oesterr. Jahreshefte XXX (1936), Beiheft, p. 81 sq.; M. *Aspach: Mithras: Thracien, XII (1939), p. 85 sq.
⁷ От царуването на Анастасий (491—518). За нападенията през 499 и 502 г. съобщава и Marcellinus comes, MGH, AA, XI, pp. 95—96. Срв. и Theophanis Chronographia, p. 143.

13. De Vitaliani seditione

Τῷ καὶ ἐτα Βιταλιανὸς παραλαβὼν πᾶσαν τὴν Θράκην καὶ Σκυθίαν καὶ Μυσίαν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ πλῆθος Οὐγγῶν καὶ Βουλγάρων, παρέλαβε καὶ πολλὰς πόλεις καὶ Κέρυλλον τὸν στρατηγὸν Θράκης, καὶ ἦλθε προαδύων ἕως Βυζαντίου. Ἀναστάσιος δὲ ἀποργῶς πέμψαι πρὸς εἰρήνην, ὁμῶς οὐ τῇ συγκλήτῳ τοὺς ἐξουσιθέτους ἀνακαλεῖσθαι καὶ Μακεδόνα καὶ Φλαβιανὸν ἀπολαβεῖν τοὺς ἰδίους θρόνους, καὶ σένοδοξον γενέσθαι ἐν Ἡρακλείᾳ, ἐρχομένων καὶ τοῦ Ῥώμης. βεβαιωσάτων δὲ πάντων ταῦτα γενέσθαι, ὁ Βασιλεὺς ἀπέστειλεν εἰς τὰ ἴδια γενομένης εἰρήνης. ἔλθόντων δὲ ἐπισκόπων ἐν Ἡρακλείᾳ οὕτε δυσκοῦνται ἐκ διαφόρων τόπων, ὁ ἀσκήτης βασιλεὺς παραβὰς τὴν συνθήκην μετὰ τοῦ Τιμοθέου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦτον ἐπέλαβεν, καὶ ἀνεχώρησεν ἄπεικτοι.

Τῷ καὶ ἐτα ὁ Βιταλιανὸς ἀγανακτήσας κατὰ Ἀναστασίον διὰ τὴν ἐμωχλίαν πολλὰ κατὰ τοὺς στρατοπέδους Ἀναστασίον καὶ τῇ λαῳ πολίτεια ἐπέδεικνυτο, ἀρπάζων καὶ ἀποπλίζων, καὶ τέλος πρὸς ἕβρον ἑκαστον στρατιώτην πῦρ φάλλεως παρῶντων. (I, pp. 632₉—633₂)

14. De Iustini I origine

Ἰουστίνος ὁ μέγας βασιλεὺς Ῥωμαίων ἐστὶ δ'. οὗτος ἦν εὐσεβὴς ἀνὴρ, πρεσβύτερος καὶ πολίτευτος, ἀπὸ στρατιωτῶν ἀρξάμενος καὶ ἕως τῆς συγκλήτου ἀπονόμης, ὡς λέγουσιν οἱ δὲ Θράκα τοῦτον λέγοντες εἶναι. (I, p. 636₁₇₋₂₀)

15. Pompeiopolis terrae motu diruitur

Ἀλλὰ καὶ ἡ Πομπηϊοπολις τῆς Μυσίας διαφραγεῖσα μέσον κατεπόθη μετὰ τῶν οὐρανίων, καὶ ἕκαστος ἀπὸ τῶν γῆν ὅντες οἱ ἀνθρώποι τὸ εἰλεῖσαστε. (I, p. 641₂₁₋₂₂)

16. Hunnorum regulus Romanis se adiungit

Τῷ δ' αὐτῷ καιρῷ καὶ ὁ πλεόντων Βοσπόρου ῥῆξ τῶν Οὐγγῶν, Γορδῶς λεγόμενος, προσερχόμενος τῷ βασιλεῖ

13. Бунтът на Виталиан

През 23-ата година¹ Виталиан завзел цяла Тракия, Скития и Мизия, като подел със себе си множество хуни и българи. Той завладял и много градове, а пленил и стратега на Тракия Кирил. Грабейки, той стигнал чак до Цариград. Анастасий пък отчаян, поискал мир, като се заклеел заедно със сената, че ще възвърне обратно заточените, че Македоний и Флавиан² ще получат отново своите [епископски] престоли и че ще бъде свикан в Хераклея събор, на който ще дойде и римският папа. След като всички потвърдили, че това ще стане, и бил сключен мир, Виталиан се върнал. Но когато от различни места дошли в Хераклея около 200 епископи, нечестивият император, като нарушил договора, ги изиграл заедно с Тимотей³, цариградския епископ, и те се върнали, без да са постигнали нищо.

През 24-ата година Виталиан, разгневен на Анастасий заради клетвопрестъпничеството му, започнал да причинява големи щети на войските му и изобщо на държавата: той ограбвал и обезоръжавал, а накрая за подигравка продавал всеки [заловен] войник за един фолис⁴.

14. Происхождът на Юстин I

Юстин Велики царувал над ромеите девет години⁵. Той бил благочестив мъж, на зряла възраст и много опитен. Бил започнал като войник и достигнал до сената. По род бил иллириец, а някои казват, че бил тракиец⁶.

15. Земетресение в Помпейопол в Мизия

Помпейопол⁷ в Мизия се разцепил [на две] и едната половина потънала заедно с жителите. Хората, които били под земята, викали „милост“!

16. Хунски цар прибъгва при византийците

През същата година⁸ царят⁹ на живущите близо до Босфор¹⁰ хуни на име Гор-

¹ От царуването на Анастасий. ² Анастасий държал страната на монофизитите и преследвал привържениците на православното. Затова бил изпратен на заточение цариградския патриарх Македоний (496—511) и антиохийския патриарх Флавиан (505—512). Виталиан пък бил застъпник на православното. Вж. E. Stein, Histoire du Bas-Empire, II, Paris—Bruxelles—Amsterdam, 1949, p. 178—181; Келакоски, История, I, стр. 453. ³ Цариградски патриарх (511—517), заместник на Македоний. ⁴ Фолисът била дребна монета (1 номизма или жълтица имала 288 фолиса). ⁵ От 518 г. до 527 г. ⁶ Юстин I била родом от Вестриана, която се локализира различно. Вж. Норд, Иванов, Северна Македония, стр. 28—29. Срв. ВМЧД, I, стр. 55, бел. 118. ⁷ Местоположението на този град не е уточнено. Според някои той дори не се намирал в Балканските земи, а в Мала Азия. Вж. E. Honigsmann, A propos de Pompeiopolis de „Mysie“, Byzantion, XXII (1952), pp. 301—304. ⁸ Т. е. 526 г. ⁹ Ргѣ (= лат. чех), с което византийските автори често наричат „варварските“ владетели, както латини и от предимните откъси. ¹⁰ Херсонският Босфор.

каὶ ἐγένετο Χριστιανός. καὶ πολλὰ δοὺς αὐτῷ ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν, ὑποσχόμενῳ φυλάσσειν τὰ Ῥωμαῖα καὶ τὴν Βοσπόρου πόλιν, ἥτις οὕτως ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ τελεῖν Ῥωμαῖους καὶ ἔτος ἀπὲρ χρημάτων βόας, ἀπαγεῖν δὲ τὰς συντελείας τῶν βοῶν. ἀπελθὼν δὲ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν διαγγέλατο τῷ ἰδῷ ἀδελφῷ τὴν τοῦ βασιλέως ἀράην καὶ ἡλιομύειν, καὶ ὅτι Χριστιανὸς γέγονε, συνέτριψε δὲ πάντα τὰ τῶν Οὐγγῶν ἐνδάλματα καὶ ἐχώνευσεν. ἐπὶ τούτῳ χολώσαντες οἱ Οὐγγοὶ μετὰ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ Μουγέρου ἐφόνευσαν αὐτόν, καὶ ἐποίησαν ζῆλον τῶν Μουγέρων. ἐλθόντες δὲ εἰς Βόσπορον ἀπέκτευν τὸν τριβούνον Δαλματίας καὶ τοὺς στρατιώτας. ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς τὸν ἀπὸ ἐλπίων Ἰωάννην τὸν υἱὸν τοῦ πατρικίου Ρουφίνου ἀπέστειλε μετὰ βοηθείας Σκυθικῆς πολλῆς καὶ Γοδιλῶν διὰ γῆς ἀπὸ Ὀδησοῦ πόλεως, καὶ Βαδύριον στρατηγόν. καὶ ἀκούσαντες οἱ Οὐγγοὶ ἀφανεῖς γενέσθαι, καὶ γέγονεν εὐχὴν ἐν Βοσπόρῳ, καὶ ἐκράτησαν αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι ἀγέβως. (I, pp. 644₁₈—645₆)

17. De Diospolis Thraciae episcopo castigato

Τῷ β' ἔτει Ἡσαΐας ὁ Ῥόδον ἐπίσκοπος καὶ Ἀλέξανδρος Διοσπόλεως τῆς Θράκης καὶ ἕτεροι πολλοὶ κατεσχέθησαν ἀρρογοφθόροι. (I, p. 645₁₇₋₁₈)

18. Bulgari in Moestam Illyricumque invadunt

Τῷ ιβ' ἔτει ἐξῆλθον οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Μοεσταν καὶ ἤρπασαν τὰς χώρας, καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτῶν ἀπέκτευν. ἀκούσας δὲ ὁ τοῦ Ἰλλυριοῦ βασιλεὺς Ἀκούμ ὁ Οὐγγος ἐξῆλθε κατ' αὐτῶν, καὶ μεγάλαις τοῖς Ῥωμαῖοις ἐκστρεψαὶ τοὺς Βουλγάρους εἰς πλῆθος. εἶτα ὡς ἀπὸ νίκης ἀμεσηνέσας αὐτοὺς ἐβόσκησαν ἄλλοι Βούλγαροι, καὶ σφάζουσι λαὸν πολλόν, καὶ τὰς κεφαλὰς καὶ τὸν Ἀκούμ ἐκράτησαν, καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. — — —

Τῷ τριακοναδικῷ ἔτει προσεργήν Ῥωμαῖος Μουῦδος ἐκ γένους τῶν Γηπέδων, εἰς Γεοργίου, βῆς τοῦ Σιρμιόν. καὶ πολλὰ αὐτὸν φιλοτιμησάμενος

дас¹ прибягнал при императора и станал християнин. Императорът му дал много дарове и го изпратил в страната му, а той обещал да пази ромейските закони и града Босфор (този град бил наречен така, защото плащал всяка година данък на ромейците във волове² вместо в пари) и да събира данъците във волове. А като си отишъл в своята страна, той разказал на брат си за сърдечността и щедростта на императора и че е станал християнин. Той разбил и преобърнал в прах всички идоли на хуните. Разгневени от това, хуните заедно с брат му Моагер³ го убили и направили цар Моагер. А като стигнали до Босфор, те убили трибуна на Далмация⁴ и войниците. Когато научил това, императорът изпратил бившия консул Йоан, син на патриций Руфин, със голяма скитска войска и Годиля по сухо от Одесопол, както и Бадирий⁵ за стратег. Щом чули за това, хуните изчезнали и настанал мир в Босфор. Ромейците го завладели без страх.

17. Наказание на тракийски епископ

През 2-ата година⁶ родоският епископ Исаия и Александър, епископ на Диоспол⁷ в Тракия, както и много други били заловени като развратители на момчета.

18. Навадения на българи в Мизия и Илирик

През 12-ата година⁸ българите нахлули в Мизия, опустошили земите и избили войниците ѝ. Като чул това, царят на Илирик, хунът Акум⁹, излязъл срещу тях и като се присъединил към ромейците, избил множество българи. Но после, когато те се били отпуснали след победата, други българи ги изненадали, избили много народ и като взели главите им и пленили Акум, върнали се в страната си. — — —

През тринадесетата година¹⁰ Мундо¹¹, по род гетид, син на Гиес и цар на Сирмиум, се присъединил към ромейците. Императорът го

¹ У Малала името е Γρόδ. Вж. I. Malalae Chronographia, ed. Bonn, p. 431, 16 sq. Срв. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 114. ² Този град се намирал на горния бряг на Херсонския Босфор. Името му тук е обяснено по народна етимология. ³ У Малала името е Μογυλ. Срв. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 193.

⁴ У Теофан (op. cit., p. 176) правилно стои личното име на трибуна Δαλμάτιον (acc.). ⁵ У Теофан името е Βαδυрий. ⁶ От царуването на Юстиниан I (527—565). ⁷ Според K. Jireček, Die Heerstrasse von Belgrad nach Konstantinopel und die Balkanpässe, Prag 1877—БИБ IV (1931), кн. IV, стр. 107, Диосполис е може би идентичен със средновековния Diampolis, дн. Ямбол. Но по-късно той се отказва от това си предположение (Пътувания по България, Пловдив, 1899, стр. 382); Д. Яранов, Името на гр. Ямбол, МПР, IX, 2 (1934), стр. 17—25, предполага, неоснователно според нас, че Diampolis е съкратената форма от Dionysopolis. ⁸ От царуването на Юстиниан I. У Теофан (op. cit., p. 246) — 539 г. ⁹ Както личи от съответното място у Теофан (op. cit., p. 217₂₆—218₁₅) и у Малала (pp. 428₁₆₋₁₇), този хун не е бил никакъв „цар“ на Илирик, а военачалник (στρατηγός).

т. е. федерат на Юстиниан. ¹⁰ Според А.з. Бурмов, Въпроси из историята на прабългарите, ГСУ вфФ, XLIV, 2, стр. 17—18, това събитие е станало не в 540, а в 530 г. ¹¹ За произхода на Мундо срв. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 194, и библиографските посочвания у Ив. Дуичев. Балканският югоизток през първата половина на VI в., Беломорски преглед, 1942, стр. 17—18.

ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ποιήσας τε αὐτὸν στρατηλάτην τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἀπέλευσεν αὐτόν καὶ ἐν τῷ παραγενέσθῳ αὐτὸν εἰς τὸ Ἰλλυρικὸν ἐξῆλθε κατ' αὐτοῦ πλῆθος Βουλγάρων καὶ τούτους παυ-
τελῶς ἐναυήσας τὴν κρείττονα αἰχμαλωσίαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστέλλει· οὗς ὁ βασιλεὺς εἰς Ἀρμενίαν καὶ εἰς Λαζικὴν καὶ ἐν λοιποῖς ἔθηκεν κατέσπειρεν. ἔκαστε βαθεῖα εἰρήνη ἐν τῇ Θράκῃ γέ-
γονε, ἰσχυρὰ τολμώντων τῶν Ὀθύνων περᾶσαι τὸν Δάουβιον. (I, pp. 651₁₇₋₂₃, 652₃ 12)

19. Thraces Illyricque in Belisarii exercitu
militant

Ὁ δὲ Βελισάριος μαθὼν τοὺς πρὸς τοὺς ἥσαν, αὐτὸς
μὲν ἑξακισχίλιους ἐπιλεξάμενος ἄνδρας εὐμήκειας τε
καὶ τῷ σώματι καλοῖς ἀποθέων τοῦ στρατοπέδου
κονιήσαν ἐξῆκε, Διογένην δὲ τὸν δορυφόρον καὶ
Ἀδούλιον ἄνδρα Ἀρμένιον τὸν ποταμὸν διαβῆναι
ὅταν ἱσπεῦσαι χιλίους ἐκέλευσεν ὡς ψηλὴν ῥέοντα τὴν
τοῦ ποταμοῦ διάβασαν. Βελισάριος δὲ ἐπεὶ τὸν πρεσ-
βετὴν ἰγγὺς ἐρχόμενον ἔγνω, τὸν παυλεῖσθαι
ἐπέταξε ἐν χωρίῳ ἐρήμῳ, παραδελῶν οὐκ οὐδεμίαν
παρασκευὴν ἐνταῦθα ἦκε· τοῖς τε στρατιώταις ἐπέ-
ταξε τῆς μὲν καλῆς ἐφ' ἑκάτερα ἐναι, Θράκας
τε καὶ Ἰλλυριοὺς Γότθους τε καὶ Ἑλομένους, μετ'
οὗς Ὀδονόχους τε καὶ Μαυρονόχους, μὴ εἰς τὸ
πεδίον ἐπὶ πλείστον ὡς διακονοῦντας ἵστασθαι οὐδ'
εἰς ἕνα τόπον, ἀλλὰ βαδίζον εἰσπορευόμενοι ὡς κω-
νηγετούντας, καὶ παρέχοντας τῷ δοκεῖν τὸν Χοσρόου
πρεσβετὴν βλέπειν. (I, pp. 653₁₆₋₁₈, 654₁)

20. Pontus Euxinus per ripam Thraicae
diffuncitur

Τῷ οὖν ἔτι ἐπανέστη ἡ θάλασσα τῇ Θράκῃ ἐπὶ
μίλια δ', καὶ ἐκάλυπτεν αὐτὴν ἐπὶ τὰ μέρη Ὀδησοῦ
καὶ Αὐωνιοῦπολιν καὶ τὸ Ἀφροδίσιον, καὶ πολλοὶ
ἐνιγγήσαν ἐν τοῖς ἔδασι καὶ πάλιν τῷ τοῦ θεοῦ
προστάγματι ἀποκατέστη ἡ θάλασσα εἰς τοὺς ἰδίους
τόπους. (p. 657₁₆₋₁₈)

21. Slavi Thraciam aggrediuntur

Τῷ δ' αὖτ' ἔτι ἐπανέστησαν οἱ Ὀθύνες οἱ καὶ
Σθλαβῖνοι τῇ Θράκῃ, καὶ ἡμιλιόνησαν καὶ ἐφό-
νευσαν πολλοὺς, ἐκρίθησαν δὲ καὶ τὸν στρατηλάτην
καὶ τὸν στρατηγόν. εὐχόμενοι δὲ καὶ τοῦ Ἀναστασια-
κοῦ τείχους τόπους τὰς πελοποννήσας ἐκ τῶν σλα-
βῶν.

удостоил с много дарове, а също така и
сина му и го изпратил, след като го напра-
вил стратилат на Илирик. Но при пристига-
нето му насреща му излезли множество бъл-
гари. Той ги сразил напълно и изпратил в
Цариград най-добрите пленници, които импе-
раторът разпръснал из Армения, Лазика и
останалите провинции. Оттогава в Тракия
настанал дълбок мир, понеже хуните вече не
смеели да преминат Дунав.

19. Траки и илири във войската
на Велитарий

Когато се научил, че пратениците идват, Ве-
лизарий¹ изпратил шест хиляди нисоки и ху-
бави мъже далеч от лагера, защото щял да
ходи на лов, а на оръженосеца Дио-
ген и на арменеца Адулий заповядал да
преминат с хиляда конници реката, уж
за да търсят брод в реката. А Велиза-
рий, като разбрал, че пратеникът се до-
ближава, разгънал шатрата на едно пу-
сто място, показвайки, че е дошъл там
без никакво приготвление. На войниците
траки, илири, готи и херули, а също вандали
и маврузи² той наредил да стоят от двете
страни на шатрата и най-вече да не слизат
в равнината уж по работа или да се съби-
рат на едно място, а да вървят, като че ли
са свободни и ловуват, и да се правят, че
случайно поглеждат към Хозроевия пратеник.³

20. Черно море залива тракийския бряг

В 18-ата година⁴ морето навлязло в Тракия
на 4 мили и я заляло в областта на Одесос,
както и Дионисопол⁵ и Афродизион⁶. Мно-
зина се удавили във водата. И отново по
божие повеление морето се прибрало в свои-
те граници.

21. Нападение на славяни в Тракия

През същата година⁷ хуните, наричани и
славяни, се вдигнали срещу Тракия. Те
пленили и избили много люде, а заловили
също и стратилата и стратега. Понеже на-
мерили някои места от Анастасиевата стена
срутени от земетресенията, те навлезли и

¹ Известен военачалник на Юстиниан I. Събитията се развиват в Азия през 549 г. Срв. *Procopii Libri de bellis*, II, 21, pp. 243₁₆—244₁. ² Т. е. мавританци. ³ Хосрой I Ануширван (531—579), персийски цар.

⁴ От царуването на Юстиниан I. ⁵ Ди. Бамчик. ⁶ Този град се намирал на Тракийския Херсонес близо до ди. Сароски залив. Вж. *Hirschfeld: PWRE*, I, col. 2726—27, s. v. Aphrodisias. ⁷ Т. е. тридесет и втората година от царуването на Юстиниан I. У *Theophanis Chronographia*, p. 233₁, стои „хуни и славяни“.

μῶν εὐοχλῶν καὶ ἡχυαλόεντων ἕως Δαρπείας καὶ Νυμφῶν καὶ Χίτου κόμης. τοῦτο γνοὺς ὁ βασιλεὺς ἐδουλοῦντο πολλοὺς, καὶ ἐπεμψεν εἰς τὸ μακρὸν τεῖχος, καὶ συνηρούσαντες πόλεμον πολλοὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπέθανον. ἀπέστειλε δὲ ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτῶν τὸν Βελισάριον, ὃς λαβὼν τοὺς ἴππους τῶν πολεμῶν καὶ ἐξοπλίους λαὸν ἦλθεν εἰς Χίτου κόμην, καὶ ποταμὸν φρουρᾶτον δούς ἐκράτησεν ἐξ αὐτῶν ἀπέκτεινεν. ἐκέλευσε δὲ κοπῆραι δένδρα καὶ σφραῖσαι παρὰ τοῦ ἐξουμένου αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο ἐκ τοῦ ἀνέμου κομποῦς μέγας, καὶ ἀπῆγαγεν αὐτὸν ἐπ' αὐτῶν τῶν ὄντων. οἱ δὲ νομίσαντες πλήρη πολλὰ εἶναι ἔφυγον ἕως Ἀρκαδιοπολῆος· κελύει οὖν ὁ βασιλεὺς γενέσθαι πλῆθι διπλοῦντα καὶ ἀπελθόντες εἰς τὸν Δάουβιον καὶ πολεμήσαι αὐτοῖς. ὕπερ γνόντες οἱ βάρβαροι πτωκέαλεσαν διὰ πρεσβευτοῦ ἀκρίτου παρακαλεῖσθαι αὐτοὺς τὴν τοῦ ποταμοῦ διάβασιν, καὶ ἀπέστειλε ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνον τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ τὸν κοροστυλάτην διὰ βιβάσαι αὐτοῖς. (pp. 677₂₀—678₁₄)

22. De Iustini origine thracica

Ἰουστίνος ὁ ὁρθόδοξος, ὁ Θράξ, ἐβασιλευσεν ἔτη 13. (p. 680₁₀)

23. Avars usque ad Danubium

Τὸ θ' ἔτα ἔλθον οἱ Ἀβάραι εἰς τὸν Δάουβιον, καὶ ἐνίκησαν τοὺς Ῥωμαίους (p. 684₁₇₋₁₈)

24. Avars Thraciam Mysiamque aggrediuntur

Προσβέοντα δὲ οἱ Ἀβάραι πρὸς τὸν βασιλεῦς, οἱ περὶ ἅλγρον τὸ Σίρμιον κατοικούμενα, πᾶσι τῆς Ἑλλάδος ἐπίσημον, καὶ ἤξιον ταῖς ὁδοῦσιν αὐτῶν τοῦ χροσίου, ὡς ἐτησίως ἐλάμβανον παρὰ Ῥωμαίων, προστεθῆναι ἄλλας καὶ ὁ βασιλεὺς εὐχόμενος ἐστὶν τοῦτο κατεδέξατο. ἦτησαν δὲ καὶ ἰλέφοντα, ζῶον Ἰνδικόν, ἐκπεμφθῆναι αὐτοῖς πρὸς θέαν, καὶ κλίνην χρυσήν ὣν καὶ πευφθέντων ἀνθρώπων ἀνέστρεψαν, τὴν κλίνην εἰστέλισαντες. ἦτοῦντο δὲ πᾶσι ἄλλας καὶ πρὸς ταῖς ἐκαστὴν τοῦ δὲ βασιλέως μὴ κατεδέξατο, στρατεύσας ὁ χροσίου τὴν Σιρμόνι πᾶσι κατέστρεψε καὶ ἑτέρας πόλεις ἐχρημάσατο καὶ τὴν Ἀγγυλόν, ἡμεῖς δὲ καὶ τὰ

опленили чак до Дрипия, Нимфите¹ и до село Хитос². Като узнал това, императорът събрал множество граждани и ги изпратил към Дългата стена. Завързало се сражение, и мнозина ромеи загинали. Императорът пратил срещу тях Велизарий, който взел конете на гражданите, въоръжил войска и отишъл в село Хитос. Той направил вал и избил, колкото хуни хванал. Освен това запонядал да отсека дървета и да ги влечат след войската му. Вятърът вдигнал голям прах и го отнесъл над хуните. А те, като помислили, че това е многолюдна войска, избягали чак до Аркадиопол. Императорът заповядал да направят двупалубни кораби, които да отплават към Дунав и да ги нападнат. Когато узнали това, нарварите проводили пратеник и поискали да им се разреши да преминат безпрепятствено реката. Тогава императорът изпратил племенника си, куропалат Юстин³, за да ги преведе през реката.

22. За тракийския произход на Юстин

Юстин тракиецът⁴, православен, царувал 13 години.

23. Аварите стигат до Дунав

През 9-та година⁵ аварите дошли до Дунава и победили ромеите.

24. Нападения на аварите в Тракия и Мизия

Аварите, които немного време преди това завладели Сирмиум, забележителен град в Европа, проводили пратеници при императора⁶. Те искали към осемдесетте хиляди жълтици, които вземали ежегодно от ромеите, да се прибавят още 20 хиляди. Императорът, който държал на мира, се съгласил на това. Те поискали да им се изпрати да видят и един слон, индийско животно, както и златно легло. Когато тези неща били изпратени, те ги върнали и двете, понеже не харесали леглото. Но поискали освен това и други 20 хиляди към стоте [хиляди жълтици]. Понеже императорът не се съгласил, ханът вдигнал войска, разрушил град Сингидунум, покорил и други градове, както и

¹ Дрипия и Нимфите били местности, които се намирили между Анастасиевата стена и Цариград. Сръ. Janin, Constantinople byzantine, pp. 412—413. ² Селото Хитос също се намирало между Анастасиевата стена и Цариград. Вж. Janin, op. cit., стр. 245—246. ³ Това е бъдещият император Юстин II. Тогава той бил куропалат, т. е. началник на царския дворцов войска. ⁴ Т. е. Юстин II. ⁵ От царуването на Юстин II (565—578). ⁶ Събитията в този и следващия откъс се отнасят към 583—584 г., по време на царуването на Маврикий (582—602 г.).

μακρὰ τεῖχη κατασκήψαι. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἐλαΐδιον τὸν πατρίκιον οὖν Κορμεντιόλῳ πρόβειας πρὸς τὸν χαγάνον ἀπέστειλε, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ταῖς τῶν πόντων σπηλίσαις εὐρίστην ἄγαν καθυμολόγει. (pp. 691₁₈—692₈)

25. *Avars usque ad Longum murum veniunt*

Τοῦ δὲ χαγάνου τὴν εὐρίστην ἀβελήσαντος καὶ τῷ μακρῷ τείχῳ ληϊζομένου, ὡς προσεβλάσεν ὁ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων Κορμεντιόλος, τοῖσι δὴ θύοις ἐπισπεύων πολλὰ πλήθη ἀνέλε καὶ τοῖσι ἐπέβλασεν. Ἐλθὼν δὲ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἀνδραγάστῳ περιπίπτει τῷ Σηλαρίῳ στρατηγῷ αἰχμαλωσίᾳ ἐπιφερομένῳ καὶ τοῖσι ἐπισπεύων τὴν αἰχμαλωσίαν διέκοψε καὶ νίκην μεγάλην πεμφάλετο. (I, p. 692₁₅₋₂₁)

26. *Mauricius exercitum in Thraciam transfert*

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτι Μανρίκιος τὸν τῶν τῶν ἰσίων τεσσαράκοντα, ὃν ἀνέβητο Τιβέριος, ἀνελήκοσε, καὶ τῆς ἀνατολῆς εὐρίστην βοήθειαν ἐχούσης τὰς δυνάμεις τῶν στρατευμάτων ἐπὶ τὴν Θράκην διέβησε.

Τῷ δ' ἔτι τοῦ βασιλέως μετὰ τῶν στρατευμάτων ἐπὶ τὴν δύον ἐξερχομένον, ἐκολύετο παρὰ πάντων ἐπουρησά τῷ πολέμῳ. ἐν δὲ τῷ Διονίῳ ἔτεκε γυνὴ παιδίον μίτη ὀφθαλμοὺς μίτη βλέφαρα μίτη χεῖρας μίτη πόδας ἔχον, πρὸς δὲ τῷ ἰσχυρῷ ἰχθύος οὐρὰ προσφύς ἐπέσχευεν αὐτῷ δοξασιόδεσμος. τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ὁ νότος ἐξέπνευσε, καὶ αὐτὴν ἔχον λεοντόδον, γεννηθεὶς ἐγένετο μέγας σιόδρα. τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ὁ ἵππος τοῦ βασιλέως, ὁ τὸν χρυσοῦν περικείμενος κόρυμνον, ἀθρόως διεκράτη περὶ τὸν τοῖσι πῶσι οἰκισάμενος ὁ βασιλεὺς περίλυτος ἦν. (I, pp. 695₁₈—696₆)

27. *Romani contra Avars Slavosque in Thracia pugnant*

Τῷ ἔτι τοῦ χαγάνου ἐπελθόντος κατὰ τὸ Σίρμιον, ὁ βασιλεὺς στρατηγὸν Εὐδρώπης τὸν Πρίσκον χειροτονεῖ. ὁ δὲ Πρίσκος Σαλβανιαν ἱεροστράτηγον ποιήσας προτρέχειν ἐκέλευσε, καὶ κατὰ τὴν βορρῆαν κορυφίσαντες στήκεσι τοῖσι πόλεμον καὶ νικῶσι Ῥωμαῖοι. ὁ δὲ χαγάνος τοῦτο ἀκηροῦς ἀνελθὼν τὰς δυνάμεις ἐχώρει πρὸς πόλεμον, καὶ εἰς Ἀρχιζὸν ἔλθων ταύτην κατέβηκεν· εἶτα εἰς τὸ Λαζὶν περὶ. ὁ δὲ Πρίσκος μὴ θέλων θεωρεῖν τὰ πλήθη τῶν βορρῆαν εἰς Τζουρουλὸν εἰσελθὼν ἠγοράσατο. ὁ δὲ

Анхисало, а се заканил да срине и Дългата стена. Императорът пък проводил като пратеници при хагана патриций Елпидий заедно с Коментиол и варваринът се съгласил да пази мира според условията на договора.

25. *Аварите стигат до Дългата стена*

Понеже хаганът бил нарушил мира и опустошавал [земите] до Дългата стена, ромейският стратег Коментиол се приближил и като ги нападнал внезапно, избил голям брой и ги прогонил. След като дошъл в Адрианопол, той попаднал на Андрагаст¹, военачалник на славяните, който водел пленници. Нападнал го, спасил пленниците и спечелил голяма победа.

26. *Маврикий прехвърля войска в Тракия*

През същата година² Манрикий довършил храма Св. четиридесет [мъченици], който бил започнат от Тиверий³, и понеже на Изток царувал дълбок мир⁴, прехвърлил войските в Тракия.

През 9-ата година императорът тръгнал с войските си към Запад, но всички го възпирали да не се намесна във войната. А в Даонийон⁵ една жена родила дете без очи, без клепки, без ръце и без крака, а на долната му част била израснала рибя опашка с люспи. Същия ден се окучило едно много голямо куче с шест крака и с лъвска глава. Пак в този ден и конят на императора, който носел златна сбруя, паднал внезапно и се разчекнал. Като сметнал за лош знак всички тези неща, императорът бил много натъжен.

27. *Византийците воюват срещу аварите и славяните в Тракия*

Понеже в 10-ата година⁶ хаганът тръгнал срещу Сирмиум, императорът назначил Приск за стратег на Европа. Приск пък направил Салваниан подстратег и му заповядал да отиде напред. Ромейте се отправили срещу варварите, влезли в бой и победили. А хаганът, като чул това, събрал войските си и тръгнал на война. Той стигнал в Анхисало и го изгорил. Оттам отишъл в Дризипара. А Приск, който не искал да срещне варварски,

¹ У Theophylacti Simocatae Historia, I, 6, p. 53, Theophanis Chronographia, II, p. 254, името носи формата Ἀρδάνιος. ² Осма от царуването на Маврикий. У Симоката и Теофан събитията от царуването на Маврикий са далени под 590 г. и сл. Срв. Simocatae op. cit., p. 218 sq. = ГИБН, II, стр. 311 и сл.; Theophanis op. cit., p. 267 sq. — ГИБН, III, стр. 244 и сл. ³ Византийски император, предшественик на Маврикий. ⁴ Двдесетгодишните войни между византийци и перси по това време вече завършили. Срв. Кулаковский, История, II, стр. 453—455. ⁵ Град на брега на Мраморно море, между Ерегли и Силиврия. ⁶ От царуването на Маврикий.

βάρβαρος τὸν Πρίσκον πολιορκεῖν ἐπιχειρεῖ. ταῦτα δὲ ἀπαρῶς Μανρίκιος διατρέχει πὶ δόξαι εὐβουλία δὲ κατωστρατηγεῖ τῆς ἀπείρου δυνάμεως, καὶ ἕνα τῶν ἐξκουβιτῶν μεγάλως δωρεῖται καὶ ὑποσχέσεται πείθει ἐκὸντὶ περιεσεῖν τοὺς Γαβάρους, καὶ δίδωσιν αὐτῷ πρὸς Πρίσκον γρημὴν περιεχουσάν τάδε „ἐγὼ ἐνδοξοτάτῳ στρατηγῷ Πρίσκῳ, τὴν ἀλιτηρίαν τῶν βαβάρων ἐγχείρησιν μὴ δειλιάσης πρὸς γὰρ ἀπώλειαν αὐτῶν τοῦτο γέγονε, γίνωσκε γὰρ οὐ μετὰ πολλῆς ἀσχότης ἔχει ὁ χαγῆνος ὑποστρέφει εἰς τὴν ἀσμερωθεῖσαν αὐτῷ παρὰ Ῥωμαίων γῆραν. διὰ τοῦτο καρτερησάτω ἢ σὴ ἐνδ' ἐξοχῆς ἐν τῇ Τζουρουλῷ περιεμένοντα αἰετοὺς, πέμπω γὰρ διὰ θαλάσσης πλοῖα, καὶ αἰχμαλωτίζομαι τὰς φανίλας αὐτῶν, καὶ ἀνταλλάσσεται μετ' ἀσχότης καὶ ζημίας εἰς τὰ ἴδια ὑποστρέφει. “ὁ δὲ χαγῆνος κρατήσας τὰ γράμματα καὶ ἀναγνοὺς γίνεταί περὶ τῆς, καὶ συνθήκας πρὸς τὸν Πρίσκον διαθήμενος καὶ εἰρηνεύσας ἐπὶ δόξῃς ὀλίγους καὶ ἀναξιολόγους εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπιστρέφει γῆν μετὰ ἡγεῖας κραταιῶς.

Τῷ α' εἴπει Πρίσκος μεγάλως ἐπὶ τοὺς Σθλαβίνοις ἠδραγάθησε καὶ φόνον πολλὸν τῶν βαβάρων εἰσέγαγεν — — —

Τῷ ιβ' εἴπει τοῦ Πρίσκου πάλιν τὸν Ἰστρον καταλάβοντας καὶ τὰ Σθλαβίνων ἔθνη προειδύσαντας καὶ πολλὴν αἰχμαλωσίαν τῷ βασιλεῖ πέμπαντος, γράφει αὐτῷ ἐκεῖσε παραχειμάσαι. — — —

— — — Καὶ ὁ βασιλεὺς Πρίσκον τῆς στρατηγίας ἀποπαύει, Πέτρον δὲ τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν στρατηγὸν τῆς δυνάμεως Ῥωμαίων ποιεῖ.

Τῷ ιδ' εἴπει Πέτρος ὁ στρατηγὸς τοὺς Σθλαβίνους ἐπιφερομένους Ῥωμαϊκὴν αἰχμαλωσίαν τρέψει, καὶ ὁ βάρβαρος τὴν αἰχμαλωσίαν ἀποσφάττοντες ἔφθγον. ὀλίγους δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι κρατήσαντες ἐπὶ τὰ Ῥωμαῖα ἐπέστρεψαν. — — — ἔκτισε δὲ καὶ τὸ λεβῶν γηροκομεῖον εἰς τὰ Ἰέρια, τὸ λεγόμενον τοῦ ζωτικοῦ ἐγγόρηγον, διὰ τὸ ἐπὶ τῶν Σθλαβίνων καῖναι, ξυλόστεγον ὄν, καὶ πολλὰ ἐν αὐτῷ ἐχορήγησε πρὸς θεραπείαν τῶν λεβῶν ἀδελφῶν.

Τῷ ιε' εἴπει Πέτρος κακῶς ὑπὸ τῶν Σθλαβίνων τὸ σπλάγνισμα ἀφαιρῶν διαδέχεται ἐπὶ τοῦ βασιλέως, καὶ πάλιν Πρίσκος στρατηγὸς Θράκης ἀποστέλλεται. (I, pp. 696₂₃—698₁, 698₆₋₇, 698₁₅₋₂₁, 698₂₄—699₆)

те войски, влязъл в Цурулум¹, където се укрепил. Варваринът пък се опитал да обсади Приск. Като чул това, Маврикий недоумявал какво да прави, но с благоразумие и хитрост надвил безчетната войска. С много дарове и обещания той убедил един от екскувитите умишлено да попадне в ръцете на варварите. Той му дал писмо до Приск със следното съдържание: „До преславния стратег Приск. Не се страхувай от пагубното начинание на варварите, което ще донесе тяхната гибел. Знай, че хаганът ще се върне с голям позор в отстъпената му от ромеите страна. Затова дерзай, твоя светлост, и ги задръж в Цурулум. Защото аз пращам кораби по море, ще взема в плен семейства им и той ще бъде принуден да се върне в страната си позорно и със загуби.“ А хаганът заловил писмото и като го прочел, много се уплашил. Срецу малки и незначителни дарове той се споразумял с Приск, установил мир и с усилено бягство се върнал в страната си. — — —

През 11-ата година Приск извършил големи подвизи срещу славяните и избил голям брой варвари.

През 12-ата година Приск отново стигнал до Истр. Като наградил плячка от славянските племена, той пратил много пленници на императора, който му съобщил да презимува там. — — —

— — — А императорът свалил Приск от длъжността му стратег и назначил за стратег на ромейската войска своя брат Петър.

През 14-ата година стратегът Петър обърнал в бягство славяните, които водели ромейски пленници. Тогава варварите избили пленниците и избягали. Ромеите пък заловили малцина варвари и се върнали в ромейската държава. — — — [Императорът] построил в Ерион² старопиталището за недъгави³ на мястото на така наречения хамбар за храни, който бил изгорен от славяните, понеже бил дървен. Той направил много нещо, за да получават там грижи недъгавите братя.

През 15-ата година императорът сменил Петър, понеже той допуснал войската му да бъде разгромена от славяните, и изпратил отново Приск като стратег на Тракия.

¹ Дн. Чорлу. ² Ерион или Йерон се намирал на маловизийския бряг над Галата. Вж. Janin, Constantinople Byzantine, p. 419. ³ λεββοί, преведено тук с „недъгави“, означава обикновено „прокажени“.

28. *Azares Dalmatiam Moesiamque aggrediuntur*

Τῷ ἔτῃ ἔπειτα συναθροίσας ὁ χαγάνος τὰς περὶ αὐτὸν δυνάμεις ἐπὶ τὴν Δαλματίαν ἐχώρησε, καὶ καταλαβὼν τὴν Βιλλήην καὶ τὰς περὶ αὐτὴν τεσσαράκοντα πόλεις αὐτὸς ἐπέστρεψεν. ὁ δὲ Πρίσκος ταῦτα μαθὼν Γουνδοῦν ἐπὶ κατασκευῇ τῶν πραιτομένων ἀπέστειλεν ὥς καταλαβὼν τοὺς βαρβάρους διὰ δυσβάτων χωρίων βαδίζοντας, περὶ ἀντιπάρου δύο ἐξ αὐτῶν τῷ ὄντι κεκαρωμένους, οἳ καὶ ἔφασαν δυσχλίους δολίτας τὴν αἰχμαλωσίαν τὸν χαγάνον παραδεδοκέναι καὶ πρὸς τὰ οἰκεία ἀποστέλλειν. ταῦτα ὁ Γουνδοῦς μεμαθηδὸς κρίσεται ἐν μικρῇ φάμαρῃ, καὶ ἐωθὸς ἐπὶ τὰ νῦν τοῦτον γεγόμενος ἀνέλας πάντας ἀνέλε καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν πρὸς τὸν Πρίσκον ἤγαγεν. ὁ δὲ χαγάνος τὰ τῆς ἀποτυχίας μαθὼν εἰς τὴν ἐαυτοῦ ἐκστρέψεως χώραν, καὶ ὁ Πρίσκος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια.

Καὶ τῷ ἔτῃ ἔπειτα λαβὼν τὰς δυνάμεις ἐπὶ τὴν Σιγιδῶνα παραγίνεται. ὁ δὲ χαγάνος συναθροίσας τὴν ἐαυτοῦ δύναμιν ἄνω τῇ Μυσίᾳ ἐφίσταται. τῆς δὲ ἐσθῆς τοῦ πόλεως καταλαβούσης ἀμφοτέρω μετ' εὐρήνης ἡσύχασαν καὶ τῆς ἐσθῆς πληρωθείσης διαχωρίζονται ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων οἱ βάρβαροι, καὶ ποσὶλον διαγμοῦ ἐξ ἀλλήλων τῶν μερῶν γεγόμενον πληθὺς Ῥωμαίων τὸ μὲν κατασφάσσεται τὸ δὲ αἰχμαλωτίζεται. τότε δὴ ὁ χαγάνος κατὰ Μανερικὸν ὡς αὐτὸν τῆς σφαγῆς τοῦ λαοῦ καταβρῶν εἶπε δίδου τοὺς αἰχμαλώτους ἀνὰ νομίσματος, καὶ πάλιν δύο τοῦ νομίσματος, καὶ πάλιν ἀνὰ κεράτια δ'. ὁ δὲ Μανερικὸς οὐδὲ οὕτως τοῖτους ἠθέλησεν ἀγοράσαι. ὅθεν θυμωθεὶς ὁ χαγάνος πάντας ἀπέκτευνεν. ἦσαν δὲ χιλιάδες ἑφ', ἀνεβιβάζετο δὲ ἡ τιμὴ αὐτῶν ἀπὸ μυριάσιων δύο βιλλῶν, καὶ οὕτως ποιῶν ὁ χαγάνος εἰς τὰ ἴδια ἐπέστρεψε, ἡ χιλιάδας τοῖς Ῥωμαίων σποδαῖς ἐπιβίβας. ὁ δὲ στρατὸς ἐπεμψε κατὰ Κομεντιόλον ὡς προδοσίαν ἐν τῷ πολέμῳ ποιήσαντος, ἐν οἷς ἦν καὶ Φοκῆς, ὃς διαλεγόμενος τῷ βασιλεῖ βριαρὸς τοῦτο ἀπέλεγεν ἐν τῷ Σελεντῶ. καὶ τις τῶν πατρῶων τοῦτον ἐρώτα καὶ τὸν πόλεμον ἔξευλεν, ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦτον ἀπρωκτον ἀπέλεγε. ἐκ τούτου καὶ ἡ τοῦ βασιλέως ἐπιβουλὴ ἀρχὴν ἐλάμβανε. (I, pp. 699₁₁—700₁₉)

28. *Аварите нападат Далмация и Мизия*

През 17-ата година¹ хаганът събрал силите си и отишъл в Далмация. Като стигнал до Валва², той разсипал и четиридесетте града, които били около нея. А Приск, като научил това, изпратил Гундуй за разузнаване на положението. Гундуй настигнал варварите, като вървели през мъчнопроходими места, и се натъкнал на двама от тях, които били пияни. От тях узнал, че хаганът е поверил пленниците на две хиляди пешаци и че ги е изпратил в своята земя. Като разбрал това, Гундуй се скрил в един малък дол и на сутринта внезапно се явил в гърба им. Избил ги всички и завел пленниците на Приск. Хаганът, като научил за неуспеха си, отишъл в своята земя и Приск се върнал в страната си.

През 18-ата година Приск вдигнал войските си и стигнал до Сингидунум. А хаганът събрал войската си и внезапно навлязъл в Мизия. Но понеже настъпил празникът Пасха, и двамата го прекарвали в мир. Когато празникът се свършил, варварите се отделили от ромеите. Започнало разбъркано преследване от двете страни³ и част от ромеите били избити, а друга част — пленени. Тогава хаганът хвърлил върху Маврикий вината за избиването на войската и казал, че ще предаде пленниците срещу една номизма за човек, но после [предложил] по двама за номизма, а след това [отстъпил на] четири кератия [за човек]. Но Маврикий не искал да ги откупи дори и на тази цена. Разсърден от това, хаганът избил всичките. Те били 12 хиляди и откупът им възлизал на 2933 милиариси⁴. След като направил това, хаганът се върнал в страната си и покачил с 50 хиляди данъка на ромеите. А войската изпратила хора да обвинят Коментиол в предателство по време на войната. Между тях бил и Фока⁵. Той, говорейки с императора, остро му възразил в сената. Някой от патрициите му ударил плесници и му оскубал брадата, а императорът го пуснал да си отиде, без да е постигнал нищо. Това било началото на заговора срещу императора.

¹ От царуването на Маврикий. ² У Симоката (Historia, p. 265.) името на тази крепост е Βόλκας, а у Теофан (Chronographia, II, p. 277₂₀) — Βιλλεύς. Тя се намирала по пътя Sirmium—Salona. Срв. ВИНУ, I, стр. 121, бел. 74. Иак у същите автори стратегът Гундуй е наречен Γουνδοῦς. ³ Според Теофан стратегът Коментиол им заповядал да се въоръжат за упражнение, а не за бой и затова били нехайни и претърпели жестоко поражение. Вж. Theophanis Chronographia, II, pp. 278—280 — ГИБИ, III, стр. 254. Срв. Chronicon Paschale, ed. Bonn; pp. 694—695 под линия — ГИБИ, III, стр. 75—76. ⁴ Милиарисият бил дванадесета част от номизмата (жълтица). ⁵ Това е бъдещият император, който узурпирал властта от Маврикий.

27. Гръцки извори за българската история, т. VI

29. *Priscus adversus barbaros pugnāt*

Ανθείσης δὲ τῆς πρὸς τοὺς βαρβάρους εἰρήνης πάλιν ὁ χαγάνος ἐπὶ τὰ Ῥωμαῖκά χωρεῖ. τοῖς δὲ τέσσαρα αὐτοῦ υἱοῖς παραδοὺς ἐτέρως δυνάμεις παρθέτως ἡρπηρεῖν τὰς διαβάσεις τοῦ Ἰστρου. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι σχεδὸν ποιήσαντες τὸν ποταμὸν διεπέρασαν καὶ μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ χαγάνου συμβαλόντες ὁ Πρίσκος ἀπὸ προῦ ἕως ἑσπέρας, τριηκοσίον Ῥωμαίων ἀναρεθόντων, τέσσαρας χιλιάδας τῶν βαρβάρων ὄλεσε, καὶ τῇ ἐπιστάσῃ πάλιν ὁπλὴν χιλιάδας τῶν βαρβάρων ἀνείλε. τῇ δὲ τρίτῃ ἐκ τῶν ἐνηλπίστεων οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐχώρησαν, καὶ τοὺς τρέφοντες ἐπὶ τὰ ὕδατα τῆς λίμνης ἤλασαν, πολλοὺς δὲ αὐτῶν ἀποκτείνοντες, ἐν οἷς καὶ οἱ τοῦ χαγάνου παῖδες ἀπεκτελέσθησαν καὶ νύκτωρ οἱ Ῥωμαῖοι περικνην ἀνεδίησαν. ὁ δὲ χαγάνος πάλιν συναθροίσας δυνάμεις πολλὰς κατὰ Ῥωμαίων ἤλθε. πολέμου δὲ χρησθέντες τρέπονται οἱ βάρβαροι καὶ νύκτωρ ποιοῦνται Ῥωμαῖοι πασὼν ἐπισημοτέρων. ὁ δὲ Πρίσκος τέσσαρας χιλιάδας συντάξας τὸν Ἰστρον ποταμὸν περῶσαι ἐκέλευσεν εἰς τὸ κατασκευάσαι τὰ τῶν βαρβάρων σκηνώματα. οἱ δὲ βάρβαροι μηδὲν τῶν γενομένων ἐγνωκότες ἐορτάζοντες ἐσυμποσίαζον. τοῖς οἱ Ῥωμαῖοι ἀφ᾽απτοῦς ἐπισπεύοντες μέγιστον φόβον εἰργάσαντο. τριηκοσία γὰρ χιλιάδας ἡντιμεῖον καὶ ἐτέρων βαρβάρων ἀπέκτεναν, καὶ πλείστην αἰμαλωσίαν λαβόντες πρὸς τὸν Πρίσκον ἐπέστρεψαν. ὁ δὲ χαγάνος πάλιν δυνάμεις ἀθροίσας ἐπὶ τὸν Ἰστρον παραγίνεται, καὶ συμβαλόντες πόλεμον ἡντιμεῖον οἱ βάρβαροι καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ἀποπνίγονται, συναπλόλυνται δὲ τοῖς καὶ Σθλαβίνων πλήρη. ζῶντας δὲ ἐκράτησαν Ἀβάρους μὲν γ', βαρβάρους δὲ β'. ὁ δὲ χαγάνος πρόσβεις πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέστειλεν, ἀναλαβέσθαι τοὺς χρησθέντας βουλόμενος ὁ δὲ Μανράβιος μήτοις μισθῶν τὴν περιτροπὴν τῶν Ῥωμαίων ἦεν, γράψαι τῷ Πρίσκῳ ἀποδοῦναι τῷ χαγάνῳ τοὺς βαρβάρους καὶ μόνους. (I, pp. 701₂₁—703₆)

30. *Exercitus Romanorum ad Istrum seditionem movet*

Τῷ δὲ Πέτρῳ στρατηγῷ ὄντι γράφει Μανράβιος τὸν Ἰστρον διατεράσσει καὶ ἐν ξένῃ γῆνι τὸν λαὸν παρεχειμάσαι. διὰ τοῦτο τὸ πλῆθος ἐκτασίουσε, καὶ πρόβαλλοντες ἐξαρχὸν Φωκῶν τὸν κέντορχον, καὶ ἐπὶ ἀσπίδι τοῦτον θυρώσαντες ἐνέημυσαν ἐξαρχόν. τοῦτο ὁ Πέτρος ἀκηκόας εἰς τὸ Βυζάντιον φεύγει καὶ πάντα ἀναγγέλλει τῷ βασιλεῖ. (I, pp. 705₁₈—706₁)

29. *Приск воюва срещу варварите*

Понеже мирът с варварите бил нарушен¹, хаганът отново потеглил към ромейските владения. Той поверил отделни войски на четиримата си синове и ги поставил да пазят бродовете на Истр. А ромейте, като направили салове, преминали реката. Приск влязъл в сражение със синовете на хагана, [което траяло] от сутринта до вечерта. Триста ромей били избити, но той унищожил четири хиляди варвари и на другия ден погубил още осем хиляди. На третия ден ромейте слезли от височините срещу варварите. Те ги обърнали в бягство, подгонили ги към водите на блатото и издавили мнозина от тях, между които и синовете на хагана. Така ромейте спечелили блестяща победа. А хаганът отново събрал много войски и дошъл срещу ромейте. Като се завързало сражението, варварите били обърнати в бягство и ромейте спечелили победа, по-забележителна от всички други. Приск пък, като събрал четири хиляди души войска, заповядал им да преминат река Тиса, за да разузнаят стана на варварите. А варварите празнували и пирували, без да подозират нищо от това, което ставало. Ромейте ги нападнали внезапно и извършили много голяма сеч: те избии тридесет хиляди гепиди и други варвари и вземайки извънредно голяма плячка, върнали се при Приск. А хаганът отново събрал войски и стигнал до Истр. В станалото сражение варварите били победени и се издавили в реката. С тях загинали и множество славяни. Били заловени живи 3200 авари и 2000 варвари. Хаганът проводил пратеници при императора, понеже искал да си възвърне пленените войници. Маврикий, който още не бил узнал за блестящата победа на ромейте, писал на Приск да върне на хагана варварите и нищо повече.

30. *Византийската войска се бунтува край Истр*

Маврикий писал на Петър, който бил тогава стратег, да премине Истр и войската да презимува на чужда земя². Като чула това, войската се разбунтувала и провъзгласила за военачалник стотника Фока. Той бил качен на един щит и приветствуван като военачалник. Като научил това, Петър избягал в Цариград и съобщицл всичко на императора.

¹ Събитията се отнасят към 601 г. Срв. *Theophanis* op. cit., p. 281 sq. ² Събитията се отнасят към следващата 602 г. Срв. *Theophanis* op. cit., p. 284 sq.

31. *Avares Thraciam vastant*

*Εξ ἐκείνων οὖν τοῦ καιροῦ οὐ διέλιπε τὴν Ῥωμανίαν δυσσεγήματα ποικίλα καὶ ἐξαιόια· ὁ γὰρ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Χοσρόης τὴν εἰρήνην διέλυσε, καὶ οἱ Ἄβαρας τὴν Θράκην διέβλεσαν, καὶ ἄμφω τὰ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων διαρρήσαν, ὥστε ὀπίσκειν Ἡράκλειος ἐβασίλευσε καὶ ἐξέτασαν ἐπορεύσαντο εἰς ἀναβίαν τοῦ Ὀπλικοῦ, ἐκ πάσης τῆς πληθύνος τῆς εὐσεθείσης τῷ Μавρικίῳ ἐπὶ τῆς τετραγίδος Φοκά· οὐχ εὖθε περὶ αὐτῶν δύο ἀνδρῶν, οἷον οἱ τὸν τῶντων προστησάμενοι ἐπὶ αὐτοῦ ἀνηλώθησαν. (I, p. 708₆₋₁₃)

32. *Phocas tributum Chagano offert*

*Ὁ δὲ Φοκάς τῷ χαγάνῳ τὸ πάκον ἐκυνξήσας, νομίζων ἡρεμεῖν τοὺς βαρβάρους, τὰς δυνάμεις ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἐλὼν ἐπὶ Πέρσας ἀπέστειλεν ἐπὶ Ναυσῇ στρατηγῷ. (I, p. 710₁₂₋₁₄)

33. *Avares Thraciam Illyricumque vastant*

Τὴν τε γὰρ Εὐρώπην οἱ Ἄβαρας ἡρήμωσαν, καὶ τὴν Ἀσίαν οἱ Πέρσαι πᾶσαν κατέστρεψαν καὶ πόλεις ἡχμαλύνουσιν, καὶ ταῦτα οὗτος θεόμενος ἐν ἀγορίᾳ ἦν, τί δρᾷσι διαλογζόμενος. (I, p. 714₁₃₋₁₆)

34. *Avares Thraciam depruenduntur*

Τῷ θ' ἔτει ἐστράτευσαν δὲ οἱ Ἄβαρας κατὰ τῆς Θράκης. ἀποστείλας δὲ Ἡράκλειος ἤπειτο εἰρήνην καὶ συνθεμένον τοῦ χαγάνου πικτήν ποιῆν, ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς ἔξω τοῦ μικροῦ τείχους μετὰ πολλῆς δορυφορίας βασιλικῆς καὶ δόρων πολλῶν μεγάλων ἱστοδέξασθαι τὸν χαγάνον καὶ λαβεῖν τὰ πιστὰ παρ' αὐτοῦ. ὁ δὲ βάρβαρος τὰς τε συνθήκας ἀθετήσας καὶ τοὺς ὅρκους ἄφνω τετραγινῶς κατὰ τοῦ βασιλέως ἐχώρησεν. ἐπιλατὴς δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ ἀπροσδοκίῳ φυχὰς ἐπὶ τὴν πόλιν ἐπέστρεψε. λαβὼν δὲ ὁ βάρβαρος τὴν τε βασιλίαν ἀποκενήν καὶ δοὺς ἡδυνήθη καταλαβεῖν ἐπέστρεψε, πολλὰ χωρία τῆς Θράκης ληϊσάμενος ἐκ τοῦ ἀπροσδοκίως ἀπατήσαι τῇ ἐλπίδι τῆς εἰρήνης. (I, p. 716₆₋₁₆)

31. *Avari опустошават Тракия*

От онова време¹ различни големи нещастия непрекъснато врѣхлитали над ромейската земя. Персийският цар Хозрой² нарушил мира, а аварите опустошили Тракия и унищожили и двете ромейски войски, така че когато Ираклий станал император³ и направил подробен преглед на въоръжените сили, той не намерил повече от двама души от цялата войска, която Маврикий събрали Фока получил по време на своето управление. Така тези, които били минали на страната на императора, били паднали по негово време.

32. *Фока дава дан на аварите*

А Фока увеличил данта, [давана] на хагана и като мислел, че [така] варварите ще мируват, вдигнал войските от Европа и ги изпратил в Персия под надителството на стратега Нарвес⁴.

33. *Avarite опустошават Тракия и Илирик*

Аварите опустошили Европа, а персите разорили цяла Азия и опленили градовете. Когато Ираклий гледал това, бил в безизходица и се чудел какво да прави.

34. *Аварите опленяват Тракия*

През 9-ата година⁵ аварите потеглили на поход срещу Тракия. А Ираклий пратил да иска мир. Понеже хаганът се съгласил да склучи мир, императорът излязъл откъд Дългата стена с многобройна царска свита от телохранители и с множество големи дарове, за да го посрещне и да получи гаранция от него. Но варваринът престъпил споразумението и клетвите и внезапно се отправил враждебно срещу императора. Императорът, изплашен от неочакваната постъпка, се върнал с бягство в столицата. А варваринът взел императорските вещи и войниците, които успял да плени, и се завърнал, след като опустошил много места в Тракия, понеже неочаквано измамил надеждите за мир.

¹ От смъртта на Маврикий. ² Хозрой II Парвиз (590—628). ³ Ираклий управлявал от 610 до 641 г. ⁴ Събитията се отнасят към 604 г. Впоследствие пълководецът Нарвес претърпял поражение, разбунтувал се и бил жив изгорен. ⁵ От царуването на Ираклий. Според N. H. Baynes, The date of the Avar Surprise, BZ XXI (1912), p. 110 sq., това аварско нападение е станало през 617 г.

35. *Heraclius pacem cum Avaribus componit*

Τῷ α' ἔτει Ἡράκλειος ζήλον θεῖον ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν ἀναλαβὼν, μετὰ τῶν Ἀβάρων εἰρηνεύσας, ὡς, ἐνόμιζε, μετένευγε τὰ στρατεύματα τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τὴν Ἀσίαν, καὶ διεσκεῖτο τῇ τοῦ θεοῦ συνεργίᾳ κατὰ Περσίδος χωρεῖν. (I, p. 717₃₋₆)

36. *Persae, Avarae Slavique Constantinopolim oppugnant*

Τῷ α' ἔτει ὁ Χωροῦς νέων ἐποιήσατο στρατὸν ἀπὸ τε ξένων καὶ πολιτῶν καὶ οἰκετῶν καὶ παντὸς γένους, καὶ ἐκ ταύτων ἐκλεξάμενος καὶ τῷ Σαῖν παραδόντες στρατηγῷ, ἄλλας τε ν' χιλιάδας ἐκ τῆς φάλαγγος τοῦ Σαυβάρον τοῖς τοῖς συνήψεν, οὓς καὶ χρυσολόχας ἀνέμισσε, καὶ κατὰ τοῦ βυσιλέως ἀπέστειλε. τὸν δὲ Σαυβάρον οὖν τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ στρατεύμασι κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐπεμαρην, ὅπως τοῖς ἐκ δύσεως Ὀννσις, οὓς καὶ Ἀβάρους καλοῦσι, μετὰ καὶ ἡθελόντων καὶ Γηράδων συμφορήσας κατὰ τῆς πόλεως χωρήσουσι καὶ ταύτην πολιορκήσουσι. — — — Ὁ δὲ Σαυβάρος τῇ Χαλκηδὼν προσοβάζων, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀβάρους ἐκ τῆς Θράκης τῇ πόλει πληροῦσιντες, ταύτην ἐλεῖν ἐβούλοντο, μηχανῶς κατ' αὐτῆς ποιήσαντες. πλῆθος τε ἀπαιρον καὶ ἀριθμὸν κρείττον ἐκ τοῦ ἱσχυροῦ ἐνέγκοντες οὐκ ὀκνῶντες τὸν πόλεον τοῦ Κέρατος ἐπιλήρωσαν. δέκα δὲ ἡμέρας τῇ πόλει παρασχεόμενοι διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει καὶ συνεργίᾳ καὶ τῇ τῆς ἀγγέλων θεοτόκου καὶ ἀετοκρήνου πρεσβείᾳ ἡττήθησαν, καὶ πλείθη πολλὰ ἀποβαλόντες ἐν τε γῇ καὶ θαλάσσῃ μετὰ μεγάλης ἀσχύνης ἐπέστρεψαν. τοιοῦτον γὰρ συνέβη αὐτοῖς. εἶδον οἱ βάρβαροι πρῶτας ὄψεως καὶ τῷ ἡλίῳ ἀνσιέλλοντι ἀπὸ τῆς πύλης τῶν Βλαχερνῶν ἐξελθοῦσαν γυναῖκα περιφανῇ, μετὰ καὶ εὐνούχων τῶν. ὑπολαβόντες δὲ τὴν βασίλισσαν εἶναι τὴν τοῦ Ἡρακλείου γυναῖκα, καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα αὐτῶν ἐξέχεσθαι εἰρήνης ἔνεκα διὰ τὸ μὴ εἶναι τὸν βασιλέα ἐν τῇ πόλει, παράδοτον αὐτῇ ἐποίησαν, ἵνα καὶ λαὸς ἕτερος ἐξελθὼν ἐπαχέριος αὐτοῖς γένηται. εἶτα ὡς εἶδον αὐτὴν τὴν τοῦ φοσεάτου περιούριον ἐξελθοῦσαν καὶ μὴ ἀπειθοῦσαν πρὸς τὸν ἄρχοντα αὐτῶν, διώκουσαν ἀπὸ τῆς πόλεως. καὶ ὡς δὴθεν ἐπληροῦσαν αὐτῇ κατὰ τόπον τῆς λεγομένης παύμας πέτρας, αὐτὴ μὲν καὶ οἱ οὖν αὐτῇ ἀκρωτοὶ ρεγνύσαν, αὐτοὶ δὲ ἀλλήλους συμπλοκόμενοι θορόβου μετὶ τὸν ποταμὸν τὸ πλῆθος καὶ ἀλλήλους κατασφάζουσιν ἕως ἱσπέ-

35. *Ираклий сключив мир с аvarами*

В 11-ата година¹ Ираклий, обзет от божествена ревност в защита на христианияте, затвърдил, както възнамерявал, мира с аварите, прехвърлил войските от Европа в Азия и мислел с божия помощ да потегли срещу Персия.

36. *Перси, аvari и славяни обсаждат Цариград*

През 16-ата година² Хозрой събрал нова войска от чужденци, граждани, робини и хора от всякакъв род. Той избрал някои от тях, поверил ги на стратега Саин³ и като му дал още 50 хиляди от войската на Сарвараз, които нарекъл дори златни отреди, изпратил ги срещу императора. Сарвараз пък с останалите му войски той изпратил срещу Константинопол, за да настъпи срещу столицата и я обсади, след като се споразумял със западните хуни, които се наричат и авари, и със славяни и гепиди. — — — Сарвараз се спуснал към Халкедон, а и аварите се приближили до столицата откъм Тракия и искали да я превземат, като поставили машини срещу нея. Те донесли от Истър и безбройно, и нечислимо множество издълбави лодки и изгълбили залива на [Златния] рог. Десет дни стояли наредени в боев ред по суша и море около столицата и били победени благодарение на божията помощ и на застъпничеството на пречистата Богородица приснодева. Загубили голям брой хора по суша и по море и се върнали много позорно. Защото с тях се случило следното: варварите видели при зазоряване, когато слънцето изгрявало, една знатна жена да излиза от Влахернските врата заедно с няколко скопци. Те предположили, че това е императрицата, Ираклиевата жена, и че отива при техния вожда във връзка с мира, понеже императорът не бил в столицата. Затова ѝ сторили път, та и друг народ, като излезе [след нея], да попадне в ръцете им. След това, като видели, че тя излиза от оградата на лагера, без да се отбие при вожда им, те тръгнали след нея и когато вече се приближили до нея при мястото, наречено Старата скала, тя станала невидима заедно с лицата, които били с нея⁴. И те, като се счепкали помежду си, причинили голяма бъркотия срещу войската и до

¹ От царуването на Ираклий. Събитието е станало в 621 г. Срв. за събитията А. Я. Манандян, Маршруты персидских походов императора Ираклия, ВВр, III, 1950, стр. 133 и сл. ² От царуването на Ираклий. Събитията са станали през 626 г. ³ В действителност името на този тълковец е Илхия. Той претърпял поражение в Ливия. Вж. Ф. Успенский. История Византии, I, Петроград, 1913, стр. 689. ⁴ Според автора, както и според другите византийски автори, които говорят за същата обсада, тази жена била Богородица, която спасила града.

ρας. προῖτας δὲ γενομένης τὴν αἰτίαν ζητήσας ὁ ἀρχὸν αὐτῶν, ἐπεὶ τὸ πλεῖον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐμμελῶς ἀναλωθὲν εἶδεν ἐπιστρέφει μετ' αἰσχύνης εἰς τὰ ἴδια. οἱ δὲ τοῦ πλοῦτος καὶ αὐτοὶ τοῦτον ἰδόντες ἐπιοχωρήσαντες ἐνθάδ' ἀνεχώρησαν· οὓς κατὰ τὸν Εὐξείνιον πόντον ἑλὼν καταλαβοῦσα ὀλίγους πρὸς ἀπελθεῖν εἰς τὰ ἴδια ἀρίστην. ὁ δὲ Σάββαρος ἐπὶ τοῖς ἀχθουσὶς ὁμοῦ τὴν Χαλκηδὸν παρακαθήμενος οὐ μετέστη, ἀλλ' αὐτοῦ ἰχθύματα, πραιδεύον τὰ περὶ αὐτὸν καὶ ἀφαιρῶν τὰς πόλεις αὐτῶν. (I, pp. 727₁₋₁₆, 728₁₄—729₃₀)

37. Constans contra Slavos bellum gerit

Τῷ α' ἔτει ἑπεσιτάτευον ὁ βασιλεὺς κατὰ Σθλαβίων, καὶ πολλοὺς ἀχμαλώτους ἐπέστρεψεν. (I, p. 761₂₀₋₂₁)

38. Bulgari Thraciam aggrediuntur

Τῷ ε' ἔτει οἱ Βούλγαροι ἐπὶ ἔλθον τῇ Θράκῃ, καὶ τοῦ βασιλέως κατ' αὐτῶν στρατεύσαντος ἡττώνται· Ῥωμαῖοι καὶ πολλοὶ πύπτοι, βουλόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ἔχον εὐφροσύνην μετὰ πάντων στοιχεῖ πάντα, καὶ ἐπιοχωρεῖ εἰς αἰσχύνην τὰ τῶν Χερσιτων τῇ τοῦτον ἀβελτηρίᾳ. (I, p. 766₁₁₋₁₅)

39. De synodo Serdicensi

Ἰστέον δὲ ὡς καὶ ἕτεραι γέγοναι τόσαι καὶ σύνοδοι καὶ καὶ νόμοι τοῦτον κατέχοντες, εἰ καὶ μὴ παλαιοὶ καὶ τῷ ἀρετῶν τῶν ἐξ ἀριθμοῦνται συνόδοι, ἡ ἐν Ἀνκάρᾳ, ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ, ἡ ἐν Γάγγραις, ἡ ἐν Λαοδικείᾳ, ἡ ἐν Σαρδεσσί, ἡ ἐν Καρταγίνῃ. (I, p. 768₈₋₁₀)

40. Bulgari Danubio traiectione in Moesiam considunt

Τῷ α' ἔτει τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος διαπερῶσαν τὸν Δάναβον, καὶ ἀποχωρῶν τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ, ἱσχυρόμενος ἐν Βάρῃς ἐν τοῖς ὄρεσιν καὶ ὄρεσι τοῦ δὲ βασιλέως ἐξελθόντος οὐκ ἔλασεν καὶ στρατῶν, καὶ δὴ καὶ ἐπελθόντος κατ' αὐτῶν, οἱ Βούλγαροι τοῦτο ἀνδρόως θεωροῦμενοι, τὴν ἐκείνων ἀπεργασίας σωπῆσαν, εἰς τε ὀχύρωμα καταφεύ-

вечерта се избивали едни други. А на сутринта вождът им разбрал причината, поради която намерил по-голямата част от войската си избита от вътрешна вражда, и позорно се върнал в страната си. Когато тези в лодките ги видели да се оттеглят, и те веднага се махнали. Те били настигнати в Евксинския Понт от буря и само малцина можали да се върнат в земята си. Сарвараз пък, макар и сломен от тези събития, все пак не се вдигнал от обсадата на Халкедон, но прекарал там зимата, като плячкосвал крайморските области и разрушавал градовете им.

37. Констанс воюва срещу славяните

През 16-ата година¹ императорът се отправил на поход срещу славяните² и след като взел много пленници, се завърнал.

38. Българите нападат Тракия

През 10-ата година³ българите нахлули в Тракия. Императорът излязъл срещу тях, но ромеите претърпели поражение и мнозина от тях загинали. Императорът, като искал да бъде в мир с всички, сключил договор с тях и поради глупостта му християните се покрили със срам.

39. За събора в Сердика

Нека се знае, че са станали събори и на други места — въпреки че те не се числят изобщо към шестте събора, но ние имаме каноните им — именно в Анкара, в Неокесария, в Гангра, в Антиохия, в Лаодикея, в Сердика, в Картаген.

40. Българите се установяват отсам Дунав в Мизия

През 11-ата година⁴ народът на българите преминал Дунав и като се отделил от съплеменниците си, разположил се на стан във Варна⁵ сред някакви гъсталаци и възвишения. Императорът естествено излязъл с кораб и войска и тръгнал срещу тях. А българите, щом видели това, изгубили надежда за спасение и избягали в едно укрепление,

^a Μάρμας? ed.

¹ От царуването на Констанс (642—668). Това събитие е станало в 658 г. ² Тези славяни живеели в областите на запад от Струма. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 136. ³ От царуването на Константин IV Погонат (668—685). Събитието от този откъс е същото, което се разказва в откъс 40. ⁴ От царуването на Константин IV. ⁵ Според Иречек, Пътвания, стр. 818, по това време Варна е било вероятно име на Провадийската река с Девненското езеро и неговата долина, а по-късно то е било дадено и на самия град. Срв. и Дуйчев, Пътувания, стр. 163—164.

γονοι καὶ ἑαυτοὺς ἀσφαλιζοῦνται. τῶν δὲ Ῥωμαίων μὴ δυναμένων συνάγει πόλεμον διὰ τε τὰ πάλαια καὶ τὴν τοῦ τόπου δυσχωρίαν ἐθροισθέντη τὸ μικρὸν ἔθνος· συνέβη δὲ . . . καὶ τὸν βασιλεὺς φεύγειν διαφημίσαντες φυγῇ ἐχρήσαντο μηδενὸς διακονίαν· ὅπερ θεασάμενοι οἱ Βούλγαροι ἐδίωξαν διωκθέντων αὐτῶν καὶ πολλοὺς ἀνείλον· καὶ ἔπειτα διωπεύσαντες πάντες καὶ θρασυνθέντες καὶ ἐμπλαυνθέντες τὴν Ῥωμαϊκὴν χώραν ἡγμυλῶντες· ὅθεν καὶ ἀσχυροὶ οἱ βασιλεῖς εἰσέπνευσε μετ' αὐτῶν, ὡς λέλεκται· ἡγεμῖας δὲ ἐκ πάντων ἦνωσε τὰς ἐκκλησίας, καὶ τὴν προλεχθεῖσαν ἀρίστην βασιλίσσαν συναιθροίσας ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν τῶν Μονοθελητῶν αἵρεσιν ἀνέθεματι. (I, p. 770_{a-15})

41. Iustinianus II contra Slatos Bulgarosque pugnat

Παρέλθοις δὲ καὶ τὴν μετὰ τὸν Βουλγάρων εἰρήνην, διαπορίδας τοὺς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τόπους, καὶ διαβρίζει ἐπὶ τὴν Θράκην τὰ καβαλλαρικά θέματα.

Τῷ γ' ἔτι ἐπεστράτευεν Ἰουστινιανὸς κατὰ Σθλαφίνων καὶ Βουλγάρων καὶ τοὺς μὲν Βουλγάρους προσσημαίνοντας ὤδησε, μέχρι δὲ Θεσσαλονίκης ἐκδραμών πολλὰ πλήρη τῶν Σθλαφίνων τὰ μὲν προσενέτα τὰ δὲ πολέμῳ παρέλαβε καὶ εἰς τὸ τοῦ Ὀμηλίου κατέφασκε μέρη· ἐν δὲ τῷ ἐποστρέφειν αὐτὸν ὁδοστατήθη ἐπὶ τῶν Βουλγάρων ἐν τῷ σιγῇ τῆς κλεισούρας, καὶ μόλις ἠδυνήθη παρελθεῖν, πολλοὶ τῶν οὐκείων ἀποβιβάων. (I, pp. 771₁₀—772₀)

42. Slavi in exercitu Romano bellant

Τῷ ζ' ἔτι Ἰουστινιανὸς ἐπελέξατο ἐκ τῶν μεταποδόντων ἐπ' αὐτοῦ Σθλαφίνων καὶ ἐστράτευσε χιλιάδας λ', οὓς ἐκπορεύσας λαὸν περιόβαιον· τοῦτοίς θασύρας λίαν τὴν Ἀράβων συμφωνίαν· παρολυσὶν γὰρ τὸν περιόβαιον λαὸν καὶ τὰ καβαλ-

^a τέματα? ed.

¹ Според Златарски, История, I, 1, стр. 146—147, мирът между Константин IV и българите бил сключен в 679 г.; Ю. Трифонов, Известията на сирийския презвитер Константин за Испериховата победа над византийците, ИИД, XI—XII, 1932, стр. 206—216, отнася това събитие към 681 г., а Г. Цанкова-Петкова, Бележки към началния период на историята на българската държава, ИИБИ, V, 1954, стр. 336—345 — към 680 г. Според М. Вайнов, За първия допир на Аспаруховите българи със славяните и за датата на основаването на българската държава, ИИБИ, VI, 1956, стр. 453—468, българите са нахлули в Мизия през 680 а мирът е бил сключен преди 16. IX. 681 г. ² Шестият вселенски събор е траял от 7. XI. 680 до 16. IX. 681 г. ³ Монотелитите проповядвали, че Христос имал две естества — божествено и човешко, но само една воля — божествена. ⁴ Юстиниан II. ⁵ Т. е. мира, сключен от Константин IV, за който се говори в предходния откъс. ⁶ Това е станало през 687 г. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 159. ⁷ Това са славяните, които са живеели около Солун. Вж. Златарски, История, I, 1, стр. 160—161. ⁸ Може би тук става дума не за мизийските българи, а за Куверови българи. Вж. Златарски, посочено място, и В. Бешевлиев, Мадарският конник, София, 1956, стр. 62—63. ⁹ Този поход се датира през 688 г. ¹⁰ Според Ив. Дудчев, Славяни и прабългари, ИИБИ, I, 1951, стр. 197, това е проходът Аконтизма, близо до Кавала, а според Бешевлиев, посочено място — теснините при устието на р. Рентина. ¹¹ Събитието се отнася към 692 г. ¹² Дн. Sula Sagar (Ciftlik), град на югоизточния бряг на Черно море.

където се намирали в безопасност. Но понеже ромеите не могли да завържат сражение поради блатата и непроходимата местност, нечестивият народ се одързостил. Случило се и . . . и понеже се разчуло, че императорът бяга, те ударили на бягство, без някой да ги гони. Като видели това, българите се спуснали след тях и избили мнозина. И след това, като преминавали всички, те станали по-смели, пръснали се нашироко и започнали да опленяват ромейската страна. Това принудило императора да сключи мир с тях, както се разказа¹. Като постигнал навсякъде мир, той обединил църквите. Свикал гореказания шести събор² в Цариград и анатемосал монотелитската ерес.³

41. Юстиниан II воюва срещу славяни и българи

[Юстиниан]⁴ нарушил и мира с българите⁵, като престъпил разпоредбите на баща си и прехвърлил в Тракия конните войски⁶.

През 3-ата година Юстиниан тръгнал на поход срещу славяни⁷ и българи⁸. Отблъснал налезлите насреща му българи и като нахлул чак до Солун, завладял голям брой славяни, едни доброволно, а други чрез сражение, и ги заселил в Опискийските предели⁹. Но когато се връщал, той бил приचाкал от българите в теснините на прохода¹⁰ и едва можал да се измъкне, като загубил много от хората си.

42. Славяни наемници във войската на византийците

През 7-ата година Юстиниан подбрал и въоръжил 30 хиляди от славяните, които бил преселил¹¹. Тях нарекъл избрана войска. Облегнал на тях, той нарушил споразумението си с арабите и тръгнал към Севастопол¹² по

λαρχὰ θέματα ἐπορεύθη ἐν Σεβαστοπόλει τῇ παρὰ
θάλασσαν. τῶν δὲ Ἀραβίων μὴ βουλομένων λύειν
τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ τῇ βασιλεῖ αἰτία καὶ προπέτεια
τοῦτο πράττει ἀναγκασθέντων, δολιχόθεντες καὶ αὐτοὶ
παρεγένοντο πάλιν τῷ βασιλεῖ, μαρτυρούμενοι καὶ
τὸν θεὸν ἐκδυστήρ τοῦτων προκαλούμενοι. τοῦ δὲ βα-
σιλέως μηδὲ ἀπεῖν δέξασθαι ταῦτα ἀνασχόμενον,
ἀλλὰ πρὸς μάχην μᾶλλον κατευείγοντος, τὸν τῆς
εἰρήνης ἐγγράφον χάριτι ἐπὶ φιλοφρονείῃ κρυπ-
τούς καὶ προσέγοντες κατὰ τῶν Ῥωμαίων ὁρμη-
σαν, Μοῦαμεδ στρατηγὸν ἔχοντες καὶ τὸ μὲν πρῶ-
τον ἡττήθησαν Ἀραβες, ὁ δὲ Μοῦαμεδ τῷ στρα-
τηγῷ τῶν Σθλάβων¹ κοῦκουρον γέμισεν νομισμά-
των πέρας, καὶ πολλὰς ἐπισχέσεις τοῦτον ἀπα-
τήσας, πείθει προσφγεῖν αὐτῷ μετὰ εἰκοσι χιλιάδων
Σθλάβων, καὶ οὕτω Ῥωμαίους τὴν τροπὴν περ-
εποιήσαντο ὅθεν Ἰουστινιανὸς τὸ τοῦτον ἐγκαταλείμμα
ἀπέτελε σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνους ἐν τῷ πρὸς Νικομή-
δειαν Λευκάστῃ. — — —

Τῷ 8^ῳ ἔτει γέγονεν ἔκλειψις ἡλίου ὡς ἀστέρας
φανῆναι. τῷ αὐτῷ ἔτει ἐπεσφράνισε Μοῦαμεδ τῇ
Ῥωμαίων γῇ, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς πρόσφγους
Σθλάβους ὡς ἐκαστέρας τῆς χώρας, καὶ πολλοὺς
ἠχμάλωτους. (I, pp. 772₁₈—773₇, 773₁₁₋₁₄)

43. Justinianus auxilio Terbellis regnum recuperat

Καὶ ἐσελθὼν εἰς τὸν Δάουρον ποταμὸν ἀπο-
στέλλει Στέφανον πρὸς Τέρβελον τὸν ἄρχοντα Βουλ-
γαρίας ἐπὶ τῷ δοῦναι αὐτῷ σῶμασιν, ὅπως κρα-
τήσῃ τῆς προσηνεῖς αὐτοῦ βασιλείας, ἐπισχόμενος
δῶρα πολλὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα εἰς γυναῖκα.
αὐτοῦ δὲ πάντα ποιεῖν μεθ' ὅρων ἐπισχομένου,
συναγεῖ πάντα τὸν λαὸν τῶν Βουλγαρῶν καὶ Σθλά-
βων, καὶ δολιχόθεντες ἐπὶ τὴν βασιλῆα ἔρχονται
ἅμα τῷ Ἰουστινιανῷ. ἡττήθησαν δὲ εἰς τὴν Χερ-
σόιον πόλιν καὶ εἰς τῶν Βλαχερνῶν καὶ ἐπὶ τρι-
σὺν ἡμέρας προσήλθον τοῖς ἐν τῇ πόλει μύλλον
ὑβρίζον. ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς μετ' ὀλίγων Ῥωμαίων
διὰ τοῦ ἀρχιερέως ἐπορεύθη εἰς τὴν πόλιν, καὶ θόρυ-
βον ἀνταρτήσας βαλὼν πρὸς βραχὺ ἐσφράνισεν ἐν
τῷ παλατίῳ Βλαχερνῶν. ὅπερ μαθὼν Ἀψίμαχος
γυνὴς εἰς Ἀπολλωνιάδα ἀφίκετο, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ
χρήματα πάμπολλα. Ἰουστινιανὸς δὲ ἀπέλαβε τὴν
βασιλείαν. τὸν δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον κατέχε
Καλλίνικος.

¹ Σθλάβων lege ubique, margo P

¹ Левката (у Theophanus op. cit., p. 366₂₂ — *Λευκάκη*) е нос на Малозайския бряг на Мраморно море. Наречен бил от турците Йелкенябурун. Вж. Janin, Constantinople byzantine, p. 456. ² Събитията се отнасят към 705 г. Срв. Г. Балачиев, Българският господар Тервел, ПСН, LVII, 1898, стр. 58 и сл.; Дуйчев, Прочувания, стр. 5—8. ³ Тази врата (дн. Едирнекапу) се намирала на северната част на Теодосиевата стена. Вж. Janin, Constantinople byzantine, p. 263. ⁴ Вероятно става дума за гр. Аполонияда във Витиния.

пътя край морето с избраната си войска и с конните теми. Арабите не искали да нарушат мира, но били принудени да го сторят поради вината и припряността на императора. Те също се въоръжили и пак отишли при него, като призовавали бога за свидетел и съдник в тези работи. Но понеже императорът не искал дори да чуе за това, а повече напирал за бой, арабите закачили на едно знаме листа с написания мирен договор и с него начело се спускали срещу ромеите под предводителството на Мохамед. Отначало те претърпели поражение. Тогава Мохамед изпратил на стратега на славяните един колчан, пълен с номизми, подмамил го с много обещания и го убедил да премине на негова страна с 20 хиляди славяни. Така той станал причина за поражението на ромеите. Поради това Юстин избил в Левката¹ при Никомидия останалите славяни заедно с жените и децата им. — — —

През 9-ата година станало слънчево затъмнение и се появили звезди. През същата година Мохамед тръгнал на поход срещу ромейската земя заедно с прибъгналите при него славяни като познавачи на страната и заробил много [ромей].

43. Тервел помага на Юстиниан да си възвърне престола

Като навлязъл в река Дунав², Юстиниан изпратил Стефан при Тервел, владетеля на България, за да му даде съдействие да завладее царството на дедите си, като му обещава много подаръци и дъщеря си за жена. Тервел се заклея да направи всичко и като вдигнал и въоръжил цялата си войска от българи и славяни, тръгнал с Юстиниан към столицата. Те се разположили на стан от Харсийските врата³ чак до Влахерните. Юстиниан преговарял три дни със столицаните, но бил все повече и повече обиждан. Тогава с малцина ромей той влязъл в града през водопровода. Като предизвикал смут чрез пробива, той скоро след това се разположил във Влахернския дворец. Когато научил това, Апсимар⁴ избягал в Аполониада⁴, вземайки със себе си извънредно много богатства. А Юстиниан завзел царската власт. На патриаршеския престол [тогава] седял Калник.

Ἰουστινιανὸς τὸ δεύτερον ἔτη ε'. παραλαβὼν τὴν βασιλείαν, δῶρα πολλὰ δοὺς τῷ Τέρβελι καὶ βασιλικὰ σκεύη καὶ χώραν τῆς Ῥωμαίων γῆς νότιας τὰ νῦν λεγόμενα Ζαγόρια, ἀπέλυσεν αὐτὸν ἐν εὐρίῃ. Ἀψίμαρος δὲ φυγὼν εἰς Ἀπολλωνιάδα συλλαμβάνεται καὶ πρὸς Ἰουστινιανὸν ἄγεται, ὁ οὗτος δὲ καὶ Ἡράκλειος ἀπὸ Θράκης μετὰ τῶν ἐτέρων ἀρχόντων. (I, pp. 779₂₈—780₁₀)

44. Justinianus contra Terbellim pugnat

Τῷ γ' ἔτει Ἰουστινιανὸς τὴν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων εὐρίῃν διέσπειρε, καὶ διατεράσας τὰ κατελλαντα θέματα εἰς τὴν Θράκην, ἐξοπίσθας καὶ στόλον, κατὰ τοῦ Τέρβελι ἐχώρησε, καταλαβὼν τὴν Ἀγγιῶλον. καὶ ἀφελώσας τοῦ στρατοῦ ἀπληκίστους, ὡς εἶδον αὐτὸν οἱ Βούλγαροι ἀσυντάκτους διασκορπιζόμενοι, ἐπυρρίνιστες πολλὴν ἀχμυλωσίαν καὶ θόρον ἐποίησαν. ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς οὖν ὁλίγοις τοῖν ἐν τῇ κίστρῃ καταφυγόν ἐπὶ τοῖν ἡμέραις ἀπέλειπε τὰς θύρας. θρασυμένοι δὲ τὴν τῶν Βουλγάρων ἐπιμονήν, τοὺς ἵππους αὐτοῦ νευροκαταίχουσ, ἐπὶ τῆς νύκτος τοῖς πλοίοις ἐπιβὰς λαθροῖς ἐφυγε καὶ μετ' αἰσχύνῃς ἐν τῇ πόλει παρέρχεται. (I, pp. 781₁₆—782₃)

45. Bulgari usque ad Auream portam incursionem faciunt

Τῷ δ' αὖτ' ἔτει οἱ Βούλγαροι διὰ τοῦ Φιλεία λόφου τῷ στενῷ ἀπερρίπτοντες ἕως τῆς χρυσῆς πόρτης διέδρομον. τὸν δὲ ἀρεθμὸν ἰδὼν στρατεύων καὶ αἰχμαλωτισθέντων, ἔπερ ἀντιμὸν ὄντα, λέγειν οὐκ ἔχοντες. αὐτοὶ δὲ ἀβλαβεῖς εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐπέστρεψαν. (I, p. 785₆₋₉)

46. Bulgari contra Arabes in Thraciam invadentes pugnant

Τῷ β' ἔτει κατέλαβε Σουλειμάν μετὰ στόλου καὶ ἀμυράδων, καὶ διεπέρασεν ἐξ Ἀβύδου ἐν τῇ Θράκῃ. οὗ τελευτήσας ἀμυρενίῃ Οἰμαρος. χειμῶνος δὲ βορρῆταιος γενόμενος ἐν τῇ Θράκῃ ὡς ἐπὶ ἡμέρας ἑκατὸν μὴ παύσασθαι γῆν ἐκ τῆς κρυσταλλοειδέος χιόνος, πλῆθος ἵππων τε καὶ καμήλων καὶ λοιπῶν ζώων τῶν ἐχθρῶν τετήρησεν. — — — συνήσαν δὲ πρὸς αὐτοὺς καὶ οἱ Βούλγαροι πόλεμον, καὶ κατέσφα ὡ χιλιάδας εἰκοσιδύο Ἀράβων. (I, pp. 789₁₄₋₁₆, 790₁₇₋₁₈)

¹ Загора тук означава областта между Стара планина, пограничния окоп Еркесия, Салбен и Несебър. Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 170. Общо за употребата на името „Загора“ в средновековниот вж. *Ат. Нишрков*, Областното име Загорие или Загора някога и сега, ИИЕМ, V, 1925, I—IV, стр. 80 и сл.; *Ив. Сакъзов*, Областното име на Загора, Сб. в чест на А. Нишрков, София, 1933, стр. 353 и сл. Срв. *Г. Цанкова-Петкова*, Территория българското государство в VII—IX вв., ВВр. XVII, 1960, стр. 135 и сл. ² Брат на Апсимар. ³ Събитията се отнасят към 708 г. ⁴ Т. е. първата година от царуването на Филипик Варданид (711—713). Събитията се отнасят към 712 г. ⁵ Филей, гр. в Тракия, при дн. Ормацин, на брега на Черно море, северно от езерото Деркос. ⁶ От царуването на Лъв III Исавър (717—741). ⁷ Другаде този арабски предводител се нарича Мослехах. Обсадата на Цариград траяла от август 717 до август 718 г. ⁸ Българите участвували като съюзници на византийците.

Юстиниан за втори път царувал 6 години. Като завзел църската власт, той дал на Тервел много дарове и царски вещи, отрязал [му] и част от ромейската земя, така наричаната днес Загора¹, и го изпратил с мир. А Апсимар, който избягал в Аполониада, бил заловен и заведен при Юстиниан, също и Ираклий² [бил заловен] в Тракия заедно с други военачалници.

44. Юстиниан воюва срещу Тервел

През 3-ата година Юстиниан нарушил мира между ромей и българите³. Като прехвърлил конните теми в Тракия, той въоръжил също и флота, тръгнал срещу Тервел и завзел Анхиало. Понеже войската станувала без охрана, българите, като я видели пръсната в безредие, нападнали я и пленили и избили много хора. А Юстиниан с малцина избягал в крепостта и три дни държал вратите заключени. Но когато видял упорството на българите, той прерязал жилите на конете си и като се качил през нощта на корабите, тайно избягал и позорно стигнал в столицата.

45. Българите нахлуват до Златните врата

През същата година⁴ българите през Филей⁵ нахлули тайно през теснините и стигнали до Златните врата. Не мога да кажа броя на избитите и пленените ромей, защото не може да се изчисли. А българите се върнали в страната си, без да претърпят щети.

46. Араби нападат Тракия. Българите воюват срещу тях

През 2-ата година⁶ Сюлейман⁷ пристигнал с войски и емири и от Абидос преминал в Тракия. След смъртта му емир станал Умар. А в Тракия настанала толкова тежка зима, че около сто дни земя не се показвала изпод заледеления сняг, и множество коне, камили и други животни на враговете измрели. — — — А и българите започнали война срещу арабите и избили 22 хиляди от тях⁸.

47. *Terbellis bellis intestinis Romanorum se immiscet*

Τῷ δ' αὖτ' ἔτι Νικήτας ὁ Ἐυλοῖτης γράφει πρὸς Ἀρτέμιον ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀπελθεῖν πρὸς Τέρβελον τοῦ ἀναλαβεῖσθαι συμμαχίαν Βουλγαροῦ καὶ ἐλθεῖν κατὰ Λέοντος. τοῦ δὲ ἀπελθόντος, δίδωσιν αὐτῷ στρατὸν ὁ Τέρβελος καὶ πεντήκοντα κεντηνάρια χρυσίου. ἔρχεται γοῦν πρὸς Κωνσταντινοῦσιον ὁ Ἀρτέμιος, μὴ δεξαμένης δὲ αὐτὸν τῆς πόλεως, οἱ Βούλγαροι τοῦτον τῷ Λέοντι παραδεδώκασι καὶ φιλοφωνηθέντες παρ' αὐτοῦ ἐπέστρεψαν. ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν Ἀρτέμιον σὺν τῷ Ἐυλοίτῃ ἀπέλειπε, διμύσας τὴν Ἐυλοίου οὐσίαν· μάστιγος γὰρ ἐν πλοῦσι πάντι ἐπ' ἔρχετο σὺν αὐτοῖς ἀπεκροτάσει καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλους πλείους, πλείους δὲ ἐρωτόμασε καὶ ἐξώρισε. (I, pp. 792₁₄—793₂)

48. *De terrae motu in Thracia facto*

Τῇ κα' τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός, τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἡμέρᾳ δ' ὅρα ἡ', σεισμός μέγας γέγονε καὶ φοβερός ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐπ' ὅλης ἐκκλησίᾳ καὶ μοναστήρια καὶ οἶκοι, καὶ λαὸς πολλὸς ἀπέθανον. ἔπεσε δὲ καὶ ἡ στήλη Ἀρκαδίου ἐν τῷ Σηρολόφῳ καὶ ἄλλαι πολλαί, καὶ τὰ χειροῦτα τῆς πόλεως τέχνη, καὶ πόλεις καὶ χωρία ἐν τῇ Θράκῃ, ἣ τε Νίκαια καὶ Νικομήδεια καὶ Πρωίνεος. (I, p. 801₉₋₁₆)

49. *Constantinus Copronymus Paulicianos in Thracia collocat*

Τῷ ια' ἔτι Κωνσταντῖνος τὴν Θεοδοσιούπολιν παρέλαβεν ἅμα τῇ Μελετινῇ, ὑψιμαλοῦσας πάντας τοὺς ἐκεῖσε. Καὶ προφάσει τοῦ θανατικοῦ προσλαβόμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ Ἀρμενίους καὶ Σίρους αἰρετικούς εἰς τε τὸ Βυζάντιον μετέκτισε καὶ τὴν Θράκην· οἱ μὲν τοῦ νῦν αἵρεσιν τοῦ τυράννου διακροτούσιν, ἐν' ᾧ καὶ ἐπ' ἐλπίσιν ἡ αἵρεσις τῶν Παυλικιανῶν. (II, p. 10₃₋₈)

50. *Bulgari incursionem usque ad Longum murum faciunt. Constantinus Copronymus exercitum contra eos ducit*

Τῷ δ' αὖτ' ἔτι ἐξήτησαν οἱ Βούλγαροι πάντα διὰ τὰ κιοφθέντα κάστρα, καὶ τοῦ βασιλέως ἀιμά-

47. *Тервел замесен във византийски междоусобици*

През същата година¹ Никита Ксилинит² писал на Артемий³ в Солун⁴ да отиде при Тервел, за да получи помощ от българите и да потегли срещу Лъв. Когато той отишъл, Тервел му дал войска и 50 кентинария злато. И тъй Артемий тръгнал срещу Цариград. Но понеже градът не го приел, българите го предали на Лъв и като получили дарове от него, се завърнали. А императорът умъртвил Артемий и Ксилинит, като отчуждил и имотите на Ксилинит, който бил много богат, защото бил магистър. Заедно с тях той обезглавил и солунския архиепископ и мнозина други, а на по-голям брой отрязал носовете и ги пратил на заточение.

48. *Земетресение в Тракия*

На 26 октомври⁵, през четвъртия ден [от седмицата], на празника на св. Димитрий, станало голямо и страшно земетресение в Цариград. Много църкви, манастири и къщи били разрушени и много народ загинал. Паднала и статуята на Аркадий в Ксиролоф, както и много други, а също и [части от] стената на столицата, която била откъм сушата, и градове и села в Тракия, а също и Никея, Никомидия и Пренет⁶.

49. *Константин Копроним заселва павликяни в Тракия*

В 11-ата година Константин⁷ превзел Теодосиопол⁸ заедно с Мелетина, като пленил всичките им жители. Под предлог, че имало мор, той преселил в Цариград и Тракия сродните нему еретици — арменци и сирийци. Те съхраняват и до днес ереста на тирана. Чрез тях именно се разпространила ереста на павликяните.

50. *Българи нахлуват до Долгата стена. Поход на Константин Копроним срещу българите*

През същата година⁹ българите поискали данък поради построените крепости¹⁰. Но по-

¹ Т. е. третата година от паруването на Лъв III Исавър. Събитията се отнасят към 719 г.

² Византийски сароник, доверено лице на детронирания император Анастасий II (713—715).

³ Анастасий бил заточен в Солун след свалянето му от престола.

⁴ Това станало през 24-ата година от паруването на Лъв III.

⁵ В същност тези събития са станали в 756 г. (6247, в Theophanis Chronographia, p. 429, i9—30). Срв. Златарски, История, I, I, стр. 201—202, който ги отнася към 755 г., понеже не взема пред вид, че Теофан изоставя с една година за дадения период.

⁶ Селища в Мала Азия.

⁷ Т. е. от паруването на Константин V Копроним (741—775). В същност този събития са станали в 756 г. (6247, в Theophanis Chronographia, p. 429, i9—30). Срв. Златарски, История, I, I, стр. 201—202, който ги отнася към 755 г., понеже не взема пред вид, че Теофан изоставя с една година за дадения период.

⁸ Град в Армения, дн. Ерзерум.

⁹ Според автора това е 13-ата година от паруването на Константин V, но в същност събитията са станали пак в 756 г. Срв. Златарски, История, I, I, стр. 202—203.

¹⁰ Защото българите смятали построяването на крепостите като нарушение на договора от 716 г. Вж. Златарски, История, I, I, стр. 201.

σαντος τὸν ἀποικιστὴν αὐτῶν ἐξήλθον ἕως τῶν μακρῶν τευχῶν, καὶ πολλὰν αἰχμάλωσίαν ποιήσαντες ἐπέστρεψαν ἀβλαβεῖς.

Τῷ 18¹ ἔτα ὁ βασιλεὺς ἐπιστράτευσεν κατὰ Βουλγάρων, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν κλεισοῦσαν Βερεγάβαν, πολλοὺς ἀπολέσας, ἐπέστρεψε μετ' αὐχόνης. (II, p. 116—12)

51. Pontus Euxinus congelat

Τῷ 19² ἔτα γέγονε ψυχὸς μέγα καὶ παρὰ τὸν κατὰ τὴν βασιλίδαν καὶ τὴν ἀνατολὴν καὶ ἀρκτον καὶ δύσιν, ὥστε τὴν ἀρκτὶν τοῦ Πόντου παρὰ τὴν ἐπὶ ἐκείνῃ μίλια τὸ πέλκος ἀπολεθῶναι καὶ ἐπὶ ἅλῃ πῆχεις τὸ πάθος παρῆναι οὐκ ἔτι χωριζόμενος ἡδὲ ἔτι ἐπὶ ἄλλας 4³ πῆχεις, ὥστε συμφορῶνται τὴν θάλασσαν τῇ ξηρᾷ, καὶ περπορεύονται ἐπὶ τὸν κατὰ τὴν παρὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ δύσιν ἡμέραν τε καὶ ὅλην τὴν πύλιν, ἀπὸ τε Ζουχίας μέχρι Λαοσίβεως καὶ τοῦ Κοῦρη ποταμοῦ τοῦ Λαοσίβεως τε καὶ Λαοσίβεως καὶ τῶν Νεκροπόλεων καὶ τῆς λοιπῆς ἀκτῆς μέχρι Μεσημβρίας καὶ Μηδείας. (II, pp. 118—126)

52. Constantinus Copronymus aulas Bulgarorum incendit

Τῷ 20⁴ ἔτα ἀρίστην δόξαν ποιῶν μετὰ Παγανῶν τοῦ κυρίου Βουλγάρων, ἐξείσθης ἐξελθὼν τῆς πόλεως καὶ ἀφελόμενος εὐρὺν τὸν κλειστόν διὰ τὴν ἀνατολὴν εἰρήνην, εἰσῆλθεν εἰς Βουλγαρίαν ἕως Τούμης, καὶ βαλὼν πῦρ εἰς τὰς αὐλὰς ὡς εἶπε, μετὰ φόβου ἐπέστρεψε, γενναῖον μὴδὲν ποιῶν. (II, p. 138—19)

53. De Niceta patriarcha Constantinopolis origine Slavo

Ἀντιχρυστοῦ δὲ πατριάρχου Νικήταν εὐνοῶν καὶ Σθλάβων. (II, p. 148—19)

неже императорът унижил пратеника им, те нахлули до Дългата стена и като взели много пленници, върнали се невредими.

През 19-ата година¹ императорът тръгнал на поход срещу българите. Той стигнал до прохода Верегава², но изгубил много хора и се върнал позорно.

51. Черно море замръзва

През 23-ата година³ настанал голям и много силен студ в столицата и на изток, и на север, и на запад [от нея], така че по северното крайбрежие на Понта морето замръзнало до сто мили дължина и до 30 лакти⁴ дълбочина. А като паднал сняг върху [ледения пласт], натрупали се още 20 лакти, така че морето се уподобило на сушата. Хора, животни и диви зверове можели да ходят по замразеното море от Зинхия⁵ до Дунав и до река Куфа⁶, Днестър и Днепър, до Некропилите⁷ и до останалата част на брега чак до Месемврия и Мидия.

52. Константин Копроним подпалва аулите на българите

През 24-ата година⁸, след като свързал привидно приятелство с Паган⁹, господаря на българите, [императорът] излязъл ненадейно от столицата и като намерил проходите незащитени поради измамния мир, навлязъл в България до Тунджа¹⁰. Подпалил аулите¹¹, които намерил, и се върнал уплашен, без да е извършил нещо доблестно.

53. Цариградският патриарх Никита — славянин

[Императорът]¹² поставил вместо него¹³ за патриарх Никита¹⁴, който бил евнух и славянин.

¹ От царуването на Константин V. Събитията се отнасят към 760 г. ² Проходът Верегава не е съгласен точно. Според Дуйчев, Проучвания, стр. 163, Верегава е Върбишкият проход. Вж. пак там подробна книжнина на изказаните други мнения. ³ От царуването на Константин V. ⁴ 1 мила = 1800 стъпки, т. е. около 1 км и половина, а един лакът = 61 см. ⁵ Област по северното Черноморско крайбрежие, намираща се между Кавказ и Азовско море. ⁶ Дн. р. Кубан. ⁷ Сместо Некропили бил наричан един залив на черноморския бряг на север от устието на Дунав. ⁸ От царуването на Константин V. Събитията се отнасят в същност към 767 г. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 220. ⁹ Български хан (767—768). ¹⁰ Това е река Тунжа, а не Тунджа. Вж. V. Beševliev, Die protobulgarischen Inschriften, Berlin, 1963, p. 267. ¹¹ Според някои изследвачи с аули тук са означени дворците на първобългарския хан (вж. B. Beševliev, Паралели, ИИД, XIV—XV, 1937, стр. 75—80). Други смятат, че тук става дума за селищата на прабългарите (вж. B. v. Armin, Zur Geschichte der Onoguren, Zschft. f. slav. Phil. X, 1933, p. 345 sq.; B. Талкова-Заимова, Първоначалното българско селище и въпросът за аулите, ИИБЛ, VI, 1956, стр. 441—450; срв. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 80); Г. Баласчев, Укрепителните работи в старобългарската войска, Минало 1918, стр. 1 и сл., изтъква, че прабългарите са имали много аули (селища) в Северозточна България. ¹² Т. е. Константин V. ¹³ Патриарх Константин II (754—766). ¹⁴ Никита I (776—780).

54. *Constantini Copronymi navigia
ad Anchialum submerguntur*

Ἐοτραιεῖοι δὲ κατὰ Βουλγίῳρον περὶ τε καὶ
πλωσί, καὶ ἀπέστειλεν ἐπὶ Ἀγγαλον χελώνδια βχ'.
βορρὰ δὲ πνεύσαντος ἀνέβλοντο πάντα πλὴν ὀλίγων,
ἠπέστρεψε δὲ ἐν τῇ πόλει ὁδός. (II, p. 15_{b-γ})

55. *Constantinus Copronymus exercitum contra
Bulgaros ducens mortem obit*

Τῷ 17^ῳ ἔτει ἔκδησε Κωνσταντῖνος σὺλον κατὰ
Βουλγάρων, καὶ ποιήσας εἰρήνην ἠπέστρεψε. καὶ
τῶν Βουλγάρων δώδεκα χιλιάδας περικύκλων εἰς
Βερζιτία, ὡκοῦσας ὁ βασιλεὺς καὶ ἐξελθὼν εἰς
τὴν λεγομένην Λιθωσώριαν ἐπέπεσεν αὐτοῖς, καὶ
πάντας ἀνέλων ἠπέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν. τοῖτον
τὸν πόλεμον ὠνόμασεν εὐγενῆ ὡς μηδὲν ἀσφαγέ-
τος Χριστιανῶν. ὁ δὲ τῆς Βουλγαρίας κήριος Ἑλέ-
ριχος, γνοὺς ὅτι ἐκ τῶν οὐκείων αὐτοῦ προδίδεται,
γράφει τῷ βασιλεῖ „βουλὴν ἔχω τοῦ φηγεῖν καὶ
ἐλθεῖν πρὸς σέ· πέμψον ὅν μοι λόγον διαθέλεις,
καὶ τίνας ἔχεις φίλους ὧδε, ἵνα θαρσύνω αὐτοῖς
καὶ συνδράμωσί μοι.“ ὁ δὲ κοῦφος ὦν καὶ ἀνόητος
συνπαίχθη τῇ ἀπάτῃ τοῦ Βουλγάρου, καὶ γράφει
αὐτῷ, κἀκεῖνος μισθὸν πάντας ἀπέδωκεν. ὅπερ ὁ
Κωνσταντῖνος ἀκούσας τὴν γενεῖδα αὐτοῦ ἐξέειπε.

Τῷ 17^ῳ ἔτει ἐκστρατεύει Κωνσταντῖνος κατὰ Βουλ-
γάρων, καὶ θεράτῳ δογῇ κατὰ τῶν σκελῶν ἀνθρα-
κωθεῖς καὶ πυρετῷ λάβρων καὶ διακαεῖ συνοχεθεῖς
κατὰ τὴν Ἀρκαδιοῦπολιν ἠπέστρεψε ἐρλίτιος. καὶ
ἐλθὼν ἐν Σηλεβία καὶ διακλυθόμενος μέχρι τοῦ
Σιτοργύλου κατέλλου θνήσκει φηγῇ καὶ σάματι,
βοῶν καὶ λέγων ὅτι ζῶν πικρὰ ἀσβέστω παρεδόθη
διὰ τὴν θεοτόκον Μαρίαν· ὅλλ' ἀπὸ τοῦ νῦν τι-
μάσθω καὶ ἀνιμνεῖσθω ὡς θεοτόκος ἀληθὴς οὖσα.
(II, pp. 17_a—18_b)

54. *Корабите на Константин Копроним
потопени при Анхиало*

[Императорът]¹ тръгнал на поход срещу
българите по суша и по море и пратил към
Анхиало 2600 хеландии². Но като задухал
северен вятър, всички погинали с изключение
на малък брой и той се върнал безславно в
столицата.

55. *Константин Копроним умира при поход
срещу българите*

През 33-ата година³ Константин изпратил
флота срещу българите и след като сключи-
л мир, се завърнал. Но българите пратили
12 000 души войска в Берзития⁴. Като на-
учил това, императорът излязъл към така
наречената Литосория⁵, нападнал ги и като
избил всички, се върнал в столицата. Импе-
раторът нарекъл тази война благородна, за-
щото не бил убит нито един християнин. А
господарят на България Елерих⁶, като раз-
брал, че е предаден от приближените си,
писал така на императора: „Имам намерение
да избягам и да дойда при тебе. Прати ми
прочее залог за безопасност и ми кажи кои
приятели имаш тук, за да им се доверя и те
да избягат заедно с мен.“ Императорът, би-
дейки лековерен и безразсъден, се хванал на
измамата на българина и му писал [имената
на привържениците си]. А този, като ги узнал,
избил всичките. Като чул това, Копроним си
оскубал брадата.

В 35-ата година⁷ Константин тръгнал на
поход срещу българите. И поради божия
гняв усетил силен огън в краката си, изга-
рлял от страшна треска огненица. Върнал се
на носилка в Аркадиопол. После пристигнал
в Силимврия и когато доплувал с кораб към
укреплението Стронгилон⁸, починал духом и
тялом, като викал и повтарял, че е жив пре-
даден на неугасим огън заради богородица
Мария и че напред трябва тя да бъде по-
читана и славена като истинска божия майка.

¹ Константин V. ² Вид двумачтовни военни кораби. Този поход е станал през 774 г. ³ От царува-
нето на Константин V. Събитията се отнасят пак към 774 г. ⁴ Берзития се е наричала областта, обитавана
от славянското племе берзита, около дн. Битоля, Прилеп, Крушево и Велес. И днес жителите на тази област
се именуват бързаци. Вж. L. Niederle, *Slovanské starožitnosti*, Praha 1906, II, 1, p. 424 sq. = *Manuel de l'anti-
quité slave*, I, Paris 1923, p. 104 sq.; M. Дринов, *Заселение Балканского полуострова славянами*, Съчинения, I,
София, 1909, стр. 302; *Златар* кн. История, I, 1, стр. 230; БИИИ, т. I, стр. 189, бел. 7. ⁵ Неуточнена
област. ⁶ Т. е. хан Телериг (768/9—777). ⁷ От царуването на Константин V. ⁸ Стронгилон е укрепен
нос на Мраморно море между Теодосиевата стена и Евдомон. Вж. *Janin. Constantinople byzantine*, p. 415.

56. *Telerigus Constantinopolim confugit.
Leo III Iacobitas in Thracia collocat*

Λέων δ' ἐκ τῆς Χαζάρας υἱὸς αὐτοῦ ἐβασίλευ-
σεν ἔτι ε', τοῦτον τὸν α' ἔπει προσέφυγε Τελλέριγος
ὁ τῶν Λογγυβάργων ῥῆξ τῷ βασιλεῖ ἐν τῇ πόλει
ὅν προσδεξάμενος ἐξευμένισατο δόρυς. — — —

Τῷ β' ἔπει προσέφυγε Πελλέριγος ὁ κύριος τῶν
Βουλγάρων τῷ βασιλεῖ. καὶ ποιήσας αὐτὸν πατρι-
κῶν ζεύγναι τῇ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὐφρόνης ἑτα-
δέλφῃ, καὶ δεξάμενος αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁγίας κολυμ-
βήθρας μεγάλως καὶ ἡγάγησεν καὶ ἐδόξασε.

Τῷ γ' ἔπει ὁ σιρικός τῶν Ῥωμαίων εἰς Γερ-
μανίκειον ἀπελθὼν αἰχμαλώτους Σύρους Ἰακωβί-
τας πλῆθος πολὺ. οὓς ἐνέγκουσιν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν
Θεσσαλ. (II, p. 19₁₋₁₄)

57. *De morte Nicetae Slavi, patriarchae
Constantinopolis*

Τῷ ε' ἔπει τέθνηκε Νικήτας πατριάρχης Κων-
σταντινουπόλεως, ὁ ἀπὸ Σθλάβων εἰνούχος, καὶ
προχωρίζεται Παῦλος ὁ τίμιος ἀναγνώστης Κέπριος.
(II, p. 19₁₆₋₁₇)

58. *Exercitus Romanorum contra Slavos
in Peloponneso ducitur*

Τῷ γ' ἔπει εἰρηνεύσας Εὐφρόνη μετὰ τῶν Ἀρά-
βων ἀποστείλει Στανράσιον πατρίκιον καὶ λογοθέτην
κατὰ τῶν Σθλαβίων καὶ καθελθὼν ἐπέταξε πόν-
τας καὶ ὑποφόρους ἐκώσῃ τῆς βασιλίδος. ἐλθὼν
δὲ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ πολλὴν αἰχμαλωσίαν καὶ
λέφυρα λαβὼν ἤγαγε τῇ βασιλίδι. (II, p. 21₁₈₋₂₂)

59. *De Constantini VI expeditione contra
Bulgaros*

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξῆλθε κατὰ Βουλγάρων, καὶ
τούτους νικήσας ἐπέστρεψεν. (II, p. 25₇₋₈)

56. *Телериг избягва в Цариград. Лъв III
заселва яковити в Тракия*

Лъв¹, синът на [Константин] от казарката,
царувал 5 години. През първата година от
царуването му Телериг², царят на лонгобар-
дите, избягал в столицата при императора,
който го приел и привлякъл с подаръци. — — —

През 2-ата година³ Пелериг, господарят на
българите, избягал при императора, който го
направил патриций и го оженил за сестрини-
цата на жена си — Ирина. И като го въз-
приел от светата купел, обикнал го много и
го удостоил с почести.

През 3-ата година ромейската войска се
отправила към Германикия⁴ и пленила го-
лямо множество сирийци яковити⁵. Императо-
рът ги преселил в Тракия.

57. *Смъртта на патриарх Никита
славянина*

През 5-ата година умрял Никита, патриарх
на Цариград, скопец от славянски род, и
бил ръкоположен Павел, уважаваният четец
от Кипър⁶.

58. *Византийска войска срещу славяните
в Пелопонес*

През 3-ата година⁷ Ирина сключила мир
с арабите и пратила патриция и логотета
Ставракий срещу славяните. Като отишъл,
той ги покорил и всички ги направил дан-
ници на императрицата. А като дошъл в Пе-
лопонес, взел много пленници и плячка и ги
занесъл на императрицата.

59. *Константин VI на поход срещу
българите*

Императорът⁸ потеглил срещу българите
и като ги победил, върнал се.

¹ Лъв IV (775—780). ² Авторът на хрониката погрешно смята Телериг и по-долу Пелериг (другаде Елериг) за две различни лица. Телериг избягал в Цариград през 777 г. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 237. ³ От царуването на Лъв IV. Авторът втори път говори за това събитие. ⁴ Град в Сирия. ⁵ Яковити се наричали монофизитите в Сирия според името на Яков Варадеи, който в VI в. организира сирийските църкви. ⁶ Павел Кипърски (780—784) бил иконоборец. ⁷ От царуването на Константин VI (780—787) и майка му Ирина. Походът на Ставракий се датира през 783 г. Срв. *Златарски*, История, I, стр. 238. ⁸ Тук става дума за похода на Константин VI в 791 г. За този поход обаче Теофан съобщава, че след едно малко сражение се разбягали и българите, и византийци. Вж. *Theophanis Chronographia*, p. 467₆₋₁₂. Срв. *Златарски*, I, 1, стр. 243.

60. *De clade in Bulgaria a Constantino accepta*

Τῷ β' ἔτει ἐπιστρατεύει κατὰ Βουλγάρων, καὶ ἀναστρέφει Καρδάμη τῷ πατρὶ Βουλγάρων, πληθὺς λαοῦ καὶ ἀρχόντων ἀποβαλὼν καὶ τὴν πόλιν καὶ πᾶσαν τὴν ἐποικίαν καὶ τοὺς ἵππους, μόλις αὐτὸς διαφυγὼν εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει. (II, p. 25₁₆₋₁₉)

61. *Constantinus VI tributum Bulgaris solvere negat*

Τῷ ε' ἔτει Καρδάμης ὁ κύριος Βουλγάρων ἔγραψε τῷ βασιλεῖ „ἢ τέλειόν μοι πάστα, ἢ ἔρχομαι ἕως τῆς σῆς χειρὸς λόγους.“ ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέστειλεν αὐτῷ εἰπὼν ὅτι οἱ διὰ πᾶσαι σοὶ πάστα ἀπέστειλα. γέρον δὲ εἶ, καὶ οὐ θέλω κοινωθῆναι σε ἕως τῶν ὁδῶν, ἀλλ' ἐγὼ ἔρχομαι πρὸς σέ, καὶ εἴ τι κέρει ὁ θεὸς ἀναστρέφει δὲ ὁ βασιλεὺς λυὼν ἐξῆλθε κατ' αὐτοῦ καὶ ἐδίωξεν αὐτὸν ἕως εἰς τὰ ἴδια. (II, pp. 26₂₁—27₁)

62. *Irena Berrhoem Anchialumque reficit*

Αὕτη καὶ τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ Βέρρομη ἔκτισεν, Εἰρηνόπολιν μετονομάσασα. ἔκτισε δὲ καὶ τὴν Ἀγχιάλον. (II, p. 29₁₋₃)

63. *Crummus in Romanorum exercitum irruiť. De clade in Bulgaria a Nicephoro accepta*

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει βόας δεδομένης τῷ λαῷ ἐν Στρίμονι, ἐπιπεσόντες οἱ Βούλγαροι ταύτην ἀντίλοντο, χροαίον λίτρος χίλις ἑκατὸν, καὶ στρατηγὸν ἅμα τῷ λαῷ κατέσφαξαν, καὶ λαβόντες τὸ τοῦλδον ἰπέσσωσαν. τῷ αὐτῷ χρόνῳ Κροῦμος ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς τὴν Σαρδικὴν παρέλαβε, καὶ χιλιάδος ε' στρατιωτῶν κατέσφαξεν. ὁ δὲ Νικηφόρος δῆθεν κατ' αὐτοῦ ἐξελητόν ἀξίολογον μὲν οὐδὲν ἐποίησε, τοῖς δὲ περιουθεῖσιν ἐκ τῆς φυγῆς ἄρχοντα αὐτοῦ λόγον σωτηρίας μὴ δοῦς τοῖς ἔχθροῖς προσφανεῖν ἐβιάσατο, ἐν οἷς ἦν Εὐθύμιος σπαθά-

60. *Поражение на Константин VI в България*

През 2-ата година¹ Константин тръгнал на поход срещу българите и като влязъл в сражение с Кардам², господаря на българите, загубил голям брой войници и военачалници, както и шатрите си, целия обоз и конете си, а самият той едва се спасил, като избягал в столицата.

61. *Константин VI отказва да плати данък на българите*

През 6-ата година³ Кардам, господарят на българите, писал на императора: „Или ми плати данък, или ще дойда до Златните ти врата.“ А императорът пратил да му кажат следното: „Пратих данък, какъвто ти подобава. А понеже си стар и не искам да се уморяваш чак дотука, сам ще дойда при тебе, та каквото отсъди бог.“ И като събрал войска, императорът излязъл срещу него и го прогонил до земята му.

62. *Ирина възстановява Верея и Анхиало*

[Ирина] възстановила Верея⁴ при Солун и я преименувала на Иринопол. Тя възстановила също и Анхиало.

63. *Крум напада византийската войска. Гибелта на Никифор в България*

През същата година⁵, когато била раздавана заплатата на войската в Стримонската област⁶, българите нападнали и задигнали [парите], всичко 1100 златни литри⁷. Те убили стратега заедно с войската, взели обоза и се върнали. По същото време Крум, предводителят на българите, превзел Сердика и избил 6000 войници. Тогава Никифор уж излязъл срещу него, но не извършил нищо достойно за упоменаване. А военачалниците, които се спасили чрез бягство, му поискали обещание за неизкървимост, но той не им го дал и така ги принудил да прибегнат при неприятелите. Между тях бил и техникът спатарий⁸

¹ От самостоятелното царуване на Константин VI, т. е. от 790 г. Този поход е станал в 792 г. ² Хан Кардам (777? — 803).

³ От царуването на Константин VI. Този поход е станал през 796 г. ⁴ И тук съставителят допуска грешка, като твърди, че е била възстановена Верея в Македония (дн. Бир). В същност е била възстановена Стара Загора, наричана също Верея или Бероя (*Berycia*). Това е станало през май 784 г. Срв. *Златарски*, История, I, I, стр. 241. ⁵ Седмата година от царуването на Никифор I (802—811). Събитията се отнасят към 809 г. Срв. *Златарски*, История, I, I, стр. 254 и сл.

⁶ Изглежда, че областта по долното течение на Струма е била организирана като военновъздушна единица — тема, по времето на Юстиниан II. Вж. *М. Рајковић*, Област Стримона и тема Стримон, 36. Радова ВД, V, 1958, стр. 1 и сл. Така че тук може би става дума вече за Струмската тема. ⁷ 1 литра = 72 номизми (жълтци) или 1728 кератия. ⁸ Спатарият (мечоносен) участвувал в императорските процесии. По-късно — само титла. Вж. *Brehier*, Les Institutions, pp. 107, 118 etc.

ριος μηχανικός. σάσεως δὲ ἐπ' αὐτῷ γυρομένης, δόρυς τοὺς πλείονας ἐποκλύντας ἑατέραν ἐκάκωσε δημείβεσαι καὶ ἐξορίαις καθυποβαλόν. σκευάμενος δὲ ταπεινῶσαι τὰ στρατεύματα, ποῖον δεινὸν κατὰ Χρυσιανῶν οὐκ ἐπενόησε; προσέειπε γὰρ τοὺς Χρυσιανούς ἐκ παυτοῦ θέματος ἐπὶ τὰς Σθλαγίας μετακίεσθαι, πῶς δὲ τοῖσιν σάσεως παρῴσκεισθαι καὶ ἦν ἀρχαλοῦτος οὐκ ἔλαττον τὸ πῶγμα. ἐν ἀρχαίᾳ τοὺς πάντας γεγονότας, δευτέρῳ οὖν ταύτῃ κάκωσαν προσέταξε στρατεῦσθαι πτωχοὺς, καὶ ἐξολίχευσθαι αὐτοὺς παρὰ τῶν ἀρχόντων, παρεχόντων ἀνὰ τῇ νομοματῇ καὶ πρὸς τὸν δημόσιον ἀλληλεγγύως τὰ δημόσια αὐτῶν. τρίτῃ κανόνοισι ἐποπιέεσθαι πάντας, καὶ ἀναβιβάζεσθαι τὰ τοῖσιν δημόσια τέλη, παρέχοντας καὶ χρυσιακοῦ ἔνεκα ἀνὰ κεφάλαια δύο. τετάρτῃ πληγῇ, τοὺς κορυφαίους πάντας ἀναβιβάζεσθαι προσέταξε. πέμπτῃ συμφορᾷ, τοὺς ἐν εὐσχυῶν οἴκων παροίκους, τοῦ δὲ ἀφρανοντορεῖου ξενόντων γηροκομῶν ἐκκλησιῶν μοναστηρίων βασιλικῶν, τὰ κατωτά ἀτακτεῖσθαι ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς αὐτοῦ τετρανίδος, τὰ δὲ κρεῖττονα τῶν κτημάτων εἰς τὴν βασιλικὴν κορυφαίαν ἀρεσθαι, τὰ μέντοι τέλη αὐτῶν ἐλαττεῖσθαι τοῖς ἐναπομένουσιν εἰς τοὺς αὐτοὺς εὐχεῖς οἴκους, ὥς διελούσθαι πολλῶν τὰ τέλη, τῶν οἰκίσαντων στενομένην, καὶ τῶν χωρίων καὶ ἐξοκεῖν. ἕκτῃ τετρανὶς σκοπεῖσθαι παρὰ τῶν στρατηγούντων τοὺς ἀθρόους ἐκ τῆς πτωχείας ἀνακτισθέντος, καὶ ἀπαιτεῖσθαι χρήματα ὥς εἰσρεῖς θησαυρῶν. ἑβδόμῃ κάκωσις, τοὺς πρὸ κ' χρόνων εὐφυέτας καὶ μέχρι τῆς δευρὸ πύθον ἢ σκεῖος διούσιν καὶ αὐτοὺς ἐξαργυρίζεσθαι. ὀγδόῃ ὁδοῖα, τοὺς ἐκ πάππων ἢ προπάπων κληρονομίας διαρεθέντας ἐκ τῶν αὐτῶν κ' χρόνων ἐξαπαδόνων τῷ δημοσίῳ, καὶ τοὺς ὠνησμένους ἐξω τῆς Ἀβύδου οἰκίας καὶ ἀνὰ δύο νομοματὰ τέληα προσέταξε, μάλιστα τοὺς κατὰ τὴν δωδεκά-

Евтимий. Когато пък избухнал бунт против него, той подмамил повечето [бунтовници] с подаръци, а след това ги наказал с конфискации и със заточения. И какво ли зло не замислял срещу християни¹ с цел да унизи войската. Наредил християните от всички теми да се преселят в славиниите², а имотите им да се продадат. Това по нищо не се различавало от пленничеството. Всички изпаднали в голямо затруднение, но последвала втора злина: заповядвал бедните да служат във войската и съселяните им да ги въоръжават, като заплащат по 18 номизми, а също всички общо да внасят в хазната данъците им³. Третото злоумишление: да се проверят [имотите на] всички и да се повишават държавните им данъци, като трябвало да плащат и по два кератия⁴ за хартиатикон⁵. Четвъртият бич: заповядвал да се отнемат всички облекчения⁶. Петата беда: от обитателите на богоугодните заведения, сиреч сиропиталището, странноприемниците, старческите приюти, църквите и императорските манастири да се изисква димнина още от първата година на насилническото му управление; най-ценните от имуществата им да се вземат за императорско попечителство⁷, но техните данъци да бъдат наложени върху ония, които оставали в самите богоугодни домове. Така че налозите на мнозина се удвоили, понеже стопанствата им били намалявани, и те починали да се изселват и от селата си. Шестото насилие: стратезите да издирият кои бедни са забогатели изведнъж и да им изискват пари като на иманяри. Седмата злина: тези, които от двадесет години насам били намерили някаква делва или гърне [с пари], и от тях да се вземат пари. Осмата несправедливост: да платят данък на хазната на тези, които са получили наследство от деди или прадеди, след като са се отделили от тях, макар и преди двадесет години. Той заповядвал също да се облагат с по две номизми тези, които купували роби извън Абидос, най-вече тези в Додеканеза. Деветото без-

¹ Т. е. византийците. ² Според Златарски, История, I, 1, стр. 254—255, става дума за славянските области в Македония, а според други автори — в Западен и Северен Пелопонес (вж. P. Charanis, The chronicle of Monemvasia and the Question of the slavic settlements in Greece, DOP, V, 1950, pp. 155—156). ³ Това е системата на т. нар. „кръгово поръчителство“ — ἀλληλεγγύη. Според нея по-заможните плащали данъците на по-бедните си съселяни. Вж. Fr. Dölger, Beiträge zur Finanzverwaltung, Leipzig—Berlin 1927, p. 130; P. Lemerle, Esquisse pour une histoire agraire de Byzance, RH, 219, 1958, p. 161; Острогорски, История, стр. 194; срв. К. А. Осипова, Алеленгий в Византии в X в., ВВр XVII, 1960, стр. 28—38. ⁴ Един кератий се равнявал на 1/24 част от златния солид или 1/1728 част от литрата. ⁵ Хартиатиконът бил един вид такса за писмените документи. ⁶ Става дума за някои облекчения, направени от Ирина през последните години от царуването ѝ на данъците върху търговията, земеваденето и пр. Вж. Успенский, История, II, стр. 238. За финансовата политика на Никифор I срв. и Липшиц, Очерки истории, стр. 128 и сл., и Д. Ангелов, История на Византия, I, София 1959, стр. 283—284. ⁷ Императорската „куратория“ или попечителство била властна да вземе известни недвижими имоти в полза на императора. В случая тук проличава стремлението на Никифор да ограничи манастирските привилегии. Вж. Успенский, История, II, стр. 239.

ησαν. ἐννάτη παρόντα, τοὺς τὰς παραθαλάσσιους ἀποικίας, μάλιστα τῆς μικρῆς Ἀσίας, ναυκλήρους, μηδέποτε ἡσιονικῶς ζήσαντας, ὥσπερ ἀνέσθαι ἐν τῶν καθαρπαγέντων παρ' αὐτοῦ κτημάτων, ὡς ἐν ἐκτιμηθῶσι παρ' αὐτῶν. δεκάτη ἀθρεῖα, τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμποίμους ναυκλήρους συναγαγὼν δέδωκεν ἐπὶ τόκῳ τετρακιστάτον τὸ νόμισμα ἀπὸ χρυσοῦν λίτρας δώδεκα, τελούστας καὶ τὰ συνήδη κομμίγια. ταῦτα ἐν τῶν πολλῶν ὡς ἐν κεφαλῇ μισθὰ μοι ἐστιλογράφηται, δηλοῦντα τὸ πρὸς πᾶν εἶδος πλεονεξίας αὐτοῦ πολυμήχανον. τὰ γὰρ κατὰ τὴν βασιλίδι τοῖς ἐν τέλει καὶ μέσοις καὶ ἐντέλειον ἐνδειχθέντα διὰ παρ' αὐτοῦ πέρα συγγραφεῶν ὅντα παρελίπομεν, ὅπως τοὺς πονηροὺς τῶν οὐκ ἐν καθυπέβαλε σκεπασμένους τοὺς ἐκείνων δεσπότης, ὅσοι δηλαδὴ ἐν εὐπορίᾳ ἔτεχον, τοὺς μὲν διαβάλλοντας τῆς ἀξίας, τοὺς δὲ διαβαλλόμενους ἐξουσιάζον. ὥστε καὶ τὰ κτηνολόγια ὅντα ἐν τῷ φόρῳ, ἀνενδεῖ τυγχάνοντα ἐκ πόνων ἰδίων, μεταστελόμενος ὁ παμφύλος φησὶ «ὅτις τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μου, καὶ ὅμοσον πόσος χρυσὸς σοὶ ἐστίν.» ὁ δὲ λίτρας ἑκατὸν ἐξεῖπεν ἔχον. ὁ δὲ ἀγαγεῖν ταύτας κατ' αὐτὴν τὴν ὁρὰν ἔφη. ὅν ἐνεχθέντων φησὶν ὁ ἐκκομισμένος «οὐκ ἔστιν ἔχεις περὶ πωροῦ; συναρίστησόν μοι, καὶ ὅρος νόμισματα ἑκατὸν πορεύου ἀρκούμενος αὐτοῖς».

Τῷ δ' ἔτι τὴν κατὰ Χριστιανῶν ἐπιστολὴν ἐπέειπεν, ἐποφύας ἀθέτους, ἐπογορασμοὺς παντοίων ἀλλογῶν βοσκοτήτων τε καὶ καρπῶν, ἀδίκους δημεύσεις καὶ ζημίας τῶν ἐν τέλει, ταραχοὺς ἐν αἰείοις ὁ πᾶσι νομοθετῶν τὸ μὴ τοιάδε, καὶ ἄλλας μυρίας κακῶν ἐπιστολὰς, ὧν ἡ κατὰ μέρος ἱστορία φορητὴ τοῖς ἐπατεμνόμενοις ζητοῦσι μαθεῖναι τὰ πρόγνιστα πέφυκε. τῶν δὲ Μανιχαίων, τῶν νῦν Παυλικιανῶν καὶ Ἀθηγκιανῶν, τῶν κατὰ Φρυγίαν καὶ Λυκαονίαν ἀγχευμάτων αὐτῷ (ἐκεῖθεν γὰρ ἐγεγόνει) φίλος ἦν διάπυρος, χρησιμοῖς καὶ τελεταῖς αὐτῶν ἐπιχόρος. οὗτοι πόρῳ ἔλαβον ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀφόβως πολεμεῖσθαι, καὶ πολλοὶ τῶν κορυφαίων τὰς ἀθεμίους αὐτῶν διεφθάρσαν δόξας. — — — τῷ γὰρ πρώτῳ σαββάτῳ τῶν μηνιῶν τῆς δ' ἡμερολογίου ἐπαυροῦσας Σαρακενοὶ εἰς τὰ Εὐχάρτια Λέοντα στρατηγὸν τῶν Ἀρμενικῶν εἰς τὴν ἐξοχή

умие: крайморските жители, главно малоазийците, които се занимават с мореплаване и никога не били живели от земеделие, да купуват против волята си от заграбените от императора земи, за да им се определи за тях по-голям данък¹. Десето безбожие: [императорът] събрал знатните притежатели на кораби в Цариград и им дал по 12 златни литри с лихва 4 кератии за номизма, макар да плащали и обичайните си данъци. Тези малко злодеяния от многото други написах аз накратко, като разкрих изобретателността на Никифор за всякакъв вид грабителство. Пропуснах злините, които е извършил в столицата срещу първенците, средноимотните и обикновените хора, а те надминават всяко описание. Така той подкупил лукави слуги да наклеветят господарите си, ако били богати, и оказвал почит на клеветниците, а от наклеветените събирал пари. Освен това имало един свещопродавец на площада, който живеел охолно от собствения си труд. Ненаситният го извикал и му казал: «Сложи си ръката на главата ми и се закълни колко злато имаш.» Човекът признал, че има 100 литри. Тогава той му казал да ги донесе на часа. А когато ги донесъл, умопомраченият му рекъл: «Защо ти са тревоги? Ела да обядваш с мене, па си иди със сто номизми и бъди доволен от тях.»

В 9-ата година императорът разширил заимислите си срещу христианияте²: безбожии ревизии, закупувания на всякакъв напрегатен добитък, стада и храни, несправедливи отчуждавания и глоби на първенците, събиране лихви върху корабите, докато със закон забранявал лихварството за всички, и хиляди други зловредни нововъведения. Затова е извънредно трудно да се изброят поред, ако някой иска да научи делата му поотделно. Той бил горещ привърженик на манихеите, наричани сега павликяни и атингани³, негови съседи във Фригия и Ликаония (защото той произхождал оттам), и се наслаждавал на техните гадания и обреди. През време на неговото царуване те добили възможност да живеят без страх и развратили мнозина по-лековерни с пресъпното си учение. — — — В първата събота от постите, 4-и индикт, сарацини нападнали при Евхайта⁴ Лъв, стратега на [темата] Армениак, който носел заплатата на

¹ Според *Успенский*, История, II, стр. 239—240, тук прозира опит да се свържат и саужените във флотата с владение на поземлен участък, както това е било и с останалите воснии. Общо за тъкмуването на финансовата политика на Никифор срв. и *Острогорски*, История, стр. 192—196. Според *Lemerle*, Esquisse d'une histoire agraire de Byzance, p. 73, това място трябва да се тъкува в смисъл, че корабпритежателите, а не моряците били принуждавани да купуват земя. ² Т. е. византийците. ³ Атингани била християнска секта, близка до павликянството, която възникнала през VIII в. И тук се смесват павликяни, манихеи и атингани. ⁴ Град в Пафлагония.

τοῦ θέματος, ταύτην ἀγείλοντο οἱ πολλοὶ πληθύνει
 λαὸν, κεντηράρια γ' οὖσαν. ἐπὶ τοῖς οὖν ὁ νεὸς
 Ἀχαῖβ μὴ παιδευθεὶς, ὁ Φαλόριδος καὶ Μίδου
 ἀπληροτέρεος, κατὰ Βουλγάρων παραάταιτα ἕκτα
 Σταυρακίῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. καὶ ἐξελεθὼν τῆς βασι-
 λίδος ἐκέλευσε Νησίαν παρῆκον καὶ γενικὸν λο-
 γοθέτην τὰ δημόσια τέλη τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μο-
 ναστηρίων ἀναβιβᾶσαι, καὶ ὅπως ἐτῶν ἀποδοτέλειαν
 τοὺς τῶν ἀρχόντων ἀπατηθῆναι οἴκους, καὶ ἦν
 θρηῆνος μέγας ἐν τῇ πόλει. ἐπὶ τοῖς ἐγκαλούμε-
 νος ἐπὶ Θεοδοσίον πατρῶον τοῦ Σαλιβαρά, τοῦ
 γνησίον αὐτοῦ θεράποντος, οὗ πάντες καταβόων
 ἡμῶν, δέσποτα, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ πάντες
 ἐπαρρησιάζονται τῇ πίστει ἡμῶν, ἔφη πρὸς αὐτόν
 „εἰ ὁ θεὸς σκληρέων ἐσκληρένη τὴν καρδίαν μου
 ὡς τοῦ Φαραῶ, τί ἀγαθὸν ἔσται τοῖς ἐπὶ χεῖρά
 μου; παρὰ Νησηρέου, Θεοδοσίε, μὴ ἐκδέχων πλὴν
 τῶν δομῶντων σοι.“ Ἐπισυνάξας δὲ τὰ στρατεύοντα
 ἀπασόλης καὶ δύοσεως, καὶ πολλοὺς πένητος ἰδίως
 ὀφειλόμενους, σφενδόνας καὶ ξάβδους ὀκτιζομένους,
 βλαστημοῦντας ἕκτα τοῖς στρατεύουσιν ἤλασε κατὰ
 Βουλγαρίας. Κροῦσιος δὲ τὰ πλήρη φοβηθεὶς, ὄν-
 των αὐτῶν ἐν Μυρκέλλῃ, ἤπειτο εἰρήνην. ὁ δὲ ταῖς
 οὐκείαις κακοβουλίαις καὶ ταῖς τῶν ὁμοφρόνων
 αὐτοῦ συμβούλοις διεκολλήθη. εἰσέρχεται δὲ εἰς Βουλ-
 γαρίαν τῇ κ' τοῦ Ἰουλίου μηνός. κινὸς ἦν ἐπιτολὴ
 πανωλεθρίας, καὶ προέλαυν τὴν αὐτοῦ πανωλεθρίαν
 σιγῶς ἐπεφθέγγετο „τίς πορεύεται καὶ ἀπατήσῃ
 τὸν Ἀχαῖβ; οὐ μὲν ὁ θεὸς πᾶν ὁ ἀντικείμενος,
 ἔλκει με ἄκοντα.“ μετὰ γοῆν τὴν πρώτην συμβολὰς
 δόξας καταποδοῦσθαι οὐ τῷ θεῷ τὰ τῆς νίκης ἀλλὰ
 τῇ τοῦ Σταυρακίου εὐτυχίᾳ ἐκίχοντο. καὶ τοῖς κο-
 λήνοισι τὴν εἰσοδὸν ἀρχοῦσαν ἠπέλλει. πᾶσαν δὲ ἡλί-
 κην, ἕως καὶ βρεσθῶν αὐτῶν, ἀντλεῶς φονεύεσθαι
 προσέταξε. καὶ τὰ τῶν ὁμοφρόνων νεκρὰ σώματα
 ἀσφα εἶτα, μόνως ἐπιμελούμενος τῆς τῶν σκύλων
 συλλογῆς. κλεῖθρα δὲ καὶ σφραγίδας τοῖς ταμείοις
 Κροῦσιον ἐπαθεὶς ὡς ἴδια λοιπὸν ἠσφαλίσατο. ὅτα

темата. Те взели заплатата, която възлизала на 13 кентинария, и пленили многобройна войска. Но невъзрастен достатъчно от това, новият Ахав¹, по-користолюбив от Фаларис² и от Мидас³, се приготвил за бой срещу българите заедно със сина си Ставракий. Като излязъл от столицата, той заповядал на Никита, патриций и финансов логотет⁴, да събере държавните данъци от църквите и манастирите и да изисква от домовете на първенците налозите на изтеклите осем години. В столицата настъпило голямо ридание. За тези си деяния той бил упрекнат от патриция Теодосий Саливара⁵, верния негов служител. „Всички викат против нас, господарю, му казал той, и в час на изпитание всички се радват на провала ни.“ [Императорът] му отговорил: „Ако бог ми е направил същето кораво като на фараона, какво добро могат да очакват поданиците ми? Не чакай друго от Никифора, Теодосие, освен това, което виждаш!“ Като събрал войските от Изток и Запад и много бедни, въоръжени на собствени средства с прашки и тояги, които [го] проклинали, заедно с войските се отпавил срещу България. Крум, уплашен от множеството, когато били в Маркели⁶, поискал мир. Но императорът поради собственото си неблагоразумие и неблагоразумието на съветниците си, които мислели като него, отхвърлил предложението. На 20-и юли той навлязъл в България, когато греела пагубната звезда на кучето⁷. И сам предричал гибелта си, като непрекъснато си повтарял: „Кой ли ще дойде и ще измами Ахав? Защото бог или пък Сатаната ме тегли насила.“ Прочее след първите сблъсквания той помислил, че е на прав път, и известил, че успехите се дължели не на бога, а на щастieto на Ставракий. И заплашвал военачалниците, които били против нахлуването. Заповядал да бъдат избивани безмилостно хора от всички възрасти, дори и кърмачета. Оставил непогребани труповете на умрелите си съплеменници и се грижел само да прибере плячката от убитите. Като поставил ключалки и печати на Крумовите съкровищници, завардил ги вече като

¹ Цар на Израил (918—897 г. пр. н. е.), известен с това, че преследвал поклонниците на Йехова.

² Тирапин на Агригент (565—549 г. пр. н. е.), прочут с жестокостта си. ³ Легендарен фригийски цар, прочут със сребролюбие. Известна е легендата, според която богът Дионис му дал способността да превръща в злато всичко, до което се докосвал. ⁴ Този Никита бил помогнал на Никифор да завладее властта от Ирина в 802 г. ⁵ Той бил началник на императорската гвардия. ⁶ Маркели била тогава гранична крепост.

Според *Златарски*, История, I, 1, стр. 204, тя се намирала на Бакъджиците при с. Войника, Ямболско. По-правдоподобно изглежда отъждествяването ѝ с Карнобатски Хисарлък, югозападно от Карнобат. Вж. *К. Jireček*: АЕМО, р. 158, 2; *К. Шкорпил*, ИРАИК, X, 1905, стр. 564; *К. Шкорпил*: Byzantinoslavica, III, р. 336; *В. Асрамков*, Юбилеен сборник Плиска—Преслав, София 1929, I, стр. 197—200.

⁷ Така наричали звездата Сириус, която се смятала за лош предвестник, тъй като в дните на нейното изгряване, наричани у нас горещници, се явявали доста заболявания. За този известен поход на Никифор в края на юли 811 г. срв. Витански разказ, ГИБИ, IV, 1961, стр. 11 и сл., и *Теофан*, ГИБИ, III, стр. 280 и сл.

γούν καὶ ἕτερα μέλη Χριστιανῶν ἀπέτεμεν ἀγομέ-
ρων τῶν σκάλων καὶ τὴν λεγομένην αὐλὴν τοῦ
Κροῦμου ἐνέστησαν, ἐκείνου σπηῖδα τεταπεινωμένους
δηλοῦντος· οὐκ ἰδοὺ νερίκιμος¹ λάβε εἴ τι σοι ἡγο-
ρῶν ἐστὶ, καὶ ἐξέλθε ἐν εἰρήνῃ· ὁ δὲ τῆς εἰρήνης
ἐχθρὸς τούτων οὐ προσήκατο. ἐφ' οἷς χαλεπὸς ὁ
Κροῦμος τὰ τῆς χάριτος εἰσόδους καὶ ἐξόδους πε-
ριέτρεψεν ὀχυρώματα ξυλότοις. ὁ δὲ Νικηφόρος
τούτω γνοὺς τοῖς σινοῦσι τὰ τῆς ἀπολείας προέλε-
γεν, οὐκ ἔστιν ἀπεροῦτο γενόμεθα, οὐδαὶς ἐκρήγη τὸν
πλεθρον. καὶ μετ' ἡμέρας δύο συναθροίσας λαὸν ὁ
βάρβαρος ἐπηλθε καὶ τῆς τοῦ Νικηφόρου σκηπῆς.
καὶ τούτων ἀναρροῦσαν οὐκ ἔλατ' καὶ πάντας τοὺς οὖν
αὐτῷ ὄρχοντας καὶ τοῦ λαοῦ πλήθη ἀπειρα, καὶ
πάντων τὴν ἀποσκευὴν ἀνέλαβον. τὴν δὲ κεφαλὴν
τοῦ Νικηφόρου ὁ Κροῦμος ἐκκόμισε ἐπὶ ξύλου ἀνέ-
στηκεν εἰς ἐπιδεῖξιν πάντων, εἰπὼν οὕτω· γιγνώσκου-
τε τὰ οὐσιῶν καὶ περιτομώσας πέριξ· πάντες εἰς αὐτὸ
τοῖς Βουλγάρων ὄρχοντας ἐπέλεον, ἐκταραμένους
κατ' αὐτοῦ ὡς ἀπύρσιον καὶ τὴν εἰρήνην μὴ θελή-
σαντες. τούτου τοῦ Νικηφόρου τῆς ἀρχῆς Χριστιανοὶ
πλεῖστοι οὐδὲν χρόνον ἠτύχησαν πάντα· γὰρ τοὺς
πρὸ αὐτοῦ ἡμιτάτους βασιλεῖς τῇ ἀποθημιάσει ἐπε-
ήκουσαν οἱ οὖν, οἷον εἰ κατὰ μέρος πρὸς βουλῇ
διεζήτην τὰ ποικίλα ἐπιτηδεύματα, ὁ χρόνος ἐπιλεί-
πει καὶ ἡ χεὶρ ἀκονίσει. πλὴν ἐκ τοῦ κρηπέδου τὸ
ἴσασιν πρὸδρην.

Περὶ τῆς δὲ καὶ Σιανράκας ὁ τοῦ αὐτοῦ
κτενὸς κατὰ τοῦ σπορδίου καὶ μόλις τῆς μαχίης
ἐξῆλθε ζῶν, καὶ καταλαβὼν τὴν Ἀδριανούπολιν
ἀναρροῦντα, καὶ μὴ δυνάμενος ἐποχεῖσθαι ποιεῖν
τὴν πόλιν κατέλαβεν. ὅς διὰ τὴν πλὴν ἐν τῷ πα-
λατίῳ κείμενος ἀποκρίτος ἦν, ἐβούλετο δὲ τὸν κοι-
νοπολίτην Μιχαὴλ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ ἐκταρῶσαι,
τῇ δὲ γυναικὶ Θεοφανοῦ τὴν βασιλείαν καυχήσιν.
γνοὺς δὲ τοῦτο ὁ Μιχαὴλ ἐξούρης ἀναρροῦντα
βασιλεῖς ἐν τῷ ἐπιποδρῳμῳ παρὰ τῆς συγκλήτου
καὶ τῶν ταγματῶν ὡς ἡδὴ ἀπεγνωσμένον τοῦ Σιαν-
ράκου. ὅπερ μεθ' αὐτὸν Σιανράκος τοῦ παλαιῶν ἐξε-
λθὼν, τὸ μοναχικὸν αὐτίκα οὖν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ
Θεοφανοῦ περικέμενος, εἰς τὰ Βουλγάρων μοναστήριον
ἐτελεύτησεν, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σατίρου. τὸν
δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον κατέειχεν ὁ ἀγνῆτος
Νικηφόρος.

Μιχαὴλ δὲ ὁ κοινοπολίτης καὶ γαμβρὸς τοῦ
βασιλέως Νικηφόρου ὃ Ρυγαβὲ ἦν ἡ προσήγορία,
ἐγκρατὴς τῶν Ῥωμαϊκῶν οὐσίμων διὰ τοῦ δήμου
καὶ τῆς συγκλήτου ἀναδείκνυνται οὐσίμων, ἀπο-

свои. Отризал ушите и други части от те-
лата на християните, които се докосвали до
плячката, а така наречения аул на Крум изгорил,
въпреки че този твърде смирено казвал: „Ето ти
победи. Вземи, което ти харесва, и си върви
с мир.“ Обаче врагът на мира не приел пред-
ложението. Разгневен от това, Крум заградил
входовете и изходите на страната с дървени
укрепления. Когато Никифор узнал за това,
предрекъл пред своите хора очакващата ги
гибел: „Дори и птици да станем, никой няма
да избегне смъртта.“ След два дни вар-
варинът събрал войска и нападнал шатрата
на Никифор. [Българите] убили по жалък
начин него, всичките му военачалници и без-
чет войска и взели целия обоз. Крум отря-
зал главата на Никифор и я набучил на кол
за показ на всички. След това започнал да
оголят черепа и да го посребрят наоколо и
карал българските военачалници да пият от
него и да се гаврят с него като с алчен човек,
който не поискал мир. Християните не били пре-
живявали по-тежко време, отколкото при Ники-
форовото управление. Защото той надминал
по безчестност всички императори, дори и
най-жестоките, които били преди него. Ако
някой иска да опише злодеянията му по-
дробно, не би му стигнал време и ръката
му би отпаднала. Но от края се познава
тъканта¹.

Смъртно бил ранен в гръбначния стълб и
Ставракий, неговият син. Той едва се измък-
нал жив от боя и като стигнал в Адрианопол,
бил провъзгласен за император. Понеже
не можел да язди, стигнал на носилка в
столицата. Поради раната си той лежал не-
подвижно в двореца, но поискал да бъде
ослепен зет му, куропалат Михаил, та цар-
ската власт да остави на жена си Теофано².
Михаил, като разбрал това, бил незабавно
провъзгласен за император на хиподрума от
сената и от тагмите, понеже Ставракиевото по-
ложение било вече отчаяно. Ставракий, щом
научил за станалото, излязъл от двореца и вед-
нага с жена си Теофано облекли монашески
одежди. Той завършил живота си в мана-
стира Врака и бил погребан в Сатировата
обител³. Тогава архиерейския престол заемал
пресветият Никифор.

Михаил, по прякор Раягаве, куропалат и
зет на император Никифор, бил провъзгласен
за владетел на ромейския скиптър от народа
и сената. Обаче той се отказвал от властта,

¹ Византийска поговорка, която означава, че от една малка част се познава цялото.
племенница на имп. Ирина. Била омъжена за Ставракий през 807 г.

² Тя била атинянка,

³ Манастирът Врака се намирал в Цариград, но не се знае точно къде. Сатировият манастир се намирал също в Цариград, на 2 км източно от дн. Бостанджи. Вж. Janin, Constantinople byzantine, pp. 306, 460, 461.

θυόμενος μὲν τὴν ἀρχὴν καὶ μὴ ἱκανὸς εἶναι λέγων ὄγκον τοσούτων πραγμάτων προσαναζώσασθαι τῷ πατρὶσι δὲ Λέοντι τῷ ἐξ Ἀρμενίων, ἀπὸ δὲ θυμοειδέι δοκοῦντι καὶ δραστηρίῳ καὶ τοῦ στρατεύματος τῶν ἀνατολικῶν ἄρχοντι τῆρα πάντα, παρέχουσι τῆς ἐξουσίας, καὶ ἐκεῖνος διδομένην λαβεῖν οὐκ ἠθέλησεν, ἀνάξιον ἑαυτὸν ἀποκαλῶν τοῦ βασιλεὺς θρόνου. προτιθέμενος δὲ μᾶλλον τὸν Μιχαὴλ ὃς αὐτῷ πρέπον ἀναδέξασθαι τὸ κράτος, καὶ αὐτὸς ἐπισχεῖτο οὐδέτις ἐσθῆθαι διὰ βίου καὶ λειτουργὸς πιστοῦτος τε καὶ δραστηριότητος, καὶ ὅμοιος φρονεούσας ἐντέδου τὸς ἐπιοχέσεις. οὕτω δὲ τοῦ Μιχαὴλ καὶ παρὰ τὸν οὐκ εἶον σκοπὸν τὰς ἡμέρας ἀναδεξαμένου τῆς βασιλείας, Κροῦμον τε τοῦ Βουλγάρων ἄρχοντος τοῖς ἐμπροσθεν εὐτυχίως ἐπαρθέτως, καὶ τῶν Βουλγάρων φρονηματισθέντων ταῖς νύκτας, τὰ τῆς δόσεως ἐπιτυγχάνον τε καὶ ἐλπίζοντο. ἔδοξεν οὖν τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ ἐκστρατεύσαι κατ' αὐτῶν καὶ καθ' ὅσον οἶόν τε ἐπισχεῖν καὶ ἀναγκάσαι τὸς Βουλγάρους προνομίᾳ. ταχὺ τε οὖν διατάγματα ἐμπλοπτοῦ παταχῶν καὶ ταχὺ τὰ στρατεύματα συνηθροίζοντο. καὶ ὁ Κροῦμος δὲ τὴν τοῦ βασιλέως πεφύμενος κήρυξεν, τὸν ἑαυτοῦ λαὸν ἐν τῆς προνομίᾳς ὑπακούοντες καὶ ὅτ' ἐν συναιθέσις, στρατεύοντες τε καὶ κρηττόντα μάλα ἐπὶ τῇ καὶ ἐπὶ τῇ προσέμενε τὸν βασιλέα. ὃς δὲ καὶ οὗτος ἀνέβη καὶ παρεστειλαμένους τῷ Κροῦμῳ ἀρχοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως αὐλίζοντες, ἀπορροίοντες μὲν ἐπὶ τῷ συνεχεῖς καὶ ὅσον ἐν ἐκπλοπῇ μάρη, καὶ ἐν πύλαις αὐταῖς ἐπικρατέστερα τὰ Ῥωμαίων ἐφαίνετο, ὃς καὶ ἐν ἡβήτῳ διὰ τοῦτο τοὺς στρατεύοντας δομῶν καὶ οὐρανοῦ πρὸς ἀρχέμαχον καὶ καθολοῦν συμπλοκῇ. ἐπὶ τῷ δὲ τοῦ βασιλέως καὶ διεισφύοντος, εἴτε διὰ δούλων, ὅσοι ἐλέγετο, εἴτε καὶ κατὰ ζήτοῦτος τὸν ἐπιτίθειον, εἰς ἀνασχρητῆσαν τὸ πλῆθος ἐστῆσαν, καὶ κατεβύων εἰς πρόσοντος τοῦ βασιλέως, καὶ εἰ αὐτὸς ἐξῆλθε, ἠπειλοῦν αὐτοὶ τε διαρρήξαι τὸν χάρακα καὶ ἐκρήξαι τοῖς ἐναντίας, τοῖσι καὶ κατακλιθεῖς τοῖς λόγους ὁ βασιλεὺς ἀνέστη καὶ τὸς πύλας τοῦ στρατοπέδου καὶ πρὸς παρῶν ἐστατο. τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ Κροῦμος ἐβλάστησε, καὶ τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν λαὸν ἀπὸ τῆς ἐστῆ τῷ βασιλεῖ. πολλὰ δ' οὕτως τε καὶ ἑτέροις τὸν ἑαυτοῦ ἔκαστος παρακλήσεως λαόν, καὶ λόγους ἐπαγωγὸς καὶ παρακλήσεως εἰπόντες παρακλήσεως δυναμένης πρὸς ἀλκήν, τέλος τὸ πολέμων ταῖς σάλπιγγι σημηνόμενα ἀλλήλους προσέερασαν. εὐρώσεως δὲ τῶν Ῥωμαίων ἐποσιπύων τοὺς πολέμους, ἡρώκως τε καὶ ἀνδρείως ἀγωνιζόμενοι, ἐδασπῆσαν τὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ εἰς παντελῆ ἄν' ἀλεῖδεν ἡπαγωγῇ

като заявявал, че е неспособен да поеме така голямата тежест на управлението. Той поиска да отстъпи властта на патриций Лъв¹, арменец по произход, който се славел като храбър и енергичен мъж и бил тогава военачалник на войската в Анатолия². Но последният отказал да я приеме, понеже заявял, че е недостоеен за царския престол. Той увещавал по-скоро Михаил да заеме властта като подобаваща нему, а сам обещаващ цял живот да му бъде роб и най-верен и деен служител. Обещанията си потвърждавал с най-тежки клетви. Така Михаил въпреки намеренията си поел юздите на императорската власт. А владетелят на българите Крум, възгордян от предишните си успехи, и българите, увлечени от победите си, започнали да опожаряват и да плячкосват западните области. Тогава императорът Михаил решил да тръгне на поход срещу тях и да възпре и да задържи българските набези, доколкото му било възможно. И тъй той изпратил бързо разпоредби навсякъде и войските бързо се събрали. И Крум, като научил за раздвижването на императора, върнал своята войска от набезите и я събрал на едно място. Той се укрепил здраво на стан и зачал идването на императора. Когато и този пристигнал и се разположил на стан срещу Крум, който станувал някъде близо до Адрианопол, започнали чести престрелки и един вид схватки от разстояние. И понеже във всички тях ясно се проявявало надмощието на ромейте, войниците, възгордени от това, се втурнали в общ ръкопашен бой. Но тъй като императорът се въздържал и се бавел било, както разправят, от страх, било че търсел удобния случай, войниците започнали да се държат нахално и да викат в лицето на императора и да го заплашват, че ако не ги изведе, те ще разрушат преградите на лагера и ще влязат в сражение с противниците. Склонен от думите им, императорът отворил вратите на лагера и [войската] застанала в боен ред. Същото направил и Крум и наредил своята войска срещу императора. И всеки от двамата дълго ободрявал войските си и им държал напътствени слова и увещания, които можели да им вдъхнат смелост. Накрая тръбите дали бойния знак и [войските] се нахвърлили една срещу друга. Ромейте давали решителен отпор на неприятеля и се биели геройски и мъжествено, та силите на българите започнали да се изто-

¹ Бъдещият император Лъв V Арменец.

² Тема Анатолия била в Мала Азия.

(ἤδη γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κροῦρος ἀπέκαμιν ἐπαινοῦ
χοῦ ἐξοπλισόμενος καὶ τὰ ποιοῦντα τῶν στρατευ-
μάτων ἀναλαμβάνων), εἰ μὴ Λέων ὁ τῶν ἀνατολι-
κῶν στρατηγὸς τῆς βασιλείας ἔχων καὶ τὰ ἐπ' αὐτὸν
διασφειδὸς τάγματα, οὐκ αὐτοῖς τὴν τάξιν ἀπολεπὸν
ᾤχετο φεύγων αἰτίας χωρὶς. τοῦτο δὲ καὶ ὁ λοιπὸς
στρατὶς κατεδὼν ἐξεπλάγη καὶ τὸν ἴσον τῆς ἀνδρείας
ἔχοντα. καὶ οἱ Βουλγάροι ὄντι οὐδέπω γενεῖν
ἐπίδοξοι ὄντες, ἀναδιωρόμενοι ἐπὶ λήθον μετ' ἀνα-
λαβῶν τοῖς Ῥωμαίοις καὶ πολέμιον τὴν νίκην
ἐκράσαντο. τῷ συμβῶντι γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι καταβλη-
θέντες τὸς ἡγῶς τὴν τῶν Βουλγάρων εὐκὶ ἐδέξαντο
προσβολήν, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς γενεὴν ἐκτάθησαν.
ἐπώλοντο μὲν οὖν καὶ τῶν στρατιωτῶν πολλοί, πέ-
παιον, δὲ καὶ τῶν στρατηγῶν οὐκ ὀλίγοι, ἐν οἷς καὶ
Μιχαὴλ μέγιστος ὁ Λαχανοδράκων. ὁ δὲ βασιλεὺς
μολὲς μετὰ τῶν μέγας ἀδελφῶν εἰς Ἀρκαδιοπό-
λιν ἀφιστάσθαι, ἐκείθεν τε τὴν βασιλίδι κατα-
λαμβάνει, τὸν εὐφημῶν Λέοντα μετὰ τῶν ἀδελ-
φῶν ἐν Θερμακῇ καταλείπων, ὥστε προσμένειν καὶ
τὰς λεηλασίας τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν ἐκδρομὰς
ἀποστέλει. (II, pp. 36₁₈—39₁₉; 40₁₂—45₂₂)

64. Leo V Bulgaros in fugam vertit

Συνέβη δὲ καὶ δι' ἄλλας μὲν αἰτίας Ῥωμαίους
τε καὶ Βουλγάρους ἀναγκασθῆναι τὸν προσηγμένον
πόλεμον, οὐκ ἥραστα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐρητισμένην
μέλλουσαν. Βουλγάροι τινες ἐξ ἡθῶν ἀναστάντες
τῶν πατρῶων τὴν Ρωμανίαν καταλαμβάνοντες παγχε-
ρεῖ, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως προσδεχόμενοι Μιχαὴλ
ἐν διαφόροις ἐγκατακίχονται χώροις. καὶ τότε δὲ
Ῥωμαῖοι τῶν ἐν τοῖς προσηγμένοις αἰχμαλωτι-
σθέντων πολέμοις τὰ δεσμὰ διωρῶντες εἰς τὰς
ἐαυτῶν ἐπαύλους πατρίδας. τοτένοιν ὕπατος ὁ τῶν
Βουλγάρων ἄρχηγος Κροῦρος ἐκδοθῆναι οἱ ἀεὶται.
τοῖς μὲν οὖν τῶν Ῥωμαίων ἐπαινῇ ἐδόκει ἡ ἐκ-
δοσις, ἡ τῶν καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ τότε ἀεὶτοί τε
συνκατετίθεντο μοναχοὶ ὅσους γὰρ διὰ τῆς τῶν
προσηγμένων ἐκδόσεως τῆς βαρβαρικῆς ἀναλλαγῆσε-
σθαι λεηλασίας, τινὲς δ' ἀνημέσαντο πρὸς τὴν γνῶ-
μην, ὅτι κοινῆς ἐτύχων Νικηφόρος ὁ πατριάρχ-
ης καὶ ὁ μέγιστος Θεόκτιστος ἐπ' αὐτῇ καὶ σπ-
εῖσαι πηρομένων τῷ αὐτῷ, καὶ ἄλλοι δὲ οὐκ ὀλίγοι,
ἐρητίκα λέγοντες τὰ καθ' ἑαυτοὺς τῷ θεῷ, καὶ μὴ
διὰ προσέγγον ἐκδόσεως τὴν τοῦ θεοῦ παραπάνω-
τος παύλῃ μολῆσαι τὴν τοῦ βαρβάρου ἐξευμενί-

щават и те щели вече да отстъпят, защото
самият Крум се бил вече уморил да обикаля
навсякъде с коня си и да подкрепя измъче-
ните войници. Но в това време Лъв, стра-
тегът на източните войски, който се стремил
към царската власт, внесъл разложение сред
своите отреди, напуснал с тях бойния ред и
се отдал без причина на бягство. Като ви-
дяла това, и останалата войска се изплашила
и храбростта ѝ се разколебала. А българите,
които насмалко щели да ударят в бягство,
одързостили се, навъртели се срещу ро-
меите с бойни викове и им отнели победата.
Смутени от станалото, ромеите не дочакали
нападението на българите, а веднага се впус-
нали в бягство¹. И тъй загинали много вой-
ници, паднали също немало стратези, между
които бил и магистър Михаил Лаханодро-
кон². Императорът с известна оцеляла част
от войската едва се спасил в Аркадиопол и
оттам стигнал в столицата. А в Тракия оста-
вил споменатия вече Лъв с хората му, за
да отблъсва грабежите и да осуетява на-
бежите на българите.

64. Лъв V обръща в бягство българите

Станало така, че за избухването на го-
respomenatata война³ между ромеи и бъл-
гари немало значение между другото
имала и следната причина. Някакви българи,
като изоставили родните си места, дошли с
целите си семейства в страната на ромеите
и като били приети от император Михаил,
се заселили в различни области. А и някои
ромеи, пленени в споменатите войни, разкъ-
сали оковите си и се върнали по родните си
места. Владетелят на българите Крум поискал
да му бъдат предадени всички тези хора.
Прочее някои ромеи смятали предаването за
много уместно, защото мислели, че с връща-
нето на бегълците ще се отърват от вар-
варските плячкосвания. Това мнение било
споделяно и от императора, и от някои видни
монаси. Но други начело с патриарх Ники-
фор и магистър Теоктис⁴, който се отли-
чавал по добродетел и разум между съвре-
менниците си, а и още мнозина други не
били съгласни с това. Те казвали, че пове-
ряват съдбата си богу, че не бива, прене-
брегвайки всемогъщата божия помощ, да
умилостивяват надменността на варварина с

¹ Това е известната победа над византийците при Версинкия на 22 юни 813 г. Вж. *Theophanis Chronographia*, pp. 500₂—502₃, според когото Лъв не бил изменник. Срв. *Златарски*, *История*, I, 1, стр. 268—270.

² Това пъкволен се бил прочул с победите си над арабите по време на Ириша. Според *Theophanis Chronographia*, pp. 467₂—468₃, той загинал още при Маркел в 792 г.

³ Става дума за споменатите и предхождащи откис събития, които се предшествуват от обсадата на Месемврия през есента на 812 г. В същност тогава Михаил I е правил опит за мир. Вж. *Theophanis Chronographia*, pp. 497₁₆—499₁₈; *Theophanes Continuatus*, ed. Bonn., p. 12—17 sq.; *Genesius*, ed. Bonn., p. 12.

⁴ Този Теоктис взел участие в похода на Никифор I в 811 г.

ξεσθαι ἀλαζονείαν. μηδαμῶς δὲ συμβάσης τῆς τοιαύτης ἐπιτάξεως τοῦ Κρούμου, ὁ προλεχθεὶς ἀνεγκλιόθη πόλεμος, καὶ ἡ τροπὴ καὶ ὁ πολλὸς φθόρος τῶν Ῥωμαίων ἐπικολούθησεν, ἄλλο τι τοῦ θεοῦ ὥς εἶκοι προοικονομοῦντος.

Тѣως δὲ τὴν βασιλείαν ἀσχυρὴν περιζωοῦμενος ὁ Λέων Θεομῶν μὲν, ἔνα τῶν τριῶν ὄντα, οὗς ὁ λόγος ἱστοῖτο φησὶς, συνεῖναι τῷ Βαρδανίῳ δηλῶντα πρὸς τὸν μοναχὸν ἐν τῷ Φιλοмилиῳ ἐφοίτησεν, ἀνδρα νέον καὶ ὁμιλίαν τουρκοῦσιν ἀνέδειξε τοῦ φαιδεράων τῶν τῶν, Μιχαὴλ δὲ τὸν τριτλόν, καὶ αὐτὸν ἓνα τῶν τριῶν ὄντα, οὗ τὸν εἶναι ἐκ τῆς ἁγίας ἀνεδέξατο κολυμβήθρας, πατέριον ἀνείπε καὶ κόμμητα τῆς τῶν ἐξουσίαν σχολῆς, καὶ τὰλλα διεπόνει τῆς βασιλείας καθώσπερ ἦν αὐτῷ βολητόν. οἱ Βουλγῶνται δὲ πλέον τῇ πρὸ μικροῦ τῶν Ῥωμαίων ἡγετῇ ἐκρυοσθέντες τὴν Θράκην κατέσχεον καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἐδήσαν καὶ ἐληΐζοντο. ἔδοξεν οὖν τῷ βασιλεὶ πρεσβεῖαν στείλαι καὶ λόγους κινήσει περὶ εἰρήνης. τοῦ δὲ Βουλγῶν φροναζομένου καὶ τὴν εἰρήνην παρονομένου, ἐδέχθη μίχης ἐξ ἀνάγκης τῷ βασιλεὶ, καὶ γούν καὶ σφοδριοσθέντων τῶν στρατευμάτων μάχῃ συνέστη κοσασαί, καὶ πάλιν ἡγετῆρ τὰ Ῥωμαϊκά στρατεύματα, τῶν δὲ Βουλγῶν τῇ διώξει ἐνικαιμένον, ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ἐπεδεξίῳ τύπῳ ἐσπῶς μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν εὐνοίας κατακόψει τὰ δρώμενα, καὶ κατονοήσας ὡς ἀπύκταται καὶ πᾶσαν τίσιν ἀπολείποντες οἱ Βουλγῶνται ἐκδιώκοντες τοὺς φεύγοντας, πορευομένους τοὺς ἀμφ' αὐτὸν καὶ ἄνδρας ἀγαθὸς γενέσθαι καθυπακούσας καὶ μὴ τῶν Ῥωμαίων εὐέλπουν περιδεῖν χωροῦσαν εἰς τὸ μηδὲν, ἐλατθίται φαρδαίως αὐτοῖς, καὶ τῷ παραδόξῳ τῆς ἐπιθέσεως τραυλίοντος τοὺς παρατηρήσας, καὶ τὸ λοιπὸν τῶν Βουλγῶν στρατεύματα τῷ αἰσθητῷ κατέπληξε καὶ ταραχῇ καὶ ἡδύην ἐπέπληξε, καὶ ἄλλης οὐδὲς ἐμεινῆτο. τούτων ἐπισσὼν μὲν ἐν τῇ προσβολῇ πολλοί, καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ὁλων ἀρχηγός, οὐ καὶ ταχέως ἐπὶ τῶν οἰκείων ἵαπων κέλητι ἀναχθεὶς δραστικῶς τὴν σωτηρίαν ἐπαγρυμναύσας, ἐάλωσαν δὲ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν πολλῶν αἰκίους. τοῦτο τὸ ἔργον τὰ μὲν τῶν Βουλγῶν

предаването на бегълците. И понеже този Крумов натиск не постигнал нищо, гореканзаната война избухнала и последвало поражение и голямо изстребление на ромеите, защото друг бил по всяка вероятност божият промисъл.

Между това, когато завзел царската власт, Лъв назначил за турмарх на отряда на федератите¹ младия и буен Тома², един от тримата, за които вече се съобща, че са били с Варданий³, когато той посетил монаха⁴ във Филомилион⁵. А Михаил Балба, също един от тримата и чийто син бил възприел от светата купел, той направил и патриций, и комес на екскувитската школа⁶. И всичко друго в управлението на държавата той нареждал по своя воля. Българите пък, още по-възгордени от недавнашното поражение на ромеите, нападали Тракия, като грабели и опустошавали всичко по пътя си. Затова императорът решил да изпроводи пратеници и да поведе преговори за мир. Но понеже българинът се държал надменно и отхвърлил мира, императорът трябвало по необходимост да започне война. И тъй, когато войските се събрали, завързал се лют бой и ромейските войски били отново победени. Българите се впуснали да ги преследват, а императорът, като застанал със свитата си на едно възвишение, наблюдавал какво става. И като видял, че българите в безредие и изостаняйки всякакъв строй, преследват бегълците, призовал своите хора и ги помолил да бъдат мъжествени и да не оставят да гледат равнодушно как чезне ромейската слава. След това с устрем се нахвърлил срещу българите. И с неочаквано нападение обърнал в бягство [ония], които му се изпреввали, и с тази внезапност предизвикал паника и страх в останалата част от войската на българите, та не останало помен от храбростта им. От тях мнозина паднали в сражението и самият техен предводител [ицал да има същата участ⁷, ако хората му не го били качили веднага на един бърз кон. Така той се спасил с бягство⁷. Пленените били много повече от убитите. Този успех намалил високомерието

¹ През IV—V в. федерати били наричани чуждоземци, поселили по граничните територии на империята, които били настанявани там заедно със своите вождове. Но от VI в. изтатък това название било давано на военни корпуси, съставени пак от чужденци, обаче възглавявани от византийски началници. Вж. *J. Maspéro, Феодегаи и сарматски корпуси в империята на VI в.*, ВЗ, XXI, 1912, pp. 97—109. ² Тома е известният Тома Славянинът. ³ Той бил военачалник на войските в Мала Азия и при него служели Лъв Арменец, Михаил Аморийски (Билба) и Тома Славянинът. Към 803 г. Варданий вдигнал въстание и се опитал да сваля от престола Никифор I, но бил предаден от военачалниците си, между които и Лъв. Срв. *Bréhier, Vie et mort de Byzance*, Paris 1948, p. 97; *H. Ostrogorski, Историја*, стр. 207. ⁴ Този монах им бил предсказал велико бъдеще. ⁵ Град във Фригия, дн. Акшехир. ⁶ Школата на екскувите е отряд дворцова гвардия. Вж. *Bréhier, Les Institutions*, p. 94. ⁷ Тук става дума очевидно за известното покушение над Крум в 813 г. пред стените на Цариград. Вж. *Златарски*, I, 1, стр. 272—274, където са посочени всички основни извори. В нашия разказ тези събития са дадени съвсем общо.

εταπεινώσε φρονήματα, τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων κα-
νυφόα καὶ πρὸς γῆν νεύοντα ἀναθηροῖσι πεποήκην.
ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ λαμπρῶν τῶν τροπαίων καὶ
λείας οὐ πολλῆς τὴν βασιλίδι καταλάβων τῶν ἐν
χερσὶν εἶχετο προσηύτασθαι. (II, pp. 51₉₂—54₃)

65. *Leo V de Bulgaris victoria se inflat*

Λέων δὲ ὁ βασιλεὺς τῇ τε προσηγομένῃ κατὰ
Βουλγάρων νίκῃ ἐξογκωμένος, καὶ κατὰ τῶν Ἀρά-
βων δὲ μικρῶν πρότερον εὐτυχίας, ἀκατάσχετος
ἦν τὸ φρόνημα καὶ πρὸς τὸ σκληρὸν ἀπένευ· καὶ
διούτερον. (p. 58₄—)

66. *De Thomae Slavi seditione*

Γίνεται δὲ καὶ πρὸς τοῦ βασιλευσὶν στόλου
κύριος, καὶ τὴν Λέσβον ἅπαν ἀθροίζει τὸ ναυτικόν.
αὐτὸς δὲ ὁκτὼ μυριάδων ἄρχων στρατοῦ ἐπὶ Ἀβυ-
δὸν ἵκει ὡς ἐκεῖθεν εἰς τὴν περὶ τὴν διαβηρόμενος,
αὐτὰ τὰ ἐν παρόδῳ καταδραμὼν, καὶ σποδὸν
ποιήσας οὐ τὰ ταπεινὰ καὶ εὐχέριστα καὶ εὐάλλατα
ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπικραύδατα καὶ δυσάλλατα. ἦν δὲ τι
χωρίον ἐγγυσι τὴν εἰς τὸν βασιλέα πίστιν τηροῦν,
καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸν εἰσποίητον ἐπέμψαι υἱὸν ὁ δὲ
θρασυῶς ἐπαυρόμενος καὶ ἀνάκτως τῷ οἰεσθαι
γενητὸν ἀπειλάων εἶναι τὸ χωρίον λόγῳ δὴ τι
περιπέσει τοῦ Ὀλβιανοῦ, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτιμη-
θεὶς ἔμαθε μὴ θρασύνεσθαι. τὴν μὲν κεφαλὴν τοῦ
δειλιῶν ἐκένον ἐπέμψαι τῷ βασιλεῖ ὁ Ὀλβιανός,
οὗτος δὲ πάλιν Θωμᾷ τῷ ἐκείνου πατρὶ μετὰ βρονά-
ματος βόοντι καὶ μεγαλαυχούμενῳ. ἦρπερ
οὗτος δεξιόμενος, καὶ κατὰ μηδὲν τοῦ φρονήματος
ἐπειθοῦς, πρὸς τὴν Θράκην ἀπ' τοῦ χωρίου δ
καλοῦσιν Ὀρκωσίον περιουσίῃ, νήματα κατατηρήσας
συνοδικήν. ἔμελε δὲ περὶ τοῦτον τῷ βασιλεῖ Μι-
χαήλ, καὶ τὴν ἐκείνου προλαβὼν περιείχεον αὐτὸς
τὸς τε πόλεις ἀνελάμβανε καὶ τοὺς στρατιώτας
ἐστήριζε καὶ τὰ ἀσθενῆ τῶν χωρίων ὀχύρου, καὶ
μηδὲν ἐκ τῆς τοιαύτης σπουδῆς ἀπόνειπε, ἅμα τῇ
ἐκείνου πρὸς τὴν πόλιν ἐπιστοροῦν καὶ τῇ τοῦ
Θωμᾶ περιουσίῃ πάντων τὴν ἐκείνου πίστιν ἀπα-
νησομένην καὶ προσκεχωρηζήτων τῷ ἀποστάτῃ καὶ
μετ' αὐτοῦ στρατεύεσθαι κατὰ τῆς βασιλίδος προ-
δημιουμένων. ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ τὸ ἐγγυσι
στρατὸν ὀρηχοῦς καὶ δύνανται τῷ δοκεῖν ἀξιόλογον
οὐσητούμενος, στρατηγούς τε ἐπιστήσιμους αὐτῇ τὴν τε

на българите и повдигнал отпадналия и по-
низен дух на ромеите. А императорът се
върнал в столицата с бляскави трофеи и
твърде голяма плячка и се заловил с теку-
щите си работи.

65. *Лъв V се възгордява от победата си
над българите*

Възгордян от споменатата си победа над
българите и от малко по-ранните си успе-
хи над арабите¹, император Лъв станал не-
въздържан и започнал да клони към кораво-
сърдечие и жестокост.

66. *За въстанието на Тома Славянина*

[Тома] станал господар и на император-
ската флота и събрал всички кораби при
Лесбос. А самият той заедно с осемнадесет-
хилядна войска отишъл в Абидос², та оттам
да премине на насрециния бряг. Той плячкос-
вал всичко по пътя си и обръщал в пепел
не само малките, леснопрезвимаемите и лес-
нодостъпните [селища], но и онези, които
имали добро местоположение и били мъчно-
презвимаеми. Имало едно укрепено селище,
което пазело верността си към императора
и той изпратил срещу него осинования си
син. Той, като яздил смело и без да вземе
мерки за охрана, защото мислел, че в сели-
щето няма неприятели, попаднал на някаква
засада, устроена от Олвиан³, и като бил
обезглавен, платил за дързостта си. Олвиан
изпратил на императора главата на нещаст-
ника, [императорът] пък я препратил на ба-
ща му Тома, който вървял горделиво и висо-
комерно. [Тома] я приел и без да промени
никак държането си, преминал в Тракия от
селото, наречено Оркосион⁴, като използу-
вал една безлунна нощ. А императорът Ми-
хаил полагал много грижи във връзка с тези
събития. Като изпреварил неговото премина-
ване, той възобновил градовете, стегнал вой-
ниците и укрепил пострадалите селища. Но
нищо не постигнал с толкова голямото си
старание. Защото, щом се завърнал в столи-
цата и Тома се прехвърлил [в Тракия], всич-
ки се отрекли от верността си към него
и преминали на страната на узурпатора, го-
тови да воюват с него срещу столица-
та. А императорът повел войска според
възможностите си и като събрал, както из-
глеждаше, боеспособни сили, поставил им на-

¹ Лъв V воювал с арабите още когато бил началник на Анатолийската тема, по времето на Никифор I. За победата на българите срв. предшния откъс. ² Град на малазийския бряг на Хелеспонт. ³ Олвиан бил стратег на темата Армения. ⁴ Оркосион се намирал по Егейското крайбрежие, между Периион и Лампсак. Вж. Vasiliev, Byzance et les Arabes, I, p. 36.

βηθέντα Κατακίλαν καὶ τὸν Ὀλβιαν, ἐπαφίησι κατὰ τοῦ τυράννου, ἐπεμειλτο δὲ καὶ τῶν κατὰ θάλασσαν, ὡς ἀνυστὸν ἦν. ὅσπερ δὲ τις χεῖμαρος ἐξ ἐρηλὸν δοῦναι ὁ τύραννος ἐπέλθων τὴν τε κατὰ χέρσον δύναμιν καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν διεσκέδασε, καὶ τοσαύτην ἐπέθηκε πλοῦν τῇ βασιλεῖ ὡς καὶ αὐτῶν ἄλλων ἀπὸ τῆς ἀεροστάλειος εἰς τὸ κατωτέρω πολέμιον ἀπελθεῖν, τὴν ἑσπέρην ἄρσπον τηροῦσαν θάλασσαν. ἦν δὲ τις στρατηγὸς ἐπερόδος ἐν Σκίρῳ τῇ νήσῳ (μία δὲ ὑπὲρ τῶν Κυκλάδων), ἀδελφεὸς μὲν τυράννου Ἀλέντος τοῦ βασιλέως, τοῦτον δὲ ἀναρεθόντος παρορρησόμενος πολλὰς καὶ τὸν Μιχαὴλ εἰς πρόσωπον ὀνιδίους διὰ τὸν φόνον, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἑπεροσίαν κατακαθεῖς, τοῦτον προσεπαισχόμενος ὁ Θεμιστὴς στρατεῖμας πύς κατὰ γῆν ὡς καὶ χιλιάδων δέμι ἀγαθόντοι στρατηγόν καὶ τὸν κατὰ θάλατταν δὲ στόλον εὐεπιδόμιμος καὶ ἑτέρω αὐτῷ ἐπιστήρας ἡγετηγόν, οἷον πύς περὶ τοῦτον ἐξέπεμψε κατὰ τῆς βασιλείδος, διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης ὡς ἔλιπον εἶναι κρήνας ποιέσθαι τὴν προσβολήν. οὐ γινόμενον, καὶ κατὰ ταῦτον ἀναγενόμενον τῶν τε ποταμῶν καὶ περὶ τὴν δύναμιν ἐν τῷ πρὸς Βλαχέρους κόλπῳ, ἀποστρεφὲν ὅλως μὴ διωρεσίσης, ὡς εἶρηται, τῆς ἐκτεταμένης αὐτῆς ἀκρίσεως, προσβολὰ τοῖς τεύχεσι παταχόμενον ἐγίνοντο. ἐπὶ γὰρ δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Θεμιστὴς, καὶ ἑσπερὸς πάντοθεν ἐγίνετο ἡ πολιορκία. οὐδὲν δὲ ὁ τι καὶ λόγον ὅστις ἐπαύεται, τῶν ἔχοντων εὐρώστος ἀναγομένων καὶ τὰς ἐκπολεῖς ἐκτεταμένους. ὅτε μὲν γὰρ ὁ Θεμιστὴς ἄμα τε ἐπαυμένη τῇ βασιλεῖ καὶ ἄμα τοῖς πολίταις ἀναπελάσαι αὐτῷ τὴν πύλιν διὰ τὸ πρὸς τὸν Μιχαὴλ μῖσος, καὶ διὰ τοῦτο τὸν τε Γρηγόριον, ὡς εἶπομεν, πρότερον ἐπεμψε, καὶ αὐτὸς πρὸς αὐτὸν καὶ τοῦ νοβητηγόντος αὐτῷ Ἀναστασίου, ἅπτε τὸν μοναχικὸν ἀνηγαμένον βίον καὶ πρὸς τὸν κοῦμικὸν ἀποσπένοντος, κατόπιν ἐπιπολοῦσθαι ὡς δὲ οὐδὲν τῶν κατ' ἐλπίδας αὐτῷ ἀνέστησεν, ἀλλὰ καὶ ἱβρεοὶ μύλλον ἐπὶ τῶν ἔχοντων ἐλλέμετο, τότε μὲν παρεμβολὴν ἐν τοῖς Πανλίον, ἔνθα τὸ τῶν θαυμασιωτέρων Ἀναγρόν τεύχος ἴδμεναι, ἀνδρῶν ἐπὶ ἔχοντο, λαὸν δὲ πελοποννήσου ἄχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τοῦ Ἰερού ἀπεπελάσαντο τῶν πολέμιον, εἴ πως αὐτῷ προσεργαίη καὶ μὴ τῶν κατὰ γῆν ἐχθρῶν. ταῦτα δὲ καταστήσαντες, καὶ πύς ἡμέρας εἰς παρασκευὴν δοὺς ἑαπῶν, ὡς ἔκ πύς ἀπέπαιον κατεῖδε

чело казания Катакила¹ и Олвиан и потеглил срещу узурпатора. Той взел мерки и за флотата, доколкото било възможно. Но узурпаторът, връхлитайки като някаква буря от високите планини, разпокъсал сухоземните и морските сили и такъв страх внушил на императора, че той опънал желязна верига от акропола до насрежното градче², която да пази залива непроходим. Имало един граничен стратег в остров Скир (едина от Цикладските острови), който бил племенник на император Лъв. След убийството на последния той често говорил открито пред Михаил, обвинявайки го в очите му за престъплението, и поради това бил изпратен на гранично място. Тома, като се сблизил с него, назначил го за стратег на една пехотна войска от около десет хиляди души. Като съоръжил и флотата и ѝ поставил начело друг стратег, той изпратил [тези двамата] напред срещу столицата, смятайки, че е полезно нападенията да се правят по суша и по море. Когато това било направено и морските и пехотните сили се явили при Влахерския залив, понеже опънатата желязна верига съвсем на можела да бъде преграда, както се каза, отвсякъде започнали нападения срещу стените. Не след дълго пристигнал и самият Тома и обсадата се затегнала от всички страни. Но нищо достойно за споменаване не било извършено, защото онези, които били в града, се отбранивали твърдо и отблъсвали обсадните машини. Наистина Тома мислел, че щом се появи пред столицата, гражданите веднага ще му отворят вратите от омраза към Михаил. За тона той изпратил най-напред Григорий³, както казахме, а самият той вървял отзад с цялата си войска и с осинования си син Анастасий⁴, който неотдавна се бил отказал от монашеския живот и се върнал към светския. Но понеже нищо не станало според надеждите му, а дори бил обсиран с хули от гражданите, той установил укрепен лагер в Павлиновата местност⁵, където се издига и храмът на чудотворните Безсребърници, като изпратил войска чак до селищата на Евксинския Понт и на Хверон⁶, та, ако може, да ги привлече на своя страна и врагът да не му бъде в тил. Когато уредил тези работи и като си оставил няколко дни за подготовка, той видял като от някаква наблюда-

¹ Катакила бил стратег на темата Опсикон. едната страна на Златния рог до опънатия бряг.

² Тази верига била опъната от крепостта *Πέτρος* на импер. Лъв V. Той бил минал на страната на Тома. ³ Той го бил осиновил след смъртта на първия му осиновен син, наречен Псевдоконстантин, за когото се споменавало по-горе. Срв. *Vasiliev*, op. cit., pp. 35—36.

⁴ Друго име на Космидион. Там имало храм и манастир Св. Безсребърници. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, pp. 423, 441—443.

⁵ Височина на брега на Черно море при Босфора, недалеч от Анадолкавак. Вж. *Janin*, op. cit., pp. 441—442.

τὸν μὲν Μιχαὴλ τὸ πολεμικὸν σημεῖον ἐπὶ τοῦ
στέγους τοῦ τῆς θεοτόκου τοῦ ἐν Βλαχερνῶν πεπη-
γῶτα καὶ, κάκειθεν τὴν κατὰ τὸν ἐκείνου ἵσχνον
ἐξαιτούμενον τε καὶ προσλαμβάνοντα, τὸν υἱὸν δὲ
αὐτοῦ Θεόφιλον πάντα τὸν τῆς πύλης περίβολον
μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ ἐπ' αὐτὸν τέκματος
περικυκλῶντα, τὸ τε χρησιμοποιῶν τοῦ σταυροῦ ξύλον
ἐπιτερόμενον καὶ τὴν ἐοθίμην τῆς πανάγνου θεοτό-
κου, εἰς πολλὴν τῶν προμαχίων ἐνέπειπε διακρί-
σιάν καὶ πιστοῖς ταῖς γνώμας ἐτίμητο. οὐκ ἔχον
δ' οὐ καὶ ἀράζειεν, ἄλλως τε δὲ καὶ ὄχλον τοσούτων
θυρῶν τὸ ὄλον δὲ μάχης κινῆσαι ἱκέτετο. ὅθεν
τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ ἡμεῖς σημάς το ἐνύλιον τοῖς ὀφθαλμοῖς
ἐξῆγε. καὶ τῷ μὲν υἱῷ τὸν κατὰ τὸ χειρῶν τεύ-
χος ἐπέθηκε πολεμικόν, αὐτὸς δὲ τὸ πολὺ τῆς
δυνάμεως ἔχον καὶ τὰς ἰσχυρὰς ἐλεπόλεις καὶ
μηχανὰς κατὰ τοὺς τῶν Βλαχερνῶν πύργους ἐπα-
είτο τὴν προσβολήν, ἡμιονίς τε προσήγεον ταῖς
τείχεσιν ἀναλόρους τῷ ἔρει, καὶ ἄλλαχού μὲν χιλῶ-
νας ἄλλαχού δὲ κηλὸς τοξόμοι δὲ καὶ ἀκροβό-
λοις πανταχόθεν γρόμους ἱκίετο παντοῖος θανά-
του καυτοπλῆξαι μὲν τοὺς πολίτας κηλίσσαι δὲ
τῆς πόλεως, περιστοιχίσαι καὶ τὰ λοιπὰ τείχη τῇ
ραυτιῇ διόρυμι, πύλιν τε καὶ τοξόμοισιν ἐκπορῶν.
ἀλλ' οὐδὲν τῶν εἰς ὄνησιν γερότων αὐτῷ ἢ τοσαύ-
τῃ δυνάμει καὶ ἡσανόσῃ ἀπεπράξατο. τὸ μὲν γὰρ
ραυτιῶν εὐθὺς πρὸς ἐπιπλοῦς ἐναστίας ἀνεως
διέκυσε τε καὶ ἄλλαν ἄλλην διασπορήναι ἐτόιμα
τῶν σκαφῶν ἵτε καὶ χειμῶνος ἐξουσίαν ἐπέχον-
τος κατὰ δὲ τὴν ἡπειρον γεννάτως τῶν ἀπὸ τῆς
πόλεως ἀκωνιζομένων καὶ ἀχρίστους πύργους ποιοῦν-
των τὰς μηχανὰς, διατεταγμένους τοῖς πᾶσι ἀνέβλεψε,
καὶ ἡ πολιορκουμένη πόλις ἀνεθάρσυνε, καὶ τοσοῦ-
τον ἀνδραγαθότερον ἐπείθετο τοῖς τοῦ ἀποστόλου ὡς
καὶ πῶς τῶν ἐνδον πολλὰς ἀναιρέσεις τῆς πό-
λεως ἐξέναι καὶ τοὺς πολεμικοὺς συμπλέεσθαι. ἔργον
οἶν ὁ ἀποστόλης διὰ τὸ τῆς Θεόφους χιμῆσιν ἐπὶ
σκαρχειμῶσιν τραπήναι καὶ τὸν λαὸν σκεδάσαι ἐν
ἀλυσιντοῖς χωρίοις. ὁ δὲ καὶ πύργους, ὡς ἦδη
τὸ ἔαρ ἐπέλαμπεν, ἀμφοτέρωθεν αἰθῆς κατὰ γῆν
τε καὶ θάλασσαν ἔκρυε προσβάλλειν τῇ Κωνσταν-
τινῶν. ἀλλ' ἦδη καὶ τὸν Μιχαὴλ οὐκ ὥς τὸ πρότε-
ρον, ὅπου δὲ στρατιωτικὴν τὰς δυνάμεις εὐεργε-
τοπλῆξαι καὶ ἑτέρων κατὰ θάλασσαν ραυτιῶν.
καὶ ἐκεῖνο γοῦν πάλιν ἦν τὸ μέγος ὁλοκάμνος
ἢ καὶ πρότερον, τὸν κόλπον τῶν Βλαχερνῶν, καὶ
ὀνόνημα δοὺς τὸ πολεμικὸν ἐνεργὸς ἦν τὰς μηχαν-
ὰς προσόγων καὶ τὰ τείχη κατασφίγγοντες.

телница, че Михаил е забил бойното знаме
ва покрива на храма Св. Богородица във
Влахерните, като търси и чака от нея сила
срещу противниците, и че синът му Теофил
обикаля цялата стена на града заедно с па-
триарха и подчинения му чин, носейки
животворния кръст и одеждата на пречиста
Богородица. Тогава той изпаднал в пълно
отчаяние относно положението и започнал
постоянно да мени решенията си. Като не
знаел какво да прави, но все пак разчитал на
толкова голямата войска, той побързал да
реши всичко чрез едно сражение. Поради
това на другия ден при изгрев слънце той
накарал да дадат боен знак и извел хората.
На сина си възложил [да ръководи] сраже-
нието при стената откъм сушата, а самият
той с ядрото от войската и мощните мета-
телни машини и бойни уреди водел нападе-
нието срещу Влахернските кули. Той добли-
жавал до стените стълби, високи колкото
тях, а другаде пък костенурки, а на трето
место овни¹. Използувайки навсякъде стрели
и каменометни машини, той изглеждал, че
всячески бърза да изплаши гражданите и да
превземе града. Останалите части от стената
той обкръжил с морска войска, като внасял
страх с огън и стрели. Но толкова голямата
му сила и съоръжения не му донесли ни-
каква полза. И наистина духналият наскоро
противен вятър разкъсал флотата и раз-
пръснал морските съдове на различни страни,
защото се вдигнала и силна буря. А гражда-
ните храбро воювали по сушата и напра-
вили безполезни всичките му уреди. Като
изпаднал в безизходица отсякъде, [Тома]
отстъпил, а обсаденият град се съвзел. Граж-
даните толкова храбро нападали хората на
бунтовника, че някои от тях отворили дори
вътрешните вратички, излезли от града и се
сцепкали с неприятелите. Прочее поради сту-
да в Тракия бунтовникът решил да се оттегли
през зимата и да пръсне войската си в по-
топли места. Така и направил и когато про-
летта вече се разпукнала, той решил отново
да нападне Цариград от всички страни по
суша и по море. Но не намерил вече Ми-
хаил, както по-рано, защото той бил събрал
войска, както и флота. [Тома], както и по-
рано, се опълчил отново срещу същата част
на града, именно Влахернския залив. Когато
дал бойния сигнал, той с всички сили,
добижавайки сраженията си до стените,
се опитвал да ги сруне. Докаго това ставало,

¹ Костенурките били един вид подвижни кавеси, които служели за прикритие на войниците. Овните били машини за разбиване на стени. И двата вида съоръжения носят името си според външния си вид. Вж. Златарски, История, I, 1, стр. 415 и сл.

ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράτετο, εἰς λόγους ὁ Μιχαὴλ ἤλθε πρὸς τοὺς στρατευομένους τῷ ἀποστάτῃ, ἀντησιῶν τε καὶ τῶν αὐτοῖς ἐπιγγελλόμενος καὶ καθυπακούμενος δόσσειν ἑαυτὰ πολλά, εἰ μόνον διημεταξάσονται καὶ αἵματι ἐμφυλίοις διασχοῦντο χραισθεῖν. ἐπέκρανε δὲ οὐδέν, ἀλλὰ παροικιστέους, οὗτοι δὲ καὶ παροικιοῦντο, τοὺς ἀνίστασθαι ποιεῖ, καὶ τῆς ἐκ τοῦ γόβου σιτάσεως λελυμένους καὶ βιβλιοτέρους τῷ ἀποστάτῃ ἐργάζοντο. τῆς τοιαύτης δὲ πέρας ἀπεργαζόμενος, καὶ πολλὰ τοῖς αὐτῷ παροικιστέας ἀνδρῶς ἑαυτοῖς γενέσθαι καὶ μὴ προέσθαι ἄλλοις τρεῖς τὴν ἐλευθερίαν, ἄφρονι ἐκ πολλῶν τυλίδων ἐξεληθὼν ἀποδοκιμάτως ἐπαίεται τοῖς ἐναντίοις· καὶ τῷ παραδόξῳ καταπληξόμενος τοὺς ἀναιεταζόμενους ἐτόλματο, φρόδον ἱκανὸν ἐργασάμενος καὶ νέκην λαυπερὸν ἐνεργάμενος. καὶ τὰ ταῦτα δὲ κακῶς ἰσχύθη τοῦ ἀποστάτου· ὡς γὰρ αἱ βασιλικαὶ τριῖρες ἀνέγοντο καὶ ἡδὴ συμπλέκεσθαι ἔμελλον, δειμυοὶ πρὸς καὶ θοοὶ βάρους περιεσπληθέντος τοῦ ἐναντίου στόλου πρόβησαν αἱ νῆες ἐκρούσαντο καὶ πρὸς τὴν χέρσον κατήκοντο, καὶ οἱ μὲν τῶν ἀνδρῶν ἠέτουόλον πρὸς βασιλέα, οἱ δὲ πρὸς τὸ οὐκείον στρατόπεδον τὸ κατὰ γῆν ἀπεδίδρασκον. καὶ οὕτω μὲν ἀπονητὴ διελέθη τοῦ τεράστιου τοῦ ναυτικῶν. ὅθεν καὶ Γρηγόριος, ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφιδεὺς Δέσποτος, συνεσχευόμενος εὐκαταφρόνητον ὄντα τὸν Θεομάν (ἰσπετόλαζε δὲ καὶ πρωστίας τοῦ χρόνου γενησόμενος ἐπὶ πλέον), διότις μόνον τῶν ἀπὸ τῆς μοῆς τῶν Σπονδίων κατωλορησάμενος τῷ βασιλεῖ, μοῖραν τῶν τοῦ ἑαυτὸν τάγματος ἀληγρῶς ῥῆξεν ἐννοεῖ καὶ κατὰ νότον γίνεται τῷ τεράστῳ, ὁμοῦ μὲν τοῦτον ἐκδειμασάν, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸν βασιλέα ἐξολοσάμενος, ὁμοῦ δὲ καὶ γυναικὶ καὶ τέχναις (ἔνθεν γὰρ καθειργμένοι τούτου τῷ Θεομᾶ προσχωρήσαντος) σπονηρίαν πραγματευόμενος. ἀλλ' οὕτω δὲ βασιλεὺς ἐγὼ θάσας διακώσας, καὶ ὁ Θεομᾶς τὸ μὴ πολλὴν ἐξοίστην τοῦτον γενέσθαι καταρριπνῶν, καὶ γόβον τοῖς ἑαυτοῦ ἐμπαῖσας βορλόμενος, τὴν μὲν στρατοπεδείαν τῆς πόλεως οὐ μετεκίνησε, τὸ μὴ διωχθῆναι ἐξόπισθεν δεδοικώς, ὅσους δὲ ἦδει ἀξιομάχους εἶναι τῆς πρὸς τὸν Γρηγόριον σιναλκοῦς παρυσίων στρατιώτας ἐξῆλθε πρὸς αὐτόν, καὶ μύθη τρεψόμενος φεύγοντα καταλαβὼν ἀναιεῖ. καὶ αὖθις διὰ ταχέως πρὸς τὰς προσεδρηνοῦσας τῇ πόλει δυνάμεις ἐπίειται, καὶ γράμμασιν ἐπιστέλλον ἐπιστολῶν ἐπεσφίμωσεν ὡς εἴη νεκρῶς, ὅπερ οὐκ ἦν, καὶ αὖτε

Михаил влязъл в преговори с някои от военачалниците на бунтовника, като им известявал, че ще им опрости [извършените] злини и обещавал да им даде много блага, ако само се отменят и престанат да се мърсят с кръвта на съплеменниците си. Но той не постигнал нищо, а със своите увещания направил онези, които го слушали, по-дръзки и по-верни на бунтовника, тъй като били освободени от страх. Като се отчаял и от този си опит и като призовал настоятелно хората си да бъдат храбри мъже и да не предават свободата си на злосторника узурпатор, той направил внезапно излаз от много врати и нападнал противниците. Като уплашил противниците си с внезапното си нападение, той ги обърнал в бягство, извършил доста голяма сеч и спечелил блестяща победа. Също и корабите на бунтовника претърпели несполука. Наистина, когато императорските триери се придвижили напред и вече щели да влязат в сражение, противниковата флота била обзета от страх и паника, корабите се обърнали и потеглили към сушата. Някои от екипажите им преминали на страната на императора, а други избягали по суша към собствения си лагер. Така без сражение била разпръсната флотата на узурпатора. Поради това и Григорий, племенникът на император Лъв, който бил видял, че авторитетът на Тома е паднал (а подозирал, че с течение на времето още повече ще отслабне), влязъл във връзка с императора чрез един монах от Студийския манастир¹, отделил една част от своята тагма, замислил отцепничество и се явил в гръб на узурпатора. Така той се опитал и него да уплаши, и императора да разположи към себе си, и да подготви спасението на жена си и децата си (защото те били задържани, след като той избягал при Тома). Но императорът не успял да научи [това], а Тома, който се страхувал да не би влиянието на този човек да порасне внезапно, пък и искал да внуши страх на своите хора, не отдръпнал лагера си към града, понеже се опасявал да не бъде преследван в тил. Той събрал всички войници, които знаел, че са способни да влязат в сражение с Григорий, и излязъл срещу него, разгромил го в сражението и като го заловил, когато той бягал, убил го. После пак се върнал бързо при онези, които обсаждали столицата, и изпратил навсякъде писма, известявайки, че е победител, което не било вярно. Освен това той заповядал

¹ Студийският манастир се намирал в западната част на Цариград, където днес е джамията Mirahor-sani. Вж. Janin, op. cit., p. 395—396.

είχε κατά την Ἑλλάδα ναυτικὸν τοχέως ἐκλέγεον ἀναχθῆναι ὡς αὐτὸς τῶν κατὰ θάλασσαν ἀντεξόμενος πειρασμῶν. καὶ τὸ μὲν ναυτικὸν εὐθελτοῦσαν τοχέως ἀνάγειται καὶ τῷ χωρῷ προσοριζέται τῶν Βιριδίου, ἐν τ' αὖτ' ἐ' σπουδαίμεν πλοίων πολεμικῶν τε καὶ σπασωγῶν· οἱ δὲ τοῦ βασιλικοῦ στόλου κατὰσχόντες τὴν τοῦτον ἐπεργασίαντες ἔλεον νηυσὶς ἐπιτίθενται ναυλοχοῦν τοῖς ἐνωσίαις, καὶ τῷ αἰσχυρῷ κατατληζόμενοι πολλὰς μὲν αὐτόθρονους ἔσχον τῶν νηῶν, τινὰς δὲ καὶ τῷ σκευιστῇ πηλοποδοῦ πυρὶ, ὁλίγων παντελῶς ἔξω γενόμενον τοῦ πάθους καὶ πῦρος τῶν κολίων τῶν Βλαχευρῶν καύσας ἐπαιγομένης, ὡς ἂν εἶεν ἡρωμέναι τῇ κατὰ γῆν στρατῷ ὃ δὴ καὶ γέγονε. καὶ τὰ μὲν κατὰ θάλασσαν τοῦτον εἶχε τὸν τόπον κατὰ γῆν δὲ ἀσφοδίσμων συνεχῶν γενομένων, πῦρ μὲν τῷ Μιχαίλ πῦρ δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεοφίλου ἐπεξίστοιο τοῖς ἀποστάταις μετὰ τοῦ Ὀλβιανοῦ καὶ τοῦ Κατακίλου, κατὰ μὲν τὸ τοῦ βασιλέως ἐλκερστέστερα ἦν ποτὲ δὲ τὰ τοῦ ἀποστάτου, ὃ μὴν ἀγῶνές τινες λαμπροὶ καὶ ναυτικοὶ ἐκ πυρσιάζοντος συνέκλεισαν, αἱ δὲ διὰ πολλῶν τοῦ βασιλέως ἐλκερσθέντων τῶν πληθύνει καὶ μὴ πρὸς τὴν τοῦ τερῶντος δύναμιν ἀντιπύρρειται θύει ἀναυένον. ἐν τοῖς αὐτοῖς ἡμερῶν, Μορταγῶν ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς (καὶ γὰρ ἐφθασεν ἡ γῆμη πληρώσει τὴν εὐκονέντην ὡς ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων συγκλεισθεὶς ταχέως ἐστὶ καὶ πόλιος καὶ τῆς) λάλησεν τῷ πεπομφένῳ ὡς αὐτὸν ἐξαπεστείλει βοήθειαν ἀποστάται ἐπηγγέλματο γῆμῃ καὶ συμμοχίαν. ὃ δὲ Μιχαήλ, εἴτε τῇ ἀληθείᾳ τῶν τῶν δημοφώνων ἀπαθῶν πληθύνει εἴτε καὶ χρημάτων φειδόμενος (ἐνέγκων γὰρ τῶν πόσιος βασιλέων οὐκ ἐκλογιστίας), τὴν μὲν γῆμην τοῦ Βουλγάρων ἤϊστον ἀποδοχῆς, τὴν δὲ βοήθειαν παρητίετο. ἀλλ' ὅ γε Μορταγῶν χάριον μὲν καὶ ἄλλος πολλὸς καὶ τὸς ἐκ τούτων λίαν κακοποῦσθαι φιλῶν, καὶ τὸς πρὸς τὸν βασιλέα δὲ τριακοντοῦς σπονδὰς παρὰ τοῦ προδωμένου ἀποστάτου Λέοντος γεγενημένης ἐπιβεβαιῶσαι καὶ ἰσχυρότερως πείσει ζητῶν, τὴν κατὰ τοῦ τερῶντος στρατὸν ἡττήετο, καὶ δὴ τῶν Ῥωμαίων ὄντων ἐντοσθε γενομένης κατὰ τὸν Κηδοῦντου χώρον οὕτω καλούμενον τὴν παρεμβολὴν ἐπὶ ἔξω. ἡκούστο δὲ, καὶ λαθεῖν ταῦτα τὸν ἀποστάτην οὐκ ἦν. καὶ ἐδογμήθη μὲν ὡς εἰκὸς καὶ τὸς φρένας κατεκτενεῖσθαι, ἐν ταῦτ' ὃ ἡμῶς πάλιν γεγόμενος

флотата, която имал край Елада, веднага да се върне, защото отново щял да започне действия по море. Флотата, която се състояла от 350 бойни и товарни кораба, тръгнала веднага направо и спряла при едно място, наречено Вирид¹. А началниците на императорската флота, като разбрали за пристигането на противниците, нападнали ги нощем, когато били на котва. Като ги изплашили с внезапното си нападение, пленили много от корабите заедно с екипажа, други изгорили с приготвения огън и само съвсем малък брой не пострадали и се опитали да стигнат до Влахернския залив, за да се съединят със сухоземните войски. Така и станало. Така се развили работите по море. По суша пък непрестанно ставали престрелки, като тѫ Михаил, тѫ синът му Теофил нападнали бунтовниците заедно с Олвиан и Катакила. Понякога силите на императора имали надмощие, а понякога тези на бунтовника, но не били показани блестящи и смели сражения на бойните редици, понеже императорът бил с много по-малочислено множество и не можел да се противопостави на силата на узурпатора. При това положение на нещата (навред по целия свят се бил вече пръснал слухът, че императорът на ромеите е затворен в стените на Цариград и обсаден) царят на българите Мортагон² тайно изпратил някого при [Михаил], за да му съобщи, че по свой начин желае да му прати помощ и подкрепление.³ Михаил пък, било че действително съжалявал сънародниците си, било че пестял царите (защото от всички императори дотогава той бил най-големият скъперник), похвалил предложението на българите, но отказал помощта. Обаче Мортагон, който и без това се наслаждавал на войните и който обичал да трупа плячка, пък и искал да укрепи и затвърди тридесетгодишния мир, сключен с по-рано царувалия Лъв⁴, приготвил войската си срещу узурпатора. И така, като се озовал в ромейските предели, разположил се на стан в така наречената местност Кидукут⁵. Всичко това се разчуло и не останало тайна за бунтовника. Както е естествено, той останал поразен и изгубил ума и дума; все пак, когато се опомнил и съвзел, въоръжил войската си. Но сметнал,

¹ Малък залив на северния бряг на Мраморно море. Вж. Vasiliev, op. cit., p. 40. ² Българският хан Омуртаг (814—831). За негово вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, pp. 217; Beševliev, Die Protobulgarischen Inschriften, pp. 251—252. ³ Според Georgi Hamartoli Chronicon, ed. Muralt, p. 696 sq., тук стр. 135, Михаил II сам поискал помощ от българите. ⁴ Тридесетгодишният мир бил сключен между Лъв V и Омуртаг в 814 или 815 г. според Златарски, История, I, 1, стр. 299 и сл., а според Beševliev, Die protobulgarischen Inschriften, p. 205, той бил сключен между 816 и 817 г. ⁵ Равнината Кидукут или Аквидукт се намирала източно от Хераклея. Тя се наричала така, понеже там имало стар римски водопровод (акведукт). Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 267, бел. 1.

τὴν ἑαυτοῦ στρατὸν ἐξώπλισεν. ἐπεὶ δὲ εἰς δύο μεριζόμενος ἰδὼναι παντελῶς ὁσθενῆς τε εἶναι καὶ εὐχεύμενος (ἢ τε γὰρ βασιλεὺς τῶν πόλεων οὐκ ἐκασθμίου ἀλλὰ πλείου καὶ ἀξιολόγου στρατοῦ ἀδέετο πολιορκουμένη, ἥδη καὶ τοῦ βασιλέως συνελόντες δυνάμεις οὐκ ἄνευγες καὶ κατὰ πρόωπον ἵστασθαι δυνάμεναι, καὶ ἡ τῶν Βουλγάρων δὲ δύναμις οὐ μικρὰς τινος πολλῆς δὲ καὶ οὐ τῆς τοχόουσης ἐδέετο ἀντιπαράταξος), ὥς ἂν μὴ εἰς δύο τὰν διαμερούμενος εὐχεύμενος γένηται, ἀπείρου μὲν τῆς πόλεως, πρὸς τὸν Βουλγάρων δὲ ἀξιόμαχον κῆρας ἑαυτὸν κατὰ τὸν εἰρημένον ἀντιπαράτασται τόπον. καὶ διῆτα συμβολῆς γενομένης ἡτῶται κατὰ κῆρας ὁ τέρστος, καὶ φῆτος γίνεται πολλὴ τῶν περὶ αὐτὸν οἱ δὲ περισσώθεντες φυχὴν τὴν σωτηρίαν ποιεῖνται, καὶ ἐν τῇ χώρῃ διορίσας συναχθέντες τὸ μέλλον ἐσκόπουσι. ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς τὰ τε σώματα, ὃν ἐγένετο κῆρας, καὶ λείαν πολλὴν προσλαβόμενος πρὸς τὴν οὐκείαν ἐπέστρεψε χώραν, τῇ νύκτῃ ἐπαυρομένης τε καὶ γαυρίων. τὸ δὲ καταλειφθὲν ναυτικὸν ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς πόλεως, περικείμενον τὴν ἡμέραν τοῦ ἀποστάτου, προσεχεύοντες ἦσαν τῷ βασιλεῖ. ὁ δ' ἀποστάτης εἰς τοῦτο ἠρέκετο μυσίας παρὰ τῶν συμμαχούντων αὐτῷ, ὡς ἔακεν, διαμένον, καὶ τὴν τῆς βασιλείας εἰσὶν ἀντιπρόκλητον κατάσχεσιν, ὅτι πύσθηεν συντρεβόμενος καὶ μικρὸς ἐκ μεγάλου γινόμενος ἔτι προσελεύρεται τῇ πολιορκίᾳ. ὡς δ' ἐγνώκει μάρτυρ πάντων, ὅπως πάντι τῷ στρατῷ εἰς τὴν πεδίον Λαύβρον καπονομαζόμενον, σπαθίους ἀπέχον τῆς πόλεως ἑκατόμβας, εὐθυσὺς ἔχον πρὸς τε νομὰς καὶ ἰσάων ἱπορχαίς, στρατοπεδεῖαν ἐπήξιασ, κατέκτεθεν ποιούμενος πῦρνομὸς τῶν τῆς πόλεως προσστέον τὰς ἀγλαίας κατέκτερεν. ἐνεφανίζετο δὲ τοῖς κατὰ τὴν πόλιν ὡς τὸ πρότερον οὐδαμῶς. τοῦτο δὲ συνεῖς ὁ Μιχαῖλ, ἀξιολόγον οὐστηρόμενος στρατεύματα καὶ στρατηγούς ἐπιστάτας αὐτῷ τῶν Κατάκηλων καὶ τῶν Ὀλβιανόν, αὐτὸς τε τὰς φυλιτωσας ἐν τῷ παισιῶν σχολὰς εἰληφὺς καὶ τὰς ἐταγείας, ἔξισα κατὰ τοῦ τεράνου, διὰ σπαθίας μάχης κτεῖνοι τὸ πᾶν βουλῆθεῖς. ἔβη δὴ καὶ ὁ τέρστος κατεστρατοπεδευμένος εὐρώστως ἠπιδέξατο τὸν βασιλέα, καὶ συμπλοκῆς γενομένης καποστρατηγήσαι ἰσχυρὸς τοῖς ἀντιπάλους βωλόμενος ὁ θωμῆς ἄμα τῇ συμβολῇ νότα δοῦναι τοῖς περὶ αὐτὸν προσέταξεν, εἴτα τῶν ἐναντίων εἰς διαγυρὸν τραπέντων ἐκ παλινδιώξεως ἐπιστραφήναι τοῖς καὶ τῷ παραδόξῳ τρέψασθαι τῆς ἐπιστρο-

че с разделената си на две войска е съвсем безсилен и лесно уязвим, защото за обсадата на престолния град се нуждаел не от малобройна, а от твърде голяма и значителна войска, тъй като императорът бил вече събрал храбра войска, способна да се противопостави открито на противника. Пък и на българската войска трябвало да противопостави не малка, а голяма и избрана сила. И тъй, за да не бъде лесно уязвим, бидейки разделен на две, той се оттеглил от столицата и разположил войската си срещу българина на гореказаното място, защото сметнал, че е достатъчно силен да се бори с него. Обаче когато се завързало сражение, узурпаторът бил напълно сразен и голям брой от хората му избити. А оцелелите се спасили чрез бягство и като се събрали на едно мъчнопроходимо място, очаквали какво ще стане. Българският владетел пък се върнал в страната си с взетите пленници и голяма плячка, възрадва и ликуващ от победата. Флотата, която била оставена да обсажда столицата, изцяло минала на страната на императора, като научила за поражението на бунтовника. А бунтовникът бил доведен до такова безумие, както изглежда, от демоните, които му били съюзници, и още мечтаел да завземе царската власт, та продължил обсадата, макар и да бил отблъснат отвсякъде и от велик да бил станал незначителен. А когато разбрал, че трудът е напразен, вдигайки се с цялата си войска, той разбил стан в едно поле, наречено Диабазис¹, което отстояло на доста много стади от столицата, но било удобно за фуражировка и [подходящо] поради изобилието на вода. Оттам той излизал за фуражировка и в предградията на столицата ограбвал стадата, но не се показвал, както по-рано, на столичаните. Михаил, като разбрал това, събрал боеспособна войска и ѝ поставил за стратежи Катакила и Олвиан, а самият той заедно със схолите, които охранявали двореца, и хетерите излязъл срещу узурпатора, искайки да се даде разрешение на цялата война чрез едно решително сражение. Тогава именно и узурпаторът, който бил разположен на лагер, посрещнал храбро императора и при станалото сражение, тъй като искал очевидно да срази противниците, наредил на хората си още със започване на сражението да обърнат гръб, а след това, когато противниците започнат да ги преследват, да се върнат и с внезапното си връщане да обър-

¹ Местност западно от Цариград, където р. Мелас се съединява с р. Атира при вливането ѝ в Мраморно море. Вж. Jireček, Die Heerstrasse, pp. 53, 102.

979. καὶ ἦν μὲν αὐτῷ τοιαύτη παραγγελία, οὐκ
 980. ἐμελλε δὲ ἄρα εἰς ἔργον ἐκβῆναι τὰ μεμελετημένα.
 981. οἱ γὰρ οὐκ αὐτῷ σιγησάμενοι πολλὴν χρόνον γυναι-
 982. κῶν καὶ τέκνων στερόμενοι δι' αὐτὸν καὶ τὸς χεῖ-
 983. ρους χροαίνοντες δημογίαις αἰμαίν, ἕνα δὲ καὶ τῷ
 984. χρόνῳ πεπυσμένοι (τοῖτον γὰρ ἐξηγέται εἶτος, καὶ
 985. ἀσκήσεις ἐδόκουν ἐκταρατῶν ἀνδρὸς ἐνὸς ἀπονοίας
 986. καὶ ἐπιθυμίας δουλεύοντες), τὸ κελευσθῆναι ὡς ἑμα-
 987. ῖον τι λυβόντες, τῆς σάλαγγος ἡχοῦσης τὸ ἐντά-
 988. λων καὶ εἰς χεῖρας συμπίλοῦς τὸν ταγματάρχην, οἱ
 989. δουροὶ τὴν τροχίαν ὡς πυρρηγέειαν ἐποιῶντο,
 990. ἀλλ' ἀδίκτως καὶ κόσμον χομῆς τὴν τάξιν διατελέ-
 991. κότες ἐκοιμήσαντο. καὶ οὕτως τὴν μὲν δέληα
 992. αὐτῆς δὲ πλείους τῷ βασιλεὶ προσχωροῦσαν, ὃ δὲ
 993. Θεομῆς οὐκ ὀλίγας τοῖν εἰς Ἀδριανούπολιν περι-
 994. σσεύεται, ὃ δὲ τοῖτον περιγύρῳ καὶ τόθους εἶς
 995. Ἀναστάσιος τὸ τῆς Βιζύης φεύγων κατέσχε περὶ-
 996. ρων. ὃ δὲ βασιλεὺς ἐν αὐτῇς πλείους ἐπόμενος
 997. πρώτον ἔργον πολιορκεῖν τὸν Θεομῆν. ὅθεν ἐπείγε-
 998. αὐτῷ πολιορκίαν, οὐ διὰ μηχανῶν καὶ ἐλεπόλειον
 999. σποιδάξων αὐτὸν καθελῆναι, ἕνα μὲν τὸν ἐμμέλιον
 1000. εἰς λυβοῦμενος πόλεμον, ἕνα δὲ καὶ τοὺς προσσεύων-
 1001. τας τῇ Ἀδριανούπολει Σκέλλης μὴ ἐθέλων τὸν
 1002. πολιορκουμένων ὁρῶντων πείραν λαβεῖν, ἀλλὰ λιμῶν
 1003. καὶ ἀνάγκῃ τὸν ἐπιτηδείων ἐπιερόμενος τὸν ἀντί-
 1004. παλιν παρστέραςθαι καὶ διὰ παρακαλῶν τὴν
 1005. Ἀδριανούπολιν καὶ χώραν καὶ σταφυλίαις στεφ-
 1006. αῖνας ἐνεργῶς ἐπολιόρκει. ὃ δὲ Θεομῆς πλείων
 1007. μὲν πᾶσαν ὥρησιν ἡλιγιστὴν καὶ αὐτὸν ἔχων ἀνεπαύ-
 1008. ριστον τῆς πόλεως ἐξῆλθε. ἔπειτα, ὡς ἦδη ἡρμαζεν
 1009. ὃ λιμὸς καὶ στερῆσις ἐλπίς σῶσαι, εἰ μὲν τὸν
 1010. σιγόντων αὐτῷ λάθρῃ διὰ τῶν πύλινον κλέπτου-
 1011. ρας τὴν ἐξέλευσαν, οἱ δὲ διὰ τῶν αἰχῶν καθιμάμε-
 1012. νοι νόκτω φέροντες ἑαυτοὺς τῷ βασιλεὶ παρεδίδο-
 1013. σον, ἄλλα δὲ πρὸς τὸν τοῦ ἀποστάτου νότον εἶδον
 1014. Ἀναστάσιον εἰς τὸ Βιζύης ποταμὸν ἀπεδίδρασκον.
 1015. ἐπεὶ δὲ τοῖς πολιορκουμένοις ἦδη τὰ ἀναγκαῖα
 1016. κατεδίδοντο, ἦσαντο δὲ καὶ τῶν αἰχῶν βρωμάτων,
 1017. ἐχώρα δὲ ἡ ἀνάγκη καὶ μέτρα τῶν σεσημμένων
 1018. σκευῶν καὶ τῶν καταμύτων, καὶ τοῖτας ἀναγκάζ-
 1019. μενοι ἐκαστοῖτο, λάθρῃ πρὸς λόγους ἐλθόντες τῷ
 1020. Μιχαήλ, καὶ τῶν ἡμωσθημένων συγχώρησιν ἐξαί-
 1021. ρησις καὶ λαβόντες, τὸν Θεομῆν πεδίτην προσή-
 1022. γοναι τῷ ἐχθρῷ. ὃ δὲ τὸ δόξαν πάλιν τοῖς βασι-
 1023. λεύαι καὶ εἰς σιγήθην ἦδη ἔλθον πρῶτον τελέσας,
 1024. καὶ ἐπ' ἐδάφους ἀπλώσας αὐτὸν καὶ τοῖς ποσὶ τὸν
 1025. ἀχρῆνα τοῖτον πατήρας, ἀκροαζομένης ποδῶν αὐτὸν

979. нат неприятелите в бѣгство. Той издал та-
 980. кова нареждане, но намеренията му не щели
 981. да се сбъднат. Защото войниците, които
 982. били с него, отдавна били лишени от же-
 983. ните и децата си заради него и опетнявали
 984. ръцете си с едноплеменна кръв, а били из-
 985. мъчени и от продължителната война (на-
 986. стъпвала вече третата година и те смятали,
 987. че са се захванали за нещо безкрайно, като
 988. робуват на безумието и амбицията на един
 989. човек) и затова посреждали заповедта като
 990. добре дошла. Когато тръбата засвирила за
 991. бой и тагмите се сблъскали помежду си, те
 992. не направили отстъплението привидно, както
 993. било наредено, а объркано и без ред раз-
 994. късали редиците и се пръснали. И така най-
 995. напред малцина, а после мнозинството при-
 996. бегнали при императора. Тома пък с некол-
 997. цина се спасил в Адрианопол¹. А незаконно
 998. осиноеният му син Анастасий, като стигнал
 999. до Виза² при бѣгството си, превзел тази
 1000. крепост. Императорът пък, следвайки ги по
 1001. петите, решил най-напред да обсади Тома.
 1002. Поради това той започнал да го обсажда,
 1003. като не се стремил да го унищожи със
 1004. съоръжения и стенобойни машини, защото
 1005. имал предвид, че това е гражданска война,
 1006. а и не искал скитите³, които живеели близо
 1007. до Адрианопол, да се запознаят с обсадни
 1008. оръжия. Затова той се заловил да сломи
 1009. противника с глад и недостиг на храна. Като
 1010. обкръжил Адрианопол и с вал, и с ограда,
 1011. той започнал силна обсада. А Тома отстра-
 1012. нил най-напред от града всички с неподхо-
 1013. дяща възраст и всички ненужни животни.
 1014. След това, понеже вече гладът се ширел и ня-
 1015. мало никаква надежда за спасение, едни от
 1016. съмишлениците му тайно се измъквали през
 1017. някои вратички, а други се спускали с въже
 1018. нощем от стените и се предавали на импе-
 1019. ратора. Трети пък бягали при незаконния
 1020. син на бунтовника Анастасий в укрепения
 1021. град Виза. А обсадените, след като вече
 1022. привършили храните, започнали да ядат ня-
 1023. кои необичайни храни, но нуждата ги довела
 1024. и до гнили кожи, и до подметки. А когато
 1025. по необходимост започнали да ядат и тях,
 тайно отишли да преговарят с Михаил, мо-
 лейки го да им прости за прегрешенията им.
 Като получили [прошка], те отвели при врага
 Тома, окован във вериги. Императорът най-
 напред изпълнил обичая, който отдавна бил
 вече станал традиция за императорите: запо-
 вядал да го прострат на земята и стъпил
 с крака на врата му. След това, като му

¹ Според друг извор — в Аркадиопол (Люлебургас). Вж. Vasiliev, op. cit., p. 44.

град в Източна Тракия.

² Може би тук става дума за славяни.

³ Дн. също Виза,

καὶ χειρῶν, ὡς τε ἐκκαθίσας θεωρεῖται διὰ τοῦ στρατοπέδου, οὐδὲν ἄλλο ἐπιβουρμένον ἄλλ' ἢ „ἐλέησόν με, ἀληθῶς βασιλεῖ.“ ἔρομένον δὲ τοῦ βασιλέως εἶπες τῶν αὐτῶ συνόντων καὶ ἑτεροὶ εἰεν τὰ αὐτοῦ φρονούντες, τάχα ἦν κατέπαιε πολλῶν, εἰ μὴ ὁ πατέρας Ἰωάννης ὁ Ἐξαβούλιος „οὐ δέον“ εἶπε, „ὡ βασιλεῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν ὑλόησας, ἐχθροῖς πατεῖναι κατὰ τῶν φίλων“, καὶ τοῦτο τῷ λόγῳ διέλυσε τὰς κατὰ τῶν ταλαιπώρων πολιτῶν καὶ φίλων αὐτοῦ μελλούσας ἐγερθεῖσαι τιμωρίας. καὶ ὁ ἀποστάτης δὲ κατέλυσε τὸν βίον, ἀπορρήξας τὸ πνεῦμα ταῖς κατὰ μικρὸν ποικαῖς, μεσοῦντος Ὀσμωρίου μηνός, κατὰ μὲν τὰς ἀρχαῖς μεγελευσέ-φολος δογῶν γενέσθαι καὶ τολμηρὸς καὶ τοῦ προτεθέντος ἐξεργαστοῦς, προφιδῶν δὲ ἐπὶ τὰ ἐμπροσθεν πολλὴ καταδέεστος ἐσσιτοῦ ἡγεῖται καὶ τῆς τῶν ἐκτὸς προσδοκίας. καὶ οἱ ἐν Βιζύης δὲ τοῦ στρατοῦ ἐπίσης τοχέως ἐγένοντο γνώμης, τὸν ἐληγεμένον ἡγορούμενοι κήρυξαν ἡμᾶς γὰρ τῷ παθίσθαι τὰ κατὰ τὴν Θεοῦ ὑπαγῆματα, τὰ ὅμοι πεποικηκότες καὶ τὸν Ἀναστάσιον συνήντες ἀδεμένον χεῖρος καὶ πόδας προσέφρασαν τῷ βασιλεῖ. πέπονθε δὲ καὶ οὗτος τὰ παραπίσαι τῷ πατρί, καὶ τὸν ἴσον βίαιος μετέλασε. καὶ τῶν νεώτερων δὲ καθαιρέθεντων οὐ παρῶν τῆς Θεῶς πόλεως, τό τε Πάριον καὶ ἡ Ἡράκλεια, ἐπὶ τὰ τοῦ νεώτερου φονεύσαι ἀντίεχον, μίσει τε τῷ πατρὶ Μιχαὴλ καὶ διὰ τὸ μὴ θέλειν τοῦτον τὰς θείας δουσιλιώσαι εὐά-τας, καὶ τὸ μὲν Πάριον ἐάσω τοῦ τῆς κατὰβληθέντος ἀπὸ τῆς γενομένης οὐσμῆς, ἢ δ' Ἡράκλεια ἐκτελέσθαι ἀπὸ τῶν τῆς θύλασσης μερῶν.

Καὶ τὰ μὲν κατὰ Θεοῦ κτιστὸν ἔσχε τὸ τέλος, καὶ οὕτως ὁ βασιλεὺς τροπαιομήκης ἐν τῶν κατὰ Θεῶν ἐγχεῖται πόλεων, οὐδὲν ἔτιρον κατὰ τῶν συντατατοχῶν τῷ Θεοῦ ἐννοήσας καὶ τῷ πολέμῳ ὑπὸ τῶν, ἄλλ' ἐπιδρομίας γενομένης ὅπως ἐπαχθίμους περιεχθῆναι καὶ ἐξορία παραδοθῆναι. (II, pp. 78₂₂—90₁₈).

67. Bulgari christiani fiunt

Βόγορις δὲ ὁ Βουλγάρων ἀρχηγός, γυναῖκα ἔχοντα Ῥουσίαν ἀνηκόως μετὰ παιδὸς ἀπολῶν, εἰς θράσος ἦρτο ὅθεν καὶ τινος ἀγγέλου ἀπέστειλε πρὸς τὴν βασιλῆα, ἀνελὼν λίαν τὰς συνθήκας καὶ

отрязал краката и ръцете, покачил го на едно магаре и го развеждал из лагера за зрелище. А Тома викал само: „Попадай ме, истински царю!“ Когато императорът го запитал има ли измежду хората му¹ някои, които да са негови привърженици, той може би щял да посочи мнозина, ако патриций Йоан Хексабулий не бил казал: „Не трябва, царю, и много неразумно е да вярвай на врагове срещу приятели.“ И с тези си думи той спасил нещастните граждани и приятели на императора от наказанията, които щели да им бъдат наложени. И бунтовникът завършил живота си, като издъхнал след бавни мъчения към средата на октомври.² В началото той изглеждал човек с голям замах, дръзък и че извършва докрай това, което си е предначертал, но колкото повече минавало времето, той все повече показвал, че не е това, за което се представял и което другите очаквали от него. А тези, които били в крепостта на Виза, бързо променили намерението си, подозирайки заплашващата ги опасност. Веднага щом разбрали за бедите на Тома, те направили същото: заловили Анастасий и с вързани ръце и крака го предали на императора. Той изтърпял изтезания, подобни на бапчините си, и с мъка издъхнал. След като узурпаторите били премахнати, крайбрежните градове на Тракия, именно Парийон³ и Хераклея, още държели страната на узурпатора и се съпротивлявали от омраза към Михаил и понеже той не искал да окачи божествените икони.⁴ [Императорът] превзел Парийон, чиято стена била разрушена от едно земетресение, а Хераклея била завладяна откъм онази ѝ част, която гледала към морето.

Така завършили събитията около Тома и така императорът се върнал победоносно от тракийските градове. Той не постановил нищо друго срещу привържениците на Тома, а само ги прекарал, качени на магарета [през хиподрума], когато имало конни състезания, и ги изпратил на заточение.

67. Покръстване на българите

Българският владетел Богорис⁵, като чул, че жена с невръстно дете⁶ управлява ромеите, започнал да се държи дръско. Затова проводил и някои пратеници до императри-

¹ Т. е. между хората на императора.

² 823 г. Срв. Vasiliev, op. cit., p. 45.

³ Всички други извори дават „Парийон“ (Панизо), което е по-правдоподобно. Срв. Vasiliev, op. cit., p. 46.

⁴ Загатва се за иконоборската политика на император Михаил II.

⁵ Т. е. Борис I (852—889). За формата Βόγορις вж. В. Н. Златарски, Намереният и Югозападна Албания надясно с името на бълг. княз Борис-Михаила, Slavica II, 1923, стр. 90, който смята, че това е неправилна гръцка транскрипция. Срв. и Moravcsik, Byzantinoturcica II, pp. 95—96.

⁶ Става дума за византийския император Михаил III (842—867) и за майка му Теодора, която била регентка.

εὐβολίῃ ποιῆσθαι κατὰ Ῥωμαίων, ἢ δὴ βασιλεὺς
μηδὲν ἀγεννὲς μηδὲ γυναικεῖον ἐννοήσας „καὶ ἐμὲ
εὐρίσει“ μηνύει „ἀντιστοιχεῖν αὐτῷ, θεοῦ δὲ νεύσει
καὶ καυχήσονται. εἰ δ', ὅτι οὐκ ἐνι, ὑπερέξεις
αὐτός, καὶ οὕτως ἢ νόησιν ἐμὴ γυνῆκα γὰρ εἶπεν,
ἀλλ' οὐκ ἄνδρα νενηκηώς.“ οἷς ὁ βασιλεὺς διατα-
ραχθεὶς ἡσυχίαν ἡσπάζετο καὶ τὰς προσηγορίας
ἀνέναντον σκοπῶς. διεγερθεὶς οὖν δὲ ἀλλήλοις πάλιν
ἢ τε βασιλεὺς καὶ ὁ ἄρχων, ἢ μὲν περὶ τὸς Θεο-
δόσιον τοῦ ἐλάβην Κουφάρῳ, ἀξιολόγου ἀνδρός
καὶ χρησίμου τῷ πολιτεύματι, αἰχμαλώτου ὄντος ἐν
Βουλγαρίᾳ, ὁ δὲ περὶ τῆς οἰκείας ἀδελφῆς, κατὰ
τὴν προνομήν ληφθεῖσης καὶ τοῖς βασιλείας διατα-
γῆσι. αὕτη γὰρ πρὸ πολλοῦ ἀχθεῖσα αἰχμάλω-
τος, τὰ Χριστιανῶν τε μετῴκησα καὶ γραμμῶν
μετασχοῦσα κατὰ τὴν τῆς αἰχμολογίας καὶ τῆς
τῆς αἰχμολογίας ἀπολεθῆναι, οὗ διέλειπε πρὸς
τὴν ἀδελφὴν τὰ Χριστιανῶν ἐκτιμῶνσα καὶ τῇ
αὐτοῦ καρδίᾳ πιστεύσας καταβάλλοντα σπέρματα, προ-
μνησθέντος ἤδη πατρὸς τοῦ Κουφάρῳ τὰ θεῖα μυστή-
ρια τοῦ ἁλλοτρίου δὲ γενομένου καὶ τῆς γυναικὸς
ἀποδοθείσης τῷ ἀδελφῷ, ἀντιδοθέντος δὲ τῇ δε-
σποίνῃ τοῦ Κουφάρῳ, εἰ καὶ προτιγγίτο ὁ ἄρχων
καὶ ἀποτελέσθῃ τὰ θεῖα, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ ἐφέ-
λατε ἀπιστίᾳ, τῆς οἰκείας θυγατρὸς ἐξηρημένως.
ἡμοῦ δὲ σφοδρῶς τὴν χεῖρα τῶν Βουλγάρων
κατεσφραγίσας, καὶ πάσης βοηθείας ἀρχήσας, τὸν
τῶν Χριστιανῶν ὁ ἄρχων εἰς βίβηθιν ἐπεκαλεῖτο
θεὸν τὸν ἐπὶ τοῦ Κουφάρῳ καὶ τῆς αὐτοῦ ἀδελφῆς
αὐτῷ μυσταγωγηθέντα. τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τὸ
ἔθνος ποιεῖν πιστευθεὶς ἔπειτα. καὶ τυχόντες
ἀπαλλαγῆς, εὐτὼ δὲ πρὸς θεοσέβειαν μετασθέντα
καὶ τοῦ λοιποῦ τῆς πατριστείας καταξιοῦνται,
Μιχαὴλ κατενομοθετήσας τὸν ἄρχοντα κατὰ τὸ
ὄνομα τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων πατρὸς τοῦ πρὸς
αὐτὸν ἀποσταλέντος ὁχημένου καὶ τοῦ θεοῦ μετα-
δεδοκότος λουτροῦ.

Συνέβη δὲ καὶ ἑτέρον τι τὸ ὁδηγῆσαν καὶ βε-
βαιώσαν τὸν ἄρχοντα πρὸς εὐσέβειαν. ἀπλήροτος
ὄντος ἔχων πρὸς τὰ κτήνη, καὶ βουλόμενος
τούτοις ἐπιδροῦν μὴ μόνον οὐ πρὸς θήρας ἔξω,
ἀλλὰ καὶ οὐτε σχολάζει, διὰ ζωγράφους ἐπιδροῦν
τοῖς τοιαύτοις, οὐκ ὅσον δημιουργήσας νέον Μεθιδίου
τὸν μοναχὸν Ῥωμαίων τὸ γένος, ζωγράφον τὴν
τέχνην, ἐκέλευσεν ἱστορίας πληρῶσαι τὸ οἶκτον.
ὥστερ δὲ ὑπὸ τὸς ἐκπαιδείας θείας ὁδηγούμενος

пата със заказа, че ще наруши договора
и ще нападне ромеите. Но императрицата,
без да изпадне в страх и в женска слабост,
му известила: „Н мен самата ще намериш
опылчена срещу теб и ще победи по божие
благоволение. Ако ли пък ти надделееш,
което не ще стане, то и тогава победата
е моя, защото ще си победил жена, а не
мъж.“ Смутен от тези думи, варваринът пре-
гърнал мира и подновил споменатия договор¹.
Тогда императрицата и князът отново раз-
менили помежду си пратеници — императри-
цата, за да иска някой си Теодосий, по пря-
кор Куфара, мъж честен и полезен за дър-
жавата, който бил пленник в България, а
князът — сестра си, заловена при някакъв
набег и пребиваваща в двореца. Пленена от-
давна, тя през време на пленничеството си
била посветена в християнството и научила
четмо и писмо. Щом като била освободена
от пленничеството, тя не престанала да въз-
величава християнството пред брат си, който
вече бил посветен от Куфара в светите тайн-
ства, и да посее в сърцето му семената на
вярата. Но след размяната, т. е. когато тази
жена била върната на брат си, а на нейно
място Куфара бил предаден на императри-
цата, князът, макар и да бил донякъде
просветлен и въведен в божествените рабо-
ти, все пак още не се отказвал от безверието
си и се придържал към своята вяра. Но
голям глад обхванал българската земя и
всяка помощ била безсилна. Тогда князът
призвал на помощ християнския бог, от-
носно когото бил посветен благодарение на
Куфара и сестра си. Той подготвил и целия
народ да направи същото. И тъй, след като
се отървали [от бедствието], българите пре-
минали към благочестие и се удостоили с
купела на прерождението. Князът бил пре-
именуван Михаил по името на императора на
ромеите от изпратения при него архиерей,
от когото възприел и светото кръщение.²

Случило се и нещо друго, което напътило
и затвърдило княза в благочестието. Той
обичал ненаситно лова и желал да му се
наслаждава не само когато отивал на лов,
но да се наслаждава на тия неща, избира-
дени чрез живопис, и когато си почивал.
Като построил нов дом, той заповядал на
един монах от ромейски произход на име
Методий и живописец по занаят да изпише
целата страда с изображения. Но ръководен

¹ Загатва се за мирния договор, сключен между Византия и България по времето на Омуртаг. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 349 и сл.

² Събитията се отнасят към 864 г. според *A. Vaillant — M. Lascaris*, La date de la conversion des Bulgares, RES, XIII, 1933, p. 5, sq. Общо за събитията срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 1 и сл.; *Мих. Воинов*, Някои въпроси във връзка с образуването на българската държава и покръстването на българите, ИИИ, X, 1962, стр. 250 и сл. Срв. друга литература и в ГИБЛ, IV, стр. 335.

τὴν βασιλείαν ἀνήκεν περιουσίῃ ἐκ ταπεινῆς καὶ ὀλιγοπλοῦς οὐκ ἐπὶ τῆς τύχης, ὡς ἔδειξεν διὰ τὸν ὁ λόγος διαπρανοῦσι. ἤρξατο τοίνυν ἡ τῶν Μακεδόνων χώρα αὐτὸν, εἴλεκε δὲ τὸ γένος ἐξ Ἀρμενίων ἐκ τῶν λαμπρῶς καταγεγραμμένων τῆς τῶν Ἀρμενίων οὐκ ἔστι μόνος νόμος ἢ βασιλεύειν Πάθους καὶ Μήδους καὶ Ἀρμενίου διὰ τὸ κλίος τοῦ πρώτου Ἀρσάκου τοῦ ἀνακηραμένου τοῖς Πάθους τὴν βασιλείαν ἐπὶ Πεσοῦν ἐκτεταγμένην, καὶ συνέβη μέχρι πολλοῦ τοῖς τοῦ Ἀρσάκου ἀπογόνους βασιλεύειν τῶν εὐκλειμένων ἐθνῶν. Ἐσχάτος δὲ τῆς βασιλείας ἐκτετατὸν Ἀρσάβανος τῆς προγονικῆς, καὶ ὁ τοῦτον ἀδελφὸς Κλιένης, γενόμενος εἰς τὸ Βυζάντιον παραγίνονται Λέων ὁ μέγας τότε τὴν τῶν Ῥωμαίων ἴθνη βασιλεῖν, οὕτως οὖν τοῖς ἄνδρας ἐποδοξάμενος καὶ ἀξιοπρεπῶς τιμῶν οὕτως τὴν προσήκουσαν ἐν τῇ βασιλείᾳ ἀπένημεν. ὡς περὶ μὲν οὖν τῶν Πεσοῦν βασιλῆς γράμματα αὐτοῖς μετεκλείτο, εἰς τὴν πατρῴαν ἐπιστολήν ἡγεμονίαν ἐγκαταστήσει. δεξιμένον δ' ἔκρινον τὰ γράμματα καὶ περὶ τοῦ προκτεῖν διασκευασμένων, μνηστέα διὰ τὸς τῶν ἀπαιτησμένων αὐτοῖς πάντα τῷ βασιλεῖ, καὶ ὅτι οἱ πλανήται οὗτοι καὶ ἐπὶ λῆδες τῶν ἐπιστομῶν εἰσὶ. καὶ εἰς τὴν πόλιν τῆς Μακεδονίας Νίκην ὅν μαζομένην μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων αὐτοῖς κατακίλει. εἰτα πάλιν τῆς Πεσοῦν βασιλείας ἐπὶ τῶν Σακκαρῶν ἀνακαταστήσει, τὰ παραλήπια καὶ ὁ τῆς βασιλείας ἀμερομηνίης διαπράξει, καὶ γράμματα μετεκλείτο τοῖς ἐν Μακεδονίᾳ τῶν Ἀρμενίων ἀπογόνους. γενόμενος δὲ καὶ τοῦτον τοῦ δρόμου Περσέως τῷ βασιλεῖ, καὶ ὅτι οὐκ εὐνοία τῇ πρὸς αὐτὸς ἢ μετὰ τῆς γένεως, ἀλλ' ὥστε δι' αὐτῶν τὸ τῶν Ἀρμενίων καὶ Πάθους γένος ἐκτετατὸν γενέσθαι, εἰς Φιλίππους αὐτοῖς (μία δὲ αὐτῇ τῶν Μακεδονικῶν πόλει) μετακίλει, εἰτα πάλιν ἐκτετατὸν εἰς Ἀδριανούπολιν. ἐκτετατὸν δὲ τοῦ τύπου φωνῆς τοῖς ξένοις, εἰς πλῆθος κατέστησαν, ἀσέγγιστον τὸ γένος φυλάσσοντες. — — — ἐκ τῶν τοιαύτων γεννηθέντων προαρχεῖς ὁ Βασίλειος ἐλευθερίως ἀνέστη. ἐπεὶ δὲ Κροῦμος ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων, ταῖς κατὰ Ῥωμαίων νίκαις περυσμένος, μέγα στρατεύσας ἀγέρας ἐπολιόρει τὴν Ἀδριανούπολιν, μηδὲν χεῖρα ἀνίστασθαι τοῦτον τολμῶντος ἀντιστάσας τε γάρηνα διὰ τὰς προσηρησάμενας εὐτυχίας, χρόνον τῇ πόλει περικαθίσας ἐφ' ἑαυτὸν ὡμολόγει ταύτην διὰ τῶν ἀνερκαίων ἐνδεῶς παρυστήσασθαι, πάντας τε τοὺς ἐν αὐτῇ, οἷς ἡραμνέτο καὶ ὁ τῆς πόλεως

и неизвестно съществуване до висотата на императорската власт, това нашето повествование ще обясни, като започнем от по-далеч. И така той се родил в земята на македонците¹, но произхождал от арменците, от много прочутия род на Арсакидите². Поради славата на първия Арсак, който възстановил завладяното от персите царство на партите, според закона само от този род можели да бъдат царете на партите, на медите и на арменците. И дълго време наследниците на Арсак царували над споменатите народи. Последен бил Артабан, който, свален от царството на прадедите си, дошъл заедно с брат си Клиенис като беглец в Цариград. Тогава царската власт на ромеите държал Лъв Велики. Прочее той приел тия мъже и като ги почел достойно, предоставил им подобаващо жилище в столицата. Когато научил това, царят на персите ги извикал обратно с писмо, като обещавал да им върне бащината власт. Когато те получили писмото и започнали да разсъждават какво да правят, императорът бил уведомен за всичко от един от техните слуги, както и за това, че тези скитници и преселници са измежду най-видните люде. Тогава той ги преселил заедно с жените и децата в едно градче в Македония, наречено Никѳ. След това, когато царството на персите отново било разгромено от сарацините, подобно нещо направил и тогавашният емир, който с писмо повикал намиращите се в Македония потомци на арсакидите. Когато император Ираклий разкрил това дело и че [емирът] ги викал не поради благоразположение към тях, а за да подчини чрез тях народа на арменците и на партите, преселил ги във Филипи (това е един от македонските градове)³, а оттам след това отново в Адрианопол. Понеже това място се оказало удобно за чужденците, те станали многобройни и пазели своя родност от всякакво смещение. — — — Роден от такива родители, Василий растял свободно. А когато владетелят на българите Крум, възгордян от победите си над ромеите, вдигнал голяма войска и обсадил Адрианопол, никой не посмял да му окаже съпротива, понеже бил непобедим поради споменатите си успехи⁴. След като обсаждал града доста време, той се съгласил градът поради липса на припаси да му се предаде. Той отвел в България всичките му

¹ Т. е. Източна Тракия. ² За произхода на Василий I вж. А. А. Васильев, Происхождение имп. Василия Македонянина, ВВр. XIII, 1906, стр. 148—163; А. Adontz, L'âge et l'origine de l'empereur Basile I, Byzantion, VIII, 1933, pp. 475—550; IX, 1934, pp. 223—260. Срв. и тук стр. 137, бел. 41. ³ Μικρὸ Νικεῖα или Никѳа се наричала дн. Хавса в Одринско. Античното ѝ име е Hostidism. ⁴ Дн. развалини между Капала и Драма. ⁵ Става дума за обсадата на Одрин през юли 813 г.

ἀρχιερεὺς Μανουὴλ, εἰς Βουλγαρίαν μετέστησε. συνέβη μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς Βασιλείου γενήτορας, ἐπομάζιον αὐτὸν εἶναι φέροντας, εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀπαχθῆναι γῆν. ἔνθα αὐτὸς τε ὁ κληνὸς ἀρχιερεὺς καὶ οἱ τοῦ Βασιλείου γενήτορες καὶ τὸ σὸν τῷ ἀρχιερεὶ πλῆθος ἀνόνευτον τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν διατηροῦσαντες πολλοὺς τῶν Βουλγάρων πρὸς τὴν ὁρθόδοξον πίστιν μετήγαγον, μῆσω τῷ ἔθνους μεταγγόμενον πρὸς θεοσεβείαν, καὶ πολλὰ καὶ τῆς Βουλγαρικῆς γῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας κατεβίβλητο σπέρματα, ἀλλὰ Κροῦμος μὲν ἐβίβη καταλύσασθαι τὴν ζωὴν, Κριτάγων δὲ ὁ τοῦτον διάδοχος πολλὰ τῶν ἀπειθόντων νεῶν εἰς θρησκείαν, αὐτὸ τὸ γενόμενον οὕτω ὀνομάσας, καὶ τὸ τῶν Βουλγάρων γένος ἡρέμα πρὸς Χριστιανισμὸν μεταφύεται, ἡμεῖς πλὴν κατὰ πίστιν, καὶ τὸν τε θεῖον ἀρχιερεὺς Μανουὴλ καὶ τοὺς ἐξουσιούτους τῶν περὶ αὐτὸν μετὰ θεοῦ παρουσταμένους ἀρχόντων μὲν ἡμέτερος μεταστήσει ἐπεισάτο καὶ ὁμιλῶς τῆς ὁρθόδοξης καὶ ἁμωμῆτον τῶν Χριστιανῶν πίστιν, ἐπεὶ δὲ κρείττους αὐτοῖς κατενόησε καὶ ἐπισχεύσας καὶ ἀπειλῶν, μετὰ πολλὰς ἀνάγκας τῷ διὰ μαγιστρίου παρόντι θανάτῳ, καὶ Μανουὴλ μὲν ὁ κληνὸς ἀρχιερεὺς οὕτω τῷ διὰ μαγιστρίου τέλει συνίμεται οἷς ἐπ' αὐτὸν ἐμπαύσαι τὴν ἑαυτοῦ ἐμπραγίαν ζωὴν, καὶ πολλοὺς τῶν κατ' αἶμα συνέβη παρουσταμένων μαγιστρικῆς ἐκείνης ἀξιοῦνται ἐπεὶ δὲ ἔδει ποτὲ καθόδου τιχεῖν τοὺς ἐπολελελυμένους αἰχμαλώτους, ἄνωθεν τοῦ θεοῦ τὴν ἐξοδὸν αὐτοῖς πραγματοποιήσαντες, ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς πολὺς καὶ φρασθεὶς καὶ μὴ δυνάμενος εἰς πλέον πρὸς τὰς Ῥωμανικὰς δυνάμεις ἀντακαθιστάσθαι εἰσέβηται ἀπὸ τῆς μάχης ἀσπάζεσθαι καὶ ἀπολῶν τῆς αἰχμαλωσίας τὸν λαόν. ὅσοι δὲ συναίχμενοι τῶν αἰχμαλώτων, καὶ μελλόντων ἦδη πρὸς τὰ πάτρια ἦδη παλινστρεφῆναι, καὶ ὁ ἀρχὼν φερόμενος ἐγένετο τῶν αἰχμαλώτων, καὶ τὸν παῖδα καὶ τὸν Βασίλειον ἦδη τὴν παιδικὴν περιλλέσσοντα ἤλκισεν καὶ τῆς ἐνέριον ἀπάρτισεν πρὸς ἑαυτὸν μετακάλειτο, ἐλευθέριον ἰδὼν ἐνορῶντα καὶ χαρίεν ἐπαγγελῶντα καὶ περισσώροντα, καὶ ἑγγὺς προσάνατα τὰς χειρὶν ἡλέληκε κατασχεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι καὶ μῆλον ἱερωμενὲς τὸ μέγεθος αὐτῷ παμπαχὴν ὡς οὗτος ἀνάγκας πάντι καὶ φερόμενος τοῖς τῷ ἀρχηγῷ ἐπεμπεδόμενος γόνυσι δίδόμενον ἐπεδέξατο, ἐν τῷ ἀπλάτῳ ἦθαι καὶ ἀπερῶν τὴν ἑαυτοῦ ἐγγένειαν ἐνδυναμένους, ὡς ἐν τῷ γῆναι μὲν τὸν ἄρχοντα, ἀρσασκεῖν δὲ λελυθότως τοὺς ἐπ' αὐτὸν, εἰ τῶν αὐτῶν ὃν ὁ νέος συγχωροῖτο οἷοι παλινστρεφῆναι. ἀλλ' ἀπετίθη ὅμως εὐμετεῖα θεοῦ

жителі, между които се намирал и архиепископът на града — Мануил. Случило се, че заедно с другите били откарани в земята на българите и родителите на Василий, които носели и самият него още кърмаче. Там славният архиепископ, родителите на Василий и народът с архиепископа, които запазили непоκътната вяра си в Христа, привлекли към православната вяра много българи, понеже тоя народ не се бил обърнал дотогава към благочестие, и посели семената на християнското учение на много места из българската земя. Но Крум наскоро завършил живота си, а приемникът му Критагон¹ далеч надминавал по жестокост предшественика си. Той добре знаел за станалото и че българският народ неусетно преминява към християнство, и се изпълни с гняв. Той гневно повикал при себе си светия архиепископ Мануил и първенците около него и отначало кротко и спокойно се опитал да ги отклони от православната и безупречна християнска вяра, но като разбрал, че те не отстъпват нито на обещания, нито на закани, след много изтезания ги предал на мъченическа смърт. Така славният архиепископ Мануил заедно със знатните, които били под негова закрила, увенчал живота си с мъченически край и мнозина от еднокръвните му братя се удостоили със слава на мъченици². Но тъй като впоследствие един ден останалите пленници трябвало да се завърнат в родината си, защото бог подготвял свише освобождението им, владетелят на българите, който бил претърпял чести несполузи и не можел повече да устоява на ромейските сили, предпочел мира вместо войната и освободил народа от плен. Прочее, когато пленниците се били вече събрали и щели да се връщат по родните си места, владетелят наблюдавал тях пленници и като видял Василий, който минавал вече от детство в юношество, повикал го при себе си. Той видял момчето да подскача с открит поглед и с мила усмивка наоколо и когато заставало близо до него, пожелал да го прегърне, да го целуне и да му даде една извънредно голяма ябълка. То приело подаръка съвсем доверчиво и смело, като се облегнало на коленете на владетеля, и със своя съвсем естествен и безизкуствен нрав проявило своето благородство, така че удивило владетеля, а подчинените му скрито се възмущавали, че един такъв младеж има разрешение да се върне в родината си. Но

¹ Т. е. Омуртаг. За формата *Κριτάγων* срв. *Moravcsik, Byzantinoturcica*, II, p. 218.

събития срв. тук стр. 55, откъс 18 от Менологий на Василий II.

² За същите

ὁ αἰχμάλωτος τῶν Ῥωμαίων λαὸς ἀπαθής, συν-
εξηλθὼν δὲ οἱ τοῦ Βασιλείου γυνεὺς, τὸν ῥήτορα
ἐκαστὸν παῖδα προσεπαρόμενοι. (pp. 182₁₀—184₄;
184₁₈—186₁₇)

69. *Basilius cum Bulgaro athleta decertat*

Ἐν τῷ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἀντίγονος ὁ τῶν
σχολῶν ἀσκητούμενος, ὁ τοῦ καίσαρος Βάρδα υἱός,
ἐστίασεν πολυτελεῖ ζωῇ κενασόμενος δαπνόμενα εἶχε
τὰ πρῶτα τῶν ἀποκειμένων τὸν ἑαυτοῦ πατέρα
Βάρδα, ὃς πολλοὺς καὶ ἄλλους τῶν συγγενῶν καὶ
 φίλων καὶ συνήθων παραβὰν πρὸς τὴν εἰσάγειν
ἀπήγει· συμπύκνωσεν δ' αὐτῷ καὶ Βουλγάροι συνή-
θεις καὶ φίλοι, εὖτις παραπύκνῃ τῇ βασιλίδι ἐδω-
τημένοι. οὗτοι ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτοὺς εἰδὲ ὁ
θέσφατος ὁ τοῦ Βασιλείου κείνος, οἳ συγγενεῖς
καὶ κείνους τοῦ Καίσαρος. τοῦ δὲ πόρον περὶ αὐτοῦ
καὶ ὑμναζόμενος τῆς εὐχῆς, ἵππ' ἔτιχεν ὁ Βούλ-
γαρος ἔχοντες ἑαυτῶν ἄνδρα ἀλλήλων
καὶ ἐκ' ἑαυτῶν σεμνότερον σώματος, ἰδόντων ἱπ-
πῶν μέγα φρονεῖν καὶ ἡλαζυνόμενον καὶ μηδὲν
εἶναι τὸν εἰς χεῖρας αὐτοῦ συμπεσεῖν θανάτεον
ἐργαζόμενον. λέγει γοῦν περὶ μέσας τριπλῆς ὁ
θέσφατος πρὸς τὸν Καίσαρα ὅς ἐστιν αὐτῷ τῇ σῇ
ἐξουσίᾳ, ἔστι τις τῶν ὑψηλοτάτων μοι δυνάμεως
συμπληρῶν τῷ περὶ αὐτοῦ τοῦτο Βουλγάρος μέγα
γὰρ ἰσχυρὸς Ῥωμαίος, εἰ οὕτως ἀναπαράστατος
οὕτως ἐν Βουλγαρίᾳ παραγίνεται. ἀποδεξαμένη δὲ
τὸν λόγον τοῦ Καίσαρος, καὶ προστάξας εἰς
μέσας ἀγεσθαι τὸν νεώτερον, ὁ πατριάρχης Κωνσταν-
τίνος ὁ Θεοφίλος τοῦ λογιθέτου πατὴρ, σηδὸν ἡλίας
πρὸς τὸν Βασίλειον διακείμενος ἔτι καὶ αὐτὸς ἐξ
Ἀρμενίας τὴν τοῦ γένους ἔλκων σείραν, καθύπευρον
ἰδὼν τὸν τόπον ἐν ᾧ περὶ ἐμελλον οἱ παλαιότεροι
συμπλακίοντο, καὶ δέοντας τὸν ἐκ τῆς ἐχθρότητος
ἄλλοθεν, κόνιν καὶ πρίσμα ἀπὸ ξύλων ἐπιμαρτυρεῖ
τῷ ἰδόντι. οὗ γοηόμενον συμπλακίον τῷ Βουλγάρῳ
ὁ Βασίλειος, καὶ ὥσπερ τι παιδίον νεογνὸν πύδας
καὶ περισφύζας αὐτὸν, ὥσπερ πνέον δεσμὸν χόρτον
ἢ πόρον ἑλίου κοίτης εἶπε καὶ ἐφάδως μετεφύ-
σας ἐπ' αὐτὴν τῆς τριπλῆς ἀπέχευε. τοῦτο γινόμε-
νον χορᾶς μὲν τοῦς Ῥωμαίους αἰσχύνει δὲ τοῖς
Βουλγάροις ἐνέπλησεν ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς ἡμέρας
ἐπὶ πλέον ἢ τοῦ Βασιλείου ἡτλοῦτο γήμῃ ἀνὰ τὴν
Βασιλείουσαν, καὶ τοῖς ἀπάντων ἐπετέτετο στίμασι
περίβλεπτος ἥδη καίτοι νεώτερος. (pp. 193₀—194₁₅)

70. *Leo Stytiota in Italia militat*

Περαιωνεὺς δὲ καὶ πρὸς τὴν τῆς Ἰταλίας μέρῃ
ὁ αὐτὸς στόλος, καὶ ταῖς ἐκεῖσε ὑπαισῖς Ῥωμαί-
καὶς δυνάμεσιν ἐνοθεῖς, ὃν Προκόπιος ἡγεῖτο ὁ

¹ Под думите τοὺς φίλους (приятели) разбираме Филотей, ГИИ, IV, стр. 124. ² Събитията се отнасят към 880 г. Византийската флота под водителството на Назар войсвала в Πελοπόνнес със сциллийските араби, а след като победила, се прехвърлила към италианските брегове. Срв. Василев, Византия и араби, II, стр. 74.

все пак по божие благоволение ромейските пленници се освободили невредими и заедно с тях се завърнали и родителите на Василий, водейки със себе си обичното дете.

69. *Basilius se bori с български атлет*

Един ден Антигон, началникът на школите и син на Кесар Варда, устроил богато угощение и поканил като пръв гост баща си, кесаря Варда, който дошъл на пира с много роднини, приятели и близки. С него били също и някои българи, приближени и приятели¹, които се случило тогава да пребивават в столицата. На пиришеството присъствувал и Теофил, господарят на Василий, защото и той бил роднина на кесаря. В разгара на пиенето и на угощението българите, които водели със себе си някакъв борец, прочут с телесната си сила, започнали да се гордеят с него, надували се и се хвалели, че никой не може да се бори с него. Прочее сред угощението Теофил казал на кесаря: „Ако твоє превъзходителство желае, има между моите слуги един, който може да се пребори с този прословут българин. Защото за ромейте ще бъде голям срам, ако той се върне така в България, без да бъде победен.“ Кесарят приел предложението му и заповядал да доведат младежа. Бащата на логотет Тома, патриций Константин, бил много приятелски разположен към Василий, защото и сам той произхождал от арменски род. Затова, като видял, че мястото, гдето борците трябвало да си премерят силите, е влажно, и се страхувал да не се хлъзнат поради влагата, накарал да посипят пода с пепел и дървени стърго-тини. След това Василий започнал борбата с българина. Като някакво малко дете го хванал и го стиснал, вдигнал го над масата така леко и лесно като хватка сено или като руно вълна и го метнал. Тази случка изгълбила с радост ромейте и със срам българите. От този ден славата на Василий започнала да се разнася още повече из столицата и прочутото му вече име да се носи от уста на уста.

70. *Лъв Ступиот войова в Италия*

Същата флота се прехвърлила към бреговете на Италия и се съединила с тамошните ромейски войски², начело на които

τοῦ βασιλέως προπομπάρχης καὶ Λέων πατρίκιος ὁ Θερμῶν καὶ Μωκεδόων ἀρχηγέτης, ὃν ἀπὸ Στυπείου ἐκάλουν, ἀξίεπιστα ἔργα ἐτόλμαστο· τὸν τε γὰρ ἔξ Ἀγριῆς πύλον ἐξεληθόντα στόλον ἐν τῇ νήσῳ ταῖς Στήλαις συγκυρήσας κατεπολέμησε. καὶ ἵπο τῶν Ἀγαθηρῶν κατεχόμενα φρούρια ἐν τε Κалаβρία καὶ Λαυγοβαρδία πλήν ὀλίγων τῆς βοιωτοῦ χειρὸς ἤλθεν ὥστε καὶ τῇ Ῥωμανῇ ἔξουσίᾳ ἐπαναστάσας καὶ ὁ μὲν Νάσαρ καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ Ῥωμανὸς στόλος τοιοῦτον τροπαῖον ἠμολόγησεν ἐκ θεοῦ, καὶ μετὰ πολλῶν λαφύρων καὶ τυχημάτων υπερύψων ἐπατήθη πρὸς τὰ βασίλεια· αἱ δὲ κατὰ Λαυγοβαρδίαν πεζοὶ καὶ διστάρις οὐ πόνη τὴν βασίλειον διέφυγον τέμεσιν, ἀλλ' ἔργα μὲν ἀνδρῶν καὶ λαμπρὰ διεπράξαντο, ἔξ ἔριδος δὲ καὶ εὐνοίας· αὐτὸν συμπεισούσης τὸν ἀγῶνα ἀπολολήσει συνέβη τὸν μέγιστον στρατηγὸν τοῦ γὰρ Λέωντος κατὰ τι διανεχθέντος πρὸς τὴν Προκόπιον, καὶ πρὸ τοῦ ἀνάλγητον συμβολῆς γενόμενης πρὸς τοὺς ἐχθρούς, συνέβη τὸν μὲν ἀπὸ Στυπείου μετὰ τῶν Θερμῶν καὶ Μωκεδόνων κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος ἀγωνιζόμενον κρατεῖν τῶν ἐχθρῶν καὶ πολλὴν ὄνσον ἐργάζεσθαι τῶν Συρρανητῶν, κατὰ θάλασσαν δὲ τὸν Προκόπιον ἀνταπαιτούμενον μετὰ τῶν Σθλαφίτων καὶ δυνατῶν ἐπὶ τὸν ἐναντίον ταίχισθαι καὶ περικύβητος δὲ πρὸς τοῦ στρατηγοῦ βοηθείας τῷ ποιοῦντι διὰ τὴν προηγησάμενην αἰδομένῳ, ἐπέβλεπε πρὸς τροπαίῳ τὸ κατὰ τὸν Προκόπιον μέρος, καὶ αὐτὸς ἐκείνους ἀνυσσάσας ἡρωικῶς ἀγωνισάμενος καὶ κατ' αὐτὸν τὸν ὁγῶνα πεσόν. ὁ δὲ Λέων θέλων τι καὶ ἔτιον ἀπεργάσασθαι λαμπρὸν καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐριδος οὐκ ἀσπίδι συμβῶν ἀνέχημα, τὸ οὐκ εἶναι στρατεύματα λαβόν, καὶ τοῖς διακοσμήσας ἐκ τῆς τροπῆς τῶν ποταμῶν ἐπὶ τὸν Προκόπιον συμπαραλαβόν, τὸ Τάραντον κάστρον ἔα πρὸς τὸν Ἀγαθηρῶν κατεχόμενον ἐξεπολιόκησε καὶ πάντα τὸν ἐν αὐτῷ λαὸν ἠνδραποδίσας, ἔξ ὧν τὸ τε στρατοδικὸν φρόνησεν ἀποσχρόντως καὶ τῷ βασιλεὶ προσήγαγε λάφυρα. ἀλλ' οὐκ ἐξυλόησεν ἐν τοῖς αἰσιν τὸν βασιλεῖα, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ Προκόπιου σφαγῆς τῆς τε ἀγῆς τοῦτον παρέλκε καὶ ἐξόμστον εἰς τὸ Κοτινέον, ἐνθα τὴν οὐσίαν εἶχε, παρέπεμψε. Βασιλεὺς δὲ τοῦ πρῶτον τῶν ἐκτοκῶν αὐτοῦ καὶ υἱὸν ἄλλον τῶν ἐξυποχρησμένων αὐτῷ γρηγὴν καθοσιώσεως ἐνοησάμενον κατ' αὐτοῦ, μισθόντες τοῦτο Βάρδας καὶ Δαβὶδ οἱ παῖδες αὐτοῦ τὸν μὲν Βαδύον ἀναμύτοι, φρονηθέντες δὲ τὴν ἐκ βασιλείας ὁρῆν διὰ τὸ τόλμημα, δουλικῶς καὶ τὸν σφῶν πατέρα. ὥς μνησθὲν πρὸς Στήλαις γενεῖν, ὑπερ πυνθόμενος ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε τὸν τῆς ἐπιτοχίας ἀρχοντα μετὰ καὶ τῶν στρατηγῶν, ἐντελλόμενος κατασχέσαι καὶ κατασχεῖν αὐτούς, οἳ δὲ καὶ ἐπισπεύσαντες καταλαμβάνουσιν αὐτοὺς ἐν Κοπι-

стоели Прокопий, протовестиарий на императора, и патриций Лъв, военачальник на тракийците и на македонците, когото наричали Стипион¹. Там флотата извършила дела, достойни за похвала. Защото на о-в Стилс тя победила флотата, която дошла повторно от Африка². Освободила от варварски ръце почти всички крепости в Калабрия и Лангобардия, завладени от агаряните, и ги върнала под ромейска власт. Назар заедно с ромейската флота, която го придружавала, получил с божия помощ много трофеи и се върнал в столицата с голяма плячка и много победни вежди. А пехотните войски в Лавгобардия не избягнали съвсем от завистливата съдба, но след като извършили храбри и блестящи подвизи, сред боя избухнала вражда и съперничество и загинал твърде големият стратег. Защото между Лъв и Прокопий избухнал някакъв спор и преди да се помирят, се завързал боен с неприятелите. Стипиот, който се бие в десния фланг заедно с тракийците и македонците, взел надмощие над неприятелите и избил много сарацини. Но Прокопий, който държел другия фланг със славяните и западните войски, бил притиснат от противника. Понеже поради горекананата разира стратегът не му прати помощ, когато се нуждаел, отрядът му ударил на бягство и самият той паднал в боя, след като се борил героически. Лъв пък искал да извърши още нещо славно и да заличи нещастията, произлезло от спора. Той взел своята войска, както и спасилите се от разгрома Прокопиеви войници и пренесъл с обсада крепостта Тарант³, която била още в ръцете на агаряните. Той хванал в плен цялата войска, памираца се в нея. Това богато възнаградило войниците и донесло плячка на императора, но не го омилостивило. Той, като разбрал причината за погиването на Прокопий, отнел длъжността на Лъв и го изпратил на заточение в Котнейон⁴, където той живеел. А Баян, началникът на конюшните на Лъв, и някои други бивши негови служители го обвинили с писмо в обиди на царското величие. Като научили това, синовете му Варда и Давид убили Баян. Но тъй като се страхували от гнева на императора поради дръзката си постъпка, те взели и баща си и тръгнали да бягат към Сирия. Щом научил това, императорът изпратил началника на хетерията с няколко войници, като им заповядал да избързат и да ги заловят. Те успели да ги настигнат в Кападокия, когато се

¹ Другаде този византийски военачальник е наречен Ἀποστίπης. Срв. Василев, Византия в араби, II, стр. 76. ² Тази флота била арабска. ³ Дн. Таренто. ⁴ В Мала Азия.

δοσίᾳ σιγνόνως τὴν ἐπὶ Συρίαν ἐλαύνοντος· μέλλοντες δὲ κολλῆσαι τοὺτους προσωπότεροι χορεῖν εὖρον ἀνθισταμένους. καὶ συμπλήκῃς γυναιμένης αἱ μὲν δέο παῖδες αὐτοῦ μαχόμενοι πλείστονον, αὐτὸς δὲ ξυγγρίας ληφθεὶς ἤχθη πρὸς βασιλέα καὶ τοῖς νόμοις ἐξεδόθη. κατανηρισθεὶς οὖν ἐξεκόπη τὸν ἕνα τῶν ἀγθαλμῶν, ἀσπερέθη δὲ καὶ τὴν μίαν τῶν χειρῶν, καὶ τὸ λοιπὸν ἐν Μεσημβρίᾳ ἐξόριστος κατεγύρασεν. (pp. 231₈—233₇)

71. Milites Thracres in Langobardiam mittuntur

Ἀποστέλλεται δὲ Στέφανος ὁ τὴν προσηγορίαν Μαξέντιος ὁ Κασπαδικῆς, μετὰ τε Θρακῶν καὶ Μακεδόνων καὶ Κασπαδικῶν ἐπιλεκτικῶν, στρατηγὸς Ἀσπροβορδίας. (p. 236₄₋₅)

72. Basilus I Pulgeros in fide confirmat

Καὶ τὸ τῶν Βουλγάρων δὲ γένος ἀειταγὶς ὃν πρὸς θεο ἔφευον μοναχῶν ἀποστολῇ ἐδιδόσαν καὶ ἱερέων ἀρετῇ κεκοσμηθῶν ἐξέβεβωκε πρὸς τὴν πίστιν. (p. 242₁₋₄)

73. Symeon pacem cum Romanis rupit et in Thraciam invasit

Τῇ δ' ἐποτρὺν ἔπει Στέφανος ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφὸς καὶ πατριάρχης ἀπέειπε τὴν ζωὴν, καὶ παρεκχωρήθη Ἀντόνιος ἀπὸ αὐτοῦ πατριάρχης, ὁ τὴν ἐπονομίαν Κωνίλος. καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν πόλιν ἐγέρετο εὖτως, Σymeὼν δ' ὁ τῶν Βουλγάρων ὄρχων τὰς πρὸς Ῥωμαίους σπονδὰς διαλύσασθαι σπεύδων πύρρασαν εἰσε κινεῖται. δοῦλος ἦν εἰρηφύος τῷ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ Μουσικῶς καλεσμένου. εἷος συμπεριωθεὶς ἀνδράσιν ἐμπορεῖς καὶ φιλοκεδέας, βουλόμενος κερδαίνειν αὐτούς, τῇ πρὸς τὸν Ζαουσιζῶν χρησόμενος παρορησὶ τὰς ἐν Βουλγαρίᾳ πωλούμεναις περυσινὰς εἰς τὴν πόλιν ἐκθέας μετέστησεν εἰς Θεσσαλονίκην, καὶ τοῖς ἐρημέτοις ἐμώμενος τελῶνας ἐπέσε κατέστησεν, οἵτινες κατὰ διὰ τίθεσαν τοὺς τὰς προσηγορίας μεμύνας Βουλγάρους, βαρεὰ εἰσπραττόμενοι τελωνήματα. τῶν δὲ Βουλγάρων ἀναγγελλόντων ταῦτα τῷ Συμεῶν, καὶ τοῦτον δῆλα τῷ βασιλεὶ καταστήσας, ἐπὶ τῇ πρὸς τὸν Ζαουσιζῶν συμπόσει κἀμιντος πάντα ὡς ἔχον ἠγγέσαντο καὶ οὐδεμίαν ἤξιωσαν ἐπιστρέφῃς, μονεὶς ὁ Συμεὼν, καὶ ἄλλως,

мъчели да минат в Сирия. [Войниците] искали да им попречат да продължат, но срещнали съпротива. Завързало се сражение, в което паднали двамата синове на Лъв, а самият той бил хванат в плен. После бил заведен при императора и предаден на съд. След като бил осъден, извадили му едното око и му отрязали едната ръка. А после го заточили в Месемврия, където оставал до дълбока старост.

71. Войски от Тракия в Лангобардия

Стефан, по прякор Максенций, кападокиец, бил изпратен за стратег на Лангобардия с отреди от тракийци, македонци и кападокийци.

72. Василий I укрепва българите във вярата

Василий утвърдил във вярата новопокръстения български род, като му изпратил благочестиви монаси и добродетелни свещеници¹.

73. Симеон нарушава мира с византийците и навлиза в Тракия

На следната година умрял патриарх Стефан², братът на императора³, и на негово място бил ръкоположен Антоний, по прякор Кавлеа. Такова било положението в столицата, когато князът на българите Симеон, старейки се да наруши договора с ромсите, намерил следния предлог. Василеопаторът имал един слуга евнух на име Музик. Той се бил сприятелил с търговци и сребролюбци и като искал те да се обогатят, възползувал се от влиянието си пред Зауца и веднага преместил в Солун пазара на внасяните в столицата стоки от България. А за митничари назначил там споменатите търговци, които се държели зле с българите търговци, като им налагали тежки мита. Българите съобщили това на Симеон, а той го известил на императора. Но понеже императорът, заслепен от благоразположението си към Зауца, сметнал всичко за празни приказки и не обърнал никакво внимание, Симеон се разярил, а и без това, както казахме, той търсел

¹ Theophanes Continuatus, p. 342₇₋₁₀, разказва подробно, че был изпратен духовен глава на българската църква, както и много свещеници, които утвърдили християнството в България. Тези събития са станали след събора в Цариград в 870 г. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 260 и сл. ² Ив. Снегаров, Неизвестен досега препис от разказа „Чудото на св. Георги с българина“, ИМБ, III—IV, 1958, стр. 295—296, доказва, че първият български архиепископ се е казвал Стефан, а не Исидор.

³ Лъв VI Философ (886—893). За събитията, предадени в този откъс, срв. тук стр. 138, Продължителят на Георги Монах, откъс 6.

ὅς εἰσῆται, πρόσθεν εὐχρόστονον ζῆτον, αἶρε
κατὰ Ῥωμαίων τὰ ὅπλα. ὅπερ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς
καὶ αὐτὸς ἐνθουσιάζεται, καὶ Πρωτοπύον τὸν Κρητί-
την τὴν τοῦ στρατηλάτου μετώπια λειτουργίαν λατὴ
πολλῇ καὶ ὄρχονται καθοσίως, δοὺς τε αὐτῷ καὶ
Κουρτίκῳ τὸν Ἀρμένιον, ἐκλέκται κατὰ τοῦ
Συμεὸν. συναρπάσαντες δ' ἐν Μακεδονίᾳ τὸν στρα-
τηγμάτων ἡγετῶνα Ῥωμαῖοι, καὶ κατασφάττονται
αὐτὸς τε ὁ Κρητίτης καὶ ὁ Κουρτίκιος Ἀρμένιος
καὶ ἄλλοι πολλοί, τῶν κατασχεθέντων ἀπὸ τῆς
στρατείας τοῦ βασιλέως τοῦ Συμεὸν ἀποτεμνόντος
τὸς ῥίγας. καὶ εἰς τὴν πόλιν ἐκπεπονητός πρὸς
αἰσχύνην Ῥωμαίων. τῷ τοιοῦτῳ δὲ πάθει καὶ τῷ
προσηλασμίῳ τοῦ Συμεὸν περιελθὼς γενόμενος
ὁ βασιλεὺς Νικήταν παρῆλθεν τὸν τὴν ἐπικουρίαν
Σκληρὸν διὰ τοῦ Ἰστρου πρὸς Τούρκους τοὺς
Οὐγγρούς καλουμένους ἀπέστειλεν, ἐφ' ᾧ παρῶ-
σασθαι τὸν ποταμὸν καὶ τὴν Βουλγαρίαν τὸν ἐνῆναι
τρόπον λυμῆσθαι, ὁ δὲ τοῖς Τούρκοις συμμίζας
καὶ πείσας κατὰ τὴν Βουλγαρίαν ὅπλα κατεῖν, ὁμή-
ρους τε λαβὼν, εἰς βασιλέα ἐπέστειλεν. ἀλλὰ διὸ καὶ
αὐτὸς ὁ βασιλεὺς διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης ἐγκύκλιον
Βουλγαρίαν πολεμεῖν. διὰ μὲν οὖν θαλάσσης Εὐστα-
τίου ἐπέμπετ τὸν πατριῶνα καὶ δρογγάριον, διὰ
δὲ γῆς τὸν πατριῶνα Χιросφάκον τὸν Φοκά, προ-
βαλλόμενος αὐτὸν μετὰ τὸν Ἀνδρέου θάνατον δομέ-
στικον τῶν σχολῶν, ὃν μέγχι Βουλγαρίας ἀνακο-
μένων ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς εἰρήνης στέργων τὸν
κατασφάκτον Κωνσταντῖνον ἐπέμπετ πρὸς Συμεὸν
δ' οὕτως κατασχὼν τίθηται ἐν φρονεῖ, δολίως πρὸς
αὐτὸν ἀνακόσθαι ρομίους. ἀσχολουμένου δὲ περὶ τὸ
σπῆμα τὸ περὶ τὸν Φοκά τὸν Συμεὸν, οἱ Τούρκοι
περιωθέντες τὸν ποταμὸν πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν
ἐληύσαντο. ὅπερ ὅς ἡγγέλθη τῷ Συμεὸν, τὸν
Φοκά ἀφῆς κατὰ τὸν Τούρκον ἐκτάττω. γλιχ-
μένοι δὲ καὶ αὐτοὶ σημεῖα λαβὼν Βουλγαρίαν, πε-
ρισσώδεις τὸν Ἰστρὸν τοῖς πλοίοις προσβάλλονται καὶ
νικῶσι κατὰ κράτος, μόλις τοῦ Συμεὸν ἐν τοσο-
στόλῳ σωθέντος, ὃ καὶ Ἀβάντα καλεῖται. κατήσαντες
οὖν οἱ Τούρκοι ἡύσαντο τὸν βασιλέα τοῦ κατα-
σχεθέντος ἐπ' αὐτὸν αἰχμαλώτους ἀνήκοσθαι πρὸς
ὁ καὶ κατασφάκτον τοὺς πολίτας ἐξαπέστειλεν εἰς
τὴν τοῦτον ἐξουσίαν. θανατοῦς οὖν ὁ Συμεὸν
διὰ τοῦ δρογγαρίου Εὐστατίου τὸν βασιλέα ἐκτενε
περὶ τῆς εἰρήνης¹ πρὸς ἣν ἐπέβη ὁ βασιλεὺς, καὶ
τὸν Χιросφάκτον Ἀντα ἐπ' αὐτῷ ποιῶσθαι ἐξ-
απέστειλε τὰς σπονδὰς, καὶ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν
ὁ Φοκάς καὶ ὁ δρογγάριος ἐπιστρέφει μετὰ τοῦ
λαοῦ ἐκτελέσθησαν. ὁ δὲ Συμεὸν ἀπελθὼν πρὸς
αὐτὸν τὸν Χιросφάκτον λέοντα ἐν εἰραστῇ κατέχευε,
μηδὲ λόγον αὐτὸν ἀζήσας. ἐκστρατεύσας δὲ βαρεῖ
στρατῶ κατὰ τῶν Τούρκων μὴ δυνήθεις τοῦ
βασιλέως διὰ τὸ ἀντιπρὸς τε καὶ ἀπροσδόκητον

благовиден предлог и вдигнал оръжие срещу ромеите. Като чул това, императорът също така се въоръжил: той поверил голяма войска и архонти на Прокопий Кринит, който изпълнявал службата стратилат, дал му и Куртикий Арменец и го изпратил срещу Симеон. Войските се сблъскали в Македония; били победени ромеите, а самият Кринит и Куртикий Арменецът, както и мнозина други паднали убити. На пленените пък от императорската хетерия Симеон отрязал носовете, а тях самите изпратил в столицата за срам на ромеите. Извънредно опечален от това голямо страдание и унижение, което Симеон му нанесъл, императорът пратил патриция Никита, с презиме Склиз, по Истрия при турките, наречени унгри, за да ги склонят да преминат реката и да опустошат, както могат, България. Никита влязъл във връзка с турките и като ги убедил да вдигнат оръжие срещу българите, взел заложници и се върнал при императора. Но и сам императорът решил да започне война срещу българите по суша и по море. По море той изпратил патриция и друнгария Евстатий, а по суша — патриция Никифор Фока, когато след смъртта на Андрей¹ бил назначил за доместик на школите. Когато те стигнали до България, императорът, който все още държал за мира, изпратил квестора Константинаки при Симеон. Но той го задържал и хвърлил в тъмница, понеже помислил, че е дошъл при него, за да го измами. Докато Симеон бил зает с войската на Фока, турките преминали реката и опустошили цяла България. Щом съобщили това на Симеон, той оставил Фока и се отправил срещу турките. А понеже и те самите искали да влязат в бой с българите, преминали Истрия, нападнали ги и ги разбили напълно, та Симеон едва се спасил в Доростол, наречен също и Дристра. След победата турките поискали императорът да откупи заловените от тях пленници. Той се съгласил на това и изпратил граждани от столицата, за да ги откупят. Сломил, Симеон помолил чрез друнгария Евстатий императора за мир. Императорът склонил на това и изпратил Лъв Хирсфакт, за да сключи договора за мир. А доместикът на школите Фока, както и друнгарият получили заповед да се върнат с войската. Симеон пък задържал в затвор дошлия при него Лъв Хирсфакт, без да го удостои нито с дума. Със силна войска той тръгнал на поход срещу турките и понеже императорът, за когото този поход бил неочакван и ненадееен, не можал да им прати

¹ Той бил може би от български произход. Срв. *Ив. Дуйчев*: ИИБИ, VII, 1957, стр. 252.

ρήθειαν αὐτοῖς παροσχεῖν, αὐτοὺς τε ἐτρέψαντο καὶ τὴν χώραν πᾶσαν κατέδραμε. γαυρῶν δ' ἐπὶ τῇ νύκτι καὶ ηὐρωατομένους ἔρχαντο πρὸς τὸν βασιλεῖα μὴ πρότερον ποιῆσαι εἰρήνην πρὶν ἢν ἀπολιγνέσθαι τοῖς ἀρχιμαλώτοις Βουλγάρους. ἐπέτενον δὲ πρὸς τοῦτο ὁ βασιλεὺς. ἦλθεν οὖν μετὰ τοῦ Χιросφακτοῦ Θεόδοχου ως οὐκ εἶτος ὢν τῷ Σιμεῶν, καὶ παρέλιπε πάντας. (pp. 253₂₂—256₁₅)

74. De pugna apud Bulgarophygon commissa

Ὁ δὲ βασιλεὺς, μὴ θέλωντος τοῦ Σιμεῶν τὰς σπονδὰς ἐπιληθῆσαι, ἔγνω δεῖν αὐτὸν καταπολεμῆσαι καὶ τελεῖν ἀφαινωμὴν παραδοῦναι. διορισμένος τοίνυν πάντα περιωπθῆναι τὰ τῆς ἀνατολῆς τάγματα καὶ θέρματα, περισσεύσας δὲ καὶ τὰ δυτικὰ καὶ ἄλλον οἶκ' ὀλίγον λαόν, ἐκπέμπει κατὰ τοῦ Σιμεῶν, ἔξωρχον αὐτοῖς ἐπιστάσας καὶ ἡγεμόνα τὸν δομestικὸν τῶν σχολῶν Κατακαλὸν, συνελόμενον ἔχοντα καὶ τὸν πατρίαν Θεοδόσιον καὶ πρωτοβεστιαρίον. ἐρχομένην τοίνυν τῷ Σιμεῶν συναντῶσι κατὰ τὸ Βουλγαρόφυγον, καὶ πόλεμον κροτηδέντος τρέπονται Ῥωμαῖοι, καὶ πολὺς ἐγένετο θόρος, ἀπώλετο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ πρωτοβεστιαρίος, αὐτῶς τοῦ δομestικοῦ μετ' ὀλίγων τῶν ἐν Βουλγαρόφυγῳ περικοθέντος. (p. 257₅₋₁₆)

75. Bulgari incursiones in Thraciam faciunt

Ἦγάγετο καὶ τετάρτην γυναικα Λέαν ὁ βασιλεὺς, Ζοὴν τὴν Καρβονοπνῖαν, ἣς ἐβίω χρόνον ἄρχον μετ' αὐτοῦ ἀσπερὶς. τὸν δὲ Βουλγάρων ταῖς ἐφόδοις Ῥωμαῖους ἐπιτρεβόντων, οἱ ἐξ Ἀγορμαθόντες τοῦτο στόλον ἐξορυσάμεντες κατὰ τὸν παλαιὸν τῆς ἀρχῆς Ῥωμαίων ἐκπέμπουσιν, ἐπιστάσας τῷ στόλῳ ναύαρχον Λέοντα τὸν Ἀταλιέα, τὴν Χριστιανὴν ἐξομοσάμενον πίστιν, κἄν τῇ τριπόλει οὐκ ἔσονται καὶ αὐτῆς εἰλημῶσι τὴν προσήγορίαν. ἐφύλασε δὲ τὸν βασιλεῖα ἢ περὶ τοῦ Τριπολίτου ἀγγελία κατὰ τὸ ἐμπόριον τοῦ Βοσπίου, δεῦσε γινόμενον ἐπὶ τῷ ἀνακτορίσῳ τὴν μονὴν Χριστοφόρου πρωτοβεστιαρίον αὐτοῦ. προσετίθεσαν δ' οἱ ἀγγελοι ὥς κατ' αὐτῆς ἔχει τὴν δομὴν τῆς βασιλῆος. πέμπει οὖν ὁ βασιλεὺς Εὐστάθιον τὸν τρικαῖτον δρογγαρίον τῶν πλωτῶν μετὰ τοῦ στόλου, δε μὴ δυνηθεὶς ἀντιτάξασθαι τῷ Τριπολίτῃ ἐπιστατῶντι κενός. ἐρχόμενος δὲ τοῦτο ὁ Τριπολίτης εἰσῆλθεν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ῥιλλοπόντου, καὶ μέχρι τοῦ Παρίου κατέλαβεν. ὕπερ τῷ βασιλεῖ ἀγγελλέν εἰς με-

помощ, обърнал ги в бѣгство и опустошил цялата страна. Възгордян от победата, той надменно писал на императора, че няма да склучи мир, преди да бъдат върнати пленниците българи. Императорът се съгласил на това. Прочее заедно с Хирсфакт дошъл и някой си Теодор, приближен на Симеон, който отвел пленниците.

74. Сражението при Булгарофигон

Понеже Симеон не искал да изпълни договора, императорът решил, че трябва да обяви война и да го разгори окончателно¹. Така той наредил всички тагми и теми от Изток да минат отсам, като пригответ и западните отреди и немалко друга войска. Той ги пратил срещу Симеон, като им поставил за началник и вожд доместика на сходите Катакалов с когото бил и патрицийт и протовестиарият Теодосий. Прочее те пресрещнали при Булгарофигон Симеон, който идвал насреща. Завързало се сражение и ромеите били победени. Голяма сеч настанала: загинал и сам протовестиарият, а доместикът с неколцина други поворно се спасил в Булгарофигон.

75. Българите правят набези в Тракия. Походът на Лъв Триполит

Император Лъв² взел и четвърта жена, Зоя Карбонопнина, която живяла дълго с него невенчана. А понеже българите оцелявали ромеите с набезите си, синовете на Агар³, като научили това, въоръжили флота и я пратили по бреговете на ромейската държава. За началник на флотата те поставили Лъв Аталиецът, който се бил отрекъл от християнската вяра. Той живеел в Триполи и оттам водел прикора си. Вестта за Триполит стигнала до ушите на императора в тържището Боети, където той бил отишъл, за да възобнови манастира на протовестиарий Христофор⁴. Вестовосците добавяли, че той насочва удара си срещу столицата. Прочее императорът изпратил тогавашния друнгарий на корабите Евстатий с флота. Но той не можал да влезе в сражение срещу Триполит и се върнал, без да е извършил нищо. А Триполит тръгнал подире му, влязъл в тесния проток на Хелеспонт и стигнал до Парийон⁵. Когато това било съобщено на императора, той изпитал голямо неудовол-

¹ За събитията около сражението при Булгарофигон срв. тук стр. 140, Продължителят на Георги Монах, откъс 6. ² Т. е. Лъв IV. Походът на Лъв Триполит се датира през 904 г., вж. общо *Василев*, *Византия и араби*, II, стр. 139 и сл. ³ Арабите. ⁴ Този манастир се намирал в Цариград. ⁵ Град в Мала Азия на брега на Мраморно море.

γάλην ἐνέβαλεν ἀθηναίων καὶ ταραχὴν. Ἱμερίω γοῦν τῷ πρωτοασκρήτῃ τὴν ναυτικὴν ἐγγχεύσας δύναμιν κατὰ τοῦ Τριπολίτου ἀπέστειλεν¹ ὃς Ἀφροδίτην διέκρινεν καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος Στροφιῶν προσεμίσην, εἰς αὐτὴν πρὸς Ἱμβρόν. Σαμοθράκη δὲ διαβὰς κατέλαβε τοὺς πολέμιους καλοχούοντας ἐν ἑκάστῳ, πλήρην πλῆθει τε καὶ προθυμίᾳ ἐπερχόμενος αὐτοὺς ἰδοὺς οὐδὲ πλεονάζει τούτοις τεύχουσιν. ὁ δὲ Τριπολίτης ἀπιστοῦμενος γεγονὺς καὶ κατὰ Θεσσαλονίκην γενόμενος ταύτην ἐπολιόρνησε, κατασχεθέντος καὶ Λέοντος τοῦ σωματῆρος ἐν αὐτῇ, ὃν Χατζιλάος τὸ ἐπώνυμον, ἐγένετο δὲ χάρις αἰμάτων πολλῇ καὶ αἰχμαλωσίᾳ. Ῥοδόφυλλος δὲ τις κουβικουλάριος κατὰ τὰς χρεῖς ἐν Σικελίᾳ περιφθεῖς μετὰ χρυσοῦν λαλοῦν ἐκείνῳ, τόσῳ περισσεύον ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰσῆλθεν ἐπ' ὃ ἐπιμελείας ὁμοιόηται. ὅπου κατισχύον ὁ Τριπολίτης καὶ πολλὰ βασανίσας διὰ τὸ χρυσοῦν ἀπέκτισε μισθὸν ἔχων ἰσχυρομένον² τούτῳ γὰρ ἔτιχε καταλαβὼν ἐν τῇ ἰδίᾳ, ὅπου Συμεὼν ἀσκήτης διερχόμενος ἀνέλειτο. καὶ τὸν Τριπολίτην βουληθέντες καταστρέψαι τὴν πόλιν, ὁ Συμεὼν λαβὼν αὐτὸν χρυσοῦν ἐμήρυσε καὶ τῆς καταστροφῆς ἀποσχέσθαι, ἧ καὶ γέγονε, καὶ λαβὼν τὸ χρυσοῦν ὁ Τριπολίτης ἐπετίστησεν. ἀποδεξάμενος δὲ τὸν Συμεὼν τοῦ ἔργου ὁ βασιλεὺς παρήκων καὶ πρωτοασκρήτην τοῦτον τεύχεα. (II, pp. 261₁₇—263₈)

76. *Alexander imperator Gabrielopulum
Basiltzamque largitionibus ditat*

*Ωσαύτως καὶ Γαβριηλόπουλον καὶ Βασιλίτζην, οὐμπαστορας αὐτῶν ὄντας πρὸ τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἀκαλίστων πράξεων κοινονοὺς καὶ θεράποντας, πλείστοις τε χρήμασι περὶήρτησε καὶ εἰς πατριαρχικῶς τιμῇ ἀνεβίβασεν. ἐξέλειτο δὲ, ὥς ἦεν, εἰ μὴ θεὸς ἐπέσχε, τὸν Βασιλίτζην εἰς τὸν βασίλειον θρόνον ἀναγαγεῖν καὶ Κωνσταντῖνον εἶναι χάρις τὸν οἰκεῖον ἀνεγνόν. (II, pp. 275₂₂—276₆)

77. *Alexander imperator Symeonis legatos
contumeliose dimittit*

Τοῦ Βουλγάρων δὲ ἀρχηγος Συμεὼν πρῶτος πεπονημένος τοὺς πενθομένους εἰ τὴν εἰρήνην ἀπαζοῦτο καὶ τιμὴν φυλάττει πρὸς αὐτὸν ἐποῶν ὁ πρεβεσαυκενδὸς ἀδελφὸς αὐτοῦ, τοῦ μὲν πρέσβους αἰμῶν ἐξέπειρεν, ἐπερόγκους καὶ ἀλαζόνους λόγους καὶ ἑρκαυγαυόδεκς ἐκπέμψας καὶ ἀπειλοῦς χρησά-

ствие и изпаднал в смут. Прочее той поверил флотата на протоаскрит¹. Химерий и го изпратил срещу Триполит, който, отминавайки покрай Абидос и Егейско море, хвърлил котва в Стровил², а след това спрял при Имброс³. Отминал Самотраки и настигнал враговете, чиито кораби били спрели в Тасос. Като видял обаче, че по численост и бързина те надминават [неговите], той не посмял дори да се приближи до тях. Триполит пък, като се оттеглил, стигнал при Солун и го обсадил, като заловил и стратега, който бил в него, [на име] Лъв, а по прякор Хацилакий. Настанало голямо проливане на кръв и заробване. Един кубикюларий⁴ Родофил, изпратен по някаква работа в Сицилия със сто литра злато, понеже се разболял, спрял в Солун, за да се лекува. Триполит го заловил и като го изтезавал много заради златото, умъртвил го, понеже той твърдял, че няма нищо. И наистина той случайно бил оставил по пътя златото и аскритът Симеон, като минал [оттам], го прибрал. Понеже Триполит искал да разруши града, Симеон му казал да вземе златото и да се откаже от разрушаването. Така и станало: вземайки златото, Триполит си заминал. Императорът одобрил това дело на Симеон и го почел с достойнство патриций и протоаскрит.

76. *Александър благодетелствува
Гаврилопул и Василица*

Също така Александър преситил с извънредно много богатства и издигнал в патрицианско достойнство и Гаврилопул и Василица⁵, които били негови другари в забавленията му, преди той да получи императорската власт, и съобщници и слуги в необуздавите му деяния. А възнамерявал, както разправят, ако бог не го беше възпрял, да издигне Василица до императорския престол и да скочи своя братавец Константин.

77. *Александър позорно отпраща
Симеоновите пратеници*

Българският княз Симеон проводил пратеници [при Александър], които да разберат дали ще приеме мира и дали и той ще запази към него почит, както царувалият преди това негов брат⁶. Но той отпратил пратениците позорно, без да ги зачете, като отпра-

¹ Протоаскритът бил началник на императорската канцелария. Вж. Bréhier, Les Institutions, pp. 145, 147.

² Този град се намирал в югозападната част на Мала Азия, в Кивериотската тема. ³ Един от Споразските острови в Егейско море. ⁴ Кубикюларият бил един вид придворен на императора. Вж. Bréhier, Les institutions, p. 128 et passim. ⁵ Както личи например от текста Продължителя на Георги Момах, тук стр. 140, откъс 7, тези паредворци (или само Василица) били славяни. ⁶ Т. е. Лъв VI.

μνος καὶ Συμεὼν, ἐν τοῖς τοῖς πασιλίττω τοῖτον αἰόμενος ἐπιστορεψάντων δὲ τῶν πρέσβων πρὸς τὸν Συμεὼν, μὴ ἐνεργὼν οὕτως μετρώς τὰς ἐν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἑβρεῖς καὶ τὰ θανάγματα καὶ τὰς ἀπειλὰς, ἔλυσεν τὴν εἰρήνην καὶ κατὰ Ῥωμαίων ἔκρινεν ὅπλα κινεῖν. Ἀλέξανδρος δὲ τῇ ε' τοῦ Ἰουνίου μηνὸς λουσάμενος καὶ ἀσπασίως καὶ οὐδυνθεῖς μετὰ τοῖς ἑκτοῖς καθήλθε σφαιρίσων. πόνον δὲ γεννηθέντος ἐν τοῖς ἐγκάτοις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τῶν βρωμάτων ἀπληστίας καὶ τῆς μέθης ἀνελθὼν ἐν τῷ παλάτιῳ, αἵματος αὐτῷ πολλὸν ἐκ τῶν ξυῶν καὶ τῶν αἰδοίων ἐνέκτισεν. μετὰ μὲν ἡμέραν ἐτελεύτησεν, ἐπαρόπους καπαλίων τὸν πατριάρχην Νικόλαον, τὸν μέγιστον Στέφανον, τὸν μάρτυρον Ἰωάννην τὸν Ἐλεῶν, Ἰωάννην τὸν βασιλικόν, τὸν Βασίλειον καὶ τὸν Γαβριλοπούλον, τὴν βασιλεῖαν παρὰ τοὺς Κωνσταντίνον τῷ αὐτῷ ἀνεγνῶ. ἀποθανόντος δὲ ἐτέθη μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Βασιλείου. (pp. 277₁—278₂)

78. Symeon in Thraciam irruit et usque ad Constantinopolim venit

Ἀλλὰ τοῖτον κατὰ τὴν πόλιν πραγματοποιέον, Συμεὼν ὁ Βουλγαρίας ἄρχων μετὰ βασιλείας δυνάμειος ἐμβολίῃ κατὰ Ῥωμαίων ἐπορεύσατο, καὶ τὴν βασιλῖδα ἡρώδους χώραν περιέβαλεν ἀπὸ τῆς Βλαχερνῶν καὶ μέχρι τῆς λεγομένης χρυσῆς πόρτης, καὶ μετέωρος ἦν τοῖς ἐλπίσι βελτίους ταύτην εἶναι. καὶ ἡμαθῶν δὲ τὴν ὀχερότητα τῶν τιμῶν καὶ τὸ πλεῖθος τῶν τεχνολογούντων καὶ τὴν τῶν πετροβόλων καὶ τοξοβόλων ἀργίαν δαψίλειον, ἀσέμενος τῶν ἐλπίδων ἐν τῷ Ἐβδόμῳ ἐπέστρεψεν, εἰρηναῖος ἀποπλάσας ἐξαπορεύμενος. τῶν δ' ἐπιστάτων ἀσμενέστατα δεξαμένων τὸν λόγον, ἐπιστέλλει ὁ Συμεὼν τὸν ἑαυτοῦ μάλιστα ἡρώδου δουλῆσαι περὶ εἰρήνης οὐ παραινέμενον καὶ λόγον κτηθέντων πολλῶν, ὁ πατριάρχης ἦμα τοῖς λοιποῖς ἐπιστοπτοῖς ἀναλαβόντες τὸν βασιλέα ἐν τῷ παλάτιῳ ἦλθον τὸν Βλαχερνῶν, καὶ ὁμήρους δόντες ἀξιολόγους εἰσήγαγον τὸν Συμεὼν ἐν τῷ παλάτιῳ, καὶ συνεισπίσθη τῷ βασιλεῖ, τοῦ Συμεὼν ἐποκλίναντος τῷ πατριάρχῃ τὴν κεφαλὴν καὶ εὐχὴν δεξαμένον παρ' αὐτοῦ, ἐπιβήτης, ὡς φασί, τῇ τοῦ βασιλέως κεφαλῇ ἀπὸ στεφάνου τοῦ Ἰδίου ἐκσφραγίσαν. μετὰ δὲ τὴν ἐπίστασιν, ἀσμενέστατα γενόμενος περὶ τῆς εἰρήνης δόξας ὅς τε Συμεὼν καὶ οἱ τοῖτον παῖδες ἐλοφροθυθέντες εἰς τὴν ἰδίαν ἀπηλλάγησαν χώραν. (II, p. 282₅—94)

79. Gabrielopulus Basilitzaque aula Constantinopolitana elciuntur

Τοῦ δὲ βασιλέως Κωνσταντίνου διὰ παντὸς ὀνομαζομένου καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀνακαλούμενον μητέρα

бил към Симеон надути, самохвалии и надменни слова и употребил закани, с които мислел да го уплаши. Когато пратениците се върнали при Симеон, той не понесъл леко обидите, дързостите и заплахите на Александър, а нарушил мира и решил да вдигне оръжие срещу ромеите¹. На 6 юни Александър, след като се окъпал, обядвал и напил, легнал да спи и като станал от сън, слязъл да играе на топка. Но понеже му станало лошо на стомаха поради неумереното ядене и пиене, качил се в двореца. Той получил силно кръвоизлияние от носа и от срамните части и умрял след един ден. Властта предал на своя племенник Константин, като му оставил за настоящи патриарх Николай, магистър Стефан, магистър Йоан Елада, ректор Йоан, Василица и Гаврилопул. След смъртта си бил погребан при баща си Василий.

78. Симеон нахлува в Тракия и стига до Цариград

Докато ставали тези събития в столицата, Симеон, князът на българите, нападнал ромеите със силна войска и веднага обкръжил престолния град с изкопи от Влахерните до така наречените Златни врата, увлечен от надеждата лесно да го превземе². Но като узнал за здравите му стени, многочислените му защитници и за изобилието от каменометни и стрелометни съоръжения, отказал се от надеждите си, върнал се в Евдомон и поискал да сключи мирен договор. След като настояниците приели твърде охотно това предложение, Симеон пратил своя магистър Теодор да уговори мира. Той отишъл и след като преговаряли дълго, патриархът и останалите настояници взели императора, отишли във Влахерския дворец и като дали заложници, въвели Симеон в двореца, където той обядвал с императора. Там Симеон навел главата си пред патриарха, който го благословил и положил, както разправят, на главата на варварина вместо корона собствения си епирптарий. След угощението, понеже не се споразумели относно мира, Симеон и синовете му, почетени с дарове, се върнали в своята страна.

79. Гаврилопул и Василица отстранени от цариградския двор

Понеже император Константин постоянно скърбял и търсел майка си (защото Алексан-

¹ За тези събития срв. тук стр. 141, Продължителят на Георги Монах, откъс 8. ² За събитията срв. тук стр. 141, Продължителят на Георги Монах, откъс 9.

(ὥδη γὰρ αὐτὴν κατήγαγε τοῦ παλατίου Ἀλέξανδρος) ἀναβιβάζουσι καὶ ἄκοντες πάλιν αὐτήν, ἀνελθούσαι οὖν καὶ ἐγκρατὴς γενομένη τῆς βασιλείας προσλαμβάνεται τὸν παρακλιζόμενον Κωνσταντῖνον καὶ Ἀναστάσιον καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς τὴν ἐπωνυμίαν Γογγυλίους, συμβουλευσάσας δὲ καὶ Ἰωάννου τοῦ Ἐλαδᾶ καταρβάζουσι τοὺς οἰκείους Ἀλεξάνδρου, Ἰωάννην τὸν ζύζανον, τὸν Γαβριήλοπουλον, τὸν Βασίλειον καὶ τοὺς λοιποὺς. (II, p. 283₁₋₉)

80. *Ioannes Bogas Patzinacos contra Symeonem adducit*

Ἀγοστός δὲ καὶ φέροντος τοῦ Συμεὼν τὰ Θρακῶα μέρη, καὶ τῆς Αἰγυπτουτικῆς φρονητικῆς μετὰ τῶν ἐν τέλει ὅπως αὐτοῦ παύσασιν τὰς ἐπιδρομὰς, Ἰωάννης ὁ Βογᾶς ὑπέσχετο πατριῶς τιμῆς ἀραγεῖν κατ' αὐτοῦ Παζινάκους, καὶ τεχρὴν τῆς αἰτίσεως, δῶρα λαβὼν ἵστανται εἰς Παζινάκων, καὶ σπείσμενος καὶ ὁμῶς εὐχόμενος ἐπείσειν ἐν τῇ αὐτῇ, συνθεμένον τὸν Παζινάκων τὸν Ἰωάννην περὶ αὐτοῦ καὶ Βουλγάρους πολεμεῖν. (II, pp. 283₂₂—284₁)

81. *Symeon Adrianopolim expugnat*

Πολιορκούντες δὲ τοῦ Συμεὼν τὴν Ἀδριανούπολιν ἐφ' ἡμέρας ἑκατὸς καὶ μηδὲν ἀνέοντος, Παγκρατούκας τις γένος ὢν Ἀρμένιος καὶ εἰς τῶν ἡγελάτων τεταγμένος τὴν πόλιν, χρόνῳ δειλασθεὶς προσέειπεν αὐτῇ τῷ Συμεὼν, μετ' ὀλίγον δὲ ἀπεσταλὴ παρὰ τῆς Αἰγυπτουτικῆς ὁ πατριῶς Βασιλεὺς ὁ ἐπ' αὐτοῦ κινούμενος καὶ Νικήτας Ἐλαδικός, καὶ χρόνῳ καὶ χρήμασι πλείστοις πάλιν αὐτὴν ἀνταΐσαντο. (II, p. 284₁₀₋₁₆)

82. *De pugna apud Acheloum commissā*

Μὴ φέρονσα δὲ Ζωὴ ἡ βασιλὶς τὰς τοῦ Συμεὼν συνεχεῖς ἐπιδρομὰς, καὶ βουλομένη ταύτας ἐπαύσαι, δέον ἐγνώκει μετὰ τῆς συγκλήτου εἶναι συμβιβασθαι τοὺς Συρακκοὺς, καὶ πάντα τὸν ἐν τῇ ἐφ' αὐτὰν διαπεράσσειν πρὸς τὴν ἑσπέραν, καὶ ἐκσθένειον τῶν τε ἐφ' αὐτὴν καὶ τῶν διασπῶν στρατιωμάτων πόλεμον συστήσασθαι κατὰ τὸν Βουλγάρων, καὶ τέλος ἀφανισαὶ αὐτοὺς. ἔδοξε τοῦτο, καὶ πεμφθεὶς εἰς Συρίαν Ἰωάννης πατριῶς ὁ Ῥαδηνός καὶ Μιχαὴλ ὁ Τοξάρης ἐπέστειλαν τοὺς Συρακκοὺς, καὶ δὴ τῆς ἀπ' αὐτῶν ἀπαλλαγῆσα φροντίδος ἡ βασιλὶς, τὴν συνήθη διακομὴν τῆς ἐξέως

дър я бил отстранил от двореца), те¹, ако и неохотно, я повикали отново. Прочее, когато тя отишла и станала обладателка на властта, взела при себе си параклизомена Константин и братята Анастасий и Константин, по прикор Гонгилы. А по съвета и на Йоан Елада те отстранили приближените на Александър, именно ректора Йоан, Гаврилопул, Василица и останалите.

80. *Йоан Богас настройва печенегите срещу Симеон*

Понеже Симеон опустошавал и опленявал тракийските области, императрицата се съветвала с първенците как да спрат нападенията му². Йоан Богас обеща, че ако бъде почетен със сан патриций, ще заведе печенегите срещу него. И след като молбата му била изпълнена, тръгнал с дарове към Печенегия. Той сключил договор, взел заложенници и се върнал в столицата, след като печенегите се съгласили да преминат Истру и да влязат във война с българите.

81. *Симеон превзема Одрин*

След като Симеон обсаждал Адрианопол дълго време и нищо не постигнал, подкупен бил със злато някой си Панкратука, арменец по род и един от поставените да бранят града, и той му го предал³. Но не след дълго императрицата пратила каниклеят патриций Василий и Никита Еладик, които възвърнали града с помощта на злато и много пари.

82. *Сражението при Ахелой*

Императрица Зоя, понеже не понасяла честите Симеонови нападения и искала да ги прекрати, решила заедно със сената, че трябва да сключи мир със сарацините и да превърни на Запад цялата източна войска, та, като се обединят източните и западните войски, да започне война с българите и съвсем да ги унищожи⁴. Това било решено и в Сирия били изпратени патриций Йоан Радин и Михаил Токсара, които сключили мир със сарацините. Освободена от грижата си по тях, императрицата заповядала да се раздаде установената заплаца на войските и

¹ Т. е. привържениците на Александър, които по-рано били отстранили императрица Зоя Карбонолсина след смъртта на Лъв VI. ² За събитията вж. тук стр. 142, Продължителят на Георги Монах, откъс 10. ³ За събитията вж. тук стр. 142, Продължителят на Георги Монах, откъс 11. ⁴ За събитията срв. тук стр. 142, Продължителят на Георги Монах, откъс 12.

κελεύσασα γενέσθαι τῶν στρατευμάτων, Λέοντι τε μαγίστῳ τῷ Φωκῇ ταῦτα παραδοῦσα, δομεστικῶν τῶν σχολῶν τυγχάνοντα, ὑπάρει κατὰ Βουλγάρων ἐπέτερεν ἀθροισθέντων δὲ πάντων τῶν θεμάτων καὶ τῶν ταγμάτων κατὰ τὴν Διάβασιν (πεδίον δὲ ἡ Διάβασις μέγα καὶ πρὸς ἐποδοχὴν στρατοῦ ἐπιήδειον) ἐπιστάλεις ὁ προποσιπῆς τοῦ παλατίου μετὰ τῶν ἡμίον ξύλων παρεσκευάσας προσκυρήσαντας πάντας ἐπομύσασθαι συναποθνήσκον ἀλλήλους. καὶ τοῦ ἔρκου τελεσθέντος πανστρατὶ κατὰ Βουλγάρων ἐξώρμησαν. ἤρχον δὲ τοῦ μὲν τάγματος ἐξκουβίτων Ἰωάννης ὁ Γράριον, ἀνὴρ πολεμικός καὶ πολλὰς ἐν μάχαις ἀνδραγαθήσεις, τοῦ δὲ ἑκατάτου Ὀλβιανὸς ὁ Μαρασίτης, ἀνὴρ δεδουλωμένος. καὶ Ῥωμανὸς καὶ Λέων οἱ τοῦ Ἀργυροῦ παῖδες καὶ Βάλας ὁ Φωκῆς ἐτέρων ταγμάτων ἐξήρχον. σιγῇ δὲ τοῖσι καὶ Μείλας ὁ μάγιστρος μετὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ ἄλλοι πλείστοι στρατηγῶν τῶν θεμάτων. παρείπετο δὲ καὶ Κωνσταντῖνος πατρίβας ὁ Λίψ, ὡς τάχα σύμβουλος Λέοντος τοῦ δομεστικῶν τῶν σχολῶν, κατὰ δὲ τὴν εἴ τοῦ Ἀνθοστόου μηνὸς τῆς πέμπτης ἡνδικαῖος πολέμου συρραγέντος Ῥωμαίους τε καὶ Βουλγάρους πρὸς τῷ Ἀχελόῳ φρονίῳ τέλει κατὰ κράτος οἱ Βούλγαροι, καὶ φόβος αὐτῶν ἐγένετο πολὺς. ἰδούμι δὲ τοῦ δομεστικῶν περιρραφθέντος πολλῶ καὶ λεπτοθυμίσματος καὶ τοῦ ἵππου ἀποβάντος ἐπὶ τὴν πηγὴν καὶ τὸν ἰδούτα ἀπολίοντος καὶ ἐαυτὸν ἀπογύχοντος, τὸν διευθύνον ἀπογύχας ὁ ἵππος τυχάως ἔδει διὰ τοῦ στρατοπέδου κενὸς ἐπιβάντων ὃν οἱ στρατιῶται θεώμενοι γνώριμον ὄντα, καὶ τὸν δομεστικῶν πεσεῖν ἐποιστάσαντες, εἰς φόβον ἐνέτεσαν καὶ κατεβλήθησαν τὰς ψυχὰς καὶ τῆς δίωξεως ἔστησαν, ἔνοι: δὲ καὶ παλίντροποι γενέσθαι. ἐξ ἐπιρροειῶν δὲ ταῦτα θεώμενος ὁ Συμεὼν (οὗ γὰρ ἔτιζεν ἀσύντακτον τὴν φυγὴν ποιούμενος) ἐπαρήκε τοὺς Βουλγάρους κατὰ Ῥωμαίων. οἱ δὲ καὶ πρότερον, ὡς εἵπομεν, τὰς γνώμης θλασθέντες καὶ τεθηπότες, ὡς καὶ αἰγιόδιον ἐπαύοντες ἰθέασαντο τοὺς Βουλγάρους, τρέπονται πανστρατὶ καὶ γέγονε φυγὴ φρικτοδεστέρα, τῶν μὲν ἐπὶ ἀλλήλων συμπαινούμενων τῶν δὲ ἐπὶ τῶν ἐναντίων ἀνασπυρμένων. Λέων δὲ ὁ δομεστικός ἐν Μεσημβρίᾳ διεσώθη φυγόν. ἔπεισε δὲ λαὸς οὗ τῶν κοινῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ στρατηγῶν καὶ ταγματάρχων δοῦναι κρείττους. ἐσφάζη δὲ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Λίψ καὶ ὁ τῶν ἐξκουβίτων ἐξάρχος Ἰωάννης μάγιστρος ὁ Γράριον. ἦν δὲ ἐπιστάλεις ὁ πατρίβας Ῥωμανὸς ὁ Λακαπηνός, δρουγγάριος τηλικαῦτα τῶν πλοίων ὅν, μετὰ παντὸς τοῦ στόλου παραπλεῖν τοῖς αἰγιαλοῖς προσταχθεὶς καὶ εἰς βοήθειαν τυγχάνειν τῷ Λέωνι, διαπερᾶσαι δὲ καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Βογᾶ ἀχθέντας Πατζινάκους εἰς συμμαχίαν Ῥωμαίων. διερέξεως δὲ γενομένης μέσσω τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Βογᾶ, ἰδόντες αὐτοὺς οἱ Πατζινάκοι σπασμένους πρὸς ἀλλήλους ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια, καὶ γέγονεν ἡ ἐξ αὐτῶν βοήθεια ἀπραγτος καὶ ἀνόνητος.

като ги поверила на магистър Лъв Фока, тогава domestik на схолите, заповядала му да ги поведе срещу българите. Когато всички теми и отреди били събрани при Диабазис (Диабазис е голяма равнина, удобна да побере войска), изпратен бил с честния кръст дворцовият протопоп, който накарал всички да коленичат и да се закълнат, че ще умрат един за друг. След полагане на клетвата цялата войска се втурнала срещу българите. Йоан Грапсон, който бил войниствен мъж и често се отличавал в битките със своята храброст, стоял начело на отряда на екскувитите, а Олвиан Марул, мъж изпитан [в битките] — начело на отряда на иканатите, Роман и Лъв, синовете на Аргир, и Варда Фока предпождали други отреди. Заедно с тях били и магистър Мелин ведно с арменците, както и много други стратези на теми. Придружавал ги и патриций Константин Липс, един вид съветник на Лъв, domestika на схолите. На 6 август, 5-и индикт, се завървало сражение между ромеи и българи при крепостта Ахело. Българите били напълно отблъснати и голям брой от тях били избити. Но когато domestикът, облян от обилна пот и премалил, слязъл от коня си при един извор, за да омие потта си и да се освежи, конят случайно скъсал поводите и се втурнал през лагера без ездачи. Войниците, като видели познатия им кон, предположили, че domestикът е загинал. Те изпаднали в страх, духът им паднал и прекъснали преследването, а някои дори побягнали назад. Симеон, щом забелязал от една височина това, отпразил българите срещу ромеите (защото той не допуснал бягството [на своите] да бъде безредно). Ромеите, които и преди това, както казахме, били паднали духом и уплашени, като видели сега внезапно настъплението на българите, вкупом обърнали гръб и ударили на страхотно бягство, като едни се изтъпкали помежду си, а други били избивани от противниците. Domestikът Лъв пък се спасил с бягство в Месемврия. Паднали много люде, не само обикновени войници, но и твърде голям брой стратези и тагматарси. Убит бил и Константин Липс и началникът на екскувитите, магистър Йоан Грапсон. А патриций Роман Лакапин, тогава другарий на корабите, бил изпратен с цялата флота със заповед да плува покрай бреговете и да бъде в помощ на Лъв, а също и да прекара печенегите, които били доведени от Богас за съюзници на ромеите. Но понеже настанала разпра между Роман и Богас, печенегите, като ги видели да се карат помежду си, се върнали в земите си и помощта им се осутила.

Ἄλλοι δὲ οὐχ οὕτω γενέσθαι τὴν τροπὴν Ῥωμαίων, τράσαν δὲ ἕτερον, τραφεμένον γὰρ τοῦ Φωκά τὸν Συμεὼν καὶ διώκοντος, φήμῃ τις ἐξαίτης ἐφθασε πρὸς αὐτὸν ἀπαγγέλλουσα ὡς ὁ δρογγάριος τῶν πλοίων ἀπείσι μετὰ τοῦ στόλου παντός, παροληφόμενος τὴν βασιλείαν. ὁ δὲ τῇ ἀκοῇ καταβροντηθεὶς (ἐσφατερίζετο γὰρ εἰς ἑαυτὸν τὸ τῆς βασιλείας κρείας) καταλίπεν τὸ δώκεον ἐπέστρεψεν εἰς τὴν παρεμβολὴν ὡς τάχα τὸ ὄν μαθησόμενος. διωδιθέτος δὲ λόγον πρὸς τὸν στρατὸν ὡς ὁ δομέστικος πέψαγεν, ἀλκῆς ἐπιλησθέντες οἱ λοιποὶ ἐποίησαν ὁμοίως. οὗς ἰδὼν ὁ Συμεὼν φεύγοντας (ἴσταιτο γὰρ, ὡς εἴρηται, ἐν εἰκάζῳ τόπῳ τὸ τέλος ἀπορῶν τοῦ ἀγῶνος) ἐξεκρήθη παντοῦ καὶ πάλιν τροπὴν τὴν γυγὴν ἐποιήσατο. οὗτος μὲν δὲ αἱ ὁ δεύτερος λόγος. εἴτε δὲ οὕτως εἴτε ἑτέως ἢ ἀλήθεια ἔχει, ὁμοῦς ἐπράτησαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὰ λεχθέντα ἀποδοῦναι διεπράχθη.

Μετὰ τὴν τροπὴν δὲ τῶν σωθέντων ἐκ τοῦ πολέμου παραγενομένων, τὰ κατὰ τὸν Ῥωμανὸν καὶ τὸν Βογᾶν ἐσηγήθη, καὶ εἰς τοσούτον κινδύνου περιέστη τῷ δρογγαρίῳ τὰ πράγματα ὡς ψῆρον κατ' αὐτοῦ ἐξεκρήθησαν παρὰ τῶν δικαστῶν καταδικάζουσαν αὐτὸν ἐκπορεύει τὰς ἄρας, ὡς ἀμελείῃ ἢ μᾶλλον κακοουσίᾳ μὴ διαπεράσονται τοὺς Πατρινάσις, πάλιν δὲ μὴδὲ τοὺς ἀπὸ τῆς τροπῆς δεχόμενον ἐπιστρέφοντας. τοῦτο δ' ἂν ἐπεπόνθει, εἰ μὴ Στέφανος μάχιμος ὁ τῶν ἐπαρσίτων εἰς καὶ Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Γογγύλης, πολλὰ δυνάμενοι παρὰ τῇ δεοποιίᾳ, αὐτὸν ἐξεργάζοντο. Συμεὼν δὲ ἐπαρθεὶς τῇ νύξῃ καὶ γυναικῶν, ἄρας ἅπαν αὐτοῦ τὸ στρατεύμα, κατὰ τῆς βασιλίδος ἤπειλετο. ἐξηλθὼν οὖν πάλιν ὁ δομέστικος Λέων ὁ Φωκάς καὶ ὁ ἐταιριάρχης Ἰωάννης καὶ Νικόλαος ὁ Κωνσταντῖνου τοῦ Δούκα υἱός, μετὰ πᾶν στρατιωτῶν τὴν παρεμβόλην, εἰς συνάντησιν αὐτοῦ. καὶ κατὰ τὴν τὸν λεγόμενον Κατασίχτας ἀπομορῶν τῇ Βουλγάρῳ εἰς προσομὴν πεμνηθείσῃ συντηρητικότες προσήγγινται τοῖς καὶ τρέπονται εἰς αὐτὸς. ἀκριβεστὴς δὲ πάλιν ἑτέρας ἐπιστεσεούσης, ἐπίσταται καὶ ταύτην βράδιος τε καὶ ἀνδροκύτηρον, καὶ γίνεται μάχη καταιγὴ καὶ ἐπὶ πολλὴν διαρκέσασα χρόνον, καὶ τρέπονται μὲν οἱ Βούλγαροι, ἐσφάζη δὲ Νικόλαος ὁ τοῦ Δούκα υἱός, ἡρωϊκῶς ἀγωνιζόμενος καὶ αὐτὸς τῆς νίκης Ῥωμαῖος γενόμενος. καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν πόλεμον συντηρήθη γενέσθαι οὕτως. (II, pp. 284₂₁—288₁₇)

Други пък казват, че поражението на ромеите не е станало така, а по друг начин. Когато Фока обърнал Симеон в бягство и го преследвал, внезапно до него стигнал слух, че другарият на корабите се бил оттегил с цялата флота, за да завземе царската власт. Поразен от този слух като от гръм (защото и той сам се домогвал към царската власт), [Лъв] изоставил преследването и се върнал в лагера, за да разбере какво става. Когато сред войската се разпространила мълвата, че доместикът избягал, останалите войници, забравяйки всяка храброст, направили същото. Като ги видял да бягат, Симеон (той, както разправят, бил застанал на едно удобно място, за да наблюдава изхода на сражението) се спуснал с цялата войска и превърнал бягството ѝ в нападение. Такова именно е второто обяснение. Но все едно дали единият или другият разказ е верен, ромеите са били обърнати в бягство и казаното по-горе е станало.

След поражението оцелелите от войната се върнали и това, което се случило между Роман и Богас, се разчуло. Положението на другария станало толкова опасно, че съдните произнесли срещу него присъда да му бъдат извадени очите, заедно от небрежност или по-скоро от злонамереност не превел отсам печенегите, нито пък после събрал тези, които се връщали след поражението. Той щял да изтърпи това, ако не го спасили магистър Стефан, един от настояниците, и патриций Константин Гонгил, които имали голямо влияние пред императрицата. А Симеон, възгордан от победата и тържествуващ, вдигнал цялата войска и потеглил към столицата. Срещу него излезли пак доместикът Лъв Фока, хетериярхът Йоан и Николай, син на Константин Дука, с някои случайно събрани войници. На така нареченото място Катасирти те се срещнали с един отред българи, пратен да плячкосва, влезли в сражение с него и лесно го отблъснали. Но понеже отново връхлетяла друга незасегната част, те и срещу нея устояли лесно и храбро. Завързало се ожесточено сражение, което траяло дълго време, и българите били отблъснати, обаче паднал убит Дуковият син Николай, който се сражавал геройски и станал причина за победата на ромеите. Тези са събитията около тази война.

83. *Rendacius ad Bulgaros transfugere
tentat. Bulgarorum milites Pothum Argyrum
interficiunt ad Thermopolin*

Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ τὰ κατὰ τὸν
Ῥεντάκιον. οὗτος ἐξ Ἑλλάδος ὁρμημένος τὸν ἑαυ-
τοῦ γενήτορα ἐπεχείρησεν ἀνελεῖν. δειδώς δ' ἐκεί-
νος τὴν τοῦ υἱοῦ ἀταξίαν, πλοῖον ἐπιβὰς ἐπὶ πρὸς
τὸ Βυζάντιον ὡς τάχα τοῦ βασιλέως δεησόμενος
ἀνακοπήν γενέσθαι τῆς τοῦ υἱοῦ ἀπειθεύσεως. ὁπότε
δὲ κατεσχέθη παρὰ τῶν Σαρματιῶν ἐν τῇ Κρήτῃ.
ὁ δὲ τοῦτον εὖδὲς ἐποχείρισεν ἔχων τὸν πατρῶον
πλοῦτον, ἀνελθὼν μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν μεγαλόπολιν,
τῷ θεῷ τιμῆναι τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας προσέδραμε,
κάν τοῦτο προσκαθήμενος τὴν πατρικὴν κατεσπάρθα
οὐσίαν. οὐκ ἔλαθε τοῦτο τὸν Ῥωμανόν, ἀλλὰ γνοὺς
ἐβουλεύσατο ἐξαγαγεῖν τοῦτον τῆς ἐκκλησίας καὶ
παιδεύσαι. ὁ δὲ πληροφορίαν σχὼν, βασιλικὰ πλα-
σίμενος γράμματι ὡς δῆθεν ἐκπεμφθέντα πρὸς
τὸν Συμεὼν, ὠτομολήσας ἐβουλεύσατο πρὸς τοὺς
Βουλγάρους καὶ ἐλεγχθεὶς τῆς τε οὐσίας καὶ τὸν
δρῦνάλμῳ στερεῖται.

Ἀδραλέστον δὲ τοῦ δομεστίου τῶν σχολῶν
ἀποθανόντος προβλήθη Πόθος ὁ Ἀργυρός. καὶ
τῶν Βουλγάρων ἄρχι τῶν Καταουριῶν ἐξελασάν-
των ἔξαισι καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ταγμάτων, καὶ κα-
τασκοπῇ κατὰ τὴν λιγομένην Θεοδοπόλιν. ἐκείθεν
δὲ Μιχαὴλ ταγματάρχην τὸν τοῦ πατρῶου Μωρο-
λέοντος υἱὸν ἐπὶ κατασκοπῇ τῶν Βουλγάρων ἐκ-
πέμψαι. ὁ δὲ ἀπεστέκος ταῖς βαρβαρικοῖς ἐμπεισίαις
ἐνέδρας, ἐπέπεσε ἄγνοια ἦν, ὑπέσπεται πρὸς ἀλκήν,
καὶ πολλοὺς τῶν Βουλγάρων ἀνελὼν καὶ τρανέμε-
νος, καίριαν δὲ τυπὴν καὶ αὐτός, ἐπαύρηται εἰς τὴν
βασιλίδαν καὶ μετὰ μικρὸν ἐτετέλετσε. (II, pp. 297₂₀—
298₁₀.)

84. *Bulgari suburbia Constantinopolitana
incendio vastant*

Ὁ δὲ Συμεὼν πάλιν δυνάμει βαρεῖαν ἐπέμ-
πει κατὰ Ῥωμαίων, ἔχοντες ἔχουσιν Χαγάνον ἕνα
τῶν παρ' αὐτῷ μέγα δυναμένων καὶ Μινικόν τὸν
ἱπποκόμον τὸν πρῶτον, οἷς ἐτέσκηψεν κατ' αὐτῆς
ὡς τάχιστα τῆς πόλεως ἐκστρατεῦσαι, ὡς τὴν ἔφο-
δον ἀναμαθὼν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανός, καὶ λοισά-
μενος μή πως ἐπελθόντες τὸ κάλλιστον τῶν πλη-
σιαζόντων τῇ πόλει πολιτείαν καὶ οὐσημάτων πλη-
ροῦσαι, τὸν ῥαβασάρα Ἰωάννην ἄμα Λέοντι καὶ
Πόθῳ τοῖς Ἀργυροῖς ἐπέμψαι μετὰ πληθύνους ἱε-
ροῦ ἐκ τε τῆς βασιλικῆς εὐαγγελίας καὶ τῶν ταγμα-
τικῶν, οἷς οὐκ ἦν καὶ ὁ παρθένος Ἀλέξιος καὶ
δρουγγάριος τῶν πλοῦμων ὁ Μωσὴλ μετὰ τῶν
ἑσ' αὐτῶν. κατὰ δὲ τὴν ἐβδομίδα τῶν ηἱρητικῶν

83. *Рендакий прави опит да избяга при
българите. Български войници убиват Пот
Аргир при Термопол*

По същото време станала случката с Рен-
дакий,¹ който произхождал от Елада. Той
се опитал да убие баща си. Страхувайки се
от безчинствата на сина си, бащата се качил
на кораб и бързо заминал за Цариград, за
да помоли императора да възпре дързостта
на сина му. Но по пътя той бил пленен от
критските сарацини. А синът му си присвоил
бащиното богатство, отишъл с него в пре-
столния град, пристигнал в божествения храм
на божията премъдрост и като се приютил
там, почнал да прахосва бащиното си имане.
Но това не останало скрито за Роман, който,
щом узнал каква е работата, решил да го
изведат от църквата и да го накажат. Като
узнал за това, Рендакий намислил да избяга
при българите и съчинил императорско писмо,
уж отправено до Симеон, но бил изобличен
и лишен от имуществата и зрението си.

След смъртта на Адралест, доместика на
схолите, на негово място бил назначен Пот
Аргир. Когато българите стигнали до Ката-
сирти, излязъл и той с отредите и се разпо-
ложил на стан при така наречения Термопол.
Оттам изпратил тагматарха, син на патриций
Моролон, за да наблюдава българите. Той
обаче попаднал ненадейно в засадите на вар-
варите и понеже нямало възможност да бяга,
почнал да се отбранява и избил и обърнал
в бягство много българи. Но и самият той
бил тежко ранен и, като се върнал в столи-
цата, наскоро умрял.

84. *Българите опожаряват предградията
на Цариград*

А Симеон пак изпратил силна войска
срещу ромеите под началството на Хаган,
един от неговите велможки, и на Миник, на-
чалник на конярите, като им поръчал да се
отправят на поход колкото може по-бързо
срещу самата столица.² Когато научил за
нахлуването им, император Роман се опася-
вал да не би да дойдат и опожарят най-кра-
сивите дворци и жилища в околността на
столицата. Той изпратил ректора Йоан заедно
с Лъв и Пот Аргировци и достатъчно войска
от императорската гвардия и от отредите.
С тях бил и патриций Алексий Моселе,
друнгарий на корабите, заедно с хората си.
През петата седмица от постите те разполо-

¹ За събитията срв. тук стр. 144, Продължителят на Георги Монах, откъс 14. ² За събитията срв. тук стр. 145, Продължителят на Георги Монах, откъс 15.

διασώζοντες τὸν λαὸν ἐν τοῖς πεδνοῖς τῶν Πηγῶν
τόποις προσέμενον. ἐκεῖθεν δὲ τῶν Βουλγάρων ἀνα-
φανέντων καὶ βοῇ χρησαμένων δόχημ καὶ σφοδρῶς
ἐπελασάντων κατ' αὐτῶν, φεύγει μὲν ὁ βασιλεὺς
Ἰωάννης, σφάττεται δὲ ἐπὶ αὐτοῦ ἀγωνιζόμενος
Φωτεινὸς πατριῆς ὁ τοῦ Πλατίποδος υἱὸς καὶ
ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι. μέλλει οὖν ὁ βασιλεὺς διασωθῆναι
εἰσὶν ἔλθον εἰς τὸν δρόμον. τοῦτο καὶ Ἀλέξιος ὁ
δρουγγάριος ποιῆσαι βουληθεὶς, καὶ μὴ δυνηθεὶς
ἀνελθεῖν ἐν τῇ τοῦ δρόμου ἐποβάθρῃ πεσὼν ἐν
τῇ θαλάσῃ οὖν ἐφ' αὐτοῦ πρωτομανδάτορι ἀπεπ-
νήθη. Λέων δὲ καὶ Πόθος οἱ Ἀργυροὶ ἐν τῷ κα-
στέλλῳ διαφυγόντες ἐσώθησαν. τοῦ δὲ λαοῦ πλῆ-
θους οἱ μὲν τὰς τῶν πολεμίων χεῖρας φεύγοντες
ἀπεπνήθησαν, οἱ δὲ σδήσαν γέρονται παρασώματα,
οἱ δὲ χειροὶ βαρβαρικαῖς συνελήθησαν. οἱ δὲ
Βούλγαροι κατὰ πολλὴν τοῦ κολλύσαντος ἐρημίας
τὰ τε τῶν Πηγῶν ἐπέστρωσαν παλάτια καὶ ἄπαν τὸ
Στενὸν ἐνερπύλῃσαν (II, pp. 299⁶—300⁶).

85. Symeon iterum suburbia
Constantinopolitana incendiis grassatur

Τῶν δὲ Βουλγάρων πάλιν εἰσβολὴν ποιησαμέ-
νων κατὰ τῆς Ῥωμαίων χώρας, καὶ τοῖς παλατίαις
τῆς βασιλείας ἐγγισάτων Θεοδώρας, οὐδὲν ἦν τὸ
προσιτάμενον, περὶ ταῦτα παρέδωκεν. ὁ δὲ βασι-
λεὺς Ῥωμανὸς ἄρχοντας ποιησάμενος πολυτελεῖς τοὺς
τῶν ταγμάτων ἄρχοντας συνεκάλεσε. συνῆν δὲ τοῦ-
τοις καὶ ὁ τὴν ἐπωνυμίαν Σακτικὸς, τοῦ τάγματος
ἄρχων τῶν ἐκκουβίτων. ἐπίδωκεν δὲ λαμβανούσης τῆς
εὐνοχίας λόγος ἐκινήθη περὶ τῶν Βουλγάρων. καὶ
τοῦ βασιλέως ἐπαγορὰ πολλὰ εἰρηκίας, πρὸς δε-
μῆν ἐπαριστώμενα ἐνθουσιάζει καὶ προκαλεῖντα
ἐμφύχως ἐξελθεῖν κατὰ τῶν ἐναντίων καὶ τῆς σφῶν
ἐπεραγωνισσάμενος πατριδος, πάντες συνέθεντο ἐτοι-
μως ἐξελθεῖν καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐπεραγωνισσάμενος.
ἔωθεν οὖν καθοπλισθεὶς ὁ Σακτικὸς, ὁποῦθεν τῶν
Βουλγάρων γενόμενος καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν
εἰσελθὼν, τῶν πλείονων ἐπὶ διαπαγίην σάλῃσιν οὐ-
δασθέντων κατὰ τὴν χώραν, πάντας τοὺς ἐν τῇ παρ-
εμβολῇ εὐρεθέντας κατέσφαξε. μαθὼν οὖν τὸ πλῆ-
θος τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τῶν διαδρόμων τὸ γε-
γονὸς ἐπιστρέφουσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. καὶ οὐμύλο-
κῆς γενομένης, δομήτες οἱ Βούλγαροι πρὸς κεκη-
κίας μαχομένοι καὶ ἀνταρρεῖς πρὸς ἡδὴ τῇ προηγη-
σαμένῳ πολέμῳ κεκακωμένους ἄνδρας τρέπονσι τὸν
Σακτικὸν οὖν ὀλίγοις τὴν προσβολὴν τῶν ἐναντίων
δεξάμενον. γενναίως οὖν ἀγωνιζόμενος καὶ πολλοὺς
ἀνελὼν τῶν πολεμίων, ἐπειδὴ κατισχύει, μεθίγει
τοῦ ἵππου τὸν χαλκόν, καὶ νῶτα δοὺς ἐκτρέχει. ἐν
ταῖς δὲ ποταμῶν γενομένης καὶ τοῦτον διαπερῶν, καὶ
τῇ ἰλίῳ τοῦ ἵππου ἐμπαγέντος, καταλαμβάνεται παρὰ
τῶν Βουλγάρων. αἱ δέχεται πληγὴν κακίστην κατὰ
τῆς ἔδρας καὶ τοῦ μηροῦ. καὶ τοῦ ἵππου δὲ

жили войската в равнината при Изворите и
зачакали там. Оттам се появили българите и
стремително се нахвърлили срещу тях с не-
ясен вик. Тогава ректор Йоан избягал, а
Платиподовият син патриций Фотин, който го
отбранивал, бил убит, както и мнозина други.
Ректорът едва се спасил и се качил на дро-
мона. Другарият Алексий искал да направи
същото, но не можал да се качи по стълбата
на дромона, паднал в морето и се удавил
заедно със своя протомандатор. Лъв и Пот
Аргировци избягали в крепостта и се спа-
сили. А от останалото множество едни, като
бягали от ръцете на неприятелите, се уда-
вили, други станали жертва на оръжието,
трети пък паднали във варварски ръце. А
българите, без да срещнат каквато и да е
съпротива, изгорили дворците при Изворите
и опожарили целия Стенон.

85. Симеон отново опожарява
предградията на Цариград

Българите нахлули отново в ромейската
земя и се приближили до дворците на импе-
ратрица Теодора.¹ Понеже не срещнали ни-
каква съпротива, те ги опожарили. А импе-
раторът Роман устроил богато угощение и
поканил началниците на отредите, между
които бил и началникът на екскувитския отред
по прозвище Сактикий. В разгара на пирше-
ството станало дума за българите. Импера-
торът произнесъл дълга насърчителна реч,
с която възбуждал у тях устремно въодушев-
ление и ги подтиква да излязат смело срещу
враговете и да се борят за родината си.
Всички обещали да тръгнат с готовност и
да се борят за християните. Прочее сутринта
Сактикий се въоръжил, явил се в тил на бъл-
гарите и навлязъл в стана им. Тъй като по-
вечето се били пръснали в околността, за
да грабят плячка, той избил всички, които
намерил в стана. Обаче българската войска
научила от избягалите за станалото и се вър-
нала в стана. Завързало се сражение. Бъл-
гарите, които се сражавали бодри и с пресни
сили срещу уморени и вече пострадали в пре-
дишното сражение войници, отблъснали Сак-
тикий, който с малко войници посрещнал на-
падението на неприятеля. Той се сражавал
храбро и избил мнозина от неприятелите, но
когато бил надвит, отпуснал юздите на коня,
обърнал гръб и избягал. Когато стигнал до
една река и я преминавал, конят му затънал
в тинята. Българите го настигнали и ранили
смъртно в седалището и бедрото. Конят му

¹ За събитията срв. тук стр. 146, Продължителът на Георги Монах, откъс 16.

ἀνασπασθέντος ἐκ τῆς ἰλίδος ἀπουδῆ καὶ συν-
εργία τῶν αὐτοῦ θεριστῶν, νῦν μὲν φεύγον,
νῦν δ' ἐποστρέφον μετὰ τῶν ἐπ' αὐτὸν καὶ τοὺς
ἐπιόντας ἀνακόπων Βουλγάρους, διασώζεται μέχρι
τῶν Βλαχερνῶν, καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας σοφοῦ
τεθεὶς τῇ ἐπουσίῃ νυκτὶ ἐτελεύτησε, μέγα πένθος
οὐ τῷ βασιλεῖ μόνον ἀλλὰ καὶ τῷ στρατῷ καὶ
παντὶ τῷ πλῆθει Ῥωμαίων ἀπολιπόν. (II, pp. 300₁₉—
302₃)

86. Symeon iterum Adrianopolim expugnat

Συμεὼν δὲ ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων τὴν Ἀδρια-
νούπολιν καταλάβων καὶ ταύτην χύμασι καὶ τάφροις
περιτοιχίσας ἐπιμελῶς ἐπολιόρει. ἰσχυραῖα δὲ τῆς
πόλεως ὁ πατριάρχης Λέων, ὃν διὰ τὴν ἀξίωσιν
πρὸς τοὺς πολέμους ὀνομαζομένην Μαυρολέοντα ἐκάλουν.
οὗτος ἐνψύχων τὴν πολιορκίαν ἐδέξατο, καὶ γενο-
τάως τοτὲ μὲν ἀπὸ τοῦ πύργου τοὺς προσιόντας
τῶν Βουλγάρων ἡμίνατο, ποτὶ δὲ τὸς πολέμους ἀνα-
πεισιν ἐπετίθετο οὖν ῥῆμιν ἀντιποσάτω καὶ ῥα-
δίως ἐκρέπετο. ἐπὶ δὲ ὁ σίτος τοὺς ἐν τῇ πόλει
ἐπιλειοῖται καὶ λιμὸς ἐπέβη τοὺς ἐνδοθεν κραταῖος,
μηδιστάθην ἑλθὼντες ἐπισκοποῦν, τῇ ἐνδείᾳ
πεισθέντες προεδιόκασιν τὴν πόλιν καὶ ἑαυτοὺς καὶ
τὸν στρατὸν τοῖς Βουλγάροις ἐν χειρωσάμενος ὁ
Συμεὼν, καὶ ὢν εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐνεδείξατο
μεμνημένος κακῶν, μυρίαὶ αἰτίαι τιμωρησάμενος
τελευταῖον ἀπέκτανε θανάτῳ πικρῷ. Βουλγάρους
οὖν ἐπιστήσας φέλλας τῇ πόλει ἐπεχόρησεν οἷα-
νες Ῥωμαίων στρατοπέδον ἄρκοῦς ἤκειν καὶ
αὐτῶν καταλιπόντες τὴν πόλιν ἔφυγον, καὶ πόλιν ἡ
Ἀδριανούπολις ἐπὶ Ῥωμαίων ἐγένετο. (I, pp. 302₂₆—
303₁₄)

87. Symeon prope Blachernas castra ponit. Romanus Lacapenus pacem petit

Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνί, Ἰνδοκυῶνος β', ὁ ἄρχων
Βουλγάρους Συμεὼν παύσασθαι κατὰ τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως ἐκωλύετο, καὶ ληίζεται μὲν Μακεδο-
νίαν, ἐπιστῶν δὲ τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία, καὶ πάντα
καταστρέφει τὰ ἐν ποσὶ. ἔγγιστα δὲ Βλαχερνῶν
στρατοπέδον πῆξας ἐπεζήτησεν ἀποσταλῆναι αὐτῷ
τὸν πατριάρχην Νικόλαον καὶ τινες τῶν ἐν τέλει
ὄντες περὶ εἰρήνης διαλεχθῆναι. λαβόντες οὖν ὁμύ-
ρους παρ' ἀλλήλων ὡς οὐδεμία τις ἐπακολουθήσει
ἐπιβουλὴ, καὶ τοῦ πατριάρχου τοῖς ὅροις ἀναπαρ-
χίσσας, γέγονε λόγος ὑποφύων δὲ τῶν συγκλητι-
κῶν τοῦτο συνεξελέσθαι. προσεβλήθη γοῦν ὁ πατρι-
άρχης Μιχαὴλ ὁ Συναειώτης καὶ Ἰωάννης ὁ μοναχὸς
καὶ παραδυναστεύων ἤδη γὰρ Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς
διαβληθεὶς πρὸς τὸν βασιλέα, κατελθὼν τοῦ παλα-

бил измъкнат от тинята благодарение на
усърдието и съдействието на слугите му.
Той ту бягал, ту се връщал с хората си, като
отблъсвал връхлитащите българи, и така стиг-
нал жив до Влахерните. Положен бил в църк-
вата Света ракла, гдето умрял на следната нощ,
като причинил голяма скръб не само на им-
ператора, но и на войската и на целия ро-
мейски народ.

86. Симеон отново превзема Одрин

Българският княз Симеон стигнал до
Адрианопол, обкръжил го с окопи и ровове
и здраво го обсадил.¹ Стратег на града бил
патриций Лъв, когото наричали Моролон пора-
ди неговата устремност в сраженията. Той
безстрашно посрещнал обсадата: ту храбро
отбивал от стените нападащите българи, ту
отварял малките врати, навървяйки се срещу
тях с неудържима сила, и така лесно ги от-
блъсвал. Но тъй като храната в града се свър-
шила, настанал голям глад сред обсадените,
които нямали никаква надежда да си доста-
вят отнякъде храна. Тогава те, заставени
от нуждата, предали на българите града,
себе си и стратега. Симеон, като уловил стра-
тега, си спомнил колко злини бил нанесъл
на българите, подложил го на много изтеза-
ния и най-последно жестоко го умъртвил. Той
поставил българска стража в града и се от-
теглил. Но като чула, че наскоро ѝ иде ро-
мейска войска, стражата изоставила града и
избягала. Така Адрианопол минал отново в
ромейски ръце.

87. Симеон достига до Влахерните. Роман Лакапин моли за мир

През месец септември, 2-и индикт,² кня-
зът на България Симеон предприел поход
срещу Цариград с цялата си войска. Той
опустошавал Македония, опожарявал сели-
щата в Тракия и унищожавал всичко по
пътя си. Като разположил стана си близо до
Влахерните, той поискал да му изпратят па-
триарх Николай и някои първенци, за да
преговаря за мир. Те си разменили зало-
жници, за да не бъде извършено някакво зло-
умишление, и патриархът се доверил на клет-
вите. Тогава станало дума кои сенатори да
излязат заедно с него. Избрани били патриций
Михаил Стипиот и парадинастът Йоан Мистик,
защото ректор Йоан, който бил наклеветен
пред императора, бил вече напуснал двореца

¹ За събитията срв. тук стр. 146—147, Продължителят на Георги Монах, откъс 17. ² Събитията се датират
през 924 г. според един, 923 г. според други. Срв. тук стр. 147, Продължителят на Георги Монах, откъс 18.

τιόν, ἐν τῇ αὐτοῦ μονῇ τὴν κοσμητὴν ἀπεκείρατο
τοῖχα, ἀγκυρομένους οὖν αὐτοὺς πρὸς τὸν Συμεὼν
καὶ μέλλοντας κινεῖν λόγους περὶ εἰρήνης, τοῖτους
μὲν ἀπεπέμψατο, αὐτὸν δὲ τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν
ἐπεζήτησε θεάσασθαι. πεπληροφόρητο γὰρ ἄνδρα συν-
εῖον αὐτὸν εἶναι καὶ ἀληθῆ. ἀσπασίως δὲ ὁ Ῥω-
μανὸς ἐδέξατο τοῦτο. ἀποστείλας οὖν ἐν τῷ τοῦ
Κοσμιδίου αἰγιαλῷ κατεσκεύασεν ἐν τῇ θαλάσῃ
ὄχυρον πύργον ἀπὸ βράσσου, ὥστε τὴν βασιλικὴν τριήρη
διεκπλέοντων ἐν αὐτῇ προσορμίζεσθαι, περικυρῶν
αὐτὴν πύργον διὰ τεχνισμῶν. μέσση δὲ θορυβῶν
γενέσθαι προσέειπεν, ἐνθα ἀλλήλους ἐμελλόν ὁμι-
λεῖν. ὁ δὲ Συμεὼν ἀποστείλας ἐνέπρησε τὸν τῆς
ἐπερωτίας θεοτόκον ναὸν ἐν τῇ πύργῳ, ὃν ὁ βασι-
λεὺς Ἰουστινιανὸς ἐδομήσατο, ἐπευπόλησε δὲ καὶ
τὰ κτήνη οὐμνισα, καὶ δῆλος ἦν ἐκ τούτου μὴ
εἰρήνην ζητῶν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν τῷ ναῷ γενόμενος
τῶν Βλαχερνῶν ἡμῖν τῷ πατριάρχῃ, καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ
σοφῷ εἰσελθὼν καὶ ἱκετηρῶς ὁδὸς ἀποδοῦναι τῷ
θεῷ, τὸ ὁμοφύριον τῆς θεοτόκου λαβεῖν ἐξῆλθε τοῦ
ναοῦ, ἥπλυνε ἀσφαλτέα φορεῖσθαι. τὸν οὖν αὐτὸν
οὖν στόλον κοσμήσας ἀντιπροσέειπεν τὸν ὄρισμένον κα-
τεῖλεγε τόπον. ἐντάτῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἦν
ὅτε ταῦτα ἐγένετο. παρεγένετο δὲ καὶ ὁ Συμεὼν,
πλήθος ἐπαρόμενος εἰς πολλὰς διηρημένον τὰς πα-
ρατάξεις καὶ τὰς ἰδέας. οἱ μὲν γὰρ ἦσαν χρυσό-
πιδες καὶ χρυσᾷ δόρατι ἔχοντες, οἱ δὲ ἀργυ-
ρόπιδες, εἰ δὲ χαλκᾶσπιδες, οἱ δὲ ἄλλῃ χρύει,
ὅς πῃ ἑκάστη ἐδόκει, ἐκκοσμητο. ὅταντες μέσση
αὐτὸν εἰληφότες τὸν Συμεὼν ὡς βασιλέα εὐφρό-
νοιον Ῥωμαῖκῇ τῇ φωνῇ. πάντες δὲ οἱ ἐν τέλει
καὶ ὁ αὐτὸς δῆμος ἐκ τῶν τεχνῶν ἐθεώρειτο τὰ
δρώμενα. πρῶτος οὖν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς τὴν
ἐρημνὴν ἀποβάδισαν καταλαβὼν τὸν Συμεὼν ἐξε-
δέχτο. ὅρμηκε δὲ δόντες ἀλλήλους, καὶ τὴν ἀπο-
βάδισαν οἱ Βούλγαροι διερευνήσαντες ἀκριβῶς, μὴ
ποῦ τις δόλος ἢ ἐνέδρα κρύπτηται, τότε καθελθεῖν
τὸν Συμεὼν τοῦ ἵππου προσιρέχοντο καὶ εἰσελθεῖν
πρὸς τὸν βασιλέα. ἡσπίσαντο γοῦν ἀλλήλους, καὶ
περὶ εἰρήνης ἤρξαντο διαλέγεσθαι. ὅταν δ' οὖν ἐτ-
πειν τὸν Ῥωμανὸν πρὸς τὸν Συμεὼν „ἀσφαλίς σε
Χριστιανὸν ἀνθρώπον καὶ θεοσεβῆ, βλέπω δὲ τὰ
ἔργα μηδαμῶς τοῖς λόγοις συμβαίνοντα, εἰ μὲν γὰρ
ἀληθῶς Χριστιανὸς ἐπίσχευς, στήσόν ποτε τὰς ἀδύ-
κους σφαγὰς καὶ τὰς χθσεὺς τῶν ἀνθρώπων αἱμάτων,
καὶ σπεῖσαι μετ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν Χριστιανὸς
καὶ αὐτὸς ὢν καὶ ὁνομαζόμενος, καὶ μὴ θέλε μο-
λύνεσθαι Χριστιανῶν δεξιὰς αἷμασιν ὁμοπίστον
Χριστιανῶν. ἀνθρώπος εἰ καὶ αὐτός, θάνατον προσ-
δοκῶν καὶ ἀνάστασιν καὶ κρίσιν καὶ ἀναπόδωσιν τῶν
βεβιωμένων. σήμερον ἐπάσχεις, καὶ αὔριον εἰς κόπον
διαλυνήσῃ, εἰ πλοῦτον ἔχων ταῦτα ποιεῖς, ἐγὼ σε
τούτου ἐμυλίσω εἰς κόπον. μόνον ἀσπασαί τὴν εἰ-
ρήνην καὶ ἀγνίσκω τὴν ὁμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς
βίον εἰσέσῃ εἰρηνικὸν καὶ ἀναίμακτον, καὶ οἱ Χρι-

и се бил подстригал за монах в своя манастир. Но когато те отишли при Симеон и искали да говорят за мир, той ги отпратил и пожелал да види самия император Роман защото бил уведомен, че той е разбран и справедлив човек. Роман приел това предложение на драго сърце. Той иршил да приготвят на брега при Космидион в морето много здрава скеля, та когато императорската триера пристигне, да пусне котва там. Скелята обкръжил отвсякъде с прегради, а там, гдето щели да разговарят помежду си, запоядал да сложат в средата площадка. А Симеон пък изпратил хора, които изгорили постройения от император Юстиниан храм на пресвета Богородица при Извора. Опожарил и всичко наоколо, от което било ясно, че не желал мир. Императорът пък отишъл във Влахернския храм заедно с патриарха. Като влязъл в Светата ракла и отправил към бога просителни химни, той взел омофора на Богородица и излязъл от храма, защитен от това мощно оръжие. След това той украсил блестящо своята флота и пристигнал на определеното място. Когато това станало, било деветият ден на месец ноември. Пристигнал и Симеон, придружен от войска, разделена на много отреди, различни на глед: едни имали златни щитове и златни копия, а други — сребърни щитове, трети — медни щитове, а четвърти били с други щитове според желанието на всеки. Те заобиколили Симеон и го приветствували на гръцки език като император. Градското население наблюдавало от стените величеството. Пръв император Роман пристигнал на споменатата скеля и посрещнал Симеон. Разменили си зложници и след като българите претърсили внимателно скелята, за да не би някъде да се крие някаква измама или засада, поканили Симеон да слезе от коня си и да дойде при императора. И тъй двамата се прегърнали и започнали да преговарят за мир. Разправят, че Роман казал на Симеон: „Чух, че си християнин и благочестив човек, но виждам, че делата ти никак не се съгласуват с думите. Защото, ако наистина си християнин, прекрати най-послед несправедливите избивания и престъпни кръвопролития и понеже сам си християнин и се наричаш така, споразумей се с нас християните и не искай десниците на християни да се опетняват с кръви на еднoвepци християни. Човек си и ти очакваш смърт и възкресение, съд и въздаяние за делата си. Днес живееш, а утре ще се разпаднеш на прах. Ако вършиш това от жажда за богатство, то аз ще те обисия до насита с него. Само приеми мира и възлюби съгласието, та и ти да заживееш

οτιανοὶ παύσανταί ποτε κατ' ἀλλήλων διπλά κοινῶν-
τες“. καὶ ταῦτα μὲν εἶπεν ὁ βασιλεὺς, αἰδεσθεὶς
δὲ ὁ Συμεὼν τὴν τοῦτον ταπεινώσειν ἐπέσχετο τὴν
εἰρήνην ποιήσασθαι. καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους δι-
χωρίσθησαν, τοῦ βασιλέως μεγαλοπρεπέσι δεξιωσα-
μένου τὸν Συμεὼν. συμβέβηκε δὲ τι τεράστιον τότε,
ὡς ἄξιον εἶναι καὶ διηγήσασθαι. δύο φασὶν ἀεταὺς
τῶν βασιλέων ὁμιλοῦντων ἀνωθεν αὐτῶν ἰπεριπτῆ-
ναι, κλέγξαι τε καὶ ἀλλήλους συμμάχαι καὶ παρην-
τίαι διαφενεθῆναι, καὶ τὸν μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἔλθειν,
τὸν δὲ ἐπὶ τὴν Θράκην ἀποστῆναι. τοῦτο δὲ οἱ περὶ
τὸς ὁρμηθοσκοπίας ἐπισημέναι οὐκ αἰῶνα ἔκριναν
οἰωνόν. ἀσυμβάτους γὰρ διαλυθῆσθαι ἐπὶ τῇ εἰ-
ρήνῃ ἀμφοτέρους ἔκριναν. ὁ δὲ Συμεὼν ἐπιστρέψας
τοῖς οὐκ αἰσῶν ἄρχοντι τὴν τοῦ βασιλέως ἐξηγεῖτο με-
τρώτητα καὶ τὸ πρὸς τὰ χρήματα προσεκοίμην τε καὶ
ἐλευθέρειον. (II, pp. 303₂₀—306₁₇)

88. Symeone mortuo Bulgari cum Romanis
foedus componunt

Μαῖω δὲ μηνί, Ἰνδικτιῶνος ι', εἰσβολὴν Συμεὼν
ὁ τῆς Βουλγαρίας ἄρχων ἐποιήσατο κατὰ Χερσονή-
σον, καὶ συμβαλὼν μετ' αὐτῶν καὶ ἡττηθεὶς ἐν
ταῖς τῶν ὁρῶν δυσχωρίαις ἔπειτα τὸ ἑαυτοῦ ἀνέλεσε
στράτευμα. Ἰωάννης δὲ τις ἀστρονόμος προσελθὼν
τῷ βασιλεὶ ἔφησεν ὅς εἰ πέμψας ἀποκόψει τὴν
κεφαλὴν τῆς ἱσταμένης ἀνωθεν τῆς ἐν τῷ Ξηρο-
λόφῳ ἀντίδος καὶ πρὸς δύον βλέπουσας στήλης,
ἀποθανεῖται ὁ Συμεὼν μαχαναῖς. αὐτῷ γὰρ εὐκαι-
ρηθῆναι τὴν τοιαύτην στήλην. ὁ δὲ τοῖς ἐκείνου παθήσας
λόγους ἀπέπεσε τὴν κεφαλὴν τῆς στήλης καὶ αὐτῇ
τῇ ὥρᾳ, καθὼς ἀρχιμωσάμενος ἔγνω ὁ βασιλεὺς,
ὁ Συμεὼν ἐν Βουλγαρίᾳ τέθνηκε νόσῳ κατασχεδὴν
ἰλότης.

Ὁ δὲ τελευτήσωντος τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχὴν
Πέτρος κατέσχευε ὁ ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ γυναῖκος
τῆς ἀδελφῆς Γεωργίου τοῦ Σο σουρβοῦλου, ὃν καὶ
ἐπίτωπον τοῖς ἑαυτοῦ πασὶν ὁ Συμεὼν κατέστησε.
Μιχαὴλ γὰρ τὸν ἐκ τῆς προτέρας ἀποτεχθέντα παῖ-
δα αὐτῷ ἐν ζῶντι ὁ Συμεὼν ἀπέταυρε μοναχόν. τὰ
γούν περὶ τὴν, Τοῦρκοι Σέρβοι Χροβιάται καὶ
οἱ λοιποὶ, τὴν τοῦ Συμεὼν ἀναμαθόντες τελευτὴν
ἐκστρατεύειν κατὰ Βουλγάρων ἐβουλεύοντο, κατέσχε
δὲ καὶ ἡμῶς μέγας σὺν ἀσπίδι τὸ Βουλγάρων ἔθ-
νος, ἰσχυρῶς ἐκπύζον καὶ καταδαπανῶν τὰ πλεῖστα
καὶ τοὺς καρπούς. ἐδόδοίκεσαν μὲν οὖν οἱ Βούλ-
γαροι καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἐφοδὸν ἔδωκαν, ἐδέδε-
σαν δὲ πλεον τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπέλευσιν. βου-
λευόμενος οὖν ὁ Πέτρος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν
ἔγνω δεῖν ἐκστρατεύειν Ῥωμαίους ἐπὶ κατασπλήξει.

в мир и без кръвопролития, а и христиανите
да престанат най-после да вдигат оръжие
едни срещу други.“ Това казал императорът.
Симеон, засрамен от смирението му, обеща
да сключи мир. Те се прегърнали и се раз-
делили, като императорът удостоил Симеон
с великолепни дарове. Тогава станало и ня-
какво чудо, което заслужава да се разкаже.
Казват, че докато царете разговаряли, два
орела летели над тях, закрепцели и се при-
ближили един към друг и веднага се разде-
лили, като единият отишъл към столицата,
а другият отлетил към Тракия. Онези, които
разбирали от птицагадание, се обезпокоили
от това, като го сметнали за неблагоприятна
поличба. Те казвали, че двамата владетели
ще се разделят, без да се споразумеят от-
носно мира. Като се върнал, Симеон разка-
зал на своите първенци за скромността и
благородната щедрост на императора.

88. След смъртта на Симеон българите
сключват мир с византийците

През месец май, 15-и индикт¹ князът на
България Симеон извършил нападение срещу
хърватите. Той влязъл в бой с тях, но пре-
търпял поражение в планинските теснини и
загубил цялата си войска. А някой си астро-
ном Йоан отишъл при императора и му ка-
зал, че ако прати да отрежат главата на
статуята, поставена над арката на Ксиролоф
и обърната на запад, Симеон щял да умре
веднага, защото тази статуя била възпящение
на Симеон. Императорът повярвал на думите
му и отрязал главата на статуята. В същия
час, както точно узнал императорът, Симеон
умрял в България, поразен от сърдечна бо-
лест.

След неговата смърт властта над бълга-
рите приел Петър, роден от втората му жена,
сестра на Георги Сурсувул, когото Симеон
бил поставил и за настойник на децата си.
Защото още приживе той бил подстригал за
монах родения от първата му жена син
Михаил. Турки, сърби, хървати и другите
народи, като научили за смъртта на Симеон,
решили да се отправят на поход срещу бъл-
гарите. А българският народ бил сполетян
от голям глад и скакалци, което силно из-
мъчвало масите и унищожило храните. И
тъй българите се страхували и от нахлу-
ване на другите народи, а още повече
се уплашили от нападението на ромеите.
Като се посъветвал със своите хора, Петър
решил да предприеме поход срещу ромеите,

¹ Тези събития се отнасят към 927 г. Срв. тук стр. 150. Продължателят на Георги Монах, откъс 20.

καταλαμβάνονσι τούτων τὴν Μακεδониαν. εἶτα μαθόντες ὅς ἐστι καὶ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, πέμψουσιν ἄλλους τινὰ μοναχὸν Πέτρος τε ὁ ἀρχὸν Βουλγαρίας καὶ ὁ τῶν παιδῶν τοῦ Συμεὸν ἐπισκοπεύον Γεώργιος, γράμματα ἐπαγόμενον. ὅς βοῦλονται δὲ Ῥωμαίους σπείσασθαι, τὰ γράμματα ἔγραψεν, εἰ ἀφοῦνται δέ, καὶ γαμικὸν σποντήσασθαι συνάλλαγμα μετ' αὐτῶν, ὃν ἀρκεύμενον ὁ βασιλεὺς ἀσμενίστατα προσδεξιόμενος, εὐθέως ἀπέστειλε μετὰ δρόμου μοναχὸν τινὰ Θεοδόσιον καὶ Κωνσταντῖνον βασιλικὸν κληρικόν τὸν Ῥόδιον, συλλήλυσεν τοῖς Βουλγαρίοις τὰ εἰρηνικὰ ἐν Μεσημβρίᾳ, οἷοντες παραγενόμενοι καὶ τὰ εἰκότα διαλεχθέντες ἐπέστρεψαν δια ξηρᾶς ἡμᾶ Στεφάνῳ καὶ περιωνύμῳ ἐν Βουλγαρίᾳ κατόπιν δὲ τούτων παρεγένετο καὶ ὁ ἐπίτροπος Γεώργιος ὁ τοῦ Σουρσοβόλου καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ἱερατικῶν. καὶ εἰς ὅψιν ἔλθοντες τῷ βασιλεῖ, θεασάμενοι δὲ καὶ τὴν θνητὴν Χριστοφόρου τοῦ βασιλέως Μαρίαν καὶ ἐπ' αὐτῇ μεγάλως ἀρεσθέντες (ἦν γὰρ ἐπαφρόδουσα τῷ κάλλει), ἔγραψαν τῷ Πέτρῳ διὰ τῶν παργενέσθαι, σύμφωνα ποιησάμενοι πρότερον περὶ τῆς εἰρήνης. ἀπεστάλη δὲ καὶ Νικίτας μέγιστος, ὁ τοῦ βασιλέως συμπερίθεος Ῥωμανός, ἵστασθαι καὶ ἀγαγεῖν τὸν Πέτρον μέχρι τῆς βασιλίδος. οὗ καταλαβόντος ἐν Βιθυνίᾳ, ὁ βασιλεὺς μετὰ τιμῶν ἐλθὼν τούτων ἐδέξατο καὶ ἡσπύσατο καὶ φιλοτίμως ἐδεξάσατο. ἀλλήλους οὖν τὰ εἰκότα προσομιλήσαντες τὰ τε τῆς εἰρήνης σύμβολα καὶ τὰ τοῦ γάμου ἐπεραιώσαντο, τοῦ πρωτοβεστιαρίου Θεοφάνους ἐν πάσι μεσολαβοῦντος. καὶ τῇ 17 τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐξελθὼν ὁ παργενεὺς Στέφανος, ἡμᾶ τῷ πρωτοβεστιαρίῳ Θεοφάνει καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ, ἐλόγησε Πέτρον τε καὶ Μαρίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῆς Πηγῆς, παρασημασμένον τοῦ πρωτοβεστιαρίου καὶ τοῦ Σουρσοβόλου. φαιδρὸν δὲ καὶ πολυτελὲς γενομένων τῶν γάμων, εἰσῆλθεν ὁ πρωτοβεστιαριὸς ἡμᾶ τῇ θνητῇ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πόλει. ταύτην δὲ μετὰ τὸν γάμον ἐστάσαν ἐν τῇ τῶν Πηγῶν ἀποβάθρᾳ ποιήσας ὁ βασιλεὺς, παρ' αὐτῇ τῇ ἀποβάθρᾳ τοῦ βασιλικοῦ δρόμου ἵσταμένον, συνεισπύθη τῷ Πέτρῳ. παρῆσαν δὲ τῇ εὐχαρίᾳ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς καὶ Χριστοφόρος. ἐγένετο δὲ στάσις οὐ μικρὰ παρὰ τῶν Βουλγάρων, ἐνοταρέτων πρότερον εὐσημηθῆναι τὸν Χριστοφόρον, εἶτα τὸν Κωνσταντῖνον ὃν τῇ ἐνοστάσι παραχωρῶν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐκέλευσεν οὕτω γενέσθαι. πάντων δὲ τῶν ἐν ταῖς τοιαύταις εὐχαιρῶν γίνεσθαι συνελεσθέντων, ἀπῆρξεν ἡ Μαρία σὺν τῷ οὐκῷ συζύγῳ καὶ τῆς πρὸς Βουλγαρίαν ἥρατο, προπεμφθεῖσα παρὰ τῶν γονέων αὐτῆς καὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου μέχρι τοῦ Ἐρδμου. καὶ τὰ μὲν ἐν τῇ πόλει τούτων ἐτελείτο τὸν χρόνον. (II, pp. 307₂₀—310₁₇)

за да ги сплаши. И тъй българите стигнали в Македония. След това, като узнали, че императорът е тръгнал срещу тях, князът на България Петър и настояникът на Симеоновите деца Георги тайно изпратили един монах с писмо, [в което се казвало], че искат да сключат мир с ромеите, а ако желаят — и брачен договор. Императорът приел дошлия пратеник много радушно и веднага пратил с дромон някой си монах Теодосий и императорския клирик Константин Родий¹, за да преговарят в Месемврия с българите относно мира. Те пристигнали и след като говорили за всичко необходимо, завърнали се по суша заедно с някой си Стефан, именит човек в България. След тях пристигнал и настояникът Георги Сурсувул с някои други знатни лица. Те се представили на императора, видели и Мария, дъщерята на император Христофор, и много я харесали, понеже се отличавала с красотата си. Те писали на Петър да дойде бързо, след като предварително се споразумели относно мира. Изпратен бил и магистър Никита, сват на император Роман, да посрещне и доведе Петър до столицата. Когато този стигнал Влахерните, императорът отишъл да го посрещне с триера, прегърнал го и му оказал достойна почит. След като си казали един на друг това, което подобавало, те сключили мирния и брачния договор, като протовестиар Теофан посредничел във всичко. А на 8 октомври патриарх Стефан излязъл с протовестиария Теофан и целия сенат и благословил Петър и Мария в храма на пресвета Богородица при Извора; свидетели били протовестиарият и Сурсувул. След сватбата, която била блестяща и разкошна, протовестиарият се върнал в столицата с дъщерята на императора. А на третия ден след бракосъчетанието императорът дал угощение на скелята при Извора. Императорският дромон стоял до самата скеля, докато императорът обядвал с Петър. На угощението присъствували император Константин и Христофор. От страна на българите пък било проявено немалко недоволство: те настоявали на първо място да бъде приветствуван Христофор, а после Константин. Император Роман отстъпил на настояването им и заповядал да стане така. Когато се извършило всичко обичайно при такива случаи, Мария с мъжа си тръгнала за България. Тя била изпратена до Евдомон от родителите си и от протовестиария. Така завършили събитията в столицата.

¹ У Георги Монах, опус 20, тук стр. 151, същото лице е наречено Василий Родий.

89. *De Ioannis Michaelisque Petri Bulgarorum regis fratrum seditione*

Πέτρος δὲ τῶν Βουλγάρων ἀρχὸν ἐπέθετο Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετ' ἐτέρων τῶν μέγα δυναμένων ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ φεραθεὶς αὐτὸς μὲν τέπτεται καὶ καθέγγρεται, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τοῖς ἐσχάτοις ἐπεβλήθησαν τιμωρίας. δῆλα δὲ ἔθετο καὶ τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ Πέτρος τὰ γεγενημένα, ὥστε παθὼν οὗτος τὸν μοναχὸν Ἰωάννην τὸν ποτε βασιτοῦρα πέπομφε, προστάσει μὲν ἀλλοτρίον, τῇ δ' ἀληθείᾳ Ἰωάννην παλαιστράτος εἶρεῖν καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀγαγεῖν. ὃ δὲ καὶ γέγονε καὶ δινηθεὶς ὁ βασιτοῦρα ἀπολύεται τὸν Ἰωάννην, ἐν αὐτῷ Μεσημβρίας εἰσελθόν, ἅμα αὐτῷ τὴν βασίλειαν κατέλαβε. καὶ μετ' οὗ πολλὸν τὸ μοναχικὸν ἀποργίως σχῆμα καὶ γυνῆται αἰτίας εἶλε, προσέλαβε δὲ καὶ οἶκον καὶ κτήματα πάμπολλα. καὶ Μιχαὴλ δὲ ὁ τοῦ Πέτρον ἑτερος ἀδελφός, τὴν Βουλγαρίαν ἡμιγρόμενος κατοσχέειν ἐξουσίαν, φροῦδον καταλαβὼν ἐργοντὸν ἀπέσπευε τὰ Βουλγάρων, καὶ πολλοὶ προσερχόμενοι αὐτῷ, μετὰ μεγάλων δὲ τούτων ἀποθανόντος διδόντες οἱ προσερχέντες τὴν τοῦ Πέτρον ἀρχαρχίαν, ἐπῆλθον τοῖς Ῥωμαῖοις χώρας διὰ Μακεδονίας καὶ Σερμονίας καὶ Ἑλλάδος, καταλαβόντες τὴν Νικόπολιν, πάντα τὰ ἐν ποσὶ λησάμενοι καὶ τέλος ἐν αὐτῇ σαββατοῦσαντες, οἷοντες ὅτι εἰς διαφόρους καταπολεμηθέντες ἵσχυετο Ῥωμαίων ἐγένοντο. (II, pp. 312₈—313₄)

90. *Borises Romanusque Petri filii obsides apud Romanos dantur*

Πέτρος δὲ ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς τὴν εἰρήνην τάχα ἀνανεούμενος ἀποθανόντος τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, σπονδὰς πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἔθετο, δμήρους δόους καὶ τοὺς οἰκίους δύο υἱοὺς Βορίσην καὶ Ῥωμανόν, καὶ μετὰ μεγάλων ἀπειθῶν. οἱ δὲ υἱοὶ αὐτοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπέμνησαν μετὰ ταῦτα ἐπ' ὧς τῆς πατρὸς ἀνισχύσαντα βασίλειαν, καὶ τοὺς κομιτοποῦλους ἀπείρξονα τῆς πρὸς αὐτὸν φοβᾶς. Ἀβὶδ γὰρ καὶ Μοῦσῆς καὶ Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ, ἐνδὸς οὗτοι παῖδες τῶν μέγα δινηθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ κομήτων, πρὸς ἀποστασίαν ἀπειδὸν καὶ τὰ Βουλγάρων ὀνόμαον, καὶ ταῦτα μὲν συντηρήθη ὥδε. (II, pp. 346₁—347₇)

89. *Бунт на Иван и Михаил, братя на българския цар Петър*

Срещу княза на българите Петър се противопоставил брат му Иван заедно с други български велможи.¹ Но Иван бил заловен, бичуван и хвърлен в тъмница, а всички останали били подложени на най-тежки наказания. Петър съобщил за случилото се и на император Роман. Като научил това, този пратил монаха Йоан, бивш ректор, уж за да размени пленници, а в действителност, за да намери Иван по какъвто и да е начин и да го доведе в Цариград. Така и станало. Ректорът успял да отвлече Иван, качил се на кораб в Месемврия и заедно с него пристигнал в столицата. И не след дълго Иван хвърлил монашеското одяние, поискал да има жена и се оженил и освен това получил дом и твърде много имоти. Също и Михаил, другият Петров брат, мечтаел да завеме властта в България. Той завладял една силна крепост, започнал да смущава българските работи и мнозина българи се присъединили към него. Но той умрял наскоро и привържениците, понеже се страхували от гнева на Петър, навлезли в ромейските земи през Македония, Стримон и Елада. Като опустошили всичко по пътя си, завладели Никопол² и се установили в него. По-късно, победени в различни сражения, те се покорили на ромеите.

90. *Борис и Роман заложници у византийците*

Петър, царят на българите, възобновил мира веднага след смъртта на жена си и сключил договор с императорите³, като дал за заложници и собствените си синове Борис и Роман. Не след дълго той починал.⁴ След това синовете му били пратени в България, за да заемат бащиното си царство и да възпрат напредването на комитопулите.⁵ Защото Давид, Мойсей, Аарон и Самуил, синове на един от велемошните комити в България, замисляли въстание и внасяли смут в българската държава.⁶ Така станали тези събития.

¹ За тези събития срв. тук стр. 152, Продължителят на Георги Монах, откъс 21.

² Този град се намирал в Епир до дн. Превеза. ³ Т. е. малолетните тогава синове на Роман II Василий и Константин. Спорн се относно датата на сключения тогава договор между Византия и България. За различните мнения вж. П. Петров, *Образование и укрепване на Западната българска държава*, ГСУФиф, I, III, 2 (1960), стр. 140 и сл. ⁴ В началото на 970 г. Срв. Петров, пак там, стр. 160 и сл.; *свщият*, Въстанието на Петър и Боян в 960 г. и борбата на комитопулите с Византия, *Byzantinobulgaria*, I (1962), стр. 123; М. Войнов, *ИПр.*, кн. IV, 1963, стр. 123, бел. 1. ⁵ Т. е. синовете на комит (областен управител) Никола. Срв. *Златарски*, *История*, I, 2, стр. 590. За комит вж. тук стр. 136, бел. 8. Срв. също тук стр. 275, бел. 3. ⁶ Движението на комитопулите било насочено не срещу българската държава, а срещу дотогавашната провизантийска политика на царския двор и срещу Византия. Вж. Л. Йончев, Някои въпроси от българската средновековна история, разглеждани в „История на народа Югославия“, *ИПр.* XVI (1961), кн. I, стр. 109; М. Войнов, *ИПр.*, XIX, 1963, кн. 2, стр. 8.

91. *Bulgari pacis foedera rumpunt*

Απετέλεσεν οὖν εἰρηγέρουσα ἡ Ἰταλία μέχρι τῶν χρόνων τοῦ πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου καὶ τῆς αὐτοῦ μητρὸς· ἐπ' ἐκείνους δὲ πάλιν κινήσαντες οἱ Σαρακηνοὶ μηδενὸς καλόντος τὴν Ἰταλίαν κατέτερχον. συνιδόντες οὖν οἱ κρατοῦντες ὡς οὐχ οἱοί τε εἶναι πρὸς τε τοὺς ἐξῆς Σαρακηνοὺς καὶ πρὸς τοὺς ἐσπερίους ἀνέχων, ἥδη καὶ τῶν Βουλγάρων τὰς σπονδὰς λελογότων, σπεισασθαι ἐγνώσκουσιν μετὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ Σαρακηνῶν. (II, pp. 354₁₇—355₂)

92. *De pace inter Symeonem Arabosque composita*

Ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς Σymeὼν πολλὰ καὶ Ῥωμαίων στήριους πόσια καὶ φρονημασθεὶς ἐπὶ ταῦτας καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀνατολικὴν βασιλείαν, τοῖν τε πρὸς Φαυλοῦν τὸν δυνάστην τῶν Ἀρμενίων ἐπιπλεῖντος προσέθηκετο στόλον κατὰ τῆς βασιλίδος ἀναγαγεῖν, ἐπιστρέψαι δὲ καὶ αὐτὸς διὰ Θερμῆς εἰλθεῖν πολλὴν καὶ βυρὴν στρατὸν ἐπαρμόνιος, καὶ γενομένην ἐφ' ἑν τῶν στρατηγείων διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης ἐκπολιορκῆσαι τὴν βασιλείαν, καὶ τὸν ταύτης πλεόντων διασείσθαι ἐκείνης, καὶ αὐτῶν μὲν ἐπ' οἶκον ἐπανοστήσαι, τοῖς δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει καταλεπεῖν. ἔλαθον οὖν οἱ Βούλγαροι πρὸς τὴν Ἀφρικὴν ἀποπλεῦστας, καὶ δόξαντος τοῦ Σymeὼν ἀγέλημι παραγεῖν εἰληγασίνας Σαρακηνοὺς ἐλλογίμους ὥστε ἐμπεδῶσαι τὰ δεδομένα. ἐν τῷ ἐπιστρέφειν δὲ περιπέττονται τοῖς Καλαβροῖς καὶ πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀναπέμψονται μετὰ τῶν Σαρακηνῶν. οὓς ἰδὼν ὁ βασιλεὺς (Ῥωμανὸς δὲ ἦν ὁ γέρων) καὶ τὴν καστοργίαν μακρὴν ἀκωβῶς, καὶ ὡς εἰ τοῦτο γένηται κατανοήσας οὐ μικραῖς φροντίσιν ἐποπτεύεται, δεῖν ᾧδῃ μεγαλήροσιν καὶ εὐεργεσίᾳ τοὺς Σαρακηνοὺς ἀναστῆσαι τῆς παρούσης ὁρμῆς. τοῖς μὲν οὖν Βουλγάρους ἔθηκε ἐν γαλιεῇ, δόξους δὲ τοὺς Σαρακηνοὺς ἀδροῖς φιλοτιμηράμενος, ἔα δὲ καὶ ξένα τῷ αὐτῶν ἐπιπλεῖντος δεσπότη πολέμια, ἀπαθεῖς κακῶν ἐξαιπέσται, φράζων εἰπὼν τῷ κρείττῳ αὐτῶν ὡς οὕτως ἀμείβων οἶδασιν οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων τοὺς ἐκείνων πολεμίους. (II, pp. 356₈—357₂)

91. *Българите нарушават мира*

Италия прекарвала в мир до времето на Константин Багренородни и на майка му. Но през тяхното царуване сарацините отново се раздвижили и почнали да опустошават Италия, без някой да им се противопоставя. Тогава владетелите, като видели, че не са в състояние да дават отпор и на източните, и на западните сарацини, решили да сключат мир със сцилийските сарацини, понеже българите били вече нарушили договора.¹

92. *За договора между Симеон и арабите*

Предводителят на българите Симеон спечелил много победи над ромеите и възгордян от тях, започнал да мечтае дори за ромейската царска власт. И тъй той проводил пратеници до владетеля на африките Фатлум, като го подбуждал да изпрати флота срещу столицата.² От своя страна той обещавал да пристигне през Тракия с многобройна и силна войска, та като съединят войските си, да обсадят столицата по суша и по море, да си разделят богатствата ѝ по равно и след това Фатлум да се върне в страната си, а Симеон да остане в Цариград. Прочее българските пратеници отплавали тайно за Африка и понеже изглеждало, че Симеон предлага изгодни неща, те взели със себе си някои видни сарацини, за да потвърдят уговореното. Но на връщане [пратениците] попаднали в ръцете на калабрийците и заедно със сарацините били изпратени в Цариград. Императорът — старият Роман, — като ги видял и като се осведомил точно за споразуменieto, разбирайки, че ако стане това, ще му се отворят немалки грижи, решил, че трябва с великодушие и благодеяние да се отклонят сарацините от тоя поход. И тъй той хвърлил българите в тъмница, а сарацините почел с големи дарове и ги изпратил, без да им причини нещо лошо. Той пратил скъпоценни подаръци и на техния владетел, като им поръчал да кажат на своя господар, че ромейските императори знаят по такъв начин да отплащат на своите неприятели.

¹ В Италия византийската войска търпяла неуспехи по време на войните с България (915—927). Срв. *L. Bréhier, Vie et la mort de Byzance*, p. 174 sq. ² Тези преговори с египетските араби били поведени през 924 г. Вж. *Острогорски, История*, стр. 256—257; *M. Canard, Arabes et Bulgares au début du Xe s., Byzantion*, 11 (1936), pp. 213—223.

93. *De Sventoslavi Rossorum principis in Bulgariam expeditione*

Τετάρτῳ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἔτει, μηνὶ Ἰουνίῳ, τῆς ε' ἡνδικαῖνος, τὸς ἐν τῇ Θράκῃ πόλεις ἔξῃ ἐπισκευάμενος, καὶ γενόμενος ἄρχι τῆς λεγομένης μεγάλης σοῦδος ἔγραψε Πέτρω τῷ Βουλγαρίας ἀρχοντι μὴ ἶναι τοὺς Τούρκους διαπερᾶν τὸν Ἰσθμὸν καὶ τὰ Ῥωμαίων λιμναίνεσθαι. τοῦτον δὲ μὴ προσέχοντος ἀλλὰ παντοίως ἀγορεύσας παρακρούσας, τὸν τοῦ ἐκ Χερσῶνος προπεύοντος υἱὸν δ' Νεσφρόου τὸν Καλοκυρὸν παρκαλέσας ἡμῶς πρὸς τὸν ἀρχοντα Ῥωσίας ἐκπέμπει Σφηνδοσθέλειον, διοριστὴν ἐπιστάτην καὶ φιλοσυμῶν οὐκ ὀλίγων ἀναλαβεῖν ἐκστρατεῖσαι κατὰ Βουλγάρων. πεσφέντας οὖν οἱ Ῥῶς καὶ ἐπελθόντες τῇ Βουλγαρίᾳ κατὰ τὸν Ἀδριανοπὸν μῆνα, τῆς ι' ἡνδικαῖνος, λέμπτω τῆς βασιλείας ἔτει τοῦ Νεσφρόου, πολλὰς πόλεις καὶ χώρας ἡγήσαντο τῶν Βουλγάρων, καὶ λείων οὐ πλείστην περιβαλλόμενοι ἰστέονευσαν εἰς τὰ ἴδια, καὶ τὸ ἐκτὸς δὲ πάλιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ χώρων ἐπεσφάτευσαν κατὰ Βουλγαρίας, καὶ τὰ ὅμια τῶν προτέρων ἢ καὶ χεῖρονα διεπράξαντο. (II, p. 372₃₋₁₈)

93. *Поход на руския княз Светослав срещу българите*

В четвъртата година от царуването си през месец юни, 10-и индикт,¹ [Никифор] отишъл да навести тракийските градове и като стигнал до тъй наречения Голям окоп², писал на Петър, владетеля на България, да не допуска турките³ да преминават Истръ и да опустошават ромейските земи. Но понеже Петър не го послушал, а отказвал под различни предлози, Никифор изпратил сина на херсонския управител — Калокир, като го почел с титла патриций, при руския княз Светослав, за да го убеди с обещания за дарове и немалки почести да предприеме поход срещу българите. Прочее русите се съгласили и нахлули в България през месец август, 11-и индикт, в петата година от царуването на Никифор. Те разорили много български градове и земи и като събрали грамадна плячка, върнали се в страната си. В 6-ата година от Никифоровото царуване те отново се отправили на поход срещу България и извършили същите и още по-големи опустошения от предишните.

94. *Ioannes Tzimiskes Manichaeos Philippi-poli collocat*

Πολὺν δὲ σάλον καὶ ταραχὴν ἔχουσης τῆς βασιλείας ἦν τε τῇ ἑρ καὶ ἐν τῇ ἐσπέρᾳ (αὐτὸς γὰρ ληθῆσαι κατὰ τὴν Κιλικίαν καὶ Φοινίκην καὶ Κοίλην Συρίαν πόλεις τῶν Ἀγαραίων, μὴ σχύοντος τοῦ Νεσφρόου καὶ τὰ κατὰ αὐτοὺς διαθεῖσθαι καλῶς καὶ ἀσφαλίσασθαι, πρὸς ἀποστασίαν ἀπέβλεπον, καὶ ἡ τῶν Ῥῶς κίνησις οὐ καλῶς πρότερον ἐπὶ Βουλγάρους μελετηθεῖσα μέγιστον ἐπέσπε τοῖς πράγματι κίνδυνον, καὶ λιμὸς ἐπὶ πέντε βίους ἐνιστάτοισι τὴν Ῥωμίων ἐπιμερόμενος σφόδρα τὰς πόλεις ἐπίεζε) δυσκολεῖτο καὶ ἐμερίμῃ πῶς ὄντα ταῦτα θεωρηθεῖν καὶ καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἀποσπασθεῖν ἐπιτιμῶμεν δέος, τίως δὲ τῆς αὐτοῦ τῷ Ὀρόντῃ Ἀντιοχείας χηρηνούσης ἀρχιερέως,

94. *Йоан Цимисхий заселя „манихеи“ в Пловдив*

Голям смут и безредие владеели на Изток и на Запад в царството и понеже Никифор нямал време да уреди и да затвърди добре положението в завзетите агарянски градове в Киликия, Финикия и Долна Сирия, тези земи замисляли да се отцепят.⁴ И руският поход срещу българите, необмислен добре предварително, представлявал най-голяма опасност за положението в империята, а и глад вече цели пет години се ширел в ромейската земя и силно измъчвал градовете. И тъй императорът⁵ обмислял загрижено по какъв начин да намери лек срещу тези големи бедствия и да отстрани произтичащата от тях опасност. През това време, понеже Антиохия на Оронт⁶ останала без архиерей, императорът поставил [за патриарх]

¹ Т. е. 967 г. Според П. О. Карпиковский, О хронологии русско-византийской войны при Святославе, ВВр, V (1952), стр. 127—138, разрывът между България и Византия и походът на Никифор Фока до границата са станали през пролетта или лятото на 967 г., пратеничеството на Калокир — през септември на 967 г. или пролетта на 968 г., първият поход на русите — в 968 г., нападението на печенегите срещу Киев и възвръщането на Светослав в Русия — през пролетта на 969 г., вторият поход на русите — през лятото на същата година, войната на Склир с русите — през пролетта или началото на лятото на 970 г., а войната на Цимисхий — през пролетта и лятото на 971 г. Вж. пак там и преглед на другите изказани мнения по гия въпроси. Срв. също *Острогорски*, *История*, стр. 281, и особено бел. 2. ² Т. е. Еркесията. ³ Т. е. маджарите. ⁴ Между 965 и 969 г. Никифор Фока водил жестока война на изток срещу арабите и успял да завладее Киликия и Сирия с Антиохия, които от три века вече не били във византийски ръце. Вж. *Острогорски*, *История*, стр. 276—277. ⁵ Йоан Цимисхий, който заел престола след убийството на Никифор, в което лично той взел участие заедно с императрица Теофано. ⁶ Река в Сирия.

Θεόδωρον τὸν προχειρίζεται μοναχόν, πᾶσι κομῶντα τοῖς ἀγαθοῖς καὶ αὐτῷ προθεσπιάσαντι τὴν ἀνάγκην, καὶ παρεγγεγραμμένον μὴ ἐπισκεῖσθαι ὡς τοῦ Θεοῦ μέλλοντος αὐτὸν εἰς τὸ τῆς βασιλείας ὄψος ἀναβιβᾶσαι, ἢ μὴ γινώσκων ὡς εἰ ὀλιγότρος διατεθεὶς ἐπαχύνῃ τὴν τῆς βασιλείας κατάσχεσιν, τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐπίβουλος ἔσται ἀξιώσαντα δὲ καὶ τοὺς Μιχαήλους, τὴν ἐφ' αὐτοὺς ἐπιανεμομένους καὶ λυμαιομένους τῇ μεταδόσει τῆς μοναχῆς αὐτῶν θρησκείας, πρὸς τὴν ἐσπέραν ἀποπέσαι καὶ εἰς τὴν ἑσχατὴν ἐγκατανοῦσαι παύσημον, ὃ καὶ πεποίηκεν ὕστερον, ἀκωαστήσας τεύτον καὶ τῇ Φιλιπποπολίει ἐγκατανοῦσας. (II. pp. 381₁₀—382₁₀)

95. Rossi in Thraciam invadunt. De proelio apud Arcadiopolim commissio

Τῷ ἔθνε δὲ τῶν Ῥώσων ἐῖπομεν τρόπον τὴν Βουλγαρίαν χειρωσάμενον, δοσιπλόονας δὲ κατασχόντι καὶ τοῖς δύο υἱοῖς τοῦ Πέτρου Βορίσση καὶ Ῥωμανόν, οὐκ ἐν τῇ βουλῇ τὸν ἢ ἐπ' ὀλίγον ἐπιστρέφει, ἀλλὰ τὴν τοῦ τόπου θανατώσαντες ἐδούλωσαν, μακρὰ χεῖρα ἐκτόντες ταῖς πρὸς Νικηφόρον τὸν βασιλέα γενομέναις συνθήκαις, συμμέτρων ἐνόμισαν αὐτοῖς μένειν κατὰ χώραν καὶ τῆς γῆς κυριεύειν. ἔφηγε δὲ πρὸς τοῦτο πλέον αὐτοῖς καὶ ὁ Κалокиρός, λέγων, εἰ παρ' αὐτῶν ἀναγορευθῇ βασιλεὺς Ῥωμανόν, αὐτὸς τῆς τε Βουλγαρίας ἐκστρέψει καὶ σπανὸς ποιήσει διπρεκεῖς, καὶ τὰς συμφορηθείσας δοθῆναι δόσεις αὐτοῖς παρέξει πολιτείας, καὶ συμμάχους ἔξει καὶ φίλους αὐτοῖς δια βίου. οἷς τοῖς ῥήμασι χαρισθέντες οἱ Ῥῶσοι τῆς τε Βουλγαρίας ὡς δορικτήτων ἀντεποιῶντο κτήματος, καὶ διασπασθέντες τὸν βασιλέα καὶ ἐπὶ σπασμένον ἐπιτέλεσαν ἅπαντα τὰ τῷ Νικηφόρῳ ἐπηγγελμένα. οὗ προσεδέξαντο, ἀποκρίσεις δόντες βαρβαρικῶς πληρωμένους ἀλαζονείας, ὡς ἀναγκασθῆναι τοῦτον διὰ μάχης κρῖναι τὰ πράγματα. γράμματα δ' ἐν ὀλίγῳ τὰς ἐφ' ἑσπέραις πρὸς τὴν ἐσπέραν διὰ βίβλους, ἀρχοῦντα τε αὐταῖς ἐπιστῆρας ἐν ἐνόμισαν στρατηλάτῃ Βάρδα μάλιστα τὸν Σκληρόν. οὗ τὴν ἀδελφὴν Μορίαν νόμιμον ἡγάγετο γαμετήν ἰδιωτέων ὁ βασιλεὺς, ἐμελλεν ἔαρος ἐγισταμένον καὶ αὐτὸς ἐξορμῆσαι. οἱ Ῥῶσοι δὲ καὶ ὁ τοῦτον ἀρχηγὸς ὁ Σφενδοσβλάρος, τὴν τοῦ Ῥωμαίου στρατεύματος ὡς ἐπύθοντο περᾶσαν, κοσμοσπαρήσαντες δεδοικμένοι ἤδη τοῖς Βουλγάροις, προσελθόντες δὲ καὶ συμμάχους τοῖς τε Πατριάρχαις καὶ τοῖς πρὸς δεῖον ἐν Παννονίᾳ κατοικοῦμένους Τούρκοις, καὶ διὰ πάντων στρατὸν πολεμιστὴν

един монах на име Теодор¹, човек, надарен с всички добродетели. Този му бил предсказал издигането, но го предупредил да не бърза, тъй като бог щял да го издигне до висотата на царската власт. [Цимисхий] трябвало да знае, че в противен случай, ако не бъде предпазлив и побърза да завземе властта, щял да изложи живота си на опасност. Той бил поискал от [императора] да изсели на Запад манихеите², които се ширели по целия Изток и го заразявали, разпространявайки гнѣсната си ерес, и да ги засели в някоя своя пуста далечна покрайнина. Това и направил императорът по-късно, като ги вдигнал и заселил във Филиппопол.

95. Русите опустошават Тракия. Сражение при Люлебургас

След като народът на русите покорил България по казания начин³ и пленил двамата синове на Петър, Борис и Роман, те вече не искали да се върнат в страната си, но възхитени от благоденствието на тези места, съвсем пренебрегнали сключения с император Никифор договор и сметнали, че за тях е изгодно да останат в страната и да завладеят тази земя. Към това ги подтиква още повече Калокир, който казвал, че ако го провъзгласят за император на ромеите, той щял да напусне България и да сключи траен договор, а също така щял многократно да им даде уговорената дан и да ги има за съюзници и приятели през целия живот. Възгордени от подобни думи, русите започнали да се отнасят към България като към завоювана страна. Те не приели пратениците на императора⁴, който се задължавал да им издължи всичко обещано от Никифор, и дали отговор, изпълнен с варварско самохвалство. Това принудило императора да реши въпроса с война. И така чрез писмо той в кратко време прехвърлил на Запад източните войски, като им поставил за началник магистър Варда Склир, когото назначил за стратилат и чиято сестра Мария била неговата законна съпруга, когато бил още частно лице.⁵ С настъпването на пролетта и самият той щял да потегли. А русите и вожда им Светослав, като научили за преминаването на ромейската войска, споразумели се с поробените вече българи, а освен това взели за съюзници печенегите и живущите на запад в Панония турки, та по тоя начин съ-

¹ Теодор II, антиохийски патриарх (970—976).
² Срв. откъс 93, тук стр. 259. ³ Т. е. Йоан Цимисхий, лил на престола и се оженил за Теофано.

² Тук под манихеи се разбират павликните.

⁵ Тази Мария била умряла, когато Цимисхий стъ-

ἡθροκότες ἐς διακισχίλους ἐπὶ τριάντα μυριάσι κορυφούμενον, καὶ τὸν Αἴμον διαβάντες, πᾶσαν ἑκπεπλόουν τὴν Θράκην καὶ ἐληίζοντο, πηξάμενοι παρεμβολὴν ἀρχοῦ ποὺ τῶν τευχῶν Ἀρκαδιοπόλεως, κατέεισε τὴν συμπλοκὴν ἐκδεχόμενοι τοῦ πολέμου. ὁ δὲ μάγιστρος Βάρδας ὁ Σκληρὸς ὡς ἤσθετο κατὰ πολὺ τὴν πλήθει λατούμενος (περίοιτο γὰρ αὐτῷ πᾶσα ἡ στρατιὰ εἰς ἡ' χιλιάδας), στρατηγικᾶς ἐργῶ ἀπάσαις τοὺς ἐναντίους περιελθεῖν καὶ τέχνῃ καὶ μηχανῇ τὰ τοιαῦτα κατεργάσασθαι πλίσθη. ὁ δὲ καὶ γέγονε. συγκλείσας γὰρ ἑαυτὸν οἷν τῇ στρατιᾷ εἰσοι τευχῶν, πολλὰ προκαλούμενον τὸν πολεμίων ἐξελεθεῖν καὶ περὶ τῶν ὄλων διαγωνίσασθαι οὐχ ὑπάρχουσαν, ἀλλ' ἐκαστέρῃ ὡς τάχα δουλίας, βλέπων τοὺς ἀντιπάλους τὰ παρατηχόντα γέροντας τε καὶ ἄγους· τοῦτο δὲ τὸ βούλευμα μεγάλῃ καταρσίῃ ἐνεποίησε τοὺς βασιλέας^α, οἰηθέντες γὰρ ὡς ταῖς ἀληθείας δαίλις συνεζόμενος ὁ Σκληρὸς συγκλεισάμενος ἔχει τεχνῶν ἐνδον τὰς Ῥωμαϊκὰς φάλαγγας, ἐπεξελεθεῖν μὴ τολμῶν, ἀδελφεὶς τε ἐκπεδάνοντο καὶ ἀνελὼς ἐστρατοπεδεύοντο καὶ τῆς προτοῖνης ἡμέλειον φειλάκης, πότους καὶ μέθους καὶ οὐκ εἰς καὶ κυρτάλους καὶ ὀρχήσεις βαρβαρικᾶς διακισχεύοντες καὶ μηδὲν τῶν δέοντων ἐπιμελόμενοι. καὶ οὕτως τὸν ἐπιτηδεύον λαβόμενος ὁ Βάρδας, καὶ ὥπως ἐπίθηται τοῖς ἐχθροῖς εὖ μάλα διασκοπήσας, καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν ὀρίσας, λόχους καὶ ἐνέδρας νηπιος ἐπὶ τῶν ἐκκαρσιμάτων χωρίων στηρίξας Ἰωάννην πατρίκαρον τὸν Ἀλκασιέα μετὰ τινος ὀλίγης δυνάμεως ἐκείμηναι, προτρέχειν κελεύσας καὶ διασκοπεῖν τοὺς ἐχθροὺς καὶ διὰ πρὸς αὐτὸν μινύειν καὶ ὅπῃ πάρεσσιν ἀναδιδόσκειν, ἐπισκήψας δὲ καὶ συμμίξει τοῖς ἐγγίσει καὶ ἅμα τῇ συμπλοκῇ δοῦναι τὰ πῦρ καὶ δόξαρον φευγόντων παρεσχημένῳ, μὴ ὡς γὰρ μέντοι γε φεύγειν, ὅλῳ βιτῇ ἐνδόντας τοῖς ἱπποῖς τοὺς χαλκούς, ἀλλ' ἡρέμα καὶ μετὰ τάξεως, ὅπῃ δὲ περιέκει, καὶ ἐπιστρέφοντας συνεστήναι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ οὕτως ποιεῖν μέχρις ἂν εἰς τοὺς λόχους τοῖς τοῖς καὶ εἰς τὰς ἐνέδρας ἐκτακτεῖται, τότε δὲ ἀώσμενος φεύγειν καὶ προτραπῇ. τριχῇ δὲ τῶν βαρβάρων διωρεθέντων (Βούλγαροι μὲν γὰρ καὶ Ῥῶς τὴν πρῶτην ἀπεκλήρουσαν μερίδα, Τοῦρκοι δὲ καθ' ἑαυτοὺς ἦσαν μόνον καὶ Πατζινάκοι ὡσαύτως) ἐκχόμενος οἷν ὁ Ἰωάννης συμκρίνεται τοῖς Πατζινάκοις κατὰ τέχνην συντηγνῶς, καὶ ὥστε ἦν αὐτῷ παρηγγελμένον, προσποιεῖται γυνεῖν, σχολεῖν τὴν ἀσχυρίαν ποιούμενος. ἐνέκαρτο δ' οἱ Πατζινάκοι τὰς ἑαυτῶν λίβαστας τάξεις, ὡς τάχα τοὺς φεύγοντας ἀφανίσαιεν ἄρδην· ἐκείνοι δὲ ἦν μὲν φεύγοντες μετὰ τάξεως ἦν δ' ἱπποκρίτες καὶ ἀμυνόμενοι εἶδον πρὸς τοὺς λόχους. ἐπεὶ δὲ

брали около триста и осем хиляди души войска, годна за бой. Като преминали Хемус, те опожарили и опустошили цяла Тракия, после разположили стана си някъде близо до стените на Аркадиопол, където чакали започването на войната. Магистър Варда Склир, като разбрал, че числено е много по-слаб (цялата му войска достигала до 12 000 души), решил да се справи с неприятеля с военна хитрост и с умение и ловкост да унищожи това толкова голямо множество. Така и станало. Той се затворил с войската си вътре в стените и въпреки че неприятелят много го предизвиквал да излезе за решително сражение, не се поддал, а се спотайвал, сякаш се страхувал, и наблюдавал как противниците грабят и опустошават, каквото намерят. Този му план направил варварите много самонадеяни. Те помислили, че Склир наистина от страх държи ромейските войски затворени зад стените и поради това не смее да излезе насреща им. Затова се пръснали безстрашно и станували безгрижно, пренебрегвайки [да поставят] стража. Нощем те се отдавали на пиене и пиянство, варварски танци под звука на свирки и кимбали и съвсем не се грижели за необходимите неща. И тъй Варда се възползувал от удобния случай и като обсъдил много добре как да нападне неприятеля, определил деня и часа и поставил през нощта клопки и засади на някои твърде удобни места. После изпратил патриция Йоан Алакасеус с някаква малка войска, заповядал му да излезе напред и да наблюдава неприятелите, като постоянно го осведомява и му съобщава къде се намират те. Поръчал му също, когато неприятелите наближат, да влезе в бой с тях и щом се завърже сражението, да обърне гръб. Ромейте трябвало да се престорят, че бягат, но не да бягат неудържимо с отпуснати юзди на конете си, а спокойно и в ред и където може, да са обръщат и да се сблъскват с неприятелите. Те трябвало така да постъпват, докато ги вмъкнат в клопките и засадите, а тогава да ударят на бяг безредно и стремглаво. А варварите били разделени на три части (в първата част влизали българи и руси, след тях били турки и накрая само печенегите). Когато вървял, Йоан влязъл в сражение с печенегите, на които се натъкнал случайно, и, както му било заповядано, престорил се, че бяга, като отстъпвал бавно. Печенегите разкъсали редовете и се втурнали да преследват бегълците, за да може бързо да унищожат всички бягащи. А те тичали към засадите, като ту бягали в ред, ту се обръщали, за да се защищават. Щом стиг-

^α Βουλγάρους.

καὶ ἐς μέσους ἐγέναντο τούτους, τότε δὴ ἀνέστης τοῖς χαλκασὺς ἀνακτὸς ἐφρευγον, καὶ οἱ Παζιφάκια ἐκχυθέντες ἀπώκως ἐδίωκον. ἐπαυμέντος δ' ἐξαίφνης τοῦ μαγιστρὸς μετὰ παύσης τοῦ στρατοῦ, τῷ ἀπυροδοκίῳ κατακυλιγέντες τὴν μὲν δίωξιν ἐπέσχον οὐ μὴν γε καὶ ἐς φυγὴν ἀπέιδον, ἀλλ' ἔμενον, ἦν τις ἐλπίς δεξιόμενοι. μετὰ σφοδρῆς δὲ ῥύτης τῶν περὶ τὸν μάγιστρον σμυπτόντων αὐτοῖς, καὶ τῆς λοιπῆς φύλαγγος ὁραθὲν ἐκχυρόμενης μετέκκομῆς καὶ τάξεως, πίπτοντες εὐθὺς οἱ ἀλκιμότεροι τῶν Σκυθῶν. καὶ κατὰ βλάβος τῆς φύλαγγος σχοθεύσας ἐς μέσους ἐπαύσαντο τοὺς λόχους οἱ Παζιφάκια, τῶν κερμάτων ἐπιελθόντων ἀλλήλοις καὶ κλέψαντες ἀποτελεσάντων. ἐπ' ὁλίγον οὖν ἀνταχόντες ἐπέκλινον, καὶ πάντες σκιδὸν κατεκόπησαν.

Ὅτε οὖν τοῦτους τρανήμενος ὁ Βαῖδας, καὶ διὰ τῶν ἀρχαλιῶν μαθὼν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀκμήτες ὄντες περισμένοντες συντεταγμένοι τὸν πόλεμον, τέλειται τὴν ταχίστην πρὸς ἐκείνους. ὅπου δ' ἰκάνει τοὺς Παζιφάκων ἐργασίους ἀνίστημι κατεκλάσθησαν τὰς ψυχὰς τῷ ἀδοκίμῳ τῆς σιμφορᾶς. ὁμοῦ παρακλίσαντες ἐκποῖς καὶ τοὺς ἐκ τῆς φυγῆς σκεδασθέντας ἀνακυλίσαντες περισβάλλοντες τοὺς Ῥωμαίους, οἱ μὲν ἐπαῖς προδρομῶντες, οἱ δὲ πεζοὶ κατόπισιν ἐρχόμενοι. ὅς δὲ καὶ κατὰ τὴν πρῶτην προσβολὴν ἀνεκώσθησαν οἱ ἐπαῖς τὰς ὁρμὰς ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἀντιστοιχίαν φανέντων, ἐκκλινάντες εἰς τοὺς πεζοὺς συνηλάθησαν. ἐκείνοι δὲ πᾶσαν γενόμενοι ἀνελάμβανον ἑαυτοὺς, καὶ τοὺς Ῥωμαίους προσηύμενον ἐπερχομένους. καὶ ἦν μὲν ἄχρι τῆς ἡμέρας ἀγρόθυμος, ἔως οὗ Σκίθης τις μετέβη σάματος καὶ ἀνδρεία ψυχῆς ἐπαυόμενος, τῶν ἄλλων ἐπαυαμένης, ἐπ' αὐτῶν τὸν μάγιστρον ἔχεται παραπένοντα καὶ τὴς τάξης παραθυρόντα, καὶ ξίφει παθεῖ κατὰ τοῦ κνήμους. τοῦ δὲ ξίφους παρολισθημένου ἀποστὰς ἐρένετο ἡ βολή. τοῦτον δὲ ὁ μάγιστρος ξίφει παθεῖ κατὰ τοῦ κνήμους. βόλῃ δὲ τῆς χειρὸς καὶ βιαιότητος αὐτοῦ οἷον γέγραπεν ἐνεργῶς ἡ πληγὴ ὡς δίχα ὄντα διασηθῆναι τὸν Σκίθην. καὶ Κωνσταντῖνος δὲ παρόρας ὁ τοῦ μαγιστρον ἀδελφός, τῷ ἀδελφῷ βοηθῶν, ἔειπεν Σκίθην συνιστάμενον τῷ ξηθέντι καὶ ἱταμότερον σφερόμενον παύσει κατὰ τῆς κερμάτων ἐσπούδασεν. ἐκείνου δ' ἐπὶ θάνατον κλίνοντος ἐκείνου, διαμαρτύρας ὁ Κωνσταντῖνος καταφέρει ξίφους ἐς τὸν αὐχέναν τοῦ ἱπποῦ καὶ ἀποτέμνει τοῦ τραχήλου τὴν κεφαλὴν. περὶ τοῦ Σκίθου ἀπορίας τοῦ ἱπποῦ καὶ τῇ χειρὶ τῆς γενειάδος δραξάμενος ἀποσπάται τοῦτον. τοῦτο τὸ ἔργον Ῥωμαῖους μὲν ἐπέργασε καὶ θαυρακτικῶς ἐποίησε, δαΐδας δὲ καὶ φόβον τοῖς

нали сред тях, ромеите отпуснали юздите на конете си и ударили на неудържимо бягство. Печенегите пък се пръснали и започнали безредно да ги преследват. Но магистърът се появил внезапно с цялата си войска и печенегите, смаяни от неочакваното му пристигане, прекратили преследването, но не помислили да бягат, а останали да чакат, за да дадат отпор, ако някой ги нападне. Скоро паднали най-храбрите скити, след като срещу тях се нахвърлили с голяма стремителност хората на магистъра, последвани от останалата войска в строй и в пълен ред. Ромейската войска се разделила на две в дълбочина и печенегите попаднали сред отредите. Тогава ромеите ги обкръжили, като съединили фланговете си. Печенегите не издържали дълго, огънали се и почти всички били избити.

След като Варда ги победил по този начин, той научил от пленниците, че и останалите неприятели, бодри и наредени в боен ред, очакват сражението, и затова веднага се насочил към тях. А те, като узнали за злощастията на печенегите, паднали духом поради тази неочаквана беда. Все пак, като се ободрили взаимно и като повикали и тези, които се били пръснали поради бягството, те се впуснали срещу ромеите, като конницата препускала напред, а пехотата вървяла зад нея. Но тъй като още в първата схватка напорът на конницата бил отблъснат от ромеите, които изглеждали непобедими, тя се огънала и била тласната към пехотата. Когато конниците се намерили отново при пехотата, те се свързали и посрещнали настъпващите ромеи. Известно време боят бил без надмоцис. Тогава един скит, който се гордее с едрия си ръст и мъжествеността си, излязъл пред другите. Той се нахвърлил срещу самия магистър, който обикалял на кон наоколо и ободрявал редиците, и го ударил с меч по шлема. Но мечът се плъзнал встрани и ударът отишъл напразно. Тогава и магистърът го ударил с меч по шлема. Поради тежката му ръка и каленото желязо ударът бил толкова силен, че разсякъл скита на две. А патриций Константин, братът на магистъра, помагачи на брат си, стремително ударил по главата един друг скит, който нападнал заедно със споменатия вече и се държел твърде дръзко. Но той бързо се навел на другата страна и Константин, като не го улучил, стоварил меча си върху врата на коня и му отрязал главата от шията. Скитът паднал, а той скочил от коня си, хванал го за брадата и го заклал. Тази случка повдигнала духа на ромеите и ги направила по-смели, а скитите

Σκόθας ἐνέπλησε καὶ ταχὺ ἐπιληλημένοι ἀλσῆς τὰ νῦτα δεδώκασι, καὶ ἀσέμνος καὶ μετὰ πολλῆς ἔχθρας ἀποσιμῶς. εἴποτο δὲ Ῥωμαῖοι, καὶ ἅπαν τὸ πλοῖον νεκρῶν ἐμπλήρυσαν. ἦλθον δὲ καὶ ζομφαὶ τῶν περὶ τὸν πλείους. ἐγένοντο δὲ καὶ πλὴν ὀλίγων πάντες οἱ περιλαμβανέντες τραυμαῖα. καὶ οὐδεὶς ἂν διέδρα τὸν κίνδυνον, εἰ μὴ νῦν ἐπιγενομένη ἐπέσχε τῆς διώξεως τοὺς Ῥωμαίους. καὶ τὸν μὲν βασιλέα ἐκ τοσοῦτον μακρῶν ὁλοῦ πατελέως διεγένοντο, Ῥωμαῖοι δὲ ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ καί, τραυμαῖα δ' ἐγένοντο ὁμοῦ καὶ σήματα. (II, pp. 383₁₁—388₁₃).

96. Ioannes Tzimiscēs in Rossos expeditionem suscipit. De pugna apud Presthlabam commissā

Δευτέρῳ δὲ εἴτα τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀέλλον ἐστρατεύειν κατὰ τῶν Ῥώσ τὰ τε στρατεύματα φιλοτιμίᾳ ἀνελήφανε, καὶ στρατηγούς ἐρίστα καὶ συνέσι καὶ ἐμπειρὰ στρατηγημάτων βεβοημένους, καὶ τῶν ἄλλων ἐπεμελεῖτο παρυσθενῶν, ἵνα μηδενὸς σπασίξοι τὸ στράτευμα. ἐπεμελήθη δὲ καὶ τοῦ στόλου διὰ Λέοντος τοῦ μετὰ ταῦτα πρωτοβεσπάρτου, δρογγαρίου τότε τῶν πλοῦμων τυχερόντος. τὰ μὲν πλοῖα ἐπισκευάσας, κατασκευάσας δὲ καὶ ἄλλα κοινὰ καὶ σιδὸν ἀξιόλογον κατασκευάσας, ἐπεὶ δὲ πάντα καλῶς εἶχεν αὐτῷ ἕως ἐπιπλοῦντος, τῷ θεῷ τὰ ἐξήματα θέσας καὶ συνταξάμενος τοὺς πολέτας ἔειπε τῆς βασιλείας γενομένην δ' αὐτῷ κατὰ τὴν Ῥωδεσίων ἡγεμονίᾳ πρωβεσπάρτου τῶν Σκυθῶν, τῷ δευτέρῳ μὲν προσβείναι ἀποπληροῦντες, ἑαυτῷ δὲ τὰ Ῥωμαίων ἔλθόντες κατασκοπεῖν πρῶτα οὕτως ὡς ἐνδεχόντος καὶ ἄδυνατόν ἔχον ἐπιβοηθῆναι προσέταξεν ὁ βασιλεὺς περιλθεῖν ἅπαν τὸ στρατόπεδον καὶ θεωροῦς γενέσθαι τῶν τάξεων (οὐδὲ γὰρ ἠγνόησε τῆς ἀγέλης τὴν αἰτίαν), περιελθόντος δὲ καὶ πάντα κατασκοπήσαντος ἀπαλάττεσθαι παρακελεύετο, καὶ τῷ σφῶν ἠγομένῳ λέγειν ὡς μετὰ τοιαύτης ἐνδοσιμίας καὶ πεντηκόντου ἰσχυροῦ ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἔρχεται ἀχρησμένους πολεμίων αὐτῷ. καὶ τοὺς μὲν πρῶτον ἐποχωρήσει πεπονηγὲν αἰτίας, αὐτὸς δὲ καθύπερθε εὐχόμενος λαβὼν, περὶ μὲν ἄλλοις τὰς πέντε χιλιῶδες περὶ δὲ εἰς τετρασχιλίους, τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος σχολαίως ἐπεσθαι κελεύσας μετὰ Βασίλειον τοῦ παρασκευασμένου, τὸν Αἴμον διαβὰς ἀλώσιπτος εἰς πολέμιον διαβάνει καὶ ἐσθάλλει, καὶ ἐγγὺς τῆς πόλεως τῆς μεγάλης Περοθλίνας, ἥτις εἶχε τὰ τῶν

изпълнила със страх и ужас. Храбростта им се изпарила бързо, те обърнали гръб и позорно ударили на безредно бягство. Ромеите започнали да ги преследват и цялото поле се изпълнило с трупове, а заловените в плен били повече от убитите. Почти всички заловени били ранени и никой не щял да избегне гибелта, ако с настъпването на нощта ромеите не били спрели преследването. Малцина от толкова хиляди варвари се отървали съвсем невредими, а от ромеите паднали двадесет и пет, но почти всички били ранени.

96. Иоан Цимисхий отива на поход срещу русите. Сражението при Преслав

През втората година от царуването си¹ [Йоан Цимисхий], като се готвел да тръгне на поход срещу русите, привлякъл войските с ищности и назначил за стратеги хора, отличили се с разум и опитност във военното дело. Погрижил се да бъде готово и всичко друго, та нищо да не липсва на войската. Наредил също и Лъв, който впоследствие станал протовестиарий, а тогава бил друнгариий на корабите, да се погрижи за флота, като стегне старите кораби, пригответи и други нови и уреди една значителна флота. Когато с настъпването на пролетта всичко му било готово, императорът направил молесбен за щастливо тръгване, дал нарежданията си на гражданите и излязъл от столицата. Като стигнал при Редесто, посрещнали го двама пратеници на скитите, дошли привидно, за да изпълнят мисията си, а в действителност, за да разгледат положението на ромеите. По-вече те негодували и отправяли упреци, че са третирани несправедливо, императорът, който знаел твърде добре причината за идването им, наредил те да обиколят целия лагер и да видят разпределението на войските. А като обиколили и разгледали всичко, той заповядал да си отидат и да разкажат на господаря си, че императорът на ромеите идва да воюва с него, осланяйки се на такава дисциплинирана и послушна войска. След като отпратил така пратениците, сам той подир тях прехвърлил Хемус с евзони², около пет хиляди пехота и четири хиляди конници, нахлул ненадейно в неприятелска земя и разположил лагера си близо до града Велики Преслав, който бил столица на българите. А на цялата останала част от войската заповядал да го следва бавно с паракимомен Ва-

¹ Т. с. 971 г. Срв. тук стр. 259, Зел. I. *Zlatarski*, История, I, 2, стр. 606—607, отнася този поход към 972 г. ² Лекавооръжени войници.

Βουλγάρων βασιλεία, τὴν στρατοπεδεῖν ἐπέστη. τοῦτο αἰφνιδίως γινόμενον τοὺς μὲν Σκόθους εἰς ἐκκλισίαν καὶ ἀμνηστίαν ἐνέβαλε, Καλόκαιρος δὲ ὁ τῶν πορρότων κακῶν πρωτοπυρρός τε καὶ αἰσιος, μηδὲ τὴν τῆς οὐλῆτος ἡγίην ἐνοπίσασθαι κατερίσας (ἔτυχε γὰρ καὶ οὗτος ἐκείνῃ ἐνδιατυφῆσαι), ἐπέπερ ἤσθητο τὸν βασιλέα παραινέσθαι αὐτὸν αὐτοῦργον ἐσόμενον τοῦ πολέμου, λάθρα τοῦ ἄστεος ἐπεκδὶς πρὸς τὴν παρεμβολὴν ἐπιδιδόσκει τῶν Ῥώμ. ὅν ἰδόντες οὗτοι, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως περὶ τοῦ αἰγίου, εἰς ταραχὴν οὐ μετρίαν ἐπέπατον. ἀναλίσκοντες δ' ὅμως ἑαυτοὺς, τοῦ Σχερδοσβλάδου πολλὰ παραινέται βίβρασι καὶ τῷ κακῷ δημοκρηίᾳ αὐτοῦ πρόσφορα, ἀκούοντες καὶ παραστασιασθεύοντες τοὺς Ῥωμαίους. τέως δὲ τὸ σπῆν τῷ βασιλεὶ στρατεύματα εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως πεδὶον παραγνῶν μὲν ἀφ' ἑκείνου, ἠρδὲν προσδοκῶσι τοῖς πολεμίοις ἐμπέτονται, καταλαμβάνοντες δὲ ἔξω τειχῶν τὴν ἐνὸπλιον παιδαίαν γυμναζομένους ἄνδρας εἰς ἀκατασχέτους καὶ πεντακοσίους ἀνυμνονέμενους, οἷοντες ἐπὶ χρόνον τινα ἀνταχόντες, εἴτα καταπονηθέντες ἔφηνον. καὶ οἱ μὲν ἀκλιῶς ἀντηρόθησαν, οἱ δὲ εἰς τὴν πόλιν διασώζονται. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, οἱ ἔνδον ὄντες τῆς πόλεως Σκόθαι, τὴν ἀπερῶσαν ἐπέλεον αἰσθόμενοι τῶν Ῥωμαίων καὶ τὴν πρὸς τοὺς σφετέρους συμπλοκήν, ἑκαστος ὡς ὁ καρὸς ἐδίδεν τὸ πρωτοπυρρὸν λαμβάνοντες ὅλιαν ἐξήσαν εἰς βοήθειαν. οἷς συναστῶντες οἱ Ῥωμαῖοι, ἀνύστακτον καὶ διεσπασμένην τὴν πορείαν ποιόντας, ἔβαινον. διὸ μὲν ἀνταχὲν πᾶν ἐπὶ μικρὸν χρόνον δινηθέντες κλίοντες εἰς φεγγὴν προδραμιόντων δὲ τῶν ἑσπέρων τῆς Ῥωμαίων φάλαγγος καὶ τὴν ἐς τὴν πόλιν φέρονσαν ἐπαισχίσαντο, ἀπὸ τοῦ πεδίου ἐσκαδασμένοι φεύγοντες καὶ καταλαμβάνοντες ἀνῆγοντο, ὡς ἅπαντα τὰ ἡμερὰ πληροῦνται νεκρῶν, ζώοντες δὲ ἄλλοι ἀνιμῶς κρατύνοντες. Σφάγγελλος δὲ ὁ πύσης τῆς ἐν Πεσοβλάβῃ στρατῶς ἐξηγούμενος (ἐκείνῃ δὲ δεύτερος μετὰ τὸν Σχερδοσβλάδου ἐν Σκόθαις) καὶ περὶ αὐτῆς ὡς εἰς αὐτὴν τῆς πόλεως, τὰς πύλας ἀποκλείσας καὶ μάχῃς ἐξασημασίμενος ἦνυσαν εἰς τὸ τεῖχος, καὶ παντοίους βέβησι καὶ λίθοις τοὺς ἐκείνου Ῥωμαίους ἠμύνετο. νῆξ μὲν οὖν ἐπιγενομένη διέλυσε τὴν πολιορκίαν, ἔαθεν δὲ ὁ πρόεδρος Βασίλειος ἀνερῶν μετὰ τοῦ καὶ αὐτὸν πατὸς πληθύνους καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ τοῦτον ἐλπίσει περικυρῆς γινόμενος ἦνυσαν ἐπὶ πρὸς γεωλόφον, ὡς εἶη τοῖς Σκόθαις καταφανής, τὰ δὲ πλήθη ἐς ταῦτο συνελθόντα ἐκέκλον τὴν πόλιν. ὡς δὲ πολλὰ τοῦ βασιλέως παρακαλοῦντος ἐνδοῦναι τῆς ἐνστάσεως καὶ μὴ ἀρδὴν ἀπολωλέναι, οὐκ ἐπείθετο κατεῖναι τοῦ τεύχους, θεμοῦ δακρύον πλησθέντες οἱ

сильн¹. Неочакваното му пристигане ужасило и сковало скитите. А Калокир, причинителят и виновникът за тия бедни, който случайно също пребивавал там, не дочакал дори и тръбата, но като научил, че императорът е пристигнал и сам ще ръководи военните действия, измъкнал се тайно от града и избягал в лагера на русите. А те, като го видели и като разбрали за идването на императора, изпаднали в немалко смущение. Все пак, след като Светослав им отпразил много слова, ободрителни и подходящи за момента, те се съвзели и като тръгнали, разположили лагера си срещу ромеите. Междувременно войската, която била с императора, внезапно се явила в равнината пред града и нападнала неприятелите съвсем неочаквано за тях, като заварил извън стените около осем хиляди и петстотин души, които правели военните си упражнения. Те се съпротивявали известно време, но след това изтощени побягнали. Едните били избити безславно, а другите се спасили в града. Докато ставало това, скитите, които били вътре в града, като се научили за неочаквано нападение на ромеите и за схватката им с техните хора, грабнали, каквото оръжие им попаднало, и излезли на помощ. Ромеите ги пресрещнали и започнали да ги избиват (понеже те вървели без ред и разпръснати). Затова скитите, като не могли да издържат дори за кратко време, ударили на бягство. А понеже конницата на ромейската войска избързала напред и преградила пътя към града, тези, които бягали разпръснати по полето, били залавяни и избивани, така че цялата равнина се изпълнила с мъртвци, а били заловени още по-голям брой пленници. Сфагел, който стоел начело на цялата войска в Преслав (между скитите той бил по чин след Светослав) и който, разбира се, се страхувал за самия град, затворил вратите и ги залостил със затвори. После се изкачил на стената и оттам започнал да отблъсква с всякакви стрели и камъни настъпващите ромеи. Настъпната нощ прекратила обсадата. Но при зори се показал проедър Василий с цялата следваща войска. Императорът се зарадвал много от неговото идване и се изкачил на една височина, за да го виждат скитите. А войските се съединили и обкръжили града. След като императорът много подканял скитите да прекратят съпротивата и да не се погубват съвсем, но те не се съгласили да

¹ Този Василий, по длъжност паракимомен, бил незаконен син на Роман Лакапин. Проедърското достойнство било създадено за него от Никифор Фока като най-високо достойнство за сенатор. Вж. Ch. Diehl, De la signification du titre de proédre à Byzance, Mélanges Schlumberger, Paris 1924, pp. 105—117.

Ῥωμαῖοι εἶχοντο τῆς πολιορκίας, τόξους τε τοὺς ἀποθῆναι εἰσφέροντες καὶ κλίμακας τοὺς τεῖχος προσερείδοντες. καὶ πρὸς σιγαυιότητος γεννάδας, ἕκτος τῇ δεξιᾷ κατέχον καὶ τῇ ἡνιᾷ ἀποθῆναι τῆς κεφαλῆς τὴν ἀσπίδα προβέβλημένος, πρῶτος διὰ μῆτος τῶν κλιμάκων ἀναρροχούμενος, καὶ τῇ μὲν ἀσπίδι τὰς βολὰς ἀποσπρονόμενος τῇ δὲ ἔξει τοὺς ἐπώπτας καὶ καλόμενος ἀμυνόμενος, ἄρχει διὰ τῶν ἐπάλξεων, καὶ τοὺς ἐκείσε πάντας διασπείδοντας ἄδειον ἀνέδον τοὺς κατόπιν παρέσχετο ὃν μιμησόμενος ἄλλος καὶ αὐτὸς ἄλλος καὶ πολλοὶ ἔτεκα ἀνῆλθον. καὶ συνασπισμοῦ γενομένου οἱ Σκύθαι καταρροόμενοι φαίτους ἀπὸ τῶν ταχῶν κατεκρήμνιζον. πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι Ῥωμαῖοι κατὰ ξῆλον τῶν προτέρων καὶ ἐν διαφύροις τόποις διὰ κλιμάκων ἀνέβανον εἰς τὸ τεῖχος. καὶ τῶν Σκυθῶν θορυβουμένων ἐλαθὺν τινες ἀμογητὴ πρὸς τοὺς πόλεις ἐλθεῖν, καὶ ταύτας ἀνακτεῖσσαντες εἰσῆγον τὸ σιγάτευμα. καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τῆς πόλεως ἀλούσης οἱ μὲν Σκύθαι ἀπὸ τοὺς στενοποὺς φεύγοντες καὶ καταλαμβάνόμενοι ἀηροῦντο, γυναῖκες δὲ καὶ παῖδες ἡγματούχοντο. ἡλῶ δὲ καὶ Βορέσης ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἄμα γυναῖκα καὶ τέκνοισι, ἔτι τα παρὰσημα φέρον τῆς βασιλείας, καὶ εἰς βασιλέα ἀνῆλθῃ. τοῦτο δὲ ὁ βασιλεὺς φιλιανθρώπως ἐχρήσατο, αὐτὸν τε βασιλεὺς Βουλγάρων ἀποκαλῶν, καὶ πάντας τοὺς ἀλίσκομένους Βουλγάρους ἀνέτους ἄφους καὶ ἐλευθέρους ὤψῃ καὶ βοδύοισι ἀπαύειν, οὐκ ἐπὶ δουλείᾳ φάσκων Βουλγάρων ἀλλ' ἐπὶ ἐλευθερίᾳ μᾶλλον ἀφίξεσθαι. Ῥῶς δὲ μόνους γινώσκοντες ἐχθροὺς καὶ τοῦτοις χρῶνται ὡς πολεμίους.

Οἱ δὲ τῶν Σκυθῶν γενναῖοι ἀνδράρμα καὶ κατελθόντες ἐπὶ τῶν τῆς πόλεως βασιλείων, διατακόμενοι τὸν ἡγεμόν, ἐπὶ τῷ χρόνῳ ἐλάνθανον, καὶ πολλοὺς τῶν καθ' ἱστορίαν ἐκείσε γενομένων ἢ οὐδ' ὅλων ἀρπαγῇν ἀνιμνηστικῶς κρατοῦντες ἀλέπτειν. οὐ γινώσκοντες τῷ βασιλεὶ σιγαυὸς ἐπ' αὐτοὺς ἐστέλλετο ἀνίστασθαι. ἀνημῶς δὲ εἶχον οἱ πεμπόμενοι, καὶ τῆς πολιορκίας ἐδειλὼν ἀποπειράσθαι, οὐκ ἐπειδὴ τοὺς Ῥῶς ἐφοβοῦντο, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πόσις ἀνὴρ ἦν καὶ ἀνάλωτος. καὶ τοῦτο δὲ ὁ βασιλεὺς ἐνδεχόμενος διελύσας, τὰ ὅπλα λαβὼν καὶ πεζὸς ἐμπροσθεν τῶν ἄλλων προπορευόμενος τοῦτο γὰρ ἰδόντες οἱ σιγαυῖα ἀνδρῶν τὰ ὅπλα λαβόντες ἔβαν, ἕκαστος τὸν βασιλέα προλαβεῖν ἐπειγόμενος, καὶ μετὰ βοῆς καὶ ἀνιμνηστικῶς τῷ φρονεῖν προσηκόντων.

Слизат от стената, ромеите, изпълнени със справедлив гняв, започнали обсадата: те прогонвали с лъкове неприятелите, които стоели отгоре, и опирали стълби о стените. Един храбър войник, като държел с дясната си ръка меч, а с лявата си издигнал щита над главата си, пръв се изкачил по една от стълбите. С щита си той отблъсвал ударите, а с меча си се отбранявал срещу тези, които идели насреща и му пречели. Така се изкачил през зъберите и като разпръснал всички, намиращи се там, отворил безопасен път на ония, които го следвали. По негово подражание се изкачил и втори, трети и после мнозина други. След като те образували затворен строй, притиснатите скити започнали да се хвърлят от стените. Също и много други ромеи, съревновавайки се с първите, се изкачили от различни места на стената с помощта на стълби. Докато скитите били обзети от смут, някои ромеи се промъкнали тайно и без мъка до вратите, отворили ги и пуснали войската. След като градът бил превзет по този начин, скитите побягнали към теснините, но били хващани и избивани, а жените и децата били заробвани. Заловен бил с жена си и децата си и царят на българите Борис, който носел още отлнчията на царската власт, и после бил отведен при императора. Императорът се отнесъл човеколюбиво с него, назовавайки го цар на българите, и на всички пленени българи разрешил да отидат безпрепятствено и свободно, където искат. Той казвал, че не бил дошъл, за да пороби българите, а, напротив, за да ги освободи. Признавал за врагове само русите и се държал с тях като с неприятели.

По-храбрите от скитите, на брой 8000, завзели едно укрепление във вътрешността на дворците¹ в столицата, където се притаили за известно време, и незабелязано хванали и избили мнозина от дошлите там, за да огледат мястото или за да заграбят плячка. Като научил това, императорът изпратил срещу тях силна войска. Но пратените войници се колебаели и не смеели да започнат обсадата не защото се страхували от русите, а понеже мястото било укрепено и непревземаемо. Императорът лесно разпръснал това смущение, като взел оръжието и тръгнал пеш пред другите. Щом видели това, войниците вкупом грабнали оръжието и се втурнали, като всеки бързал да изпревари императора, и с бойни викове и боен зов се на-

¹ Става дума вероятно за т. нар. Вътрешен град на Преслав. Срв. Н. Мавродинов, Описанието на Преслав в Шестодневна на Иван Екзарх, ИПр. XI, 1955, кн. 3, стр. 66—76.

ἐκθύμως δὲ τῶν Ῥῶς ἐπορευόμενων τὴν πολιορκίαν, πῦρ εἰς πολλὰ μέρη ἐσφάσαντες, οὕτω τοὺς ἀντιστοιμένους κατηγόνησαντο. μὴ στέγοντες γὰρ τὴν τοῦ πυρὸς δόνησιν καὶ τὴν Ῥωμαίων χειρὶ, βασιλεὺς ἑαυτὸν κρημαίνοντες ἀπεδίδρασκον. καὶ πολλοὶ μὲν ἀνέβησαν τῷ πυρὶ, πολλοὶ δὲ κρημαζόμενοι ἀπύλοιο, τοὺς δὲ λοιποὺς μάχῃ καὶ αἰχμαλωσίᾳ διεδέξαντο. καὶ ἡ μὲν πόλις τοῦτον ἔβλετο τὸν τῶνον, ἐν δυοῖν ἡμέραις μὴ ἀντιστοῦσα. ταύτην δ' ἄλυσαν ἀνακηρύξαντες ὁ βασιλεὺς, καὶ φασαγῶν ἀξιόλογον ἐπιστήσας, καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτίθειν δαφυλῶς παρασκευάσμενος, καὶ τὴν τῆς ὁγδὺς Ἀναστασίας τελέσας εὐχήν, καὶ ἐξ ἑαυτοῦ Ἰωαννοῦπολιν μετονομάσας τὴν πόλιν, τῇ ἐπαύριον τῆς ἐπὶ τὸ Δοροστόλον, ὃ καὶ Δρίστρα καλεῖται, εἶχεντο πορείας.

Ὁ δὲ Σφενδοβλάβος τὴν τῆς Περιοθλάβας περβύμενος ἄλυσαν εἰς ταραχὴν ἐπέπεσε, ὡς εἰκόσ, οὐ μὴν γε καὶ τοῦ φρονήματος καθυγήνην, ἀλλὰ παραθαρσύνας τοὺς περὶ αὐτόν, καὶ νῦν μᾶλλον ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀναρρήσαντα παρακαλέσας, τάλλα τε ὡς ἐντὶν καταστησάμενος, καὶ πάντας οὓς εἶχεν ἐν ἐπιστομί τῶν Βουλγάρων ἀμύλ τοὺς τραυσοῦντας ὄντας τὸν ἀριθμὸν ἀνέλων, ἔξιστο κατὰ Ῥωμαίων. ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς ἐν τῇ παρόδῳ πόλις ἔβλεν καὶ σφραγιστὸς αὐτοῖς ἐπιστήσας, πολλὰ τε φρονητικὰ πολιόμενα ἐκπορθίνας καὶ τοῖς σφραγιστῶν εἰς ἀρτιότην δεδοκίως, εἶχεντο τῆς ὁδοῦ. τῶν δὲ οὐκ ὀκνητῶν ἦκεν φρασάντων Σαΐδας πῶς, λαὸν ἐπὶ λείπον ἐκατέμει. Θεόδωρον τε τὸν ἐκ Μισθίου αὐτῶν τῷ πληθὺ ἀρτήγῳ ἐπιστήσας προεῖσθαι ἐπέσκηψε τοῦ στρατοῦ, κατασκευαῖν τε τὸ πλῆθος τῶν ἐκαστῶν καὶ αὐτῷ δίδοναι γνώσιν, εἰ προχωροῖν δέ. καὶ δάκρυον τῆς αὐτῶν ἰσχύος ἀποβολισμένον εἰληφέναι, αὐτοῖς δὲ κατόπιν ἔτατο συντεταγμένους μετὰ πάσης τῆς σφραγίς. οἱ δὲ τῷ Θεόδωρῳ νοῖν ἐκείπερ εἰς χεῖρας ἤλθον τοῖς πολεμίοις, ἐμπέτονται τοῖς εἰσβάται. οἱ δὲ Ῥῶς ἐνέδωσαν ἐνληβηθέντες πηρόσιν μὲν οὐκέτι ἐρύοντο, πολλοὶ δὲ πληγθέντων καὶ τῶν δὲ περὶ αὐτοὺς ἐκλόντες ἐς τὰ πλῆθος πεδόνονται δημὸν καὶ ὡς ἐκείσε γάτος βαθείας καὶ ἀμφιλαφεῖς τυγχάνουσας, καὶ διὰ τῆς ὁρενῆς ἐπὶ τὴν Δρίστρα ἐπισκώζονται. ἦσαν δὲ τοῦ πλῆθους οὕτω ἐπισκώζοντες, οἱ δὲ τοῖς σφραγιστῶν καὶ τραυσοῦντων Ῥωμαίων τὸν ἀριθμὸν τευκόσας. ἐντοθέντες δ' οἱ Σαΐδοι τῷ Σφενδοβλάβῳ, καὶ τοῦτον ἐκείθεν ἀναστήσαντες μετὰ πάντος αὐτοῦ στρατοῦ, πρὸ δόδεκα τοῦ Δοροστόλου μίλιον ἀλλέζονται, ἐς τραυσοῦς καὶ τρυζόντα χιλιάδας ἀμφιμοῦνται καὶ τὸν βασιλέα ἐπώνοντα ἐκθύμως καὶ βρομαλέως ἐκδεχόμενοι. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τοῖς ἐξ ἐπογόνων ἴσως γαυρούμενοι καὶ τὴν τὰ πάντα κρῖναι μέλλονσαν

хвърлили срещу крепостта. Но понеже русите храбро удържали обсадата, те запалили огън на много места и така надвили съпротивляващите се. И наистина [русите], като не могли да устоят на силата на огъня и на ромейската войска, започнали поотделно да се хвърлят от стените и да бягат. Мнозина загинали в огъня, други били погубени, като се спускали, а останалите били избити с меч или били взети пленници. По такъв начин бил превзет градът, без да е могъл да устои дори цели два дни.¹ Императорът възстановил завладения град и поставил силна стража. После доставил съестни продукти в изобилие и след като отпразнувал празника Възкресение и преименувал града на своето име Йоанопол, потеглил на другия ден към Доростол, който се нарича и Дристра.

Светослав, като научил за превземането на Преслав, изпаднал в смущение, както може да се предполага, но не останал дълго в това душевно състояние, а ободрил хората си и ги призовал да се покажат храбреци навечер в този момент. Наредил и всичко останало, както трябва, и като избил всички българи на брой около триста души, към които имал подозрение, излязъл срещу ромейте. А императорът завладял градовете по пътя си и поставил в тях стратегии. Той опустошил и много крепости и паланки, които предоставял на войниците за плячка, и продължил пътя си. А понеже разузнавачите му съобщили, че идват някакви скити, той пратил [срещу] тях избрана войска, като поставил начело на това множество Теодор от Мистия², на когото заповядал да наблюдава неприятелската войска, да му дава вест, ако тя напредва, и да опитва силата с престрелки отдалеч. А самият той идвал отзад в боен ред с цялата войска. Войниците на Теодор, щом влезли в схватка с противниците, нападнали ги с устрем. А русите се страхували от засада и понеже мнозина били ранени, а някои паднали и убити, вместо да продължат пътя си напред, извили и се пръснали из близките височини и намиращите се там големи и гъсти гори. Така се добрали до Дристра през планинската местност. Те били на брой седем хиляди, а ромейте, с които се сражавали и които ги победили, били триста. Като се присъединили към Светослав, скитите го убедили да се вдигне с цялата си войска на брой около 330 хиляди души и [така те] се разположили на дванадесет мили от Доростол, където твърдо и смело зачакали идването на императора. А ромейте, възгордени от скорошните си победи и очакващи

¹ Според Заатарски, История, 1, 2, стр. 613, градът паднал на 5 април 972 г.

² Град в Гатания.

μάχην προσδεχομένη, εἰδότες δ' ὅτι καὶ θεὸν συλλήπτουρα ἔξουσιν, οὗ τοῖς ἀδικῶν χειρὶν ἄρχοντι φιλοῦντα ἀλλὰ τοῖς ἀδικουμένοις διὰ παντός ἐπαρῶν, οὐ μόνον οἱ εὐφημότεροι, ἤδη δὲ καὶ οἱ κατεσπληγες καὶ μαλακοὶ τὸς ψυχῆς πρόθυμοι καὶ θαρραλεοὶ ἐγίνοντο καὶ πρὸς τὴν συμπολιεὶν λίαν ἐσθάδαζον. εἰς ὕψος δὲ τῶν στρατευμάτων ἀλλήλους γενομένων, καὶ λόγοις παρακλητικοῖς τοῖς τε βασιλεῦσι καὶ τοῦ Σφενδοσθλάβου τοῖς οἰκέτοις ἐπιρροαίνων καὶ τὰ τῷ κυρτῷ πρόσφορα παρακλεινομένων, ὥς αἱ σάλπινγες τὸ ἐνὸς καὶ ἡχῶσαν, συζηγῶντα ἀλλήλους τὰ πλήθη τὴν αὐτὴν ἔχοντα προθυμίαν. καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην προσβολὴν οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ ῥήμης ἐπισχεθῆντες σφιδᾶς καὶ πολλοὺς καταβαλόντες τὸς βαρβαρικὰς τάξεις κατέστανον· οὐ μὴν γε καὶ ἐπαρχὴ τῶν ἐναντίων ἐγένετο ὥς τῶν Ῥωμαίων λαμπρὸς διωγμός, ἀλλ' ἐπαρῶσιντες πάλιν ἐαυτοὺς οἱ Σκῆπτοι ἀφ' ἑσθῆς ἐπὶ ἡλθον μετ' ἀνταγνοῦ τοῖς Ῥωμαίοις. καὶ μέχρι μὲν τὸς ἰσοσταλῆς ἦν ὁ ἀγὼν, ἤδη δὲ περὶ διέλην ὄψιν τῆς ἡμέρας οὕσης οἱ Ῥωμαῖοι περικαυόμενοι ἀλλήλους καὶ τρέπον τὴν στομάχου κατὰς παραρτέςιν ἐπέβρισαν τῷ ἐκαστῷ κέραι τῶν Σκῆπτων, καὶ πολλοὺς τῷ ἀνυποστάτῳ κατέβαλον τῆς ὁρμῆς. σπνισσάμενων δὲ τῶν Ῥῶς ἐπὶ τὸ πεπονθῆς, τῶν περὶ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς εἰς ἐπισκοπὴν ἐκτίθει πᾶς, καθάπερ δὲ καὶ αὐτὸς εἴπειτο ἀντακυκλωμένοις τοῖς παρασπίνοις τῆς βασιλείας, τὸ δὲν διαγκωνισμένους, τὸν τε ἴσπον κεντρίζον θαυμά καὶ τῇ βοῇ διεγείρων τοὺς στρατιώτας, ἀγῶνος δὲ καυτεροῦ οὐσιάντος καὶ πολλὰς μεταλλάξεις δεξιμένης τῆς μάχης (δυοκαίδεκα γὰρ φησι ἑσπᾶς δέξασθαι τὸν ἀγῶνα) μόλις οἱ Ῥῶς ἀπειρηγότες πρὸς τοὺς κινδύνους ἀκόσμητον φηγὴ πρὸς τὸ πεδὸν ἐσκήδοντο. οὗς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπόμενοι τοὺς καταλαμβανομένους ἀνέμισκον. ἔπεσον οὖν πολλοί, καὶ πλείους ἐάλωσαν. ὅσοι δὲ διαδράναι τὸν κίνδυνον ἴσχυσαν, εἰς τὸ Δορόστολον διασώζονται.

Ἡ δὲ βασιλεὺς τὰ ἐπὶ τῇ θύσας τῷ καλλόνει μάχῃ Γεωργίῳ (ἦν γὰρ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς αὐτοῦ μνήμης σφιδᾶς τοῖς πολεμίοις) τῇ ἐπαύρῃ καὶ αὐτὸς τῆς πρὸς τὸ Δορόστολον ἦφ' αὐτοῦ, ἐκείσε τε γενόμενος στρατοπεδεῖται ἐπὶ τῷ δρυφῷ, οὐ μόνον γε καὶ πολιορκίας ἦφ' αὐτοῦ, δεδιὼς γὰρ πως ἀφελάντου τοῦ ποταμοῦ τυγχάνοντος ἀποδράσει μετὰ τῶν νηῶν δινηθεῖεν οἱ Ῥῶς, αὐλισσόμενος δὲ προσέειπε τὸν Ῥωμαῖκὸν στόλον. ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Σφενδοσθλάβιος ὅς κατεῖχε ζωγρίας Βουλγάρους, ἀμφὶ τὸς καὶ χιλιάδας ἀειθυμούνοντας, αὐθηροπέδους καὶ ἄλλους δεσμοὺς ἠρφαλίσαν, ἐπανάστασαν φοβηθεῖς, καὶ πρὸς ἐπιδόξην ἡτήρετόντο πολιορκίας, ἤδη δὲ καὶ τοῦ στόλου καταλαβόντος ἐπεχείρει τῇ τειχομα-

предстоящото сражение да бъде решително във всяко отношение, знаели, че и бог ще им бъде помощник, защото той винаги подкрепя не онеправдаваните, а онеправдаваните. Затова не само по-храбрите, а и страхливите и малодушните станали смели и мъжествени и с голямо нетърпение зачакали сражението. Когато войските се изправили една срещу друга, императорът и Светослав окуражавали хората си с ободрителни слова и дали нареждания, които изисквал моментът. Тогава, щом засвирила тръбата за бой, войските се нахвърлили една срещу друга с еднаква смелост. В първата схватка ромеите нападнали с голям устрем и като повалили мнозина, разкъсали редиците на варварите. Но все пак противниците не отстъпили, нито пък ромеите могли да проведат бляскаво преследване. Обаче скитите, които пак се съвзели, с викове се нахвърлили отново срещу ромеите. Боят продължил известно време без надмощие, но вече късно вечерта ромеите, като се поощрявали взаимно и с насърченията повдигнали до известна степен духа, упражнили натиск срещу лявото крило на скитите и повалили мнозина с неудържимия си устрем. И понеже русите се събрали към мястото на нападения, императорът иратил там някои подкрепления, а сам вързал след тях с разгнати знаци на царската власт и с копие в ръка, като пришпорвал коня си и с викове насърчавал войниците. Завързала се страшна борба и битката минала през много фази (казват, че боят претърпял дванадесет промени). Най-после русите отстъпили пред смъртоносните удари и в безредно бягство се пръснали в полето. Ромеите ги преследвали и избивали тези, които настигали. Прочее мнозина паднали убити, а още по-голям брой били пленени. А тези, които успели да се спасят от опасността, избягали в Доростол.

Императорът пък отслужил благодарствен молебен на мъченика победоносец Георги, защото той се сразил с неприятелите в деня, когато се чествува паметта му.¹ На другия ден и той тръгнал към Доростол и като стигнал там, разположил се в здраво укрепен лагер. Но не пристъпил към обсада, защото се страхувал да не би русите да успеят да избягат с корабите си, докато реката още не е охранявана. Затова, като се разположил на лагер, зачал ромейската флота. Междувременно Светослав поставил окопи на краката и други вериги на пленените българи, на брой около 20 хиляди, понеже се страхувал от бунт, и се приготвил да посрегне обсадата. И понеже флотата

¹ На 23 април, ст. стич.

χία ὁ βασιλεὺς, καὶ πολλὰς ἐπεκδηρόμενος τοὺς Σκύθας ἐτρέφασα. μᾶ δὲ τῶν ἡμερῶν οὐκ εὐδοκίᾳ τοῖς Ῥωμαίοις εἰς ἀριστον περὶ δέλην ὄψαν οἱ βάρβαροι, εἰς δύο διασπείροντες μέρη, ἑπείεις καὶ περὶ ἐν πάλιδον δύο τῆς πόλεως, τῆς τε κατὰ ἀνατολὰς, ἣν φρουρεῖν ἐτίετο Πέτρος ὁ στρατοπεδάρχης μετὰ Θυμῶν καὶ Μασεδόνων, καὶ τῆς πρὸς δύον, ἣν Βάρδος ὁ Σκληρὸς μετὰ τῶν ἐφ' ὧν διπύμενον τὴν φυλακὴν ἐπετίετο, ἐξήλθον παρταζόμενοι, τότε πρῶτον φωνήντες ἐκείνοι τὰς γὰρ προηρησμένους μάχας περὶ διαγωνίσαντο. οὗς εὐρώστως οἱ Ῥωμαῖοι δεξιόμενοι ἐνέθυμος ἐμάχοντο. καὶ μέχρι πολλοῦ ἰσοκύματος ἦν ὁ ἀγὼν. τέλος δὲ τῇ σφετέρᾳ ἀρετῇ Ῥωμαῖοι τρέπονται τοὺς βαρβάρους καὶ πρὸς τείχος συγγλίσουσι, πολλῶν κἀν τῇ ἀγῶνι τῶδε πεσόντων, καὶ μᾶλλον ἑπείον, μηδενὸς δὲ τῶν Ῥωμαίων τραυματισθέντος, ἀλλ' ἡ μόνον ἵππων πεσόντων τριῶν. οὕτω δὲ θρασυθέντες οἱ βάρβαροι καὶ εἰς τείχος συνελαθόντες νύκτος ἐπυρομένην διενεγκτὴν ἄρπαιτοι, καὶ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πεσόντας ἀποκαλοφύροντο ἀγρίως καὶ φροκώδους ὀδυρμοῖς, ὥς δοκεῖν τοῖς ἀκούοντες θηρίων εἶναι βραχνηθῶς καὶ θανατός, ἀλλ' οὐ θηρίωνος ἀνθρώπων καὶ οἰκιστῶν. ἡμέρας δὲ ὅτι διαγλώσσης πᾶντας τοὺς ἐν τῇ φρουρῇ εἰς φυλακὴν ἐκκεδασμένους ἀνεκαλοῦντο ἐς τὸ Λογιστολεῖον, καὶ ταχέως ἦσαν μετακλιθέντες. καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ ἀνελήφως ὄλην τὴν δύναμιν ἦλθεν εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως πεδῖον, καὶ πρὸς αὐλεμον ἤρθε τοὺς βαρβάρους. ἐπεὶ δὲ μὴ ἐξῆσαν, εἰς τὸ τραπέζιον ἐπιστρέψας ἰσχυρῶς ἦγε. καὶ προσήλθον αὐτῷ πρόσβεις ἐκ Κομποταίας καὶ τῶν ἄλλων φρουρῶν τὸν πέραν ἰδρυμένον τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀνιστάμενοι καὶ αὐτοῖς οὐκ ἐκτρέποντες οὐκ ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν οὐδὲ προσπῆντες δεξιόμενοι ἀπέστειλε τοὺς παραληγόμενους τὰ φρονεῖν καὶ σφαιρῶν ἀποκλῶναι εἰς τὴν αὐτῶν φυλακὴν. ἥδη δὲ ἑσπέρως καταλαβούσης τὰς πύλας πύλας τῆς πόλεως ἀναπεύσαντες οἱ Ῥῶς, πολλῶν τῶν προτέρων πλείονες ὄντες, ἐπείπτον τοῖς Ῥωμαίοις ἀνεκτίτως διὰ τὴν νύκτα διάγονοι καὶ κατὰ μὲν τὴν πρῶτην συμβολὴν ἔδοξαν προτερεῖσθαι, μετὰ μικρὴν δὲ ὑπερέβησαν Ῥωμαῖοι, ὥς γὰρ συνέβη περὶ τὸν Σφάγγελλον ἡρώτως ἀγωνιζόμενον, συνετέθησαν τῇ τοῦ πεσόντος στερήσει καὶ τὰς ὁρμῆς ἐχαιρώθησαν. ὁμοῦς ἀνένδοτοι παρ' ὅλην τὴν νύκτα διέμενον καὶ τὴν ἐποῦσαν ἡμέραν μέχρι σταθμῆς μεσημβρίας. τότε δὲ τοῦ βασιλέως δύναν μὲν πεπομφότος ἐπ' αὐτοὺς βαρβάρους ἀποκλείσαι τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον, γρόντες οἱ Ῥῶς ἐβλήθη εἰς φυγὴν, καὶ τοὺς πρὸς τὴν πόλιν εἰσόδους ἐπιστε-

вече пристигнала, императорът почнал да напада стените и многократно отблъсвал скитите, които се противопоставили. Един ден късно вечерта, когато ромеите се били пръснали, за да вечерят, варварите, разделени на две части, конница и пехота, излезли в боен ред от две врати на града. Едната от тези врати гледала на изток и стратопедархът¹ Петър бил получил заповед да я охранява с тракийци и македонци, а другата гледала на запад и там бил на стража Варда Склир с източните войски. Тогава за пръв път се появила конница — и предишните битки се биели само пехотинци. Ромеите я посрещнали решително, сражавали се храбро и дълго време борбата била с равен резултат. А накрая ромеите нападнали варварите със собствената си храброст и ги отблъснали зад стената. В това сражение паднали мнозина от тях, главно конници, докато от ромеите никой не бил ранен, а били убити само три коня. Така измъчени и затворени зад стените, варварите прекарвали будни следващата нощ и оплаквали падналите в боя с див и страшен жалби, които за слушащите ги приличали на рев и виене на див животни, а не на човешки вопли и стенания. А идом настъпил денят, всички, които били пръснати на стража из разни крепости, били извикани в Доростол и дошли веднага. Императорът отишъл с цялата войска на полето пред града и започнал да предизвиква варварите за бой. Но понеже те не излизали, той се върнал в лагера и останал там мирно. При него дошли пратеници от Констанция² и другите крепости, намиращи се отвъд Истрия. Те му искали проща за сторените злини и му се предавали с укрепленията. Той ги приел благосклонно и изпратил хора да завземат крепостите, както и войска, нужна да ги охранява. Но вече с настъпването на вечерта русите, много по-многобройни от преди, отворили всички врати на града и нападнали ромеите, които не очаквали такова нещо през нощта. В първата схватка русите изглеждали, че имат надмощие, но скоро ромеите взели връх. И наистина, след като Сфагел паднал след героична борба, те се обезсърчили от загубата му и паднали духом. Все пак те се държали твърдо през цялата нощ и през следващия ден до обел. Тогава императорът изпратил войска, за да пресече за варварите достъпа до града. Научавайки това, русите се впуснали да бягат и като намерили вхо-

¹ Висш военачалник.

² Т. е. Констанция. Според I. Bârnea, Byzance, Kiev et l'Orient sur le Bas Danube du Xe au XIIe siècle, Académie de la République Populaire Roumaine, 1955, pp. 4--5, става дума за Constantina Daphne, дн. Олтения на север от Дуклага.

ζιομένους εὐρόντες ἐφευγον διὰ τοῦ πεδίου καὶ καταλαμβάνομενοι ἀγροῦντο. ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος νυκτὸς ἐπιγενομένης διήρηται βαθεῖα τὸ τῆς πόλεως ἐστρατόνισι τείχος, ἵνα μὴ εὐχερὲς ἔχουν οἱ Ῥωμαῖοι μετ' ὅρου τῷ τῆς πόλεως τείχει προσπελάειν. καὶ οὕτω τὴν πόλιν ἀσφαλισάμενος ἔγνω δεῖν εὐψυχότατα τὴν πολιορκίαν προσδέχεσθαι. ἔπει δὲ τὸ πλεον τῆς στρατῆς διέκριντο κακῶς ἀπὸ τῶν τραυματίων, συνελήμβανε δὲ καὶ λιμὸς ἡδὴ τῶν ἀναγκαίων δαπανηθέντων αὐτοῖς, καὶ μὴδ' ἐξωθεν τὰ πρὸς χρεῖαν συνεχομένων αὐτοῖς εἰσπορίζεσθαι παρὰ τῶν Ῥωμαίων, νύκτα βαθεῖαν καὶ ἀσλήνων ἐπαρηγόσας ὁ Σφενδοσθλάβος, καθ' ἣν δευτέρῃ τε φαρδύῃ ἐξ οὐρανοῦ κατηρέχθη καὶ χάλαζα φρενερὰ ἐπεσφάγη καὶ βρονταὶ καὶ ἀστραταὶ ηὐρανόδεστα, μονοξύλοις ἐμβᾶς μετὰ δυσλίαν ἀνδρῶν ἔβαντες εἰς ἐκτασμόν. συνέλεξάμενοι δὲ ὅθεν ἐπιόρηται ἕκαστος οἶτον καὶ κέγγρον καὶ εἶδη ἄλλα συνεκτὰ τῆς ζωῆς, ἀνέηκον διὰ τοῦ ποταμοῦ τοῖς μονοξύλοις εἰς τὸ Δοροστόλιν. ἐν δὲ τῷ ἀναπλεῖν θεασάμενοι κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ θερμάπικτας οὐκ ἄλλους τῶν στρατιωτῶν τοῖς μὲν ἱπποῖσι ποτίζοντας τοὺς δὲ χοιρολογούντας, ἄλλους δὲ καὶ ξυλεύοντας, ἀποβάτους τῶν πλοίων διὰ τῆς ὕλης ἀπορητὴν βαδίζοντας ἀδοκίμως ἐκ τοῦ ἁρτανόος ἐμπύπτοντες αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς μὲν τοῦτων ἀπέκταναν, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐπὶ τὴν πλησίον λόχμιν σκεδασθῆναι ἠνάγκασαν. αὐτὸς δ' εἰς τὰς οὐράς ἐμβάντας καὶ οὐρανὸν ἡερόμενοι πνεύμασι πρὸς τὸ Δοροστόλιν φέρονται. τοῦτο δὲ γνωσθὲν εἰς μεγάλην ὀρίαν ἐμβάλλει τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στόλου ἐν αὐτῇ μεγάλῃ ἔσχεν, οὐ μὴ ἐκρήσθησαν τοῦ ἐκ Δοροστόλου τῶν βαρβάρων ἀποπλόν' ἐπιπλήρη δὲ καὶ θάνατον αὐτοῖς, εἰ ἔτι ἀπαξ λόφῃ τοιοῦτόν τι γενέσθαι. καὶ οἱ μὲν τὴν παρ' ἐκάστην δὲχθας τοῦ ποταμοῦ ἐτήρουν ἐπαμειβόμενοι, ὁ δὲ βασιλεὺς ἑφ' ὕλας πέντε καὶ ἐξήκοντα ἡμέρας τῇ πολιορκίᾳ χρησάμενος, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ μὴ ἀνείας, δέον ἐνόμισε διὰ προσεδρείας καὶ λιμὸν ἀποπεμπᾶσθαι τῆς πόλεως. διὸ καὶ πάντεςθεν τάφρος τὰς οὐδὸς ἀποκλείσας καὶ φάλακας ἐπιστήσας αὐταῖς, ὅς μὴ τις ἐξέλθῃ τὰ ἐκ τῆς πόλεως, ἐκώθητο ἡγεμῶν. καὶ τὰ μὲν ἐν Δοροστόλιν ἐγένετο τῆδε. (II, pp. 392₂₁—403₂₁)

97. De Durostori obsidione

Οἱ δὲ Σκῆται ἐνδοθεν τῇ λιμῇ πεζόμενοι, ἐκείνους ἀπὸ τῶν τοιχομαχῶν δαγάνων κακοῦμενοι, καὶ καθ' ἐξάρετον ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ὃν ὁ μάγιστρος Ἰωάννης ὁ Ῥωμαῖος τοῦ Κοιρανίου νύκτ' ἐφύλαττεν ἐκτακτο (τὸ γὰρ ἐκεῖσε περὶ τοὺς δαγάνων οὐ μόνον τοὺς ἐκείνους ἐπημάνετο), ἀποκρῶντες ἰσως τῶν ἀλαμπερίων ὀπλίτας ψιλοῖς ἐπαμειβόμενοις ἐπὶ τὸ τοιοῦτον ἐκπέμποντες δαγάνων, εἴ πως δυ-

дове́те кѣм града преградени, почнали да тичат през полето и били избивани, щом бивали хванати. През следващата нощ Светослав оградил стената на града с дълбок ров, за да не могат ромеите лесно и с устрем да се приближат до стените. Като укрепил града по този начин, той разбрал, че трябва много смело да издържи обсадата. И понеже много войници били в тежко състояние от раните си, а бил настанал и глад поради привършване на необходимите припаси, пък и ромеите не ги оставяли да излизат и да се снабдяват с храни, Светослав издебнал една тъмна и безлунна нощ, когато валил проливен дъжд, придружен със страшен град и ужасни гръмотевици и светкавици, и с две хиляди души се качил на еднодръвки, за да достави храни. Когато всеки се снабдил, откъдето можел, с необходимото количество жито, просо и други видове храни, те тръгнали с еднодръвките по реката към Доростол. Но докато плавали, забелязали по брега на реката немалко обозни слуги, едни от които посла конете, други събирали фураж, а трети — дърва. Тогава те слезли от корабите и докато вървели безшумно през гората, върхлетели на тях ненадейно изневиделица и избили мнозина, а останалите принудили да се пръснат из близките гъсталаци. Веднага след това те се качили на лодките си и тръгнали към Доростол, носени от по-пътен вятър. Императорът понесъл много тежко известието за тази случка и подвел под отговорност началниците на флотата, задето не усетили отпływването на варварите от Доростол. Заплашил ги и със смърт, ако такова нещо се повтори още веднъж, без да бъде разкрито. Оттогава те почнали да наблюдават грижливо и двата бряга на реката, а императорът, след като обсаждал града цели шестдесет и пет дни и не можал да го превземе с никакъв вид военни средства, разбрал, че трябва да го завладее с обсада и глад. Затова той преградил отвсякъде пътищата с ровове и поставил стражи по тях, та никой да не излиза за продоволствие, а той заचाкал спокойно. Така се развивали събитията в Доростол.

97. Обсадата на Силистра продължава

Скитите страдали от глад вътре [в града], а отвън били измъчвани от стенобитни машини, и то главно на това място, където бил поставен на стража магистър Йоан, син на Роман Куркуа (там една каменометателна машина нанасяла немалки поражения на обсадените). Затова те избрали няколко от най-храбрите тежковъоръжени войници, смесени с лековъоръжени, и ги пратили при тази

νηθεῖεν αὐτὸ κατεργασσάμεναι τούτω γὰρ ὁ Κορυκοῦς, ὃ πικρὺς ἦν περὶ αὐτὸν ἀναλαβόμενος, ἐβόησεν διὰ ταχέον· ἐς μύσους δὲ τοὺς Σκόθους γινόμενος ἀκοντὶ βληθέντος αὐτοῦ τοῦ ἱπποῦ καὶ οὖν αὐτῷ πεσποκόντος ἀσπείρεται κρεουργηθεῖς. οἱ Ῥωμαῖοι δὲ ἐπιδραμόντες καὶ τοῖς Ῥῶς συμπλακόντες τό τε ὄργιστον ἀβλαῖς διατήρησαν καὶ τοὺς Σκόθους ἀσάμενοι ἐντέλειαν εἰς τὴν πόλιν. Ἰουλιον δὲ καταλαβόντες μυστός, καὶ ἐκκοτὴν ἡμέραν ἀγορεύοντες, ἐξῆλθον οἱ Ῥῶς πανοπλιστοὶ καὶ τοῖς Ῥωμαῖοις συμπλακόντες ἐμάχοντο, παρηγορήσαντο ἔχοντες καὶ πύδος τοὺς ἀγῶνας ἀλείφοντα ἄνδρα παρὰ Σκόθους ἐπισημώσαντες, Ἰκμορα τοῦτον, μετὰ Σηάγγελον τὸν ἀναρρεθέντα πιώμενον, οὔτε κατὰ σφύγγον τὴν ἐξ αἵματος ἐν τοῖς μάλασι ἐρχόμενον παρ' αὐτοῖς οὔτε κατα σφύγγον, ἀλλ' ἐκ μύτης τῆς ἀρετῆς παρὰ πᾶσι σφύγγον. τοῦτον ἰδὼν Ἀνεμάς ὁ τῶν Κορυτῶν τοῦ βασιλέως νῆος Κορυπῶ, εἰς ὃν τῶν βασιλέων συμποσυνέλασαν, αὐτὸν τε εὐφρόνως ἀγωνίζοντα καὶ τοῖς λοιποῖς εἰς τοῦτο παρορμῶντα καὶ διεγείροντα καὶ πᾶσι τῶν Ῥωμαίων τάξεις διατάσσοντα, μῆτε πρὸς τὸ μέγεθος καταλαβέας τοῦ ἀνδρός μῆτε τὴν ἀκὴν δουλίας, ἀλλὰ περικυβερτῶ θέσπῃ ληφθεὶς καὶ τὸν ἵππον τῆδε κότῃσι παραινέσας, μετ' ἀριῆς ἀκαιοσθέντα τὸ παρηγορημένον τῷ μητρὶ αὐτοῦ ξίφος πτασάμενος ἵστα κατὰ τοῦ Σκόθου, καὶ παῖε τοῦτον τὸν φασγάνῳ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ὅμου περὶ τὴν κλεῖδα καὶ ἀποτέμναι τὸν αἰχμήν, ὥς συμβῇ· τὴν κεφαλὴν οὖν τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἐκκοπέσαν πεσεῖν εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ὁ μὲν Σκόθης ἔκατο πεσών, ὁ δὲ Ἀνεμάς ἀσπῆς ἐπαύρηται εἰς τὸ στρατόπεδον. ἤρθη ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἡσυχὴ παμμυθῆς, τῶν μὲν Ῥωμαίων ἀλαλαξάντων ἐπὶ τῇ νίκῃ, τῶν δὲ Σκυθῶν ἀσπῆως ὀλοφύοντων καὶ τῆς ἑαυτῶν ὑπερδύναμις ἐνστάσεως· ἐπιβρυσάντων δὲ τῶν Ῥωμαίων εἰς φωνὴν ἐγκεκλίκασι, καὶ ἀλκαῖς εἰς τὴν πόλιν ἐοῶντο. ἔπεισον δὲ πολλοὶ κατὰ τῆνδε τὴν ἡμέραν, ἐπὶ ἀλλήλων τε συμπλατούμενοι διὰ τὴν στενοχωρίαν καὶ ἐπὶ Ῥωμαίων ορατούμενοι τῷ καταλαβάνοντι μακροῦ δ' αὖν εἶλον καὶ ὁ Σφενδοσθλάβος αὐτός, εἰ μὴ νύξ ἐληγενομένη τοῦτο ἐρρόισατο. εἰ δὲ τὸν κήδινον διαδράσαντες, ἐντὸς τοῦ περὶ πόλιν γενομένου, κορυτῶν ἐπὶ τῷ Ἰκμορῳ θανάτῳ μέγα ἐκόψοντο. τοὺς δὲ πεσόντας τῶν βαρβάρων σκελεύοντες οἱ Ῥωμαῖοι εἶρον καὶ γενναῖως ἐν τοῖς ἀνηρημένοις καμμέναις ἀνδρακῶς ἐσταλμέναις καὶ μετὰ τῶν ἀνδρῶν πρὸς Ῥωμαῖους ἀγωνισάμενας.

Ἐπεὶ δὲ τοῖς βαρβάροις κακῶς ἐφέρετο τὰ τοῦ πολέμου καὶ θυμωχίας ἦν ἑλπίς οὐδαμοῦ (οἱ τε γὰρ οὐδ' ὄφρα ἦσαν μακρὰν, καὶ τὰ ὅμοια βάρβαροι τῶν ἡνῶν δέισατα τοῖς Ῥωμαῖοις ἀλείπαντο τὴν βοήθειαν ἐπελελοῦσι δ' αὐτοὺς καὶ τὰ ἐπατήδεια, καὶ οὐδαμῶς ἐσπορεύοντο δινασθῆναι ἦν, τοῦ Ῥωμαῖοῦ στόλου τὰς ὄχθας ἀναβῶς τηρόντος τοῦ ποταμοῦ· ἐπέκει δὲ καὶ τοῖς Ῥωμαῖοις ἐκά-

машина, за да опитат да я повредят по някакъв начин. Като разбрал това, Куркуа събрал всичко най-силно, което било около него, и веднага отишъл на помощ. Но като попаднал сред скитите, конят му бил улучен с копие и паднал заедно с него, а той бил насечен на късове и така загинал. Ромеите обаче се нахвърлили и като се сбили с русите, отгървали машината непокътната, отблъснали скитите и ги затворили в града. На 20 юли русите излезли масово и завървали бой с ромеите. Те били подтиквани за борба от един човек, най-знатен измежду скитите, на име Икмор, най-почитан след загиналия Сфагел и уважаван от всички не поради кръвно родство с най-верните измежду тях, нито по благоразположение, а само поради храбростта си. Анема, синът на критския цар Курупа, който бил един от телохранителите на императора, го видял да се бие храбро и да насърчава и подбужда другите към това, а и да разбърква редовете на ромеите. Тогава той, без да остане поразен от едрият му ръст и без да се плаши от храбростта му, обхванат от пламък в сърцето, раздвижил коня си насам-натам и като извадил с буен порив висящия на бедрото си меч, отправил се срещу скита. Той го ударил по лявото рамо с меч близо до ключицата и му прерязал врата, така че отрязаната глава с дясната ръка паднала на земята. След като скитът бил повален, Анема се върнал невредим в лагера. Това дело предизвикало смесен вик: ромеите ликували поради победата, а скитите надавали неясни ридания и малко по малко прекратили съпротивата си. Ромеите, като напрегнали всички сили, ги обърнали в бягство и те безславно се спасили в града. През този ден паднали мнозина, понеже се тъпчели помежду си поради тясното място и понеже ромеите ги избивали, щом ги настигали. Насмалко щял да бъде хванат и самият Свето-слав, ако падналата нощ не го била спасила. А тези, които избягнали опасността, след като се прибрали зад стените, заоплаквали със силни ридания смъртта на Икмор. Когато ромеите събличали падналите варвари, намерили измежду убитите и труповете на жени, облечени в мъжки дрехи: те се били сражавали заедно с мъжете против ромеите.

Варварите търпели големи несполуки във войната, пък нямали и никаква надежда за военна помощ, защото сънародниците им били далече, а и пограничните варварски народи им отказвали помощта си, страхувайки се от ромеите. Липсвали им и храни, а нямали възможност да си доставят отникъде, понеже ромейската флота пазела грижливо бреговете на реката. А за ромеите всеки ден

στις ημέρας ὅς ἐκ τῆς ἀφθότου τῆς πύλης πάντα τὰ
 ἀγασθὰ, καὶ ἱππικὰ καὶ πεζικὰ δυνάμεις διὰ παν-
 τὸς προσετίθεντο καὶ οὐδὲ τοῖς κληρίαις ἐκπύων
 ἐμβάσις ἐπαδράναι ἦν δυνατὸν, τῶν διεξόδων, ὡς
 εἴπομεν, ἀκαρπύως φηλοισιμοῦ) συμβολὴν αὐστη-
 σάμενοι οἱ μὲν νεκροὶ συμβούλευον κλέψαι τὴν
 ἀναχώρησιν, ἄλλοι δὲ δεξιὸς καὶ πίστις παρὰ Ῥο-
 μαίων αἰτήσασθαι οἷα μὴ ἄλλως δυνατὴς οἴσης
 τῆς ὑποχωρήσεως, καὶ οὕτω πρὸς τὰ οὐκ εἶτα ἀπάραι.
 καὶ ἄλλων ὡς πρὸ ἐκαστοῦ ὁ καθὼς ἐδίδον συμβου-
 λεύσαντων, πάντων δὲ καθάπερ καταθέσθαι τὸν
 πόλεμον ἐπιτηρώσαντων, ὁ Σφενδοσθλάβος παρήναι
 μᾶλλον ἔτι ἀπὸς πολεμῆσαι Ῥωμαίους, καὶ ἡ κα-
 λῶς ἀγωνισαμένους ἐκστρατεῖς τῶν ἐναντίων γενέ-
 σθαι, ἡ ἡττηθέντας ἀσχίστης ζωῆς καὶ ἐπινοηδίστου
 ἐπικλεῖν καὶ μακίον προσημύσασθαι θάνατον ἀφύπ-
 νων γὰρ ἔστι αὐτοῖς δραστήριον οὐκ οὐκ οὐκ πο-
 σαμένους, εἴτερ μέλλουν ἐκπαυρόντο ἔσσεσθαι
 τοῖς γενομένοις ἔθνεσιν, ἢ τὸ πρόσθεν αὐτοῖς ἐδε-
 δεισαν σφοδρῶς. ἤρπεν ἡ τοῦ Σφενδοσθλάβου βου-
 λή, καὶ κατέθεντο πάντες τὸν ἐπὶ τῇ ἡγῆς ἔσχατον
 ἀναδέχεσθαι κίνδυνον τῆς ὕλης δυνάμει. τῇ γοῶν
 ἐκπορῶν ἐξελεύοντες τοῦ ἀστεος παρήναι, καὶ τὰς
 πύλας ἀποκλείσαντες, ὡς μὴ τῶν δυνατὸν εἴη τρα-
 πέται διωκόμενοι πρὸς τὴν πόλιν, συμβάλλοντο
 τοῖς Ῥωμαίοις. ἐγόντες δὲ κατὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ
 τῶν βαρβάρων ἐνδύχως ἀγωνισμένων, τῷ ἡλίῳ
 καυσάμενοι οἱ Ῥωμαῖοι καὶ δίφροι πορφυρεῖν
 ὡς πυροσπλῖται (ἦν γὰρ καὶ σταθμὰ μεσημέρια)
 ἤρπεντο ἐνδιδόναι. ὅπως αἰσθόμενος ὁ βασιλεὺς διὰ
 τοῦτον μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐβούλετο, καὶ αὐτὸς μὲν
 τὴν ἀμυνὴν ἐπέτατο τοῦ πολέμου, τῷ δὲ περὶ
 ἡρώα στεροχόμῳ ὑπὸ ἡλίου καὶ δίφροι ἀσπὸς
 οἶνον καὶ ὕδατος πλήρως προσέταξε κομίζεσθαι. οἷς
 χρησιμοποιεῖν καὶ τὴν δίφρον καὶ τὸν τοῦ ἡλίου καί-
 σοντα ἀποκρονοῦμενοι καὶ ἐντοὺς ἀναλαβόντες με-
 τὰ σφοδρότητος καὶ ῥύμης τοῖς Σκόθαις ἐπέτασαν.
 ἐκείνων δὲ γενναίως ἐποδευόμενοι ἦν ἡ μάχη
 ἰσοπαλὴς, μέχρις ἂν ὁ βασιλεὺς τὴν στεροχόμῳ
 φρασμένους τοῦ τόπου, καὶ ἐκ τοῦτον κατονομάσας
 τοῖς Σκόθαις ἐλυγίσθη τὴν καρτίαν τῷ τοῖς
 Ῥωμαίοις ἐστενοχωρήσθαι καὶ μὴ οἷους εἶναι ἔργα
 ἀρπάζοντα τῆς ἐκπύων ἀκμῆς ἐκδεικνύμενοι, ἐπέτασαν
 τοῖς στεροχόμοις εἶναι εἰς τοῦτον πρὸς τὸ πεδίον,
 καὶ τῆς πόλεως πόρῳ ἀφίστασθαι δόξαν φε-
 ρόντων παρὰ χροῖας, μὴ μέντοι γε προσιπύδην,
 ἀλλ' ἡρέμα καὶ κατ' ὄλγον ἐκπορῶν, καὶ περὶ τὸν ἀπο-
 ραν τῆς πόλεως διακονίας ἐκκαλῶσιν, αἰγνίδιον
 παρενεργόντας τοῖς χαλκοῖς ἐμπρέφειν τοῖς ἱπ-
 πους καὶ τοῖτους συμπλέκασθαι, καὶ οἱ μὲν ἐποίουν
 τὸ κείνοσθαι, οἱ δὲ Ῥῶς τὴν εἰς τοῦτον ἐπαιχ-
 ρίον τῶν Ῥωμαίων φυχὴν οὐκ ἐκτρέφοντες, ἀλλ' ἡλίου πα-

като от непресушим извор се стичали вся-
 какви блага и постоянно прииждали конни
 войски и пехота. [Скитите] нямали и никаква
 възможност да избягат с лодките си, поне-
 же, както казахме, изходите били грижливо
 пазени. И тъй те свикали съвещание: едни
 предлагали да се измъкнат тайно през нощ-
 та, а други — да поискат от ромеите обе-
 щание и уверение за ненакърнимост, тъй
 като нямало друга възможност за оттегляне,
 и така да заминат за страната си. Други
 изказали други мнения, всеки според изисква-
 нията на момента, но всички желали да
 свършат с войната един път завинаги. Све-
 тослав обаче много настоявал още веднъж
 да влязат в бой с ромеите, та или с упорита
 борба да надвият враговете си или ако бъ-
 дат победени, да предпочетат славна и бла-
 жена смърт пред позорен и укорен живот.
 И наистина животът им цял да бъде непо-
 носим, ако постигнат спасението си чрез бяг-
 ство, защото цели да бъдат презирани от
 съседните народи, у които по-рано внуша-
 вали голям страх. Светославовото мнение
 било възприето и всички се приготвили да
 посрещнат с всички сили решителното за
 живота им сражение. Прочее на другия ден те
 излезли масово от крепостта и като затворили
 вратите, за да не може никой да се върне
 в града и да потърси там спасение, влезли
 в бой с ромеите. Настанало ожесточено сра-
 жение и варварите се биели храбро. А ро-
 меите, измъчвани от слънцето, от жажда и
 от тежкото си въоръжение, защото било по
 пладне, започнали да отстъпват. Като разбрал
 това, императорът веднага им се притекъл
 на помощ с хората си и сам започнал да от-
 бива неприятелската атака, а за измъчената
 от слънчевия пек и от жажда войска запо-
 выдал да донесат мехове с вино и вода.
 Като ги изпили, войниците уталожили жак-
 дата си и се свързали от слънчевата жегла, а
 след това буйно и стремително се спуснали
 срещу скитите. Но понеже те храбро се съ-
 противявали, боят останал с равен резултат,
 докато императорът не забелязал теснотата
 на мястото. От това той разбрал, че скитите
 издържали, защото ромеите били на тясно
 и не могли да покажат подвизи, достойни
 за храбростта им. Затова той заповыдал на
 стратезите да отстъпят към равнината и да
 се оттеглят далеч от града, като се престо-
 рят, че бягат, но не през глава, а спокойно
 и постепенно, и когато увлекат далеч от
 града преследващите ги, да дръпнат вне-
 запно юздите на конете си и като ги обър-
 нат срещу неприятеля, да влязат в бой с
 него. Стратезите изпълнили заповедта, а ру-
 сите сметнали отстъплението им за бягство

ρωαλιεύμενοι έπαιοντο σὲν ἀλλήλας. ὡς δὲ κατὰ τὸν ὁρισμὲνον ἐγένετο τόπος οἱ Ῥωμαῖοι, ἐπιστραφέντες προσορμήσανται τοῖς γενναίοις, ἐνταῦθα μάχης ἱσχυρᾶς γενομένης συνέβη στρατηγὸν Θεόδωρον τὸν ἐκ Μισθίας τῷ ἑαυτοῦ λόγ-χηνθέντος πεσεῖν κατὰ γῆς, περὶ τοῦτον ἀμύλλα ἐγένετο κατωτέρω, τὸν μὲν Ῥῶς ἀνέλεσθαι, τὸν δὲ Ῥωμαίων ὅσιος μὴ ἀφαιρεθῆναι φιλοτιμιαιέντων. οὗτος γὰρ ὁ Θεόδωρος τοῦ ἑαυτοῦ πεσόν, ἔτα τῶν Σανθῶν τῆς γῆς δραζόμενος καὶ τῆδε κα-κίως τῇ χειρὶ σθένει κατὰ ὡς τι μὲν ἄσπιδι-σμος καὶ τῶν, τὸς κατ'αὐτοῦ λεπτομένας αἰχμὰς ἀσπυρόμετο, καὶ κατὰ μικρὸν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπαρηχάρει ἀσπυρομένη τῇ πορείᾳ. τέλος ἐπιβρ-σάμενος οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς τε Σάνθας ἀπέσπαστο καὶ τὸν ὠδὸν τοῦ κατόντου ἐρρύσαντο. καὶ τὰ στρα-τηγήματα διελέθησαν πλείως, μηδαμῶς ἐπὶ χρόνῳ τοῦ πολέμου λυφόντος.

*Ο βασιλεὺς δὲ ἐνθυμώμενος τὴν μάχην ἢ πρό-τερον ὅσον ἀγωνιζομένους τοὺς Σάνθας, καὶ τὴν τοῦ χρόνου τριβὴν βαρούμενος, οἰκτείρειν δὲ καὶ τοὺς Ῥωμαίους τιλαιπωρομένους καὶ τῷ πολέμῳ κακῶς πάσχοντας, μονομαχίᾳ ἐμήθη κατὰ τὰ πράγ-ματα, καὶ οἱ διωκόμενοι τὸν πρὸς τὸν Σανδοὺ ἀ-λάβον, προκαλούμενος αὐτὸν εἰς μονομαχίαν, δέον εἶναι λέγων ἐνὸς ἀνδρὸς θανάτῳ κατὰ τὸν ἔρ-γον ἢ κατασφάττεσθαι καὶ κατὰ μικρὸν διασπεί-δειν τὰ ἔθνη, καὶ τὸν ταχίσαντα καλῶς εἶναι τῶν ὀλων. οὗτος δὲ τὴν πρόκλησιν μὲν οὐκ ἔδέξατο, λόγους δ'ἐπαρτήσεν ἐπερωτικούς, ὡς τὰ κατ' αὐτὸν ἄμνητον αὐτὸς τοῦ ἔχθρου σκοπήσει· αὐτὸς δὲ εἰ μὴ ζῆν ἄγει σχολήν, εἰσὶ μὲν ἄλλα θανάτου ὁδοί· τοῦτον ὅποιον αἰετῆται ἐλέσθαι, ταῦτα φημι δέ-μενος τῆς πολεμικῆς εἴχεται παρὰ σκεπτικῆς προθυμώ-τερον. ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν ἐκ προκλήσεως ἀπορροῦς ἀγῶνα, πᾶσι τρόποις ἐμνησάμενος τὴν εἰς τὴν πόλιν ἀποκλείου εἰσοδὸν ἵς φαρβάρας, καὶ πρὸς τὸ ἔργον ἐκτέμνει Βάρδαν μάχιστον τὸν Σκληρόν μετὰ τῶν ταχυμάτων ὧν αὐτὸς ἐστρατήγει· τὸν δὲ πατρῷον Ῥωμαῖον τὸν υἱὸν Κωνσταντῖνον τοῦ βασιλέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ πρεσβυτέρου Ῥωμανοῦ, καὶ Πέτρον τὸν στρατοπεδάρχην, μετ' ὧν ἐξήρχον δι-νάμενον, προσορμήσιν τοὺς πολεμίους ἐπέταξε. οἱ δὲ προσβαλόντες τοὺς Σανθὰς ἐμάχοντο κατωρῶς. ἐκθύμως δὲ κατέκτανον ἐποδευόμενοι πολλὰς τρο-πὰς καὶ μεταλλάσεις συνέβη τὸν πόλεμον δ' ἔασθαι, καὶ ἐφ' ἑκατὸν χρόνον ἰσχυρότατος ἢ ἡ μάχη. ἐν-ταῦθα πάλιν ὁ τοῦ τῆς Κρήτης ἀμυρᾶ υἱὸς Ἀνε-μῆς, τῆδε καλεῖται τὸν ἑαυτοῦ μετακινήσας καὶ σφο-δρότερον μωσπίσας, κατ'αὐτοῦ τοῦ Σανδοὺ ἀλάβον σέρεται μετὰ λήματος νεανικοῦ, καὶ τὴν γάλαργα διασχίσας τὸν διωκόμενον κατὰ τὸν τῇ ξίφει κα-

и като се насърчили взаимно, започнали да ги преследват с вико̀ве. Щом стигнали на определеното място, ромеите се обърнали и смело ги нападнали. Тогава се завързал жесток бой, в който конят на стратега Теодор Мистийски бил прободен с копие и той паднал на земята. Около него настанала ожесточена борба, защото русите се стремели да го убият, а ромеите — да не бъде погубен. Като паднал от коня си, Теодор хванал един скит за колана и със силната си ръка го размахвал насам-натам като някакъв малък и лек щит, с който отблъсквал запращаните срещу него копия, и като отстъпвал малко по малко, стигнал заднишком до ромеите. Накрая ромеите напрегнали силите си, отблъснали скитите и спасили стратега от опасността. Най-сетне войските се отдръпнали, без още сражението да е навлязло в решителна фаза.

Императорът намислил да разреши въпроса с единоборство, понеже виждал, че скитите се бият много по-храбро от преди и понеже бил уморен от протакането, а пък съжалявал и ромеите, които били изтощени и измъчени от войната. И тъй той изпроводил пратеници при Светослав, подканвайки го на единоборство и казвайки, че работата трябва да се разреши със смъртта на един човек, вместо народите да бъдат избивани и унищожавани малко по малко; а победителят щял да стане господар на всички. Но Светослав не приел поканата и високомерно отговорил, че той ще прецени по-добре от неприятеля кое е по-изгодно за него. А ако на императора не му се напеело вече, имало хиляди пътища към смъртта — да си избере, който му харесва. Възгордян от това, той започнал по-усърдно бойните си приготовления. Императорът пък, който изгубил надежда за единоборство, се погрижил с всички средства да пресече на варварите пътя към града и с това дело натоварил магистър Варда Скир заедно с отредите, които командувал. А на патриций Роман, син на император Константин и внук на стария Роман, и на стратоподарха Петър заедно с войските, които командували, той заповядал да влязат в бой с неприятеля. Те нападнали скитите и се сражавали храбро. Но понеже и тези давали смел отпор, сражението претърпяло много промени и поврати и доста дълго продължило при равен резултат. Тогава пак Анема, синът на критския емир, който обикалял тук и там с коня си и силно го прищипвал, се насочил срещу самия Светослав с младежка решителност. Той разкъсал бойния ред на неприятелите и като уда-

τά μέσσην τὴν μεγάλην, καὶ καταβάλλει μὲν τοῦ
ἔπιου, οὐ μὴν γε καὶ ἀναστῆναι ἐπαρκεσάντων τῶν
ὀπλων ἢ ἐνεδέδωτο. αὐτὸς μόντοι κενλιθεὶς καὶ
ἐπὶ πολλῶν βαλλόμενος ἀναιρεῖται, ἡρώϊκος κατα-
στρέφας τὸν βίον, θαῦμα μέγα καὶ τοῖς ἀντιπάλοις
γεγόμενος.

Λέγεται δὲ καὶ Θεοδόρας τότε τυχεῖν τοὺς Ῥο-
μαίους ἐπικουρίας· θύελλα γὰρ τις ἐκ νότον κατὰ
πρόσωπον ἀρθεῖται ἰσχυροῦ τῶν Σκυθῶν, μὴ συγ-
χωροῦσαι χρῆσθαι κατὰ τὴν μάχην ταῖς προσηρ-
σσοῖς καὶ τις ἀνὴρ ὅσπερ παρὰ τῇ στρατοπέδῳ Ῥο-
μαίων ἐρρίπτετο λευκοῦ προσηρσιζόμενος καὶ τὰς
τῶν πολεμίων κλονῶν καὶ διασπείρων φάλαγγας,
μηδενὶ πρότερον ἢ μετὰ ταῦτα γεγόμενος γούρ-
μους, ὃν ἔφρασκον ἓνα εἶναι τὸν καλλίστων μα-
χήρων Θεόδωρον. τοῦτοις δὲ προμάχος αἰεὶ καὶ
προβόλος κατὰ τῶν πολεμίων ἐχρήτο ὁ βασιλεὺς·
καὶ γὰρ διὰ καὶ συνέτυχε τότε τὸν ἄρματα κατ' αὐ-
τὴν συνεχθῆναι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν εἰώδαμεν εορ-
τάζειν τὴν μνήμην τοῦ στρατηλάτου· καὶ γυνὴ δὲ
τις ἐν Βυζαντίῳ σευνὴ ὑπεράτης δυνάμεως εἶναι
τὸ φάσμα ἐπιστοῦτο, μὴ πρότερον τῆς σπηλιοκῆς
ἡμερᾶς ὅταν θρασυμένη, καὶ δόξασα τῇ θεοτόκῳ
παρίστασθαι καὶ λεγομένης ἀκούσαι πρὸς τὴν στρα-
τιωτὴν „κύριε θεόδορε, ὁ ἐμὸς καὶ οὗς Ἰωάννης
περιπάτος συνέχεται, καὶ σπεῖσον εἰς τὴν αὐτοῦ
βοήθειαν“, καὶ ἥλιον ἀνασχόντος τοῖς γέτοσιν ἐξη-
γησαμένη· καὶ τὰ μὲν δρασθέντα ταῦτα, τρέπονται δὲ
πάνω οἱ Σκυθῆται, καὶ ἀποκεκλιμένοι τὰς τῆς πό-
λεως εἰσόντες πόλιν ἐπὶ τοῦ Σκληροῦ ἀπὸ τὸ πε-
δίον ἐσκεδάννυντο, καὶ ἀνηρέθησαν ἐπ' ἀλλήλων τε
συμπυκνούμενοι καὶ ἐπὶ Ῥωμαίων συγκυπτόμενοι
ἀριθμοὶ χριστίους, τραυματῆται δὲ ἐγένοντο σχεδὸν
πᾶντες· τὸν μάρτυρα δ' ὁ βασιλεὺς ἡμῶν, καὶ
τῆς ἐπικουρίας ἀποσπώντος αὐτῷ τὰς ἀμοιβάς, τὸν
κατὰ ἐν ᾧ τὸ θέλον αὐτοῦ ἀπόκειται σῶμα ἐκ βά-
θρων καταβάλλων μέγαν τε καὶ κάλλιστον ὀροδό-
μησε, μεγάλωστροπέως αὐτῷ κτίσας προφυρσίους·
ὃν καὶ ἀπὸ Εὐχαντίας Θεοδοῦροπολιν κατονόμασεν.

Ὁ δὲ Σφενδοβλάβος πᾶσαν μεταβλῆναι μηχανήν
καὶ διὰ πασῶν ἡλατούμενος, ὥς ἔγνω μηδε-
μίαν αὐτῷ ὑπολειφθῆναι ἐλπίδα, πρὸς συνθήκας ἀπέ-
βλεψε. πέμψαι οὖν πρὸς βασιλέα πρεσβευτὰς πίσ-
τικῶς ἔξαιτούμενος, ἐφ' ᾧ συμφύχους καὶ φίλους Ῥο-
μαίων καταλείψει ἀσυνῆς συγχωρηθῆναι ἐπ' οἷον ἀνα-
χωρεῖν μετὰ τῶν ἀμφοτέρων, ἀδεῶς τε τὸν βο-
λούμενον Σκύθῃν ἑμπορίας χάριν φοιτᾶν. δεξιό-
μος δὲ τὴν περὶ τὴν ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸ ἡδύμενον
λέγον ἱερατῶν, ὥς ἔθος Ῥωμαίοις τοὺς πολεμίους
πλέον εὐεργεσίας ἢ ὀπλοῖς ποιεῖν. πάντα τὰ αὐτοῦ-

рил Светослав с меч си през сред главата,
свалил го от коня, но не го убил, защото
доспехите, с които бил облечен, го запазили.
А самият той бил заобиколен и повален с
много удари; така той геройски завършил
живота си, като му се чудели и самите не-
приятели.

Казват, че ромеите получили тогава и бо-
жия помощ. И наистина буря се издигнала
от север срещу скитите и им попречила да
водят сражението според намеренията си.
И всички от лагера на ромеите видели един
мъж на бял кон, непознат на никого нито от
по-рано, нито след това, който се бил начело
и огъвал и внасял смут сред неприятелските
редци. Казвали, че той бил Теодор, един от
победоносните мъченици. Ето с какви бра-
нители и с какви бойни средства си служел
винаги императорът срещу неприятелите.
Сражението станало в деня, в който обичай-
но празнуваме паметта на стратилата¹. Една
благочестива жена от Цариград уверявала,
че видението идело от висша сила, защото
един ден преди сражението тя видяла след-
ния сън: сторило ѝ се, че стои до божията
майка и я чува да казва на един воиник:
„Господин Теодоре, моят и твойт Йоан е из-
паднал и опасност и бързай да му помог-
неш!“ Щом изгряло слънцето, тя разказала
[съня си] на съседите. Като видели тези неща,
скитите пак ударили на бягство и намирайки
вратите затворени от Скири, пръснали се по
полето. Тъпчейки се, те се избивали помежду
си или били изстребвани от ромеите. И така
голям брой от тях паднали убити, а почти
всички били ранени. Императорът отдал по-
чит на мъченика и се отплатил за помощта
му, като съборил из основи храма, в който
почиват светите му моци, и издигнал друг
голям и твърде красив храм, на който пода-
рил богати имоти. А [градът, където се на-
мира храмът] вместо Евхания², той преиме-
нувал Теодоропол.

Светослав пък, след като опитал всички
средства и в нищо не сполучил, разбрал, че
не му остава вече никаква надежда, и започ-
нал да мисли за споразумение. И тъй той
проводил при императора пратеници, за да
поискат гаранции. Той молел да бъде приет
между съюзниците и приятелите на ромеите
и невредим да се върне с хората си в ро-
дивата, а също и да се даде на желаещите
скити свободен достъп за търгуване. Импе-
раторът приел пратеничеството и като изре-
къл обичайните думи, че ромеите имат навик
да покоряват неприятелите си повече с ми-

¹ Т. е. св. Геодор Стратилат.

² Град Евхания се намирал в Мала Азия, в Пафлагония, дн. Зафараболу,

μενα ἔββαλε.σ. γενομένων δὲ τῶν σπονδῶν ὁ Σφενδοσθλάβος καὶ εἰς θῶν ἐλθεῖν καὶ θυλίον τῷ βασιλεὶ ἐδεήθη. ἐπιεικότατος δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἀφίκετο. καὶ ἀμμιζόντες ἀλλήλους, καὶ διαλεχθέντες περὶ ὧν ἦν ἐρούλοτο, ἀσπλάγγσαν. ὁ δὲ βασιλεὺς, αἰτήσαντος καὶ τοῦτο τοῦ Σφενδοσθλάβου, καὶ πρὸς Παῖζονάσας διωρεοβένεται. εἰ βοῦλονται, φίλους αὐτοὺς καὶ συμμάχους ἀξίων ἔχειν, καὶ μὴ διαπερῶν τὴν Ἰστρον καὶ τὰ Βουλγάρων λήψασθαι, παραχωρήσει δὲ καὶ τοῖς Ῥῶς ἀπολιτόως διελθεῖν τὴν αὐτῶν γῆν καὶ οἰκαδε ἀπελθεῖν. ἀπεπλήρον δὲ τὴν προσβείαν Θεόφιλος ὁ τῶν Εὐρῶων ἀρχιερεὺς. οἱ δὲ τὴν προσβείαν δεξάμενοι, τὴν διάβασιν μύνην ἀπαγορεύσαντες τῶν Ῥῶς, πρὸς τὰλλα σπονδὰς ἔθεντο. τῶν δὲ Ῥῶς ἀπολιπέντων, τῶν παρὰ ταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ φρουρίων καὶ πόλεων πρῶτονθεν θέμενος ὁ βασιλεὺς καὶ φρουρὸν καταλιπὼν τὴν ἀρκοῦσαν ἐς ἡθῆ τὰ Ῥωμαίων ἀνέξενεν ἦν ὁ τῆς πόλεως ἀρχιερεὺς μετὰ τῆς συνόδου καὶ πάντες οἱ ἐν τέλει μετὰ παιδίων καὶ ἐπαισίων εὐφημιῶν ὑπεδέξαντο στεφανηφοροῦντες, τέθεικτον ὄχημα λευκοσκόλον ἔχοντες ἡτοιμαμένον πᾶσι διατεταγμένως, καὶ τοῖτον ἐπαφάντα ἀξιοῦντες θριαμβεῦσαι τὸν βασιλεὺς ὁ δὲ μηδὲν φοβερὸν ἐθέλει, ἀλλὰ μέγιστον ἑατὸν ἐπιδεικνύμενος, τοὺς μὲν προσερχθέντας ἀνελίγει στεφάνους καὶ ἱστρολεῖκῃ τὸν θρίαμβον ἐξεπλήρωσεν, ἐν δὲ τῷ ἡγμαι τοὺς Βουλγαρικὰς θείας τῶν βασιλέων στολὰς καὶ ἄνωθεν τούτων εὐδὸνα τῆς θεομήτορος ὡς πολιοῦχον, προπορεύσασθαι ἑαυτοῦ διατάσσας ἐν δὲ τῷ λεγόμενῳ γήρῳ γενόμενος καὶ ἀποχρώντως εὐφημηθῆναι, καὶ τῇ θεομήτορι καὶ τῷ πατρί τῷ ὡς ἐπαισίων εὐφημιῶν εὐχαριστίας παρεσχέμενος, τὰ πορόσημα τῆς Βουλγαρικῆς βασιλείας ἐπ' ὅφει τῶν πολιτῶν τῶν Βορίστη ἀποδιδόσκει. τὰ δὲ ἦν στέφανος ἐκ χρυσοῦ, καὶ τὰ ἄλλα νεκρομένη ἐκ ῥύσσου καὶ πέδιλα χρυσαῖα. ἐκείθεν εἰς τὴν μεγάλην κοιτίδα ἐκλήροισαν καὶ ἐν αὐτῇ τὸν Βουλγαρικὸν στέφανον ἐνέθημα τῷ θεῷ διδομένης, ἀναγαλὸν δὲ καὶ τὸν Βορίστη εἰς τὸ τῶν μαρτύρων ὄχημα, ἐπορεύθη εἰς τὰ βασίλεια ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος εἰς τὰ οὐκεία ἡθῆ ἐπιστρέφων ἐν τῷ δύναι τὴν τῶν Παῖζονάσων γῆν περιέλαττε ἐνέδρας ἡδὴ προεντεταθείσας καὶ ὑποδεχομένους αὐτόν, καὶ ἡδὴν αὐτὸς τε καὶ τὸ συνὸν αὐτῷ ἀπὸλλεται πλήθος, μαρτύρων αὐτῷ τῶν Παῖζονάσων διὰ τὰς εἰς τοὺς Ῥωμαίους σπονδὰς. (II, pp. 405₃—413₁₀).

лостн, отколкото с оръжие, потвърдил всички молби. А след сключване на договора Светослав поискал да се яви и пред императора, за да беседват, и като получил съгласие за това, пристигнал. Като се срещнали, те поговорили за това, което искали, и след това се разделили. Пак по молба на Светослав императорът проводил пратеници до печенегите, за да ги поканят, ако искат, да им бъдат приятели и съюзници и да не преминават Истрия и опустошават България, както и да позволят на русите да минат свободно през земите им, за да се върнат в славата си. С това пратеничество бил натоварен Теофил, евхаетийският архиепископ. Печенегите приели пратениците и сключили споразумение за всичко друго, като само отказали русите да минат през страната им. След като русите отплували, императорът се погрижил за крепостите и градовете по крайбрежието на реката и като им оставил достатъчно охрана, върнал се в пределите на ромите. Архиепископът на столицата¹ заедно със синода и всички първенци с венци [в ръце] го приветствували с бойни и победни песни. Те водели и разкошно украсена колесница, впрегната в четири бели коня, в които искали да качат императора и да го поведат триумфално. Но той не искал да проявява никаква гордост и се държал скромно. Приел поднесените му венци и преминал в триумф на бял кон, а колесницата наредил да върви пред него, след като в нея били поставени българските царски одеяния и отгоре икона на божията майка като защитница на града. Много приветствуван, той стигнал до така наречения форум и там, като отдал благодарности за победата на боготайката и на сина ѝ, пред погледа на гражданите свалил от Борис зваците на българската царска власт, именно: златна корона, тиара, изтъкана от висос², и червени обувки. Оттам той се отправил към Великата църква, където принесъл богу в дар българската корона, а Борис възвел в сан магистър. След това отишъл в двореца. Светослав пък, връщайки се в страната си, като преминавал през земята на печенегите, попаднал на очакващата го засада, която била предварително приготвена от скитите, и бил убит с всичките си хора, понеже печенегите му се гневели заради договора с ромите.

¹ Вероятно Василий I, цариградски патриарх (970—974).

² Висосът бил финя тъкан от тънки индийски лен. Според Н. П. Кондаков, Очерки и заметки по истории средневекового искусства и культуры, Прага, 1929, стр. 221 и сл., тиарата като по-лека и по-пътна корона се носела обикновено при езда. Короната (στέφανος), за която тук става дума, била официалната корона, а στέμμα се наричала императорската корона. Според Кондаков, пос. съм., стр. 219, българският цар имал право на στέφανος, а не на σέμμα. Обаче у Лъв Дякон (Leontis Diaconi Historiae libri decem, ed. Bonn., 158₁₀, 159₁) се казва, че Цимисхий донесъл в Цариград именно τὰ σέμματα, които взел от визите. Срв. Тъпкова-Зашмова, Към въпроса за византийското влияние върху българското облекло, стр. 303. Общо за българските корони вж. Т. Герасимов, Три старобългарски моливдоула, ИБАИ, VIII, 1934, стр. 350; същият, Основни печати на българските царе Симеон и Петър, ИБАИ, XII, 1939, св. 2, стр. 355.

98. *Bulgarorum imperio potitus Samuel bellum contra Basilium imperatorem incipit*

Τῶν δὲ Βουλγάρων ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἀποστατήσαντων, ἄρχεν αὐτῶν προχρῆζοντες τέσσαρες ἀδελφοί, Λαβίδ, Μωϋσῆς, Ἀαρὼν καὶ Σαμουήλ, ἐνδὲ τῶν παρὰ Βουλγάρους μέγα δυναθέντων κόμητος ὄντες παῖδες^α καὶ διὰ τοῦτο κομητοπόλαιο κατιστομαζόμενοι. τῶν γὰρ κατὰ γένος προσκρότων τῷ Πέτρῳ οἱ μὲν ἄλλοι θανάτῳ διεκόπησαν, Βορίσ^β δὲ καὶ Ῥωμανὸς οἱ τοῖσι τοῖσι εἰς τὴν πόλιν εἰσυχθόντες, ὡς ἐν τοῖς ἐκρησθέντων εἰρηται, ἔμενον ἐν αὐτῇ, ὃ μὲν μέγιστος παρὰ τοῦ βασιλέως τιμηθεὶς Ἰωάννου, ὃ δὲ Ῥωμανὸς ἐκτιμηθεὶς τὰ παιδουργὰ μόρια παρὰ τοῦ παρὰ κωμισμένου πρότερον Ἰωσήφ^γ καὶ ἐπεὶ συνέβη τὸν βασιλεὺς Ἰωάννην ἀποθνήσκειν, ἐκείθεν ἀποδιδράσκοντες, καὶ τὴν Βουλγαρίαν ᾗθῶσαι ἠρετήσαντο καὶ ὁ μὲν Βορίσ τοῦ γένους ἐβήθευσε ἐν τῷ δυνάμει κατὰ τὴν λόγμην παρὰ τῶν Βουλγάρων νομισσάτος αὐτῶν Ῥωμαῖοι^δ εἶναι (ἐνεδέδωτο γὰρ στολὴν Ῥωμαϊκήν) ἀπόλλυται, Ῥωμανὸς δὲ διασώζεται, καὶ χρόνῳ ὀσσερον ἐλάσσει πάλιν εἰς τὴν βασιλίδαν, ὡς ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ λέλεξται· τοῦτον δὲ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν Λαβίδ μὲν ἐνδὲς ἀπεβίω ὡς αὐτοεῖς μέσον Καστορίας καὶ Πρέσπας καὶ τὰς ἐκρημνίους Καλὰς δὲ παρὰ τῶν Βλαχῶν ὕδατον, Μωϋσῆς^ε δὲ τὰς Σέρρας πολιορκῶν λίθῳ ἀπὸ τοῦ τέχνους βλήθευσε ἐτελέσθη καὶ τὸν Ἀαρὼν δὲ τὰ Ῥωμαῖον, ὡς λέγεται, φρεσύνοντα ἢ τὴν ἀρχὴν εἰς ἐσπέρην σφεινίζοντες ἀνείλιν ὁ ἀδελφὸς Σαμουήλ.

98. *Самуил застава начело на българите и започва война с Василий II*

Веднага след смъртта на император Йоан¹ българите въстанали и били определени² да ги управляват четирима братя: Давид, Мойсей, Аарон и Самуил, синове на един от велемощните комити³ у българите⁴ и затова били наричани комитопули. От роднините на Петър едни били измрели, а синовете му Борис и Роман били отведени в столицата, както разказахме по-горе, и останали там. Борис бил почетен от Йоан с [титла] магистър, а Роман бил скопен от бившия паракимомен Йосиф. И тъй след смъртта на император Йоан⁵ те избягали оттам и бързали да стигнат в България. Но като минавали през някакъв гъсталак, Борис бил ударен със стрела от един българин⁶, който го помислил за ромей,⁷ защото бил облечен в ромейски дрехи, и загинал. А Роман се спасил⁸ и по-късно пак се върнал в столицата, както ще разкажем на съответното място.⁹ От четиримата братя Давид бил веднага¹⁰ убит между Кастория, Преспа и така наречените „Красиви дъбове“¹¹ от някакви си скитници власи. Мойсей пък, като обсаждал Серес, бил ударен от един камък, хвърлен от стената и умрял¹². А Арон бил убит

^α In U fol 14r, 11 post παῖδες additur: Νικόλαος, δουλοζόμενος πατρός Ῥωμῆος. ^β In U fol 14r 19 post ἀπὸ θανάτου additur: καὶ τὸν Σκληρὸν ἀποστατήσαν, τοῦ βασιλέως καὶ σφρηγισθέντος αὐτοῦ βασιλέως· εἰς τὰ ἐπὶ Θράκην χωρία ἐξήλθοντες. ^γ In U fol 14r, 24 post Βουλγάρων additur: κομιστὴν γὰρ κατιστομαζόντων τῶν Βορίσων εἶναι αὐτῶν. ^δ In U fol 14r, 25 post Ῥωμανὸς: τυγχάνει αὐτῶν ἀπὸ τῆς στολῆς. ^ε In U fol 14r, 27 post διασώζεται additur: εἰς Βιθύνην. ^ς In U fol 14v, 3 post ἐνδὲς additur: τῆς ἀποστασίας. ^ζ In AB U fol 14v 4 loco καὶ τὰς: εἰς τὰς. ^η In U fol 14v, 6 loco λίθῳ — ἐτελέσθη: σφαιροβόλος αὐτῶν τοῦ ἰσχυροῦ ἐπὶ τῶν τῶν ἐπὶ τὸν δοῦκα Μελισσηρὸν ἀποσφάγγοντα. ^θ In A fol 123 in margine additur: ἄλλοι δὲ οὐ λίθῳ βλήθησαν λέγοντες τὸν Μωϋσῆν, ἀλλὰ τοῦ ἰσχυροῦ σφαιροβόλου αὐτῶν ἐπὶ τῶν τῶν ἀπὸ τοῦ δοῦκα Μελισσηρὸν ἀποσφάγγοντα.

^α Βορίσος C ^β μωσῆς C

¹ Йоан Цимисхий умрял в 976 г. ² Вж. Д. Н. Анастасијевић, Христеза „Западној Бугарској“ Гласник Скопског научног друштва, III, 1927, стр. 6, бел. 3; М. Войнов: ИПР, XIX, 1963, бел. 34. ³ Според Златарски, История, I, 2, стр. 635, думата *κόμης* тук не е употребена в значението, което имала във византийската служебна йерархия, а е употребена вместо близката по звучение, а и по значение общославянска дума *кѣметь* — „знатен, именит човек, който заемал видно място в обществото“. Вж. пак там и другите изказани мнения по този въпрос. Срв. също тук стр. 257, бел. 5. ⁴ За датата на бягството на Борис и Роман вж. различните мнения у П. Петров, Образование, стр. 180 и сл. ⁵ Това е очевидно име на местност, която не е локализирана. ⁶ Златарски, История, I, 2, стр. 644, отнася смъртта на Мойсей към 976—977 г. Различните мнения, изказани във връзка със смъртта на Давид, Мойсей и Аарон, вж. у Петров, Образование, стр. 167 и сл. ⁷ За тези имена срв. Йордан Иванов, БСМ, стр. 21—26; Златарски, История, I, 2, стр. 637. ⁸ Първото въстание на Варда Склир избухнало в 976 г. Вж. Schlumberger, L'Épopée byzantine, I, p. 348 sq.

^α Добава в U: наречен Никола, а майка им била Ринсима⁷. ^β Добава в U: и въстанието на Склир⁸, когато император Василий, техният роднина, излязъл в тракийските земи. ^γ Добава в U: глупав, който недоразбра, че той е Борис. ^δ Добава в U: порали обеклото. ^ε Добава в U: във Видин. ^ς Добава в U: след въстанието. ^ζ В U: вж. така наречените: в така наречените. ^η В U: вж. ударен от един камък — умрял: понеже конят му бил паднал, той бил съсечен от одного от хората на дука Мелисини. В А е добавено в подметно: други пък казват, че Мойсей не бил ударен от камък, но че бил съсечен от одного от хората на дука Мелисини, понеже конят му бил паднал.

παγγενεί, κατὰ τὴν ἰδ' τοῦ Ἰουλιανῆ^α μαρτύ, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς Ῥοματανίτζας^б, μόνον Βλαδοσθλάβου^в τοῦ καὶ Ἰωάννου διασωθέντος, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, παρὰ Ῥοδομηροῦ^г τοῦ καὶ Ῥομανοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουήλ^д καὶ καθίσταται μόναρχος Βουλγαρίας ἑτασος δ Σαμουήλ. ὁ πρὸς πολεμικὸς ἀνθρώπος ὢν καὶ μηδέποτε εἰδὸς ἡγεμεῖν, τῶν Ῥωμαίων στρατευμάτων ταῖς πρὸς τὸν Σκληρὸν μάχαις ἀσχολουμένον ἀδείας τεχνὸν κατέδραμε πῦσαν τὴν ἐσπέραν, οὐ μόνον Θράκην καὶ Μακεδονίαν καὶ τὰ τῇ Θεσσαλονίκῃ πρόσχωρα, ἀλλὰ καὶ Θεσσαλίαν καὶ Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον καὶ πολλὰ φερόμενα παρ' εὐρύστο, ὃν ἦν τὸ κορυφαῖον ἡ Λάμια, ἣς τοὺς ἐπὶ τοὺς μετὰ τοὺς εἰς τὰ τῆς Βουλγαρίας ἐνδοτέρω πανεστίνους, καὶ τοὺς καταλόγους τῶν ἐαυτοῦ κατεσπασμένων στρατευμάτων συμμάχους ἐχρήσθη κατὰ Ῥωμαίων μετῆργε δὲ καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Ἀχιλλεῖον, ἐπισκόπου Λαρίσης χρηματίζοντος ἐπὶ Κωνσταντίνον τοῦ μεγάλου, καὶ τῇ μεγάλῃ καὶ πρώτῃ συνόδῳ παρόντος οὖν Ῥηγίνῳ Σκοπέλῳ καὶ Διοδώρῳ Τυρκῆς, καὶ εἰς τὴν Πρέσπην ἀπέθετο, ἐνθα ἦσαν αὐτῷ τὰ βασίλεια.

Ἀνένανσθαι δὲ τοῦτων ὁ βασιλεὺς τῶν εὐρασιμαίων γιγνόμενος, ἐπέπερ ἀπεινάσασθαι τὰς περὶ τοῦ Σκληροῦ φροντίδας, τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀθροίσας δυνάμεις αὐτὸς δ' ἐαυτοῦ εἰσβολὴν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐδόκει ποιήσασθαι, Βάρδα τὸν Φωκᾶν ἔτι τῶν σχολῶν δομῆσαιον ὄντα καὶ τοὺς λοιποὺς ἐφ' οὓς δυνάμεις μηδ' ἄξιόσας λόγον. εἰσπυρόμενος δὲ ἐν Βουλγαρίᾳ διὰ τῆς παρὰ τῇ Ῥοδότῃ καὶ τῇ ποταμῷ Ἐβρῷ, τὸν μάλιστα Λέοντα τὸν Μελοσηνὸν κατόπιν εἶσε, τὰς δισχωρίας γενέσθαι προστάξας· αὐτὸς δὲ τὰ μεταξὺ Τριανιτζῆς, ἥτις πάλαι Σαρδικὴ ἐπονομαζομένη, στενὰ διελθὼν καὶ τὰς λόχμους, καὶ ἐν τῇ τότῃ Σιακονίᾳ λεγόμενῃ γενόμενος, ἔθετο χάριν, ἐκεῖσε τε διεκρίετο πῶς ἂν ἐπιχειρήσῃ τῇ πολιορκίᾳ τῆς Σαρδικῆς· ἡκούετο δὲ καὶ ὁ Σαμουήλ τὰς κορυφὰς τῶν κύκλωνθεν ὄρεων (πρὸς φανεράν γὰρ συμπλοκὴν καὶ ἀγγέμαζον ἔδει-

от брат си Самуил на 14 юли^а в местността Разметаница¹ заедно с целия си род, защото бил привърженик, както казват, на ромейците или защото се стремил да завземе за себе си властта. Само синът му Владимир Иван бил спасен от Самуиловия син Родомир Роман^б. Така Самуил станал самовластен господар на цяла България. Той бил войнствен човек, който никога не знаел покой, и докато ромейските войски били заети в боевете срещу Склир, той безнаказано вахлувал във всички западни области не само в Тракия, в Македония и земите около Солун, но и в Тесалия, Елада и Πελοπόνнес. Той завзел много крепости, най-главната от които била Лариса^в, чиято жители преселил с целите им семейства във вътрешността на България, и като ги зачислил в списъците на своите войници, използвал ги като съюзници срещу ромейците. Пренесъл и мощите на св. Ахил, който бил епископ на Лариса^г по времето на Константин Велики и който участвувал в първия събор с Ригин Скопелски и Диодор Трикси, и ги положил в Преспа^д, където се намирали неговите дворци.

Императорът, който искал да си отмъсти на Самуил за стореното, след като се отърсил от грижите си около Склир, събрал ромейските войски и решил сам да потегли срещу България, без да удостои с никакво внимание Варда Фока, тогава още domestik на сколите, и останалите източни велможи. Като навлязъл в България през Родопите и река Еврос^е, той оставил в тила магистър Мелисин и му заповядал да пази проходите.^б А той самият, като преминал през теснините и горите преди Трианица, наричана по-рано Сердика, стигнал до едно място, наречено Стопонион^з, разположил се на стан и започнал там да обмисля как да обсади Сердика. Но пръснал се слух, че и Самуил завзел върховете на околните планини, защото се страхувал от открито сра-

^а In U fol 14v, 6 loco Ἰουλιανῆ: Ἰουλίαν. ^б In U fol 14v, 12 loco Ῥομανοῦ: Γαβροῦλ. ^γ In AC U fol 14v, 27 post βασίλεια additur: πικρὸν καλλίστον καὶ ὑψίστον ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ δομησάμενος.

^δ κατὰ — Ῥοματανίτζας add. C ^ε In U fol 14v, 11 loco Βλαδοσθλάβου: Βλαδοσθλάβου Σκενδοσθλάβου C. ^з δομησάμενος C ^д καὶ — Σαμουήλ add C ^е στοπονίον C.

¹ Тази местност се наричала така според името на р. Разметаница, десен приток на р. Джерман. Развалините ѝ се намират в местността, наречена Царичина, недалеч от Кюстендил. Вж. *Йордан Иванов*, Северна Македония, стр. 28—41.

² Според *Златарски*, История, I, 2, стр. 660 и сл., Лариса била обсаждана между 980 и 983 г. Според *Н. Блазове*, Българският цар Роман, MHP, г. VI, 1931, кн. 4, стр. 33—35, Лариса била зехляяна около 990 г. *P. Lemerle*, Prolégomènes à une édition critique et commentée des „Consells et Récits“ de Kékaupénos, Bruxelles 1960, pp. 25, 58, смята, че падането на Лариса станало през 986 г. ³ За този епископ на Лариса срв. Житието на Ахил, глук стр. 7.

⁴ За храма на св. Ахил в Преспа и източно за гр. Преспа срв. *Йорд. Иванов*, Цар Самуиловата столица Преспа, ИАД, I, 1910, стр. 55—73. ⁵ Река Марица. ^б Събитията се отнасят към 986 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 669. Подробности за прохода вж. у *П. Мутафчиев*, Старият друм „Траяновата врата“, Сп. БАН, LV, 1937, стр. 101 и сл. ^з *Стопонион* или *Щипонье* се намирало на с.-и. от дн. Ихтиман. Срв. *Иречек*, Путевания, стр. 111; *Златарски*, История, I, 2, стр. 670.

11α) και πάντοτε ενεδρεύειν, εἴ πως δυνηθεῖη
βλάβηαι τοὺς ἐναντίους· ἐν τῷ δὲ ταῦτα ἐγένετο καὶ
12 τοιοῦτος ἦν τῷ βασιλεὶ ὁ σκοπός, Στέφανος ὁ δο-
13 μέστεικος τῶν σχολῶν τῆς δέστεως. ὃν διὰ τὸ βραχὺ
14 τῆς ἡλικίας Κοκτοστέφανον ἐπωνόμαζον, ἀπεχθέστα-
15 τος ὃν τῷ Λέοντι τῷ Μελισσηνῷ πρόσκεινεν κατὰ
16 ἤδη καταλαβοῦσιν τῷ βασιλεὶ, καὶ ἀναεγγύειν
17 ὡς τάχιστα πωρεῖσθαι, τὰ ἄλλα λογιζόμενον δεῖτερα,
18 καὶ τὴν βασιλίδαν καταλαβεῖν, ὥς τοῦ Μελισσηνοῦ
19 ἐποφθαλμῶντος τῇ βασιλείᾳ κάκεισε ὀπίσθιος ἄγχι
20 σὺν τάχει πολλῷ. ἐθρόνησεν ὁ λόγος τῶν βασιλέα,
21 καὶ ἀναεγγύην ἐβθέως ἐπαμύνειν ὁ δὲ Σαμουὴλ τὴν
22 ἀσύντακτον ἀκαχώρησεν φυγὴν ὥς εἰς εἰς εἰς ἐπο-
23 τοπίας, ἐπισπεύσας ἀθρόως· μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ
24 βοῆς τοῖς τε Ῥωμαίοις κατέπληξε καὶ φυγὴν ἤνάγκασε,
25 καὶ τὸ στρατόπεδον κατέσχε, καὶ τῆς ἀπο-
26 σπενῆς ἀπάσης ἐγένετο κύριος καὶ αὐτῆς τῆς βα-
27 σιλικῆς σκηνῆς καὶ τῶν βασιλικῶν παρασημίων· μό-
28 λος δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ στενὰ διελθὼν εἰς Φιλιπποῦ-
29 πολιν διασώζεται ἐν ἧ γενόμενος, καὶ τὸν Μελισ-
30 σσηνὸν ἀμειψάντην εἰρῶν καὶ ἐμπιστευθεῖσαν
31 αὐτῷ φυλακὴν ἐπιμελῶς τηροῦντα, τῷ Κοκτοστέ-
32 φανῷ ἐλαδορῆτο ὡς γενομένη καὶ παρατίθῃ γε-
33 γονότι τοσοῦτον κακοῦ· οὗτος δὲ μὴ ἐννεγῶν πρὸς
34 τὴν ἐπιτήρησιν, ἀλλ' εὖ μάλλον τραχυνόμενος καὶ
35 δίκαια συμβουλευσάμενος λοχυζόμενος, ἠνάγκασεν τὸν
36 βασιλέα διὰ τὴν ἀνασχόντων ἐπιμόνην ἀνακηδήσας
37 τε τοῦ θρόνου, καὶ τῶν τριῶν αὐτοῦ καὶ τῆς γε-
38 νναίδος λαβόμενον καταπαύσαι εἰς γῆν. (II, pp.
434₉₀—438₉)

99. Bardas Phocas in bello Bulgarico a Basilio imperatore neglectus conspirationem movet

Οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων μεγιστάνες μαριῶντες τῷ βασιλεὶ, ὁ μὲν Φωκᾶς Βάρδας καὶ τινες σὺν αὐτῷ
21 διὰ περ εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατεύουσιν ἐλευθερῶν
22 αὐτοὺς, μηδ' ἐν Κάρῳ λογιζόμενος μόλις, ἄλλοι δὲ
23 καὶ ἄλλοι δὲ ἄλλους προσηλασμοῖς τε καὶ παροι-
24 νίας, ὁ δὲ μείζωντος Εὐσταθίου ὁ Μалеῖνος διὰ τὸ
25 αἰμῶς ἀπὸ τῆς εἰρημένης ἐκστρατείας ἀποπεμφθῆ-
26 ναι, συναθροισθέντες ἐν τῇ Χαρσιανῷ κατὰ τὸν
27 οἶκον τοῦ ἐξηθέντος Μалеῖνου, κ' τοῦ Ἀργυροστοῦ

жение и от ръкопашен бой, и че той поста-
вил засади от всички страни, та ако може,
да навреди някак на неприятелите. Докато
ставали тези приготовления и такъв бил пла-
нът на императора, domestikът на западни-
те schoли Стефан, когото наричали Кондосте-
фан поради ниския му ръст и който бил
много неприязнено настроен към Лъв Мели-
син, отишъл при императора при падането
на нощта и взел да го увещава веднага да
вдигне лагера и да отиде в престолния град,
както остави настрана всичко друго, защото Ме-
лисин се стремил към царската власт и нече
бил тръгнал към Цариград с голяма бързина.
Тези думи смутили императора и той наре-
дил веднага да дадат сигнал за вдигане на
лагера. А Самуил, който, разбира се, поми-
слил безредното отстъпление за бягство, с
викове и шум нападнал внезапно ромеите,
уплашил ги и ги принудил да бягат. Той за-
владял лагера им и сложил ръка на всички-
те им съоръжения, дори и на императорска-
та шапка и на императорските отличителни
знаци. Императорът едва преминал теснините
и се спасил във Филиппопол. Като стигнал
там и намерил Мелисин на същото място
грижливо да изпълнява поверената му задача,
той изобличил Кондостефан като лъжец и
виновник за това голямо зло. Но този не
приел смирено упрека, а станал още по-гне-
вен и продължавал да твърди, че правдиво
бил посъветвал императора. Това му дръзко
безсрамие накарало императора да скочи от
престола си и да го повали на земята, като
го хванал за косите и за брадата.

99. Варда Фока съзаклятник срещу Василий II, който го пренебрегнал във войната срещу българите

Ромейските първенци Варда Фока и някои
с него се гневели на императора, защото ги
пренебрегнал и не ги удостоил с никакво
внимание, когато тръгнал на поход срещу Бъл-
гария, други пък — поради разни унижения и
обиди, а магистър Евстатий Малеин¹ — за-
дето позорно бил отправен от споменатия
поход. Затова те се събрали в Харсиан², в
къщата на споменатия Малеин, на 15 август,

¹ In U fol 15^v, 4 loco ὁ δὲ Σαμουὴλ τὴν ἀσύντακτον ἐπισπεύσας ἀθρόως· ὁ δὲ Σαμουὴλ καὶ Ἀργυρὸν σὺν τῷ Ῥωμανῷ τὴν ἀσύντακτον ἀκαχώρησεν φυγὴν ὥς εἰς ἐπὶ ἐποτοπίας εἰσπλάσας.

² Евстатий Малеин был богат земевладелец, чинто в Кападокия

¹ В U вл. А Самуил — внезапно; А Самуил и Аарон заедно с Роман, които помислили за бягство безредното отстъпление, нападнали.

нота Василий II конфискувал по-късно.

² Град

μυρός, τῆς αὐτῆς ἰνδοκίμωνος, Βάρδα τὸν Φωκῶν ἀπειπόν βασιλέα, διόδημά τε περιθέντες αὐτῷ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλείας γνωρίσματα. (II, p. 438₉₋₁₈)

100. *Basilius II in Thessalonicam expeditionem facit*

Ἀπολυθέντες δὲ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ ἡσανύσαντες ὁ βασιλεὺς, πῶς ἂν διὰ θῆται τὰ κατὰ τὸν Σαμουὴλ ἐκδόσει καὶ τοῖς λοιποῖς τοπάρχαις, οἵτινες ταῖς ἀποστασίαις ἐνσχολομένον ἄδειαν εἰλησόντες οὐ μὲν τὰς τῶν Ῥωμαίων ἐπισημασίας ἐλάττωσαν. ἔξισται οὖν ἐς τὴν ἑσπέρην καὶ Μακεδονίας χωρία, καὶ κήτευσεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἀποδύσαντες τὰ ἐνδοχαιστῆρια τῷ μεγαλομάρτυρι Ἀγη-τριῷ· ἐκείσε τε Γρηγόριον μάλιστα τὸν Ταρωνίτην ἀρχιεπὶ λυτῶν, δοὺς αὐτῷ καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον ἐφ' ᾧ εἶχεν καὶ ἀναιμάκτους τὰς ἐκδρομὰς τοῦ Σαμουὴλ, αὐτὸς ἐπιστρέψας πρὸς τὴν βασιλίδι γενόμενος ὄντισεν εἰς Ἱβήριον. (II, p. 447₅₋₁₄)

101. *Bulgari in bellis continuis contra Romanos perseverant*

Τοῦ δὲ Σαμουὴλ ἐκπεριπέσσαντος κατὰ Θεσσαλονίκης, καὶ το μὲν ἄλλο πλεῖθος εἰς λόχους καὶ ἐνέδρας διαμερίσας, ὀλίγους δὲ πῦας εἰς ἐκδρομὰν ἔχον Θεσσαλονίκης αὐτῆς πεπομπῆτος, ἐπιταρῶς τὴν ἔσπερον ὁ δοῦξ Γρηγόριος τὸν μὲν οὐκ εἶχον ἴδον Ἀσώτην ἐπεμψεν ἰδεῖν καὶ κατασκοπεῖν τὸ πλῆθος καὶ οὐκ ἔχον δοῦναι, αὐτὸς δὲ ἐπισθεν εἰπείον. ὁ δὲ ἐξελητόν καὶ τοῖς προδρομοῖς συμπελοῦς καὶ μετ' αὐτοῦ ἐκδοῦν εἰς μέσους τοὺς λόχους περιληφθεὶς, τοῦτο ὡς ὁ Γρηγόριος ἐμαθεν, ἐβρόνθισεν διὰ ταχέων τὸν παῖδα τῆς αἰχμαλωσίας γιγόμενος ἐκλυπιδόσασθαι. ἀλλὰ καὶ οὐκ ἐκλυπιδόσας ἐπὶ τῶν Βουλγάρων καὶ γενναίως καὶ ἡρώδως ἀγωνισάμενος ἔπεσεν. ἀγγελθείσης δὲ τῷ βασιλεῖ τῆς τοῦ δυνάεως ἀναμέσεως πέμπεται πίσσης δόσεως ἔχον ὁ μάλιστα Νικηφόρος ὁ (ἡρώδης) ἐβρόνθισεν καὶ οὕτως τὴν ἐκ Βαλβλῶνος γιγνόμενην ἀνησυχίαν καὶ τὴν βασιλίδι καταλοβόν. ὅσως ἐν Θεσσαλονίκῃ γενόμενος, ἐπεὶ ἔγνω τὸν Σαμουὴλ τῇ αὐτῇ δοῦξ Γρηγόριον τοῦ Ταρωνίτου οὐκ εἶχον καὶ τῇ ὥσπερ τοῦ αὐτοῦ ἐπαυρόμενος, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τε Θεσσαλονικῶν διαφέροντα τέμνη καὶ τὸν Ἱπρετῶν περιουσίαν ποιμὸν, Θεσσαλονικῶν τε καὶ Βουλγάρων καὶ Ἀττικῶν ἐφοβούμενα τε καὶ ἐν Πελοποννήσῳ διὰ τοῦ ἐν Κορίνθῳ ἰσθμοῦ, καὶ πάντα ταῦτα

15-и индикт,¹ и провъзгласили Варда Фока за император, като му сложили диадемата и другите отличия на императорската власт.

100. *Василий II нашествва към Солун*

Освободен от грижите си по междоусобните войни,² императорът започнал да обмисля как да се справи със Самуил и другите местни воеводи, които се били възползували от заетостта му поради бунтовете и много увреждали ромейските владения. И тъй, като излязъл в тракийските и македонските области, императорът се спуснал до Солун, за да отдаде благодарност на великомъченик Димитрий. Там той оставил за управител магистър Григорий Таронит, като му дал и силна войска, за да отблъсква и възпира нашествията на Самуил. А самият той се върнал в столицата и оттам отишъл в Иверия³.

101. *Войната между българи и византийци продължава*

Самуил потеглил срещу Солун⁴ и разпределил главната част от войската си по засади и клопки, а само една малка част пратил да направи набег до самия Солун. Когато научил за нахлуването му, дукът Григорий изпратил синя си Ашот, за да види и огледа войската и да му извести за това, а самият той следвал отзад. Ашот излязъл и като влизъл в стълкновение с разузнавачите [на Самуил], разбил ги, но по паднал сред засадите и бил заловен. Като научил това, Григорий веднага отишъл на помощ на сина си, желайки да го освободи от плен. Но и той бил обграден от българите и паднал след храбра и геройска борба. Когато съобщили на императора за гибелта на дука, той извикал военачалника на всички западни войски, магистър Никифор Урав⁵, който успял с откуп да избяга от Вавилон и да дойде в столицата. Когато стигнал в Солун, той научил, че Самуил се бил възгордял от убийството на дука Григорий Таронит и от залавянето на сина му и затова бил преминал Тесалийските теснини и река Пиней и бил навлязъл в Тесалия, Беотия, Атика и в Пелопонес през Коринтския провлак, опустошавайки и плячкосвайки всич-

¹ 987 г. Вж. Schlumberger, L'épopée byzantine, I, p. 686; Успенский, История, III, стр. 288 и сл.

² Става дума за бунтовете на Варда Склер и на Варда Фока, с които Василий II се справя сполучливо. Вж. Schlumberger, op. cit., p. 716 sq. ³ Т. е. в дн. Грузия. ⁴ В 996 г. Вж. Златарски, История, I, 2, стр. 695 и сл. ⁵ За това виж. А. Dain. La "Tactique" de Nicéphore Ouranes, Paris 1937, преговора и стр. 227—228.

δρῶντα καὶ λιγέρον, ἄρας καὶ αὐτὸς μετὰ τὸν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων καὶ τὰς ὑποργείας διελθὼν τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐν Λαρίσῃ γενόμενος, κἀκεῖσε λιπὼν τὴν ὑποσκενὴν καὶ εἴζανον λαβὼν τὸν στρατὸν, τὴν Θεσσαλίαν ὑδοκπορίῃ σιγῆν διελθὼν καὶ τὸ τῆς Φαρσαλίας πεδίον καὶ τὸν Ἀπιδαν διαβὰς ποταμόν, κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ Σπερχεῖοῦ ποταμοῦ πύργους τὴν στρατοπεδεῖαν, εἰς τὴν περσῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Σαμουὴλ ἀδελφομένου διβρῶν γὰρ ἀπείλων ἐσθέντων ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τοῦ ποταμοῦ πλημμυροῦντος καὶ πελαγίζοντος, ἀπέγνωστο τὸ νῦν ἔχον ἢ συμπλοκή. ἀλλ' ὁ μάγιστρος ἄνω καὶ κάτω τὸν ποταμὸν περισκευήσας, καὶ πᾶσι τόποις ἐρῶν δι' οὗ δύνασθαι ἔσθαι τούτῳ περαιοῦσθαι, ἀγέρας νυκτὸς τὸν στρατὸν περαιοῦται τὸν ποταμὸν καὶ τοῖς περὶ τὸν Σαμουὴλ ἀμεγέμενος καθιέδουσιν ἐπιτίθεται καὶ σφάζονται μὲν ἀριθμοὶ χρεῖστες, μηδενὸς πρὸς ἀλλήν ἀπαυδῆν τολμῶσαντος, ἐπὶ λίγῃ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σαμουὴλ καὶ ὁ τούτου υἱὸς ὁ Ῥωμανὸς βοδείας πληγῶν. καὶ ἐάλωσαν ἄν, εἰ μὴ τοῖς νεκροῖς συμμάχοντες ἑαυτοὺς ἔκκοντο ὡς τεθνεῶτες, καὶ νυκτὸς ἐπαγενομένης ἔλθοιεν διαδρόντες εἰς τὰ ὄρη τῶν Αἰτωλῶν, κακεῖθεν διὰ τῶν κορυφῶν τῶν τοιούτων ὄρεων διελθόντες τὸν Πίνδον διασώθησαν ἐν Βουλγαρίᾳ. ὁ μάγιστρος τοὺς αἰχμαλώτους Ῥωμαίους ἐλευθερώσας, σκηνέσας δὲ καὶ τοῖς ποδῶν Βουλγάρους, διαγρῆσας δὲ καὶ τὸν πολέμου στρατοπεδὸν καὶ πλοῦτον ὅτι πλείστον περιβαλλόμενος, οὖν τῇ στρατῇ ἐπαύεξε εἰς Θεσσαλονίκην.

Ὁ Σαμουὴλ δὲ πρὸς τὰ οὐκ αἰσθηθεὶς γαμβρὸν ἄρχει ἐπὶ τῇ αὐτῇ θηγατρὶ Ἀσώτῃ τὴν τοῦ Τυρωσίτου υἱόν, τὸν δεσμὸν ἐλευθερώσας πρὸς τοῦτον γὰρ ἢ παῖς ἐθροικῶς διατεθείσα ἐξάξεν εὐστέην ἡμιλίαν, εἰ μὴ ῥομίμως αὐτῷ συνασθῆναι ἐκατέλεσας δὲ τοὺς γάμους ἐπέμεινε μετ' αὐτῆς τούτον εἰς Ἀντιόχειαν, ἐπὶ φυλακῇ τόχα τῆς χώρας ὁ δὲ ἐκεῖσε γενόμενος καὶ τῇ συζύγῳ κοινολογησάμενος καὶ πένθος φέρον μετ' αὐτῆς εἰς τὰς ἐν τῇ πόλει φυλακῆς χώρας παραπλεύσας Ῥωμανῶς τιμῶν, καὶ δευτέρῳ εἰς τὸν βασιλέα ἀνασώζεται, πμῆθεις μάγιστρος καὶ ἡ τούτου σύζυγος ζωστή. διεζόμεσι δὲ οὗτος καὶ γράμματα ζωστήου τινός, εἰς τῶν ἐν τῇ Ἀντιόχειᾳ, Χρονολογίου τοῦτον, ἐπισχενομένου παραδόντα τὴν τοῦ Ἀντιόχειου πόλιν τῷ βασιλεῖ, εἰ τιμῆται αὐτὸς τε καὶ οἱ δέο υἱοὶ αὐτοῦ πατριῶσι. γράμματα δὲ τοῦ βασιλέως ἐπατελεῖς τὰς ὑποσχέσεις ποιῶσι βεβαιώσας, προεδόθη τῷ Ἀν-

ки тези места. Тогава и Уран се вдигнал с войската си и като преминал през подножията на Олимп, стигнал до Лариса, където оставил обоза си и само с лековъоръжената си войска прекосил с ускорен ход Тесалия, преминал Фарсалската равнина и река Апидан¹ и разположил ста̀на си на брега на река Сперхей.² Самуил пък лагерувал на отсрещния бряг. Но понеже паднали поройни дъждове, реката придошла и се разляла, та не се очаквало никакво сражение в този момент. Обаче магистърът, като огледал горния и долния край на реката, намерил едно място, през което смятал, че може да се премине. През нощта, като вдигнал войската си, той преминал реката и нападнал спящите безгрижно Самуилови войници. Много голям брой от тях били избити, без никой и да помисли за защита. Ранен бил и самият Самуил и синът му Роман, като получили тежки рани, и щели да бъдат пленени, ако не се били смесили с умрелите и лежели като мъртви. А когато настъпила нощ, тайно избягали към Етолийските планини и оттам през върховете на тия планини преминали Пинд и се спасили в България. А магистърът, като освободили пленените ромей и съблякъл падналите българин, ограбил неприятелския лагер и с много богата плячка се завърнал в Солун с войската си.

Самуил пък, като се спасил в страната си, освободил от тъмница Ашот, Таронитовия син, и го оженил за дъщеря си³, защото тя била влюбена в него и заплашвала, че ще се самоубие, ако по закон не бъде свързана с него.⁴ Като направили сватбата, Самуил го изпратил с нея в Дирахим, за да отбранява областта. Ашот отишъл там и като се споразумял с жена си и я предумал, избягал с нея в ромейските триери, които плували наоколо, за да охраняват това място. С тях той избягал при императора и бил почетен с титлата магистър, а жена му — с титлата зости.⁵ Той му занесъл и писмото на един велможа от Дирахим на име Хрисивий, който обещавал да му предаде града, ако бъде почетен заедно със двамата си синове с титла патриций. Императорът потвърдил с писмо, че ще изпълни обещанието си, и Дирахим бил предаден на

¹ In U fol 6r, 26 post ἢ παῖς: additur: υἱοῦ Μιρροβιάβο.

² Дн. р. Вривия.

³ Дн. р. Аламана.

⁴ Златарски, История, 1, 2, стр. 714, бел. 1, изказва предположение, че бракосъюза не е станало преди 999 г.

⁵ Т. е. придворна дама. Има колебание дали титлите ζωστή и ζωστή πατριῶν са дадени на жената на Иван Владислав, са равнозначни, защото титлата ζωστή πατριῶν се давала само на принцеси от императорското семейство и с нея те имали право да участвуват на императорските приеми. Вж. Bréhier, Les institutions, pp. 124-125.

⁵ „Добавка в U: Миротслага.

ράμον Εὐσταθίου πατρὶκαυ τῷ Δαφνομίλῃ, καὶ οἱ τοῦ Χρυσήλιον υἱοὶ τετίμητο πατριάκια, ἐκείνον φθίσαντος κατωστρέφει τὴν ζωὴν.

Τούτῳ τῷ χρόνῳ Παῦλος μάγιστρος ὁ Βωβός, ἀνὴρ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ τῶ πρώτῳ, καὶ Μαλακρὸς πρωτοσπαθάρως ἐπὶ συνέσει καὶ λόγῳ ἐμπρόπων, διαβληθέντες ὡς τὰ Βουλγάρων φρονοῦντες μεταστάθησαν, ὁ μὲν Παῦλος εἰς τὴν ἐν Θρακίᾳ πεδιάδα, ὁ δὲ Μαλακρὸς εἰς Βιζάντιον. τοῦτο παθεῖν φοβηθέντες καὶ τινες τῶν ἐκ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἰλλοόστριοι καὶ στρατηγικοῖς ἀρχαῖς διαπρέψαντες διὰ τὸ ἐπισπείεσθαι τῷ Σομουήλ προσεγγίζουσιν, ὁ μὲν Βασιλεὺς πισυνά, μόνος δὲ Βασίλειος ὁ Γλαβᾶς, οὗ τὸν υἱὸν ὁ βασιλεὺς κατεῖρε καὶ ἐπὶ τρεῖς ὅλους ἡμεροὺς κατεῖχεν, εἰτα ἀπέλυσε. τότε καὶ τῷ ἡρχοντι Βενετίας γενναῖα πόνημον ἔδωκεν ὁ βασιλεὺς τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀργερού, ἀδελφὴν δὲ Ῥωμανοῦ τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντος, τὸ ἔθνος οὕτως ἱποποιοῦμενος, ἐποιήσατο δὲ καὶ εἰσβολὴν ἐν Βουλγαρίᾳ διὰ Φιλίππου πόλεως ὁ βασιλεὺς, ταύτην φρονεῖν τάξας τῶν παρόντων Θεοδορουσίων. καὶ πολλὰ τῶν ἐν Τριδιτῇ φρονεῖν κατωστρέφμενος εἰς Μοσινόπολιν.

Τῷ δὲ 797¹ ἔτι, ἰνδικτιῶνος 7², δόντιμον βορείαν ἐκπέμπει ὁ βασιλεὺς κατὰ τῶν πέτρων τοῦ Αἴμου Βουλγαροῦν κάστρον, ἀρχηγούς ἔχουσαν τὸν πατριῶν Θεοδορουσίαν καὶ Νικηφόρον πρωτοσπαθάρων τὸν Εὐστάθιον, τὴν τε μεγάλην εἴλε Πεσθλάβαν καὶ τὴν μικρὰν καὶ τὴν Πλάκοφον, καὶ ἀσπίς καὶ τροπαιοφόρος ἡ Ῥωμανῇ ὑπερόστησε δόναμις.

Τῷ δὲ ἐπὶ οὗτῳ πάλιν ἔτι ἡπειο κατὰ Βουλγάρων ὁ βασιλεὺς δὲ Θεσσαλονίκης, καὶ προσεγγίζη αὐτῷ Δοβρομυρὸς³ ὁ τῆς Βερροίας κατόχων, πα-

τριций Евстатий Дафномил.¹ Синовете на Хрисилий били почетени с титул патриции, понеже той бил вече умрял.

По същото време² магистър Павел Вовос, най-видният от жителите на Солун, и протоспатарий Малакин, човек забележителен по своя разум и красноречие, били наклеветени, че са привърженици на българите, и били преселени, Павел — в Тракезийската равнина, а Малакин — в Цариград. Някои знатни в Адрианопол, отличили се във военното командване, се плашили да не ги постигне същата участ, ако бъдат заподозрени, и се присъединили към Самуил. Те били Ваташий, който [избягал] с цялото си домоцадие, и Василий Глава, който [избягал] сам. Императорът задържал сина му и го държал цели три години в затвор, а след това го пуснал. Тогава³ императорът оженил дъщерята на Аргир, сестра на бъдещия император Роман, за управителя на Венеция и така спечелил този народ на своя страна. Императорът нападнал и България⁴ през Филипопол, където оставил на гарнизон патриций Теодорокан. Той разрушил и много крепости около Триадица и се върнал в Мосинопол.

В 6508 г., 13-и индикт,⁵ императорът изпратил силна войска срещу българските крепости от татък Хемус под предводителството на патриций Теодорокан и на протоспатарий Никифор Ксифиа. Ромейската войска превзела Големия и Малкия Преслав⁶, както и Плиска и се върнала невредима и победоносна.

На следната година⁷ императорът пак потеглил срещу българите през Солун. Към него се присъединили управителят на Верен Добромир⁸, който предал на императора гра-

¹ In U fol 7r,9 post κατόχων additur: ἐκ δόναμις γαμβρός τοῦ Σαμουήλ.

² δομωμυρὸς C

¹ Това е станало вероятно в 1005 г., според Златарски, История, I, 2, стр. 727—728. ² Обаче според Златарски, История, I, 2, стр. 714, събитията се отнасят към 999 г. ³ Това станало през пролетта на 1001 г. Срв. Златарски, I, 2, стр. 715 и сл. ⁴ Според Златарски, История, I, 2, стр. 716—717, тук става дума за две действия на една и съща акция: Василий ще да е чакал в Мосинопол (Гюмюрджина) какъв ще е резултатът от похода откъд Стара планина. ⁵ Това според Скилица е станало пак в 999 г., защото 6508 г. отговаря на 999/1000 г. Вж. обаче Златарски, История, I, 2, стр. 716. ⁶ Днес се оспорва тезата, че т. нар. Малък Преслав се е намирал при с. Кадъков, Тутраканско. Вж. С. Георгиева, Разкопки на обект S в „Горно градище“ при с. Кадъков, ИАН, XVIII, 1952, стр. 259 и сл.; Кр. Мизиев, Славянският град в древней Болгарии, Византинославica, X, 2, 1949, стр. 259—267; същата, Прелюдии: проучвания на Кадъковското градище, ИАН, 1952, стр. 243—258. ⁷ Това според Златарски, История, I, 2, стр. 717—718, е 1002 г.

⁸ Добавка в U: женен за племенника на Самуил.

ροδοὺς καὶ τὴν πόλιν τῷ βασιλεὶ καὶ ἀνθρώποις
 τιμηθεῖς.^α ὁ δὲ τὰ Σέρβια φυλάττων Νικόλαος, ὃν
 Νικολαῖον ἐπονομαζόμενοι διὰ το βραχὺ τῆς ἡλικίας
 ἐκάλουν, ἐκδήμιος ἀντίεχε καὶ τὴν ἐπιτηρημένην
 αὐτῷ γεγενητάως ἐπέφερε πολιορκίαν. φιλοῦμος δὲ
 τοῦ βασιλέως χρησαμένου αὐτῇ ἐλπίσιν τὸ φρούριον
 καὶ αὐτὸς ὁ Νικολαῖος καὶ μετακίσας ἐκεῖθεν
 τοὺς Βουλγάρους ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίους φυλάττων
 ἐπέστησε, καὶ τὰτα δράσας ἐπάνευσε πρὸς τὴν βα-
 αλίδα, ἐπιγόμενος μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Νικολαῖον,
 ὃν καὶ παρκαύτητι ἐτίμησεν, ἀλλ' ἀβεβαίον γνώμης
 οὗτος τεχνῶν, ἐκεῖθεν ἀποδράς, ἔλυσεν ἀνασώσους
 πρὸς τὸν Σαμουήλ, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐλθὼν ἐπολιόρκει τὰ
 Σερβία. ἀλλὰ πάλιν ὁ βασιλεὺς δεῖς ἐπιφανέας τὴν
 τῆς πόλεως ἔλυσσε πολιορκίαν, δρασμῶ χρησαμένου
 τοῦ Νικολαῖου σὺν τῷ Σαμουήλ. ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος
 δίδωκε ὁ ἄπιστος λόχον γὰρ τῇ Ῥωμαϊκῇ περικ-
 τῶν ἀνελήφθη, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα δέσμιος ἀχ-
 θεὸς εἰς φυλακὴν ἐνεβλήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει
 περικλειθεὶς. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐλθὼν εἰς Θεσσαλίαν τὰ
 ἐν αὐτῇ φρούρια ἤδη παρὰ τοῦ Σαμουήλ κατασκα-
 φέντα ἀνωρθώσας, καὶ τὰ παρὰ τῶν Βουλγάρων
 κατεχόμενα ἐπολιορκήσας τοὺς μὲν Βουλγάρους ἐς
 τὸν λεγόμενον μετῴκιον Βολερὸν, φρουρῶν δὲ ἐν
 πᾶσι κατελυστῶν ἀξιόμαχον ἐπιστήλην εἰς τὰ λεγόμε-
 να Βοδηνῆ φρούριον δὲ τὰ Βοδηνῆ ἐπὶ πέτρας
 ἀποτόμου κείμενον, διῆς κατορεῖ τὸ τῆς λίμνης τοῦ
 Ὀστροβοῦ ἵδιον, ἐπὶ γῆς κάτωθεν βίον ἀφανῶς
 κάκεισε πάλιν ἐποδούμενον. καὶ ἐπεὶ μὴ ἐκουσίως
 παρεδόσαν ἑαυτοὺς οἱ ἔνδον, πολιορκίᾳ τοῦτο κα-
 τέσχε. καὶ τοῦτον ὁμοίως εἰς τὸν Βολερὸν ἀποκί-
 σας, φρουρᾷ δὲ τοῦτο ἀνυποτάκτους ἀξιολόγῳ, ἐκεί-
 νων εἰς Θεσσαλονίκην.

Ὁ δὲ τοῦ φρουρίου κατέσχεον Δραζίνος, ἀνὴρ
 πολεμιστῆς, ἡγήσατο καὶ τὴν Θεσσαλονίκην οὐκ ἔσχα,
 ἐπιτεύσαντος δὲ τοῦ βασιλέως ἡρόδοτο γυναικα τὴν
 θυγατέρα τοῦ πρώτου τῶν περιβασιτῶν τοῦ ναυ-
 τοῦ ἀθλοφόρου Δημητρίου καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς
 ἔσχε δύο. εἰτα ἀποδράς ἐλπίσιν, καὶ ἐντεύξει τοῦ πα-

^α In U fol 7r, II post τιμηθεὶς additur: ὁ δὲ τὴν Κολυ-
 δρὸν φυλάττων Δημήτριος ὁ Τεχνῶν, ἐκεῖ μὴ προσδίδον
 τὴν πόλιν, ἥξεν δὲ ἐκχωρηθῆναι αὐτῷ [τῷ] σὺν τῷ πατρὶ
 αὐτὸν σφραγίσαν, ὑπεκχώρησεν ὁ βασιλεὺς, ἀγῆκε δ' αὐτὸν
 σὺν τῷ σὺν αὐτῷ σφραγίσαν πρὸς τὸν Σαμουήλ ἀφίστασθαι.

¹ Верея (ан. Бер) била завзета от българите след 996 г. ² За превземането на Сървия, което ста-
 нало през последното десетилетие на X в., вж. Lemerle, *Prolegomenes*, p. 23. ³ Според Златарски, Исто-
 рия, I, 2, стр. 719, бел. 1, този Никюлица е същият управител на Лариса, пленен от Самуил в 983 г., който
 запазил обаче имотите си като български боярин. За този Никюлица вж. и Г. Цанкова-Петкова, Югозападните
 български земи през XI в. според „Стратегикона“ на Кекавмен, ИИБИ, VI, 1956, стр. 595—596, и *Каждан-Ли-
 таверин*: ВВР, XX, стр. 286. ⁴ Преводът на *περικλειθεὶς* с „първият от елиторите“ е съвсем неясен.
 Тълкуването е на Златарски, История, I, 2, стр. 720, бел. 1. ⁵ Коллидрос е вероятно дн. градец Килиндир,
 който се намира на юг от Дойранското езеро, на изток от с. Мачуково и на север от Солун. Вж. Златарски,
 История, I, 2, стр. 277 (Допълнения).

да¹ и получил титла антипат.^α Но защит-
 никът на Сървия² Николай, когото пора-
 ди ниския му ръст наричали с умалител-
 ното име Николица, му оказал смела съпро-
 тива и безгрижно издържал наложената му
 обсада. Обаче императорът се зял упорито
 да превземе крепостта и успял, а пленил до-
 ри и самия Николица.³ Той изселил оттам
 българите и оставил ромей на гарнизон. Като
 свършил всичко това, той се върнал в сто-
 лицата и отвел със себе си и Николица, когото
 почел със званието патриций. Но непостоян-
 ният Николица избягал оттам и като са върнал
 тайно при Самуил, започнал да обсажда заедно
 с него Сървия. Обаче императорът бързо
 дошъл и освободил града от обсадата, а Ни-
 колица избягал със Самуил. Но в края на
 краищата вероломникът не можал да избяга.
 Той попаднал на един ромейски отред, бил
 заловен и отведен при императора окован
 във вериги, а след това бил изпратен в Ца-
 риград и хвърлен в затвор. Императорът
 отишъл в Тесалия и възстановил разруше-
 ните вече от Самуил крепости, а тези, които
 били в ръцете на българите, превзел чрез
 обсада и преселил българите в така наре-
 чения Волерон. Като поставил силна стража
 във всички [крепости], той се върнал в така
 наречения Воден. Воден е малка крепост,
 разположена на стръмна скала, през където
 се спуска водата на Островското езеро, коя-
 то тече скрито под земята и на това място
 излиза отново. Понеже жителите на този
 град не се предали доброволно, [императорът]
 го превзел с обсада. И тях той изселил във
 Волерон, после поставил силна стража в гра-
 да и се върнал в Солун.

Управителят на крепостта, Драгшан, войн-
 ствен човек, поискал разрешение да се за-
 сели в Солун. След като императорът се
 съгласил, той се оженил за дъщерята на
 първия от елиторите⁴ на храма на Победо-
 носеца Лимитрий и от нея имал две деца.
 По-късно той избягал и бил хванат, но със

^α Добавка в U: И повеже защитникът на Коллидрос⁵
 Димитрий Тихонас не предавал града, а искал да му
 се разреши да излезе заедно с войската си, императо-
 рът се отдръпнал и му позволил да отиде при Самуил.

δεστού ανεχωρήθη, καὶ δεύτερον ἀπὸ δυνάμει δμοίως ἀφείθη, καὶ ἔπειτα δὲ τέσσα δύο ποιήσας τὸ τρίτον ἀπέδρα, καὶ σὺλλληφθεὶς ἀνεσκολοπίσθη.

Τὸν δὲ Νουμεριτῶν καὶ Ἀραβιτῶν Ἀράβων δυνάμει τὴν τε πόλιν Συρίαν καὶ αὐτὴν κατασχόντων τὴν Ἀντιόχειαν, τὸν μάλιστα Νουμφορόν τὸν Οὐρανὸν ὁ βασιλεὺς ἄρχοντα Ἀντιοχείας ἐπέμπευε διὰδοχον αὐτοῦ τῆς Θεσσαλονίκης πεποικίως τὸν παλαιὸν Ισίδωρον τὸν Ἀρμενίον. ἐν δὲ Φιλιππουπόλει τὸν προνομιάρχον Νουμφορόν τὸν Σιφίαν στρατηγεῖν ἔταξε, τοῦ Θεοδωροκάνου διὰ γῆρας παρατηρούμενον. ὁ δὲ μάλιστα Νουμφορός ὁ Οὐρανὸς ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενος καὶ θυοὶ καὶ τριῶν μίχαις συμπλακεὶς Κυπρινήτῃ τῷ τῶν Ἀράβων στρατηγῷ καὶ τραυματίας ἐπεισεν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ τὰ πράγματα εἰς βαθεῖαν εἰρήνην καὶ γαλήνην μετέβαλεν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ τὸ ἐπὶ ἔτος Ἰνδικτιῶνος ι' ἐπιστρατεύει κατὰ Βυθύνης, καὶ ἐπ' ὅλους ἡμέρας ἐμφυλολογήσας τῇ περὶ τοὺς αἰρεῖ κατὰ κράτος τὴν πόλιν. ἐν δὲ τῇ πολιορκίᾳ οὗτος προσήδρευεν, ὁ Σαμουὴλ ἐδζώντω χρησόμενος ὁδοπορίᾳ ἐπαίθετα ἐξ ἐξόδου τῇ Ἀδριανουπόλει κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς γενήσεως τῆς ἐπεράνου θεοτόκου, καὶ τὴν τε πατήρην, ἥτις εἰδὼς ἐνηστώς τελεῖσθαι δημοτελὴς, αἰρεῖ ἱεράτης ἐπιστολὴν, καὶ λείαν πολλὴν ἐπιστρατεύμενος ἐπέστειλεν εἰς τὴν πόλιν. ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν Βυθύνην μάλα καλῶς ὀχυροσάμενος ἐπιστῆλθεν ἀσπίς εἰς τὴν βασιλίδι, ἐν τῇ διένει πάντα τὰ ἐν ποσὶ Βουλγαρικὰ γροῦρα ἦσαν καὶ καταστρεφόμενα. τῇ πόλει δὲ τῶν Σκοπίων ἐγγίσις εἶχε πύργον Ἀξίου τοῦ ποταμοῦ, ὃν νῦν Βαρδάνιον ὀνομάζουσιν, κατασκευασμένον ἀμερίμως τὸν Σαμουὴλ ὁρατῶν γὰρ τῇ πλημμύρᾳ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ὡς οὐ διαβατὸς τὸ νῦν ἔχον ἔνστα, πρὸς τὸ ἀμείλιος. πρὸς δὲ τὸν στρατιωτῶν πύργον ἐδζώντος καὶ δὲ αὐτοῦ τὸν βασιλεὺς διαβησάμενος, ὁ μὲν Σαμουὴλ τῷ αἰφνιδίῳ καταπλαγεὶς ἐφυγεν ἀμεταστρεπτῇ, ἐλήθη δ' ἡ τοῦτον σκηνὴ καὶ τὸ ὅλον στρατόπεδον. ἰνέχειρος δὲ καὶ τὴν πόλιν τῶν Σκο-

застѣпничеството на тѣста му бил опростен. Той за втори път избягал и пак бил помишван. Родили му се още две деца и той избягал за трети път. И когато го заловили, набили го на кол.¹

Понеже нумерийските и арафитските араби страшно нападали Долна Сирия и самата Антиохия, императорът изпратил магистър Никифор Уран за архонт на Антиохия,² а за негов заместник в Солун назначил патриций Давид Арианит. Във Филиппопол пък поставил за стратег протоспатарий Никифор Ксифия, понеже Теодорокан се оттеглил поради старост. Магистър Никифор Уран, като отишъл в Антиохия, влязъл два-три пъти в бой с Кистринит, военачалника на арабите, победил го и го принудил да мирува. Така той въдворил дълбок мир и спокойствие в страната.

На следната година, 15-и индикт,³ императорът се отправил на поход срещу Видин и го превзел със сила след цели осем месеца обсада.⁴ Докато той бил зает с обсадата, Самуил с бърз ход нападнал ненадейно Адрианопол на самия празник Успение на пресветата Богородица.⁵ Той завладял с внезапно нападение и пананра, който ставал ежегодно при стечение на много народ, и като събрал много плячка, върнал се в страната си. А императорът, след като укрепил много добре Видин, върнал се в столицата без загуби, като опустошил и разрушил всички български крепости по пътя си. Но когато наближил град Скопие, намерил отвъд реката Аксис — която сега се нарича Вардар⁶ — Самуил да станува безгрижно. Тъй като се уповавал на пълноводията на реката, която по това време не можела да се преброди, той небрежно бил разположил лагера си. Но един войник намерил брод и превел през него императора. Поразен от внезапното му появяване, Самуил ударил на безредно бягство, а шатрата му и целият лагер били взети. И град Скопие бил

¹ In U fol 8r, 14 post τὴν πόλιν additur: ἐνθα καὶ τῶν Βουλγαρικῶν δοζόντων διετέθη ἡ πολιτεία, εἰς ἐν γὰρ ἀγγεῖον περιλήθεις ὁμοῦντες τὸ μνηστὸν πρὸς διὰ τοῦτον ἐφείκοντο. In U fol 8v, 2 post ἀναμάρτυροι additur: διὰ τὸ ἐπὶ Βάρδα τοῦ Σκλήρου τῆς αὐταῖς καίης μετοχευθῆναι. ἐνθα τῶν ζώνων φαίνεται.

² Както отбелязва Златарски, История, I, 2, стр. 721, бел. 1, между първото падане на Волен и самата смърт на Драгунан са били изминали няколко години.

³ Според Яхъя Антиохийски (Барон В. Р. Розен, Император Василий Болгаробойца, Извлечения из летописи Яхъя Антиохийского, СПб 1883, стр. 41-42), Никифор Уран бил изпратен в Антиохия в 1000 г.

⁴ Т. е. 1003 г. Вж. Златарски, История, I, 2, стр. 721.

⁵ Успение Богородично се падало на 15 август (сега 28 август).

⁶ Обяснението на автора, че името Варлар произлиза от името на Варла Склир, разбира се, не отговаря на действителността. За това вж. Йордан Иванов, Аксис-Велика-Варлар, стр. 27-28.

⁶ Добавка в U: Тогана се проявила и големата охитност на българските началници, които събирали милйския огън в едно голямо гърне и по този начин го гасели. Добавка в U: Тъй като Варла Склир я откъсния от старото и корито и тя тече сега там.

πίων τῷ βασιλεῖ ὁ ταύτης ἄρχων παρὰ τοῦ Σαμουήλ τεταγμένος Ῥωμανός, ὁ Πέτρον μὲν βασιλέως τῶν Βουλγάρων υἱὸς τοῦ δὲ Βορίστο¹ ἀδελφός, Συμεὼν τῷ τοῦ πάππου δνόματι μετονομασθεὶς ὃν ὁ βασιλεὺς ἀποδεξάμενος τῆς προσέλευσος πατρῴων τε τιμῇ καὶ προσπόσει, καὶ στρατηγεῖν ἐπέμπευε Ἀβρόδον.

Ἐκείθεν ὁ βασιλεὺς διαβὰς ἔρχεται πρὸς τὸν Πέτρον, οὗ φύλας ἦν ὁ Κρακῶς, ἀνὴρ ἀριστος τὰ πολεμικά. ἐν τῷ χρόνῳ οὐκ ὀλίγον διατράψας καὶ λιπὼν ἐν πολιορκίᾳ οὐκ ὀλίγον ἀποβαλὼν, ὥς ἔγνω κρείττον ἡτῶσαν πολιορκίᾳ τὸ ἔργον, καὶ οὐδ' ὁ Κρακῶς θοοπέως ἢ ἄλλοις ἐπιστρέψαν ἐμαλίσσεται καὶ ἐπαγγελίᾳ, μετέβη πρὸς Φιλοποπόλιν, ἐκεῖθεν τε ἀτάκτως ἔλπειν εἰς Κωνσταντινούπολιν. (II, pp. 449^a—456^a).

102. De clade in Clydi angustis a Bulgaris accepta et de Gabrielo Radomiro Ioannique Vladislavo regnantibus

Ἦ δὲ βασιλεὺς οὗ διέλιπε κατ' ἐκαστον ἐνιαυτὸν εἰδὼν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τὰ ἐν ποσὶ κέρον τι καὶ διῶν ὁ Σαμουήλ δὲ μὴ δυνάμενος τὴν ἐκτελέσασθαι ἀντιπολεῖσθαι μηδὲ πρὸς ἐμνηνὴ μάχην ἀντιστῆραι τῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ πάντοθεν θρασυόμενος καὶ τὴν οὐσίαν ἀγνὴν ἀποβάλλων, ἔγνω τάχρως καὶ θοογροῖς ἐπιτελεῖσθαι τοῦτο τὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἴσοδον. εἰδὼς οὖν ὡς εἶδος αἰ τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ λεγομένου Κίμβα Λόγγου καὶ τοῦ Κλιδίου ποιεῖσθαι τὴν διελθόντα, ταύτην ἔγνω τὴν ὁσχωρίαν ἐπιτελεῖσθαι καὶ τῷ βασιλεῖ ἀποκλείου τὴν εἴσοδον. ὑφ' αὐτὸν οὖν δομησάμενος εἰς εἶδος πολὺ, καὶ θύλακας ἐν αὐτῷ ἀξιοπρεπεῖς ἐπιστήσας, προσέμενε τὸν βασιλέα. ἀφικόμενον δὲ καὶ τῶτον καὶ ἀπολαμψασάμενον τῆς εἴσοδου, ἐπέπερ ἀντίστην γενναίως οἱ φυλάσσοντες καὶ τοὺς μαχόμενους ἐξ ἐπερδεξίαν ἰσχύοντες βάλλοντες καὶ ταυρώοντες, καὶ

предаден на императора от Роман,¹ син на царя на българите Петър и брат на Борис, наричан и Симеон по името на дядо си и поставен там от Самуил за управител.² Императорът го приел и като го почел заради решението му с титлата патриций и препозит, изпратил го за стратег в Абидос.

Като преминал оттам, императорът потеглил към Перник, чийто защитник бил Кракра, мъж отличен във военното дело. Той престоял там немалко време и в обсадата изгубил немалък брой войска.³ Но като разбрал, че крепостта не се поддавала на обсада и че Кракра не отстъпвал нито на ласкателства, нито на други обещания и предложения, върнал се във Филопопол. Оттам тръгнал обратно за Цариград.⁴

102. Поражението на българите при Ключката клисура. Царуването на Гаврил Радомир и на Иван Владислав

Императорът не преставал всяка година да навлиза в България и да опустошава и разорява всичко по пътя си. Самуил не можел да се противопостави на открито поле, нито да излезе на явно сражение срещу императора, а търпял отвсякъде поражения и започвал да губи силата си. Затова той решил да прегради с ровове и огради пътя на императора към България. И понеже знаел, че императорът обикновено навлиза през така наречената Кимва Лонг и Клидион,⁴ той решил да укрепя тази теснина и да прегради достъпа на императора. И тъй той издигнал много широка стена⁵, поставил на нея сигурни постове и заचाкал императора. Когато той дошъл и се опитал да навлезе, защитниците оказали смела съпротива: стреляли от височината на стените и така ранявали и избивали напращащите [неприятели]. Императорът бил вече изгубил надежда за преминаване,

¹ In U fol. 9r, 4 post ἐπιζήκοντες [Skyl., p. 456, 8] additur: ὁ δὲ Σαμουήλ λόγους θεῖς ἐν τόποις ἐπιπράξεως τὸν δοῦκο Θεσσαλονίκης Ἰωάννην πατρικιον τὸν Χάλδον ἐξώρρησεν.

² α προσέση C.

¹ Според Яхън (Барон Розен, пос. съч., стр. 34¹⁸⁻²⁰) Роман бил повторно пленен от Василий в 991 г. и умрял в Цариград през 997 г.; *Златарски*, История, I, 2, стр. 723, е склонен да приеме годината 991 като дата на пленяването му.

² Н. Благоев, Българският цар Роман, МПР., г. VI, 1931, кн. 3, стр. 26 и сл., и вн. 4, стр. 37—38, приема, че Роман наистина е царувал и е бил пленен, както казва Скилица, в 1003 г.

³ Според *Йордан Ивков*, Беласицката битка, 29 юли 1014 г., ИИД, III, 1911, стр. 5—6, *Κίμβα Λόγγος* е влашко име и ще да се е намирало при с. Макриево, Струмишко. Клидион пък отговаря на с. Ключ, което се намира в теснината между Беласица и Огражден.

⁴ Това е било т. нар. „дема“, дебела стена, която преграждала дадена теснина от единия до другия край. Според *Златарски*, История, I, 2, стр. 731, бел. 1, тази стена се намирала на р. Струмица, под с. Ключ, при високия бряг, наречен Куфалница.

⁵ Според *Златарски*, История, I,

2, стр. 726, Халдия била пленен също в 1004 г.

ἤδη ἀπέγνωστο τῷ βασιλεῖ ἡ διάβας, Νικηφόρος δ' ἑώρας τῆς Φιλιπποπόλεως ἰδεῖ στρατηγὸν τῷ βασιλεῖ συνταξάμενος, καὶ αὐτὸν μὲν προσμένειν καὶ συνεχεῖς προσβολὰς τῷ δέμει παρεγγυήσας, αὐτὸς δὲ ἀπιέναι φήσας, εἴ πως διηγήθῃ δις αὐτὸς τι διαπραξάσθαι καὶ σωτήριον, τὸν περὶ αὐτὸν εἰληφὸς λαὸν ὑποστρέφει, καὶ περιδεύσας τὸ πρὸς μεσημβρίαν κείμενον τοῦ Κλειδίου ὑψηλότερον ὄρος, δ' Βαλαθίσταν^α κατονομάζουσι, καὶ τριχηπορίας καὶ ἀνοδίας χρησιμοποιεῖ, καὶ τὸν Ἰουλιὸν μηνός, ἐπινεμήσει μὲν, ἄνωθεν ἐξαίτης μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ δοῦπον κατὰ τούτων γίνεται τῶν Βουλγάρων οἱ δὲ τῷ ἀπροσδοκῆται καταπλαγέντες τρέπονται πρὸς φρενὴν. καὶ ὁ βασιλεὺς μονοκτὴν διαρρήξας τὸ τεῖχος ἐδύκεν ἔπεισον οὖν πολλοί, καὶ πολλὰ πλείους ἐάλωσαν, μόλις τοῦ Σαμουὴλ διαφυγῆν δινηθέντος τὸν κίνδυνον συνεγίγατο τοῦ ἴδου υἱοῦ γενναῖος τοὺς ἐπιόχτας ἐποδεξάμενον, καὶ ἱππῶν τοῦτον ἐπιβιβάσαντος καὶ εἰς τὸ λεγόμενον Πρίλαπον τὸ φρούριον ἀπαγαγόντος^β ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς ἐαλωκότας τῶν Βουλγάρων ἀμὰ τὸς αἵ, ὡς φασ, ὄντας χιλιάδας ἀπετέφλωσε, καὶ ἐκάστην ἑκατοντάδα πεπαιχημένων ὑφ' ἑνὸς μονοφθάλμου ὀδηγεῖσθαι κελεύσας εἰς τὸν Σαμουὴλ ἀποπέμπει, οὗς ἐκείνος ὑφανομένους κατ' ἀρετὴν καὶ τίξιν θεόμενος, καὶ τὸ πάθος οὖν ἐνεργῶν νεανιστὴς καὶ εὐρύχωρος, λεπτοθύμῃ καὶ σκότῳ βάλλεται καὶ εἰς γῆν πίπτει ἔδαι δὲ καὶ μέρους οἱ παρόντες τὴν προῆν αὐτοῦ ἀνακαλεσάμενοι ἀνενεργεῖν μικρὸν πεπονήσαντες ἀνεργῶν δὲ ὕδωρ πλεῖν ἐπεζήτησε ψυχρόν. λαβὼν δὲ καὶ πῦρ ἐλθέσθαι καρδιαγῶν, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας θνήσκει^γ. παραλαμβάνει δὲ τὴν Βουλγάρων ἀρχὴν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γαβριὴλ ὁ καὶ Ῥωμανός, βίμῃ μὲν καὶ ἰσχυρῶς τοῦ πατρὸς ἱππεύων, φρονήσας δὲ καὶ διανοία πολλῶν λεπτόμενος, τεχθεὶς τῷ Σαμουὴλ^δ αὐτὸν τὰς ἀρχαὶς αὐτοῦ Λαρισσαίος. ἤρξε δὲ κατὰ τὴν αἰ' τοῦ Σεπτεμβρίου^ε μηνός, ἐπινεμήσει μὲν, καὶ μὴδ' ὅλον ἀποπληρώσας ἐναντὶν σφάττειται εἰς κυνηγέσιον ἐξελθόν, παρὰ Ἰωάννου τοῦ καὶ Βλαδισλάβου τοῦ υἱοῦ Ἀραῶν, ὃν αὐτὸς θνήσκειν μέλλοντα τοῦ θανάτου ἀπελευθέρωσας^ς.

^α In A C et U fol 10^r, 1 loco: Βελίσιζαν. ^β In U fol 10^r, 24 post θνήσκει additur: τοὺς τὴν ἑκταὴν τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός. ^γ In U fol 10^r, 1 post τῷ Σαμουὴλ: ἐξ Ἀγάθης τῆς θυγατρὸς Ἰωάννου τοῦ Χρυσολόγου τοῦ ἐν Δυρραχίῳ πρωτεύοντος. ^δ In U fol 10^r, 3 loco Σεπτεμβρίου: Ὀκτωβρίου. ^ε In U fol 10^r, 3 post ἀποπληρώσας additur: εἶχε δὲ γυναῖκα ὃν Ῥαδομηρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ κρόλεϋ Ὁγγρίας, οὗν αὐτὸς οἶσιναι λόγῳ: ἐμίσητος ταύτην καὶ ἀπέδωκεν ἐκείμην ἥδη ἐξ αὐτοῦ γενομένην, ἡγάγετο δὲ Εὐφρήνην τὴν πανοικίαν ἀρχιεπισκοπὴν ἐν Λαρίσσει.

¹ T. e. 1014 r. ² Сводъ Сесаумени Strategicon, ed. Wassilievski-Jernstedt, Petropoli 1896, p. 14—18, § 49, те били 14 000. ³ Хриспилий е бил в старинност кмет. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 660.

⁴ Към това място в текста на Скилица има, изглежда, една неточност, която се поправя от добавките на Михаил Деволски — Гаврил Радомир бил син на Агата, а „хубавата ларисчанка“ му е била жена.

когато Никифор Ксифия, назначен от него по това време за стратег на Филипопол, го склонил да остане там и непрекъснато да продължава пристъпите срещу преградата, а самият той казал, че ще отиде да потърси дали някъде не може да направи нещо изгодно и спасително. И тъй като взел своите войници, върнал се и заобиколил намиращата се на юг от Клидион твърде висока планина, наречена Балатиста^а, и като минал през стръмни и непроходими места, на 29 юни, 12-и индикт,¹ внезапно с викове и шум се показал от височината в гърба на българите. Уплашени от внезапното му появяване, те ударили на бяг. А и императорът разрушил изоставената стена и започнал да ги преследва. Мнозина паднали убити, а още по-голям брой пленени. Самуил едва можел да се спаси от гибел с помощта на сина си, който смело отблъсвал нападащите. Той го качил на кон и го отвел в крепостта, наречена Прилеп. А императорът ослепил пленените българи — около 15 000,² както казват, и като заповядал всеки сто ослепени да бъдат водени от един единок, изпратил ги при Самуил. А той, като ги видял да идват в редици с еднакъв брой хора, не можал да издържи това страдание храбро и спокойно, а му прилязло, причерняло и той паднал на земята. Присъствуващите, които се мъчели да възвърнат липането му с вода и благовония, успели малко да го свестят. А той, като дошъл на себе си, поискал да пие студена вода, но когато взел и пил, получил сърдечен удар и след два дни умрял.³ Властта над българите поел синът му Гаврил, наричан и Роман, който наминавал баща си по мощ и сила, но далеч му отстъпвал по мъдрост и разум. Той бил син на Самуил от една лариска пленница. Започнал да управлява на 15 септември,⁴ 13-и индикт. Но не изпълнил и една година, и бил убит, когато отивал на лов, от Ароновия син Иван Владислав, когото самият той бил спасил от смърт, когато щял да загине.⁵

^а В U: Беласица. ^б Добавка в U: на 6 октомври. ^γ В U след Самуил стои: от Агата, дъщерята на Йоан Хриспилий, началник⁶ на Драч. ^δ В U в.м. септември: октомври. ^ε Добавка в U: Радомир пък, който бил женен за дъщерята на унгарския крал, я напразил по неизвестни причини и я прогонил, когато била вече бременна от него. А той взел Ирина, красивата пленница от Лариса¹.

Πρὸ τοῦ δὲ ταῦτα γενέσθαι, Θεοφύλακτον τοῦ Βοιωτεύου ἀρχὴν Θεσσαλονίκης μετὰ τὸν Ἀετιανὴν πεμφθέντος Αἰβίδ ὁ Νεστορίτζης, εἰς τὸν παρὰ Βουλγάρους μέγα δυναμὸν ἐπάσχον, μετὰ δυνάμεως ἰδῶς κατὰ Θεσσαλονίκης ἐκπέμπεται παρὰ τοῦ Σαμουήλ· οἷς συναντήσας ὁ Θεοφύλακτος σὺν τῷ υἱῷ Μιχαὴλ καὶ συμπαλαίῃς ῥέπει τε κατὰ κράτος, καὶ λίαν πολλὴν καὶ αἰχμαλωτῶν συγχρὺς προσλαβόμενος διακομίζει τῷ βασιλεῖ πολιορκηθέντι τὸ ἐν τῇ κλεισούρᾳ τοῦ Κλειθίου δέμα, τὸ δέμα δέ, ὡς εἴρηται, διαβὰς ὁ βασιλεὺς κατὰ Σιτρομπύτζαν^α γίνεται. καὶ παρεστήσατο μὲν φρούριον τὸ καλούμενον Ματζούσαν, τῇ Σιτρομπύτζῃ δὲ προσεγγίζον, μετὰ δυνάμεις δ' ἐπέμπευ τὸν Βοιωτεύτην Θεοφύλακτον τὸν δοῦκα Θεσσαλονίκης, ἐπεβῆναι κατεύσας τοῖς ἐν Σιτρομπύτζῃ βασινοῦς, καὶ τὰ ἐν ταῖς κατ' αὐτὰς ἰδοῖς πηραπολῆσαι δέματα, καὶ εἰσδραμεῖν αὐτῷ θῆναι τὴν πῦρ Θεσσαλονίκην ἄγουσαν ὁδὸν· ὁ δὲ ἀπελθὼν συνεχωρήθη μὲν ἐν τῷ εἰσέναι παρὰ τῶν τοπογραφικῶντων Βουλγάρων ἀνεπιστάτως διελθεῖν, μέλλων δὲ πρὸς τὸν βασιλέα πάλιν ἱστουμένῳ μετὰ τὸ τὰ πρυσταγμένα πληρῶσαι περικύπτει λόχος ἐπ' αὐτῷ τούτῳ προκαθημένους καὶ ἐνεδρεύνον· ἐν τῇ ἐπιμύκῃ στενωχῶρι· ἐν ἣ εἰσελθὼν καὶ πᾶντοθεν περὶ τοιγυθίς καὶ ὤκωθεν ἐπὶ λίθων καὶ τύζων βαλλόμενος, μηδενὸς ἀμύνεσθαι δυναμένου διὰ τὴν πύκνωσιν καὶ τὸ τῆς στενωχῶρις ἀδιεξέδεται, αὐτὸς τε πίπτει, μηδὲ ταῖς οὐδαίσι χερσὶ δυναθείς χρησασθαι, καὶ πολλὴ μέρος σὺν αὐτῷ ἀπώλετο τοῦ στρατοῦ. ὥστε μνησθέντα τῷ βασιλεῖ πολλῆς αἰῶν ἐνέληθεν ἀδυναμίας· ὅθεν καὶ προσκοπιέῃ χορεῖν οὐκ ἔχοντι, ἀλλ' ἐπιστρέφοντας ἦλθεν εἰς τὰ Ζαγόρια, ἔνθα τὸ λίαν ὀχρεώτατον ἰδόντα φρούριον ὁ Μελίνικος^β, ἐπὶ τῷ πέτρῳ ἰδρωμένον κρημνοῖς καὶ φάραγγι βαθυντάτας πάντοθεν ἱσχυρομένης· ἐν ᾧ οἱ περικύκλον πάντοθεν κατασπυρόντες Βουλγάρου ὄλητα τῶν Ῥωμαίων ἐφρόνταρον. πρὸς οὗς ὁ βασιλεὺς Σέργιόν τινα ἔκποικον, ἐναι τῶν οὐκειοτάτων αὐτῷ ὑπαλαμπύλων, ἐκπέμπει, ἄνδρα γορήρη καὶ δειρὸν εἰπεῖν, ἀποσπυρόμενος τῆς γνώμης αὐτοῦ. οὕτως δ' ἐκέλευε γενόμενος καὶ πολλὰς χρησάμενος πειλολογίας μεταδιδάξαι ἱσχυροὺς τοὺς

Преди да се случат тези неща, по времето когато Теофилакт Вотаниат бил изпратен за управител на Солун след Арианит, Давид Несторица, един от българските велможи, бил изпратен от Самуил с голяма войска срещу Солун. Теофилакт ги присрещнал заедно със сина си Михаил, влязъл в бой с тях и ги разбил напълно. Той взел голяма плячка и много пленници и ги закарал на императора, който обсаждал преградата при Ключката клисура. Като преминал през преградата, както вече казахме, императорът стигнал Струмица и завладял крепостта, наречена Мадукион¹, която се намирала близо до Струмица. Той изпратил с войски и солунския дук Теофилакт Вотаниат, като му заповядал да премине височините при Струмица, за да опожари преградите по пътищата към тях и да му отвори удобен път към Солун.² Този тръгнал и българите, които пазели тези места, го пропуснали да преминава навсякъде безпрепятствено по пътя. Но когато се канел да се върне отново при императора, след като изпълнил заповедите му, той попаднал на поставените за тази цел засади, чакащи в една дълга теснина. Като навлязъл в нея, заобиколен отвред и обсипан отгоре с камъни и стрели, той паднал убит, без някой да може да му помогне и без да може да си служи с ръцете си поради тясното и непроходимо място³. Заедно с него паднала и голяма част от войската. Когато това било известно на императора, той се изпълнил с голяма скръб. Затова и не се решил да продължава напред, а се върнал и пристигнал в Загория⁴, където се издигала извънредно здравата крепост Мелник, изградена на една скала и опасана отвред със стръмни и много дълбоки пропасти. Българите от цялата околност се били стекли в нея и съсем не се интересували от ромеите. Императорът изпратил при тях един от своите стаини служители, някакъв евнух на име Сергей, човек умен и красноречив, за да опита разположението на духовете им. Като отишъл там,

^a In U fol IIr, 8 post *γράφου* additur: τοῦ Παδο-
μῆρου ἢ λόγγῃ ἢ διεγέροιο τὰ τοῦτον ἐγγίαντος ἔγκαια.

^a *Добавка в U*: Като Радомир го изтърбушил с кописто, което носел.

^a στρουβίλη C.   ^b μελνίκος C.

¹ Според *Йордан Иванов*, Беласицката битка — 27 юли 1014 г., ИИД, III (1911), стр. 9, Машукон трябва да се идентифицира с дн. с. Маучуко. *Златарска*, История, I, 2, стр. 737, намира, че с. Маучуко не се намирало на пътя на Василий. Затова той предполага, че или става дума за с. Макриево, което се намира близо до Струмица, или пък че в средновековието имало крепост Маучуко, близо до Струмица, чието население по-късно се е преселило при дн. с. Маучуко. ² За делата на този византийски пълководец срв. *Аталиат*, тук стр. 185 и сл., откъс 10. ³ С името Загория тук е означена областта на югозапад от Пирин. Вж. *Йордан Иванов*, Беласицката битка — 27 юли 1014 г., стр. 11. Срв. *А. Нишков*, Областното име Загория или Загора в миналото и сега, стр. 80—81.

ἀνθρώπους τὸ δέον, καὶ τὰ ἑαυτὰ καταθεμένους παρεδόντα τῷ βασιλεὶ ἑαυτοὺς καὶ τὸ φρούριον¹ οὗς ἀποδεξάμενος ὁ βασιλεὺς καὶ φιλοφρονησάμενος ἀξιοπρεπῶς, καὶ φρουρὰν τῷ φρουρίῳ τὴν ἀρκοῦσαν ἀρχαιαυξας, μετέβη πρὸς Μοσινοπόλιν ἐν ἣ διαγόντι τοῦτω καὶ ὁ τοῦ Σαμουὴλ ἀγγέλλεται θάνατος κατὰ τὴν καὶ τοῦ Ὁκτωμβρίου μηνός. καὶ εὐθὺς ὁ βασιλεὺς ἀπάρως ἐκ Μοσινοπολίως κατέεισεν εἰς Θεσσαλονίκην, κακεῖθεν ἄπειρεν εἰς Πελαγονίαν, μηδὲν λυμηνόμενος τῶν ἐν ποσὶν, ἀλλ' ἢ μὲν παμπολήρας τὰ ἐν Βουτιέῳ βασιλείᾳ τοῦ Γαβριὴλ, πέμψας δὲ στρατὸν χειροῦται τὸ φρούριον Πηλῶτον καὶ τοῦ Στεφανίου. ἐκεῖθεν καταλαβόντι τὸν Τζεφῶν λεγόμενον ποταμὸν, ἐν σχεδὸν καὶ θυλάκοις περικυκλωμένους διασχυρῶς ἐπένειον εἰς τὴν Βοδρῶν. κακεῖθεν τῇ θ' τοῦ Ἰανουαρίου μηνός ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην.

Ἐκτος δ' ἐπιστάτης ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Βουλγαρίαν, καὶ τῷ φρουρίῳ τῶν Βεδιρῶν προσέειπε ἔφθισαν γὰρ οἱ τοῖ, τὴν πρὸς βασιλεὺς πίστιν ἀπεργασάμενοι, ἄνευ κατὰ Ῥωμαίων ὅπλῃ κατεσθῶν οὐκ ἐντιμολίμντος πολιορκίαν ἠγάγεσε πίστει λαβόντας ἑαυτοὺς ἐρχομένους τοὺς ἔνδον οὗς πάλιν ἐν τῷ Βολεῳ² μετοικίσας, καὶ ἕτερον φρούριον ἀνεγείρας δύο ἐν τῷ μέσῳ τῆς δοξαρχίας, ὡς τὸ μὲν Κασδίαν ὠνομασε τὸ δ' ἕτερον ἄρῃον Πύλιν, ἐπέστρεψεν εἰς Θεσσαλονίκην ἐν ἣ Ῥωμαῖοι³ ὁ καὶ Γαβριὴλ διὰ τινος Ῥωμαίων χειροκλήτου δοῦλῳσαν καὶ ἑσπασθῆναι ἐπισχενύει. ὁ δὲ ἐπιστάτης τὰ γράμματα, τὸν παρῆσαν Νοσηφόρον τὸν Ζεφῶν καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Ασγῆν, μετὰ τὸν Βοιανταῖον στρατηγὸν γερονότα Θεσσαλονίκης, μετὰ θυμῶν ἐκπέμπει ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μογλάνων⁴, ὡς τὴν πᾶσαν λησασμένην ἐκείνην γῆν καὶ τὴν πόλιν πολιορκούσαν ἔφθασε καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν πορθεῖον τῇ πόλει μετοικισάσας ποταμὸν, καὶ τὰ θεμέλια τῶν τεχνῶν ἱπορέξας καὶ ξύλα καὶ εἴρησιν ἄλλην ἔλκεν ἐπιβαλὼν τοῖς ὀρέγμασι καὶ πῦρ ἐμβαλὼν, τῆς ἑλγος καταπυρρῆσθης, κατέστρεψε τὸ τεῖχος, ὅπερ ἰδόντες οἱ ἔνδον πρὸς ἐκείαν μετ' ὀλοφρομῶν ἐτάσσοντο, καὶ ἑαυτοὺς παρεδίδουν οὖν τῷ φρουρίῳ. ἐλίσσθη μὲν οὖν Δομετιανὸς ὁ Κακάνος, ὁ δὲ διονότης καὶ τῷ Γαβριὴλ συνεπάρχερος, καὶ Πίτ-

той успял с много предумвания да убеди тия хора в потребното, именно да сложат оръжието и да се предадат на императора заедно с крепостта. Императорът ги приел и почел достойно и като оставил в крепостта достатъчно гарнизон, върнал се в Мосинопол. Докато бил там, съобщили му и за смъртта на Самуил на 24 октомври. Императорът се вдигнал веднага от Мосинопол и се спуснал към Солун, а оттам отишъл в Пелагония, като не опустошавал земите по пътя си, а изгорил само дворците на Гаврил в Бутели. И като изпратил войска, завладял крепостите на Прилеп и Щип. Оттам стигнал до реката, наречена Черна, която преминал със салове и с надути мехове, и се върнал във Воден, откъдето на 9 януари¹ отишъл в Солун.

С настъпването на пролетта² императорът се върнал отново в България и се насочил към Воденската крепост, защото жителите ѝ, като изменили на верността си към императора, вдигнали оръжие срещу ромеите. Прочее той адрово обсадил града и ги принудил да се предадат, след като получили гаранции. И тях изселил пак във Волерон³, а в средата на теснината издигнал две други крепости, едната от които нарекол Кардия, а другата — Свети Илия⁴, и се върнал в Солун. Там Роман²-Гаврил му пратил чрез един безрък ромей обещание за покорство и подчинение. Но императорът се отнесъл подозрително към писмото и изпратил в областта на Мъглен войска начело с Никифор Ксифия и Константин Диоген, който ставал стратег на Солун след Вотаниат. След като опустошили цялата тази земя и обсадили града, пристигнал и императорът. Той отбил реката, която течела покрай града, и като подкопал основите на стените, хвърлил в изкопите дървета и други леснозапалителни вещества и ги подпалил. Когато горивното вещество изгоряло, стената рухнала. Като видели това, обсадените обрънали на плач и молба и се предали заедно с крепостта. И тъй, заловени били Дометиан Кавкан⁴, велможа и съветник на Гаврил,

¹ In U fol 11^v, 11 loco ἐπιστάτης — με οὐκίας: κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ νεφέλου σοφύσαν ἐξ ἐνδον ἔκθον παρεῖχε τὰ Βοδρῶν καὶ τοὺς οὐκίας τῆς αὐτῆς εἰς τὸν Βολεῶν μετέβαλεν. Ῥωμαῖοι δὲ ἀπ' αὐτῶν τῇ αὐτῇ οὐκίας ἐνοήθη τοὺς καλουμένους κατὰ τὸν νότον, θηριώδεις ἀνθρώπους καὶ ἡσυχούς ἀνέχοντες τε καὶ δόξασι. In U fol 11^v, 18 loco Ῥωμαῖοι: Ῥοδονηδες.

² a moγλάνων C ubique.

¹ 1015 г. ² На 9 април, според Златарски, История, I, 2, стр. 746. ³ Тези крепости се намирили в теснината между двата склона на планините Ниче и Дурла. Вж. Златарски, История, I, 2, стр. 746. ⁴ Кавкан може би не е собствено име, а старобългарска титла, която била запазена и в Самуиловата България. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 156—157.

της ὁ ἄρχων Μογλένιον, καὶ ἕτεροι δυνάσται πολλοί, καὶ λαὸς πολεμιστῆς οὐκ ὀλίγος. τοῖς μὲν οἷν ὅπλα δυνάμενοις κινεῖν ἕως Ἀσπρακανίᾳ ἐκπέμπει ὁ βασιλεὺς, τὸν δὲ λοιπὸν συμφρενιδῆ λαὸν διασπαρῖναι προσέταξεν, ἐμπροσθὶν δὲ καὶ τὸ φρούριον. ἄλλω καὶ ἑτερον φρούριον Ἐνότηα κεκλημένον, γειτονοῦν τοῖς Μογλένις.

Ἡμέρᾳ δὲ πέμπτῃ ἵκεν ὁ χειροῦμος Ῥωμαῖος, ἔχων καὶ φεράσοντας Ἰωάννου τοῦ Βλαδισθλάβου, υἱοῦ Ἀνακόν, ἐπαγόμενος καὶ γραμμάτα δηλοῦντα φωνεῖσθαι ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ Γαβριὴλ ἐν τῷ Πετρισκῷ καὶ τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν εἰς ἐαυτὸν μετανεχθῆναι, ἵνασχομένῳ τε τὴν πρὸς αὐτὸν ὑποταγὴν καὶ δοῦλωσιν ἐνδεῖσθαι πρὸς τὸν βασιλεῖ. ὅπερ ἀναγνὼς ὁ βασιλεὺς, καὶ χρυσοβούλλαις γράμμασιν τὰ δοκούντα πιστοποιήσας, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἰωάννην. καὶ μετ' ὀλίγου πάλιν ἡμέρας ἐπιστῆκεν ὁ τετυχημένος τὴν χεῖρα Ῥωμαῖος, γραφίς κομίζων Ἰωάννου τε καὶ τῶν ἀρχόντων Βουλγαρίας ἐπικρίσεις ὁμολογούντων καὶ δοῦλους γενέσθαι τοῦ βασιλέως· προσευξάμενος δὲ τῷ βασιλεὶ καὶ Κιανκάνος ὁ ἀδελφὸς Λομεσιανοῦ τοῦ ἐν Μογλένις ἀλόντος^α ὃν στυλισησμένους διὰ τμῆς ἤγεν^β. ἐπεὶ δὲ ἔγνω τὸν Ἰωάννην δόλῳ καὶ πικροῖς γράμμασι τὰ χρεῖστα καὶ τὰ κακὰ ὧν ἐπισχεῖτο διανοούμενον, ἐπιστέλλει πάλιν πρὸς Βουλγαρίαν, καὶ λαμπρῶς τὴν περὶ αὐτὸν Ὀστροβοῦ καὶ τοῖς Σουροῦ καὶ τὴν πεδιάδα Πελαγονίας τοῖς ἀλλοκομένους πάντα ἀπαπέμψεν Βουλγαρίᾳ^γ. ὡς οὖν οἷν ἄχρι τῆς πόλεως Ἀχρίδος, ἐν ἣ τὰ βασίλεια τῶν βασιλέων ἴδρυντο Βουλγαρίας, καὶ τὴν πόλιν παραλαβὼν καὶ πάντα καλῶς διαθείς ἐμελλε καὶ προσπύρειν βαδίζαν καὶ τῆς πρὸς τὸ Ἀννακόνιον ἐκασθῆναι^δ ἐδεῖτο γὰρ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ τὰ ἐκασθῆναι. ἔως μὲν γὰρ Τρυμνιδῶς^ε καὶ τῶν ἀγχοτάτω Σεβρίας μερῶν ἦρχε Βλαδιμηρός^ς ὁ ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Συμεωνῆ^ς κρηδεστῆς,

управителят на Мъглен Илица и много други велможи, както и доста голям брой войници. И тъй императорът изпратил в Аспракания годните да носят оржие, а останалият нестроеви народ наредил да бъде разграбен и да се изгори крепостта. Паднала и една друга крепост на име Енотия¹, съседна на Мъглен.

На петия ден пристигнал безръкият ромей заедно със слугите² на Иван Владислав, Арововия син. Той носел писмо, с което Иван Владислав съобщавал, че е убил Гаврил в Петриск³ и че е взел цялата власт в свои ръце. [С писмото] обещавал също да изяви на императора подobaващата му покорност и подчинение. Като прочел писмото и като потвърдил решението си с хрисовул, императорът проводил пратеници при Иван. След няколко дни ромеецът с отрязаната ръка отново се върнал с писмо от Иван и от българските първенци, които заявявали, че са готови да станат поданици и роби на императора. Към императора се присъединил и Кавкан, братът на Дометиан⁴, който бил пленен в Мъглен. Императорът го приел и го имал на почит⁵. А след като разбрал, че Иван е написал писмото с хитрост и коварство и че мисли обратното на това, което обещава, той се върнал пак в България и като опустошил местността около Острово, Соск⁶, както и Пелагонийското поле, ослепил всичките заловени българи. И тъй той стигнал до град Охрид, където се издигали дворците на царете на България. Като взел града и наредил всичко добре, той решил да продължи напред и да стигне до Дирахиум, защото тамошните работи се нуждаели от присъствието му. И наистина, докато Владимир, който бил женен за Самуилова дъщеря⁷, справедлив, миролюбив

^α In A, U fol 20r, 14 loco θεράποντας: θεράπονται. ^β In U fol 20r, 25 loco Κανκάνος: ὁ ἀδελφὸς Λομεσιανῶς: Θεόδωρος ὁ Κανκάνος ὁ ἀδελφὸς Λομεσιανῶς καὶ Μελιτιανῶς. ^γ In U fol 20r, 27 post ἤγεν additur: ὃς καὶ ἐπισχετο τῷ βασιλεὶ ἐπείλιν τὸν Βλαδισθλάβον· αὐτὸν δὲ ἐπὶ Βουλγαρίαν οὖν τῷ θεράποντι τοῦ Ἰωάννου, καὶ τὴν οργάνην αὐτοσχερῶσαι ἀγγέλλει δόλους ἱστοκλειπέντι, πορ' αὐτοῦ συγγίνεται· ἐν δὲ τῷ Σουρίανον ἐκασθῆναι, ἀνέρολης ὁ τοῖος ἐκασθῆναι ἀνέκαθεν, ἐνθα ἡ τοῦ Θεοδώρου ἐπὶ ἐκασθῆναι οργάνη. ^δ In U fol 20r, 17 loco θηγατρὶ τοῦ Συμεωνῆ: θυγατρὶ Θεοδώρου καὶ Συμεωνῆ.

^ε τριβαλίας C. ^ς βλαδιμηρός C.

¹ Дн. Нъте (Нетия) в Северната част на Мъгленско. ² Дн. с. Петърско на брега на едноименното езеро, което се намира ю-з. от Островското езеро. Според Иван Ставракиевия превод на „Чудесата на св. Димитрий“ Гаврил Ракмодир бил убит в Соск. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 752—753, и *Притурка* 13, стр. 857. ³ Дн. с. Съботско, Мъгленско. ⁴ Има някаква неяснота около това име, което може да се отъждестви с Цин или със Стоб на р. Черна при вливането ѝ във Вардара. Но нък нито едното от двете селища не се е наричало някога Девол. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 757. ⁵ Теодора-Косара била женена за зетския княз Иван Владимир, а Мирослава били жена на Аног.

^α B U в.м. слугите: слугител. ^β B U в.м. Кавкан, братът на Дометиан: Теодор Кавкан, братът на Дометиан и Мелитон. ^γ *Дъжавка* в U: Той бил обещал на императора да убие Владислав и отишъл в България заедно с Ивановия слугител, който бил подкупен с подаръци и цял да извърши убийството, но бил убит от него в Ступион¹, където живеел. Това място по-рано е наричано Девол. Там именно било навършно убийството на Теодор. ^δ B U в.м. Самуиловата дъщеря: Самуиловата дъщеря Теодора².

ἀνὴρ ἐπεικὴς καὶ εἰρηνικός καὶ ἀεικὴς ἀντιχρόνος, ἡρεμίαν εἶχε τὰ ἐν Αὐρραχίῳ· ἐπειδὴ δὲ ὁ Γουβριλ παρὰ τοῦ Ἰωάννου ἀπώλειτο, καὶ οὗτος παρὰ σπουδαίους καὶ τοῖς ὅροις πιστεύοντας παρὰ τοῦ Ἰωάννου δοθεῖσαν αὐτῷ διὰ Δαβὶδ τοῦ ἀρχιεπισκόπου^α Βουλγαρίας ἐκείνων ἐνεχείρισε καὶ μετὰ μικρὸν ἀπεσφάγη, πολλὴν εἶχε τάραχον καὶ κλονοῦν τὰ ἐκείσε πράγματα, ἐγκειμένον καὶ ἐκείσιν καὶ διὰ στρατηγὸν πολλὰς τοῦ Ἰωάννου καὶ δι' ἐαυτοῦ πάλιν εἶλιν τὴν πόλιν καὶ διὰ τοῦτο ἐξουλέτο μὲν ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν καὶ ἰσηγήσασθαι, ἐκωλύθη δὲ δι' αἰτίαν οὐκ ἄλογον ἀπερχόμενος γὰρ πρὸς Ἀρχιδιά^β κατέλειπε κατόπισθι μετὰ πλείθους στρατιωτῶν Γεώργιον στρατηγὸν τὸν Γουβριλίην καὶ Ὀρέστην πρωτοσπυρίον τὸν αἰχμάλωτον, καταστέχειν κατέστας τὴν πεδίον Πελαγονίας^γ οὗς ἐλλοχίσαντες Βουλγαροὶ ἔχοντες στρατηγὸν τὸν Ἰράτζην, φανερώτατον ἀνδρα καὶ δεδοσμενόν, ἀναχωροῦσαι πάντας^δ ὅν τῇ λίσσῃ συγχυθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐπιστάτην εἰς Πελαγονίαν, καὶ τὸν Ἰράτζην καταδραμόν καὶ διώξας ἀπῆλθεν ἐν Θεσσαλονίκῃ. κατέβηθεν διέρη εἰς Μουσινούπολιν, κατὰ Στρομελίτης λαὸν πελοποννήσιον ἡγεμόνα ἔχοντα τὴν πατρῴαν Δαβὶδ τὸν Ἀρσένιον^ε ὅς αἰγυδιὸς ἐπικωεῖς εἶλε τὸ φροῦρον ὃ Θερμύζα κατονομάζεται. καὶ ἕτερον πάλιν λαὸν κατὰ τὴν ἐν Τριδιττῇ φρουρῶν, ἐξαρχὸν ἔχοντα τὸν Ζιγίον, ἐπέμπευ καὶ οὗτος δὲ τὰ ἐν αὐτῇ ἐπιπύθους πάντα καταστρεφόμενος εἶλε πολιορκεῖν τὸ ἑνὶμα ὃ Βοδῶν καλεῖται. (pp 457^ο—464.)

103. *Bulgaris subiectis Basilius II praefectum Bulgariae instituit*

Τῷ δὲ ροκιδ^α ἔπει, Ἰνδικτιῶνος ιδ', ἀπάρως τῆς βασιλείδος ὁ βασιλεὺς ἔπεισεν εἰς Τριδιττῶν καὶ τὸ φρούριον Πέρικον περιουθίως ἐπολιόρκει, τὴν ἐνδοῦν τε κατεργῶς καὶ ἐκθύμως ἀγωνίζομενον, καὶ πολλῶν ῥομαίων πιστότων ἐφ' ὅλας ὁδοῖς κόντα καὶ ἡ ἡμέρας προσλιπεύσας τῇ πολιορκίᾳ,

^α In U fol 20^v, 21 loco Δαβὶδ τοῦ ἀρχιεπισκόπου: Ἰωάννου τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

^γ ὁρχιδας C.

^δ Т. е. областта Дукля (Зета), приблизително дн. Черна гора в Югославия.

^ε Според Златарски, История, I, 2, стр. 762—763, Владимир бил убит през 1016 г. ^ж Според Златарски, История, I, 2, стр. 758, бел. 2, тази крепост ще да се е намирала в местността Казеери над с. Банско, ю.-и. от гр. Струмица при западното подножие на Бланица. Там има топли бани и развалини от крепост. ^з Дн. с. Бояна в района на София. Събитията се отнасят към края на 1015 г. ^и Т. е. 1016 г. ^к Според В. Н. Златарски, Кой е бил български архиепископ в Охрид при покоряването на България от Василий II, Християнска мисъл, II, 1909, стр. 464—472; История, I, 2, стр. 765, История II, стр. 18, тази добавка е погрешна и не принадлежи на Михаил Деволски, а на преписвача на текста, който е от по-късно време. Йоан е станал охридски архиепископ след падането на България под византийско иго и е заемал престола между 1019 и 1036(7) г. Той е бил вероятно българин от Дебър.

и добродетелен човек, владеец Трималия¹ и земите в самата околност на Сервия, в Дирахиум царувало спокойствие. Но след като Гаврил бил убит от Иван, Владимир се доверил на клетвите, които Иван му предал посредством Давид, архиепископа на България², предал се и наскоро бил убит³. Тогава там настанал голям смут и безредие, защото Иван често пъти чрез военачалници или пък сам всъщност се стремил отново да завземе града. Затова императорът искал да му отиде на помощ, но го възпряла основателна причина. Защото, когато отивал към Охрид, той оставил в тил стратега Георги Гонциат и пленения протоспатирий Орест с множество войници, като им заповядал да опустошават полетата на Пелагония. Но българите, предвождани от военачалника Ивац, твърде виден и изпитан мъж, ги хванали в засада и избили всички. Обзет от скръб по тях, императорът се върнал в Пелагония и преследвайки по петите Ивац, стигнал в Солун и оттам минал в Мосинопол. Срещу Струмица пратил войска под предводителството на патриций Давид Арианит, който се появил внезапно и завзел крепостта, наречена Термица.⁴ Друга пък войска под предводителството на Ксифия пратил срещу крепостите при Триадица. Като завладял всички крепости, разположени на открито, той превзел с обсада крепостта, наречена Бойон.⁵

103. *Vasilij II pokorjava bulgarite i postavlja upravitelja na novozavojovanata strana*

През същата 6524 година, 14-и индикт⁶, императорът, като се вдигнал от столицата, отправил се към Триадица. Той обкръжил крепостта Перник и я обсадил, но защитниците ѝ се сражавали юначко и смело и много ромени паднали убити. Императорът държал обсадата цели 88 дни, но като разбрал, че се е заловил за нещо невъзможно, оттер-

^α В U вл. Давид, архиепископ: Йоан, архиепископ.

ὡς ἔγνω ἀδυνάτους ἐπιχειρῶν, ἄπρακτος ἐπιχώρησε καὶ εἰς Μοσινοπόλιν ἀπῆλθεν. ἐν ἣ τῶν λαῶν διαναπαύσας, ἕαρος ἐπιστάτης ἄρας ἐκ Μοσινονπόλεως εἰσεῖσεν εἰς Βουλγαρίαν, καὶ περικαθίσας φρούριον τὸ λεγόμενον Λογγὸν εἴλε ποίωσκά. Δαβὶδ δὲ τῶν Ἀρμενίων καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Διογένην εἰς τὰς κατὰ Πελαγονίαν πεδιάδας ἐκπέρας ζώων πολλῶν καὶ αἰχμαλώτων ἐγένετο κύριος· τὸ δὲ ληφθὲν φρούριον ἐμπερὶς ὁ βασιλεὺς, καὶ τρεῖς τοὺς ἀλόντας μερισάμενος, καὶ μίαν μὲν μερίδα τῷ συμμάχῳ παρειαρχῇ Ρῶς ἐτέρῳ δὲ Ῥωμαίοις, καὶ ἄλλην ἑαυτῷ παρακατασχών, ἐχώρει προσωτέρω. καὶ μέχρι Καστορίας ἐλθὼν καὶ πόλεως ἀποπαραθεῖς, ὡς ἦσθετο ἀνεπιχώρητον αὐτῷ οὖσαν, ἐπέστρεψεν· ἐδέξατο γὰρ καὶ γράμματα τοῦ στρατηγούτου ἐν τῷ Λογοστόλῳ Τζαχβίσι¹, τοῦ νιῶ τῷ παρκεῖον Θεοδάτῃ² τοῦ Ἰρήρος, ὡς ὁ Κρακρῶς λαὸν διὰ πλείστον ἀθροίσας καὶ τῷ Ἰωάννῃ ἐνδοθεῖς, προσλαβόμενοι δὲ καὶ Πατζινάκας, μέλλουσιν εἰσβολὴν κατὰ Ῥωμαίων ποιήσασθαι. τότε τῷ γράμματι θεωρηθεῖς ἐπαγγίει διὰ ταχέων. ἐν τῷ παρκεῖναι δὲ τό τε φρούριον εἴλε τὰ Βοσόγραδας³ καὶ ἐνέπηρε, καὶ τὴν Βέρροιν ἐπικτίσας, δηρώσας δὲ καὶ κατερεπύσας τὰ πέριξ Ὀσοροβίου καὶ Μολισκοῦ, ἔστη τοῦ προσωτέρω ἵεναι ἀπηγγέλη γὰρ αὐτῷ ὡς ἡ μελετομένη τῷ Κρακρῷ καὶ τῷ Ἰωάννῃ κατὰ Ῥωμαίων ἔφοδος ἐπεποδοθή, τῶν Πατζινάκων μὴ δότιων συμμάχων αὐτοῖς. διὸ καὶ ἐπιστρέφας πολιορκεῖ φρούριον ἄλλο τὴν Σέαναν⁴, ἐν ἣ βασιλεὺς ἦσαν τοῦ Σαμουήλ καὶ οὗτος ἀπέκτετο πολὺς, ἐν τῷ λαῷ διαπύσαι κελύσας τὰλλα πάντα κατέφλεξεν· ἰξέπεμψε δὲ καὶ κατὰ Ἰωάννον οὐ μωρὸν ἀπέχοντος τὸ τόγμα τῶν οὐχολῶν τῆς δύσεως καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἡγεμόνα ἔχοντα Κωνσταντῖνον τὸν Διογένην· τοῖς αὐτοῦ ἐνέδμευεν ὁ Ἰωάννης· μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ βασιλεὺς καὶ μὴ τι πάθειεν φοβηθεῖς, παρὰ τοῦ λαοῦ ἐξυπακούμενος, καὶ μηδὲν ἄλλο εἰπὼν ἄλλ' ἢ μόνον „ὅστις πολεμιστὴς, ἀκολουθεῖτω μοι,“ ἀπῆλ

лил се, без да извърши нищо, и се върнал в Мосинопол. Там оставил войската си да почине, а при настъпването на пролетта¹, като се вдигнал от Мосинопол, навлязъл в България, обсадил крепостта, наречена Лонгон², и я превзел с обсада. Като изпратил в полетата на Пелагония Давид Арианит и Константин Диоген, той завладял много добитък и пленници. Императорът, като опожарил превзетата крепост, разделил пленниците на три: едната част дал на съюзниците си руси,³ другата — на ромеите, а третата оставил за себе си. След това той продължил напред и като стигнал до Кастория, опитал се да завладее крепостта, но разбрал, че е непревземаема, и се върнал. Защото той получил и писмо от доростолския стратег Цицикий, син на патриций Тевдат Ивериеца, [който му съобщавал], че Кракра бил събрал твърде многобройна войска и се съединил с Иван: те били привлекли и печенеги и възнамерявали да нападнат ромеите. Разтревожен от това писмо, императорът веднага се завърнал. Пътном той превзел крепостта Восоград⁴ и я изгорил, възстановил Верея, а всичко около Острово и Молиск⁵ опустошил и унищожил. Той спрял по-нататъшното си настъпление, защото му съобщили, че замисленият от Кракра и Иван поход срещу ромеите е бил осуетен, тъй като печенегите не им дали военна помощ. Затова той се върнал и обсадил друга крепост — Сетина, където Самуил имал дворци и където било събрано много жито. Императорът заповядал на войската да го разграби, а всичко останало изгорил. А срещу Иван, който не бил много далеч, той изпратил отряда на западните сходи и солунския отред, начело на който стоял Константин Диоген. Но когато те отишли, Иван им устроил засада. Когато научил това, императорът се уплашил да не ги постигне нещо лошо и като излязъл на кон пред войската, казал само това: „Който е войник,

¹ In U fol 22r, 7 loco τὰ Βοσόγραδας: Βοσόγραδον

⁴ B U вл. Восоград: Вишеград.

² Δοροστόλιον C ³ ἰσχυροὶ C ⁴ θεοδάτων C ⁵ αἰετων C.

¹ Т. е 1017 г. ² Тази крепост се е намирала някъде на пътя между Костур и Кожани. ³ Както е известно, Василий поддържал приятелски връзки с киевския княз Владимир, който се оженил за сестра му Ана и въвел християнството в Киевска Русия. Владимир изпращал при нужда и военна помощ на Василий в борбите му срещу Варла Фока, срещу кримските хазари и в последните фази на войните му със Самуиловите наследници. Срв. Bréhier, Vie et mort de Byzance, p. 221 sq. (с посочената там литература). Срв. общо В. М. Левченко, Очерки по истории русско-византийских отношений, Москва, 1956, стр. 340 и сл. ⁴ Това име е идентифицирано от някои автори с Божиград, западно от Костур, при горното течение на р. Девол. Поправката на Михаил Деволски обаче показва, че крепостта се е казвала Вишеград, която според Заатарски, История, I, 2, стр. 768, бел. 1, се намирала западно от Верея, по пътя за Костур. ⁵ Тази крепост не е отъждествена с точност; намирала се е източно от Лерин и западно или с.-з. от Острово.

κατὰ σπουδὴν. ταῦτο γινώσκεις οἱ τοῦ Ἰωάννου
ἀνέχονται μετὰ φόβου πρὸς τὸ τοῦ Ἰωάννου στρατό-
πεδον ἐρχονται, καὶ δειλίας καὶ ταραχῆς ταῦτο ἐνέ-
πλησαν, μηδὲν ἄλλο βούλονται εἰ μὴ „βεβέητε, ὁ
Τζαῖσαγ.“ πάντων οὖν φευγόντων ἀδόξως οὖν
τῷ Ἰωάννῃ, οἱ περὶ τὸν Διογένη ἀναθαρσύνονται
κατόπιν ἰδόντων καὶ κτείνοντι μὲν πολλούς, σὺλ-
λαμβάνοντι δὲ καὶ διακρίσεις πικρὰς καὶ τοὺς
ἱπποὺς καὶ τὴν ἀποσκευὴν Ἰωάννου καὶ τὸν τοῦ-
τον ἀνεγνῶν^α, ταῦτα δρώσας ἐπάσκει πρὸς τὰ Βο-
δηνά, καὶ πάντα τὰ θεῶς κατασθῆ ἀμενος ἐπαρι-
ξενγνέει πρὸς τὸ Βυζάντιον, κατὰ τὴν θ' τοῦ
Ἰωαννουῶν μηνός, τῆς ιε' ἐπιμενήσεως, ἔτους 596^β.

Ἀδείας δὲ λαβόμενος ὁ Ἰωάννης ἄπεισι πολιορ-
κήσων τὸ Ἀντιόχειον μετὰ φρονήματος καὶ ἡρώων
βωβαρακοῦ^γ ἐνθα πολιορκίας ἐνστάσης καὶ ἐμπελο-
κῆς γενομένης πίπτει, μηδενὸς δόλῳ γενομένου τοῦ
καταβεβλημένος αὐτόν^δ, ὅρξας Βουλγάρων ἐπ' ἐναν-
τιὸς β' καὶ μῆνας ε'. μηνυθέντος δὲ τῷ βασιλεῖ
τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου διὰ τοῦ στρατηγούτου
Ἀντοχίου Νικήτα πατρικίου τοῦ Πηγονίτου, ἔξωσι
παρευνέτα ὁ βασιλεὺς, γενομένου δ' αὐτῷ κατὰ τὴν
Ἀδριανούπολιν ἐπαυτῶσαν ὁ ἀδελφὸς τοῦ περιφύ-
μου Κρακρά καὶ ὁ υἱός, προσχωρεῖν εὐαγγελιζό-
μενοι τὸ τι περὶ πτοστον φροῦρον τὸν Πέρνικον καὶ
ἕτερα πάντα ἐπὶ τριάκοντα, οὗς τιμήσας ἀξίως καὶ
τὸν Κρακράν ἐς τὸν τὸν πατρικίαν θρόνον ἀναβί-
βας ἦλθεν εἰς Μοσινοπούλιν. ἐνταῦθα δὲ καὶ
πρότερος ἦσαν ἐκ Πελαγονίας καὶ Μοροβιάδου καὶ
Λιπερίου, παραδιδόντων τῷ βασιλεῖ τὰς πόλεις.
ἐκείθεν ὅρας ἦλθεν ἐν Σέρραις, ἐν αἷς ἀρβύκειο ὁ
Κρακράς μετὰ τὸν ἀρχόντων τὸν προσφύγοντα λεί-
καστρον, καὶ καλῶς ἐπέδεχθη. προσερχομένη δὲ καὶ
Ἀργομουδῆς, ἡ ἐν τῇ Στρονιμίτζη^ε παρεσχρήνης
ἄγων καὶ πατρικίος τιμηθεὶς, ὅρων μεθ' αὐτοῦ καὶ τὸν
πατρικίον Ἰωάννην τὸν Χαλδίας, τότε τῆς χρονίας
ἀπολυθέντα καθείρξεως^ς ἔτυχε γὰρ ἄλλος παρὰ τοῦ
Σαμουήλ καὶ ἐπὶ εἴκοσι καὶ δύο χρόνους ὦν ἐν

да ме последва!“, и бързо потеглил. Като
узнали това, разузнавачите на Иван се втур-
нали уплащени към Ивановия лагер и го
изпълнили със смут и безредие, като викали
само: „Бягайте, царят!“^α И понеже всички
се разбягали в безредие заедно с Иван, Дио-
геновите хора се окуражили и започнали да
ги преследват. Те избили мюзина, а заловили
и 200 тежко въоръжени войници, и конете
им, и обоза на Иван, и племенника му^β.
Като извършил това, императорът се върнал
във Воден, наредил всичко там и потеглил
за Цариград на 9 януари, 15-и индикт, 6526 го-
дина^γ.

Иван се възползувал от оставения му от-
дих и тръгнал да обсажда Дирахим с вар-
варска надменност и високомерие. Когато
през време на обсадата се завързало сраже-
ние, той паднал убит^δ, без да се разбере
кой го е ударил^ε. Той управлявал българите
2 години и 5 месеца. Щом чрез стратега на
Дирахим, патриция Никита Пигонит, изве-
стили на императора за смъртта му, той
тръгнал веднага. Като стигнал при Адриа-
нопол, пресрещнали го братът и синът на
прочутия Кракра, които му съобщили добра-
та новина, че му предават известната кре-
пост Перник и други 35 крепости. Импера-
торът ги почел достойно и като издигнал
Кракра в достойнство патриций, отишъл в
Моминопол. Там дошли и пратеници от Пе-
лагония, Моровизд и Липений, които предали
градовете на императора. Като се дигнал
оттам, императорът отишъл в Серес, където
пристигнал Кракра заедно с началниците на
35-те предали се крепости; той бил добре
приет. На страната на императора минал и
Драгомъж, който предал Струмица, и бил
почетен с титла патриций. Той водел със
себе си и патриций Йоан Халдия, който то-
гава бил освободен от дългогодишно затвор-
ничество (защото той бил заловен от Самуил
и прекарал 22 години в тъмница)^ζ. Веднага

^α In U fol 22r, 24 loco et μὴ „βεβέητε ὁ Τζαῖσαγ“:
ἀλλ' ἢ „βεβέητε, βεβέητε, Τζαῖσαγ“, AC: ἀλλ' ἢ „βεβέητε,
ὁ Τζαῖσαγ“. β In U fol 22r, 1 post ἀνεγνῶν additur: ὅν
καὶ παρανέτα σαρκεῖ τὸν ὀφθαλμὸν. γ In U fol 22r, 8
loco πάντα — αὐτόν: μετὰ τοῦ στρατηγού καὶ πατρικίου
Νικήτα τοῦ Πηγονίτου διὰ τὸν ἱππὸν μαχόμενον πύπτει
ἐπὶ δύο μὲν ἐπιδρομῶν ἐν τῇ σερμολογῇ κατὰ τὸν
σπλάγγνον κακῶς ταιεῖς.

^δ In U fol 22r, 25 Στρονιμίτζη.

^α B U αμ: „Бягайте, царят“: „Бягайте, бягайте,
царят.“ B AC: „Бягайте, царят!“ β Добавка в U: ко-
гото [Диоген] веднага ослепа. γ B U αμ. Той паднал —
го е убил: [между Владислав и] стратега патриция
Никита Пигонит, сражавши се и на коне, той бил убит
от двама пехотинци, които се спуснали и го уда-
рили смъртоносно в корема.^δ

¹ В текста тези думи са български. Срв. *Днъчев*, Върху някои български имена..., стр. 161.
² Т. е. 1018 г. ³ Ив. Владислав бил убит през февруари 1018 г. ⁴ *Златарски*, История, 1, 2, стр. 726,
е на мнение, че той е пленен чак в 1004 г., а *Prokič*, Die Zusätze, p. 42, основавайки се на една добавка от Ми-
хаила Деволски (тук оп.с 101), смята, че Халдия е бил пленен в 996 г. ⁵ Към този текст срв. *М. Псел*,
Надгробно слово за императрица Ирина, тук стр. 118.

τῇ φυλακῇ. ἄρτι δὲ τῇ Στρομενίτῃ προσήγγισεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἦκεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Λαβίδ^α μετὰ γραμμίων Μαρίας τῆς Ἰωάννου γυναικός, ἐπισχυνόμενης ἐκστῆραι Βουλγαρίας, εἰ τεύξεται τῶν κατὰ σκοπόν. ἐπητήρησε δὲ καὶ Βογδάνος ὁ τῶν ἐνδοτέρω κάστρων τοπάρχης, καὶ τιμᾶται καὶ οὗτος πατριῶς ὡς καὶ πάλαι τὰ βασιλεὺς φρονῶν καὶ τὸν ἑαυτοῦ πενθερὸν ἀνελόν^β. ἐκείθεν ἄπεικεν εἰς τὰ Σκόπια^γ, καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα λιπὼν ἐν τῇ πόλει Λαβίδ πατρίκιον τὸν Ἀρειανίτην^δ ἐπέστρεψε διὰ τῶν φρονῶν Στυλίου τε καὶ Προσάν^ε, μετὰ λιπὼν καὶ ὄμων εὐφημοῦμενος καὶ τιμώμενος^ς αἰθίς δὲ πάλιν πρὸς τὰ δεξιὰ πεντακλῆς ἄπεικεν εἰς Ἀχρίδας, κατέκισε στρατοπεδεῖαν ἐπὶ ἔξασο, τοῦ λιπὼ παντὸς μετὰ πάντων καὶ κρότων καὶ εὐφημιῶν προσκυνοῦντος αὐτῷ πόλις δὲ ἡ Ἀχρίς ἐπὶ λίθων καυμένη ἐψηλοῦ^ς, ἐγγιστα λίμνης μεγίστης^ζ, ἐξ ἧς ποιεῖται τὰς ἐκβολὰς ὁ Ἀχρὶνος ποταμὸς πρὸς ἄκραν ἰών^η, εἰτα νύκτον πρὸς δύνει καὶ ἀσφάλειαν εἰς τὸ Ἴονον περὶ τὸν Εἰλισὸν τὸ φρούριον, μητροπολις οὖσα τῆς πόσεως Βουλγαρίας, ἐν ἣ καὶ τὰ βασιλεῖα τῶν βασιλέων ἔδραντο Βουλγαρίας καὶ τὰ χρήματα ἀποτεθροαφίστο^ς ἅπερ ἀνείζας ὁ βασιλεὺς εὖρε χρήματα πολλὰ καὶ στέμματα ἐκ μαργήρων καὶ χρυσοῦφεις ἐσθῆτας καὶ χρυσοῦ ἐπισήμων κεντηράρια ἑκατόν, ἅπαντα εἰς βόλυν ἐκέκρινε τῆς περὶ αὐτὸν στρατῶς. ἀποστῆρας εἰν ἄρχοντα τῆς πόλεως Εὐδοσίθην^θ πατρίκιον τὸν Λαφρονίτην, καὶ στρατὸν ἀξιόλογον αὐτῷ δοῦς, ἐξῆλθεν εἰς τὴν περὶ ὁλίαν καὶ ἀχρεῖσαν ὡς αὐτὸν ἐδέξατο τὴν γυνῆκα Ἰωάννου τοῦ καὶ Βλαδοσλάβου, οὗν ἰεσὶν εἰσὶ καὶ θυγατρί-

след това императорът се приближил до Струмица и при него дошъл архиепископът на България Давид^а с писмо от Мария — жената на Иван, която му обещавала да се откаже от България, ако се изпълнят желанията ѝ. При него се явил и Богдан, воеводата на крепостите от вътрешността, и бил почетен също със сан патриций, защото отдавна държел за императора и бил убил гъста си^б. Оттам [императорът] се отправил за Скопие^γ. Като оставил в града за пълновластен стратег патриций Давид Арианит^δ, завърнал се през крепостите Шип и Просек, приветствуван и почитан с литии и химни. Но веднага пак извил пътя си надясно и отишъл в Охрид, където се разположил на стан. Целият народ го посрещнал с бойни песни, с приветствия и възхвали. А град Охрид е разположен на един висок хълм^е, близо до много голямо езеро^ς, от което извира река Дрин, която тече на север^η, после извива на запад и се влива в Ионийско море при крепостта Илисос. Охрид бил главен град на цяла България, там се издигали и дворците на царете на България и се съхранявали богатствата им. Като отворил [съкровищниците], императорът намерил много пари, корони с бисери, златотъкани дрехи и 100 кентинария сечени пари от злато; всичко това той изразходвал за заплаща на войската си. И тъй, като поставил за управител на града патриций Евстатий Дафномил и му дал сигурна стража, той се върнал в лагера си. [Там] приел доведената при него жена на Иван Владислав с тримата ѝ снове и шест

^α In U fol 23r, 4 loco Λαβίδ: Ἰωάννης. ^β In U fol 23r, 8 post ἀνελόν additur: Μαριαννίτην. ^γ In U fol 23r, 9 post Σκόπια additur: ἐνθα συνήτησαν αὐτῷ καὶ ὁ νέος Νικολιτζᾶς τὴν πρόπτην καὶ μαχησιότην. ^δ In U fol 23r, 13 post Ἀρειανίτην additur: κατεπάνω Βουλγαρίας προσκυνοῦντος αὐτὸν. ^ε In U fol 23r, 19 loco λίθων ἐψηλοῦ: λίθων καυμένη ἐψηλὸν δύο. ^ς In C post λίμνης μεγίστης additur: Λαχρὶνὸς καλονόμενης ἀπὸ ἧς καὶ ὁ πόλις Λαχρινός ἐκτελείται ὑποπόμιος τῇ λίμνῃ. ἀντιστοίχως ἔκαστοι καλονόμενοι. ἀπὸ δὲ τῆς λίμνης καὶ τῆς ἀχρεῖσαι ἔχονται εὐχρηστοὶ πλεῖστοι ἀπὸ θηρον. ^η In C post ἰών additur: ἀπὸ μὲν τῶν νοτιοτέρων μερῶν τῶν πρὸς Λαβίδην ἑκείνην. ἀπαιτῶν δὲ τὴν ἀρχιμήτην λίμνην οὖν Ἀχρεῖς λέγεται τὸ πλεῖστον διατελεῖ καὶ πρὸς τὴν Ἀχρεῖσαν ἀπὸν καὶ κατὰ τὴν βόρειον μέρος τῶν πρὸς δὲ τὸ τέμνος τῆς λίμνης τὰς ἐγγιστάς λεγομένας Στροφίδας (Στροφίδας ACU) ἐκρηκνὺς καὶ πᾶσις ἐκρηκνὺς μέροςος τε γίνεται πηληγὸν.

^α В U в.м. Давид: Йован. ^б Добавка в U: Матенца. ^γ Добавка в U: където го посрещнал и младият Николитца¹, който стоял начело на първия и най-боеспособен Самуилов войсков отряд и бил почетен със звание протоспатарий и стратег. ^δ Добавка в U: когото провъзгласили за катепан на България. ^ε В U в.м. на един висок хълм: на два високи хълма. ^ς Добавка в C: наречено Лихвидско. Според езерото и градът се нарича със същото име Лихвид², а в старо време се е казвал Диасарит. В това езеро се лови извънредно голямо количество най-хубава риба. ^η Добавка в C: като извира от по-южната част, към Девол. Тя преминава през споменатото езеро, както Ахрей³, за която казват, че преминава морето, насочвайки се на север към Арегуза⁴. А на края на езерото [Дрин] стига праговете, наречени на местно наречие струги, и като се съединява с тях, става преголяма река.

¹ Той очевидно е бил син на защитника на Сърбия. ² За името на Охрид вж. Л. Милетич, По въпроса за произхода на името Охрид, МПР, II, 2, 1926, стр. 142—146; Ст. Романски, Имената на някои македонски градове; 2, Охрид, МПР, V, 3, 1929, стр. 71—76. Общо за историята на града вж. Ив. Снегаров, Град Охрид, Исторически очерк, МПР, IV, 1, 1928, стр. 91—139; 2, стр. 65—99. ³ Река в Пелопонес. ⁴ Извор в Сицилия. В древността и средновековието се е смятало, че някои реки и планини минават под морета и отпосле се появяват на сушата на стотини километри далеч.

σαν ἐξ ἐπαγομένην καὶ τοιοῦτον υἱὸν τοῦ Σαμουήλ καὶ δύο θυγατέρας Ῥαδομηροῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουήλ καὶ πέντε υἱούς, ὧν ὁ εἰς^α πενήρωτο τοὺς οφθαλμούς παρὰ τοῦ Ἰωάννου λωβηθεὶς, ὅτε τὸν Ῥαδομηρὸν τὸν υἱὸν Σαμουήλ σὺν τῇ αὐτοῦ γυναικὶ καὶ Βλαδιμηρὸν τὸν τοῦτου γυμνὸν ἀνέλεον ἦσαν δὲ εἶραι τρεῖς υἱοὶ τῇ Μαρίᾳ ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου τεχθέντες, ἀλλ' ἐφθασαν ἀποδρεῖσαι εἰς τὸ ὄρος τὸν Τριῶρον, κορυφὴν ἐπάρχοντα τῶν Κεραυνίων ὁρῶν ἢν ἥπιος δεξιμένος καὶ φιλοφρόνως φιλάσσεισθαι προσέταξε μετὰ τῶν ἄλλων, προσήλθον δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ ἕτεροι μεγιστῶνες τῶν Βουλγαρίων, ὁ Νεστορίτζης, ὁ Ζαρίτζης^β καὶ ὁ νέος Δοφιοιηρός, μετὰ τῶν οὐκείων εὐαίσιος ταμίης καὶ ἐδέχθησαν εὐμενῶς καὶ βασιλεὺς ἐταμίησαν τότε καὶ Προουσιῶν καὶ οἱ τοῦτου δύο ἀδελφοί^γ, οἱ τοῦ Βλαδιθλάβου παῖδες οἱ εἰς Τριῶρον φερόντες, ὡς ἐμπροσθεν εἰρηται, καὶ χρενίε^δ κακοθύντες πολιορκίᾳ (στεαπῶνται γὰρ προστάθην ἐκ βασιλέως προσεδρεύοντες ἐτήρειν τὰς καθόδους τοῦ ὄρους), διασημαίνονται πρὸς τὸν βασιλέα πίστις αἰτοῦντες καὶ ἑαυτοὺς ἐλκεῖν ἐπαγγελλόμενοι. καὶ πρὸς μὲν τοῦτους ὁ βασιλεὺς φιλανθρώπους ἔδοκεν ἀποκρίσεις, ἄρας δ' ἐξ Ἀχρίδος ἐρχεται εἰς τὴν λίμνην τὴν λεγομένην Πρέσπαν, ἐν τῷ διαίᾳ τὸ μεταξὺ ὄρος προσόριον οἰκοδομίας ὠνοθεν τοῦτου καὶ Βασιλῖδα ἐπονομάσας, καὶ ἕτερον ἐν τῇ λεχθείσῃ λίμνῃ^ε. ἐν δὲ Πρέσπῃς ἄπειρα εἰς τὴν λεγομένην Λιφόλον^ς, ἐν ᾗ βήματος ἀγθένης ἐψηλοῦ εἰσόντας ἐδέξατο τοὺς περὶ τὸν Προουσιῶν ἀδελφοὺς, καὶ λόγους ἐταμείκει καὶ φιλανθρώπους παραμυθησάμενος τοῦτον μὲν μάστιγι τοὺς δὲ λοιποὺς πατρικίους ἐτίμησεν^ζ ἤχη δὲ καὶ ὁ Ἰβρίτζης πεπηρωμένος ἔχων τὰς ὄψεις, ἀλλ' ἄξιον εἶπεῖν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκπληρώσεως^η ἔχει γὰρ ἡδὲ τι καὶ θαυμαστόν ἢ διήγησις.

Μετὰ γὰρ τὸν τοῦ Βλαδιθλάβου τοῦ καὶ Ἰωάννου θάνατον καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Μαρίας καὶ τῶν πατρὸς παίδων προσχώρησιν^ς καὶ τῶν τῶν ἄλλων δυναστῶν ἀπάσης Βουλγαρίας ὑπακοὴν ὁ Ἰβρίτζης οὗτος φερόν καὶ ἐν τῇ δυσβάτῳ γενόμενος ὄρει (Βροχотὸς κληρεῖς αὐτῷ) βασιλεύει τε ἔχοντι περὶ αὐτὴν (Προσίταν^η ταῦτα καλοῦσι) καὶ παρὰ

дъщери. Тя водела със себе си и един незаконен син на Самуил, и две дъщери и пет синове на Самуиловия син Радомир, единият^α от които бил осакатен от Иван, като му били извадени очите, когато този убил Самуиловия син Радомир с жена му и зет му Владимир. Мария имала още трима синове от Иван, но те били успели да избягат в планината Тмор¹, която е най-високата от Керавнийските планини. Императорът я приел ласкаво и наредил да бъде пазена благосклонно заедно с другите. При императора дошли и други българи велможи, всеки с отредите си: Несторица, Зарица^β и младият Добромир. Те били приети благосклонно и били почетени царски. Тогава и Владиславовите синове — Прусиан и двамата му братя^γ, — които били избягали в Тмор, както разказахме по-рано, измъчени от продължителната обсада (защото поставените от императора войници пазели изходите на планината), съобщили на императора, че искат гаранция, и обещавали да се предадат. Императорът им отговорил човеколюбиво и като търгнал от Охрид, отишъл при езерото, наречено Преспа, и преминавайки междинната планина^δ, той издигнал на върха ѝ една крепост, която нарекъл Василида^ε, а друга на казаното езеро^ς. От Преспа той отишъл в така наречения Девол^з, където на една издигната трибуна приел идващите Прусианови братя. Той ги успокоил с благосклонни и човечни думи и почел Прусиан с титла магистър, а другите — с титла патриции. Доведен бил и Ивац, който бил лишен от зрение. Но трябва да разкажа и начина, по който бил ослепен, защото този разказ съдържа нещо приятно и чудно.

След смъртта на Иван Владислав, когато жена му Мария и синовете ѝ се предали и другите велможи на цяла България се покорили, този Ивац избягал в една непроходима планина на име Врохот⁴, където имал много хубави дворци, наречени Проница^η,

^α In U fol 23v, 15 loco eis: πρῶτος. ^β In U fol 23v, 24 loco δ Ζαρίτζης: δ Ἀζαρίτζης in A: δ Λαζαρίτζης. ^γ In U fol 23v, 26 post ἀδελφοί: additur: Ἀλουσιῶν καὶ Ἀαρόν. ^δ In U fol 24r, 10 post λίμνη additur: τῇ βροχυτέρῃ δ καὶ αὐτὸ Κορυταῖον ἐκαλεῖσθαι. ^ε In U fol 24r, 12 post Λιφόλον additur: ἦτις Σελασφόρος ἐκαλεῖσθαι. ^ς In U fol 24r, 21 post: προσχώρησιν additur: Προσίταν Ἀλουσιῶν Ἀαρόν Τραϊανὸν καὶ Ῥαδομηρὸν. ^η In U fol 24r, 25 loco Προσίταν: Κορυταῖον.

^α В U в.м. единият: първият. ^β В U в.м. Зарица: Азарица; в А: Лазарица. ^γ Добавка в U: Алусиан и Аарон. ^δ Добавка в U: — по-малкото, които нарекъл Константин. ^ε Добавка в U: именуван и Селасфор. ^ς Добавка в U: Пресиан, Алусиан, Аарон, Траян и Радомир. ^η В U в.м. Проница: Коприница.

¹ Дн. Томор в Албания. ² Днес пл. Петрино. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 779. ³ Тя се намирала може би вад дн. с. Царелвор. Срв. пак там, стр. 779. ⁴ Според Ив. Дуйчев. Най-ранни връзки между първобългари и славяни, Сборник Гаврил Казаров, II (= ИИИ XIX), София, 1955, стр. 333, това е византийски надпис на българското местно име Врохот или Врохот.

δείσους καὶ ἀπολαύσεις οὐκ ἀνέχεσθαι, ἐπειδὴ τοῖς θελήμασιν αὐτῶν ἰβόλετο τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ δέναντες ἐκ τοῦ κατὰ μακρὸν συνεγέρων ἀνεστάτον τὰ παγκείμενα καὶ ἀποσταθεὶν ἐμελίτα καὶ τὴν Βουλγαρικὴν ἀνατολίαν ἀρχήν. τούτο οὖν μακρὸς ἐγένετο τὸν βασιλεῦς, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ κατ' ἐπιθεῖαν ἀφ' ἑμῶς πορεύεσθαι ἀπέκλιπε πρὸς μεσημβρίαν, καὶ κατὰ τὴν εἰρημένην ἐγένετο Διάβολος, ὅς ἡ καταναγκάσειν πάντως τὸν ὑποστάτην καταθεῖναι τὰ δπια ἢ πολέμῳ τούτον καταναγκάσειν. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐν τῇ ξηθῆντι τῷ περὶ φιλοχωρῶν γράμμασιν ἐνουθεῖται τὸν Ἰβράζην, μὴ τῆς Βουλγαρίας πάσης ὑποταγῆς μόνον ἀναθεῖναι χεῖρας αὐτῶν μηδὲ φαντάζεσθαι τὰ ἀτέλεστα, γυνόσκοντα ὅς οὐκ εἰς ἀνὴρ αὐτῷ τὸ ἐγχείρημα τελευτῆσαι. ὁ δὲ τὰ γράμματα δεχόμενος καὶ ἐτέρους ἀμφιβόμους, καὶ πατοῖς προσηλὺς ἀπορῶς, παρεῖλκε καὶ ἀνεδίδετο, ὅς ἀναγκασθῆναι τὸν βασιλεῦς ἐπὶ πάντε καὶ πᾶσι γινώσκοντα ἡμέρας ἀνδικαῖναι τῷ τῷ περ, ταῖς ἐπιστολαῖς δελεασόμενον. ἐγνώσθη τὰ τοῦ πράγματος τῷ τῆς Ἀχιλῆος ἀρχοντι Εὐδοκίῳ τῷ Λαφρομίλῳ, οὗ μέλει τῷ βασιλεῖ ἢ τοῦ Ἰβράζην καθεύδειν καὶ δῆτα κατὰ ἐπιτήδειον εἰρηκῶς, καὶ οὐδὲν θεράπειναι τῶν πιστοκαπῶν κοινολογησάμενος καὶ τὸ βούλημα φανερώσας, ἐγχερεῖ τῇ πράξει. δημοτελὲς ἦντο ἐορτὴ τῷ Ἰβράζην, ἡ κοίμησις τῆς πατρὸς καὶ θεομύητος. κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν εἰσθεῖ συγκαλεῖν εἰς εὐχὴν οὐ τοὺς ἀρχιερεῖς μόνον καὶ ἀρχιερέμας, ἀλλὰ καὶ τῶν ὡς πορρωτάτω πολλοὺς. ἄπεισι γοῦν ὁ Εὐδοκίος ἀπόκλητος εἰς τὴν ἐορτήν, καὶ τοῖς φιλάτιουσιν ἐντυχὼν τὸς διόδους ἀπαγγέλλειν ἐκέλευεν οὓς εἶναι, καὶ οὐ πάρεστι τῷ ἀρχοντι συνευφρανθῆσθαι. ἀπογελάτων δὲ τούτων, ἐν θαύματι ὁ Ἰβράζης εἰσθεῖ εἰ δομῆς ἀνθρακῶς ἀνθρακῶς ἔχει καὶ χερσὶν ἐδίδωσεν αὐτῶν πολεμίας. ὅμως ἀντιέσθαι κελεῖται, καὶ ἐλθόντα ἰδέσθαι τε περιχαρῶς καὶ ἡσπάσασθαι. ὅτε δὲ τελεσθῆντος τοῦ εὐχῆς ἔβανον, καὶ πάντων τῶν συνευφρανθῶν εἰς τὰς ἰδίας οικεδοθέντων καταναγκάσας, ὁ Εὐδοκίος πρόσειε τῷ Ἰβράζην, καὶ ἀξιοῖ τοὺς ἄλλους πρὸς μακρὸν ἐκστῆναι ὡς τάχα μέλλον αὐτὸς διαλέξασθαι κατ' ἰδίαν περὶ τῶν ἀνταρκατικῶν καὶ λυσσελεόντων αὐτῶν. ὁ δὲ τὸν δόλον καὶ τὴν ἀπάτην μὴ κατανοήσας, ἀλλὰ τῷ ὄντι ἐπιστολῶν ὡς βούλεται καὶ αὐτὸς εἰς γενέσθαι τῶν συνιστάτων αὐτῷ τὴν ἀποστασίαν, τοὺς θεράποντας μακρὸν ἀποστῆναι κελεύσας, τῆς χειρὸς ἐκίονον λαβόμενος ἐν τῷ παρυπέσθαι καὶ ἔγει συνεγχεῖ δένδρεας καὶ καλότητα ἔχοντα, ὡς μηδὲ φανῆναι ἐγχεῖσθαι δένδρεας διὰ τὴν συνδεδεῖαν οὐ ἐπὶ γένεσθαι ὁ Εὐδοκίος, καὶ μεμονωμένον λαβόμενος τοῦ Ἰβράζην, εἰς γῆν τε αὐτῶν εὐθὺς καταβάλλει, καὶ τῷ στήθει προσ-

градини и подобаващи места за удовольствие. Той не искал да се подчини на божията воля, а като събрал постепенно войска, започнал да бунтува околностите, замислял да вдигне въстание и мечтаел да завземе властта в България. Това обстоятелство тревожело много императора. Затова той изоставил прекия път, заявил на юг и стигнал в казания Девол, та или да принуди бунтовника безусловно да сложи оръжието, или с война да го унищожи. Императорът се установил с удовольствие на поменатото място и пратил писмо до Иваница, за да го изразуми да не му се противопоставя сам, когато цяла България е покорена, нито да си въобразява невъзможни неща, а да разбере, че това, което е започнал, няма да донесе полза. Иваница получил писмото и му отговорил с друго, протакал и извъртал, като привеждал всякакви доводи, така че императорът бил принуден да остане петдесет и пет дни на това място, залъгван от обещанията. Управителят на Охрид Евстатий Дафномил научил, че императорът замисля да премахне Иваница. И така той избрал удобния момент и като се сговорил с двама от най-верните си служители, на които разкрил намерението си, захванал се за работа. Иваница празнувал всенародно празника Успение на пресветата богородица и в този ден обичал да кани на угощение не само близкостоящите си съседи, а и мнозина от твърде далеч. И тъй Евстатий отишъл самопоканен на празника и като срещнал на входа пазачите, заповядал им да съобщат кой е и че е дошъл да се повесели с първенците. Когато известили това, Иваница се зачудил, че един враждебно настроен човек е дошъл доброволно и се предава в неприятелски ръце. Все пак заповядал да влезе и когато той дошъл, приел го много радостно и го прегърнал. Щом утринната молитва свършила и всички събрали се разотшли по местата си, Евстатий отишъл при Иваница и поискал да се отстранят за малко, защото желаел да поговорят насаме за нещо много важно и полезно за него. Иваница, който не подозирал хитростта и измамата, а предположил, че Евстатий иска наистина да се присъедини към неговите съмишленици във въстанието, заповядал на служителите си да се отстранят за малко. Хванал го за ръка и го завел в една градина, обрасла с дървета, където имало една глъбина, та и глас не можел да се чува поради гъстите дървета. Като влязъл там, Евстатий хванал останалия сам Иваница, съборил го бързо на земята и като опрял коляното си о гърдите му —

ερείσας τὸ γόνυ (ἦν γὰρ κατὰ χεῖρα γενναῖος) τοῦτον κατήγγε, καὶ τοῖς δυοῖν ἐτηρείτας ἐνεκέλευσας βοηθεῖν τὴν ταχίστην. οἱ δὲ, καθάπερ συνθεθεμένοι ἦν, ἰσχυμένοι καὶ καρδοκυόντες τὸ μέλλον, ὅς ἤκουσαν τῆς φωνῆς τοῦ καίον, ἔδραμόν τε ἐθέτως, καὶ τὸν Ἰβρίτην περισχόντες καὶ τῷ χαλῶν ἀποσπᾶντες αὐτὸ το στόμα, ὡς μὴ βοῶντας περιστήσῃ πλῆθος αὐτοῖς καὶ ἀπαικτοῦ ὑποτελέσῃ τὸ ἔργον, ἀπαιτῶντες, τρυφλοθέντα δὲ ἐπαλλόναι τοῦ παραδείσου εἰς τὴν ἀέλιον. αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν ἐπαύριον οἰκῆσαι ἐψηλὸν ἀναδραμόντες καὶ τὰ εἴδη ἐλκεύσαντες ἐξεδέχοντο τοὺς μέλλοντας προσέειναι. προσθέντος δὲ τοῦ δολιχοῦ συνεύρει πλῆθος ὑμῶντων. οἱ μὲν γὰρ εἴδη κατέχοντες ἐν χερσίν, οἱ δὲ δόρυ, οἱ δὲ τόξα, οἱ δὲ λίθους, οἱ δὲ ξόλα, οἱ δὲ δολοὺς καιομένους, ἄλλοι δὲ ἔλκον ἐπιστηγόντων, ἔθισον βοηδρονούντες καὶ κεκραγόντες „σφαττεσθῶσαν, κατέσθωσαν, μελῶν κατενέσθωσαν, λίθος καταχυνέσθωσαν οἱ παλαινοῖ καὶ ἀνέμω. μὴ τις φειδῶ γενέσθω τῶν ἀλαστόρων.“ συνδρουῖν δὲ θεασάμενος ὁ Εὐσταθίου, καὶ τῆς ἑαυτοῦ ἀπεργασίας σαρτηρίας, παρακάλει τοὺς τοῖς ὁμοῦ αὐτῶν ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι καὶ μὴ μετακινήσθαι, μηδ' ἑαυτοὺς προδοῦναι καὶ εἰς ἐξουσίαν πεσεῖν τῶν ζητούντων τὴν αὐτῶν ἀπόλησιν, καὶ παρ' ἑαυτῶν τὴν σαρτηρίαν ἐκδέχεσθαι ἢ θάνατον οὐκ ἐκδόντων. πρὸς δὲ τὸ πλῆθος ἀπὸ πύτος θυρίδος προκλίνων καὶ τῇ χειρὶ καινογράφος τὸν ὄχλον τοιούτως λόγων ἀπήγγεστο. „ὅτι μὲν, ὡς ἄνδρες οἱ συνειλεγμένοι, οὐδὲμία τις προσέτινάτο μοι ἀπεχθεῖα πρὸς τὸν ἡμέτερον δυναστόν, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ πάντες ἐρεῖτε, ἀναβῶντες εἰδότες ὡς Βασιλεὺς μὲν αὐτὸς Ῥωμαῖος δ' ἐγὼ, καὶ Ῥωμαῖος οὐ τῶν ἐπὶ Θράκης καὶ Μακεδονίας οἰκοῦντων, ἀλλ' ἐκ τῆς μακρῆς Ἀσίας, ἦντος ὅσον ἀπέχει ἡμῶν, ἴσασιν οἱ γνωσκόντες. ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς τῷ τοιούτῳ ἐπεχείρησα ἔργον οὐκ εἶναι καὶ μάτην, ἀλλὰ τις με κατήμαξεν ἀνάγκη, λογιζομένη οἱ φρονημαίτεροι. οὐ γὰρ ὦ οὕτω μακροδὸς εἰς προὔπτον ἡμῶν ἐνέβησαν κίνδυνον καὶ τῆς ἡμετέρας ζωῆς κατεφρόνησα, εἰ μὴ τις ἦν ἄλλη αἰτία ἢ βίαια μὲν με πρὸς τὴν πρῶτον εἰλθεῖν. ἵστε οὖν ὡς τὸ γεγνημένον ἔργον πρόσταγμα βασιλέως ἐστίν, ὃ πειθαρχῶν ἐργὸν ὡς ὄρτανον διακρίνοντα, καὶ νῦν εἰ βούλεσθε με διαχεῖρῖσασθαι, ἰδοὺ ὅσ' ὅμιον ἐγὼ περιεπλημμένος, πλὴν οὐκ εὐκόλως οὐδὲ ξαδίως ἐγὼ ἀποθανοῦμαι, εὐδὲ καταθεὶς τὰ ὅπλα ἡμετέρον παραδώσω ἡμῖν ὡς βούλεσθε χρῆσθαι, ἀλλ' ἀγνωστοῦμαι περὶ τῆς οὐκίας ζωῆς, καὶ μέχρι θανάτου ἀμνησθῆναι τοὺς ἐπιόντας ἅμα τοῖς αὐτοῖς ἐμοί. εἰ δὲ καὶ θανατούμεθα, ὅπερ ἀνάγκη παθεῖν τοὺς ἐπὶ πλείονων περιστοιχοθέντας, εὐδαίμωνι καὶ μακάριον τὸν θά-

защото бил силен в ръцете, — взел да го души и извикал двамата си служители да дойдат веднага на помощ. А те, както било условено, стоели и наблюдавали какво ще стане. Щом чули гласа на господаря си, завтекли се веднага, хванали здраво Ивац и му запушили устата с ризата му, за да не би с виковете си да възбуди множеството срещу тях и делото им да остане незавършено. После го ослепили и така го изхвърлили от градината в двора. А самите те се завтекли на горния етаж на една висока къща и като извадили мечовете си, зачали онези, които щели да нападат. Като се разчуло за станалото, грамадно множество се събрало. Едни държели мечове в ръка, други — копия, трети — стрели, четвърти — камъни, други — тояги, други пък — запалени главни, някои — горивни вещества и всички тичали на помощ и викали: „Колете, горете, сечете на парчета, затрупвайте с камъни убийците и измамниците! Никой от проклетниците да не бъде пощаден!“ Като видял събраното множество и изгубил надежда за спасение, Евстатий призовал все пак хората си да бъдат смели, да не падат духом, да не се остават да попаднат във властта на тези, които искат гибелта им, [защото от тях не могат] да чакат спасение, а само жалка и мъчителна смърт. После се показал на множеството от един прозорец, дал знак с ръка на тълпата да мълчи и почнал така: „Събрани мъже, никаква вражда няма у мене към вашия велможа и вие сами ще го кажете, защото добре знаете, че той е българин, а аз — ромей, и то не от тези, които живеят в Тракия и Македония, а от Мала Азия, която е толкова далеч от нас — както знаят осведомените. По-съобразителните ще разберете, че и аз самият не се реших необмислено и безразсъдно на такова дело, а някаква необходимост ме принуди. Защото аз не бих се втурнал така безумно към явна опасност и не бих презрял живота си, ако някоя друга причина не ме беше принудила да постъпя така. И тъй знайте, че това дело стана по заповед на императора, комуто аз послушно послужих като оръдие. А сега, ако искате да ме убие, ето аз съм в ръцете ви. Само че аз няма да умра покорно и лесно, нито ще сложа оръжието си и ще ви се предам, както вие искате да стане, а ще се боря за живота си и заедно с моите хора докрай ще отблъсвам нападателите. Ако умрем — защото трябва да пострадат тези, които са заобиколени от по-многобройни, — то ние ще смятаме смъртта за щастлива и блажена, тъй като има кой да

νατον λογιζόμεθα, έχοντες καὶ τὸν μέλλοντα καὶ τὸ
ἡμέτερον ἐκζητήσαι καὶ ἐδικαίῃαι αἷμα, πρὸς ὃν
βενλεόμεσθε εἰ δυνατὸν ἄχρι πολλοῦ ἀνθίστασθαι.^α
ταύτων ἀκούσαντες οἱ συνεβουλευμένοι τῶν λόγων,
καὶ τῷ ἐκ βασιλείας ὄνει κατατιγάντες, κατὰ μο-
ρὸν ἱσχυρότεροι ἄλλοι ἀλλοτρίῃ διακεκοδοήσαν, οἱ
γρηραιότεροι δὲ καὶ ἡσυχαιότεροι τὸν βασιλεῦς ἐδηγ-
μήσαντες ἐπαγγέλαντο. ὁ δ' Εὐσταθίου κατὰ πολλὴν
ἀδελφὴν τὸν Ἰβράτην^β εὐλαφὲς τῷ βασιλεῖ διακόρυ-
σεν. ὃν οἷτος ἀποδεχόμενος τῆς ἀνδραγαθίας στρα-
τηγὸν τε εὐθὺς προεβίβλετο Δυραχίου καὶ τὴν ὕπα-
σαν κατηγὴν ἱπποδὼν ἰδωρήσαντο τοῦ Ἰβράτου^γ τῶν
τῶν δὲ παρέδοσαν ἡνικαῶν.

Τότε καὶ Νικολιτῆς ὁ πολλὰς ληφθεὶς καὶ
ισουάντας ἀντιθεῖς, ἐν τῶν ὄρεων κρηνητόμενος, ὅς
ἐπέμνηθη δύναμις κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν οἱ συνεταίων
οἱ μὲν προσεχώρησαν ἰθὺς οἱ δὲ ἡλίκοιτο, αὐ-
τόμολος κατεῖχε νικητὸς εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τῇ
χαρὶ κορούσας τὴν θύραν προσήγγειλεν ταῦτον ὅστις εἴη
καὶ ὅτι παραδίδωσαν ἑκὼν ἵος τὸ σῶμα τῷ βασιλεῖ.
ἀλλὰ πῦτον μετ' ὁ βασιλεὺς οὐδὲ ἰδεῖν ἤνευχετο, ἀλλ'
εἰς Θεσσαλονίκην ἐξέπεμψε ἡσυχαιόσθαι κελεύσας.
αὐτὸς δὲ τὰ τοῦ Δυραχίου καὶ τῆς Κολωνίας καὶ
Λατίνουπόλεως, ὅς πῃ ἐδόκει αὐτῷ βέλτεστα,
καταστησάμενος, καὶ φέλασας τοῖς θέμασι καὶ στρα-
τηγοῖς ἐπιστάσας, καὶ τῶν αἰχμαλώτων Ῥωμαίων
τοὺς βουλευμένους κατὰ χεῖρας μένειν εἰσας, τοῖς
δὲ λοιποῖς ἐπιδοῦναι πινακίους^δ, ἦλθεν εἰς Καστο-
ρίων. ἔνθα προσήχθησαν αὐτῷ θυγατέρες δύο τοῦ
Σαμουήλ, αἵτινες θεοσάμειοι Μαρίαν τὴν Ἰαάνων
γυναῖκα παρσταμένην τῷ βασιλεῖ ὄρουσαν κατ'
αὐτῆς ὡς διαχειρομένη^ε. ἀλλὰ ταύταις μὲν ὁ βα-
σιλεὺς τὸν θυμὸν κατεκοίμισεν, ἐπισχόμενος τιμῇ-
σαι καὶ ἐπερπαλουτίσαι αὐτὰς, τὴν δὲ Μαρίαν τῷ
τῆς ζωστῆς ἀξιώματι τιμήσας εἰς τὴν βασιλίδαν μετὰ
τῶν υἱῶν ἐκπέμψεν^ς. καθιερῶν δὲ καὶ τὰ ἐν Σε-
φείας καὶ τῷ Σωκρῶ φρούρια πάντα διὰ τοῦ Σε-
φίου, καὶ εἰς ἑδάφος καταστρέφει. καὶ εἰς τὸ φρού-
ριον Σταροῦς ἔρχεται, ἐνθα κατέλπειν ὁ τῶν Βελο-

потърски сметка и отплата за нашата кръв
и срещу когото именно вие искахте да се
съпротивявате, колкото се може по-дълго.
Като чули тези думи и били обзети от страх
пред императора, събралите се започнали
малко по малко да се измъкват и да се
разпръсват на разни страни. По-старите пък
и по-благоразумните се подчинили, просла-
вяйки императора. А Евстатий при пълна
безопасност взел Ивац и го завел при им-
ператора. Този приел [Евстатий] и за храброс-
та му веднага го назначил стратег на
Дирахиум и му подарил всички движими
имущества на Ивац. А тогава хвърлил в тъм-
ница.

Тогавя и Николица, който често бил зала-
вян и толкова пъти освобождаван, се бил
укрил в някакви планини. Когато била пра-
тена срещу него войска и един от хората
му се предал доброволно, а други били за-
ловени, той слязъл една нощ като беглец в
лагера [на императора] и като почукал с ръка на
вратата, съобщил кой е и че се предава до-
броволно на императора. Но императорът не
искал и да го види, а го изпратил в Солун
и заповядал да го затворят. А самият той,
след като уредил работите в Дирахиум, Ко-
лония и Дринопол, както смятал за най-
добре, и като оставил гарнизони и стратези
по темите, разрешил на желаещите плен-
ници ромеи да останат в страната. А на
другите той заповядал да вървят след него^α.
Така отишъл в Кастория. Там били доведени
при него двете дъщери на Самуил, които,
щом видели Мария, жената на Иван, заста-
нала до императора, нахвърлили се срещу
нея, едва ли не за да я убият^β. Но импера-
торът успокоил гнева им, като обещал и на
тях да даде почести и големи богатства, а
Мария почел с титла зостни и я изпратил в
Цариград със синовете й. Посредством Кси-
фия императорът разрушил и изравнил със
земята всички крепости в Сървия и в Соск.
А той отишъл в крепостта Стаг, където приел

^α In U fol 26°, 10 post προστάσας additur: καὶ τῶν
ἀλλοτρίων ποτὶ στρατιωτῶν ἦσαν γὰρ πολλοὶ ἐκ τῆς Ῥωμανίας
καὶ Ἀρμενίας ἐν τῇ Πελαγονίᾳ καὶ Πρέσπῃ καὶ τῇ Ἀχρίδι
ἐπὶ Σαμουήλ κατακείμενοι, ὧν ἐπιστημένους οἱ βασιλεῖς
τοῦ Ἀποστόλου καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ... ἦλθεν. β In U
fol 26°, 16 loco θεοσάμειοι — διαχειρομένη: συνθέμενοι
τὴν τιμὴν τῇ τετιμῆται Μαρίᾳ ἢ τοῦ Γλαυκοπλάτου ἀδελφῆς
φασίλλουσαν αὐτῇ διαχειρομένη. γ In U fol 26°, 22 post
ἐκπέμψεν additur: καὶ τῶν συγγενῶν οὖν τῷ τοῦ Σαμουήλ
καθηγενοῦ βραχυτάτω παιδί.

^α Ἰβράτη C.

^α Добавка в U: от заловените някога войници. Мно-
зина от тях били ромеи и арменци, заселени от Са-
муил в Пелагония, Преспа и Охрид. От тях най-видни
били синовете на Василий Апокап, Григорас и...
β В U в.м. щом видели: като научили за честта,
която била отладена на Мария, Владиславовата жена,
те се закачили да я убият. γ Добавка в U: и с всички
роднини заедно с най-малкия незаконен син на Самуил.

γρόδον ἄρχων^α μετὰ δουλικῷ τοῦ σρήματος Ἐλε-
μάγος, μετὰ τῶν συναρχόντων αὐτοῦ. ἐκείθεν ἄρας
ἀπείσων εἰς Ἀθήνας. ἐν δὲ τῷ διέναι τὸ Ζητού-
μιον τὰ δοτὰ τῶν περὶ τὸν ἐκείσε Βουλγάρων,
ὁπότε καὶ ὁ μάγιστρος Νικηφόρος ὁ Οὐρανὸς τὸν
Σαμουήλ ἐπρέσβετο, θεασάμενος ἐθαύμασεν. ἐπεξη-
γάθη δὲ καὶ τὸ ἐν Θεοδοπίλει μετόνομα τείχεος,
ὃ Σκέλος ἔπει καὶ κατονομάζεται, εἰς ἀποτροπὴν τῶν
Βουλγάρων παρὰ τοῦ Ῥουπέρη. καὶ ἐν Ἀθήναις
γενόμενος καὶ τὰ τῆς πόλεως εὐχαριστήρια τῇ θεο-
τόκῃ δοὺς, καὶ ἀναθήματα πολλοῖς λαμπροῖς καὶ
πολυτελεῖαι κοσμήσας τὸν ναόν, ἐπέστρεψεν εἰς Κων-
σταντινούπολιν^β. καὶ διὰ τῶν μεγάλων πυλῶν τῆς
προπολεῖς πόλεως στεγὰς ἡμεῖς λόγον ἐκείθεν
ἔχοντι ἐθροίσμεναι ἱστοροῦμενος, προσηγομένης
Μαρίας τῆς τοῦ Βλαδιμίρου γυναικὸς καὶ τῶν
τοῦ Σαμουήλ θυγατέρων καὶ τῶν λοιπῶν Βουλγά-
ρων. Ἰνδοκίων ἦν β', ἔτος ς'α'α'. καὶ οὕτω μετὰ
προπολεῖς καὶ νίκης ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ εἰσελ-
θὼν, καὶ τῷ θεῷ εὐχαριστήριους ᾄδων ᾄδων, ἀπῆλ-
θεν εἰς τὰ βασιλῆα. ὅν ὁ πατριάρχης Σέργιος μετὰ
νίκης εἰσελθόντα πολλὰ κατελάτρεα σέβειν τὸ ἀλ-
ληλέγγιον (ἦν γὰρ ὑποσχόμενος ποιῆσαι τοῦτο, εἰ
τῶν Βουλγάρων ἐπερσχύομεν), ἀλλ' οὐκ ἔπεισεν. δε-
ξάμενος οὖν ὅλους ἱκανοὺς τὴν τοῦ θεοῦ ποιήσαντας
ἐκκλησίαν Ἰουλίῳ μηνί, Ἰνδοκίωνος β', ἐν ἔτει τῷ
ς'α'α', πρὸς πόριν ἐξεδήμησε. καὶ προσελθὼν πα-
τριάρχῃ Εὐδοκίῳ, πρῶτος ὢν τῶν πρεσβυτέρων
τοῦ ἐν τοῖς βασιλείαις ναοῦ^δ.

Τῷ δὲ βασιλεῖ προσερχόμενος, τῆς Βουλγαρίας
δουλοθείας αὐτῷ, καὶ τὰ ὅμοια ἔθνη τῶν Χορ-
βατῶν, ἀρχοντας ἔχοντας δύο ἀδελφοὺς, ὧν προσρηνέ-
των καὶ ἀξιωματὰ λαβόντων καὶ κτήσεις ἱκανὰς
ἐπὶ τοῦ γένους καὶ τὰ ἔθνη. μόνος δὲ ὁ τοῦ Σιρ-
μιῶν κρατὼν ἀδελφὸς τοῦ Νεστόργου πιθήσει οὐκ

управителя на Белград¹ Елемаг² в робско
облекло, както и съуправителите му. Като
се вдигнал оттам, той се отправил за Атина.
Минавайки край Зейтун³, с удивление ви-
дял костите на падналите там българи, ко-
гато магистър Никифор Уран победил Са-
муил⁴. Учудил се и на построената от Ру-
пен⁵ стена в Термопилите за отбиване на
българите, наричана още и сега Скеλος. Ко-
гато стигнал в Атина, той отслужил благо-
дарствен молебен на Богородица за победата
и украсил храма с множество богати дарове.
След това се върнал в Цариград⁶. Той вля-
зъл триумфално през голямата врата на Злат-
ните порти, увенчан със златна корона, която
имала гребен на върха. Предшествували го
Мария, жената на Владислав, Самуиловите
дъщери и другите българи⁷. Това станало на
2-и индикт, 6527 г.⁸ Така с победни тро-
феи той влязъл във Великата църква, къ-
дето отдал благодарствени химни на бога, а
после се върнал в двореца. Патриарх Сергий
го молил много да премахне асленгиона
шом се връща победител, защото той бил
обещал да направи това, ако надвие бълга-
рите, но не можал да го склони. Сергий,
който цели двадесет години стоял начело на
божието панство, се представил на господата
през месец юли, 2-и индикт, 6527 г. Избран
бил за патриарх Евстатий, пръв от презвите-
рите в дворцовия храм⁹.

След като императорът покорил България,
към него се присъединили и съседните хър-
ватски народи, начело на които стояли двама
брата⁶. Като се предали, те получили достойн-
ство и значителни имоти, а народите им оста-
нали подвластни. Само Сермон⁷, владетелят
на Сирмиум и брат на Нестонг, не пожелал

^α In U fol 26v, 27 post ἄρχων additur: Ἐλεμάγος δὲ Φραγκῆς (Α' Ἐλεμάγος). ^β In U fol 27r, 10 post Κωνσταντινούπολιν additur: ἐν Θεοδοπίλει δὲ διαγοσθεῖσης τῶν δυοῖν ἀρχόντων καὶ πατριῶν Ἐλεμάγος καὶ Γαβρᾶ τῆς ἐπιβουλῆς, ὡς δὴ τὸ Βουλγαρικὸν ἀναδεχόμενον καὶ αὐ-
θὺς κράτος· ὁ μὲν Γαβρᾶς ἦδη ἀποθνήσκει εἰς τὴν ἰδίαν χθῆρα καὶ αὐτοὺς πηροῦται τοῖς ἰσχυραῖς, ὁ δὲ Ἐλεμάγος ἱστο-
ρεῖται καὶ πρὸς αὐτὸν ἔχωντας μετὰ εἰς τὴν ἰδίαν ἀποκατέστη ἀμὴν, εἰσὼν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν. γ In U fol 27r, 22 post Βουλγάρων additur: καὶ τοῦ ἀρχιερέως Βουλγάρων. ^δ In U fol 27v, 6 post ναοῦ additur: ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκείσε καὶ αὐθὺς τὴν ἐπισκοπὴν Βουλγαρίας ἀποκατέστη κατὰ καὶ π λαι ἐπὶ τοῦ γένους Ῥωμαῖν, πληροφω-
ρηθεὶς ἀπὸ τῶν δατάσεων Ἰουστινιανῷ τοῦ βασιλέως αὐ-
τῇ εἶναι τὴν πρῶτην Ἰουστινιανῇ, ἣν ἐκείνος πατρίδα ἑαυτοῦ γένον ἔχοντες ἐπὶ τῇ ἐπισκοπῇ Καστελλίουνα.

^α Добавка в U: Елимаг Францис. ^β Добавка в U: А и Солун бил разкрит заговорът на двамата военачалници и патриции Елимаг и Гавра, които уж искали да завземат отново българската власт. Гавра успял да избяга в своята земя, но бил заловен и лишен от зренне. А Елимаг бил разследван и понеже отричал всичко, било му възврънато същото звание. . . . ^γ Добавка в U: Както и архиепископът на българите. ^δ Добавка в U: А императорът отново утвърдил българската архиепископия като автокефална, както била и по-рано при стария Роман. Той се основавал на разпоредбите на император Юстиниан, че тя е Първа Юстиниана, която той наричал свос родно място, и имала тогава за епископ Кастелион.

¹ Това не е Белград на Дунава, а дн. Берат в Албания. ² Другото име на града е Ламия. Бил е център на епископия. ³ Става дума за събитията от 936 г. ⁴ Преводът („от Рупен“, а не „при Рупен“) е според тълкуването на Василевски, Совети и разкази, стр. 116—117, който изтъква, че Рупен не е име на местност, а на лицето, което построило стената. ⁵ Т. е. 1019 г. ⁶ Кресимир и Гоислав. ⁷ За него вж. Дуйчев. Последният защитник на Срем в 1018 г., стр. 309—322.

ἤθελε πρὸς τὸν Κωνσταντῖνος ὁ Διογένης, τὸν ἔκτισεν μετ' αὐτὸν ἀρχὸν, φίλιον ἐλοκροσόμενος προσβευτὴν ἐκπέμπει, δηλὸν μετ' ὅρων ἐπιθυμῶν ἔχειν ἐνωθῆναι αὐτῷ καὶ περὶ ἀναγκαίων κοινολογήσασθαι. εἰ δέ τις αὐτὸν ἐπιστρέχει φόβος, τρεῖς ἐπηρέτας ἐλλογένοι μόνους, καὶ κατὰ τὸ μέσον τοῦ παρρηγόρεως ποταμοῦ συνμιῖξαι αὐτῷ μετὰ τῶν ἐστρεπῶν ὁμοίως ἀφίξεσθαι μέλλοντι. πεισθεὶς οὖν ἑκείνος ἔρχεται πρὸς τὸν ποταμὸν καὶ τῷ Διογένηι ἐνοῦται. ἐν ᾧ δὲ ἐμελλον διαλέγεσθαι, ὁ Διογένης ἐγκόλασεν φέρον μάχιστον καὶ ταύτην αἰφνιδίως ἐλάσας παίει τοῦτον κατὰ τῆς πλευρᾶς καὶ εὐθὺς ἀναρεῖ. τὸν δὲ μετ' αὐτοῦ φωνῇ χρησαμένον, τοὺς πλησιέστερας ὁ Διογένης συναθροίσας στρατοὺς μετὰ χειρὸς ἐκείνης ἔρχεται πρὸς τὸ Σίρμιον, καὶ γυναικα τοῦ τεθνεῖτος καυχήσας καὶ ἰσχυρότερον μεγάλως καταμαλὰς ἔπεισε προσχωρήσει καὶ τὸ Σίρμιον παραδόντα τῷ βασιλεῖ. ἦν καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπελεύσθη, καὶ ἀνδρὶ συνεξέχθη ἐν τῶν ἐν τῇ πόλει μεριστῶν, καὶ ὁ Διογένης ἄρχον ἐτάχθη τῆς νεοκίτου χώρας. (II, pp. 464₂₁—476₂₄)

да се покори. Константин Диоген, който управлявал тамошните области, се престорил на приятелски разположен и проводил при него пратеник, за да му каже под клетва, че има желание да се срещне с него и да поговорят за нужните работи. Ако пък го било страх, да вземе само трима служители и да се срещне с него при течащата наблизо река, като и той щял да дойде с трима слуги. И тъй този се съгласил и отишъл на реката да се срещне с Диоген. Когато щели да започнат разговора, Диоген, който носел в пазвата си кама, извадил я внезапно, ударил [Сермон] в кълбока и го убил на място. Хората му ударили на бягство, а Диоген събрал намиращите се наблизо войски и тръгнал към Сирмиум с доста голяма дружина. След като уплашил жената на убития, той я принудил с щедри обещания да се покори и да предаде Сирмиум на императора. Тя била изпратена в Цариград и омъжена за един от първенците в столицата, а Диоген бил назначен за управител на новопридобитата област.

104. De Davido Achridensi Sami praefecto

Καὶ Ἀννης δὲ τῆς τοῦ βασιλέως ἀδελφῆς ἐν Ρωσία ἀποθανοῦσης, καὶ πρὸς αὐτῆς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Βλαδιμηροῦ, Χρυσόχειρ σιγγεγῆς τις ἐν τοῦ τελευτήσαντος, ἄνδρας ὀκτακισίους προσεταιρισάμενος καὶ πλοίοις ἐμβάσας, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς τάχα υἱοθετοῦντος. τοῦ δὲ βασιλέως καταθεῖναι τὰ ὄπλα κελύοντος καὶ οὕτω ποιήσασθαι τὴν ἐντυχίαν, μὴ θελήσας δῶλθε τὴν Προποντίδα. ἐν Ἀβδόρ δὲ γενόμενος καὶ τῷ στρατηγῶντι ταύτης συρρίξας ἐπερμαχοῦντι τῶν παραλλίων, καὶ τοῦτον βελόης καταστρεφάμενος, κατήλθεν εἰς Αἴμνον. ἔκτισε δὲ παρὰ τοῦ στόλου τοῦ Κυβερνατοῦ, καὶ Δαβίδ τοῦ ἀπὸ Ἀχρῶν στρατηγούτος Σάμου, καὶ Νημφόρου τοῦ Καρέουλα δοκτοῦς ὄντος Θεσσαλονίκης παραστονδεδέντες ἄπαντες κατεσφάγησαν. (II, pp. 478₂₀—479₂₄)

104. Давид Охридски стратег на Самос

Когато Ана, сестрата на императора, умряла в Русия, а преди нея умрял и мъжът ѝ Владимир, Хризохир,¹ някакъв роднина на умрелия, събрал 800 души, натоварил ги на кораби и отишъл в Цариград, уж за да стане наемник. Императорът му заповядал да сложи оръжието и така да се яви при него, но той не пожелал и преминал Пропонтида. Когато стигнал в Абидос, той влязъл в сражение с тамошния стратег, който защищавал брега, и като го победил лесно, стигнал до Лемнос. Но там флотата на кивиротите² с Давид Охридски³, който бил стратег на Самос, и на Никифор Кавасила⁴, солунския дук, ги избила всички тях, които били нарушители на споразумението.

105. Prustanus in exsilium relegatur. Patzinaci Bulgariam infestant

Ὁ δὲ τοῦ Σκληροῦ Ῥωμανοῦ υἱὸς Βασίλειος πατέρας, προσφύγων τῷ μεγίστῳ Περνασιῶ τῷ Βουλγάρῳ στρατηγῶντι βουκελλαρίων, εἰς τοσοῦτον προήχθη τόλμης ὥς καὶ διὰ μάχης τούτῳ ἐλθεῖν.

105. Пруснан изпратен на заточение. Печенег нападат България

Патриций Василий, син на Роман Склир⁵, като се скарал с магистър Пруснан⁶ българина, който бил стратег на Вукеларий, се одързостил дотолкова, че влязъл в бой с

¹ За тези лица и събития срв. тук стр. 289, бел. 3.

² Той ще да е бил българин. Събитията се отнасят към 1024 г. Срв. Schlumberger, L'Épopée byzantine, II, pp. 613—615.

³ Един от тях, Александър, бил назначен в 1080 г. за дук на България. Срв. Златарски, История, II, стр. 165, тук стр. 340.

⁴ Роман Склир бил известен византийски сановник, който оставил в Цариградския двор Георги Маниак и предизвикал неговия бунт.

⁵ Пруснан (Пруснан или Фружин) бил син на Владислав. За името му вж. посочванията у Златарски, История, II, стр. 33, и у Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 257.

² Кивиротската тема се намирала на южния черноморски бряг на Мала Азия.

³ Кавасилови били известно византийско семейство. Един от тях, Александър, бил назначен в 1080 г. за дук на България. Срв. Златарски, История, II, стр. 165, тук стр. 340.

⁴ Роман Склир бил известен византийски сановник, който оставил в Цариградския двор Георги Маниак и предизвикал неговия бунт.

⁵ Пруснан (Пруснан или Фружин) бил син на Владислав. За името му вж. посочванията у Златарски, История, II, стр. 33, и у Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 257.

⁶ Глинка извори за българската история, т. VI

τούτων τὴν διένεξον Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς ἀνασχόντων κλητῶν κατὰ τῆς βασιλείας καὶ ἄλλων ὑπερορίζει, τὸν μὲν ἐν τῇ Ὀξείᾳ νήσῳ τὸν δὲ ἐν τῇ Πλάτῃ. μετὰ μακρὸν δὲ τὸν μὲν Βασιλείον, κατηγορηθέντα ὡς εἴη ἀπόδρασαν μελετῶν, ἀτιτίθωκε, τὸν δὲ Προυσιανὸν μακροῦ δεῖν τοῦτο αὐτὸ πείσασθαι κωδικοποιῶντα ἠλευθέριον. ἐνέφλωσε δὲ καὶ Ῥωμανὸν τὸν Κουρκοῦαν, ἐπ' ἀδελφεῇ ὄντα γαμβρὸν τοῦ Προυσιανοῦ καὶ τὸν Βογδόαν καὶ τὸν Γλαβῖον καὶ τὸν Γουδέλην. ἐγλωσσόμηνε δὲ καὶ τὸν μακρὸν Ζαχαρίαν τὸν συγγενὴ τοῦ Βέστου Θεωδάτου, συσκευάσασθαι τούτους πλοῦμενος κατ' αὐτοῦ.

Τούτῳ τῷ ᾔτι καὶ Πατρωνάκι εἰσβολὴν ἐποιήσατο κατὰ Βουλγαρίας, καὶ πλείστον λαὸν καὶ στρατηγούς καὶ ταγματάρχας ἔφαρξεν καὶ ἐξώλησεν· διὸ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τὸν Διογένην ἀρχόντα Σιρμιῶν ἐπέτρεχε καὶ δοῦκα τῆς Βουλγαρίας ἐποίησεν, ὅς συμπλακίει πολλὰς αὐτοῖς διασπαρμένους ἐξέρεπτο καὶ ἠνάγκαζε περαιομένους τὸν Ἰστρὸν ἵκοντας ἄγειν. (II, pp. 483₄—484₃)

106. *Prusianus de conspiratione accusatus oculis privatur*

Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον διαβληθεὶς ὁ μάγιστρος Προυσιανὸς ὁ Βούλγαρος κοινοπραγίῃ Θεοδόρου τῇ τῆς βασιλίδος ἀδελφῇ καὶ τῆς βασιλείας σὺν αὐτῇ ἀπαπειλοῦσθαι εἰς τὸ τοῦ Μανουὴλ μοναστήριον φρονηεῖται. ἐκκαταστάσης δὲ τῆς κατηγορίας αὐτὸς μὲν ἀποσφραγίζεται, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ ἡ ζωστὴ τῆς πόλεως ἐκβάλλεται. καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Διογένης, γαμβρὸς ὢν τοῦ βασιλέως ἐπ' ἀνταγρῇ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ Σιρμιῶν μετατεθεὶς εἰς Θεσσαλονίκην γίνεται δοῦξ, κατηγορηθεὶς δὲ παρὰ Ὀρέστον τοῦ θερμάπαιτος τοῦ Βασιλείου τοῦ βασιλέως ὡς μελετῶν ἀποστασίαν, στρατηγὸς εἰς Θράκησις στέλλεται. (II, pp. 487₁₂—21)

107. *Basilius bellis contra Bulgaros occupatus res Orientis negligit*

Τοῦ γὰρ βασιλέως Νικηφόρου τὰς πλείους Συρίας καὶ Φοινίκης πόλεις παρασχημαμένον, καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν Ἰωάννου τὰ βαλκάνια κρατοῦντος καὶ μέχρι Λαμιακοῦ τὴν ἐκπρόσθεν παρατείναντος, ἐπέβη ὁ μετ' αὐτοῖς Βασιλεὺς πρότερον μὲν ἐπὶ τῶν ἐμφυλίων ἀσχολούμενος πολέμῳ, ὕστερον δὲ

него. Император Константин¹ сметнал разпратата им за безсрамие спрямо императорската власт и изпратил и двамата на заточение Василий — на остров Оксия², а Прусиан — в Плата³. Не след дълго той ослепил Василий, който бил наклеветен, че иска да бяга. А и Прусиан за малко щял да претърпи същото наказание, но се отървал. Императорът ослепил и Роман Куркуа, зет на Прусиан по сестра, както и Богдан, Глава и Гудел⁴. Отрязал езика и на монаха Захарий, роднина на веста Тевдат, като измислил, че всички те готвели бунт против него⁵.

През същата година и печенеги извършили нападение в България и избили и пленили извънредно много народ, а също и стражези и тагмархи. Затова император Константин назначил Диоген⁶, архонта на Сирмиум, за дук на България. Този влизал много пъти в бой с тях, когато се били пръснали, обърнал ги в бягство, принудил ги да преминат Истръ и да мируват.

106. *Prusianus, обвинен в заговор, бива ослепен*

По това време⁷ магистър Прусиан българинът бил наклеветен, че готви заговор с Теодора, сестрата на императрицата⁸, за да завземе властта заедно с нея, и бил затворен в манастира Мануил⁹. И понеже обвинението се потвърдило, той бил ослепен, а майка му, [която била] зостя, била отстранена от столицата. Константин Диоген, зет на императора (бил женен за братовата му дъщеря), бил преместен от Сирмиум в Солун, където станал дук. Но понеже Орест¹⁰, служителът на император Василий¹¹, го наклеветил, че готви бунт, той бил изпратен като стратег в Тракезия¹².

107. *Василий II, зает с войната срещу българите, не уредил работите си на Изток*

Император Никифор¹³ завлаждал повечето градове в Сирия и Финикия, а след него Йоан¹⁴ затвърдил завзетите земи и прострял властта си до Дамаск. Василий, който царувал след тях, отначало бил зает с междоусобните войни, а по-късно — с войната срещу

¹ Константин VIII (1025—1028). ² Остров Оксия се намирал срещу Аварания. ³ Остров Плата се намирал близо до африканския бряг на Киренаика. ⁴ От имената им личи, че те са били български боляри. ⁵ Събитията се отнасят към 1026 г. ⁶ Това е бъдещият император Роман Диоген. ⁷ 1029 г. ⁸ Т. е. дъщерята на Константин VIII Зоя, която била омъжена три дни преди смъртта на баща си за Роман Аргир, който присел императорската власт след смъртта на Константин VIII. ⁹ Този манастир се намирал около по-късната султан Селимова джамия. Вж. Janin, Constantinople byzantine, pp. 197, 396. ¹⁰ Това е протоспатирий Орест, който командувал войска в Сицилия през 1025 г. ¹¹ Т. е. Василий II. ¹² Т. е. Тракезийската тема. ¹³ Никифор Фока. ¹⁴ Йоан Цимисхий.

καὶ τοῖς κατὰ τοῦ Σαμουὶλ ἔργοις προσελαφρύνον οὐκ ἔστιν εὐνοίας καὶ ὅς ἐνεδέχεται τὰ ἐν ἐν κατακαλίσεσθαι, ἀλλ' ὅσον ἐν φαντασίᾳ γενόμενος ἐκείσε, καὶ ὅς ὁ καὶ αὐτὸς ἀπῆται ταῦτα καταστησάμενος, εἰδ' ἱπποστράτας καὶ ἀσχυλίων ἔμμενον ἔχων καὶ φροντίδα τῶν τῶν Βουλγάρων ἐποτάζει γένος, ἀπορρομή γέγονε τοῦ τὸν ζυγὸν ἀπορροῦναι τὰς δυνατωτέρας τῶν πόλεων καὶ τὴν ἐσπέρων ἀναζητήσαι ἐλευθερίαν. (pp. 489₁₆—490₃)

108. Prusianus monachus efficitur

Τούτῳ τῷ ἔτει 6539' τυγχάνοντι, ἰνδαυῶτος 14', καὶ ὁ Προυσιανὸς ἐκονσίως ἀποκείρεται μοναχός, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐκ Μαστιρείου τῆς ἐν βοιωτικῇ μὲν τῆς ἐκ Θεσσαλονίκης μεταβιβάσκειται, καὶ Κωνσταντίνος παρθένος ὁ Αὐθένης ἐκβλήθεις τοῦ πύργου ἐν τῇ υἱοῦ τῶν Στοιχίων ἀποκείρεται μοναχός. (p. 497₅₋₉)

109. Constantinus Diogenes coniurat. Patzinaci Moestam invadant

Ἐκείσε δὲ τοῦτον ἐνδιατελέμενος μηνύεται τῇ βασιλίδι Ζωῇ διὰ Θεοφάνους τοῦ Θεσσαλονίκης ὡς Κωνσταντίνος ὁ Αὐθένης καταλογιζόμενος τῇ ταύτης ἀδελφῇ Θεοδώρα ἀπόδρασαν πρὸς τὸ Ἰλλυρικὸν μελεῖται, εἰδόμενος τοῦ μητροπολίτου Περυθερίου καὶ τοῦ ἐπισκόπου Περδικωρίου. καὶ εὐθὺς ἀνάρτασται οἱ τε ἐπίσκοποι καὶ ὁ Αὐθένης γίνονται. καὶ ὁ μὲν Κωνσταντίνος ἐταζόμενος ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερινῶν διὰ Ἰωάννου τοῦ πραιποσίτου, τοῦ μετὰ ταῦτα ἀφαινεσθέντος καὶ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλευσκότος Μιχαὴλ, ἐκείτῳ ἀποκοιμησάμενος τοῦ τείχους καὶ ἐκταραχθῆναι ἀπέθανε ζυγίς μετὰ τῶν αὐτοσθένων, αἱ δὲ ἐπίσκοποι ὡς τὸν βασιλέα πρὸς τὰ Μεσσηνιακά ἐπελέμφθησαν κατέκτεν ἡλευθερώθησαν.

Ἐκείσε δὲ ἡ Ἰουλίνα μηνός, ἡμέρας 5', ὥρα β' τῆς νυκτός, ἀστέρως ἐγένετο χύσις ἐκ μεσημβρίας πρὸς ἀνατολὴν, πᾶσαν περιεστράψαντος τὴν γῆν. καὶ μετὰ μνηστῶν ἀγγέλονται τὰ κατωχόντα τὴν Ῥωμαίων ἀντιλήματα. Ἀράβες μὲν ληϊσάμενοι Μεσσηνιαίων ἔχρη Μελιτηνῆς, Παζινάκων δὲ τὸν Ἰσραὴλ διαφόντες καὶ τὴν Μεσίαν κακῶς διαθήμενοι, Σαρακηνὸν δὲ τὴν παρὰ τὸν καταδρυμόντες τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέγα Κεϊκάρως καὶ αὐτὴν τυχευολήσαντες. (pp. 498₁₃—499₁₀)

110. Nicolaus Chryselius Bulgarus a Romanis ad Arabes mittitur

Παρέδοκε δὲ καὶ τὸ φρονέον τὸ λεγόμενον Περικρὶν ὁ κατὰ τὸν αὐτὸν Σαρακηνὸς Ἀλὶμ, ἔργου

Самуил и нямал време да уреди работите си на Изток хубаво и както трябва. Той отивал там, когато му хрумнало, и уреждал нещата, както изисквал моментът. Но после, като се връщал, бивал постоянно зает и погълнат от грижи с покоряването на българския народ. Така той станал причина по-силните от градовете да отхвърлят игото и да си възвратят свободата.

108. Прусиан подстриган за монах

През същата година, 6539, индикт 14-и¹, Прусиан се подстригал доброволно за монах и майка му била преместена от Мантинейския в Букелариевия манастир в Тракезия. А патриций Константин Диоген бил изведен от кулата² и се подстригал за монах в Студийския манастир.

109. Константин Диоген замисля бунт. Печенеги нападат Мизия

Докато императорът бил там³, императрицата Зоя получила съобщение чрез Теофан⁴ от Солун, че Константин Диоген в споразумение със сестра ѝ Теодора се канел да избяга в Илирик със знанието на митрополита на Дирахиум и на епископа на Перитеорион⁵. Епископите и Диоген били веднага отвлечени. Когато във Влахерския дворец се започнало следствие срещу Константин от препозит Йоан, който бил брат на царувалия по-рано Михаил и след това станал орфанотроф, той се хвърлил от стената и като си пречупил врата, умрял и бил хвърлен при самоубийците, а епископите били изпратени при императора в Месанакта⁶ и оттам освободени.

На 28 юли, събота⁷, във втория час на нощта една звезда паднала от юг към север и осветила цялата земя. Не след дълго било съобщено за нещастията, които връхлетели над ромейската земя, а именно че арабите опустошили Месопотамия до Мелитина, печенегите преминали Истрия и опустошили Мизия, а сарацините нахлули в Илирийското крайбрежие до Корфу и го опожарили.

110. Българинът Никола Хризлий води преговори с арабите

Сарацинът Алим, който владеел крепостта Перкри⁸, намираща се твърде близо до Ва-

¹ 1030 г. ² Вероятно става дума за затвора Анекас до Голямата стена. Срв. *Schlumberger*, *L'Épopée byzantine*, p. 102. ³ През пролетта на 1032 г. Роман Аргир предприел поход в Сирия. ⁴ Солунски митрополит. ⁵ Перитеорион или Перитор, дн. Бурукале, недалеч от Гюмюрджина. ⁶ Месанакта или Дипотамос — крепост във Фригия. ⁷ През 1032 г. ⁸ Тази крепост се намирала във Веспурекан, на с.и. от езерото Ван. В същност тя била далеч от Вавилон, т. е. Багдад.

Βασιλεύοντος διακείμενον, τῷ βασιλεὶ Ῥωμαίων, ἐλπίσας πατριωτικῶς τε καὶ πλείστον ἄλλον ἀμειβῶν δειωθῆναι. δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν βασιλέα ποιησάμενος ἐντεύξην. καὶ τὸ φρούριον μὲν παρὲλθὼν ὁ πατέρας Νικόλαος ὁ Βούλγαρος, ὃν Χρυσήλιος τὸ ἐπώνυμον, ὁ δὲ τοῦ Σαρακενοῦ υἱὸς εἰσελθὼν ἐν τῷ Βεζαντίῳ καὶ διὰ τὸ τὸν βασιλέα συνέχεσθαι ἀρροσθήματι μηδεμίαν τυχὼν ἐπιστροφῆς καὶ μετὰ θυμοῦ ἐπιστρέφας ἀνέπαυσε τὸν γεννησάντα ἀνταβέσθαι τοῦ οὐκ αἰὶν φρουρίου, ὅσους λάθρῃ τοῖς ὁμοῖοις Πέρσαις κομποπαρασκευάσας νυκτὸς τε τὸ φρούριον ἀπέκλειρε καὶ ἐξαποκρίτους ἄνδρας Ῥωμαίους πολεμιστὰς ἀπέταυσε ξαστώνῃ καὶ ἀμελείᾳ τοῦ κατέχοντος τοῦτο Χρυσήλιου. (II, pp. 502₄—503₄)

111. Patzinaci Moesiam, Thraciam Macedoniamque infestant

Περαιωνῆντες δὲ καὶ τὸν Ἰστρον οἱ Πατζινάκων πᾶσαν ἐληύσαντο τὴν Μυσίαν ἕως Θεσσαλονίκης, καὶ τὰ τῶν Ἀφρων πλοῖα τὰς Κυκλάδας οὐ μὲν ὥς ἠλυθῆναι. (II, p. 512₃₋₄)

112. Patzinaci iterum in Moesiam, Thraciam Macedoniamque incursiones faciunt

Ἀφροῦτον δὲ παγετοῦ γενομένου καὶ τοῦ Ἰστρον κρησθαλοθέντος οἱ Πατζινάκων περαιωνῆντες οὐ μὲν ὥς τὴν Μυσίαν καὶ Θράκην μέχρι Μακεδονίας ἐκάκωσαν. ἐπὶ δὲ πάλιν ἕως τοῖς Θρακησίαις, καὶ πάλιν διέθετο τοὺς παγετοὺς.

Τῷ, σσμδ' εἴτι, Ἰνδικαῖνος δ', διὰ τοῦ ἔαρος κρεῖς εἰσβολὰς ποιησάμενοι οἱ Πατζινάκων κατὰ Ῥωμαίων ἄρδην τὰ παρατηρόντα ἠφάνισαν, ἡβηδὸν τοῖς ἀλυσσομένους ἀναρκοῦντες καὶ τιμωρίας τοῖς αἰχμαλώτους ἐπαυλῶντος ἀνεκδιηγήτους. εἶλον δὲ καὶ στρατηγούς πεντε ἑκατάς, Ἰωάννην τὸν Δερμοκαῖτην, Βάρδαν τὸν Πέττην, Λέοντα τὸν Χαλκοτούβην, Κομνηνοῦ τὸν Πτεροκλὸν καὶ τὸν Στραβοτεράτην Μιχαήλ. (II, pp. 514₁₇—515₈)

α. In U fol 46^v, 7 post φέρων (Scyl., p. 516, 3) additur: καὶ Ἰωάννου δὲ τοῦ Βουλγαρίου ἀρχιεπισκόπου κοιμηθέντος ἔπειτα βασιλεὺς προεβίβηται Παφλαγονίᾳ μὲν ὄντων μὲν τῇ μεγάλῃ δὲ ἐκκλησίᾳ διασπένοντα καὶ τὸ τοῦ χρονοφύλακος διακόντην ἐν πολλοῖς ἔτεσι διατέσαντα, ἔπειτα δὲ ἡσυχίας καὶ τῇ μὴ καλῶς τὰ θεῖα ἀκολουθεῖν παραιοῦσιν τοῖς ἐν μέσῳ θορόβους, καὶ διὰ τὸ μὴ θέλει τῷ πατριάρχῃ προσκορπεῖν ἡσυχάζοντα καὶ ἰδιοτραγοῦντα, οὗτος Λέων μὲν ἐκαλεῖτο. πᾶσαν δὲ παιδείαν ἐξήρατο τὴν τε θύραθεν καὶ τὴν ἡμετέραν. ἐπιστὸς δὲ τῇ Βουλγαρίᾳ πολλὰ μνημεῖα τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς καταλείπει.

вилон, я предал на императора на ромеите, като се надявал да получи титла патриций и много други облаги. За водене на преговорите той изпратил сина си при императора. Крепостта била приета от българина патриций Никола, по презиме Хризилей. Синът на сарацина, като дошъл в Цариград и не получил никакъв прием, понеже императорът бил болен, се върнал разгневен и убедил баща си да си вземе обратно крепостта. Този влязъл тайно в споразумение със съседните перси и една нощ завзел крепостта и избил 6000 ромейски войници. Това станало поради леността и небрежността на Хризилей, който държел крепостта.¹

111. Печенегите нахлуват в Мизия, Тракия и Македония

Като преминали Истрия, печенегите опустошили цяла Мизия чак до Солун,² а корабите на африте³ нанасяли немалко щети на Пикладските острови.

112. Печенегите отново нападат Мизия, Тракия и Македония

Понеже настъпил непоносим мраз и Истрия замръзнала⁴, печенегите го преминали и причинили немалки вреди в Мизия и Тракия, чак до Македония. Скакаци пак нападнали тракийските области и нанесли щети на храните.

През пролетта на 6544 г., 4-и индикт⁵, печенегите извършили три нападения срещу ромеите, като унищожавали всичко по пътя си, избивали поголовно всички заловени хора и подлагали пленниците на неизказани мъчения. Те хванали в плен и пет стратези: Йоан Дермокайт, Варда Печ, Лъв Халкотув, Константин Птерот и Стравотрихар Михаил.⁶

α. Добавка в U след φέρων (Scyl., стр. 516, 3): Когато българският архиепископ Йоан⁶ умрял, императорът ръкоположил друг, който произхождал от Пафлагония, бия се отличил във Великата църква и дълги години изпълнявал длъжността хартофилак⁷. От любов към сиромашеството и поради доброто изпълнение на духовните обязанности той се отдръгнал от вътрешните смутове и понеже не искал да се показва враждебен към патриарха, стоел мирно и се занимавал със собствените си работи. Той се казвал Лъв⁸ и бил овладял всякакво знание — чуждото и нашето. Като стоел начело на България, той оставил много доказателства за своята добродетел.

¹ Събитията се отнасят към 1033 г. Срв. Schlumberger, L'épopée byzantine, III, p. 133 sq. ² Това нападение станало през есента на 1034 г. ³ Т. е. арабите. ⁴ Това станало през 1035 г. ⁵ Т. е. 1036 г. ⁶ Става дума за Йоан Дебърски. Вж. тук стр. 268 и стр. 41, 1-ва Василева грамота. ⁷ Висша църковна длъжност, един вид архивар. Хартофилакът на Св. София бил и секретар на патриаршията. ⁸ Лъв бил родом от Пафлагония. Срв. Златарски, История, II, стр. 42—44.

113. Thracia Macedoniaque fame premuntur

Τῷ δὲ ρῆμει¹ εἶπαι, ἰνδοκυῶνος εἴ, ἡμέραι Νοεμβρίου β', γέγονε σεισμός περὶ ὅραν εἰ τῆς ἡμέρας, καὶ διετέλειεν ἡ γῆ σειομένη ἄλλως ὅλον τοῦ Ἰανουαρίου μηνός. γέγονε δὲ καὶ λιμός κατὰ τε Θράκην καὶ Μακεδονίαν, Στρυμόνα καὶ Θεσσαλονίκην, καὶ μέχρι Θεσσαλίας. (pp. 518⁹-10)

114. De Ioannes Orphanotrophi iniuriis

Μαῖω δὲ μηνί τοῦ ρῆμει² εἶπος, ἰνδοκυῶνος η', ἡ ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως Μαρία, μήτηρ δὲ τοῦ Καίσαρος, ὤκειον ἐν Ἐφέσῳ εἰς προσκύνησιν τοῦ ἡγιασμένου. καὶ ἐν τῷ διέναι πολλὰ τῶν παρὰ λόγους πραττομένων μαθοῦσα, ἐπιστρέψασα εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπήγγειλε πάντα τῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ, καὶ παρεκάλει ἀναστολὴν τινα γενέσθαι τῆς ποιηρίας ὃ δὲ μετὰ γέλωτος αὐτὴν ἀπεπέμψατο, γυναικεία φρονεῖν εἰπὼν, καὶ ἀγροεῖν ὅσων ἡ πολιτεία δείττω Ῥωμαίων. ἐν Θεσσαλονίκῃ δὲ, ὡς εἶπομεν, τῷ βασιλεὶ διαγράφου χρεαίον ὁ Ἰωάννης ἐπέμψε κτηνάρια δέκα, ἐπὶ στροβίλων δὲ πεντάκων ἀσπασθὲν τὸ πλοῖον τοῖς Πλευραῖοις προσερχομένη αἰγιαλοῖς καὶ συνειρήνη τὸ δὲ χρυσίον ἀπέστειλε Στέφανος ὁ καὶ Βεσθιλάβος, ὁ τῶν Σέρβων ἀρχὼν, πρὸ μικροῦ τῆς πόλεως ἀποδοῦς καὶ τὸν τόπον τῶν Σέρβων κατεσχηκώς, Θεόφυλλον ἐκαλεῖν τὸν Ἑρπετιῶν ἀπελάσας. ὁ δ' Ἰωάννης ὄντως προσθέμενος τὸς ἀρχάς, καὶ πᾶσι χαλκόν ἐνδοκοῦς ἀδικίας, μισθὸν συμφουῶν ἐπέκλησε τὴν αἰκονιμένην, ἀδεῶς τῶν κρατῶν φορολογουμένων τοῖς ἐργαστοῖς, καὶ μηδεὶς ἐπιστροφὴν ὄλωι τιθεμένων τῶν γυναικῶν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ μετῴν τὴν τοῦ χρυσίου ἀποδύκω, γράφει τῷ Στεφάνῳ ἐκπέμψαι πρὸς αὐτὸν τὸ ἴδιον καὶ μὴ φελλῶσαι αὐθαίρετον ἀνελέσθαι πόλιν. τοῦ δὲ μηδεμίαν ποιησαμένου ἐπιστροφὴν, στρατὸν ὁ βασιλεὺς ἐπέμψε κατ' αὐτοῦ, ἄρχοντα ἐκτομίαν Γεώργιον ἔχοντα τὸν Προβατῆν. ὃ δὲ τὸ ἴδιον καυαλαφῶν, καὶ δυσχερούς καὶ γάργαλι καὶ δυσβάτους ἀπερσιζέτωις ἐμπροσθεν τοῖς, τό τε στρατεύμα ὅλον ἀπέλεσε καὶ αὐτὸς δυσχερὲς διεκοῦθη. (II, pp. 526₃ — 527₄).

113. Глад в Тракия и Македония

През 6546 г., 6-и индикт¹, на 2 ноември станало голямо земетресение към десетия час на деня и земята продължила да се тресе чак до края на месец януари. Настанал и глад в Тракия, Македония, Стримон² и Солун, чак до Тесалия.

114. Беззаконията на Йоан Орфанотрофа

През месец май 5648 година, 9-и индикт³ Мария, сестрата на императора⁴ и майка на кесаря⁵, отишла в Ефес, за да се поклони на любимия [ученик на Христос, Йоан]. По пътя тя разбрала, че много неща се вършат по неразумен начин. Като се върнала в Цариград, съобщила всичко на брата си Йоан⁶ и го подканила да намали никак злото. Но Йоан я изпратил със смях, казвайки, че разсъждава по женски и че не знае от какво се нуждае държавата на ромеите. Той изпратил десет кентинария злато на императора, който, както казахме, пребивавал в Солун. Но корабът, грабнат от силни вихрушки, се блъснал в илирийските брегове и се разбил. Златото заграбил владетелят на сърбите Стефан, наречен и Войслав⁷, който избягал малко преди това от столицата и завзел земята на сърбите, като изгонил оттам Теофил Еротик⁸. Йоан направил длъжностите да се продават и оставил всички да вършат несправедливости. Така той изпълнил света с хиляди злини, като съдиите налагали несправедливо давящи на местните жители и никой изобщо не обръщал внимание на това, което ставало.

Императорът, като научил в Солун за загубата на златото, писал на Стефан да му върне това, което било негово, и да не пожелава доброволно да носи отговорност за война. Но понеже той не обръщал никакво внимание, императорът изпратил срещу него войска начело със скопеца Георги Проват. Той, като стигнал онази земя, попаднал небомислено в мъчнопроходими места, урви и стръмнини и изгубил цялата си войска, а самият той едва се спасил.

¹ Т. е. 1037 г.² Областта по долното течение на Струма.³ Т. е. 1040 г.⁴ Михаил IV.⁵ Бъдещият император Михаил V.⁶ Йоан Орфанотрофът, който бил брат на Михаил IV и на Мария.⁷ Дунавски (а не сръбски) княз, който водел дълги години война за независимост срещу Византийската империя. Вж. К. Иречек, История Сърба, I, Београд 1911, стр. 202. ⁸ Острогорски, История, стр. 298—299. ⁹ Византийски стратег, който управлявал Дукия, докато Войслав бил пленник във Византия.

καὶ λοιπὸν γιγνώσκει δύο στάσεις Βουλγάρων, ἡ μὲν τὸν Δελεάνον ἀνευφημοῦσα, θιατέρα δὲ τὸν Τειχομηρόν. ἀλλ' ὁ Δελεάνος γράμματα στείλει πρὸς τὸν Τειχομήρον γράψας καὶ ἐπὶ κτιστογραφίαν καλέσας ἐπεισεν ἐλθεῖν· ἐπεὶ δὲ ἰνύθη τὰ δύο συνήματα τῶν Βουλγάρων, συγκαλεσάμενος ἕκαστος ὁ Δελεάνος παρῳάει, εἰ μὲν πεπληροσφόρηται ἀπὸ τοῦ Σαμουὴλ· ἔκρινεν αὐτὸν τὴν σείσαν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀρῶνται βασιλεύεσθαι, ἐκποδὸν ποιήσασθαι τὸν Τειχομηρόν, εἰ δ' ἀπότρεπον αὐτοῖς τοῦτο, αὐτὸν μὲν ἀποσκηνοῦσθαι, ἀρχεσθαι δὲ ἐπὶ τοῦ Τειχομηροῦ. „δύο γάρ“ φησὶ „ἐριθασκοῖς μία λόχη οὐ τρέφει, οὔτε μία χώρα εὐδοκῆσεται ἐπὶ δύο κυβερνωμένη ἀρχηγόν“. ταῦτα δὲ ἐκπαιστος αὐτοῦ θυροβόος τε ἦρθη πολὺς, καὶ μόνον αὐτὸν βούλονται ἔχειν ἔφησαν αὐτοκράτορα ἀρχηγόν. καὶ ὅμως τῇ βουλῇ λίθους ἄραντες λιθολευστοῦσι τὸν ἄφθονον Τειχομηρόν. καὶ ὁ μὲν ὡς ἐν ὀρείῳ δόξας ἄρξαι σὺν τῇ ἀρχῇ καταστρέφει καὶ τὴν ζωὴν, πῶσα δὲ ἡ ἐξουσία μεθίσταται εἰς τὸν Δελεάνον. οὕτως δὲ τὰς δυνάμεις ἄρας ἀπ' αὐτοῦ ἀπῆκε πρὸς Θεσσαλονίκην κατὰ τοῦ βασιλέως· ὅπερ μαθὼν ἐκεῖνος ἀσυντάκτως ὤρχει εἰς τὸ Βυζάντιον, καταλειπὼν πάντας τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὴν σκηνήν καὶ ὅσον χειμαίσιν ἦν καὶ ἄγρυρος καὶ ὑδάματα, ὅπως Μανουὴλ ὁ Ἰβρίτης, ὑπακούμενος ὅτι τῷ βασιλεῖ προσερχθεὶς ἀφελίσθαι καὶ ἐπακολοθεῖν, ἀναλαβόμενος προσερχόρχει τῷ Δελεάνῳ μετὰ καὶ αὐτοῦ Κιτιονίτου, ἐνὸς τῶν θαλασσιπύλων εἰρηόχων.

Ἐγινε δὲ αὐχμὸς κατὰ τοῦτον τὴν χρόνον, ὡς σχεδὸν ἀποξηρασθῆναι τὸς ἀριθμόνους ποταμούς· ἐγένετο δὲ καὶ ἐμπόρησις ἐν τῇ Ἑλλάδι, κατὰ τὴν ε' Αὐγούστου μηνός, καὶ ἐνεπληρώθησαν αἱ ἐκεῖσε ἱσχυμενὰ πάντα τιμῆς μετὰ τῆς ἐκείνων παροικετικῆς.

Ἐκεῖ δὲ Δελεάνος ἀποσκηνοῦσάμενος, ὡς εἵπομεν, τὸν Τειχομήρον καὶ πάντων τῶν προσημαίων κύριος καταστάς γενναίως ἐξηγείτο τῶν ἔργων. καὶ πρότερον μὲν ἀποστείλλας πλῆθος στρατηγῶν ἔχον τὸν λεγόμενον Κανκάνον εἴλε το ἀρχάριον. ἀπέστειλε δὲ καὶ στρατὸν ἑτέρον ἐν Ἑλλάδι, στρατηγούμενον ἐπ' Ἀρβίμου. ἡ γὰρ ἑπαντάσας ὁ Ἀλλωκασεὺς καὶ συμμίζας ἐν Θήβαις τρέπεται, καὶ ἀναρείεται πλῆθος τῶν Θηβαίων πολὺ. τότε δὲ καὶ τὸ θέμα τῶν Νικοπολιτῶν, πλὴν Νικητάτου, περσε-

нически лагера от българи, единият от които признавал Делян, а другият — Тихомир. Но Делян писал на Тихомир приятелско писмо, с което го канел за задружни действия и го склонил да дойде. Когато двете български войски се съединили, Делян събрал всички и ги призовал да отстранят Тихомир, ако наистина са уверени, че самият той води потеклото си от Самуил, и искат да царува над тях. Ако ли пък това за тях е нежелателно — да премахнат него и да бъдат управлявани от Тихомир. „Защото, казал той, един хресталак не храни две червеношийки, нито пък една страна процъфтява, ако е управлявана от двама вождове.“ Като изрекъл тези думи, настанал голям смут и всички казали, че искат само него за самовластен началник. Щом взели това решение, те веднага грабнали камъни и убили нещастния Тихомир, който само като на сън бил поел властта и я загубил заедно с живота си, а цялата власт минала в ръцете на Делян. Той вдигнал всички войски и тръгнал към Солун срещу императора. Като научил това, императорът¹ потеглил безредно към Цариград, изоставяйки целия си обоз, шатрата си и колкото имал злато, сребро и тъкани. Мануил Ивац², който бил от свитата на императора, получил заповед да вземе тези неща и да го последва. А той, като ги взел, присъдинил се към Делян заедно с някакъв Китовит³, един от евнусите — спални прислужници.

По същото време настанала такава суша, че почти всички непрекъсващи извори и постоянно течащи реки пресъхнали, а на 6 август станал и пожар в Екзартиз⁴ и всички триери, които се намирили там, изгорели с товара си.

А Делян, след като премахнал Тихомир, както разказахме, и станал господар на всичко, започнал храбро да ръководи действията. Най-напред той изпратил под предводителството на тъй наречения Кавкан войска, която завзела Дирахим. А друга войска начело с Антим била изпратена в Елада. Срещу нея излязъл Алакасевс⁵, който, като влязъл в сражение при Тива, бил разбит и голям брой тиванци били избити. Тогава и Никополската тема⁶ с изключение на

¹ In U fol 53r, 19 post Δελεάνον (U: ἀδελεάνον) additur: ἀποστείλλει γὰρ μὴν καὶ καθαιρεῖ τὸ φρούριον τὴν Βασιλίδαν.

² Михаил IV. ³ Този Мануил Ивац е бил сесзорно роднина на ослепения Самуилов всевода Ивац. ⁴ Това не е лично име, а длъжност: изгонител: спален служител на императора. ⁵ Този квартал се намирал на Златния рог. Вж. Janin, Constantinople byzantine, pp. 417, 418. ⁶ Вероятно стратег на тема Елада. Вж. Златарски, История, II, стр. 56. ⁷ Тази тема с главен град Навиакт се намирала в Егир

⁸ Добрака в U: а той пък изпратил да разрушат крепостта Василида.

ρήν Βουλγάρους δι' αὐτὴν τὴν ζηθίσεσθαι μέλλον-
σαν. Βυζάντιος γάρ τις ἀνθρώπος Ἰωάννης τοῦτοια,
Κουτζουμύτης τὴν ἑπωνυμίαν, πρῶτος τῶν ἐκείσε
δημοσίων φόβον πεμφθεὶς καὶ βαρέως προσση-
νεγμένος τοῖς ἐγγυράσις ἑαυτῷ τε ὀλεθρὸν προ-
έβλεψε καὶ βασιλεύσεως αὐτοῦ γέγονε τοῖς Νικοπο-
λίταις μὴ γέροντες γὰρ τὴν αὐτὴν πλεονεξίαν ἀπο-
στατοῦσι, καὶ αὐτὸν μὲν εἰς μέσην καὶ μέλην κατέ-
τεμον, αὐτοὶ δὲ τὸν βασιλεῦς δυσφημῶντες Ῥω-
μαίων τοῖς Βουλγάρους προσέθεντο. οὐ τοσοῦτον
δὲ διὰ τὸ πρὸς τὸν Δελεάνον ὁ ἄλλος ἀσκήσαν
καὶ τὸν Ῥωμαϊκὸν ζυγὸν ἀπέρριψαν ὅσον διὰ τὴν
τοῦ ἀφ' ἀποτρόφου ἀπλησίαν καὶ πρὸς τὰς εἰσπρα-
ξίς ὑπερηβολήν. Βυζαντίου γὰρ τοῦ βασιλέως, ἐπ-
ηρίκει Βουλγάρους ἐχευόμενος, μὴ νεοκινῶσαι
Δελίαντος ὅλος αἰδὲ τὰ πράγματα μετανῆσαι,
ἀλλ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένειν καταστάσεως καὶ οὕτω
διεξάγεσθαι καθὼς πον ὁ Σαρωνὴλ διατίσας, καὶ
δίδοναι τὸν ζεῖρος βοῶν ἔχοντα Βούλγαρον εἰς τὸ
κατὸν σῶσαι μόδιον ἕνα καὶ κέγγυον τοσοῦτον καὶ
σόνον σιγμῶν ἕνα, ὃ ὀργανοτρόφος ἀπὸ τῶν εἰδῶν
νομίσματα δίδοσθαι διατίσας ὅπερ μὴ εὐφώρως
οἱ ἐγγυράσιοι φέροντες, ἐβρόντες δὲ καὶ κακῶν εὐκα-
ρον τὴν τοῦ Δελεάνου ἐπαρτίαν, τὴν Ῥωμαϊκὴν
ἀπεσιώσαντο ἡγεμονίαν καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐπανέδρα-
μον ἔβη. (II. pp. 527₅—530₁₈)

116. *Delianus oculis privatus una cum
Ibatza Constantinopolim vehitur*

Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνί, ἑνδοκτιῶνος 9^η τοῦ 6549²
ἔτους, Ἀλουσιανὸς πατριάρχης καὶ στρατηγὸς Θεοδο-
σιουπόλεως, ὁ τοῦ Ἀαρὼν δεύτερος υἱός, ἄρρω-
τῆς πόλεως ἀποδράς τῷ Δελεάνῳ προσέρχεται ἐξ
αὐτίας τελευτῆς ἐν Θεοδοσιουπόλει καὶ γὰρ στρατη-
γὼν οὗτος καὶ ὡς ἄλλος κατηγορηθεὶς, πρὶν ἢ
ἐξετάσει δοθῆναι τὰ κατ' αὐτοῦ λεγόμενα, ἀπηθήνη
παρὰ τοῦ Ἰωάννου χροσίον λίτρας 5³, προσσηγερθεὶς
δὲ καὶ γυναικείον χωρίον, ὅπερ εἶχεν ἐν τῷ Χα-
σιανῷ κάλλιστον δεηθεὶς δὲ περὶ τοῦτον τοῦ βα-
σιλέως πολλὰ καὶ μὴ τυχὼν ἐπιστροφῆς, ἀντόθεν
ἀπογνοὺς, σιολὴν λαβὼν Ἀρμενίων καὶ ὡς τάχα
θεράπων τοῦ Θεωδοροκάνου Βασιλέως ἐς τὸν βα-
σιλεῦς ἐς Θεσσαλονίκην ἀπείκ, λαθὼν ἀπαγας

4
Навпакт, се присъединили към българите по
причина, която ще изложим. Един цариград-
чанин на име Йоан, а по прякор Куцомит
бил изпратен като бирник за тамошните
държавни данъци. Понеже той притеснявал
местното население, навлякъл гибел за себе
си и станал причина за въстанието на нико-
политчаните. Тъй като те не могли да по-
насят повече алчността му, разбунтували се
и го насили на парчета, а самите те, като
хулили императора на ромеите, се присъеди-
нили към българите. Те вдигнали въстание
и отхвърлили ромейското иго не толкова от
благоразположение към Делян, колкото по-
ради ненаситността на орфанотрофа и поради
прекомерното събиране на данъци¹. Защото
император Василий, когато покорил бълга-
рите, нищо не искал да измени, нито да
прави изобщо нововъведения, а оставил не-
щата в предишното им състояние, така, как-
то ги бил наредил Самуил, а именно: всеки
българин, който имал чифт волове, да дава
на държавата по една крина жито и тол-
кова просо и по една стомна вино. А в за-
мяна на тези храни орфанотрофът наредил
да се дава номизми. II тъй местното насе-
ление, като не могло да понася леко тона и
като намерило благоприятен случай в появата
на Делян, отхвърлило ромейското владичество
и се върнало към стария си начин на упра-
вление.

116. *Ослепеният Делян бива отведен
в Цариград заедно с Ивац*

През месец септември, 9-и индикт, 6549 г.²,
вторият син на Аарон, Алусиан³, който бил
патриций и стратег на Теодосиопол, избягал
ненадейно от столицата и се присъединил
към Делян по следната причина. Като стра-
тег на Теодосиопол той бил обвинен в не-
справедливост и преди да бъдат разгледани
изказаните срещу него обвинения, Йоан⁴
му наложил да заплати 50 литри злато и от-
нел великолепен имот на жена му в Хар-
сиан. [Алусиан] се оплаквал много пред им-
ператора от това, но не получил подкрепа,
отчаял се от всичко и като се облякъл в
арменско облекло, уж като слуга на Василий
Теодорокан⁵, който отивал при императора
в Солун, измъкнал се тайно от нсички и из-

¹ За увеличаване на данъците в българските земи след смъртта на Василий II срв. общо Д. Ангелов —
М. Андреев, История на българската държава и право, I изд., София, 1955, стр. 105—106; Литаврин, България
и Византия в XI—XII вв., стр. 309. ² Пак 1040 г., тъй като 6549 е посочена по септемвриското лествене.

³ За личността и бгството на Алусиан срв. и разказа на Исел, тук стр. 97. ⁴ Т. е. Йоан Орфанотрофът.

⁵ Този византийски пълководец бил назначен в 1037/1038 г. за катепан на Италия, ко когато в 1040 г. Георги
Маннак остърбил зетя на императора, Стефан Калафит, който бил началник на флота, Теодорокан бил арес-
туван заедно с Маннак.

ἐφ' ὧν καὶ ἐν Ὀστροβὺ διασώζεται, ἐκείσε παρ' οὐδὲ τοῦ Δελεάνου ἐστρατοπεδευμένον τηγάνοντος τοῦτον περιχαρῶς δεξιόμενος ὁ Δελεάνος (ἔδεδόκει γὰρ μὴ πῶς προστεθῶν αὐτῷ μᾶλλον οἱ Βούλγαροι ὥς εἰς βασιλικὸν αἷμα τὴν ἀναστροφὴν ἔχοντι) καὶ κοινόν ὡς ἔδοκει τῆς βασιλείας παρεληφθῶς, στρατὸν αὐτῷ δίδουσι χιλιάδας τεσσαράκοντα, ἀπελθεῖν κελεύσας καὶ ἐκπολιορκῆσαι Θεσσαλονίκην. ἦρχε δὲ τότε τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ὁ τοῦ βασιλέως ἀνεψιὸς Κωνσταντῖνος παρθένος θς ἀπελθὼν καὶ τάφρον περιβαλόμενος ἐπιμελῶς εἶχετο τῆς πολιορκίας. ἐπὶ ἑξ δὲ ἡμέρας ἀποπερασάμενος τῆς πόλεως ἐπετόλει καὶ μηχαναῖς καὶ πάντοθεν ἀποκρυφθεὶς καὶ τοῖς πᾶσι ἀπειρηκὼς διὰ προσεδρεύας ἰδοὺς ἀνίστα τὸ σπονδαζόμενον. μὲν δὲ τῶν ἡμερῶν τῷ τάφρῳ τοῦ μεγάλου μάγιστρος Δημητρίου προσελθόντες οἱ ἐπυκρῶν, καὶ πάντη ἐπιτελέσαντες δέξαν καὶ τῷ μύρῳ τῷ ἐκ τοῦ θείου τάφρου βλήσαντι χρησάμενοι, ὥς ἐκ μᾶς ὁμῆς ἀνατετάσαντες τὰς πύλας ἐξέρχονται κατὰ Βουλγάρων. συνὴν δὲ τοῖς Θεσσαλονικεῦσι τὸ πᾶν τῶν μεγάλων. ἐξελθόντες δὲ καὶ τῷ ἀπροσδοκίῳ καταπληξάμενοι τρέπονται τοὺς Βουλγάρους μὴδ' ὄλας πρὸς ἄνθρωπον ἢ ἀλγίῳ στήναι βουλευθέντος, τοῦ μάγιστρος προσηραμένον τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατῆς καὶ τὴν πορείαν προσημαλίζοντος, καθὼς ἐνωμότως διεβεβαίον οἱ αἰχμαλωτισθέντες Βούλγαροι, λέγοντες νεώτερον ἔργον ὁρᾶν προσηρούμενον τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος, ἐξ οὗ πῶρ ἐξαλλόμενον ἐπυκρῶν τοὺς ἐνωμίους. ἔπεισον οὖν πλεον τῶν υ' χιλιάδων, δοράτωται δὲ ἐλήφθησαν οὐκ ἑλάτους τοῦτων οἱ δὲ λοιποὶ αἰσχίστως οὖν τῷ Ἀλωναίῳ εἰς τὸν Δελεάνον διασώζονται.

Τούτῳ τῷ ἔτει, ἐπιτεμήσει θ', Ἰουλιον ι', περὶ ὧρον τῆς ἡμέρας κβ' γέγονε σεισμός.

Μετὰ δὲ τὴν τροπὴν ἐνωθέντες ὁ τε Δελεάνος καὶ ὁ Ἀλωναίος ἐπεροῦντο ἀλλήλους, ὁ μὲν διὰ τὴν ἦταν αἰσχυνόμενος, ὁ δὲ προδοσίαν ὑποπτεύων, καὶ ἐπεβόλεον ἀλλήλους καυτοφλακαῶντες σκεπασάμενος οὖν ὁ Ἀλωναίος μετὰ τινων οἰκείων αὐτοῦ καὶ ὄριστον ποιήσας καὶ εἰς εὐχρίαν καλέσας τὸν Δελεάνον, κραταλοῦντα καὶ μεθύοντα κατασχὼν ἀπετόφλωσεν, ὥς μὴδ' αἰσθῆσαι ὄλας τοῖς Βουλγαροῖς δοθῆναι τοῦ γεγονότος καὶ τυχὼν ἔρχεται ἐν Μοσυνοπόλει πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ τοῦτον μὲν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ Βυζάντιον πρὸς τὸν ὁρσανοστρό-

бягал в Острово, където тогава станувал Делян с цялата си войска. Делян го приел много радостно, защото се страхувал да не би българите да предпочетат да се присъединят към него, като произхождащ от царска кръв. Изглежда, че той разделил с него царската си власт и като му дал 40-хилядна войска, изпратил го да обсажда Солун. Управител на този град тогава бил племенникът на императора, патриций Константин. Като отишъл, [Алусиан] оградил града с ровове и старателно започнал обсадата. Шест дни той се опитвал да превземе града със стенобойни и други машини. Той бил отблъснат отвсякъде и като се отказал от всичко, решил да постигне целта си чрез дълготрайна обсада. В един от тези дни жителите на града отишли на гроба на великомъченика Димитрий, отслужили всенощно бдение и си послужили с мирото, което бликало от божествения гроб. После изведнъж разтворили вратите и излезли срещу българите. Със солунчаните бил и отредът на храбреците¹. Като излезли внезапно, те изплашили и обърнали в бягство българите, които изобщо не искали да пристъпят към отбрана или съпротива, понеже мъченикът предвождал ромейската войска и ѝ разчиствал пътя, както под клетва твърдели пленените българи. Те казвали, че видели да предвожда ромейската войска един млад конник, от когото излизал огън, който горел противниците. И тъй паднали повече от 15 хиляди българи и били взети не по-малко пленници. А останалите заедно с Алусиан избягали позорно при Делян.

През същата година, 9-и нидикт, на 10 юни² към дванадесетия час през деня станало земетресение.

Когато след поражението Делян и Алусиан се събрали, те започнали да се съмняват един в друг: последният, понеже се срамувал от поражението, а първият, понеже подозирал измяна. Те почнали да злоумишляват помежду си и да дебат удобния случай. И тъй Алусиан приготовил обяд с няколко свои хора и поканил Делян на угощението. Когато главата на Делян се размътила от пиене, той го хванал и го ослепил, без изобщо българите да разберат нещо от случилото се. После избягал при императора в Мосинопол. Императорът го пратил в Ца-

¹ Според Васильевският, Совети и разказы, стр. 336—339. *Свицкит*, Действительная история Гаральда и его Верингов в Константинополе, Труды, I, стр. 269—272, този израз *μεγάθυμος* = скандинавско *hardhradhr*, показва, че в отбраната на Солун е участвувал скандинавският наемник Харолд Хардрад със своята дружина. *Златарски*, История, II, стр. 66 и 487 (притурка 2), счита, че тези *μεγάθυμοι* са били *σαυματοφόροι* (телохранители) на Михаил IV, които са могли да бъдат също измежду варягите. Според него те са останали в Солун след бързото замнаване на императора. ² Става дума за 1041 г.

φον ἐκτέμνει, ὥς τὸ τῶν μεγίστων ἔφυς ἀναβιβάζουσ, αὐτὸς δὲ ἄρως ἐκ Μοσινοπόλεως ὤκειον ἐν Θεσσαλονίκῃ. ἐκείθεν δὲ διαβὼς εἰσίσιν ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ τὸν Δελεάνον κατασχὼν ἐπεμύτην ἐν Θεσσαλονίκῃ, αὐτὸς δὲ πρὸς τὰ ἐνδότερα γενόμενος — ἔτι γὰρ Μανουὴλ ὁ Ἰβάντης δέμα ἐξέλεον κατασκευάσας κατὰ τὸν Πρόλοπον φέτο ἀεικίζου προσωτέρω χωρεῖν τὴν βασιλὴν στρατὸν καὶ τὰ ἐνδον κατέχευε· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐκεῖσε γενόμενος λόγου θάπτον τὸ τε ἐξέλεον τεῖχος διέσκηψε καὶ τὸ σῶσθαι τῶν Βουλγάρων ἐσκέδασε καὶ τὸν Ἰβάντην κατέχευε καὶ καταστρώμενος πάντα τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ στρατηγὸς ἐν τοῖς θέμασι τάξας, εἰσεσαν ἐν τῇ βασιλίδι, ἐπαρόμενος μεθ' ἑαυτοῦ τὸν τε Δελεάνον καὶ τὸν Ἰβάντην· τῇ δὲ κατασχόντ' αὐτὸν νόσω ἐντροχισθεὶς, καὶ πάντηθεν τῆς οἰκίας· ὁποῦντος αὐτοῦ, ἀπακρίσται μοναχὸς παρὶ τοῦ μοναχοῦ Κοσμᾶ τοῦ Τζαντζουλονί, ὃς διὰ πωτὸς αὐτῷ καὶ ἐνοικήσει τὰ δέοντι λεκμεβρίαν δὲ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς ἔτους, ἰνδοκτώσος εἴ, ἀνίσταται ἐν μετασίᾳ καὶ ἐξομολογήσει, τὴν εἰς τὸν βασιλέα Γεωργίον τ' ἀμειψάδα ἀποκλαυνητος, βασιλεύσας ἐπὶ ἔτη εἴ καὶ μῆρας ἦ, ἀνὴρ τίλλει μὲν ἐπισκήψας καὶ χρηστός καὶ εὐλαβὴς δόξος μίον, πλήρ τοῦ εἰς τὸν βασιλέα Ρωμανὸν διαστήματος· ἀλλὰ καὶ τοῦτο οἱ πολλοὶ τῷ ὀρθοπροσώτῳ προσαίπτονται. (II, pp. 531₄–534₁).

117. De Georgii Maniaki insurrectione

Ἔστι δὲ τὰ Ρωμαίων σκῆπτρα ἐς Κωνσταντῖνον ἦλθε τὸν Μονομάχον καὶ ὁ Σκληρὸς ἐπὶ μέγα τύχῃς ἦτο (ἐπαύλωνετο γὰρ τῷ Μονομάχῳ ἡ τοῦ Σκληροῦ ἀδελφὴ) μέγιστος τιμηθεὶς καὶ πρωτοστράτης, τῶν εἰς αὐτὸν μεμνημένων τοῦ Γεωργίου καταδραμῶν, καταχρόμενος τῇ ἐξουσίᾳ καὶ τὴν ἀπουσίαν κατασχέων τοῦ Μανιάκη, τὰ τε ἀνέκοντα αὐτῷ ἐδύον καὶ ἐκτερεχοῦντα καὶ εἰς τὴν τοῦτον καίτην ἀνέδην ἐξήρτισεν, ὥστε ἐκεῖνος ἐν Ἰταλίᾳ συνιστάμενος ἠσχαλλε καὶ διεσπρίετο τῷ θυμῷ. ὦρα δὲ καὶ σπονδῇ τοῦ Ρωμανοῦ παραλυθεὶς τῆς ἀρχῆς καὶ τοῖς πᾶσι ἀπεργονέος (ἦδεν γὰρ ὡς οὐκ εἰς χρηστὸν αὐτῷ τέλος ἢ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀγαθὸς τελευτήσει), τὸς ἐν Ἰταλίᾳ δυνάμεις ἀναείσας καὶ διασφείρας, δαψάνων τῶν στρατιωτῶν τὰς οἰκίας ἰδεῖν παρῆδας, ἐπὶ κατὰ τοῦ βασιλέως κινεῖ καὶ τὸν μὲν πεμφθέντα ἀσέδοχον αὐτοῦ (ἦν δὲ ὁ πρωτοστρατήγος Πάρδος, ἀνὴρ Βυζάντιος, καὶ δι' ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀγαθόν, ὅτι δὲ γνώριμος ἦν τῷ βασιλεῖ, τηλικαύτης χώρας ἄρχων πεμφθεὶς)

риград при орфанотрофа, след като го повишил в звание магистър, а самият той, като се вдигнал от Мосинопол, отишъл в Солун. Оттам преминал и навлязъл в България, заловил Делян и го изпратил в Солун, а сам отишъл във вътрешността на страната. Защото Мануил Ивац бил издигнал дървена преграда¹ при Прилеп, като смятал да възпре императорската войска да напредва и да завземе вътрешността. Но императорът дошъл там светкавично бързо, разрушил дървената стена, разпръснал отряда на българите и заловил Ивац. И като уредил всичко в България и поставил стратегии на темите, той се върнал в столицата, водейки със себе си Делян и Ивац. Измъчван обаче от болестта си, той съвсем изгубил надежда за спасение и бил подстриган за монах от монаха Козма Цинцулук, който постоянно бил с него и му давал необходимите съвети. На 10 декември 6550 г., 10-и индикт, той умрял, след като се разкажал, изповядал и оплакал греха си спрямо император Роман. Той царувал около седем години и осем месеца и иначе бил разбран, добър и живил благочестиво, като изключим греха му спрямо император Роман. Но мнозина приписват и това на орфанотрофа.

117. Бунтът на Георги Маниак

Когато ромейският скиптър преминал в ръцете на Мономах² и Склир³ се издигнал до високо положение, като бил почетен със звание магистър и протостратор (защото сестра му била наложница на Мономах), той си спомнил за обидите, нанесени му от Георги [Маниак]. Служейки си с властта си и нападайки отсъстващия Маниак, той разграбил и опустошил неговите села, а и безсрамно обидил семейната му чест. Когато този научил тия работи в Италия, изпаднал в гняв и силно негодувание. А понеже порали старанието на Роман бил освободен и от длъжността си, той, като се отчаял от всичко (защото знаел, че връщането му в Цариград няма да свърши добре за него), разбунтувал и разложил войските в Италия, тъй като войниците копнеели да видят родните си места, и вдигнал оръжие срещу императора. Убил изпратения му заместник (това бил протоспатарият Пардос, цариграджанин, които бил изпратен да управлява една толкова голяма страна не защото бил способен за нещо, а защото бил познат на им-

¹ За т. нар. дървени прегради нан деми срв. тук стр. 283, бел. 5.

² Роман Склир, внук на Варда Склир.

³ Т. е. Константин Мономах.

ἀνταμῆ, αὐτὸς δὲ αὐτῶν διάδημα περιθεὶς καὶ τὰ τῆς βασιλείας παράσημα ἀναλαβὼν ἀναγορεύεται βασιλεὺς, καὶ πλοῖαις ἱμυβόας τὰς δυνάμεις περιουῶνται ἐν Βουλγαρίᾳ. τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς εἰς ταραχὴν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀπέπεσε καὶ γράμματα μὲν πρὸς αὐτὸν ἐκπέμπει πρὸς ἀπολύοντα γνώβον ταῦτα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ παρακολούτῳ τε ἀπαθροῖσαι τὰ ὕψηλα, καὶ ἱπποκρούμενος πῶσον εὐεργεσίῳ. ἐπεὶ δὲ ἐκείν.ς ἀπερτος ἦν καὶ οὐ μεθίστο τοῦ σκαποῦ, ἀρηχοῖς καὶ αὐτὸς θε εἶχε δυνάμεις, καὶ στρατηγὸν αὐταῖς ἐπιστήσοις αὐτοκράτορι τὸν Σεβαστοφῶρον Στέφανον τὸν ἐν Δαμοκρανίῳ τὰ τῆς βασιλείας εὐαγγέλια τοῦτο διακομίσαντα, ἐκπέμπει κατὰ τοῦ ἱεροσολίτου καὶ συνιστάτωι τὰ στρατεύματα κατὰ τὴν λεγόμενον Ὅστι οἶον ἐν τῷ Μαρμαρίῳ, καὶ συνιστάτωι γενομένης ταπεινότητι αὐτῶν Στέφανον, αὐτοῦ τοῦ Μανιάκη προσηγομένου καὶ τὰς ὁδολογίας διακόποντος καὶ αὐτὸν ὡς βουλεύει εὐφύμουν. ἐν ᾧ αὖ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, αἰὶν ἰδίως ἐκ τοῦ ἱπποῦ πεσὼν οὕτως ἀπέθικε, μηδενὸς ἡσθέντος τοῦ κῆτον τρώσαντος, εὐθέως γὰρ ἔχων κατὰ τοῦ στήθους κακῶς πληγὴν. τοῦτον δὲ γνωσθέντος τῷ ἐνωτίῳ στρατῷ, ἀπαλόμενοι μὲν ἡ κεφαλὴ τοῦ Γεωργίου, σπλάμνυνται δὲ καὶ πάντες οἱ αὐτῶν συναρπάμενοι, ὅμοι τῇ πύσει τοῦ ἀρχηγοῦ τὰ ὅπλα λήρωτες καὶ ἱπποὺς ἐχρησάσαντες καὶ τῷ μὲν βασιλεῖ ἀγγελος ἐπέμψθη κομίζων τὰ εὐαγγέλια τῆς νίκης, εἰσαὶ δὲ μεθ' ἡμέρας τινὸς καὶ ὁ Στέφανος τὴν κεφαλὴν ἄγων τοῦ Μανιάκη καὶ τοὺς κρατηθέντας ἐν τῷ πολέμῳ καὶ διὰ μέσης τῆς πλάτης θημιμυέσας προσηγομένης τῆς κεφαλῆς ἀνωθεν δόρατος, καὶ τῶν ἀποστατῶν ὅπως ἐποχομύμενον, αὐτὸς ἀποθνήσκοντα, ἱππὸν λευκῷ ἐχεζόμενος καὶ τὰ μὲν περὶ τὸν Μανιάκην τοιοῦτον εἶληψε τέλος. (II, pp. 547₁₉—549₁₅)

ператора), а самият той си положил диадемата и вземайки отличията на царската власт, се провъзгласил за император. После натоварил войските си на кораби и се прехвърлил в България. Като научил това, императорът изпаднал в немалък смут. Той му изпратил писмо, с което го освобождавал — него и хората му — от всякакви опасения, призовавайки го да сложи оръжие, и му обещавал всякакви милости. Но понеже [Маниак] останал непоколебим и не се отказал от целта си, и самият император повел войските, с които разполагал, като им поставил за стратег Стефан Севастофор, който му бил занесъл в Дамокрания¹ добрата вест за [дадената нему] царска власт, и го изпратил срещу бунтовника. Войските се срещнали при така нареченото Острово в Мармарион и при завързалото се сражение хората на Стефан били обвърнати в бягство, като сам Маниак предвождал и разсичал редиците. [Войските] го приветствували като император. Но докато това ставало, той паднал внезапно от коня си и умрял, без да се види кой го е ранил. И наистина той бил намерен със смъртоносна рана в гърдите. Щом това станало известно на противниковата войска, главата на Георги била отсечена и били заловени всички негови съратници, защото след падането на вожда си те хвърлили оръжието и се предали. При императора бил проведен пратеник, който му занесъл хубавата вест за победата. А след няколко дни дошъл и Стефан с главата на Маниак и с победените във войната. Той преминал триумфално през средата на улицата, като носел пред себе си главата, набита на копие. Бунтовниците ездели на магарета, а самият той вървял след тях, качен на бял ксн. Така завършил бунтът на Маниак.

118. De Catocaloni Cecaumeno urbium Istro vicinarum praefecto

Οἱ δὲ Σκίθαι ὡς οὐκ εἰς ἕρπον ἐχώρει αὐτοῖς τὰ τῶν ἐκείνων, τῆς ἐν ὅκον πορείας ἐμνημόνησαν, ἑποσιμέγοναι δὲ τοῖς διὰ τὴν γῆς καὶ θαλάσσης (οὐδὲ γὰρ ἐξήμουν τοῖς πᾶσι τὰ σκάπη, τὰ μὲν ἐκ τῆς προσηγομένης παναρχίας καταπονηθέντα τε καὶ λυγθέντα. τὰ δὲ ἐκ κλύδωνος καὶ τραυματίας ἀλασθέντα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ πλείους

118. Катакалон Кекавмен управлява крайдунавските градове

Но надеждите на скитите не се сбъднали² и те започнали да мислят за връщане в страната си. Те се връщали по море и по суша, защото корабите не стигали за всички, тъй като една част от тях били потопени или пленени в казаните морски сражения, а други разбити от морските бури и вълнения. Затова повечето скити вървели

¹ Стефан Севастофор донесъл от страна на императрица Зоя на Мономах, който тогава се намирал в Дамокрания — град на брега на Мраморно море, близо до Атера — атрибутите на царската власт. ² В 1043 г. една руска дружина под водителството на княз Владимир Новгородски и воеводата Вишата се отправила по Черно море към Босфора (мирът бил нарушен още в началото на 40-те години). Но дружината претърпяла поражение още при входа на Босфора. Срв. Полное собрание русских летописей, т. I, вып. I, кол. 154 и сл.; Левченко, Очерки..., стр. 388 и сл.

πελὴ τὴν ὁδοποιίαν ἐποιήντο) συναστήσας Κατακαλὼν Βέσσης ὁ κεκαυμένος, ἄρχων ὢν τῶν περὶ τὸν Ἰστρον πόλεων καὶ χωρίων, κατὰ τὸν ἀγυαλὸν τῆς λεγομένης Βάρνας, καὶ συμβαλὼν ἐνέφρατο, καὶ ἀπέκτεινε μὲν πολλούς, βαρβαροὺς δὲ ζωγρίους λαβὼν πεπεδημένους ἡπάειται τῷ βασιλεῖ. (II, pp. 554₂₀—555₆).

119. De Leone archiepiscopo Bulgariae

Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνί, ἡνδιαυῆτος ιβ', ἔτου, σφρῆβ', ἐπνευσεν ἄνεμος σφοδρός, ὥς διαφθαρεῖναι σχεδὸν τοὺς τῶν ἀμπέλων καρπούς^α. (p. 555₁₅₋₁₇)

120. De Leonis Tornikis insurrectione

Καὶ παραστήσαντο ἂν καὶ τοῦτο, εἰ μὴ αἰφνιδίως ἢ τοῦ πατριάρχου Λέοντος τοῦ Τορνικίου ἐξ ἐσπέρως ἀνηφθῇ ἀποστασία. οὗτος γὰρ σιχασηῶν ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ διαβληθεὶς ὡς τυραννίδων τῆς τε ἀρχῆς παραστέλλεται καὶ μοναχὸς ἀποκρίνεται καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀχθεὶς οἶκον μένει ἐν Ἀδριανουπόλει προστάττειται μὴ ἐνεγκλόν δὲ εὐφρόως τὰ εἰς αὐτὸν γεγονότα ἀναγὰ, λάθρᾳ καὶ κατὰ μυστὸν τοὺς ἐν Ἀδριανουπόλει πρότερον ὑποποιεῖται σιχατηγούς, ὁποῖοι ἔτιχον ὄντες παρεωραμένοι καὶ ἀπερσάτο. διὰ δὲ τούτων καὶ τῶν αὐτοῦ συγγενῶν ὑποφθείρας καὶ τοὺς ὅσοι τῶν Μακεδονικῶν ἤρχον ταγμάτων καὶ θρονοῶν, καὶ τοὺς ὅσοι ἐσχόλαζον σιχασιώτας καὶ τοὺς ὅσοι ταῖς λεηλασίαις καὶ ταῖς διασπαγαῖς ἔχρανον, καὶ χεῖρα ἱκανὴν οὐστηράμενος, ἀναγορεύεται βασιλεὺς, καὶ ὅπαντα τὸν ἐπ' αὐτὸν ἀρείρας λαὸν δέξας ἐπαραινεται τῇ βασιλίδι, τοῦ βασιλέως μὴτε ἱκανὸν λαὸν ἔχοντος πρὸς ἀνταπατάειν μὴτε πιστεύοντες τοῖς πολίταις ὡς εἴποιεν καὶ πῶσαν φυλάξονσαν ἐς αὐτόν. καὶ διὰ τοῦτο ἄγγελος ἐς τὸν Κωνσταντῖνον ἐν Ἰβηρίᾳ πέμπεται δημοσίοις ἔποχος ἵπποις μετὰ γραμμάτων βασιλικῶν κελυμένων τῶν ἐν χερσὶν ἀφόμενον ἔργον ἀφικέσθαι ὡς τάχος μετὰ τῶν δυνάμεων ἐς τὴν βασιλίδαν, δεξιόμενος δ' οὗτος τὰ γράμματα, καίτοι ἐν χερσὶν ἔχων τὸ φρούριον, λέει μὲν τὴν πόλιν ἐκείνην, σπένδεται δὲ τῷ Ἀπλησοράμῳ, ἀσφαλισόμενος αὐτὸν

пеша. Срепчу тях по крайбрежието на така наречената Варна излязъл вестът Катакалон Кекавмен¹, който бил управител на градовете и селищата край Истрия. Той влязъл в сражение с тях и като ги разбил, избил мновина и заловил 800 пленници, които изпратил на императора оковани.

119. Българският архиепископ Лъв

През месец септември, 12-и индикт, 6552 г. от сътворението на света², задухал страшен вятър, който почти унищожил плода на лозите.³ — — —

120. Бунтът на Лъв Торник

Те щели да постигнат и това⁴, ако на Запад не избухнал внезапно бунтът на патриция Лъв Торник⁵. [Лъв] бил стратег на Иверия и бил наклеветен, че иска да завземе властта насилствено. Той бил задържан и подстриган за монах и след като бил заведен в столицата, бил принуден да живее в Адрианопол. Тъй като не повесъл леко постигналите го нещастия, тайно и постепенно подкупил бившите стратези в Адрианопол, които тогава били пренебрегнати и в бездействие. Чрез тях и чрез роднините си той подкупил и началниците на македонските и тракийските отреди, незаетите войници и такива хора, които обичат плячкосванията и грабежите. Като съставил доста голяма войска, той се провъзгласил за император, вдигнал всичките си войници и се явил бързо при столицата. А императорът⁶, понеже нямал достатъчно войска, за да се противопостави, нито се доверявал на предаността и верността, която гражданите хранили към него, проводил с държавни коне пратеник в Иверия при Константин⁷, комуто заповядал с императорско писмо да остави работата, с която бил зает, и да дойде веднага в столицата с войските. Като получил писмото, Константин, макар и почти да държал в ръце крепостта, изоставил обсадата и сключил мир с Аплис-

^α Post παρούς in C: Μιχαὴλ δὲ ὁ πατριάρχης ἔρα τῷ χειροτονήθηναι τὸν πάπα· Ῥώμης τὸν διπύχων ἐξέβαλε, τὸ τῶν ἀξύμων ζήτημα ἡπανακλόν αὐτῷ τῆς ἐκβολῆς οὐκ οὐκ ἐστὶν δὲ τοῦτο Πάπας τε δ' Ἀνατολίας πατριάρχης καὶ Λέων ὁ Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας ἔλεον διλογιμότερον. — — —

¹ Известен военачалник, който се бил отличил преди това в Сицилия. ² Т. е. 1043 г. ³ Т. е. византийската войска щяла да превземе Хелидонийон — крепост в Армения. ⁴ За бунта на Лъв Торник срв. глук разказа у Псел, стр. 99 и сл. ⁵ Т. е. Константин Мономах. ⁶ Той бил тълковласен стратег в Иверия. ⁷ Михаил Керуларий. ⁸ Този охридски архиепископ бил първият от „ромейски род“. За събитието, което станало в 1053 г., вж. Ив. Снегаров, История на Охридската архиепископия, София, I, 1924, стр. 197; Schlumberger, L'Épopée byzantine, III, p. 706 sq.

^α Добавка в C: Още с ръкополагането си патриарх Михаил⁷ изключил римския папа от диятихите и като причина за изключването му поставил въпроса за безвасните хлябове. Антисхийският патриарх Петър и българският архиепископ Лъв⁸, както и всички по-видни църковници му с действували. — — —

ἀροῖς καὶ ὄρεσις ὡς εὖναι διαφυλάξει τῷ βασιλεῖ καὶ οὐδέποτε μελετήσει φθίλον κατὰ Ῥωμαίων. οὕτω δὲ πείσας καὶ τοὺς δυνάμεις ἀναλαβὼν σπονδαίους ἡπειρετο πρὸς τὴν βασιλίδαν. καὶ τὸ μὲν Χηλιδόνιον τοῦτον τὴν τρόπον διαδεδοράκει τὴν ἄλυσαν· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος μετὰ τῶν ἑσὼν ταγμάτων καὶ παντὸς τοῦ στρατοῦ κατελθὼν αὐτὸς μὲν εἰσεῖται εἰς τὴν βασιλίδαν, τὸ δὲ πλῆθος ὅπαν παραοῦται προστάζει τοῦ βασιλέως εἰς Θράκην, τὸ μὲν κατὰ τὴν ἀντίπορθμον τῇ βασιλίδι Χρυσόπολιν, τὸ δὲ κατὰ τὴν ἐν τῷ Ἑλλησπόντιῳ Ἀβιδον. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον πρὶν ἢ δὲ τοὺς δυνάμεις ἐλθεῖν, ὁ Τορνίκας κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα, τῆς α' ἐπομεμένης, βασιλεύς, ὡς ἐλέχθη, ἀναρρηθὴς θάπτε· ἢ λόγος τὴν βασιλίδαν καταλαμβάνει, ἐλπίζον αὐτοῖσι τῶν αἰρήσεων διὰ τὸ μὴ εἶπορεῖν τὴν βασιλίδαν δυνάμεων. καὶ χάρις πηξάμενος κατὰ τὴν Βλαχερνῶν, ἔρηστα τῆς μονῆς τῶν ὁρίων Ἀναρχέων, πρῶτον λόγους καὶ ὑποσχέσεων ἀπεπερῶτο τῶν πολλῶν, μηδεὶς δὲ προσέχων αὐτῷ ἤδη καὶ ἔργον ἡπτετο. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς διὰ τε τῶν πολλῶν καὶ τῶν πυρρυνθέντων κατὰ τὴν στρατιωτῶν ἀντιπαρετάτετο, τοὺς μὲν πολίτας καὶ τὸν δῆμον τάσας ἐκ τοῦ τείχους. τοὺς δὲ παρατυχόντας στρατιώτας καὶ ἄλλους τινὰς ὄσους αἱ τῆς συγκλήτου ἄρχοντες καλεῖται τοῖον καθύπλισαν, μὴ πλεον τῶν χιλίων ὄντας, ἐξαργὼν τοῦ τείχους διὰ τῶν ἐν Βλαχέρνας πολλῶν ἀντιμετώπων ἔστησε τῷ τειμένῳ, τάχρον τὰ προστησάμενος εἰς κύλμα τῶν ἐπαιώνων, δέον εἶσω πολλῶν ἐπέχειν καὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν τοὺς ἐπαιώνας ἀμύνεσθαι, πολλὰ τοῦ μαγίστου Ἀργυροῦ τοῦ Ἰταλοῦ ποτινομένου καὶ παρακαλοῦντος εἶσω μένειν καὶ μὴ ἐξάλλεσθαι, καὶ μὴ θέλει λαῶν συμπλέκεσθαι μακρομένη καὶ ὀργῶν καὶ στρατιωτικῆς μελέτης ἐνηθλημένῳ μετὰ στρατιωτῶν ὀλιγοσύνῃ καὶ λαῶν καλοῦς καὶ ἀπειροπολέμου. ἀλλὰ ταῦτα λέγον οὐκ ἐπειθεν. ἀντίκειτο γὰρ Κωνσταντῖνος ὁ τὴν ἐπαιώνισαν Λεχοδόης, τὰ πρῶτα τότε παρὰ βασιλέως φέρων καὶ μέγα παρὰ τοῦτον δυνάμενος καὶ τῆς βοήθης ταύτης ἐπαιώνων πατρί. ἐξελθόντων δὲ τούτων παρὰ δειλῶν ὄφειον, ὡς ἔγωγε ὁ τέρωνος, τὰς ἀμύ· αὐτὸν καθυπλίσας δυνάμεις ἔπεισε μετὰ βίμης μεγάλης, καὶ θάπτεν ἢ λόγος τὴν τάχρον διατερεῖν τρέπεται τοὺς ἔνδον, ὃν αἱ μὲν ἀλίσκονται, οἱ δὲ φεύγοντες εἰς τὴν τῆς πόλεως τάχρον κατέπαυον καὶ οὐκ ἔτι ἀπώλυντο. ἔφειγον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ

фар¹, като го обвързал със свещени клевети, че ще храни преданост към императора и никога няма да замисля зло срещу ромеите. След като извършил това, той събрал войските си, бързо тръгнал към столицата. Така Хелидонион се спасил от превземане. И когато Константин пристигнал с източните отреди и с всичките войски, самият той влязъл в столицата, а цялата войска по заповед на императора минала в Тракия, едната част — при Хризопол, който е на отстрепения бряг на столицата, а другата — при Абидос на Хелеспонт. Но това станало по-късно. А преди да пристигнат войските, Торник, както казахме, бил провъзгласен за император през месец септември, 1-ви индикт², и извънредно бързо стигнал до столицата, като се надявал веднага да я превземе, защото императорът не разполагал с войски. Той разположил укрепления си лагер срещу Влахерните, съвсем близо до манастира Св. Безсребърници³. Отначало с приказки и обещания започнал да изпитва духовете на гражданите, но по-неже никой не му обърнал внимание, той веднага се заловил за работа. Самият император с помощта на гражданите и със случайни намиращите се там войници му дал отпор, като наредил гражданите и народа по стените. Той извел извън стените през Влахернските врата случайно събраните войници и някои други, въоръжени по негова заповед от първенците на сената, на брой не повече от хиляда души, и ги наредил във фронт срещу узурпатора, като направил някакъв ров помежду, за да възпрепятствува нападателите, въпреки че трябвало да стоят вътре зад вратите и да отблъсват от стените напращащите неприятели. А магистър Аргир Италиеца го молел настоятелно и го увещавал да стои вътре, да не се изсилва и със съвсем малобройните си войници и с този неупражнен и неопитен във военното дело народ да не се осмелява да влиза в бой с побеснялата и възбудена тълпа, калена чрез военни упражнения. Но макар и да казвал това, той не го склонил, защото се противопоставил Константин, по презиме Лихуд⁴, който бил тогана най-близък на императора и имал голямо влияние над него. Той именно бил авторът на такъв съвет. И тъй те излезли привечер. Като научил това, узурпаторът въоръжил войските си и потеглил с голяма сила. Той прекосил мигновено [лагерния] ров и обърнал в бягство тези, които били вътре: едни били хванати в плен, а другите, както бягали, паднали в градския ров, където жалко загинали. Започ-

¹ Изопачено име на емира на Двиг Абдул Севар. Става дума за обсадата на крепостта Хелидонион.
² 1049 г. ³ Манастирът Св. Безсребърници се намирал в Цариград. Срв. тук стр. 230, бел. 5. ⁴ Това е бъдещият патриархски патриарх.

τις τῶν χρηματοδόμων οἱ πολῖται, παρακληθείς καὶ οἱ πῦλαιοι τῶν ἐν Βλαχέρναις τειχῶν τὰς πόλεις ἀναπεισώσιντες, καὶ εἰ μὴ τάχῃ τις ἐσθλὴ τῷ Τορνίκῳ τὰ πρῆγματα εἰσῆλθεν ἂν ὁμορῇ καὶ κέρως τῶν ἀπάντων ἐγένετο. ἄρτι δὲ διώξας ἄχρι τῆς πορῆς τῇ τειχίᾳ αἰχρὸν ἐπέσχε τον δουρμόν, καὶ πάλιν ἀναθυρήσαντες οἱ περὶ τὸν βασιλέα τὰς τε πόλεις κατέσχον καὶ τῆς φυλακῆς ἐπεμελήθησαν τῶν τειχῶν. τότε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς μικροῦ ἂν ἀπολόλει διὰ τόσον βληθείς, εἰ μὴ θεὸς προσηύξας διέσωσας, τοῦ οὐλοῦ ἐνεχθέντος· ἵς τὸς θεοῦ πότος καλέωμεν στρογγυλεὶς περικλῆς, ὅστις καὶ τὸν ἔχοντα καὶ τὸν βασιλέα διασώσας. τοῦτον δὲ τὸν τροπον ἐγγὺς τοῦ ἁλῶνος ἡ πόλις ἐλθοῦσα διασώθη. ὁ δὲ ἀποστάτης ἐπὶ τῶς ἡμέρας προσειμένος ἐν τῇ στρατιᾷ, ἐπειδὴ οἱ περὶ αὐτὸν κατὰ μικρὸν παρεκτρέπτες ἠπειροδύον τῷ βασιλεῖ, πτοηθεὶς μὴ πως οἱ πότες καταλαόντες αὐτὸν οὐχίσονται ἢ καὶ κατακλόντες παρὰ τοῖς τῷ βασιλεῖ, ἀνωτὺς ἐκείνῃ ἐπέστρεψεν ἐν Ἀρκαδιοπόλει. καὶ αὐτὸς μὲν οὖν Ἰωάννη τῷ Βατάτζῃ παρεβόλῃς πηξάμενος ἐκείνῃ προσέειπε, Θεοδωρὸν δὲ τὸν τῶν ἐπασηνῶν Στρατομέτην καὶ τὸν λεγόμενον Πολὶν καὶ Μωρῶν τὸν Βισάν, ταχυτάτων ἄρχοντας διηκόων, καθ' ὅς μοι κορυφῶν αὐτῶν ἐγγίζοντας, πολυεχέσαι ἐκπέμπει τῇ Ῥωμανόβῃ. ἔτιχον γὰρ αἱ μὲν ἄλλαι Μωρῶν καὶ καὶ Θεαγαῖ πόλις προσωρήσασα ταύτῃ, αὐτῇ δὲ μόνη εἶσαν ἐπὶ τῇ πόλει ἀποκλῆ καὶ ταύτης ἀρχιερέως καὶ τὸς ἐγγυρῶν διηκόων τοῦ λεγομένου Βατάτζῃ, συγγενοῦς ὄντος τοῦ Τορνίκου. ὅς δ' ἐπελθόντες ἐκείνοι καὶ χροστειβοῦντες οὐδὲν ἦρσαν, ἄρας καὶ αὐτὸς ἄσπετον ἐκείνῃ μετὰ παντός τοῦ στρατοῦ, καὶ πᾶσαν προσβόλῃς καὶ μηχανῇς ἐπαρχῶν τῇ πόλει καὶ πόντοβιν ἀποκροσθεὶς ἐν γύρῳ τῶν ἐνθον ἀποκρουμένων τὰς μηχανὰς ἐπέστρεψε πάλιν ἐν Ἀρκαδιοπόλει, λέσας τὴν πολιορκίαν. ἄρτι δὲ καὶ τῶν ἐνθον στρατευμάτων διαπεριωθέντων ἐκ τῆς Χρυσουπόλεως καὶ Ἀρβόλῃς πρὸς Θράκη, στρατηγὸν ἐπιστῆρας αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἀπέπεμψε τὸν Ἰωάννην πέμπει κατὰ τῶν ἀποστατῶν, ἀθροίσας δ' οὗτος ἐν τὰς δυνάμεις καὶ πρῶτος τοποθετήσας τοῖς ἀποστάταις μάχης μὲν οὐκ ἦρχεν, ἐκίβητο δὲ μὴλλον τὸν ἀνηκόωντων χωρίων τοῖς ἀποστάταις, καὶ τοῖς ἀλλοκομένοις φυλακισμένοις ἐφάρτετο, καὶ γεῖματα λαθραῖως ἐπέμπε πρὸς αὐτοῖς ἀποκρίσιν ἐπαγγελλόμενος καὶ ἁγνῶν διακρίσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ χειμὼν ἐπέστη καὶ τὸν ἀνερκαῖον ἐσπίνον αὐτοῖς τε εἰ ἀποστάταις καὶ τὰ ἐπιδόγῃ καὶ εἰ ἱστοί, μὴ

нали да бягат и гражданите, като се спускали от стената, а също така и пазачите на Влахернските стени, които отворили вратите. И ако съдбата не била осуетила работите на Торник, той щял без мъка да влезе и да стане господар на всичко. Но след като ги гонил до рова край стената, той прекъснал преследването. Хората на императора отново се съвзели, завладели вратите и се заели с охраната на стените. Тогава щял да загине насмалко и императорът от удара на една стрела, ако бог явно не го бил спасил, като отправил стрелата към конусонидната шапка на главата на един служител. Така че и той самият, и императорът се спасили. По такъв начин градът, който насмалко щял да бъде завладян, бил спасен. Бунтовникът поседял няколко дни в лагера, но когато хората му започнали да се измъкват малко по малко и да премивават доброволно на страната на императора, той се улашил да не би някак всички да го изоставят и да си отидат или да го хванат и предадат на императора, вдигнал се оттам и се върнал в Аркадиопол. Той разположил на това място лагера си заедно с Йоан Ватац¹ и останал там, а да обсаждат Редесто изпратил Теодор, по прякор Стравомит, така наречения Полис, и Мариан Врана, които били началници на западните отреди и негови кръвни родственници. Наистина другите македонски и тракийски градове били минали на негова страна и само Редесто пазел верността си към императора благодарение на архиерея на града и на един местен първенец на име Ватац², роднина на Торник. Но когато те отишли, понеже се бавели и нямали никакъв успех, вдигнал се и самият той и отишъл там с цялата си войска, като се доближил до града с всичките си нападателни машини. Обаче той бил отблъснат отвсякъде, защото защитниците на града храбро отблъсвали ударите на машините, и като вдигнал обсадата, върнал се пак в Аркадиопол. Понеже точно тогава и източните войски преминали от Хризопол и Абидос в Тракия, императорът им назначил за стратег магистър Михаил Ясит и го изпратил срещу бунтовниците. Последният събрал войските заедно и разположил лагера си срещу бунтовниците, но не започнал сражение, а много се грижел за земите, принадлежащи на бунтовниците, отнасял се човеклюбовно с пленниците и тайно изпратил до тях писмо, с което им обещавал опрощение за сторените злини и обилие от блага. Когато пък настъпила зимата, самите бунтовници, както и впрегатният добитък и ко-

¹ Византийски военачалник, привърженик на Торник.

² Този Ватац не е гореспомнатият Йоан Ватац.

δυναμένοι πρὸς τε τὸ γυῖος καὶ τὸν λιμὸν καὶ τοὺς ἐναντίους ἀνταρτίσασθαι, κατὰ μικρὸν προσερχόμενοι τῷ μαγίστρῳ, καὶ μετὰ μὲν τῶν ἀσπυρίων ἦν ἀδιουκλία καὶ οὐκ ἐπισήμων, ἐκατέρωθεν καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐτρέφετο· ἐπεὶ δὲ Μαγιστρός ὁ Βρανῆς καὶ Πολὺς καὶ Θεόδωρος ὁ Στρατιώτης καὶ οἱ ἐκ τοῦ γένους τοῦ Γυβᾶ καὶ πρὸς ἄλλοι τῶν ἐπισήμων ἀδελφοὶ κατακλιπόντες αὐτὸν περιεσέλθον τῷ Ἰασίτῃ, γενγὺν μετὰ Ἰωάννου καὶ Βασιλῆϊ, ὃς δὴ μετ' αὐτῶν ἐν τῷ στρατοῦ τῶν ἀποστατῶν ἐτάσσεται, ἐπειπερ ἄσπεκτος ἦν, ἐν τῷ κτήρῳ ἐκκλησίῃ, καὶ ἡ ἐπιστάσις τῶν ἀποστατῶν οὐκ ἐδόθη, καὶ τότε μὲν ὁ Ἰασίτης πενήμης κατέχευε καὶ πρὸς τὸν βασιλεὺς παπεισμένους ἰδοῦσα, τοῦ δὲ στρατοῦ ἔκωτος εἰς τὴν ἐκκλῆσαν ἐπαγγέλλετο παραγγέλλει τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ μὲν Τούρκος καὶ ὁ Βασιλῆϊς ἀπονεύουσιν κατὰ τὴν ἐκκλῆσαν τῆς ἐκκλησίας τῆς καὶ Χριστοῦ γενγίρας, δημόσιοι δὲ καὶ οὗτοι περιέσταντο εἰς τέρας εἶναι τῷ τοῦτον ἡρώεσσι, αἰτίαι· πρότερον περὶ αὐτῶν διὰ τῆς ἀγροῦς καὶ ἐξουίᾳ περιεπεφθέντες, καὶ ἡ μὲν ἀποστασία τοιοῦτον ἔσχε το τέλος, — — — (pp. 561₁₄—566₁₂)

121. Samuelis nepotes in exercitu Romanorum militant

Ἀσὸν δὲ ὁ κατὰ Ῥωμαίων περιφθίς πῶς τοῦ σουλτάνου, πορευθέντος τὸ Ταβέρτζιον καὶ τὸ λεγόμενον Τεφλὺς ἦλθεν εἰς Βασιλικανίαν, πύργου κτίριον καὶ πύργον καὶ τοὺς προσκείμενους ἀσπυρίων, καὶ μηδὲ τῆς πρυμνίας φειδόμενος ἦλθ' αὐτός. ὁ δὲ τῆς χώρας ἀρχὴς Ἀσὸν βέστης, ὁ τοῦ Βλαδισλάβου υἱὸς καὶ τοῦ Πρωσανίου ἀδελφεός, μὴ ἀξιομαχῶν εἰδὼς αὐτὸν μὴδὲ δυνάμενον ἀντιστῆναι πρὸς τοσαύτην Τουρκοῦν πληθύν, πρῶτα ἐκπέμπει πρὸς τὸν βέστην κατακλόν τῶν Κεκαναίων καὶ Ἀνίον καὶ τῆς Ἱρήνης κατὰσχόντα, καὶ ὁμοῦ δέμας παρακαλεῖ βοηθεῖν. ὁ δὲ τὰ πρῶτα δεξιούμενος, καὶ θάπτεον ἡ λόγος τὸν ἀμφ' αὐτὸν ἀρχὴν, λαόν, ἄλλοις διὰ τυχέων καὶ ἐνοῦτοι τῷ Ἀσόν, καὶ στυβουλίῃς πρυμνίας πότερον νικητομαχίᾳ χρηστέον ἢ φανερόν μίχην ἀνυπερβύειν, πρὸς οὐδέτερον ὁ Κεκαναίος κατένευεν, ἐγνώκει δὲ τὸ ὅλον ἄλλον καταστρατηγῆσαι τοὺς ἐχθροὺς, συνεβούλευεν γὰρ τὴν παρεμβολὴν κατακλιπόντας ὥς εἶχε μετὰ τῶν σπυρίων καὶ τῶν ἐποφύων καὶ τῆς ἄλλης ὑποκαταστής,

нете, почувствували недостиг от храни и като не можели да се противопоставят на студа, глада и противниците, постепенно минавали на страната на магистъра. Докато бяхаги незначителни и незабележителни хора, [Торник] се държал и се крепял с надежди. Но след като го напуснали вкупом и се присъединили към Ясит, Мариан Врана, Полис и Теодор Стравомит, както и роднините на Глани и някои други знатни, той избягал с Йоан Ватаци, който заемал второ място след него в лагера на бунтовниците. И понеже нямало къде да избягат, приютили се в една църква, а множеството от бунтовниците се разпръснало. Ясит пратил да ги заловят и ги завел при императора оковани. По заповед на императора всички войници се върнали в страната си, а Торник и Ватаци били ослеплени в навечерието на празника Рождество Христово. Били изведени имотите и на тези, които останали д-край предани на узурпатора, като преди това те били разведени позорно из тържището и изпратени на заточение. Така завършило въстанието, — — —

121. Наследниците на Самуил служат във византийската войска

Асан¹, който бил изпратен от султана срещу ромеите, минал през Таврезий² и така наречения Тифлис и отишъл във Вааспакан, като опустошавал и опожарявал всичко и избивал всички, които му попаднали, без да намери дори и децата. Управителят на областта, вестът Аарон, син на Владислав и брат на Прусман³, който си знаел, че не разполага с достатъчно сили и че не може да се противопостави на толкова голямо множество турци, изпратил до веста Катакалон Кекавмен, който управлявал Ани⁴ и Иверия, писмо с молба да му помогне, колкото може. Като получил писмото, Катакалон мигновено събрал войската си и бързо отишъл да се съедини с Аарон¹. Свикано било съвещание, за да се реши дали да се приеме нощно или пък открито сражение. Но Кекавмен не бил склонен нито на едното, нито на другото, а смятал, че трябва да се надхитрят противниците по друг начин. Той бил на мнение да останат лагера, както си е, с палатките, впрегатния добитък и другия

¹ In U fol 75r, 5 loco Ἀσόν — ἀδελφός: Ἀσόν βέστης ὁ Βελλεγάρος ὁ τοῦ Βλαδισλάβου μὲν υἱός, ἀδελφός δὲ τοῦ Πρωσανίου γέννηται· ὁ γὰρ καὶ στυβίς καὶ τοῦτον τῆς ὑποκαταστής.

² Този Асан бил военачалник на Туркузбег, султан на турците селджуки, които започнали да нападат Източна Азия наскоро след бунта на Гъв Торник. Срв. общо Schlumberger, L'Épopée byzantine, III, p. 542 sq.
³ Тавреий е гр. Таврис в Ирак. ⁴ Столица на Голяма Армения. ⁵ За този Аарон срв. Приписката от 1059 г., тук стр. 89.

¹ В U ам. Аарон—Прусман: вестът Аарон, блага-ринът, който бил син на Владислав и брат на Прусман, храбър мъж, умен и опитен във военните действия.

λόχους νηκός ἐν ἐπακροστάτοις στήσαι χωρίοις, καλπεδὼν οἱ Τούρκοι ἀγκιστρῶν καὶ ἐρημον ἀνδρῶν ἐφρόντες τὸν χάρακα πρὸς διασπαρὰς τῶν ἔρδων χωρήσασιν, τότε δὴ τῆς ἐνέδρας ἀπαρυσάντες ἐπιθέσθαι αὐτοῖς, καὶ γε οὐ διεγείσθη τοῦ σκοποῦ. ἔωθεν γὰρ ὁ Ἀσάν ἀναστὰς ἐκ τῆς οὐαίας παρεμβολῆς κατὰ τὸν Στραγνὰ κειμένης ποταμὸν ὤπειον ὡς πρὸς πόλεμον. ὡς δὲ οὐδεὶς ἠνέρις, ἐπλησίασε δὲ καὶ τῷ χάρακι τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὔτε φυλάκην εἶπεν οὔτε φωνὴ ἐξηκούετο, ἀλλὰ κερὸς ἦν πάσης διαμάχης, τότε δὴ φηγεῖν ἰσχυροῦς τοὺς Ῥωμαίους ῥήγνυσι τε διὰ πολλῶν τόπων τὴν παρεμβολὴν καὶ διασπαρὴν ποιῆσθαι τῶν λοφύρων κελύει. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι περὶ δειλὴν ὁρίαν ἀναστάντες τῶν λόγων, οὐκ ἐκείνους συντεταγμένοι προσήρυνται τοῖς Τούρκοις, καὶ ποικιλοῦς τρέπονται τὴν ἀντιπρόστατον μὴ ἐνεργάντες τῆς Ῥωμαϊκῆς δομῆς. πίπτει μὲν οὖν πρῶτος ὁ Ἀσάν ἐν τοῖς πρώτοις ἀγωνιζόμενος, πίπτει δὲ καὶ ὅσον ἄλκιμον τοῦ στρατοῦ. οἱ δὲ περσιώθεντες λίαν ὀλίγοι καὶ γυμνοὶ διὰ τῶν ὁρέων ἐς τὰς τῶν Περσῶν μερίων διασώζονται πόλεις. (pp. 573₁₈—575₆)

122. Patzinaci in Moesia considunt^a

Τὸ ἔθνος τῶν Πατζινάκων Σαυθιδὸν ἐπάσχειν, ἀπὸ τῶν λεγομένων βασιλείων Σαυθῶν μέγα τε ἔσσι καὶ πολυάνθρωπον, πρὸς δ' οὐδὲ ἔν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ Σαυθιδὸν γένος ἀναστῆναι δύναται. δημητῆται δὲ εἰς τρισκαίδεκα γενεάς, αἵτινες καλοῦνται μὲν πᾶσαι τῷ κοινῷ ὀνόματι, ἔχουσι δὲ ἐκάστη καὶ ἴδιον ἀπὸ τοῦ αὐτῆς προγόνου καὶ ἀρχηγοῦ τὴν προσήγορίαν κληρουσμένην. νύμονται δὲ τὰς πάρας Ἰστροῦ ἀπὸ τοῦ Βορυσθένης ποταμοῦ καὶ μέχρι Πανονίας¹ ἡγελομένους πεδιάδας, τομάδες τε ὄντες καὶ τὸν σαρπίνην διὰ παντός ἀσπαζόμενοι βίαν. τοῦτο τοῦ γένους ἀρχηγὸς ἦν τῷ τότε Τυράχ ὁ τοῦ Κιλτὲ υἱός, ἐγγενεὶας ἦσαν ἐς τὸ ἀκρότατον, ἀμβλὺς δὲ ἄλλως καὶ τὴν ἡσυχίαν φιλοῦν. ἦν δὲ καὶ ἄλλος τις ἐν τῷ ἔθνει τὴν κλῆσιν Κεγένης, υἱὸς τοῦ Βαλιζάχ, τὸ μὲν γένος ἄσημος καὶ σχεδὸν ἀνώνυμος, περὶ δὲ τὰ πολεμικὰ καὶ τὰς στρατηγίας κάστα δραστηριότητος, ὅς καὶ πολλὰς ἐπὶ νίκας κατὰ τῶν Πατζινάκων τοῖς Οὐξοις (γένος δὲ Οἰνωλὸν οἱ Οὐξοί), ἐπιστάς ἐμύψατο καὶ ἀπώσατο, τοῦ Τυράχ οὐχ ὅπως ἀντεπείλθειν μὴ θαυμάσειεν,

^a *Introductio in SETM*: Ἀλλὰ μὲν περὶ τῶν Οὐξῶν λέγειν, ὡς περὶ τῶν, ἔλασμεν· οὔτε γὰρ τῶν οὐκείων οἱ οὐκ ἐξήλθον, οὔτε τὸν Ἰστρον διέβησαν, οὔτε ἐπὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν γῆν κατέδραμον, ἀλλ' οὐδὲ αὖ λόγον καὶ ἱστορίαν δεόμενον κατεπεράσαντο.

^a Τονάδος SE Τονάδος TM.

¹ Провинция в древна Армения, простираща се в планинската област Курдистан. ² В същност печенегите са били тюркски народ, сроден на узите и куманите. Срв. *Moravcsik, Byzantinoturcica*, I, p. 87 sq.

³ Река Днестър.

обоз, и през нощта да поставят засади на най-подходящите места, та когато дойдат турците и намерят лагера обезлюден, да се втурнат да грабят, каквото има вътре. Тогавате да излязат от засадата и да ги нападнат. [Кекавмен] не се излъгал в плана си. На сутринта Асан излязъл като за сражение от лагера си, който се намирал при река Страгна. И понеже никой не излязъл насреща му, той се приближил и до лагера на ромеите, където нямало нито стража, нито пък се чувал глас, а лисвала каквато и да е войска. Тогава предположил, че ромеите са избягали, нахлул в лагера от много места и заповядал да грабят плячка. А ромеите, като излезли късно следобед от засадите, нахвърлили се в боев ред срещу турците, които били пръснати, и веднага ги обърнали в бягство, понеже те не могли да удържат непреодолимия им устрем. Най-напред паднал Асан, който се бил между първите; загинало и нсичко храбро от войската. А спасилите се, тъйде малко на брой и без оръжие, избягали през планините в градовете на Персармения¹.

122. Печенеги се заселват в Мизия^a

Печенежният народ е скитски, от така наречените царски скити². Той е голям и многолюден и никой скитски народ не може сам да му се противопостави. Дели се на 13 рода, които носят всички общо име скити, но всеки е получил и собствено име според името на родоначалника и вождя си. Те обитават равнините отвъд Истръ, които се простират от река Бористен³ до Панония, като номади и винаги водят чергарски живот. Вожда на този народ по това време бил Тирах, син на Килтер, който бил много благороден, но иначе бил мекушав и обичал спокойствието. При скитите имало и друг човек на име Кеген, син на Валцар, който произхождал от незначителен и почти неизвестен род, но бил извънредно способен във военното дело и военното изкуство. И когато узите (те са хунски народ) често нападали печенегите, той ги обръщал в бягство и ги отблъсвал, докато Тирах не само че не смее да излезе насреща им, но дори се и спотайвал в мочу-

^a *Увод в SETM*: Но ние няма да говорим за узите, понеже е излишно. Защото те не са напуснали своите земи, не са преминали Истръ и не са нахлули в ромейската земя — изобщо не са извършили нищо, заслужаващо да се отбележи и разкаже (Вж. *Каждан*, *Ексерпты*, стр. 543).

ἀλλὰ καὶ καταδύσας εἰς τὰ παρὰ τῷ Ἰσχυρῷ ἔλθῃ καὶ τὰς λίμνας. τὸν μὲν οὖν Τυράχ οἱ Παζιμανίται ἐτίμων διὰ τὸ γένος, τὸν δὲ Κεγένῃ ἠκολούθησαν διαφερόντως διὰ τὸ τῆς ἀνδρίας ἐπιεμβαλλόν καὶ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις δεινότητα. ὑπερ ἀκούων καὶ βλέπον ὁ Τυράχ ἰδόντες τὴν ψυχὴν, δεδοὺς περὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ τὸν Τυράχ ἐξήγει ὅπως ἂν τὸν Κεγένῃ ὑποσκενίσσεται, ἐβόλησεν οὖν αὐτῷ λόγους πολλὰς, ἐβόησαν δὲ πάντες ἀρχοί. ἐπεὶ δὲ πολλὰς ἐπαμειβόμενος κριθείας ἠκούσθησεν, ἔγνω δεῖν μὴ διαμέλλειν ἀλλ' ἐπαμειβεῖν ἡσυχῶς. διὸ καὶ πλεῖστον πέμπας καταλαβεῖν ἐκέλευσε τὸν ἄνδρα καὶ ἀνελθεῖν. ὁ δὲ προγόνος τὴν ἐπιβουλὴν σιγῶς πρὸς τὰ ἔλθῃ γίνεται τοῦ Βορυσθένης, καὶ οὕτω διαφύγοντες ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς, ἐκείθεν δὲ κρυπτόμενος καὶ λήθη πεμπῶν μηνύματα πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ συγγενεῖς καὶ τὴν φυλὴν, ἠδυνήθη τὴν τε ἰδίαν γενεάν ἀποστήσαι τῆς τοῦ βασιλέως εὐνοίας (ἦν δὲ ἡ Βελεμαγνίς) καὶ πρὸς ταστὴ καὶ ἄλλην τὴν Παγουμανίδα καὶ δύνανται προσλαβόμενος ἀντιπαράταται μετὰ τῶν δύο γενεῶν πρὸς τὸν Τυράχ τὸς ἰαῖ ἔχοντα. καὶ ἐπὶ πολλὰς μὲν ἀνισχόν ὥρας, ὅμως ἐπὶ τοῦ πλείστοις καταπονηθεὶς τρέπεται, περιελανόμενος δὲ ἐν τοῖς ἔλαισι καὶ σπηραῖαν ζητῶν μίαν ἔγνω ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν οὖν αὐτῷ, τὴν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων καταφυγὴν. διὸ καὶ πρὸς τὸ Δορόστολον ἠγανάκτους, καὶ ἐν τῇ ποταμῇ νηοὶ περιελείσας ἑαυτὸν διὰ τὸ ἀνεπιβούλευτον μετὰ τῶν οὖν αὐτῷ (ἦσαν δὲ ἀπὸ τῆς καὶ χιλιάδας), διαμνηστικῶς τῷ τῆς χόρας ἄρχοντι (ἦν δὲ Μιχαὴλ ὁ τοῦ Ἀναστασίου υἱός) καὶ γνωρίζει ὅπως τε εἴη καὶ οἷας διαδρόμων τύχας ἀρῶνται, καὶ οὐ αὐτόματος βούλεται γενέσθαι τῷ βασιλεῖ, ὑποσχοόμενος δὲ καὶ εἰ προσδεχθεῖς, εἰς μεγάλην ὄνησιν ἔσεσθαι τοῖς τοῦτου πόλεμους. ὁ δὲ τὰ μηνύματα λόγους θάλλον πρὸς τὸν βασιλέα διαπορευόμενος διὰ ταχέων κελύεται τὸν ἄνδρα μετὰ τῶν συνόντων αὐτῷ προσδέσασθαι, καὶ ταῦτοις μὲν τὰ ἐπιτήδεια χορηγεῖν, αὐτὸν δὲ ἐνδοξῶς ἐς τὸ Βυζάντιον πεπομπέναι. καὶ ὁ μὲν ὡς ἐκελεύσθη διεπράξατο, ὁ δὲ Κεγένῃς εἰς τὴν βασιλίδαν φωνήσας καὶ ἐς λόγους ἔλθων τῷ βασιλεῖ φιλοφρόνους τε καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐπεδέχθη, καὶ ὑποσχοόμενος αὐτὸς τε τὸ βίον δέξασθαι βάλανον, παραινέσαι δὲ καὶ τοῖς συνόντας αὐτῷ τοῦτο ποιῆσαι, εἰς πατρίδα τε ἀνέλθῃ, καὶ φρούρια τρία ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ὁρίαις ἰδρυμένων τοῦ Ἰσχυρῶν εἰσφέρει καὶ γῆς πολλὰ στάδια, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῖς φίλοις ἐνεργήσῃ καὶ συμμάχους Ῥωμαίων. τὸ πλέον δ' οὐ καὶ ὡς ἐπέσχετο ἀνεδέξατο τὸ ἄγνον

рицата и блатата край Истър. И тъй печенегите почитали Тирах заради рода му, а пък ценели Кеген особено много заради изключителната му храброст и военните му способности. Като чувал и виждал това, Тирах се измъчвал душевно, понеже се страхувал за властта си, и затърсил начин да премахне Кеген. Прочее той многократно му устройвал засади, но всички оставали безуспешни. И след като няколко пъти се опитвал да го нападне тайно и претърпявал неуспех, той разбрал, че не бива да се бави, а че трябва да го нападне открито. Затова той изпратил една войска със заповед да хванат този човек и да го убият. Но Кеген предугадил покушението, избягал при блатата на Бористен и така се спасил от гибел. Той се скрил там и тайно изпратил известия до роднините си и до племето си и успял да отцепи от властта на царя своя род, който се казвал Велемарнис, а с него и един друг — Пагуманис. Като събрал войски, той излязъл с двата рода срещу Тирах, който имал единадесет рода на своя страна. Той му се противопоставил няколко часа, но все пак, надвиган от множеството, бил обрнат в бягство. И докато бродел из мочурищата и търсел спасение, той разбрал, че за него и за хората му има само един изход — да избяга при императора¹ на ромеите. Затова дошъл в Доро-стол и за да не му бъде устроена никаква засада, оградил се с хората си (те били около 20 000 души) в едно островче на реката и пратил известие до местния управител Михаил², син на Анастасий, в което му съобщавал кой е той, гонен от каква съдба идва и също, че иска да дойде доброволно при императора. Обещавал още, ако бъде приет, да допринесе голяма полза за работите на императора. [Управителят] бързо препратил на императора съобщението и веднага получил нареждане да приеме този човек с хората му, да ги снабди с припаси, а него да изпрати с почести в Цариград. Той постъпил съгласно със заповедта и Кеген отпътувал в столицата. Когато се явил пред императора, той бил приет любезно и благосклонно. Като обещал да приеме светото кръщение и да склони и хората си да направят същото, бил издигнат в сан патриций и получил три крепости от тези, които се намират по бреговете на Истър, както и много стадини земя и изобщо бил причислен към приятелите и съюзниците на ромеите³. А освен това, понеже [Кеген] обещавал да приеме

¹ ὅπου ἐκεῖσε πολλὰ ἰσὶ add. SETM καὶ τὴς λόγους U
² Ῥοδόστολον SETM.

¹ Константин Мономах. ² Т. с. Михаил Акулт. Северна България срв. и Атазиат, тук стр. 166 и сл.

³ За първото масово поселение на печенегите в

βαπτισμα αὐτός τε καὶ οἱ οὖν αὐτοῦ, Εὐθυμίου
πρὸς ἐλλαβοῦς μοναχοῦ πεμφθέντος, τοῦ τὰ τοῦ
θείου λουτροῦ παρὰ τῷ Ἱστροῦ ποταμῷ ἐτελέσαν-
τος καὶ πᾶσι μεταδόντος τοῦ ἁγίου βαπτισματος.

Γενόμενος δὲ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ, καὶ τὰς αἰφνιδίους
ἐφόδους ἀσφαλισάμενος, πρὸς ἄμυναν ἐτάσσεται τοῦ
ἐχθροῦ, καὶ περιαιόμενος τὸν Ἱστρον νῦν μὲν οὖν
χιλίοις, εἴτα οὖν δυσχίλοις καὶ αὐτὸν πλείοσιν ἢ
ἐλάττωσι, καὶ ἐξ ἐφόδου προσπίπτων, τὰ μέγιστα
ἐκώσων καὶ ἐλυμαίνετο τοὺς περὶ τὸν Τυράχ Πα-
τριάρχας, ἀνδρας μὲν τοὺς προσπίπτοντας ἀναγών,
γόνυμι δὲ καὶ παύσας ἀνδραποδιζόμενος καὶ πω-
λὼν τοῖς Ῥωμαῖς. ταῦτας δὲ τὰς λαθραίους ἐπι-
θέσεις τοῦ Κεγένου μὴ φέρων ὁ Τυράχ διατρο-
φεύεται πρὸς τὸν βασιλέα, ιηρῶσας ὡς ἔδει τὸν
μέγαν βασιλέα, οσοῦδας ἔχοντα μετὰ τοῦ γένους τῶν
Πατριάρχων, μηδὲ προσδέξασθαι ὅλους τὸν ἀποστά-
την αὐτῶν, ἐπεὶ δὲ προσεδέξατο, κολλῶν μὴ δια-
περῶν καὶ τοὺς ἱποσπόνδους λυμαίνεσθαι ἢ οὖν
κολληθῆναι ὁ εὐνοῖα τὰ κοινὰ πράττειν, ἢ μηδεμίαν
τεχέτω συμμαχίαν, ἢ γνωσκέτω ὁ βασιλεὺς ὡς
κατ' ἐαυτοῦ τε καὶ τῆς ἐαυτοῦ χώρας ἐφέλκεται βα-
ρύντασιν πόλεμον. καὶ ταῦτα μὲν τὰ μηνύματα τοῦ
Τυράχ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὰς ἀγγελίας δεξάμενος πρὸς
ταύτας μὲν καὶ ἐπεκράτισεν, εἰ διὰ Πατριάρχον
ἀπαλάς προδότης γένουσι τοῦ εἰς αὐτὸν προσφυγόν-
τος, καὶ κολλῶν τοῦ μὴ κατοῖν τοὺς κακώσαντας,
τοὺς δὲ πρεσβευτὰς ἀσπράκτους ἐξέπεμπε. γράμματα
δὲ πρὸς τὸν Μιχαὴλ τὸν ὄρχοντα τῶν παριστάτων
πόλεων, ἔτι δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Κεγένην ἐπέμ-
πει, φυλάττειν ἀκριβῶς τὰς ὁχθίας τοῦ ποταμοῦ
εἰ δέ τις ἐπὶ βασιλείᾳ δύναμις, γράμμασι μηνύειν,
ἵνα καὶ ἀπὸ τῶν δυτικῶν ταχυμάτων ἐπεμπεμένη
ταῖς οὖν αὐταῖς εἴησιν τοῖς Πατριάρχαις τὴν τοῦ
ποταμοῦ διάβασιν. ἔπεμπε δὲ καὶ τριήρεις ἑκατὸν,
ἐπισκήψας παραπλεῖν τὸν Ἱστρον καὶ περσιμένους
διεσπώλυν τοὺς Πατριάρχας περὶ τὸν ἐπισκεπτόντων δ'
ἀπράκτων τῶν αὐτοῦ πρέσβειον, ὁ Τυράχ ἐχαλέ-
πων καὶ οὐγίξετο καὶ θάπτον ἠΐχου καταλαβὲν
τὸν χειμῶνα, ἥδη δὲ τῆς σφθοροποιουμένης ληρούσης
ὥρας καὶ τοῦ χειμῶνος ἐπιστάτος, τοῦ ἡλίου ὄντος
ἐπὶ τὸν αἰγοκέροντα, ἄνεμος ἔπνευσεν ἀπαρταίς πο-
λὺς, ὡς ἀποκρυφισθῆναι μέχρι πεντεκάδεκα ἡμέ-
ρων ἐς βάθος τὸν ποταμόν. πάσης οὖν φυλακῆς
σχολώσης δραζόμενος ἡδέας ἥς ἐπιτεχεῖν ἠΐχου
ὁ Τυράχ διαπερῶν τὸν Ἱστρον μετὰ πάντων τῶν
Πατριάρχων, ὄντων, οἷς ἐλέγετο, χιλιάδων δεκασα-
οίων, καὶ ἐς τὴν περὶ αὐτὸν ἰδρύεται, κείρων καὶ ἀνα-
νίστον τὰ παρακείμενα γράμματα δὲ πρὸς τὸν βα-
σιλέα ἐπέλλετο βοηθεῖν δεόμενα τὴν ταχίστην. ὁ

светото кръщение с дружината си, изпратен
бил един благочестив монах на име Евтимий,
който извършил обряда на светото кръще-
ние край река Истр и всички приобщици към
светото кръщение.

Обезпечен по този начин и осигурен срещу
внезапните нападения, Кеген се приготвил за
отбрана срещу неприятеля. Той преминавал
Истр кога с хиляда, кога с две хиляди
души, кога с повече или с по-малко, нападал
ненадейно Тираховите печенеги и им нанасял
много големи щети и поражения: той изби-
вал срещнатите мъже, а жените и децата
вземал като роби и ги продавал на ромените.
Тирах, който не можел да понесе неочаква-
ните нападения на Кеген, проводил пратеници
до императора, за да му съобщят, че не
трябва великият император, който има до-
говор с печенежкия народ, да приеме един
техен отцепник, а щом го е приел, да не му
позволява да минава Истр и да нанася вреди
на съюзниците му. И тъй или императорът
да попречи на този човек да върши това и
да не му дава никаква помощ, или да знае,
че ще предизвика жестока война срещу себе
си и срещу страната си. Такива били вестите
от Тирах. Императорът, като получил тези
съобщения, присмислял им се, че може поради
заплахите на печенега да предаде човека,
който бил отишъл доброволно при него, и
да му попречи да вреди на вредителите. А
пратениците отпратил, без да са постигнали
нищо. Той писал на Михаил, управителя на
градовете край Истр, а също и на самия
Кеген да пазят внимателно бреговете на ре-
ката. А ако се зададе силна войска, да му
съобщят с писмо, за да прати някои от за-
падните отреди, та заедно с тях да попречат
на печенегите да преминават реката. Изпратил
и сто тринери, като им заповядал да плават
покрай брега на Истр и да пречат на пе-
ченегите, когато се опитват да минат. Като
се върнали пратениците на Тирах, без да са
постигнали нищо, той се разсърдил много и
се молел по-скоро да настъпи зима. А есента
вече си отивала и настъпвала зимата, когато
слънцето било на козирист¹. Тогана задухал
северен вятър и реката замръзвала на 15
лакти дълбочина. И понеже цялата стража
нехаела, Тирах се възползувал от случая, за
който се молел, и преминал Истр с всич-
ките печенеги, които били, както разправяли,
осемстотин хиляди. Той се разположил на
отсрещния бряг, като опустошавал и разру-
шавал, каквото му попаднело. Било изпратено
писмо до императора с молба да дойде вед-

¹ Козирист е един от зодияните знаци

дὲ μὴδ' ὅλα τὰ γράμματα ἀναγνοῖς τῷ δοκῇ Ἀδριανῷ· πῶς γράφει (ἦν δὲ Κωνσταντῖνος μέγιστος ὁ Ἀδριανός) τὰς Μακεδονικὰς ἐπὶ τῇ δυνάμει, εἰ δὲ καὶ πρὸς Βουλγαρίαν Μοναχὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας τῇ Βουλγαρικῇ ἐπὶ τῇ χεῖρ ἀνέθετο καὶ ἐπαθῆναι τῷ Μιχαὴλ καὶ τῷ Κεγένῃ καὶ μετ' αὐτῶν πρὸς τοὺς Πασαγῆκας διαγωνίσασθαι, ὃν κατὰ τὸ βουλγαρικὸν ποταμῶν ἐπίταγμα καὶ πάντων ἐφ' ἑν γινόμενον, ἀναλαβὼν ὁ Κεγένης τὰς Ῥωμαϊκὰς σάλαγγας ἐν ταῖς ἐπαύθεσι στρατοπεδεύεται, καὶ καθ' ἑκάστην ἐκὼν ἐξ ἐνόδου οὐ μικρὰ τοὺς Πασαγῆκας ἐλίσσει. ἐνταῦθα γὰρ ἡμεῖς τῷ ποταμῷ διαβίοντες ἀφθονίαν ζώων εὗρομεν πολλὰ καὶ οἶον καὶ τῶν ἐκ μέλλουσας κατασκευάζομενον πορμίτων, ὃν οὐδὲ ἀκοῇ ἔσχον πάποτε, καὶ ἀνέδην τῶν τοιούτων ἐμφωρημένους νόσος ἐσπίπτει κοιλίᾳ διὰ τὴν ἐχρυσίαν, καὶ ἀπώλλονται ἐκαστὴς ἡμέρας ἀναριθμητὰ πλήθη. ὅτε πενθόμενος ὁ Κεγένης διὰ τινος αὐτομότου, καὶ κερὸν ἐπιτίθειον κρίνον τοῦτον εἶναι τοῖς ἔχουσιν ἐπαυθεῖν, ἐπὶ καὶ χερσὶν καὶ νόσῃ πεζοῦται, ἀνατείνοντας καὶ τοὺς Ῥωμαῖους ἀνεοῦντας καὶ δεδιότας πρὸς τοσούτας ἀντιπαρατάττειναι μυριάδας, προσήγγινται τοῖς ἐχθροῖς. οἱ δὲ τὴν ὁρμήν ἔλεον ἐκπλαγύντες καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀποδειλιάσαντες, ἔχοντες τὰ ὅπλα αὐτοὶ τε ὁ Τυράχ καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ τὸ λοιπὸν πλήθος ἐκαστοὺς ἐγγεωρῶνται. ὁ μὲν οὖν Κεγένης συνεβόλετο καὶ διαμαρτέσθαι πάντας ἡβηδόν ἀποσφάζει, ἔλεγε δὲ καὶ πορμίτων βάσιμον μὲν τοῖν δὲ πολλὴν ἔχουσαν, ὥς ἔτι χερσὶν ὄντος δὲ τὸν ὄφιν ἀποκτεῖναι, ὁπρὶν αὐτὴν κέρειον κτεῖν οὐ δύνασαι. ἐπὶ ἡλίου γὰρ θαλαθεῖς κόστους ἡμῶν παρέξει καὶ πράγματα. τοῦτο δὲ τοῖς ἄρχουσιν οὐκ ἔδωκε Ῥωμαῖον, ἀλλὰ βαρβαρικὸν τὸ ἔργον καὶ ὀνόμαον ἐνομιζέτο καὶ Ῥωμαϊκῆς ἀνάξιον ἡμερότητας. μᾶλλον μὲν οὖν συμφέρον ἐνόμιζον διασκεδίσαι τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Βουλγαρίας πεδιάσι καὶ ἄλλους ἀλλαχοῦ ἐγκατακτεῖναι καὶ φόρους αὐτοῖς ἐπιθεῖναι. ἔσεσθαι γὰρ οὐκ ἐδοξίμηνον τὸν ἀπὸ τῶν τοιούτων δασμὸν εἰ δεῖται διὰ τὴν βασιλεῖ καὶ στρατῷ πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ πρὸς ἄλλα ἐτεροχρῆστα γένη, καθοσιλίζων ἀπ' αὐτῶν. πολλὰν οὖν λήρην βελόνων ἐπέστειλεν ἢ τῶν Ῥωμαίων γνώμη. καὶ ὁ μὲν Κεγένης ὅσους ἔλαβε ζωγρίας, πλὴν ὃν ἀπημώληκε, τοὺς πάντας ἀποσφάζας ἐπενόστησεν οὐκ ἔσθαι, τὰς δὲ τῶν Πασαγῆκων μυριάδας ὁ τῆς Βουλγαρίας παραλαβὼν ἄρχων Βασίλειος ὁ Μοναχὸς ἐγκαθηδόνει ἀνά τε τὰς πεδιάδας τῆς Σαρδαῖας, τῆς Ναύσου καὶ Εὐξαπείλου^α διασπείρας πάντας καὶ τὸν ὅλον ἀγχιόμενος διὰ τὸ ἀνταρβόλευσεν. ὁ δὲ

нага на помощ. А той, още не прочел цялото писмо, писал на адрианополския дук, магистър Константин Арванит, да вземе македонските войски, а на управителя на България Василий Монах — да отиде с българската войска да се съедини с Михаил и Кеген и заедно да се борят срещу печенегите. След като изпълнили императорската заповед и всички се съединили, Кеген с ромейските фаланги се разположил на лагер под открито небе и с внезапни всекидневни нападения нахасял немалки щети на печенегите. А те, като преминали реката, намерили голямо изобилие от добитък, вино и питиета, приготвени с мед, за които те никога не били чували. Понеже те употребявали ненаситно тези неща, хванала ги стомашна болест и всеки ден измирало невзбронимо множество от нея. Като научил това от един беглец, Кеген решил, че е добър удобният момент да нападне враговете, тъй като те били измъчвани от зимата и от болестта. Той склонил и ромейите, които се колебаели и се страхували да се противопоставят на толкова хилядно множество, и се нахвърлил срещу враговете. А те, уплашени от бързото нападение и страхувайки се от сражението, хвърлили оръжието и сам Тирах се предал заедно с всичките първенци и с останалото множество. И тъй Кеген предложил и настоявал всички да бъдат избити поголовно. Той казал една варварска, но много мъдра поговорка, че зимата трябва да се убива още през зимата, докато не може да си мърда опашката, защото, когато се стопли от слънцето, тя ще ни донесе беди и неприятности. Но ромейските военачалници не одобрили това предложение, защото го смятали за варварско дело, безбожно и недостойно за ромейското милосърдие. Те били на мнение, че е по-полезно да пръснат печенегите в пустите полета на България, да ги заселят на различни места и да им наложат данъци. И наистина данъкът, който щели да вземат от тях, щял да бъде неизчислим. А ако на императора потръбна и войска срещу турките или други чуждоплеменни народи, той щял да ги въоръжи срещу тях. Много речи били казани, но накрая мнението на ромейите надделяло. Кеген се върнал в страната си, след като избил всички, които заловил, освен тези, които продал. Управителят на България Василий Монах взел и заселил хилядите печенегии из полетата на Сердика, Ниш и Евзапел¹, като ги разпръснал всичките и им отнел всякакво оръжие, за да не

^α Εὐξαπείλιος C Ὀυξαπείλιος U Εὐξαπείλιος SETM F.

¹ Това е изопачено име на Овче поле. Срв. Jireček, Die Heerstrasse, p. 70; Норд. Иванов. Северна Македония, стр. 41.

Τυράχ καὶ οὖν αὐτῷ ἄνδρες ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα ἄγονται εἰς τὸν βασιλεῖα, οὓς φιλοφρόνας οὕτως ἀποδεξάμενος καὶ βραδείας καὶ μεγάλους ἀξιώμασιν ἐπάρας ἐν εὐπαιδείᾳ κατείχεν.

Ὁ δὲ σουλτάνος τὴν τῶν αὐτοῦ πρεσβεῶν ἀποστολὴν ἐπιστορεῖν μὴ φέρον, τὰς ἐν Περούδι πάσας δυνάμεις καὶ τὰς Βαβυλωνίους ἐφ' ἐν ἀθροίσας εἰσβολὴν ποιῆται κατὰ Ῥωμαίων. τοῦτο δὲ προσκηκώς ὁ Μονομάχος ἐσπευδε μὲν καὶ διὰ τῶν οἰκείων δυνάμεων ἀναπαράξειν στήσαι τῷ πολέμῳ, ὥπλισε δὲ καὶ ἀπὸ τῶν Παζινάκων χιλιάδας ἑ, καὶ ἡγεμόνας τέσσαρος ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Παζινάκων αὐτοῖς ἐπιστήσας, τὸν Σουλτζοῦν, τὸν Σελτέ, τὸν Καραμάν καὶ τὸν Καταλείμ, δόλους τε φιλικητοῦμενος οὐ μικροῖς, καὶ ὕψιστα κόλλισια δοὺς καὶ ἵππους διατρεπείς, περαιοὶ ἐν Χρυσουπόλει, δοὺς αὐτοῖς ὁδηγὸν τὸν ἀπάξει μέλλοντα τοῖς εἰς Ἰβηρίαν Κωνσταντῖνον τὸν πατρίκιον, ὃν Ἀδροβάλιος τὸ ἐπώνυμον. περαιοθέντες δὲ οὗτοι καὶ τοὺς ἵππους ἀναβάντες καὶ τῆς πρὸς ἀνατολὴν φερομένης ἀράμενοι καὶ προσελθόντες ἄρχιμυλὸν τινὲν καὶ τῷ λεγόμενῳ Δαματρίῳ προσεγγίσαντες ἐπέσχον τὴν πορείαν, καὶ σιάντες ἐπὶ τῆς ὁδοῦ συμβουλὴν προετίθεσαν, ἥτις παρ' αὐτοῖς κομμένον ἀνόμεσται. τοὶ μὲν οὖν ἐδόκει πορευτέα εἶναι καὶ μὴ ἀντιβαίνειν ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ βασιλέως τοῖς βασιλικοῖς προσηγμένῳ, τοῦ τε λαοῦ ἔθνους περαιομένους καὶ μήτε καθ' ἑαυτοὺς ἐπιστήναι δυναμένους τὴν Ῥωμαίων δυνάμιν μήτε ἐρημίζοντες ἔχουσι πρὸς τὰ τῆς τύχης ἀβρόβλητα ἄλλοις πάλιν ἐδόκει, κατασχοῦσαν δεξιὰ τῆς Βιθυνίας. ἐν τοῖς τοῖς παραμένειν καὶ τοὺς ἐπιόπτας ἀνίστασθαι, ἀνελθεῖν δὲ ὑψαυτῶς εἰς Ἰβηρίαν, ἐς χώραν μυρῶν καὶ ἀλλόκατον, ἐνθα μέλλουσιν ἔξω πολέμους οὐ μόνον τοῖς ἐχθροῖς Ῥωμαίων ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς Ῥωμαίοις. ὁ Καταλείμ δὲ μόνος γνώμην ἐδόξεν ἐπιστρέφειν καὶ ἐνωθῆναι τοῖς συγγενέσιν. εἰπόντος δὲ τῶς „καὶ πῶς ἐν ἔσεται περαιοτὴ ἡ θάλασσα“, αὐτὸν πλέον εἰπὼν ἐπεσθαι οἱ κελεύει. τὸν μὲν οὖν Ἀδροβάλιον δερμίσαντες ἀπακτεῖναι οὐκ ἴσχυσαν (τῶν γὰρ διεσώθη ἐν τῇ τριωρόσῳ ἐπερφόρῳ τῶν ἐν τῷ Δαματρίῳ παλαίων), τῷ Καταλείμ δὲ ἐπόμενοι κατήρχοντο πρὸς τὴν θάλασσαν, οὐκ ἔλυσαντες τάχα πλοῖα ἔχον αὐτὸν ἡντιμεπυμένα τὰ βράδια τοῖς μέλλοντα ποιῆσαι τὴν τῆς θαλάσσης περαιοσιν, ἀλλὰ διαποροῦντες καὶ μαθεῖν ἐδέλοντες τίς ὁ τρόπος τῆς διαβάσεως. ἐπὶ δὲ ἐν τῷ αἰγιαλῷ ἐγένοντο, αὐτὸν πλέον εἰπὼν ὁ Καταλείμ ἀλλ' ἢ μόνον „ἐπέσθω ὁ βουλόμενος αὐτὸν τε πε-

могат да заговорничат. А Тирах и неговите сто и четиридесет души били отведени при императора, който ги приел любезно, покръстил ги, издигнал ги във високи чинове и ги оставил да живеят безгрижно.

А султанът, който не можел да понесе неуспешното завръщане на пратениците си¹, събрал вкупом всичките персийски и вавилонски сили и тръгнал на поход срещу ромеите. Мономах, който бил чул за това от по-рано побързал да излезе срещу врага със своите войски, а и от печенегите въоръжил 15 хиляди. Поставил им начело и четири военачалници от пребиваващите в Цариград печенегι, а именно Сулца, Селте, Караман и Каталим², като ги почел с немалки дарове и им дал много хубаво въоръжение и чудесни коне. Като ги прехвърлил в Хризопол, императорът им дал за водач патриция Константин, по прякор Адровалан, който трябвало да ги отведе в Иверия. И тъй, като преминали морето, те се качили на коне и тръгнали по пътя за Изток. Повървели няколко мили и като наближили до така наречения Даматрис³, спрели и като застанали на пътя, направили съвет, който у тях се нарича комент⁴. Едни смятали, че трябва да вървят и че не бива да престъпват запевите на императора в неговата страна, защото, откъснати от останалия народ, те не могли да устоят сами срещу ромейските сили и нямали опорна точка срещу превратностите на съдбата. Други пък предлагали да завземат някои възвишения във Витиния, да останат там и да отблъсват нападателите, но в никой случай да не отиват в Иверия, тази необятна и чужда страна, където неприятни щели да им бъдат не само враговете на ромеите, а и самите ромеи. Каталим единствен изказал мнение да се върнат и да се съединят със сънародниците си. А когато някой казал: „Ами как ще преминем морето?“, той им отговорил само, че [им] заповядва да го следват. И тъй те се нахвърлили срещу Адровалан, но не успели да го убият, защото избягал в една триетажна постройка на дворците в Даматрис и така се спасил. После тръгнали към морето след Каталим, без да се надяват, че той ще има пригответни кораби, които да им улеснят преплаването на морето, и затова се безпокоели и искали да разберат по какъв начин ще стане преплаването. Когато стигнали до брега, Каталин казал само: „Който иска да оцелее

¹ Султанът на турците селджуки бил изпратил пратеници във виз. двор, които били приети много лошо.

² За тези имена вж. Moravcsik, Byzantinoturcica II, pp. 151—152, 156, 272, 289.

³ Град във Витиния.

⁴ За думата κομμένον срв. гълкуването на Cy. Moravcsik, KOMENTON, печенегско или русско слово. Acta Antiqua Academiae Hungariae, I, 1951, pp. 227—233; idem, Byzantinoturcica, II, p. 163.

μεῖναι καὶ πάντας τοὺς Πατζινάκας^α τὸν Ἰπποκρίτους εἰσεῖν εἰς τὴν θάλασσαν. τοῦτο καὶ ἄλλος ἰδὼν ἐποίησεν, καὶ ἐπ' ἐκείνῳ ἄλλος, καὶ εὐθὺς τὸ πλῆθος ὤπισθεν καὶ διατρηγόμενοι περαιοῦνται κατὰ τὸν ἄγιον Ταράσιον, οἱ μὲν αὐτοῖς ὕρμασαν, οἱ δὲ πρότερον τὰ ὕρματα ἀπορρίψαντες, καὶ περαιοθέντες καὶ τὴν πορείαν ἐπαινούσαντες ἰσχυρὰ διασωθήναι πρὸς τοὺς οἰκείους κατὰ τὴν Τριαδίτιν, μηδενὸς ἀντιστήναι ἢ κωλύσαι τολμήσαντος. τὸ γὰρ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου εὐκόλῳ αὐτοῖς τὴν πορείαν εἰργάσατο. ἔνωθέντες οὖν τοῖς ἐν Τριαδίτῃ Πατζινάκας διακηρύσσονται καὶ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις καθιδρυμένους. γινόμενοι οὖν οἱ πότις ἀδροῖσμι ἐν, καὶ ἀπ' ὧν ὕπαιον ἀξίως γεωργίας καὶ δρέπανα καὶ ἄλλα οὐδὲν λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ἀγρῶν καθορίζονται, καὶ ἐν Φιλεποπόλει γινόμενοι καὶ τὸν Αἶμον διαβάντες τὸ μὲν πλῆθος ὤπισθεν περὶ τὸν λεγόμενον Ὀρμον ποταμὸν κατεσκήνωσεν ἐν τῇ ποταμῶν πεδιάδι, μόνος δὲ ὁ Σελτὴ ἐν τῷ Λοβαζῷ προσμένοντας διανεπάετο. ἄρτι δὲ καὶ τὰς Μακεδονίας ἀδροῖσας ὀνόμας ὁ Ἀριανίτης καταδύκει ὤπισθεν αὐτῶν, καὶ αὐτὸν ἐν τῷ Λοβαζῷ τὸν Σελτὴ κατεσκήνωσαν, τοῦτον μὲν κρατῆσαι οὐχ ἰσχυρὸν (ἐφθασε γὰρ διαδράς). τὴν δὲ πᾶσαν αὐτοῦ στρατοπέδων κατασπῶν ἐπιστρέψε, καὶ τὰ μὲν τῆς ἐσπέρης τοῦτον ἔοχε τὸν Ὀρμον. (pp. 581₃₀—590₆)

123. Romani contra Patzinacos pugnant

Οἱ Πατζινάκαι δὲ τὸν Αἶμον, ὡς εἶπομεν, διαβάντες, καὶ τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἰστροῦ κατασκοπεύσαντες πεδιάδα τὴν διέκρουσαν μέχρι θαλάσσης, καὶ τὸν ποταμὸν ἐφύοντες νύκτας καὶ ἡμέρας ἐχῶντα καὶ λόγους παντοδαπὰ καὶ ἔδωκε καὶ νομίς (Ἐκατὸν βουνοὺς τὸν τόπον ὀνομάζουσιν οἱ ἐγχώριοι), ἐκεῖσε ἐγκαθιδρύονται, καὶ ἐδρομὰς αὐτόθεν ποιούμενοι οὐ μικρὰ τὴν ἑπὶ Ῥωμαίους ἐλόπον. ὁ δὲ βασιλεὺς μεταστέλλεται τὸν Κιγένην ἐπὶ συμβουλῇ εἰς τὴν βασιλίδαν, καὶ δις εἰσεῖναι εὐθὺς μετὰ παντὸς τοῦ οἰκείου στρατοῦ, καὶ κατασκήνωσι κατὰ τὴν ἀνωρυσμένην πεδιάδα Βυζαντίους εἰς πεδίον (Μαῖας δὲ τόπος κατονομαίεται) οὐκ ὀπίσθεν τῷ στρατῷ. μῆνιν δὲ ἐνταχὺν τῷ βασιλεῖ, μὴ δ' ὅσον μετεκλήθη χάριν μαθόν, ἐπιβουλεύεται ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἐπὶ Πατζινάκων τρεῶν μετὰ ξιφῶν ἐπελθόντων καμουμένον

^α Ὀρμον ἔτ Αἶμον M. ὁ Λοβαζῷ C.

¹ Μанастир, който се издигал на европейския бряг на Босфора и чийто развалини се виждат при Бурук-дере. Вж. Г. Ласкин, Георгий Кудин о древностях Константинополя, Киев 1905, стр. 194. ² Вж. предходния откъс. ³ Става дума за една местност в изг. половина на дн. Северна България, между предиманията на Стара планина и Черно море. Местното население я наричало така, понеже край Черноморския край има много могили. Вж. К. Jireček, Das christliche Element in der topographischen Nomenclatur der Balkanländer, Sitzungsberichte der Wiener Akademie, Bd. CXXXVI, pp. 84—87. ⁴ Константин Мономах. ⁵ Изглежда, че това поле се е наричало извън градските стени. Вж. Ласкин, пос. съч., стр. 122.

сам, както и всички други печенегите, да ме последва! И като прихпорил коня си, навлязъл в морето. Като видял това, и друг направил същото, след него — трети, а скоро — и цялата войска. Те преплавали морето при Св. Тарасий¹, едни с въоръжението си, а други, като го хвърлили преди това. След като преминали, те с усилен ход могли да стигнат при своите хора при Триадица, без някой да посмее да им се противопостави или да им попречи, защото внезапното им нахлуване улеснило пътя им. Като се съединили с печенегите в Триадица, те пратили известие и на [печенегите], които живеели в други места. И тъй, като се обединили всички, взели от селата вместо оръжие земеделски сечива, коси и други железни оръдия и се въоръжили. Когато стигнали във Филопопол и преминали Хемус, цялото множество се разположило на лагер в крайдунавската равнина около реката, наречена Осъм. Само Селте останал да си почине в Ловеч. А Арианит събрал веднага македонските войски и тръгнал да ги преследва. В Ловеч той настигнал Селте, който станувал там, но не можал да го хване, защото успял да избяга. Той сложил обаче ръка на целия стан и се върнал. Така се развили събитията на Запад.

123. Византийците воюват срещу печенегите

Когато печенегите, както разказахме², преминали Хемус и разгледали равнината, която се простира между тази планина и Истр чак до морето, намерили една местност, покрита с гори и дъбрави, всякакви гъсталаци, вода и пасбища (местното население нарича тази местност Стохълмие)³. Те се настанили в нея и като започнали да нападнат оттам, тормозели твърде много ромейската земя. А императорът⁴ повикал Кеген на съвещание в столицата. Той отишъл веднага с цялата си войска и се разположил на лагер в определеното за цариградчани поле (това място се нарича Маитас)⁵. Но преди още да се срещне с императора и да научи защо е бил повикан, той станал жертва на заговор от страна на трима печенегите, които го нападнали същата нощ в леглото му с

καὶ πληγὰς ἐπιτεταγμένων αὐτῷ, μὴ μέντοι κακίως ῥηκοσθέντες γὰρ εὐθὺς ὑπὸ τῶν σωματοφυλακούντων τὰς τε πληγὰς ἀσθενεῖς ἐπιέχουσι, καὶ πρὸς γενὴν δρυήσαντες βοηθοῦντας τοῦ πλήθους μετὰ Βαλιζάρ υἱοῦ τοῦ Κεγένου ἀλλοκοντι. ἔσθην οὖν ὁ Βαλιζάρ ἐφ' ἡμᾶς τετραπόρου τὸν ἑαυτοῦ πατέρα θείας, καὶ τοῖς ἐπιβοηθούσας ἀποδόν τῆς ἡμᾶς ἔλκων πεποδημένως (οὐδὲν γὰρ εἰς αὐτὸς διατάξα, ἵνα πλέον ἐτόλμασεν ἐπιβοηθούμενος τὸν βασιλέα), ἥμα παρὶ ἐφ' ἑαυτῷ τῷ στρατῷ, αὐτὸς περὶ οὖν τῷ ἀδελφῷ Γουλίτῳ ἐπόμενος τῇ ἡμᾶς ἔσω δυοῖν ἐλκομένη ἵππων, ἔρχεται πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ κατὰ τὸ ἱπποδρόμιον γενόμενος ταύτην μὲν ἵστησαν ἑαῖσε, αὐτὸς δὲ εἵσεται πρὸς τὸν βασιλέα, τῆς γῆρας πεοδραμούσης καὶ προοδοποιήσεως αὐτῷ τὴν εὐδοίαν. ὃν εἰσαχθέντα ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ῥετο διὰ τί μὴ εὐθὺς τιμωρὸς ἐγένετο τῶν τοῦ πατρὸς φονέων τοῦ δὲ γῆραςτος ὅτι περὶ τὸ οὐκ ἐκμιλοῦντο συνεχρὸς ὄνομα, εἰς ἱστορίας ἀνάτους ἐρέουσιν ὁ βασιλεὺς, καὶ λόγον θῆκεν ἐκπέρας ἄγει τοὺς δευτέρους πρὸς ἑαυτὸν, καὶ τὴν αἰτίαν ἐκτιμῶντο δι' ἱππερὶ ἐπεχείρησαν τὸν πατρικὸν ἀνελεῖν. τῶν δὲ φησάντων ὅτι περὶ κακόνους ἦν τῇ βασιλείᾳ οὐ καὶ τῇ πόλει, ὁρθρον μελετῶν εἰσελθεῖν καὶ πάσης μὲν κατασφάζει τοὺς ἔνδον, λαφύρα γήσαι δὲ καὶ τὴν πόλιν καὶ πρὸς τοὺς Πατριάρχας ἐκπαυδαμῆν, δέον ἔχειν τὰ λεγθέντα καὶ εἰσὶν τὴν ἀλήθειαν, ὁ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἀδυστάτως πιστεύσας οὐκοφανταῖς καὶ ἀνοσιαῖς τὸν μὲν Κεγέντ' ἄγει πρὸς τὰ βασίλεια καὶ ἐν προσχίματι τάχα θεραπείας καὶ ἱατρίας ἐν τῇ ἑλεφαντίνῃ καθίστηναι, τοὺς δὲ ταύτων υἱοὺς ἐν ἑτέρῳ καὶ ἐτέρῳ τότῳ διάστησιν ἐπ' αὐτοῦ. τὸ δὲ πλῆθος τῶν Πατριάρχων βρώμασι καὶ πόμασι παστοῖς πρὸς τὸ δοκεῖν εἰναεῖν ἐνελάμβανον, σπεύδον, εἰ οἶόν τε, τῶν ὑμῶν τοῖτους ἀπογνῶσαι καὶ τῶν ἵππων καὶ καταχεῖν καὶ φρονεῖν, τοὺς ἐπιθεμένους τῷ φόνῳ ἀνέτως καὶ ἐλευθερίως, ὅση καὶ ὡς βοήλονται, διάγιν μελέσας. καὶ ἰδὼν μὲν ταῦτα διατραχόμενος λαοθάλασσαν, ἀλλὰ τὸν δῆμον οὐκ ἔλαθε τῶν Πατριάρχων, τὴν τε γὰρ τοῦ αὐτῶν καθηγεμόνος κατάσχεσιν καὶ τὴν τῶν ἐκείνου νῦν διάφευξιν οὐ χρηστὸν οἶον ἔλογίζοντο, καὶ σημείον κακονόως προσφάντες ἐνόμαζον τὴν τῶν ἐπιβούλων ἐλευθερίαν. διὸ καὶ τὰ μὲν πευφθέντα ἐδέξαντο μετ' εὐχαριστίας, καὶ τὸν βασιλέα ἐβόησαν, καὶ δι' αὐτὸν ἐποίησαν ἀποδεχόμενοι ἱγίως τὰ προσθέντα

мечове и му нанесли удари, но не смъртоносни. Те му нанесли леки рани, защото били веднага усетени от телохранителите и били заловени с помощта на Кегеновия син Валцар, когато тръгнали да бягат. На сутринта Валцар положил баща си на четириколка, като влачел зад колата заговорниците в окови (той не посмял да им направи нищо повече, защото го заплащали с името на императора) и така отишъл при императора с цялата конна войска, като сам вървял пеша с брат си Гулин зад колата, теглена от два коня. Като стигнал до хиподрома, спрял колата там, а самият той отишъл при императора. Мълвата обаче била вече избързала и преварила неговото идване. Когато бил въведен, императорът го запитал защо не е наказал веднага убийците на баща си. Той отговорил: „Защото непрекъснато се позовавах на твоето име.“ Тогава императорът изпаднал в неуместна подозрителност и пратил да му доведат незабавно вързаните. Попитал ги по каква причина са се опитвали да убият патриция. Те отговорили: „Защото злоумишлявахме срещу твоето царство и столицата и рано сутринта щеше да нахлуе и да избие всички вътре, а града щеше да ограби и да избяга при печенегите.“ Въпреки че трябвало да се проверят тези думи и да се издирят истината, императорът не направил това, а като повярвал на тези безотговорни и несъстоятелни клевети, въвел Кеген в двореца и под предлог, че ще се грижи за него и ще го лекува, затворил го в Елефантиновата кула¹, а синовете му изпатил на различни места отделно от него. Ордата от печенегни пък удостоил с разни видове ядене, пиене, за да даде вид, че е благоразположен към тях, и се стремял, ако може, да им отнеме оръжието и конете и така да ги задържи и хвърли в затвор. А тези, които се били опитали да извършат убийството, той заповядал да бъдат оставени да си живеят необезпокоявани и свободни, където и както си искат. Той мислел, че тези му постъпки ще останат в тайна, но те не останали скрити за печенежкия народ. Те смятали, че задържането на вожда им и разделянето на синовете му не е благоприятно предзнаменование, и намерили, че освобождаването на заговорниците е явен знак за зложелателство. Затова приемали с благодарност изпратените неща, хвалели императора и чрез това, което вършели, изглеждало, че

¹ Елефантиновата кула служела за затвор в Цариград. Не се знае къде се намирала. Вж. *Janin, Constantinople byzantine*, pp. 168, 324.

νικαὶ δὲ ἐπιγενομένης, μηδεὶς ἐπισκοπούσας
ἄρχοντες ἐκ τῆς παρεμβολῆς καὶ συντόνῳ δι' ὅλης
νικαὶς χρησάμενοι τῇ ὁδοποιίᾳ, τραυτοὶ τὸν Αἷμον
διαβάτες ἐροῦνται καὶ αὐτοὶ τῷ πληθει τῶν Παξι-
νέων. γεόμενοι γοῦν ἅπαντες ὑφ' ἑν, ἥδη δὲ καὶ
ὄπισθεν ἀποχωρήσαντες ἡπιοσηκότες διαπερῶσι τὸν
Αἷμον, καὶ παρεμβολὴν μετ' ἐπὶ πηγνύουσι κατὰ τὴν
Αἰλὴν (φρούριον δὲ ἡ Αἰλὴ κατὰ τὸς ἡπιοσηκότες
[μεμένη] τοῦ Αἷμον καὶ οὐ πῶρον πόρρω κείμενον
Ἀδριανουπόλεως) καὶ πρὸς λεηλασίαν καὶ λείαν
τρέπονται.

Ὅπερ μαθὼν ὁ τῆς δόσεως ἄρχων Κωνσταντῖ-
νος μάγιστρος ὁ Ἀρσιάνης, καὶ αὐτὸς παρεσκευασ-
μένος ἔχων τὰς ἀμφ' αὐτὸν δυνάμεις, ἄρας ἐξ
Ἀδριανουπόλεως ἔρχεται κατ' αὐτὸν. καὶ σποράσι
μέν πρὸς ἐν τῷ ὑπὲρ περὶ αὐτὸν ἐνδύχρουν εἶτα καὶ
παρὰ τὸ λεγόμενον Αἰμυτολὴν φρούριον συνστήσαντες
τῷ πληθει καὶ προσβολῶν ἡγῶνται, πρὸς τὸν ἐν
τῷ πολέει Μισεδόνων καὶ Θρακῶν οὐκ ὀλίγων,
ἀνταρθεύσαντες δὲ καὶ Θεοδόρου τοῦ Στραβομάχου
καὶ τοῦ Πολυ, ὁδοῦν ἐκ γένους λαμπροῦ καὶ
ἐπαινοῦ γενομένου ἐκ τῆς εἰς τὸν Τούρκιον ἀπο-
στολῆς. ὁ μὲν οὖν μάγιστρος ἐπέσπευξε τὸ Ἀδρι-
ανουπόλει, τῷ βασιλεῖ δὲ διὰ γραμμάτων ἄγγελος
τοῦ ἀνυψώματος γίνεται, ὅλοι δὲ καὶ ὡς δι' στρα-
τοῦ νεοῦτος μετὰ γὰρ τὸν αὐτὸν ἀδύνατον ἀν-
τιπαρατάξασθαι πρὸς τοσαύτην πληθὴν ἥδη τὰ
νότια τρανόντων. ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ πρὸ τῶν ἐκεί-
νων γραμμάτων τὸ συμβῆναι μὴ ἀγνοήσας, τὸν μὲν
Τυράχ καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει κατεχομένους ἄρχοντας
τῶν Παξιναίων δωρεῖται καὶ χάριαν ἐπισκοπού-
μενος ἐπισκοπούμενος μετ' ὅρων ἐξημερώσει τὸ γέ-
νος ἐπελπίσει, χάριμασι δὲ αὐτὸς τὰ ἑρῶ ἅπαντα
μεταπέμπει τάγματα. ὃν ἐλθόντων καὶ διὰ τῆς
Ἀρέδου περὶ αὐτὸν καὶ Χρυσόπολεως στρατηγῶν
αὐτοκράτορα χειροτονήσας τὸν βυβατορὰ Νεοφύτου
ἐκπέμπει κατὰ τῶν Παξιναίων. συνεξέπεμψε δὲ
αὐτῷ καὶ Κατωαλίων τὸν Κεκαυμένον, στρατηλάτην
τῆς ἀνατολῆς προβολόμενος, καὶ Ἐρβέριον τὸν Φρα-
γόπουλον, ἄρχοντα τῷ τότε τῶν ὁμοειρητῶν, κλεῖσας
συνεῖναι τῷ βασιλεῖ καὶ τῆς αὐτοῦ γνώμης ἔχου-
σαι καὶ τοὺς ἐκείνων προστάγμασι καὶ θελήμασι
ἐπειθεῖται. ὅς ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις καὶ τὸν Αἷμον
διαπερῶν διὰ τῆς λεγομένης Σιδηρᾶς ἀπὸ τῆς κατὰ
τῶν Παξιναίων, ἐλθὼν δὲ κατεσφύρσεν ἐν τῇ
χόρῳ ὅδ' ὡς ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῶν ἑκείνων βοτῶν,

удобряват станалото. Когато обаче настъпила
нощта, те се вдигнали от лагера, без някой
да подозре нещо, вървели непрекъснато цяла
нощ и като преминали на третия ден Хемус,
присъединили се и те към ордата на печенегите.
Когато се събрали заедно и имали вече до-
статъчно количество оръжие, те превалили
Хемус, разположили лагера си при Авли¹
(Авли е крепост, която се намира под Хе-
мус, немного далеч от Адрианопол) и за-
почнали да грабят и да плячкосват.

Като научил това, началникът на Запада²
магистър Константин Арианит тръгнал срещу
тях от Адрианопол с готовите си войски. И
той имал успех, когато срещал по пътя
някои пръснати неприязни. После обаче, ко-
гато срещнал при крепостта, наречена Дам-
пол³, ядрото и го нападнал, той бил побе-
ден. В сражението паднали значителен брой
македонци и тракийци⁴. Били убити и Тео-
дор Стравомит и Полис, мъже от знатен род
и прочули се с вероломството си спрямо
Торник. Магистърът се върнал в Адрианопол,
съобщил с писмо на императора за неуспеха
си и му известил, че трябва нови войски,
защото му било невъзможно да се противо-
постави срещу такова множество с налич-
ните, които били вече обрнати в бегство.
Императорът, който знаел за случилото се и
преди да получи писмото му, спечелил с по-
даръци и милости Тирах и задържаните в
столицата вождове на печенегите. След като
те обещали под кълтва, че ще умират народа
си, той гипуснал, а сам извикал с писмо
всички източни отреди. Когато те дошли и
преминали през Абидос и Хризопол, той им
назначил за пълновластен стратег ректора
Никифор и ги изпратил срещу печенегите.
С Никифор той пратил и Катакалон Кека-
мен, който бил повишен в чин стратилат на
Изока⁵, а също и Ервевий Франкопул⁶,
тогава началник на съплеменните си войски,
както им заповядал да помагат на ректора, да
го слушат и да изпълняват заповедите и во-
лята му. Ректорът преминал Хемус с вой-
ските си през тъй наречената Сидера и из-
лязъл срещу печенегите. Като стигнал, той
разположил лагера си в една местност, на-
речена Диакене⁷, недалеч от Стохълмието.

¹ Според *Иречек*, Пътвания, стр. 704—705, Авли е дн. с. Гаврилово, Сливенско, а според *Tomaschek*, Zur Kunde, р. 38, дн. с. Г. Александрово на пътя между Сливен и Карнобат. ² Т. е. главнокомандуващ на войските в Европа. ³ *Δάμπος* или *Δάμπος* е дн. Ямбол. ⁴ И тук става дума за войските от тема Македония и Тракия. ⁵ Главнокомандуващ на източните войски. ⁶ Този Ервевий (Hervé) стоел начело на наемна франска войска. Вж. *Васильевский*, Труды, V, стр. 19 и сл.; срв. тук стр. 169, бел. 1. ⁷ Според *В. Н. Златарски*, Словенското житие на Св. Наума от XVI в., сп. БАН, кн. XXX, 1925, стр. 22—28, тази крепост се намирала с.-и. от Котел, по пътя за с. Върбица в Преславската планина. Според *Ив. Дуйчев*, Приноси към средновековната българска история, ИИД, XXIII—XXIV, 1944, стр. 51—55, формите *Диакене* и *Авлия* са разновидности на славянското име на селището „Девино“, спреч Девин, което е може би наследник на античния Марпианопол. Според *P. Orgels*, Kékaupénos et la guerre petchénégue, Byz. XIII, 1938, pp. 402—408, сражението при Диакене станало през лятото на 1049 г.

τῷ λεγομένῳ Λιανῇ. καὶ οὕτως χάρις καὶ πηχόμενος ὄχλῳ ἐπὶ ἐπαύριον ἐμελέτα τὴν μὲν ἀποσκευὴν ἐκείνῃ λατεῖν καὶ τὰ περιττὰ τοῦ στρατοῦ. αὐτὸς δὲ εὐζωνος ἀπελθεῖν καὶ συμμίξει τοῖς ἐνσπείουσιν. ὅτετο γὰρ αὐτοῖσι ἀγρότως τοῖς αὐτοῖς, καὶ ἰδεῖν καὶ φροντίδα ἐτίθετο μή τις λαθὼν διαδράσει, καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος ἀλλὰ καὶ ὁ σύμπας στρατός· ἐπεφύεοντο γὰρ καὶ καλῶς καὶ λῶρους πρὸς τὸ δεσμεῖν τοὺς ἀλλοκομένους. τοῦτο δὲ ἐδίδον τοῖσι ἐπαυροῦν τὸ καὶ ἀρχὰς ἐπυρενόμενον εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ Κεγένης πτόμα. ἡμέλει καὶ συνολοθῆσαν λαβόντων τῶν Παζιζάνων τῆς ἐκείνου τοῦ Ρωμαιοῦ (ἤδη γὰρ καὶ ὁ Τυράχ καὶ οἱ οὖν αὐτῷ τῆς πόλεως ἀπολυθέντες ἀρχαίτες ἐνωθέντες ἦσαν αὐτοῖς καὶ τὰ συνφερόντα τοῖσι ἐσπούδαζον, μακρὰ χρόνον ἐπὶ αὐτοῖς πρὸς τὸν Μονομάχον ἐπισχέουσι) καὶ προδραμνίων τῶν ἀλκιμωτέρων, καὶ τοῦ Κεκαυμένου μέγιστον ἀναβάντος καὶ παρὰ λόγους γὰρ εἶναι καὶ οὐκ ἀποπλῶν, ἀπὸ τῶν οὐκ ἐπὶ καὶ διανοημένοι, καὶ μὴ περιμένον τὸ ἅπαν ἄθροισμα, οὐκ ἀπῆλθε μὲν καὶ τὸ λαπὼν πλῆθος τῶν Ρωμαιοῦ τοῖς ἐκείνου λόγοις, ὁ δὲ βαίκατος καὶ προφανὸς κατέβη, «παῖσαι, λέγων, ὁ στρατηλάς, καὶ ἐμοῦ στρατηγούτου αὐτὸς μὴ παρασπασθῇ»· οὐ γὰρ διανοημένοι ἐπιθροῦντο τοῖς Παζιζάνοις, μὴ πως πτωχότες ἐποδίσσονται τὰς λόχμους. ἐμὰ δὲ ἀκολουθούντι, ὃ τῶν, οὐ παρέπονται θηρακοὶ κότες, οὐτὶς ἐρηλατοῦντες ἐξάκουον αὐτοὺς τῶν κατὰ τῶν. «καὶ τὰ μὲν τῶν Ρωμαιοῦ ἦσαν ἐν ταῖς, οἱ δὲ πρὸδρομοὶ τῶν Παζιζάνων πληροῖον γινόμενοι τῆς παρεμβολῆς τῶν Ρωμαιοῦ, μακρὸν ἐκκλίνοντες, στρατοπεδεύοντι καὶ αὐτοὶ καὶ τοῖς ὀπισθεν δηλοῦσαν ἵκεν τὴν ταχίστην. πάντων δ' ἐλθόντων καὶ ἐνωθέντων, ἐπὶ ἐπαύριον ἐξαγαγόντος τοῦ βαίκατος τὰς Ρωμαιοὺς δυνάμεις, εἶχε μὲν τῆς Ρωμοῦς γὰρ ἰσχυρὸς αὐτὸς τὸ μέγεθος ὁ βαίκατος, τοῦ δεξιῷ δὲ κέρας ἦσαν ὁ Κεκαυμένος, δεξιὸν δὲ, ὁ Φωγυρῶπιλος. συμβολῆς δὲ γενομένης οὐκ ἔμενον οἱ Ρωμαῖοι, τῶν στρατηγῶν πρώτων ἐκκλίνοντων πρὸς τὴν φυγὴν. αὐτοὶ μὲν γὰρ μηδὲ τὸν πέπλον, ὡς φασιν, τῶν ποδῶν τῶν ἑλλαν ἐνεργούντες ἐπράσαν, μόνος δὲ ὁ Κεκαυμένος περὶ τῶν ἑαυτοῦ σπῆς θεοαλάτων καὶ τῶν συγγενῶν ὀλιγοτάτων καὶ ἡρώδους ἀγωνισίμενος ἔπεισε μετὰ πύπτων τῶν οὖν αὐτῷ, τοῦτον μὲν οὖν οὐκ ἐτόλμησεν διώξει οἱ Παζιζάνοι ἐνέδρας ποιεῖντες, καὶ παρὰ τοῦτο διασωθῆναι ἴσχυον ἀνεῖς οἱ Ρωμαῖοι, τέως δὲ τοὺς περὶ αὐτοὺς σπῆς οὐκ ἐπύπτον, καὶ πολλῶν ἀρμάτων

Κατο построил здорово лагерно укрепление, той възнамерявал на другия ден да остави там обоза и излишните войсковы части и да излезе сам с леко въоръжение срещу противниците. Той безразсъдно мислел, че веднага ще ги срази, и само се страхувал и грижел, и то не само той, но и цялата войска, да не би някой скришом да избяга. И наистина те носели въжета и ремъци, за да връзват пленниците. Тези неща предизвикали у печенегите подозрение относно това, което им било готвено отначало по време на покушението срещу Кеген. Разбира се, когато печенегите разбрали за идването на ромеите (защото Тирах и вождовете, пуснати заедно с него от столицата, се били вече присъединили към тях и обсъждали кое е по-изгодно за тях, працайки по дяволите дадените на Мономах обещания), по-сърцатите изтичали напред. Тогава Кекавмен заочнал да вика гръмко и да настоява, че този е подходящият момент за сражение, когато неприятелите са разпръснати, и че не трябва да се чака всички да се съберат. Останалото множество от ромеите не одобрило предложението му, а ректорът открито му се присмял, като казал: „Престани, стратилате, и не командувай вместо мене, когато аз съм стратегът. Не трябва да се нападат печенегите, когато са разпръснати, за да не се уплашат и скрият в гъсталациите. Подир мене, приятелю, не вървят ловджийски кучета, които с душење да ги изкарат от дупките.“ Ето в какво положение били работите на ромеите. А предните части на печенегите, като стигнали близо до лагера на ромеите, извили малко, разположили се и те на лагер и дали знак на следващите да пристигнат веднага. Всички дошли и се съединили и когато на другия ден ректорът извел ромейските войски, и те [също] се наредили насреща и дали знак на идващите сл'д тях да пристигнат веднага. Когато всички дошли и се съединили, както казахме, и ректорът извел ромейските войски, самият той държел центъра, докато Кекавмен командувал десното крило, а Франкопул — лявото. При вътрешното сражение ромеите не издържали и стратезите първи ударили на бягство. Като разправят, те не могли да изтраят дори на тропота на конските копита и се впуснали да бягат. Само Кекавмен останал със служителите си и с твърде малък брой от близките си и след геройска борба паднал с всичките си хора. Печенегите не посмели да се доближат до него, понеже се страхували от засада, и затова ромеите могли да се спасят невредими. Между това, след като ограбили падналите неприятели и завладели

γενόμενοι κίβριοι καὶ αὐτὴς τῆς Ῥωμαϊκῆς παρεμβολῆς οὖν τῇ ἀποσκευῇ, κατασκηνοῦσιν ἐπὶ τῇ Ῥωμαϊκῇ τάφρῳ. καὶ τις δὲ Παϊζυάκος τὴν κληῖον Γαλίνος, εἰδὼς τὸν Κεκαυμένον οἶός ἐστιν ἐξ οἴου περὶ ἧρχε τὸν παρὰ τῷ Ἰσχυροφρουρῶν καὶ ἀνεμύνηντο ἀλλήλους τὰ γένη εἰρῶν αὐτὸν ἐν τοῖς νεκροῖς κείμενον καὶ σπλεῖσιν, ἐπεὶ περιστρέψας αὐτὸν ἐς τὸ ὕπνιον ἀπὸ τοῦ προσώπου ἐγνόησε καὶ κατέλαβεν ἐπὶ ἐμπνέοντα, ἐπιθέας εἰς ἵππον (ἔκειτο γὰρ ἄρως διὰ τὸ καρίας λαβεῖν πλῆγας, μίαν μὲν κατὰ γυμνοῦ τοῦ κρανίου, πρῶτος τοῦ κρανίου αὐτοῦ, ἐνέκονσαν ἀπὸ κορυφῆς ἄχρι τῶν ὀφρυῶν, ἐτέραν δὲ ἀπὸ τοῦ τραχήλου, ἐνθα περὶ ἡ γλῶσσα ἐκρέζοντο, καὶ διατεμοῦσαν τὸν τραχήλον καὶ εἰς τὸ στόμα πεσοῦντα, καὶ ἔξαμος γενέσθαι) ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐκπτοῦ σαρρήν, καὶ ἐπιμελείας καὶ φροντίδος ἀξιώσας περιετοίχισε. καὶ οἱ μὲν Παϊζυάκοι οὕτω βραδύως τὴν ἐπελθούσαν ἀποσκευασμένοι δόναμι, ἀδεῶς τὸ ἀπὸ τοῦδε τῇ Ῥωμαίων τῇ ἐλπίσαντο. ὁ δὲ βασιλεὺς διὰ τῶν φανόντων μαθὼν τὸ ἀτύχημα ἤλθοι μὲν ὡς εἰδός, ἤθροζε δὲ πάλιν δυνάμεις, ἀνελάμβανε δὲ καὶ τὰς πεσοῦσας, καὶ εἰς τὸ ἱππὶν ἔτος τὴν γενομένην ἦσαν ἐπινοοφθώσασθαι ἐπαυσε. τῆς δὲ τριτῆς ἡμετέρας ἐπιστάσης τοῦ σφνῆ ἔτους, τὸν ἐταιρειάρχην Κωνσταντῖνον στρατηγὸν αὐτοκράτορα προχειρισάμενος ὁ βασιλεὺς ἐπέμπευε κατὰ τὸν Παϊζυάκον. καὶ ὅς τις τε νεωστὶ περαιοθεὶς ἐξ ἑφῶς δυνάμεις ἀνελήφως καὶ τὸς ἐν τῇ ἐσπέρᾳ παραχρημαζούσας ἀπλοῖς ἐν Ἀδριανουπόλει γίνεται, κατέισε χάριτας πηξάμενος βαθὺν ἔκειτο διασκοπούμενος μετὰ τῶν ἀρίστων πόθεν ἂν ποιήσει τὴν εἰς τὸ πρόσω πορείαν. ἐν ᾧ δὲ οὗτος διανοεῖτο, αἰφνίδιον κατὰ τὴν ὀργήν τοῦ Ἰωνίου μὲν οἱ Παϊζυάκοι τὸν Αἴμον διαφάντες ἐμφανίζονται τῇ Ἀδριανουπόλει, καὶ διὰ τῶν σκοπῶν μαρτυρίῃς τῷ Κωνσταντίνῳ τῆς τούτου ἐφόδου, βουλὴ προετέθη εἰ πολευητέον αὐτοῖς εἶτε μί, ἀλλὰ τῶν ἀρίστων ἐν τῇ σαρρῇ τοῦ ἐταιρειάρχου περὶ τῶν πρασέων βουλευόμενον, Σαμουὴλ πατριῶς ὁ Βούρτζης, ἀνὴρ αὐθάδης καὶ θρασύς, ἄρχων τότε τῶν περὶ τὸν ἐπάρχον δυνάμεων καὶ τὴν τοῦ χάρακος ἐπιστάσιν πᾶσαν ἐπιταραμμένος, μὴ προσδεχόμενος τὸ τοῦ ἄρχοντος σύνθημα, τὴν τάξιν ἱππῶν καὶ διαλύσας τὸν χάρακα ἔκειτο μετὰ τῶν περὶ καὶ τοῖς Παϊζυάκοις προσεγγίνετο. ὡν βραδύως ἐπιβεβόωντο ἤρξαντο κἀμινεω οἱ περὶ. διὸ καὶ θαμρὶ πέμπων πρὸς τὸν ἐταιρειάρχην ὁ Σαμουὴλ βοίθειαν ἐζητεῖ, ὡς ἐπαυγασθῆναι τοῦτον καὶ ἀνοσιῶς δοῦναι τὸ σύνθημα τοῦ πολέμου. ἐξελεύοντος οὖν παντός τοῦ στρατοῦ

много орѣжия, както и самия лагер на ромеите заедно с обоза, те се разположили на стан под ромейския ров. Един печенег на име Галин, който знаел кой е Кекавмен още от времето, когато той управлявал крепостите край Истър и двата народа били в добри отношения, като го намерил да лежи между мъртвите и като го обърнал възнак, когато го събличал, познал го по лицето. Той го взел още дишащ и го качил на кон. (Кекавмен лежал безмълвно, защото бил получил смъртоносни рани: една на оголената си глава, понеже щитът му бил паднал, и тя минавала от темето до веждите; другата почвала от шията, където е основата на езика, пресичала го и стигала до устата. Така той бил изгубил много кръв). Печенегът го завел в палатката си и с много старания и грижи го спасил. А печенегите, които така лесно отблъснали нападната ги войска, започнали оттогава безнаказано да грабят земята на ромеите. Императорът се огорчил, разбира се, като научил от бегълците за несполуката, но отново събрал войски, възстановил и разбитите части и на следната година се постарал да поправи нанесеното му поражение. През трети индикт от настъпващата 6558 г.¹ императорът назначил Константин за пълновластен стратег и го пратил срещу печенегите. Последният взел неотдавна прехвърлените от Изток войски, събрал и тези, които били презимуващи на Запад, и отишъл в Адрианопол. Там направил дълбок ров и застанал със знатните да наблюдава откъде ще може да продължи пътя си напред. Докато обмислял тези неща, печенегите внезапно преминали Хемус на 8 юни и се явили при Адрианопол. Когато Константин научил от разузнавачите за идването им, той свикал съвет, за да решат дали да воюват или не. Но докато знатните се съвещавали в палатката на етериарха за предстоящите работи, патриций Самуил Вурца, надменен и дързък човек, който тогава бил началник на пехотните сили и който се грижел за отбраната на цялото укрепление, без да дочака заповедта на стратега, напуснал позицията и като разкъсал укреплението, излязъл с пехотата и влязъл в бой с печенегите. Но понеже те наблегнали стремително, пехотинците започнали да отслабват. Затова Самуил пращал няколко пъти да иска помощ от етериарха, така че той бил принуден въпреки желанието си да даде знак за сражение. Когато цялата войска излязла при така нарече-

¹ Т. е. 1050 г.

κατὰ τὴν λεγομένην βασιλεὴν Λιβάνου, καὶ καθολικῆς συμπολοῦς χρησιμείσεως, διὰ τὸ ἀφαιρῆσαι καὶ ἀσυνέχον καὶ τὸ προσηυχῆσθαι τοὺς πεζοὺς ἀναβαροῦσαι δὲ τοὺς Πατριάρχους γίνεται τριτὴ τῶν Ῥωμαίων, καὶ φόνος ἐγένετο οὐ πολλὸς αὐτῶν, συνελεσθῆσαν δὲ αἰσχίσιος εἰς τὸν χάρακα, ἔπεισε τε Μιχαὴλ πατριῶς ὁ Δοκιανός, ἔλαβε δὲ καὶ καὶ τῶν ἐπαύλων καὶ ὁ μάγιστρος Κωνσταντῖνος ὁ Ἀριστῆς, καὶ τριταῖος ἀπέθανε. πεπνύσασα δὲ καὶ ἄλλοι τῶν ἐπὶ τῶν ἀσπίδων ὀλιγοστοί. τὸ δὲ λοιπὸν ἄπαν στρατεύμα συγκλεισθὲν ἀγεννῶς εἰς τὸν χάρακα ἐπολεμικεῖτο παρὰ τῶν Πατριάρχων, χωνύοντων τὴν τάχυν λίθοις καὶ κλάδοις, καὶ πρὸς βίαν εἰλεῖν ἐπιεργασμένων τὸν χάρακα. καὶ τὰ αὖτ' ἐγένετο τοῦτο, εἰ μὴ κατιστελευνὴ βέλει βληθεὶς ὁ Σουλτᾶνος διεπεραιώθη σὺν τῇ ἑσπέρῃ καὶ εἰς ἔκκληξεν μεγάλην ἤγαγε τοὺς θεωρούμενους Πατριάρχους. ἐξῆλθε δὲ καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως Νικήτας πρωτοπαθῆναιος ὁ Γλαβός, κασιγηγητής ὢν τοῦ τάγματος τῶν σχολῶν, εἰς βοήθειαν καὶ ἰδόντες τοῦτον, καὶ προσδοκῶντες τὸν σύγκλητον Βασιλεὺς μετὰ τῶν Βουλγαρικῶν ἀφικέσθαι δυνάμειον (προσδοκᾶτο γὰρ καὶ οὗτος εἰσεῖν) καὶ δειλούσαντες οἱ Πατριάρχαι σποράδες ἄλλος ἄλλου φεύγοντες ἐπεχόρησαν, καὶ παρὸν δὲ ἂν ἀπολώλει ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατός. (pp. 594₁—602₆)

124. Nicephorus Bryennius et Michael Acomuthus Patzinacos in Thracia vincunt

Ὅπως δὲ τῶν Πατριάρχων ἐπικρατέστερα γίνεται τὰ Ῥωμαίων ὁ βασιλεὺς φροντίζων, τὸν Κεγένιν ἐξάγει τῆς φυλακῆς καὶ εἰς Πατριάρχους ἐκπέμπει, ἐπισχόμενον διασχίσαι τοὺς τοὺς καὶ εἶνους θεῖναι τῷ βασιλεῖ. καὶ τὰ συμμαχικὰ πάντα συναθροίσας ὅψ' ἐν, Φιλάργους φημί καὶ Βοράργους, μεταπεμφάμενος δὲ καὶ ἐπιστολῶν ἀπὸ τε τῆς Τελοῦχ καὶ τοῦ Μαύρου ὄρους καὶ τοῦ Καρκάρου, περὶ τὰς εἰσοὶς χιλιάδας, καὶ ἀνδράσιν ἐπισήμοις τῶν γενῶν ἕκαστον ἀναθεῖς, καὶ ἐπὶ πᾶσι ἡγεμόνα κατιστήσας τὸν πατριῶν Νικήτορον τὸν Βρυέντιον καὶ ἐθνήρχην τοῦτον κατιστομάσας, τὰς ἐδρουμὸς ἐκπέμπει κολλέων καὶ ἐπέχει τῶν Πατριάρχων οἵποί γὰρ μετὰ τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει μάχην καταφρονήσαντες ὀλοσχερῶς τῶν Ῥωμαίων ἀδελφῶν τὴν τε Μακεδονίαν καὶ Θράκην ἐδίουν καὶ ἐπεχόρησαν, ἀναγοῦντες ἀνόσιτος καὶ ἀπὸ τὰ θηλάζοντα ἡρώα, ὡς καὶ μὲν αὐτῶν μοῖραν ἄχαι τῶν Κατασφύρων (ἐγγιστα δὲ οἱ Κατασφύρται τῆς βασιλείας) ἐλθεῖν. ἀλλὰ τούτων μὲν ἡ καταστροφή το-

ната Царева ливада¹, в завързалото се всеобщо сражение ромеите обвърнали гръб поради внезапността и настъпилото безредие, а и защото печенегите се били окуражали от току-що станалото поражение на пехотата. Няколко много избити, но ромеите позорно се затворили в укреплението. Паднал патриций Михаил Докиан, а магистър Константин Арианит бил ранен смъртоносно в стомаха и на третия ден умрял. Паднали и други някои от незначителните, но твърде малко на брой. А цялата останала войска, безславно затворена в укреплението, била обсадена от печенегите, които затрупали рова с камъни и клони и се мъчели със сила да превземат укреплението. И това цяло да стане скоро, ако Султан не бил ударен със стрела от една метателна машина и не бил пронизан заедно с коня си, което предизвикало голям ужас сред наблюдаващите печенегите. От Адрианопол излязъл на помощ на ромеите и протоспатарият Никита Глава, който командувал отряда на школите. Като го видели, печенегите помислили, че синкел Василий идва с българските войски (защото и неговото пристигане се очаквало), и изплашени се разпръснали и отстъпили, бягайки на различни посоки. А иначе ромейската войска би загинала изцяло.

124. Никифор Вриений и Михаил Аколут побеждават печенегите в Тракия

Императорът², който обмислял как ромейските сили да надвият печенегите, извел Кеген от затвора и го пратил при тях, след като той обещал да внесе разцепление сред тях и да ги разположи благосклонно към императора. Като събрал заедно всичките съюзнически войски, именно франките и вярните, той повикал и конни стрелци от Телух, от Черна гора и от Каркар³, на брой 20 000 души, и поверил на видни мъже всяко едно от племената. А за предводител на всички поставил патриций Никифор Вриений, като го назначил и за етнарх, и го изпратил да възпира и задържа набезите на печенегите. Наистина след адрианополския бой те започнали да се отнасят съвсем презрително към ромеите и безнаказано плячкосвали и опожарявали Македония и Тракия, като безмилостно избивали дори и кърмачетата. Така една тяхна част стигнала Катасирти (Катасирти се намира съвсем близо до столицата).

¹ Според Jireček, Die Heerstrasse, pp. 99—100, тук става дума за широките зелени ливади на лесния бряг на р. Тунджа. ² Т. е. Константин Мономах. ³ Телух — област в Армения. Черна гора и Каркар не може да се отждествят, понеже местности с такива имена се срещат на няколко места.

ηγάτη ἐγένετο. ἰαδὼν γὰρ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ φυλασσόντων καὶ τῶν ἄλλων ἐκ τοῦ παρεόντος εὐφρόνισεν, καὶ Ἰωάννη πατριῶ ἐν τῶν θαλαμηγυῶν ἐνδοῦκον τῆς βασιλίδος Ζωῆς, ᾧ φιλόσοφος τὸ ἐπώνυμον, ἐγχειρίσας, κατεργάσατο βραδύς. νυκτὸς γὰρ οὗτος ἐπελθὼν καὶ μεθύοντας καὶ κακομένους πάντας εὐρὼν ἀπέσφαξε, καὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀνάκτας γεφυρκαῖς ἐπιθεῖς κομίζει τῷ βασιλεῖ.

Ὁ μὲν οὖν Κεγένης ἐξελθὼν διακροσθεύεται τοῖς Παζινάκας, καὶ τούτων ἐποσχόμενον μεθ' ὅρων ποιῶσα τὸ αὐτοῦ θέλημα, πιστεύσας τοῖς ὕρκους καὶ ἀπελθὼν εὐθὺς ἀνακρίεται, κατασηθεὶς εἰς μικρὰ μέρη καὶ μόρια. ὁ δὲ Βρηννίος τὰς ἐκτεταταθείσας αὐτῷ περικαλὰς δυνάμεις καὶ ἐν Ἀδριανούπολει γενόμενος ἐσρόντιζε τῆς φυλακῆς τῶν χωρίων. στέλλεται δὲ καὶ τοῦ πατρὸς ἡγεμὼν στρατοῦ Μιχαὴλ παρόντος ὁ Ἀκόλουθος, προσοχθεὶς δὲ καὶ αὐτὸς καθολικῆς μὲν μάχης μὴ ὑπείσθαι, εἶργον δὲ καὶ ἀναδέσσεια τὰς ἐκδρομὰς. ὅς ἐξελθὼν καὶ τῷ Βρηννίῳ ἐνωθεὶς ἔργον ἔργειτο, καὶ πρότερον μὲν ἐν Γολύῃ μὴ μοῖρα τῶν Παζινάκων περὶ τῶν καὶ τῆς τρεψάμενος ἡγήσασθαι, εἶτα πάλιν ἐν τῷ Τοπλιτζῷ (φρούριον δὲ οὗτος παρὰ τὸν Ἐχρον κείμενον) ἐτέρων ἀποσπάδα μοῖραν τῶν Παζινάκων εὐρὼν ἀπέλυσεν. ὅθεν εὐλαβηθέντες ὡς τοιαύτας οἱ Παζινάκας δυνάμεις τὰ μὲν παρὰ τὰς ἐκδρομὰς τοῦ Ἀμμιον κείμενα χωρία ληΐζεσθαι ὑπέσχεοντο, πᾶσαν δὲ τὴν ὁρμὴν ἐποιήσαντο κατὰ Μακεδονίας. καὶ πᾶν ὅσον ἦν ἄλλαιον διακροθέντες κατέτερχον τὰ ἐν Μακεδονίᾳ χωρία, καὶ ἦν ὡς ἐπὶ πόλεμος, εὐρύσματος αὐτὸν προσδέξασθαι ἐμελλέτω. ὅπερ υαθόντες ὁ Βρηννίος καὶ ὁ Μιχαὴλ, ἀραγτες νυκτὸς ὡς μηδὲνα συναίσθησαν ὑφεῖν ὑπὸ ἀπίσιν, καὶ σιγῶν χρησάμενοι ὁδοπορίᾳ ἔρχονται εἰς Χαριόπολιν, καὶ ἐν αὐτῇ εἰσθόντες μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐξεδέχοντο τὸν καιρὸν. αἱ δὲ Παζινάκας τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ προσιόντα ληϊσάμενοι πάντα, καὶ περὶ βουλντὸν ἐποστρέφοντες ἔργισια Χαριόπολιν, προστίθενται τῇ παρεμβολῇ, ἀγροῦντες οὐ παρ' ἐπιχωρικῆς σιγῆς ὅλως ἐν αὐτῇ. διὸ καὶ ἀδεῶς ἔκτιστο ἐν αὐτοῖς καὶ κυμβάλοις κομίζοντες. νυκτὸς δ' ἐπιγενομένης αἱ περὶ τὸν Βρηννίον καὶ τὸν Μιχαὴλ ἐξελθόντες καὶ κακομένους καὶ βέγγοντας εὐρόντες ἀνακροῦσι σύμπαντας. τοῦτο δὲ τὸ ἀνέχημα συστολὴν καὶ δειλίαν ἐνέθηκε τοῖς Παζινάκας. διὸ καὶ τὰς ἐκδρομὰς οὐκ ἀνέσας ὡς τὸ πρότερον ἀλλὰ μετὰ φειδῶς ἐποιῶντο, κατὰ τε τὴν δ' καὶ ἐνδικαῖα. (pp. 602₁₅–604₂₈)

Но разгромът им дошъл много бързо. Наистина императорът въоръжил войска от дворцовите пазачи и от други някои случайно намерени хора, поверил ги на патриций Йоан, по прякор Философа, един от тайните евнуси на императрица Зоя, и лесно се справил [с враговете]. Йоан излязъл през нощта и като намерил всички да спят пияни, избил ги, а главите им натоварил на селски коли и ги занесъл на императора.

При тръгване Кеген проводил пратеници до печенегите и понеже те му обещали под клетва, че ще вършат, каквото иска, той повярвал на клетвите им и отишъл при тях. Но те веднага го убили, като го нарязали на малки парчета. А Врениий, след като приел поверените му войски, отишъл в Адриано-пол и започнал да се грижи за охраната на селищата. Бил изпратен и командувачият цялата войска, патриций Михаил Аколут, който получил заповед да не влиза в общо сражение, а да възпира и отблъсква нападенията. Като отишъл и като се съединил с Врениий, той започнал да действуваш. Най-напред се натъкнал на една печенежка част в Голос¹, обърнал я в бягство и я затрил. След това при Топлиц (това е една крепост край Еврос) той отново срещнал друга откъсната част от печенегите и я унищожил. Оттогава печенегите престанали да ограбват селищата в подножието на Хемус, защото се страхували от такива войски, и насочили целия си устрем срещу Македония. Те избрали всичко най-храбро и започнали да нападат земите в Македония, като се готвели, в случай че избухне война, да я посрещнат решително. Како научили това, Врениий и Михаил се вдигнали една нощ, без някой да разбере къде отиват, и с усилен ход стигнали до Хариопол², влезли в него с войската и зачакали удобния момент. Печенегите пък, след като опустошили полето и всички проастии, привечер се върнали близо до Хариопол и влезли в лагера си, без да знаят изобщо, че в града се е настанила войска. Затова те безгрижно се разположили да пируват с флейти и цимбали. Когато паднала нощ, хората на Врениий и Михаил излезли и като ги намерили дълбоко заспали, избили ги всичките. Това нещастие възпряло и уплашило печенегите. Затова те не правели вече набезите си безогледно, а по-рядко — през 4-ия и 5-ия индикт³.

¹ Крепостта Голос се е издигала при дн. с. Лазарево, Карнобатско. Вж. *Златишки, История*, II, стр. 191.

² Дн. Айребол в Източна Тракия. ³ Т. е. 1051 и 1052 г.

125. *Patzinaci inducias triennales cum Romanis pangunt*

Τότε δὴ καὶ Μιχαήλ¹ς ὁ τοῦ Στεφάνου υἱός, καὶ Τριβαλλῶν καὶ Σέρβων μετὰ τὸν πατέρα καταστὰς ἀρχηγός, σπένδεται τῷ βασιλεῖ, καὶ τοῖς συμμάχοις καὶ φίλοις τῶν Ῥωμαίων ἐγγράφεται, πρωτοσπαθάρχος τιμηθεὶς. Παύσηται δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ ἐξ Αἰγύπτου, παρὰ τοῦ ταύτης ἀρχηγού, ζῶον ἑλέφας καὶ καυηλοπαρόδαλις. βολόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τελείως ἀπόσπασθαι τοὺς Πατζινάκας, τὰς ὁθενδύποτε δυνάμεις ἀθροίσας ἐν τῇς ἑφῶς καὶ τῇς ἐσπέρας καὶ Μιχαὴλ παραδοὺς τῷ Ἀκολούθῳ, καὶ τὸν σύγκειλλον δὲ Βασίλειον τὰ Βουλγαρικά στρατεύματα ἀνελήφεντα κελείσας, καὶ ἄμφο κατὰ τὸν Πατζινάκων ἐκπέμπει. ὅπερ ἐκεῖνοι πυθόμενοι χάρισμα ἐπύθεον κατὰ τὴν μερίλην Περσιθλάβαν, τάφρην βοθεία καὶ σταυρώσαςι τάτην καυχευόμενους. ἀντιομένον οὖν τῶν Ῥωμαίων συγκλείσαντες ἑαυτοὺς ἐνδοῦ τῆς τάφρου ἐποιοῦσάντο. ἐπεὶ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις τηράλλως ὁ καιρὸς ἐτέβητο, μὴδὲν ὁ τι καὶ λόγον ἄξιον διαγράφουσι, κατέχευε δὲ αὐτοὺς καὶ σπάνις τῶν ἀνταρξίων, σκυλὴν προστίθεισαν περὶ τοῦ προαίον, καὶ δόξαν ἅπασαν ἐποιεστέφει, διὰ τὸ τῶν γυναικῶν οὐγὴν παραγγέλλαντες καὶ τὰς πύλας ἀναπειράσαντες τῆς παρεμβολῆς ὑπερχόρου. τοῦτο δὲ οὐκ ἔλαθε τὸν Τυράχ, ἀλλὰ μαθὼν ὡς βούλονται φεύγειν, λαὸν οὐκ πλείστον τοῦ χάριστος ἐξαγαγὼν ἐν ταῖς διόδοις ἐκπέμπει, ὅπου περ ἔμελλον οἱ Ῥωμαῖοι διέρχεσθαι. αὐτοὺς δὲ ἐξελεῖσθαι εὐθὺς ἐπαίθεται. καὶ γίνεται τροπὴ τῶν Ῥωμαίων φρενὴ, καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τῶν κατόπων καταλαμβάνοντες ἀπεσπάρτοντο, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν προκαταληφτόων τὰς δυσχωρίας εἰσγόμενοι ἀνελίσκοντο. ἔπειθεν οὖν πλείους αὐτοῦ, πῶς δὲ καὶ αὐτοὺς ὁ σύγκειλος, οἱ δὲ λαοὶ οὖν τῷ Μιχαήλ ἐν Ἀδριανουπόλει διασώζονται, περιλήγῃς οὖν ὁ βασιλεὺς γενόμενος ἐπὶ τῷ ἀνυχήματι τοὺς τε ἐκ τῆς τροπῆς διασωθέντας ἀνελάμβανε καὶ λαὸν ἑτέρων ἐστρατολόγων καὶ μεθοφύρων συνέλεγε, καὶ ὁ ἱσχυρὸν ἤγειτο τὸν βίον, εἰ μὴ ἄρδην ἀφανίσαι τὸ γένος τῶν Πατζινάκων. ἀλλ' ἐκεῖνοι δι' αὐτομόλου τοῦτο πυθόμενοι διαφρεσβεύοντι πρὸς τὸν βασιλέα, εἰρήνην αἰτοῦντες. καὶ προσδεξάμενος οὗτος τὴν πρостаίαν σπένδεται μετ' αὐτῶν τρακονοῦταις σπονδὰς θέμενος. (pp. 607₃—608₁₂)

125. *Печенегите сключват тридесетгодишен мир с ромеите*

Тогава и Стефановият син Михаил¹, който след баща си станал вожда на трибалите² и на сърбите, сключил договор с императора³. Затова той бил причислен към съюзниците и приятелите на ромеите и бил почетен с титла протоспатарий. На императора били изпратени от египетския владетел един слон и един жираф. Понеже императорът искал да отблъсне окончателно печенегите, той събрал войски, откъдето могъл, от Изток и от Запад, и ги поверил на Михаил Аколут⁴. Заповядал и на синкел Василий⁵ да вземе българските войски и двамата да тръгнат срещу печенегите. Щом научили това, печенегите направили вал при Велики Преслав и го укрепили с дълбок ров и с колове. Когато дошли ромеите, те се затворили вътре в укреплението и били обсадени. Но понеже за ромеите времето минавало напразно и те не извършвали нищо значително, а били измъчвани от липсата на необходимите храни, свикали съвет, за да решат какво да правят. Всички решили да се върнат и в полунощ, като заповядали мълчание, те отворили вратите на лагера и започнали да се оттеглят. Но това не останало скрито за Тирах, който, щом разбрал, че те искат да бягат, извел от вала колкото можал повече войска и я пратил в проходите, през които ромеите щели да минат. Самият той пък ги нападнал още при излизането им. Ромеите претърпели страшно поражение: едни били избивани от идващите изотзад, а други били хващани и унищожавани от тези, които предварително били заели теснините. Паднали много войници, паднал и самият синкел, а останалите заедно с Михаил се спасили в Адрианопол. Императорът, който много се огорчил от това нещастие, събрал спасилите се от поражението, свикал и друга войска, довел и наемници и решил, че животът би бил непоносим, ако не се унищожат напълно печенежкия род. Но печенегите научили това от един беглец и проводили при него пратеници, за да искат мир. Той приел пратеничеството и сключил с тях тридесетгодишен мир.

¹ Става дума за Михаил (около 1050 до 1081), син на зетския княз Стефан Войслав. Той бил правнук на Самуил, т. е. майка му била дъщеря на Косара и на зетския княз Иван Владимир. ² Вероятно жителите на Зета. ³ Т. е. Константин Мономах. ⁴ Михаил Аколут бил повикан от Иверия, кметът бил изпратен в 1052 г. срещу турците. За разказаните тук събития от 1053 г. срв. и Атамат, тук стр. 170 и сл. ⁵ У *Cecaumeni Strategicon*, р. 24, § 66, същото лице е наречено Василий Момах.

126. *De Nicephoro Protevonte Bulgariae praefecto*

Ὁ δὲ βασιλεὺς κατεχόμενος ἐπὶ τῆς συνήθους νόσου τῆς ποδάγρης ἔκειτο ἐν τῇ παλαιᾷ αὐτοῦ νεοκρήσει μοῦν τῶν Μαγγάνων. ἔπει δὲ καὶ ἕτερον ἐπιηκολούθησε σήμπτωμα καὶ ἤδη ὁ θάνατος ἤγγιζεν, ἐκπέμποντο οἱ τὰ πρόβα ἐν βασιλείῳ φέροντες, ὁ λογοθέτης Ἰωάννης, ὃν ὁ βασιλεὺς παραδυναστεύοντα εἶχε, παρωσόμενος τὸν Λαχούδη, ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ἐπὶ τοῦ κοινοῦ βασιλείου, καὶ οἱ λοιποὶ αἱ ἄλλοι αὐτῷ προσκεχωμένοι, τὰ δὲ ἐκ τῶν βασιλείων καθιδάσκοντο θρόνον. ἔδοξεν οὖν ἕσπασιν ἐπαγγέλλειν εἰς τοῦτο Νικηφόρος ὁ Προτεὺς καὶ δὴ πέμπεται ταχυδρόμος ἐν Βουλγαρίᾳ, ὅσων αὐτὸν ἐκείθεν ἔνυχε γὰρ τότε τὴν τῆς Βουλγαρίας περιεζωσμένους ἀρχὴν, ἀλλὰ τοῦτο γινόντες οἱ τῇ Θεοδώρα τῇ βασιλίδι ἐπαγγέλλονται (ἡ Ζωὴ γὰρ ἤδη προκατέστρεψε τὴν ζωὴν), ὅτε Νικητῆς ὁ Συλαίτης, Θεόδωρος καὶ Μανουὴλ, δρόμοντι αὐτὴν ἐμβυλάσαντες ὄντων εἰς τὰ τοῦ μεγάλου παλατίου ἀνέκτορα καὶ αὐτοκράτορα ἀναγορεύοντα. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἀπεθάνει κατὰ τὴν αἰτῶν Ἰανουαρίου μηνός, τῆς 9' ἡδυπαθούς, τοῦ 893' ἔτους, ἐν ταῖς Μαγγάνοις ταφῆς ἔνυχε τῆς ταχυδρόμου, οἱ δὲ περὶ τὴν βασιλίδι πέμψαντες ἐπέσπον τὸν Προτεόντα ἐν Θεσσαλονίκῃ, κατέβησαν ἀπὸ τῆς εἰς τὸ Ἱερουσόλιν ἐν τῇ μοῦν Κοζηνίου, κατέεισε περιορίζοντι (p. 610₂₋₂₃)

127. *De Theodulo Bulgariae archiepiscopo*

Ἐνυχε γὰρ ὁ Μονομάχος διαπεραιουόμενος νόσος ἐν ἐκείνῃ τῇ Μακεδονικῇ δυνάμει, ἀρχηγὸς ἐχούσας ἀπαντας Μακεδόνας, ὧν εἰς ἦν καὶ ὁ Βρυέντιος ἐφέρετο γὰρ ἐν Τούρκῳ λόγος ὡς εἶναι πεπρωμένον καπαστραφῆναι τὸ Τούρκων γένος ἐπὶ τοιαύτης δυνάμει ὅσῳ ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος ἔχων καπαστρέφεται Πέρσας. προεβλάτετο δὲ καὶ λογοθέτην τοῦ δρόμου τὸν Νεάταν, καὶ δρογγίον τῆς βίγλας τὸν Μανουὴλ. προσελάβετο δὲ διὰ πολυπειρίαν εἰς τὸ τὰ κοινὰ δοκεῖν τὸν σύγκειλον Λέοντα τὸν λεγόμενον Στραβοσπόνδυλον, τὸν πάλαι τῷ βασιλεὶ Μιχαὴλ ἐπουρησάμενον (p. 611₆₋₁₅) πόλεμον ἐξηγούσαντο.

« Post ἐπουρησάμενον C: Ἀλλὰ καὶ Λέοντες τὸν Βουλγαρίων ἐπισκόπου κομμενθέντος προεβλάτετο Θεόδωρος μοναχόν, δὲ Ἰωάννην μὲν ὁμιλῶντα, πάλιν τετραπύλου, ἡρώμενον δὲ ταχυδρόμον τῆς μοῦν τοῦ ἁγίου μεγαλομήτερος Μωκίου, τῆς μὲν θύραθεν σοφίας τὸ παρὰ τὸν ἄντικτον τῆς δὲ γὰρ θείας εἰς ἄκρον ἐλθαικότα, καὶ ταῖς ἐξ αὐτῆς γάραι καὶ ἀρεταῖς κατέκοσμον.

126. *Никифор Протевонт — управител на България*

Императорът, който страдал от старата си болест подагра, лежал в новопостроения от него Манганов манастир. Понеже се появили нови признаци и смъртта наближавала, дворцовите първенци — логотет Йоан¹, когото императорът бил направил парадинаст, след като уволнил Лихуд, протонотарият на дрома² Константин, каниклий Василий и другите негови приближени се съвещавали кой да наследи престола. Всички решили, че за тази цел е подходящ Никифор Протеон. Те пратили веднага куриер в България, за да го доведе оттам, защото той бил тогава управител на България. Но като научили това, служителите на императрица Теодора (Зоя³ била вече умряла) Никита Ксилиний, Теодор и Мануил я качили на един дромон, завели я в Големия дворец и я провъзгласили за император и самодържец. Императорът умрял на 11 януари, индикт 8-и, 6563 г. от сътворението на света⁴, и бил погребан, както подобава, в Манган. А пратениците на императрицата задръжали Протеон в Солун и оттам го отвели в Тракия в Кузиновия манастир⁵, където го заточили.

127. *Българският архиепископ Теодул*

Монмах⁶ бил прехвърлил всички македонски войски на Изток заедно с всички македонски военачалници, един от които бил и Вриений⁷. Защото между турците се носел слух, че съдбата била предопределила турското племе да бъде подчинено от такава сила, с каквато Александър Македонски покорил персите. За логотет на дрома бил назначен Никита, а за друнгари на виглата — Мануил. Поради големия опит в управлението на държавата бил взет и синкелът Лъв, по прякор Стравоспандил, който някога бил служил на император Михаил⁸.

« Добавено в C: Но по-късно и българският епископ Лъв починал, ръкоположен бил монахът Теодул⁹, който произхождал от Икония, от града Тетранолис. Той бил игумен в манастира¹⁰ на свети великомъченик Мокий и бил съвършено непосветен в светската мъдрост, но бил усвоил божията до съвършенство и от нея бил почерпил благодат и добродетели.

¹ Този е евнухът Йоан, който бил един вид пръв министър.

² Един вид висш началник на пощата.

³ Зоя била дъщеря на Константин VIII и сестра на императрица Теодора. Тя била жена на Роман Аргир, на Михаил IV и на Константин IX Мономах. Срв. тук стр. 298.

⁴ Т. с. 1055 г.

⁵ Курзиновият манастир се намирал в Тракийската тема.

⁶ Константин Мономах.

⁷ Никифор Вриений.

⁸ Михаил V.

⁹ Теодул, архиепископ в Охрид от 1056 до 1064 г.

¹⁰ Този манастир се намирал в западната част на Цариград при дн. Аятмермеркурбостан. Вж. Janin, Constantinople byzantine, pp. 198, 364.

128. *De Aecatherina imperatrice Ioannis
Vladislavi filia*

Τότε οὖν ἐκεῖνος ἐν τῷ ἀσφαλεῖ τὰ κα' αὐτὸν
εἶναι νομίσας, τὴν μὲν γυναῖκα καὶ ἐν εἰς πλου-
τον Ἰωάννη τῷ ἀδελφῷ παραδοὺς ἐπέμειλε πρὸς
τὸ φερόμενον τὴν Πημόλισαν — (p. 626₁₃₋₁₄)

129. *Magister Aaron Ducas in Romanorum
exercitu militat*

Ἦδη δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς γνωθεύσας αὐτῇ τῆς
ἀποτυχίας, καὶ οὐ περ ἢ πῶσα ἔχῃα Ῥωμαϊκῇ
χεῖρ πλὴν ὀλίγων κενήται κατ' αὐτοῦ, πρὸς βίαις
μὲν περὶ εἰρήνης οὐκ ἰδοκίμαζε πέμπειν, ἀρχὴν
δὲ τῆς ἀποτυχίας ἐν ἐχούσης καὶ φλεγουσῇ τῶν
προσμάχων ἡττηζέσθαι καὶ αὐτός, καὶ πρὸς ἀντι-
παράστασιν τὸν ἐνόητα τρόπον ἀπλῆξετο. μεταστελέ-
μενος γὰρ τὰς δικαίας ἀτάκτας δυνάμεις, καὶ ἄρ-
χων τοῦτων ἀπὸ τῶν Μακεδόνων οἴξας τοὺς ἐν
γένους λαμπροῦ καὶ ἐκ προσηρησμένων ἀριστευμέ-
των εὐδοκίμωνος φανέντας, ἀξιώμασι τε καὶ δώροις
καὶ διανομαῖς χρημάτων ἀρθρόνως φιλοφρονήσαμε-
νος καὶ τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς στρατιώτας, τὰ
παραπλήσια δὲ ποιήσας καὶ πρὸς τὰ μὴ συνασπα-
ζόμενα ἔγραψεν ἀγγέλματα τῷ Κοιωνῷ ἥτοι τοῖς ἀνα-
τολικοῖς καὶ τοῖς ἐκ τοῦ Χαρσιανῶν, καὶ στρατηγὸν
αὐτοκράτορα καὶ ἀρχοντα αὐτῷ προβαλόμενος τὸν
δομέστικον τῆς ἀνατολῆς Θεόδωρον, τὸν τῆς βασι-
λείας Θεοδώρου εἰναῶρον, παραδοὺς αὐτῷ καὶ
συνάχοντα καὶ σύμβουλον. ὥς ἦν ἐν πολλοῖς ἀγο-
νίσμασι κατηθλημένον ἄνδρα καὶ ἀδελφὸν ἐπίσ-
χυοντα τῆς γενναίας τοῦ Κοιωνῶν, τὸν μάγιστρον
Ἀαρὼν καὶ Δούκαν^α, ἐπέμειλε πρὸς ἀντιπαράστασιν
τῷ Κοιωνῷ. ἀναλαβόντες οὖν οἷτοι οἱ δύο τὰς
εἰρημένους δυνάμεις, καὶ διὰ τῆς ἀντιπόρθμου τῇ
πόλει Χρυσουσίλειας περικυβήσαντες, ἀπέλθον ἐν
Νικομηδείᾳ ἐκεῖσε τε γενόμενοι πέμπαντες κατὰ
ροῦσαι τὴν τοῦ Σαρράρειος ποταμοῦ γέφυραν, ὅπως
μὴ εὐκόλος εἴη τῷ Κοιωνῷ ἢ εἰς αὐτοὺς ἐφοδος,
ἀλλὰ διὰ περιώδου γνωμένη μὴ λανθάνη. ἐκείθεν
τε ἀπαναστάσαντες ἀνῆλθον εἰς τὸ ὄρος τὸν Σάριονα,
καθεῖσε στρατοπεδεύσαντες πηξάμενοι ὀχυρὰ τὰ ἐς τὸν
πόλεμον ἐξηγετόστο.

128. *Императрица Екатерина — дъщеря
на Иван Владислав*

Прочее [Комнин]¹ сметнал тогава, че
работите му са във от опасност и като по-
верил на братовчед си Йоан жена си² и как-
вото богатство имал, изпратил ги в крепостта
Пимолиса — — —

129. *Магистър Аарон Дука служи
във византийската войска*

Когато научил за бунта² и узнал, че ця-
лата източна ромейска войска с изключение
на малцина е тръгнала срещу него, импера-
торът³ не бил съгласен да праща прате-
ници за мир. А понеже бунтът бил още в
началото си, той искал да потуши пожара
и се приготвил и въоръжил за съпротива
според възможностите си. Като извикал
всичките западни войски, той назначил за
главнокомандуващи македонци, които се сла-
вели със знатен род и с минали подвизи.
Освен това той удостоил и военачалниците,
и войниците с почести, подаръци и щедро
раздаване на пари. Почти по същия начин
той постъпил и с източните отреди, които
не били минали на страната на Комнин, а
именно анатолийските и харсианските, като
им назначил за пълновластен стратег и ар-
хонт доместика на Изток Теодор, евиух
на императрица Теодора, и му дал за по-
мощник и съветник магистър Аарон Дука⁴,
който се бил проявил като ревностен борец
в много битки и бил брат на Комниновата
жена. Той ги изпратил да се противопоста-
вят на Комнин. И тъй тези двама, като взели
споменатите войски, преминали през град
Хризопол, който е на отсрещния бряг, и оти-
шли в Никомидия⁵. Като стигнали там, те
изпратили хора и разрушили моста на река
Сангар⁶, за да не може Комнин да достигне
лесно до тях, а да бъде видян, когато за-
обикаля. После те се вдигнали оттам, отишли
на височината Софон, където разположили
укрепления си лагер, и започнали да се гот-
вят за война.

^a In U, fol. 100v, 22, post γυναῖκα additur: Αἰκα-
τηρίαν (Κατερίαν P) τὴν θυγατέρα τοῦ Βλαδισλάβου τοῦ
Βουλγαρίου (Βουλγαρίου P) βασιλέως. ^b Δούκαν C,
δούκα τὸν Βουλγαρὸν margo P.

¹ Исак Комнин в навечерието на завземането на императорската власт. ² Става дума за бунта на Исак
Комнин, който започнал от Мала Азия. ³ Михаил VI (1056—1057). ⁴ Дука не е собствено име. Тук става
дума за Иван Владиславовия син Аарон. Срв. Една приписка от 1059 г., тук стр. 89, бел. 9; *Зимарски*,
История, II, стр. 132. ⁵ Дн. Измид във Витиния. ⁶ Река в Мала Азия, която се влива в Черно море.

^a Добавка в U: Екатерина (Катерина P), дъщерята
на Владислав, пари на България (на българите P).
^b В полето P: Дука България.

Καὶ ὁ Κομνηνὸς δὲ ἀπανταχοῦ σκοποῖς ἐκ-
πέμπων καὶ κατασπῆρας, ὥστε μηδὲν τῶν γιν-
ομένων ἀγνοεῖσθαι αὐτῷ, ἐπειτέρ ἐμαθε τὸς
ἀκρωχεῖας τοῦ Σόφωνος ἤδη καταχεῖν τοὺς
περὶ τὸν δομέστικον, καὶ αὐτὸς ταχισταίως κατα-
λαμβάνει τὴν Νίκαιαν. καὶ ταύτης ἐξ ἐφόδου πό-
ρος γερονῶς, καὶ ὅσοις εἶχε χροῖματα ἐν αὐτῇ
ἀποθέας καὶ τὰ περιστὰ τῆς ἀποσκευῆς, καὶ ὁφθα-
λμοῦς, πῆγνται παρεμβολὴν κατὰ τὸ ἀρκυῖον
μέρος τῆς πόλεως Νικαίας, ὅσον ἀπὸ σταδίων
δύοδεκα, κἀκεῖσε ἀσπίδας, ἐξερχόμενοι οὖν ἀπ’
ἐκαστέρων τῶν στρατοπέδων ἐπὶ χορτολογίῳ οἱ τε
τοῦ Κομνηνοῦ στρατιῶται καὶ οἱ τοῦ ἀντιθέτου
μέρους, καὶ ἀλλήλους ἐπιμεγνόμενοι οἷα συγγενεῖς
καὶ φίλοι, προετρέποντο ἀλλήλους, οἱ μὲν τὰ βασι-
λέως φρονεῖντες τὸν Κομνηνὸν καταλιπεῖν παρα-
καλοῦντες, τῶν δὲ ἄνδρα καὶ ἀποστάτην, καὶ τῷ
βασίλει προσχωρήσαι, καὶ μὴ δὲ παθεῖν καὶ
δυσχεῖν ἐνὸς ἀνδρός ἐς τοσοῦτον κίνδυνον ἐλθεῖν
ὥστε μετὰ μισθὸν μὴ μόνον ἐκπτώσθαι στρατῶς καὶ
περιουσίας ὑποστῆναι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ γλυκύτε-
ρον ἐπιβαλεῖν κινδυνεύσαι τῶν ὁμμάτων φέγγος,
ἐκείνων δὲ πάλιν καταλιπεῖν παραινούτων τὸν βασι-
λέα, ὄνομα μόνον ἔχοντα βασιλέως, τὰ δὲ ἄνδρα σαυρὸν
καὶ κροτάληρον καὶ ἀρχεῖον, ἐπὶ εὐνοῦχον ἀρχόμε-
νον, καὶ προσχωρήναι τῷ Κομνηνῷ, ὁ δὲ κατὰ χεῖρα
γενναῖον καὶ λαμπρὸν καὶ διαφανεῖ τοῖς προσηρησμένοις
στρατηγήμοισιν, ἐφ’ ᾧ πᾶσα ἡ τῶν Ῥωμαίων τοχὴς ὡς
περὶ ἐκ κέκλιον γραμμὰ πρὸς αὐτὸν ὡς εἰς τι
σημεῖον νενεύσασιν ἐν ἴσῳ καὶ ἀπαρτάλλαντες βου-
λήματα. ἀλλὰ ταῦτα λέγοντες οὖν ἐπιθὼν ἀλλήλους,
τοῦτο δὲ ἐρῶντο ἐξεπύρηντες, τῶν ἀρχηγῶν ἐκαστέρων
τῶν στρατευμάτων περιπόντων τῶν ἐπιτηδεύων
εἰς τὸ προδιαλέγεσθαι τοῖς τοῦ ἀντιθέτου στρατεύμα-
τος στρατιώταις καὶ καθύσσαν οἷον τε τοὺς περὶ
μένους ἐφέλκεσθαι. ὡς δὲ ἐπὶ χρόνον τινὰ τὴν
διίστασιν ἵκουσιν καὶ οὐδεὶς προσεῖχε τοῖς λεγο-
μένοις τὸν νοῦν, μετὰ πλείστης δὲ θειδοῦς καὶ ὁ
Κομνηνὸς τὸς ἐυλείας καὶ τὸς χορτολογίους ποιεῖσθαι
παρηγγεῖα καὶ μὴ πόρρω τῆς στρατοπεδείας
ἀφίστασθαι, τότε δὴ οἱ περὶ τὸν δομέστικον, καὶ
μᾶλλον οἱ Μακεδόνες, ἐπύπνωσαν καὶ δειλὸν εἶναι
τὴν ἐπιστολὴν οἰκθέρως πολεμητέον εἶναι ἐδόκουν.
οἷς καὶ ἄκουτες πεποθέντες στρατοπεδεύοντα κατὰ
τὴν λεγόμενον Πετροῖν, οὐδὲ πᾶν πόρρω κείμενον
τῆς ἐναντίας παρεμβολῆς, ἀλλ’ ὅσον ἀπὸ σταδίων
πεντεκαίδεκα οὕτω δὲ τῶν δυνάμεων ἔργιστα γι-
νομένων ἀλλήλους, καὶ τοὺς στρατηγοὺς βιαζομένους
ἐξάγειν καὶ μὴ κολῶναι, ἀναπειθόμενοι μὲν ὁ Κομ-
νηνὸς καὶ τὰς οἰκείας ἐκβάλλει γάλαγγας καὶ πρὸς
παράταξιν ἵσται, τοῦ μὲν εὐνοῦχου κέρματος κατ-
όχρην προσχεύσας τὸν Κεκαυμένον, τὸ δεξιὸν ἔχον-
τος Ῥωμανοῦ τοῦ Σκληροῦ, αὐτὸς δὲ ἐν μέσσοις

И Комнин изпратил навсякъде съгледвачи
и разузнавачи, та нищо от това, което ста-
вало, да не му избегне. Като научил, че хо-
рата на доместика държат вече билото на
Софон, и той с ускорен ход стигнал до Ни-
кея и я завладял при първия пристъп. Оста-
вил там колкото пари имал и излишния си
обоз и като се укрепил, разположил лагера
си на север от града Никея на около 12 стадин
и там се настанил. И тъй, когато войниците
на Комнин и тези от противната страна из-
лезли от двата лагера, за да събират фураж,
те се срещнали и понеже били сънародници,
роднини и приятели, започнали да се уве-
щават взаимно. Партизаните на императора
настоявали да изоставят Комнин като узур-
патор и бунтовник, да се присъединят към
императора и да не се излагат на такава
голяма опасност поради амбициите и стра-
стите на един човек, така че да се лишат
наскоро не само от военното си звание и от
парите си, но да рискуват да загубят най-
ценното — зрението си. Другите пък ги съ-
ветвали да изоставят императора, който но-
сел само името император, а иначе бил стар
глупак и негодник, управляван от евнуси,
и да се присъединят към Комнин, човек
храбър в сражение, славен и отличен в пре-
дидните военни действия, поради което ця-
лата сила на ромеите се стреми към него,
както с еднаква и неизменна воля се стре-
мят към една точка радиално разположени
линии. Но казвайки тези неща, те не могли
да се убедят един други. А това ставало
нарочно, защото командуващите и на двете
войски пращали подходящи лица, за да пре-
думат войниците от противния лагер, докол-
кото било възможно, да привлекат подда-
лите се. Обаче, като изпитвали известно време
духове и никой не обръщал внимание на
приказките им, Комнин им разрешил да съ-
бират дърва и фураж, но съвсем предпаз-
ливо, без да се отдалечават от лагера. То-
гава хората на доместика и главно маке-
донците помислили, че зад тази постъпка
се крие страх и малодушие, и решили да
нлязат в бой. Другите ги послушали, макар
и против желанието си, и разположили ла-
гера си при така наречената Петроа, която
се намирала немного далеч от противнико-
вия лагер, на около петнадесет стадин. Така
войските дошли наблизко една срещу друга
и понеже настоявали пред стратегите да ги
изведат и да не ги възпират, Комнин се ре-
шил, извел своите фаланги и ги наредил
в боен ред, като заповядал на Кекавмен
да командува левия фланг, докато Роман
Склир държал десния, а самият той заста-

εἰσάγεται, ἀναπέθεται δὲ καὶ ὁ δομέστικος σὺν τῷ Ἀαρὼν, καὶ τὸν οὐρανὸν ἐξαγαγὼν λαὸν ἀντιμέτωπον ἵσται τοῖς ἐναντίοις. τοῦ μὲν οὖν δεξιῶς κέντρος ἄρχων ἦν Βασίλειος ὁ Ταρχανιωτῆς, στρατηλάτης τότε τοῦ γένους καὶ πάντων τῶν Μακεδόνων ὢν ἐξαρχίατος ὡς καὶ γένοιτο καὶ φρονίσει καὶ ἐμπειρία διασημειώματος· τὸ δὲ εὐδύνημον ἐκχεῖρτο ὁ μάγιστρος Ἀαρὼν^α, ἔχων στρατηγούς τὸν Ἀπκάνδην καὶ τὸν Πηνέμιον καὶ Ῥανδούλφον παρόικον τὸν Φράγγον. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον γενομένης τῆς παρατάξεως κατὰ τὰς τόπων Ἀιδὴν παρὰ τῶν ἑγχωρίων ἐνομαζόμενον, ὡς ἐδόθη τὸ τοῦ πολέμου σὺνθημα καὶ προσέροσαν ἀλλήλους αἱ δυνάμεις, τρέπεται μὲν ὁ Ἀαρὼν τὸ δεξιὸν μέρος καὶ μέχρις αὐτοῦ δυνάκει τοῦ χάρακος. πασῶν ζωγρίων καὶ Ῥωμανὸν τὸν Σκληρὸν καὶ ἰάχα ὢν ἀπαρέγκυτο καὶ λαὸν τὴν νίκην, εἰ μὴ λίαν ἐγένετο εὐλαβὴς καὶ τοῦ σκυλεῖσαι ἀπέσχετο τὴν παρεμβολήν, ἥδη καὶ τοῦ Κομνηνοῦ κατασκευάσας καὶ φερεῖν εἰς Νίκαιαν ἀποβλέποντος. ὁ δὲ Κεκαυμένος τὸ κατ' αὐτὸν τρεφόμενος ἀκριβῶς οὐκ ἐπέσχε τὴν διώξιν, ἀλλ' ἄρως αὐτοῦ τοῦ χάρακος φθίσας αὐτὸν τε ξήγρησαι, καὶ εἶσο γενόμενος καὶ τὰς σαρὰς διαρπάσας καὶ τοὺς ξίφεσι ταύτας κατακτείνων εἰς γῆν ἔσφαγεν. ὅπερ θεαθεὶς τοῖς πόρρω (ἔκατο γὰρ ἡ παρεμβολὴ ἐπὶ τόπον διάστημα ἔχοντος) ἄρως μὲν ἐπέβαλε τοὺς ἀμφὶ τὸν Κομνηνόν, δειλίαν δὲ τοῖς περὶ τὸν Ἀαρὼν σευλιημένους γὰρ ἰδόντες τὸν χάρακα οἱ μὲν ἀνηλάλαξαν, οἱ δὲ πρὸς φωνὴν ὄρησαν. καὶ πίπτει μὲν ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ βασιλέως λαὸς πολὺς, κατ' ἐξαιρέτην δὲ Μακεδόνας, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ στρατωπέδου ἀλλὰ καὶ στρατηγοὶ πολλοί, ὁ Μυροκατακαλὼν, ὁ Πηνέμιος, ὁ Καζαμουίντης καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι, ἐάλωσαν δὲ καὶ πολλὴ πλείους τῶν ἀναγεθέντων.

Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ φασὶν οὐ τῶν περὶ τὸν βασιλέα τραπέντων Ῥανδούλφον ὁ Φράγγος ἐς μέσους περιπλανώμενος τοὺς τε φεύγοντας καὶ τοὺς διώκοντας ἐζήτην συμπλακῆναι πῶς τῶν ὀνομασθῶν. ἐπεὶ δὲ μάθῃ ὡς Νικηφόρος δίκειν ὁ Βοτανειάτης, τοὺς ἄλλους κατακτείνων ἀπῆλθε πρὸς ἐκείνον, πόρρωθεν κρύπτων καὶ μένειν παρεγγυόμενος, δηλῶν καὶ τοῦνομα ὅστις εἴη καὶ ἐφ' ᾧ προσκαλεῖται. ὅπερ γινούσ ὁ Βοτανειάτης ἵσται τὸν δρόμον, καὶ ἐγγίσσιν τῷ Ῥανδούλφῳ προσουγγνται, καὶ παίει μὲν ἐκείνος τῷ ξίφει τὴν ἀσπίδα τοῦ Ῥανδούλφου καὶ τέμνει διχῇ, παίει δὲ ὁ Ῥανδούλφος αὐτὸν κατὰ τῆς κόρυθος, διολισθῆσαν δὲ τὸ ξίφος οὐκ ἔβλαψε διὸ καὶ συνδραμόντες πρὸς τὸν Βοτανειάτην ἔτερον χειροῦνται ζωγρίαν τὸν ἄνδρα καὶ ἐς τὸν Κομνηνόν

нал в средата. Доместикът и Аарон също се решили и като извели войската си, застанали във фронт срещу противниците. Командуващ на дясното крило бил Василий Тарханийот, който тогава бил стратилат на Запада и който и по род, и по разум бил най-забележителният между македонците, а се отличавал и с най-голяма опитност. Лявото крило било поверено на магистър Аарон със стратези Ликанит, Пниемий и франка патриций Рандулф. След като войските били наредени по този начин в една местност, наричана от местното население Ада, и бил даден сигнал за бой, те се спуснали едни срещу други. Аарон обърнал в бягство дясното крило и го преследвал до самото укрепление, като пленил и Роман Склир. И той щял да постигне пълна победа, ако поради прекалената си предпазливост не се бил въздържал да оплъчка лагера, тъй като Комнин вече отпадал и мислел за бягство в Никея. А Кекавмен, след като обърнал напълно в бягство тези, които били срещу него, не прекъснал преследването, а успял да стигне до самото укрепление и като го разрушил, влязъл вътре и разграбил палатките, които наскъпал с юж и ги хвърлил на земята. Когато предните части видели това (защото лагерът се намирал на едно открито място), хората на Комнин се одързостили, а тези на Аарон се уплашили. Като видели укреплението ограбено, първите завикали радостно, а последните ударили в бягство. От страна на императора паднали много бойци, особено македонци, не само войници, а и много стратези, именно Маврокатакалон, Пниемий, Кацамунт и исмалко други. А пленени имало много повече от убитите.

Казват, че в това сражение, когато хората на императора били обърнати в бягство, франкът Рандулф бродел сред бягащите и преследващите и търсел да влезе в бой с някого от знатните. Като разбрал, че минава Никифор Вотаниат, той оставил другите и тръгнал към него, като му викал отдалеч и настоявал да спре, казвайки кой е и защо го вика. Като разбрал това, Вотаниат се спрял и влязъл в бой с Рандулф, който се приближил. Той ударил щита му с меч си и го разскал на две. Рандулф пък го ударил по шлема, но мечът му се хлъзнал и не му нанесъл никаква щета. Поради това и други се втурнали към Вотаниат, пленили

^a In margine P: μάγιστρος καὶ δοῦξ Ἀαρὼν ὁ Βούλγαρος.

ἀπάγονται. ἔπεισαν δὲ καὶ τῶν ἐκ τοῦ Κομνηνοῦ στρατηγὸς εἰς, Λέων ὁ Ἀντίοχος, καὶ στρατιῶται τιτές.

Γενομένης δὲ τῆς ἡττῆς καὶ τῶν ἐκ τῆς προῆς καὶ τοῦ πολέμου διασωθέντων ἐς τὸν βασιλεῖα ἐλθόντων ἅμα τῷ δομεστίκῳ καὶ τῷ Ἀαρόν. αὐτὸς μὲν ἀπεργάζετο τὰ πρῶτα καὶ ἤδη προσδόκιμος ἦν τῶν πάντων ἀγόμενος καὶ αὐτοῦ καὶ αὐτοῦ ζῆτιν (pp. 627₆—632₈)

130. Isaac Comnenus contra Patzinacos pugnat

Τῶν Οὐγγρων τὴν πρὸς Ῥωμαίους εἰρήνην διαλυσάντων, καὶ τῶν Παζινάκων δὲ ἐξεργασάντων τῶν τοιούτων οἷς ἐνεκρίθησαν, καὶ τὴν παρὰ μὲν γῆραν αὐτῶν, τὰ πρὸς τὴν ἐκστρατεῖαν ἐξαρκούντων ὁ βασιλεὺς ἔβησι παροχρῶμας εἰς Τριδινα, ἐκεῖσε τε πρὸς τῶν Οὐγγρῶν δεξιόμενος, τὴν μετ' αὐτῶν εἰρήνην κεράσας ὡς ἐνὶ, ἐπὶ τοῖς Παζινάκων ἐξώρμησε. δεξιόμενος δὲ αὐτῶν κατὰ γερὰς καὶ φαρὰς, οἱ μὲν λαοὶ ἡγεμόνες τῷ βασιλεῖ ἐπολιθέντες εἰρηναῖα τε καὶ ἡλίκα ἐφρόνησαν, μόνος δὲ ὁ Σελτὴ χεῖρα δοῦναι τῷ βασιλεῖ οὐκ ἠθέλησε, τοῖς ἔλασι τοῦ Ἰσάκου, οἷς συνέφυγε, καὶ τῇ ἐκεῖσε ἀποκρήμῳ πέτρα ἐπεριδόμενος, οἷς καὶ θαρρῆσας εἰς τὸ πεδῖον ἐξῆλθε, οὐραζέει τῷ βασιλεῖ προθυμούμενος. οὐκ εἰς μακρὰν δὲ τῆς οὐκείας ἀπονοίας ἐκομίσατο τὰ ἐπὶ χειρὶ βραχέως γὰρ μερίδος τῶν βασιλέων ἀνταχθῆναι. αὐτῷ γυνὴς ὄχετο, καὶ κρησφύγητον αὐτοῦ ληφθῆναι κατεκρίθη ἐκ βάθρων αὐτῶν. ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τὸ τοῦτον προαῖσασθαι καὶ ἀρὰν οὐδὲν ἀναζέειν ἐκρίνωσαν ἐν τῷ Λοβαζῷ περὶ τοῖς αὐτοῖς πρόποδας. βρυδαῖος δὲ ἄμβρος τῇ παρεμβολῇ ἐπικαταρραγείς καὶ νηγὲς ἔξωρος (Σελτέρβριος γὰρ ἦν ἡμέραν ὕγων κδ', καὶ ἦν ἡ τῆς ἁγίας προτομῆς τοῦ Θεοῦ ἐοικὼς τελεῖται Χριστοῦ) πολλῆς κακώσεως καὶ λύμης ἐτέλλησε τὸ στρατιωτικόν. ἡ τε γὰρ ἔσπετος σχεδὸν ἅπαντα καὶ τῶν παρόντων οἱ πλείους τῷ κρύει καὶ τῷ ὄμβρῳ, γυμνοὶ καὶ ἡσυχάζοντες τεχνήοντες, τὸ ζῆν ἀπεργάζοντο. ἐπιτελοῦσθαι δὲ παρὰ πᾶσαν τὴν ἐλπίδα καὶ τὰ ἐπιτήδεια, παρὰ μὲν βρυδαῖον φορῶν καὶ τοῦ χαμῶδος γενομένην πύργον. ἀνασπῶν δὲ μετὰ γενομένης καὶ τῶν νηγῶν ἀνασπῶν ληφθῶν ἐξῆλθε ὁ βασιλεὺς, πλείους δὲ τῷ ποταμῷ ἀποβαλὼν ἐπὶ οὐκ ἔστι δένδρον πρὸς ἅμα τῶν δρυεχόντων πρὶ. μετ' ὀλίγον δὲ ἤρως γενομένης ἐκ

Рандулф и го отведи при Комнин. И от Комниновите стратези паднал един, Лъв Антиохийски, и някои войници.

След това поражение, когато спасилите се от бягство и от боя отишли при императора заедно с доместика и Аарон, той се отчаял от положението и като се отказал от всичко, мислел да търси убежище и спасение.

130. Исак Комнин воюва срещу печенегите

Понеже унгарците нарушили мира с ромеите и печенегите излезли от дупките¹, в които се криели, и ограбвали околната земя, императорът² се пригответил за поход и тръгнал към Триадина с цялата си войска. Там той приел пратеници от унгарците и като затвърдил мира с тях, доколкото било възможно, тръгнал срещу печенегите. Последните били разделени на родове и на колева и всички вождове се подчинили на императора и се държали миролюбиво и приятелски. Единствен Селте не пожелал да му подаде ръка, понеже разчитал на блатата на Истър, в които се скрил, и на намиращата се там стръмна скала. Като се уповавал на това, той отишъл и в равнината и искал да влезе в бой с императора. Но скоро получил възмездие за своето безумие, защото една малка част от императорските войски излезла настръхнала му и той побягнал. Убежището му било превзето и разрушено из основи. А императорът, след като го победил и напълно унищожил, върнал се и разположил лагера си в Ловеч, при самите поли [на планината]. Но на 24 септември, в деня, когато християните чествуват празника на св. великомъченица Текла, паднал проливен дъжд с преждременен сияг и донесъл големи злини и неприятности на войската. Почти цялата конница и повечето от намиращите се там измрели от студа и дъжда, понеже били необучени и неподготвени. Те били изгубили — освен всяка надежда — и припасите си, които били станали играчка на водната стихия и на бурята. Когато настъпило сравнително изясняване и снегът спрял, императорът, който загубил повечето си хора в реката, застанал под клоните на едно дърво с няколко от първенците. Но не след дълго, понеже от

¹ Събитията се отнасят към 1059 г. За тях срв. Аталнат, тук стр. 174 и сл., и Псел, тук стр. 111 и сл.
² Исак Комнин.

τῆς θαλῆς πρῶτοι μικρὸν ὁ βασιλεὺς, ὅσον μὴ τῷ
μῦθῳ αὐτῆς καταλαμβάνεται, ἔπειρ ξιζόμενος ἀνασ-
πασθεῖσα ὑπὲρ τῇ γῇ προσήμισε. γέγονε δὲ ἐννεὸς
ὁ βασιλεὺς λογιζόμενος οἷος τελευτῆς ἐπωδόνον
παρὰ μικρὸν ταχέϊν ἐμελλεν. ἦν δὲ οὐκ ἀγαθὸς
οὐδὲν τὸ συμβῆναι, ἀλλὰ προσέμιον τῆς μελλούσης
αὐτὸν καταλαβεῖν τύχης καὶ τῶν ἤδη γενομένων
εἰσπραξίς καὶ τιμωρία. εὐχαριστῶν δ' ἐπὶ τῷ συμ-
βεβηκότι τῷ θεῷ, καὶ ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλα-
χευῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς ἀρχιεπισκόπου Θεόκτας
ἀνέγειρε κάλλιστον προβύβαζον· ἐν τῷ σινοῦν
ἀπὸ ταχέως ἐπὶ τῇ βασιλεύουσῃ λογιζομένης,
ἀποστασίαν ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐκωλύουμένης. (pp. 645₁₅—
647₈)

131. De Aecaterina imperatrice origine Bulgara

Ὁ δὲ Κομνηνὸς ἔακε μοναχικὰ περιβαλλόμενος,
ἐπ' ἄλλῳ τε γνωσιμαχίᾳ εἰς πᾶς ἀνεθείη τῆς νό-
σου, ἐπειτα ἔγνω κατ' ἴκρας ταύτῃ ὁλοῦς, ἐν τῇ
νόσῳ τραχόμενος τῇ τοῦ Στουδίου καταλαμβάνει
μονῇ, πολλὰ καὶ τῆς ἀγνοήσεως Αἰκατερίνης συμ-
βαλλομένης αὐτῷ πρὸς τὸ προκείμενον. — — —
(p. 648₈₋₁₁)

Ἀλλὰ καὶ ἡ βασιλεῖα Αἰκατερίνα καὶ ἡ ταύτης
θυγάτηρ Μιχαὶ τὴν τρίχα κειράμενοι διήγον ἐν
τοῖς παλάτις τοῦ Μιρελείου, πᾶσαν ἄσκησιν μω-
ραδικὴν μετερχόμενα. (p. 649₈₋₉)

Τῆς δὲ βασιλείας Αἰκατερίνης, ἐν τῷ μοναχικῷ
Ἑλένης μετενομοσθεύσεως, ἐπειτέως τελοῦσης τὰ
τοῦ βασιλέως μνημόσυνα, συγκυλούσης τε ἄλλους
πρὸς μοναχὸς καὶ διὰ καὶ τοὺς ἐν τῇ Στουδίῳ
μονῇ ἀσκημένους σύμπαντας, ἐπειδὴ ἐμελλε τε-
λευτᾶν, ἐτέλει μὲν συνήθως καὶ κατὰ τὸ ἔθος τὰ
τοῦ βασιλέως εἴησιν, διὰ τὰ τοῖς πάντα τὰ
ἐκ τίπον διδόμενα παραθέσθαι προσέταξε. τοῦ δὲ
καθηγουμένου διαπορήσαντος, καὶ τὸν λόγον τοῦ
διδασκαλοῦ ἡγουμῆν προσελθόντος καὶ ἀπαγγέλω-
ντος, «ὅτι τὸ» ἐφη, «ὃ τιμώτατε, οὐκ οἶδα, εἰ καὶ
κατὰ τὸ ἐπὶ τὸς ἑμῶν συνέσονται, τοῦ θεοῦ τὰ
καθ' ἡμᾶς ἴσως ἄλλως, καὶ ὅς αὐτῷ βουλητόν,
οὐκονομήσαντος.» ὁ δὲ καὶ γέγονεν ἐτελεστέῃ γὰρ
ἐν τῷ μέσῳ, ἀξιώσασα ταφῆναι σὺν τοῖς ἀδελφοῖς
ἐν τῷ κομητηρίῳ τῆς Στουδίου μονῆς. κατεκρίθη-
σαν δὲ καὶ ἀμφότεροι, αὐτὴ τε καὶ ὁ βασιλεὺς,
τὸν πάνσεπτον τοῦ προδρόμου καὶ, ὃ δὲ καὶ κα-
ταλέγειν καὶ κατὰ λεπτὰ διεξένει ἄθλος Ἡρά-
κλειος. (pp. 650₁—651₁₀)

дѣба се дочул шум, императорът пристѣпил
малко напред, колкото да не бѣде улучен
от ствола му. А дѣбът се изтрѣгнал от ко-
реи и паднал напреки на земята. Императо-
рът занемаял, като си мислел как насмалко
щял да загине трагично. Случката не била
добра поличба, а предвѣстие за участта, която
щяла да го сполети в бѣденце, и възмездие
и наказание за извършените вече дела. Им-
ператорът поблагодарил богу за случилото
се, като издигнал във Влахернския дворец
величествен храм на името на великомъче-
ница Текла. И като повел войската си, той
под някакъв предлог трѣгнал бързо към сто-
лицата, защото чул, че се готви бунт на
Изток¹.

131. За императрица Екатерина — българката

Като облякъл монашески дрехи, Комнин
се надявал известно време, че ще оздравее
по някакъв начин, но като разбрал, че с
окончателно загубен, отишъл в Студийския
манастир, все още измъчван от болестта.
Императрица Екатерина² усилено го под-
тикала към това решение.

А и императрицата Екатерина и дъщеря ѝ
Мария си отрязали косите и заживели в
дворците на Мирелей³, като се подвизавали
напълно като монахини.

Императрица Екатерина, която като мо-
нахиня се преименувала Елена, пранела вся-
ка година помен за императора, като съби-
рала главно всички монаси, които се подви-
завали в Студийския манастир, а също и
някои други. Когато приближил краят ѝ, тя
направила, както обикновено, обичайната го-
дишнина за императора и наредила да се
дадат на монасите в двоен размер всички
обичайни неща. Игуменът, понеже недоумя-
вал и смилено търсел причината за удвоя-
ването, дошъл при нея и я попитал за това.
Тя казала: „Защото, уважаеми [отче], не
знам дали и догодина ще бъда с вас, тъй
като бог нарежда нашите работи може би
не както ние искаме, а по своя воля.“ Така
и станало. Тя умряла междувременно и по-
искала да бъде погребана при братята в гроб-
ницата на Студийския манастир. Дватама, тя
и императорът, били украсили пресветия храм
на Предтечата, но да се съберат тези неща
и да се разкажат добре, това е херкулесов-
ска работа.

¹ Имало слухове за въстание в Мала Азия, насочени срещу Исак Комнин, които се оказали не-
верни.

² Срв. по-различния разказ у Псел, тук стр. 113 и сл.

³ Манастирът Мирелей се нами-
рал в Цариград, в южната част на града, при дн. Бодрунджамби. Вж. Н. П. Кондаков, Византийские церкви и
памятники Константинополя, Одесса 1886, стр. 140; Janin, Constantinople byzantine, p. 365.

Ἦν δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ ἦθος σιάσιμος, τὴν ψυχὴν ἐπιεικής τὴν γνώμην ὀξύς, τὴν χεῖρα δραστήριος, τὴν σύνεσιν ἔτοιμος, στρατηγικώτατος τὰ πολέμια καὶ τοῖς ἐχθροῖς φοβερός, τοῖς περὶ αὐτὸν εὐμενής, λόγους προσκείμενος, καὶ ταῦτα μὴ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἔθος ἔχων. ἔλεγε δὲ δεῖν τὸν βασιλέα φοβερὸν μὲν εἶναι τοῖς ἔξω, εὐπρόσσιον δὲ τοῖς ἰδίοις. πάλιν ἔλεγε τοὺς τυραννίδας τῶν βασιλέων ἀπελευθέρους εἶναι σπεύδειν. αἰτιώμενος δὲ ὅτι τετραράντηκε κατὰ τοῦ Μιχαήλ, „ὄκνον“ ἔλεγε „τῷ οὐκ οὐδὲν δουλεύειν καὶ τὸν εἰκότως μὴ τυγχάνειν“. ἐπιστάστων δὲ τῇ γυναικὶ ἔλεγε δοῦλὴν μὲν εἶναι πρότερον, νῦν δὲ ἐλευθερωθῆναι ἐπ' αὐτοῦ. πάλιν ἔλεγε τοὺς συγγενεῖς τοῖς μὲν ἄλλοις τι γράνειν οὐλόπας, τῷ δὲ τυραννίδι ἀφ' ἑλπίων. ἔλεγε δὲ καὶ ἡ βασιλὶς Αἰκατερίνα μηδὲν ζῶον ἐπ' αὐτῇ γεγενῆσθαι βασιλείας βασιλέων ἀλλὰ καὶ αὐτῇ. (pp. 650₁₆—651₁)

Императорът бил с постоянен характер, добър по душа, с остър ум, с енергична ръка, лесно схватлив, много опитен военачалник във военното дело и страшен за неприятелите, благосклонен към близките си и словоохотлив. Но отначало не бил с такъв нрав. Той казвал, че императорът трябвало да бъде страшен за външните хора и лесно достъпен за своите. Казвал още, че тези, които се стремели да завземат насилствено властта, желали да бъдат волноотпущеници на императорите. А като го обвинявали, че насилствено завзел властта от Михаил, той казвал: „Срамувах се да робувам на този, който е бил заедно с мене роб, и да не получа дължимото.“ А с жена си се шегувал, като казвал, че по-рано била робиня, а сега той я освободил. Казвал още за близките си, че те за другите са напад, но за узурпатора подкрепа. А и императрица Екатерина казвала, че на никаква жива твар не е станала господарка, а е само сменила едно царство с друго.

132. Uzi Moesiam Thraciamque vexant

Ἐν δὲ τῇ δόξει κατὰ τὴν τρίτην Ἰνδικαῖονα, ἀρχόντων τῶν περὶ τὸν Ἰσθμὸν ποταμὸν τοῦ μεγίστου Βασιλείου τοῦ Ἀποκάπου καὶ τοῦ μεγίστου Νοσηφόρου τ' ὁ Βοτανειάου, τὸ τῶν Οὐζῶν ἔθνος (γένος δὲ καὶ οὗτοι Σκνθίων καὶ τῶν Πατρνάκων εὐγενέστερόν τε καὶ πολυπληθέστερον) παργενά μετὰ τῆς οὐκείας ἀποσκευῆς τὸν Ἰσθμὸν περικυκλῶν ἐξέλοις μαζοῖς καὶ λέμβους ἀποπλέμεναι καὶ βύρσαις, τοῖς διακολέοντες τὴν αὐτῶν περὶ αὐτῶν στρατιώτας, Βουλγάρους τε φημι καὶ Ρωμάνους καὶ λοιποὺς τοὺς ὄντας οὖν αὐτοῖς, καταπολέσασθαι ἀσυνδίως, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν τὸν τε Ἀποκάτην Βασιλεὺς καὶ τὸν Βοτανειάτην Νοσηφόρον ἀχμαλώτους ἀνήγαγον, καὶ τὴν περὶ Ἰσθμὸν πᾶσαν ἐπλήρωσαν ἐπαυρόντων οὐκ ἐπαινοῦτο γὰρ τὸ ἔθνος, ὥς οἱ εἰδότες διεβεβαίοντο, εἰς ἐξήκοντα μυριάδας μαχίμων ἄνδρῶν πολεμιστῶν. μοῖρα δὲ τις αὐτῶν οὖν ἐλαχίστη τοῦτων ὑποσημειῖται ἄλλα Θεσσαλονίκης καὶ αὐτῆς Ἑλλάδος εἰσέθηκε, καὶ πᾶν τὸ προστυχὸν κατελυμῆναι καὶ ἐκεράσθαι, καὶ λείαν ἦλθεν οὐκ ἀρθητὴν. χερσὶν δὲ περιπεποικῆτα πολλῶ, ὅτε πρὸς τοὺς σφετέρους ἐπέστρεψεν, οὐ μόνον τὰ ἄλλοτρια ἀλλὰ καὶ τὰ ἑαυτῆς σχεδὸν ἀπέβαλεν ὑπόστα, καὶ διουχὴς εἰς τὴν παρεμβολὴν ἐπανέκειντο. ὃ δὲ βασιλεὺς πυνθασόμενος περὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἡσχάλλε μὲν καὶ ἡδημῶναι, στρατιὴν δὲ ἀθρόοι καὶ δυναμίς ἀξιόμαχος ἀρεῖναι κατ' αὐτῶν ἀσθενέστερος ἦν, ὥς μὲν αὐτὸς ἔλεγον, τῶν ἀναλωμάτων φειδοὶ (ἦν γὰρ, ὥς ἔφαμεν, φιλοκρήμ-

132. Узи опустошават Мизия и Тракия

Към 5-и индикт¹, когато на Запад земите край Истър били управлявани от магистър Василий Апокап и от магистър Никифор Вотаниат, узите, които са също скитско племе и са по-благородни и по-многобройни от печенегите, масово преминали Истър с покъщнията си на дълги кораби, на едноръвки и мехове. Те победили с изненада войниците, които пречели на преминаването им, а именно българи, ромен и други, които били с тях, и отвели в плен вождовете им Василий Апокап и Никифор Вотаниат². Така те изпълнили цялата Дунавска равнина. Наистина, както твърдели очевидците, този народ наброявал до 600 000 мъже, подготвени да носят оръжие и годни за бой. Една не твърде малка част от тях се отделила от другите и стигнала чак до Солун и до самата Елада, като опустошавала и опожарявала всичко по пътя си и завлякла безчислена плячка. Но когато се връщали при своите, настигнала ги тежка зима и те загубили не само чуждото, но и почти всичко свое и се върнали мизерно в лагера. Като научил за тяхната многочисленост, императорът³ бил твърде огорчен и загрижен, но се бавел твърде много да събере войска и да изпрати боеспособни сили срещу печенегите, защото според твърденията на някои било му свидно да прави разходи (той бил,

¹ В 1064 г. За същите събития срв. и Аталиат, тук стр. 175 и сл.

тълкува този текст в смисъл, че „българите“ са били войници от тема България и че Вотаниат тогава бил нейн управител. Срв. също тук стр. 175, бел. 2.

² N. Bănescu: BZ XXX (1929/30),

³ Константин X Дука.

τος καὶ τὸν ὀρθλὸν παντὸς προσιμῶν), ὡς δ' ἔνοι, μὴ ἀποθαρρῶν πρὸς τοσαύτην ἰσχὺν ἀντιπαράταξασθαι, ὥσπερ γὰρ ἀπερόμαχον τὸ τῶν ἐνωπίων πλήθος δυσχερὲς ἦν, καὶ ἀμάρτυρος ἰδοὺς πῶς ἡ λήρωσις, καὶ μεταίαν ἤδη οἱ πλείους ἐβουλεύοντο. ὁ δὲ βασιλεὺς προαβείαν πρὸς τοὺς ἐθνάρχας αὐτῶν ἰσταλὺς ἐπαρᾶτο ὥς οἷόν τε παρενεγκεῖν αὐτοῖς καὶ καταστεῖλαι πολλὰ τοῖτους ἀποστελλας ἐπαγωγὰ καὶ θελκτήρια χάρισμα καὶ ἐτίους αὐτῶν ἀδούς ἐδεξάμετο. μέγιστον δὲ ἔθνος ὦν, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς πορισμὸν δευτέρως ἐπαρηγγέμενον. ἐν πολλοῖς μέρεσι τὴν Βουλγαρίαν, ἣδη δὲ τὴν τε Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν συνέβλησε. μὴ γάρ τινος δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ λεγόμενα (ἀνέδην γὰρ παρὰ πάντων ὡς φειδωλὸς καὶ γλιτχρος διέσχετό τε καὶ διεβάλλετο) ἔξεσι τῆς βασιλίδος, καὶ περὶ τὸν τόπον ὅς Χοροβίχην καλεῖται τὴν οὐκ ἡμῶν πύργου, οὐ πλείους τῶν ἐκατὸν πενήκοντα στρατιωτῶν ἐπαρμόμενος μεθ' ἑαυτοῦ ὤφην καὶ πολλοῖς θλαστάς ἐπὶ ὕψος μετὰ τοσοῦτων ἀνδραρίων πρὸς τοσαύτην πληθὺν ἀπεδείλασεν. ἐν τούτῃ δὲ παρασκευῇ ὄντος αὐτοῦ καὶ περὶ συνταγῆς βουλευομένου στρατοῦ, δρομικοῖς προσελθόντες πρὸς ἐδήλον τῷ βασιλεῖ τὴν τε τῶν ἡγεμόνων λήρωσιν καὶ τοῦ ἔθνους παντὸς τὴν ἀνύλιν, φράζοντες ὥς οἱ μὲν ἡγεμόνες αὐτῶν ἐμβάτες σάφει τὴν ἰσχυρὴν διαβεβήκασι, τὸ δὲ περιλειπὸν πλῆθος λιμῶν τε καὶ λοιμῶν τοῖς τε παρακεκμημένοις Βουλγαρίαις καὶ Παζοναίοις καταπολεμηθέντες ἄρην ἀπόλωτο, θεοῦ τὸ πᾶν ἐργασούμενον. λέγεται γὰρ ὡς ἀπορροὺς ὁ βασιλεὺς ἐκ πάντων, νησιῶν παραγγέλλας τῇ τε πλήθει καὶ ἑαυτῷ, λιανείαν ἐκτενῆ ἐποιήσατο, αὐτὸς περὶ συμπορευόμενος μετὰ δακρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας, καθ' ἣν ἡμέραν ἐφάνη τοῖς ἐν τῷ Τζουρονλῷ ἐσκηνωμένοις τῶν Οὐζων πλῆθος στρατιωτῶν ἐπιστὰν ἐναέριον, διαττον ὄντων οὐδὲν, βέλη κατ' αὐτῶν ὀφείοντες συνεχῆ, ὥστε μηδὲν ἐξ αὐτῶν ἀπομείναι ἀκρωτον. ὁ δὲ βασιλεὺς τῷ θεῷ θύσας τὰ χυμίστρια ἐνθὺν τῆς βασιλίδος πεπύρετο. εἶρε δὲ καὶ ταύτην ἐκπλήξεως γέμουσαν καὶ τὰ ὁδοῦ τῷ θεῷ ἐπαθύουσαν. ἀλλὰ πάντες ἅλως θεοσημίαν τὸ γεγονός ἐλογίζοντο καὶ τῇ τοῦ βασιλέως περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ τὸ πᾶν ἀντίθεσαν, ἀρετῇ μὴ κακίᾳ καὶ τῇ ἀρχόντος ἰσχυρίᾳ καὶ περὶ τὸ θεῖον ἐδιδασκεία τὸ θεῖον ἐπαυλούμενον. προσῆλθον δὲ τοῦτον πρὸς μετὰ τὸν τοιοῦτον ἀνέδρα τῷ βασιλεῖ, καὶ χάσαν λαβόντες δημοσίαν ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς τὰ Ρω-

както казахме, много сребролюбив и почитал над всичко парите), а според други, защото не смее да се опъли срещу толкова голяма сила. Всички твърдели, че неприятелските пълчища са непобедими, всички мислели освобождението за невъзможно. И повечето вече замисляли да се изселят оттам. Императорът проводил пратеници до племенните им вождове и се опитвал, доколкото може, да ги отклони и да ги усмири, като им пращал много подаръци и примамки. И наистина той успявал да привлече някои от тях с големи милости. Но те били много голям народ и затова извършвали всекидневни нападения за грабеж в много части на България, а вече починали да обезпокояват и Тракия и Македония. Императорът, който не можел да понася това, което се приказвало (и наистина всички открито го укорявали и клеветели, че бил сребролюбец и скъперник), излязъл от столицата и разположил лагера си при едно селище, наречено Хировакхи, като водел със себе си не повече от сто и петдесет войници. Това накарало мнозина да се учудват как се осмелява с толкова хора да излезе срещу толкова голямо множество. Докато императорът правел тези приготовления и мислел за събиране на войска, няколко души дошли тичешком при него и му съобщили за освобождаването на военачалниците и за гибелта на цялото племе. Те разправяли, че военачалниците им се качили на лодки и преминали Истр, а цялото множество без изключение измряло от глад и епидемия, разбити и от пограничните българи и печенег. Всичко това било станало по божия воля. Защото, казват, че императорът, като се отчаял от всичко, наредил войската да пости заедно с него и направил усърдно литийно шествие, като самият той вървял пеша със сълзи на очи и с разбито сърце. В същия ден стануващите в Цурум узви видели множество войници да се спускат стремително от небето и непрекъснато да ги обсипват със стрели, така че никой от тях не останал незасегнат. А императорът отслужил богу благодарствен молебен и бързо тръгнал за столицата. Намерил я изпълнена с удивление да отслужва богу благодарствен молебен за спасение. Но всички смятали случилото се просто за знак от бога и приписвали всичко на благочестието на императора към бога, защото не злината и силата на императора, а добродетелта и богобоязливостта били смилели бога. След това толкова голямо унищожение някои от узите се явили при императора. Те получили държавна земя в Македония и станали привърженици на ро-

μαίων ἐργάσασθαι, καὶ σύμμαχοι καὶ ἐπὶ τοῖς τοῖς μέλει τῆς δευτέρας γεγενῆσθαι, καὶ ἀξιομαχίας οὐκ ἐκλήσαν καὶ λαμπρῶν ἡξιοθήσαν. ἦν δὲ τὸ τῆς καὶ ταῦτα ἔτος μὲν ἔκτον βασιλεύοντι τῷ Δουκᾷ, ἰνδοκῶν γ', ἔτος 657³ τῆς κοσμιᾶς κίσεως. (pp. 654₁₀—657₃)

133. De Ioanne Lampensi Bulgariae archiepiscopo

Κωνσταντῖνον δὲ τοῦ πατριάρχου θανάσιος Ἰωάννης μοναχὸς ὁ ἐκκλησίαν Σιφυλίνος προσημαίνεται, ἐκ Τραπεζούντος μὲν ὁμοῦ μενος, ἀλλὰ δὲ σοφὸς καὶ πρὸς ἄνθρωπον παιδείας ἐκκλησίαν καὶ τοῖς πολιτικῶν περιβλεπόμενος γεγονώς καὶ ἀρετῆς εὐφρόνας ἐπιμελούμενος, οὕτως ἐν ὁρχῇ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἡλικίας τὴν μοναχικὴν πολιτικὴν ἀπάσασθαι καὶ τὸν ἀναχωρητικὸν ἐλθεῖν βίον χρόνον οὐκ ἐπὶ μακρὸν παρὰ τὸ Ὀλύμπιον ἄρος. ὅθεν καὶ οὐδεὶς ἀξίως πλὴν αὐτοῦ ἐνομιζέτο πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ πατριάρχου βοηθόν, εἰ καὶ ἀπαναστόμενος καὶ φεύγων ἐδιώχθη πρὸς τῆς τιμῆς. ἀλλὰ μὲν καὶ Θεοδοῖον τοῦ Βουλγαρίας ἀρχιερέως κομμηθέντος ἀρχιερεῖται ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης πᾶσι μοναχὸν ἐκ τῆς Λάμπης μὲν ὁρμημένον, οὐκ ἀποκηλὴν δὲ καὶ σύμμαχον τοῦ Σιφυλίνου. (pp. 658₁—659₃)

134. De Romano Diogeni Serdicae duce

Ἄλλ' ἐπειδήπερ ἐξ ἀνάγκης βασιλεὺς εἰδείθη τὰ πράγματα δυναμένον αὐτὰ πρὸς καταστροφὰς τε καὶ διαλύσεις ἐν οὕτως ἐκτατοῖς κακοῖς, ἐπεπεριζήτο μὲν ἀξιολογώτατος ὁ Βοτανιάτης καὶ ἄλλοι πολλοί, πρὸς δὲ θυμὸς ἢ θέλα βουλή, διὰ καὶ ἀνάγκη ἐπὶ ταῦτα ὁ βεσπάρης Ῥωμανὸς ὁ Κωνσταντῖνος τοῦ Διογένους υἱός. ὃν δὲ τρόπον ἀνέχθη, ἔνθεν ἐρῶ ἦν μὲν προβεβλημένος δοῦξ Σαρδικῆς ὁ Διογένης, πατριάρχος δὲ τερμίνον ἐξήτης τὸν βασιλεῖα Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν ἀμνηστῆσαι βεσπάρης. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπεισὶν αὐτῷ „δυναμὸν ἔργα ἀποταίει μισθὸς“ κατὰ αὐτὸν καὶ ἀποταίει ἀπεπείραστο, μὴ προσχῶν ἐπὶ αἰτίσει αὐτοῦ. ἐξεληθὼν οὖν ὁ Διογένης καὶ τὴν Σαρδικὴν καταλαβὼν, περὶ τὸν Πατριάρχου ἐξεληθὼς καὶ ληλατοῦσι τὴν χώραν τρώσαντες ἐοίκατο κατ' αὐτὸν, καὶ τὸν ἐκκλησίαν ζῶντας μὲν πολλούς, κεφαλὰς δὲ τὸν ἀνηρημένον τῷ βασιλεῖ πεπομφὸς ἐμνήθη βεσπάρης, γράψαντος αὐτῷ τοῦ βασιλέως ὅς οὐκ ἐμὸν δῶρον, ἀλλὰ Διογένης, τοῦτο, ἀλλὰ τῆς οὐκείας ἀρετῆς καὶ ἀνδραγαθίας. διαμείων δὲ ἐκείσε ἡβουλήθη μὲν ἀντάρχειν τῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ τὸ μελετώμενον εἰς τὸς ἀργεῖν δαδὼς ἦν. (pp. 663₁—664₁)

мите. Те и досега са още техни съюзници и подчинени, удостоени с достоинства на сенатори и на светлейши¹. Тогава била шеста година от царуването на Дука², трети индикт, 657³ година от сътворението на света.

133. Българският архиепископ Йоан Лампин

Когато патриарх Константин³ умрял, бил избран монахът Йоан, по прозвище Ксифилин⁴, който произхождал от Трапезунт. Той бил мъдър човек, образован до висша степен, твърде известен с обществената си дейност и ревностно съблюдавал добродетелта, така че в началото на цветущата си възраст прегърнал монашеството и немалко време водил отшелнически живот при планината Олимп⁵. Затова и никой не бил намерен за по-лош от него за високия патриаршески сан и макар да отказвал и да странел, длъжността му била наложена. А понеже умрял и българският архиепископ Теодул, императорът назначил един монах Йоан от Лампи⁶, който бил сподвижник и сътрудник на Ксифилин.

134. Роман Диоген — дук на Сердика

Но понеже затрудненото положение налагало да има император, който да може да го уреди и изгладни в тези така тежки времена, за най-подходящ бил сметнат Вотиант⁷ и много други. Но нс пак божията воля надделяла и затова за тази цел бил издигнат вестархът Роман Константин⁸, син на Диоген. Диоген⁹ бил назначен за дук на Сердика и понеже бил патриций, помолил император Константин Дука да му даде титла вестарх. Императорът му казал: „Искай възнаграждение, когато покажеш дела“, и го изпратил, без да му даде нещо и без да изпълни молбата му. Когато Диоген тръгнал и стигнал до Сердика, той срещнал пещенег, излезли да плячкосват страната, и ги победил¹⁰. Като пратил до императора много живи пленници и главите на избитите, той получил титла вестарх и писмо от императора, в което се казвало: „Това не е подарък от мен, Диогене, а от твоята храброст и мъжество.“ А Диоген по време на престоя си там поискал да вдигне бунт срещу императора, но се уплашил да не би съзакланието да бъде разкрито.¹¹

¹ Λαμπρότατος (светлейши) била почетна титла, давана на висши чиновници. Вж. Bréhier, Les institutions, p. 103.
² Т. е. Константин Дука. ³ Константин Лихуд. ⁴ Йоан Ксифилин. ⁵ Тази планина се намирала във Витиния.
⁶ Град на остров Крит. Йоан станал архиепископ на Охрид в 1064 г. на мястото на Теодул.
⁷ Никифор Вотиант. ⁸ Т. е. Роман Диоген, бъдещият император. ⁹ Сиреч Роман Диоген. Срв. бел. 3 към Аталнат, тук стр. 179.
¹⁰ Златарски, История, II, стр. 124, бел. 1, смята, че това произшествие е станало преди 1064 г. ¹¹ Роман Диоген успял да се възкачи на престола едва в 1068 г.

135. *Bulgari in Romanorum exercitu militant*

Ἐν δὲ τοῖς βορειοτέροις αὐτὸς ὁ σουλιάνος παρ-
στρατῆ ἐξελήλυθε, δυνάμεις ἔχων ἀντιπαιστικούς καὶ
βαρείας, καὶ τοῖς ὁρίοις τῶν Ῥωμαίων τῷ καιρῷ
τοῦ φθινοπώρου προσήρποντο, βουλόμενος παραχει-
μῆσαι ἐκεῖ καὶ ἀρχομένον τοῦ ἔαρος προσερχῶς
προσβαλεῖν καὶ ἀρδρὴν ἀνστρέφειν τὴν Ῥωμαίων
καὶ καθελεῖν. ὁ δὲ βασιλεὺς στρατὸν ἐπαρχόμενος οὐχ
οἶον εἰς τὸν βασιλεῖα Ῥωμαίων, ἀλλ' οἶον παρῆ-
χεν ὁ καιρὸς ἔκ τε Μακεδόνων καὶ Βουλγάρων καὶ
Καπαδοκῶν καὶ Οὐζων καὶ τῶν ἄλλων παραν-
χόντων ἐθνηκῶν, πρὸς δὲ καὶ Φράγγων καὶ Βα-
ρύνγων, τῆς ὁδοῦ σπονδαίας ἐτήρητο. (pp. 667₁₀—
668₆)

136. *Samuel Alusianus in Romanorum exercitu militat*

Ἐν δὲ τῷ θέρει τῶν Ἀρμενιακῶν παραχει-
μῶν ὁ μεπάρχης Σαμουήλ ὁ Ἀλουσιανὸς ὁ
Βουλγάρως, ἀδελφὸς ὢν τῆς τοῦ βασιλέως γυναικὸς,
ἦν ἔτι ἰδιοκτεῖον ἰγάργετο, μετὰ τῶν ἑσπερίων
πίπτε ταχυμάτων προσβάλλει τῷ Κρισπίνῳ ἐξ ἐφύ-
δου κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως, τοῦ
πάσχα ἡγίου. οὐκ αὖθις δὲ γενομένης τοῖς
Φράγγις φεύγοντων οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ σόνος τοῦτον
γένεσι πολλὴ καὶ ζωηρῆς ἀμύθητος. (pp. 678₂₁—
679₄)

137. *De Georgii Voitechti insurrectione*

Τῷ δὲ πρώτῳ ἔτι τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἰνδι-
κτικὸς α', τὸ τῶν Σέρβων ἔθνος, οἷς δὴ καὶ Χρο-
βάτας καλοῦσι, τὴν Βουλγαρίαν ἐξῆλθε καταδου-
λωσόμενος. τὸν δὲ τρέπον ἄνωθεν ἀναλαβὼν διαγῆ-
σμαι. Βασιλεῖον γάρ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὴν
Βουλγαρίαν ἐπαρχέτο, μὴ θελήσας τὸς πνευματικοὺς
τῶν ἐθνῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς σφετέροις ἄρ-
χοις τε καὶ ἡγεταῖς τὰ καθ' ἑαυτοῖς ὁρίσαντος δι-
εξάγεσθαι, καθὼς πού καὶ ἐπὶ τοῦ Σαρωνίῳ, ὅς
αὐτῶν ἀρχηγὸς ἔγενετο, ἥδη μὲν οὖν καὶ πρότερον
τὸ ἔθνος τετάρακτο, τὴν ἀληθείαν μὴ φέρον τοῦ
ὁρσανοτρόφου, ὅτε τὸν Δολεάνον ἐκ τῶν βασιλέων
ἐκπεφύμησαν, περὶ ὃν κατὰ μέρος δεδιόσμενοι ἄνω-
θεν, ἀπέβλεψεν δὲ καὶ νῦν πρὸς ἀποστασίαν. τὴν
γὰρ τοῦ Νοηφόρου μὴ φέρον ἀληθείαν καὶ ἡ
κατὰ πρόστασιν αὐτοῦ μεμηχανέτο, οὐδέως ἐπιστρέ-

135. *Българи служат във византийската
войска*

А в по-северните области тръгнал самият
султан с цялата си войска, като водел
огромни и непобедими сили¹. Той стигнал
до границите на ромеите през есента и по-
искал да презимува там, та в началото на
пролетта да нападне ромейската държава
отблизо, да я разсипе напълно и да я уни-
щожи. А императорът² вдигнал войска не
такава, каквато подобава на император на
ромеите, а каквато позволявал моментът,
именно от македоици, българи, кападокийци,
узи и от другите погранични народи, както
и от франки и варяги, и бързо тръгнал на
път.

136. *Самуил Алусиан служи във византий-
ската войска*

Но зимуващият и тема Армениак вестарх
Самуил Алусиан, българинын³, брат на им-
ператоровата жена, която последният водел
още когато бил частно лице, нападнал вне-
запно Криспин⁴ с петте западни отряда в
самия ден на Възкресение, сиреч Пасха. Но
тъй като франките били узнали за това пред-
варително, ромеите побягнали и миозина от
тях били избити или паднали в плен.

137. *Въстанието на Георги Воитех*

В първата година от царуването на [Ми-
хаил⁵], 11-и индикт, сръбският народ, който
се нарича и хърватски, тръгнал да пороби
България. Аз ще разкажа по какъв начин
[станало това], като почна от по-рано. Понеже
императорът Василий, когато покорил Бъл-
гария, не поискал да се измени там нищо
от обичаите, а наредил да се управлява в
своите работи при собствени началници и
обичаи, както е било при Самуил, който бил
техен владетел, народът, тъй като не по-
насял алчността на орфанотрофа, се бил
бунтувал вече и по-рано, когато провъзгла-
сил Делян за свой цар (за което беше раз-
казано по-горе подробно⁶), а и сега започнал
да мисли за въстание. Той не можел да по-
нася алчността на Никифор⁷ и това, което
той бил направил против всички, тъй като

¹ Събитията се развиват през 1069 г. в Сирия.

² Роман Диоген.

³ Този Самуил бил син на Алусиан, който

имал и дъщеря, женена за Роман IV Диоген (1068—1071), преди той да стане император. Срв. тук стр. 180.

⁴ Събитията се отнасят към 1069 г. Нормандецът Криспин, който бил на византийска служба, се разбунтувал в тема Армениак. Вж. Bréhier, Vie et mort de Byzance, p. 276. Срв. и бел. 2, 3 и 4 към Аталият, тук стр. 180.

⁵ Т. е. Михаил VII. Първата година от царуването му отговаря на 1071—1072 г. И наистина въстанието на Вой-

тех е избухнало в 1072 г.

⁶ Срв. тук откъси 115 и 116.

⁷ Никифор Карианит, управител на

България. Той гребинавал в Скопие.

φορέον τοῦ βασιλέως, ταῖς παιδαριώδεσι δὲ παι-
δαῖς μόνον προσερχόντος, οἱ κατὰ τὴν Βουλγα-
ρίαν προέχοντες ἀξιούσι τὸν Μιχαήλιν ἀρχηγὸν
ἦντα¹ ἐπαρῆξι αὐτοῖς καὶ σιγηρήσει, δοῦναι τε
αὐτοῖς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὡς ἂν αὐτὸν βασιλεῖα Βουλ-
γαρίας ἀνακηρύξοι καὶ τῆς ἐκ τῶν Ῥωμαίων
ἐλευθερωθεῖσαν καταδυναστείας καὶ βασιτείας. ὁ δὲ
ἀσμένιος ἐλασθεῖ αὐτῶν, τρυκασιόους τε τῶν
ἐαυτοῦ ἀπολεξάμενος καὶ τῷ οὐκείῳ υἱῷ Κων-
σταντίνῳ τῷ καὶ Βοδίνῳ ὀνομαζομένῳ παραδοὺς εἰς
Βουλγαρίαν ἐξαποστέλλει, ἔξῃσι οὖν εἰς τὰ Πρι-
διάνα, ἔνθα συναιθροισθέντες οἱ ἐν τοῖς Σκοπίοις
προέχοντες, οἷς ἔξαρχος ἦν Γεώργιος ὁ Βοϊτάχος,
τοῦ τῶν Κομχανῶν γένους καταγόμενος, βασιλεῖα
Βουλγαρίαν αὐτὸν ἀνακηρύσσον, Πέτρον ἀντὶ Κων-
σταντίνου μετονομάσαντες. ὁπερ ἀκούσας ὁ ἐν Σκο-
πίοις διέπων τὴν ἀρχὴν τοῦ δουκὸς Νεμφόρος ὁ
Κατωτηρὸς, τοὺς ἑφ' αὐτὸν στρατηγούς παραλαβὼν
ἔπεισεν εἰς τὰ Προδιάνα μετὰ τῶν Βουλγαρικῶν
διωγόμεον· ἐν ὧσιν δὲ οὗτος τὰ πρὸς τὸν πόλεμον
ἐξήρτηεν, ἐγκατέλειπε διάδοχος αὐτοῦ Λαμνιανὸς ὁ
Δαλασσηρὸς. ἐνδοθεὶς τοίνυν μετὰ τοῦ Κατωτηροῦ,
πολλὰ τι κερτομίσας αὐτόν, καὶ ἐς ἔκαστον δὲ τῶν
οὖν αὐτῷ στρατηγῶν ἐπαρρησίχας οὐκ ἄλλα καὶ
ὡς ἀνδράνους μνηστρείας αὐτοῖς, συνταξάμενος
συμβάλλει τοῖς Σέρβοις εὐθέως. καὶ γίνεται μάχη
φρικτὴ καὶ τροπὴ τῶν Ῥωμαίων φρικτωδεστέρῃ
πύκνεται γὰρ πολλοὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων καὶ Βουλ-
γαρῶν, ζωηροῦντι δὲ πλεῖστοι καὶ αὐτὸς ὁ δοῦξ
Λαμνιανὸς ὁ Δαλασσηρὸς ὁ τε λεγόμενος Προβ-
τῆς καὶ ὁ Λογγιβαρδόπουλος καὶ ἑτεροὶ σὺν τοῖς
αὐτοῖς. ἐλήρθη δὲ καὶ ἡ παρεμβολὴ ἁπασα, καὶ
τῶν ἐν αὐτῇ πάντων διασκορπίσις γίνεται. ἐντεῦθεν
ἀναίθην οἱ Βούλγαροι τὸν Βοδίνον βασιλεῖα ἀνα-
γορεύοντες, ὡς εἴρηται, Πέτρον μετονομάσαντες. διχῶ
τε διαφεθέντες οἱ μὲν μετὰ τῷ Βοδίνῳ εἰς τὸν
Νίσον ἀπήϊσαν, οἱ δὲ Πετρίλον τὸν τὰ πρῶτα
παρὰ τῷ Βοδίνῳ γένοντα παραλαβόντες κατὰ τῶν
ἐν Καστορίᾳ Ῥωμαίων ἀπύκων. ἐκεῖσε γὰρ δι-
τετειχίσθαι τὴν πόλιν οἱ τὰ Ῥωμαίων φρονοῦντες²,
ὡς εἴρηται, ὁ τε τῆς Ἀχρίδος στρατηγὸς Μιχα-

императорът не се грижел за нищо и се за-
нимавал само с несериозни и детински ра-
боти. Първенците на България смятали, че
Михаил¹, който бил владетел², щял да им
помогне и да им съдействува и щял да им
даде сина си, за да го провъзгласят за цар
на България, та да бъдат освободени от
властта и гнета на ромеите. Той ги послу-
шал с удоволствие и като избрал 300 души
от своите хора, поверил ги на сина си Кон-
стантин, наричан и Бодин, и го изпратил в
България. И тъй той отишъл в Призидиана,
където били събрани скопските първенци,
чийто предводител бил Георги Войтех, от ро-
да на Комханите³. Те провъзгласили Бодин
за цар на България, като го прекръстили от
Константин на Петър. Като чул това, Ники-
фор Карантин, който заемал тогава длъж-
ността дук на Скопие, отишъл в Призидиана
заедно с подчинените си стратежи и с бъл-
гарските войски. Докато той се готвел за
бой, пристигнал заместникът му Дамян Да-
ласин. Като се съединил с Карантин, той
много го обиждал и немалко се подигравал
с всекия от стратегите му, осмивайки ги
като страхливци. И като построил войската,
той веднага влязъл в бой със сърбите. За-
вързало се страшно сражение и ромеите
претърпели още по-страшно поражение. И
наистина паднали много ромеи и българи и
били взети още по-голям брой пленници,
между които били и самият дук Дамян Да-
ласин, така наричаният Проват, както и Лон-
гибардопул⁴ и много други с тях. Бил взет
и целият лагер и всичко в него било огра-
бено. След това българите открито провъз-
гласили Бодин за цар, като го прекръсти-
ли, както казахме, на Петър. Те се раз-
делили на две и хората на Бодин тръгнали
към Ниш, а другите с някой си Петри-
ла, който бил пръв подир Бодин, потеглили
срещу ромеите в Кастория. Там привържени-
ците на ромеите⁵, охридският стратег Мариан,

¹ In U fol 144r, 13 post ἦντα additur: τρυκαῖον
τὸν ἀρχηγόν Χορβάτων τὴν οἰκίαν τε ἐν Λεκατέροις καὶ
Προβιτάνοις ἀπομένον καὶ χώραν πρὸς εὐχρηστὴν
ἔχοντα. In U fol 144r, 20 post φρονοῦντες additur: ἡθροί-
στον, ὁ μὲν οὖν Πετρίλος τῇ Ἀχρίδι παραβλήσας καὶ τὴν
ἐξ ἐφ' ὧν ἐλθὼν οὕτω γὰρ τετειχιστο ἐλλείπεισαν ἔκκειν
ἦτον Βασιλεὺς ὁ βασιλεὺς κατηράσας ταύτην μέγα κέρ-
την ἐπιτιμώμενος πρὸς ἀποστασίαν τὰ ἐν αὐτῇ τῶν Βουλ-
γαρῶν βασιλεῖα. ἔνθα καὶ ἀποδεχθεὶς ὁ Λαμνιανὸς τὸν ἐαυ-
τοῦ τε κύριον ἀναγορεύσας λαοκρατορέως τοὺς ἐχθρούς,
κάν τῇ Δαβόλῃ δὲ τ' αὐτὸ ἀπολαύσας ἐπὶ Καστορίαν ἀγῆν
οὖν πόλιν οὐκ ἐπὶ. ἐκεῖσε γὰρ ἡθροίσαντο οἱ τὰ Ῥωμαίων
φρονοῦντες.

² Михаил, син на Стефан Войслав, княз на Зета. Срв. гук стр. 324, бел. 1. Срв. Златарски, История, II, стр. 138, бел. 1. Бивш военнопленник на Бодин.

Вж. Prokić, Die Zusätze, p. 50.

³ Добавка в U: тогава на споменатите хървати и
си би направил дом в Десктера и Паирата¹ и който
имал под своя власт немалко земя. В Добавка в
U: се били събрали. Петрила се насочил срещу
Охрид и го превзел с пристъп, защото градът не
бил още укрепен, а стоял в развалини още от пре-
мето, когато император Василий го разрушил, по-
късно подозирал, че намиращите се в него дворци на
българите са важен въстанически център. Там бил приет
благоприятно и след като подготвил населението да
протъгласи за цар неговия господар и направил съ-
щото и в Девол, той отишъл с пълна скорост в Кастория,
зашто там се били събрали привържениците на ромеите.

⁴ Вероятно трябва да
срв. гук стр. 324, бел. 1. ⁵ Лонгибардопул бил нормандски вожд,
бивш военнопленник на Бодин.

¹ Десктера е вероятно дн. Катаро, а Паирата — дн. Паиратия в Далмация.

ρός καὶ ὁ τῆς Διαβόλειος ὁ πατριεύς καὶ ἀντίπα-
τος Θεόφωστος ὁ Βοβράκης, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ
ἐν Καστορίᾳ στρατηγὸν μεθ' ὧν καὶ ὁ Βοβράκης
Δαβὶδ καὶ ἄλλοι πολλοί, αἵτινες δεδιότες τὴν ἐκ
τῶν ἱθαγενῶν Βουλγάρων ἀπειλὴν εἰς εἰς κρη-
φύετοσαν τὴν Καστορίαν σφετέρην, καταλαβόντες
ὁ Πετρίλος τὴν Καστορίαν μετὰ πλείονος Βουλγά-
ρων ἀμυνήσαντο τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἀντισκευάζοντες.
οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ συνταξάμενοι ἐξηλθόντες κατ'
αὐτῶν, καὶ μετὰ ξύμης σφοδρῶς συμβολόντες αὐ-
τοῖς τρέπονται τὸν Πετρίλον, καὶ φεγγεῖν καταναγ-
κίζουσι δι' ὁρέων ἀβάτων πρὸς τὸν ἱεροῦ κάθον
τὸν Μιχαήλον ἀφαιρόμενον. κτείνουσι δὲ καὶ τῶν
Βουλγάρων πολλοὺς οἰκτοῖσι δὲ καὶ τὸν μετὰ τὸν
Πετρίλον ἐν Χροιάτις τεταγμένον, καὶ πρὸς τὸν
βασιλέα θεωρώμενον ἀπέχουσι. ὁ δὲ Βοδίνος τὸν Νί-
σον καταλαβὼν ὡς ἤδη βασιλεὺς τῶν Βουλγαρίων
πρασμάτων ἀντίκειται, πῶν τὸ προσεχὲν ληξέμε-
νος, καὶ τοὺς μὴ δεχομένους μηδὲ δουλοκυμένους
αὐτῷ ἑκείων καὶ λεηλοκόμενος. ὅπου ἀναγκῶς ὁ
βασιλεὺς, τὴν τε τοῦ δουκὸς ἦσαν δηλαδὴ καὶ τὴν
αὐτοῦ ἀναγκάσαντες, τὸν Σαρονίτην κατ' αὐτοῦ ἐξα-
πέστειλε, πρὶν ἐξαφθῆναι τὸ κοινὸν καὶ εἰς μεγάλην
ἐξαφθῆναι φλόγα, κατασφέναι τοῦτο καταλελειμμένος.
συνεξαπέστειλε δὲ αὐτῷ καὶ στρατηγὰ ἀξιόλογον
συνταγμένον ἐκ τε Μαυρίων καὶ Ῥωμαίων καὶ
Φράγγων. ἀλλ' οἷστος μὲν πρὸς τὴν τῶν Σκοπίων
πόλιν τὴν ὁρμὴν ποιοῦμενος τῶν ἐν τῷ Νισῷ
οὐδεμίαν φροντίδα εἰπέτο, παραγενόμενος οὖν, καὶ
τῷ πιστευμένῳ ταύτην Γεωργίῳ τῷ Βοϊτάχῳ λόγον
δεδοκῶς ὡς οὐδὲν φιλαῶν, ἡποστήσεται, τὴν πό-
λιν τῶν Σκοπίων αἰρεῖ, καὶ ταύτην τὴν στρατοπε-
δεῖαν κίρνησι, καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ Νισῷ τῶ ποτα-
μῶν τοῖσιν καὶ ἐμελέτα. ἀλλ' ὁ Βοϊτάχος μετα-
μεληθεὶς ὅτι διὰ ποῦτος ἀγαθὸς γέγονε καὶ τὰ Ῥω-
μαίων ἐνέκρησε, λαθραῶς τοῖς ἐν τῷ Νισῷ ἰδιόθεν
ἀρκευέσθην μὲν ἐν τάχει πρὸς αὐτὸν, καὶ τοὺς πε-
ρὶ τὸν Σαρονίτην ξαθημότερον διάγοντας καὶ ἀμε-
λέστερον ἀνοίκτους καὶ ὁμῶς ἡβηδὸν ἀποσφάξαν.
οἱ δὲ τὴν ἀγγελίαν δεξόμενοι, ὄντες ἐκ τοῦ Νί-
σου, πρὸς τὰ Σκόπια ἔντο, χιόνι κεκαλυμμένης
εἴσης τῆς γῆς χερσὶν γὰρ ἦν Δεκεμβρίου ἱσταμέ-
νον μηνός. ἀνασφίσεως δὲ τοῖς περὶ τὸν Σαρο-
νίτην γενομένης ἔξεα κατ' αὐτῶν παρρησιάζει, καὶ
καταλαβὼν αὐτοὺς κατὰ τὴν ὁδὸν ἐν τῇ ἰσχυρῇ
λεγόμενῃ Ταωνίῳ ἀναρεῖ σχεδὸν τοὺς σίμκοντας.
ἀλλοικεῖται δὲ καὶ ὁ Βοδίνος^α. ὁ δὲ Λογγιβαρδῶπου-

деволският стратег, патриций и антипат Тео-
гност Вурца, а с него и стратегът на Кастория,
укрепили града, както разказахме. С тях били
и Борис Давид¹ и много други, които, стра-
хувайки се от заплахата на местните бъл-
гари, потърсили прибежище в Кастория. А
Петрила, като превзел Кастория с безчетна
войска от българи, започнал да приготвя,
каквото било нужно за бой. Когато и ро-
мените се наредили и излезли срещу бълга-
рите, те ги атакували с голяма сила и обър-
нали в бягство Петрила, като го принудили
да бяга през непроходими планини, за да
стигне при господаря си Михаил. Те избили
и много българи, а заловили и чонек, който
у хърватите заемал първо място след Пет-
рила, и го занели окован при императора.
Бодин пък, щом стигнал в Ниш, започнал
да се разпорежда с българските работи вече
като цар. Плячкосвал всичко по пътя си и
избивал и измъчвал тези, които не го при-
знавали и не му се подчинявали. Когато им-
ператорът чул за тези неща, именно за по-
ражението на дука и за провъзгласяването
на Бодин, той изпратил срещу него Саро-
нит², за да побърза да потуши злото, преди
то да пламне и да се разрази в голям пожар.
Той пратил с него и силна войска, съставена
от македонци, ромеи и франки. Но [Саро-
нит] се насочил срещу град Скопие и не
обръщал никакво внимание на Ниш. Н тъй,
като пристигнал [там] и като обещал на
Георги Войтех, комуто бил поверен градът,
да не му стори никакво зло, той превзел
град Скопие, разположил се на лагер в него
и започнал да обмисля и да преценява какво
да прави с тези в Ниш. Но Войтех, кой-
то се разкаял, задето бил толкова благоскло-
нен и държал страната на ромеите, съобщил
тайно на хората в Ниш да отидат бързо при
него и да избият безмилостно и жестоко
всички хора на Саронит, които били без-
грижни и нехайни. Като получили съобще-
нието, те тръгнали от Ниш и се насочили
към Скопие. Земята била покрита със сняг,
защото било зима, месец декември. Но по-
неже хората на Саронит разбрали това, той
излязъл с цялата си войска срещу [бун-
товниците] и като ги присрещнал по пътя
на едно място, наречено Таоний³, избил ги
почти всичките. Паднал в плен и Бодин^α. А

^α In U fol. 145°, 16 post Bodinos additur: τὸν βασι-
λέα πάντα πάντων κατὰ τὴν χεῖρα καὶ θέλους διενεργόντος.

¹ Този Борис Давид ще да е бил българин, както показва името му. ² Встархът Михаил Саро-
нит, който тогава бил назначен за катепан на България. Срв. Mordmann: *Ελλην. γνηλογ. οβλλογος*, приложение
към т. XVII, 1876, стр. 144; *Златарски*, История, II, стр. 145—146. ³ Дн. Паун, в южната част на Косово поле.

λος, ὅς εἴρηται, ἀρθεὶς πρὸς τὸν Μιχαήλ καὶ λόγον δοὺς καὶ ἡγήσαν, ζεύγνυται τῇ τούτου θυγατρὶ καὶ αὐτὸν διὰ πλείστον πιστεύεται ὑπὸ Λογγιβάρδων καὶ Σέρβων συγκείμενον, μετ' οὗ καὶ πρὸς βοήθειαν τοῦ Βοδίνου ἀποσταλθεὶς αὐθις τοῖς Ῥωμαίοις ἀποκαθίσταται. ὁ δὲ Σαρωνίτης τὸν Βοδῖνον ἐκπέμπει πρὸς τὸν βασιλεὺς δόμου. περιορισθεὶς δὲ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Σεργίου μονῇ, μετὰ βραχὺ παρὰδεθείς τῷ Κομνηνῷ Ἰσακίῳ ἤδη προσβεβλημένῳ Ἀντισχεῖος δυνά ἀπὸ γῆς εἰς Ἀντιόχειον. ὅπου ἀκούσας ὁ τότεν παῖς ὁ Μιχαήλ, μεθυσάμενος Βενετικός πρὸς φυλακίαν ἀδελφῶν, οἷς ἔξωθεν θαλασσοπορεῖν, ἀπέκλειψε τοὺς ἐκείθεν καὶ τῇ ἰδίᾳ ἀρχῇ ἀποκατέστησεν ὅς καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ πατρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τοῖς ἡμετέροις χρόνοις διήρπασεν. ὁ δὲ Βοδάχος ἐπιστολὰς ἐσθλὰς ἐν τῷ ἀπέναι πρὸς τὸν βασιλεὺς τελευτῇ, μὴ ἐξαρκέσας ταῖς ἐκ τῶν πλῆθον ὁδῶν. οἱ γὰρ μὲν Ἀλαῖτοι καὶ Φράγγοι (γῆν δὲ οἱ τοὶ δικὰ) κατὰ τῆς χώρας ἀφελθέντες κατὰ τοῦ μὲν ἐν τῇ Πρέσπῃ τῶν Βουλγάρων ἐποικισμένον βασιλεῖν, σκυλεύοντες δὲ καὶ τὸν ἐκείσε ναόν, ὃς ἐπὶ ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀγγέλιον ἴδρυται, μηδὲν τῶν ἐν ἐκείτῳ φειδόμενα ἱερῶν, ὧν αὐτὸς μὲν αὐθις ἀνταπόδωκεν, τὸ δὲ λοιπὸν ὁ σιριακὸς διαχειρόμενος εἰς χρῆσιν ἰδίων μετακένεσεν. εἰς οὗ τῶν σιριακῶν τῆς Μοναδικῆς γάλακτος ὢν, ἀξυρόμενος ἀποδοῦναι ὕλην εἰλήσει ἱερὸν, ἵνα μὴ ἐπιείθῃ, ἀνθρωπάκας τοῖς ὅμοις τελευτῇ, τῆς δίκης μὴ ἀνασχομένης ὡς ἔθος, ἀλλὰ μετελθοῦσας αὐτὸς εἰς ἐπίδειγμα τοῖς ἀετιόνοις. ἐν δὲ ταῖς πεκακεμέναις τῇ ἀρχῇ τοῦ Ἰσάκου πόλεις τῶν σιριακῶν ἡμελημένους οἱ δὲ μὴδὲν εἰς διοίκωσιν λαμβάνοντες, στέλλεται ὁ βεσάρχων Νέστωρ, δοῦλος γεγραμὸς τοῦ πατρὸς τοῦ βασιλέως, δοῦξ τῶν Παρωσιῶν ὀνομασθεὶς, καὶ συμφωνήσας τῷ Τάτῳ ὡς ὁμογνώμον, Πατριάρχῳ πλείστον ἐπιστάντες εἰς τὴν βασιλεύουσαν παρεγένοντο. καταβῆναι δὲ τὰ ὅπλα ἐγκαλεσόμενος μὴ ὡς ἄλλος ποιῆσαι τοῦτο ἔλεγεν, εἰ μὴ τὸν λογιθέτην Νεαγρόον ἐκ μέσων ποιῆσαι ὡς κοινὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμῳ κομικόν, καὶ αὐτὸν οὐκ ἄλλα λυγίσαντα καὶ τὴν αὐτοῦ περιουσίαν δημεύσαντα. ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὐκ ἐλαίβετο, ἀπασὶ ἐατὸν ταῖς αὐτοῦ χρητείαις καὶ ἀπᾶσι ἐκδεδωκώς. ὁ δὲ Νέστωρ ἐκφυγὼν εὐθὺς ἐπὶ τῶν οὐκείων ἀπαρίστα-

Лонгибардопул, който, както казахме, бил минал на страната на Михаил, разменил с него обещания за вяност и се оженил за дъщеря му. Той получил много голяма войска, съставена от лангобарди¹ и сърби, с която бил пратен на помощ на Бодин, и отново минал на страната на ромеите. А Саронит изпратил Бодин окован при императора. Той бил затворен в манастира Св. Сергий², а малко по-късно бил предаден на Исак Комнин³, който вече бил назначен за дук на Антиохия и който го отвел там. Като научил това, баща му Михаил срещу пълна кесия наел венеци⁴, чиято работа била да плават по море, отвякъл го оттам и го завел в собствените си владения. Последният след смъртта на баща си царува и в наши дни. А Войтех, който бил силно измъчван, умрял, като отивал при императора, понеже не можал да издържи болките от ударите. Алеманите, пък и франките (те са западни народи), пуснати из страната, унищожили останалите в Преспа български дворови и ограбили местния храм, издигнат на името на св. Ахил⁵, като не пощадили никоя от светините му. Някои от тях били отново спасени, но другите войската си разделила и ги приспособила за собствено употребление. И тъй един войник от македонската войска, който бил каран да върне, каквито свещени предмети бил взел, понеже не се подчинил, умрял от сияя пылка на раменете си. Наистина, както става обикновено, възмездие то не се забавило, но го сполетяло за пример на поколенията. В градовете по крайбрежието на Истър войниците били нехайни, защото не получавали никакво възнаграждение, и затова бил изпратен вестархът Нестор⁶, който бил служен на императоровия баща, и бил назначен за дук на крайистърските градове. Той влязъл в съюз с Татуш⁷ като със свой съмишленик и заедно с него тръгнал към столицата заедно с много печенег. Когато му заповядали да сложи оръжието, той казал, че ще направи това само ако премахнат логотет Никифор⁸ като общ враг и световен неприятел, тъй като той го бил обидял много и му бил отчуждил имотите. Но императорът не се съгласил, понеже един път се бил хващал на лъжите и измамите му. А тъй като собствените му хора направили заговор против него, Нестор напуснал тези

¹ Т. е. нормани от Южна Италия.

² Манастирът Св. Сергий и Вакх се намирал близо до Желязната врата на Мраморно море. Вж. *Константинов*, Византийские церкви, стр. 130 и 133—134; *J. Ebersolt et A. Thiers*, Les églises de Constantinople, Paris 1913, p. 21 sq.

³ Исак Комнин, брат на Алексий Комнин.
⁴ Т. е. венецианци. ⁵ За този храм вж. Житие на Ахил, тук стр. 7, бел. 1. ⁶ Той бил изпратен за началник на крадудувските градове в 1074 г. или малко преди това. Срв. *Златарски*, История, II, стр. 154—155. ⁷ За този Татуш или Татуш срв. бел. 5, тук стр. 183. ⁸ За този Никифор или Никифорича срв. Аталат, тук стр. 180 и сл.

ται μὲν ἐκεῖθεν, ληΐζεται δὲ τὴν τε Μακεδονίαν καὶ Θράκην καὶ τὰ παρακείμενα τῆς Βουλγαρίας, καὶ εἰς τὴν τῶν Πικητῶων ἐποχωρεῖ. μετὰ δὲ στρατιωτῶν Μακεδονικῶν συσσωρευμένη προσήλθε τῷ βασιλεῖ, τὴν στήθεσιν ἀποκλιμαμένη. προστάζει οὖν βασιλεὺς τινὲς ἐκ τῶν ἐκείθεν ἐκστρατεύοντες, μηδεμίαν ἐπιστολὴν αὐτῶν γενομένης. ἀλλ' οὗ γε πρὸς τὰ οὐκ αὐτῆς οὐδ' αὐτῶν ἐπιστραφεύοντες ἀνάμυστοι οὐκ ἤθελον μένειν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φρονήματος, ἀλλὰ τοὺς πολεμίους πᾶσι τρόποις ἀνίστασθαι διωκόμενοι. (pp. 714₂₂—720₂)

138. De Nicephori Basilacii seditione

Ὁ δὲ πρωτοπρόεδρος Νικηφόρος ὁ Βασιλάκις τὸ Λιβαδίον καταλαβὼν στρατὸν ἤθηρξεν ἐκ πασῶν τῶν ἐκείσε χωρῶν, μετεπέμφοντάς τε καὶ Φράγγους ἐξ Ἰταλίας διὰ τοῦ ἐπισκόπου Διαβόλειος Θεοδοσίου φιλοτίμους ταῖς δεξιόσιν κατὰ τοῦ Βυζαντίου συσσωρεύοντας. συναρμολογῶς δὲ στρατὸν ἀξιόλογον ἐκ τε Φράγγων καὶ Βουλγάρων Ῥωμαίων τε καὶ Ἀρμενίων, ἄρας ἐκεῖθεν πρὸς Θεσσαλονίκην ἡγεύετο. ἡγηγμένος δὲ εἰς Ἀχαιοὺς ἰβόλετο μὲν ἐκεῖσε ἀναγορευθῆναι, σποδῇ δὲ τοῦ ἐκείσε ἀρχιεπισκόπου ἐκωλύθη. ἐν δὲ Θεσσαλονίκῃ γινόμενος ἐπληροφρόνη τὴν τοῦ Βασιλαίου ἀναρμόκειαν, καὶ δουλεύα πρὸς αὐτὸν ἐπέστειλε γράμματα, ἐν τῇ λεληθῆναι τὰ τῆς ἀταξίας διεπύκναιτο, συναρμολογῶν πρὸς τοῦτον τὸν τε λεγόμενον Γενάρην καὶ Γρηγόριον τὸν Μεσσηνίαν καὶ τὸν Θεσσαλονικιστὴν. προσκαλεῖτο δὲ καὶ τοὺς Πικητῶνας εἰς συμμοχλῶν. Ὁ βασιλεὺς δ' οὐκ ἔγνω τὸν τοῖον σκοπὸν καὶ τὴν προαίρεσιν, χειροσφύλλῃ γραφῇ τὸ ἀνέστηναι αὐτῷ πρωτοπρόεδρος τῶν τῶν οὐκ αὐτῶν πρὸς αὐτὸν ἐξαπέστειλε, πᾶσι μὲν ἀπολύων δέας αὐτὸν καὶ φιλικόσμιον συμβεβῆναι ἀξιωμα. ὁ δὲ τὸς ἐν χειρὶν εὐεργεσίας περιγραφόμενος ἀνίσταται μετεκταύσαντο ἔσπερον. διὰ καὶ σέλιετα κατ' αὐτοῦ ὁ τοῦ βασιλείου Ἀλέξιος ἡγεθῆς σεβαστὸς μετὰ στρατῶς ἀξιόλογον καὶ ἰκανῆς. ἡρουνδὸν οὖν ἐν τῷ περικυκλωτῷ τοῦ Βυζαντίου καταλαβὼν στρατηγὸν ἔχοντα τὸν Γενάρην, πολέμῳ τοῦτον ἀνέμψατο. προεβάζον δὲ τὴν στρατὸν ἄγχι Θεσσαλονίκης ἀποθῆς διεσώθη κακῶν. ἐκ τινος δὲ διαστήματος τὸν χόρτο θύει πέραν τοῦ ποταμοῦ τοῦ λεγομένου Βαρδαίου, ἐκεῖσε τὸν στρατὸν διαταπεύσαι ἰσχύσεν. ὁ δὲ Βασιλάκις τὴν νύκτα κλέψας ἀναστρέφοντας, ἐκένετο νυκτελὸς ἐπιτεσεῖν αὐτῷ καὶ τοῖτον κατὰ πρῶτος ἐλεῖν καὶ ἀπολεῖν παραδοίκα ποτελεῖ. τοῦ δὲ Γενάρου τὴν ἐπιβουλὴν καταγνῶσαντος τῷ σεβαστῷ, ἐγγιόσαντο ταύτην αὐτὸς τε καὶ οἱ περὶ αὐτόν. ἐλάσας τοῖτον

места, ограбил Македония и Тракия и земите в съседство с България¹ и се прехвърлил в страната на печенегите. И тъй една част от ограбените македонски войници отишла при императора и се оплакала за грабежа. По заповед на императора не им се оказало никакво внимание и били изгонени, след като били бичувани и малтретирали. Но те, като се върнали в страната си, изпълнени с голяма мъка, не искали да запазят вече същото разположение, а почнали да се стремят всячески да отвържат на неприятелите.

138. Востанието на Никифор Василики

Протопродър Никифор Василики², като стигнал в Дирахим, събрал войска от всички тамошни места, а посредством деволския епископ Теодосий извикал и франки³ от Италия, които с щедрости и почести изстроил против Вриений⁴. Той събрал силна войска от франки, българи, ромеи и албанци и като се вдигнал оттам, тръгнал към Солун. Когато стигнал в Охрид, той искал там да бъде провъзгласен [за цар], но бил възпрепятствуван от намесата на местния архиеп. А когато отишъл в Солун, той бил уведомен за въздариането на Вотианат⁵, комуто пратил верноподаническо писмо, но тайно готвел бунта. В гореказаното дело помощници му били така нареченият Гимн, Григорий Месимар и Тесаракондапих. Той привлякъл и печенегите за съюзници. А императорът, като събрал целта и намерението му, изпратил при него с хрисовул един от своите хора, за да го успокои, и като го освобождавал от всякакъв страх, давал му титлата нобилисим. Но [Василики] пренебрегнал безумно благодеянието, което имал в ръце, и после напразно се разкайвал. Поради това срещу него със силна и боеспособна войска бил изпратен нобилисим Алексий⁶, който бил почетен с титла севаст. И тъй той стигнал до една крепост във Василикиевите владения, която имала за стратег Гимн, и я завладял с бой. И като повел войската си чак до Солун, той се приютил там, незасегнат от никакви щети. Отвъд реката, наречена Вардар, на известно разстояние той направил вал и възнамерявал да спре с войската там. А Василики, който се стремил да грабне победата, възнамерявал да го нападне в нощна засада, да го залови със сила и да го унищожи напълно. Но Гимн разкрил заговора пред севаста и той, както и хората му взели

¹ Вероятно тѣмъ България. ² За този Никифор Василики и за востанието му срв. Аталиат, тук стр. 191 и сл. ³ Т. е. нормани. ⁴ Никифор Вриений, който бил дирахимски дук преди Василикий. ⁵ Никифор Вотианат встъпил на престола в 1078 г. ⁶ Бъдещият император Алексий I Комнин.

ὁ Βασίλειος δι' ὅλης τῆς νυκτός, ἀπορούσως τῷ δοκεῖν καὶ ἀδιανοήτως, πολέμῳ χαλεπῷ περιέπεσε. κατὰ κράτος οὖν ἡττηθεὶς καὶ τῶν οὐκίων κλέψουσιν λειψυμένων, καὶ μᾶλλον τῶν Φράγγων, καὶ αὐτὸς δὲ τῷ δομοκράτῳ ἀντισταθεὶς καὶ παῦ' αὐτοῦ καταπονηθεὶς εἰς τὴν τῆς Θεσσαλονίκης ἀκρόπολιν καταστέτηνεν, οὐκ ὀλίγους τῷ ἐχθρόματι ἀποσβήσας τὴν τοῦ σεβαστοῦ ἐσφλεον. ὁ δὲ σεβαστὸς μηδὲν μελλήσας τὴν ἰλίκων τοῦ φρονέον τοῖς ἀμυ' αὐτῶν προετίθειτο διὰ τύχους ποιήσασθαι οἱ καὶ ἐνεργεῖς τὸς προσβολὰς ἀσπεράμεναι, τῶν Θεσσαλονικέων συμφορησάτων αὐτοῖς, τοῦ τοῦτον πυρρῆνται καὶ τῆς ἀσφαλείως ἐκφύγονται. ἄλλοι κείται δὲ καὶ αὐτός, οὐδὲν ὡς ἐμβάλλεται δομοῖς, καὶ τῷ βασιλεῖ ἀποστέλλεται δέσμιος, τῆς δὲ ὀγγυλίας καταληφούσης τὸν βασιλέα προστίξει αὐτοῦ τοὺς ἐφθαλμοὺς ἐξοφύττειται ἔγγιστα τῆς Λιανοπόλεως· καὶ ἔπειτα ὁ κῆπος ἀσφάμεται ρήσις τοῦ Βασιλείου. τοῦτον δὲ γενομένου ἡρῆθη ἐφ' ἀνάξιας φόντος ἔκτανός καὶ δις τυχὲς καταφύγον.

**Εν δευρὶ δὲ τὰ στυγαίματα εἰς τὴν περὶ τὸν Βασιλέων ἡσυχολογίαν, Πατριάρχου ἀναμὲν Κομνένου τῇ Ἀδριανούλῃ ἐπὶ ἡλλαν, ὁργίζονται διὰ τὸ παρὰ τοῦ Βενετίνου ἀναστέλλονται αὐτῶν. πρὸς οὖν ἐγώφωτες πολλὰ τῶν ἐκείτοι οὐκηνμάτων κατέστησαν, καὶ μηδὲν ἄξιον λόγον πεπραχότες ἐπέστανον.* (II, pp. 739_b—741_a)

139. De Lecae Dobromilique seditionibus

Λέκας δὲ τις ἀπὸ Πανλιανῶν Φιλιστιονέως ὁρμημένος ἐξ ἐπαιρηθίας ἡτορμόλησε τοῖς Πατριάρχοις, καὶ τοῖς συμφοροῦν τῇ Ῥωμαίων ἡρείῃ τὰ φοβερότατα. ἀλλὰ καὶ ἀσφορητός τις ἐν Μεσημβρίᾳ διοικῶν, καὶ τῷ βασιλεῖ ἐντῶναι μελιδόντες, δέσσαντες καὶ τοῖς τῶν ἄλλων σαφρονοθέντες κοροῖς, πρὸ τῆς πείρας δουλεῶ ζυγῷ οὐκ ἔχοντες ἐκείλων καὶ προσήλθον ἐνταῖς αὐτίμοις. τότε δὲ ὁ Λέκας τὸν ἐπίσκοπον Σαδνός Μαχάμ τὰ τοῦ βασιλέως φρονέοντα καὶ τὴν πόλιν αὐτὸ τοῦτο παραινέοντα ἐνέειλε, τὴν θείαν καὶ ἱερωνίαν στολὴν ἀμπαρόμενοι, ἡξίωσε δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν πρὸ τοῦ Ἀδριανού Εὐδοκίαν προκοίως μερίλῃς. ὅτε δὲ τῶν Τούραν τὴν ἐφ' ὧν καταρχόντων, στρατὸν ἐξόχρεον συνηλθὺς στρατηγὸν αὐτοῦ ἐφίστησι Κωνσταντῖνον τὸν υἱὸν Κωνσταντίνου τοῦ

предпазни мерки. И тъй Василики, като препускал цяла нощ, уж без неприятелите да подозират и да разберат, попаднал в лют бой. Той бил напълно разбит и изгубил твърде много от хората си, най-вече измежду франките. А самият той се сражавал срещу доместика и ранен от него, избягал в акропола на Солун, като мислел, че укреплението ще възпре пристъпа на севаста. Но севастът, който съвсем нямал намерение да превзема крепостта, [сега] наточарил хората си веднага да сторят това. Те атакували енергично и понеже солунчаните били на тяхна страва, бързо добили надмощие и завладели акропола. Самият Василики бил заловен, хвърлен в железни окови и бил изпратен на императора окован. Но когато вестта стигнала до императора, по негова заповед той бил ослепен близо до Хризопол. Оттогава мястото се нарича Василикиево изворче¹. След това той бил отведен с кола като жалък товар и нещастен труп.

Докато войските били заети с похода срещу Василики, печенегите заедно с кумани нападнали Адрианопол, разсърдени, задето някои от тях били избити от Врениий. И тъй като запалили огънове, те изгорили много от тамошните къщи и се вървали, без да извършат нищо достойно за споменавање.

139. Бунтовете на Лека и Добромир

Някой си Лека, павликянин, родом от Филиппопол, избягал при печенегите поради роднински връзки² и като минал на тяхна страна, започнал да отправя страшни закани към ромейската държава. А и някой си Добромир³ внасял смут в Месемврия. Те мислели да дигнат бунт срещу императора⁴, но понеже се страхували и били вразумени от несполуките на другите, превили врат под робския ярем, преди още да почнат, и с молба отишли при него. Тогава Лека умъртвил епископа на Сердика Михаил, който, облечен в свещените църковни одежди, държал страната на императора и увещавал и града да постъпва по същия начин. Императорът удостоил с голямо внимание и бившата императрица Евдокия⁵. А понеже турците опустошавали Изтока⁶, той събрал боспособна войска и я поставил под заповедите на Ковстантин, сина на Константин

¹ Букиалио „Василикиево изтичане (на очите)“. Мотивът за изтичане на вода на мястото, където са изтекли очите на човек, се среща и в българските народни песни. ² В гръцкия текст „*Επαφίρεα*“ погрешно е писано с главна буква като местно име. Думата означава „роднинство чрез брак“. ³ За движението на Лека и Добромир срв. и *Аталат*, тук стр. 193 и сл. ⁴ Никифор Вогалпат. ⁵ Жена на Константин X Дука и на Роман Диоген. ⁶ След победата при Манцикерт (1071) турците продължавали да вършат нападения в източните византийски провинции.

Λούκα, καὶ αὐτὰ καὶ διαπεράσας νεοπερίξει κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλεὺς αὐτὰ ἀναγορεύεται παρὰ τοῦ ἐν Χρυσόπολει σινοῦτος ἀπὸ στρατιωτικοῦ πληθους. ἀξιώσας δὲ περὶ τοῦτον ὁ βασιλεὺς καὶ μὴ εὐκαιρηθεὶς, τοὺς μὲν δόρυς καὶ ἀξιώματα μελιζόμενος, ἄλλους δὲ ἄλλον τρόπον μεταχειρόμενος, λαμβάνει τοῦτον ἀναμωτὴ, αὐτὸν τὸν ἀναγορεύσαντων προδοτικῶς αὐτόν. ἀποκείρει γὰρ αὐτὸν μοναχὸν καὶ εἰς τῶν νήσων περιορίζει, λέγεται δὲ διὰ καὶ εἰς πρεσβυτέρου ἀνίχθη βαθυῖν.

Ἐκτοβρίῳ δὲ μηνί, ἡνδοκαῖνος γ', κεραυνὸς ἐσπάρκας ἐν τῇ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἑστῇ, οὐκ ἄνωθεν ἢ σιγῇ αὐτοῦ ἵστατο, Ἀπόλλωνος οὐρα ὑγρόγραμμα πρότερον, εἰς ἄνωμ δὲ μετανομοθεῖσα, μένος τε τούτου διέτεμε, καὶ ζωστήρας τρεῖς, σιδηροῦς μὲν τὰ ἔνδον τὰ δὲ ἔξω χαλκοῦς, κατέκαστο. τοῦ δὲ ὑμερῶς τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννου τελευτῶντος ἐν τῇ τοῦ Βασιλακίου δόδω, ἔτερον ἀπ' αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς προεβίβλετο, Ἰωάννην καὶ αὐτὸν καλοῦμενον, Ἀσσαν δὲ ὀνομαζόμενον διὰ τὸ μικρὸ ὅπως μετέχευ αὐτοῦ. ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ Ἀντοχείας ποιημένου κοιμηθέντος προεβίβλετο ὁ βασιλεὺς τῶν Νεαγγόρων, Μαῦρον τὴν ἐπονησίαν ἡγήσασθαι. Σκολίων δὲ δοῦξ προεβλήθη ὁ Κυψοσίλος Ἀλέξανδρος. Ἄεον δὲ ὁ Λαβατήρ εἰς Μεσημβρίαν ἀποσταλὴς τὰ ἐκείσε ἦν διακὸν καὶ μετὰ τῶν Πυρρυνέων καὶ τῶν Κομαήνων συμβήσεως καὶ ὁποῦνς τιθέμενος. δέδοκε δὲ καὶ τὴν ἀνεμὴν αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς τῇ Συναδινῇ, θυγατέρα οἶσαν Θεοδοσίαν τοῦ Συναδινῆ, τῇ καλῇ Οὐγγαρίας εἰς γυναικα, οὗ καὶ τελευτήσαντος αὐτῆς εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπέστρεψε. καὶ χαροτάτης δὲ πολλὰς μητροπολίτων τε καὶ τῶν ἄλλως ἱερομένων γερύσαν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, μὴ ἔχοντα τὸ ἀνεπλήρητον. ὁ δὲ βασιλεὺς λιτότητι καὶ ἀπλοῇ συνηθισμένος καὶ οὐδὲν τοῦ οἰκείου ἐξέστη τρόπον. φιλοδοξώτατος δὲ ἦν καὶ προεκινῶς καὶ πᾶσαν ἐτοιμὴν ἐπακλόμενος. ἦσαν δὲ ταῦτα δοῦλοι δύο, Βορίλο; τε καὶ Γερμανός, οὗ κατὰ δούλους αὐτοῦ ἱσχυρόντες, ὅλην τὴν τὸ αὐτοῖς βούλητόν διαπραττόμενοι ἀνεκδοκίμως. δι' οὗ καὶ σφοδρῶς τοῖς ἐξοχωτέροις τῆς συγκλήτου ἰνομίετο, δακρυμένους ἐφ' οἷς εἰς λόγιος ἐπεδείκνυτο. (pp. 741¹⁷—743¹⁶)

Лука. Но Константин, щом преминал в Мала Азия, вдигнал бунт против императора и веднага бил провъзгласен за император в Хризопол от войската, която била с него. Императорът искал да вземе мерки против него, но не бил послушан. Тогава той спечелил един с подаръци и почести, привлякъл други по друг начин и го заловил без кръвопролития, като тези, които го били провъзгласили за император, го предали сами. [Императорът] го подстригал за монах и го заточил на един остров. Казват, че той стигнал до сан презвитер.

През месец октомври, тринадесети индикт¹, паднал гръм върху колоната на Константин Велики, над която стояла статуята му. Върху тази колона по-рано стояла статуя на Аполон, но после била преименувана². Една част от нея била отчупена, а три обръча, отвътре железни, а отвън бронзови, изгорели. Понеже българският архиепиеп Йоан умрял през време на Василикиевия поход³, императорът назначил на негово място друг, който също се казвал Йоан, но бил наречен Аин⁴, понеже никога не се докосвал до виното. А понеже умрял и антиохийският патриарх, императорът назначил [на негово място] някой си Никифор, който носел прякора Мавър. Александър Кавасила бил назначен за дук на Скопие. А Лъв Диаватин, който бил изпратен в Месемврия, уреждал тамошните работи, като сключил споразумение и мир с печенегите и куманите. Императорът омъжил за унгарския крал⁵ племенницата си Синадина, която била дъщеря на Теодул Синадин и която пак се върнала в Цариград, когато умрял мъжът ѝ. През време на царуването му станали много ръкополагания на митрополити и други духовни лица, които ръкополагания не били безупречни. А императорът, който бил привикнал на голяма простота и скромност, не променил никак своя начин на живот. Той бил с широка ръка, щедър и благоразположен към всички. Той имал и двама служители, Борил и Герман⁶, които не му се подчинявали като служители, а вършели безпрепятствено всичко, каквото си искали. Заради тях той бил гледан с неприязън от по-видните измежду сенаторите, които не понасяли това, което те вършели спрямо всички.

¹ 1080 г. ² За тази колона срв. *Janin, Constantinople byzantine*, p. 77. ³ Василики тръгнал от Охрид, където поради намесата на тогавашния епископ не можал да се провъзгласи за император, към Солун. Срв. *Златарски, История*, II, стр. 120—121, тук стр. 338. ⁴ *Λαωνος* „трезвен, непиещ вино“. Той станал Охридски архиепископ в 1078 г. ⁵ Вероятно Ясало I (1077—1095). Вж. *А. П. Каздан*, Из истории византийско-венгерских связей во второй половине XI в., *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, X, fasc. 1—3, 1962, pp. 163—166. ⁶ Те били от кумано-български произход. Вж. *В. Н. Златарски*, Източното на Петра в Асена, податите на въстанието в 1185 г., *СНБАН*, XIV (22), стр. 19—24; *Ив. Дунчев*, Образ на двама българина от XI в., *Изследвания в чест на акад. Д. Дечев*, стр. 747—777.

ПОКАЗАЛЕЦ — INDEX NOMINUM ET RERUM

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONS

библ. — библийски
бълг. — български
виз. — византийски
гр. — град
дн. — днес
ез. — езеро
зал. — залив
имп. — император, императорски
креп. — крепост
м. — местност
мадж. — маджарски
митол. — митологически
нар. — народ
обл. — област
окр. — окръг

о-в — остров
п-в — полуостров
пл. — племе
прабълг. — прабългарски
пров. — провинция
р. — река
рим. — римски
с. — село
сез. — сезище
слав. — славянски
трак. — тракийски
христ. — християнски
царигр. — цариградски
църк. — църковен
южнослав. — южнославянски

Показалецът е съставен по българската азбука. Грещите и латинските думи са подредени според произношението си на съответния език. Цифрите посочват страниците. Получерните цифри означават, че на тази страница към думата има обяснителна белешка.

Аарон магистър и дук 326 328
Аарон комитопул 95 97 118 257 275 277 284 304
Аарон (Аарон-Прусан) син на Ив. Владислав 88 89
292 304 311 312
Абидос гр. при дн. Бобаликалеси 29 69 216 222
229 246 297 310 319
Абул Севар (Аплесфор) смърт на Дяш 103 308
309; вж. и Алянфар
авазги пл. 65
авари нар. 49 66 68 69 70 74 206 207 208 209 210
211 212
Августа креп. 69
авзони (свзони) 167; вж. византийци
Авли креп. 319
Авлон (Валона) гр. дн. Валора 54
Аврелиан рим. имп. 74
агаряни 85; вж. араби
Агата дъщеря на Йозан Хрислий и жена на Самуил
284
Агатий христ. мъченик 62
Агати христ. мъченица 57
Агатионик христ. мъченик 62, 63
Агрикола рим. сановник 60
Ада местно име 328
Аделфий ариански проповедник 199
Адралест доместик на схолите 144 251
Адриан Даласин дук на Антиохия 89
Адриан рим. имп. 54
Адриан II рим. папа 72
Адрианополи дн. Одрин, гр. в Изг. Тракия 48 55
100 102 135 136 170 184 185 188 189 193 207 225
227 235 239 253; вж. Одрин
Адрианополи (Дринополи) гр. в Албания 46 50 88
Адриатическо море 45 54
аерикон глоба или данък 31 34 190; срв. аеро-
патикон

аеропатикон възнаграждение 31; срв. аерикон
Азарица (Зарица) бълг. велможа 292
Айдарокастро село в Правияко (?) 18
Айребол (Хариубол) гр. 169 323
Акакий кесарийски епископ 56
Акарвания обл. 298
Аквидукт вж. Кедукт
Акидий син на Станила, лично име 36
Акидий христ. мъченик 63
Аконтизма проход 214
акрити гранични войски 183
Аксиос р., дн. Вардър 232
актиони зависими селяни 29
Акшехир гр. 228; вж. Фидемилтон
Алакасева виз. военачалник 303
албанци 160 191 338
Александрия гр. 64
Александър Велики македонски цар 176 186 325
Александър виз. император 13 140 246 248
Александър Кавасила дук 292 340
Александър Римски христ. мъченик 56 58
Александър христ. мъченик 52
Александър солунски епископ 57
Алексий I Комнин виз. имп. 6 12 19 23 24 27
29 32 68 190 191 192 194 338
Алексий Муселе друнгари на корабите 145
251 252
алемани нар. 337
Алим арабски предводител 299 300
Алусан син на Иван Владислав и внук на Аарон
91 92 97 98 99 113 292, 304, 305
Алусан Самуил вж. Самуил Алусан 89, 180, 334
Алфей р. 291
амалекитски народ 118; вж. араби
Амаафи гр. 17 19
Амон дякон 48

- Анизас епископ на Одесос 51
 Ана дъщеря на Козма, правнучка на Влаислав 36
 Ана киевска княгиня 289 297
 анаграфевс длъжност 17 19 27 28
 Анигий библ. лице 90
 Анаплус хълм, дн. Ариутков 74
 Анастасиева стена 205 206; вж. Дългата стена
 Анастасий I Дикор виз. имп. 74 202
 Анастасий II виз. имп. 217
 Анастасий Гонгил виз. вельможа 248
 Анастасий осиновен от Лъв V 230 235
 Анастасий христ. мъченик 61 62
 Анастасий царигр. патриарх 76
 Анастасия христ. мъченица 73
 Анатолий царигр. патриарх 73
 Анатолик тема 226, 229
 ангари 32 34 196 197
 англичани (ингли) 30
 Андрагаст (Адрагаст) славянски вожд 207
 Андрей доместик на схолите 244
 Андрей превитер и дентеревон 37
 Андрей христ. аностол 51 54
 Андроник анаграфевс 17 19
 Андроник протоспатарий 39
 Анема син на критския емир 270 272
 Ани гр. 311
 Ани дъщеря на Йоан България 36
 Аникит лично име 36
 Аниги дъщеря на Теодор Арменец Ператик 36
 Анкара гр. 213
 Ано проастий 22
 Антигон началник на схолите 241
 антиканискион налог 30 34; срв. канискион
 антимиатиккион, антимиатон налог 30, 196; срв. апомиатиккион; митатиккион; митат
 Антим бълг. военачалник 303
 Антиох управител на гр. Маршанопол 50
 Антиохия гр. 63 89 116 199 201 213 259 260 282 337
 антипат титла 12 195 196 281 336; срв. диспат, хипат
 Антоний II Кавлеа царигр. патр. 138 243 244
 Антонин Пий рим. имп. 50 58
 Анхиало гр. дн. Поморие 69 207 216 219 221
 Апелван управител във Филипопол 62
 Апидаи р. (дн. Врзница) 279
 апликтон повинност 30 34 196
 Аплисфар вж. Абул Севар
 Аполониада гр. 215 216
 апомиатиккион повинност (?) 34; срв. антимиатиккион; митатон
 Аписмар 75 215 216; вж. Тиберий III
 араби 17 30 65 76 93 118 142 184 214 215 216 220 227 241 242 243 245 248 251 258 299 300; вж. сарацини
 араби нумерийски 282
 араби атафитски 282
 Аракс р. 103
 Аргир виз. вельможа 280
 Аргир Италиен магистър 106 309
 Ардагаст вж. Адрагаст
 Ардамернон гр. дн. с. Ардамери, Солунско 19 24
 Ардея вж. Съботско
 арендатори 24
 арени 58; вж. също хиподрум
 Арстуза езеро 291
 Ариядна виз. имп. 74, 202
 арканска ерес 63
 арнергаря 170
 Аркадий виз. имп. 55 217
 Аркадиспол гр. дн. Лилебургас 75 135 169 206 219 227 235 260 261 310
 арки 255
 Армениак тема 152 180 223 224 229 334
 Армения 89 91 97 102 152 205 308 322
 Армения, Малка обл. 67 68
 Армения, Втора пров. 161 217
 арменци 139 142 143 150 151 152 173 180 217 239 249 295
 Арпад макед. владетел 139
 Арсиникия местно име 33
 Арсак арменски цар 239
 Артабан арменски цар 239
 Архилох арваногръзки поет 131
 Артавасд виз. военачалник 76
 Артемий 217; вж. Анастасий IV
 архонт титла 47 196 244 282
 Асан селджукски военачалник 311 312
 асекрит (асикрит) длъжност 17 246; срв. протасекрит
 Асилеон лично име 138
 асирийци нар. 154
 Аспракания (*Asparakania*) обл. 89, 287
 Астий драчки епископ 60
 астрономи 255
 Аталия гр. 159
 Атанасий александрийски патриарх 64
 Атанасий Атонски основател на манастир 8 9 10 11 23 24
 Атанасий Кондокоци свещеник 68
 Атанасий монах-жытиенисец 8
 Атанасий патарски митрополит 68
 Атика обл. 7 70 278
 Атина гр. 76 296
 Атира гр. дн. Буюкчешмедже 307
 Атира р. 234
 атаети 241
 Атон планина 15 24; вж. Света гора
 аули български 218 225
 афри 258 300; вж. араби
 Африка 75 242 258
 Афродизион гр. 205
 Ахав израелски цар 224
 Ахсло крст. 249
 Ахслей (дн. Чимовска) р. 143
 Ахей обл. 201; вж. Гърция
 Ахил Лариски епископ 7
 Ашот сест на Самуил 278 279 287
 Баба Ески (Буртулдуз, Булгарогефюрон, Булгаро-фигон) гр. 140 166
 Багдад гр. 142 278 299
 бадемови дървета 59
 Бакъджица планина 224
 Бакърков (Макриквой) с. в Цариградско 73
 Базатица планина 284; вж. Беласица
 Балчик (Дисониспол) гр. 205
 бани 34 42 51 170 288
 Банско с. в Струмишко 288
 Бана 42; вж. гр. Кюстендил
 Баса христ. мъченица 62
 Баяи началник на виз. имп. конюшня 242
 безсмъртните, отред на 30 189
 Бела паланка гр. 43
 Бела църква местно име 43
 Беласица планина 5 78 155 283 284 288
 Белград гр. в Югославия 43 69 206 209 302
 Белград (дн. Берат) гр. в Албания 43 296
 Бенямин вж. Бенямин
 Бесотия обл. 278
 Бер (Верея) гр. 23 47 221 280 289
 Берат (Безград) гр. в Албания 43 296

- Берзити бълг. слав. пл. 219
 Берзития обл. 219
 Бероя (Вероя) гр., дн. Ст. Загора 48 58 64 221
 беси трак. племе 52
 биволи 30 34 196
 Бинач с. в Гнизлянско 43
 бирници (събирачи на данъци) 31 32 33 181 304
 бисери 291
 Бистрица р. 41
 Битоля (Бутелц, Обитез) гр. 42 219 286
 Бобаликадеси с. в Чанаккаленско 69; срв. Абидос
 Боблен (Боболяне) дн. Момолитос Акропота-
 му, с. в Кавалско 18 19
 Бобошево с. в Кюстендилски окръг 42
 Богдан войвода 291 298
 богемство 92 129 193 199
 боздугани 31 196
 Боемунд I Тарентски нормански вожд 29
 боен ред 85 96 111 112 113 121 165 169 170; вж.
 също ариергард, фаланга
 Бости тържище 245
 Бонла местно име 149
 Бойон креп. 288; вж. Бояна
 Борби спорт 241; вж. единоборство
 Борил виз. сановник 340
 Борис I Михаил бълг. княз 71 136 137 138 236
 237 238
 Борис II бълг. цар 5 257 258 259 260 265 274 275
 Борис Давид лично име 336
 Бористен р., дн. Диегър 312
 Бостанджи с. в Цариградско 225
 Босфър дн. Керчански проток между Азовско и
 Черно море 67
 Босфор (Стенон) проток между Черно и Мра-
 морно море 145
 Боян вж. Венамин
 Бояна (Бойон) креп., дн. с. в Софийско 288
 Браничево (Браница) гр., дн. с. Костолац 43
 Брегаиница р. 42
 Бродарски (Бродско поле) местно име 43
 Брухос свещеник 37
 Брюксел гр. 73
 Бувалица р. 41
 Букелариен ман. 299
 Булгарогефюрон (Булгарофигон) дн. Баба
 Ески, креп. 140 165 245
 Бургаски бани (Термопол) 144
 Бутелц гр., дн. Битоля 42 286
 Бутринго (Вотронг) гр. 46
 Бутудизус гр., дн. Баба Ески 140; вж. също
 Булгарогефюрон (Булгарофигон)
 Буюккараширан (Дризишара, Месина) с. в Люле-
 бургаско 59 69
 Буюкчешмедже (Атира) гр. 176
 българи 7 et passim; срв. славяно-българи, илари,
 мизи, славяни, скити, хуни
 България 5 et passim; архиепископия 41 42 43 44
 45 46 47 288 291 308 325 333; тема 5 47 90 291
 298 302 306 334 335 338 340
 Българска моравя р. 43
 Вавилон (Багдад) гр. 278 299
 Вазва креп. 209
 Валент източноримски имп. 200 201
 Валентиан брат и съимператор на Валент 201
 Валентин христ. мъченик 57
 Валерий жрец 62
 валове (окопи) 155; вж. ровове
 Валовица вж. Воловица
 Валона (Авлана) гр., дн. Вълора 34
 Валцар печенежки вожд 3 12 318
 Вальово гр. 43
 Ван езеро 293
 вандалаи нар. 205
 Варвара дъщерята на Йосан Българина 36
 „вариари“ 7 79 80 85 86 93 118 119 120 134 169;
 вж. българи; вж. печенеги
 Варда кесар 137 138 241
 Варда патриций 75
 Варда Печ стратег 300
 Варда син на Кордима 136
 Варда син на Яъв Стимот 242 243
 Варда Скляр виз. военачалник 154 259 260 261
 262 268 272 273 275 276 282 306
 Варда Фока domestik на схолите 143 249 276 277
 278 289
 Варданий виз. военачалник 228
 Варлар (Аксис) р. 8 9 47 192 282
 варица, принудително изкупуване на 31 34 197
 Варна (Одессос, Одесопол) гр. 51 205 213 308
 Варна дн. Провадийска, р. 215
 Варненско 38 49 50 51
 Варош (Свельгово) с. в Тимошко 43
 варици нар. 17 30 188 196 305 322 334
 Василиаки виз. военачалник 191 192 193
 Василиакина курсалатиса; вж. Мария, монахиня
 василеопатор титла 243
 Василанда креп. 292 303; срв. Царедвор
 Василанф I Македонец виз. имп. 72 118 135
 137 138 238 239 240 241 243
 Василий II Българоубиец виз. имп. 5 9 14
 36 38 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53
 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 76 77 78 92
 93 94 118 134 185 186 187 188 275 276 277 278 279
 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291
 292 293 294 295 296 297 298 304 334
 Василий Анатолик езерски епископ 68
 Василий Апокап дук 89 175 295 331
 Василий Глава одрински първенец 280
 Василий Канклий 325
 Василий Монах управител на България 315 324;
 срв. Василий, синкел
 Василий Паралунавис магистър 89
 Василий параклимон 154 263 264
 Василий патриций и канклий 142, 248
 Ваский писар 14
 Василий Родий виз. пратеник 151 256; срв. Кон-
 стантин Родий
 Василий син на презвитер Петър 36
 Василий син на имп. Роман II 257
 Василий Силадис стратег 302
 Василий синкел 322 324; срв. Василий Монах
 Василий Скляр патриций 297 298
 Василий Тарханот стратег 328
 Василий I царшр. патриарх 272
 Василий Чиритон претопросьятр 20
 Василиск лично име 202
 Василица, славини, регент на Константин VII
 Багренородни 140 141 246 247 248
 Василия жена на Йосан Кавада 36
 Васпуракан обл. 299 311
 Ватаци одрински първенец 280
 Ватаци роднина на Торник, първенец от Родосто 310
 Ватаци, Йосан стратег 110 165 310
 ваятели (скулптори) 49
 Велъс епископство 46
 Велбъжд, дн. Кюстендил 42
 Велемарнис печенежки род 313
 Велес гр. 42 219
 Велизарий виз. военачалник 42 205 206
 Велика лавра (Лавра), ман. в Св. гора 8 9 10 11
 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27
 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39

- Велики Преслав вж. Преслав
 Белврух лично име 15
 Велюса с. в Стружичко 34
 венети (венцианци) 387
 Венеция гр. 280
 Вспинамин (Бспинамиц, Боян) бълг. княз 150
 Верезава прохода 218
 Верей (Бер) гр. 23 47 221 280
 Верей тема 23 24
 Верей (Берей, Боруй) гр. 221
 Верина виз. имп. 202
 Вериникия креп. 135 227
 Верховлавиц лично име 36
 весла за кораби, доставка на 14 197
 весл джъност и титла 17 161 298 308
 вестарх джъност и титла 21 168 179 180 336
 вестнирий джъност 32; срв. протовестнирий
 вестнирий джъност 31 196 197
 вострове 308
 Видин гр. 45 283
 Виза гр. 235 236
 Византион гр.; вж. Цариград
 Византия 5 et passim
 Виминациум (Браничево) гр., дн. Костозан 62
 винарници 14 15
 Винец местно име 43
 вино 31 34 196 271 304 315
 Вини с. в Кулаовско 43
 Винче с. в Скопско 43
 Вирид зал. 233
 Висник (Висън) местно име 43
 висос тъкан 274
 Виталиан Тракиен виз. пъководец 71
 Витиния обл. 52 54 56 62 215 316 326 333
 Вишата руски войвода 307
 Вишеград (Восоград) креп. 289
 Владимир бълг. княз 136
 Владимир киевски княз 238 289 297
 Владимир новгородски княз 307
 Владислав Иван 276; вж. Иван Владислав
 власи нар. 25 26 47 275
 Влахерни квартал в Цариград 141 146 162 215 231
 247 253 254 256 330
 Влахерски залив 230 232 233
 Вльора вж. Валона
 Волен гр., дн. Едеса в Югозападна Македония 23
 45 281 286 290
 Волен местно име в Югоизточна Македония 35
 водиянка болест 95
 водоеми 34
 водопроводи 200
 Войника с. в Ямболско 224; вж. Маркези
 Волерио тема 16 17 27 28 35 39 124 251 286
 волове 196
 Воловица (Валовица, Демир Хисар, Сидерокастро) местно име 18 19; срв. Валовица
 Восоград (Витеград) 289
 Вотрови гр., дн. Бутрино 46
 Вюса гр. 41 46
 Врака ман. 225
 Враня гр. 43
 Врат... (?) местно име 43
 Врачево ман. 16
 Вризия (Анцал) р. 279
 Врхот (Върхот, Върхот) пл. 292
 Вуках местно име 33
 Вуксаарий тема 153 297
 Вукрон местно име 34
 възстановяване на имот 127
 Вълча поляна местно име 35
 Вълчище с. в Серско 35
 Върбишки проход 218; срв. Верезава
 Върхот (Върхот) пл. 292; вж. Врхот
 Гавра бълг. боярин 296
 Гаврил-Радомир (Радомир-Роман, Роман-Гаврил) бълг. нар. 276 279 284 285 286 288 292 302
 Гаврилово с. в Сливенски окръг 319; срв. Авла
 Гаври(с)лопул регент 141 246 247 248
 Галакриин ман. 147
 Галата квартал в Цариград 145
 галати пл. 85
 Галатиса лично име 14
 Галатия обл. 266
 Галеатра (Галиатра) местно име 14 15
 Галей провастий 38
 Галин печенески войн 321
 Гангра гр. 213
 гвоздеи, доставка на 31
 Генезий виз. писател 198
 Генезий метох, ман. 33 39
 Георги Войтех 5 157 198 334 335 336 337 338
 Георги Гонциат стратег 288
 Георги Кападокийски христ. святия 79
 Георги Кедрин виз. хронист 198 199 200 201
 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213
 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225
 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237
 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248
 Георги Маннак виз. военачалник 100 116 117
 160 161 297 304 306 307
 Георги Монах виз. летописец 39 133 198
 Георги Проват пъководец 301
 Георги Сурсуваз настояник на Петър I 150
 256 256
 Георги Четирилеха пресвитер 37
 Георгия (Иверия) дн. Грузия 278
 Георгия плочица на Димитрий Царст 13
 Герман виз. савоиник 340
 Германикия гр. 220
 Германия гр., дн. с. Сандарева баня 42
 германци вж. алемани, немци
 гети 111; вж. узи
 Геа старогръцко божество 53
 Гиева библ. лице 90
 Гими стратег 338
 Глава бълг. боярин 298
 Главенция местно име 43
 Главиница гр. 41
 глаз 125 137 150 176 177 253 255 269 301
 Гликерия христ. мъченица 58
 Глинница с. 19
 глоби 26 223; вж. налови
 Гломбучица местно име 14
 Гълбоца с. в Битолско 14
 Голнат библ. лице 118
 Голос креп. 323
 Голям окол вж. Ересия
 Гомат (Орфански) ман. 14 15
 гори 317; вж. дъбови гори
 Горни (Свършишки) Гимок р. 43
 готи нар. 49 59 199 201 203 205; срв. скити
 Готс Делчев (Неврекоп) гр. 17
 Градец местно име 43
 градини 29 34 293
 Градините местно име 138
 градоуздане новинност 31 34 196
 Градушка 130
 Грамос пл. 41
 граници на имоти 14 15 17 18 19 28 35
 Григорас виз. вълможа 295
 Григорий Ксерит съдия 19
 Григорий Месимар лично име 338
 Григорий монах и виз. писател 90 91
 Григорий Птерот стратег 230 232
 Григорий Таронит магистър 278
 Грота (Гроски, дн. Исарджик) местно име 43

- Гружа обл. 43
 грузинци (иверийци) нар. 33 65 85 93 269
 Грузия (Геоργия, Иверия) 89 101 103 278 303 316 324
 Гуаин печенежки вожд 318
 Гудуи, Гудуи стратег 209
 гълъби 31
 Гърция 201; вж. Атика, Ахей, Беотия, Елада, Пелопонес (Морея), Тесалия
 Гюмюрджина гр. (Козина) 280 299
 Гянина р. 41
- Давид Армянит патриций 282 285 288 289 291
 Давид бълг. архиепископ 288 290
 Давид компитиул 257 275
 Давид Несторица бълг. владика 285
 Давид Охридски стратег на Самос 297
 Давид син на Лъв Стилист 242 243
 Давид Солунски христ. мъченик 59
 Давид Цагаст монах 13
 Дадас христ. мъченик 58 61
 Дадон еретик 199
 Дазий христ. мъченик 53
 даждие 31 34; вж. данъци, тежоби
 Далмация обл. 209 335
 Дамаск гр. 298
 Даматрис гр. 316
 Дамократия гр. 307
 Дамян Даласин (Проват) виз. военачалник 335
 дан 67 68 69 211 217 221 260
 Данахс христ. мъченик 54 55
 данъци 16 17 20 23 24 25 26 30 31 32 34 35 36 38 39 47 80 195 196 222 223 224 304; вж. също налози, дан
 данъчни области (петитон) 20 21
 данъчни списи 17
 Даонвон гр. 207
 дарения 20 21 22 28 29 30 37 39 125 180 181
 дарове 203 211 247 255 258 259
 Двин вж. Тиввон
 Дебреще с. в Прилепско 42
 Дебър (Debrin) гр. 42 288 302
 Девелт гр. 238
 Девия (Девино) гр. 319
 Девол (Селасфор) гр. 41 292 293 335 336 338
 Девол (Ступион) 287
 Девол р. 289
 Дебрѣтъ 42; вж. гр. Дебър
 Деброт лично име 14
 девтеревон черковен служител 37
 Декатера гр. дн. Котор (Катаро) 335
 деми 192
 Демир капия връх 238; вж. Силсра
 Демир хисар вж. Валовица 18
 Деркос гр. дн. Теркос 20
 Деркос (Теркос) ев. 216
 десетък данък 23 24 25 26
 Джерман р. 275
 Динабазис местност 234 249
 Диакенс местно име 319; срв. Деини
 Диасарит гр. дн. Охрид 291
 Дивостин с. в Крагуевацко 43
 Дидимотикон (Димотика) гр. 77
 дикеофилак длъжност 32
 дикератоексафолон данък 36
 Димитрий епископ на Ардамернон 19
 Димитрий христ. мъченик 50 51
 Димитрий Цагаст лично име 13
 Димитрия жена на Йосиф Българина, лично име 36
 Димитровградско вж. Царибродско
 димитрия данък 34 196 222
- Диоген оръженосец 203
 Диодор Триакски епископ 276
 Диоклетиян рим. имп. 49 53 59 63
 Дионис древногръцки бог 54 176
 Дионисопол гр. дн. Балчик 205
 Дирахуи (Трач) гр. дн. Дурес 74 180 279
 дисипат титла 17
 Дицевг бълг. хан 55
 Диепър р. 218
 Днестър (Бористен) р. 139 218 312 313
 добитък 21 24 25 26 30 31 34 184 185 190 191 196 223 289 312 315; вж. също юнци, биволи
 Добрани дъщеря на Йосиф Анидий и Христина 36
 Добридол с. във Варненско, Ломско и Кюстендилско 38
 Добриз местно име 15
 Добрица лично и местно име 38
 Добровицкия село във Валовицко (?) 18 33 39
 Добродол местно име 38
 Добромир предводител на въстание в Несебър 191 193
 Добромир управител на Бер 280 281
 Добромир Хриз бълг. феодал 41
 Добросонд ман. в Солунско 125 128
 Добруджа (Малка Святия) обл.
 Додеканеза о-ви 222 223
 Дойранско езеро 281
 Доля Сътеска гр. 42; срв. Сътеска
 доместик на екскувитите длъжност 153
 доместик на сходите длъжност 59 89 143 144 197 244 245 250 251 329
 Дометиан кавхан 286 287
 Доминик с. в Серско 35
 Домини предградие на Париград 73
 Дон р. 139
 Доростол (Дристра) гр. 53 57 58 60 61 67 244 264 274 289
 Драгни дъщеря на Йосиф Кавада 36
 драговити бълг. слав. пл. 125
 Драговитите (Драгови) с. в Солунско 14 19
 Драговития обл. в Солунско 125
 Драговицица р. 14
 Драгомъж бълг. болярин 290
 Драгман управител на Воден 281 282
 Драма гр. 17 63 239
 Драч (Епидаман, Дирахуи) дн. Дурес 60 74 188 200 279 284 280 295 299 302 338 339
 дрехи виз. 275; срв. одежди
 Дризипара гр. дн. с. Бунокраширан 59; срв. Месина
 Дрин (Дропули) р. 46 291
 Дрипопол (Адрианополис) гр. в Албания 46, 295
 Дриния обл. 206
 Дристра (Дръстър, Доростол) дн. Силистра 45 67 183 244 265
 Дрозина съпруга на Зермес 14
 Дропули вж. Дрин
 дромон кораб 145 151 252
 друнгарий на вглата длъжност 198 325
 друнгарий на флотата (на корабите) длъжност 139 143 144 145 244 249 250 251 263
 Дръстър (Дристра) вж. гр. Силистра
 лук длъжност и титла 29 31 32 33 34 89 116 186 197 278 298 326 337 340
 Дукия обл. 288 301; срв. Зета
 Дукум бълг. хан 55
 дулевти зависимо население 26
 дуловарици зависимо население 37 38; срв. парици; парици-дулевти

- Дунав (Истар) р. 8 46 49 67 69 81 84 111 117 119
 127 136 139 153 154 166 170 174 179 194 200 208
 210 215 244 248 268
 Дурес вж. Драч
 дъбови дървета и гори (дъбрави) 18 35 81 175
 275 317
 Дългата (Анастасевата) стена 69 206 207 211 217
 дървен материал, задължение за сечене и сали-
 чане на 31 34 197
 дървено масло (зехтин) 197
 държавна уредба 81
 дъски, задължение за бичене на 31

 Евагрий виз. писател 66 68
 Евбей о-в 67 70
 Евдокия виз. имп., съпруга на Аркадий 55
 Евдокия виз. имп., съпруга на Константин X и на
 Роман Диоген 339
 Евдомон манастир и местно име 65 140 152 180
 219 256
 Евзапел (Овче поле) обл. 315
 евзони вид войска 263
 Евзони вж. Мачуково
 евнуси (скоти) 167 171 218 285 323
 Евфрения сестра на имп. Константин IX 100 101
 108
 евреи 57 115
 Еврос (Хеброс) р. 276; вж. Марица
 Евсевий Никомидийски епископ 63
 Евстатий антиохийски епископ 63 199
 Евстатий Аргир патриций и друнгари на флота
 139 140 144 244 245
 Евстатий Воида протоспатарий и хипат 88
 Евстатий Дафномил патриций 280 291 293 294
 295
 Евстатий Малени магистър 277
 Евстатий царигр. патр. 296
 Евстратий царигр. патр. 68
 Евтимий игумен на мана. Св. Андрей Перистер-
 ски 13
 Евтимий монах 314
 Евтимий спатарий, техник 221 222
 Евтимий царигр. патр. 74
 Евтолий комес 62
 Евхайта гр. 79 223 274
 Евхания (Теодоропол, дн. Зафароболу) гр. 273
 евхити, евхитска ерес 92 129, 129; вж. също
 масалианство
 Египет 115 258
 Едеса вж. гр. Воден
 Едеса гр. в Кападокия 88 89
 единоборство 50 51 57 272; вж. борби
 еднодръвки 175 269 331; вж. лодки
 Езеро обл. 68
 езера блг. слав. племе 68 69
 Екатерина (Катерина) виз. имп., дъщеря на Иван
 Владислав, съпруга на Исак Комнин 113 114 115 122
 127 326 330 331
 Екзархиз, квартал в Цариград 303
 ексисот длъжност 31 32
 екскувити виз. имп. гвардия 52 74 143 153 249
 252
 екскусия 22 37 38 39
 Елада обл. 67 70 131 142 144 201 233 251 257 276
 303 331; вж. Гарция
 елатикон възнаграждение 36
 Елбасан гр. 45
 Елевтер цариградски импер. дворец 32
 Елевтерий христ. мъченик 54
 Елемаг блг. боярин 296
 Елена дъщеря на Йоан Анилий 36
 Елена сестра на имп. Константин IX 100 108

 Елена вж. Екатерина
 елени 20 200
 Елерих блг. владетел 219; вж. Текериг
 Елефантинска кула 318
 Елисавета лично име 36
 Еапидий пагрийски 69
 Емилиан христ. мъченик 60
 Енотия кр., дн. с. Нъте (Нотия) 287; вж. Нотия
 ентузиастични ереси 199
 епарх длъжност 74 200
 епифане 27 28
 Епидамн (Драч, Дирахиум) гр., дн. Дурес 188 191
 епидемии 83 176; срв. чума
 епилепсия 95 160
 Епиметей митолог. лице 164
 Епир обл. 46 69 303 304
 епирии 25 26 32 33 34 39 195 196 197
 епирипатрий 247
 епопт длъжност 195
 Ервевий Франкопул (Hervé) 319 320
 еретици 128 129 130 131 132; срв. богомилство, ев-
 хитска ерес, масалианство
 Ерзерум гр. 217; вж. Теодосиопол
 Ерион селище 208
 Еркесия (Голям окол) вал 216 238 259
 Ерусалим гр. 83
 Ескиполос с. в Лозенградско 56 276; вж. Скопел
 (Скопелос)
 Ескус гр., дн. с. Гиген 199
 етериарх вж. хетериарх
 етнопии 167
 етнарх длъжност 322
 Етолия обл. 279
 Ефес гр. 301
 Ефрат р. 84 124 127 176
 ечемик, принудително изкупуване на 31 34 197

 желязо доставка на 31
 желязо калено 262
 жерави 31
 Жервени, с. в Костурско 41
 жертвоприношение 58 132
 живопис 237 238
 Животворни извори вж. Изворите
 Жидомист местно име 35
 жирафи 324
 жито 269 289 304
 жито изкупуване на 31 34 197; търговия със 181
 182 183
 жребци 30; вж. коне
 жълтици вж. номизми

 Загора обл. в Тракия 216 238 285
 Загория обл. в Македония 285
 зайци 30
 заложници 139 142 147 148 153 166 247 248 253
 254
 Заодрия гр. 41
 заплати на войници 222 223 224 291
 Зарица (Азарица) блг. велможа 292
 засади 185 251 254 261 277 278 289
 заточение 217 236 242
 Зауна василеопатор 243
 Зафароболу гр. 273; вж. Евхания (Теодоропол)
 Захарий монах 298
 Захарий син на Йоан Анилий 36
 Звонци с. в Трънско 42
 Зевалтия тема 35
 зевгарион 34
 Зевс древногр. бог 53
 Зейтун (Ламия) гр. 296
 земетресения 55 87 130 178 179 200 205 217 305

- Зенон виз. имп. 202
 Зенон христ. мъченик 63
 Зермес лично име 14
 Зета (Дукля) обл. 287 324; срв. Дукля
 зехтин вж. дървесно масло
 Зигос пл. 170; вж. Ст. планина
 Зинхия обл. 218
 Златни врата (в Цариград) 141
 злато 10 11 155 207 217 248 274 291 301 303
 златотъкащи дрехи 291
 Злетово обл. и с. в Кратовско 42
 знаци (отличия) български царски 265 274; вж. корона, обувки, тияра
 знаци (отличия) императорски виз. 267 277 278
 зосты тила 279 295
 Зотик христ. мъченик 62
 Зоя Карбонопсина, виз. имп., съпруга на Лъв VI 138 141 142 245 247 248
 Зоя виз. имп., съпруга на Роман Аргир Михаил IV и Константин IX 298 323 325
 Зулака жена на Козма 36

 Иван бълг. княз, син на цар Симсон 150 152 257
 Иван Владимир зетски владетел 287 288 292 324
 Иван Владислав бълг. цар 88 89 91 97 113 118 271 279 284 286 287 289 290 295 296 311 326; вж. Владислав Иван
 Иван бълг. боярин 288 292 293 294 295
 иверийци 33 85; вж. грузинци
 Ивериса ман. в Цариград 38
 Иверия 89 101 278; вж. Георгия
 Ивирон (Иверон) ман. в Света гора 12 33 37 38 39
 Игнатий цариградски патриарх 135 138
 идик длъжност 32 197
 идолопоклонство 48 49 52 56 58 60 61 62 63; вж. също жертвоприношение
 Изворите (Изворни извори) квартал в Цариград 145 252
 измерване зема 28 29
 Измир (Никомидия) 63 326
 Изник вж. Никея
 изтезания 48 49 50 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 75 135
 иканати виз. имп. гвардия 249
 икиаци длъжност 194
 икистик длъжност 32 197
 Икмор руски велможа 270
 икомодион (икомодия) 31 34 196
 Икония гр., дн. Коня 325
 илирийци (илири) 73 183 203
 Илврия обл. 54 69 160 175 202 203 299
 Илосос (Леш) креп., дн. гр. Лежа 291
 Илица управител на Мъглен 287
 Имброс о-в 246
 итали вж. англичани
 инди (индуси) нар. 176
 Индия 117 206 274
 ипат вж. хипат
 инертни тила 28
 Ипсала (Кипсала) гр. 165
 Ирак 311
 Иракий брат на Апсимар 216
 Иракий виз. имп. 61, 64 75 211 212
 Ирица вж. Мария-Ирица
 Ирина виз. имп. 53 59 76 134 220 221
 Ирина пленница от Лариса 284 302
 Ирина кесариса, виз. имп. 118 290
 Ирина съпруга на Телсриг 220
 Ирина христ. мъченица 57
 Ирицоцол гр., дн. Ст. Загора 221

 Исак библ. пророк 84
 Исак I Комнин виз. имп. 88 89 92 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 124 125 126 127 174 175 180 198 326 327 328 329 330 331
 Исак Комнин брат на Алекс I Комнин 337
 Исак Орфанотрофът 304
 Исакий монах 201 202
 Исарджик вж. Грота
 Истрааланга местно име 43; вж. Сталак (Сталам)
 Истър (Дунав) р. 67 111 122 166 171 175 179 185 194 200 208 210
 Ихтиман гр. 276; вж. Стоянони (Щипове)
 Италия 160 191 241 258 304 337 338
 ичиргу булнас тила 55

 Йерисо гр. 10 12 14 15 17 34 38 39
 Йерусалим вж. Ерусалим
 Йоан лично име 36
 Йоан I Цинисхий виз. имп. 153 259 260 261 262 263 264 275 298
 Йоан Аин бълг. охридски архиепископ 340
 Йоан Алакасеос патриция 251
 Йоан Анилий син на Никола 36
 Йоан Асвест асирит 17
 Йоан астроном 253
 Йоан Богослов библ. личност 60
 Йоан Българина обушар, син на Никола 36
 Йоан Батаци стратег 110
 Йоан Батаци, виз. велможа 310 311
 Йоан Богас патриция 141 248 249 250
 Йоан Вриений виз. военачалник 188 189 190 191
 Йоан Грапсон виз. военачалник 143 144 249
 Йоан Дебърски бълг. патриарх 41 288 291 300 340
 Йоан Дермокаит стратег 300
 Йоан Дука севастократор 23
 Йоан Дука хетериярх 250
 Йоан Дукица катепан 89
 Йоан Екзарх старобълг. писател 265
 Йоан Елада магистър 247
 Йоан Звездица лично име 37
 Йоан Златоуст патриарх и църк. писател 63
 Йоан Иверийски монах 36
 Йоан Кавадала лично име 36
 Йоан II Кападокиец царигр. патриарх 74
 Йоан Катафлор императорски нотариус 17
 Йоан Комнин брат на имп. Исак Комнин 89 113 326
 Йоан Ксифилин царигр. патриарх 333
 Йоан Куркуамагистър 269 270
 Йоан Куномит бирник 304
 Йоан Лествичник виз. писател 88
 Йоан логотет 325
 Йоан Мавропус, евхастийски митрополит и виз. книжовник 79 80 81 82 83 84 85 86 87 117
 Йоан магистър 141
 Йоан Манастириот Иверийски дук 89
 Йоан мистик и паралистик 147 149 150
 Йоан монах 13
 Йоан Нови Тракийски християнски светия 77 78
 Йоан Орфанотроф 301 310
 Йоан охридски архиепископ; вж. Йоан Дебърски, Йоан Аин
 Йоан Постник, царигр. патриарх 49
 Йоан презвитер 15
 Йоан препозит 299
 Йоан проедър 21 30
 Йоан Радий патриция 142 248
 Йоан ректор 145 147 152 247 248 251 252 253 257
 Йоан VIII рим. папа 72
 Йоан Скилица виз. военачалник и хронист 6 81 93 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209

- 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221
222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233
234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245
246 247 248
- Йоан солунски митрополит 27
Йоан спатарокандидат и аскрит 39
Йоан Стогина ексарх 37
Йоан Торник монах и синел 38 39
Йоан Философ патриций 323
Йоан (*Ἰωάννης ὁ Χαλδός, ὁ Χαλδίας*) патриций 283 290
Йоан (*Ἰωάννης ὁ Χαλδός*) лично име 138
Йоан Хексабулий патриций 236
Йоан Хрисилый управител на Драч 279 280 284
Йоан Цагаст лично име 13
Йоан I Цимисхий виз. имп. 66
Йозийский монах 10 11
Йоанопол гр. 266; вж. Преслав
Йосиф Параклимен 275
- Кабалин вж. Константин V Копроник
Кавала (Хризопол) гр. 36 63 214 239
Каваяско 18
Кавказ 61 67 68
кавхан (каикан) титла 141 145 286 287 303 335
Кавханада местно име 19
кадастрови описи 28 29
Кадъкьов вж. Малък Преславец
Кадъкьов (Хризопол) предградие на Цариград 309
Калабака (Стач, Каламбаки) гр. 17
Калабрия обл. 67 242 254
Калеери местно име 288; вж. Термиза
Кали дъщерята на Йоан България 36
Калиник ман. 17
Калиник царигр. патриарх 64 215
Калокир пратеник 150 151 259 260 264
Калона патриций 37
Камена провайт 34
каменомерателни (каменомерни) машини,
каменохвъргачки 104 108 141 163 231 247
269; вж. метателни машини; обсадни машини
Камнион предградие на Цариград 73
капиклий длъжност 142 248 325
Канина гр. 41
канискион 30 31; срв. антикапсикон
каноникон 16 47
Кападокия обл. 57 74 79 88 242 243 277 334
Капаней митологичен герой 117
Караман печенежки началник 316
Кардам бълг. хан 221
Кардия креп. 286
Каркар местно име 322
Карл Велики франкски владетел 71
Карнобат гр. 224 319
Карнобатски хисарлък 224; вж. Маркеда
Карнобатско 224 323
Карп христ. мъченик 58
Карна тържище 62
Карпани местно име 18
Картаген гр. 213
Касандра (Палене) гр. и н-в 16 38
Касандър македонски военачалник 16
Кастория гр. вж. Костур
Катакалон доместик на схолите 245
Катакалон Кекавмен вест 307 308 311 319 320
321 327 328
Катакила стратег 230 233 234
Каталим печенежки началник 316
Катаро (Декатера) гр., дн. Котор 335
Катасирти с. в Цариградско 144 250 251 322
катепанитла и длъжност 29 31 33 34 89 183 197
291 304
катепанат военносуднистр. единица 29
- Катерини гр. 46
катъри 30 34 196
Кадамунт стратег 328
кзали пл. 200
квестор длъжност 139 244
Квинтилан христ. мъченик 58
Кеген предводител на печенег 117 119 122 123
312 313 314 315 317 320 322 323
Кекавмен срв. Катакалон Кекавмен
Кекавмен автор на Strategicon 284
Кедри вж. Георги Кедри
келти 93; вж. франки
Кепофрурион сел., дн. Синекли 74
кентинарий мярка 191 217 224 291 301
кератий монета 209 222 223
Керченски проток (Босфор) 67
кесар титла 137 138 211
кесариса титла 118
Кесария гр. в Палестина 56
Кивсриотска тема 246 296
Килуяг (Аквидукт) местно име 233
Киев гр. 259
Киевска Рус 5
Киликия обл. 259
Килиндир гр. 281; вж. Копларос
Килтер печенежки вожд 312
кимбали музикален инструмент 261 323
Кимва Донг местно име 283
Кипсела гр., дн. Ипсала 165
Кипър о-в 220
Киренайка обл. 298
Кирпак царигр. патр. 74
Кириак дъщеря на Йоан Кавала 36
Кирил йерусалимски епископ 56
Кистринит арабски военачалник 282
китонит длъжност 303
Кичево гр. 41
κλιναντήν γῆν (изоставена земя) 20
Клеарх епарх 200
Клидион (Ключ) клатура 186 283 284
Климент арменски княз 239
клирик 256
клирици зависимо население 41 42 43 44 45 46 47
клопки 278; вж. засади
Ключ (Клидион) клатура и с. 155 185 186
283 284 285
ковачи 63
Кожани гр. 289
Кожух (Пузухия) планина 23
коли 30 34 196
Козма виз. търговец 138
Козма син на Аниат, внук на Владислав 36
Козма Цингузук монах 306
Козъл гр. 46
Козък гр. и обл. 42
колесници 169 189 274
коли 50 167 177 181 318
Колидрос гр. дн. Килиндир 281
Коловос ман. 38
Колона гр. 41
колони зависими селища 34
колони храмори 17
Колония гр. 295
Коментиол патриций и стратег 69 207 209
комес 58 62 74
комес на екскувитската школа длъжност
74 228
комит 136 257 275
комитопули 257 275
комодромикон (комодромий) възнаграждение 31
34 196
Комил местно име 43

- комхани 335; вж. кавхани
 Кондостефан 277; вж. Стефан, доместик на зап. сходи
 коне 30 134 196 221 262; вж. жребии
 коне пошенски 193 196
 Конеча гр., дн. Конче, с. в Струмишко 42
 конница 268
 Констанс II виз. имп. 61 213
 Константиана Дафне (дн. Олечина) гр. 268
 Константин вж. Симватий
 Константин I Велики рим. имп. 49 63 82 199 276 340
 Константин II изт. рим. имп. 63
 Константин IV Погонат виз. имп. 61 213 214
 Константин V Копроним (Кабалин) виз. имп. 52 53 76 217 218 219
 Константин Лаканий син на Роман Лакапин 151 256 272
 Константин VI виз. имп. 134 220 221
 Константин VII Багренородни виз. имп. 37 38 141 142 151 246 256 258
 Константин VIII виз. имп. 14 37 76 102 154 298 325
 Константин IX Мономах виз. имп. 80 89 92 102 103 104 116 117 122 160 161 306 308 309 313 316 317 321 322 324 325
 Константин X Дука виз. имп. 89 92 124 115 118 159 175 176 177 178 179 183 331 332 339 340
 Константин Адровалан патриций 316
 Константин Арианит магистер 163 315 317 319 321 322
 Константин Бодин зетски княз 115 157 335
 Константин Гонгил партиций 248 250
 Константин Диоген стратег 285 289 296 297 298 2.9
 Константин Дука виз. велможа 250 340
 Константин Кефала виз. дворцов първосвещеник 143
 Константин Липс патриций 143 249
 Константин Лихуд царигр. патриарх 88 89 106 111 329 310 333
 Константин Манасий виз. летописец 36
 Константин патриций, баща на логотет Тома 241
 Константин патриций, управител на Солун 305
 Константин патриций, баща на Пестър Патриций 59
 Константин препозит 168
 Константин Петрот стратег 300
 Константин Родий имп. пратеник 256; срв. Василий Родий
 Константин син на имп. Роман II 257
 Константин син на Малелиа 143
 Константин син на Бонла трапезит 149
 Константин вестарх и логариаст 21 22
 Константин Скаир патриций 262
 Константин Теодоракан проскар 189
 Константин Токсара лично име 138
 Константин II царигр. патр. 218 333
 Константиана квестор 244
 Констанций креп. 292
 Констанция гр., дн. Кюстенджа 268
 консули 17 58; вж. антипат, диспат, хипат
 Конче (Конеча) с. в Струмишко 42
 копченоси 31 34 51 64 127 157 197
 копия 254
 Копринищра (Пронища) креп. 292
 кораби 10 14 74 134 136 177 216 219 223 231 232 249 250 251 263 267 307 308 331; вж. също дромони, едноръвки, хеландии
 кораби, въоръжаване на 31 196 197
 кораби, данък за 36
 корабоприетатели 223
 корабостроителство, задължение за 31
 Кордила виз. военачалник 136
 Корешча (Курестон) покрайнина в Костурско 41
 Коринт гр. 67 278
 Коринтски провлак 278 279
 Корона гр. 68
 корона царска, бълг. 155 274 291
 корона патриаршеска 247; вж. епиритарий
 коронаване на цар Симеон 247
 Корфу о-в 299
 Корча гр. в Албания 41
 коси земеделско сечиво 317
 Космидион квартал и мах. 147 230 254; вж. Пав-линова местност
 Косово поле 336
 костенурки обсадни машини 231
 Костолац (Виминанциум, Браничево) гр. 43 69
 Костур (Кастория) гр. 41 275 289 295 335 336
 Котнейон местно име 242
 Котор (Декатера, Катеро) гр. 335
 кошари 24 25 26
 кошаршина данък 26
 крави 196
 Кравица планина 26
 Кракра Пернишки бълг. бозирин 283 289 290
 Красиви дъбове местно име 275
 Кратовско 42
 Крива р. 42
 Крива (Криворечна) пазанка гр. 42
 Крим п-в 289
 крика мърка 304
 Кринит страдат 139
 Кристи Роберт, виз. наемни пълководец 180 334
 Крит о-в 68 138 144 251 270 333
 Критагон бълг. хан (Омуртаг) 240
 Кронос божество 53
 Крум бълг. хан 48 55 76 135 136 223 224 225 226 227 228 229 239
 Крушево гр. 219
 Ксир империя 28
 Ксиролоф, арка на 255
 Кубан (Куфа) гр. 218
 кубикларий длъжност 246
 Кувер прабългарски вожд 214
 Кузан малджарски военачалник 139
 Кузинов манастир 325
 кула войнишко кале 112
 кулпинги пл. 17 30 196
 кумани пл. 24 25 26 193 339 340
 Куманово 43
 куратория импер. поменителство 222
 Курдистан сбл. 312
 Курестон вж. Корешча
 куропадат длъжност и титла 76 89 138 198 206
 куропадатиса титла 36
 Куртикий Арменецът виз. военачалник 244
 Кутариани село в Правнишко (?) 19
 Куртик виз. военачалник 139
 Курупа критски емир 270 272
 Куфа (Кубан) р. 218
 Куфалища местно име 283; вж. Ключ
 кучета, ловджийски и овчарски 30 196
 к(ъ)мет титла 275
 княззи 18
 Кюстенджа гр. 268; вж. Констанция
 Кюстедия (Баня, Всабька) гр. 38 42 43 275
 Лавра вж. Велика лавра
 Лазар монах 90
 Лазар, Яни ректор 140
 Лазарево с. в Карнобатско
 Лазарица бълг. велможа 292; вж. Зарица (Азарица)
 Лазика пров., дн. Лазистан 61 205
 Лакедемония гр. в Пелопонес 68

лакът мярка 218
 Ламия вж. Зейтуи
 лампетиани еретици 199
 Лампи гр. 333
 Лампсак гр. 229
 лангобарди нар. 116 220 337; вж. нормани
 Лангобардия (Ломбардия) обл. 242 243
 Ласдикс гр. 213
 Лариса гр. 7 20 29 276 278 284
 Ласло I унг. крал 340
 лебеди 30
 Левката нос 215
 Левкий еретически проповедник 71 72
 Лека павликянин от Пловдив 191 193 194 339 340
 Лемнос о-в 297
 лев индийски 274
 лев принудително изкупуване на 31
 Леонтария проастий 39
 Леонтий виз. имп. 75
 Леонтий ман. 38
 Лерин гр. 41 289
 Лесбос о-в 76 229
 Лескован гр. 43
 Леш гр., дн. Лежа 45 291; вж. Нлисос
 Либерий римски папа 64
 ливади 14
 Ливисдия проастий 33
 Лией единоборец 50 51
 Ликанит стратег 328
 Ликаония обл. 223
 Ликосхизма р. 19
 Лимни храм 35
 Линениов (Липенив) гр. 44 290; вж. Липлян
 Липлян (Улпица) вж. Липениов
 Литосоргия област 219
 литър мярка 182 191 221 304
 ливарство 223
 Лихнида гр., дн. Охрид 291
 Лихуд протонотарий 325
 Лихуд вж. Константин Лихуд
 Лициний рим. имп. 48 49
 Ловеч гр. 174 317 329
 ловуване 30 140
 логариаст длъжност 21 32 197
 логотет длъжност 220 241 325
 логотет военен 32 194 197
 логотет на дрома (привоса) длъжност 21 30 33 122
 180 184 325
 логотет фискален (финансов), длъжност 32 194
 197 224
 лодки 212 271; вж. еднодръвки; срв. кораби
 лозя 14 15 29 168 308
 Ломбардия вж. Лангобардия
 Лом гр. 38
 Лонгибардопул нормандски вожда 335 337
 Лонгон креп. 289
 Луковица местно име 42
 Луковица с. в Осоговисто 42
 Луково с. в Кратовско 42 43
 Луково местно име 43
 Луковска река 43
 Лъв I (Стар) виз. имп. 52 73 202
 Лъв II Исавър виз. имп. 36 76 216 217
 Лъв IV Хаварски виз. имп. 220 245
 Лъв V Арменец виз. имп. 55 75 135 137 226 228
 229 233 239
 Лъв VI Философ виз. император 13 138 139 140
 243 248
 Лъв Антиохийски стратег 329
 Лъв Аргир виз. военачалник 143 144 145 249
 251 252
 Лъв бълг. архиепископ 300 308 325

Лъв Гомост хетериарх 137
 Лъв Диаванит виз. вельможа 340
 Лъв диспат 17
 Лъв Катакалон domestik 140
 Лъв Кефала просдър, виз. военачалник 20 21 22
 23 29 30
 Лъв Мелеси дук и магистър 275 276
 Лъв Моролесон патриций 146 251 253
 Лъв патриций и антипат 12
 Лъв протовестарий 263
 Лъв Скир стратег 67 68
 Лъв Стилпот виз. военачалник 241 242 243
 Лъв Стравоспондил синкел 325
 Лъв стратег на тема Армениак 223
 Лъв стратег на източните войски 227
 Лъв Торник патриций 79 81 85 86 87 99 100 111
 161 162 163 164 165 166 167 168 308 309 310 311
 Лъв Триполит (Аталиси) виз. ренсат 245 246
 Лъв Фока виз. военачалник 8 143 144 249 250
 Лъв Халкогуд стратег 340
 Лъв Хирсфакт магистър 140 244 245
 Лъджа кьой вж. Траянопол
 Люле Бургас вж. Аркадиопол
 Лясковец местно име 43

Маврикий виз. имп. 49 67 69 206 207 208 209-
 210 211
 мавританци (маврузи) нар. 205
 Маврокатакалон стратег 328
 магарета 30 34 196 235 236 307
 магистър титла 8 89 106 141 143 168 217 227 247
 249 260 261 262 269 274 275 277 278 279 290 292
 306 321
 маджари (унгарци) нар. 8 121 136 139 140 153 174
 244 255 259 260 261 284 302 329; вж. също угри,
 савромати, турки
 Маитас местно име 317
 Македония обл. 5 8 9 12 13 14 15 16 56 58 201
 257 276 294 301
 Македония (дн. Изт. Тракия) 48 49 67 68 69 100-
 102 106 135 136 139 147 165 168 170 178 185 188
 195 239 242 243 253 256 300 315 322 325 327 328
 332 338
 Макриево с. в Струмишко 283 285
 Макрикьой вж. с. Бакъркьой
 Максений зап. римски имп. 49
 Максим христ. мъченик 58
 Максим Изповедник 61 62
 Максимиан Херкулий рим. имп. 49 50 51
 52 53 56 57 58 61 62
 Мала Азия 100 124 217
 Малакия протоспатарий 280
 Маламир бълг. хан 136
 Малес планина 67
 Малешеве обл. 42
 Малък Преслав (Преславец) гр., дн. с. в Силистр.-
 окр. (бивше Кадъкьой) 280
 Мангана цариградски имп. дворец 32
 Манганов манастир 325
 Манглава местно име 145
 мандатор длъжност 136
 мандатор на дрома длъжност 32 34 197
 Манес основател на манихейството 129
 манихейство ерес 129 223 259 260; вж. павли-
 кянство
 Мантинейски манастир 299
 Мануил джунгарий на яглата 325
 Мануил Ивас виз. военачалник 303 306
 Мануил син на имп. Исак Комнин 115
 Мануил (Емануил) одрински епископ 55 240
 Мануил ман. 298
 Манникерт креп. 339

- Маргус гр. 43
 Мариан виз. вельможа 138
 Мариан стратег 335 336
 Мариан Врана виз. военачалник 310 311
 Марин спарх 74
 Марица (Еврос) р. 16 77 200 276
 Мария-Ирина бълг. царица 151 152 256
 Мария бълг. царица, съпр. на Ив. Владислав 291 292 295 296
 Мария дъщеря на Исак Комнин 113 330
 Мария първата съпруга на Йоан Цимисхий 260
 Мария дъщеря на Йоан Българина 36
 Мария майка на имп. Михаил V 301
 Мария монахиня 13
 Мария монахиня, куропалатиса Василаскина 36
 Маркели креп. 224 227
 Маркиан виз. имп. 73
 Мармара Ерегли вж. Хераклея
 Марта съпруга на Станила 36
 Мартирум храм 73
 Марул виз. вельможа 143
 Марцианопол гр., дн. с. Река Девня, Варненско 49 50 55
 масалианство ерес 92 129 130 131 132 199 201
 мастило 30
 Матенца гъст на Богдан 291
 Матрона христ. мъченица 57
 Мачуково (Мацукион) с. в Кукушко 281 285
 Меандър р. 135
 мед 315
 медимна мярка 182
 медовина питие 132 315
 Мезодимна простий край Солун 21 22
 Меланон ман. 16
 Мелас р. 234
 Мелетий антиохийски патриарх 199
 Мелинчаня простий 33
 Мелитина гр. 161 217 299
 Мелитина христ. мъченица 50
 Мелитон бълг. боярин 287
 Мелия виз. военачалник 143 219
 Мелник гр. 285
 Мелния простий 39
 мелници (воденици) 14 26
 Мемнон христ. мъченик 62
 Менандър виз. писател 65
 мерарх длъжност 197
 мерки 182
 Месанакта (Дипотамос) креп. 299
 месопотамски повинност 30 196
 Месемврия (Несебър) гр. 143 151 191 193 227 249 256
 Месина гр., дн. Буяккараширан 69; срв. Дризипара
 Месинкалеси край Гюмюрджина; вж. Мосинопол
 месо, доставка и принудително изкупуване на 31 196
 Месопотамия обл. 89 202 299
 Места р. 17
 метал, доставка на 31 34; вж. също желязо
 метателни машини 231; вж. обсадни машини
 метеори 202
 Методий, живописец 237
 Метон гр. 68
 метоси 10 16 17 33 34
 мехове 175 271 286 331
 Мидас фригийски цар 224
 мидени черупки 31
 мидийски огън 282
 Мидия гр. 218
 мизи 85 160; вж. българи; вж. печенег 111 115
 Мизия обл. 5 6 58 60 67 74 200 201 209 299 312 313 314 315 316 317
 Милетий монах 90
 мля мярка 205 218
 милиарсий монета 209
 Мимант па. 201
 миник тила 145 251
 Мирелей ман. 113 330
 Мирнофитон (Миртинов) гр. 179
 мирмидонци 178; вж. българи
 Мирмидия месо име 33
 Мирослава бълг. княгиня 279 287
 Миртинов вж. Мирнофитон
 Мистия гр. 266
 митар 181
 митатон повинност 16 30 34 196; срв. антимитати-
 кион; апомитатикион
 Михаил 136; вж. хан Маламир
 Михаил (Борис) бълг. княз 141 142 150
 Михаил бълг. княз, син на цар Симеон 255 256
 Михаил I Ратгаве виз. имп. 68 76 135 225 226 227
 Михаил II Аморийски виз. имп. 75 133 135 137 228 229 230 231 232 233
 Михаил III виз. имп. 137 138 236 237 238
 Михаил IV Пафлагон виз. имп. 89 94 95 97 116 160 301 305 325
 Михаил V Калафат виз. имп. 92 99 160 170 301 325
 Михаил VI виз. имп. 326
 Михаил VII Дука виз. имп. 16 92 118 159 170 189 194 299 334
 Михаил Аколут дръстърски виз. управител 313 314 315 322 323 324
 Михаил Аморийски (Балба) виз. военачалник 228
 Михаил Ариант виз. военачалник 285
 Михаил Аталиат виз. писател 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198
 Михаил Ботаниат виз. вельможа 186
 Михаил Девошки епископ в виз. писател 6 198
 Михаил Дермокаит подстратег 302
 Михаил Докан вестарх, патриций 168 322
 Михаил зетски княз 324 335
 Михаил Керуларий патриарх 111 303
 Михаил Лаханодрокон магистър 222
 Михаил Морелеон виз. военачалник 144
 Михаил Псел виз. писател и държавник 6 28 85 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 138
 Михаил Саронит вестарх 336 337
 Михаил софийски епископ 339
 Михаил Сиония патриций и дук на Антиохия 116
 Михаил Стиниот патриций 147 253
 Михаил Стравотрикар стратег 300
 Михаил Токсара виз. вельможа 142 248
 Михаил Ясит магистър 310 311
 модий мярка 20 22 28 36 182
 мойра войска част 185
 Мойсей библ. личност 115 118
 Мойсей комитопул 257 275
 Мокий великомъченик 325
 Мокра (Мокро) па. 41
 Мокро с. в Нишавско 43
 Молиск креп. 289
 Моневазия гр. 66
 монети вж. кератий, милиарсий, номизма
 Монобатон ман. 39
 Монолитос Акропотаму вж. с. Боблес
 монопол върху търговия 181 182
 монотелитска ерес 214
 монофизитска ерес 220
 Мор гр. 41

- Морава (Велика Морава) р. 43
 Морава (Моравицк, Моравишче) гр. 43 302
 Морихово гр. в област 41
 Моревъд гр. (дн. с. Моравис, Кочанско) 42 290
 Месинпол гр. (дн. м. Месинкалеси край Гюмюрджина) 280 286 288 289 290 305
 Мослемах (Сюлейман) арабски предводител 216
 мостове 199
 мостина (мостовина) налог 31 34 196
 Мохамед арабски военачалник 215
 Мраморно море 153 179 219 233 234
 мулета 30 34 196
 Мундрага креп. 140
 музикални инструменти вж. кимвали (цимбали), трописти, флейти
 Муселе друнгари на корабите, вж. Алексей Муселе
 Мусик (Музик) евнух 138 243 244
 Мъглен тема 21 23 24 25 26 29 30 286
 мъски 30 196

 набиване на кол 135 282
 набор военен 31 34 162 196
 Навпакт гр. 46 303 304
 надзорник (спот) длъжност 32 31
 Назар виз. военачалник 241
 наколенници 111
 налози 16 17 26 30 31 32 34 181 182 224; вж. също данъци
 Нарзес стратег 211
 Неаниска гр. 41
 Неврокоп вж. гр. Гоце Делчев
 Некропили зал. 218
 немци (германци) нар. 40 199
 Неокесария гр. 213
 Несебър (Несебрия) гр. 143 151 191 193 216 218 243 249 256 257 339 340
 Нестонг бълг. боярин 296
 Нестор вестарх 183 184 337
 Нестор христ. мъченик 50 51
 Несторица бълг. велможа 292
 ниви 15 33
 Нидже пл. 41
 Никей гр., дн. Изник, 217 327
 Ники (Никша, Малка Никей) гр., дн. Хавса 239
 Никита Глава протоспатарий 322
 Никита Еладик виз. велможа 248
 Никита Ксилит логотет на дрома 217 325
 Никита Ксифилин съдия 27 28
 Никита магистър 151 256
 Никита патриций и финансов логотет 224
 Никита Пафлагонийски виз. писател 198
 Никита Пигонит виз. военачалник 118 290
 Никита протоспатарий 142
 Никита Рендакий патриций 144
 Никита Склир виз. велможа 139 244
 Никита солунски митрополит 128
 Никита Цагаст лично име 13
 Никита Цариградски патриарх 218 220
 Никифор I Геник виз. имп. 36 53 59 60 61 67 68 76 135 221 222 223 224 225
 Никифор II Фока виз. имп. 8 66 139 259 260 298
 Никифор III Вотаниаг виз. имп. 12 20 33 92 157 159 171 172 175 179 180 182 183 185 186 191 192 198 328 329 331 333 338 339
 Никифор Василяки 192 338 339 340
 Никифор Врмений проедър 188 189 190 191 192 193 322 323 338 339
 Никифор Кавасила солунски дук 297
 Никифор Каранит (Карантин) виз. управител на България 334 335
 Никифор Ксифиа протоспатарий 280 282 284 286 288 295
 Никифор Мавър антихийски патриарх 340
 Никифор Протефон управител на България 325
 Никифор ректор 167 319 320
 Никифор Уран магистър 278 279 282 296
 Никифор Фока domestik и патриций 139 140 142 244
 Никифор царигр. патр. 75 76 227
 Никифорица (Никифор) логотет на дрома 180 181 183 184 189 190 337 338
 Никола Диасеконд лично име 36
 Никола комит 275
 Никола син на Йоан Анилий 36
 Никола Хризиллий патриций 299 300
 Николай вж. Николша
 Николай Дука domestik на сходите 141 250
 Николай Мистик царигр. патриарх 141 147 148 247 253 254
 Николай монах 37
 Николай от с. Радолито 36
 Николай Хризоперг царигр. патриарх 12
 Николай Цагаст лично име 13
 Николица (Никулица) управител на Сърбия; вж. Николай 281
 Никомидия гр., дн. Измид 63 215 217 326
 Никопол гр. 46 257 303
 нимфеони 200
 Нимфите м. 206
 Ниш гр. 43 302 315 335 336
 nobilissim титул 138 192 338
 Новгород гр. 307
 Нови пазар (Паса) гр. 45
 номади 67 86 117
 номизми (жълтици) 20 36 68 181 206 209 222 223 304
 норвежди 304; вж. варяги
 нормани (нормандци) 20 29 168 180 337; вж. също варяги, дангобарди
 носия 65 67 150
 нотарий длъжност 17 32 197; срв. протонотарий 32 197
 Нотая (Нъте) с. в Мъгленско 287; вж. Енофия
 Нумериян комес 58
 Нъте (Нотия) с. в Мъгленско 287; вж. Енофия

 обичайно право 25
 обоз български 156 158; византийски 167 221 225 269
 обсади български 141 161 253 290; виз. 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274
 обсадни (стенобойни) машини 104 106 134 165 230 247 269 270 305; вж. кампонецки, метателни машини, ови, костенурки, стрелострелни машини, стълби
 обувки императорски 189; червени, бълг. царски 274
 овес, доставка на 34 197
 Овил провастий 33
 овце 30 34 196
 Овче поле обл. 315
 овни обсадни машини 231
 Огоста р. 69
 Огражден пл. 283
 огън, течен 74
 одежди дрехи 303; бълг. царски 274 291; заатотъкани 291
 Одесос (Одесопол) гр., дн. Варна 51, 205
 Одрин (Адрианопол) гр., дн. Едрис 48 50 79 100 192 135 136 142 145 146 147 161 162 168 170 173 184 185 188 189 190 191 193 207 225 226 235 239 240 248 253 280 290 308 319
 Озобия местно име в Силистренско 58
 окови 87 267 268
 окоп обсаден 146 253; вж. ров
 Оксия о-в 298
 Олвиан Марула стратег 229 230 233 234 249
 Олимп пл. 46 150 279
 Олимп пл. във Витиния 333

- Олтеница гр. 268; вж. Константиана Дафне
Омуртаг бълг. хан 135 136 233 234 235 240
Омц местно име 43
описвачи на имоти 31 34 197
Опсикнон тема 29 138 153 214
Орда местно име 41
Орений христ. мъченик 59
Ореш местно име 45
Ормаили с. в Деркоско 216
Опсикнон тема 230
Орест протоспатарий 288 298
ормарий длъжност 197
Оркосион сел. в Изт. Тракия 229
Оронт р. 259
Орош (Ороши) пл. 45
ортот длъжност 195
Орфано вал. 14
орфанотроф 97 304 306 334
ослепяване на пленници 285 287 294 295
Острово креп. 41 287 289 305 307
Островско езеро 281 287
Осъм р. 317
откуп на пленници 10 11 139 153
отличия (отличителни знаци) вж. знаци
Охрид (Диасарит, Лихида) гр. 41 45 287 288 291
293 295 325 335 338 340
- Павел Вовос магистър 280
Павел Книжърски патрир. патриарх 220
Павел Плавица презвитер 37
Павел син на свещеника Брухос 37
Павел христ. апостол 51
павликани 193 194 217 223 259 260 339 340; вж. манихеи
Павлинова местност 230; вж. Космиянон
Паган бълг. хан 218
Пагуманис печевски род 313
пазари (тъжница) 30 31 62 243 244 245 246
Пазикрат христ. мъченик 57
Палацка (Бела Църква) гр. 43
палатки 156 157
Палене (Касандра) гр. 16
Палестина 56
Палиури (Hortem) местно име 45
Памфилия обл. 62 159
панделки за коси 66 67
Панион гр., дн. с. Панион-Барбарис 179
Панкратий Аспракански 89
Панкратука виа. военачалник 142 248
Панония обл. 260 302 312
пансеваст титла 26 192; вж. севаст
Пантелеймон Добровита лично име 35
Пантирий христ. мъченик 68
Папрата (Папратна) гр. 335
парадинаст 147 153 253
Парадунавис (Паристрион) тема 89
парахимомен длъжност 138 153 154 263 264 275
парангария доставка 32 34 196 197
Парачин (Паракин) гр. 43
пари 291 326; вж. номизми
Париж 88
Парион гр. 236 245
Паристрион (Парадунавис, Придунавие) тема 89
180 183
парици зависими селяни 21 23 37 38 39 41 42 43
44 45 46 47
парици дудевти 26; срв. дулопарици
паройкнатикион възнаграждение 31
парти нар. 239
Пархос протоспатарий 306
Пасхалий лично име 15
патици 30
- Патрас гр. 67 68
патриций титла 12 59 69 75 91 116 140 142 143
161 168 195 209 220 224 241 244 248 249 259 279
280 289 297 298 299; срв. антипат
Паун (Тасний) гр. 336 337
пауни 31
Пафлагония обл. 223 273 300
пауша, налог за 31
Педукел местно име 25
Пелагония обл. 42 286 287 288 289 290 295
Пелериг вж. Телериг
Пелагонес (Морея) обл. 66 67 68 69 70 220 241
276 278
Пелопс митологическо лице 132
Перион гр. 229
Перитеорион (Перитор) гр. 299
Перкри креп. 299
Перник гр. 42 283 288 289 290
Персармения обл. 312
перси нар. 65 75 173 205 206 211 212 239
пеститон 20 26
Петра гр., дн. с. в Лозенградско 46
Петрила бълг. войвода 335
Петрино пл. 292
Петриск креп., дн. с. Петърско (Петрес), Леринско 287
Петроа местно име 327
Петроний от Филимона 62
Петър 1 бълг. цар 44 45 141 142 150 151 152 255
256 257 275
Петър бълг. цар 335; вж. Константин Бодия
Петър антиохийски патриарх 308
Петър Българинът лично име 138
Петър Делян 5 90 91 94 95 96 97 98 99 116 160
198 202 303 304 305 306 334
Петър патриций 59 60
Петър презвитер 36
Петър стратег 208 210
Петър стратопедарх 268 272
Петър христ. апостол 54
Петърско (дн. Петрес) с. в Леринско 287
Петърско езеро 287
пехота 34 268
печенегски нар. 79 80 81 82 83 84 85 86 87 93 110
111 112 113 115 117 119 120 121 122 123 124 125
142 143 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175
176 177 178 179 180 181 183 184 185 186 187 188
189 190 191 192 193 194 248 249 250 260 261 262
274 289 299 300 312 313 314 315 316 317 318 319
320 321 322 323 324 329 330 331 337 339; вж. скоти,
мизи, савромати
Пикноликовуна местно име 19
Пимолиса креп. 326
Пинд пл. 279
Пиней р. 278
Пирин на. 285
Писк христ. мъченик 62
Писон с. в Солунско 14
Пиянец обл. 42
Плата с-в 298
Платан местно име 17 19
Платиноа лично име 252
Платон монах 53
пленници български 10 11 48 136 216 218 227 228
239 240 241 245 257; византийски 139 140 153 156
157 158 169 284 285 289; славянски 206 207 208 209;
вж. също размяна на пленници
Плиска гр. 280
Пловдив (Филипопол) гр. 62, 193 194 202 260 277
280 282 284 339
плячка българска 7 10; печенегска 81 169 185; ви-
зантиска 265 285
Пниехий стратег 328

- побирчий длъжност 30 34 196 197
 повинности 25 26 31 32 38
 подагра 104 169 325
 подслоняване на висши длъжностни лица, задъл-
 жение за 31, на войски 32; срв. митатон
 Покронт местно име 19; срв. Симос Покронт
 покръстване на българите 137 236 237 238
 покръстване на нечуждите 33
 Полис виз. военачалник 310 311 319
 Поморие (Анхиало) гр. 69 207 216 219 221
 Понт пров. 54 62
 Понте Милвиум 49
 поселение военно 9
 поселения свободни селяни 30
 Пот Аргир доместик на школите 114 145 153 251 252
 Потамос местно име 63
 Потюл (дн. Подиол в Италия) 56
 поща 193
 Правнишко 18 19
 практики 19 28 30
 пратор длъжност 23 24 25 33 34 195 196
 пратеници (на чужди държави) 31 32 34
 прашки 106 127 224
 Превеза гр. 47 257
 преградна стена (бойна) 155 156
 принасяне на неща, задължение за 31 34
 Пренет креп. 217
 Преподобни предтеча метох 34
 препозит длъжност 168 299
 Пресиан бълг. хан 136
 Пресиан (Прусиан, Фружин) бълг. княз 292 297 298
 299 311
 Преслав (Велики Преслав) 153 154 155 170 263 264
 265 266 280 324; вж. Изанспл
 Преспа, гр. 7 41 186 275 276 295 337; езеро 292,
 о-в 186
 Преспа Горна и Долна оба. 41
 префект длъжност 54
 прехрана на войски, задължение за 32
 Призрен (Приздриана, Приздриана) гр. 43
 45 335
 Прилен гр. и креп. 219 284 286 306
 примки 261
 Принарион с. в Правишко (?) 18 19
 Прики местно име 43
 припаси хранителни 266 269
 Приск стратег 207 208 209 210
 приюти старчески 32 222
 пристани (скел) 254
 проасти (проастион) имот 16 20 21 22 25 33 34
 37 38 39
 Провадийска река 213; вж. Варна
 Проват вж. Дамян Даласин
 проверител (ортот) длъжност 32 34
 Провлака местно име 15 34
 продажи 13 14 21
 проедър титла 20 21 22 29 88 180 189 264; срв.
 протоироедър
 проелевсим длъжност 31 34 196 197
 прозодион (прозодий) налог 16 34 196
 Прокопий Кринит стратигат 244
 Прокопий протогестариий 242
 Прокопий син на Козма, внук на Аникита, правнук
 на Владислав 36
 Прокопий виз. военачалник 200
 Прокопия виз. имп., съпруга на Михаил I Рангав 135
 Прокупле гр. 43
 Прокъл гр. философ 74
 прокиар 23; срв. стратигот
 Проница (Кориница) местно име 292
 Просек креп. 41 291
 проскатиини зависими селяни 16 30
 просо, принудително закупуване на 31
 протоасекрит длъжност 246
 протогестариий длъжност 88 89 140 151 153 198
 242 245 256 263
 протокектарх длъжност 31 34 196 197
 протомандатор длъжност 145 252
 протонотарий длъжност 32 33 197 325; срв. но-
 тарий
 протопоп 249
 протоироедър 20 30 191 338; срв. проедър
 протоспатарий звание 88 142 280 288 306 322 324
 протостратег длъжност 116; срв. стратег
 протостратог звание 306
 Прусиан вж. Пресиан
 Прут р. 136
 Прямор местно име 43
 Псалис местно име 38
 псомозимия тегоба 32
 птицагадание 149 255
 птици домашни 30 31, дивни 30 31
 Пчиня р. 12, 43
 Пузухия (Кожух ?) 23 24
 Първа Юстиниана 296, вж. Охрид
 пътища 18 19 31 196 269 283; поддържане на 31 196
 Равдос квартал в Цариград 140
 Рад Куц лично име 25
 Радовиш гр. 42
 Радоливо с. в Зъхна (Зилиховско) 18 35
 Радомир Роман (Роман Гаврил) 276, вж. Гаврил
 Радомир
 Радохост (*Радохостъс*) 15
 разбойничество 81
 Разлог оба. 17 42
 Разметаница местно име 275
 размяна на недвижими имоти 15 16
 размяна на пленници 152 257
 разузнаване бълг. 278; виз. 321
 Рамос с. в Драгско (?) 18 19
 Рандулф патриций 328 329
 Раса гр., дн. Нови пазар 45
 Рахони могила 18
 Редесто (Родосто) гр. 109 159 165 179 190 195
 263 310
 Реджио ди Калабрия гр. 67
 Река Девня (Марцианопол) с. във Варненско 49
 ректор длъжност 145 152 167 247 251 253 257 319
 320
 Рендакиса височина 170
 Рендакий, лично име 144 251
 Рентина р. 214
 риба 291
 Ригл (Рогос) крепост в Елпир 47
 Ригион гр. в Калабрия 67
 Риги Скопелски епископ 276
 ризници 111 148
 Рила пл. 42; р. 42
 Рим гр. 49 56 58 61 64 71 72 116
 Римнипа местно име 25
 Рийсима майка на цар Самуил 275
 Роберт вж. Криспин Роберт
 роби 212 222 265
 робски пазари 222
 ров зашитен 269; обсаден, български 141 146 253
 283; византийски 163
 Рогос вж. Риги
 Родопп пл. 276
 Родосто вж. Редесто
 Роман (Роман Симеон) син на Петър I 257 275 277 283
 Роман Гаврил (Радомир Роман) 276 279 302; вж.
 Гаврил Радомир

- Роман I Лакапин виз. имп. 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 249 250 251 252 253 254 256 264 272
 Роман II виз. имп. 38 65 257
 Роман III Аргир виз. имп. 16 39 93 280 299 325
 Роман IV Диоген (Роман Константин) виз. имп. 89 159 298 333 339
 Роман Аргир виз. военачалник 143 249 298
 Роман Диоген вестарх и наместник-управител на България 179 180
 Роман Куркуз зет на Преслан 269 298
 Роман патриций 272
 Роман Склир виз. вельможа 297 306 327 328
 Романия (Византия) 138 155
 Рудава (Св. Акиндин) ман. 15 19
 Рупен лично име 296
 руси нар. 17 30 116 153 196 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 289 307
 Ръждавица с. в Кюстендилско 42
 Сабин консул 58
 Сабин христ. мъченик 63
 Сава ерстик 199
 савромати 174 199; вж. маджари; 179 180; вж. печенъги
 Саин вж. Шахин
 Сакар планина 238
 сакеларий длъжност 32 197
 Сактикий виз. военачалник 146 252 253
 Сакудийски манастир 53
 Сакул лично име 15
 Салавакхан подстрател 207
 Салерно гр. 116
 саловс 286
 Самос-ов 297
 Самотраки-ов 246
 Самуил бълг. цар 5 6 7 44 95 155 186 198 257 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 311 334
 Самуил Алусиан бълг. княз 180 334
 Самуил Вурца патриций 321 322
 Сангар р. 326
 Сапфирас библ. лице 90
 сарацини 17 30 53 76 196 202 239 251 258; вж. араби
 Сарваз персийски военачалник 75 212 213
 саркофази 35
 сармати нар. 49 200; срв. савромати
 Сатиров манастир 225
 сатрап титла 170 171 183
 сбруя конска 207
 Сведерево (Смелерево) гр. 43
 Свезигово (Свезиц, Свърлиг) гр., дн. с. Варош, Тимошко 43
 Свеняч лично име 42
 Света Богородица Милостива ман. 34
 Света гора (Атон) н-в 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39
 Свети Андрей Перистерски ман. 13
 Свети Ахил-ов 337
 Свети Безсребърници ман. 230 309
 Свети Илия крст. 286
 Свети Йоан Предтеча ман. 26 27
 Свети Климент лавра 36 37 38
 Свети Мамант царигр. предградие 135
 Свети Николай проастий 34
 Свети Сергей ман. 337
 Свети Стефан проастий 33
 Свети Фока ман. 39
 Свѣтослав Игоревич киевски руски княз 5 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274
 свине 30 34 196
 свирки 261
 Свърлиг (Свезигово) гр. 43
 Свърлишки (Горин) Тимок р. 43
 севаст титла 26 192 338; срв. пансеваст
 севастократор титла 23
 Севастопол (дн. Сулу Сараф) гр. 214
 Север христ. мъченик 62
 Северян христ. мъченик 63
 Селасфор (Девол) гр. 292
 Селечка планина 41
 Селте вожда на печенегите 119 120 125 174 316 317 329
 Семаато с. в Сярско 35
 Семени р. 41
 сенат виз. 20 61 74 76 96 97 151 178 191 256
 Сенахерим асирийски цар 134
 Сербия (Селфидже) гр. 43 47 281 295
 Сербия 288; вж. Сърбия
 Сергей евнух 285
 Сергей царигр. патриарх 75 296
 Сердика (Триалица) гр., дн. София 56 160 174 179 213 221 333
 Серес вж. Сър
 Серет р. 136
 Сермон бълг. болярин 296 297
 Сетина гр., дн. с. в Леринско 41 289
 сигилий 20
 Сидя сел. в Памфилия 62
 Сидера 169 170 238 319
 Силван епископ 63
 Силимвриа гр., дн. Селимври 63 162 219
 Силистра (Дристра, Дръстар, Доростол) гр. 45 54 57 58 60 61 67 139 183 244 266 267 268 269 270 271 272 273 274 289 313
 Симватий син на Лъв Арменец 75; срв. Константин
 Симватий византиец 138
 Симеон I бълг. цар 5 136 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 152 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 258 283
 Симеон ерстик 199
 Симеон протоасекрит 206
 Симеон Магистър и Логотет виз. летописец 8 73 133
 Симос Покронт местно име 19; срв. Покронт
 Синадина унг. кралица 340
 Сингидунум гр., дн. Белград 69 206 209
 Синекан с. в Иат. Тракия 74; вж. Кенофрурион
 синетия възнаграждение 36
 синкел 38 322 323 324 325
 синона 31 34 196
 синонарий длъжност 197
 свияцъка (антракс) 337
 Снов пл. 83
 сирене, доставна на 31
 сирийци 217
 Сирия 142 153 201 220 242 243 259 282 298
 Сирмиум (Стриом, Срем) гр., дн. Сремска Митровица 69 73 206 296 297; срв. Тромос
 сиропиталища 32 222
 Сисой лично име 15
 Сицилия-ов 100 168 241 258 291
 скакалци 150 255 300
 скели (крисани) 254
 Скелос стена 296
 Скилица вж. Йоан Скилица
 Склир-ов 230
 скили 49 59; вж. готи и сармати; 65 93 96 99 117 183 235; вж. българи; 86 117 166 167 169 170 171

- 172 173 174 185 193 262 312 313; вж. почтенети; вж. също маджари
- Скития (Скития Минор) обл., дн. Добруджа 54 69 74 200 201
- Скопел (Скопелос) гр., дн. с. Ески Полос 56 276
- Скопие гр. 43 282 283 291 302 334 335 336 340
- скопци 99 212 218; вж. евнуси
- скульптори вж. ваятели
- Славиче обл. 42
- славяни нар. 49 75 141 144; бълг. 38 66 67 68 69 70 205 207 208 209 210 211 212 213 214 215 218 220 222 235 242 247
- Сливен гр. 216 319
- слонове 206
- Смедерево (Сведерево) гр. 43
- Смолен обл. 17
- сморяни бълг., славянско пл. 17
- Солун гр. 13 14 17 27 37 38 50 51 52 53 57 59 128 136 138 160 161 175 185 192 193 214 217 221 243 244 246 276 278 279 280 281 283 284 285 286 288 289 296 298 299 300 301 304 305 331 338 339; тема 16 17 27 28 31
- Солунско 9 14 15 16 17 18 19 21
- Соск креп., дн. с. Къботско, Мъглевско 287 295
- София (Триадина, Сердика, Средец) 42 160 174 179 213 221 276 280 288 315 317 333 339
- София виз. имп., сыруга на Христофор 141
- Софон възвишение 326
- спатарий длъжност и титла 221
- Сперхей р. 279
- Спилоон килия 33
- сребро 303
- Средец (София) гр. 42
- Срем (Сирмиум, Тромос) гр., дн. Сремска Митровица 43 69 73 206 297 298
- Ставракий виз. имп. 59 60 67 76 224 225
- Ставракий патриций и домест 220
- Ставракий виз. търговец 138
- Стаг (Стафин) гр., дн. Каламбака (Каламбаки) 47 295
- Сталач (Истриаланти) гр. 43
- Стан лично име 25
- Станислав на Василий, вуйк на презвитер Петър 36
- Стара Загора (Берса, Боруй, Верса, Иринепоп) гр. 48 58 64 221
- Стара планина 169 170 260 263 280; вж. Хемус, Зигос
- старопитаиша 32 197
- статуи 217 255 340; медни 136
- стена, преградна и защитна 283 306
- стенобойни (стенобитни) машини вж. обсадни машини
- Стенон (Босфор) проток 145 252
- Стенско с. в Кюстендилско 42
- Стефан бълг., пратеник 151 256
- Стефан бълг. архиепископ 243
- Стефан Войслав дуклянский княз 301 324 335
- Стефан Калафат началник на виз. флот 304
- Стефан (Кондестефан) доместик на западните сходи 277
- Стефан магистър 141 247
- Стефан I царигр. патриарх 138
- Стефан II царигр. патриарх 151 243 256
- Стефан Максений стратег 243
- Стефан Севастофор виз. военачалник 161 307
- Стиле о-в 242
- Стилян Зауца василеопатор 138
- Стилярий местно име 39
- Стоб гр., дн. с. в Станкедимитровско 42
- Стоб гр. на р. Черна, 287
- стомна мярка 304
- Стопанцион (Ципионе) гр., дн. Ихтиман 276
- Стохъямие обл. 317 319
- Страгна р. 312
- Странджа планина 238
- странноприемници 222
- стратеви 31 34 195 197
- стратег 17 30 31 34 47 49 55 67 75 86 90 91 95 117 153 156 157 158 161 162 169 184 197 205 206 267 208 209 210 215 242 243 249 253 263 266 271 284 321; срв. протостратег
- стратилат 139 205 244 260 320
- стратилот военен посолник 23 25 181; срв. провинц
- стратопедарх 57 268
- стрелци 61
- стрелометни машини 247
- стрелци конни и пеши 31 197
- Стримон (Струма) р. 10; тема 16 17 27 28 35 39 221 257 301
- Стримон (Срем) гр. 69
- Стровиз гр. 246
- Стронгилон креп. и нос 219
- струги (пращове) 291
- Струма (Стримон) р. 10 14 17
- Струмина гр. 34 42 283 285 288 290 291; р. 283
- Студийски манастир 232 299 320
- Ступнои (Девол) 287
- сгълби обсадни 265
- Сукидава гр., дн. с. Челей 199
- Суково гр., дн. с. в Парибродско 42
- Сулапа печенежки началник 316 322
- Сулга руски велможа 265 268
- схоти виз. имп. гвардейски [отред] 59 234 241 277 289 322; вж. магистър на схолите
- събирачи на ланъци вж. биринци
- Съботско с. в Мъглевско, дн. Ардея 287
- съдии 17 27 28 30 31 33 34 124 127 195 196 197
- съкровища 93 155
- съкровищници бълг. царски 224 225 291
- сърби нар. 255 301 324 334 337; вж. трибали
- Сърбия 288; вж. Сървия
- сърдечен удар 284
- състезания конни и пеши 160; вж. борби, спортни
- Сътеска гр. 42; срв. Долна Сътеска
- Сяр (Серес) гр. 17 275 290
- Сюлейман арабски преводител 216; вж. Мослемх
- Сярско 35
- Таврис (Таврезнон) гр. 311
- Тавър 152
- тагмарх длъжност 249 251
- тагми (отреди) 3 16 30 140 143 144 145 146 185 196 232 235 245 308 310 314 334
- Тадрино с. в Деркоско 20
- таксиарх длъжност 197
- талант мярка 191
- Тантал фригийски цар 132
- Таоний гр., дн. Паун 336 337
- Тарант вж. Таренто
- Таразий (Тарасий) царигр. патриарх 53 68 76
- Таренто (Тарант) гр. 242
- Таркиний консул 58
- Татруш (Татуш) печенежки вожд 183 337
- Тасос о-в 246
- татари нар. 153
- Тевдат Ивериец вест и патриций 289 298
- тегоби вж. повинности
- Текла христ. мъченица 329 330
- Телериг (Пелериг, Елериг) бълг. хан 219 220
- Телух обл. 322
- теми 15 17 21 23 29 30 138 140 142 143 153 179 180 222 223 245
- Теогний виз. поет 10
- Теогний христ. мъченик 62
- Теогност Вурца антипат 336
- Теодор II антиохийски патриарх 259 260

- Теодор Арменен Ператик, зет на Верховла-
вий 36
 Теодор архонт 326
 Теодор Дафнопат виз. писател 198
 Теодор кавхан (магистър) от нач. на X в. 141
 245 247
 Теодор кавхан от нач. на XI в. 287
 Теодор Мацуки длъжностно лице 27
 Теодор Мистийски виз. военачалник 266 272
 Теодор Севастийски виз. писател 198
 Теодор Стравомит виз. военачалник 310 311 319
 Теодор Стратилат христ. мъченик 273
 Теодор Студит виз. писател 53
 Теодор Хумнос севаст и хартуларий 26
 Теодор Цагаст лично име 13
 Теодора виз. имп., дъщеря на Константин VIII 102
 137 138 252 325
 Теодора виз. имп., майка на Михаил III 236 237 238
 Теодора-Косара дъщеря на Самуил, съпруга на
 Иван Владимир 287 285 324
 Теодорокан 280 282, 304
 Теодоропол (Евхания) гр., дн. Зафароболу 273
 Теодосий I рим. имп. 202
 Теодосий II (Млади) виз. имп. 55
 Теодосий Азук монах 151
 Теодосий монах 256
 Теодосий антиохийски патриарх 89
 Теодосий девоски епископ 338
 Теодосий Куфара лично име 327
 Теодосий лакедемонски митрополит 68
 Теодосий патриций и протосевирий 140 245
 Теодосий Саливера патриций 224
 Теодосиопол гр., дн. Ерзерум 97 217 304
 Теодул монах 88
 Теодул солунски митрополит 124
 Теодул охридски, бълг. архиепископ 325 333
 Теоктист игумен на Великата лавра 10
 Теоктист (?) лично име 124
 Теоктист магистър 227
 Теоктист виз. сановник, съветник на Теодора 137
 Теопрепий христ. мъченик 63
 Теофан виз. писател 198
 Теофан протосевирий и парадинаст 151 152 153
 256
 Теофан солунски митрополит 299
 Теофано виз. императрица 225 259 260
 Теофил виз. имп. 136 137 230 233 241
 Теофил евхайтски архиепископ 274
 Теофил монах 15
 Теофил Еротик стратег 301
 Теофилакт архиепископ Български (Охридски) 159
 Теофилакт виз. съимп. 76
 Теофилакт Вотианат управител на Солун 186
 285 286
 Теофилакт Симоката виз. писател 66
 Тервел бълг. хан 64 75 215 216 217
 Теример гр. 42
 Теркос вж. Деркос
 Терма Лутра (Траянопол) сел. 58 189
 Термица креп. 288; срв. Калеери
 Термонили проход 296
 Термопол гр., дн. Бургаски бани 144
 Термопол гр. в Цариградско 165 251
 Тесалия обл. 7 14 47 67 69 115 187 276 278 279
 281 301
 Тесараконданих лично име 338
 Тетраполис гр. 325
 техници 221 222
 тинара бълг. царска 274; срв. корона
 Тиберийан управител на Потисол 56 58
 Тиберий (Тиверий) II виз. имп. 49 207
 Тиберий III (Аписмар) виз. имп. 75
 Тива гр. 303
 Тивноп (Дивн) гр. 103
 Тимотей дух. лице 128 129 130 131 132
 Тирах печенегски пожд 79 81 119 122 312 313 314
 315 316 319 320 324
 тирони военен отряд 59
 Тиса р. 210
 Тифлис (Тбилиси) гр. 311
 Тихомир преводител на българско въстание 302
 303
 Тихонас угравител на Колидрос 281
 Тичар, дн. Камчия 218
 Тмор (Томор) пд. 292
 Торгуа бег султан на саяджукските турци 311
 Тома логотет 241
 Тома Славянин (Амореец) 75 133 134 228
 229 230
 Томор (Тмор) пд. 292
 топка, игра на 140 217
 Топлица креп. край Стара планина 323
 Топлица гр., дн. Куршумлия 43
 Топлица р. 43
 Топлица местно име в Хасковско 170
 Тополос местно име 35
 тояги железни 185
 Тракезийска тема (Тракезия) 138 155 198 280
 295 299 325
 траки (тракийци) нар. 62 73 74 202 206; вж.
 също иларийци
 Тракия 48 49 50 54 55 56 58 59 61 62 63 64 67 68
 74 77 84 85 86 92 128 129 130 131 132 133 134 135
 136 137 140 142 143 144 147 153 154 159 169 178
 184 188 191 200 201 202 205 206 207 208 211 212
 213 216 217 220 227 242 243 247 253 258 259 260
 268 275 276 294 300 301 322 332 338
 Тракия Източна 178; срв. Македония
 Трамос (Срем) гр., дн. Сремска Митровица 43
 трапезит длъжност 149
 Трапезунд гр. 39 333
 Траския с. в Павлишко (?) 19
 Траян, Марк Улпий рим. имп. 60
 Траянопол гр., дн. Терма лутра 58 63 189 190
 Траесий село във Валовишко (?) 18
 трибаан 324; вж. сърби
 Триадница (Сердика) гр., дн. София 42 45 160 276
 288 317
 трибун длъжност 73 202
 трибуналии 73
 триери 147 151 232 254 256 279; вж. кораби
 Трики (Трикала) гр., дн. Трикала 47 276
 Трималия (Дукля, Зета) оба. 287 288
 Триполи обл. 245
 тримети (тръби) бойни 156 157 267
 тръбачи 127 156 157; вж. тръби; тримети
 Трън гр. 42
 Тунджа р. 218 322
 турки нар. 67 68
 турки 136 139 140 153 244 255 259 260 261; вж.
 маджари
 Туркия 302; вж. Маджарско
 турмарх длъжност 197 228
 турци нар. 65; вардариоти 8 9 47; саяджукски 84
 111 119 124 311 312 339
 Тутраканско 280
 Тцани виз. военачалник 136
 търговия бълг. 138 139; виз. 273
 тържища 62 138 139 181 182 183; вж. също пазари
 угри 136; вж. маджари
 узи нар. 111 112 115 116 118 123 175 193 331 332
 334; вж. също гети; трибаан
 Умар арабски емир 216

уларии вж. хаджари
унгри 244; вж. маджари
Уран митол. божество 53
Урбан епископ 51

Фока вж. имп. 74 209 210 211
Фасделис лично име 37
фаланга 169; вж. боев ред
Фаларис тиранин на Агригент 224
Фаресман лично име 89
Фарсала гр. 279
Фатлум арабски владетел 258
федерати 228
Фере гр. 58
Фидея гр. дн. Орманди 216
Фичипи гр. 63 239
Филипп Варданий виз. имп. 216
Фидиопол гр. дн. Пловдив 62 63 260 277 280
Филомилион гр. дн. Акшехир 228
философия 92 123
Финикия 153 202 259 298
Флавиян антиохийски патриарх 199
флейти 323
Флоренций христ. мъченик 50
флота вж. кораби
Фотий царигр. патриарх 71 72
Фотин Платипод патриций 145 252
франки нар. 17 29 30 71 93 180 188 189 191 196
322 328 334 337 338 339; вж. келти
Фригия 223 299
фураж 184 269 327; доставка на 31 34 196
Фушане (Хоцияне) с. в Мылско 21 22 26 29 30

Хавса (Ники, Никица) гр. 169 239
хаган аварски владетел 68 69 75 206 207 208 209
210 211
Хаган бълг. лично име или длъжност 251
хазари нар. 75 139 289
Халикай простий 38
Халкедон гр. дн. Кадъкьой 63 75 200 212 213
Халкида гр. 169
харистикини 124 125
Хариупол гр. дн. Адребол (Хайребол) 169 323
Хароад Харадрај норвежки предводител 305
Харсиян гр. 277 304
Харсианска тема 97 326
Харсийски врата (дн. Едирне капу) 215
хартнатикон такса 222
хартофилакс длъжност 300
хартуларий длъжност 26 32 197; на дрома 197;
на темите 197
Хасково гр. 170
Хвостно (Хостно) сел. 43
Хеброс р. дн. Марица 77
хеландии 219; вж. кораби
Хелеспонт проток (дн. Дарданели) 229 309
Хелидонийон креп. 308 309
Хемус (Зигос) дн. Стара планина 261 263 317 321
322 323
Хераклея гр. дн. Мармара Ереган 58 202 233 236
Харсон гр. и обл. 64
херули пл. 205
хетериарх (етериарх) длъжност 137 250 321
хетерия виз. имп. гвардия 137 139 144 145 242 244
Хиерон височина 230
хиканати част от виз. дворцова гвардия 143
Химара гр. 45 46
Химерий протогаскрит 246
Хиона христ. мъченица 57
Хиона жена на Теодор Арменец Ператик 36
Хиос о-в 149
хипат (ипат) титла 17 88
хиподруми 51 72 99 318; вж. също арени

Хоровакхи сел. в Цариградско 176 332
Хитос с. в Цариградско 206
Хоарой I Агуширван персийски цар 205
Хозрой II Парвиз персийски цар 211
Хореум гр. дн. с. Палмури, Ямиско 45
Хостно (Хвостно) местно име 43
Хоцияне вж. Фушане
храна, доставка на 188 270; вж. припаси; глад
Хризопол гр. дн. Кадъкьой 309 310 316 319 326
339 340
Хризопол гр. дн. Кавала 36
Хризохир руски велможа 297
Христина жена на Йоан Авилий 36
Христофор виз. имп. 141 151 152 153 256
Христофор протосестерий 245
хуни нар. 66 67 136 137 200 202 205; вж. българи
хървати нар. 150 255 334

Царева ливада местно име 321 322
Царедвор с. в Преспа 292
Цариградско (дн. Димитровградско) 42
Цариград 32 36 49 53 58 64 65 68 69 73 74 75 85
92 96 97 133 137 138 139 140 141 142 144 146 147
151 152 153 161 162 185 188 205 210 211 212 213
217 230 231 232 247 248 251 253 257 258 273 277
280 283 290
Царичина местно име 275
царска титла бълг. 152
царски съкровища бълг.; вж. съкровища
Цикладски о-ви 230
цимбали 322; вж. музикални инструменти
цистерни 14
Цинкий стратег 289
Цок бълг. хан 55
Цурулон (Цурулум) гр. дн. Чорлу 208 332

чеза 152
Червено море 115
Черна р. 41 286 287
Черна гора обл. 287 288
Черна гора местно име 322
Черник гр. дн. с. Черменика, Елбасанско 45
черногорци нар. 324; вж. трибали
Черно море 6 205 218 230
Чимово с. в Бургаски окр. 143
Чимовска река 143
Чорлу (Цурулон) гр. 208 332
чума 130 166; срв. епилемия

шатри, печенежки 168 171 176 180 185
Шахин (Сани) персийски пълководец 212
шлемове 111 148 262
Шни гр. 286 287 291
Шипоне (Стопонин) гр. дн. Нхтиман 276
щитове 111 148 172 254
щитоносци 173

Юда Искаротски 90
Юлиан Отстъпник изт.-рим. имп. 60
юнци 30 34 196; вж. също добитък
Юстин I виз. имп. 74
Юстин II виз. имп. 49 69 206
Юстиниан I Велики виз. имп. 42 67 68 205 254 296
Юстиниан II Ринотмет виз. имп. 64 75 214
215 216 221

ябълки 240
Яков Варадей монофизитски проповедник 220
Ямбол гр. 319
Ямболско 224
Яни вж. Лазар, ректор
Янина гр. 45 46
Ясеница р. 43

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONES

СПИСАНИЯ И ПОРЕЛИЦИ

- БИБ — Българска историческа библиотека
БзГр — Беломорски преглед
БСМ — Български старини из Македония
ВДИ — Вестник древней истории
ВВ — Вопросы истории
ВВр — Византийский Временник
ВВНН — Византийски извори за историју народа Југо-
славје
ВИСб — Военно-исторически сборник
ВСб — Византийски сборник
ГИБИ — Гръцки извори за българската история (Fontes
Graeci historiae Bulgaricae)
Гл. САН — Гласник Српске академије наука — Београд
ГНМ — Годишник на Народния музей в София
ГНМБМ — Годишник на Народната библиотека и музей
в Пловдив
ГСУбф — Годишник на Софийския университет „Св. Кли-
мент Охридски“, Богословски факултет
ГСУифф — Годишник на Софийския университет „Св.
Климент Охридски“, Историко-филологически факултет
ГСУфиф — Годишник на Софийския университет „Кли-
мент Охридски“, Философско-исторически факултет
ГСУфиф — Годишник на Софийския университет „Кли-
мент Охридски“, Физико-математически факултет
ЖМНП — Журнал Министерства народного просвеще-
ния
ЗБР САН — Сборник радова Српске академије наука —
Београд
ЗРАО — Записки Русского Археологического Общес-
тва — Санктпетербург
ЗКО РАО — Записки Классического Отдела Русского
Археологического Общества — Петербург
ИАД — Известия на Археологического дружество — Со-
фия
ИАН — Известия на Археологически институт при БАН
(след XV том)
ИБАН — Известия на Българския археологически инсти-
тут (до XV том)
ИБГД — Известия на Българското географско друже-
ство в София
ИБИД — Известия на Българското историческо друже-
ство в София
ИБИД — Известия на Българското историческо друже-
ство в София
ИБИД — Известия на Българското историческо друже-
ство в София
ИВАД — Известия на Варненското археологическо дру-
жество
ИВИМ — Известия на Етнографския институт с музей
при БАН
ИзОрЯ — Сл. Изп. Ак. Наук Известия Отделения русского
языка и словесности Императорской Академии Наук —
Петербург
ИИБЕ — Известия на Института за български език при
БАН
ИИБИ — Известия на Института за българска история
при БАН (до 8 том)
ИИБЛ — Известия на Института за българска литература
при БАН
ИИГА — Известия на Института за градоустройство и
архитектура при БАН
ИИД — Известия на историческото дружество в София
ИИИ — Известия на Института за история при БАН (от
8 т.)
ИНЕМ — Известия на Народния етнографски музей в
София
ИРАНК — Известия Русского Археологического Инсти-
тута в Константинополе
ИС ИфФ СУ — Известия на семинарите при Историко-
филологически факултет на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“
ИИр — Исторически преглед
КС ИС АН СССР — Краткие сообщения Института сла-
вяноведения Академии наук СССР
ЛИБИ — Латински извори за българската история (Fon-
tes Latini historiae Bulgaricae)
МПр — Македонски преглед
НВр — Ново време
ПС — Периодическо списание на Българското книжовно
дружество в Средец
РПР — Разкопки и проучвания
СБАН — Сборник на Българската академия на науките
СБНН — Сборник на народния умотворения, наука и кни-
жнина
СвБАН — Списание на Българската академия на науките
СлЮД — Списание на Юридическото дружество в София
Уч. Зап. ИС АН СССР — Ученые записки Института сла-
вяноведения Академии наук СССР
УчПР — Училищен преглед
ЧНОИДР МУ — Чтения в Императорском Обществе исто-
рии и древностей российских при Московском Уни-
верситете
AHR — American Historical Review
AEMO — Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus
Österreich-Ungarn
Arch. f. Sl. Ph. — Archiv für slavische Philologie
AOASH — Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hun-
garicae
BCH — Bulletin de correspondance hellénique
BNGJb — Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher
BSI — Byzantinoslavica
Bul. — Cl. Sc. m. p. Ac. R. Belg. Bulletin de la Classe
des Lettres et des Sciences morales et politiques de
l'Académie Royale de Belgique
Byz — Byzantion
BZ — Byzantinische Zeitschrift
DOP — Dumbarton Oaks Papers
EB — Etudes byzantines
GBL — Geschichte der byzantinischen Literatur
H — Hellenica
KCSA — Körön Csoma-Archivum — Budapest
NA — Neues Archiv
PGr — Migne, Patrologia Graeca
PL — Migne, Patrologia Latina
PhW — Philologische Wochenschrift
PWRE — Paulys Real-Encyclopädie der classischen Alter-
tumswissenschaft. Neue Bearbeitung von G. Wissowa,
W. Kroll, K. Mittelhaus, K. Ziegler
RA — Revue archéologique
REB — Revue des études byzantines
REG — Revue des études grecques
RES — Revue des études slaves
RH — Revue historique
SBAW — Sitzungsberichte der Bayerische Akademie der
Wissenschaften, Philosoph.-historische Abteilung
Stud. Byz. — Studi Bizantini e neoellenici
ZSPh — Zeitschrift für slavische Philologie

ИЗПОЛЗУВАНА ЛИТЕРАТУРА — INDEX LIBRORUM ADHIBITORUM

- Анастасијевић Д. Н., Хипотеза „Западној Бугарској“, Гласник Скопског научног друштва, III, 1927
- Ангелов Д., Влияние на чуждите ереси върху богомилството, ИС Ифф СУ I, 1942
- Ангелов Д., Принос към поземлените отношения във Византия през XIII в., ГСУфиф, 47, II, 1952
- Ангелов Д., Аграрните отношения в Северна и Средна Македония през XIV в., София 1958
- Ангелов Д., История на Византия, I—II, София 1959—1963
- Ангелов Д., Богомилството в България, София 1961
- Андреев М. и Д. Ангелов, История на българската държава и право, София 1955
- Баласчев Г., Българският господар Тервел, ПСП, LVII, 1898
- Баласчев Г., Новые данные для истории греко-болгарских войн при Симеоне, ИРАИК, IV, 2, 1899
- Баласчев Г., Укрепителните работи в старобългарската войска, сп. „Минало“, г. III, 1918, кн. 10, ч. I.
- Баласчев Г., Българите през последните десетилетия на X в., I, София 1929
- Бартикян Р. М., Относятся ли прозвище *Παροδοιναρις* к магистру Василию в памятной записи монаха Феодула (1059), Известия Академии наук Армянской ССР, 8. VIII, 1959 г.
- Безобразов П., Византийский писатель и государственный деятель Михаил Пселлос, Москва 1890
- Безобразов П.: ЖМНП, 1891, ноябрь
- Бешевлиев В., Няколко бележки към българската история, ГСУфиф, XXXII 9, 1936
- Бешевлиев В., Паралели, ИИД, XIV—XV, 1937
- Бешевлиев В., Участието на траките в общественния живот на провинция Тракия, ИИБИ, I—2, 1951
- Бешевлиев В., Византийски триумфални обичаи, акламации и титли у прабългарите в IX в., ИЕИМ, III, 1958
- Бешевлиев В., Надписите около Мадарския конник, сб. „Мадарски конник. Проучвания върху надписите и релефа“, София 1956
- Благоев Н., Критичен преглед върху известията на Йоан Скилица за произхода на цар Самуиловата държава, МП, III, 1926, кн. 2
- Благоев Н., Българският цар Роман, МП, VI, 1931, кн. 3, 4
- Валденберг В., Философские взгляды Михаила Пселла, ВСб, Москва—Ленинград 1945
- Васильев А. А., Происхождение имп. Василия Македонянина, ВВр, XIII, 1906
- Васильевский В. Г., Русско-византийские отрывки. II. К истории 976—986 годов, ЖМНП, 184, 1874
- Васильевский В. Г., Действительная история Геральда и его верингов в Константинополе, Труды, I
- Васильевский В. Г., Советы и рассказы византийского боярина XI века, ЖМНП, 215, 1881 июнь, июль, август 1881
- Васильевский В. Г.: ЖМНП, CCXXII, август 1882
- Византиски извори за историју народа Југославије, I—II, Београд 1955—1959
- Войнов М., За първия допир на Аспаруховите българи със славяните и за датата на основаването на българската държава, ИИБИ, 6, 1956
- Войнов М., Някои въпроси във връзка с образуването на българската държава и покръстването на българите, ИИН, 16, 1962

- Войнов М., П. Петров, Въстанието на Петър и Гоян в 976 г. и борбата на комитопулите с Византия, *Byzantinobulgarica* I, София, 1962, ИПр XIX (1963), кн. 2 (рецензия)
- Георгиев Вл., Българска етимология и ономастика, София 1960
- Георгиева С., Разкопки на обект С в „Горно градище“ при с. Кадъкьой, ИАН, XVIII, 1952
- Герасимов Т., Три старобългарски моливдовула, ИБАН, VII, 1934
- Голубинский Е., Краткий очерк православных церквей..., Москва 1870
- Горянов Б. Т., Позднесвизантийский феодализм, Москва 1962
- Гръцки извори за българската история (*Fontes Graeci historiae Bulgariae*), I—V, София 1954—1960—1961—1964
- Дечев Д., Где са живели смолянците?, Сб. в чест на В. Н. Златарски, София 1925
- Димитров Д. П., Пътването на св. Александър Римски през Тракия, ИАН VIII, 1934
- Дринов Марин С., Съчинения, I II, София 1909—1911
- Дуйчев Ив., Същинското значение на името *Мохис* у Ана Комнина, ИПр VIII (1933), кн. 3, 4
- Дуйчев Ив., Из старата българска книжнина, I—II, София 1943—1944
- Дуйчев Ив., Приноси към средновековната българска история ИИД, XXIII—XXIV, 1944
- Дуйчев Ив., Проучвания върху българското средновековие 1945, СБАН, XII, кл. историко-филологически, 21, 1949
- Дуйчев Ив., Славяни и първобългари, ИИБН, 1—2, 1951
- Дуйчев, Ив., Едно изследване върху обществ.-иконом. и полит. история на хуните (рецензия на Е. А. Томпсон, *A History of Attila and the Huns*, Oxford 1948), ИИБН, 3—4, 1954
- Дуйчев Ив., Езикови бележки към средновековни български паметници, ИИБЕ, III, 1954
- Дуйчев Ив., Най-ранни връзки между първобългари и славяни, Сб. в чест на акад. Гаврил Ил. Кацаров, II (= ИАН, XIX), София 1955
- Дуйчев Ив., Върху някои български имена и думи у византийски автори, Езиковедски изследвания в чест на акад. Стефан Младенов, София 1957
- Дуйчев Ив., Въпросът за византийско-славянските отношения и византийските опити за създаване на славянска азбука през първата половина на IX век, ИИБН, 7, 1957
- Дуйчев Ив., Образи на двама българи от XI в., Изследвания в чест на акад. Димитър Дечев по случай 80-годишнината му, София 1958
- Дуйчев Ив., Няколко бележки към Кекавмен, ЗБР САН, LIX, Византолошки институт, 5, 1958
- Дуйчев Ив., Последният защитник на Срем в 1018 г., ИИБН, VIII 1960
- Дуйчев Ив., Славянските местни и лични имена във византийските описни книги, ИИБЕ, 8, 1962
- Златарски В. Н., Писмата на цариградския патриарх Николая Мистика до българския цар Симеона, СБНМК, X—XII, 1894—1895
- Златарски В. Н., Посланието на цариградския патриарх Фотий до българския княз Борис в славянски превод, Български старини, V, София 1917
- Златарски В. Н., Де се намирал гр. Девол, ИИД, V, 1922
- Златарски В. Н., Студии по българска история, Приемниците на Омуртаг, ПСп, LIV, 1896
- Златарски В. Н., Кой е бил български архиепископ в Охрид при покоряването на България от Василий II, сп. „Християнска мисъл“, II (1909)
- Златарски В. Н., Известия за българите в хрониката на Симеона Метафраста и Логотета, СБНМК, XXIV, 1908
- Златарски В. Н., Една датирана приписка на гръцки от средата на XI в., Бсл. I 1929
- Златарски В. Н., История на българската държава през средните векове, I, 1—2, София 1918—1934
- Златарски В. Н., Моливдовул на Самуил Алусиан, ИАН, I, 1922
- Златарски В. Н., Намереният в Югозападна Албания надпис с името на българския княз Борис-Михаила, *Slavia*, II, 1923
- Златарски В. Н., Словенското житие на св. Наума от XVI в., СпБАН, XXX, 1925
- Златарски В. Н., Потеклото на Петра и Асена, водачите на въстанието в 1185 г., СпБАН, XLV (22), 1933
- Иванов Йорд., Епископите Брегалнишка и Велбуждска, ГСУ ифф, I, 1905
- Иванов Йорд., Северна Македония, София 1906

- Иванов Йорд., Цар Самуиловата столица Преспа, ИБАД, I, 1910
 Иванов Йорд., Епархиите на Охридската архиепископия, СпБАН, I, 1911
 Иванов Йорд., Беласицката битка, 29 юли 1014 г., ИБИД, III, 1911
 Иванов Йорд., Аксиос—Велика—Вардар, МПР, I (1924—1925), кн. 3
 Иванов Йорд., Богомилски книги и легенди, София 1925
 Иванов Йорд., Български старини из Македония (БСМ), София 1931
 Иванов Теоф., Археологически проучвания при Саларева баня, ИАН, XXI, 1957
 Иречек К. П., История болгар, Одесса 1879
 Иречек К. Й., Княжество България, II. Пътувания по България, Пловдив 1899
 Иречек К., История Срба, I, Београд 1911
 История культуры древней Руси. Под ред. Б. Д. Грекова и др., I—II, Москва—Ленинград 1948—1951
 История на България, I, второ прераб. издание, София 1961
 Истрин В. М., Хроника Георгия Амартола в древнем славяно-русском переводе, I—III, Петроград—Ленинград 1920—1930
 Иширков А., Областното име Загорие или Загора някога и сега, ИНЕМ, V (1925), I—IV
 Йончев Люб., Някои въпроси от българската средновековна история, разглеждани в „История народа Югославие“, МПР, XVI (1961), кн. I
 Каждан А. П., Византийское сельское поселение, ВВр, II, 1949
 Каждан А. П., Аграрные отношения в Византии XIII—XV вв., Москва 1952
 Каждан А. П., К вопросу об особенностях феодальной собственности в Византии VIII—X вв., ВВр, X, 1956
 Каждан А. П., Формирование феодального поместья в Византии в X веке, ВВр, X, 1956
 Каждан А. П., Писмафийская хроника, предисловие перевод и комментарий: Две византийские хроники X века, Москва 1959
 Каждан А. П., К вопросу о начале второй болгаро-византийской войны при Симеоне, Славянский архив, Москва 1959
 Каждан А. П., Хроника Симеона Логотета, ВВр, XV, 1959
 Каждан А. П., Деревня и город в Византии IX—X вв., Москва 1960
 Каждан А. П., Экскурсия и экскурсаты в Византии X—XI вв., Византийские очерки, Москва 1961
 Каждан А. П., Критические заметки по поводу изданий византийских памятников, II, ВВр, XVIII, 1961
 Каждан А. П., Из истории византино-венгерских связей во второй половине XI в., Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae, X, fasc. 3, 1962
 Каждан А. П.—Г. Г. Литаврин: ВВр, XX, 1962
 Каждан А. П., Из истории византийской хронографии X в., ВВр, XX, 1962
 Каждан А. П., Иоан Мавропод, Печенеги и русские в середине XI в., ЗОР САН, Византологический институт, VIII, 1, 1963
 Каждан А. П., Эксперты Скилицы, ИИН, 14—15, 1964
 Карышковский П. О., Русско-болгарские отношения во время балканских войн Святослава, ВН, 1958, № 8
 Карышковский П. О., О хронологии русско-византийской войны при Святославе, ВВр, V, 1952
 Кацаров Г. И., Принос към историята на София, Материали за историята на София, I, София 1910
 Коледаров П. Ст., Народностният състав на Драмско до средата на XIX в. ИИН, 10, 1962
 Кондаков Н. П., Византийские церкви и памятники Константинополя, Одесса 1886
 Кондаков Н. П., Очерки и заметки по истории средневекового искусства и культуры, Прага 1929
 Кулаковский Ю., История Византии, I—III, Киев 1912—1915
 Курбатов Г. Л., Восстание Прокопия (356—366 гг.), ВВр, XIV, 1958
 Кънчев В., Македония. Етнография и статистика, София 1900
 Латински извори за българската история (Fontes Latini historiae Bulgaricae), I—II, София 1958—1960
 Ласкарис М., Ватопедската грамота на цар Иван Асен II, Български старини, XI, 1930
 Ласкин Г., Георгий Кодин о древностях Константинополя, Киев 1905

- Левченко М. В., Ценный источник по вопросу русско-византийских отношений в X в., ВВр, IV, 1951
- Левченко В. М., Очерки по истории русско-византийских отношений, Москва 1956
- Липовский А., Из истории греко-болгарской борьбы в X—XI вв., ЖМНП, XI, 1891
- Липшиц Е. Э., Восстание Фомы Славянина и византийское крестьянство на грани VIII—IX вв., ВДН, 1939, кн. I
- Литаврин Г. Г., Крестьянство западной и югозападной Болгарии XI—XII вв., Уч Зап НС АН СССР, XIV, 1956
- Литаврин Г. Г., Болгария и Византия XI—XII вв., Москва 1960
- Лопарев Хр., Две заметки по древней болгарской истории, Записки Русского археологического общества, III, 1888
- Мавродинов Н., Описанието на Преслав в Шестоднев на Йоан Екзарх, ИПр, XI, 1955, кн. 3
- Манандян А. Я., Маршруты персидских походов императора Ираклия, ВВр, III, 1950
- Мидетич Л., По въпроса за произхода на името Охрид, МПр, II, 1926, кн. 2
- Михайлов Ст., Козяк и Брегалнишката епископия, ИБАИ, XV, 1946
- Миятев Кр., Нови данни за българите през X в., ИБАИ, VI, 1930
- Миятев Кр., Славянский город в древней Болгарии, BSI, X, 2, 1949
- Миятев Кр., Предварителни проучвания на Кадъкойското градище, ИАИ, XVIII, 1952
- Миятев Кр., Где се е намирала Главиница, Археология, IV, 1962, кн. I
- Моравчик Д., Komenton, печенежское или русское слово, Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae, t. I, fasc. 1—2, 1951
- Мутафчиев П., Владетелите на Просек, СпБАН, I, 1, 1913
- Мутафчиев П., Съедините на средновековния Дръстър, сб. „Силистра и Добруджа“, Научно-културни изследвания, I, София 1927
- Мутафчиев П., Руско-българските отношения при Светослав, Seminarium Kondakovianum, IV, 1931
- Мутафчиев П., Маджарите и българо-византийските отношения през третата четвърт на X в., ГСУифф, XXXI, 8, 1935
- Мутафчиев П., Старият друм през „Траянови врата“, СпБАН, LV, 1937
- Мутафчиев П., История на българския народ, I, София 1943
- Наследова Р. А., Македонские славяне конца IX — начала X в. по данным Иоанна Кемениаты, ВВр, VIII, 1956
- Новаковић Ст., Охридска архиепископија у почетку XI века. Хрисовуле цара Василија от 1019 и 1020 г., ГлСАН, књ. 76 (46), 1968
- Осипова К. А., Развитие феодальной собственности на земли и закрепощение крестьянства в Византии X в., ВВр, X, 1956
- Осипова К. А., Алеленгий в Византии в X в., ВВр, XVII, 1960
- Острогорский Г., Славянский перевод хроники Симеона Логотета, Seminarium Kondakovianum, V, 1932
- Острогорский Г., Автократор и самодержец, ГлСАН, 164, 1935
- Острогорский Г., Византийские писцовые книги, BSI, IX, 2, 194
- Острогорский Г., К истории иммунитета в Византии, ВВр, XIII, 1958
- Острогорский Г., Историја Византије, Београд 1959
- Острогорский Г., Родоливо, село светогорског манастира Ивирина, ЗР САН, Византолошки институт, VII, 1961
- Петров Петър, О титулах „севаст“ и „протосеваст“ в средневековом болгарском государстве, ВВр, XVI, 1956
- Петров Петър, Образуване и укрепване на Западната българска държава, ГСУифф, LIII, 2, 1960
- Петров Петър, Въстанието на Петър и Боян в 969 г. и борбата на комитопулите с Византия, Byzantinobulgaria, I, 1962
- Петровский Н. М., Письмо патриарха константинопольского Феофилакта царю Болгарии Петру, ИзОРЯ Сл Имп Ак Наук, XVIII, 3, 1913
- Полное собрание русских летописей, т. I, вып. 1, 1962
- Примов Б., Богомилският дуализъм, произход, същност и общественоститическо значение, ИИИ, 8, 1960

- Рајковић М., О порекло Томе, војне устанка 821—823, ЗбР САН, XXXVI, Византолошки институт, 2, 1953
- Рајковић М., Област Стримова и тема Стримон, ЗбР САН, IX, Византолошки институт, 5, 1958
- Розен барон В. Р., Император Василий Болгаробойца, Извлечения из летописи Яхъи Антиохийского, Санктпетербург 1883
- Романски Ст., Имената на някои македонски градове, МПр, V, 1929, кн. 3, 4
- Романски Ст., Имената на два крайдунавски града: 2. Силистра, Сборник в чест на проф. М. Милетић, София 1933
- Сакъзов Нв., Областното име на Загора, Сборник в чест на проф. Ан. Шишков (= ИБГД, I), София 1933
- Селищев А. М., Завет первой Ксении, МПр, IX (1934), кн. 2
- Скабалазович П., Византийское государство и церковь в XI веке, Санктпетербург, 1884
- Снегаров Нв., История на Охридската архиепископия, I, София 1924
- Снегаров Нв., Град Охрид. Исторически очерк, МПр, IV (1928), кн. 1
- Снегаров Нв., Коровьсян ли е бил княз Симеон в Цариград през 913 г. ГСУбф XXIV, 4, 1946—1947
- Снегаров Нв., Неизвестен досега препис от разказа „Чудо с българина Георги“, ИИБИ, 3—4, 1952
- Снегаров Нв., Къде се намирал средновековният град Главиница (Главеница), Археология, V (1963), кн. 3
- Соловјев А., Мошин В. А., Гръцке повелје српских владара, Зборник за историју, језик и књижевност, VII, Београд 1936
- Станојевић Ст., Три прилога историко-географски. 1. Сремско острво, ГлСАН, CXXXVI 1927
- Сюзюмов М. Я., Об источниках Льва Дьякона и Скилицы, Византийское Обозрение, II, 1916
- Сюзюмов М. Я., Византийская книга Эпарха, Москва 1962
- Тивчев П., За войнишкото население във Византия през XII в., Изследвания в чест на Мария С. Дринов, София 1960
- Тивчев П., Нарастването на едрото земевладение във Византия през XII в., ИИН, 9, 1960
- Тивчев П., Към въпроса за селското население във Византия в XI—XII вв., ГСУфиф III, 2, 1960
- Тодоров Ян., Dirostorion. Првото към античната история на Силистра и Добруджа Сборник „Силистра и Добруджа“, I, София 1927
- Третьяков П. Н., Восточно-славянские племена, Москва 1953
- Трифонов Ю., Известие на сирийския презвитер Константина за Исперихова победа над византийците, ИБИД, XI—XII, 1932
- Тъпкова-Займова В., Към въпроса за византийското влияние върху българското облекло през Първата българска държава, ИИБИ, I—2, 1951
- Тъпкова-Займова В., Съобщения за характеристики в нашите земи (Из преписката на Михаил Псел), ИИБИ, 5, 1954
- Тъпкова-Займова В., Първоначалното българско селище и въпросът за аулите, ИИБИ, 6, 1956
- Тъпкова-Займова В., Крепости и укрепени градове през Първото българско царство ВИСб, XXV (1956), № 3
- Тъпкова-Займова В., Сведения за българи в житието на св. Атанасий, Изследвания в чест на акад. Д. Дечев, София 1958
- Тъпкова-Займова В., Сведения за средновековни кукерски игри в Сидистренско, Езиковедско-етнографски изследвания в памет на акад. Ст. Романски, София 1960
- Успенский К. Н., Экскурсия-иммунитет в Византийской империи, ВВР, XXXIII, 1917—1922
- Успенский П., История Афона, III, 1, Киев 1877
- Успенский Ф. И., Охридская рукопись куропалата Иоанна Скилицы, ИРАИК, IV, 1899, вып. 2
- Успенский Ф. И.: ИРАИК, X (1904), стр. 196—197
- Успенский Ф. И., История Византии, I, Петроград 1913; II, Ленинград 1927; III, Москва 1949

- Фрейденберг М. М., Развитие феодальных отношений в византийской деревне в XI—XII веках, Ученые записки Великолуцкого государственного госпединститута, I, 1956
- Фрейденберг М. М., Эскупсия в Византии XI—XII вв., Ученые записки Великолуцкого госпединститута, III, 1958
- Фрейденберг М. М., О феодальной вотчине в Византии XI—XII вв., ВВр, XVIII, 1961
- Хан И., К вопросу о социальных основах узурпации Прокопия, Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae, t. VI, fasc. 1—2, 1958
- Цанкова-Петкова Г., Бележки към началния период на българската държава, ИИБН, 5, 1954
- Цанкова-Петкова Г., Югозападните български земи през XI в. според „Стратегикона“ на Кекавмен, ИИБН, 6, 1956
- Цанкова-Петкова Г., О территории Болгарского государства в VII—IX вв., ВВр, XVII, 1960
- Цанкова-Петкова Г., Феодальное землевладение в южных и югозападных болгарских землях под византийским владением, ИИБН, 8, 1960
- Цанкова-Петкова Г., Феодальная рента в болгарских землях под византийским владением, ВВр, XIX, 1961
- Цанкова-Петкова Г., За аграрные отношения в средневековой Болгарии през XI—XIII в., София 1964
- Шкорпил К., О земляных укреплениях и окопах, ИРАИК, X, 1905
- Яковенко И., К истории иммунитета в Византии, Юрьев 1908
- Adontz A., L'âge et l'origine de l'empereur Basile I, Byz., VIII, 1933; IX, 1934
- Allatius L., De Psellis et eorum scriptis, PGr, CXXII, col. 477—535
- Anastasievič D. — G. Ostrogorsky. Les Roumans provinciaires, Παροίοντα, Mélanges Henri Grégoire, III, Bruxelles, 1951
- Anastasievič D., La chronologie de la guerre russe de Tzimiscès, Byz., VI, 1931
- Διοσκορίδης Μ.: Ορμανί, XII (1933), p. 85 squ.
- Arnim B. von, Zur Geschichte der Onoguren, ZSPH, X, 1933
- Banduri A., Antiquitat. Constantinopol. Libri VII, Parisiis 1719
- Bănescu N., Les premiers témoignages byzantins sur les Roumans du Bas Danube, BNGJ, III, 3—4, 1922
- Bănescu N., Nouveaux duchés byzantins: Bulgarie et Paristrion, BSHAR, X, 1923
- Bănescu N., Unbekannte Statthalter der Themen Paristrion und Bulgarien, BZ, XXX, 1930
- Bănescu N., La question du Paristrion, Byz., VIII, 1, 1933
- Bănescu N., Les duchés byzantins de Paristrion (Paradounavon) et de Bulgarie, Institut Roumain d'Etudes Byzantines, Nouv. série, 3, Bucarest 1946
- Bănescu N., Les frontières de l'ancien État bulgare, Mémorial Louis Petit, Archives de l'Orient Chrétien, I, Bucarest 1948
- Bănescu N.: BZ, LIV (1961), p. 145
- Bănescu N., A propos de Basile Apokapes, Duc de Paradounavis (=Paristrion). La notice du moine Théodule (1059), Revue des Etudes sud-est européennes, Bucarest, 1—2, 1963
- Bărnea, I., Byzance, Kiev et l'Orient sur le Bas-Danube du Xe au XIIe siècle, Académie de la République Populaire Roumaine, Bucarest 1955
- Baynes N. H., The Date of the Avar Surprise, BZ, XXI, 1912
- Bees N. A., Το πρὸς τῆς καίρας τῆς Μομενλαχίος χρονιόν. Αἱ ἀρχαὶ καὶ ἡ ἱστορικὴ σημασία αὐτοῦ, Βεζάντις, I, A, 1909
- Beševliev V., Die protobulgarischen Inschriften, Berlin 1963
- Bidez A. — L. Parmentier, The Ecclesiastical History of Evagrius with the Scholias, London 1898
- Brătianu G. J., Le commerce bulgare dans l'Empire byzantin et le monopole de l'empereur Léon VI à Thessalonique, Сборник в чест на проф. П. Ников (=ИИБН, XVI—XVII), София 1940
- Bréhier L., Les institutions de l'Empire byzantin, Paris 1949
- Bréhier L., Vie et la mort de Byzance, Paris 1947
- Bury J. B., A History of the Eastern Roman Empire (802—867), London 1912
- Canard M., Arabes et Bulgares au début du Xe siècle, Byz., II, 1926
- Cahen C., La première pénétration turque en Asie Mineure, Byz., XVIII, 1948
- Charanis P., The Chronicle of Monemvasia and the Question of the Slavonic Settlements in the Peloponnesus, DOP, V, 1950

- Charanis P., On the Slavic Settlement in the Peloponnesus, BZ, XLVI 1953
 Dain A., La „Tactique“ de Nicéphore Ouranos, Paris 1937
 Danoff Chr.: Oesterr. Jahreshefte, XXX, 1936, Beiheft
 de Boor C., Der Angriff der Rhos auf Byzanz, BZ, IV, 1895
 de Boor C., Zu Johannes Skylitzes, BZ, XIII, 1904
 de Boor C., Weiteres zur Chronik des Skylitzes, BZ, XIV, 1905
 Delehay H., Saints de Thrace et de Mésie, Analecta Bollandiana, XXXI, 1912
 Deüschew D., Vardarios, Zeitschrift für Ortsnamenforschung, VIII, 1932
 Diehl Ch., De la signification du titre de „proèdre“ à Byzance, Mélanges G. Schlumberger, I, Paris 1924
 Diehl Ch., Un haut fonctionnaire byzantin, Mélanges N. Jorga, Paris 1933
 Diehl Ch., Antologia lyrica graeca, I, 2, Leipzig 1936
 Dölger Fr., Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches, I, München—Berlin 1924
 Dölger Fr.: BZ, XXVII (1927), pp. 760—766
 Dölger Fr., Beiträge zur Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung besonders des 10. und 11. Jahrhunderts, Byzantinische Archiv, IX, Leipzig—Berlin 1927
 Dölger Fr., Das *ἀρχαῖον*, BZ, XXX, 1929—1930
 Dölger Fr., Bulgarisches Zartum und Byzantinisches Kaisertum, ИБАИ, IX, 1935 (= Actes du IVe Congrès international des études byzantines)
 Dölger Fr., Zum Gebührenwesen der Byzantiner, Etudes déliées à la mémoire d'Andréadès, Athènes 1939
 Dölger Fr., Zur Textgestaltung der Lavra-Urkunden und zu ihrer geschichtlichen Auswertung, BZ, XXXIX, 1939
 Dölger Fr., Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges. Textband, München 1948
 Dölger Fr., Sechs byzantinische Practica des 14. Jh. für das Athos-Kloster Iveron, München 1949
 Dölger Fr., Ein Fall slavischer Einsiedlung im Hinterland von Thessalonike im 10. Jahrhundert, SBAW, 1952, I
 Dölger, Fr., Byzanz und die europäische Staatwelt, Ettal 1953
 Dölger Fr., *Περίον*, Ein Beitrag zur byzantinischen Lexicographie, Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, 1959, 9
 Dujčev I.: REB, VII (1950), p. 222
 Dujčev I.: BSl, XIII (1952—1953)
 Dujčev I.: BSl, XIX, 2 (1958), pp. 301—304
 I. D[ujčev]: BZ, LXII (1959), p. 184
 Dujčev I., Dragvisti—Dragovitia, REB, XXII, 1964
 Ebersolt J.—A. Thiers, Les églises de Constantinople, Paris 1913
 Grecu A., Bulgaria in nordul Dunării în veacurile IX—X-lea, Studii și cercetări de istorie medie, I, 1950
 Grégoire H.: Byzantion, II (1922), pp. 550—567; IV (1927/28), pp. 716—728
 Grégoire H., Les sources épigraphiques de l'histoire bulgare, Byz., IX, 1934
 Grégoire H., Nicétas Pégonitès, vainqueur du roi bulgare Jean Vladislav, Byz., XII, 1937
 Grégoire H., Héros épiques méconnus, La Nouvelle Clio, IV, 1952
 Grégoire H., La carrière du premier Nicéphore Phocas, *Προσφύρα εἰς Στ. Κυριακίδου, Θεσσαλονίκη* 1953
 Grégoire H., Michel Attaliatès, Histoire. Traduction française, Byz., XXVIII, 1958
 Guillaud R.: Revue des études byzantines, VIII, 1951
 Hélie J., Histoire des Conciles. I, 2, Paris 1907
 H[eisenberg A.]: BZ, IX (1909), p. 245 sq.
 Hergenröther J., Photius, Patriarch von Constantinopel, III, Regensburg 1869
 Hirsch F., Byzantinische Studien, Leipzig 1876
 Janin R., Constantinople byzantine, Paris 1950
 Jireček K., Die Heerstrasse von Belgrad nach Konstantinopel und die Balkanpässe, Prag 1877 (=BIB, IV, 1931, 4)
 Jireček K., Archäologische Fragmente aus Bulgarien, AEMÖ, X, 1888
 Jireček K., Das christliche Element in der topographischen Nomenclatur der Balkanländer, Sitzungsberichte der Kais. Akad. d. Wiss. in Wien, Bd. CXXXVI, 1897 (=Християнски елементи в топографската номенклатура на балканските земи, ПСн, LV—LVI, 1898)

- Jorga N., Médaillons d'histoire littéraire byzantine, 14: Michael d'Attalie, Byz., II, 1925
 Krumbacher K., Geschichte der byzantinischen Literatur (=GBL), München 1897
 Kyriakidis St.: *Μακεδονικά*, II (1952), p. 738 sq.
 Laurent V., *Ο Βαρθολομαῖος ἡτοι Τούρκων*. Perses, Turcs asiatiques ou turcs hongrois?, Сборник в чест на проф. П. Ников (=HGHJ, XVI—XVIII), София 1940
 Lemerle P., Esquisse pour une histoire agraire de Byzance, RH, CCXIX—CDXX, 1958
 Lemerle P., Recherches sur le régime agraire à Byzance: la terre militaire à l'époque des Comnènes, Cahiers de civilisation médiévale, II, 1958, № 3
 Lemerle P., Prolegomenes à une édition critique et commentée des „Conseils et Récits“ de Kékauménos, Bruxelles 1960
 Lemerle P., La vie ancienne de Saint Athanase l'Athonite composée au début du XIe siècle par Athanase de Lavra, Mélanges du M. Athos 963—1963, Ed. et Mélanges, I, Chevetogne 1963
 Lemerle P., La chronique improprement dite de Monemvasie: le contexte historique et légendaire, REB, XXI, 1963
 Lombard A., Constantin V, empereur des Romains, Paris 1902
 Mabilis L., Zwei Wiener Handschriften des Johannes Scylitzes, Breslau 1899
 Maspero J., *Φοιδεράτοι καὶ στρατιῶται* dans l'armée byzantine au VIe siècle, BZ, XXI, 1912
 Michailov G., Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae, I, Serdicae 1956
 Martini E., Analecta Laertina, I, Lipsiae 1899
 Moravcsik Gy.: Byz., IV (1931), p. 678 sq.
 Moravcsik Gy., Byzantinoturcica. Die Byzantinischen Quellen der Geschichte der Türk-völker. Zweite durchgearbeitete Auflage, I—II, Berlin 1958
 Moravcsik Gy., Sagen und Legenden über Basileios I, DOP, 1961
 Mordmann: *Ἑλλην. φιλόλογ. σύλλογος*, t. XVII, 1876
 Mošin V. A., *Λοιπὰν Ζευγάριον*, Annales de l'Institut Kondakov, X, 1938
 Mutafčiev P., Bulgares et Roumains dans l'histoire des pays Danubiens, Sofia 1932
 Niederle L., Slovanské starozitnosti, Praha 1906, II=Manuel de l'antiquité slave, I, Paris 1923
 Nissen N., Die Diataxis des Michael Attaleiates von 1077. Ein Beitrag zur Geschichte des Kloster-Wesen im byzantinischen Reiche, Jena 1894
 Obolensky D., The Bogomils. A Study in Balkan Neo-Manichaeism, Cambridge 1948
 Ostrogorsky G., Die byzantinische Staatenhierarchie, Seminarium Kondakovianum, VIII, 1936
 Ostrogorsky G., La pronofa, Byz., XXII—XXIII, 1952
 Ostrogorsky G., Quelques problèmes d'histoire de la paysannerie byzantine, Bruxelles 1956
 Ofeicoff [A. Шопов] La Macédoine au point de la vue ethnographique, historique et philologique, Philippopoli 1888
 Orgels P., Kékauménos et la guerre petschénègue, Byz., XIII, 1938
Παπαδοπουλος-Κεραμεύς Α., *Ἱεροστοιχειὰ βυβλιοθήκη*, II, 1894
 Pârvan V., Municipium Aurelium Durostorum, Rivista di filologia et d'instruzione classica, N. S., anno II, fasc. 3, Torino 1924
 Patsch C., Beiträge zur Völkerkunde von Sudosteuropa, III, I, Sitzungsberichte der Wiener Akademie, Phil.-hist. Klasse, Bd. 208, Wien 1928
 Pertusi A., Per la critica della „Storia“ di Michele Attaliata, Jahrbuch der Österreichischen Byzantinischen Gesellschaft, 7, 1958
 Petit L., Le monastère de Notre-Dame de Pitié en Macédoine, IΠΑΙΚ VI, 1
 Petit L., La vie de Saint Athanase l'Athonite, Analecta Bollandiana, XXV, 1906
 Prokić B., Die Zusätze in der Handschrift des Johannes Skylitzes Codex Vindobonensis hist. graec. LXXIV. Ein Beitrag zur Geschichte des sog. westbulgarischen Reiches Diss., München 1906
 Renauld E., Notes et observations critiques sur la Chronographie de Psellos, REG, XVIII, 1905
 Renauld E., Etudes sur la langue et la style de Psellos, Paris 1920
 Rogers C. F., The Fear of Hell as a means of Conversion, Religion, June 1935
 Rouillard O., L'épibolé au temps d'Alexis I Comnène, Byz., X, 1935
 Rouillard G.—P. Collomp, Actes de Lavra. Edition diplomatique et critique. I (897—1178), Paris 1937
 Runciman St., The Emperor Romanus Lacapenus and his Reign, Cambridge 1929
 Runciman St., A History of the First Bulgarian Empire, London 1930
Σακελάριος Σπ., *Πόλις καὶ θεομία Θράκης καὶ Ἰωνίας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, ἐν Αθήναις* 1929

- Schütte R., Der Aufstand des Leo Tornikios im Jahre 1047. Eine Studie zur byzantinischen Geschichte des 11. Jahrhunderts: VII. Jahresbericht des K. Gymnasiums zu Plauen i. V. auf das Schuljahr 1895—1896, Plauen i. V. 1896
- Schlumberger G., L'Épopée byzantine à la fin du X siècle, I—III, Paris, 1895—1905
- Sewter E. R. A., The Chronographia of M. Psellus, translated from Greek by..., New Haven 1953
- Škorpil K.: BSl, III, p. 336
- Soulis G. C., On the Slavic Settlement in Hierissos in the tenth Century, Byz., XXIII, 1953
- Stein E., Geschichte des spätromischen Reiches, I, Wien 1928
- Stein E., Untersuchungen zur spätbyzantinischen Verfassungs- und Wirtschaftsgeschichte, Mitteilungen zur osmanischen Geschichte, II, 1923—1925
- Stričević D., Eglises triconques médiévales en Serbie et en Macédoine et la tradition paléobyzantine, Actes de XIIe congrès des études byzantines, 1964
- Svoboda K., La démonologie de Michael Psellus, Brno 1927
- Svoronos N. G., Recherches sur le cadastre byzantin et la fiscalité aux XIe et XIIe siècle, BCH, 89, 1959
- Tafraïi O., Topographie de Thessalonique, Paris 1913
- Tafraïi O., Thessalonique des origines au XIVe siècle, Paris 1919
- Tomaschek W., Zur Kunde der Hämus-Halbinsel, II, Die Handelswege im 12. Jht. nach der Erkundungen des Arabes Idrisi, Wien 1883, SBAW, Bd. 113
- Tomaschek W.: PWRE, II, col. 2345
- Treitinger O., Die oströmische Kaiser- und Reichsidee nach ihrer Gestaltung im höfischen Zeremoniell, Jena 1938
- Vasiliev A. A., Byzance et les Arabes. I. La dynastie d'Amorium, Bruxelles 1935
- Vasmer M., Die Slaven in Griechenland, Berlin 1941
- Vaillant A.—M. Laskaris, La date de la conversion des Bulgares, RES, XIII, 1933
- Venedikov Iv., La population byzantine en Bulgarie au début du IXe siècle, Byzantinobulgarica, I, Sofia 1962
- Vryonis Sp., The Will of a provincial Magnate, Eustathius Boilas (1059), DOP, 11, Cambridge, Massachusetts 1957
- Xanatalos D., Beiträge zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte Makedoniens im Mittelalter, hauptsächlich auf Grund der Briefe des Erzbischofs Theophylaktos von Achrida, München 1937
- Zachariae von Lingenthal, Jus graeco-romanum, I, Lipsiae 1856
- Zlatarski W., Wer war Peter Deljan, Annales Academiae Scientiarum Fennicae, XXVII, 1932

СЪДЪРЖАНИЕ — HOC VOLUMINE CONTINENTUR

Увод от Василка Търкова и Михаил Войнов	5
<i>Praefatio</i>	
1. Житие на Ахил Лариски — увод, превод и коментар от Л. Йончев	7
<i>Vita Achillis Larissensis</i>	
2. Житие на Атанасий Атонски — увод, превод и коментар от В. Търкова-Заимова	8
<i>Vita Athanasii Athonitae</i>	
3. Документи от Атонските манастири — увод, превод и коментар: а) на откъси 1—16 от Г. Цанкова-Петкова и П. Тивчев; б) на откъси 17—21 от Л. Йончев; в) на откъс 22 от Г. Цанкова-Петкова	12
<i>Acta Athon</i>	
4. Грамоти на Василий II — увод от В. Търкова-Заимова, превод от Йорд. Иванов, коментар от Йорд. Иванов и В. Търкова-Заимова	40
<i>Sigillia Basilii</i>	
5. Месецослов на Василий II — увод, превод и бележки от В. Търкова-Заимова	48
<i>Menologium Basilii</i>	
6. Епитафия на Василий II — увод, превод и коментар от Ив. Дуйчев	65
<i>Epitaphium Basilii</i>	
7. Монахвасийска хроника — увод, превод и коментар от Ив. Дуйчев	66
<i>Chronicon Monembasiae</i>	
8. История на схизматичите — увод, превод и коментар от Л. Йончев	71
<i>Historia schismaticorum</i>	
9. Брюкселска хроника — увод, превод и коментар от Л. Йончев	73
<i>Chronicon Bruxellense</i>	
10. Житие на Йоан Нови Тракийски — увод, превод и коментар от Л. Йончев	77
<i>Vita Ioannis Iunioris Thraciae</i>	
11. Йоан Мавропус — увод, превод и коментар от Ив. Дуйчев	79
<i>Ioannes Mauropus</i>	
12. Приписка от 1059 година — Увод, превод и коментар от В. Търкова-Заимова	88
<i>Notitia a. 1059</i>	
13. Житие на Лазар от монаха Григорий — увод, превод и коментар от Г. Цанкова-Петкова	90
<i>Vita Lazari</i>	
14. Михаил Псел — увод, превод и коментар от В. Търкова-Заимова	92
<i>Michael Psellus</i>	
15. Продължителят на Георги Монах — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	133
<i>Georgius Monachus Continuatus</i>	
16. Михаил Аталиат — увод, превод и коментар на Хронография от В. Търкова-Заимова; превод и бележки на Хрисовул на Михаил Дука от Л. Йончев	159
<i>Michael Attaliata</i>	
17. Кедрин—Скилица — увод, превод и коментар от В. Търкова-Заимова	198
<i>G. Cedrenus—I. Scylitzes</i>	
Показалец — съставил П. Коледаров	341
<i>Index nominum et rerum</i>	
Съкращения	359
<i>Abbreviationes</i>	
Използувана литература — съставил П. Коледаров	360
<i>Index librorum adhibitorum</i>	
Съдържание	369
<i>Hoc volumine continentur</i>	